OLOFSTRÖMS KOMMUN

Kommunstyrelsen **Kallelse**

Plats Lokal Olofström, Kommunhuset

Tid 2025-06-10 Kl. 14:00

Ärenden Enligt föredragslista

Morgan Bengtsson, Ordförande

Sändlista

Kallade ledamöter:

Morgan Bengtsson	(S)
Rolf Jönsson	(C)
Tommy Holmgren	(SD)
Pirjo Veteli	(S)
Håkan Assarsson	(S)
Ola Claesson	(S)
Ingeborg Braun	(S)
Malin Åman	(C)
Roal Bencic	(SD)
Max Nielsen	(SD)
Patrik Krupa	(M)
Torsten Cairenius	(M)
Glenn Bengtsson	(KD)

Övriga kallade:
Iréne Robertsson, kommunchef
Matilda Frigård Danielsson, sekreterare
Sofia Ohlsson, Coompanion
Janni Hedlin tf socialchef
Miroslav Milurovic socialnämndens ordförande
Karin Nordvall vice ordförande socialnämnden
Annie Grönroos, beredskaps- och trygghetssamordnare
Patrik Gerdovci, planarkitekt
Jimmy Eskesjö, beredskaps och integrationssamordnare

Adnan Samardzic, kvalitets och säkerhetsskyddschef
Oskar Sandberg, planarkitekt
Christina Ivarsson, kostchef
Dan Orvegren (S)
Bogdanka Sublja (S)
Andreas Brovall (C)
Robert Andersson (SD)
Alfred Appelros (M)
Mari Bertilsson (KD)

Ärendelista

§ 117 Godkännande av ärendelista
§ 118 Informationsärende - överenskommelse samarbetsstruktur mellan civilsamhället och offentlig sektor
§ 119 Redovisning av ekonomiskt läge socialnämnden
§ 120 Promemoria - Ett höjt bidrag vid återvandring
§ 121 Beslut om samråd - Detaljplan för Holje 103:9 m.fl (EBP industriområde)
§ 122 Remissvar på promemorian En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – Slutredovisning
§ 123 Diskussion om mål för kommunstyrelsens verksamheter
§ 124 Samrådsyttrande - vattentjänstplan Karlshamns kommun
§ 125 Uppföljning av Klimatlåda, överbliven skolmat.
§ 126 Svar på remiss Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan
§ 127 Aktuell information från kommunledningsförvaltningen
§ 128 Yttrande angående Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35
§ 129 Svar på revisorernas granskningsrapport av ekonomistyrning i socialnämnden
§ 130 Godkännande tecknande av hyresavtal för yrkeshögskolan
§ 131 Svar på remiss av SOU 2025:18 Ett likvärdigt betygssystem

§ 132	Svar på remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet	
§ 133	Svar på remiss av promemorian Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter	
§ 134	Svar på skrivelse från SPF om att ändra parkeringstiden från 2 timmar till 3 timmar för parkeringsplatser i anslutning till Kulturhuset	
§ 135	Förordnande av parkeringsvakt	X
§ 136	Revidering av föreskrifter för avfallshantering för Olofströms kommun	
§ 137	Information om personuppgiftsincidenter	X
§ 138	Medel till kommunstyrelsens förfogande	
§ 139	Beslut fattade av kommunstyrelsens arbetsutskott	
§ 140	Meddelanden	

117 Godkännande av ärendelista

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Kommunledningsförvaltningen

Datum
2025-06-02

Dnr
2025/1510-1.6.3

Informationsärende - överenskommelse samarbetsstruktur mellan civilsamhället och offentlig sektor

Förslag till beslut

Informationen antecknas till protokollet.

Ärendebeskrivning

I ett samarbete mellan Nätverket idéburet Blekinge och Region Blekinge har man tittat på en överenskommelse för att hitta bättre samarbetsstruktur mellan civilsamhället och offentlig sektor. Behovet av att idéburen sektor (civilsamhället) och offentlig sektor får en plattform för samarbete är stort. Inte minst utifrån att idéburna aktörer blir allt viktigare för att lösa samhällsutmaningar, välfärdens behov och ingå i olika samarbeten för att nå målgrupper, lösa kriser etc. Det överenskommelsen syftar till är hur vi gör detta utifrån att jobba med civilsamhället som sektor.
Överenskommelsen bygger på de nationella principerna som finns i överenskommelsen mellan regering och civilsamhället (2008, 2018), och har sin motsvarighet i flera regioner och kommuner i landet.

Vad överenskommelsen består i?
Avsiktsförklaring (strategi) med vision, syfte, mål, handlingsplan.
Strukturen bygger på de nationella principerna som finns I överenskommelsen mellan regeringen och civilsamhället (sedan 2018).
Arbetet tar alltså ned vägledande principer till regional och lokal nivå och bygger på ett formellt samarbete. Motsvarande samarbete finns i flera delar av landet.

Vad sker framöver?
Framåt kommer det gå ut remiss och dialogmöten. Efter att beslut fattats i regionala utvecklingsnämnden och regionfullmäktige hoppas vi att vi har ett samarbete som startas upp, där vi i en Blekingemodell har en överenskommelse som omfattar både regional och kommunal nivå. Därav önskas dialog med respektive kommun.

Beslutet skickas till:

Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Kommunledningsförvaltningen

Datum
2025-06-02

Dnr
2025/1012-1.4.1.1

Redovisning av ekonomiskt läge socialnämnden

Förslag till beslut

Informationen antecknas till protokollet.

Ärendebeskrivning

Socialnämnden bjuds in på varje möte med kommunstyrelsen för att redovisa det ekonomiska läget.

Beslutet skickas till:

Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

Kommunledningsförvaltningen Datum: 2025-06-02 Diarienummer: 2025/1344-3

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Annie Grönroos
Titel: Beredskaps- och trygghetssamordnare

Promemoria - Ett höjt bidrag vid återvandring

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar om nedanstående yttrande av promemorian Ett höjt bidrag vid återvandring.

Ärendebeskrivning
Olofströms kommun är en av remissinstanserna som har möjlighet att lämna synpunkter på förslagen i regeringens promemoria. Regeringen har i budgetpropositionen för 2025 aviserat att återvandringsbidraget ska höjas kraftigt, samtidigt som regelverket ska ses över för att motverka fusk och missbruk. Återvandringsbidraget föreslås uppgå till 350 000 kronor per person för de som har fyllt 18 år och 25 000 kronor för personer under 18 år, dock med högst 500 000 kronor för makar eller sambor samt med högst 600 000 kronor per familj. Syftet med förändringarna är att främja frivillig återvandring. Medel har därför avsatt från och med 2026.

Yttrande
Sammanfattning
Vi motsätter oss förslaget om ett höjt bidrag vid återvandring. Motsättningen grundas i att förslaget, i enlighet med utredningen (SOU 2024:53), bedöms vara otillräckligt motiverat med hänsyn till den omfattande risken för ogynnsamma effekter. Samtidigt tillstryker kommunen att Migrationsverket fortsatt ska hantera ärenden om återvandringsbidrag. I övrigt har Olofströms kommun valt att belysa förslagets möjliga inverkan på de mänskliga rättigheterna och barnrätten.

Storlek på återvandringsbidraget (avsnitt 4.5)
Olofströms kommun avstryker förslaget om ett höjt återvandringsbidrag. Det är anmärkningsvärt att förslaget om höjt återvandringsbidrag läggs fram, trots att den statliga utredningen (SOU 2024:53) presenterat att den möjliga nyttan inte bedöms tillräcklig stor för att motivera risktagandet som förslaget innebär. Ett höjt återvandringsbidrag kan bidra till en rad negativa konsekvenser för kommuner.

Det framgår tydligt i promemorian (avsnitt 7) att det inte går att förutse hur många eller vilka personer som kommer välja att återvandra. Det saknas empiriska belägg för en sådan bedömning, vilket medför osäkerhet kring hur förslaget i praktiken kommer att slå. Om antalet som väljer att återvandra är lågt, riskerar reformen att medföra höga kostnader utan att

den önskade effekten uppnås. Det innebär att resurser kan komma att omfördelas från andra samhällsviktiga områden. Samtidigt kan förslaget innebära förlust av lokal arbetskraft och därtill minskade skatteintäkter för kommunen. Kommunens ekonomiska förutsättningar kan också påverkas genom en försvagad arbetsmarknad och minskad konsumtion, vilket i sin tur kan dämpa den lokala ekonomins tillväxt. Promemorian (avsnitt 7) poängterar att det inte går att uppskatta i vilken utsträckning en kommuns kostnader kan påverkas av ett höj återvandringsbidrag. Därför föreslår vi att förslaget inte genomförs då det kan innebära oönskade effekter som missgynnar kommunen. Förslaget behöver utredas ytterligare med hänsyn till den rådande osäkerhet kring dess effekter, särskilt vad gäller konsekvenserna för kommunerna. Därutöver kan en ökning av antalet barnfamiljer som väljer att återvandra påverka den långsiktiga befolkningstillväxten negativt, vilket i sin tur kan få konsekvenser för kommunens framtida samhällsutveckling.

En annan viktig aspekt är att ett höjt bidrag för återvandring riskerar medföra negativ påverkan för integrationen i samhället. Utredningen (SOU 2024:53) menar att det kan skapa en känsla hos invandraren om att vara oönskad i Sverige, vilket i sin tur kan leda till socialt utanförskap och motsättningar mellan grupper. Här står kommunen först i linjen vad gäller att hantera polarisering och sociala klyftor. Utredningen (SOU 2024:53) framhåller vidare att det här kan leda till högre brottslighet samt lägre arbetskraftsdeltagande, vilket har direkt ogynnsam effekt för kommunens verksamheter och resurser. Den ökade risken för fusk, missbruk och felaktiga utbetalningar som det står om i promemorian, är ytterligare en belastning. I sin helhet kan reformen om höjt återvandringsbidrag potentiellt skada tilliten och respekten för välfärdsstaten och samhället.

Ansökan om återvandringsbidrag (avsnitt 4.6)
Olofströms kommun tillstryker att ansökan om återvandringsbidrag ska fortsatt ges till Migrationsverket och att Migrationsverket hanterar ärenden om beslut för återvandringsbidrag. Detta då det ligger inom myndighetens ansvarsområde.

De mänskliga rättigheterna & barnrätten
Olofström kommun vill uttrycka sin oro över att förslaget om ett höjt återvandringsbidrag, tillsammans med det föreslagna brytdatumet den12 september 2024, kan få konsekvenser för de mänskliga rättigheterna och barnrätten. En avgränsning i form av ett datum kan strida mot principen om likabehandling, då personer i likartade situationer behandlas olika utan objektivt motiverande skäl kopplade till deras individuella omständigheter. Vi ser även en risk att ett villkorat återvandringsbidrag kan begränsa individens mänskliga rättighet att fritt röra sig och återvända till sitt hemland. Att ekonomiskt styra eller selektivt villkora denna rättighet kan därmed innebära ett otillbörligt ingrepp i de mänskliga rättigheterna.

Promemorian (avsnitt 7) menar att ett höjt återvandringsbidrag kan leda till att det uppstår ökade påtryckningar inom familjer som resulterar i att endast en förälder lämnar landet utan sin familj, eller att hela familjen återvandrar mot någons vilja. Det kan leda till att en förälder ensam får försörjningsansvar för hela familjen, vilket innebär en stor påfrestning. Dessutom kan barn drabbas av brutna sociala kontakter, miljöombyte samt förlorad skolgång. Det här kan få konsekvenser för barnets välmående och känsla av sammanhang, vilket påverkar deras psykiska och emotionella

utveckling negativt. Förslaget riskerar således att barnets bästa och rätt till delaktighet enligt barnkonventionen åsidosätts.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Promemorian ”Ett höjt bidrag vid återvandring”
- SOU 2024:53

Beslutet skickas till

Remissvar lämnas per e-post till ju.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till ju.L7@regeringskansliet.se. Ange diarienummer Ju2025 / 00949 och remissinsatsens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.
Samt beredskaps- och trygghetssamordnare, AG.

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor: Promemoria ”Ett höjt bidrag vid återvandring” & SOU 2024:53 ”Stöd till invandrarens utvandring”

1 promemoria-ett-hojt-bidrag-vid-atervandring.
2 stod-till-invandrares-utvandring-sou-202453

Promemoria 2025-04-23

Ett höjt bidrag vid återvandring

Sedan 1984 har den som har uppehållstillstånd i Sverige, bl.a. som flykting eller alternativt skyddsbehövande, kunnat få ett ekonomiskt bidrag om han eller hon vill lämna Sverige och flytta till sitt hemland eller till ett annat land. I promemorian föreslås att en ny förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar införs som ersätter den nuvarande förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land. Det föreslås också att Migrationsverket i ärenden enligt den nya förordningen ska ha rätt att få tillgång till uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret. Förslagen innebär i huvudsak att storleken på det återvandringsbidrag som kan lämnas när en person vill lämna Sverige för att bosätta sig permanent i ett annat land höjs kraftigt och att regelverket anpassas till en väsentligt ökad risk för fusk och missbruk samt felaktiga utbetalningar. Återvandring skapar möjligheter för individen till en nystart i livet och kan innebära att ekonomin och arbetskraften växer i ett annat land samt kan bidra till att minska antalet personer som lever i utanförskap i Sverige och de följder som ett sådant utanförskap får för det svenska samhället och för individen. Förslagen utgör ett led i att öka den frivilliga återvandringen.

Förordningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2026.

Innehållsförteckning

1 Författningsförslag 3
1.1 Förslag till förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar 3
1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister 7
1.3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1135) om misstankeregister 8
2 Ärendet 10
3 Incitamenten för frivillig återvandring förstärks 10
4 Ett höjt ekonomiskt bidrag vid återvandring 11
4.1 En ny förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar 11
4.2 Inledande bestämmelser i den nya förordningen 12
4.3 Vem ska kunna få återvandringsbidrag? 13
4.4 När återvandringsbidrag inte ska få lämnas 17
4.5 Storleken på återvandringsbidraget 20
4.6 Ansökan om återvandringsbidrag 23
4.7 Utbetalning av återvandringsbidrag 24
4.8 Hinder mot utbetalning 26
4.9 Skyldighet att anmäla ändrade förhållanden 27
4.10 Återbetalning och återkrav 27
4.11 Överklagande 30
4.12 Rätt att meddela föreskrifter 31
5 Tillgång till belastningsregistret och misstankeregistret 31
6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 33
7 Konsekvenser 34

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Migrationsverket får besluta om statligt bidrag enligt denna förordning till vissa utlänningar som önskar lämna Sverige och bosätta sig permanent i ett annat land (återvandringsbidrag).

Återvandringsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel.

2 § Denna förordning är meddelad med stöd av 8 kap. 11 § regeringsformen i fråga om 21 § och 8 kap. 7 § regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser.

Vem kan få återvandringsbidrag?

3 § Återvandringsbidrag får lämnas till en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige enligt 5 kap. 1, 2 eller 6 § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre bestämmelser, om utlänningen har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare.

Återvandringsbidrag får även lämnas till en utlänning som har beviljats permanent uppehållstillstånd enligt 17 § den upphävda lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige eller 5 § den upphävda lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

4 § Återvandringsbidrag får också lämnas till en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning till en person som avses i 3 §, eller till den personens make eller sambo, om personen som avses i 3 § har rätt till bidrag enligt denna förordning och utlänningen

1. ingår i samma hushåll som den personen eller ingick i samma hushåll omedelbart före den personens utresa från Sverige, och
2. har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare.

5 § Möjligheten att beviljas återvandringsbidrag enligt denna förordning påverkas inte av att sökanden enligt 7 kap. 7 § utlänningslagen (2005:716) anmält att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör.

6 § Återvandringsbidrag får endast lämnas om sökanden visar att han eller hon kommer att tas emot i det land där bosättning är avsedd att ske.

När återvandringsbidrag inte får lämnas

7 § Återvandringsbidrag får inte lämnas

1. för bosättning i ett annat EU-land, Norge, Island, Liechtenstein eller Schweiz,
2. om sökanden tidigare har beviljats bidrag enligt denna förordning eller enligt den upphävda förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land,
3. om sökanden har skulder som har överlämnats till Kronofogdemyndigheten för indrivning, eller
4. om det med hänsyn till Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet finns skäl som talar emot det.

8 § Om sökanden har dömts till ett fängelsestraff får återvandringsbidrag inte lämnas förrän fängelsestraffet har avtjänats. Har allmänt åtal väckts mot sökanden får återvandringsbidrag inte lämnas förrän åtalet har prövats slutligt eller åtalet har lagts ned. Om en förundersökning har inletts mot sökanden om brott för vilket fängelse är föreskrivet får återvandringsbidrag inte lämnas innan förundersökningen har lagts ned eller avslutats utan att allmänt åtal har väckts.

Återvandringsbidragets storlek

9 § Återvandringsbidrag får lämnas med 350 000 kronor för den som har fyllt 18 år och med 25 000 kronor för den som inte har fyllt 18 år, dock med högst 500 000 kronor för makar eller sambor samt med högst 600 000 kronor per familj.

Ansökan om återvandringsbidrag

10 § En ansökan om återvandringsbidrag ska ges in till Migrationsverket. Sökanden ska lämna de handlingar och uppgifter som Migrationsverket behöver för att kunna fatta beslut om återvandringsbidrag. Uppgifterna ska lämnas på heder och samvete.

Anmälningsskyldighet

11 § Den som ansöker om eller har beviljats bidrag enligt denna förordning ska utan dröjsmål till Migrationsverket anmäla sådana ändrade förhållanden som kan påverka rätten till eller storleken på bidraget.

Utbetalning av återvandringsbidrag

12 § En femtedel av återvandringsbidraget betalas ut i samband med beslutet om bidrag.

Av återstående belopp utbetalas, efter begäran om utbetalning, 40 procent efter mottagarens ankomst till det land där bosättning ska ske och 60 procent när mottagarens uppehållstillstånd har återkallats, eller giltighetstiden för ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har löpt ut, dock tidigast femton månader efter utresan från Sverige.

Om det finns särskilda skäl får utbetalning ske på annat sätt än enligt första och andra styckena.

13 § En begäran om utbetalning enligt 12 § andra stycket ska ges in till Migrationsverket. Mottagaren ska lämna de handlingar och uppgifter som Migrationsverket behöver för att kunna bedöma att det inte finns hinder mot utbetalning enligt 14 §. Uppgifterna ska lämnas på heder och samvete.

Hinder mot utbetalning

14 § Migrationsverket får besluta att ett beviljat återvandringsbidrag helt eller delvis inte ska betalas ut om

1. förutsättningarna för bidrag enligt 6–8 §§ inte längre är uppfyllda,
2. det finns grund för återbetalning enligt 15 §, eller
3. det på grund av praktiska hinder inte är möjligt att betala ut bidraget inom rimlig tid.

Beslutet gäller omedelbart.

Återbetalning och återkrav

15 § Mottagaren av ett återvandringsbidrag är återbetalningsskyldig, om

1. mottagaren inte reser ut från Sverige inom tolv månader från beslutet om bidrag,
2. mottagaren efter utresan från Sverige på nytt bosätter sig i Sverige,
3. mottagaren genom att lämna oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har orsakat att bidraget har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, eller
4. bidraget av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och mottagaren har insett eller skäligen borde ha insett detta.

16 § Om mottagaren av ett återvandringsbidrag är återbetalningsskyldig enligt 15 § ska Migrationsverket besluta att helt eller delvis kräva tillbaka bidraget. Om det finns särskilda skäl får Migrationsverket helt eller delvis avstå från att kräva tillbaka bidraget.

17 § Vid återkrav får Migrationsverket bevilja anstånd med betalningen eller träffa avtal med den återbetalningsskyldige om en avbetalningsplan. Migrationsverket ska i sådana fall ta ut ränta på det obetalda beloppet.

Ränta ska tas ut från den dag då anståndet beviljades eller avtalet om avbetalningsplan träffades, dock inte för tid innan det återkrävda beloppet har förfallit till betalning. Ränta ska tas ut efter en räntesats som vid varje tidpunkt överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter.

18 § Om ett belopp som har återkrävts inte betalas i rätt tid, ska dröjsmålsränta enligt räntelagen (1975:635) tas ut på beloppet. Detsamma gäller när den återbetalningsskyldige har beviljats anstånd med betalningen eller träffat ett avtal om en avbetalningsplan och betalning inte sker inom den tid som följer av beslutet om anstånd eller avtalet.

19 § Om det finns särskilda skäl får Migrationsverket helt eller delvis efterge krav på återbetalning eller ränta enligt 16–18 §§.

Överklagande

20 § I 40 § förvaltningslagen (2017:900) finns bestämmelser om överklagande till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut än beslut enligt 14 och 16–18 §§ får dock inte överklagas.

Rätt att meddela föreskrifter

21 § Migrationsverket får meddela föreskrifter om verkställigheten av denna förordning.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.
2. Genom förordningen upphävs förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land.

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1134) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att det i förordningen (1999:1134) om belastningsregister ska införas en ny paragraf, 11 a §, och närmast före 11 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Myndigheter som har rätt att få uppgifter om brott som lett till vissa påföljder
	11 a §
	Uppgifter ur belastningsregistret om brott som lett till fängelse och där fängelsestraffet ännu inte har avtjänats ska lämnas ut om det begärs av Migrationsverket, i ärenden enligt förordningen (2025:000) om återvandringsbidrag för vissa utlänningar, i fråga om den som ärendet gäller.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

1.3 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1999:1135) om misstankeregister

Härigenom föreskrivs att 3 § förordningen (1999:1135) om misstankeregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

3 §[1]

Uppgifter ur misstankeregistret ska lämnas ut om det begärs av

1. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar, i ärenden om utlämning för brott, i ärenden om nåd i brottmål eller i andra ärenden enligt 12 kap. 9 § regeringsformen eller i ärenden om överförande av straffverkställighet enligt lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende och i fråga om den som ärendet gäller,
2. en åklagarmyndighet, i ärenden där en prövning ska göras, i fråga om den som prövningen gäller,
3. Säkerhetspolisen, i ärenden om anställning eller uppdrag vid myndigheten,
4. Tullverket i tillståndsärenden och andra ärenden där en lämplighetsprövning ska göras, i fråga om den som prövningen gäller,
5. en länsstyrelse, i fråga om den som ärendet gäller, om inte annat anges, i ärenden
   a) där länsstyrelsen enligt lag eller förordning ska hämta in sådana uppgifter,
   b) där länsstyrelsen ska göra en lämplighetsprövning,
   c) om godkännande och tillsyn enligt förordningen (1989:149) om bevakningsföretag m.m.,
   d) om godkännande av skyddsvakt enligt skyddsförordningen (2010:523),
   e) om godkännande och tillsyn enligt förordningen (2011:155) om auktorisation av delgivningsföretag, och
   f) om auktorisation enligt förordningen om auktorisation av delgivningsföretag, i fråga om personer som anges i 4 § första stycket 1 och 2 i den förordningen,
6. Transportstyrelsen, i fråga om den som myndigheten vid lämplighetsprövning enligt lagen (1998:493) om trafikskolor och förordningen (1998:978) om trafikskolor överväger att ge tillstånd eller godkänna samt i ärenden om körkortstillstånd, körkort, traktorkort, taxiförarlegitimation, tillstånd till yrkesmässig trafik eller taxitrafik, biluthyrning och transporttillstånd eller tillstånd för att få driva en redovisningscentral eller en beställningscentral för taxitrafik, i fråga om den som ärendet gäller,
7. det statsråd som är föredragande i ärenden enligt lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap, eller den statsrådet bemyndigar, för utredning i ett sådant ärende, i fråga om den som ärendet gäller,

8

[1] Senaste lydelse 2022:716.

8. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen (2005:716), dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning i ärenden som avses i 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen, i fråga om någon annan än den som utredningen gäller, och i ärenden enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar, i fråga om den som ärendet gäller,	8. Migrationsverket, i ärenden enligt lagen om svenskt medborgarskap eller utlänningslagen (2005:716), dels i fråga om den som ärendet gäller, dels för utredning i ärenden som avses i 5 kap. 3 a § första stycket 1 utlänningslagen, i fråga om någon annan än den som utredningen gäller, och i ärenden enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar *eller förordningen (2025:000) om återvandringsbidrag för vissa utlänningar*, i fråga om den som ärendet gäller,

9. en passmyndighet utom riket i passärenden, i fråga om den som ärendet gäller,

10. en migrationsdomstol eller Migrationsöverdomstolen, i mål om upphävande av allmän domstols beslut om utvisning på grund av brott enligt utlänningslagen, i fråga om den som ärendet gäller,

11. en åklagarmyndighet eller allmän domstol i ett ärende enligt lagen (2017:1000) om en europeisk utredningsorder, och

12. en åklagarmyndighet i ett ärende enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2018/1805 av den 14 november 2018 om ömsesidigt erkännande av beslut om frysning och beslut om förverkande.

Uppgifter om någon annan person än den som prövningen gäller enligt första stycket 8 ska begränsas till uppgifter om misstanke som avser brott enligt 3, 4 eller 6 kap. eller 16 kap. 10 a § brottsbalken.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2026.

2 Ärendet

Regeringen har i budgetpropositionen för 2025 aviserat att den ekonomiska ersättningen vid återvandring ska höjas kraftigt och att regelverket samtidigt ska ses över, bl.a. för att minimera risken för fusk och missbruk (prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 8 s. 29 och 34). Medel för ett höjt återvandringsbidrag har avsatts från och med 2026.

I denna promemoria, som har utarbetats inom Regeringskansliet (Justitiedepartementet), lämnas förslag till en ny förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar som ersätter förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land. Den nya förordningen föreslås innehålla bestämmelser som bl.a. innebär att storleken på bidraget vid återvandring höjs och som syftar till att motverka fusk och missbruk. Det föreslås även att Migrationsverket i ärenden enligt den nya förordningen ska ha rätt att få uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret.

3 Incitamenten för frivillig återvandring förstärks

Regeringen vill kraftigt stimulera och öka den frivilliga återvandringen från Sverige. En rad åtgärder har vidtagits i det syftet, bl.a. fick en särskild utredare i oktober 2023 i uppdrag att göra en översyn av incitamentsstrukturerna för frivillig återvandring (dir. 2023:151). Utredningen överlämnade den 13 augusti 2024 betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53). Betänkandet bereds i Regeringskansliet. Flera myndigheter, däribland Migrationsverket, har också fått uppdrag om återvandring. Migrationsverket ska under 2025 bl.a. intensifiera sitt arbete med informationsinsatser i syfte att öka kunskapen om möjligheten att frivilligt återvandra. Arbetsförmedlingen, Polismyndigheten, Kriminalvården och Försäkringskassan ska bistå Migrationsverket i det arbetet (Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket, Ju2024/02574). Därtill ska en nationell samordnare utses som ska få i uppdrag att sprida information och föra dialog med kommuner om frivillig återvandring. Uppdraget bereds i Regeringskansliet.

Förenta nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948 slår fast att återvandring är en mänsklig rättighet. I dag kan den som har uppehållstillstånd i Sverige, bl.a. som flykting eller alternativt skyddsbehövande, få ett ekonomiskt bidrag om han eller hon vill lämna Sverige och flytta till sitt hemland eller till ett annat land. Möjligheten att få bidrag regleras i förordningen om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land och har hittills nyttjats endast i en mycket begränsad omfattning. I betänkandet Stöd till invandrares utvandring bedömer Utredningen om översyn av incitamentsstrukturerna för frivillig återvandring att större höjningar av dagens ekonomiska bidrag till återvandring bör ses som riskabla och därför bör undvikas.

Utredningen bedömer att den möjliga nyttan inte är tillräckligt stor för att motivera ett sådant risktagande (SOU 2024:53 s. 13). Regeringen gör en annan bedömning än utredningen och menar att åtgärder för att stimulera frivillig återvandring går att utforma på ett sätt som minskar risken för splittring i samhället. Som ett led i att kraftigt stimulera och öka den frivilliga återvandringen har regeringen i budgetpropositionen för 2025 aviserat att bidraget vid återvandring ska höjas kraftigt under 2026 och kunna uppgå till 350 000 kronor. Medel för ett höjt återvandringsbidrag har avsatts i budgetpropositionen från och med 2026. Vidare har aviserats att regelverket ska ses över bl.a. för att minimera risken för fusk och missbruk. I budgetpropositionen anförs att frivillig återvandring kan bidra till att minska antalet människor som lever i utanförskap och de följder ett sådant utanförskap får för det svenska samhället och för individen. Det anförs också att återvandring skapar möjligheter för individen till en nystart i livet och kan innebära att ekonomin och arbetskraften växer i ett annat land. Med rätt insatser i form av stöd och information i kombination med en kraftigt höjd ersättning är regeringens bedömning att antalet personer som frivilligt återvandrar kan komma att öka kraftigt. Det bedöms främst handla om personer som av olika skäl upplever att de inte har integrerats i det svenska samhället, exempelvis i form av bristande egenförsörjning eller språk (prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 8 s. 29 och 34).

4 Ett höjt ekonomiskt bidrag vid återvandring

4.1 En ny förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar

Förslag: Det ska införas en ny förordning om återvandringsbidrag för vissa utlänningar. Samtidigt ska förordningen om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land från 1984 upphävas.

Skälen för förslaget: Som nämnts i avsnitt 3 har medel avsatts i budgetpropositionen för 2025 för ett höjt ekonomiskt bidrag vid återvandring. I samband med att storleken på bidraget höjs finns behov av att se över regelverkets utformning i övrigt, bl.a. med hänsyn till en ökad risk för fusk och missbruk. I denna promemoria görs bedömningen att ändringar behöver göras i flera avseenden i förhållande till den nuvarande förordningen om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land, fortsättningsvis den nuvarande förordningen, bl.a. att ett antal nya bestämmelser bör införas som saknar motsvarighet i nuvarande förordning. Med hänsyn till att det är fråga om ett större antal ändringar bedöms det lämpligt att ändringarna görs i en ny förordning som kan ersätta den nuvarande förordningen. En ny förordning om

återvandringsbidrag för vissa utlänningar bör därför införas. Samtidigt bör den nuvarande förordningen från år 1984 upphävas.

4.2 Inledande bestämmelser i den nya förordningen

Förslag: Migrationsverket ska få besluta om statligt bidrag till vissa utlänningar som önskar lämna Sverige och bosätta sig permanent i ett annat land (återvandringsbidrag). Återvandringsbidrag ska få lämnas i mån av tillgång på medel.

Skälen för förslaget: Enligt den nuvarande förordningen får Migrationsverket besluta om statligt bidrag till utlänningar som önskar lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land (1 §). Vilka utlänningar som bidrag kan lämnas till och ytterligare förutsättningar för bidrag regleras i andra paragrafer i den förordningen.

Det är alltså Migrationsverket som prövar frågor om bidrag enligt den nuvarande förordningen. Det framstår som naturligt att Migrationsverket prövar frågor om återvandringsbidrag även enligt den nya förordningen. Det anges också i Migrationsverkets instruktion att myndigheten ansvarar för frågor som rör återvandring (1 § förordningen [2019:502] med instruktion för Migrationsverket).

Beslut om bidrag får enligt den nuvarande förordningen fattas om utlänningen önskar lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Tanken med bidraget är alltså att utlänningen ska flytta till ett annat land permanent. Bestämmelsen är fakultativ, vilket innebär att det inte finns någon ovillkorlig rätt att få bidrag. För att återvandringsbidrag ska beviljas enligt den nya förordningen bör, på motsvarande sätt som i nuvarande förordning, krävas att utlänningen har en avsikt att lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Även om majoriteteten kan förväntas ha för avsikt att bosätta sig i ett tidigare hemland bör inte detta vara ett krav. Möjligheten för Migrationsverket att besluta om bidrag bör också fortsatt vara fakultativ. En motsvarande bestämmelse bör därför föras in i den nya förordningen. För att det ska vara tydligt att det som avses är en permanent flytt från Sverige bör ”permanent” läggas till i förhållande till avsikten att lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Vidare bör vissa språkliga ändringar göras. Ingen ändring i sak är dock avsedd. Tanken med återvandringsbidraget kommer alltså fortsatt vara att den som beviljas bidrag ska lämna Sverige permanent. Återvandringsbidraget syftar till att underlätta för utlänningen att lämna Sverige och etablera sig i det andra landet permanent.

I likhet med vad som gäller för bidrag enligt den nuvarande förordningen bör återvandringsbidrag enligt den nya förordningen lämnas i mån av tillgång på medel. Antalet personer som bidrag kan lämnas till kommer bero dels på de medel som avsatts för ändamålet, dels på storleken på bidraget. Om återvandringsbidragets storlek, se avsnitt 4.5.

4.3 Vem ska kunna få återvandringsbidrag?

Förslag: Återvandringsbidrag ska få lämnas till en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige som flykting eller alternativt skyddsbehövande, på grund av vidarebosättning, synnerligen ömmande omständigheter eller motsvarande äldre bestämmelser, om utlänningen har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare. Återvandringsbidrag ska även få lämnas till en utlänning som har beviljats permanent uppehållstillstånd i Sverige på grund av möjlighet att försörja sig genom anställning eller näringsverksamhet enligt den upphävda lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige eller den upphävda lagen om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå.

Återvandringsbidrag ska också få lämnas till en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning till en person som ingår i uppräkningen ovan, eller till den personens make eller sambo, om personen som ingår i uppräkningen har rätt till bidrag och utlänningen ingår i samma hushåll som den personen eller ingick i samma hushåll omedelbart före den personens utresa från Sverige. En förutsättning för bidrag ska också vara att utlänningen med uppehållstillstånd på grund av anknytning har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare.

Möjligheten att beviljas återvandringsbidrag ska inte påverkas av en anmälan enligt utlänningslagen om att sökanden vill ha sitt permanenta uppehållstillstånd kvar trots att bosättningen i Sverige upphör. Återvandringsbidrag ska endast få lämnas om sökanden visar att han eller hon kommer att tas emot i det land där bosättning är avsedd att ske.

Skälen för förslaget

Fler personer med asylrelaterade uppehållstillstånd bör kunna få bidrag

Bidrag enligt den nuvarande förordningen, som infördes 1984, får lämnas till utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige som flyktingar, alternativt skyddsbehövande, på grund av vidarebosättning eller synnerligen ömmande omständigheter eller enligt motsvarande äldre bestämmelser (2 §). För den som har uppehållstillstånd i Sverige på någon av dessa grunder och som lever i utanförskap eller på andra sätt inte är väl integrerad i landet kan återvandring vara en möjlighet att skapa sig en bättre tillvaro. Det bör därför även i den nya förordningen vara möjligt att lämna återvandringsbidrag till dessa kategorier.

Utformningen av 2 § den nuvarande förordningen innebär att bidrag får lämnas oavsett om utlänningen har ett tidsbegränsat eller permanent uppehållstillstånd i Sverige. Tidigare var huvudregeln enligt utlänningslagen (2005:716) att permanenta uppehållstillstånd beviljades till bl.a. skyddsbehövande. Numera beviljas i stället tidsbegränsade uppehållstillstånd som huvudregel till ovan nämnda kategorier, undantaget vid vidarebosättning. Det har inneburit att personer i större omfattning och under längre tid vistas i landet med tidsbegränsade tillstånd. Det kan därmed antas att det bland de personer som vistas i Sverige med uppehållstillstånd enligt ovan, och som kan tänkas vilja återvandra, både

finns de som har tidsbegränsade uppehållstillstånd och de som har permanenta tillstånd. Detta talar för att det bör vara möjligt att bevilja återvandringsbidrag i bägge dessa situationer även fortsatt. En omständighet som kan tala emot är att den som har ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska lämna landet när tillståndet löper ut om något nytt tillstånd inte beviljas. I sammanhanget bör också reglerna om återkallelse av statusförklaring uppmärksammas. En statusförklaring ska enligt bestämmelser i utlänningslagen återkallas om det kommer fram att utlänningen inte kan anses vara flykting eller alternativt skyddsbehövande (4 kap. 5 b och c §§ utlänningslagen). I dag utreds frågan om återkallelse av statusförklaring när en ansökan om återvandringsbidrag avser en person som har uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov (se Migrationsverkets rättsliga ställningstagande RS/006/2024). Samtidigt innebär inte en återkallad statusförklaring enligt gällande rätt att uppehållstillståndet återkallas. Det bör även kunna förekomma situationer där statusförklaringen inte kan återkallas, t.ex. för att utlänningen avser att flytta till ett annat land än sitt hemland. Även i detta avseende bedöms därför ett återvandringsbidrag kunna fylla en viktig funktion. För att incitamenten att återvandra ska kunna öka bedöms det också viktigt att den krets som i dag kan få bidrag enligt ovan inte snävas in. Det kan noteras att skyddsgrundsförordningen (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1347 av den 14 maj 2024 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande och för innehållet i det beviljade skyddet, om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG och om upphävande av direktiv 2011/95/EU), som är en del av migrations- och asylpakten, innehåller bestämmelser om återkallelse av statusförklaring och uppehållstillstånd. Skyddsgrundsförordningen ska dock börja tillämpas först från och med sommaren 2026. En utredare har fått i uppdrag att se över behovet av anpassning av svensk rätt i förhållande till rättsakterna om asyl och screening i migrations- och asylpakten (Ju 2024:E). Uppdraget ska redovisas senast den 21 november 2025. Sammantaget bör bestämmelserna även i den nya förordningen utformas på ett sådant sätt att både tidsbegränsade och permanenta uppehållstillstånd omfattas.

Det finns en risk att ett kraftigt höjt återvandringsbidrag för personer som har uppehållstillstånd i Sverige på grund av skyddsbehov leder till att fler personer söker sig till Sverige för att ansöka om asyl. För att minska den risken bör återvandringsbidrag enligt den nya förordningen endast kunna lämnas till en person som redan befinner sig i landet med uppehållstillstånd. Den 12 september 2024 presenterade regeringen den politiska inriktning som ligger till grund för förslagen i promemorian och angav även då bl.a. att bidraget ska kunna uppgå till 350 000 kronor. Det är därför rimligt att den tidpunkten får utgöra ett brytdatum när det gäller vem som kan beviljas återvandringsbidrag. En begränsning med innebörden att utlänningen har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare bör därmed införas för de nu aktuella kategorierna. Det innebär att personer som har beviljats uppehållstillstånd

efter den 12 september 2024 inte kommer att kunna beviljas återvandringsbidrag.

I den nya förordningen bör det införas en möjlighet att också lämna återvandringsbidrag till personer som har beviljats permanent uppehållstillstånd på grund av möjlighet att försörja sig genom anställning eller näringsverksamhet enligt 17 § i den upphävda lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige och enligt 5 § i den upphävda lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå. Det är grunder för uppehållstillstånd som har tillkommit sedan kretsen av personer som kan få bidrag enligt den nuvarande förordningen senast ändrades. Även om det för dessa kategorier handlar om personer som har beviljats uppehållstillstånd på grund av möjlighet att försörja sig kan det finnas individer som upplever att de inte har integrerats väl i det svenska samhället. De bör ha möjlighet att söka återvandringsbidrag enligt den nya förordningen. Eftersom det uteslutande handlar om personer som har beviljats ett första uppehållstillstånd i Sverige före den 12 september 2024 behöver det inte regleras att de ska ha haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare.

Återvandringsbidrag bör även kunna lämnas till vissa anhöriga

Utöver de kategorier som nämndes inledningsvis i avsnittet får bidrag enligt den nuvarande förordningen även ges till utlänningar som har fått uppehållstillstånd på grund av anknytning till en sådan person samt till make eller maka och barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl får bidrag också lämnas till annan anhörig eller sambo som lever i hushållsgemenskap i Sverige med utlänningen som har rätt till bidrag (2 och 4 §§ den nuvarande förordningen).

Det bedöms vara viktigt för viljan att återvandra att även vissa familjemedlemmar som har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning till en person som har ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för återvandringsbidrag kan få bidrag. I dag skiljer sig dock bestämmelserna om anhöriga åt beroende på vilken relation familjemedlemmarna har till varandra. Det bör förenklas. Återvandringsbidrag bör enligt den nya förordningen kunna lämnas till en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning till en person som ingår i någon av de kategorier som räknas upp ovan. Genom att utgå från uppehållstillståndet som beviljats på grund av anknytning inkluderas makar, sambor och barn samt även andra anhöriga som kan ingå i hushållet och som har kommit till Sverige på grund av sin familjeanknytning till dessa personer. Bidrag bör också kunna lämnas om utlänningen, t.ex. ett barn, har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning till en make eller sambo till de ovan nämnda kategorierna. På så vis inkluderas ytterligare personer som kan ingå i hushållet. För att minska risken för missbruk bör det krävas att personen som rätten till bidrag grundar sig på själv har rätt till bidrag enligt förordningen, dvs. har beviljats eller kommer att beviljas ett sådant bidrag. Det bör vidare krävas att familjemedlemmen lever i hushållsgemenskap i Sverige med den personen eller ingick i samma hushåll omedelbart före den personens utresa från Sverige. För att minska risken för att ett kraftigt

höjt bidrag leder till att fler anhöriga söker sig till Sverige bör det även vara en förutsättning för bidrag att den anhörige redan befinner sig i landet med uppehållstillstånd. Det bör därför införas en motsvarande begränsning för anhöriga som för personer med uppehållstillstånd på grund av bl.a. skyddsbehov, innebärande att de har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare. Bestämmelser med den innebörden bör därför införas i den nya förordningen. Förslaget innebär att kretsen av anhöriga som kan beviljas återvandringsbidrag enligt den nya förordningen blir något snävare än enligt nuvarande förordning. Reglerna blir dock enhetliga, vilket bör öka förutsägbarheten för enskilda och även underlätta för Migrationsverket vid tillämpningen av förordningen.

En anmälan om att behålla ett permanent uppehållstillstånd bör inte påverka möjligheten att få återvandringsbidrag

Enligt bestämmelser i utlänningslagen (2005:716) ska ett permanent uppehållstillstånd återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Det finns dock en möjlighet för utlänningen att anmäla till Migrationsverket att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör. I dessa fall får uppehållstillståndet återkallas tidigast när två år har gått efter det att bosättningen upphörde (7 kap. 7 § utlänningslagen). Vandelsutredningen föreslår i betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) att den tiden kortas till ett år. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Betänkandet har remitterats.

I den nuvarande förordningen regleras inte vad som ska gälla om en utlänning anmäler att han eller hon vill behålla sitt permanenta uppehållstillstånd enligt 7 kap. 7 § utlänningslagen. I ett rättsligt ställningstagande (RS/006/2024) har dock Migrationsverket gjort bedömningen att det enligt den förordningen bör vara möjligt att bevilja ett återvandringsbidrag även om utlänningen gör en sådan anmälan. Även om tanken med återvandringsbidraget är att mottagaren av bidraget ska lämna Sverige för att bosätta sig permanent i ett annat land är det rimligt att möjligheten att beviljas bidrag inte begränsas av att han eller hon under en begränsad tid kan behålla sitt permanenta uppehållstillstånd. Det bedöms viktigt för att fler utlänningar ska våga ta steget att ansöka om bidrag i syfte att flytta till sitt hemland eller till ett annat land. Vikten av att utlänningen kan behålla sitt permanenta uppehållstillstånd under en tid har även framhållits i betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53 s. 115). Det bör därför införas en bestämmelse i den nya förordningen som förtydligar att en anmälan enligt 7 kap. 7 § utlänningslagen inte ska påverka möjligheten att beviljas återvandringsbidrag. Den som efter utresan från Sverige på nytt bosätter sig i landet bör dock vara skyldig att återbetala ett bidrag som har betalats ut, se avsnitt 4.10.

Det bör även fortsatt krävas att sökanden visar att han eller hon kommer tas emot i det avsedda bosättningslandet

Återvandring kan ske till ett tidigare hemland eller till något annat land där utlänningen har rätt att bosätta sig. En förutsättning för att bidrag ska kunna beviljas bör, på motsvarande sätt som i dag, vara att sökanden kan

16

visa att han eller hon kommer att tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske (jfr 3 § den nuvarande förordningen). Detta minskar risken för missbruk. Det minskar också risken för att utbetalning sker till en person som sedan inte kan lämna Sverige trots en önskan om att göra det och att den personen därefter blir återbetalningsskyldig. Om återbetalning och återkrav, se avsnitt 4.10.

4.4 När återvandringsbidrag inte ska få lämnas

Förslag: Återvandringsbidrag ska inte få lämnas för bosättning i ett EU-land, Norge, Island, Liechtenstein eller Schweiz. Återvandringsbidrag ska inte få lämnas om sökanden tidigare har beviljats bidrag enligt förordningen eller om bidrag tidigare har beviljats enligt förordningen om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land. Återvandringsbidrag ska inte heller få lämnas om sökanden har skulder som har överlämnats till Kronofogdemyndigheten för indrivning eller om det med hänsyn till Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet finns skäl som talar emot det. Om sökanden har dömts till ett fängelsestraff ska återvandringsbidrag inte få lämnas förrän fängelsestraffet har avtjänats. Har allmänt åtal väckts mot sökanden ska återvandringsbidrag inte få lämnas förrän åtalet har prövats slutligt eller åtalet har lagts ned. Om en förundersökning har inletts mot sökanden om brott för vilket fängelse är föreskrivet ska återvandringsbidrag inte få lämnas innan förundersökningen har lagts ned eller avslutats utan att allmänt åtal har väckts.

Bedömning: Det bör inte ställas som krav för återvandringsbidrag att sökanden saknar medel att själv bekosta resan.

Skälen för förslagen och bedömningen

Återvandringsbidrag bör inte få lämnas vid flytt till vissa länder

I avsnitt 4.3 föreslås att det för att återvandringsbidrag ska få lämnas även fortsatt ska krävas att sökanden visar att han eller hon kommer att tas emot i det land där bosättning är avsedd att ske. I den nuvarande förordningen finns ingen bestämmelse som begränsar i vilka andra länder som bosättning får ske för att bidrag ska kunna lämnas. Med hänsyn till att EU:s medlemsstater, övriga länder som omfattas av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och Schweiz i hög grad fungerar som samma område vad gäller människors rörlighet bör det dock inte vara möjligt att beviljas återvandringsbidrag vid en flytt till något av dessa länder. I den nya förordningen bör det därför införas en begränsning med innebörden att bidrag inte ska få lämnas för bosättning i ett sådant land. En sådan begränsning föreslås också i betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53).

Återvandringsbidrag bör endast kunna beviljas en gång

I likhet med vad som gäller i dag i fråga om bidrag enligt den nuvarande förordningen bör återvandringsbidrag enligt den nya förordningen endast kunna beviljas en gång (jfr 1 § den nuvarande förordningen). En förutsättning för bidrag bör också vara att sökanden inte tidigare har

beviljats bidrag enligt den nuvarande förordningen. Det minskar risken för missbruk och möjliggör att fler kan få bidrag för att bosätta sig i ett annat land. I den nya förordningen bör det därför regleras att återvandringsbidrag inte får lämnas om sökanden tidigare har beviljats bidrag enligt den nya förordningen eller enligt den nuvarande förordningen.

Skulder som har överlämnats till Kronofogdemyndigheten bör beaktas

I den nuvarande förordningen finns inte någon bestämmelse som reglerar att skulder som en utlänning har ska beaktas vid en ansökan om återvandringsbidrag. Möjligheten att lämna bidrag enligt den förordningen är dock fakultativ och Migrationsverket beviljar som huvudregel inte återvandringsbidrag till en utlänning som har skulder som har överlämnats till Kronofogdemyndigheten. Det gäller samtliga skulder, både privata och till det allmänna. I ett rättsligt ställningstagande (RS/006/2024) har Migrationsverket bl.a. gjort bedömningen att myndigheten inte bör bidra till att skuldsatta utlänningar kan undgå att betala sina skulder. Bedömningen görs vidare att myndigheten inte bör agera på ett sätt som motverkar Kronofogdemyndighetens uppdrag, vilket bl.a. är att bidra till att säkerställa finansieringen av den offentliga sektorn och till ett väl fungerande samhälle för allmänhet och företag samt motverka brottslighet. Den huvudregel som Migrationsverket tillämpar i dag i fråga om skulder bör gälla även fortsättningsvis. Möjligheten att bevilja bidrag enligt den nya förordningen bör visserligen fortsatt vara fakultativ (se avsnitt 4.2). För att det ska vara tydligt och förutsägbart vad som gäller i fråga om skulder är det dock lämpligt att det i den nya förordningen regleras att återvandringsbidrag inte får lämnas om sökanden har skulder som har överlämnats till Kronofogdemyndigheten för indrivning. Det bör vara relativt enkelt för Migrationsverket att kontrollera om denna förutsättning för bidrag är uppfylld, t.ex. genom en kontakt med Kronofogdemyndigheten.

Misstänkt brottslighet m.m.

I den nuvarande förordningen finns inte heller någon bestämmelse som reglerar i vilken utsträckning som brottslighet ska beaktas vid en ansökan om bidrag. Återvandringsbidrag bör inte lämnas till en sökande som är misstänkt för eller har åtalats för brott, eller som har dömts för brott och ska avtjäna ett fängelsestraff, bl.a. eftersom det skulle kunna underlätta för personen att lämna landet och därigenom undandra sig lagföring och/eller verkställighet. Det är också så Migrationsverket tillämpar den nuvarande förordningen i dag (jfr Migrationsverkets rättsliga ställningstagande RS/006/2024). För att det ska vara tydligt vad som gäller även i det här avseendet bör bestämmelser införas i den nya förordningen om när brottslighet ska utgöra hinder mot att lämna återvandringsbidrag. När det gäller den närmare utformningen av dessa bestämmelser görs följande överväganden.

I 12 kap. 9 § utlänningslagen finns bestämmelser som innebär att ett beslut om avvisning eller utvisning inte får verkställas förrän utlänningen i fråga har avtjänat ett fängelsestraff som han eller hon har dömts till eller, om åtal väckts mot utlänningen, förrän åtalet har prövats slutligt eller lagts ned. I betänkandet Vissa åtgärder för stärkt återvändandeverksamhet och

18

utlänningskontroll (SOU 2024:80), som för närvarande bereds i Regeringskansliet, föreslås ett tillägg med innebörden att ett beslut om avvisning eller utvisning inte heller får verkställas innan en inledd förundersökning om brott för vilket fängelse är föreskrivet har lagts ned eller avslutats utan att allmänt åtal har väckts. Regleringen i 12 kap. 9 § utlänningslagen innebär alltså att möjligheten att verkställa ett beslut om avvisning eller utvisning begränsas när en person har dömts till fängelse, däremot inte om personen har dömts till annan påföljd. Den föreslagna ändringen i 12 kap. 9 § utlänningslagen innebär vidare att en inledd förundersökning ska utgöra hinder mot verkställighet om den avser brott för vilket fängelse är föreskrivet, men inte om förundersökning inletts för brott för vilket det endast är föreskrivet böter. När åtal har väckts finns hinder mot verkställighet oberoende av vilken påföljd som kan bli aktuell. Det är lämpligt att tillämpa en motsvarande ordning i fråga om återvandringsbidrag. Att utgå från vad som gäller i andra sammanhang kan underlätta vid tillämpningen och även bidra till förutsägbarhet. En sådan ordning bedöms även i övrigt som väl avvägd. Det kan i sammanhanget noteras att personer som har fått ett beslut om utvisning inom ramen för en brottmålsprocess inte kan beviljas återvandringsbidrag då deras uppehållstillstånd förfaller i och med beslutet om utvisning. Bestämmelserna i den nya förordningen om återvandringsbidrag bör därför utformas med nu nämnda bestämmelser och förslag som förlaga. Om sökanden har dömts till ett fängelsestraff bör återvandringsbidrag därmed inte få lämnas förrän fängelsestraffet har avtjänats. Har allmänt åtal väckts mot sökanden bör återvandringsbidrag inte få lämnas förrän åtalet har prövats slutligt eller åtalet har lagts ned och om en förundersökning har inletts mot sökanden om brott för vilket fängelse är föreskrivet bör återvandringsbidrag inte få lämnas innan förundersökningen har lagts ned eller avslutats utan att allmänt åtal har väckts. För att Migrationsverket ska få tillgång till de uppgifter som myndigheten behöver för att kunna bedöma om förutsättningarna för bidrag i det här avseendet är uppfyllda föreslås i avsnitt 5 att Migrationsverket ska få rätt att få uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret i ärenden om återvandringsbidrag.

Återvandringsbidrag bör inte få lämnas om det med hänsyn till Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet finns skäl som talar emot det

Återvandringsbidraget syftar till att underlätta för en utlänning att lämna Sverige och etablera sig i ett annat land permanent. För att minska risken för att bidraget används till ändamål som skulle kunna hota säkerheten bör bidrag inte få lämnas om det med hänsyn till Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet finns skäl som talar emot det. Begreppet Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet förekommer sedan tidigare i utlänningslagen och lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap. Enligt förarbetena till dessa författningar bör en utlänning t.ex. kunna anses utgöra ett hot mot Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet om han eller hon kan antas bedriva spionerі eller begå andra brott som allvarligt hotar säkerheten i det svenska samhället eller om han eller hon har någon form av koppling till terrorism. Även andra kopplingar till grov organiserad och systemhotande brottslighet kan innebära att en person utgör ett hot mot allmän säkerhet

(prop. 2023/24:36 s. 33 och prop. 2023/24:107 s. 97). En omständighet som bör indikera att det finns skäl som talar emot att återvandringsbidrag lämnas är exempelvis om sökandens ansökan om uppehållstillstånd i Sverige har handlagts som ett säkerhetsärende enligt utlänningslagen eller handlagts enligt lagen (2022:700) om särskild kontroll av vissa utlänningar.

Det bör inte ställas som krav för bidrag att sökanden saknar medel att själv bekosta resan

Enligt den nuvarande förordningen får bidrag endast lämnas om utlänningen saknar medel att själv bekosta resan (3 §). I avsnitt 4.5 föreslås att storleken på återvandringsbidraget ska höjas kraftigt. Det föreslås också att det inte längre ska beviljas ett särskilt bidrag för resekostnader. I och med detta kommer bidraget enligt den nya förordningen inte ha samma koppling till kostnaderna för själva resan som i den nuvarande förordningen. I stället kommer bidraget i större utsträckning än tidigare syfta till att underlätta utlänningens permanenta etablering i det andra landet. Det framstår därmed inte längre som relevant att behålla kravet på att utlänningen ska sakna medel att själv bekosta resan. Genom att inte införa ett sådant krav i den nya förordningen bör antalet personer som kan beviljas återvandringsbidrag öka, vilket i sin tur bör bidra till att de ekonomiska incitamenten att återvandra ökar.

Personuppgiftsbehandling

Förslagen ovan innebär att Migrationsverket, på liknande sätt som i dag, kommer att behandla uppgifter om enskildas personliga förhållanden, vilket kan utgöra ett intrång i sökandens personliga integritet. Exempelvis uppgifter om brottslighet är av integritetskänslig natur. Den behandling som kan komma i fråga bedöms dock nödvändig med hänsyn till den skada det kan innebära för enskilda, t.ex. borgenärer och målsäganden, och det allmänna om bidrag skulle lämnas till en person som inte uppfyller de föreslagna förutsättningarna för bidrag ovan. Intrånget i den personliga integriteten som förslagen medför får därför anses acceptabel och proportionerlig. I den bedömningen ska även beaktas att det handlar om ett statligt bidrag som är frivilligt för enskilda att söka. Om personuppgiftsbehandling, se vidare avsnitt 7. Det intrång i den personliga integriteten som kan komma i fråga bedöms inte vara betydande (jfr 2 kap. 6 § regeringsformen).

4.5 Storleken på återvandringsbidraget

Förslag: Återvandringsbidrag ska få lämnas med 350 000 kronor för den som har fyllt 18 år och med 25 000 kronor för den som inte har fyllt 18 år, dock med högst 500 000 kronor för makar eller sambor samt med högst 600 000 kronor per familj.

Skälen för förslaget: Som utvecklas i avsnitt 3 vill regeringen kraftigt stimulera och öka den frivilliga återvandringen. Bidrag enligt den nuvarande förordningen får lämnas för skäliga resekostnader. Därutöver

får bidrag lämnas med högst 10 000 kronor för varje vuxen person, högst 5 000 kronor för varje barn under 18 år och med sammanlagt högst 40 000 kronor per familj (5 §). Antalet ansökningar om bidrag enligt den förordningen har historiskt varit mycket få och även andelen ansökningar som har beviljats av Migrationsverket har varit få. Det handlar alltså om ett begränsat ekonomiskt bidrag som hittills endast har nått ett fåtal personer. Antalet personer som väljer att återvandra bedöms ha potential att öka om ersättningsnivåerna höjs kraftigt.

Storleken på återvandringsbidraget bör bestämmas till ett så pass högt belopp att fler personer som är intresserade av att återvandra vågar ta steget att ansöka om återvandringsbidrag och permanent flytta till ett annat land. Det saknas tillräcklig forskning och utvärdering för att kunna dra säkra slutsatser om effekterna av bidragets storlek och vilka beteendeeffekter som kan tänkas uppkomma vid olika nivåer. En mindre höjning av återvandringsbidraget riskerar emellertid att inte få någon eller endast en liten effekt på antalet personer som väljer att återvandra. Som nämnts i avsnitt 3 har regeringen i budgetpropositionen för 2025 aviserat att återvandringsbidraget ska kunna uppgå till 350 000 kronor. Det är en avsevärd höjning i förhållande till det bidrag som kan beviljas i dag. En så stor höjning bedöms ha potential att kraftigt öka de ekonomiska incitamenten hos den som är intresserad av att flytta till sitt hemland eller ett annat land att ta det steget. Som jämförelse kan nämnas att det ekonomiska stöd som lämnas vid återvandring i Danmark, ett land som sedan lång tid har beviljat betydligt mer omfattande ekonomiskt stöd vid återvandring än Sverige, normalt uppgår till minst cirka 230 000 danska kronor för en vuxen person. Med en höjning av återvandringsbidraget upp till 350 000 kronor skulle Sverige alltså hamna mer i linje med ersättningsnivåerna i Danmark. På grund av det bristande kunskapsunderlaget om bidragets effekter kan det finnas skäl att utvärdera bl.a. frågan om bidragets nivå.

En sådan kraftig höjning av återvandringsbidraget innebär samtidigt en väsentligt ökad risk för fusk och missbruk. Det ökar exempelvis de ekonomiska incitamenten att försöka få bidrag trots att förutsättningarna inte är uppfyllda, t.ex. genom lämnande av oriktiga uppgifter. Även med det i beaktande bedöms en väsentlig höjning av bidraget motiverad för att stärka incitamenten för återvandring och stimulera en kraftigt ökad återvandring. Den nya förordningen bör dock utformas på ett sätt som minskar riskerna för fusk och missbruk samt för felaktiga utbetalningar. I denna promemoria föreslås flera ändringar i det syftet. Det föreslås bl.a. att det i den nya förordningen ska införas ytterligare förutsättningar för att bidrag ska få lämnas, att uppgifter ska lämnas på heder och samvete, att utbetalning av ett beviljat bidrag ska delas upp på tre tillfällen, att den som ansöker om eller har beviljats återvandringsbidrag utan dröjsmål ska anmäla sådana ändrade förhållanden som kan påverka rätten till eller storleken på bidraget och bestämmelser om hinder mot utbetalning samt om återkrav (se avsnitt 4.4 och 4.6–4.10). Genom dessa förslag bedöms riskerna för fusk, missbruk och felaktiga utbetalningar minska. Förslagens effekter i det här avseendet bör dock följas noga och vid behov kan ytterligare åtgärder komma att behöva vidtas för att minska riskerna.

För att Migrationsverket ska kunna fatta korrekta beslut om återvandringsbidrag och upptäcka, stoppa och återkräva felaktiga

utbetalningar av bidraget är det av stor vikt att relevant information delas med Migrationsverket. Sedan den 1 juli 2024 gäller lagen (2024:307) om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelöverträdelser och brottslighet i arbetslivet. Lagen innebär en skyldighet för kommuner, a-kassor och vissa statliga myndigheter att lämna en uppgift som de förfogar över till en annan av dessa aktörer om uppgiften behövs i den mottagande aktörens författningsreglerade verksamhet för att säkerställa korrekta beslutsunderlag för att förebygga, förhindra, upptäcka eller utreda felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen. En aktör som förfogar över sådana uppgifter som behövs hos en annan aktör ska lämna ut uppgifterna både på begäran och på eget initiativ (prop. 2023/24:85 s. 87). En intresseavvägning ska göras innan en sekretessbelagd uppgift lämnas ut. Migrationsverket och åtta andra myndigheter, däribland Skatteverket, Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten, omfattas av uppgiftsskyldigheten. Sedan tidigare gäller även lagen (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen som innebär en skyldighet för kommuner, a-kassor och vissa statliga myndigheter att lämna en underrättelse till den myndighet eller organisation som har fattat beslutet om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån har beslutats, betalats ut eller tillgodoräknats felaktigt eller med ett för högt belopp.

Ett kraftigt höjt återvandringsbidrag kan även innebära andra risker. Det höjda bidraget kan t.ex. öka risken för påtryckningar inom en familj, exempelvis i fall där den ena maken eller sambon vill återvandra men inte den andra. Det kan också innebära att barn i större utsträckning måste lämna Sverige mot sin vilja, t.ex. i en situation där föräldrarna vill återvandra men inte barnet. Det riskerar också att leda till fler situationer där en make väljer att ensam lämna landet, medan den andra maken stannar kvar med barn att försörja. Detta är förvisso situationer som kan uppstå redan med nuvarande regelverk och som även kan uppstå oavsett om familjen beviljas återvandringsbidrag eller återvandrar utan bidrag men vars omfattning kan komma att öka om de ekonomiska incitamenten för återvandring ökar. I avsnitt 4.2 görs bedömningen att möjligheten att besluta om återvandringsbidrag enligt den nya förordningen fortsatt ska vara fakultativ, vilket innebär att det inte finns någon ovillkorlig rätt för en person att få bidrag. Genom att bestämmelsen är fakultativ ges vidare möjlighet att ta hänsyn till situationen i det enskilda fallet, med de begränsningar som förslagen i avsnitt 4.3 och 4.4 innebär. I alla åtgärder som rör barn ska också, i enlighet med artikel 3 i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Barnets bästa kan inte frikopplas från övriga rättigheter i konventionen utan rättigheterna ska ses som en helhet. De är odelbara och ömsesidigt förstärkande.

Regelverket bör vara ändamålsenligt och enkelt, både för Migrationsverket att tillämpa och för den enskilde att förutse vilka belopp som han eller hon kan få vid återvandring och vilka kraven för detta är. Bidraget i den nya förordningen bör därför utgå från schabloner. Till skillnad mot regleringen i nuvarande förordning bör det inte längre finnas en särskild post för resekostnader, utan i stället bör en enda bidragspost kunna
22 beviljas. För personer som har fyllt 18 år bör schablonen uppgå till

maximalt 350 000 kronor. För personer som inte har fyllt 18 år, dvs. barn, bör en lägre schablon bestämmas. Den bör uppgå till maximalt 25 000 kronor. Det är vanligt i andra sammanhang att utgå från att boendekostnader och levnadskostnader för makar och sammanboende i Sverige är lägre än för två ensamstående, jfr t.ex. ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453). Det är lämpligt att utgå från det även vid bestämmandet av schabloner i fråga om återvandringsbidrag. Bidraget som kan lämnas till personer som är makar eller sambor bör därför vara lägre än det bidrag som lämnas till två ensamstående. Ett maxbelopp för makar och sambor om 500 000 kronor bör införas. Om alltför stora belopp utgår till enskilda familjer kan det öka incitamenten för fusk och missbruk och även, med hänsyn till att återvandringsbidrag lämnas i mån av tillgång på medel, minska antalet personer som kan få sådant bidrag för att bosätta sig i ett annat land. I likhet med i dag bör därför ett maxbelopp per familj bestämmas. Maxbeloppet bör uppgå till 600 000 kronor per familj, vilket räcker till maximalt bidrag enligt ovan för en familj om två vuxna och fyra barn. Det kan jämföras med det nuvarande maxbeloppet på 40 000 kronor per familj.

För att inte syftet med maxbeloppet per familj enkelt ska kunna kringgås bör begreppet familj inte tillämpas alltför snävt. Till familj bör räknas make, sambo, släktingar i rakt upp- och nedstigande led samt andra anhöriga som ingår i samma hushåll. Även personer som inte ingår i hushållet bör kunna räknas till familj i det här avseendet, t.ex. om en tidigare hushållsgemenskap har brutits genom att en person återvandrat före övrig familj eller om ett vuxet barn har flyttat hemifrån i syfte att komma runt bestämmelserna om maxbelopp. Det bör vara upp till Migrationsverket att utifrån omständigheterna i varje enskilt fall bedöma vilka som bör räknas till familj.

Sammanfattningsvis bör bestämmelser införas i den nya förordningen om att återvandringsbidrag ska få lämnas med 350 000 kronor för den som har fyllt 18 år och med 25 000 kronor för den som inte har fyllt 18 år, dock med högst 500 000 kronor för makar eller sambor samt med högst 600 000 kronor per familj.

4.6 Ansökan om återvandringsbidrag

Förslag: En ansökan om återvandringsbidrag ska ges in till Migrationsverket. Sökanden ska lämna de handlingar och uppgifter som Migrationsverket behöver för att kunna fatta beslut om återvandringsbidrag. Uppgifterna ska lämnas på heder och samvete.

Skälen för förslaget: Den nuvarande förordningen innehåller inte några bestämmelser om ansökan om bidrag. I den nya förordningen bör det förtydligas att en ansökan om återvandringsbidrag ska ges in till Migrationsverket. För att minska risken för fusk och missbruk samt för att undvika felaktiga utbetalningar är det centralt att korrekta uppgifter lämnas av sökanden och att dessa är kontrollerbara. Det bör därför även tas in en bestämmelse i förordningen med innebörden att sökanden ska lämna de uppgifter och handlingar som Migrationsverket behöver för att pröva ansökan. Det kan t.ex. handla om handlingar som visar att bidraget

kommer att betalas ut till rätt person eller att sökanden kommer att tas emot i det land där bosättning är avsedd att ske. Samtliga uppgifter bör lämnas på heder och samvete. Skulle det visa sig att sökanden har lämnat oriktiga uppgifter i sin ansökan kan det vara grund för att sökanden är återbetalningsskyldig, se avsnitt 4.10. Att lämna oriktiga uppgifter eller inte anmäla ändrade förhållanden som det finns en skyldighet att anmäla, och på så sätt orsaka fara för att en ekonomisk förmån felaktigt betalas ut eller betalas ut med ett för högt belopp, kan vidare bedömas som bidragsbrott (2 § bidragsbrottslagen [2007:612]). Alternativt kan ett avsiktligt lämnande av oriktiga uppgifter bedömas som bedrägeri enligt brottsbalken (9 kap. 1 § brottsbalken) eller kan osann uppgift bedömas som osann försäkran enligt brottsbalken (15 kap. 10 § brottsbalken).

4.7 Utbetalning av återvandringsbidrag

Förslag: En femtedel av återvandringsbidraget ska betalas ut i samband med beslutet om bidrag. Av återstående belopp ska, efter begäran om utbetalning, 40 procent betalas ut efter mottagarens ankomst till det land där bosättning ska ske och 60 procent betalas ut när mottagarens uppehållstillstånd har återkallats, eller giltighetstiden för ett tidsbegränsat uppehållstillstånd har löpt ut, dock tidigast femton månader efter utresan från Sverige. Om det finns särskilda skäl ska utbetalning få ske på annat sätt.

En begäran om utbetalning ska ges in till Migrationsverket. Mottagaren ska lämna de handlingar och uppgifter som Migrationsverket behöver för att kunna bedöma att det inte finns hinder mot utbetalning. Uppgifterna ska lämnas på heder och samvete.

Skälen för förslaget: I dag betalas bidrag enligt den nuvarande förordningen ut i samband med att den som har beviljats bidraget reser ut från Sverige (5 §). Dagens ersättningsnivåer är dock betydligt lägre än vad som föreslås gälla enligt den nya förordningen om återvandringsbidrag för vissa utlänningar. För att minska risken för fusk och missbruk samt felaktiga utbetalningar bör utbetalning av återvandringsbidrag enligt den nya förordningen delas upp på mer än ett tillfälle.

Tanken med återvandringsbidraget är att den som beviljas bidrag ska bosätta sig permanent i ett annat land. Bidraget syftar även till att underlätta utlänningens etablering i det landet (se avsnitt 4.2). Merparten av bidraget bör därför betalas ut först efter det att mottagaren har flyttat till det andra landet. En mindre del av bidraget bör dock betalas ut medan mottagaren fortfarande är kvar i Sverige. Det kan då t.ex. användas till att bekosta resan och andra förberedelser inför flytten från Sverige och etableringen i det andra landet. Den första utbetalningen bör uppgå till en femtedel av det beviljade bidraget. Det är lämpligt att den första utbetalningen sker i samband med beslutet om bidrag.

En andra utbetalning bör ske efter mottagarens ankomst till bosättningslandet och då med 40 procent av det återstående beloppet. En tredje och sista utbetalning, av resterande belopp, bör ske när mottagaren har varit bosatt i det andra landet en tid. Den tiden bör uppgå till minst 15 månader. Det bör dessutom krävas att mottagarens uppehållstillstånd har

återkallats, eller att giltighetstiden för hans eller hennes tidsbegränsade uppehållstillstånd har löpt ut. Det finns bestämmelser om återkallelse av uppehållstillstånd i 7 kap. utlänningslagen. Av 7 kap. 7 § utlänningslagen framgår att ett permanent uppehållstillstånd som huvudregel ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Som utvecklas i avsnitt 4.3 kan den som har permanent uppehållstillstånd dock anmäla att han eller hon vill ha tillståndet kvar under en tid. Någon motsvarande möjlighet att återkalla ett tidsbegränsat uppehållstillstånd när bosättningen i Sverige upphör finns inte i utlänningslagen i dag. I betänkandet Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd (SOU 2025:33) föreslås att det införs en bestämmelse i utlänningslagen med innebörd att tidsbegränsade uppehållstillstånd ska få återkallas för en utlänning som inte har för avsikt att vistas i Sverige. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Betänkandet har remitterats. Sammanfattningsvis innebär förslaget i denna del att tidpunkten för den sista utbetalningen kan variera, bl.a. beroende på om den som ansöker om bidrag har permanent eller tidsbegränsat uppehållstillstånd i Sverige.

För att det ska finnas viss flexibilitet i fråga om utbetalning bör det införas en möjlighet för Migrationsverket att i undantagsfall betala ut bidraget på annat sätt än enligt ovan. Det är svårt att förutse i vilka situationer det kan finnas behov av att betala ut bidraget på annat sätt. Det är också viktigt att risken för fusk, missbruk och felaktiga utbetalningar beaktas. Bestämmelsen bör därför vara fakultativ och utformas som en ventil som kan tillämpas i undantagsfall. Ventilen bör utformas så att utbetalning får ske på annat sätt om det finns särskilda skäl. Det skulle exempelvis kunna vara att det i ett enskilt fall finns praktiska hinder som medför att utbetalning annars inte kan ske eller för att minska risken för fusk och missbruk.

Som utvecklas i avsnitt 4.8 är det vidare viktigt att förutsättningarna för bidrag fortfarande är uppfyllda när bidraget ska betalas ut och att det inte heller finns andra hinder mot utbetalning. I det avsnittet föreslås att det ska införas en möjlighet för Migrationsverket att i vissa situationer besluta att ett beviljat bidrag helt eller delvis inte ska betalas ut. För att underlätta hanteringen av den andra och tredje utbetalningen, och prövningen av om det finns hinder mot utbetalning, bör det krävas att den som har beviljats bidrag ger in en begäran om utbetalning till Migrationsverket inför varje sådan utbetalning. Det bör även tas in en bestämmelse i den nya förordningen med innebörden att mottagaren ska lämna de handlingar och uppgifter som Migrationsverket behöver för att kunna bedöma om det finns hinder mot utbetalning. För att undvika att bidraget betalas ut felaktigt är det angeläget att den som har beviljats återvandringsbidrag lämnar korrekta uppgifter. Uppgifterna i samband med en begäran om utbetalning bör därför lämnas på heder och samvete (jfr avsnitt 4.6). Som framgår av förvaltningslagen har Migrationsverket också en skyldighet att lämna den enskilde sådan hjälp att han eller hon kan ta tillvara sina intressen (6 § förvaltningslagen).

När det gäller de faktiska utbetalningarna av återvandringsbidraget så bör det vara upp till Migrationsverket att avgöra hur dessa ska gå till. Den första utbetalningen bör i normalfallet kunna göras till ett svenskt bankkonto. Utbetalningar till utlandet kan dock innebära en mer

omfattande administration och vilken metod som är lämpligast kan variera, t.ex. beroende på land.

4.8 Hinder mot utbetalning

Förslag: Migrationsverket ska få besluta att ett beviljat återvandringsbidrag helt eller delvis inte ska betalas ut om vissa förutsättningar för bidrag inte längre är uppfyllda, det finns grund för återbetalning eller det på grund av praktiska hinder inte är möjligt att betala ut bidraget inom rimlig tid. Beslutet om hinder mot utbetalning ska gälla omedelbart.

Skälen för förslaget: I föregående avsnitt föreslås att ett beviljat återvandringsbidrag ska betalas ut vid tre tillfällen. För att inte syftet med återvandringsbidraget ska kunna kringgås och för att minska risken för fusk och missbruk samt felaktiga utbetalningar är det viktigt att förutsättningarna för bidrag fortfarande är uppfyllda när bidraget ska betalas ut. För att kunna säkerställa att förutsättningarna är uppfyllda både vid beslutstillfället och vid utbetalningstillfällena är det vidare viktigt att det finns möjligheter att kunna kontrollera att så är fallet. Om förutsättningarna inte är uppfyllda bör det anses utgöra hinder mot att betala ut bidraget, antingen helt eller delvis. Migrationsverket bör då kunna besluta att det beviljade bidraget helt eller delvis inte ska betalas ut.

En central förutsättning för bidrag som är relevant även vid utbetalning är kravet på att sökanden visar att han eller hon kommer att tas emot i det land där bosättning är avsedd att ske. Likaså kravet på att bosättning inte sker i ett annat EU-land, Norge, Island, Liechtenstein eller Schweiz och att bidraget inte har lämnats tidigare, se vidare om dessa förutsättningar i avsnitt 4.3 och 4.4. Det bör därför krävas att dessa fortsatt är uppfyllda. Om mottagaren av bidraget redan har lämnat landet bör det dock, i stället för att visa en avsikt, bli aktuellt att visa att han eller hon har tagits emot i det avsedda landet och att bosättning inte har skett i ett land som är undantaget. Ytterligare förutsättningar som bör vara uppfyllda även inför utbetalning är att mottagaren inte har skulder som har överlämnats till Kronofogdemyndigheten för indrivning eller att det finns skäl att neka bidrag med hänsyn till Sveriges säkerhet eller allmän säkerhet. Det är också viktigt att mottagaren inför utbetalning inte är misstänkt för brott för vilket fängelse är föreskrivet eller har åtalats för brott, eller att han eller hon har dömts till fängelse och fängelsestraffet inte har avtjänats än. Om en eller flera av dessa förutsättningar inte längre är uppfyllda bör Migrationsverket alltså kunna besluta att återvandringsbidraget helt eller delvis inte ska betalas ut.

Migrationsverket bör även kunna neka utbetalning helt eller delvis om det finns grund för återbetalning. I avsnitt 4.10 föreslås att mottagaren av återvandringsbidrag ska vara återbetalningsskyldig bl.a. om han eller hon inte rest ut från Sverige inom tolv månader från beslutet om bidrag eller efter utresan på nytt bosätter sig i Sverige. Det kan vidare uppkomma praktiska hinder vid utbetalning till utlandet. Utgångspunkten i en sådan situation bör vara att försöka hitta lösningar till hindret. Om ett praktiskt
26 hinder innebär att det inte är möjligt att betala ut bidraget inom rimlig tid

bör dock detta också kunna anses utgöra ett sådant hinder mot utbetalning som kan föranleda ett beslut om att helt eller delvis inte betala ut bidraget. Det bör vara upp till Migrationsverket att utifrån omständigheterna i det enskilda fallet bedöma vad som är rimlig tid i en sådan situation.

I föregående avsnitt föreslås att mottagaren av bidraget inför den andra och tredje utbetalningen ska lämna de handlingar och uppgifter som Migrationsverket behöver för att kunna bedöma att det inte finns hinder mot utbetalning, och att uppgifterna ska lämnas på heder och samvete. Det bör underlätta prövningen av om det finns hinder mot utbetalning. I avsnitt 4.9 föreslås också att det ska införas en skyldighet att anmäla sådana ändrade förhållanden som kan påverka rätten till eller storleken på bidraget. I avsnitt 4.11 föreslås att beslut om hinder mot utbetalning ska kunna överklagas. För att inte verkan av ett beslut om hinder mot utbetalning ska gå förlorad är det viktigt att beslutet gäller omedelbart, utan hinder av att beslutet har vunnit laga kraft. En bestämmelse med den innebörden bör därför införas i den nya förordningen.

4.9 Skyldighet att anmäla ändrade förhållanden

Förslag: Den som ansöker om eller har beviljats återvandringsbidrag ska utan dröjsmål till Migrationsverket anmäla sådana ändrade förhållanden som kan påverka rätten till eller storleken på bidraget.

Skälen för förslaget: För att undvika att bidrag betalas ut felaktigt är det viktigt att den som ansöker om återvandringsbidrag lämnar korrekta uppgifter. Av lika stor vikt är det att den som har ansökt om, eller har beviljats återvandringsbidrag, utan dröjsmål informerar Migrationsverket om förändringar som kan medföra att det inte längre finns förutsättningar att bevilja ett sökt bidrag eller betala ut ett beviljat bidrag. Om förhållandena ändras efter att en ansökan om återvandringsbidrag har gjorts kan det finnas skäl att avslå ansökan eller bevilja bidrag med ett lägre belopp. Om förhållandena ändras efter att en ansökan har beviljats kan det i stället finnas hinder mot utbetalning, se avsnitt 4.8, eller, om utbetalning har skett, grund för att besluta om återkrav, se avsnitt 4.10. En bestämmelse om anmälningsskyldighet vid ändrade förhållanden bör föras in i den nya förordningen.

4.10 Återbetalning och återkrav

Förslag: Mottagaren av ett återvandringsbidrag ska vara skyldig att betala tillbaka bidraget om mottagaren inte reser ut från Sverige inom tolv månader från beslutet om bidrag eller mottagaren efter utresan från Sverige på nytt bosätter sig i Sverige. Mottagaren ska även vara återbetalningsskyldig om mottagaren genom att lämna oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har orsakat att bidraget har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, eller bidraget av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och mottagaren har insett eller skäligen borde ha insett detta. Om mottagaren är

återbetalningsskyldig ska Migrationsverket besluta att helt eller delvis kräva tillbaka bidraget. Om det finns särskilda skäl ska Migrationsverket få helt eller delvis avstå från kravet på återbetalning.

Vid återkrav ska Migrationsverket få medge anstånd med betalningen eller träffa avtal med den återbetalningsskyldige om en avbetalningsplan. I sådana fall ska Migrationsverket ta ut ränta på det obetalda beloppet. Ränta ska tas ut från den dag då anståndet beviljades eller avtalet om avbetalningsplan träffades, dock inte för tid innan det återkrävda beloppet har förfallit till betalning. Ränta ska tas ut efter en räntesats som vid varje tidpunkt överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter. Om ett belopp som har återkrävts inte betalas i rätt tid ska dröjsmålsränta enligt räntelagen tas ut på beloppet. Detsamma gäller när den återbetalningsskyldige har beviljats anstånd med betalningen eller träffat ett avtal om en avbetalningsplan och betalning inte sker inom den tid som följer av beslutet om anstånd eller avtalet. Om det finns särskilda skäl får Migrationsverket helt eller delvis efterge krav på återbetalning eller ränta.

Skälen för förslaget: Det bör införas bestämmelser i den nya förordningen om i vilka fall en mottagare av ett återvandringsbidrag ska vara skyldig att betala tillbaka bidraget. Några sådana bestämmelser finns inte i den nuvarande förordningen, men är ett viktigt verktyg för att kunna rätta till felaktiga utbetalningar samt motverka fusk och missbruk. Att återvandringsbidrag ska kunna återkrävas föreslås även i betänkandet Stöd till invandrares utvandring (SOU 2024:53).

Som utvecklas i avsnitt 4.2 är syftet med återvandringsbidraget att bidra till sökandens etablering i ett annat land och att sökanden ska bosätta sig permanent i det landet. För att inte syftet med återvandringsbidraget ska kunna kringgås bör den som har mottagit bidrag men inte reser ut från Sverige vara återbetalningsskyldig för den del av bidraget som har betalats ut. För att det ska vara tydligt när återbetalningsskyldighet inträder bör det i bestämmelsen anges när utresan senast ska ha gjorts. I avsnitt 4.2 föreslås att Migrationsverket ska få besluta om återvandringsbidrag till vissa utlänningar som önskar lämna Sverige och bosätta sig permanent i ett annat land. Av naturliga skäl kan det vara svårt att bedöma en avsikt att flytta från Sverige permanent, och även bl.a. utlänningens möjligheter att tas emot i det nya bosättningslandet (jfr förslag i avsnitt 4.3), om inte flyttplanerna är relativt konkreta och förhållandevis långt framskridna. Det får därför antas att utresan från Sverige i normalfallet kommer att ske i relativt nära anslutning till beslutet om bidrag. Omständigheter kan dock uppstå utom den enskildes kontroll, t.ex. sjukdom, som medför att en planerad resa behöver skjutas fram en tid. Det framstår därför inte som lämpligt att bestämma en tidpunkt där återbetalningsskyldighet inträder som ligger alltför nära beslutet om bidrag. Samtidigt måste risken för fusk och missbruk beaktas. Sammantaget görs bedömningen att mottagaren av ett återvandringsbidrag bör vara återbetalningsskyldig om han eller hon inte reser ut från Sverige inom tolv månader från beslutet om bidrag.

För att minska risken för att återvandringsbidrag beviljas till personer som inte har verklig avsikt att flytta permanent från Sverige bör även den som har mottagit bidrag och efter utresan från Sverige på nytt bosätter sig i landet vara återbetalningsskyldig. Mottagaren bör även vara

28

återbetalningsskyldig om han eller hon genom att lämna oriktiga uppgifter eller på något annat sätt har orsakat att bidraget har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp, t.ex. genom att inte anmäla ett ändrat förhållande. Detsamma bör gälla om bidraget av något annat skäl har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och mottagaren har insett eller skäligen borde ha insett detta. Exempelvis om det är en annan person som har orsakat den felaktiga utbetalningen och mottagaren har insett eller skäligen borde ha insett detta.

Om mottagaren är återbetalningsskyldig bör Migrationsverket besluta om att helt eller delvis kräva tillbaka bidraget. Om det finns särskilda skäl bör Migrationsverket helt eller delvis kunna avstå från kravet på återbetalning. Särskilda skäl att helt eller delvis kunna avstå från återkravet skulle exempelvis kunna vara att mottagaren, under den tid som mottagaren har uppehållstillstånd i Sverige, behöver flytta tillbaka till Sverige på grund av ett nyuppkommet skyddsbehov, dvs. omständigheter som mottagaren inte kunnat förväntas råda över. Det skulle också kunna vara att mindre belopp har utbetalats felaktigt, eller att det har gått lång tid sedan utbetalningen skedde, och det framstår som oskäligt att kräva hela eller delar av beloppet åter. Det kan även tänkas omfatta andra situationer där det framstår som oskäligt att ställa krav på återbetalning. Det bör ligga på Migrationsverket att i ett enskilt fall bedöma om det finns omständigheter som kan anses utgöra särskilda skäl.

När återkrav har beslutats bör Migrationsverket kunna besluta om anstånd med betalningen eller upprätta en avbetalningsplan. Det kan bidra till att betalning i större utsträckning sker frivilligt och således i förlängningen till att såväl Migrationsverket som den återbetalningsskyldige undviker kostnader som uppstår i samband med verkställighet. I sådana fall bör även ränta tas ut på det obetalda beloppet. Ränta syftar främst till att ha en preventiv effekt, dvs. att bidra till att den som är återbetalningsskyldig betalar i rätt tid. Det kan dock även framstå som stötande om enskilda som felaktigt får en förmån från staten inte ska behöva betala ränta på det belopp som de ska betala tillbaka om de får anstånd med betalningen eller träffar en överenskommelse om avbetalningsplan. Ränta bör tas ut från den dag då anståndet beviljades eller avtal träffades om avbetalningsplan, dock inte för tid innan det återkrävda beloppet hade förfallit till betalning. Ränta bör i dessa fall, i likhet med regleringen i andra författningar, tas ut med en räntesats som överstiger statens utlåningsränta med två procentenheter. Om ett belopp som har krävts åter inte betalas i tid bör Migrationsverket vidare ta ut dröjsmålsränta på beloppet. Det gäller även belopp som inte betalas i enlighet med en avbetalningsplan eller ett anstånd. I sådana situationer bör dröjsmålsränta tas ut i enlighet med bestämmelserna i räntelagen (1975:635).

Migrationsverket bör ha möjlighet att efterge beslut om återkrav och ränta om det finns särskilda skäl. Även i dessa fall bör det ligga på Migrationsverket att i ett enskilt fall bedöma om det finns omständigheter som kan anses utgöra särskilda skäl. Vid den bedömningen kan hänsyn t.ex. tas till hur stort belopp den felaktiga utbetalningen avser, hur lång tid som har gått sedan utbetalningen och om mottagaren medvetet har orsakat den felaktiga utbetalningen. Som nämnts i avsnitt 4.5, ska i alla åtgärder

som rör barn, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Det gäller även när barn berörs i fråga om återkrav.

4.11 Överklagande

Förslag: I förvaltningslagen finns bestämmelser om överklagande till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut än beslut om hinder mot utbetalning, återkrav och ränta ska inte få överklagas.

Skälen för förslaget: I 40 § förvaltningslagen (2017:900) finns bestämmelser om överklagande av beslut till allmän förvaltningsdomstol. Om en annan lag eller förordning innehåller någon bestämmelse som avviker från lagen, tillämpas dock den bestämmelsen (4 § förvaltningslagen). Migrationsverkets beslut enligt den nuvarande förordningen får inte överklagas (6 §). Återvandringsbidrag enligt den nya förordningen föreslås få lämnas i mån av tillgång på medel. Det finns således inte någon rätt att få bidraget. Inte heller i övrigt bedöms ett beslut om att inte bevilja ett återvandringsbidrag röra en sådan civil rättighet enligt artikel 6.1 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) som medför en rätt att överklaga beslutet till domstol. I likhet med vad som gäller i dag bör därför ett sådant beslut inte kunna överklagas. Ett beslut om hinder mot utbetalning kan emellertid anses vara av sådan karaktär att det bör kunna överklagas. För att inte verkan av beslutet om hinder mot utbetalning ska gå förlorat är det dock viktigt att ett sådant beslut kan gälla utan hinder av att det har vunnit laga kraft. I avsnitt 4.8 föreslås därför att ett beslut om hinder mot utbetalning ska gälla omedelbart.

Även Migrationsverkets beslut om återkrav och ränta bör vara möjliga att överklaga. Av 3 kap. 1 § 6 utsökningsbalken följer att beslut som fattas av en förvaltningsmyndighet och som innefattar betalningsskyldighet utgör en exekutionstitel, om beslutet kan överklagas i annan ordning än den som gäller för laglighetsprövning enligt 13 kap. kommunallagen (2017:725). Bestämmelsen, som trädde i kraft den 1 september 2022, infördes i syfte att effektivisera verkställigheten av förvaltningsmyndigheters beslut om återkrav och annan betalningsskyldighet (prop. 2021/22:206). Genom att Migrationsverkets beslut om återkrav och ränta får överklagas blir dessa beslut direkt verkställbara efter att de fått laga kraft, dvs. när de inte längre kan överklagas eller slutligen har prövats. Det ger Migrationsverket bättre förutsättningar att verkställa ett beslut om återkrav eller ränta, vilket i sin tur bör innebära att hanteringen blir enklare och mer kostnadseffektiv för Migrationsverket. Även ur den enskildes perspektiv framstår det som en bättre lösning att kunna få beslutet överprövat av domstol direkt än att han eller hon ska behöva bestrida betalningsskyldighet och invänta att Migrationsverket väcker talan vid domstol.

4.12 Rätt att meddela föreskrifter

Förslag: Migrationsverket ska få meddela föreskrifter om verkställigheten av förordningen.

Skälen för förslaget: Flera av de förslag som lämnas i detta kapitel, t.ex. i fråga om ansökan om och utbetalning av återvandringsbidrag, har sådan karaktär att det kan behövas kompletterande föreskrifter. Migrationsverket bör därför få möjlighet att meddela de föreskrifter som behövs för att verkställa förordningen.

5 Tillgång till belastningsregistret och misstankeregistret

Förslag: Migrationsverket ska, i ärenden enligt förordningen om återvandringsbidrag för vissa utlänningar, i fråga om den ärendet gäller, ha rätt att få uppgifter om brott som lett till fängelse och där fängelsestraffet ännu inte har avtjänats ur belastningsregistret och fullständiga uppgifter ur misstankeregistret. **Bedömning**: Migrationsverket bör få ha direktåtkomst till uppgifter i belastningsregistret och misstankeregistret.

Skälen för förslaget och bedömningen: I avsnitt 4.4 föreslås att återvandringsbidrag inte ska få lämnas till en sökande som är misstänkt för brott för vilket fängelse är föreskrivet eller har åtalats för brott, eller som har dömts till fängelse och fängelsestraffet inte har avtjänats än, bl.a. eftersom detta skulle kunna underlätta för personen att lämna landet och därigenom undandra sig lagföring och/eller verkställighet. I avsnitt 4.8 föreslås att Migrationsverket ska kunna besluta att ett beviljat bidrag helt eller delvis inte ska betalas ut om förutsättningarna för bidrag i det här avseendet inte längre är uppfyllda.

Det kan innebära skada både för enskilda, t.ex. målsäganden, och det allmänna om en utlänning skulle kunna uppbära återvandringsbidrag, lämna landet och därigenom undandra sig lagföring och/eller verkställighet. Det kan vidare innebära skada och uppfattas som stötande om det inte skulle vara möjligt att hindra kommande utbetalningar för en utlänning som redan har lämnat landet och det sedan uppdagas att denne är misstänkt för eller har gjort sig skyldig till brott. Det är därför av stor vikt att Migrationsverket vid prövningen av en ansökan om återvandringsbidrag, liksom vid bedömningen av om det finns hinder att betala ut ett beviljat bidrag, har tillgång till tillräckliga uppgifter om utlänningens brottslighet och misstänkta brottslighet.

Uppgifter som kan vara av betydelse vid prövningen finns i belastningsregistret och misstankeregistret. Misstankeregistret innehåller bl.a. uppgifter om den som är minst skäligen misstänkt för brott enligt brottsbalken eller andra brott med svårare påföljd än böter. En uppgift i misstankeregistret ska gallras bl.a. om en förundersökning har avslutats utan att åtal väckts med anledning av misstanken, om åtal som har väckts

med anledning av misstanken har lagts ned, eller om domstol har meddelat dom eller beslut som vunnit laga kraft med anledning av misstanken (13 § lagen [1998:621] om misstankeregister). Det som i aktuellt avseende inte framgår av misstankeregistret, men som i stället framgår av belastningsregistret, är uppgifter om domar som vunnit laga kraft där personen har dömts till fängelse och vissa uppgifter om verkställigheten av fängelsestraffet (3 § förordningen [1999:1134] om belastningsregister).

Migrationsverket har i dag rätt att utan hinder av sekretess få ut uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret inom ramen för sin ärendehantering i ärenden enligt utlänningslagen, lagen om svenskt medborgarskap och lagen om särskild kontroll av vissa utlänningar. Migrationsverket får i dessa ärenden dessutom ha direktåtkomst till uppgifterna i registren (35 kap. 3 och 10 §§ offentlighets- och sekretesslagen [2009:400], 10 och 19 §§ förordningen om belastningsregister samt 3 och 6 §§ förordningen [1999:1135] om misstankeregister). Det saknas dock författningsstöd för Migrationsverket att inhämta uppgifter ur registren i ärenden som rör återvandringsbidrag.

Tillgång till belastningsregistret och misstankeregistret bör inte medges om det finns mindre ingripande alternativ. Utan en möjlighet att få uppgifter ur belastningsregistret och misstankeregistret inom ramen för handläggningen av återvandringsbidrag är dock Migrationsverkets möjligheter att få vetskap om att den som har ansökt om, eller som har beviljats, återvandringsbidrag är misstänkt eller åtalad för brott, eller ska avtjäna ett fängelsestraff, mycket begränsade. Det informationsutbyte som i dag är möjligt mellan t.ex. Kriminalvården och Migrationsverket bedöms med hänsyn bl.a. till den sekretess som kan gälla för uppgifterna inte tillräckligt för att tillgodose Migrationsverkets behov av uppgifter om lagakraftvunna domar och verkställighet av fängelsestraff. Det kan noteras att en sådan ordning även skulle vara mer resurskrävande för både Migrationsverket och Kriminalvården än att Migrationsverket, som redan har tillgång till belastningsregistret i andra ärenden, får tillgång till information från belastningsregistret även i fråga om ärenden om återvandringsbidrag. Inte heller några andra lösningar framstår som möjliga alternativ.

För att avgöra om Migrationsverket bör medges tillgång till belastningsregistret och misstankeregistret måste även en intresseavvägning göras mellan ovanstående intressen och skyddet för den personliga integriteten. Skyddet för den personliga integriteten följer av bl.a. artikel 8 i Europakonventionen och artikel 16 i barnkonventionen. En uppgift om att en viss person är misstänkt för eller dömd för brott är integritetskänslig. Vid en avvägning mellan å ena sidan intresset av att Migrationsverket har tillgång till de uppgifter som myndigheten behöver för att kunna bedöma om den som har ansökt om eller beviljats återvandringsbidrag uppfyller förutsättningarna för bidrag, och å andra sidan skyddet för den enskildes personliga integritet, är det rimligt att Migrationsverket ges möjligheter att inhämta uppgifter om misstänkt och konstaterad brottslighet ur belastningsregistret respektive misstankeregistret. Med hänsyn till den enskildes personliga integritet bör tillgången inte vara mer omfattande än nödvändigt. Vad gäller misstankeregistret bedöms det vara nödvändigt för Migrationsverket att få tillgång till fullständiga uppgifter för att
32 myndigheten ska kunna bedöma om förutsättningarna för bidrag är

uppfyllda. I fråga om den som har dömts för brott innebär dock förslaget i avsnitt 4.4 att möjligheten att beviljas återvandringsbidrag påverkas av om en person har dömts till fängelse och fängelsestraffet inte har avtjänats än. I förhållande till belastningsregistret bör därför Migrationsverkets tillgång begränsas till uppgifter om brott som lett till fängelse och där fängelsestraffet ännu inte har avtjänats. Det får också anses mindre ingripande än alternativet att Migrationsverkets tillgång begränsas till uppgifter om brott som lett till någon annan påföljd än penningböter. Det intrång i den enskildes personliga integritet som förslagen medför får anses acceptabel och proportionerlig. I den bedömningen ska också beaktas att det handlar om ett frivilligt statligt bidrag.

Av effektivitetsskäl bör Migrationsverket även i ärenden om återvandringsbidrag kunna få tillgång till uppgifterna genom direktåtkomst. Det innebär en ökad risk för intrång i den personliga integriteten. Direktåtkomst innebär typiskt sett att uppgifter blir tillgängliga för fler personer och att den utlämnande myndighetens möjlighet att kontrollera användningen av uppgifterna minskar. Samtidigt innebär det effektivitetsvinster både för den mottagande och utlämnande myndigheten samt kan även innebära fördelar ur informationssäkerhetssynpunkt jämfört med utlämning via t.ex. e-post. Eftersom det handlar om överföring av information mellan två myndigheter finns det regler för hantering och spridning av information som myndigheterna måste förhålla sig till och tjänstemännen som hanterar uppgifterna är underkastade tjänstefelsansvar. Det kan även förutsättas att kretsen av tjänstemän som kan ha direkt tillgång till uppgifterna är begränsad. Därtill har Migrationsverket som ovan nämnts redan i dag tillgång till dessa register genom direktåtkomst i bl.a. ärenden enligt utlänningslagen och lagen om svenskt medborgarskap. Vid en samlad bedömning är de fördelar som direktåtkomsten innebär så stora att risken för ett ökat integritetsintrång får anses godtagbara. Det krävs inte några författningsändringar för att Migrationsverket ska kunna få direktåtkomst. Några förslag lämnas därför inte i den här delen.

Förslagen innebär en utökad personuppgiftsbehandling jämfört med i dag. Om personuppgiftsbehandling, se vidare avsnitt 7.

6 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Den nya förordningen om återvandringsbidrag för vissa utlänningar och övriga förordningsändringar ska träda i kraft den 1 januari 2026.

Bedömning: Det finns inte något behov av övergångsbestämmelser.

Skälen för förslaget och bedömningen: Medel har avsatts för ett höjt återvandringsbidrag från och med 2026 (prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 8 s. 34). Den nya förordningen och övriga förordningsändringar bör därför träda i kraft den 1 januari 2026.

I avsnitt 4.1 föreslås att den nuvarande förordningen ska upphävas genom den nya förordningen om återvandringsbidrag för vissa utlänningar. Något behov av övergångsbestämmelser med anledning av att den nuvarande förordningen upphör att gälla bedöms inte finnas. Huvudregeln inom förvaltningsrätten är att rättstillämparen ska tillämpa den författning som gäller vid tidpunkten för prövningen, om inget annat föreskrivs. Det innebär att ansökningar som har kommit in och som inte har prövats före upphävandet av den nuvarande förordningen inte kommer att kunna prövas i sak. Som konstaterats i avsnitt 4.5 har antalet personer som ansökt om bidrag enligt den förordningen historiskt varit få. Den som efter upphävandet av den nuvarande förordningen fortfarande vill ansöka om bidrag i syfte att lämna Sverige för att bosätta sig i ett annat land kan också ansöka om återvandringsbidrag enligt den nya förordningen om återvandringsbidrag för vissa utlänningar. Som framgår i avsnitt 4.3 föreslås att det införs en begränsning med innebörden att utlänningen ska ha haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare för att personer som har beviljats uppehållstillstånd på vissa grunder ska kunna beviljas återvandringsbidrag. Det förändrar inte bedömningen när det gäller behovet av övergångsbestämmelser med anledning av att den nuvarande förordningen upphävs. Det finns inte heller i övrigt något behov av övergångsbestämmelser.

7 Konsekvenser

Bedömning: Förslagen bedöms leda till ökade kostnader för Migrationsverket från och med 2026. Kostnaderna är finansierade med ökade anslag i enlighet med budgetpropositionen för 2025. De kostnader som förslagen kan ge upphov till för de allmänna förvaltningsdomstolarna bedöms inte vara större än att de ryms inom domstolarnas befintliga ekonomiska ramar. Förslagen bedöms inte leda till några ökade kostnader för kommuner och regioner.

Skälen för förslaget

Ekonomiska konsekvenser för staten

Förslagen i promemorian innebär i huvudsak att storleken på det bidrag som kan lämnas när en person vill lämna Sverige för att bosätta sig permanent i ett annat land höjs kraftigt och att regelverket anpassas till en väsentligt ökad risk för fusk och missbruk. Förslagen utgör ett led i att kraftigt stimulera och öka den frivilliga återvandringen från Sverige och syftar bl.a. till att minska antalet personer som lever i utanförskap i Sverige och de följder som ett sådant utanförskap får för det svenska samhället och för individen. Det är svårt att uppskatta hur många personer som skulle kunna komma i fråga för återvandringsbidrag. I avsnitt 4.3 föreslås att återvandringsbidrag ska få lämnas till en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige bl.a. som flykting eller alternativt skyddsbehövande, på grund av vidarebosättning eller synnerligen ömmande omständigheter. Vidare föreslås att återvandringsbidrag ska få

lämnas till en utlänning som har beviljats permanent uppehållstillstånd i Sverige i vissa fall enligt den upphävda lagen om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige eller den upphävda lagen om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå. Återvandrings-bidrag föreslås också under vissa förutsättningar få lämnas till en person som har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning till en sådan person. Det kan därmed konstateras att det rör sig om en förhållandevis stor målgrupp. I vilken utsträckning som förslagen i promemorian kan komma att påverka hur många av dessa personer som ansöker om återvandringsbidrag och därefter lämnar Sverige för permanent bosättning i annat land kan dock i dag inte beräknas närmare. Den höjning av bidraget som nu föreslås bedöms dock ha potential att kraftigt öka de ekonomiska incitamenten hos den som är intresserad av att flytta till sitt hemland eller till ett annat land att ta det steget. Som nämnts i avsnitt 3 vidtas även andra åtgärder för att stimulera och öka den frivilliga återvandringen från Sverige, bl.a. åtgärder i syfte att öka kunskapen om möjligheten att frivilligt återvandra. Sammantaget förväntas förslagen, tillsammans med de övriga åtgärder som vidtas, bidra till att antalet personer som ansöker om återvandringsbidrag och därefter återvandrar ökar påtagligt.

Ett kraftigt höjt återvandringsbidrag skulle kunna leda till att fler personer söker sig till Sverige för att ansöka om asyl, vilket i sin tur skulle kunna öka det allmännas kostnader för bl.a. mottagande. För att minska den risken föreslås i avsnitt 4.3 att återvandringsbidrag enligt den nya förordningen endast ska kunna lämnas till en person som har beviljats uppehållstillstånd, bl.a. som flykting eller alternativt skyddsbehövande, om han eller hon har haft uppehållstillstånd i Sverige sedan den 12 september 2024 eller tidigare. Förslagen bedöms därmed inte leda till att fler personer söker asyl i Sverige. En motsvarande begränsning föreslås även för personer som har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning.

Som nämns i avsnitt 4.5 innebär en kraftig höjning av återvandringsbidraget en väsentligt ökad risk för fusk och missbruk. Felaktiga utbetalningar som beror på fusk, missbruk eller andra orsaker medför kostnader för staten och innebär att skattemedel används till andra ändamål än vad som avsetts. Felaktiga utbetalningar kan t.ex. inkludera att bidrag beviljas eller utbetalas till någon som uppträder under falsk identitet eller till en mottagare som inte bosätter sig permanent i annat land, utan att det upptäcks. Även om en felaktig utbetalning upptäcks finns risk att ett beslutat återkrav inte återbetalas eller att det inte kan prövas om mottagaren av bidraget har gjort sig skyldig till exempelvis bidragsbrott. I promemorian föreslås att den nya förordningen utformas på ett sätt som minskar riskerna för fusk och missbruk samt felaktiga utbetalningar. Det föreslås bl.a. att det införs bestämmelser som innebär att ytterligare förutsättningar behöver vara uppfyllda för att bidrag ska få lämnas, att uppgifter ska lämnas på heder och samvete, att utbetalning av ett beviljat bidrag ska delas upp på tre tillfällen, att den som ansöker om eller har beviljats återvandringsbidrag utan dröjsmål ska anmäla sådana ändrade förhållanden som kan påverka rätten till eller storleken på bidraget och bestämmelser om hinder mot utbetalning samt om återkrav (se avsnitt 4.4 och 4.6−4.10). Genom förslagen bedöms riskerna för fusk och missbruk samt felaktiga utbetalningar minska. Förslagens effekter i det här

avseendet bör dock följas noga och vid behov kan ytterligare åtgärder komma att behöva göras för att minska riskerna.

En ökning av antalet personer som ansöker om återvandringsbidrag innebär en ökning av antalet ärenden om återvandringsbidrag hos Migrationsverket. Hur många ärenden det kan röra sig om är svårt att bedöma. Inte minst med hänsyn till att antalet ansökningar om bidrag enligt den nuvarande förordningen historiskt har varit mycket få. Det bör dock handla om betydligt fler ärenden än i dag. Ett ökat antal ärenden kommer att öka Migrationsverkets administration. Förslagen i promemorian innebär vidare att det kommer att tillkomma prövningsmoment, kontrollinsatser och arbetsuppgifter för Migrationsverket, bl.a. föreslås att det ska krävas att ytterligare förutsättningar är uppfyllda för att bidrag ska kunna lämnas jämfört med i dag och att Migrationsverket ska kunna hämta in uppgifter från belastningsregistret och misstankeregistret avseende personer som söker återvandringsbidrag. Det föreslås också att det ska införas bestämmelser om att Migrationsverket ska kunna besluta att det finns hinder mot utbetalning och att mottagaren av ett bidrag är återbetalningsskyldig. Flera av de tillkommande momenten är inte nya för myndigheten, att ta ställning till återkrav är t.ex. något som Migrationsverket gör i andra ärenden. Det är dock förändringar som ökar komplexiteten i prövningen av ärenden om återvandringsbidrag och som därmed bedöms öka arbetsbelastningen och kostnaderna för dessa ärenden. Ändringarna bedöms samtidigt som nödvändiga, bl.a. med hänsyn till den väsentligt ökade risk för fusk och missbruk som ett höjt bidrag medför. I avsnitt 4.7 föreslås att utbetalning av ett beviljat återvandringsbidrag ska ske vid fler tillfällen än i dag och delvis efter att mottagaren har lämnat Sverige. Utbetalningar till utlandet kan innebära en mer omfattande administration. Även detta kan medföra ökade kostnader för Migrationsverket, t.ex. för att ingå avtal med aktörer som kan bistå vid utbetalning i utlandet. Det är svårt att uppskatta kostnaderna för dessa åtgärder men de kommer att finansieras inom ramen för de medel som har tillförts i budgetpropositionen för 2025. Kostnaderna är motiverade utifrån att det måste finnas en säker och ändamålsenlig ordning för utbetalningar som minskar riskerna för fusk och missbruk. Under 2025 tillkommer det även kostnader för att Migrationsverket behöver utveckla administrativt stöd och rutiner för kontrollinsatser inför att bidraget höjs.

Den föreslagna höjningen av storleken på bidraget kommer att öka kostnaderna för återvandringsbidrag. På grund av den osäkerhet som råder när det gäller hur många personer som kan komma att söka bidrag efter att ändringarna har trätt i kraft är det dock inte möjligt att göra några närmare beräkningar kring detta.

Sammantaget bedöms förslagen i promemorian innebära att statens utgifter för utgiftsområde 8 Migration ökar. Riksdagen har beslutat att tillföra medel för detta ändamål i enlighet med regeringens förslag i budgetpropositionen för 2025, vilket innebär att anslaget för 1:3 *Migrationspolitiska åtgärder* ökas med 105 miljoner kronor för 2025, 1 425 miljoner kronor för 2026 och med 920 miljoner kronor från och med 2027 (prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 8 s. 34). Utöver ett höjt bidrag vid återvandring från och med 2026 ingår i detta även vissa medel för bl.a. administrativa kostnader, inklusive kontrollinsatser, och för informationsinsatser i syfte att öka kunskapen om återvandring och om det

36

stöd som finns att tillgå. Förslagen i promemorian bedöms därmed vara fullt finansierade.

Förslaget i avsnitt 5 om att Migrationsverket ska få tillgång till uppgifter i Polismyndighetens belastningsregister om brott som lett till fängelse och där fängelsestraffet ännu inte har avtjänats kommer kräva en initial arbetsinsats från Polismyndighetens sida för att ta fram en teknisk lösning. Den engångsinsats det handlar om bedöms dock vara begränsad och eventuella kostnadsökningar som det föranleder bedöms inte vara större än att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar. Med anledning av att Migrationsverket föreslås få direktåtkomst till registren bedöms förslagen om att Migrationsverket ska få tillgång till uppgifter i misstankeregistret och belastningsregistret i ärenden om återvandringsbidrag i övrigt inte medföra några ökade kostnader för Polismyndigheten. Inte heller förslagen i promemorian i övrigt bedöms medföra ökade kostnader för Polismyndigheten.

I avsnitt 4.11 föreslås att vissa beslut rörande återvandringsbidrag ska kunna överklagas till allmän förvaltningsdomstol, vilket kan innebära en ökning av antalet ärenden för de allmänna förvaltningsdomstolarna. Antalet ärenden är dock svårt att bedöma. Förslaget innebär att det endast är beslut om hinder mot utbetalning, återkrav samt ränta som ska kunna överklagas. Detta är helt nya bestämmelser som saknar motsvarighet i den nuvarande förordningen. I avsnitt 4.8 föreslås att hinder mot utbetalning bl.a. ska anses föreligga om vissa förutsättningar för bidrag inte längre är uppfyllda. Migrationsverket kommer ta ställning till om dessa förutsättningar är uppfyllda inför att bidrag beviljas och i promemorian föreslås att den första utbetalningen ska ske i anslutning till beviljandet av bidrag. Hinder mot utbetalning bör därmed i regel inte kunna uppstå inför det första utbetalningstillfället. Med hänsyn till att det i normalfallet inte bör ha gått särskilt lång tid mellan den första och den andra utbetalningen får det antas att det också kommer att vara ovanligt att omständigheterna har ändrats på ett sådant sätt att hinder mot utbetalning finns inför den andra utbetalningen. Mellan den andra och den tredje utbetalningen kan längre tid ha gått. Avsikten är dock att personen under den perioden ska etablera sig i det nya bosättningslandet. Det får därmed antas att det inte heller inför det tillfället kommer vara vanligt att omständigheterna har ändrats. Hinder mot utbetalning föreslås också kunna föreligga om det finns grund för återbetalning. I avsnitt 4.10 föreslås att en utlänning ska vara återbetalningsskyldig bl.a. om han eller hon inte reser ut från Sverige inom tolv månader från beslutet om bidrag eller efter utresan från Sverige på nytt bosätter sig i landet. Eftersom en förutsättning för bidrag föreslås vara att sökanden har för avsikt att lämna Sverige permanent bör denna situation inte aktualiseras i särskilt många fall. Såväl dessa förutsättningar, som övriga som föreslås kunna ligga till grund för hinder mot utbetalning och för återbetalningsskyldighet, bör vidare vara tämligen enkla för Migrationsverket att kontrollera. Det bör därmed endast bli fråga om ett fåtal ärenden om hinder mot utbetalning, återkrav och ränta hos de allmänna förvaltningsdomstolarna. Eventuella kostnadsökningar bedöms därför inte vara större än att de ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

En följd av att beslut om återkrav ska kunna överklagas är att sådana beslut kan verkställas direkt efter laga kraft. Det innebär att Migrationsverket vid ett lagakraftvunnet återkrav direkt kan vända sig till

Kronofogdemyndigheten för att få kravet verkställt. Det innebär färre moment i ärendehanteringen för såväl Migrationsverket som Kronofogdemyndigheten. Förslagen bedöms därför inte leda till några ökade kostnader eller annars vara betungande för Kronofogdemyndigheten.

Ekonomiska konsekvenser för kommuner och regioner

De personer som kan tänkas vilja ansöka om återvandringsbidrag och därefter återvandra kan vara personer som av olika skäl upplever att de inte har integrerats i det svenska samhället, exempelvis i form av bristande egenförsörjning eller språk (jfr prop. 2024/25:1 Utgiftsområde 8 s. 29). Det kan antas att det i vissa fall handlar om personer som kommuner har kostnader för i dag, t.ex. i form av utgifter för ekonomiskt bistånd. Att antalet personer som återvandrar ökar skulle därmed kunna medföra minskade kostnader för kommunerna. Med tanke på att det inte går att förutse effekterna av bidraget är det också möjligt att det leder till att personer som arbetar eller gått i pension väljer att återvandra. Om återvandringen bland personer som arbetar påverkar sysselsättningen skulle det kunna minska skatteintäkterna. Om personer som gått i pension väljer att återvandra kan det påverka både kommunernas kostnader och skatteintäkter. Eftersom det inte är möjligt att göra någon närmare uppskattning av antalet personer som kommer att ta del av återvandringsbidraget, eller vilka personer det kommer att röra sig om, går det inte heller att uppskatta i vilken utsträckning kommunernas kostnader kan påverkas. Det är dock rimligt att anta att de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna är positiva men relativt marginella. Regioner bedöms inte påverkas av förslagen. Förslagen bedöms därmed inte leda till några ökade kostnader för kommunerna och regionerna.

Konsekvenser för enskilda och för integrationen

Förslagen bedöms ha positiva effekter för de utlänningar som omfattas av den nya förordningen och som vill återvandra. Ett höjt bidrag kan underlätta för dessa personer att lämna Sverige och etablera sig i ett annat land. Det kan samtidigt innebära vissa negativa effekter för enskilda genom att exempelvis öka risken för påtryckningar inom en familj i fall där den ena maken eller sambon vill återvandra men inte den andra. Det kan också innebära att barn i större utsträckning lämnar Sverige mot sin vilja, t.ex. i en situation där föräldrarna vill återvandra men inte barnet. Som utvecklas i avsnitt 4.5 kan sådana situationer emellertid uppstå redan med nuvarande regelverk och oavsett om familjen beviljas återvandringsbidrag eller återvandrar utan bidrag men omfattningen kan komma att öka om de ekonomiska incitamenten för återvandring ökar. Att möjligheten att besluta om bidrag föreslås vara fakultativ innebär att det inte finns någon ovillkorlig rätt att få bidrag. Det innebär också att det finns möjlighet att ta hänsyn till situationen i det enskilda fallet, med de begränsningar som förslagen i avsnitt 4.3 och 4.4 innebär. I alla åtgärder som rör barn ska också, i enlighet med artikel 3 i barnkonventionen, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Hur förslagen i promemorian kommer att påverka integrationen är svårt att bedöma på förhand. I betänkandet Stöd till invandrares utvandring

38

bedömer utredaren att ett höjt återvandringsbidrag skulle kunna skada integrationen. Enligt utredaren kan det skicka en signal till bidragets målgrupp att den är oönskad i Sverige. En sådan signal kan verka negativt på målgruppens vilja, och syn på sina egna möjligheter, att bli en integrerad del av det svenska samhället. Utredaren bedömer att det skulle kunna få konsekvenser som lägre arbetskraftsdeltagande och högre brottslighet (SOU 2024:53 s. 95 f). I sammanhanget är det viktigt att understryka att återvandring är helt frivilligt och att målet med integrationspolitiken är att personer som beviljas uppehållstillstånd integreras ekonomiskt, utbildningsmässigt, språkligt, demokratiskt, socialt och kulturellt enligt regeringens integrationspolitiska mål. En tidigare mycket stor invandring till Sverige i kombination med bristande integration har dock bidragit till att Sverige står inför stora utmaningar med ett växande utanförskap. För att bryta och vända den negativa utvecklingen och skapa bättre förutsättningar för en framgångsrik integration lägger regeringen om inriktningen för integrationspolitiken och migrationspolitiken genomgår ett paradigmskifte. Ett led i paradigmskiftet är att kraftigt stimulera och öka den frivilliga återvandringen. Förslagen i denna promemoria utgör i sin tur ett led i att stimulera och öka den frivilliga återvandringen. Det kan därför finnas skäl att utvärdera i vilken mån förslagen stimulerar till frivillig återvandring och påverkar integrationen i det svenska samhället.

Det är svårt att på förhand bedöma vilka som kommer att ansöka om det kraftigt höjda bidraget. Individer som i dag lever i utanförskap eller som av andra skäl upplever att de inte har integrerats väl i det svenska samhället kan vara intresserade av att ansöka om återvandringsbidrag för att därefter lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Det kan även finnas individer som deltar i Arbetsförmedlingens etableringsprogram eller som redan är integrerade i Sverige som är intresserade av att ansöka om bidraget. För dessa personer kan återvandring innebära en möjlighet till en nystart i livet och återvandringsbidraget kan bidra till att underlätta flytten från Sverige och etableringen i det andra landet, vilket i sin tur kan påverka arbetskraften och ekonomin i det landet. Ett höjt bidrag vid återvandring bedöms kunna bidra till att fler personer återvandrar. Därigenom bör förslagen i promemorian kunna bidra till att minska antalet personer som lever i utanförskap i Sverige och de följder som ett sådant utanförskap får, både för det svenska samhället och för individen. Sammantaget kan förslagen, tillsammans med övriga åtgärder som vidtas för att öka incitamenten för frivillig återvandring, både ha positiva och negativa effekter för integrationen. Eftersom effekterna är svårbedömda behöver detta följas.

Konsekvenser för den personliga integriteten

Förslagen i promemorian innebär att Migrationsverket, på liknande sätt som i dag, kommer att behandla personuppgifter i ärenden om återvandringsbidrag. Förslagen i avsnitt 5 om att Migrationsverket i dessa ärenden ska få tillgång till uppgifter i belastningsregistret och misstankeregistret innebär att Migrationsverket i större utsträckning kommer att behandla uppgifter om misstänkt eller konstaterad brottslighet. Sådana uppgifter är av integritetskänslig natur.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), fortsättningsvis EU:s dataskyddsförordning, är direkt tillämplig på personuppgiftsbehandlingen hos Migrationsverket. För att behandlingen ska vara laglig krävs att det finns en rättslig grund för behandlingen enligt artikel 6 i EU:s dataskyddsförordningen. Alla uppgifter som riksdag eller regering har gett i uppdrag åt statliga myndigheter att utföra är av allmänt intresse (prop. 2017/18:105 s. 56 f.). Följaktligen omfattas den behandling av personuppgifter som sker inom ramen för Migrationsverkets handläggning av ärenden om återvandringsbidrag av den rättsliga grunden i artikel 6.1 e i EU:s dataskyddsförordning. Därutöver är grunden för behandlingen fastställd i den nationella rätten, på det sätt som krävs enligt artikel 6.3 i EU:s dataskyddsförordning, genom den föreslagna nya förordningen om återvandringsbidrag för vissa utlänningar. Utlänningsdatalagen (2016:27), som kompletterar EU:s dataskyddsförordning, gäller också vid behandling av personuppgifter i Migrationsverkets verksamhet som bl.a. rör bistånd och stöd till utlänningar (2 § 5).

Vissa kategorier av personuppgifter ges ett särskilt skydd i EU:s dataskyddsförordning, t.ex. personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelser som innefattar brott eller därmed sammanhängande säkerhetsåtgärder. Att en myndighet får behandla uppgifter om lagöverträdelser framgår dock direkt av artikel 10 i förordningen (se även 3 kap. 8 § lagen [2018:218] med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning). Det innebär att myndigheter inte behöver uttryckligt stöd i föreskrifter eller särskilda beslut för att få behandla sådana uppgifter.

Det intrång i den personliga integriteten som förslagen kan innebära ska ställas mot motstående intressen. Som utvecklas i avsnitt 4.4 och 5 kan det innebära skada för enskilda och det allmänna om en utlänning t.ex. kan uppbära återvandringsbidrag, lämna landet och därigenom undandra sig lagföring och/eller verkställighet. Vid en intresseavvägning bedöms intresset av att Migrationsverket har tillgång till nödvändiga uppgifter för att kunna kontrollera att sökanden uppfyller förutsättningarna för återvandringsbidrag väga tyngre än intresset av att skydda den enskildes personliga integritet. Det intrång i den enskildes personliga integritet som förslagen medför får anses acceptabelt och proportionerligt. I den bedömningen ska också beaktas att det handlar om ett frivilligt statligt bidrag. Den sammantagna bedömningen är att den personuppgiftsbehandling som kommer att ske inom ramen för förslagen i promemorian är proportionerlig och förenlig med EU:s dataskyddsförordning samt övrig reglering på området.

Övriga konsekvenser

Som nämnts i avsnitt 4.5 kan ett kraftigt höjt återvandringsbidrag öka risken för påtryckningar inom en familj, exempelvis i fall där den ena maken eller sambon vill återvandra men inte den andra. Det kan även medföra situationer där en make väljer att ensam lämna landet, medan den andra maken stannar kvar med barn att försörja. En ökad risk för att sådana

40

situationer uppkommer kan få effekter för jämställdheten mellan män och kvinnor. Det är dock svårt att på förhand göra en uppskattning av i vilken utsträckning jämställdheten kan komma att påverkas. Förslagen bedöms inte få några effekter för företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt. Förslagen bedöms inte heller få några konsekvenser för miljön.

Stöd till invandrares utvandring

Betänkande av Utredningen om
översyn av incitamentsstrukturerna för frivillig återvandring

Stockholm 2024

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2024:53

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-525-0978-4 (tryck)
ISBN 978-91-525-0979-1 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Maria Malmer Stenergard

Regeringen beslutade den 26 oktober 2023 att uppdra åt en särskild utredare att göra en översyn av incitamentstrukturerna för frivillig återvandring. Uppdraget inkluderade att se över hur invandrares frivilliga utvandring kan kraftigt stimuleras och öka; att kartlägga insatser för att stimulera invandrares utvandring i andra länder, däribland Danmark; att, utifrån samhällsekonomiska analyser och integrationsaspekter, föreslå nivåer på ekonomiska bidrag; att överväga vilka insatser som är lämpliga för att nå ut med information om bidrag; samt att behandla frågor om hur den som utvandrar förlorar sin rätt att vistas i Sverige, återkrav av bidrag, samt hur svenska myndigheter i övrigt kan bistå den som utvandrar.

Till särskild utredare förordnades samma dag Joakim Ruist. Till utredningssekreterare förordnades den 13 februari 2024 Anne Terdén. Som experter förordnades den 28 mars 2024 Maria Antonsson (Finansdepartementet), Anna Bruér (Justitiedepartementet), Johan Eklund (Sydsvenska industri- och handelskammaren), Kenneth Forssell (Sveriges kommuner och regioner), Erika Löfgren (UNHCR), Henrik Malm Lindberg (Delmi), samt Leila Pacula Nielsen (Migrationsverket).

Utredningen överlämnar härmed betänkandet *Stöd till invandrares utvandring*. Joakim Ruist svarar som utredare ensam för innehållet i betänkandet.

Stockholm i juni 2024

Joakim Ruist

Anne Terdén

Innehåll

Sammanfattning **9**

Summary **15**

1 Författningsförslag **21**

1.1 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) 21

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land 23

2 Utredningens uppdrag och arbete **27**

2.1 Uppdraget 27
2.1.1 Terminologi 27

2.2 Informationskällor 29

3 Allmänt om invandrares utvandring **31**

4 Offentligt stöd till invandrares frivilliga utvandring i Sverige och andra länder i dag **35**

4.1 Sverige 35
4.1.1 Ekonomiskt bidrag 35
4.1.2 Projektstöd 38

4.2 Danmark 38
4.2.1 Kort historik 38
4.2.2 Dagens regler och tillämpning 40
4.2.3 Resultat 45

4.3 Norge ... 51
4.4 Tyskland ... 53
4.5 Andra länder ... 54

5 Åtgärders påverkan på den frivilliga utvandringens storlek ... 57

5.1 Bidragets effekt på utvandringens storlek i Danmark ... 57
5.1.1 Dataunderlaget ... 57
5.1.2 Bidragsnivåns effekt på utvandringen ... 59
5.1.3 Osäkerhet och alternativa angreppssätt ... 62
5.2 Uppskalning till svensk invandrarbefolkning ... 64

6 Vidare analys av ekonomiskt bidrag till utvandring i Sverige i dag ... 67

6.1 Få berättigade sökande ... 67
6.2 Jämförelsevis många icke-berättigade sökande ... 69
6.3 Avslutande kommentarer ... 71

7 Offentligfinansiella konsekvenser av ekonomiskt stöd till utvandring ... 73

7.1 Metodologiska svårigheter ... 73
7.2 Kostnader för insatsen ... 75
7.2.1 Bidragskostnader ... 75
7.2.2 Kostnader för administration och rådgivning ... 76
7.3 Nettokostnader om människor inte hade utvandrat ... 77
7.3.1 Utvandringsselektion ... 77
7.3.2 Nettokostnader i Sverige för den selekterade gruppen ... 78
7.4 Beräknade nettoeffekter ... 83
7.4.1 Beräkningar för en kohort som utvandrar ett visst år ... 84
7.4.2 Beräkningar för insatsen som helhet ... 85
7.4.3 Avslutande kommentarer ... 87

8 Övriga konsekvenser av ekonomiskt stöd till utvandring 89

8.1 Mål och utformning 89
8.1.1 Det sociala målet 89
8.1.2 Det offentligfinansiella målet 93
8.1.3 Avslutande kommentarer 94

8.2 Konsekvensanalyser 95
8.2.1 Samhällets integration 95
8.2.2 Upplevd rättvisa 96
8.2.3 Ekonomisk påverkan på tredje part 102

8.3 Samhällsekonomisk analys 103

9 Förslag och konsekvenser 105

9.1 Vilka mål bör få vara styrande? 105

9.2 Bidrag till invandrares utvandring 106
9.2.1 Bör dagens bidrag avvecklas eller utvecklas? 106
9.2.2 Bidragets storlek 108
9.2.3 Behovsprövning 108
9.2.4 Målgrupp 110
9.2.5 Återkallande av uppehållstillstånd, och ångerrätt 114
9.2.6 Återkrav 116
9.2.7 Ansvariga aktörer 117
9.2.8 Föreskriftsrätt 118
9.2.9 Överklagande 119

9.3 Övriga insatser 120
9.3.1 Andra former av stöd till invandrares utvandring 120
9.3.2 Information om bidraget 121
9.3.3 Migrationsverkets projektstöd 123

9.4 Konsekvensanalys 125

9.5 Respons från berörda aktörer 126

9.6 Integritetsanalys 127
9.6.1 Regler av betydelse för behandling av personuppgifter i detta fall 127
9.6.2 Vilka nya personuppgifter tillförs genom ändringarna? 128
9.6.3 För vilket eller vilka ändamål får Migrationsverket behandla uppgifterna? 129
9.6.4 Risker med behandlingen 130

10 Författningskommentar 133

10.1 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716) ... 133

10.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land 134

Referenser 143

Bilaga

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2023:151 145

Sammanfattning

Utredningens uppdrag och arbete

Utredningen har i uppdrag att se över hur invandrares frivilliga utvandring kan kraftigt stimuleras och öka. Den ska kartlägga insatser för att stimulera invandrares utvandring i andra länder, däribland Danmark. Den ska, utifrån samhällsekonomiska analyser och integrationsaspekter, föreslå nivåer på ekonomiska bidrag. Den ska överväga vilka insatser som är lämpliga för att nå ut med information om bidrag. Den ska också behandla frågor om hur den som utvandrar förlorar sin rätt att vistas i Sverige, återkrav av bidrag, samt hur svenska myndigheter i övrigt kan bistå den som utvandrar.

Utredningens uppdrag omfattar endast arbete riktat gentemot människor som har laglig rätt att bo i Sverige; inte gentemot sådana som exempelvis har fått avslag på en ansökan om uppehållstillstånd, väntar på besked om en sådan ansökan, eller uppehåller sig i landet illegalt.

Stöd till invandrares utvandring i Sverige i dag består av ett bidrag om 10 000 kronor plus resekostnader, som kan sökas av framför allt flyktinginvandrare utan svenskt medborgarskap; samt ett projektstöd som organiseras och betalas ut av Migrationsverket.

Det empiriska underlaget i utredningens arbete har framför allt hämtats från Danmark. Danmark har sedan slutet av 1990-talet haft ett mer omfattande arbete än andra länder med att stödja invandrares utvandring, inklusive med ett ekonomiskt bidrag som sedan 2010 har överstigit 100 000 danska kroner per person. Skrivna rapporter från, och intervjuer med personer som arbetar inom, det danska systemet har varit utredningens enda källa till empirisk information om hur ett system med ett förhållandevis högt ekonomiskt bidrag kan fungera, inklusive hur mottagarna agerar inom det.

Mer begränsade system för stöd till invandrares utvandring, med ekonomiska bidrag av begränsad storlek, finns i Sverige, Norge och

Tyskland. Utredningen har också tagit del av skrivet material och genomfört intervjuer med företrädare inom de systemen.

Analytiska slutsatser

Effekten av bidrag på utvandring

Akademiska studier av olika invandrargrupper på olika platser ger en ganska samstämmig bild av att människor som har migrerat från fattigare till betydligt rikare länder, ganska sällan utvandrar frivilligt från det land som de har migrerat till – och att det i särskilt hög grad gäller de som har migrerat som flyktingar. Den danska ordningen, sådan som den har sett ut sedan 2010, innehåller ett betydande incitament för att ändra på det. Detta i form av ett ekonomiskt bidrag av betydande storlek till invandrare som väljer att utvandra. Bidragets målgrupp avgränsas till framför allt flyktinginvandrare, anhöriginvandrare, och en begränsad grupp av framför allt äldre arbetskraftsinvandrare.

Utredningen finner att statistiken över utvandringen med bidrag i Danmark ser ut att visa på en synlig effekt där högre bidrag medför högre utvandring. Enligt utredningens bästa skattning, medför ett bidrag på i genomsnitt motsvarande 150 000 svenska kronor per person en ökning av den årliga utvandringen från Danmark med cirka 80 personer per år, och ett bidrag på motsvarande 350 000 svenska kronor per person en ökning med 180 personer per år, jämfört med i en situation där inget bidrag finns.

Utredningen bedömer att motsvarande effekter i Sverige mest troligt skulle bli cirka fyra gånger så stora, eftersom den relevanta invandrarbefolkningen i Sverige är cirka fyra gånger så stor. Bidragsnivåerna ovan skulle därmed kunna förväntas öka den årliga utvandringen från Sverige med omkring 300 respektive 700 personer per år, jämfört med i en situation utan bidrag. Det högre av de värdena motsvarar ungefär två tredjedels promille av storleken på vad som då skulle vara bidragets målgrupp.

Personer i eller nära pensionsålder är överrepresenterade i den danska utvandringen med bidrag. De bedöms också troligen svara tydligare än yngre personer på variation i storleken på bidraget. I förvärvsarbetande åldrar är icke-sysselsatta starkt överrepresenterade i utvandringen med bidrag.

Offentligfinansiella konsekvenser

Utredningen har uppskattat offentligfinansiella konsekvenser av ekonomiskt stöd till invandrares utvandring. Detta med hjälp av statistik från Danmark över utvandringen med bidrag, i kombination med tidigare resultat från Sverige avseende offentligfinansiella intäkter från och kostnader för framför allt flyktinginvandrare. Strategin innehåller betydande felkällor. Den mest betydande är att underlaget för att bedöma hur de som utvandrar på grund av att ett bidrag finns skiljer sig från de långt större populationer som offentligfinansiella kalkyler har gjorts för, är så tunt. Uppskattningarna ska därför ses som innehållande stora felmarginaler.

Enligt vad utredningen anser vara sin bästa bedömning, skulle införande av ett ekonomiskt stöd av dansk modell och ett genomsnittligt bidrag på 350 000 kronor, initialt generera offentligfinansiell förlust. Detta då bidraget betalas ut vid utvandring, medan vinstsidan av kalkylen uppträder på längre sikt. Först 15 år efter systemets införande skulle det generera ett positivt resultat. Summerat över de först 25 åren efter införande, skulle det generera i genomsnitt omkring 200 miljoner kronor i vinst per år. Kalkylerna har gjorts med en diskonteringsränta på tre procent.

Dessa 200 miljoner kronor per år motsvarar omkring tre till fyra promille av den tidigare skattade årliga offentligfinansiella omfördelningen till Sveriges totala flyktingbefolkning. Om bidragets genomsnittliga storlek i stället var 150 000 kronor, bedöms vinst uppträda efter 13 år, och den genomsnittliga vinsten per år över de första 25 åren vara omkring 100 miljoner kronor.

Övriga konsekvenser

Utredningens uppdrag, liksom olika former av kommunikation i relation till den danska bidragsordningen, framhåller två centrala mål med ekonomiskt bidrag till invandrares utvandring: att det ska göra nytta för mottagaren och att de offentliga finanserna ska tjäna på det.

Utredningen bedömer att det förstnämnda målet i sig endast kan motivera bidrag av lägre storlek, ungefär i nivå med dagens svenska eller lite högre än så. Endast det offentligfinansiella målet kan motivera högre bidragsnivåer, som de danska. Utredningen bedömer vidare att också andra konsekvenser än de direkta offentligfinansiella, som

är av mer negativ art, kan uppstå om ett bidrag motiveras och utformas helt eller delvis enligt det offentligfinansiella målet.

En sådan är att det skulle kunna skada samhällets integration. Ett bidrag som motiveras av det offentligfinansiella målet, skickar en signal till bidragets målgrupp att den är oönskad i Sverige – till och med till den grad att staten är villig att betala höga belopp för att bli av med delar av den. Det kan knappast undvikas att en sådan signal verkar negativt på målgruppens vilja – och syn på sina egna möjligheter – att bli en integrerad del av det svenska samhället. Det skulle kunna få konsekvenser som lägre arbetskraftsdeltagande och högre brottslighet, bland de grupper av invandrare som bidraget skulle riktas mot.

En annan konsekvens uppstår ur att det offentligfinansiella målet troligen kräver en medveten avgränsning av vilka som har rätt till bidrag, till de som har hög sannolikhet att utgöra offentligfinansiella nettokostnader över sin resterande tid i Sverige, om de inte utvandrar. Det är, av både principiella och statistiska skäl, svårt att göra en sådan avgränsning av vem som får och inte får rättigheten, på ett sätt som kan förväntas upplevas som rättvist. Och en rättighet som upplevs som orättvist fördelad riskerar att skada tilliten till och respekten för välfärdsstaten och samhället.

En tredje konsekvens är att inte hela den offentligfinansiella vinst som Sverige kan göra, i så fall görs på bekostnad av de bidragsmottagande individerna som frivilligt går in i uppgörelsen. En del görs på bekostnad av ofta fattiga individer och offentliga ekonomier i de länder som dessa personer då utvandrar till, och de ges inte möjlighet att säga ja eller nej till uppgörelsen.

Hur stora riskerna är för att ett högt utvandringsbidrag skulle skada integrationen eller tilliten i samhället kan inte realistiskt bedömas – eller utvärderas. Men också vad som skulle beskrivas som *mycket små* sådana effekter, om endast en promille eller ännu mindre i samhällsekonomiskt värde, skulle med stor säkerhet vara tillräckligt för att radera ut en direkt årlig offentligfinansiell vinst på omkring ovan nämnda 200 miljoner kronor. Och väsentligt större effekter än så bör inte heller ses som uteslutna.

Utredningens förslag

Utredningen bedömer att större höjningar av dagens ekonomiska bidrag till utvandring bör ses som riskabla och därför undvikas. Den möjliga direkta offentligekonomiska vinsten är med stor säkerhet relativt liten, samtidigt som det kan finnas en risk för samhällelig och samhällsekonomisk skada som är väsentligt större. Utredningen bedömer att den möjliga nyttan inte är tillräckligt stor för att motivera ett sådant risktagande.

Utredningens förslag begränsar sig därför till mindre förändringar av dagens situation, mestadels med syfte att något fler ska kunna söka bidraget och att dess regler och administration ska kunna bli något enklare och tydligare. Förslagen är i huvuddrag följande:

- Att bidraget till invandrares utvandring inte längre ska behovsprövas.
- Att bidragets målgrupp ska utvidgas till att omfatta också alla som har invandrat som anhöriga, till infödda såväl som till invandrare.
- Att den som vid en tidpunkt har ingått i den grupp som är berättigad till bidrag, ska förbli berättigad om den vid en senare tidpunkt förvärvar svenskt medborgarskap.
- Att bidrag inte ska kunna ges för flytt till länder som ingår i eller har nära samarbete avseende människors rörlighet med EU.
- Att det ska tydliggöras att den rätt som i dag finns för den som har permanent uppehållstillstånd, att vid flytt utomlands anmäla att den vill ha uppehållstillståndet kvar i två år efter utflyttning, gäller också för den som har fått utvandringsbidrag. Liksom att görande av sådan anmälan inte ska påverka möjligheten att få bidrag.
- Att för den som har ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och mottar utvandringsbidrag, ska uppehållstillståndet återkallas.
- Att utbetalt bidrag ska kunna återkrävas om den som mottar det inte utflyttar, eller utflyttar och sedan återvänder till Sverige, eller visar sig ha fått bidraget genom att lämna oriktiga uppgifter.
- Att budgetutrymme för projektstöd för stöd till invandrares utvandring inte ska finnas i framtida budgetar för Migrationsverket.

Avslutande kommentar

Kärnan i utredningens uppdrag är att studera hur andra länder arbetar med stöd till invandrares frivilliga utvandring, för att finna metoder som kan leda till att sådan utvandring kraftigt ökar. Utredningen har dragit slutsatsen att sådana metoder inte står att finna.

Utredningen tillstår därmed att den har misslyckats med kärnan i sitt uppdrag. Men menar att den har gått igenom det informationsunderlag som finns i frågan – och att misslyckandet beror på att inga erfarenheter av eller indikationer på lämpliga sätt synes existera.

Summary

The inquiry's remit and work

The inquiry has been tasked with reviewing how immigrants' voluntary emigration can be stimulated and increased. It should map efforts by other countries, including Denmark, to stimulate immigrants' emigration. Considering economic analyses and factors relating to immigrants' integration, it should suggest appropriate magnitudes for economic grants. It should consider measures to reach out with information about grants. And it should consider how those who emigrate would forfeit the right to live in Sweden; grant recovery; and how Swedish authorities can otherwise support those who emigrate.

The work should focus only of efforts targeting people who are permitted to live in Sweden; not those whose residence permit applications have been rejected or are being processed, or those living in Sweden illegally.

Support for immigrants' emigration from Sweden currently consists of an economic grant of 10 000 kronor plus travel costs, which is available primarily to refugee immigrants without Swedish citizenship; and a project grant organized and disbursed by the Swedish Migration Agency.

Empirical data that is used in the review has been sourced primarily from Denmark. Since the late 1990s, support for immigrants' emigration has been far more comprehensive in Denmark than in other countries. It includes an economic grant which since 2010 has exceeded 100 000 Danish kroner per emigrating person. Written reports from, and interviews with people who work within, the Danish system have been the only available source of empirical information about the workings of a system with a relatively high grant, including how recipients act within it.

More limited systems for support to immigrants' emigration, with small economic grants, exist in Sweden, Norway, and Germany. The inquiry has also made use of written material from and conducted interviews with officials within these systems.

Analytical conclusions

The effect of economic grants on emigration

Academic studies of different immigrant groups in different places paint a rather unanimous picture of people who have migrated once from poorer to substantially richer countries, fairly seldom migrating a second time – and that this is particularly so for refugees. The Danish system, in the form it has had since 2010, provides considerable measures for changing this, supporting emigration with large sums of money. Its target group consists primarily of refugee immigrants, family immigrants, and a limited group of mostly older labor immigrants.

The inquiry concludes that statistics on emigration with grant support in Denmark appear to indicate a visible effect, where higher grants lead to higher emigration. According to its best estimate, grants averaging the equivalent of 150 000 Swedish kronor per person imply an increase in annual emigration from Denmark of about 80 people, and grants averaging 350 000 Swedish kronor per person an increase of about 180 people, in comparison with a situation with no grant.

The inquiry estimates that the corresponding effects in Sweden would be about four times as large, since the relevant immigrant population in Sweden is about four times as large. Therefore, the grant levels mentioned above could be expected to increase Swedish annual emigration by about 300 and 700 people, respectively, in comparison with a situation with no grant. The higher of those values corresponds to about two–thirds of one thousandth of the size of what would then be the grant's target group.

People of or close to retirement age are overrepresented in Danish emigration with grant support. They also probably respond more strongly than younger people to variation in grant levels. In working ages, non-employed people are strongly overrepresented in emigration with grant support.

Consequences for public finances

The inquiry has estimated the consequences for public finances of economic grants to immigrants' emigration. To this end, it has used Danish statistics on grant-supported emigration, in combination with earlier Swedish estimates of the public finances' revenues from and costs for, in particular, refugee immigrants. This strategy comes with important sources of error. Most importantly, there is very little data that can be used to estimate how those who emigrate because of the existence of a grant are different from the larger populations for which calculations of net contributions to public finances have been made. The estimates' error margins must therefore be seen as wide.

According to the inquiry's best estimate, copying the Danish model in Sweden, with an economic grant of on average 350 000 Swedish kronor, would initially create a loss for public finances. This is because the grant is paid upon emigration, while economic gains accrue over a longer time period. A positive result would only appear 15 years after the system was introduced. Summing over the first 25 years after introduction, the system would generate gains of on average around 200 million kronor per year. The calculations use a discount rate of three percent.

These 200 million kronor correspond to around three to four thousandths of earlier estimates of the annual fiscal redistribution to the entire refugee population in Sweden. If the grant value were instead 150 000 kronor, a positive result would be estimated to appear after 13 years, and average yearly gains over the first 25 years would be around 100 million kronor.

Other consequences

The inquiry's remit, and various forms of communication relating to the Danish system, underline two central aims of an economic grant to immigrants' emigration: it should benefit the recipients, and it should benefit public finances.

The inquiry concludes that the first of these aims can, in itself, only justify small economic grants, of about the size of today's Swedish grant or slightly higher. Only the aim of benefitting public finances can justify higher grant levels, like those in Denmark. The inquiry also concludes that using this aim, in part or in full, to justify and design

a grant system, may also entail further consequences, which are more negative in character.

These include potential negative consequences for societal integration. An emigration grant that is justified by the aim to benefit public finances, sends a signal to the grant's target group that they are not welcome in Sweden – even to the extent that Sweden is willing to pay large amounts to get rid of some of them. Such a signal could hardly not have a negative impact on the target group's willingness – and outlook on their opportunities – to become an integrated part of Swedish society. This could have consequences such as lower labor market participation and more crime among the immigrant groups that the grant targeted.

Another potential consequence arises from the likely necessity – if the system is to be able to create a fiscal net benefit – to limit who has the right to receive a grant to those with high probabilities of creating future fiscal net costs over their remaining time in Sweden, if they do not emigrate. It is, for principal and statistical reasons, difficult to make such a limitation in a way that could be expected to be perceived as fair. And if rights are perceived to be unfairly distributed, trust in and respect for the welfare state and society may be undermined.

A third consequence is that not all of the net fiscal gain that Sweden could create for itself through an emigration grant, would be made at the expense of the grant-receiving individuals who would voluntarily enter into the agreement. Some of it would have to be made at the expense of often poor individuals and public economies in the countries to which they emigrate. And those have no say when then deal is made.

The magnitudes of the risks of harm to societal integration or trust cannot be realistically estimated – or evaluated. Yet also what would have to be described as *very small* such effects, of as little as one-thousandth or less in economic value, would with high certainty be large enough to wipe out direct annual fiscal gains of around the aforementioned 200 million kronor. And considerably larger effects should probably also not be ruled out.

The inquiry's proposals

The inquiry concludes that any larger increases in today's economic grants to immigrants' emigration should be considered risky and therefore best avoided. The potential direct fiscal gains are with high certainty small, while there is also some risk of societal harm of greater magnitudes. The potential gains do not appear large enough to justify the risks.

Therefore, the inquiry proposes only minor changes to the current system; mostly to allow somewhat more people to receive grants, and to somewhat improve the administration of grants. Central proposals are as follows:

- The grant to immigrants' emigration should no longer be means-tested.
- The grant's target group should be expanded to also include all family immigrants.
- A person who at one point belongs to the group that is entitled to the grant, should remain entitled to the grant if they obtain Swedish citizenship at a later time.
- Grants should not be given to those who move to a country that is a member of the European Union, or has a close collaboration with it regarding the movement of people.
- It should be clarified that the current right of the holder of a permanent residence permit, to retain their permanent residence permit for up to two years upon emigration, also applies to those who receive an emigration grant. And also that exercising this right should not affect a person's possibilities to obtain the grant.
- The holder of a temporary residence permit who receives an emigration grant should forfeit their residence permit.
- It should be made possible to recover grants that have been disbursed, if the recipient does not emigrate, or emigrates and then returns to Sweden, or has provided false information to obtain the grant.
- Future budgets for the Swedish Migration Agency should not include provisions for supporting projects aimed at supporting immigrants' emigration.

Final comment

The core of the inquiry's remit is to study how other countries support immigrants' voluntary emigration, to find methods that can considerably increase this emigration. In its work, the inquiry has concluded that no such methods are to be found.

The inquiry thus admits to having failed in its core mission. But it claims to have processed the relevant information, and that this failure is due to the apparent lack of any experiences or indications of appropriate methods.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

Härigenom föreskrivs i fråga om utlänningslagen (2005:716) att 7 kap. 7 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	7 kap.
	7 § [1]
Ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Om utlänningen anmält till Migrationsverket att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör, får uppehållstillståndet dock återkallas tidigast när två år har förflutit efter det att bosättningen här i landet upphörde.	Ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Om utlänningen anmält till Migrationsverket att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör, får uppehållstillståndet dock återkallas tidigast när två år har förflutit efter det att bosättningen här i landet upphörde. *Det gäller även för den som har tagit emot bidrag enligt förordningen (1984:890) om statligt bidrag till resor från Sverige till annat land.*
	Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska återkallas för den som har tagit emot bidrag enligt förordningen (1984:890) om statligt bi-

[1] Senaste lydelse 2014:777.

drag till resor från Sverige för bosättning i annat land.

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land

dels att förordningens rubrik och 1–4 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer 6–7 §§ av följande lydelse,

dels att nuvarande 6 § ska betecknas 8 §.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Förordning (1984:890) om *bidrag till utlänningars* resor från Sverige för bosättning i annat land	**Förordning (1984:890) om *statligt bidrag till* resor från Sverige för bosättning i annat land**
1 §[1]	
Migrationsverket får besluta om statligt bidrag till *utlänningar som önskar lämna Sverige och bosätta sig* i ett annat land. Ett sådant bidrag får endast *ges* en gång till samma person.	Migrationsverket får *efter ansökan* besluta om statligt bidrag till *bosättning* i ett annat land. Ett sådant bidrag får endast *lämnas* en gång till samma person.
Bidrag lämnas i mån av tillgång på medel.	Bidrag lämnas i mån av tillgång på medel.
	Bidrag lämnas inte för bosättning i en stat som är medlem i EU eller EFTA.
2 §[2]	
Bidrag enligt denna förordning får lämnas till	
1. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige och som har överförts hit med stöd av ett särskilt regeringsbeslut,	
2. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige med tillämpning av 5 kap. 1 eller 6 § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre bestämmelser,	

[1] Senaste lydelse 2009:1162.
[2] Senaste lydelse 2006:115.

3. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av sin anknytning *till en utlänning som avses i 1 eller 2* och som inte är berättigad till bidrag enligt 4 §.	3. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning *enligt 5 kap. 3 eller 3a § utlänningslagen (2005:716).* *Bidrag får lämnas även om den sökande anmäler att den vill ha kvar sitt permanenta uppehållstillstånd trots att bosättningen upphör enligt 7 kap. 7 § första stycket utlänningslagen (2005:716).* *Bidrag får även lämnas till svensk medborgare som tidigare haft uppehållstillstånd enligt första stycket och har minst ett annat medborgarskap, om personen befrias från sitt svenska medborgarskap. Bidrag får inte lämnas till en person som enbart har svenskt medborgarskap.*
3 §[3]	
Bidrag får endast lämnas *om utlänningen saknar medel att själv bekosta resan samt om utlänningen* visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.	Bidrag får endast lämnas *till den som* visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.
4 §[4]	
Bidrag får även *ges* till make *eller* maka samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan anhörig *eller sambo* som lever i hus-	Bidrag får även *lämnas* till make, *maka eller sambo* samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan anhörig som lever i hus-

[3] Senaste lydelse 1997:1225.
[4] Senaste lydelse 1997:1225.

hållsgemenskap med utlänningen i Sverige.	hållsgemenskap med utlänningen i Sverige.
	6 §
	Bidrag som betalats ut enligt denna förordning får krävas åter om den eller de som har mottagit bidrag inte reser ut från Sverige, eller reser ut från landet och sedan återvänder och bosätter sig i Sverige. Detsamma gäller om den som mottagit bidraget har lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt orsakat att bidrag felaktigt utbetalats.
	7 §
	Migrationsverket får meddela föreskrifter om verkställigheten av denna förordning.

2 Utredningens uppdrag och arbete

2.1 Uppdraget

Utredningens uppdrag ges i kommittédirektiv 2023:151 (bilaga). Utredningen ska se över hur frivillig återvandring kraftigt kan stimuleras för personer som är bosatta i Sverige och som har anknytning till ett annat land. Utredningen ska kartlägga insatser för att stimulera återvandring i andra länder, däribland Danmark. Den ska, utifrån samhällsekonomiska analyser och integrationsaspekter, föreslå nivåer på ekonomiska bidrag. Den ska överväga vilka insatser som är lämpliga för att nå ut med information om bidrag. Den ska också behandla frågor om hur den som utvandrar förlorar sin rätt att vistas i Sverige, återkrav av bidrag, samt hur svenska myndigheter i övrigt kan bistå den som utvandrar.

Utredningens uppdrag omfattar endast arbete riktat gentemot personer som har laglig rätt att bo i Sverige; inte gentemot sådana som exempelvis har fått avslag på en ansökan om uppehållstillstånd, väntar på besked om en sådan ansökan, eller uppehåller sig i landet illegalt. Det omfattar inte heller att se över landets generella välfärdssystem utifrån vilka incitament de ger personer att stanna i landet.

2.1.1 Terminologi

Utredningens direktiv avser *återvandring*. I det här betänkandet kommer dock, för att förebygga missförstånd, en annan terminologi att användas, enligt vad som förklaras här.

Direktiven definierar återvandring:

Med återvandring avses att personer med anknytning till ett annat land som på skilda grunder har en laglig rätt att bo i Sverige frivilligt väljer att permanent lämna Sverige.

Och tillägger:

Begreppet återvandring ska alltså skiljas från återvändande, som avser att personer lämnar Sverige efter att ha fått ett beslut om avvisning eller utvisning.

Begreppen *återvandring* och *återvändande* kan lätt tolkas olika av olika personer som läser dem. *Återvandra/återvandring* är entydigt så till vida att det rör sig om att en person migrerar (mellan länder) för minst andra gången i sitt liv. Orddelen *åter* skapar dock en otydlighet, som finns i dagligt tal så väl som i akademisk litteratur. Den gäller om ordet omfattar all migration som utförs av en person som har migrerat tidigare, eller bara migration tillbaka till ett land där personen har bott tidigare. Problemet är om *åter* ska tolkas i bemärkelsen *en gång till* (i så fall avses all migration av en tidigare migrant), eller i bemärkelsen *tillbaka* (i så fall avses bara migration till ett land där personen har bott tidigare).

Begreppet *återvända/återvändande* riskerar också att leda till missförstånd, eftersom dess vardagliga betydelse är avsevärt mer generell än den ovan refererade ”att personer lämnar Sverige efter att ha fått ett beslut om avvisning eller utvisning.” I vardagligt tal kan också den som har rätt att uppehålla sig i Sverige till exempel *återvända till sitt hemland*.

För att undvika missförstånd kommer texten därför genomgående att undvika orden *återvandra/återvandring* och *återvända/återvändande*. Den kommer att hålla sig till mer entydiga ord som *utvandra/utvandring* (att flytta ut ur ett land), *migrera/migration* (att flytta mellan länder), eller helt enkelt *flytta/flytt/flyttning*; med de specifikationer som behövs i varje fall för att klargöra vad som avses. Till exempel med formuleringar som *invandrares utvandring från Sverige*, eller *att flytta tillbaka till hemlandet*. Den språkanvändningen ska vara tillräckligt entydig för att undvika missförstånd, också för den som inte har läst det här terminologiska klargörandet.

Vidare kommer texten att använda sig av begreppen *infödd* och *invandrare*. Ordet *infödd* avser då en person som är bosatt i Sverige

och har haft svenskt medborgarskap sedan födseln. Ordet *invandrare* avser alla andra som är lagligt bosatta i Sverige.

2.2 Informationskällor

Utredningen har kunnat konstatera att det finns mycket lite kunskap att tillgå i det ämne som den har i uppdrag att utreda. Stöd till invandrares frivilliga utvandring har givits i Danmark enligt en i detalj genomtänkt modell i över tjugo år. Där finns god kunskap om flera aspekter av hur det systemet fungerar och har fungerat. Dock verkar stora delar av den kunskapen bara finnas i huvudet på ett fåtal personer som har varit med under lång tid. Med tanke på både dess politiska spännkraft och på hur internationellt unikt det är, finns det anmärkningsvärt lite skriven uppföljning och utvärdering av hur det danska systemet fungerar – både inifrån systemet självt och från universiteten.

Utanför Danmark är stöd till invandrares frivilliga utvandring en helt perifer företeelse, som bara finns i enstaka länder, och då i begränsad omfattning räknat i både pengar och antal personer (se kapitel 4). Faktiskt i så begränsad omfattning att ingen strukturerad kunskapsmängd verkar ha genererats om det någonstans. Verksamheterna ser genomgående ut att ha varit för små och oprioriterade för att det ska ha byggts upp organisatoriska platser med grupper som tillsammans ansvarar för processer, rutiner och dokumentation, och där kunskapen överlever personalomsättningen. I Sverige och Norge ges intrycket att systemen har fått uppfinnas flera gånger om, när nya personer har fått ansvar för dem – typiskt som mindre delar av sina respektive tjänstebeskrivningar. I Tyskland har frivilliga utvandrare i praktiken (om än inte formellt till namnet) omfattats av samma stödprogram som de som inte har laglig rätt att vara kvar i landet. Där har de varit en så liten andel av den totala målgruppen, att de verkar ha försvunnit i mängden. Det tyska programmet som helhet är inte helt litet, men någon specifik kunskap om den lilla minoritet inom det som utvandrar helt frivilligt verkar inte ha byggts upp.

Flera andra europeiska länder har, liksom Tyskland, lite större program med bland annat ekonomiskt stöd till flyttning, riktade till sådana som inte har rätt att befinna sig i landet. Även om sådana program vid första anblicken kan tyckas vara en företeelse som liknar program för stöd till frivillig utvandring, är de i praktiken väsens-

skilda och utredningen har inte funnit att de skulle vara för utredningen relevanta källor till kunskap. Centralt i arbetet i de programmen är saker som att med psykologiskt stöd coacha människor till att välja att ta emot ett bidrag och åka hem frivilligt snarare än att utsätta sig för de umbäranden som det innebär att gå under jorden, eller hemresa genom tvångsmedel. Medan utredningens fokus är på när en person som har möjligheten att leva resten av sitt liv i Sverige med uppehållstillstånd och tillgång till välfärdssystemen, i stället frivilligt väljer att flytta tillbaka till ett fattigt och kanske krigsskadat land.

Utredningen har därmed fått förlita sig på ett tunt underlag. Huvudaktörer i de fyra aktuella länderna har intervjuats, och lägesbilden har till stora delar fått byggas på vad som har sagts i dessa intervjuer, kompletterat med ett fåtal skriftliga källor.

I Sverige har utredningen intervjuat representanter för Migrationsverket och Malmö kommun. I Danmark Dansk Flyktingehjælp, Köpenhamn och Nyborg kommuner, samt tolkar och nyckelpersoner i frågor kring utvandringsbidrag för somalier respektive thailändare i landet. I Norge Utlendingsdirektoratet. I Tyskland Bundesamt für Migration und Flüchtlinge. Därtill har tre olika nivåer (Norden, Sverige/Finland, samt Tyskland) intervjuats inom International Organization for Migration (IOM). Utredningen har därmed täckt de källor som den har kunnat identifiera som potentiellt eller faktiskt innehavande väsentlig kunskap om stöd till invandrares frivilliga utvandring i dag.

3 Allmänt om invandrares utvandring

I det här kapitlet ges en kort bakgrundsbild från akademisk litteratur och statistik om invandrares utvandring.

Invandrares utvandringsgrader ser generellt mycket olika ut för olika grupper av invandrare. De kan vara relativt höga för de som har flyttat mellan rika västländer, men är i allmänhet låga för de som har flyttat från fattigare till rikare länder, förutom för en del av de mest högutbildade (Ruist, 2019). De som utvandrar gör det oftast redan efter några få år, och också de som initialt planerar att stanna en kortare tid, stannar ofta längre (Dustmann och Görlach, 2016).

De migranter som har allra störst benägenhet att bli kvar är oftast flyktingar. Konceptuellt är det här viktigt att inte klumpa ihop gruppen flyktingar mer än nödvändigt. Det kan förstås vara stor skillnad mellan en grupp som flyr från en situation som sedan snart går över, och en annan som flyr från en situation som sedan fortsätter att pågå i tjugo år eller ännu längre. När andra världskriget tog slut flyttade miljontals människor tillbaka till hemlandet på kort tid. Kriget var slut, och förhoppningarna på återuppbyggnad och ett bra liv i hemlandet var stora (och deras legala status i mottagarlandet var ofta oklar, så exakt hur frivilligt det var kanske kan diskuteras).

I praktiken har det dock varit få tillfällen sedan dess där det har gått att tala om att en situation som har fått många att fly till Sverige eller andra delar av Europa därefter snart har gått över. Det har blivit regeln att de situationer som människor flyr ifrån i huvudsak har bestått över lång tid, om än de kanske i viss mån har ändrat skepnad under tiden. Iran, Irak, Somalia och Afghanistan har fortsatt att ge människor nya anledningar att fly i årtionden.

Och även på platser som inte har gjort det, har stora motsättningar funnits kvar också när den ursprungliga situationen i någon mån har

upphört. I ett krig mellan länder, som andra världskriget, slogs man bredvid sina grannar, och när fienden var borta stod man i jämförelsevis hög grad kvar bland vänner. (De internt förföljda minoriteterna flyttade inte tillbaka i lika hög grad.) Men när kriget tog slut i Bosnien efter några få år, var det ofta grannarna som hade varit fienden. I vissa fall hade till och med etnisk rensning skett, någon annan bodde i ens hus, och att flytta ”hem” handlade om att bli internflykting. Så även om statistiken visar på något högre andelar som frivilligt har flyttat hem från Sverige till Bosnien än till de flesta andra flyktingsändande länder, har skillnaderna inte varit särskilt stora (Olovsson, 2007). Och efter Bosnien, det vill säga de senaste trettio åren, har alla de stora flyktingströmmarna till Sverige varit från länder som har fortsatt att vara instabila eller farliga fram till i dag.

(Vi talar här om relativt små skillnader mellan bosniska och andra flyktingar i andelar som har flyttat hem *frivilligt*. Höga andelar av alla bosniska flyktingar lämnade flera europeiska länder de första åren efter Daytonavtalet. Till och med över 90 procent i Tyskland och över hälften också i Schweiz. Men det skedde i huvudsak under tvång. Uppehållstillstånden drogs in och de som inte lämnade frivilligt utvisades i regel med våld. I Sverige däremot, som gav permanenta uppehållstillstånd till nästan alla bosniska flyktingar, lämnade sammanlagt endast omkring tre procent av flyktingarna åren 1996–2005. [Bosnia and Hercegovina Ministry for Human Rights and Refugees, 2005])

Generellt större benägenhet hos flyktingar än andra migranter att bli kvar i mottagarlandet syns i äldre studier (Borjas och Bratsberg, 1996; Edin, LaLonde och Åslund, 2000) såväl som i nyare statistik. En illustration ges i figur 3.1, som visar hur stora andelar av Sveriges utrikes födda befolkningar (vid varje års början) från sju olika länder som flyttade tillbaka sitt hemland varje år 2010–2023. Fyra av de sju är fyra av de historiskt viktigaste flyktingsändande länderna: Bosnien, Irak, Iran och Somalia. För dessa ligger den årliga utvandringen alltid en god bit under en procent, mestadels mellan 0,1 och 0,4 procent.

De andra tre inkluderar ett viktigt ursprungsland för mestadels högutbildad utomeuropeisk arbetskraftsinvandring: Indien, ett land vars svenska befolkning domineras starkt av invandrare som har kommit efter EU-utvidgningen 2004: Litauen, och ett rikt västeuropeiskt land: Tyskland. För dessa tre länder är den årliga utvandringen väsentligt högre: runt två procent för Litauen och Tyskland, och mellan två och sex procent för Indien. Ett genomsnittligt år är det 7 gånger så

höga andelar som utvandrar till Litauen eller Tyskland, och 14 gånger så hög andel till Indien, som till ett genomsnittligt flyktingland. Inte ens utvandringen till Bosnien toppåret 1997, då uppskattningsvis 1,2 procent av de bosniska flyktingarna i Sverige utvandrade (Olovsson, 2007), når upp till vad som är normala årliga nivåer för Litauen och Tyskland.

Figur 3.1 Årlig utvandring till hemland: procent av utrikes född befolkning i Sverige

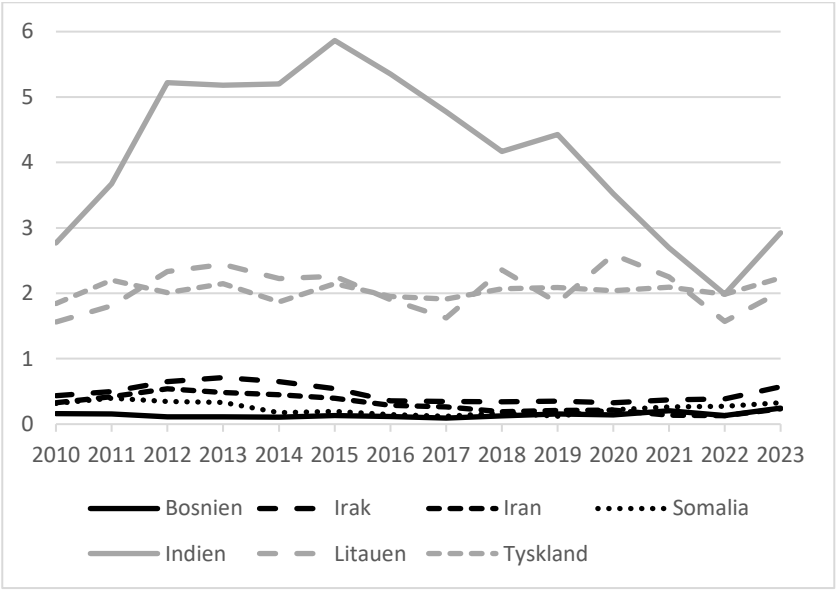

Källa: SCB.

Den här korta genomgången ger en bakgrundsbild av de större mönster som ett aktivt arbete med stöd till invandrares, särskilt flyktingars, utvandring sker mot bakgrund av. Kort sammanfattat att det oftast är få invandrare från fattigare länder som utvandrar, och att det särskilt gäller flyktingar från länder med utdragna konflikter.

4 Offentligt stöd till invandrares frivilliga utvandring i Sverige och andra länder i dag

4.1 Sverige

Offentligt stöd till invandrares utvandring i Sverige i dag har två delar: ett ekonomiskt bidrag och ett projektstöd

4.1.1 Ekonomiskt bidrag

Det ekonomiska bidraget har funnits sedan 1984 och regleras i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land. Kort sammanfattat erbjuds ett bidrag om 10 000 kronor plus resekostnader, till personer som har flyktingbakgrund och svenskt uppehållstillstånd men inte medborgarskap, samt till deras närmaste familjer. För att få bidrag måste den sökande sakna egna medel att bekosta resan med, och visa att den tas emot i landet som den avser att flytta till.

Förordningen lyder i sin helhet:

Förordning (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land

1 § Migrationsverket får besluta om statligt bidrag till utlänningar som önskar lämna Sverige och bosätta sig i ett annat land. Ett sådant bidrag får endast ges en gång till samma person.

Bidrag lämnas i mån av tillgång på medel.

Förordning (2009:1162).

2 § Bidrag enligt denna förordning får lämnas till

1. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige och som har överförts hit med stöd av ett särskilt regeringsbeslut,

2. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige med tillämpning av 5 kap. 1 eller 6 § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre bestämmelser,

3. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av sin anknytning till en utlänning som avses i 1 eller 2 och som inte är berättigad till bidrag enligt 4 §.

Förordning (2006:115).

3 § Bidrag får endast lämnas om utlänningen saknar medel att själv bekosta resan samt om utlänningen visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.

Förordning (1997:1225)

4 § Bidrag får även ges till make eller maka samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan anhörig eller sambo som lever i hushållsgemenskap med utlänningen i Sverige. Förordning (1997:1225)

5 § Bidrag får lämnas för skäliga resekostnader.

Utöver bidrag för resekostnader får bidrag lämnas med högst 10 000 kronor för varje vuxen person och med högst 5 000 kronor för varje barn under 18 år, dock med sammanlagt högst 40 000 kronor per familj.

Bidraget betalas ut i samband med att den som beviljats bidraget reser ut från Sverige. Förordning (1997:1225)

6 § Migrationsverkets beslut om bidrag enligt denna förordning får inte överklagas. Förordning (2000:396).

Förordningen har sett ungefär likadan ut sedan dess tillkomst. En av de mindre förändringar som har skett är att bidragets storlek nådde sin nuvarande nivå 1997, efter att dessförinnan ha varit endast 1 500 kronor per person (eller maximalt 7 500 per familj, till skillnad från dagens 40 000).

Bidraget handläggs och beslutas om av Migrationsverket och finansieras under anslagsposten *återvandringsbidrag* i myndighetens budget.

Uppdraget framgår av 1 § förordningen (2019:502) med instruktion för Migrationsverket.

Bidraget söks av mycket få personer, och beviljas endast låga andelar av de som söker. Antal avgjorda ärenden och beviljade bidrag per år 2013–2023 redovisas i tabell 4.1. En stor del av avslagen beror på att den sökande saknar pass, som Migrationsverket använder som huvudkriterium för att försäkra sig om att den sökande tas emot i landet som den avser att flytta till. Migrationsverket uppger i en rapport från augusti 2023 (Migrationsverket, 2023a) att myndigheten under lång tid har saknat styrning och rutiner för arbetet med bidraget. Bidragets hantering diskuteras mer i kapitel 6.

Tabell 4.1 Årlig statistik för bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land

År	Avgjorda ärenden	Beviljade bidrag
2013	14	9
2014	26	3
2015	24	8
2016	18	6
2017	15	2
2018	11	4
2019	20	2
2020	31	4
2021	13	0
2022	30	2
2023	70	1

Källa: Migrationsverket.

Siffrorna i tabell 4.1 är låga också i förhållande till den totala utvandringen av flyktingar – även om den i förra kapitlet beskrevs som ”låg”. Till exempel utvandrade under 2013–23, enligt SCB:s statistik, totalt 6 001 irakiska medborgare, 4 227 iranska, 2 737 somaliska och 942 bosniska. Den överväldigande majoriteten av dessa hade utan tvekan flyktingbakgrund. (Statistiken avser här total utvandring per *medborgarskapsland*, eftersom medborgarskap men inte destinationsland påverkar rätten till bidrag.)

4.1.2 Projektstöd

Projektstöd handläggs av Migrationsverket och finansieras under anslagsposten *återvandringsförberedelser* i myndighetens budget. Projekt har ofta budgetar på omkring 2–3 miljoner kronor, och den totala projektvolymen var i genomsnitt lite över två miljoner kronor per år under tiden 2004–2022. Projekt som har beviljats stöd har sett ganska olika ut. De kan på olika sätt ha handlat om att knyta kontakter mellan Sverige och hemländer, studera eller informera om förutsättningar för att flytta till hemländer, skapa sysselsättningsmöjligheter i hemländer, med mera. (Veta Advisor, 2023)

Projektstödet har, enligt informant på Migrationsverket, funnits sedan någon gång på 1980-talet. Dess tillkomst berodde troligen främst på att ett större antal människor då ville flytta tillbaka till Chile. Verksamheten växte sedan på 1990-talet när ett större antal bosnier var intresserade av att flytta tillbaka till Bosnien. Därefter ser verksamheten ut att ha fört en relativt tillbakadragen tillvaro. Ganska kraftigt varierande summor har anslagits genom åren, men styrningen och uppföljningen av dess användning har varit begränsad. Detta diskuteras mer i kapitel 6.

4.2 Danmark

Danmark skiljer sedan lång tid ut sig, med ett ekonomiskt stöd till invandrares utvandring som är långt mer omfattande än vad som finns i något annat land. Därtill kopplas ett omfattande rådgivningsarbete. Det danska systemet har varit en central utgångspunkt för utredningen, då det är den enda källan till empiri för hur ett system med ett väsentligt högre bidrag än det svenska fungerar, inklusive hur målgruppen agerar inom det. Det danska systemet beskrivs här i viss detalj.

4.2.1 Kort historik

Här ges en kortfattad historik över det danska systemets utveckling. Mer detaljer om hur systemet ser ut i dag ges under nästa rubrik.

Ekonomiskt bidrag till invandrares, i det fallet flyktingars, utvandring uppstod i Danmark 1990. Det började med en skrivelse från Social-

ministeriet till Folketingets Finansudvalg som uttryckte en önskan att få ge hjälp till flyktingar som ville resa tillbaka till hemlandet.

År 1993 skrevs bidraget in i lagen om socialt bistånd, i en paragraf närmast efter en paragraf som handlade om bidrag till flytt mellan orter, för de som inte hade råd att bekosta sådan själva. Detta ger en indikation på hur man tänkte om bidraget på den tiden, som en social insats.

År 1999 lyftes bidraget ut ur lagen om aktiv socialpolitik, som hade ersatt lagen om socialt bistånd, och skrevs in i en egen lag: repatrieringslagen (danska: *repatrieringsloven*; här används det försvenskade namnet). Lagen riktade sig till i första hand flyktingar och deras anhöriga. Dessa kunde få bidrag på 18 000 danska kroner, plus bidrag till resa, transport, sjukförsäkring, och vid behov också köp och transport av materiel som kunde användas till försörjningen i landet som de flyttade till, liksom köp av mediciner.

Under de 25 år som har gått sedan dess har flera förändringar gjorts i lagen, både avseende bidragsnivåer och övriga bestämmelser. Den med god marginal största förändringen i bidragsnivåer trädde i kraft 2010. Då höjdes den delen av bidraget som inte är kopplad till någon specifik utgift (den som var 18 000 kroner 1999) från 25 000 till 117 581 kroner. Det har gjorts flera andra justeringar av bidragsnivåerna genom åren, men ingen som har varit i närheten av så stor som denna.

År 2011 utvidgades målgruppen för bidraget till att inkludera invandrare som har uppehållstillstånd i Danmark enligt regler som gällde före 8 juni 1983, eller som har fötts i Danmark som efterkommande till sådana. I praktiken betyder detta i huvudsak arbetskraftsinvandrare, och främst från Turkiet.

År 2019 utvidgades målgruppen till att också inkludera personer med dubbla medborgarskap – som då vid utvandring befrias från sitt danska medborgarskap. Målgruppen utvidgades också till att omfatta personer som hade uppehållstillstånd på grund av den allmänna säkerhetssituationen i hemlandet (i praktiken främst en större grupp som nyligen hade flytt från Syrien).

4.2.2 Dagens regler och tillämpning

Bidragssystemet och det relaterade rådgivningsarbetet regleras av repatrieringslagen och de vägledningar för tillämpningen av densamma som ges ut av myndigheten *Hjemrejsestyrelsen*. I det här avsnittet beskrivs lagens nuvarande utformning och tillämpning.

Målgrupp

Repatrieringslagen gäller för de som har fått uppehållstillstånd i Danmark

- som flyktingar
- som anhöriga till flyktingar
- som anhöriga, om de har varit i Danmark i minst 5 år, till andra än flyktingar (inklusive till infödda)
- enligt regler som gällde före 8 juni 1983, eller som har fötts i Danmark som efterkommande till sådana
- på grund av att de har bistått danska myndigheter i Afghanistan.

Därtill gäller lagen för personer som har dubbla medborgarskap. Dessa är inte särskilt många; Danmark har genom åren varit långt mer restriktivt än Sverige med att ge medborgarskap till invandrare. Nästan hela volymen av människor som får bidrag enligt repatrieringslagen kvalificerar sig enligt någon av de fyra första punkterna i listan ovan. Det vill säga flyktinginvandrare, anhöriginvandrare, samt en grupp arbetskraftsinvandrare som har varit många (i dag över 40) år i Danmark.

Lagen tillämpas på dessa människors flytt, där flyttens syfte är varaktig bosättning, till ett land där de är födda, eller har medborgarskap, eller tidigare har haft tillåten bosättning i minst 3 år, eller vartill de har en nära familjemässig anknytning.

Lagen tillämpas inte på människor som är medborgare i ett land i EU, Norden, EES, eller Schweiz.

Ekonomiskt bidrag

Det ekonomiska bidrag som kan ges enligt repatrieringslagen delas upp i flera poster, där inte alla poster kan fås av alla. Posterna anges nedan. Beloppen justeras årligen och nedan angivna belopp i danska kroner per person gäller för 2024:

- Utgifter för resan, inklusive personlig eskort för den som har behov av det.
- Hjälp till etablering (i praktiken ett belopp som alla kan få, som inte kopplas till specifika behov eller utgifter) om maximalt 155 417 kroner per vuxen person och maximalt 47 401 kroner per person under 18 år.
- Utgifter för köp eller transport av personligt bohag om maximalt 34 147 kroner.
- Utgifter för sjukförsäkring om maximalt 8 707 kroner per år i maximalt 4 år, lika med maximalt 34 828 kroner.
- Utgifter för köp av materiel ägnat att främja försörjning i hemlandet, om maximalt 17 993 kroner.
- Utgifter för transport av sådana materiel som nämns i föregående punkt, om maximalt 23 237 kroner.
- Utgifter för transport av materiel ägnat att främja försörjning i hemlandet, som personen redan äger, om maximalt 17 993 kroner.
- Utgifter för barns skolgång om maximalt 580 kroner per månad i maximalt 4 år, lika med maximalt 27 840 kroner.
- Utgifter för nödvändiga vaccinationer om maximalt 8 707 kroner.
- Utgifter för medtagen läkarordinerad medicin för maximalt ett års förbrukning.
- Utgifter för medtagna nödvändiga personliga hjälpmedel om maximalt 7 594 kroner.
- Utgifter för anskaffande av pass (inklusive vid behov resa till annat land för att besöka ambassad) om maximalt 11 382 kroner.

De översta fyra punkterna i listan gäller i princip alla som får bidrag, medan resterande punkter varierar mer efter behov. Så i praktiken har så gott som alla vuxna som har rätt till bidrag, rätt till minst ungefär 230 000 kroner. Medan bidraget för en vuxen person i normalfallet maximalt kan uppgå till cirka 330 000 kroner.

Enligt lagen kan bidrag bara utbetalas till personer som ”inte har medel” till att själva bekosta sin flytt. Den formuleringen är dock avsedd att tolkas generöst. I praktiken summeras först de bidrag som en person har rätt till enligt ovan. Därifrån subtraheras sedan personens existerande förmögenhet, exklusive de första 50 000 kronerna. Om det belopp som då uppstår är positivt, utbetalas det beloppet.

Till exempel: Om en person har rätt till bidrag om 300 000 kroner, och personens förmögenhet uppgår till 30 000 kroner, utbetalas ett bidrag om 300 000 kroner (ingenting subtraheras eftersom förmögenheten understiger 50 000 kroner). Om samma persons förmögenhet i stället uppgår till 150 000 kroner, utbetalas 300 000 – (150 000 − 50 000) = 200 000 kroner. Man kan alltså ha ganska mycket pengar på banken, och ändå ha rätt till betydande bidrag.

Bidraget utbetalas i flera delar, vid olika tidpunkter. Av den stora bidragsposten ”hjälp till etablering” utbetalas cirka 40 procent vid utresa. Resten betalas 12 månader, eller längre, efter utflyttning, beroende på om personen har rätt att ångra sin utvandring eller inte (se nedan). Bidrag till sjukförsäkring och barns skolgång utbetalas också delvis en längre tid efter utflyttning.

Till ovanstående kommer det som kallas för ”reintegrationsbistånd”. Det kan ges till alla som har fyllt 55 år, eller som (oavsett ålder) uppfyller villkoren för att få förtidspension, eller som har fyllt 50 år och inte kan antas vara i stånd att klara sin egen försörjning i hemlandet. Detta bistånd utbetalas, vid flytt till de flesta länder som är aktuella i sammanhanget, med antingen (den sökande väljer själv) 3 500 kroner per månad i fem år, eller 2 800 kroner per månad under resten av livet.

Eventuella pensionsutbetalningar som personen medtager rätt till vid flytten, subtraheras från dessa månatliga belopp. Utredningens informanter menar att de allra flesta som kommer på fråga har låga eller obefintliga sådana pensionsrättigheter, och att i de flesta fall utbetalas därmed hela eller nästan hela ovanstående belopp. Och de allra flesta väljer den livslånga utbetalningen, som – i en kalkyl som

bortser från pensionsrättigheter – ger mer pengar totalt för alla som lever mer än sex år och tre månader efter att de lämnar Danmark.

Återkallelse av uppehållstillstånd, ”ångerrätt” och återbetalningsskyldighet

En person som saknar danskt medborgarskap kan vid bosättning i annat land förlora sitt danska uppehållstillstånd. Vissa förlorar uppehållstillståndet omedelbart vid utflyttning. Andra (främst flyktingar) förlorar det först efter 12 månader, och den perioden kan efter ansökan förlängas till 24 månader. Dessa personer har alltså möjlighet att inom en viss tid ångra sin utvandring och flytta tillbaka till Danmark. Likaså har den som befrias från ett danskt medborgarskap rätt att ångra det i upp till två år. (För den som har ett danskt medborgarskap, är befrielse ett villkor för att kunna få bidrag.)

Dessa regler påverkas inte av huruvida personen har fått bidrag till sin utvandring eller inte. Men bidragets utbetalningsplan anpassas så att en stor del av bidraget (ovan nämnda cirka 60 procent av den stora posten ”hjälp till etablering”) inte betalas ut förrän tiden som mottagaren kan ångra sin utvandring har passerat.

Flera informanter framhåller att för de som har denna ångerrätt, är den ganska ofta en viktig komponent i att få dem att våga ta steget att utvandra. Att de kommer att få en tid på sig att märka hur det är för dem att leva i det andra landet, och att de kan komma tillbaka till Danmark om de inte tycker att det blev bra. Andelen som faktiskt ångrar sig och kommer tillbaka till Danmark är ganska låg (omkring en sjättedel av de berättigade, enligt statistik som visas längre fram), men att möjligheten initialt finns uppges spela stor roll för många.

Den som får bidrag till sin utvandring och sedan använder rättigheten ovan och flyttar tillbaka till Danmark igen, eller som får bidrag men sedan faktiskt aldrig genomför utvandringen, blir skyldig att återbetala i sin helhet den delen av bidraget som den har fått utbetalat.

Misstanke om brott

Stöd enligt repatrieringslagen kan inte betalas ut till en person som kan misstänkas försöka undanhålla sig från det danska rättssystemet genom utvandring. Ansvarig kommun (se nedan) ska därför innan

bidrag utbetalas, försäkra sig om att mottagaren inte är eftersökt, häktad, väntar på att avtjäna ett fängelsestraff, med mera.

Ansvariga aktörer

Kommuner

Handläggning och beslut om ekonomiskt bidrag sköts av kommunen där den som söker är bosatt. Kommunen bedömer i sin handläggning bland annat att den sökande uppfyller de formella kriterierna för bidrag, att intentionen att ta varaktig bosättning i ett annat land är uppriktig, att angivna planer för användning av bidrag relaterade till försörjning i hemlandet är rimliga, samt tar reda på den sökandes förmögenhet och den föreskrivna informationen relaterat till brottslighet.

Bidraget betalas enligt kommunens instruktion ut av Udbetaling Danmark, som är en myndighet som ansvarar för en rad olika offentliga utbetalningar.

Kommunerna har också sedan 2021 skyldighet att kalla den målgrupp som danska staten är särskilt intresserad av att få att utvandra, till möten som är särskilt tillägnade att informera om vilket stöd som går att få för det. Minst en gång vartannat år, ska alla utländska medborgare som har bott i Danmark i minst fem år och som har mottagit kontanthjälp – eller någon av en rad andra former av offentlig försörjning – i minst 18 av de senaste 36 månaderna, kallas till ett sådant möte.

Dansk Flyktingehjælp

Det finns en central rådgivningsfunktion om utvandringsbidraget, dit både sökande, de som funderar på att söka, och kommunala handläggare kan vända sig. Den funktionen sköts sedan många år tillbaka, på uppdrag av ansvarig myndighet (som har varierat), av den icke-statliga organisationen Dansk Flyktingehjælp. Rådgivningen kan avse att förklara regler och processer, vilket ofta behövs också för kommunala handläggare, då många små kommuner bara har någon enstaka sökande per år och har svårt att arbeta upp en löpande kompetens i hur allting fungerar. Den kan också avse att dela tidigare migranters erfarenheter med potentiella sökande. Dansk Flyktingehjælp organiserar också återkommande möten och utbildningar för de som arbe-

tar med frågan i kommunerna. Organisationen har arbetat länge med frågan, har stor kompetens och erfarenhet, och deras arbete verkar hyllas av nästan alla. Organisationen framhåller också att den har haft nära dialog i frågan med politiker och ansvariga myndigheter ända sedan tiden då ganska många flyttade hem efter Bosnienkrigets slut, och att flera justeringar i till exempel vilka olika bidragsposter som finns att söka har skett efter deras feedback från deras arbete nära målgruppen.

Dansk Flyktingehjælp sköter också ett bredare utåtriktat informationsarbete. De har publicerat broschyrer och korta filmer på flera olika språk och specifikt anpassat till villkoren för flytt till flera olika specifika länder. De erbjuder sig också gärna att besöka föreningar, församlingar eller liknande och informera om bidragen. Sistnämnda har kanske ibland framställts lite som att det skulle röra sig om ett systematiskt uppsökande arbete. Men det verkar mer vara fråga om att de gärna åker ut och pratar om de har fått en kontakt med någon som tycker att det låter bra; ad hoc snarare än efter någon större plan.

Statliga aktörer

Centrala statliga myndigheter har sedan lång tid tillbaka inte i praktiken haft någon framträdande roll i den personnära tillämpningen av repatrieringslagen, som alltså i första hand sköts av kommuner och Dansk Flyktingehjælp. Men Dansk Flyktingehjælps del av arbetet utförs på uppdrag av myndigheter, som har mandat att ta tillbaka arbetet till sig själva, eller för den delen kontraktera det till någon annan. Sistnämnda är dock troligen, åtminstone på kort sikt, inte en relevant tanke i praktiken; senast fick Dansk Flyktingehjælp sitt uppdrag genom att vinna en öppen upphandling där de var ensamma anbudsgivare.

4.2.3 Resultat

Det danska systemet för stöd till invandrares utvandring liknar ingenting annat, och så har det varit sedan åtminstone 2010 när bidraget höjdes med cirka 100 000 kroner. Man hade därmed kunnat vänta sig att systemet skulle ha varit föremål för ett stort intresse av att följa upp och utvärdera hur det fungerar, vilken effekt det ser ut att ha på utvandringen, hur det upplevs av olika berörda parter, med mera.

Så har dock inte varit fallet. Endast enstaka uppföljnings- eller utvärderingsrapporter har skrivits genom åren. En som ger en demografisk beskrivning av de som utvandrar med stöd av lagen (Udlændige- och Integrationsministeriet, 2020); en som undersöker hur kommunerna implementerar några sentida förändringar i lagen (Styrelsen for International Rekruttering og Integration, 2020); en som utvärderar hur Dansk Flyktingehjælp sköter sitt uppdrag (Oxford Research, 2018); och en intervjuundersökning om hur syrier som utvandrar med stöd av lagen ser på olika saker relaterat till det (Rambøll, 2020).

Utredningens slutsatser om hur lagen fungerar, vilka effekter den har och hur den upplevs, kommer därför att till stora delar att behöva baseras på de statistiska analyser och intervjuer som utredningen själv har genomfört. Grundläggande statistik och centrala redovisade intryck presenteras nedan.

Bidragsstatistik

Figur 4.1 visar hur många som har utvandrat med bidrag, per år 2006–2023 och uppdelat på flyktingar och övriga. Före lagändringarna 2010 och 2011, som kraftigt ökade bidragets storlek och utvidgade gruppen som kunde söka bidrag, är de årliga antalen omkring 100–200 personer, varav de allra flesta flyktingar. I samband med lagändringarna syns en topp, varefter antalen stabiliseras 2014–2018 på drygt 300 personer per år, ganska jämnt fördelade mellan flyktingar och övriga. Därefter följer ytterligare en topp, i samband med utvidgningen av målgruppen till att inkludera en stor grupp syrier 2019.

Figur 4.1 Utvandring från Danmark med bidrag: antal personer

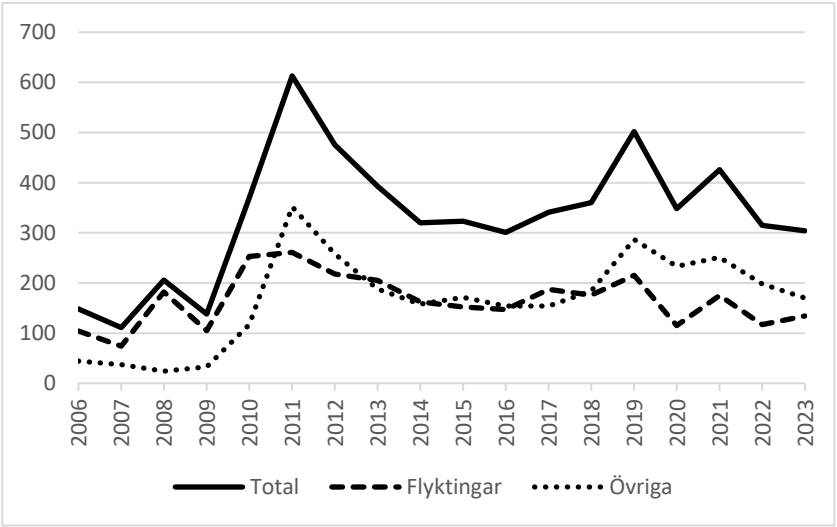

Källa: Dansk Flyktingehjælp.

Figur 4.2 Utvandring från Danmark med bidrag, per medborgarskapsland: antal personer

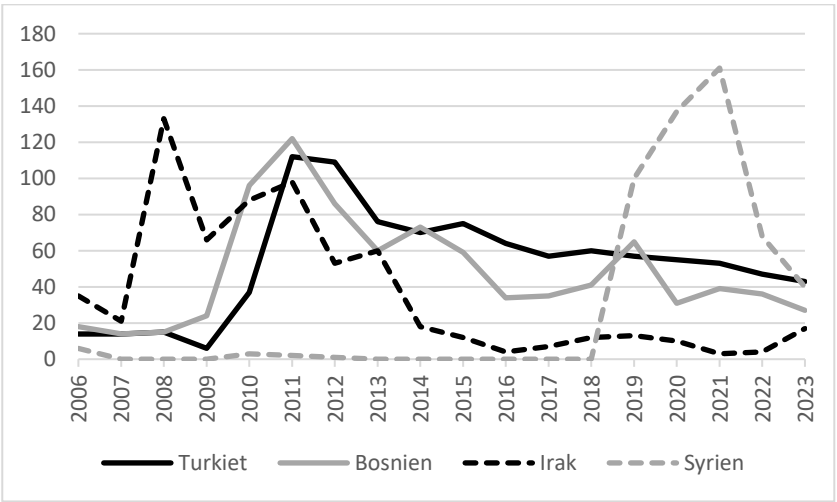

Källa: Dansk Flyktingehjælp.

Totalt har under perioden 5 995 personer utvandrat med repatrieringsstöd, varav 2 982 flyktingar och 3 013 övriga. De fyra vanligaste medborgarskapslanden hos dessa utvandrare är Turkiet (964), Bosnien (875),

Irak (654) och Syrien (518). Hur utvandringen med bidrag för dessa fyra länders medborgare fördelar sig över tid visas i figur 4.2.

En rapport från Udlændige- och Integrationsministeriet (2020) ger en demografisk bild av de som utvandrade 2012–2019. Där kan man se att de som har utvandrat med repatrieringsstöd till stora delar har varit äldre. Åren 2012–2016 låg de årliga andelarna som var minst 65 år gamla mellan 30 och 40 procent, och andelarna som var 40–64 år gamla mellan 25 och 40 procent. Åren 2017–2019 var utvandrarskaran något yngre, med mellan 15 och 25 procent som var minst 65 år gamla, och fortsatt mellan 25 och 40 procent som var 40–64 år.

I samma rapport kan man också se att mycket låga andelar av de som har utvandrat har varit sysselsatta. Mätt ett år före utvandringstidpunkten, har de årliga sysselsättningsnivåerna 2012–2019 i åldrarna 18–64 år varierat mellan 10 och 30 procent för män, och mellan 5 och 25 procent för kvinnor.

Rapporten visar också att 8 procent av de som utvandrade åren 2012–2017 åter var bosatta i Danmark två år efter utvandringstidpunkten. Uppskattningsvis ungefär hälften av de som utvandrade under perioden hade möjlighet att flytta tillbaka inom ett eller två år, så detta bör grovt kunna översättas till omkring 16 procent av de som hade rätt till det. Andelen som flyttade tillbaka var högre bland yngre och mycket låg bland äldre. Endast en procent av de som var 65 år eller äldre när de utvandrade, flyttade tillbaka till Danmark inom två år.

Detta betyder i sin tur också att andelen äldre har varit ännu högre bland de som har varaktigt utvandrat än i statistiken ovan över åldersfördelningar.

För att kunna göra jämförelser eller generaliseringar mellan länder och system är det intressant att ställa utvandringen i relation till storleken på målgruppen. Den invandrarbefolkning som det danska bidraget riktar sig till består troligen av cirka 270 000 personer, uppskattat enligt följande: Den totala danska invandrarbefolkningen från länder vars medborgare stöd kan ges till (det vill säga utanför EU/EES/Schweiz) bestod enligt Danmarks Statistik av cirka 370 000 personer år 2020. En stor majoritet av dessa var från länder varifrån invandringen utan tvekan i första hand relaterar till flykt. Länder med relativt stora invandrarbefolkningar som troligen (enligt utredningens bedömning) i första hand inte omfattas av repatrieringslagen, är Australien, Brasilien, Filippinerna, Indien, Japan, Kanada, Kina, Mexiko, Pakistan och USA. Om invandrare från de länderna subtraheras blir

summan ganska exakt 300 000. Vi tar schablonmässigt bort 10 procent av det antalet, för att det troligen inkluderar lite fler som inte ska inkluderas, än vad det exkluderar som inte ska exkluderas. Vi får då talet 270 000, som får tjäna som en grov skattning av den befolkning som bidraget riktar sig till (år 2020).

Det ser därmed ut att vara mellan ungefär en och två promille av den målgrupp som bidraget riktar sig till, som utvandrar med bidrag varje år.

Upplevelser av systemet enligt utredningens intervjuer

Det finns en spänning i det danska systemet för bidrag till invandrares utvandring. Det tillkom antagligen, liksom i Sverige, ganska uteslutande av välvilja gentemot en utsatt grupp. Därefter har det vuxit till långt mer generösa bidragsnivåer än de ursprungliga. Men utredningens informanter som arbetar inom systemet verkar alla vara överens om att de ökningarna inte beror på att viljan att göra gott mot målgruppen har ökat, utan att det handlar om lagstiftarens negativa uppfattning om målgruppen och önskan om att Danmark ska bli av med den. Det hindrar dock inte att flera av de som arbetar på Dansk Flyktingehjælp eller i kommuner kan tala om systemet med stor värme. De ser vilken nytta mottagarna kan ha av bidraget, och fokuserar sin uppfattning om systemet som de verkar inom på det utfallet snarare än på vad de uppfattar som syftet bakom.

Situationen verkar också ha utvecklats så att det är de som ser på systemet med det fokuset, som väljer att arbeta inom det. Informanter på en kommun framhåller att det fungerade dåligt tidigare, när kommunen i fråga fördelade bidragshandläggningen brett över sina socialsekreterare. Flera socialsekreterare var obekväma med att arbeta med systemet, eftersom de uppfattade det som fientligt mot målgruppen. Kommunen organiserade därför om handläggningen så att den nu enbart sköts av personer som har en positiv inställning till bidraget, och alla verkar vara nöjdare så.

Flera av de som generellt uttrycker sig positivt om systemet, uttrycker sig dock tydligt kritiskt mot två av de aspekter som har tillkommit de senaste åren: de obligatoriska informationsmötena för människor som får kontanthjälp med mera, och den omfattande kontrollen av brottslighet. Dansk Flyktingehjælp understryker att män-

niskor blir arga av att kallas till informationsmöten. Andra informanter är inte nödvändigtvis överens om den bilden, men den understryks starkt av Dansk Flyktingehjælp, och skillnader i vilken bild olika informanter har kan förstås bero på skillnader i vilka människor de har talat med. Både på kommuner och Dansk Flyktingehjælp är man överens om att kontrollen av brottslighet är onödigt omfattande.

Den bild som ges av hur bidraget uppfattas av målgruppen är spretig, men på ett ganska förståeligt sätt. En informant framhåller att den somaliska gruppen uppfattar bidraget som ett tydligt ”ni kan dra åt …” från det danska samhället. Hen menar också att bidraget, tillsammans med andra regler som skickar negativa signaler, bidrar till att många somalier inte ens vill försöka bli del av det danska samhället. En annan informant framhåller att man inom den thailändska gruppen mest bara ser positivt på bidraget: ”Vi önskar bara att det ska vara mer pengar”. En tredje menar att man bland äldre bosnier nog framför allt ser det som en fin gest: ”Tack för de här åren och lycka till i framtiden.”

Det bör nog inte ses som en slump att det är just personen som talar för den somaliska gruppen, snarare än den thailändska eller bosniska, som beskriver bidraget som en fientlig gest från staten. Somalier, men inte thailändare och bosnier, tillhör de grupper som ofta framhålls som ”problematiska” i den danska (liksom den svenska) offentliga diskussionen.

På frågan om hur systemet uppfattas bland infödda danskar är svaret från utredningens informanter ett ganska enhälligt: ”De känner inte till det”. Två informanter på olika möten besvarar frågan med att berätta om hur det brukar vara när de i privata sammanhang får frågan vad de jobbar med. Att när de då berättar att de arbetar med det här bidraget, kommer samtalet ofta snabbt in på hur mycket pengar som går att söka. Och när personen som de pratar med får höra hur mycket pengar det är, blir den i de flesta fall spontant upprörd över att det är så mycket. Detta är förstås inte samma sak som att Danmarks befolkning skulle rösta bort systemet om de bara kände till det. En upprört negativ spontan reaktion behöver inte betyda att man kvarstår som negativt inställd efter en avslutad diskussion om argument för och emot. Men det är tydligt från de informanter som utredningen har talat med, att den diskussionen hittills inte har förts i den danska offentligheten.

(Vilket nog säger någonting om skillnaderna mellan hur dansk och svensk offentlighet fortfarande hanterar invandringsrelaterade frågor. I Sverige krävdes det inte mer än att Migrationsverket och en kommun under 2023 informerade kort om det existerande utvandringsbidraget på Internet, för att de negativa reaktionerna på ”marknadsföring” av en sådan sak skulle bli nyheter i riksmedier.)

4.3 Norge

I Norge finns ett ekonomiskt bidrag till invandrares utvandring som är relativt likt det svenska. Bidrag kan ges till den som har fått uppehållstillstånd som flykting eller anhörig till flykting, och som inte är norsk medborgare. Bidrag ges för resekostnader plus 15 000 norska kroner per person. Bidraget administreras av Utlendingsdirektoratet. Till skillnad från i Sverige är bidraget inte behovsprövat: man kan få det oavsett storleken på egna tillgångar. Bidrag kan bara ges för flytt till hemlandet, inte till andra länder.

Bidragets bakgrund liknar det svenskas. Det tillkom på slutet av 1980-talet, primärt som respons på att ett större antal människor ville flytta tillbaka till Chile. Det formulerades aldrig i någon författningstext, utan har hela tiden reglerats av en riktlinje (norska: *retningslinje*) till ansvarig myndighet. Det har under åren varit föremål för några olika utredningar och utvärderingar som har föreslagit olika förändringar (dessa listas av Brekke, 2014), men har till stora delar förblivit oförändrat under hela tiden.

Årlig statistik över sökta och beviljade bidrag 2010–2023 visas i tabell 4.2. Antalen är mestadels något, men inte så mycket, högre än i Sverige till och med 2021. Liksom i Sverige är andelen avslag hög, och enligt en informant på Utlendingsdirektoratet är, liksom i Sverige, avsaknad av pass anledningen till en stor del av avslagen. Åren 2022–2023 är antalen sökta, och 2023 också beviljade, bidrag mycket högre än tidigare. Det beror på att det norska bidraget, till skillnad från de svenska och danska, också kan ges till de senaste årens flyktingar från Ukraina.

Tabell 4.2 Årlig statistik för bidrag till utlänningars resor från Norge

År	Sökta bidrag	Beviljade bidrag
2010	70	13
2011	56	21
2012	52	41
2013	63	25
2014	55	27
2015	69	32
2016	33	5
2017	70	16
2018	47	16
2019	57	9
2020	22	11
2021	32	5
2022	211	23
2023	1 160	464

Källa: Utlendingsdirektoratet.

Norge hade också sedan någon gång på 1990-talet ett projektstöd liknande det svenska. Detta avslutades år 2008. (Brekke, 2014)

Personer som har fått uppehållstillstånd i Norge som flyktingar, har rätt att flytta tillbaka till Norge inom två år om de utvandrar. Den som flyttar tillbaka inom ett år blir skyldig att återbetala hela det bidrag som den har fått, och den som flyttar tillbaka efter mellan ett och två år blir skyldig att återbetala en del av det.

Det finns skillnader i detaljerna, men sammantaget liknar bilden av det norska bidraget det svenska i hög grad. Det har tillkommit på ungefär samma sätt, administreras på liknande sätt, och är (eller var före 2022) nästan lika lite använt. Det är också nästan lika tydligt som i Sverige att det under lång tid inte har funnits mycket av styrning eller rutiner för hanteringen av bidraget. Verksamheten är på något sätt för liten och oprioriterad för att få mycket uppmärksamhet inom ansvarig myndighet.

4.4 Tyskland

I Tyskland finns ett bidrag för utvandring som kan ges till alla icke-EU-medborgare som befinner sig i landet och inte själva kan bekosta en flytt. Till namnet är det två olika program som finansierar detta: ett för de som har uppehållstillstånd (Government Assisted Repatriation Programme, GARP, som har funnits sedan 1989), och ett för de som inte har det: som har fått avslag på asylansökningar, befinner sig i en asylprocess, eller uppehåller sig illegalt (Reintegration and Emigration Programme for Asylum-seekers in Germany, REAG, som har funnits sedan 1979). Men i praktiken fungerar de två som ett och samma program. Den stora majoriteten av de som söker och får bidrag tillhör dock gruppen som inte har uppehållstillstånd, och programmet är i praktiken uppbyggt med i huvudsak den gruppens förutsättningar i åtanke.

Programmet är ett samarbete mellan den federala myndigheten för migration och flyktingar (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, BAMF) och landets delstater. Liksom i Norge styrs programmet (eller programmen) inte av någon författningstext (vilket enligt en informant på BAMF är mycket ovanligt i Tyskland).

Den som vill söka bidrag måste först kontakta ett av cirka 900 rådgivningscentra som finns runt om i landet. Dessa drivs ibland av myndigheter och ibland av frivilligorganisationer. Förutom att ge rådgivning, tar dessa center emot ansökan och vidarebefordrar den till BAMF som handlägger den (till och med 2023 var IOM kontrakterade för att sköta handläggningen). Anledningen till den så decentraliserade rådgivningsorganisationen har, enligt informant på BAMF, inte mycket med själva utvandringsbidraget att göra. Nätverket av dessa rådgivningscentra med statlig/delstatlig finansiering finns för en bredare uppgift att ge råd till asylsökande och nyinvandrade. Utvandringsbidraget har där passats in i en organisation som finns till utifrån en bredare tanke, och bidraget, eller utvandring generellt, är bara en mindre del av vad den organisationen hanterar.

Ekonomiskt stöd kan ges för resekostnader plus 1 200 euro per vuxen person, plus stöd för inköp av mediciner för den som har behov av det. Därtill kan, för flera av de vanligaste utvandringsländerna, ytterligare stöd ges från programmet Starthilfe Plus. Det stödet uppgår då oftast till 2 000 euro per person, men för vissa länder endast 800 euro.

Stödet är alltså något högre än i Sverige och Norge. Samtidigt ges intrycket att villkoret att den sökande inte ska ha råd att själv bekosta flytten tolkas betydligt hårdare än i Sverige. I praktiken behöver den sökande enligt informant på BAMF, åtminstone i de allra flesta fall, visa upp papper på att den lever med offentlig försörjning.

Den som får bidrag skriver under på att den inte ska komma tillbaka till Tyskland igen, vilket den därmed inte kan göra legalt med mindre än att den då lämnar in en ny ansökan om asyl.

Statistik över verksamheten produceras i första hand för hela REAG/GARP tillsammans, där den stora majoriteten av de som får bidrag är sådana som saknar uppehållstillstånd, och som därför inte är relevanta för den här utredningen. BAMF har dock lyckats finna statistik åt utredningen över antal utvandrade med bidrag per år 2019–2023 som hade permanenta uppehållstillstånd. Dessa var 456 år 2019, 235 år 2020, 215 år 2021, 136 år 2022 och 173 år 2023. Det är alltså små andelar av totalsiffrorna för REAG/GARP, som var 7 872 år 2022 och 10 763 år 2023.

Den totala befolkningen av icke-EU-medborgare med permanenta uppehållstillstånd i Tyskland var vid utgången av 2022, enligt Tysklands federala statistikkontor, cirka 2,6 miljoner människor. Det var därmed runt en tiotusendel av den befolkningen som utvandrade med bidrag varje år. Eller runt en tiondel av vad motsvarande andel var i Danmark.

4.5 Andra länder

I den mån som stöd ges till utvandring för invandrare med uppehållstillstånd i andra europeiska länder, är det enligt den bild som utredningen har lyckats skaffa sig mest i undantagsfall eller enstaka fall. I Finland finns ett utrymme i lagstiftningen för välfärdsområdena (de som ansvarar för socialtjänst) att betala bidrag till resa plus cirka 1 000 euro till invandrare som flyttar till hem- eller utreseland. Men enligt en informant på Inrikesministeriet används det knappt. Flera länder har program för ekonomiskt stöd till personer som inte har uppehållstillstånd. För Nederländerna har utredningen fått bekräftat, via informant på IOM, att det har förekommit inom detta att stöd har givits också till personer som har haft uppehållstillstånd, när dessa har varit i särskilt utsatta situationer. Utredningen kan inte

utesluta att liknande kan ha förekommit också i andra länder, men troligen rör det sig i så fall om helt marginella företeelser. De fyra länder som redovisas ovan är de enda där utredningen har funnit att det finns någon sammanhållen verksamhet som riktar sig till personer med uppehållstillstånd i någon större utsträckning än så.

5 Åtgärders påverkan på den frivilliga utvandringens storlek

Det här kapitlet ska försöka besvara frågan om det finns åtgärder som har visat sig tydligt påverka utvandringens storlek.

Efter genomgången i förra kapitlet, kan vi konstatera att det egentligen bara finns en kandidat till att kunna utgöra ett intressant svar på den frågan, och det är det danska systemet. Utöver i Danmark existerar det bara system som ger små ekonomiska bidrag, som i normalfallet (med ukrainska flyktingar i Norge ett möjligt undantag) söks och fås av få personer. Dessa system kan omöjligtvis ha mer än marginell påverkan på utvandring, eftersom de över huvud taget bara omfattar utvandring av marginell storlek.

I Danmark är det ett i alla fall något högre antal personer – lite drygt en tusendel av målgruppen varje år – som får ett ekonomiskt långt mer betydande bidrag till sin utvandring. Och då är frågan vilken som är bidragets *påverkan* i sammanhanget. Hur många som utvandrar på grund av att det finns ett så högt bidrag, respektive hur många som hade gjort det om bidraget hade varit lägre, eller inte funnits alls.

5.1 Bidragets effekt på utvandringens storlek i Danmark

5.1.1 Dataunderlaget

Figur 4.1 i förra kapitlet visade årlig utvandring från Danmark med bidrag 2006–2023, totalt samt uppdelat på flyktingar och övriga. Figuren reproduceras som figur 5.1.

Figur 5.1 Utvandring från Danmark med bidrag: antal personer

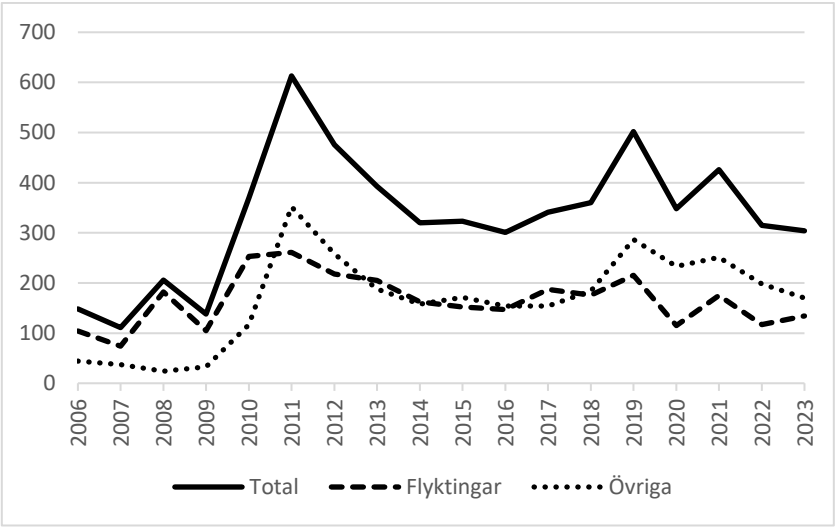

Källa: Dansk Flyktingehjælp.

Följande mönster kan observeras i figuren: Under de första åren, 2006–2009, pendlar den totala utvandringen mellan ungefär 100 och 200 personer, varav en stor majoritet är flyktingar. Därefter stiger utvandringen kraftigt upp till en topp på 613 personer år 2011. Stigningen är betydligt kraftigare bland icke-flyktingar, där 319 personer fler – eller cirka tio gånger så många – utvandrar 2011 jämfört med 2009. Bland flyktingar utvandrar 156 personer fler – eller drygt dubbelt så många – 2011 jämfört med 2009. Efter 2011 klingar utvandringen gradvis av igen och stabiliseras på drygt 300 personer per år åren 2014–2018. Därefter följer en ny topp på 502 personer 2019, varefter talen åter gradvis klingar av ner mot cirka 300 personer 2022–2023.

Dessa huvudsakliga mönster stämmer väl överens med de större förändringar som skedde under perioden i vilka som hade rätt till vad enligt repatrieringslagen. Under 2010 höjdes bidragsnivån kraftigt, och 2011 utvidgades målgruppen till att också inkludera arbetskraftsinvandrare som hade varit länge i landet. Den procentuellt så kraftiga ökningen i icke-flyktingars utvandring vid den tidpunkten stämmer därmed väl överens med att så många fler icke-flyktingar fick möjlighet att söka bidrag. Och att en antalsökning, om än mindre kraftig, syns också bland flyktingar, stämmer väl överens med att också den gruppen kunde få betydligt högre belopp än tidigare.

Att utvandringen med bidrag därefter faller gradvis och sedan stabiliseras från ungefär 2014, är också vad man då borde förvänta sig. Att när förändringen sker svarar en större grupp människor på den, varav en del skulle ha utvandrat redan tidigare om de mer generösa reglerna hade funnits redan då. Men efter några få år har den ”uppdämda” gruppen utvandrat, och då stabiliseras utvandringen på en nivå där antalet tillkommande intressenter blir ungefär lika stort varje år.

Den tydliga uppgången 2019 kan också lätt förklaras av den regeländring som då gjorde det möjligt för en stor grupp syrier att söka bidrag. Av den totala ökningen med 142 utvandringar mellan 2018 och 2019, består 100 i att antalet syriska utvandrare ökade från 0 till 100 (varav 40 flyktingar, enligt statistiken). Nedgången därefter består också till stor del i en nedgång i antalet syriska utvandrare. Den syriska utvandringen toppar på 152 personer 2021 och faller till endast 38 år 2023.

5.1.2 Bidragsnivåns effekt på utvandringen

Frågan som vi framför allt vill besvara nu är hur utvandringen påverkas av möjligheten att få ett riktigt högt bidrag, som i det här fallet motsvarande omkring flera hundra tusen svenska kronor. Vi kan förstås inte besvara den frågan med någon vidare exakthet. Men mönstren i figur 5.1 ger oss ett underlag som ser lovande ut till att i alla fall kunna ringa in svaret någorlunda.

Vi kan då först konstatera att utvandringen om drygt 300 personer per år 2014–2018 samt 2022–2023, ser ut att rimligen kunna representera någon form av långsiktigt normalläge på nuvarande bidragsnivåer. De lägre nivåerna 2006–2009 representerar då ett historiskt normalläge med lägre bidrag och mindre målgrupp. Åren 2010–2013 representerar en kortsiktig topp till följd av regeländringar och en uppdämd efterfrågan. Åren 2014–2018 representerar ett nytt normalläge vid motsvarande dagens bidragsnivåer. Åren 2019–2021 är en ny kortsiktig topp som också fångar upp en uppdämd efterfrågan (specifikt bland syrier). Och 2022–2023 är vi tillbaka i det ungefärliga normalläget.

Vi vill sedan komplettera det konstaterandet med en uppskattning av, i ett sådant normalläge om lite drygt 300 utvandringar per år, ungefär hur många av de som utvandrar som vi tror skulle ha gjort

det också om bidraget inte hade varit så högt, och hur många som inte skulle ha gjort det. Den sistnämnda gruppen är alltså de som vi kan påstå utvandrar på grund av att bidraget är så högt.

Den bästa indikationen om svaret på den frågan kan vi få om vi jämför hur utvandringen med bidrag ser ut för gruppen flyktingar, före och efter bidragshöjningen 2010. Vi behöver här fokusera på flyktingar, eftersom det för icke-flyktingar skedde en ungefär samtidig (2011) ändring som gjorde att betydligt fler kunde söka bidrag. Om vi då fokuserar på flyktingar, kan vi konstatera att det genomsnittliga antalet utvandringar med bidrag för sådana, åren 2006–2009 var 115 personer, medan motsvarande genomsnitt för åren 2014–2018 var 165 personer.

De talen i sig leder oss till en huvudskattning om att av de 165 flyktingar per år som utvandrade med bidrag 2014–2018, skulle 115 (cirka 70 procent) ha gjort det också om bidragsnivån hade legat där den låg före 2010. Det vill säga cirka 100 000 danska kroner lägre i 2010 års penningvärde, vilket motsvarar cirka 130 000 kroner i dagens. En ökning av bidragsnivån med cirka 130 000 kroner i dagens penningvärde ledde till att den årliga utvandringen av flyktingar ökade med omkring 50 personer.

Vi såg i förra kapitlet att det bidrag som går att få i dag varierar mellan ungefär 230 000 och 330 000 kroner per vuxen person. Vi kan grovt anta att den lägre nivån 230 000 kroner är ungefär vad som betalas ut i genomsnitt i dag. Detta då existerande förmögenhet ska subtraheras från det bidrag som en person är berättigad till, samtidigt som den i allmänhet lågt sysselsatta gruppen som får bidraget i genomsnitt inte bör antas ha några större förmögenheter. Därtill är en mindre andel av de som får bidrag barn, och för dem är bidraget något lägre. Nivån 230 000 är också i linje med uppgifter om utbetalningar som utredningen har fått ta del av från informanter på Köpenhamns kommun (som står för ungefär en tredjedel av alla utbetalade bidrag i landet).

Vi uppskattar därmed att ett bidrag på i realiteten i genomsnitt 230 000 kroner ger en årlig utvandring på cirka 165 flyktingar. Och att ett bidrag på 130 000 kroner mindre, det vill säga 100 000 kroner, ger en årlig utvandring på cirka 115 flyktingar. (Vi antar här att skillnaden i hur mycket förmögenhet som i genomsnitt subtraheras vid de två bidragsnivåerna är försumbar, då antagligen mycket få sökande

har en förmögenhet som är större än den lägre bidragsnivån plus fribeloppet 50 000 kroner.)

Vi har ingen motsvarande empirisk källa för att kunna uppskatta bidragsnivåns betydelse för utvandringen av icke-flyktingar. Det finns nog ingen uppenbar anledning till att det skulle vara troligare att bidraget har större eller mindre betydelse för icke-flyktingar jämfört med för flyktingar. Båda möjligheterna bör kunna ses som fullt rimliga. Och då får nog den bästa gissningen bli att icke-flyktingar svarar på pengabeloppet på ungefär samma sätt som flyktingar. (Dessutom är en inte helt liten del av de som formellt inte är flyktingar, anhöriga till flyktingar, så deras situation är ganska snarlik.) Med dagens regelverk är ungefär hälften av de som utvandrar formellt flyktingar. Därför översätter vi de två datapunkterna ovan till att de genomsnittliga bidragsnivåerna 100 000 och 230 000 kroner ger total utvandring på cirka 230 respektive 330 personer per år.

Detta är de två minst osäkra datapunkterna vi har. Om vi vill kunna uppskatta hur stor utvandringen skulle ha varit vid andra bidragsnivåer än dessa två, behöver vi extrapolera från de två punkterna. Då behöver vi göra icke-verifierbara antaganden om hur sådan extrapolering bör göras, och det är inte säkert att det är lämpligt. Vi gör här i alla fall en *linjär* extrapolering av dessa två punkter, för intervallet dem emellan, samt mellan den lägre punkten och bidragsnivån noll. I det intervallet bedöms ett antagande om att sambandet mellan bidragsnivå och utvandring är linjärt vara relativt rimligt. Osäkerheten bedöms vara väsentligt större ovanför den högre bidragsnivån.

Vi antar med andra ord att sambandet mellan genomsnittlig faktisk bidragsnivå och total utvandring i Danmark är linjärt i intervallet mellan bidrag på 0 och 230 000 kroner. Det ger resultatet att utvandringen med bidrag i det intervallet ökar med en person per $(230\,000 - 100\,000)/(330 - 230) = 1\,300$ kroner. Och att utvandringen ”med bidrag” vid bidragsnivån 0 kroner blir $230 - 100\,000/1\,300 \approx 150$ personer. Det sista värdet ska då tolkas som att av de 330 personer som utvandrar vid nivån 230 000 kroner, skulle cirka 150 personer, eller 45 procent, ha gjort det även om bidraget inte hade funnits. Vilket också ger intryck av att vara en fullt rimlig procentandel.

5.1.3 Osäkerhet och alternativa angreppssätt

Utredningen har i uppdrag att utvärdera hur aktiva åtgärder har påverkat invandrares frivilliga utvandring. Den har funnit att det här bara finns en riktigt intressant empirisk källa, i form av det danska systemet. Det är det enda exemplet på en aktiv åtgärd av mer än marginell omfattning, och det enda som vi därmed har någon möjlighet att säga någonting om.

I det sammanhanget är situationen ändå lycklig på så sätt att det finns ett tillfälle i det danska systemets historik, där bidragsnivån kraftigt ändrades. Det ger oss ett empiriskt underlag för att göra en bedömning av den intressanta frågan om bidragsnivåns påverkan på utvandringen. Utan det hade det mesta fått bli gissningar.

Det är ett långt ifrån perfekt underlag, med betydande osäkerhet. En del av osäkerheten kommer från att vi totalt sett har få årliga observationer, vilket ger stor möjlighet för slumpmässig variation att påverka resultaten. Och en del kommer av att vi bara har *en* stor förändring att utvärdera, vilket gör att resultaten påverkas ifall någonting annat viktigt skedde ungefär 2010–2011, utöver bidragshöjningen, och som också påverkade flyktingars utvandring med bidrag.

Därtill kommer osäkerhet om vi vill extrapolera resultaten till att säga någonting om hur utvandringen skulle se ut vid andra bidragsnivåer än de två observerade. Här gjordes bedömningen att en linjär extrapolering var rimlig i intervallet mellan 0 och 230 000 danska kroner, men är mer riskabel utanför det intervallet. Vi har därmed inget empiriskt underlag för att säga någonting om vad effekterna skulle bli utanför det intervallet.

Avseende risken att någonting annat viktigt skedde samtidigt med bidragshöjningen, har informanter i två av utredningens intervjuer framhållit att det ungefär vid samma tidpunkt skedde andra invandringspolitiska skärpningar som fick flyktingar att känna sig mindre välkomna i Danmark. De nämner att de känner till åtminstone enstaka fall där människor har framhållit sådant som avgörande för att de bestämde sig för att utvandra.

Sådant verkar i så fall i riktning mot att kalkylerna ovan skulle *överskatta* bidragsnivåns betydelse för utvandringen. Det vill säga att kanske en högre andel än 45 procent skulle ha utvandrat även vid bidragsnivån noll. Vi har inget underlag för att försöka anpassa kalkylerna

till detta, utan noterar det som en osäkerhetskälla som vi inte kan göra något åt.

Utredningen bedömer att uppskattningar baserade på dataunderlaget ovan ändå är av väsentligt högre kvalitet än de möjliga alternativ som finns att tillgå för att försöka ta reda på hur utvandringens storlek har påverkats av bidragsnivån i Danmark. Under utredningens gång har två andra strategier övervägts och förkastats, eftersom de har ansetts alltför underlägsna den som har använts här. Dessa strategier, och varför de förkastades, redovisas nedan.

En strategi skulle ha varit att jämföra Danmarks utvandring av människor från valda länder, med och utan utvandringsbidrag summerat, med motsvarande utvandring från Sverige och Norge. Sverige och Norge skulle då ha tjänat som kontrafaktiska bilder av hur det skulle ha kunnat se ut i Danmark om det höga bidraget inte hade funnits. Strategin avfärdades på grund av för många frågetecken kring kvaliteten och jämförbarheten i den statistik från de tre länderna som då skulle ha kunnat användas. Det är svårt att föra tillförlitlig statistik över total utvandring, också i länder med så välskötta folkbokföringar och offentlig statistik som de nordiska. Eftersom bosättning ger rättigheter, både till fortsatt bosättning och till medlemskap i olika trygghetssystem, har de som utvandrar ofta incitament att inte meddela utvandringen. Det medför både en generell underrapportering, och en eftersläpning där utvandring till slut kan rapporteras eller administrativt upptäckas långt efter att den faktiskt skedde. Att jämföra hur sådana faktorer påverkar statistiken på potentiellt olika sätt i olika länder skulle vara mycket svårt.

Därtill har de tre länderna olika regler för invandring, som också skapar skillnader i vad kategorierna i offentlig statistik representerar. Som att många invandrare efter en tid har fått medborgarskap i Sverige, vilket talar för att invandrare från ett visst land bör identifieras genom kategorin ”födelseland” snarare än medborgarskapsland i svensk statistik, samtidigt som officiellt tillgänglig dansk statistik bara finns uppdelad på medborgarskapsland. Det gör det i praktiken svårt att göra en relevant jämförelse mellan svenska och danska utvandringstal. Och om man ändå försöker, ser resultaten inte helt rimliga ut. Svensk statistik per födelseland visar till exempel på mångdubbelt högre (tre till tio gånger så hög) utvandring 2010–2019 än dansk statistik per medborgarskapsland, av människor från de i sammanhanget intressanta länderna Irak, Iran och Somalia. Om vi för-

sökte tolka det resultatet som effekten av det högre danska bidraget, skulle slutsatsen bli att högre bidrag *minskar* utvandringen.

Ett minimum för att kunna skapa jämförbarhet i den situationen skulle vara att specialbeställa statistik från tre länder. Det skulle kosta flera hundra tusen kronor, och det är samtidigt långt ifrån garanterat att den statistik som då levererades skulle kunna anses användbar. Detta har därför inte gjorts.

Ett annat angreppssätt skulle ha kunnat vara att intervjua människor om vilken påverkan de tror att bidragets storlek har på beslutet att utvandra. En bred intervjustudie med många människor i den potentiella målgruppen skulle inte ha kunnat göras, för en sådan skulle ta flera år att planera och genomföra. Men i en tidig plan för utredningen planerades ett större antal intervjuer, i Sverige och Danmark, med ”nyckelpersoner med kunskap om målgruppen”. Framför allt socialbidragshandläggare, nyckelpersoner i etniska nätverk, samt rådgivningsteamet på Dansk Flyktingehjælp.

Det stod dock snabbt klart i de första sådana intervjuerna att sådana nyckelpersoner inte har något särskilt bra underlag för att bedöma frågan. Att de svarar att frågan är för svår, eller uppenbart gissar, och då har svårt att undvika att gissningarna färgas starkt av deras personliga värderingar om ifall bidrag till invandrares utvandring är en bra eller dålig sak. (För både de som anser att det är en bra sak och de som anser att det är en dålig.)

Frågan är också genuint svår att svara på. Det är nog egentligen svårt att föreställa sig att någon skulle kunna ha så bra kunskap om en invandrargrupp, att den utifrån den kunskapen skulle kunna förutspå väl hur många som skulle ta emot ett utvandringsbidrag på den ena jämfört med den andra nivån. Där blir statistik över hur människor faktiskt har agerat vid olika bidragsnivåer lätt en överlägsen källa till information, när sådan finns tillgänglig.

5.2 Uppskalning till svensk invandrarbefolkning

Vi uppskattar alltså att med dagens danska målgrupp utvandrar ungefär 330 personer per år med bidrag vid en faktisk bidragsnivå på cirka 230 000 danska kroner, medan ungefär 230 personer per år skulle göra det vid nivån 100 000 kroner. Och vi uppskattar – med lite större osäkerhet – att av dessa skulle cirka 150 utvandra även om inget bidrag fanns.

För att översätta de skattningarna till en motsvarande idé om hur ett högre utvandringsbidrag skulle påverka utvandringen från Sverige, behöver vi ta hänsyn till storlekar på invandrarbefolkningar och till växelkurser.

I avsnitt 4.2.3 uppskattades storleken på den invandrarbefolkning som det danska bidraget riktar sig till, till cirka 270 000 personer år 2020. Om vi enligt samma metod som där använder offentliga uppgifter från SCB till att beräkna storleken på motsvarande befolkning i Sverige, fås resultatet cirka 1 100 000 personer, eller ganska exakt fyra gånger så många som i Danmark. Vi uppskattar därmed att bidrag av en viss storlek långsiktigt skulle tas emot av cirka fyra gånger så många i Sverige som i Danmark, vid ungefär motsvarande utformning av målgruppen.

Den faktorn ser rimlig ut också om vi i stället fokuserar på de fyra länder som vi såg hade högst antal utvandringar med bidrag i Danmark: Turkiet, Bosnien, Irak och Syrien. Om vi tar de totala antalen bidragsutbetalningar i Danmark till människor från vart och ett av de länderna 2006–2023, och multiplicerar varje lands antal bidrag med kvoten mellan dess svenska och danska invandrarbefolkningar, och sedan summerar resultaten, blir resultatet 3,9. Det vill säga också mycket nära en skattning av en fyra gånger så stor befolkning i Sverige från de fyra länderna, när länderna viktas med storleken på varje lands utvandring med bidrag i Danmark.

Belopp i danska kroner översätts till svenska kronor med den aktuella växelkursen 1,50 svenska kronor per dansk krone. Ingen hänsyn tas till skillnader i inhemsk köpkraft, eftersom pengarna ska spenderas i tredje land.

Med de översättningsfaktorerna får vi skattningarna att om Sverige hade ett bidrag som betalades till samma målgrupp som i Danmark, skulle långsiktigt ungefär 1 300 personer per år utvandra vid en genomsnittlig faktisk bidragsnivå på cirka 350 000 svenska kronor. Ungefär 900 personer skulle göra det vid nivån 150 000 kronor. Och cirka 600 av dessa skulle utvandra även om inget bidrag fanns – enligt en något mer osäker skattning som har gjorts genom en linjär extrapolering från de förstnämnda två nivåerna.

Utredningens bästa bedömning är därmed att Sverige skulle kunna öka sin årliga utvandring av invandrare med cirka 700 personer, eller två tredjedels promille av bidragets målgrupp, genom att införa ett utvandringsbidrag på 350 000 kronor. Det är en osäker bedömning,

men den bedöms vara gjord på så pass gott dataunderlag att den är bra nog för att användas som en ungefärlig bedömning av vad som skulle bli effekterna av ett sådant bidrag.

Vi har inget underlag för att göra någon bedömning av hur stor utvandringen skulle bli vid långt högre bidrag än så. Eller omvänt, hur högt bidrag som skulle behövas för att skapa en långt högre utvandring än så. Det kan tyckas enkelt att göra en lång extrapolering av det linjära samband som har uppskattats ovan, till att exempelvis ett bidrag på en och en halv miljon kronor skulle få den årliga utvandringen att öka med cirka 5 000 personer per år, eller ett bidrag på tre miljoner kronor få den att öka med 10 000. Men det finns inget empiriskt stöd för linjen i närheten av de värdena, varför sådana uppskattningar inte har högre kvalitet än många andra gissningar som skulle kunna tas rakt ur luften. Vi har helt enkelt ingen möjlighet att bedöma vad som skulle hända vid bidragsnivåer som ligger högt över de som hittills har existerat någonstans och därigenom givit oss empiriska underlag. (Vid så höga bidragsnivåer skulle sannolikt också bedrägeri uppstå som en faktor att ta hänsyn till på annat sätt än vad någon har behövt göra hittills.)

6 Vidare analys av ekonomiskt bidrag till utvandring i Sverige i dag

I avsnitt 4.1.1 visades statistik över inkomna ansökningar om och beviljanden av bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land, 2013–2023. Totalt var det 272 ansökningar – varav 70 år 2023 – och 41 bifall på dessa elva år. Det är alltså både få som söker, och få av de som söker som beviljas bidrag. Här ska vi resonera mer kring vad detta tycks bero på. Först om varför så få bidragsberättigade söker, och därefter om varför så förhållandevis många icke-berättigade gör detsamma.

6.1 Få berättigade sökande

Det låga antalet berättigade sökande, i genomsnitt knappt fyra per år, bjuder in till tolkningen att här finns antingen mycket lågt intresse för att söka ett sådant här bidrag, eller mycket låg kunskap om att bidraget finns, eller båda. Den statistik som redovisades i kapitel 4 för liknande bidrag i Norge och Tyskland, ser ut att ge en indikation om att lågt intresse sannolikt är en viktig förklaring. Också där var det få beviljade bidrag. Det var något fler än i Sverige, sett i relation till målgruppens storlek; vilket kan ha olika förklaringar, bland annat att det tyska bidraget är något högre och att det norska inte behovsprövas. Men skillnaderna var inte stora. Bidrag till utvandring för invandrare som har rätt att vara i landet är en marginell företeelse i alla tre länderna, vilket indikerar att bidrag av så begränsad storlek inte är särskilt intressanta för målgruppen.

Vilket då också gäller den delen av målgruppen som hade kunnat tänka sig att utvandra med ett högre bidrag. Vi såg att en högre andel

av målgruppen söker det långt högre bidrag som finns i Danmark, och analysen i kapitel 5 indikerade att ungefär hälften av de som utvandrade med bidrag i Danmark, inte skulle ha utvandrat om inget bidrag alls hade funnits.

Särskilt i Tyskland kan knappast begränsad information vara en viktig förklaring till det låga intresset. Där har informationen sedan lång tid tillbaka spridits genom ett vitt nätverk av rådgivningscentra, som många framför allt flyktinginvandrare möter under processen då de söker asyl och då de är nyinvandrade. Vi bör anta att bidraget är väl känt bland åtminstone den delen av målgruppen som har invandrat som flyktingar till Tyskland.

En rimlig förklaring till det låga intresset är att om man får ett bidrag, måste man meddela att man flyttar ut ur landet. Man reducerar – eller i många fall eliminerar – därmed sin möjlighet att ångra beslutet. Informanter från Danmark och IOM har understrukit för utredningen att beslutet att flytta tillbaka till hemlandet är en lång process för många, som kan inkludera och hjälpas av att man gör flera rekognoseringsresor, och sedan kanske också flyttar ”på prov”. En sådan flytt på prov kan i många fall i praktiken göras informellt och inte helt enligt reglerna, utan att man anmäler utflyttning. Medan den som anmäler utflyttning – beroende på reglerna i det specifika landet – antingen frånsäger sig möjligheten att komma tillbaka, eller reducerar tidsfristen där det går att komma tillbaka, eller åtminstone tar på sig ett stort administrativt arbete och kanske också bortfall av sociala rättigheter under en period, när den kommer tillbaka. Att gå miste om ett bidrag i tiotusenkronorsklassen förefaller i det sammanhanget vara en ganska liten sak.

Lågt intresse bör därmed vara en rimlig huvudförklaring till det låga antalet berättigade sökande i Sverige. Men vi bör också resa frågan om ifall det finns ytterligare förklaringar. Det var trots allt åtminstone något fler beviljade ansökningar i Norge och Tyskland.

En möjlig förklaring till den skillnaden kan då vara att informationen når ut sämre i Sverige. Vi konstaterade just att den har goda förutsättningar för att nå ut väsentligt bättre i Tyskland. Och i Norge kan vi i alla fall konstatera att även om bidraget verkar ha varit en marginell företeelse på Utlendingsdirektoratet genom åren, verkar den inte ha varit fullt lika marginell som på Migrationsverket i Sverige. Så det ska nog hållas för troligt att informationen om bidraget har nått ut något bättre också i Norge.

Migrationsverket har också under 2023–24 uppmärksammat att inte mycket har gjorts genom åren för att sprida information om bidraget, och har påbörjat ett arbete med att ändra på det. Information på hemsida, sociala medier och internt nätverk har setts över. Internutbildningar har genomförts för anställda som möter invandrare och som möter andra relevanta aktörer i samhället. Flera konferenser och seminarier har genomförts för kommuner, länsstyrelser och frivilligorganisationer. Möjligen syns redan en viss effekt av det, i att det totala antalet ansökningar var högre 2023 än tidigare år. Statistiken avslöjar dock inte ännu om antalet *berättigade* sökande också var väsentligt högre.

6.2 Jämförelsevis många icke-berättigade sökande

Under 2013–2023 har bidraget sökts av cirka tre gånger så många icke-berättigade sökande (det vill säga som fick avslag) som berättigade (som fick bifall). En sådan situation är troligen näst intill alltid ett tecken på ett bristande informationsflöde. Vi får anta att många av de som sökte och i slutändan fick avslag, trodde att de var berättigade till bidrag baserat på den information som de hade när de sökte och deras tolkningar av den.

Detta indikerar en annan typ av bristande informationsflöde än den som redogjordes för under föregående rubrik. Där talades det om att information om bidragets existens kanske inte har nått ut till målgruppen. Nu talar vi om att de som ändå har nåtts av informationen om bidragets existens, i många fall inte verkar ha tillgodogjort sig korrekt information om vilka villkor som ska uppfyllas för att man ska vara berättigad.

Också här har Migrationsverket enligt information uppmärksammat att den information som ges kring ansökan på myndighetens webbplats troligen har varit bristande och den har uppdaterats under 2023. Här kan därför en förbättring, i bemärkelsen att färre icke-berättigade söker, vara att vänta framöver.

I tillägg till detta rapporterar Migrationsverket att det har haft svårigheter med hur det ska tolka regelverket och avgöra vilka som är berättigade till bidrag och inte. Information med bäring på frågan finns i två rapporter från myndigheten: *Redovisning regleringsbrevsuppdrag 3.2 och 3.3 återvandring* (Migrationsverket, 2023a) och *Tema-*

tisk kvalitetsuppföljning av beslut om återvandringsbidrag 2023 (Migrationsverket, 2023b).

I den förstnämnda rapporten uttrycker Migrationsverket att det har ”behov av ett förtydligande i förordningen [om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land] gällande verkets utredningsskyldighet vid prövningen av ansökningar.” Frågeställningar listas där förtydliganden önskas (här redigerat för att ta upp mindre plats):

- Krävs det att den sökande har ett giltigt hemlandspass?
- Kan en person resa på ett främlingspass eller resedokument utfärdat av Migrationsverket?
- Hur ska Migrationsverket förhålla sig till om det finns en statusförklaring som inte har återkallats?
- Får sökande ha inkomster?
- Vad räknas som inkomst?
- Får den sökande ha skulder?
- Hur ska Migrationsverket kontrollera att det inte finns skulder?
- Hur ska bedömningar av barnets bästa göras och beaktas?
- Hur ska Migrationsverket förhålla sig till eventuellt intresse för Säkerhetspolisen att ta del av information?
- En fråga som kanske inte är helt tydligt formulerad men rör ”Migrationsverkets behov av att kunna göra slagningar i misstankeregistret eller belastningsregistret”.

I den andra rapporten redovisas en fördelning av avslagsskäl för de första 37 ansökningarna som avslogs under 2023. (De anges på ett ställe i rapporten vara 36, men i den detaljerade redovisningen är de 37.) En ansökan kan ha fler än ett avslagsskäl. Vanliga skäl var att den sökande saknade giltig resehandling (15 ansökningar); att den sökande saknade uppehållstillstånd, över huvud taget eller av typ som berättigar till bidrag (12 ansökningar); och att det saknades bokningsbara flyg (8 ansökningar). Totalt 32 av 37 avslag involverade minst ett av de tre skälen. Av övriga 5 sökande var 2 frihetsberövade, 1 hade skulder, 1 hade ej komplett ansökan, och 1 hade inte visat att den tas emot av önskat

land (tolkas av utredningen som att personen hade pass, men ville flytta till ett annat land än det som hade utfärdat passet).

För en stor del av dessa avslag verkar det inte finnas några svåra tolkningsfrågor. Den styrande förordningen är tydlig med att den sökande måste ha uppehållstillstånd och på vilka grunder det tillståndet måste ha givits, för att en person ska vara berättigad till bidrag. Andra öppnar mer för tolkning. Det framgår inte av den styrande förordningen att det måste finnas ett bokningsbart flyg till hemlandet. Som jämförelse uppger informanter i Danmark att sådana situationer där ibland löses genom att ett flyg bokas till ett grannland, och att den resande därifrån får ansvara själv för sista delen av resan. Det har också funnits ett problem på Migrationsverket med att tolka somaliska pass som giltiga resehandlingar, som inte heller verkar ha funnits i Danmark. Det framgår inte av förordningen att skulder ska beaktas. Och frågor om barns bästa eller vilka handlingar som får lämnas ut borde åtminstone till del kunna förväntas hanteras med stöd av myndighetens existerande riktlinjer eller rättsliga ställningstaganden.

Utredningen går inte in mer i dessa detaljfrågor, men konstaterar att det finns tolkningsmarginaler och att Migrationsverket hittills verkar ha hanterat tolkningsfrågorna utan att upprätta någon dokumentation över vad de grundar sina ställningstaganden på, och att det vore lämpligt att ändra på det.

6.3 Avslutande kommentarer

Statistiken över bidrag till utlänningars resor för bosättning i annat land är slående, i att det är så extremt få som har fått bidraget, och samtidigt så hög andel sökande som har fått avslag. Genomgången här ser ut att indikera att det finns åtgärder som skulle kunna påverka de siffrorna något. En del sådana åtgärder har redan genomförts eller håller på att genomföras. Det bör resultera i att mer information, och mer korrekt information, når bidragets målgrupp – förhoppningsvis med följd att fler berättigade och färre icke-berättigade kommer att söka bidraget i framtiden. Samtidigt finns det nog ett arbete som återstår att göra på Migrationsverket med att utarbeta mer genomtänkta och välgrundade bedömningsunderlag och beslutsgrunder.

Utredningen vill påpeka att det verkar finnas viss marginal för att göra det arbetet med en mer generös grundinställning än vad som

hittills verkar ha varit rådande. Intrycket ges att tveksamheter så gott som genomgående har lett till avslag, och det är inte uppenbart var myndigheten har funnit stöd för avslagsgrunder som att det måste finnas ett bokningsbart flyg eller att den sökande inte får ha skulder. Det finns risk för rättsförlust för de som söker om bidrag, om delar av handläggningen och beslutsfattandet inte når upp till de rättssäkerhetskrav som gäller.

Samtidigt finns det ingen indikation på att bättre information och mer genomarbetade beslutsgrunder ska skapa mer än blygsamma förändringar i statistiken. Utblicken till Norge och Tyskland visar på lite fler beviljade och utbetalade bidrag där, men skillnaderna är ändå ganska små. Vi konstaterade i kapitel 3 att det generellt är få invandrare från fattigare länder som vill utvandra från rika västländer, särskilt bland flyktingar. Och vi konstaterade tidigare i det här kapitlet att om man vill utvandra, kan det finnas starka incitament att inledningsvis göra det informellt, i bemärkelsen att inte från början anmäla utflyttning. Bidrag på tio, eller för den delen trettio, tusen kronor kan nog i många fall väga ganska lätt i den ekvationen. Och att ändra på det skulle inte heller öka utvandringen, eftersom vi här talar om sådana som utvandrar ändå. Det skulle bara öka antalet utbetalade bidrag.

7 Offentligfinansiella konsekvenser av ekonomiskt stöd till utvandring

Det här kapitlet avhandlar offentligfinansiella konsekvenser av ekonomiskt stöd till utvandring. Alla beräkningar bortser från om en del flyttar tillbaka till Sverige efter utvandring. Sådana bedöms vara få (se avsnitt 4.2.3), och om bidraget framgångsrikt kan återkrävas har deras utvandring inte haft någon stor ekonomisk påverkan.

7.1 Metodologiska svårigheter

Offentligfinansiella konsekvenser av ett utvandringsbidrag inkluderar å ena sidan kostnaderna för själva bidraget och administrationen av detsamma, och å andra sidan skattningar av vilka intäkter och kostnader som den offentliga sektorn skulle ha haft för de människor som utvandrar på grund av bidragets existens, om bidraget inte hade funnits och de därmed inte hade utvandrat.

Skattningarna av dessa intäkter och kostnader kommer att baseras på de beräkningar som redovisades i rapporten *Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering* (Ruist, 2018); både de publicerade resultaten och mer detaljerade mellansteg i kalkylerna. Här avses beräkningar av den offentliga sektorns intäkter från och kostnader för personer som har invandrat som flyktingar eller anhöriga till flyktingar (mer längre ner om deras relevans i sammanhanget för andra invandrare), och hur dessa varierar med framför allt tid sedan invandring och delvis också ursprungsland.

Beräkningar av den typen innehåller stor osäkerhet. Många anser till och med att de därför inte bör göras. Men hur stor osäkerheten än är i sådana studier, är den ändå liten jämfört med den i de beräkningar som ska göras i det här kapitlet. Det är viktigt att börja med att understryka detta och förklara vad det beror på.

En studie som den ovan studerar en grupp människor, som till exempel alla flyktingar i Sverige. Den använder data på individnivå för att beräkna vilka intäkter som den offentliga sektorn får från den gruppen och vilka kostnader som den har för gruppen. De beräkningarna i sig innehåller begränsade felkällor. Majoriteten av intäkterna och kostnaderna kan skattas med ganska god precision, även om till exempel kostnader för vägar och nationellt försvar får fördelas lika över hela befolkningen i landet och inte på något meningsfullt sätt kan fördelas ut ojämnt.

De större felkällorna i en sådan studie uppstår i stället i nästa steg, när resultaten från beräkningarna ska tolkas som en *effekt* av att gruppen i fråga befinner sig i landet. En tolkning som vi i någon utsträckning måste göra, om det alls ska finnas något syfte med att göra beräkningarna. I det steget finns potentiellt stora felkällor. Som i vilken utsträckning behovet av vägar och försvar verkligen ökar med en hel procent för varje procent som befolkningen ökar genom invandring. Eller i vilken utsträckning som skatteintäkterna från en invandrare skulle ha kommit in ändå om invandraren inte hade varit, men då från en annan person som nu i stället är arbetslös. (Se Ruist, 2018, för en bredare diskussion.)

Men i det här kapitlet ska vi använda de skattningarna, med ovan nämnda effekttolkning, som bas för en beräkning som går ytterligare ett steg längre. Vi ska anta att ett bidrag till utvandring får en del av en invandrargrupp att lämna Sverige, och vi ska ta beräkningarna av effekten av att de är i Sverige, vända plus till minus och minus till plus, och därmed få en beräkning av effekten av att de lämnar. Felkällan av att tolka offentligfinansiellt nettobidrag som effekt kvarstår då på samma sätt som tidigare. Men ytterligare osäkerhet, som är väsentligt större, tillkommer i form av att vi inte vet *vilka* i en invandrargrupp som väljer att utvandra på grund av att de kan få ett bidrag till det.

Beräkningarna av offentligfinansiella konsekvenser är gjorda på stora genomsnitt. Som över alla flyktingar, eller alla flyktingar som har varit ett visst antal år i Sverige, eller alla flyktingar från en viss grupp länder som har varit ett visst antal år i Sverige. Bakom ett resultat som det i ovan nämnda rapport, att en genomsnittlig flykting kostar den offentliga sektorn i genomsnitt 74 000 kronor per år under sin livstid, finns stor individuell variation. Vissa kostar mycket mer, andra ger nettovinster.

Och vi vet inte vilka individer i den stora variationen som skulle svara på ett bidrag. Något problem motsvarande det finns inte i studien ovan. Vi kan observera alla flyktingar som är här och åtminstone beräkna faktiska intäkter och kostnader som den offentliga sektorn har för dem. Om ett *slumpmässigt* urval av dem skulle utvandra, skulle vi kunna bara vända på den kalkylen och se vilka intäkter och kostnader som därmed försvinner. Men här finns ingen anledning att tro att gruppen som utvandrar ska vara ens i närheten av slumpmässigt selekterad. Här måste därför ytterligare osäkra antaganden göras.

Det finns dock ett visst empiriskt underlag som ger en indikation på hur selektionen till utvandring med bidrag kan se ut. Men det är tunt. Det består av den statistik från det danska systemet som presenterades i avsnitt 4.2.3, och som visade lite om åldersfördelningar på de som utvandrade, samt mycket låga sysselsättningsnivåer. De uppgifterna ger oss indikationer på hur selektionen ser ut, när systemet ser ut som det gör i Danmark: i korta drag att äldre och icke-sysselsatta är överrepresenterade. Beräkningarna i det här kapitlet kommer att byggas på dem. Någon annan empiri finns inte, som kan ge någon indikation på hur selektionen skulle se ut, om systemet skulle se ut på något annat sätt än vad det hittills har gjort i Danmark. Eftersom något annat system än det danska, med mer än marginella bidrag och marginell utvandring, inte har funnits.

7.2 Kostnader för insatsen

7.2.1 Bidragskostnader

I avsnitt 5.2 uppskattades att om en kopia av det danska systemet infördes i Sverige, med en genomsnittlig faktisk bidragsnivå på 350 000 svenska kronor, skulle i normalfallet cirka 1 300 personer per år utvandra. Av dessa skulle cirka 900 utvandra också om bidraget var 150 000 kronor, och cirka 600 också om inget bidrag fanns.

De uppskattade direkta årliga kostnaderna för utbetalade bidrag skulle därmed bli cirka 450 miljoner kronor vid bidragsnivån 350 000 kronor, och cirka 130 miljoner kronor vid nivån 150 000 kronor.

Till detta kommer kostnader för ”reintegrationsbistånd”, som i Danmark för de flesta är 2 800 danska kroner – eller motsvarande 4 200 svenska kronor – per månad resten av livet, för de som utvandrar vid omkring 50–55 års ålder. Dessa tas inte upp som bidragskost-

nader här. De likställs i stället med pensioner/förtidspensioner och subtraheras längre fram i kalkylen från kostnaderna för bland annat sådana om människor inte hade utvandrat.

7.2.2 Kostnader för administration och rådgivning

Till ovanstående kommer administrativa kostnader, för att handlägga bidrag och för rådgivningsfunktioner. Dessa skattas här med hjälp av uppgifter från Danmark och Tyskland.

Enligt informanter vid Köpenhamns kommun har kommunen avsatt ”åtminstone motsvarande två årsarbetare” till att arbeta med bidragshandläggning. Kommunen har cirka en tredjedel av alla ärenden i Danmark, så om vi multiplicerar det med tre, och sedan med fyra eftersom vi räknade med fyra gånger så många utvandringar i Sverige (avsnitt 5.2), skulle det bli motsvarande omkring 30 årsarbetare i hela Sverige. Räknat på en kostnad på ungefär en miljon kronor per årsarbetare, blir det 30 miljoner kronor per år i handläggningskostnader.

Rådgivnings- och informationsarbetet hos Dansk Flyktingehjælp hade en budget på 20 miljoner danska kroner exklusive moms år 2023. Om vi multiplicerar det med växelkursen 1,50 och med en fyra gånger så stor volym, blir det 120 miljoner svenska kronor per år.

Fördelningen i dessa skattningar kan tyckas förvånande, med fyra gånger så höga kostnader hos Dansk Flyktingehjælp som för bidragshandläggning. Men den stämmer ganska väl med den bild som utredningen har fått av hur stor del av arbetet i Danmark som faktiskt görs av den icke-statliga organisationen.

Kostnaderna ovan summerar till en skattning på 150 miljoner svenska kronor för administration och rådgivning. Centrala myndigheter har så liten roll i det danska systemet, att deras kostnader behöver vi inte ta hänsyn till.

Informanter från Tyskland anger att den årliga budgeten för det tyska bidraget är cirka 80 miljoner euro, varav cirka två tredjedelar går till själva bidragen och en tredjedel till att handlägga och administrera dem. Det innebär en administrationskostnad på motsvarande ungefär 30 000 svenska kronor per utbetalat bidrag. Multiplicerat med 1 300 bidrag blir det cirka 40 miljoner kronor per år.

Den skattningen kommer då från ett program som i huvudsak riktar sig till personer som inte har tillstånd att stanna i landet. Det

kan säkert göra en viss skillnad i vad det kostar att handlägga, men troligen inte alltför stor. De danska och tyska systemen är likartat uppbyggda organisatoriskt, på punkten att rådgivning och information är separerat från handläggning och administration, vilket gör handläggningsuppgiften relativt smal. Och det stämmer väl med att skattningarna av administrativa kostnader från de två länderna ligger lika varandra: de översätts till 30 respektive 40 miljoner svenska kronor vid 1 300 bidrag.

Från Tyskland har utredningen inte kunnat få någon skattning av vad rådgivningsfunktionen kostar. Det beror främst på att rådgivningsfunktionen ingår i en mycket större uppgift att ge råd till asylsökande och nyanlända invandrare, och det finns ingen separat budget eller kostnadsuppskattning för råd just avseende det här bidraget.

Det är därmed bara från Danmark som vi kan få en uppskattning av en total kostnad för administration och rådgivning: om motsvarande 150 miljoner svenska kronor per år. Och till det kan vi konstatera att informationen från Tyskland stöder den skattningen i den komponent där den kan göra det.

Sammanlagt räknar vi därmed med att den totala årliga kostnaden för bidrag och administration, i ett svenskt system som ser ut som det danska och ger 1 300 utvandringar med bidrag per år, blir cirka 450 + 150 = 600 miljoner kronor. Om vi räknar med att kostnader för administration är direkt proportionella till antalet bidrag som utbetalas, blir den totala kostnaden vid 900 utvandringar per år ungefär 130 + 100 = 230 miljoner kronor.

7.3 Nettokostnader om människor inte hade utvandrat

7.3.1 Utvandringsselektion

Den mest osäkra delen i den kalkyl som ska göras här är alltså uppskattningen av hur selektionen ser ut: hur skiljer sig gruppen som skulle utvandra på grund av att ett bidrag fanns, från större grupper av flyktingar eller andra invandrare som det finns beräkningar av offentligfinansiella nettobidrag för?

Den empiri som vi har för att säga någonting om det, är framför allt de bilder som ges i rapporten från Udlændige- och Integrationsministeriet (2020), och refererades i avsnitt 4.2.3, av åldersför-

delning och sysselsättning bland de som utvandrar med bidrag från Danmark. Där finns viss variation mellan åren, men en ganska normal situation verkar vara att ungefär 25–35 procent av de som utvandrar är 65 år eller äldre, 30–40 procent är 40–64 år, 15–25 procent är 18–39 år, och 10–25 procent är under 18 år. Och 15–20 procent av de i arbetsför ålder var sysselsatta ett år före utvandring.

Baserat på det kommer följande antaganden att göras om de som utvandrar i kalkylerna: Varje ålder i heltal år från 1 till 40 innehas av 1 procent vardera. Varje ålder från 41 till 65 år innehas av 1,2 procent vardera. Och varje ålder från 66 till 85 innehas av 1,5 procent vardera. Över 85 års ålder antas utvandringen vara noll. I åldrarna 20–64 år antas 15–20 procent vara sysselsatta, medan ingen är sysselsatt i lägre eller högre åldrar.

Vi har inte något tillräckligt bra empiriskt underlag för att försöka differentiera här mellan de som utvandrar på grund av att bidraget finns, och de som skulle ha utvandrat också utan bidrag. Informanter indikerar att äldre nog svarar lite starkare på bidraget än yngre. Detsamma kan också anas i att bosnier (varav stora delar är äldre) ser ut att ha svarat särskilt tydligt på bidragshöjningen 2010. Men det är mest indikationer, och inget som vi här försöker differentiera utifrån.

7.3.2 Nettokostnader i Sverige för den selekterade gruppen

Olika invandrargrupper

Den offentliga sektorn i Sverige får i genomsnitt mycket olika nettobidrag från olika invandrargrupper. Invandrare från Västeuropa ser ut att ge i genomsnitt mycket positiva nettobidrag, invandrare från Östeuropa sedan EU-utvidgningen ser att ge nettobidrag ganska nära noll, och flyktinginvandrare ser ut att utgöra betydande nettokostnader. Skillnaderna, i de kalkyler som har gjorts, beror nästan helt på skillnader mellan grupper i sysselsättning och inkomster. Ålder vid invandring spelar också stor roll för invandrares förväntade framtida nettobidrag till den offentliga sektorn. (Ruist, 2013, 2018; Ekberg, 2009)

För att beräkna de implicerade effekterna på den offentliga sektorns finanser av att en grupp utvandrar, vill vi matcha den grupp som utvandrar till existerande bilder av hur nettobidrag till offentlig sektor hänger samman med ålder och sysselsättning/inkomst. De mycket

låga sysselsättningsnivåer som vi utgår ifrån, talar för att vi då ska hämta skattningar av nettobidrag i Sverige från studier av flyktinginvandrare. Det är framför allt där som vi kan hitta så låga sysselsättningsnivåer. Förvisso är en stor del av utvandrarna i den danska gruppen med så låg sysselsättning inte flyktingar, men det är inte nödvändigtvis viktigt här. För det är sysselsättningsstatusen, inte flyktingstatusen, som är avgörande för de kalkylerade nettobidragen till offentlig sektor.

Vi kommer alltså att beräkna vad nettokostnaden för offentlig sektor för de som utvandrar på grund av bidragets existens skulle ha varit, om dessa hade stannat i Sverige. Och vi ska göra det genom att utgå från tidigare resultat som är specifika för flyktingar, men som ska ses som nästan lika relevanta för vilken grupp som helst på motsvarande sysselsättnings-/inkomstnivåer.

I utredningens direktiv önskas att hänsyn här ska tas till skillnader mellan ursprungsländer. Men sysselsättningen och inkomsternas helt dominerande betydelse för kalkylerna lämnar i princip inget utrymme för det. Ruist (2018) och andra har visat stora skillnader i sysselsättning och inkomstnivåer för flyktinggrupper från olika länder. Dessa skillnader skapar i sin tur stora skillnader i offentligfinansiella nettobidrag. Men de skillnaderna förklaras då av skillnaderna i sysselsättning och inkomster. Så när vi väl har sagt att vi studerar en grupp som har en viss sysselsättning, vilket vi måste göra här för att de följande kalkylerna ska kunna bli meningsfulla, kan det inte tillföra någonting till kalkylerna att ta hänsyn till ursprungsland utöver det.

Det hade kunnat tillföra någonting, om vi hade kunnat se tydliga skillnader i sysselsättning mellan olika grupper som utvandrar från Danmark, och tydliga samband mellan de skillnaderna och motsvarande ursprungslands-gruppers genomsnittliga sysselsättningsnivåer i Sverige. Men det kan vi inte. Figur 13 i Udlændige- och Integrationsministeriet (2020) visar sysselsättningsskillnader mellan grupper i förvärvsarbetande ålder. Men de är baserade på för små tal för att vara statistiskt trovärdiga, och mönstren avseende ursprungsländer ser inte alls ut som (de statistiskt långt starkare) i Ruist (2018). Till exempel hade de med ursprung i Bosnien som utvandrade från Danmark lägre sysselsättning än de med ursprung i Irak och Somalia, medan det motsatta gäller för motsvarande grupper som helhet i Sverige.

Vi har därmed inget empiriskt underlag för att göra annat än att anta en sysselsättningsfrekvens som gäller för den totala gruppen som utvandrar, och anse att de beräkningar som följer på den är lika

relevanta för alla, oavsett uppehållsgrund och ursprungsland. Och vi har inte heller någon egentlig anledning att tro att det skulle ha spelat stor roll om vi hade haft ett fylligare empiriskt underlag. Det danska underlaget visar tydligt att det framför allt är de som det inte har gått bra för på arbetsmarknaden som väljer att utvandra med bidrag. Det talar för att genomsnittligt sämre arbetsmarknadsutfall för en grupp (definierad till exempel utifrån ursprungsland) som helhet bör vara en faktor som verkar för större benägenhet att utvandra för den gruppen. Det bör alltså bli högre utvandring från den gruppen som helhet, men inte högre vid ett givet arbetsmarknadsutfall.

Skattningar per person

Vi kommer att räkna med att om invandrade personer som skulle använda ett bidrag för att utvandra, i stället hade blivit kvar, hade den offentliga sektorns årliga nettokostnader för dem sett ut som nedan, som funktion av deras ålder:

- 1–19 år: 160 000 kronor
- 20–49 år: 120 000 kronor
- 50–65 år: 70 000 kronor
- 66+ år: 165 000 kronor.

Dessa belopp har beräknats utifrån resultat från Ruist (2018), samt i flera fall från det mer detaljerade underlaget bakom de resultat som redovisas i den rapporten. Hur beräkningarna har gått till förklaras nedan. Beräkningarna är avsiktligt grova. Det hade gått att försöka förfina dem på flera sätt, men det danska empiriska underlaget som de utgår ifrån är i sig inte tillräckligt fint för att motivera några finare beräkningar. Poängen här är att ge en känsla för storleksordningar, inte att försöka påstå att ett värde som har skattats till 160 000 kronor inte lika gärna kunde ha varit 170 000 eller 140 000.

0–19 år

Värdet för 0–19 år motsvarar genomsnittet för personer i det åldersintervallet i Sverige, som inte skiljer sig mycket åt mellan infödda och olika grupper av invandrare.

20–65 år

Värdena för 20–65 år har kalibrerats mot de förväntade sysselsättningsnivåerna i Sverige. Beräkningarna bakom Ruist (2018) innehåller en stor mängd sysselsättningsmått för olika flyktinggrupper beroende på tid sedan invandring och ursprungsland. Dessa skattningar är dock inte direkt kopplade till de offentligfinansiella beräkningarna i samma rapport, så det går inte att direkt utläsa en skattning av genomsnittliga offentligfinansiella nettobidrag för en grupp med en viss sysselsättningsfrekvens. Men det går att se kopplingen ganska väl.

De invandrare i förvärvsarbetande ålder som har fått bidrag för att utvandra från Danmark har alltså, ett år före utvandring, haft en sysselsättningsfrekvens på 15–20 procent. Det är mycket lågt, också med flyktingars mått mätt. Sysselsättningsfrekvenser i Sverige för hela gruppen flyktingar brukar rapporteras runt 60 procent eller lite högre än så. Så det är tydligt att de som väljer att utvandra i hög utsträckning är sådana som det har gått relativt dåligt för på arbetsmarknaden.

Vi bör dock inte gå så långt som till att anta att gruppen skulle ha legat kvar på fullt så låg sysselsättning om den inte hade utvandrat. Flyktingars sysselsättning totalt sett utvecklas alltid starkt positivt över tid. Och även om den grupp som utvandrar till stor del verkar bestå av sådana som inte har varit del av den positiva utvecklingen, bör det rimligaste antagandet vara att det skulle ha gått lite bättre över längre tid också för dem, om än inte så bra som för en genomsnittlig grupp flyktingar. Dessutom kan de 15–20 procenten vara extra låga för att delar av gruppen ett år före utvandring redan har bestämt sig för att utvandra, och därför har slutat anstränga sig för att få jobb. De skulle säkert aldrig ha kommit i närheten av ovan nämnda 60 procent eller högre, men en del högre än 15–20 verkar rimligast att anta.

Vi antar därför i de vidare kalkylerna att de i förvärvsarbetande ålder som skulle utvandra med ett bidrag likt det danska i Sverige, skulle ha haft en genomsnittlig sysselsättning på 25–30 procent under sin tid i förvärvsarbetande ålder, om de hade blivit kvar. I Ruist (2018:

figurerna A.13 och A.14) motsvarar det nivån för gruppen som i de offentligfinansiella kalkylerna kallas för ”låg potential” (det vill säga flyktingar från Irak och Somalia) som invandrade 2006–2010, efter fem år i Sverige (genomsnitt mellan cirka 40 procent för män och en bit under 20 procent för kvinnor). Eller nivån för den totala gruppen flyktingar som invandrade 2011–2014 efter tre år i Sverige (också genomsnitt mellan cirka 40 procent för män och en bit under 20 procent för kvinnor). (Tidsperioderna för invandring sätts här för att sysselsättningen ska observeras så nära 2015 som möjligt, eftersom de offentligfinansiella kalkylerna i den rapporten bygger helt på uppgifter från det året.)

I underlaget till de offentligfinansiella kalkylerna är den offentliga sektorns årliga nettokostnader för var och en av de två grupperna i genomsnitt 120 000 kronor per person. Den siffran kommer vi därför att utgå ifrån är relevant för de som är i förvärvsarbetande åldrar. För de från 50 år och uppåt minskas dock beloppet med 50 000 kronor, vilket motsvarar värdet på det danska reintegrationsbiståndet på 2 800 danska kroner per månad.

Alla beräkningar i detta åldersintervall bortser från mortalitet.

66+ (eller 66–85) år

Enligt beräkningsunderlaget från Ruist (2018) är den förväntade totala offentligfinansiella nettokostnaden för en flykting från 66 års ålder och resten av livet cirka 4,3 miljoner kronor. För att förenkla beräkningarna nedan sprids den kostnaden ut över 20 levnadsår, mellan 66 och 85 års ålder. (Alla förväntas alltså leva till exakt 85 år.) Det blir cirka 215 000 kronor per år. Från det subtraheras 50 000 kronor som motsvarar reintegrationsbiståndet, vilket ger en nettokostnad på 165 000 kronor per år.

Genomsnitt över tid

De beräknade genomsnittliga nettokostnaderna varierar alltså mellan 70 000 och 165 000 kronor per person och år, beroende på ålder. Om vi sätter ihop de värdena med den antagna åldersfördelningen hos utvandrare med bidrag som redovisades tidigare, kan vi beräkna en genomsnittlig årlig nettokostnad per utvandrad person, per antal år

sedan utvandring. De resultaten visas i figur 7.1, gjorda med en diskonteringsränta på 3 procent. Vi ser att de faller från cirka 128 000 kronor det första året efter utvandring till cirka 40 000 kronor 25 år efter utvandring. Den främsta orsaken till att värdena faller över tid är mortalitet och den näst främsta är diskontering. Rörelser mellan åldersgrupper spelar förhållandevis liten roll.

Figur 7.1 Kontrafaktisk årlig nettokostnad (kronor) per person och antal år sedan utvandring

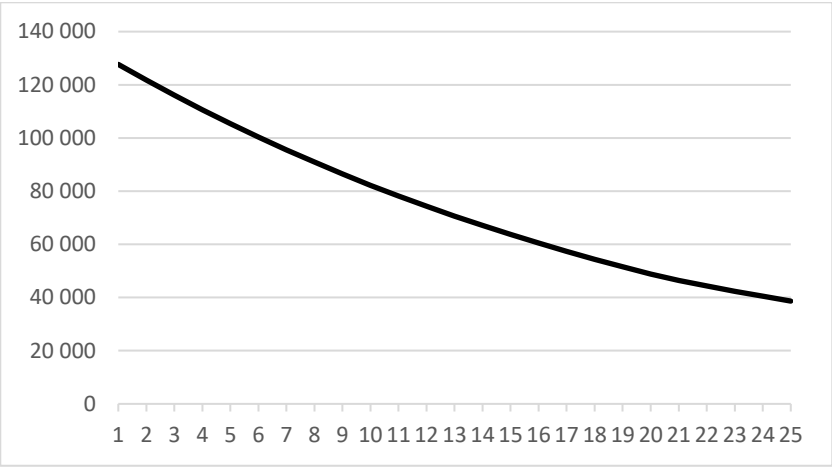

7.4 Beräknade nettoeffekter

Vi utgår alltså från ett bidrag som får 1 300 personer per år att utvandra, varav 600 skulle ha gjort det även om inget bidrag hade funnits. Nettoeffekten av det bidragets existens, jämfört med en situation utan något bidrag alls, ges av skillnaden mellan de totala bidragsutbetalningarna till de 1 300 per år, och de förväntade nettokostnaderna i Sverige om de $1\,300 - 600 = 700$ hade blivit kvar. Alla underlag som behövs för att kunna göra den kalkylen har presenterats ovan, i form av bidragsstorlekar, de utvandrandes åldersfördelning, och förväntade nettokostnader i Sverige beroende på ålder. Nu återstår bara att sätta ihop dem.

7.4.1 Beräkningar för en kohort som utvandrar ett visst år

Vi förväntar oss att varje år utvandrar en kohort på 1 300 personer med bidrag, till en total direkt kostnad om 600 miljoner kronor. För en sådan kohort följer därefter en årlig nettobesparing för den offentliga sektorn, som är lika med de årliga värdena i figur 7.1 multiplicerade med de 700 personer som inte hade utvandrat om bidraget inte hade funnits. Nettoresultatet per år av det, som funktion av antalet år sedan kohortens utvandring, visas i figur 7.2. Värdena i figuren ska förstås enligt följande. Bidraget betalas ut år 0, och de första övriga effekterna uppträder år 1. Vid varje antal år sedan utvandring, summeras alla dittills ackumulerade intäkter och kostnader, och resultatet divideras med antalet år som har gått för att ge värdena som visas i figuren. Värdena visar därmed den genomsnittliga effekten av kohortens utvandring per år för den offentliga sektorn, beräknat över det antal år som har gått vid varje tidpunkt.

Figur 7.2 **Ackumulerad offentligfinansiell nettoeffekt (miljoner kronor) dividerad med antal år sedan utvandring, för kohort som utvandrar ett visst år**

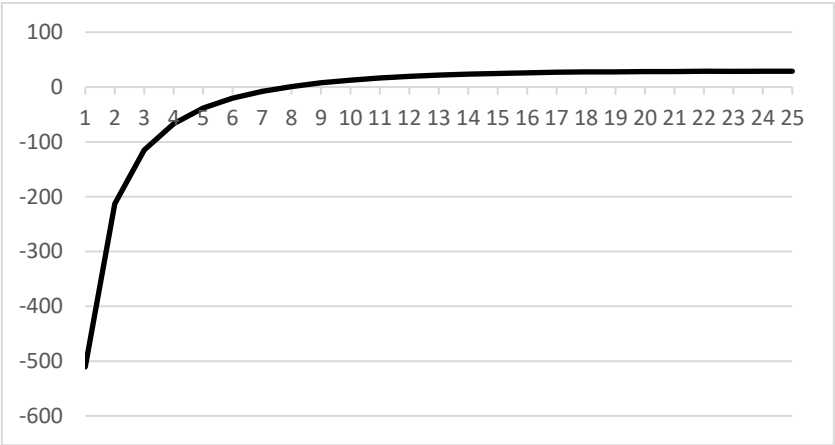

Vi ser då att över de första 7 åren efter utvandring är insatsen till varje kohort en nettoförlust. Nettovinst uppträder år 8, och planar ganska snabbt ut på cirka 28 miljoner kronor per år över respektive utvärderad tidsperiod, där den ligger ganska stilla också efter så lång tid som 25 år.

Motsvarande resultat beräknade på den lägre bidragsnivån 130 000 kronor och årliga utvandringen med bidrag om 900 personer visas i figur 7.3. Här uppträder nettovinst för kohorten efter 7 år i stället för 8, och nettovinsten per år planar ut vid ungefär hälften av värdet vid den högre bidragsnivån: omkring 13 miljoner kronor.

Figur 7.3 Ackumulerad offentligfinansiell nettoeffekt (miljoner kronor) dividerad med antal år sedan utvandring, för kohort som utvandrar ett visst år: låg nivå

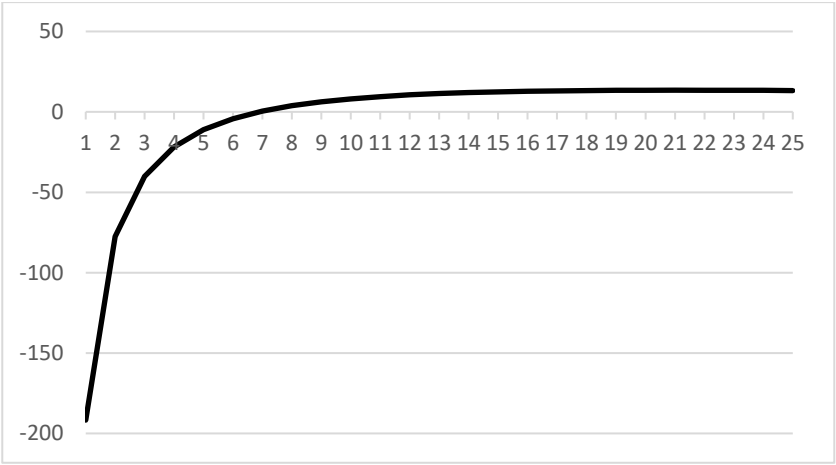

7.4.2 Beräkningar för insatsen som helhet

För att beräkna den totala nettoeffekten per år av hela insatsen, som funktion av antalet år sedan dess införande, adderas de resultat som visades i figur 7.2 för på varandra följande kohorter som har utvandrat, fortsatt med en diskonteringsränta på 3 procent. Därmed ges den genomsnittliga effekten av systemets införande per år för den offentliga sektorn, beräknat över det antal år som har gått vid varje tidpunkt. Resultaten visas i figur 7.4.

Enligt figuren tar det 15 år efter införande innan systemet generar sin första krona i vinst. Över de första 5 åren genererar det en nettoförlust på drygt 300 miljoner kronor per år. Efter 25 år har det sammantaget genererat en nettovinst på omkring 200 miljoner kronor per år.

Motsvarande resultat vid den lägre bidragsnivån visas i figur 7.5. Här uppträder nettovinst efter 13 år, och nettovinsten efter 25 år är omkring hälften av vid den högre bidragsnivån.

Figur 7.4 **Ackumulerad offentligfinansiell nettoeffekt (miljoner kronor) från insatsen som helhet, dividerad med antal år sedan införande**

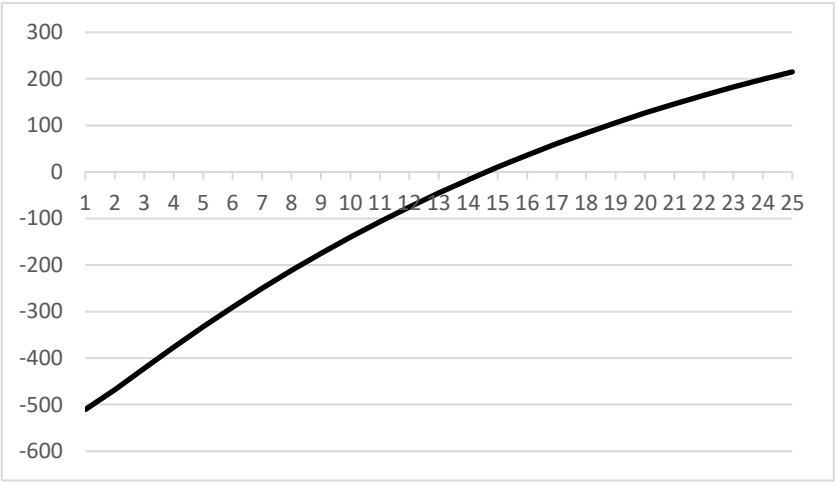

Figur 7.5 **Ackumulerad offentligfinansiell nettoeffekt (miljoner kronor) från insatsen som helhet, dividerad med antal år sedan införande: låg nivå**

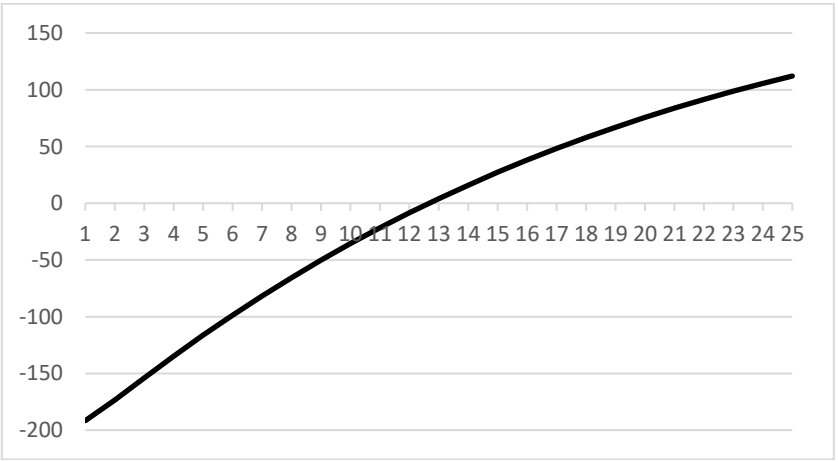

Slutligen illustreras i figur 7.6 ett scenario där systemet införs (med den höga bidragsnivån) och sedan behålls i exakt åtta år och därefter avvecklas. Bidrag betalas alltså ut åren 0–7. Det scenariot ger något högre nettovinst på mellan 9 och 22 års sikt, men lägre därefter, än grundscenariot. Brytpunkten 8 + 15 = 23 år är given av att systemet upphör år 8, och att det tar 15 år för det att ge vinst (se figur 7.4). Att ta bort systemet ett visst år är därmed alltid lönsamt över de därpå följande 14 åren, men olönsamt på längre sikt än så. Det gäller oavsett hur länge det har funnits när det tas bort.

Figur 7.6 **Ackumulerad offentligfinansiell nettoeffekt (miljoner kronor) från insatsen som helhet, dividerad med antal år sedan införande: insats som existerar i åtta år**

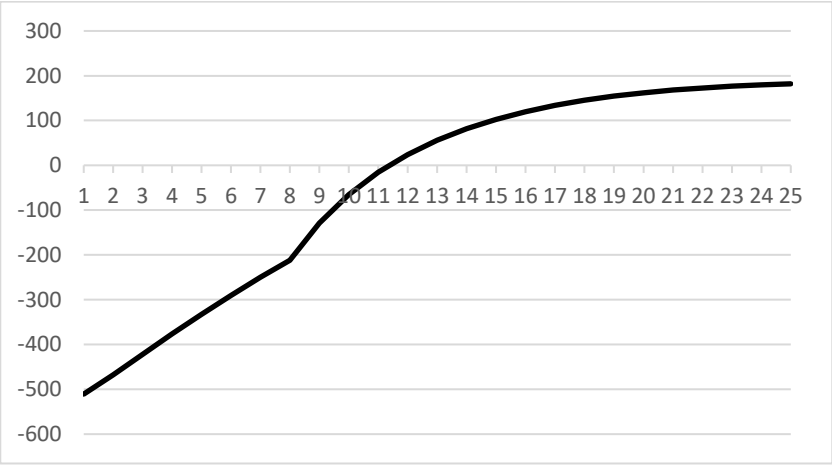

7.4.3 Avslutande kommentarer

Osäkerheten i de beräkningar som har redovisats här är stor. Alla värden som har gått in i beräkningarna har baserats på ett empiriskt underlag, från i första hand Udlændige- og Integrationsministeriet (2020) avseende ålder och sysselsättning hos de som utvandrar, och Ruist (2018) avseende offentligfinansiella nettobidrag beroende på ålder och sysselsättning. Så inga ingående värden är tagna helt ur luften, men med det sagt är osäkerhetsmarginalen fortfarande stor.

Den är så stor, och svårbedömd, att inga försök görs här att bedöma hur stor den faktiskt är. Inga känslighetsanalyser eller försök att producera uppskattningar av storlek på felmarginaler görs. Vi har

inget relevant underlag att basera sådana på. De skattningar som har presenterats här är de bästa som utredningen har kunnat åstadkomma. De är osäkra, och det är svårt att säga någonting om hur mycket fel de i värsta fall skulle kunna vara.

De skattningarna säger då att det tar 15 år från införande innan ett system enligt dansk modell och med ett utvandringsbidrag på i genomsnitt 350 000 svenska kronor går med vinst, och att det på 25 års sikt skapar en vinst på omkring 200 miljoner kronor per år. Värdet 200 miljoner kronor per år kan sättas i perspektiv som motsvarande tre till fyra promille av uppskattningen av den totala offentligfinansiella omfördelningen till Sveriges totala flyktingbefolkning år 2018 i Ruist (2018).

8 Övriga konsekvenser av ekonomiskt stöd till utvandring

I det här kapitlet analyseras möjliga samhälleliga och samhällsekonomiska konsekvenser av ekonomiskt stöd till utvandring, utöver de direkta offentligfinansiella som analyserades i förra kapitlet. Vilka konsekvenser som framstår som tänkbara beror i hög grad av hur ett ekonomiskt stöd motiveras och utformas. Samtidigt talar olika motiv för olika utformning. Kapitlet inleds därför med en genomgång av hur ett bidrag kan motiveras, och hur utformningen beror av motiveringen. Därefter presenteras en konsekvensanalys som tar hänsyn till motivering och utformning.

8.1 Mål och utformning

Utredningens direktiv framhåller att det finns två centrala mål med ett bidrag till invandrares utvandring. Samma två mål är också de som har återkommit i så gott som allt relevant material som utredningen har tagit del av i relation till det danska bidraget: i skrivna källor liksom i intervjuer. Vi ska kalla dem för det *sociala* målet och det *offentligfinansiella* målet. Målen och vilka bidragsutformningar som respektive mål talar för beskrivs nedan, som underlag för den vidare analysen.

8.1.1 Det sociala målet

Det sociala målet är att bidraget ska göra gott för mottagaren. Mottagaren har en önskan att lämna Sverige, men har kanske inte råd, eller är osäker på om den har råd. Ett bidrag kan då göra det möjligt för den att realisera sin önskan.

Ur den målsättningen kan härledas några frågor och slutsatser om hur ett bidrag bör utformas, som redogörs för nedan. Redogörelsen handlar om vad målet talar *för*, inte *emot*. Om det sägs att målet talar för A men inte för B, betyder det inte – om så inte specifikt anges – att målet talar *emot* B, i bemärkelsen att B skulle vara ett hinder för uppfyllelse av målet.

Avgränsning av målgruppen

Ett bidrag till att kunna flytta utomlands kan ha ett socialt och ekonomiskt värde för vilken mottagare som helst, infödd så väl som invandrad. Därmed skulle, om möjligheten att flytta utomlands ansågs angelägen nog för alla typer av mottagare, det sociala målet kunna motivera ett bidrag som skulle kunna sökas av alla människor som är bosatta i Sverige.

Det är dock lätt att argumentera för att målet skulle vara över lag mer socialt angeläget för invandrare än för infödda, varför målet också kan motivera ett bidrag som bara kan ges till invandrare. Det är allra tydligast när vi specifikt avser att flytta till ett *hemland*. Här finns en angelägenhet som per definition bara omfattar invandrare. Hemlandet har en stark social och emotionell betydelse i många människors liv, och vi kan anse att det har en särskild angelägenhet att en människa som inte bor i sitt hemland ska få möjlighet att flytta tillbaka dit. Ett bidrag som begränsades till den särskilt angelägna situationen att kunna flytta till hemlandet, skulle per definition endast kunna omfatta invandrare, eftersom infödda bor i sitt hemland i dag.

Om vi i stället avser ett bidrag till flytt till ett annat land generellt, inte bara till hemlandet, är det mindre generell skillnad i angelägenhet mellan infödda och invandrare. Det finns dock någon grund för att argumentera för att angelägenheten generellt skulle vara större för invandrare också då, i att invandrare som grupp rimligen har större grund än infödda för att komma till slutsatsen att Sverige inte är rätt plats på jorden för dem. Som infödd har man i regel sedan födseln formats till att känna sig hemma i det svenska samhället. Som invandrare har man inte det, och det skulle kunna tala för en större angelägenhet i att hjälpa invandrare med möjligheten till att göra ett nytt försök att leva på en annan plats – även när den platsen inte är hemlandet.

Därtill kan det anses olika angeläget att få den här möjligheten för olika typer av invandrare. Mest angeläget anser vi troligen att det är för den som har kommit till Sverige som flykting (ordet flykting inkluderar i det här avsnittet också de som har invandrat som anhöriga till flyktingar). Om bidraget begränsas till flytt till hemlandet, kan det anses extra angeläget eftersom flyktingar som grupp gjorde ett mindre frivilligt val än andra migranter att lämna hemlandet. Man kan på ett annat sätt, för andra migranter, resonera som att de valde att lämna hemlandet av fri vilja och nu själva får stå för konsekvenserna av det beslutet. Men också om bidraget inte begränsas till flytt till just hemlandet, kan det anses extra angeläget för flyktingar. De får nog i allmänhet sägas ha valt Sverige mindre frivilligt och ofta baserat på sämre information än andra migranter, och det bör därmed vara rimligt om de i större utsträckning senare kommer till slutsatsen att det kanske inte var rätt val.

Bland de migranter som inte är flyktingar, kan man vidare resonera som att det kan finnas en skillnad i angelägenhet mellan å ena sidan de som har invandrat för arbete eller studier, och å andra sidan de som har gjort det som anhöriga (till infödda eller till invandrare som inte är flyktingar). De som kom för arbete kom just för de möjligheter som deras migration väntades innebära på arbetsmarknaden, och de bör ha haft möjlighet att därefter utan problem spara till att kunna lämna Sverige. Och för de som kom för studier bör det ha funnits med i deras budget från början, eftersom studier är temporära. (Mångas studier har dessutom finansierats av stipendier där hemresan ingår i budgeten.)

De som däremot kom som anhöriga, kom inte på grund av sina egna möjligheter på arbetsmarknaden och har kanske aldrig haft några bra verktyg för att ta sig in på den. Och deras beslut att flytta till Sverige påverkades inte heller nödvändigtvis av att de på något sätt såg framför sig att de skulle passa särskilt bra in i just Sverige, bortom att det var där som personen som de hade en relation till bodde. Särskilt i de fall där relationen till den personen senare har tagit slut, kan det ge en extra angelägenhet till deras möjlighet att kunna lämna landet.

Här kan också i vissa fall maktrelationer inom en relation spela in, i att alla kanske inte har givits möjlighet att till exempel lägga undan pengar till att flytta hem i händelse av skilsmässa eller separation. Och den som har invandrat som anhörig är i många fall i en extra svag maktposition i sin relation, då den kan vara helt beroende av sin

partner både legalt för uppehållet i landet, och för sina sociala och administrativa kontakter i samhället. Detta har framhållits i utredningens intervjuer i Danmark, där ett antal människor som har anhöriginvandrat från framför allt Thailand sedan har sökt och fått bidrag för att flytta tillbaka dit.

En faktor som däremot inte talar för någon skillnad i angelägenhet mellan olika invandrare, är om dessa efter en tid i Sverige har givits svenskt medborgarskap eller inte. Saker som kan ha varit grund för att medborgarskapet gavs, som egenförsörjning, kan påverka vad vi anser som mer eller mindre angeläget. Men knappast i någon större utsträckning medborgarskapet i sig.

Sammantaget har vi här identifierat två dimensioner där det sociala målet kan tala för olika möjliga avgränsningar av målgruppen, där skillnaderna består i hur mycket bidraget begränsas till att omfatta de mest angelägna fallen. Den ena dimensionen skapar fyra möjliga utformningar: att bidrag ska ges till endast flyktingar, flyktingar plus anhöriginvandrare, alla invandrare, eller alla invandrare och infödda. Den andra dimensionen skapar två möjligheter: att bidrag ska ges till all flytt utomlands, eller endast vid flytt till hemlandet. Det ger sju möjliga avgränsningar (inte åtta, eftersom utformningen med endast hemlandet per definition inte kan omfatta infödda).

Dessa sju avgränsningar sammanfattas i tabell 8.1. De har ordnats i tabellen så att fältet längst upp till vänster representerar den skarpaste avgränsningen till bara de allra mest angelägna, och förflyttningar till höger eller nedåt representerar utvidgningar av målgruppen. De fyra i dag existerande bidrag som redovisades i kapitel 4 har så gott det går placerats in i tabellen. Två saker bör kommenteras angående inplaceringen. Bidraget i Tyskland kan ges till alla invandrare *från icke-EU-länder*. Och bidraget i Danmark inkluderar också en avgränsad grupp arbetskraftsinvandrare: de som kom före lagändringen 1983. Sistnämnda illustreras med placeringen av Danmark långt till höger i sitt fält.

Tabell 8.1 Olika avgränsningar av målgrupp

	Flyktingar	Flyktingar + anhöriginvandrare	Alla invandrare	Invandrare + infödda
Endast flytt till hemland	Norge			XXXXXXXXXX
Flytt till alla länder	Sverige	Danmark	Tyskland	

Med den här framställningen menas att det finns sju olika avgränsningar av målgruppen som alla rimligen kan motiveras av det sociala målet – beroende på hur skarpt man vill avgränsa målgruppen till bara de mest angelägna. Det menas inte att andra avgränsningar än dessa sju skulle vara oförenliga med det sociala målet; bara att andra än dessa skulle behöva motiveras av någonting mer eller annat än det målet.

Bidragets storlek

Det sociala målet får i sig anses kunna motivera endast *lägre* bidragsnivåer, ungefär i nivå med dagens svenska bidrag, eller kanske lite högre än så. Det sociala målet handlar om att det är angeläget att en person alls ska ha möjlighet att flytta. Så angeläget att staten ska bistå med det, för mottagarens skull. För att med hänvisning till det målet motivera högre nivåer, skulle vi då behöva anse att det skulle vara mer socialt angeläget att utvandrare får pengar till mer än det i sammanhanget absolut nödvändigaste, än att till exempel mottagare av ekonomiskt bistånd i Sverige får detsamma. Och det anser vi nog inte.

Det betyder inte heller att högre nivåer skulle stå i vägen för uppfyllnad av det sociala målet. Det betyder bara att högre nivåer i så fall behöver motiveras av något annat syfte.

8.1.2 Det offentligfinansiella målet

Det offentligfinansiella målet går ut på att Sveriges offentliga finanser ska tjäna ekonomiskt på bidraget. För att uppfylla målet, behöver bidraget utformas så att de som utflyttar på grund av att bidraget finns, skulle ha inneburit en sammantagen nettokostnad för Sveriges offentliga finanser om de i stället hade stannat kvar. Och den nettokostnaden behöver vara större än de totala bidragsutbetalningarna, inklusive till de som skulle ha flyttat även om bidraget inte fanns.

Avgränsning av målgruppen

Det offentligfinansiella målet implicerar, till skillnad från det sociala, inga *principiella* grunder för avgränsning av målgruppen. Om ekvationen i föregående stycke kunde förväntas gå ihop för ett bidrag

som riktades till alla människor som ville flytta från Sverige, infödda så väl som invandrare och oavsett om destinationen var ett hemland eller ett annat land, skulle målet kunna uppfyllas med en sådan allomfattande målgruppsavgränsning.

Det är dock osannolikt att ekvationen skulle gå ihop med en sådan målgrupp. Möjlighet till måluppfyllnad kräver troligen en medveten avgränsning av målgruppen. Och den avgränsningen behöver vara *empiriskt*, till skillnad från principiellt, grundad. Målgruppen behöver utformas så att empiriska resultat gör det troligt att offentligfinansiell vinst kommer att uppträda.

Resultaten i förra kapitlet talade för att måluppfyllnad här troligen kan uppnås med en avgränsning lik den danska, som i första hand inriktas mot flyktingar, anhöriginvandrare och i praktiken *äldre* arbetskraftsinvandrare. Måluppfyllnad påverkas inte av om destinationslandet är ett hemland eller ett annat land; det är bara att mottagaren flyttar från Sverige som spelar roll.

Bidragets storlek

Det offentligfinansiella målet är principlöst också avseende bidragets storlek. Det kan i princip motivera hur höga eller låga bidrag som helst, helt beroende på hur de förväntade offentligfinansiella effekterna ser ut vid olika bidragsnivåer. Analysen i förra kapitlet indikerade att måluppfyllnad troligen kan uppnås vid det danska bidragets kombination av bidragsstorlek och målgruppsavgränsning. Och att det bör kunna uppnås, men i lite lägre grad, vid ungefär samma målgrupp och ett lägre bidrag. Vad som händer vid väsentligt högre bidrag har vi inget bra underlag för att försöka uttala oss om. Och vid riktigt låga bidrag bör alla typer av effekter förväntas bli små.

8.1.3 Avslutande kommentarer

Genomgången här har dragit slutsatsen att det sociala målet är förenligt med en rad olika avgränsningar av målgruppen. Flera av dessa avgränsningar är sannolikt (den frågan är empirisk) också förenliga med det offentligfinansiella målet. Det finns alltså, sannolikt, flera olika avgränsningar som skulle kunna göras med uttalat syfte att uppnå det ena, det andra, eller båda målen.

När det gäller bidragets storlek är de båda målen inte lika samstämmiga. Här menas att det sociala målet bara kan användas som motiv för bidrag av mindre storlek. Mottagarnas egen ekonomiska och sociala situation, skulle knappast i allmänhetens ögon ses som giltigt motiv till att grupper som vill flytta till andra länder skulle vara mer förtjänta av flera hundra tusen kronor extra per person i offentligt bidrag, än vad andra på olika sätt behövande grupper i samhället skulle vara. Högre bidrag kan därmed bara motiveras utifrån önskan att uppfylla (också) det offentligfinansiella målet. Och det gäller både om den motiveringen görs explicit och om den inte gör det. Om ett högt bidrag införs kommer, även om så inte uttryckligen anges, det offentligfinansiella målet att uppfattas som motiveringen därtill. Detta har viss betydelse för konsekvensanalyserna nedan.

8.2 Konsekvensanalyser

Om ett utvandringsbidrag utformas enbart med hänsyn till det sociala målet uppstår, enligt utredningens bedömning, inga stora konsekvenser av någon art, varken offentligfinansiella eller andra. Antalet personer som skulle nyttja bidraget skulle med all sannolikhet vara liksom i dag lågt; de flesta som skulle nyttja det skulle ha flyttat även om det inte hade funnits; de totala omsatta pengavolymerna skulle bli små; och inga stora principiella svårigheter skulle uppstå.

De konsekvensanalyser som ska presenteras här fokuserar därför på konsekvenser som kan uppstå om ett bidrag utformas helt eller delvis med hänsyn till (också) det offentligfinansiella målet. Tre områden där konsekvenser kan uppstå diskuteras: samhällets integration, upplevd rättvisa, och ekonomisk påverkan på tredje part.

8.2.1 Samhällets integration

Ett utvandringsbidrag som utformas helt eller delvis med sikte på det offentligfinansiella målet, riskerar enligt utredningens bedömning att få negativa konsekvenser för invandrares integration i samhället. Ett sådant bidrag skickar en signal till bidragets målgrupp att den är oönskad i Sverige – till den grad att staten till och med är villig att betala höga belopp för att bli av med delar av den.

Det kan knappast undvikas att en sådan signal verkar negativt på målgruppens vilja – och syn på sina egna möjligheter – att bli en integrerad del av det svenska samhället. Få vill bli medlemmar i en grupp som tydligt uttalar att den inte vill ha dem som medlemmar. Det skulle kunna få konsekvenser som lägre arbetskraftsdeltagande och högre brottslighet i de grupper av invandrare som bidraget skulle riktas mot.

Det bör inte heller uteslutas att negativa konsekvenser för känslan av samhörighet inom samhällets kollektiv kan uppstå också bland andra än bidragets målgrupp, inklusive bland infödda. Om det görs tydligt att vissa medlemmar av kollektivet egentligen inte är välkomna att vara medlemmar, kan den allmänna bilden av hur mycket kollektivet verkligen är ett kollektiv påverkas. Det skulle kunna påverka den allmänna viljan att bidra till kollektivet, och acceptansen för kollektivet som utgångspunkt för politiska beslut och ekonomisk omfördelning. Det skulle kunna bidra till att legitimera en norm av att var och en mer ska se om sitt eget och bry sig mindre om kollektivet.

Konsekvenserna ovan följer då av systemets själva införande, och är relativt oberoende av hur många som faktiskt använder bidraget. I teorin skulle å andra sidan ett utvandringsbidrag också kunna medföra *positiva* konsekvenser för integrationen av de invandrare som inte utvandrar. Antingen om det är lättare för en grupp att integreras om den är mindre, och därmed har svårare att hålla sig för sig själv; eller om det blir mer resurser till att satsa på aktiva integrationsåtgärder per mottagare, när det totala antalet mottagare blir färre. Men i praktiken skulle sådana effekter säkert bli näst intill negligerbara. Detta eftersom de – till skillnad från de riskerade negativa effekterna – i så fall följer av att många människor faktiskt utvandrar på grund av bidragets existens; och utvandringen ett normalt år i det danska exemplet med ett högt bidrag inte var mycket större än en promille av målgruppen (se avsnitt 4.2.3).

8.2.2 Upplevd rättvisa

Ett ekonomiskt bidrag till att flytta från Sverige, som alla människor i Sverige hade rätt till, skulle näst intill säkert ge en offentligfinansiell förlust – oavsett bidragets storlek. För att offentligfinansiell vinst ska kunna hållas för sannolik, behöver rätten till bidraget i tillräckligt hög grad begränsas till att främst tillkomma sådana som annars skulle för-

väntas bli nettokostnader för de offentliga finanserna över sina resterande livstider i Sverige.

Om införande av en sådan icke-allmän rättighet upplevs som alltför orättvis av befolkningen, kan det potentiellt skada tilliten till och respekten för välfärdsstaten och samhället. I det här avsnittet diskuteras risken för att så skulle ske, beroende på hur den selektiva rättigheten då skulle utformas.

Scenario med perfekt information

Begränsad information är en central del av den verklighet som vi i sammanhanget har att göra med. Vi vet inte vilka individer som kommer att bli nettokostnader för de offentliga finanserna över sina resterande livstider i Sverige och vilka som inte kommer att bli det. Men som utgångspunkt för resonemanget, kan vi börja med att föreställa oss en situation där vi faktiskt visste det. Då skulle det vara möjligt att till exempel utforma en rättighet till ett bidrag som motsvarade en viss fast andel av den kända framtida nettokostnaden. Om vi till exempel satte andelen till hälften, skulle den person som vi visste skulle innebära en nettokostnad på en miljon kronor över sitt resterande liv i Sverige, kunna få en halv miljon i bidrag för att utvandra; den som vi visste skulle innebära en nettokostnad på 200 000 kronor skulle kunna få 100 000 kronor i bidrag; och den som skulle innebära en nettovinst skulle inte kunna få något bidrag alls. På samma sätt som ett privat försäkringsbolag i dag i många fall kan erbjuda proportionell men lägre kontantersättning till den som enligt försäkringsvillkoren har rätt till exempelvis en reparation på ett hus eller en bil.

Detta skulle troligen av allmänheten uppfattas som alltför orättvist för att vara acceptabelt. Det skulle lätt uppfattas som att det straffade den som skötte sig, lydde lagen, klarade sin egenförsörjning och tog hand om sin hälsa; och belönade den som misslyckades med detsamma. Det skulle potentiellt också riskera att sänka själva respekten för välfärdsstaten och kunna anses som att den bröt mot sina grundprinciper, om den engagerade sig i sådan egennyttig deal-making, i stället för att behandla människor lika. I dag är det en väsentlig skillnad mellan välfärdsstaten och ett vinstdrivande försäkringsbolag, att välfärdsstaten ger samma rättigheter till alla och inte ingår individuella säravtal även i fall där den hade kunnat tjäna på det.

Den verkliga situationen, med begränsad information

I den verkliga situationen, vet vi inte säkert vilka individer som vi skulle göra offentligfinansiell vinst på att ge ett bidrag för att lämna landet, och vilka som vi inte skulle göra det på. Det närmaste vi kan komma är att göra statistiska prediktioner.

Sådana prediktioner skulle kunna göras på individnivå. Saker som påverkar individens nettobidrag till de offentliga finanserna, som inkomster, hälsa och brottslighet, är starkt korrelerade över en persons livstid. Den som har hög inkomst, god hälsa och lyder lagen som 25-åring har högre sannolikhet att göra detsamma också som 50-åring. Vi skulle kunna prediktera en persons framtida nettobidrag till den offentliga sektorn utifrån exempelvis personens uppskattade nettobidrag de senaste fem åren, och basera rätten till utvandringsbidrag, och då av vilken storlek, på det.

Det skulle sannolikt också uppfattas som oacceptabelt för att det belönade respektive straffade ”fel” individuella beteenden och resultat. Grundresonemanget är det samma som i scenariot med perfekt information. Att en – relativt måttlig – slöja av statistisk osäkerhet har lagts över situationen ändrar inte mycket på det.

Alternativt kan prediktioner göras på gruppnivå. Vi kan beräkna samtida och/eller historiska nettobidrag till den offentliga sektorn för olika grupper, till exempel olika invandrargrupper, göra statistiska prediktioner av framtida nettobidrag baserat på de beräkningarna, och basera rätten till bidrag, och då av vilken storlek, på de prediktionerna.

I den situationen är resonemanget från de tidigare scenariona fortfarande delvis tillämpligt. Det kan fortfarande invändas att det är orättvist för att det belönar fel beteenden. Men invändningen blir inte lika knivskarp, eftersom individens beteende har så liten effekt på gruppens utfall. Så det är främst oönskat beteende på gruppnivå, men inte så mycket på individnivå, som då belönas med en rätt till bidrag.

Men att den principiella invändningen förlorar en del av sin kraft i den situationen, beror då inte på någon principiell skillnad, utan på att en avsiktligt sämre statistisk prediktionsmodell har använts för att omsätta samma grundidé. Och det kan ge andra, potentiellt ännu starkare, anledningar att uppfatta fördelningen av rättigheten som orättvis. Individens utfall behöver inte likna gruppens, och grupptillhörighet förutspår därför individuella framtida offentligfinansiella nettobidrag långt sämre än vad individuella situationer gör. En rättig-

het som tillkom respektive inte tillkom olika individer beroende på statistiska prediktioner som baserades på grupptillhörighet i stället för individuella utfall, skulle därför tillkomma många fler som den enligt grundkriteriet (att givandet av rättigheten ska vara lönsamt för de offentliga finanserna) inte borde tillkomma, och samtidigt inte tillkomma många fler som den enligt samma kriterium borde tillkomma. Huruvida en viss person åtnjöt rätt till bidraget eller inte, skulle i relation till syftet bli fel i många individuella fall, även om statistiken skulle lyckas se till att det blev ”rätt” på gruppnivå.

Men därtill kommer också att det statistiska underlag som i praktiken skulle kunna användas, skulle vara alltför svagt för att det skulle gå att vara säker på att rättigheten gavs till rätt grupper heller. För att till exempel kunna göra en prediktion av hur nyinvandrade 30-åriga irakiska flyktingars genomsnittliga mellanhavanden med de offentliga finanserna kommer att utvecklas de närmaste 40 åren, kan vi inte göra mycket bättre än att förlita oss på hur motsvarande mellanhavanden såg ut de senaste 40 åren för de i dag 70-åriga irakiska flyktingar som invandrade för 40 år sedan. Där finns betydande felkällor, i att det var andra människor som flydde av andra orsaker och kom till ett annat Sverige.

Situationen kompliceras ytterligare av att det inte är självklart på förhand vilken gruppstruktur som bör användas i analysen, vilket innebär att samma person skulle kunna komma att ges rättigheten eller inte beroende på hur man – delvis godtyckligt – väljer att avgränsa de statistiska kategorierna (som kombinationer av ursprungsländer, uppehållsgrunder och invandringsår). Och troligen ännu viktigare, är slutligen de svårigheter som nämndes i avsnitt 7.1, med att tolka en grupps mellanhavanden med den offentliga sektorns finanser (det enda som vi kan beräkna) som den offentligfinansiella *effekten* av gruppens närvaro i landet (det som vi är intresserade av).

Dessa osäkerheter gör att det inte skulle gå att vara säker på att gruppen som hade rätt till bidrag avgränsades på vad som skulle kunna anses vara ”rätt” sätt för att vara i linje med den målformulering som skulle motivera att rättigheten gavs till vissa grupper men inte till andra. Det är ett ganska stort steg från att göra bedömningen att det är rimligt att utföra sådana statistiska beräkningar på gruppnivå som nämns ovan för att försöka beskriva hur Sverige har påverkats av sin invandring, till att också göra bedömningen att de ger ett informationsunderlag som är tillförlitligt nog för att differentiera rättigheter på basis av.

Här finns alltså problem med vad som av allmänheten skulle kunna upplevas som orättvist, i fråga om vilka som får rätt till ett bidrag för att utvandra och vilka som inte får det – om bidraget ska kunna utformas så att det ger sannolik offentligfinansiell vinst. Det skulle finnas skäl för personer som inte hade grupptillhörigheter som medförde rätt till utvandringsbidrag att känna sig orättvist behandlade, med potentiellt negativa effekter på tilliten till och respekten för välfärdsstaten. De skulle kunna ha skäl att känna att de själva hade högre individuella sannolikheter att bli framtida olönsamma i Sverige, än vad många andra individer hade som fick rätt till ett bidrag som inte de själva fick.

Tradition

Sverige, och EU, brukar generellt försöka undvika att basera rättigheter på grupptillhörigheter. Att det är så, grundar sig troligen både i den grundläggande människosynen att vi alla är ”födda fria och lika i värde och rättigheter”, och i erfarenheter från kanske framför allt USA, av människors låga benägenhet att acceptera att inte få del av en förmån som någon annan får, med hänvisning inte till individuella förutsättningar utan till grupptillhörighet och statistik. Och hur lätt det kan slå tillbaka också mer generellt på arbetet mot det mål som skillnaden i rättigheter skapades för att bidra till (Strömmer, 2002).

Vi gör det bara i ett litet fåtal fall, och då med motiveringen att det som vi då vet blir orättvist för många individer, ändå har till syfte att vara rättvisefrämjande, genom att gynna en grupp som är utsatt för en större diskriminering från samhället i övrigt. Och då att gynna den på just den spelplan där diskrimineringen sker. Detta gäller förtur till det underrepresenterade könet vid lika meriter vid anställning eller antagning till utbildning, liksom könskvotering till bolagsstyrelser; vilka har sin grund i direktivet om likabehandling av män och kvinnor i arbetslivet (76/207/EEG, ändrat genom 2002/73/EG och 2006/54/EG) för att uppnå det övergripande målet med full jämställdhet.

De exemplen, som handlar om kön, skiljer sig då på flera sätt från en rätt till utvandringsbidrag som skulle baseras på grupptillhörighet. Nedan listas fyra väsentliga skillnader.

De underliggande motiven som motiverar att olika grupper behandlas olika skiljer sig: att motverka diskriminering respektive att de offentliga finanserna ska tjäna på det.

Nödvändigheten av att göra det på gruppnivå för att alls kunna differentiera rättigheter med sikte på att uppnå det uppsatta målet skiljer sig. I fallet med offentligfinansiell olönsamhet går det att göra skarpare statistik och därmed en mer målinriktad differentiering på individnivå. Så är inte fallet med diskriminering på grund av kön.

Självklarheten i hur de statistiska kategorierna ska avgränsas, och varför, skiljer sig. I fallet med kön är det självklart att avgränsningen mellan vilka som får och vilka som inte får rättigheterna ska dras mellan *alla kvinnor* och *alla män*. Och det är givet inte av statistik, utan av den teoretiska uppfattningen av de diskriminerande strukturerna, som är kodifierade i diskrimineringslagen (2008:567), det vill säga att det är just könet som är diskrimineringsgrunden. I fallet med utvandringsbidrag finns det ingen sådan teoretisk självklarhet. Där kan olika gruppstrukturer motiveras ungefär lika starkt, och samma person kan komma att omfattas av rättigheten eller inte beroende på vilken struktur som väljs.

Slutligen skiljer sig kvaliteten på den statistik som kan användas för att avgöra hur olika grupper ska behandlas. Det finns en väsentlig statistisk osäkerhet, som har gåtts igenom ovan, avseende olika gruppers framtida offentligfinansiella nettobidrag. Någon motsvarande osäkerhet finns inte i den relevanta statistiken över kvinnor och män. Att kvinnor verkligen är kraftigt underrepresenterade i yrken med högre lön och status kan inte ifrågasättas. Skillnaden mellan de två fallen beror på att det i fallet med kvinnor och män är fråga om statistik över *samtida* och inte *framtida* utfall, och på att det i det fallet inte finns några tolkningssvårigheter motsvarande de om att likställa nettobidrag och effekt.

Utredningen har inte haft resurser till att kunna överblicka och bedöma under vilka villkor som ett system där rätten till bidrag berodde på grupptillhörigheter, skulle vara förenligt med bestämmelserna om grundläggande fri- och rättigheter i regeringsformen (1974:152), eller med dagens diskrimineringslagstiftning. Eller vilka förändringar av den lagstiftningen som annars skulle behövas för att göra det förenligt – och om de förändringarna i sin tur skulle vara möjliga inom EU-rätten, särskilt direktivet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (direktiv 2000/43/EG). De frågorna skulle i förekommande fall behöva utredas mer. Frågor

om grupptillhörigheter kan också väcka frågor inom den internationella rätten.

8.2.3 Ekonomisk påverkan på tredje part

Sverige och Danmark har omfattande välfärdssektorer, och stora delar av de utrikesfödda som bor i dessa länder kommer från länder som inte är i närheten av att erbjuda bland annat liknande nivåer av trygghet vid inkomstbortfall, sjukdom, eller ålderdom; eller gratis skolgång av hög kvalitet. Det är lätt att förstå, och tydligt i flera av utredningens intervjuer i relation till det danska utvandringsbidraget, att detta för många ger tungt vägande skäl emot att lämna Danmark. Det framhålls i dessa intervjuer att även om bidrag om motsvarande flera hundra tusen svenska kronor erbjuds, kan det lätt ses som ganska lite pengar i relation till vad välfärdsstaten annars erbjuder.

Det offentligfinansiella målets idé är också just det: att beloppet som erbjuds ska vara mindre än vad välfärdsstaten har åtagit sig att annars erbjuda till de som väljer att ta emot det. De mottagare som utvandrar på grund av bidraget måste – i genomsnitt – göra förväntad ekonomisk förlust på affären, för att staten ska kunna göra vinst och målet kunna nås. Bara den mottagare som tycker att andra värden väger upp den förlusten, kan vara intresserad av den uppgörelsen.

Att mottagaren, eller åtminstone de allra flesta mottagare, går med förväntad ekonomisk förlust behöver inte problematiseras här. Mottagaren är inte på något sätt tvingad, eller ens pressad, att ta emot bidraget, och får därmed anses göra en välgrundad bedömning av vad som är bäst för den.

Men en del av den ekonomiska vinst som Sverige då gör, tas inte från den motpart som frivilligt går in i uppgörelsen. Den tas från andra individer och offentliga aktörer i landet som den personen flyttar till. Som anhöriga som kommer att hjälpa till med försörjningen, eller offentliga sjukvårdssystem. En del av den ekonomiska vinst som Sverige kan förväntas göra, kan alltså bara göras på bekostnad av fattigare aktörer i andra delar av världen, som inte ges någon chans att säga ja eller nej till uppgörelsen. Och alternativet att Sverige skulle kompensera mottagarländerna ekonomiskt är inte mycket att fundera på, för då faller antagligen det offentligfinansiella målet. Det skulle inte bli mycket vinst kvar att göra.

Det är en konsekvens i sig som bör vägas in i vad som är lämpligt att göra. Det kan därtill vara värt att beakta vilken respons det skulle kunna leda till från de länder som människor flyttar till. Det skulle i första hand röra sig om länder där de som flyttar är medborgare, och som därmed är skyldiga att ta emot dem. Men deras i de flesta fall fattiga offentliga ekonomier kommer troligen inte att vara gladare än den svenska över att behöva sörja för till stora delar icke-arbetsföra (se avsnitt 4.2.3) människor. Det skulle kunna bli en olycklig situation om de länderna då reagerade på ordningen genom att erbjuda samma människor bidrag för att *inte* flytta dit från Sverige, och Sverige blev engagerat i en budgivning om vem som betalade mest för att slippa dem. Konsekvensen skulle troligen, bland annat, bli att en grupp människor skulle riskera att känna sig ganska värdelösa – vilket i sin tur skulle riskera att förvärra sådana konsekvenser som talades om ovan i avsnitt 8.2.1: *Samhällets integration*.

8.3 Samhällsekonomisk analys

Ett utvandringsbidrag kan sannolikt utformas så att det ger en, om än blygsam, direkt offentligfinansiell vinst – där vi med direkt menar ungefär *om inte systemet får några större andra konsekvenser än att offentliga intäkter och kostnader för just de personerna som flyttar på grund av bidraget försvinner*. Det här kapitlet har redogjort för några sådana konsekvenser som ändå skulle kunna uppstå. Delar av dessa, mest direkt de som handlar om risken för försämrad integration av invandrare, kan skapa negativa offentligfinansiella konsekvenser och riskera att medföra att offentligfinansiell vinst i slutändan inte uppstår.

Det är omöjligt att göra någon rimlig bedömning (både på förhand och i efterhand) av sannolikheter för sådana effekter av olika storlekar. Sambanden är för komplexa och kontextspecifika för att kunna identifieras. Men också en sådan effekt av en storleksordning som vi antagligen skulle beskriva som ”mycket liten”, skulle kunna vara tillräckligt stor för att väga upp den direkta vinst som hänvisades till ovan. Det beror på att de invandrare som är kvar i Sverige är så många fler än de som skulle ta emot ett bidrag och utvandra. Den offentliga sektorns nettoomfördelning till flyktingar i Sverige år 2018 uppskattades till exempel av Ruist (2018) till cirka 300 gånger så mycket pengar som den årliga positiva direkta offentligfinansiella effekten av ett ut-

vandringsbidrag på 25 års sikt som skattades i kapitel 7. Och de samlade offentliga *intäkterna* från samma flyktingbefolkning motsvarar omkring 600 gånger så mycket pengar. Det skulle därmed, med ett grovt överslag, räcka med att de årliga offentligfinansiella intäkterna från flyktingar minskade med så lite som en sexhundradedel till följd av försämrad integration på arbetsmarknaden, för att den direkta offentligfinansiella vinsten skulle utraderas. Även om det är omöjligt att göra rimliga bedömningar av sannolikheter för effekter av olika storlekar, är utredningens bedömning att en effekt av åtminstone så liten storlek har hög sannolikhet att inträffa (om bedömningen hade varit en annan, hade effekten inte alls förtjänat att nämnas).

Det är ännu svårare att göra rimliga bedömningar av sannolikheter för olika storlekar på eventuella därtill kommande samhällsekonomiska effekter av potentiellt minskad upplevd rättvisa och tillit till och respekt för välfärdsstaten. Men en liknande slutsats bör gå att dra även där. Sverige är ett av de länder i världen där tilliten till samhället, dess institutioner och valda företrädare är som högst. Mycket av det som gör Sverige ekonomiskt och socialt starkt får anses vila på det. Saker som skattelydnad, fred mellan arbetsmarknadens parter, valdeltagande, tonen i den politiska debatten, frivilligarbete, välgörenhet, att den första invandraren på arbetsplatsen tas emot vänligt av kollegorna, liksom den första funktionsnedsatta, med mera. Den höga nivån av respekt mellan människor på olika nivåer. Det årliga samhällsekonomiska värdet av den styrkan mäts antagligen i hundratals miljarder kronor. Vilket i så fall innebär att det krävs en ännu mindre andels värdeminskning än den i förra stycket nämnda sexhundradedelen, för att väga upp den direkta offentligfinansiella vinsten av ett utvandringsbidrag.

Den sammantagna bilden blir att ett utvandringsbidrag med syfte att skapa offentligfinansiell vinst är ett riskprojekt. På lång sikt kan ett sådant system sannolikt generera en direkt offentligfinansiell vinst – omkring 200 miljoner kronor om året utvärderat över 25 år, enligt skattningarna i kapitel 7. Men det skulle riskera att utmana faktorer som troligen är fundamentala för Sveriges sociala och ekonomiska styrka. Det är inte säkert att det skulle skada dem. Men om det skadade dem ens med bara någon enstaka promille, i samhällsekonomiskt värde, skulle skadan av systemet vara större än nyttan. Och större skador än så kan inte heller uteslutas.

9 Förslag och konsekvenser

I utredningens uppdrag ingår att studera hur andra länder arbetar med stöd till invandrares frivilliga utvandring, för att finna metoder som kan leda till att sådan utvandring kraftigt ökar. Utredningen har dragit slutsatsen att exempel på sådana metoder inte har stått att finna. Endast Danmark ser ut att arbeta med frågan i mer än ungefär lika marginell utsträckning som Sverige. Och också den danska insatsen, som är desto mer omfattande, ser ut att ha haft endast blygsam – om än synbar – effekt på utvandringens storlek.

De danska resultaten, och den bild som gavs i kapitel 3 av icke-västliga invandrares – och särskilt flyktinginvandrares – allmänt låga utvandringsgrader, leder till slutsatsen att oavsett hur Sverige går framåt med frågan, är det troligast att icke-västliga invandrares framtida frivilliga utvandring från Sverige kommer fortsätta att vara låg. Den danska modellen visar på en möjlighet att få den att bli i alla fall något högre än i dag. Det ser då ut att kräva inrättande av ett högt bidrag, som – enligt vad som redogjordes för i kapitel 8 – endast kan motiveras av det offentligfinansiella målet.

I det här kapitlet presenteras utredningens samlade förslag, deras motiveringar och analyser av deras konsekvenser.

9.1 Vilka mål bör få vara styrande?

Bedömning

Utredningens bedömning är att endast det sociala målet bör få vägleda Sveriges insatser på området, och att Sverige därmed inte bör följa den danska modellen med ett högt bidrag. Inrättande av ett högt bidrag, motiverat av det offentligfinansiella målet, förväntas få några mer säkra effekter och några mer osäkra. De relativt säkra effekterna är en viss ökning av utvandringen, troligen allra främst av personer i eller nära pensionsålder; samt en positiv direkt effekt på landets offent-

liga finanser – dock med lång fördröjning. Dessa effekters storlekar har uppskattats i kapitlen 5 respektive 7. Uppskattningarna har betydande felmarginaler, men det ser ändå relativt säkert ut att det åtminstone i någon mån, och åtminstone på över 20 års sikt, skulle uppkomma åtminstone någon vinst. Dock ganska säkert på nivåer som är mycket låga i relation till dagens årliga offentligfinansiella nettoomfördelningar till framför allt flyktinginvandrare.

Till de mer säkra effekterna hör också att en del av – men inte hela – den vinsten skulle göras på bekostnad av enskilda individer och offentliga ekonomier i de, oftast fattiga, länder som människor skulle fås att utvandra till.

På den mer osäkra sidan finns risker för negativa effekter på sammanhållningen i samhället och på upplevd rättvisa och välfärdsstatens legitimitet. Hur stora sådana risker är kan inte realistiskt bedömas på förhand (och skulle inte heller realistiskt kunna utvärderas i efterhand). Men konsekvenserna om den typen av effekter uppstår kan vara desto allvarligare.

Det verkar vara oklokt att ta den risken. Nackdelarna må vara till del osäkra, men de är potentiellt desto större. Valet står mellan en fördel som med hög säkerhet är liten och en nackdel som kanske är lika liten, men som i värsta fall är mycket stor. De möjliga vinsterna verkar vara ganska långt ifrån tillräckligt stora för att det ska vara samhälleligt och samhällsekonomiskt försvarbart att ta en sådan risk.

Den slutsatsen påverkas inte av om ett bidrag i så fall skulle sättas till 100 000 eller 200 000 eller 500 000 kronor per person, och vilka förväntade kostnader och intäkter som det i direkt mening skulle medföra för de offentliga finanserna. Risken, av den storlek som den må vara, uppkommer av användningen av det offentligfinansiella målet per se som motiv för en väsentligt högre bidragsnivå än dagens.

Därmed vägleds de förslag som presenteras under resten av kapitlet enbart av strävan att leva upp till det sociala målet.

9.2 Bidrag till invandrares utvandring

9.2.1 Bör dagens bidrag avvecklas eller utvecklas?

Innan vi går in på detaljerade förslag till utveckling av dagens bidrag till invandrares utvandring, bör vi lyfta den grundläggande frågan om ifall ett sådant bidrag alls bör finnas. Det finns nog inte mycket i den

svenska offentliga apparaten som kommer så få till nytta, och då så liten nytta, och samtidigt skapar så mycket komplicerade juridiska och administrativa frågeställningar, som det nuvarande bidraget. Det berör uppehållstillstånd, skyddsstatusförklaringar, inkomst- och förmögenhetsbedömningar, samt en lista av frågeställningar om i vilka sammanhang som det är lämpligt att betala ut bidrag (se avsnitt 6.2). Det omsätter år 2024 flera miljoner kronor för konferenser och informationsarbete med målsättning att involvera kommuner, länsstyrelser och frivilligorganisationer. Och det har de senaste elva åren kommit lite knappt fyra personer om året till godo, à 10 000 kronor plus en flygresa per person.

Det är utan tvekan oproportionerligt. Åtminstone under antagandet att de personer som har fått bidraget skulle ha kunnat utvandra i alla fall. Och det får anses vara det rimliga antagandet, när en flygbiljett inte behöver kosta mer än motsvarande ett månatligt ekonomiskt bistånd, och de som får det troligen i de flesta fall en gång lyckades samla ihop mellan 5 och 20 gånger så mycket pengar för att göra resan i den motsatta riktningen, till Sverige.

Om utredningen hade arbetat med ett direktiv att se över vad som borde göras med bidraget, utan en däri uttalad önskan om huruvida avveckling eller utveckling var det mest önskvärda, hade av den anledningen rekommendationen blivit avveckling. Men det finns också potential att utveckla bidraget, så att det kan nå åtminstone lite fler och samtidigt bli åtminstone lite lättare att administrera. I linje med utredningens direktiv går vi nu vidare till att utforma förslag för att försöka ta vara på de möjligheterna. Vi kan knappast eliminera känslan av att bidraget ger oproportionerligt mycket administrativt huvudbry i förhållande till nytta, men vi kan åtminstone reducera den. Och det ska vi nu försöka göra.

När vi då tittar på hur bidraget kan utvecklas, gör vi det utifrån följande målsättningar:

– Bidraget ska bidra till det som i kapitel 8 kallades för det sociala målet: att det ska vara lättare att flytta från Sverige för den som inte själv har råd, eller är osäker på om den har råd.
– Bidragets regler ska vara lätta att tolka för handläggare och potentiella sökande.

De flesta författningsförslag som läggs nedan avser *förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land*. Den refereras nedan till bara som *förordningen*.

9.2.2 Bidragets storlek

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att bidragets storlek ska vara oförändrad.

Motivering

Den nuvarande storleken förefaller vara proportionerlig till det sociala målets grad av angelägenhet. Den är tillräcklig för att hjälpa en person att ta sig till ett annat land, men inte mycket mer än så. Att flytta till ett annat land är förstås i många fall komplicerat, och mer pengar är utan tvekan till stor hjälp i många situationer. Men mer pengar är till stor hjälp för de flesta människor, inte bara de som utvandrar. Och utredningen har svårt att se att det skulle vara mer socialt angeläget att invandrare som utvandrar ska få mer pengar än vad de kan få i dag, än att till exempel de som lever på ekonomiskt bistånd ska få det.

9.2.3 Behovsprövning

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att bidraget inte längre ska behovsprövas.
Förordningens 3 § föreslås därför ändras från:

Bidrag får endast lämnas om utlänningen saknar medel att själv bekosta resan samt om utlänningen visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.

Till:

Bidrag får endast lämnas till den som visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.

Motivering

Den svenska välfärdsmodellen går i normalfallet långt med att undvika behovsprövning, och reserverar sådan för de bidrag som är allra mest grundläggande för att människor ska klara sina månatliga levnadsomkostnader; som ekonomiskt bistånd, bostadsbidrag och bostadstillägg för pensionärer. I övrigt tillhandahålls välfärdens nyttigheter generellt lika för alla; också miljardärer har rätt till barnbidrag, offentligt betald sjukvård, och så vidare. Omfördelningen från de som har högre inkomster till de som har lägre koncentreras till att ske genom progressiv beskattning.

Det finns en bred uppfattning om att det upplägget tjänar flera viktiga syften. Det är effektivt, då behovsprövningar är kostsamma och ofta trubbiga. Det skapar legitimitet och acceptans, då alla får se välfärdens tjänster komma också dem själva till del. Och det bygger känslan av att vi är en grupp som hjälps åt för hela gruppens gemensamma bästa. (Finansdepartementet, 2017)

Det nuvarande bidraget förefaller också ha utgjort en god illustration av just hur svårt behovsprövning kan vara. Migrationsverket har inte hittat någon form för effektiv och rättssäker prövning, och gör i realiteten inte mycket prövning. Vilket är lätt att förstå. När en flygbiljett inte behöver kosta mer än motsvarande ett månatligt ekonomiskt bistånd, är det nog i många fall svårt att ens konceptuellt definiera vad det betyder att ”sakna medel att bekosta resan” – som enligt förordningen ska vara kriteriet för att kunna få bidrag. Många människor bör kunna anses pendla mellan att inte uppfylla det kriteriet i början och att uppfylla det i slutet av varje månad.

Det motsvarande bidraget i Norge har varit utan behovsprövning i hela den tid som det har funnits till och det har fungerat. Den erfarenheten indikerar också att om ett fullständigt avskaffande av behovsprövningen leder till någon ökning i antalet beviljade bidrag, bör det vara en ganska liten sådan, då bara något fler bidrag historiskt har betalats ut i Norge än i Sverige (före flyktingvågen från Ukraina, se avsnitt 4.3).

9.2.4 Målgrupp

Bidragets målgrupp omfattar i dag de som har fått uppehållstillstånd som flyktingar (inklusive alternativt skyddsbehövande och på grund av synnerligen ömmande omständigheter) eller anhöriga till sådana – och som inte har fått svenskt medborgarskap. Det omfattar också dessas familjer. Både de som vill flytta till ett hemland och de som vill flytta till ett tredje land omfattas. Nedan läggs förslag avseende hur målgruppen ska utvecklas avseende grund för uppehållstillstånd, medborgarskap, och destinationsland.

Grund för uppehållstillstånd

Utredningens förslag

Utredningen föreslår i första hand att målgruppen utvidgas till att också omfatta alla som har invandrat som anhöriga, till infödda så väl som till invandrare.

Förordningens 2 § första stycket punkt 3 föreslås därför ändras från:

utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av sin anknytning till en utlänning som avses i 1 eller 2 och som inte är berättigad till bidrag enligt 4 §.

Till:

utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning enligt 5 kap. 3 eller 3 a § utlänningslagen (2005:716).

Utredningen föreslår i andra hand att målgruppen fortsatt bara ska omfatta flyktingar och deras anhöriga, och att punkten ovan därmed lämnas oförändrad.

Motivering

I kapitel 8 konstaterades att det sociala målet kan motivera ett antal olika avgränsningar av målgruppen. Den kan omfatta endast flyktingar (inklusive anhöriga till flyktingar), flyktingar plus (alla) anhöriginvand-

rare, alla invandrare, eller alla invandrare och infödda. Och den kan omfatta alla i målgruppen som önskar flytta utomlands, eller bara alla (då per definition inte infödda) som önskar flytta till ett hemland.

Att avgöra vad som är lämpligast här är att göra en bedömning av hur mycket man anser det lämpligt att avgränsa till de mest angelägna grupperna. Utredningen anser det här lämpligt att avgränsa målgruppen till flyktingar plus (alla) anhöriginvandrare. Det finns en tydlig social angelägenhet, som redogjordes för i kapitel 8, i att inkludera också anhöriginvandrare. Den är inte lika stark som för flyktingar, men bör kunna ses som tillräckligt stark.

De skäl som redogjordes för i kapitel 8 för att se annorlunda på de som har invandrat för arbete eller studier anses dock vara starka, varför förslaget i andra hand är att låta målgruppen i detta avseende vara oförändrad snarare än att inkludera också dem.

Medborgarskap

Utredningens förslag

Utredningens föreslår i första hand att den som vid en tidpunkt har ingått som *utlänning* – det vill säga person utan svenskt medborgarskap – i den grupp som är berättigad till bidrag, förblir i den gruppen om den vid en senare tidpunkt förvärvar svenskt medborgarskap.

Följande lydelse föreslås därmed läggas till förordningens 2 §:

Bidrag får även lämnas till svensk medborgare som tidigare haft uppehållstillstånd enligt första stycket och har minst ett annat medborgarskap, om personen befrias från sitt svenska medborgarskap. Bidrag får inte lämnas till en person som enbart har svenskt medborgarskap.

Utredningen föreslår i andra hand att inga förändringar görs med avseende på medborgarskapet.

Motivering

Det som redogjordes för i kapitel 8 om hur det sociala målet kan motivera ett bidrag som ges till invandrare men inte till infödda, baserades på dessa gruppers skillnader i bakgrunder och livserfarenheter. Det

hade ingenting med medborgarskapet att göra, utan har samma relevans för den som en tid efter sin invandring till Sverige har fått ett medborgarskap, som för den som inte har det. Den underliggande motiveringen talar därmed, utan tvekan, för att förvärvande av svenskt medborgarskap inte ska medföra att rätten till bidrag försvinner.

Att inkludera också personer som har svenskt medborgarskap medför dock ännu fler praktiska problem än i dag med att utforma och tillämpa ett fungerande och rättssäkert regelverk, och sannolikt ännu större administrativ börda än i dag. Eftersom bidragets grundidé är att det ska ges till den som avser att lämna landet permanent, bör det göras till villkor för att kunna få bidrag att en person som har ett medborgarskap ska ansöka om att befrias från detta. Det är då viktigt att Migrationsverket kan handlägga de två ansökningarna enligt en process som säkerställer att en sökande inte behöver bli av med medborgarskapet *utan att bidrag samtidigt beviljas*, om så inte var den sökandes önskan.

Man kan dock anse att dessa förslag ytterligare ökar oproportionerligheten i bidragets juridiska och administrativa komplexitet i förhållande till hur många människor som det kommer till nytta; vilket motiverar utredningens förslag i andra hand om att avstå från att göra några ändringar. Utredningens bedömning att förändringarna i första hand bör göras, grundar sig på att en så stor del av alla som genom åren har kommit till Sverige som flyktingar eller som anhöriginvandrare i dag är svenska medborgare. Att inte inkludera dem i bidragets målgrupp är att exkludera en ganska stor andel av de som borde ingå enligt de principiella grunderna för bidragets existens. (Här är det stor skillnad mellan Sverige och Danmark. I Danmark har bara några enstaka procent av alla bidrag gått till personer som hade danskt medborgarskap, sedan dessa inkluderas i målgruppen 2019. Men Danmark har också genom åren varit långt mer restriktivt än Sverige med att ge medborgarskap till invandrare, så den låga andelen ger inte någon bra indikation på hur det kan antas att motsvarande skulle komma att se ut i Sverige.)

Destinationsland

Utredningens förslag

Utredningen föreslår i första hand att bidrag fortsatt ska ges både vid flytt till ett hemland och vid flytt till ett annat land. Dock föreslås en begränsning där bidrag inte kan ges för flytt till länder som ingår i eller har nära samarbete avseende människors rörlighet med EU.

Därmed föreslås följande tillägg till förordningens 1 §:

Bidrag lämnas inte för bosättning i en stat som är medlem i EU eller EFTA.

Utredningen föreslår i andra hand att bidrag endast ska utgå vid flytt till ett hemland (och då fortsatt med tillägget ovan angående EU och EFTA). *Hemland* kan i så fall lämpligen specificeras som *ett land där personen är född eller har medborgarskap*.

Motivering

Det redogjordes i kapitel 8 för varför det bör ses som allra mest socialt angeläget att invandrare får möjlighet att flytta tillbaka till *hemlandet*, men att det också kan ses som att det finns en viss angelägenhet i att ge invandrare – men inte infödda – möjlighet att flytta också till tredje land. Utredningen bedömer det som rimligt både att inkludera också tredje land och att inte göra det, med viss övervikt åt förstnämnda.

Däremot anser utredningen det som i linje med tankarna bakom samarbetet om människors rörlighet inom EU, att inte ge bidrag för flytt till annat land inom det samarbetet, vilket motiverar tilläggsstycket. (En till synes liknande formulering finns i den danska repatrieringslagen, men den avser den sökandes medborgarskapsland och inte landet som personen flyttar till. Ett fåtal bidrag har utbetalats i Danmark för exempelvis syriska medborgares flytt till Tyskland.)

9.2.5 Återkallande av uppehållstillstånd, och ångerrätt

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att det tydliggörs att den rätt som i dag finns för den som har permanent uppehållstillstånd, att vid flytt utomlands anmäla att den vill ha uppehållstillståndet kvar i två år efter utflyttning, gäller också för den som har fått utvandringsbidrag. Liksom att sådan anmälan inte ska påverka den sökandes möjlighet att beviljas bidrag.

Utredningen föreslår också att för den som har ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och mottar utvandringsbidrag, ska uppehållstillståndet återkallas.

Utlänningslagens 7 kap. 7 § föreslås därför ändras från:

Ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Om utlänningen anmält till Migrationsverket att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör, får uppehållstillståndet dock återkallas tidigast när två år har förflutit efter det att bosättningen här i landet upphörde.

Till:

Ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Om utlänningen anmält till Migrationsverket att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör, får uppehållstillståndet dock återkallas tidigast när två år har förflutit efter det att bosättningen här i landet upphörde. Det gäller även för den som har tagit emot bidrag enligt förordningen (1984:890) om statligt bidrag till resor från Sverige till annat land.

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska återkallas för den som har tagit emot bidrag enligt förordningen (1984:890) om statligt bidrag till resor från Sverige för bosättning i annat land.

(Se författningskommentarer i avsnitt 10.2 angående föreslagen ändrad rubrik på förordningen.)

Och följande tillägg föreslås till förordningens 2 §:

Bidrag får lämnas även om den sökande anmäler att den vill ha kvar sitt permanenta uppehållstillstånd trots att bosättningen upphör enligt 7 kap. 7 § första stycket utlänningslagen (2005:716).

Motivering

Det har understrukits starkt i flera av utredningens intervjuer i Danmark, att en initial rätt att ångra sin utvandring är en viktig bidragande faktor i många människors beslut att våga utvandra. Efter många år i ett annat land är osäkerheten i många fall stor om hur det skulle vara att leva i hemlandet igen. Många skulle inte våga fatta beslutet om det var tvunget att vara definitivt från början. Statistik från Danmark visar att det är relativt få som faktiskt flyttar tillbaka till Danmark efter utvandring (se avsnitt 4.2.3). Men informanter menar att möjligheten att göra det är viktig i att få desto fler att våga utvandra. Så att nettoeffekten av att utvandrare får ångra sig troligen ändå är större utvandring, också efter att de som sedan ångrar sig har subtraherats. Informant vid IOM understryker också att det för många är en lång process att ta beslutet att flytta tillbaka till hemlandet, med mycket osäkerhet om hur det faktiskt ska bli.

Utredningen anser därför att möjligheten att initialt ångra sin utvandring bör värnas, både för de som tar emot bidrag för sin utvandring och de som inte gör det. De föreslagna ändringarna i 7 kap. 7 § första stycket utlänningslagen och förordningens 2 § syftar till att uppnå detta. Utredningens bedömning är att rätten att anmäla att man vill ha sitt permanenta uppehållstillstånd kvar i två år, redan i rådande situation ska tillkomma också den som har tagit emot bidrag till sin utflyttning – och att nyttjande av rätten samtidigt inte ska stå i vägen för att ansökan om bidrag beviljas. Migrationsverket har dock gjort andra tolkningar än utredningens, vilket visar att andra tolkningar är möjliga, och därför föreslås dessa förtydliganden.

Tidsbegränsade uppehållstillstånd nämns i dag inte i paragrafen och kan generellt inte återkallas på grund av utflyttning, varken med bidrag eller ej. Den situationen är i dagsläget föremål för en större översyn av grunderna för återkallelse av olika uppehållstillstånd inom ramen för ”Utredningen om skärpta krav på hederligt levnadssätt och ökade möjligheter till återkallelse av uppehållstillstånd” (se Ju 2023:25 och direktiv 2023:158). Den här utredningen begränsar sig därför till

att lägga förslag angående återkallelse av tidsbegränsade uppehållstillstånd som specifikt avser de som tar emot bidrag till sin utvandring.

För dessa föreslås att det tidsbegränsade uppehållstillståndet ska återkallas. Ingen ångerrätt föreslås. Delvis för att ovan nämnda resonemang om värdet av ångerrätt inte bör ses som lika giltigt för de som har tidsbegränsade uppehållstillstånd, eftersom dessa generellt har uppehållit sig kortare tid i Sverige och inte haft samma motivering till att rota sig. Men framför allt för att det rent praktiskt inte finns något längre utrymme i tid att skapa en ångerrätt inom, när uppehållstillståndet är tidsbegränsat.

9.2.6 Återkrav

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att utbetalt bidrag ska kunna återkrävas om den som mottar det inte utflyttar, eller utflyttar och sedan återvänder till Sverige, eller visar sig ha fått bidraget genom att lämna oriktiga uppgifter.

Därmed föreslås följande läggas till förordningen som en ny 6 §:

Bidrag som betalats ut enligt denna förordning får krävas åter om den eller de som har mottagit bidrag inte reser ut från Sverige, eller reser ut från landet och sedan återvänder och bosätter sig i Sverige. Detsamma gäller om den som mottagit bidraget har lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt orsakat att bidrag felaktigt utbetalats.

Motivering

Utan möjlighet till återkrav finns en, i alla fall teoretisk, risk för att bidraget kan användas till semesterresor. Bidrag inom välfärdssystemen ska användas för avsett ändamål och bör i annat fall återkrävas från den som missbrukar bidraget. Utredningen gör bedömningen att det behövs ett författningsstöd för Migrationsverket för att kunna fatta beslut om återkrav. Det gäller alla slags återkrav, även återkrav föranledda av oriktiga uppgifter eller om någon på annat sätt har orsakat en felaktig återbetalning.

9.2.7 Ansvariga aktörer

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att inga förändringar görs avseende ansvaret för arbetet med bidraget. Detta föreslås fortsatt ligga hos Migrationsverket.

Motivering

Det övervägande skälet för utredningens bedömning att ansvaret bör ligga hos Migrationsverket, är att uppdraget är svårt och att Migrationsverket har den mest relevanta kompetensen för att kunna utföra det. Både bidragshandläggningen och administrationen av utflyttningen kräver kompetens i migrationsjuridik. Komplex kompetens därtill. Migrationsverket har rapporterat om hur svår juridiken är och utredningen har suttit i flera långa samtal med verkets företrädare om dessa svårigheter (se kapitel 6).

Det är alltså svårt till och med för den offentliga aktör som har den högsta relevanta juridiska kompetensen. Det framträder som ett avgörande skäl för att den aktören bör ha ansvaret. Det hade blivit ännu svårare för vilken annan aktör som helst att genomföra uppgiften och göra det rättssäkert.

Det enda alternativ som förefaller ligga på bordet, är att följa Danmark i att lägga ut ansvaret på landets alla kommuner. Det som talar för det är att de som faktiskt kan vara intresserade av att söka bidraget till stora delar antagligen är sådana som kommunernas socialtjänster redan löpande träffar och har relationer till. Det skulle kunna göra det lite lättare för potentiella sökande att ha dialog med ansvariga personer om villkoren. Det framhålls dock vid utredningens intervjuer med kommunala företrädare i Danmark och Sverige, att det inte passar eller skulle passa så bra in i de mötena och relationerna. Dessa möten är så starkt fokuserade på hur klienterna ska komma bättre in i samhället där de bor, det vill säga i princip motsatsen till det som utvandringsbidraget handlar om.

Utredningens bedömning är dock att den typen av faktorer för eller emot är av jämförelsevis låg betydelse. Det väger väsentligt tyngre att uppgiften behöver hanteras centraliserat, och då hos den mest kompetenta aktören, för att kunna genomföras effektivt och rättssäkert. Antalet kommuner i Sverige är betydligt större än antalet bidrags-

ansökningar per år, och kommer sannolikt så att förbli. I mindre kommuner skulle i många fall en ny handläggare behöva lära sig det aktuella regelverket, inklusive den relevanta utlänningsjuridiken, i princip varje gång som en ansökan kom in. Det skulle vara både ett slöseri med resurser och en (mycket) svår situation att skapa likvärdiga och rättssäkra hanteringar i. Det skulle också riskera att bli en sidouppgift som marginaliserades, medan det på Migrationsverket skulle vara lättare att förtydliga och stärka bidragets position inom organisationen.

(I Danmark är situationen något lindrigare, med färre kommuner och fler ansökningar. Men också där får utredningen genom sina intervjuer intrycket av att de mindre kommunerna egentligen inte klarar av uppgiften, utan i praktiken löser handläggningen genom att ta hjälp av Dansk Flyktingehjælp – och att olika kommuner också sköter bidraget ganska olika. Kanske att detta också leder till att den icke-statliga organisationen Dansk Flyktingehjælp får ett orimligt stort inflytande över offentlig myndighetsutövning.)

9.2.8 Föreskriftsrätt

Utredningens förslag

Utredningen föreslår följande som ny 7 § till förordningen:

Migrationsverket har rätt att meddela föreskrifter om verkställigheten av denna förordning.

Motivering

Som har redogjorts för i kapitel 6, har ett antal detaljerade frågor uppstått där man på Migrationsverket har varit osäkra på hur man ska tolka förordningen. Tolkningsosäkerhet ser då också, enligt den bild som utredningen har fått, genomgående ut att ha lett till avslag i de individuella fallen. Utredningen vill notera sin uppfattning att myndigheten kanske inte har haft helt uppenbara juridiska eller andra motiveringar för riktigt alla de problem som det har identifierat med att bevilja bidrag i riktigt alla fall. Utredningen kan i viss mån ifrågasätta på vilka grunder som man har ansett att bidrag inte ska kunna beviljas till den som har skulder, eller när en flygbiljett till destina-

tionslandet inte kan bokas, eller när den sökandes pass är från Somalia. Och konstaterar också att dessa är exempel på saker som inte har ansetts som oöverstigliga problem i Danmark. (I Danmark har till exempel flygbiljetter kunnat bokas till ett grannland, och det har överlåtits på mottagaren att själv ta sig över den sista gränsen.)

Utredningen vill dock inte lägga förslag på instruktioner för hur Migrationsverket ska tillämpa förordningen i så detaljerade frågor. I stället föreslås att Migrationsverket ges föreskriftsrätt avseende bidraget, vilket tydliggör ett ansvar för myndigheten att utarbeta riktlinjer för hur flera av dessa detaljer ska regleras. Det behövs enligt utredningen en allmän föreskriftsrätt som omfattar verkställigheten av förordningen, bland annat utformning av ansökan och handläggningen. Det behövs också föreskrifter som tillser att en sökande som har svenskt medborgarskap och i samband med ansökan om bidrag också ansöker om befrielse av medborgarskapet, inte behöver bli av med medborgarskapet *utan att bidrag samtidigt beviljas*, om så inte var den sökandes önskan. (Se avsnitt 9.2.4 under *Medborgarskap*.)

Utarbetandet och beslutsfattandet om föreskrifter ska också leda till att frågorna får en naturlig plats i Migrationsverkets organisation och att processerna kring ansökningar får rättsligt stöd i det löpande arbetet och på andra sätt kvalitetssäkras inom ramen för Migrationsverkets kvalitetsarbete.

Utredningen vill då också rekommendera att grundinställningen vid utarbetande av föreskrifter bör vara att bidrag som utgångspunkt *bör* beviljas när så inte uppenbart strider mot någonting som står i förordningen eller annan juridik. Och att man bör iaktta viss försiktighet med att anse att beviljande av bidrag i olika fall skulle vara ”olämpligt” och därför grund för avslag, när det inte skulle medföra någonting som är uppenbart *otillåtet*.

9.2.9 Överklagande

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att beslut enligt förordningen fortsatt inte ska kunna överklagas.

Motivering

Utredningen bedömer att förordningen, med de tillägg som görs ovan, fortsatt ger Migrationsverket ett stort utrymme att tolka förordningen. Utredningens förhoppning är att förslagen om föreskriftsrätt ska göra det tydligare hur verket gör dessa tolkningar. Därmed bedömer utredningen att det inte ska finnas mycket för en sökande att ta fasta på för att överklaga verkets beslut. Det är med andra ord inte sådana beslut som lämpar sig för en överklagandeprocess. Mot det kan sägas att eventuellt överklagande skulle kunna bedömas som en civil rättighet enligt artikel 6 Europakonventionen. Utredningen har inte fördjupat sig i den frågan utan bedömer att förslaget är i linje med den praxis som gäller för liknande bidrag reglerade i förordning.

Därtill är det totala antalet bidragsbeslut per år lågt, och kan förväntas förbli så. Och givet hur lite pengar det rör sig om, för alla utom större familjer, förefaller det mer troligt att de som har fått avslag kommer att utvandra utan stöd, än att de kommer att stanna i Sverige och driva överklagandeprocesser. Det förefaller därmed fullt sannolikt att om en rätt att överklaga infördes, skulle antalet överklaganden över lång tid bli lika med noll.

9.3 Övriga insatser

9.3.1 Andra former av stöd till invandrares utvandring

Utredningen har arbetat med två strategier för att samla in förslag på om det finns andra former av stöd än ekonomiskt bidrag som kan underlätta invandrares utvandring. Den ena var att fråga om detta vid alla intervjuer i relation till den danska utvandringsordningen, då intervjupersonerna alla hade stor erfarenhet av att följa personer ur målgruppen från ett tidigt planeringsskede till fullföljd eller avbruten utvandring. Den andra var att skicka ett brev till 15 etniskt baserade organisationer i Sverige (alla större sådana som utredningen lyckades hitta en fungerande epost-adress till) med inbjudan att inkomma med förslag.

De svar som inkom vid de danska intervjuerna sade samfällt att målgruppen inte har någon väsentlig nytta av annat stöd än ekonomiskt bidrag. Att de har god kunskap om sina hemländer och deras relevanta regelverk och sociala villkor, och i den mån som det efter

många år i Danmark är någon detalj som de inte har koll på, har de egna nätverk för att ta reda på det som de behöver. Och att de inte har nytta av offentlig hjälp med information eller administration.

Från organisationer i Sverige inkom inga förslag på andra former av stöd än ekonomiskt bidrag.

Utredningen har och lägger därför inga förslag på inrättande av något övrigt stöd än ekonomiskt till invandrares utvandring.

9.3.2 Information om bidraget

Utredningen har också i uppdrag att se över vilka insatser som är lämpliga för att nå ut med information om det ekonomiska bidraget. Ett liknande uppdrag har också givits till Migrationsverket i dess regleringsbrev för 2023 och 2024.

Migrationsverket har gjort ett stort arbete enligt det uppdraget, som fortfarande är pågående med fler aktiviteter planerade till hösten 2024. Information på hemsida, sociala medier och internt nätverk har setts över. Internutbildningar har genomförts för anställda som möter invandrare och som möter andra relevanta aktörer i samhället. Flera konferenser och seminarier har genomförts för kommuner, länsstyrelser och frivilligorganisationer, och fler planeras till hösten 2024. Ett pilotprojekt för mer lokal information tillsammans med i första hand Valdemarsviks kommun har påbörjats. Upphandling av framtagande av informationsmaterial pågår, liksom upphandling av målgruppsanalys.

Utredningen konstaterar att Migrationsverket har kommit långt med att utveckla arbetet med att sprida information om utvandringsbidraget, med både utveckling av metoder och byggande av nätverk. Utredningen har tagit del av myndighetens strategidokument och deltagit på en nätverkskonferens för framför allt kommuner, och har fått en god inblick i arbetet. Utredningen bedömer att ett arbete som får fortsätta på den inslagna vägen, där Migrationsverket får fortsätta att utprova och utvärdera strategier, troligtvis kommer att leda till ett ändamålsenligt och väl fungerande informationsarbete.

Utredningen konstaterar här att Migrationsverkets insikt och kunskapsbild i frågan är överlägsen utredningens, och ser generellt inte att den har något att tillägga till Migrationsverkets planer på hur arbetet lämpligen bör utvecklas. Utredningen vill dock understryka att det

är lämpligt att brett riktad informationsspridning kombineras med att de som är intresserade av att söka bidraget välkomnas att kontakta ansvariga handläggare *inför* ansökan, för att vid behov klargöra vilka villkor som gäller i den individuella situationen för att ansökan ska kunna beviljas. Detta inte minst utifrån den bild som gavs i avsnitt 6.2 av att många som nås av information om bidragets existens verkar tolka informationen om vem som är berättigad felaktigt, och söker bidraget trots att de själva inte är berättigade. Direktkontakter med handläggare bedöms här ha en viktig funktion i att komplettera de bredare informationsstrategierna.

Utredningen håller det vidare för självklart att Migrationsverket också fortsatt ska ha ansvaret för arbetet med att korrekt information om bidraget når fram till målgruppen. I avsnitt 9.2.7 föreslås att ansvaret för handläggning, beslut och administration av bidraget fortsatt ska vara Migrationsverkets ansvar. Ansvaret för informationsspridningen bör också naturligt ligga hos den aktör som har ansvaret för och kunskapen om det som informationen rör.

Att Migrationsverket bör ha ansvaret för att arbetet sker på ett bra sätt innebär inte att myndigheten förutsätts vara ensam utförare av arbetet. I Danmark har till exempel den myndighet som har ansvaret – *Hjemrejsestyrelsen* – kontrakterat Dansk Flyktingehjælp för utförandet. Migrationsverket kan om det finner lämpligt göra liknande.

Det finns dock två viktiga skillnader, som gör att det troligen är mer som talar för sådan kontraktering i Danmark än i Sverige. Den ena är att Hjemrejsestyrelsen inte ansvarar för bidragets administration i Danmark; det gör kommunerna och de saknar till stora delar kapacitet att utföra informationsarbetet (se också avsnitt 9.2.7). Den andra är att det i Danmark finns en icke-statlig organisation att tillgå med stor – större än någon annan aktörs – kunskap i frågan, i form av Dansk Flyktingehjælp. (Den andra skillnaden kan förstås delvis beskrivas som en konsekvens av den första. Men i så fall bara delvis. Dansk Flyktingehjælps starka engagemang i frågan ända sedan mitten på 1990-talet bör i första hand beskrivas som en integrerad del av organisationens vilja och uppdrag att göra gott för människor med flyktingbakgrund.)

Också hur informationsarbetet sker i Tyskland är svårt att generalisera till svenska förhållanden, eftersom arbetet i Tyskland har kopplats på ett stort nätverk av rådgivningscentra som primärt existerar för att utföra andra och större uppgifter – och som kan vara så stort och

utvecklat som det är just därför (se avsnitt 4.4). En jämförelse med Norge torde vara mer relevant, och där åligger ansvaret för att informera om bidraget samma myndighet som ansvarar för dess administration: Utlendingsdirektoratet.

Migrationsverket understryker, och utredningen instämmer i, att kommuner kan vara viktiga samverkanspartners i arbetet med att sprida information. Inte minst då de har fler kontaktytor mot målgruppen, särskilt den del av målgruppen som de möter genom socialtjänstens arbete. Utredningen ser här positivt på Migrationsverkets starka fokus på att utveckla former för samarbete med kommunerna.

Utredningen bedömer att det är lämpligt att det samarbetet fortsätter att ske under frivilliga former, och att det inte finns något behov av att reglera kommunernas aktiva deltagande genom lagstiftning. Landets kommuner gör i dag omfattande insatser för att på olika sätt hjälpa invandrare att navigera i det svenska samhällets regler och system, både enligt och utöver vad de är tvingade till enligt lag. (Bland annat uppgiften att ge råd och stöd enligt Socialtjänstlagen [2001:543].) Många kommuners aktiva deltagande i Migrationsverkets konferenser om utvandringsbidraget illustrerar deras vilja att bidra också i den här frågan, och utredningen bedömer att deras bidrag har stora möjligheter att ske på ett bra sätt också utan att de åläggs ansvar genom lagstiftning.

9.3.3 Migrationsverkets projektstöd

Utredningens förslag

Utredningen föreslår att budgetutrymme för projektstöd under rubriken *återvandringsförberedelser* inte ska finnas i framtida budgetar för Migrationsverket.

Motivering

Projektstödet, som nämns i avsnitt 4.1.2, tillkom enligt uppgift då större antal människor ville flytta tillbaka från Sverige till Chile på 1980-talet, och växte sedan vid Bosnienkrigets slut på 1990-talet. Enligt en informant på Migrationsverket innebar inte minst Bosnien-episoden något av en samhällelig kraftsamling för flyktingars möjlighet att flytta

tillbaka till hemlandet. Många kommunala och ideella aktörer var involverade i många typer av projektaktiviteter, som rekognoseringsresor och också förberedande av de lokalsamhällen som skulle ta emot de som flyttade tillbaka. Det fanns också kopplingar till biståndsprojekt.

Efter att den episoden klingade av, förefaller stödet mest ha blivit kvar utan någon egentlig motivering därtill. Ganska kraftigt varierande summor har anslagits genom åren, men styrningen och uppföljningen av medlens användning har varit begränsad. Projektstödet anslås av Migrationsverket och bekostar posten *återvandringsförberedelser* i verkets budget. Det står inte, och har enligt uppgift aldrig stått, i regleringsbrev eller någon annanstans att det har varit önskvärt från regeringen att Migrationsverket ska anslå hela eller delar av budgetposten till andra aktörers projektverksamhet. Att så alltid har gjorts, eller i alla fall att det har fortsatt att göras också efter 1990-talet, verkar mer ha varit i brist på bättre användningsområden för medlen som har anslagits på budgetposten. Det ges ingen annan tydlig signal till myndigheten, och myndigheten har inte själv brukat ha några egna uppslag, om hur den ibland ganska stora posten ska användas. Då har utlysning av projekt varit ett lätt sätt att spendera pengarna. En informant på Migrationsverket framhåller också, att det har spelat roll att det har varit ett sätt att spendera pengarna på som har gjort av med jämförelsevis lite av myndighetens administrativa resurser.

Det finns enligt uppgift ingen målstyrning för projektverksamheten internt på Migrationsverket heller, eller någon dokumentation av vad verksamheten ska uppnå och hur, eller enligt vilka kriterier som ansökningar om projektstöd ska bedömas. Det finns, i klartext, ingen tydligt uttryckt uppfattning på någon nivå om varför projektstödet ska finnas i dag. Enligt den utvärdering som genomfördes av Veta Advisor (2023), har det heller inte skett något större samlat lärande från projektverksamheten.

En liknande historik finns i Norge, där ett liknande projektstöd uppstod någon gång på 1990-talet, och sedan blev mer mållöst och tillbakadraget under 2000-talet. Där agerade man på situationen och avskaffade stödet 2008 (Brekke, 2014; något liknande stöd finns inte heller i Danmark). Utredningen bedömer att det är det enda rimliga att göra detsamma i Sverige. Om det inte finns en förklaring någonstans till varför en verksamhet behöver finnas, ska offentliga resurser inte läggas på den.

9.4 Konsekvensanalys

Här redogörs för de väntade konsekvenserna för samhället och samhällsekonomin av utredningens samlade förslag ovan.

Utredningens förslag kommer troligen att leda till en liten ökning av antalet personer som får utvandringsbidrag. Detta då den grupp som har rätt till bidrag utvidgas något, och då det förtydligas att bidrag ska kunna ges också till den som anmäler att den vill ha ett permanent uppehållstillstånd kvar en tid efter utvandring. Utredningens bedömning är att antalet bidrag mest troligt kommer att öka med något eller några få tiotal personer per år, till en kostnad om några hundra tusen kronor per år.

Förslagen kommer troligen att leda till en blygsam, eller kanske lika troligt ingen, ökning i invandrares totala utvandring från Sverige. Att förslagen ska leda till någon ökning alls, förutsätter att 10 000 kronor plus en flygbiljett faktiskt avgör beslutet för någon.

Förslagen kommer förhoppningsvis att kunna bidra till ett något effektiviserat arbete med bidraget på Migrationsverket, genom den föreskriftsrätt som verket föreslås få.

Förslagen bör leda till en offentligfinansiell besparing om cirka två miljoner kronor per år, genom att Migrationsverkets projektstöd avskaffas. Projektstödets budget är 1,7 miljoner kronor för 2024 och var i genomsnitt lite över två miljoner kronor per år under tiden 2004–2022 (Veta Advisor, 2023).

Inga nämnvärda samhällsekonomiska effekter förväntas därutöver, eftersom förslagen endast omfattar mindre justeringar av hur saker fungerar i dag. Utredningen tillstår här att den har misslyckats med kärnan av sitt uppdrag, att hitta sätt att öka invandrares frivilliga utvandring. Men menar att den har gått igenom det informationsunderlag som finns i frågan – och att misslyckandet beror på att den har funnit att inga erfarenheter av eller indikationer på lämpliga sätt synes existera.

Enligt punkt 4 i övergångsbestämmelserna till förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar, gäller 6 § i den nu upphävda förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning för denna utredning. Det innebär att utredningen också ska göra en bedömning av om förslagen överensstämmer med eller går utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen; samt om det finns några särskilda hänsyn att tänka på vad gäller ikraft-

trädandet av författningsförslagen. Utredningen bedömer att samtliga förslag är förenliga med de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen, och ser inga behov av särskilda hänsyn gällande tidpunkt för ikraftträdandet.

Utredningens direktiv anger också att utredningen ska bedöma förslagens förenlighet med Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter. Utredningen bedömer att samtliga förslag är förenliga också med dessa.

9.5 Respons från berörda aktörer

Utredningen har inhämtat respons på sina förslag och på ett tidigare utkast till betänkandet från Migrationsverket och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Migrationsverket är den aktör som främst berörs av utredningens förslag. Landets kommuner, som representeras av SKR, berörs däremot inte i någon större utsträckning av utredningens förslag. Men att så är fallet är resultatet av en aktiv värdering av huruvida det vore lämpligt att ge kommuner ansvar (se avsnitt 9.2.7), och därför har också respons från SKR setts som viktig.

Migrationsverkets respons har till stora delar beaktats i de förslag och kommentarer som presenteras här, och bedöms inte behöva kommenteras ytterligare därutöver.

SKR har avlämnat en mer officiell respons, som i huvudsak lyfter tre saker vilka återges nedan.

SKR instämmer i resonemanget i avsnitt 9.2.7 om varför Migrationsverket fortsatt bör ha ansvaret och inte kommunerna.

SKR uttrycker att de är nöjda med resonemangen i avsnitten 8.2.1 och 8.2.2 avseende samhällets integration respektive upplevd rättvisa. Man vill särskilt framhålla att ett bidrag som utformas enligt det offentligfinansiella målet skickar en tydlig signal som ”medför negativa konsekvenser för målgruppen – vilket är kontraproduktivt för integrationen”.

SKR vill väcka frågan om ifall det vore lämpligt om kommuner kunde få information om utbetalning av utvandringsbidrag från Migrationsverket via *Sammansatt bastjänst för ekonomiskt bistånd (SSBTEK)*. Syftet med det skulle vara att kommuner skulle kunna få information om att bidrag har betalats ut till personer som samtidigt har sökt ekonomiskt bistånd som handläggs i bastjänsten.

Den sistnämnda punkten formuleras av SKR som en frågeställning och inte ett skarpt förslag. Eftersom frågan har väckts sent i utredningens arbete och innefattar frågor om offentlighets- och sekretess, har utredningen inte haft tid att göra någon egen bedömning av den. Den återges därför bara här som någonting som berörda aktörer kan ha anledning att undersöka vidare.

9.6 Integritetsanalys

Utredningen har i det föregående lämnat förslag på ändringar i utlänningslagen och förordningen. Här beskriver vi hur ändringarna antas inverka på behandlingen av personuppgifter med tanke på skyddet för personuppgifter och skydd mot intrång i den personliga integriteten.

9.6.1 Regler av betydelse för behandling av personuppgifter i detta fall

Grunden för att få flytta till hemlandet eller ett annat land finns i artikel 13 FN:s universella förklaring om mänskliga rättigheter. FN har därefter antagit flera konventioner om mänskliga rättigheter bland annat Konventionen om politiska och mänskliga rättigheter från 1966.

Det finns ett omfattande rättsligt skydd för personuppgifter och privatlivet. EU-stadgan om mänskliga rättigheter fastslår rätten till skydd för personuppgifter och Europakonventionen anges att var och har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Det finns även grundlagsskydd för den enskildes personuppgifter och privatliv i 2 kap. 6 § andra stycket regeringsformen. Där anges att ”var och en gentemot det allmänna skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden”.

Dataskyddsförordningen är den generella regleringen av personuppgiftsbehandling inom EU.[1] Att dataskyddsförordningen är en EU-förordning innebär att den i alla delar är direkt tillämplig i varje med-

[1] Den 27 april 2016 antogs Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), förkortad dataskyddsförordningen eller EU:s dataskyddsförordning. Från och med den 25 maj 2018 trädde dataskyddsförordningens bestämmelser i kraft.

lemsstat. Dataskyddsförordningen syftar dels till att skydda fysiska personers grundläggande fri- och rättigheter särskilt skydd vid behandling av personuppgifter, dels att genom en likvärdig skyddsnivå i medlemsstaterna säkerställa ett fritt flöde inom unionen. Förordningen innehåller ett antal bestämmelser som förutsätter eller ger utrymme för kompletterande nationella bestämmelser och påminner i dessa delar om ett direktiv. Inom utlänningsrätten finns sådan kompletterande lagstiftning[2] som består av utlänningsdatalagen (2016:27) och utlänningsdataförordning (2016:30). Båda är av relevans för denna utredning.

I Migrationsverket instruktion anges att det är verkets uppdrag att hantera frågor som gäller självmant återvändande, medborgarskap och återvandring.[3] Begreppet återvandring ska skiljas från självmant återvändande som är kopplat till ett myndighetsbeslut. Det senare handlar om att en person är skyldig att återvända till ett annat land och samarbetar om frivillig återresa med berörda myndigheter med följd att tvångsmedel inte behöver användas.[4] Begreppet återvandring tar enbart sikte på att person av egen vilja väljer att flytta till annat land.[5] Det faller därför utanför återvändandedirektivet.

Utlänningsdatalagens syfte är att Migrationsverket, Polismyndigheten och utlandsmyndigheterna ska kunna behandla personuppgifter på ett ändamålsenligt sätt i sin verksamhet enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen. Av intresse här är att säkerställa skydd vid sådan behandling enligt 2 § punkten 5 om bistånd och stöd och punkten 6 om svenskt medborgarskap. I punkt 5 ingår uppgifter enligt förordningen (1984:890)[6] och i punkt 6 uppgifter enligt lagen om svenskt medborgarskap och medborgarskapsförordningen.

9.6.2 Vilka nya personuppgifter tillförs genom ändringarna?

I förordningsförslaget utvidgas personkretsen till fler kategorier av utlänningar som får ansöka om bidrag. Personkretsen utvidgas också till att avse svensk medborgare som tidigare haft uppehållstillstånd

[2] Även lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till dataskyddsförordningen (kallad dataskyddslagen) är tillämplig på Migrationsverket instruktion.
[3] Förordning (2019:502) med instruktion för Migrationsverket.
[4] Kommissionens rekommendation (EU) 2017/2338 om upprättande av en gemensam ”Handbok om återvändande”, bilagan s. 90–93.
[5] 2008/115/EG.
[6] Se Fridberg, Ingela Utlänningsdatalagen (2016:27) 2 § Karnov (JUNO, besökt 2024-04-23).

och minst ett annat medborgarskap. Vidare införs en bestämmelse om återkrav och Migrationsverket får rätt att utfärda föreskrifter om verkställigheten av förordningen.

Vad avser personkretsen innebär förslaget att bidrag inte bara lämnas till anhöriga till flyktingar utan till alla som kommit till Sverige som anhöriga. Med det följer behandling av fler personuppgifter för utlänningar som har anknytning till en annan person som är bosatt eller som har beviljats uppehållstillstånd för bosättning i Sverige. Vidare utvidgas kretsen till att utöver make eller maka även gälla sambo. Hit räknas personuppgifter om den familj som utlänningen bildat i Sverige. Ändringen sker med tanke på att familjer bildas på nya sätt.

För svenska medborgare förslås ett villkor som rör befrielse från medborgarskapet vilket leder till att andra personuppgifter enligt medborgarslagstiftningen behandlas.

Ett beslut om återkrav är ett beslut som går den enskilde emot. Genom att det införs en bestämmelse om återkrav kommer fler och nya personuppgifter att behandlas som rör ekonomiska och personliga förhållanden.

Bemyndigandet för Migrationsverket att utfärda föreskrifter om verkställigheten av förordningen gör det troligt att andra slags personuppgifter troligen kommer att behandlas.

I 7 kap. 7 § andra stycket utlänningslagen föreslås att det tidsbegränsade uppehållstillståndet ska återkallas för den som beviljats bidrag. Det är ett betungande beslut. I samma bestämmelse första stycket föreslås att detta inte gäller för utlänningar med permanent uppehållstillstånd.

9.6.3 För vilket eller vilka ändamål får Migrationsverket behandla uppgifterna?

Av 11 § utlänningsdatalagen framgår för vilka ändamål som personuppgifter får behandlas. För alla ändringarna är ändamålet med behandlingen av personuppgifter att handlägga ärenden eller en myndighets biträde i sådana ärenden i verksamhet enligt punkten 1 nämnd bestämmelse.

Laglig grund för behandling av uppgifterna

Artikel 6 dataskyddsförordningen anger att behandling är endast laglig om och i den mån åtminstone ett av villkoren a–f.

Migrationsverket har laglig grund att behandla personuppgifterna om den registrerade har lämnat sitt samtycke till behandling av hans eller hennes personuppgifter. För att ett samtycke ska vara giltigt uppställs fyra krav i artikel 7 dataskyddsförordningen. Ett samtycke kan när som helst återkallas. Ett samtycke bör därför inte ensamt utgöra grund för behandlingen.

Som laglig grund kan Migrationsverket stödja sig artikel 6 punkten c eller e. Detta mot bakgrund av att behandlingen är nödvändig för att Migrationsverket ska kunna fullgöra en rättslig förpliktelse[7] (c) alternativt bedömas som en uppgift av allmänt intresse eller ett led i myndighetsutövning (e). Vad avser personuppgifter som behandlas i samband med återkallelse av ett tidsbegränsat uppehållstillstånd enligt ändring i 7 kap. 7 § andra stycket utlänningslagen bedöms punkten c utgöra laglig grund.

9.6.4 Risker med behandlingen

I artikel 9 punkten 1 stycket dataskyddsförordningen finns en uppräkning av känsliga personuppgifter som avslöjar ras eller etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse upp. Vidare anges exempelvis uppgifter om hälsa eller en persons sexualliv eller sexualitet. Artikeln fastslår att det är förbjudit att behandla känsliga uppgifter såvida inte den registrerade lämnat samtycke till behandlingen enligt punkten 1.

Utgångspunkten för personliga förhållanden är att en person har rätt till sitt privatliv och sina familjeförhållanden. Sådana uppgifter är naturligt privata och har i många avseenden skydd i offentlighet- och sekretesslagen (2009:400) genom den skadeprövning som görs innan uppgifterna får lämnas ut. Vid behandlingen av personuppgifter ska hänsyn tas till uppgifternas karaktär och omfattning men även till de aktuella samhällsvärderingarna.

Ytterligare en faktor är om uppgifterna kommer att lämnas ut till andra utan omedelbart stöd av offentlighetsprincipen.

[7] Migrationsverket ska i enlighet förordningen med instruktion för Migrationsverket bistå och hjälpa personer som självmant vill återvända eller återvandra till hemlandet.

Genom nya kategorier i personkretsen kommer fler och andra personuppgifter att behandlas för utlänningar och andra personer bosatta i Sverige. Troligt är att fler uppgifter om barn, både antal och karaktär, kommer att behandlas exempelvis skolgång och hälsa. Det kommer också leda till behandling av personuppgifter kopplade till medborgarlagstiftningen på ett annat sätt än tidigare. Medborgarskap kan avslöja etniskt ursprung eller grupptillhörighet och vara en känslig uppgift. Vidare bedöms myndighetsbeslut för återkrav och beslut om återkallande av uppehållstillstånd innefatta behandling av andra personuppgifter för nya ändamål och i fler sammanhang.

Vid bedömningen av intrånget i den personliga integriteten är uppgifternas karaktär av stor betydelse. Ju känsligare uppgifter desto mer ingripande måste det allmännas hantering av uppgifterna normalt anses vara. Ett fåtal uppgifter kan leda till ett betydande intrång i den personliga integriteten om uppgifterna är av mycket känslig karaktär.[8]

Enligt utredningen är riskerna direkta eller indirekta kopplingar som kan härledas till uppgifter om etnisk tillhörighet, religion, politisk tillhörighet, hälsa och sexualitet, samkönade förhållanden eller äktenskap samt fler uppgifter om barn och ungdomar och deras skolgång och hälsa. Enbart ett fåtal integritetskränkande uppgifter kan röja andra uppgifter som i sin tur är av känslig natur. Både nya slags uppgifter och mängden uppgifter bedöms öka. Känsliga uppgifter och intrånget i den personliga integriteten behöver bedömas likväl som effekten av den behandling som sker som att uppgifter lämnas till annan utan stöd av offentlighetsprincipen.

Migrationsverket får rätt att meddela föreskrifter om verkställigheten av förordningen. Det kan gälla uppgifter om barns skolgång som kan vara känsliga, uppgifter om ekonomi och hälsa. Det är angeläget att överväga vilka uppgifter som behövs för att pröva bidragsansökan samtidigt som grundläggande intressen och rättigheter säkerställs för de som registreras.

De organisatoriska och tekniska förutsättningar som krävs för behandlingen framgår av 25 dataskyddsförordningen och i förekommande fall behov av en konsekvensbedömning avseende dataskydd enligt artikel 35 samma förordning.

[8] En reformerad grundlag, prop. 2009/10:80 s. 183 f.

10 Författningskommentar

I det här kapitlet kommenteras författningsförslagen. Det gäller en paragraf om återkallande av uppehållstillstånd i 7 kap. utlänningslagen (2005:716) och ändringar och två nya paragrafer i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor till annat land.

10.1 Förslag till lag om ändring i utlänningslagen (2005:716)

7 kap.

7 §

Ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas för en utlänning som inte längre är bosatt i Sverige. Om utlänningen anmält till Migrationsverket att han eller hon vill ha uppehållstillståndet kvar trots att bosättningen upphör, får uppehållstillståndet dock återkallas tidigast när två år har förflutit efter det att bosättningen här i landet upphörde. *Det gäller även för den som har tagit emot bidrag enligt förordningen (1984:890) om statligt bidrag till resor från Sverige till annat land.*

Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska återkallas för den som har tagit emot bidrag enligt förordningen (1984:890) om statligt bidrag till resor från Sverige för bosättning i annat land.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.2.5.

Paragrafen är ändrad. Det första stycket första meningen anger att ett permanent uppehållstillstånd ska återkallas vid bosättning i annat land än Sverige. Det är således en skyldighet för Migrationsverket att återkalla tillståndet. Det är inte undantagslöst utan paragrafen medger möjlighet för en person att anmäla att få behålla sitt uppehållstillstånd i upp till två år. Möjligheten att göra en sådan anmälan har funnits länge och motiveras i äldre förarbetsuttalanden av gruppens

starka förankring och etablering i Sverige. Utredningen finner inte skäl att ändra detta.

Den omständigheten att en person med permanent uppehållstillstånd ansöker om bidrag enligt förordningen (1984:890) är inte avsedd att påverka bedömningen av personens vilja till permanent bosättning i det nya landet. Enligt utredningens mening följer det av lydelsen att det går att anmäla oavsett om bidrag har lämnats eller inte enligt nämnd förordning. Det finns inget sådant villkor uppställt i paragrafen. För tydlighetens föreslås dock en ändring i form av tillägg i *första stycket andra meningen* att möjligheten att anmäla även gäller för den till vilken bidrag har lämnats.

Utlänningslagen reglerar inte motsvarande situation avseende tidsbegränsat uppehållstillstånd, varken med eller utan bidrag. Det nya andra stycket anger att tidsbegränsade uppehållstånd ska återkallas för den som fått bidrag enligt förordningen (1984:890). Placeringen motiveras av det delvis är samma situation som i första stycket och att en annan placering inte bedöms lämplig med tanke på översynen av återkallelse av uppehållstillstånd. Av samma skäl lämnas inte förslag på återkallelse av uppehållstillstånd utan bidrag.

Vid tidsbegränsade uppehållstillstånd finns i allmänhet inte samma förankring till Sverige som vid permanenta och de upphör att gälla efter olika tidsperioder. De är inte avpassade för att ha en tidsfrist inom vilken personen kan ångra sitt beslut. Det innebär att en person som tagit emot bidrag och återvänder för bosättning i Sverige på nytt måste söka om uppehållstillstånd utifrån då gällande förhållanden.

10.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land

Förordning om *statligt bidrag till* resor från Sverige för bosättning i annat land

1 §

Migrationsverket får *efter ansökan* besluta om statligt bidrag till *bosättning* i ett annat land. Ett sådant bidrag får endast *lämnas* en gång till samma person.

Bidrag lämnas i mån av tillgång på medel.

Bidrag lämnas inte för bosättning i en stat som är medlem av EU eller EFTA.

2 §

Bidrag enligt denna förordning får lämnas till

1. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige och som har överförts hit med stöd av ett särskilt regeringsbeslut,

2. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige med tillämpning av 5 kap. 1 eller 6 § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre bestämmelser,

3. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning *enligt 5 kap. 3 eller 3a § utlänningslagen (2005:716).*

Bidrag får lämnas även om den sökande anmäler att den vill ha kvar sitt permanenta uppehållstillstånd trots att bosättningen upphör enligt 7 kap. 7 § första stycket utlänningslagen (2005:716).

Bidrag får även lämnas till svensk medborgare som tidigare haft uppehållstillstånd enligt första stycket och har minst ett annat medborgarskap, om personen befrias från sitt svenska medborgarskap. Bidrag får inte lämnas till en person som enbart har svenskt medborgarskap.

3 §

Bidrag får endast lämnas *till den som* visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.

4 §

Bidrag får även *lämnas* till make, *maka eller sambo* samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan *anhörig som* lever i hushållsgemenskap med utlänningen i Sverige.

5 §

Bidrag får lämnas för skäliga resekostnader.

Utöver bidrag för resekostnader får bidrag lämnas med högst 10 000 kronor för varje vuxen person och med högst 5 000 kronor för varje barn under 18 år, dock med sammanlagt högst 40 000 kronor per familj.

Bidraget betalas ut i samband med att den som beviljats bidraget reser ut från Sverige.

6 §

Bidrag som betalats ut enligt denna förordning får krävas åter om den eller de som har mottagit bidrag inte reser ut från Sverige, eller reser ut från landet och sedan återvänder och bosätter sig i Sverige. Detsamma gäller om den som mottagit bidraget har lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt orsakat att bidrag felaktigt utbetalats.

7 §

Migrationsverket får meddela föreskrifter om verkställigheten av denna förordning.

8 §

Migrationsverkets beslut om bidrag enligt denna förordning får inte överklagas.

Rubriken

Förordning om *statligt bidrag till* resor från Sverige för bosättning i annat land

Rubriken är ändrad. I rubriken anges att förordningen handlar om *statligt* bidrag. Tanken är att skilja bidragsformen från annan bidragsgivning och för att uppnå enhetlighet med förordningens 1 § där uttrycket statligt bidrag används. Bidragets ändamål, att lämna ekonomiskt stöd för resor från Sverige för bosättning i ett annat land är oförändrat, och lydelsen i rubriken är oförändrad i den delen. Dock har uttrycket utlänningars tagits bort eftersom vissa svenska medborgare enligt förslaget också får ansöka om bidrag.

1 §

Migrationsverket får *efter ansökan* besluta om statligt bidrag till *bosättning* i ett annat land. Ett sådant bidrag får endast *lämnas* en gång till samma person.

Bidrag lämnas i mån av tillgång på medel.

Bidrag lämnas inte för bosättning i en stat som är medlem av EU eller EFTA.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.2.4.

Paragrafen är ändrad. Den anger att Migrationsverket ansvarar för att besluta om bidrag. I *första meningen* görs ett tillägg att Migrationsverkets beslut ska föregås av en ansökan från den enskilde. Det är ett tydliggörande att ärenden om bidrag initieras av en ansökan med krav på att ansökningarna ska handläggas och beslutas i linje med förvaltningsrättsliga regler och principer. I samma mening tas ”utlänningar som önskar bosätta sig” bort, eftersom personkretsen i 2 § utvidgas till att även omfatta vissa svenska medborgare, och ersätts med ordet bosättning. För enhetlighet ändras *ges* till *lämnas*.

I paragrafens *tredje stycke* görs undantag på så sätt att bidrag inte lämnas för bosättning i stater som är medlemmar i Europeiska unionen (EU) eller Europeiska frihandelssammanslutningen (EFTA). Bidragets grundtanke är inte att ge stöd till att flytta inom vad som i så hög grad fungerar som ett och samma område avseende människors rörlighet.

2 §

Bidrag enligt denna förordning får lämnas till

1. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige och som har överförts hit med stöd av ett särskilt regeringsbeslut,
2. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige med tillämpning av 5 kap. 1 eller 6 § utlänningslagen (2005:716) eller motsvarande äldre bestämmelser,
3. utlänningar som har fått uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning *enligt 5 kap. 3 eller 3 a § utlänningslagen (2005:716).*

Bidrag får lämnas även om den sökande anmäler att den vill ha kvar sitt permanenta uppehållstillstånd trots att bosättningen upphör enligt 7 kap. 7 § första stycket utlänningslagen (2005:716).

Bidrag får även lämnas till svensk medborgare som tidigare haft uppehållstillstånd enligt första stycket och har minst ett annat medborgarskap, om personen befrias från sitt svenska medborgarskap. Bidrag får inte lämnas till en person som enbart har svenskt medborgarskap.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.2.4.

Paragrafen är ändrad. Den anger vem som uppfyller kraven för att Migrationsverket ska få lämna bidrag. Det är en fakultativ paragraf som beror på tillgång till medel och myndighetens andra förutsättningar. I förslaget lämnas grupperna som räknas upp i *punkt 1 och 2 första stycket* oförändrade. *Punkt 3* har ändrats och riktar sig till utlänning som har uppehållstillstånd på grund av anknytning med stöd

av 5 kap. 3 eller 3 a § utlänningslagen (2007:716). Jämfört med nu gällande lydelse vidgas anhöriggruppen till att omfatta alla som fått uppehållstillstånd på grund av anknytning, oavsett om den anknytningen är till en utlänning eller en svensk medborgare. Vidare tas den hänvisning bort som föreskriver att bidrag inte kan lämnas till den som har rätt till och omfattas av bidrag enligt 4 §. Denna hänvisning omfattar alla som är berättigade till bidrag enligt paragrafen och är därför onödig.

Paragrafens *andra stycke* är nytt. Ändringen motiveras av att ordet bosättning används dels som ett krav för bidrag i förordningen, dels vid anmälan avseende återkallande av uppehållstillstånd i 7 kap. 7 § utlänningslagen. Syftet är att förtydliga att möjligheten att få bidrag inte påverkas av att en person gör en anmälan om att ha kvar sitt permanenta uppehållstillstånd trots att bosättningen i Sverige upphör. En sådan anmälan ändrar i sig inte på att personen i utlänningslagens mening bosätter sig i ett annat land.

Paragrafens *tredje stycke* är nytt och riktar sig till vissa svenska medborgare. I *första meningen* klargörs att det rör en svensk medborgare som tidigare haft uppehållstillstånd och har åtminstone ett annat medborgskap. I andra meningen undantas den som enbart är svensk medborgare. Förslaget innebär att den som vid en tidpunkt är berättigad till bidrag i sin egenskap av utlänning, förblir berättigad om den vid senare tidpunkt förvärvar svenskt medborgarskap. Avgränsningen av gruppen som har rätt till bidrag enligt första stycket motiveras av gruppens bakgrund i hemlandet och skäl till uppehållstillstånd i Sverige. Dessa faktorer ändras inte för en person som förvärvar ett svenskt medborgarskap.

Gruppen som uppfyller kraven i 2 § tredje stycket skiljer sig jämfört med de andra grupperna. Medborgarskapet har en stark rättslig ställning likväl som principen om undvikande av statslöshet. Det är dock inte rimligt med bibehållit svenskt medborgarskap i ett fall som detta, och det förskrivs därför att personen måste befrias från sitt svenska medborgarskap för att Migrationsverket ska få lämna bidrag. Det är väsentligt att personen därigenom inte riskerar att bli statslös.

En ansökan om befrielse handläggs av Migrationsverket och regleras i 15 § lagen (2001:82) om svenskt medborgarskap och ansökningarna bör kunna ske någorlunda parallellt. För de sökande som frivilligt avstår från sitt svenska medborgarskap anses Sverige inte vara skyldig att efterleva rätten till flera medborgarskap. Migrationsverket

får enligt 7 § rätt att meddela föreskrifter om förordningens verkställighet. Myndigheten bör inrätta en process som säkerställer att en sökande svensk medborgare inte blir av med medborgarskapet *utan att bidrag samtidigt beviljas*, om så inte var den sökandes önskan.

3 §

Bidrag får endast lämnas *till den som* visar att han eller hon tas emot i det land där bosättningen är avsedd att ske.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.2.3.

Paragrafen är ändrad. Det innebär att behovsprövning av bidraget tas bort. Detta är i linje med välfärdsstatens utformning i övrigt, där tjänster generellt erbjuds till alla och omfördelning sker via progressiv beskattning. Därutöver har paragrafen varit svår att tillämpa.

I paragrafen är kravet oförändrat på att personen ska visa att han eller hon tas emot i det landet där bosättningen är tänkt att ske. Med tanke på risk för missbruk och den administrativa börda det skulle kunna leda till för ett förhållandevis lågt bidrag, har utredningen här stannat för att behålla det gällande kravet. Paragrafen anvisar därför som tidigare, att det ska vara styrkt för att bidraget ska kunna utbetalas, att personen tas emot i det land där han eller hon avser att bosätta sig. Det kan ske med pass eller motsvarande annan dokumentation som styrker att personen kommer tas emot i landet.

En språklig ändring anger att begreppet utlänning ersätts med ordet den. Det är en följdändring eftersom gruppen inte längre avgränsas till begreppet utlänning.

4 §

Bidrag får även *lämnas* till make, *maka eller sambo* samt barn under 18 år till den som har rätt till bidrag. Om det finns särskilda skäl, får bidrag lämnas även till annan *anhörig som* lever i hushållsgemenskap med utlänningen i Sverige.

Paragrafen är ändrad. Den anger vilka andra personer, utöver de som anges i 2 §, som bidrag får lämnas till. Ändringen i *första meningen* innebär att sambo likställs med make och maka och att kravet på att det ska finnas särskilda skäl för denna grupp tas bort. Det är en an-

passning till att samboförhållanden är en vanlig och socialt accepterad familjeform, och att det saknas skäl att ha högre krav på denna grupp än för gifta. För att skapa enhetliga begrepp ändras *ges* till *lämnas*.

6 §

Bidrag som betalats ut enligt denna förordning får krävas åter om den eller de som har mottagit bidrag inte reser ut från Sverige, eller reser ut från landet och sedan återvänder och bosätter sig i Sverige. Detsamma gäller om den som mottagit bidraget har lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt orsakat att bidrag felaktigt utbetalats.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.2.6

Paragrafen är ny. Den anger att Migrationsverket får besluta om återkrav. Syftet med en sådan reglering är att förhindra att bidraget missbrukas eller överutnyttjas samt säkerställa att myndigheten har rättslig grund för att rikta krav mot den som är återbetalningsskyldig. Inom välfärdsystemens lagstiftningar om bidrag och förmåner är det vanligt förekommande med paragrafer som reglerar återkrav och återbetalningsskyldighet. Det är väsentligt för Migrationsverket med ett författningsstöd när frågan om återbetalningsskyldighet utreds och klarläggs inte minst med tanke på att det kan bli nödvändigt att driva processen vidare.

Återkravet avser två situationer. Paragrafens *första mening* riktas mot en person som fått utbetalt bidrag men som antingen inte reser ut, eller reser ut men inte bosätter sig i det land som bidrag är avsett för utan återvänder och bosätter sig i Sverige. *Andra meningen* riktas till den person som lämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt förorsakat att bidrag utbetalts felaktigt. Genom detta omfattar paragrafens tillämpningsområde de tänkbara situationer som återkrav kan aktualiseras.

7 §

Migrationsverket får meddela föreskrifter om verkställigheten av denna förordning.

Förslaget behandlas i avsnitt 9.2.8.

Paragrafen är ny. Den anger att Migrationsverket har bemyndigande att meddela förskrifter inom ramen för förordningens tillämpningsområde. Utredningen har övervägt alternativet med en mer detaljerad föreskriftsrätt, men med tanke på Migrationsverkets erfarenhet av bidraget stannat för denna lydelse. En allmän föreskriftsrätt kan anpassas efter vad som krävs över tid för att utveckla och öka rättssäkerheten med bidragsformen. Bemyndigandet innebär att bidragsformen får en naturlig plats i myndighetens organisation och den rättsliga process som det innebär att ta fram och utarbeta samt besluta om föreskrifter. Det möjliggör för myndigheten att komplettera förordningen med förskrifter om exempelvis ansökan och dess utformning, handläggning, förhandsbesked och återkrav. Sådana föreskrifter kan också skapa förutsättningar för att utarbeta de bedömningsunderlag och rutiner som det dagliga arbetet kräver. Vad gäller tolkning och tillämpning är det primärt en fråga om behov av rättsligt stöd och kvalitetssäkring.

Referenser

Borjas, George, och Bernt Bratsberg (1996), ”Who leaves? The outmigration of the foreign-born”, *Review of economics and statistics*, 78(1): 165–176.

Bosnia and Hercegovina Ministry for Human Rights and Refugees (2005), *Comparative analysis on access to rights of refugees and displaced persons.*

Brekke, Jean-Paul (2014), ”Tilbakevending fra Norge: Historikk, omfang og videreutvikling 2002–2013”, *Institutt for samfunnsforskning.*

Dustmann, Christian, och Joseph-Simon Görlach (2016), ”The economics of temporary migrations”, *Journal of economic literature*, 54(1): 98–136.

Edin, Per-Anders, Robert LaLonde, och OlofÅslund (2000), ”Emigration of immigrants and measures of immigrant assimilation: evidence from Sweden”, *Swedish economic policy review*, 7: 163–204.

Ekberg, Jan (2009), *Invandringen och de offentliga finanserna*, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Finansdepartementet.

Finansdepartementet (2017), *Den svenska modellen.*

Migrationsverket (2023a), *Redovisning regleringsbrevsuppdrag 3.2 och 3.3 återvandring.*

Migrationsverket (2023b), *Tematisk kvalitetsuppföljning av beslut om återvandringsbidrag.*

Olovsson, Daniel (2007), *Return migration from Sweden to Bosnia and Herzegovina*, Master thesis in economics, Växjö Universitet.

Oxford Research (2018), *Evaluering af Dansk Flyktingehjælps varetagelse af rådgivningsopgaven efter repatrieringsloven.*

Rambøll (2020), *Kvalitativ undersøgelse bland syrere, der ønsker at repatriere med støtte efter repatrieringsloven.*

Ruist, Joakim (2013), ”Free immigration and welfare access: the Swedish experience”, *Fiscal studies*, 35(1): 19–39.

Ruist, Joakim (2018), *Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering*, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Finansdepartementet.

Ruist, Joakim (2019), *Global migration – orsaker och konsekvenser*, SNS Förlag.

Strömmer, Gunnar (2002), *Den nya rättighetsrevolutionen*, Timbro.

Styrelsen for International Rekruttering og Integration (2020), *En procesevaluering af implementering af de nye lovgivningsmæssige tiltag i kommunerne.*

Udlændige- och Integrationsministeriet (2020), *Personer, som er repatrieret med støtte efter repatrieringsloven i 2012–2019: Deskriptiv analyse.*

Veta Advisor (2023), *Utvärdering av projektverksamhet gällande återvandring.*

Kommittédirektiv 2023:151

Översyn av incitamentsstrukturerna för frivillig återvandring

Beslut vid regeringssammanträde den 26 oktober 2023

Sammanfattning

En särskild utredare ska se över hur återvandring kraftigt kan stimuleras och med andra medel öka när det gäller personer som är bosatta i Sverige och som har anknytning till ett annat land och som vill återvandra. Det gäller särskilt personer som inte integrerats i det svenska samhället i termer av egenförsörjning, språk eller andra kulturella faktorer. Utredaren ska bland annat

- kartlägga insatser för att stimulera återvandring i Sverige och i jämförbara länder, däribland Danmark, för att inventera vilka lagstiftningsåtgärder, stödinsatser eller andra åtgärder som visat sig leda till konkreta resultat över tid,
- utifrån en samhällsekonomisk analys och integrationsaspekter identifiera vilka omständigheter som ska ligga till grund för att komma i fråga för stöd till återvandring,
- ta fram förslag på vilka nivåer av ekonomiska incitament och stöd som är samhällsekonomiskt försvarbara för att skapa incitament för personer att återvandra,
- analysera hur svenska myndigheter bättre kan bistå den som kan komma i fråga för återvandring med praktiska förberedelser och samordning i anknytningslandet inför återvandringen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 augusti 2024.

Uppdraget att stimulera återvandringen

Med återvandring avses att personer med anknytning till ett annat land som på skilda grunder har en laglig rätt att bo i Sverige frivilligt väljer att permanent lämna Sverige. Den rådande ordningen tar dock endast sikte på personer som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige som flykting, alternativt skyddsbehövande eller på grund av synnerligen ömmande omständigheter samt familjemedlemmar till dessa som flyttar tillbaka till ett tidigare hemland.

Begreppet återvandring ska alltså skiljas från återvändande, som avser att personer lämnar Sverige efter att ha fått ett beslut om avvisning eller utvisning. Förenta nationernas universella deklaration om de mänskliga rättigheterna från 1948 slår fast att återvandring är en mänsklig rättighet.

Det är Migrationsverket som ansvarar för frågor som rör återvandring, se 1 § förordningen (2019:502) med instruktion för Migrationsverket. I Migrationsverkets regleringsbrev för 2023 har regeringen fastställt ett mål att antalet personer som återvandrar till ett tidigare hemland ska öka och gett myndigheten i uppdrag att genomföra åtgärder i detta syfte. En stor del av Migrationsverkets nuvarande arbete med återvandring utgörs av finansiering av externa aktörers projekt. Migrationsverket stöttar även personer som överväger att återvandra genom att tillhandahålla information om praktiska frågor som är viktiga att tänka på innan man lämnar Sverige.

Migrationsverket ansvarar även för handläggningen av återvandringsbidrag till enskilda enligt förordningen (1984:890) om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land. Enligt förordningen kan en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd i Sverige som flykting, alternativt skyddsbehövande eller på grund av synnerligen ömmande omständigheter beviljas ett återvandringsbidrag för skäliga resekostnader, samt ett kontant belopp på högst 10 000 kronor för vuxna och 5 000 kronor för barn, dock sammanlagt högst 40 000 kronor per familj. Bidrag får endast lämnas om utlänningen saknar medel att själv bekosta resan. Möjligheten att ansöka om återvandringsbidrag utnyttjas i en mycket liten omfattning. Under de senaste tio åren har i genomsnitt 17 ärenden per år avgjorts enligt förordningen, varav fyra individer per år har beviljats ett återvandringsbidrag. Den nuvarande ordningen för återvandring utgörs alltså av begränsade insatser som endast når ett fåtal personer.

Att under längre tid leva i utanförskap har stora negativa konsekvenser för den enskilde. Utanförskap innebär dessutom en samhällsekonomisk påfrestning. För den som inte har integrerats väl i det svenska samhället kan återvandring vara en möjlighet att skapa sig en bättre tillvaro, samtidigt som det kan vara ett gynnsamt alternativ både för den enskilde och det allmänna, genom att integrationsinsatser riktas till de som har vilja och förmåga till en lyckad integration i Sverige. Återvandring kan dessutom i många fall bidra positivt till ursprungslandet. På sikt kan det också medföra att fler väljer att återvandra eftersom ett levande nätverk i ursprungslandet underlättar för återvandring och gör det möjligt att investera och driva verksamhet i hemlandet (SOU 2010:40 s. 45 och 160).

Enligt Tidöavtalet, som är en överenskommelse mellan regeringspartierna och Sverigedemokraterna, ska ett paradigmskifte genomföras i svensk migrationspolitik. Det innebär bland annat att utgångspunkten ska vara att skydd för den som flyr en konflikt eller kris ska erbjudas tillfälligt och för den som flyr Sveriges närområde. Som ett led i regeringens arbete med att lägga om migrations- och integrationspolitiken är det därför angeläget med en översyn av incitamentsstrukturerna för återvandring. Regeringen vill skapa ett rättsligt ramverk med såväl ekonomiska som praktiska stödinsatser och andra systematiska åtgärder som kraftigt stimulerar återvandring och som gör att verksamheten utökas och kan nå fler personer.

Kartläggning av insatser i Sverige och andra jämförbara länder

Det finns inte någon samlad bild av vilka incitament och stödinsatser som främjar återvandring. Det saknas även kunskap om hur det nu gällande regelverket påverkar människors beslut. Av Tidöavtalet framgår därför att insatser för att stimulera återvandring i jämförbara länder, däribland Danmark, bör kartläggas för att inventera vilka lagstiftningsåtgärder, stödinsatser eller andra åtgärder som visat sig leda till konkreta resultat över tid. Danmark har under en lång tid haft en ordning för återvandring genom Repatrieringsloven, där både statliga och kommunala aktörer samt frivilliga intresseorganisationer arbetar med att identifiera, informera och bistå personer som kan beviljas stöd till återvandring. Den danska modellen för återvandring riktar sig mot utländska medborgare med uppehållstillstånd i Danmark samt

till danska medborgare med dubbelt medborgarskap. Åtgärderna består av olika informationssatsningar och program, samt kontanta stöd för kostnader i samband med återvandringen och för återintegrering, genom ett ”reintegrationsbistånd”.

Utredaren ska därför

- kartlägga de insatser för att stimulera återvandring som görs i Sverige och i andra jämförbara länder, däribland Danmark,
- analysera hur det svenska regelverkets utformning påverkar personer att återvandra, och
- analysera vilka åtgärder i Sverige och andra jämförbara länder som har bidragit till en ökad återvandring över tid.

Analys av målgrupper för olika åtgärder

Misslyckad integration medför både samhällsekonomiska och socioekonomiska kostnader. Det kan leda bland annat till utanförskap, bidragsberoende, kriminalitet och till att parallellsamhällen uppstår. Problemen kan dessutom bestå och växa över generationer. En kraftig satsning på återvandring kan således ge en samhällsekonomisk vinst och förbättra förutsättningarna för samhället att hantera integrationsbehov bland grupper som väljer att stanna i Sverige. Det kan som en bieffekt dessutom ge den enskilde som väljer att återvandra en bättre livstillvaro och bidra till positiva effekter för länder där återintegrering sker.

Utöver ekonomiska incitament kan informationsinsatser om vilka möjligheter och stöd som finns att tillgå innebära att fler väljer att återvandra. I utredningen ingår att identifiera vilka målgrupper som informationsinsatser och ekonomiska incitament särskilt ska inrikta sig till.

Genom att bestämma vilka omständigheter som ska ligga till grund för att komma i fråga för de olika åtgärderna skapas förutsättningar för ett långsiktigt och strukturerat arbete anpassat för att tillgodose behoven av stöd till återvandring hos de aktuella målgrupperna.

Sverige har i dag betydande integrationsutmaningar i form av utanförskap och bidragsberoende. Det finns personer med utländsk bakgrund som trots att de bott i Sverige under en längre tid inte har integrerats i det svenska samhället. Dessa personer kan vara intresserade

av att ta del av åtgärder för återvandring. Det går samtidigt att utifrån anknytningsland dra slutsatser om olika gruppers förmåga att integreras till det svenska samhället. Utredaren ska därför överväga om hela eller delar av åtgärderna kan anpassas och riktas särskilt till personer som efter en längre tid i Sverige inte har integrerats i det svenska samhället i termer av egenförsörjning eller språk, i syfte att uppmuntra dem att återvandra. Även kulturella faktorer, till exempel att man inte delar grundläggande svenska värderingar om demokrati eller respekt för de fri- och rättigheter som gäller i landet ska beaktas.

Uppdraget i denna del ska i första hand ta sin utgångspunkt i en analys av den uppskattade samhällsekonomiska kostnaden för personer i respektive grupp i det fall att de väljer att stanna kvar i Sverige. Utredaren ska ta fram kriterier för att på ett träffsäkert sätt identifiera grupper utifrån de kostnader och den belastning i övrigt som bristande integration och egenförsörjning m.m. kan antas innebära för det svenska samhället. Utredaren ska också ta fram förslag på vilka anknytningsländer som bör komma i fråga för olika åtgärder. Beroende på vilken målgrupp och vilket anknytningsland som avses kan nivån av stöd och typen av åtgärd komma att skifta. I uppdraget ingår även att identifiera den personkrets som bör omfattas av en ny typ av återvandringsbidrag som ska fungera som ekonomiskt incitament för att välja att återvandra. Erfarenheter från andra länder som är jämförbara med Sverige bör tas om hand i arbetet.

Utredaren ska därför

- utifrån en samhällsekonomisk analys och integrationsaspekter lämna förslag på vilka målgrupper som åtgärderna ska rikta sig till,
- lämna förslag på hur möjligheten att få stöd till återvandring kan vidgas och omfatta fler personer som är bosatta i Sverige men har anknytning till ett annat land, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Ekonomiska incitament och praktiska förberedelser för att öka återvandringen

Det är viktigt att det finns en fungerande och effektiv process för att bistå och uppmuntra personer som vill återvandra. Med utgångspunkt i kartläggningen ska utredaren analysera vilka åtgärder som är relevanta

och kostnadseffektiva att införa i Sverige i detta syfte. Det finns till exempel anledning att överväga informations- och vägledningsinsatser, praktiskt stöd samt en utvidgning av det ekonomiska stödet.

Det har tidigare varken genomförts informationsinsatser eller riktad vägledning för personer som kan komma i fråga för stöd till återvandring. I Migrationsverkets regleringsbrev för 2023 har dock regeringen gett myndigheten i uppdrag att genomföra informationsinsatser i syfte att öka kunskapen om befintliga stödinsatser för återvandring. Myndigheten redovisade regleringsbrevsuppdraget den 21 augusti 2023. Av redovisningen framgår bland annat hur Migrationsverket arbetat med utökade informationsinsatser, såväl internt som externt, men det framgår också att det är nödvändigt med en översyn av regelverk, incitamentsstruktur m.m. För att stimulera återvandring är det viktigt med information om vilket stöd som finns och hur man går till väga för att ta del av det. Det kan handla om såväl generella informationsinsatser som riktad vägledning till specifika målgrupper.

Endast informationsinsatser är dock inte tillräckligt för att öka återvandringen. Den som önskar återvandra kan behöva hjälp med praktiska förberedelser. Det kan handla om information, anskaffande av nödvändiga dokument och kontakt med myndigheter eller organisationer för att ordna med till exempel försörjning, bostad, skola och sjukvård. Det finns därför skäl att överväga hur svenska myndigheter kan bistå den som önskar att återvandra med förberedelser inför detta.

För att stimulera betydligt fler personer att återvandra behöver även de ekonomiska incitamenten ses över. Det handlar om att skapa ekonomiska incitament och stöd som medför en kraftig stimulans för ökad återvandring. Den nuvarande ordningen utgör inte en sådan stimulans utan syftar framför allt till att täcka vissa kostnader förenade med återvandringen. En ny ordning kan bygga på högre ersättningsnivåer. En ny ordning kan även innehålla modeller hur en ersättning successivt betalas ut. Det ligger i utredarens uppdrag att analysera olika modeller som leder till kraftigt ökad återvandring.

Förslag på nivåer av ekonomiska incitament ska sättas i relation till vad som är samhällsekonomiskt försvarbart för respektive föreslagen målgrupp. En samhällsekonomisk kostnad som är betydande för Sverige och som går att härleda till personer som uppfyller vissa kriterier, kan alltså motivera en hög nivå på de ekonomiska incitament som ska stimulera personerna att återvandra.

Syftet med att se över stödet är att stimulera till återvandring i betydligt fler fall. I utredningen ingår att beakta de modeller för återvandring som gäller i andra jämförbara länder, särskilt Danmark.

Ett av regeringens mål är att minska antalet asylsökande till Sverige. Även när det gäller incitament för återvandring är det viktigt att hitta en ordning som inte bidrar till att fler personer söker sig till Sverige för att söka asyl. Ordningen får inte heller uppmuntra till missbruk. Stödet måste därför utformas på ett sätt som motverkar en sådan utveckling, säkerställer goda kontrollmöjligheter och minimerar risken för felaktiga utbetalningar och missbruk.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på åtgärder som kan bidra till att öka den frivilliga återvandringen från Sverige,
- analysera och lämna förslag på samhällsekonomiskt försvarbara ekonomiska incitament och stöd för respektive målgrupp i syfte att ge bättre förutsättningar för en ökad återvandring från Sverige,
- överväga vilka insatser som är lämpliga för att nå ut med information om stödet till återvandring, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Ansvaret för frågan om återvandring

I dag är det Migrationsverket som ansvarar för frågor om återvandring. Beroende på vilka åtgärder och målgrupper som föreslås finns det anledning att se över vilken eller vilka aktörer som bör vara ansvariga. Som exempel kan nämnas ordningen i Danmark där ansvaret är delat mellan myndigheten Hjemrejsestyrelsen, kommunerna och Dansk flyktinghjälp. En av flera omständigheter som kan påverka arbetet är i vilken utsträckning som ansvariga aktörer kommer i kontakt med personer som kan bli aktuella för återvandring. Utredaren ska därför ta ställning till vilken eller vilka aktörer som ska ansvara för frågor som rör återvandring.

Avgörande bör vara hur kunskap och kompetens bäst kan tas tillvara för att kunna erbjuda ett effektivt stöd till målgruppen, var kapacitet för verksamheten bäst kan byggas upp och bibehållas samt vilken eller vilka myndigheter eller aktörer som har bäst förutsättningar utifrån befintligt uppdrag att identifiera och möta målgrupperna

för de föreslagna åtgärderna. Utredaren ska även beakta hur ett nytt uppdrag om åtgärder för återvandring förhåller sig till redan befintliga uppdrag på integrationsområdet hos den eller de myndigheter som föreslås, i syfte att undvika att de motverkar varandra.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på vilken eller vilka myndigheter, eller andra aktörer i samhället, som ska ansvara för åtgärderna, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvenser för den som återvandrar från Sverige

Det är inte lämpligt att en person som har genomgått ett återvandringsprogram får behålla sin rätt att uppehålla sig i Sverige.

Personer som är bosatta i Sverige och som har anknytning till ett annat land och som inte har integrerats i det svenska samhället kan ha olika typer av vistelsestatus och rättigheter i Sverige. Utredaren ska med utgångspunkten att kraftigt stimulera återvandringen ta fram förslag om de villkor som bör gälla för personer i respektive grupp. Utgångspunkten ska vara att den som återvandrar förlorar sina befintliga rättigheter i förhållande till Sverige. Det ligger i utredarens uppdrag att närmare ta ställning till hur den rättsliga grunden för vistelse i Sverige ska hanteras vid återvandring.

I dagens lagstiftning finns regler som innebär att personer med permanenta uppehållstillstånd vars bosättning upphör blir av med det tillståndet efter viss tid. Regelverket gäller bara permanenta uppehållstillstånd och omfattar därför inte alla personer som är bosatta i Sverige och som har anknytning till ett annat land, och som därmed bör kunna komma i fråga för återvandring. Dessutom bör reglerna för stöd till återvandring alldeles oavsett ses över för att motverka missbruk.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på en ordning som innebär att den som tagit emot stöd till återvandring förlorar sin befintliga rätt att vistas i Sverige, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utbetalning och återkrav

Enligt förordningen om bidrag till utlänningars resor från Sverige för bosättning i annat land ska bidrag betalas ut i samband med att den som beviljats bidraget reser ut från Sverige. Om återvandringsbidraget ändras finns även anledning att ta ställning till när och hur utbetalning ska ske. Beroende på vilka kostnader som ska ersättas och nivåerna på det ekonomiska stödet kan det behövas olika bestämmelser för när stödet ska utbetalas, till exempel när personen har anlänt till hemlandet. Det finns i dag inte några bestämmelser om återkrav av ett utbetalt återvandringsbidrag. I en ny ordning bör det finnas sådana bestämmelser, till exempel om en person avbryter flytten eller inom en viss tid återvänder till Sverige.

Utredaren ska därför

- lämna förslag på bestämmelser om utbetalning och återkrav av återvandringsbidrag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474) och förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning ange kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar. Utredaren ska analysera och beskriva de samhällsekonomiska effekterna av de förslag som läggs samt beskriva viktiga ställningstaganden i utformningen av förslagen. Eventuella kostnader för kommunerna ska redovisas, liksom bedömning av om den kommunala finansieringsprincipen ska tillämpas. Utredaren ska beräkna de offentligfinansiella effekterna av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till offentligfinansiella kostnader ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras. I de delar förslagen bedöms påverka barns situation ska konsekvenserna för barn särskilt beaktas, i enlighet med bl.a. FN:s konvention om barnets rättigheter. Utredaren ska bedöma förslagens förenlighet med Sveriges åtaganden om mänskliga rättigheter.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska inhämta synpunkter från de myndigheter och andra aktörer som omfattas av utredningens förslag. Utredaren ska också hålla sig informerad om, och beakta, relevant arbete inom Regeringskansliet och utredningsväsendet.

Utredaren får överväga sådana närliggande frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas.

Uppdraget ska redovisas senast den 1 augusti 2024.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2024

Kronologisk förteckning

1. Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. Ju.
2. Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. S.
3. Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. Ku.
4. Inskränkningarna i upphovsrätten. Ju.
5. Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. Ju.
6. Steg mot stärkt kapacitet. Fi.
7. Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. Ju.
8. Livsmedelsberedskap för en ny tid. LI.
9. Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. U.
10. Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. Ju.
11. Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. KN.
12. Mål och mening med integration. A.
13. En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. Ju.
14. Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. A.
15. Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. Ju.
16. Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. U.
17. Skolor mot brott. U.
18. Nya regler om cybersäkerhet. Fö.
19. En ny beredskapssektor – för ökad försörjningsberedskap. KN.
20. Maskinellt värde för vissa industribyggnader – ett undantag från fastighetsskatt. Fi.
21. Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. A.
22. En ny organisation för förvaltning av EU-medel. Fi.
23. En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. S.
24. Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag. Fi.
25. En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. S.
26. En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022. S.
27. Kamerabevakning i offentlig verksamhet – lättnader och utökade möjligheter. Ju.
28. Offentlighetsprincipen eller insyns-lag. Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet. U.
29. Goda möjligheter till ökat välstånd. Fi.
30. En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. S.
31. En ändamålsenlig vapenlagstiftning. Del 1 och 2. Ju.
32. Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier. Fi.
33. Delad hälsodata – dubbel nytta. Regler för ökad interoperabilitet i hälso- och sjukvården. S.
34. Ansvar och oberoende – public service i oroliga tider. Ku.
35. En framtid för alm och ask – förädling, forskning och finansiering. LI.

36. Förenkla och förbättra! Fi.
37. Förbättrade ränteavdragsregler för företag. Fi.
38. Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner. LI.
39. Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. Ju.
40. Genomförande av lönetransparensdirektivet. A.
41. Styrkraft för lyckad integration. A.
42. Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid. U.
43. Staten och kommunsektorn – samverkan, självstyrelse, styrning. Fi.
44. Stärkt kontroll av fusk i livsmedelskedjan. LI.
45. Kompletterande bestämmelser till EU:s reviderade förordning om elektronisk identifiering. Fi.
46. Ny lag om internationella sanktioner. Genomförande av EU:s sanktionsdirektiv. UD.
47. Digital myndighetspost. Fi.
48. Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen. Volym 1 och 2. Ju.
49. Arbetslöshetsförsäkringen vid störning, kris eller krig. A.
50. Nätt och jämnt. Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 1 och 2. Fi.
51. En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess. Ju.
52. Allmänna sammankomster och Sveriges säkerhet. Ju.
53. Stöd till invandrares utvandring. Ju.

Statens offentliga utredningar 2024

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Mål och mening med integration. [12]

Arbetslivskriminalitet – myndighetssamverkan, en gemensam tipsfunktion, lärdomar från Belgien och gränsöverskridande arbete. [14]

Ett inkluderande jämställdhetspolitiskt delmål mot våld. [21]

Genomförande av lönetransparensdirektivet. [40]

Styrkraft för lyckad integration. [41]

Arbetslöshetsförsäkringen vid störning, kris eller krig. [49]

Finansdepartementet

Steg mot stärkt kapacitet. [6]

Maskinellt värde för vissa industribyggnader – ett undantag från fastighetsskatt. [20]

En ny organisation för förvaltning av EU-medel [22]

Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag. [24]

Goda möjligheter till ökat välstånd. [29]

Åtgärder mot mervärdesskattebedrägerier. [32]

Förenkla och förbättra! [36]

Förbättrade ränteavdragsregler för företag. [37]

Staten och kommunsektorn – samverkan, självstyrelse, styrning. [43]

Kompletterande bestämmelser till EU:s reviderade förordning om elektronisk identifiering. [45]

Digital myndighetspost. [47]

Nätt och jämnt. Likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn. Del 1 och 2.[50]

Försvarsdepartementet

Nya regler om cybersäkerhet. [18]

Justitiedepartementet

Ett starkare skydd för offentliganställda mot våld, hot och trakasserier. [1]

Inskränkningarna i upphovsrätten. [4]

Förbättrad ordning och säkerhet vid förvar. [5]

Ett säkrare och mer tillgängligt fastighetsregister. [7]

Preskription av avlägsnandebeslut och vissa frågor om återreseförbud. [10]

En effektivare kontaktförbudslagstiftning – ett utökat skydd för utsatta personer. [13]

Nya regler för arbetskraftsinvandring m.m. [15]

Kamerabevakning i offentlig verksamhet – lättnader och utökade möjligheter. [27]

En ändamålsenlig vapenlagstiftning. Del 1 och 2. [31]

Skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. [39]

Ett ändamålsenligt samhällsskydd. Vissa reformer av straff- och straffverkställighetslagstiftningen. Volym 1 och 2. [48]

En mer rättssäker och effektiv domstolsprocess. [51]

Allmänna sammankomster och Sveriges säkerhet. [52]

Stöd till invandrares utvandring. [53]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Rätt frågor på regeringens bord – en ändamålsenlig regeringsprövning på miljöområdet. [11]

En ny beredskapssektor
– för ökad försörjningsberedskap. [19]

Kulturdepartementet

Ett starkt judiskt liv för framtida generationer. Nationell strategi för att stärka judiskt liv i Sverige 2025–2034. [3]

Ansvar och oberoende
– public service i oroliga tider. [34]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Livsmedelsberedskap för en ny tid. [8]

En framtid för alm och ask
– förädling, forskning och finansiering. [35]

Digitala fastighetsköp & Förköpsrätt vid fastighetstransaktioner. [38]

Stärkt kontroll av fusk i livsmedelskedjan. [44].

Socialdepartementet

Ett samordnat vaccinationsarbete – för effektivare hantering av kommande vacciner. Del 1 och 2. [2]

En trygg uppväxt utan nikotin, alkohol och lustgas. [23]

En mer effektiv tillsyn över socialtjänsten. [25]

En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022. [26]

En statlig ordning med brottsförebyggande åtgärder för barn och unga. [30]

Delad hälsodata – dubbel nytta. Regler för ökad interoperabilitet i hälso- och sjukvården. [33]

Utbildningsdepartementet

Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen. [9]

Växla yrke som vuxen – en reformerad vuxenutbildning och en ny yrkesskola för vuxna. [16]

Skolor mot brott. [17]

Offentlighetsprincipen eller insynslag. Allmänhetens insyn i enskilda aktörer inom skolväsendet. [28]

Bildning, utbildning och delaktighet
– folkbildningspolitik i en ny tid. [42]

Utrikesdepartementet

Ny lag om internationella sanktioner. Genomförande av EU:s sanktionsdirektiv. [46]

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-28 | Diarienummer: 2024/2181-9

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Patrik Gerdovci
Titel: Planarkitekt

Beslut om samråd - Detaljplan för Holje 103:9 m.fl (EBP industriområde)

Förslag till beslut

1. Kommunstyrelsen beslutar att förslag till detaljplan för Holje 103:9 m.fl. (EBP industriområde) ställs ut på samråd enligt 5 kap. 11 § Plan- och bygglagen (2010:900).
2. Kommunstyrelsen beslutar att planen bedöms inte medföra betydande miljöpåverkan.

Ärendebeskrivning
Den 8 oktober 2024 § 163/2024 gav kommunstyrelsen i uppdrag till samhällsutvecklingsavdelningen att ta fram en ny detaljplan för Holje 103:9 med flera. EBP Fastigheter AB inkom med begäran om planbesked på grund av behovet av en sammanslagen industritomt. EBP ser behovet att sammanlägga fastigheterna Holje 103:10, Rösjö 1:31 och Holje 103:9. För att skapa en sammanläggning av dessa fastigheter behöver en del av den allmänna platsmarken, Energivägen, övergå till kvartersmark. Planområdet är redan exploaterad och nyttjas av *EBP i Olofström*.

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra förtätning av ett befintligt industriområde.

Planförslaget innebär att den allmänna platsen inom planområdet, Energivägen, kommer minskas och övergå till kvartersmark för industri. Planförslaget möjliggör även förtätning genom att högre bebyggelse inom området tillåts, med hänsyn tagen till stads- och landskapsbilden.

Planen bedöms inte medföra en betydande miljöpåverkan eftersom planområdet redan är exploaterat och planförslaget kommer inte möjliggöra för någon större utbyggnad eller påverkan på omgivande miljö eller naturvärden.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Planförslaget bedöms inte ha någon större negativ påverkan ur ett barnrätts- och jämställdhetsperspektiv. Den påverkan som planförslaget medför beskrivs i planbeskrivningen.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse, 2025-05-28
Plankarta
Planbeskrivning

Undersökning av betydande miljöpåverkan
Länsstyrelsens yttrande
Naturvärdesbedömning Agrasjön

Beslutet skickas till
Samhällsutvecklingschef Ö.H
Planarkitekt P.G

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

1 Plankarta samråd EBP
2 Planbeskrivning samråd EBP
3 Undersökning av betydande miljöpåverkan (UBMP) EBP industriområde
4 Länsstyrelsen yttrande EBP
5 Naturvärdesbedömning - Agrasjön

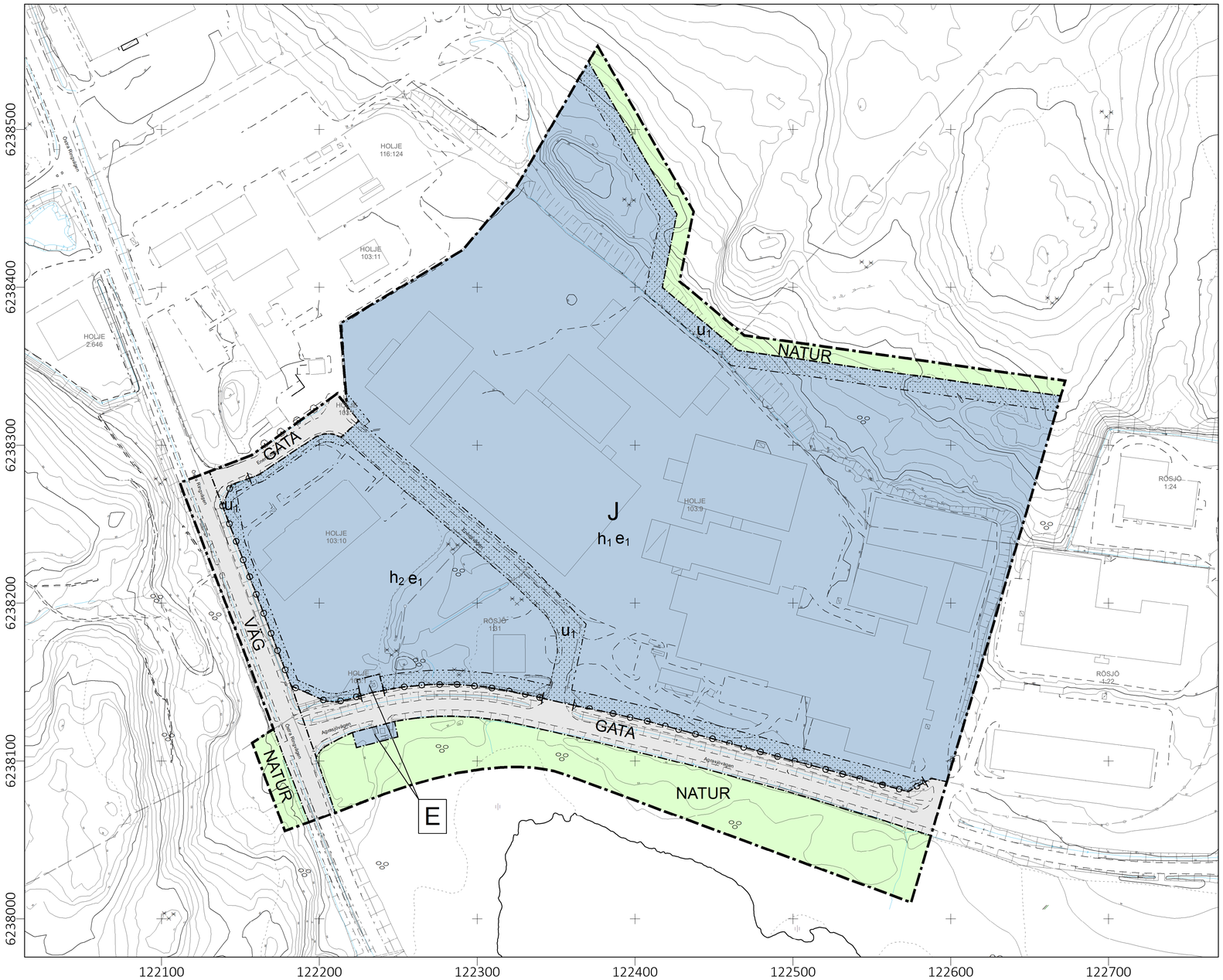

LOKALISERINGSKARTA

0 100 200 Meter

Skala (A1): 1:1 500

Uppgifter om grundkartan

- Traktgräns
- Fastighetsgräns
- HOLJE 117:1 Fastighetsbeteckning
- Byggnad, uthus, skärmtak
- Transformator
- Häck
- Staket
- Stenmur
- Stödmur
- Barrträd
- Lövträd
- Belysningsstolpe
- Slänt
- Körbana
- Stig
- Höjdkurva

Koordinatsystem i plan SWEREF 99 15 00
Höjdsystem RH 2000

Grundkarta hämtat från primärkartan.
Samhällsutvecklingsavdelningen 2025-04-09

N

PLANBESTÄMMELSER

Följande gäller inom områden med nedanstående beteckningar.
Endast angiven användning och utformning är tillåten.
Där beteckning saknas gäller bestämmelsen inom all kvartersmark eller all allmän plats eller allt vattenområde på plankartan.

GRÄNSLINJER

- Planområdesgräns
- Användningsgräns
- Egenskapsgräns

ANVÄNDNING AV ALLMÄN PLATS

- GATA — Gata
- NATUR — Natur
- VÄG — Väg

ANVÄNDNING AV KVARTERSMARK

- J — Industri
- E — Tekniska anläggningar

EGENSKAPSBESTÄMMELSER FÖR ALLMÄN PLATS

Upphävande av strandskydd

Strandskyddet är upphävt.

EGENSKAPSBESTÄMMELSER FÖR KVARTERSMARK

Begränsning av markens utnyttjande

Marken får inte förses med byggnad.

Höjd på byggnadsverk

h_1 +75,0 Högsta nockhöjd på byggnad är angivet värde i meter över angivet nollplan

h_2 13,0 Högsta nockhöjd är angivet värde i meter.

Markreservat för allmännyttiga ändamål

u_1 Markreservat för allmännyttiga underjordiska ledningar.

Utnyttjandegrad

e_1 60,0 Största byggnadsarea är angivet värde i % av fastighetsarean inom användningsområdet.

Upphävande av strandskydd

Strandskyddet är upphävt.

Stängsel, utfart och annan utgång

Utfartsförbud

GENOMFÖRANDETID

Genomförandetiden är 5 år över hela planområdet och börjar gälla fr.o.m. laga kraft datum.

Detaljplan för

Holje 103:9 m.fl. (EBP industriområde)

Olofströms kommun

SAMRÅDSHANDLING

Beslutsdatum:	Instans:
Beslut om planuppdrag: 2024-10-08	KS § 163/2024
Beslut om samråd:	
Samrådstid:	
Beslut om granskning:	
Granskningstid:	
Beslut om antagande:	
Laga kraft:	
Planens beteckning:	

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Plankartan är upprättad enligt BFS 2020:5

Laghänvisningar avser PBL 2010:900

Patrik Gerdovci
Planarkitekt

Planbeskrivning

Detaljplan för Holje 103:9 m.fl.

(EBP industriområde)

Olofströms tätort

Samrådshandling
Dnr: KS 2024/2181
2025-05-26

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Om detaljplan

En detaljplan är ett juridiskt bindande instrument som styr mark- och vattenanvändningen inom ett geografiskt område. En detaljplan reglerar vad en fastighet ska användas till, så som industri eller bostäder. Beroende på platsens förutsättningar och möjligheter görs även regleringar på mer detaljerad nivå, exempelvis gällande hur hög och stor bebyggelsen kan tillåtas vara. Däremot får inte planen reglera mer än nödvändigt. Genom detaljplaneprocessen prövas platsens lämplighet för ändamålet genom olika avvägningar. Samtidigt är det en demokratisk process där berörda ges tillfälle att yttra sig. En detaljplan består av en plankarta med tillhörande planbeskrivning och eventuella bilagor.

Medverkande

Patrik Gerdovci, Planarkitekt (och ansvarig handläggare)
Oskar Sandberg, 1:e Planarkitekt (biträdande)

Handlingar

Handlingar som ingår i detaljplanen:

- Plankarta (Olofströms kommun)
- Planbeskrivning (Olofströms kommun)
- Undersökning av betydande miljöpåverkan, 2025-03-20 (Olofströms kommun)
    - Länsstyrelsen yttrande, 2025-04-15 (Länsstyrelsen Blekinge)
- Naturvärdesbedömning av del av Rösjö 1:10 – Agrasjön, 2016-12-30 (Miljöförbundet Blekinge Väst)
- Grundkarta (Olofströms kommun)
- Fastighetsförteckning*

*publiceras inte på kommunens webbplats med hänsyn till GDPR. Handlingen kan begäras ut genom kontakt med kommunen.

Justeringar

Efter samrådet kommer de revideringar som gjorts att beskrivas under denna rubrik.

Innehållsförteckning

1. Bakgrund, syfte & huvuddrag

1.1. Bakgrund

1.2. Syfte & huvuddrag

1.3. Planförfarande

1.4. Plandata

2. Förutsättningar, planförslag och konsekvenser

2.1. Sammanfattning av planförslag

2.2. Bebyggelse

2.3. Gator & trafik

2.4. Grön- och blåstruktur

2.5. Sociala strukturer

2.6. Skyddade områden

2.7. Teknisk försörjning

2.8. Offentlig och kommersiell service

2.9. Hälsa och säkerhet

2.10. Plankarta & planbestämmelser

3. Konsekvenser

3.1. Undersökning av betydande miljöpåverkan

3.2. Miljökvalitetsnormer

3.3. Riksintressen

4. Genomförandefrågor

4.1 Organisatoriska frågor

4.2. Fastighetsfrågor (på fastighets/servitutsnivå)

4.3 Ekonomiska frågor

1. Bakgrund, syfte & huvuddrag

1.1 Bakgrund

Den 8 oktober 2024 § 163/2024 gav kommunstyrelsen i uppdrag till samhällsutvecklingsavdelningen att ta fram en ny detaljplan för Holje 103:9 med flera. EBP Fastigheter AB inkom med begäran om planbesked på grund av behovet av en sammanslagen industritomt. EBP ser behovet att sammanlägga fastigheterna Holje 103:10, Rösjö 1:31 och Holje 103:9. För att skapa en sammanläggning av dessa fastigheter behöver en del av den allmänna platsmarken, Energivägen, övergå till kvartersmark. Planområdet är redan exploaterad och nyttjas av *EBP i Olofström*. I samband med detaljplanen pågår det även ett nytt miljötillstånd för verksamheten.

Detta dokument är en beskrivning av förslaget till den nya detaljplanen.

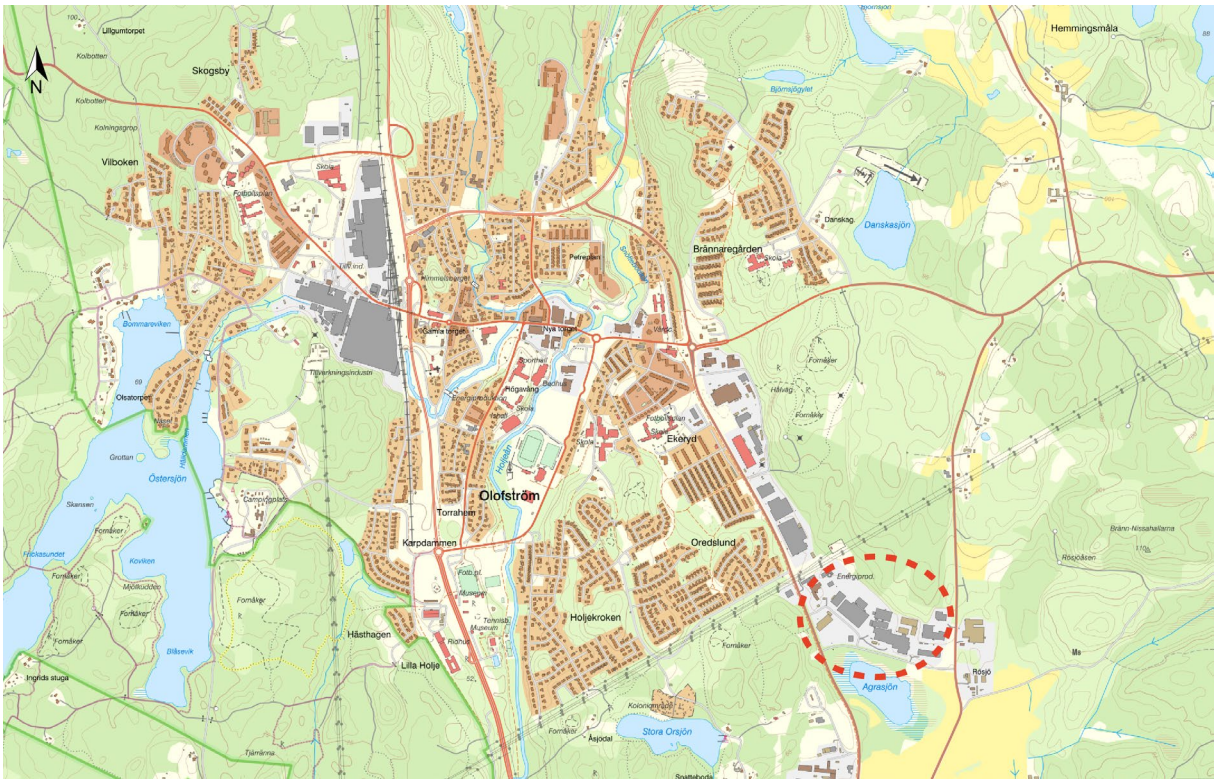

Figur 1. Lokaliseringskarta.

1.2 Syfte & huvuddrag

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra förtätning av ett befintligt industriområde.

Planförslaget innebär att den allmänna platsen inom planområdet, Energivägen, kommer minskas och övergå till kvartersmark för industri. Planförslaget möjliggör även förtätning genom att högre bebyggelse inom området tillåts, med hänsyn tagen till stads- och landskapsbilden.

1.3 Planförfarande

Arbetet med detaljplanen följer standardförfarande, enligt plan- och bygglagen (SFS 2010:900).

Figur 2. Processkarta som visar stegen enligt förfarandet.

Detaljplanen är upprättad enligt Boverkets föreskrifter om detaljplan (BFS 2020:5) och Boverkets allmänna råd om redovisning av reglering av detaljplan (BFS 2020:6).

1.4 Plandata

Läge

Planområdet är lokaliserat i östra delen av Olofströms tätort. Området avgränsas av Agrasjövägen samt Agrasjön i syd och Östra Ringvägen i väst.

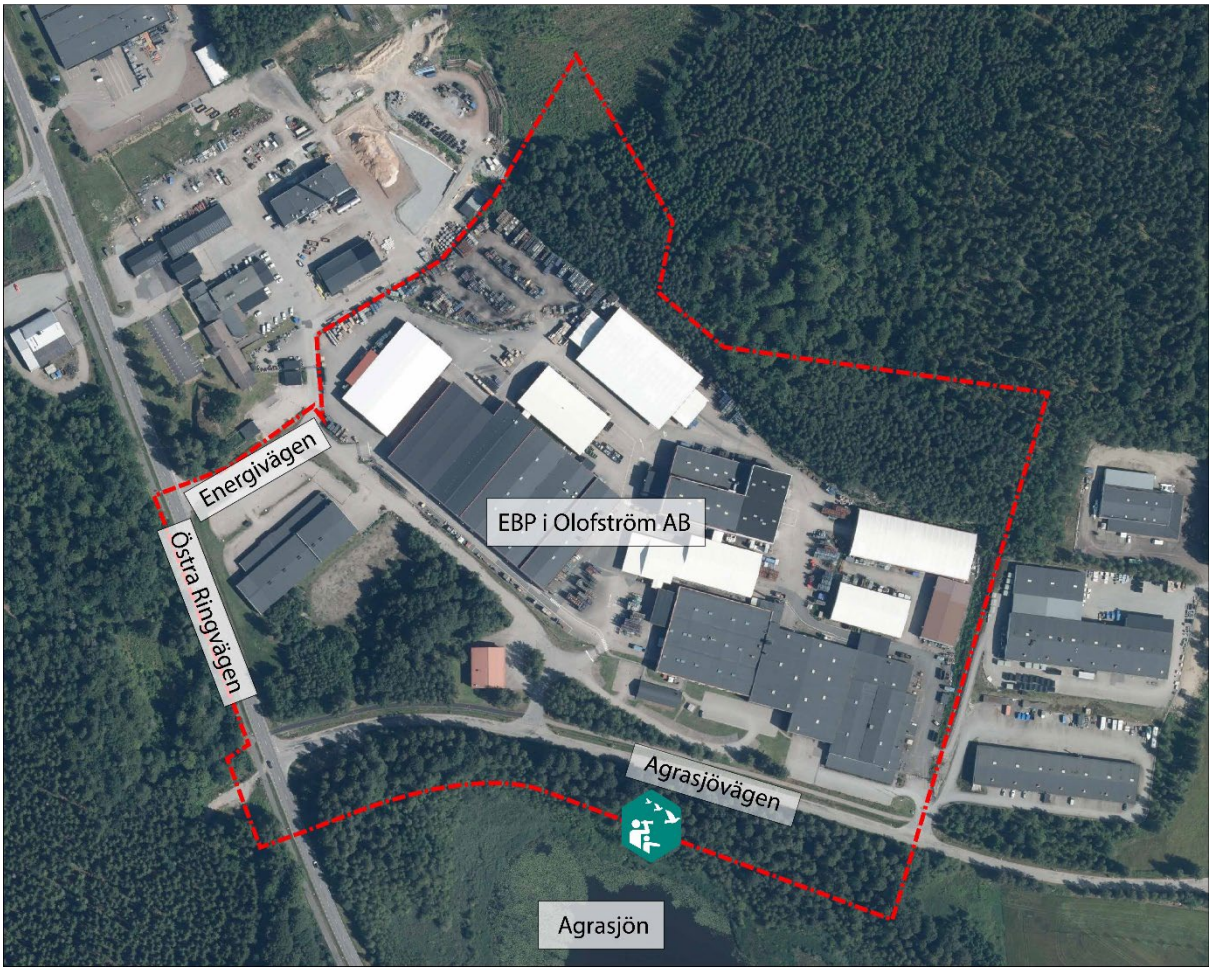

Figur 3. Planområdets avgränsning markerat i rödstreckad färg.

Areal och markägoförhållanden

Planområdet omfattar är cirka 16 hektar stort. Inom planområdet finns det 7 fastigheter.

Fastigheterna Holje 103:9, Holje 103:10, Rösjö 1:13 och Rösjö 1:31 ägs av privata fastighetsägare.

Fastigheterna Holje 103:1, Rösjö 1:10 (Energivägen) och Holje 2:283 ägs av Olofströms kommun.

Befintlig plansituation/ befintliga ställningstaganden

Översiktsplan

Detaljplanen omfattas av *Översiktsplan för Olofströms kommun* antagen i kommunfullmäktige 24 mars 2025 § 31.

Detaljplanen strider inte mot gällande översiktsplan då planområdet är utpekad som befintlig industrimark och möjliggör förtätning av befintlig industri.

Detaljplaner

Planområdet omfattas av *Detaljplan för industriområde norr om Agrasjön (fast. Holje 103:1 m.fl.)* antagen 1999-09-06. Den befintliga detaljplanen, G28 i figuren nedan, medger användningarna **J_1 – Småindustri**, **J_2 – Industri, Industrigata**, **E1 – Transformatorstation** och **NATUR – Naturområde** inom planområdet.

Nordvästra delen av planområdet omfattas av *Detaljplan för del av fastigheten Holje 103:1 (Agrasjö ind.omr.)* antagen 2001-03-27. Detaljplanen, G31 i figuren nedan, medger användningarna **U – Upplag** och **NATUR – Naturområde**.

Figur 4. Bilden ovan visar aktuell detaljplanesituation med planområdet schematiskt inringat.

I samband med antagandet av detta detaljplaneförslag upphävs den del av detaljplanerna som omfattas av ovan inringning (svart streckad linje) och ersätts inom detta område med detta förslag, men fortsätter att gälla som tidigare utanför det nu aktuella planområdet.

Planbesked
EBP Fastigheter AB inkom med begäran om planbesked 2024-06-20 med behovet av en sammanslagen industrifastighet. Kommunstyrelsen beslutade om positivt planbesked 2024-10-08 § 163/2024.

2. Förutsättningar, planförslag & konsekvenser

2.1 Sammanfattning av planförslaget

Planförslaget innebär att den allmänna platsen inom planområdet, Energivägen, kommer minskas och övergå till kvartersmark för industri enligt figuren nedan. Planförslaget möjliggör även förtätning genom att högre bebyggelse inom området tillåts. Planförslaget bevarar även befintliga grönområden, däribland sumpskogen vid Agrasjön.

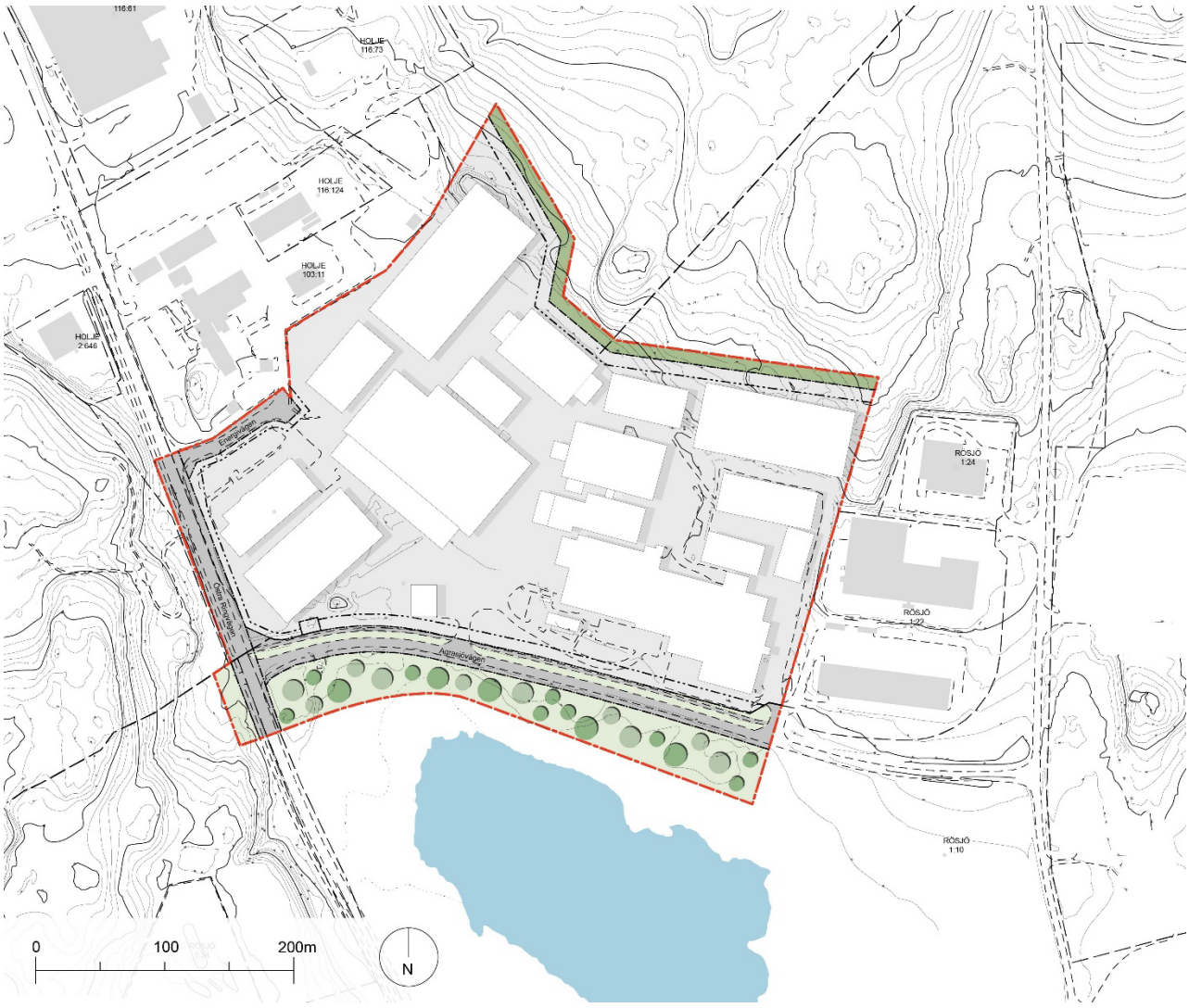

Figur 5. Illustrationsplan

2.2 Bebyggelse

Förutsättningar

Kulturmiljövärden

Planområdet ligger utanför kommunens kulturmiljöprogram. Olofström är ett utpräglat industrisamhälle med Volvos stora anläggning mitt i tätorten. Planområdet har tidigare varit en del av Volvos verksamhet (östra fabriken).

Inom planområdet finns inga byggnader med kulturhistoriskt värde.

Stads- & landskapsbild

Planområdet består av flera större industribyggnader som är byggda kring 1990-talet och framåt. Den befintliga detaljplanen tillåter en högsta byggnadshöjd på 16 meter för större delen av planområdet. På fastigheterna Holje 103:10 och Rösjö 1:31 tillåts dock en högsta byggnadshöjd på 9 meter.

Landskapet inom planområdet kännetecknas främst av industrianläggningarna. Planområdet avgränsas av skogslandskapet i norr. Planområdet utgör en övergångszon där den odlingsdominerade mark som sträcker sig upp från kusten övergår till skogslandskap. Den kuperade skogsmiljön i anslutning till området utgör även en del av landskapsbilden.

Södra delen av planområdet omfattar skogsområdet kring Agrasjön.

Figur 6. Befintlig bebyggelse från Agrasjövägen.

Figur 7. Befintlig bebyggelse.

Planförslag & konsekvenser

Placering

Planförslaget säkerställer nio meter byggnadsfritt avstånd från fastighetsgränsen mot Agrasjövägen och fem meter mot Östra Ringvägen genom så kallad prickmark, där marken inte får förses med byggnad. Prickmarken minskas jämfört med gällande detaljplan då befintlig bebyggelse har placerats på tidigare prickmark. Genom är justera prickmarken möjliggörs en överensstämmelse mellan faktisk byggnation och gällande plan. Planförslaget säkerställer ett bebyggelsefritt avstånd på cirka 11 meter till Östra Ringvägen och cirka 14 meter till Agrasjövägen, mätt från vägkanten. Dessa avstånd behåller en god stadsbild och trafiksäkerhet.

Exploateringsgrad

I planförslaget används bestämmelsen **e_1** för att säkerställa att högst 60% av egenskapsområdet bebyggs. Syftet med bestämmelsen är att styra tätheten för att inte få en för hög exploatering av området och säkerställa övriga ytor, såsom transporter och parkering. Av planområdets cirka 16,2 hektar, föreslås cirka 12,8 hektar utgöra kvartersmark för industri. Egenskapsbestämmelsen **e_1** innebär att cirka 76 800 kvadratmeter får bebyggas inom användningen Industri (**J**). Cirka 40 000 kvadratmeter är redan bebyggt inom området. Den gällande detaljplanen saknar reglering av exploateringsgraden, vilket skapar osäkerhet kring hur området kan bebyggas utifrån stads- och landskapsbilden.

Utformning & volymer

Byggnaders höjder regleras genom bestämmelsen **h_1** och **h_2**, där nockhöjden begränsas till +75 meter över angivet nollplan (RH2000), cirka 20 meter, respektive 13 meter. Syftet med bestämmelserna är att säkerställa en anpassning till den befintliga bebyggelsen och till det kuperade landskapet. Den högre tillåtna nockhöjden om +75 meter över nollplan (**h_1**) möjliggör en fortsatt utveckling av industriverksamheten, där höglagerbyggnader kan krävas. Denna höjd är i linje med gällande detaljplan för angränsande byggnader, där byggnadshöjd om 16 meter tillåts. Plushöjden säkerställer även att nockhöjden inte skymmer den kuperade skogsmiljön norr om planområdet.

Samtidigt begränsas nockhöjden på fastigheterna Rösjö 1:31 och Holje 103:10 till 13 meter (**h_2**) för att värna om skalan i mötet med Östra Ringvägen, där en mer mänsklig skala eftersträvas. Även detta är i linje med gällande detaljplaner för angränsande byggnader längs Östra Ringvägen, där en byggnadshöjd om 9 meter tillåts.

Gällande detaljplan medger en byggnadshöjd om 16 meter respektive 9 meter, vilket innebär en höjning med enbart 4 meter. Genom att införa föreslagna bestämmelser om nockhöjd skapas en tydligare styrning av byggnaders utformning och volymer.

Figur 8. Visualisering av maximal nockhöjd.

Skuggning

Skuggningen från den befintliga bebyggelsen påverkar främst angränsande verksamheter och naturområdet norr om planförslaget. Planförslaget säkerställer ett 10 meter bebyggelsefritt avstånd mot naturområdet genom så kallad prickmark, där marken inte får förses med byggnad. Eftersom naturområdet är ett skogsklätt höjdparti med en höjdskillnad på cirka 10 meter vid planområdets norra del, så bedöms skuggningspåverkan vara liten mot naturområdet. Större delen av planområdet är redan exploaterad, även om planförslaget möjliggör för en viss utbyggnad och högre bebyggelse. Utbyggnaden bedöms inte heller medföra någon negativ påverkan på inomhusmiljön i de omkringliggande industrifastigheterna.

Kulturmiljövärden

Planförslaget har ingen påverkan på kulturmiljövärden.

Stads- & landskapsbild

Ett genomförande av planförslaget kommer inte innebära någon större påverkan på stads- och landskapsbilden. En del av Energivägen övergår från allmän plats till kvartersmark för industri och kan därmed stängas av för allmänheten. Energivägen är en industrigata som inte nyttjas av allmänheten i någon större grad.

Föreslagen nockhöjd har anpassats utifrån bland annat landskapsbilden i området. Figuren nedan visar maximal byggnadshöjd i relation till naturområdet norr om planförslaget.

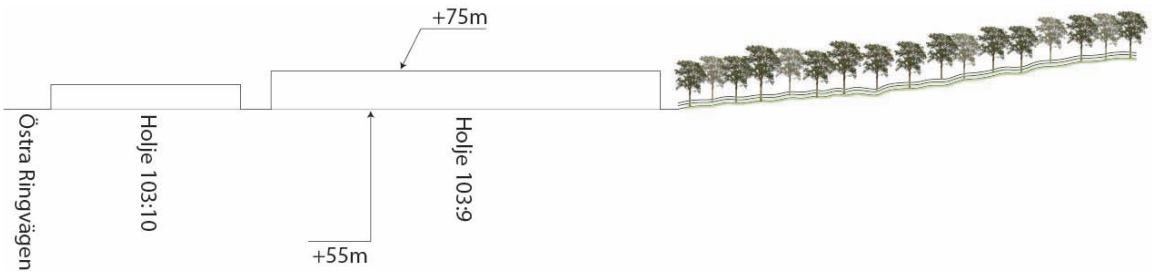

Figur 9. Elevation genom planförslaget med en maximal nockhöjd.

2.3 Gator & trafik

Förutsättningar

Gång- och cykeltrafik

Inom planområdet finns separata gång- och cykelvägar, längs både Agrasjövägen och Östra Ringvägen. Energivägen har ingen trottoar utan är endast en industrigata i dagsläget.

Figur 10. Gång- och cykelväg längs Östra Ringvägen

Figur 11. Gång- och cykelväg längs Agrasjövägen

Motortrafik

Agrasjövägen och Östra Ringvägen har en hastighetsgräns på 70 km/h. Olofströms kommun är väghållare för Agrasjövägen samt Energivägen och staten (Trafikverket) är väghållare för Östra Ringvägen.

Kollektivtrafik

Inom planområdet, vid Östra Ringvägen, finns busshållplatsen ”Agrasjö”. Härifrån går busslinjerna 630 (Olofström-Karlshamn) och 600 (Kustbussen), som trafikerar Olofström och övriga delar av Blekinge län.

Parkeringsplatser

Energivägen nyttjas i dagsläget av befintlig industriverksamhet för tillfällig gatuparkering i samband med in- och avlastning. Det råder dock parkerings- och stoppförbud längs Energivägen. I övrigt finns det inga allmänna parkeringsplatser inom planområdet. Parkeringsplatser för den befintliga industrin är belägna inom kvartersmark, på respektive fastighet.

Planförslag & konsekvenser

Gång- och cykeltrafik

Planförslaget reglerar inga nya separata gång- och cykelvägar. Planförslaget säkerställer allmänna ytor såsom gång- och cykeltrafik genom användningen **GATA** och **VÄG** på Agrasjövägen och Östra Ringvägen. En del av Energivägen fortsätter vara allmän platsmark och planläggs som **GATA**. Det finns inga planer på att anlägga en gång- och cykelväg längs Energivägen. Detaljplanen möjliggör dock detta genom att avsätta tillräckligt utrymme inom gatans 13 meters bredd.

Motortrafik

En del av Energivägen övergår från allmän platsmark, avsedd för bland annat motortrafik, till kvartersmark för industriändamål. Energivägen som behålls i planförslaget säkerställer tillgänglighet till industrifastigheterna. Planförslaget möjliggör en vändplats på Energivägen med en diameter om 21 meter, vilket säkerställer att större fordon, såsom räddningstjänstfordon, har tillräcklig vändradie och god framkomlighet.

Planförslaget behåller befintliga in- och utfarter mot både Östra Ringvägen och Agrasjövägen, och bedöms inte ha någon påverkan på trafiksäkerheten. Det befintliga vägnätet anses ha tillräcklig kapacitet för att hantera en eventuell ökning av trafikmängden, men planförslaget bedöms inte öka årsmedeldygnstrafiken (ÅDT) jämfört med tidigare bedömd trafikmängd i gällande detaljplan. Inga ytterligare trafiktekniska åtgärder anses därför nödvändiga inom planområdet. Planförslaget säkerställer genom bestämmelse om utfartsförbud att inga nya in- och utfarter skapas mot Östra Ringvägen och Agrasjövägen.

Kollektivtrafik

Planförslaget bedöms inte ha någon påverkan på kollektivtrafiken. Busshållplatsen ”Agrasjö” bedöms vara tillräckligt för att nå målpunkterna såsom fågeltornet vid Agrasjön och verksamheterna inom samt i anslutning till planområdet.

Parkeringsplatser

Principen är att varje verksamhet ska tillgodose det egna parkeringsbehovet inom den egna fastigheten. Inga nya allmänna parkeringsplatser möjliggörs. Vid utbyggnad av planområdet behöver verksamheten säkerställa tillräckliga ytor för parkering. Den del av Energivägen som övergår till industriändamål får nyttjas för verksamhetens gatuparkering.

2.4 Grön- och blåstruktur

Förutsättningar

Natur- och vattenområden

Söder om planområdet ligger Agrasjön som är kommunens enda näringsrika slättsjö. Agrasjön omges av skogs- och naturmark samt åkermark och har utvecklats till ett mindre besöksmål med ett lågt fågeltorn, vilket erbjuder besökare möjlighet till fågelskådning och naturupplevelser. Näringstillförseln sker främst från omgivande jordbruksmark och sjön omges även av tät vassvegetation.

En förenklad naturvärdesbedömning har tidigare tagits fram för Agrasjön av Miljöförbundet Blekinge Väst i samband med ett avbrutet detaljplanearbete från 2016. Inventeringen har inte

gjorts utifrån svensk standard och kommer endast användas som stöd och vägledning genom planprocessen. Kommunens bedömning är att naturvärdena är koncentrerade till området kring Agrasjön och påverkas inte av planförslaget. Därav bedöms det inte finnas behov av en ny naturvärdesinventering för detta planarbetet.

Delområde 1 och 5 ligger inom planområdet (planlagd som **NATUR**) och kommer beskrivas nedan. Den fullständiga naturvärdesbedömningen finns att läsa i sin helhet i de bifogade planhandlingarna.

Delområde 1 – Sumpskog
Närmast sjön växer ett bälte av sumpskog som domineras av tall, björk och asp med inslag av andra trädslag som gran och bok. Sumpskogen övergår till ett bälte av bladvass som växer ut i sjön. Sumpskogen innehåller relativt mycket grov, död ved av tall och björk samt en del asp. Utifrån naturvärdesbedömningen bedöms hela sumpskogen vara naturvärde. Sumpskogen har relativt rikliga förekomster av grov död ved samt har kända värden som ”fågelsjö”, med betydelse för både häckande och rastande fåglar, varav flera arter är klassade som hotade på den nationella rödlistan. Sumpskogen fungerar som en skyddande barriär runt sjön och utgör även en livsmiljö för en mängd organismer, bland annat revlummer, kungsfågel och spillkråka.

Delområde 5 – igenväxande mark
Detta är ett parti med i huvudsak hög, näringsgynnad örtvegetation. Under inventeringen dominerades området av nässlor, rallarros, hallon och bladvass. Området bedöms ha vissa naturvärden på grund av artvariationen och erbjuder skydd och födoresurser för en del arter.

Figur 12. Karta över delområden för naturområdet kring Agrasjön. Gul färg – naturvärden. Grön färg – vissa naturvärden.

Vassen och strandzonen utgör viktiga livsmiljöer för flera fågelarter. Sjön hyser höga naturvärden och är av betydelse för den biologiska mångfalden i området. Flera skyddsvärda fågelarter har konstaterats häcka i eller i direkt anslutning till sjön.

Agrasjön har bedömts som särskilt lämplig för framtida naturreservatsbildning i Olofströms naturvårdsplan och friluftsplan. Inget beslut kring naturreservatsbildningen har tagits ännu (2025-04-29).

Inom det befintliga industriområdet finns oexploaterad skogsmark med främst björk- och tall vegetation som är planlagd för industri. Träden inom industriområdet bedöms inte ha något särskilt naturvärde.

Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster definieras av Naturvårdsverket som ”ekosystemens direkta och indirekta bidrag till människans välbefinnande”. Det handlar om allt det positiva som vi människor får från naturen och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. Ekosystemtjänsterna brukar delas upp enligt figuren nedan.

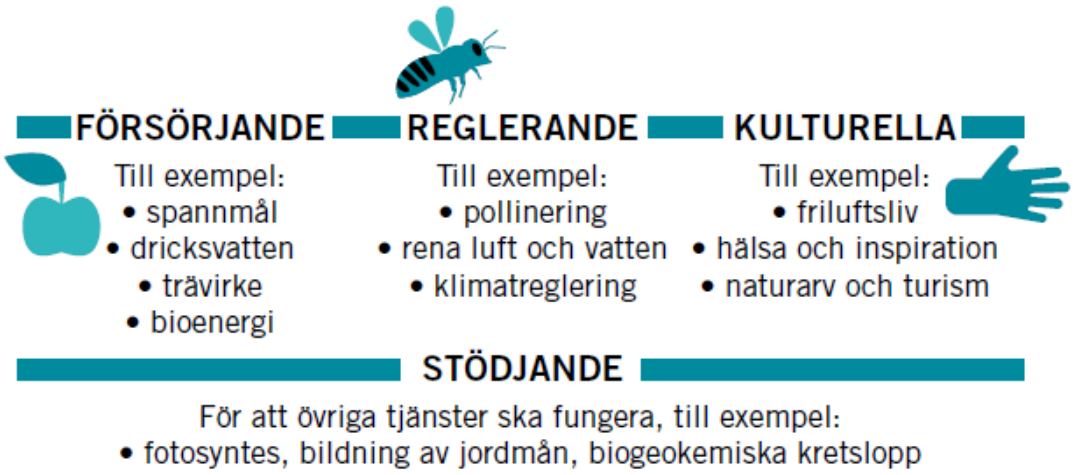

Figur 13. Fyra typer av ekosystemtjänster
Hämtat från: Vad är ekosystemtjänster, Naturskyddsföreningen (2021)

Inom planområdet bedöms det finnas ekosystemtjänster inom grupperna reglerande, kulturella och stödjande. Träden och Agrasjön i södra delen av planområdet bidrar med flera olika ekosystemtjänster. Träd bidrar bland annat med luftrening, skugga och pollinering (reglerande), hälsa och inspiration samt friluftsliv (kulturella) och fotosyntes (stödjande).

Invasiva arter

Utifrån SLU:s Artdatabank har parkslide påträffats i anslutning till Östra Ringvägen. Parkslide regleras inte genom EU-förordningen 1143/2014. Naturvårdsverket har däremot tagit fram en lista över invasiva arter i Sverige där parkslide finns med. Arten kommer så småningom omfattas av liknande direktiv som EU-förordningen och därför ger Naturvårdsverket starka rekommendationer om att bekämpa arter som parkslide.

Planförslag & konsekvenser

Natur- och vattenområden

Planförslaget kommer inte påverka naturområdet kring Agrasjön, och planläggs som **NATUR** för att säkerställa att området bevaras som grönområde. En befintlig pumpstation planläggs som **E – Teknisk anläggning** söder om Agrasjövägen, men bedöms inte heller ha någon påverkan jämfört med dagsläget. Planförslaget kommer inte heller påverka möjligheten att i

framtiden bilda ett naturreservat runt Agrasjön, och reservatet skulle inte heller påverka planförslaget.

Planförslaget innebär inget skydd för träden inom industrifastigheten, i syfte att behålla möjligheten till en framtida utökning av det befintliga industriområdet. Träden bedöms inte ha några högre naturvärden, då de till stor del utgörs av yngre björkar och tallar.

Ekosystemtjänster

Ett genomförande av planförslaget kommer innebära att de ekosystemtjänsterna som träden bidrar med inom industriområdet kommer försvinna. Planförslaget innebär även att marken inom industriområdet, som till stor del redan är hårdgjort, ytterligare hårdgörs, vilket påverkar de reglerande tjänsterna och infiltrationsförmågan av dagvatten och grundvattnet.

Invasiva arter

Det är fastighetsägare som har ett ansvar att vidta åtgärder mot invasiva arter. Vid hantering av invasiva arter är det viktigt att undvika spridning till nya växtplatser. Maskiner och redskap som varit inom områden med invasiva arter ska rengöras på plats efter slutfört arbete. Invasiva växtdelar ska tas omhand och köras i väl förslutna sopsäckar till förbränning.

Eftersom det inte finns någon lagstiftning som förbjuder parkslide, så finns det inte skyldighet för någon att ta bort eller bekämpa den. Parkslide i anslutning till Östra Ringvägen har påträffats på kommunens fastighet och bör åtgärdas, då arten är invasiv och har negativa effekter på ekosystemtjänster.

2.5 Social struktur

Förutsättningar

Det finns gång- och cykelvägar inom planområdet, längs både Östra Ringvägen och Agrasjövägen. Agrasjö och fågeltornet bedöms vara en målpunkt för barn inom planområdet. Fågeltornet samt stigen fram till fågeltornet är dock inte tillgänglighetsanpassat.

Planförslag & konsekvenser

Ett genomförande av planförslaget innebär ingen större påverkan på social struktur. En del av den allmänna platsen (Energivägen) minskas vilket leder till att ett större industriområde kan stängslas in.

Barnperspektiv

Ur ett barnperspektiv bedöms ingen större påverkan ske, eftersom endast en mindre del av en industrigata försvinner. Energivägen kommer minskas och kommer fortsättningsvis användas som allmän industrigata. Planförslaget möjliggör att industriområdet kan stängslas in på ett mer effektivt sätt, vilket i sin tur skulle förhindra att barn obehörigen tar sig in på området. Planförslaget påverkar inte tillgängligheten till Agrasjön.

2.6 Skyddade områden

Förutsättningar

Alléer

Inom planområdet, längs Agrasjövägen, finns en trädrad som kan omfattas av det generella biotopskyddet för allé (7 kap. 11 § miljöbalken). Allén består av sju vuxna björkträd och bedöms ha lägre naturvärden på grund av trädslaget. Utifrån historiska kartor har området tidigare varit jordbruksmark, vilket talar för att trädraden har planterats.

Figur 14. Allé längs Agrasjövägen

Skyddade arter

När det gäller fåglar så är alla svenska fågelarter fridlysta enligt 4 § artskyddsförordningen. Dock ska fågelarter som finns upptagna i fågeldirektivets bilaga 1, rödlistade arter samt arter som uppvisar en negativ trend (som minskat med 50% eller mer under åren 1975–2005) prioriteras.

Enligt kommunens naturvårds- och friluftsplan förekommer flera skyddsvärda arter med häckningsplatser i Agrasjön, bland annat har brun kärrhök och sångsvan etablerat sig som regelbundna häckfåglar i sjön. Spillkråka och kungsfågel häckar även regelbundet i skogen runt sjön. Andra fåglar såsom bivråk och trana har påträffats under häckningstiden runt Agrasjön. Vidare har många andra fåglar påträffats inom Agrasjöns närområde enligt Artportalens fyndkarta, vilket understryker sjöns betydelse som livsmiljö för fågellivet.

Det finns flera fågelarter som trivs i industriella miljöer, bland annat på tak och grusplaner. Det finns inga inrapporterade fynd av häckningar inom industriområdet, men bedöms också kunna vara potentiella häckningsmiljöer.

Flera fladdermössarter har även påträffats kring Agrasjön, där bland nordfladdermus, brunlångöra, vattenfladdermus, dvärgpipistrell, större brunfladdermus och mustaschfladdermus. Agrasjön skapar goda förutsättningar för fladdermöss med dess omgivande skog. Den miljön erbjuder både föda i form av insekter och potentiella boplatser. Det befintliga industriområdet bedöms däremot inte vara en miljö för fladdermöss vad gäller födosök eller boplats på grund av bullernivåerna och ljusstörningarna från verksamheten samt att området inte har några grova träd med håligheter. Industriområdet bedöms inte heller utgöra en flygkorridor för fladdermöss av samma skäl.

Känsliga vattenmiljöer

Planområdet ligger inom avrinningsområdet för Skräbeån (SE 623379–142057) och Agrasjön ligger söder om planområdet.

Fornlämningar

Inga kända fornlämningar finns registrerade inom planområdet. I anslutning till planområdet, väster om Östra Ringvägen, finns dock en möjlig fornlämning (L1978:6058), vilket utgörs av torplämning med kvarstående husgrund.

Strandskydd

Strandskyddets syfte är att trygga allmänhetens tillgänglighet till våra stränder samt att bevara goda livsvillkor för växter och djur på land och i vatten. Generellt strandskydd råder 100 meter från strandkanten, både på land och i vatten. Det generella skyddet gäller i hela landet vid alla

kuster, sjöar och vattendrag. Planområdet omfattas av det generella strandskyddet från Agrasjöns strandkant enligt figuren nedan.

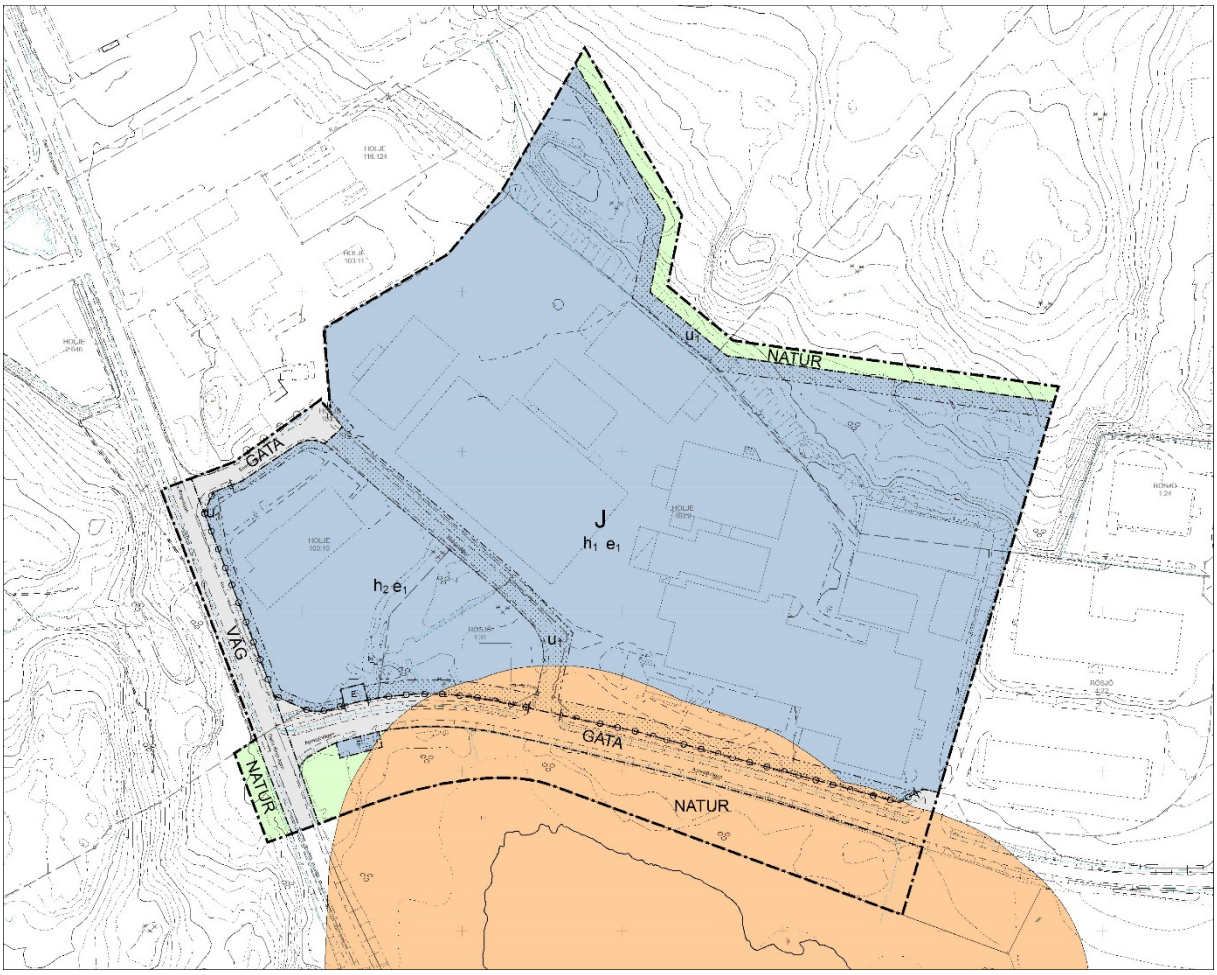

Figur 15. Generella strandskyddet (orange färg) i förhållande till plankartan.

Planförslag & konsekvenser

Alléer

Trädraden ligger på den befintliga industrifastigheten och området planläggs för industriändamål (**J**). Allén kommer inte skyddas i planförslaget, men ligger inom så kallad prickad mark där marken inte får förses med byggnad.

Vid åtgärder som kan skada allén krävs dispens från Länsstyrelsen. Kommunen kommer inte ansöka om dispens då exploatören ansvarar och bekostar erforderliga tillstånd och dispenser etc för sitt genomförande av exploatering inom detaljplanen. Kommunen ansvarar för att söka dispens från det generella biotopskyddet där behov uppstår för att till exempel anlägga gator på allmän plats.

Skyddade arter

Planförslaget bedöms inte påverka de skyddade arter som finns kring Agrasjön. Den norra delen av Agrasjön planläggs som **NATUR** i syfte att säkerställa bevarandet av områdets nuvarande användning.

Vidare förväntas planförslaget inte innebära någon påtaglig förändring av buller- eller ljusnivåer i området jämfört med nuläget. Fladdermössens flygkorridorer till och från Agrasjön

bedöms inte påverkas av planförslaget. För att minska eventuell ljuspåverkan mot Agrasjön så rekommenderas det att belysningen riktas nedåt och inte mot skogsområdet kring Agrasjön.

Planförslaget kommer inte heller utgöra någon större skillnad gällande buller eller ljusstörningar jämfört med idag för Agrasjöområdet. Planförslaget bedöms inte heller ha någon påverkan på fladdermössens flygkorridorer till Agrasjön. Industriområdet rekommenderas att delvis anpassa belysningen mot Agrasjön genom att riktas nedåt och från skogsområdet intill Agrasjön.

För att undvika negativ påverkan på häckande fåglar bör byggarbeten som kan påverka potentiella häckningsmiljöer inte utföras under perioden 1 april – 31 juli, om inte särskild inventering visar att häckning inte förekommer inom området. Eventuella undantag kräver dispens från Länsstyrelsen enligt artskyddsförordningen.

Känsliga vattenmiljöer

Vattenförekomsternas miljökvalitetsnorm och påverkan på dessa hänvisas till kapitel 3.

Fornlämningar

Ett genomförande av detaljplanen kommer inte medföra påverkan på fornlämningar då det inte finns kända fornlämningar inom planområdet. Om okända fornlämningar påträffas i samband med exploatering råder anmälningsplikt och arbetet måste omedelbart avbrytas och kontakt med Länsstyrelsen tas i enlighet med 2 kap. 10 § kulturmiljölagen (1988:950). Området närmast den möjliga fornlämningen (L1978:6058) planläggs som **NATUR**.

Strandskydd

Eftersom planförslaget ersätter en del av en befintlig detaljplan så återinträder strandskyddet. För att säkerställa ett genomförande av planförslaget behöver strandskyddet upphävas på nytt.

Kommunen får upphäva strandskydd för ett område som avses ingå i en detaljplan, om det finns så kallade särskilda skäl enligt 7 kap. 18c § punkt 1–6 miljöbalken (1998:808).

Endast en mindre del av den befintliga industrin omfattas av det generella strandskyddet. Området är redan planlagd för industriändamål och planförslaget medger samma användning. Strandskyddet inom hela planområdet föreslås upphävas med stöd av de särskilda skälen miljöbalken 7 kap. 18c punkt 1 och punkt 4. Området har redan tagits i anspråk och mestadels redan exploaterad med befintlig gata (Agrasjövägen) och befintligt industriområde. Industrifastigheten behöver även kunna utvidga en pågående verksamheten och utifrån befintliga markägoförhållande och fastighetsgränser är även södra delen av industriområdet väsentlig.

2.7 Teknisk försörjning

Förutsättningar

El, värme & elektroniska kommunikationer

Inom planområdet finns idag flertalet ledningar för el, gas och elektroniska kommunikationer.

Färskvatten & spillvatten

Större delen av planområdet ligger inom det kommunala verksamhetsområdet för färskvatten (dricksvatten) och spillvatten.

Dagvatten

Det befintliga industriområdet och gatunätet ligger inom det kommunala verksamhetsområdet för dagvatten. Den befintliga avvattningen sker genom dagvattenledningar och vägdiken som sedan leder till Agrasjön. Dagvattnet från den befintliga verksamheten, inklusive takvatten och hårdgjorda ytor, passerar genom två oljeavskiljare innan det leds vidare till en fördröjningsyta och sedan till Agrasjön. Vattnet från sjön rinner därefter söderut och ansluter till vattendraget Skräbeån (Holjeån).

Figur 16. Röda pilar markerar dagvatten från industrin. Vita pilar visar vattenflöden från sjön.

Markavvattningsföretag

Det finns ett markavvattningsföretag inom området. Vid ombyggnad av industriområdet kan markavvattningsanläggningar och markavvattningssamfälligheter påverkas.

Det dikningsföretaget som berörs av detaljplanen är B138 (Rösjö Dikningsföretaget år 1967, Jämshögs socken). Markavvattningsföretaget kan påverkas genom omgrävningar av ett dike eller liknande. Ska man göra ändringar av tillståndet för markavvattning behöver man ompröva tillståndet.

Brand- och släckvatten

Räddningstjänsten Västra Blekinge ansvarar för brandvärn inom området och Olofströms kommun, genom Skåne Blekinge Vattentjänst (SBVT), och räddningstjänsten ansvarar även för att brandposter finns utplacerade och underhålls.

Avfall

Inom planområdet förekommer det verksamhetsavfall från befintlig industri.

Planförslag & konsekvenser

El, värme & elektroniska kommunikationer

De ledningar som behöver flyttas bekostas av den som har nytta av flytten.

Allmänna ledningar skyddas genom planbestämmelsen **u_1**. Ett förverkligande av planförslaget bedöms inte ha någon påverkan på allmänna ledningar, förutom elledningen i norra delen av planförslaget. Elledningen bedöms kunna flyttas norrut (inom u-området) vid exploatering av hela planområdet.

Vid exploatering av hela planområdet kan en viss ökad kapacitet av el och värme krävas.

Färskvatten & spillvatten

Området är inom verksamhetsområde för färskvatten och spillvatten. Det innebär att behov av VA-tjänster ska vara kommunalt vatten och spillvatten. Olofströms Kraft AB (OKAB) är VA-huvudman och Skåne Blekinge vattentjänst AB (SBVT) ansvarar för driften på uppdrag av VA-huvudmannen.

Dagvatten

Planförslaget bedöms inte medföra behov av att hantera väsentligt större dagvattenvolymer, då industriområdet redan är hårdgjort. Vid eventuella ökningar i flöden och föroreningshalter ska dagvattnet fördröjas och renas innan det leds vidare till recipient. Vattnet kommer fortsättningsvis rinna ut till Agrasjön. Inom användningsområden **NATUR** och **GATA** kan ytterligare reningsåtgärder för dagvattnet ske, såsom slamfälla och reningsvåtmark, innan vattnet når sjön.

Brand- och släckvatten

Behovet av nya brandposter inom planområdet behöver undersökas vidare under genomförandefas för detaljplanen.

Avfall

Verksamhetsutövare förutsätts att ta hand om verksamhetsavfallet och övrigt avfall i enlighet med de lagar och förordningar som gäller. Planförslaget möjliggör en vändplats på Energivägen som är tillräckligt stor för större fordon såsom renhållningsfordon.

2.8 Offentlig & kommersiell service

Förutsättningar

Inom planområdet finns ingen offentlig eller kommersiell service. Olofströms nya torg med dess utbud av kommersiell service ligger cirka 2 kilometer nordväst om planområdet.

Planförslag & konsekvenser

Planförslaget möjliggör inte för någon ny kommersiell service. Inom användningen **Industri (J)** inryms partihandel, men området bedöms inte nyttjas för detta ändamål.

2.9 Hälsa & säkerhet

Förutsättningar

Geoteknik

Enligt jordartskartan från SGU består marken inom planområdet huvudsakligen av sandig morän, morän och isälvssediment. Delar om planområdet består av urberg och kärrtorv. Fastmarkskartan visar att området har fyllts ut enligt figuren nedan.

Figur 17. SGU:s fastmarkskarta

Radon

Enligt Sveriges geologiska undersökning (SGU) översiktliga kartdatabas innehar planområdet relativt normal gammastrålning, uranhalt. Även om en plats ligger inom ett lågriskområde för markradon finns det alltid tillräckliga nivåer av radon i marken för att orsaka höga radonhalter inomhus om inte byggnation uppförs radonsäker och är tät mot marken.

Översvämningsrisk

Det finns inga kända fall av störningar på befintliga industriområdet från översvämningar kring Agrasjön eller från skyfall. Inom planområdet finns det några lågpunkter där vatten kan samlas vid skyfall.

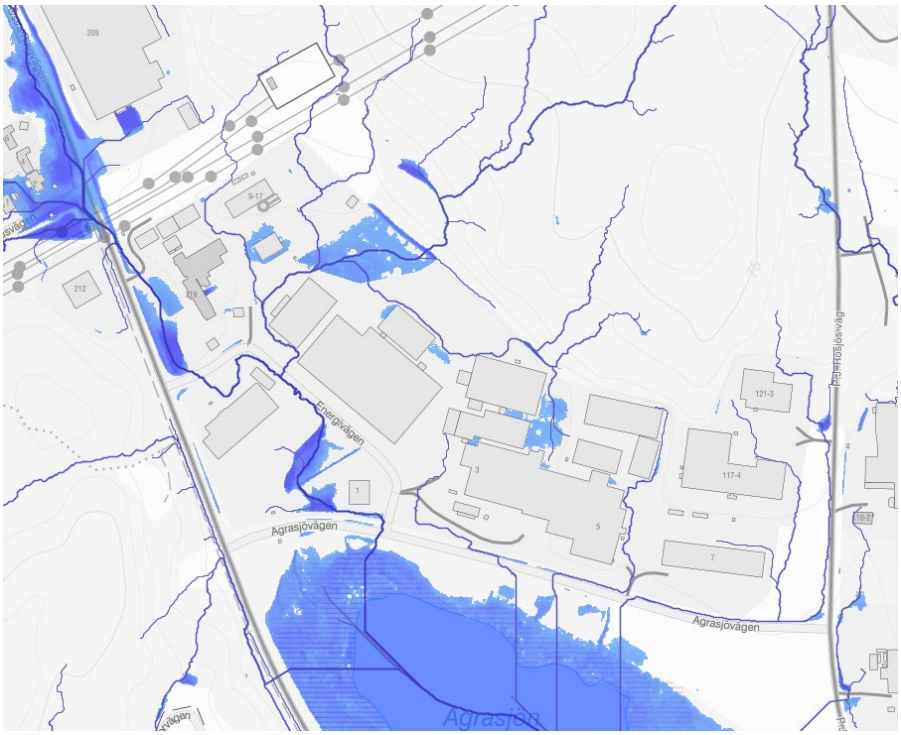

Figur 18. Lågpunkter vid ett 120 mm regn (Scalgo Live).

Ras-, skred- & erosionsrisk

Söder om Agrasjövägen, runt Agrasjöns strandkant finns ett aktsamhetsområde (risk för skred i finkornig jordart). Inom det befintliga industriområdet finns inga aktsamhetsområden. Vidare har Räddningstjänsten Västra Blekinge i en riskanalys gjort bedömningen att Olofström inte är någon högriskkommun när det gäller ras och skred.

Buller

Den befintliga verksamheten ger upphov till buller. De huvudsakliga bullerkällorna utgörs av takfläktar, avfuktare i förrådsutrymmen, skrotutkast från presshall samt från transporter, både interna och till och från verksamhetsområdet. Verksamheten har ett tillstånd enligt miljöskyddslagen från år 1996, som begränsar ljudnivåerna under dag, kväll- och nattetid. Bland annat får momentana ljud nattetid uppgå till högst 55 dBA. Det pågår även en process för att söka ett nytt miljötillstånd.

Området är också utsatt för trafikbuller från Östra Ringvägen och Agrasjövägen.

Farligt gods

Östra Ringvägen är primär väg för transport av farligt gods. I riskanalysen för Olofströms kommuns geografiska område uppges skyddsavståndet från väg rekommenderad för transport av farligt gods; 25 meter byggnadsfri zon, 40 meter till kontor och 75 meter till sammanhållen bostadsbebyggelse. Befintlig bebyggelse har ett avstånd på cirka 13 meter från Östra Ringvägens vägkant.

Markföroreningar

Enligt Länsstyrelsens EBH-karta finns flera potentiellt förorenade områden från den pågående industriverksamheten.

Planförslag & konsekvenser

Geoteknik

Ingen större förändring bedöms ske gällande geotekniken vid genomförandet av planförslaget. I samband med projektering av byggnader kan mer detaljerade undersökningar för varje byggnad behöva utföras för att kunna bedöma grundläggningsmetod.

Radon

Bebyggelse ska följa gällande riktlinjer för Boverkets byggregler (BBR). Radonskyddat utförande rekommenderas inom hela planområdet.

Översvämningsrisk

Planområdet är till största del redan exploaterad, vilket innebär att planförslaget inte medför någon väsentlig ökad risk för översvämning vid en fullständig hårdgöring av kvartersmarken för industri. Det är dock viktigt att avvattningen beaktas i samband med hårdgöring, så att dagvattnet leds effektivt till brunnar och diken lokala lågpunkter som kan orsaka vattensamling undviks.

Ras-, skred- & erosionsrisk

Det finns inga kända data som visar på större risker för ras, skred eller erosion inom kvartersmarken.

Buller

Vid utbyggnad av hela industriområdet antas bullernivåerna kunna öka något från kvartersmarken. Trafikbullernivåerna bedöms dock inte öka på grund av planförslaget. Eftersom området är redan påverkat av buller i nuläget från trafiken och den befintliga industrin bedöms planförslaget inte innebära negativa effekter för Agrasjön och arterna kring området. Planförslaget bedöms inte heller påverka några bostäder då avståndet är över 200 meter från industriområdet.

Farligt gods

Planförslaget säkerställer ett bebyggelsefritt avstånd om cirka 11 meter från Östra Ringvägens vägkant genom så kallad prickmark, där marken inte får förses med byggnad. Detta avstånd är mindre än det rekommenderade skyddsavståndet för transport av farligt gods, men motsvarar det avstånd som råder för befintlig bebyggelse inom området. Längs med vägen finns ett befintligt dike som skapar en viss fysisk barriär och kan bidra till att förhindra att fordon lämnar körbanan och når bebyggelsen inom industriområdet.

Eftersom det rekommenderade skyddsavståndet inte uppnås bedöms planförslaget medföra en negativ påverkan ur ett riskperspektiv kopplat till transporter av farligt gods.

Markföroreningar

Planförslaget möjliggör inte för någon känslig markanvändning. Markanvändningen fortsätter att vara för industriändamål. De potentiellt förorenade områdena bedöms inte vara en spridningsrisk och behöver därmed inte utredas vidare. Det kan dock komma att krävas miljötekniska markundersökningar i samband med framtida rivningslov och bygglov, där ingrepp i den potentiellt förorenande marken sker.

2.10 Plankarta & planbestämmelser

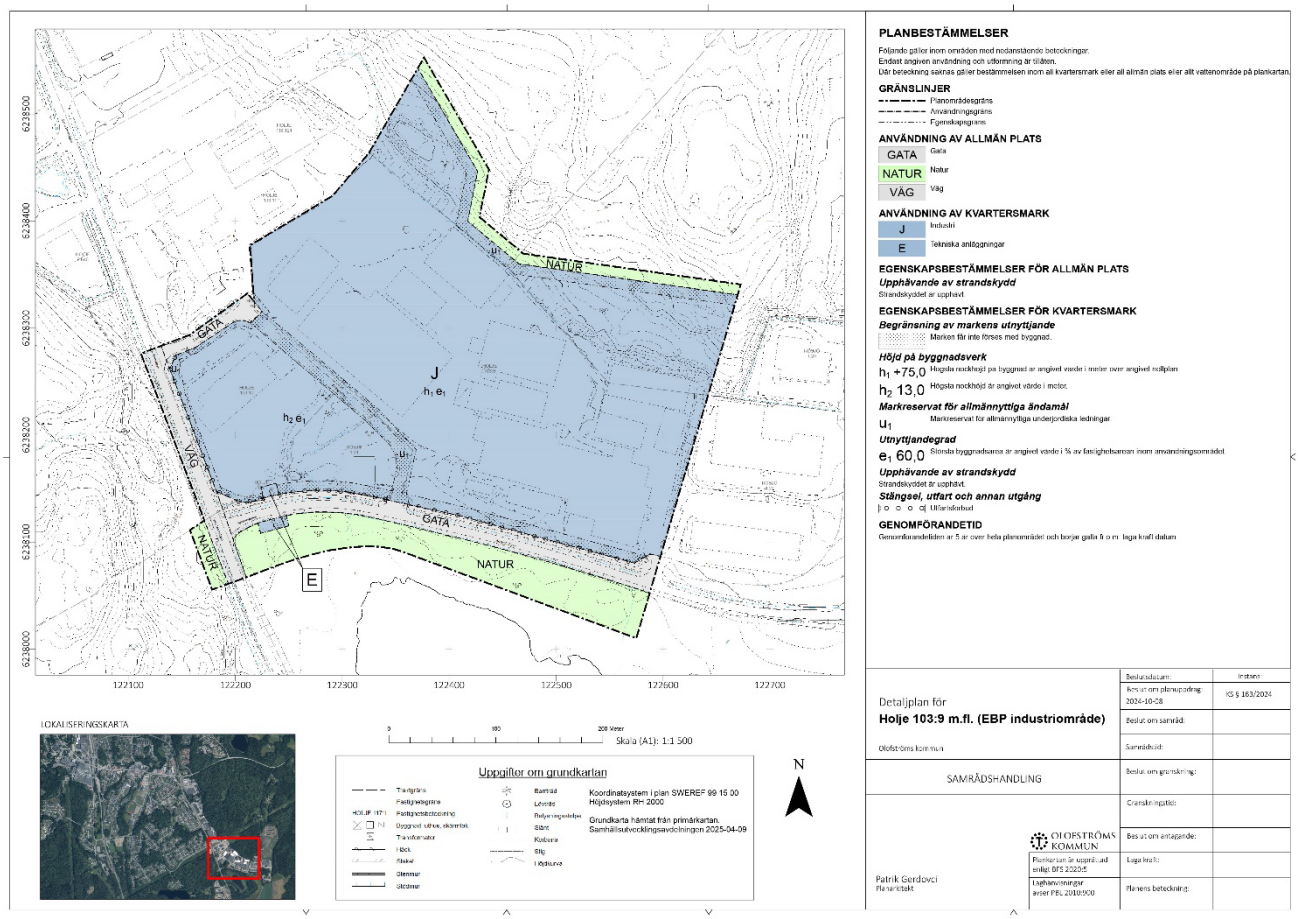

Figur 19. Plankarta

Användningsbestämmelser för allmän plats

GATA Gata

En gata är en allmän plats som är avsedd både för fordonstrafik och gång- och cykeltrafik. I användningen ingår lokalgator, industrigator, bussgator, gågator och gångfartsområden.

Ett genomförande av detaljplanen innebär minskad andel allmän platsmark eftersom Energivägen minskas. I planförslaget säkerställer bestämmelsen erforderliga ytor för industrigatorna och gång- och cykelvägarna. I planförslaget används bestämmelsen på gator (Energivägen och Agrasjövägen) med kommunalt huvudmannaskap.

NATUR Natur

NATUR används för grönområden som inte är anlagda och som inte kräver någon omfattande skötsel. Användningen används ofta för att säkerställa att ett område bevaras som grönområde.

I planförslaget anges bestämmelsen på ytor som i huvudsak avser skog och övrig vegetation, såsom Agrasjöns sumpskog. Inom **NATUR** kan även dagvatten omhändertas.

Väg

VÄG används för de vägar som ingår i det sammanhängande huvudnätet med hög framkomlighet, stort korsningsavstånd, stort trafikflöde och få utfarter. Staten är ofta väghållare.

I planförslaget anges bestämmelsen på Östra Ringvägen, där staten (Trafikverket) är väghållare.

Användningsbestämmelser för kvartersmark

Industri

Användningen **Industri** används för områden för all slags produktion, lagring och annan hantering av varor. Även laboratorier, partihandel, lager och tekniska anläggningar inryms i industrianvändningen. Vidare inräknas de kontor, personalutrymmen med mera som behövs för industriverksamheten.

I planförslaget anges bestämmelsen på redan exploaterad och tidigare planlagd industri.

Tekniska anläggningar

Användningen **Tekniska anläggningar** kan användas för både offentliga och privata anläggningar.

I planförslaget används bestämmelsen på en befintlig transformatorstation och en pumpstation längs Agrasjövägen.

Egenskapsbestämmelser för allmän plats

Upphävande av strandskydd

Strandskyddet är upphävt.

Egenskapsbestämmelsen reglerar att upphäva strandskyddet inom all allmän plats, främst för att inte begränsa åtgärder kring Agrasjövägen. Upphävandet för föreslås upphävas med stöd av de särskilda skälen miljöbalken (1998:808) 7 kap. 18c § punkt 1 och punkt 5.

Egenskapsbestämmelser för kvartersmark

Begränsning av markens utnyttjande

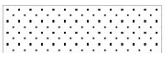
Marken får inte förses med byggnad.

Egenskapsbestämmelsen innebär att all prickad mark inte får förses med byggnad. Inom planområdet används egenskapsbestämmelsen främst för att säkerställa avstånd mot vägarna samt säkerställa markreservat för allmännyttiga ledningar.

Höjd på byggnadsverk

h_1 +75,0 Högsta nockhöjd på byggnad är angivet värde i meter över angivet nollplan

Egenskapsbestämmelsen reglerar byggnaders nockhöjd på fastigheten Holje 103:9 och norra delen av planområdet. Nockhöjden säkerställer en högsta höjd på +75 meter över nollplan (RH2000) på grund av den kuperade marken i norra delen av planområdet. Nockhöjden avser takets högsta höjd, utöver detta är det tillåtet att uppföra exempelvis skorsten. Bestämmelsen reglerar en lämplig höjd med hänsyn till befintlig terräng, omkringliggande bebyggelse och landskapsbild.

h_2 13,0 Högsta nockhöjd är angivet värde i meter.

Egenskapsbestämmelsen reglerar byggnaders nockhöjd på fastigheterna Holje 103:10 och Rösjö 1:31. Nockhöjden säkerställer en högsta höjd på 13 meter för att värna om skalan i mötet med Östra Ringvägen, där en mer mänsklig skala eftersträvas. Bestämmelsen reglerar en lämplig höjd med hänsyn till befintlig terräng, omkringliggande bebyggelse och landskapsbild.

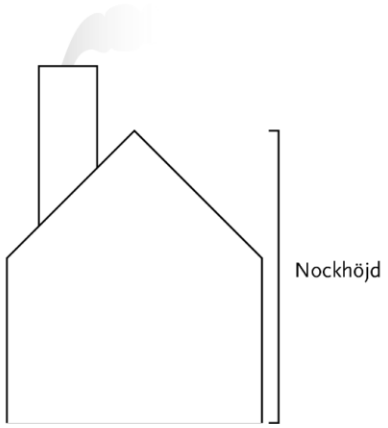

Figur 20. Illustration på vad som avses med nockhöjd.

Markreservat för allmännyttiga ändamål

u_1 Markreservat för allmännyttiga underjordiska ledningar.

Med bestämmelser om markreservat för allmännyttiga ändamål kan kommunen reservera områden för att ge utrymme för allmännyttigt ledningsändamål.

I planförslaget används bestämmelsen för att skydda och säkra upp ytor för ledningar.

Utnyttjandegrad

e_1 60,0 Största byggnadsarea är angivet värde i % av fastighetsarean inom användningsområdet.

Egenskapsbestämmelsen reglerar hur mycket av fastigheten som får bebyggas inom användningsområdet. Bestämmelsen möjliggör för en maximal byggnadsarea på cirka 76 800 m^2, varav cirka 40 000 m^2 är redan bebyggt. Byggnation kan uppföras på en eller flera

fastigheter, respektive fastighet har 60% av användningsområdet att förhålla sig till vid styckning. Den föreslagna exploateringsgraden möjliggör för vidare utveckling av befintlig industri och säkerställer att området inte får en för hög exploatering och att andra ytor såsom parkering finns inom området.

Upphävande av strandskydd

Strandskyddet är upphävt.

Egenskapsbestämmelsen reglerar att upphäva strandskyddet inom all kvartersmark. Upphävandet föreslås upphävas med stöd av de särskilda skälen miljöbalken (1998:808) 7 kap. 18c § punkt 1 och punkt 5.

Stängsel, utfart och annan utgång

Utfartsförbud

Med bestämmelser om stängsel, utfart och annan utgång kan kommunen reglera var utfart ska finnas mot allmän plats. Bestämmelserna används främst om det behövs av trafiksäkerhetsskäl både vid reglering i befintliga miljöer och vid nyexploatering.

Planförslaget behåller befintliga in- och utfarter till industriområdet och säkerställer att inga fler tillskapas, vilket annars hade påverkat framkomligheten och trafiksäkerheten på vägarna.

GENOMFÖRANDETID

Genomförandetiden är 5 år över hela planområdet och börjar gälla fr.o.m. laga kraft datum.

Genomförandetiden för detaljplanen är 5 år från det datumet planen fått laga kraft. Den valda genomförandetiden ger en skälig tid för att exploatera planområdet. Under genomförandetiden har fastighetsägare en garanterad rätt att efter ansökan om bygglov får bygga i enlighet med detaljplanen.

3. Konsekvenser

3.1 Undersökning av betydande miljöpåverkan

Om genomförandet av detaljplanen kan antas få en betydande miljöpåverkan ska miljökonsekvenserna redovisas i en särskild miljökonsekvensbeskrivning, i enlighet med plan- och bygglagen 4 kap. 34 § och Miljöbalken 6 kap. 11-12 §. För att kunna ta ställning till om planen medför en betydande miljöpåverkan görs en så kallad undersökning av miljöpåverkan (se bilaga). Baserat på undersökningen av miljöpåverkan som finns i de bifogade planhandlingarna, är slutsatsen att ett genomförande av planen inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Länsstyrelsen i Blekinge län framför i sitt yttrande, daterat den 15 april 2025, att de delar kommunens bedömning under förutsättning att frågeställningar om vatten utreds och åtgärdas i planarbetet.

Slutsatsen av behovsbedömningen är att planen inte kommer riskera medföra en betydande miljöpåverkan eftersom planområdet redan är exploaterat och planförslaget kommer inte möjliggöra för någon större utbyggnad eller påverkan på omgivande miljö eller högre naturvärden.

3.2 Miljökvalitetsnormer

Luft

Miljökvalitetsnormer för utomhusluft regleras i luftkvalitetsförordningen (2010:477). Olofströms kommun samverkar med övriga kommuner i Blekinge inom Blekinge Kustvatten- och luftvårdsförbund. Mätningar fram till 2022 visar att miljökvalitetsnormerna inte överskrids i Olofström. Ett genomförande av planförslaget bedöms inte påverka miljökvalitetsnormen för luft jämfört med dagsläget.

Yt- och grundvatten

Planområdet ligger inom Holjeåns avrinningsområde, Skräbeån: Lillån – Snöflebodaån (Holjeån) WA92357275. Holjeån är bedömd till god ekologisk status och ej god kemisk status. Planområdet ligger dessutom i anslutning till Agrasjön. Inga vandringshinder bedöms uppstå i genomförandet av planförslaget och bedöms inte heller försämra status. Från Agrasjön till Holjeån bedöms ytterligare rening ske i form av sedimentering i befintligt dike. Kommunens bedömning är att miljökvalitetsnormer för vattenförekomsten inte försämras.

3.3 Riksintressen

Ett riksintresse är ett statligt utpekat område som från allmän synpunkt behöver värnas. Planområdet omfattas av följande riksintresse:

Totalförsvaret

Planområdet omfattas av riksintresse för totalförsvaret enligt 3 kap. 9 § miljöbalken för MSA-område (Minimum Sector Altitude-område). Inom MSA-området kan objekt högre än 20 meter utanför sammanhållen bebyggelse och högre än 45 meter inom sammanhållen bebyggelse utgöra flygsäkerhetsrisk.

Planförslaget ligger inom sammanhållen bebyggelse och möjliggör en högsta nockhöjd på cirka 20 meter (+75 meter över nollplan) inom industriområdet. Planförslaget bedöms inte ha någon negativ påverkan på riksintresset.

4. Genomförandefrågor

4.1 Organisatoriska frågor

Tidsplan

Samråd: Q2 2025
Granskning: Q4 2025
Antagande: Q1 2026
Laga kraft: Tre veckor efter antagande eller efter laga kraft vunnet beslut från överprövande instans.

Genomförandetid

Genomförandetiden för detaljplanen är 5 år från det datumet då planen fått laga kraft. Den valda genomförandetiden ger en skälig tid för att exploatera området.

Under genomförandetiden har fastighetsägare en garanterad rätt att efter ansökan om bygglov få bygga i enlighet med planen. Efter genomförandetidens slut är fastighetsägaren inte längre garanterad byggrätt. Kommunen kan då ändra eller upphäva planen.

Ansvarsfördelning

Ansvarstagare	Ansvarsområde
Olofströms kommun	• Utbyggnad av allmän platsmark med kommunalt huvudmannaskap.
Olofströms Kraft AB (OKAB)	• VA-huvudman • El, drift och utbyggnad
Skåne Blekinge Vattentjänst (SBVT)	• Driften av VA-anläggningar på uppdrag av Olofströms Kraft AB.

Huvudmannaskap för allmänplats

Kommunen är huvudman för allmän plats, förutom Östra Ringvägen och tillhörande gång- och cykelväg, planlagd som VÄG, där staten (Trafikverket) är väghållare. Det innebär att kommunen ansvarar för utbyggnad samt framtida drift och underhåll av allmän plats inom planområdet.

Avtal

Plankostnadsavtal är upprättat mellan Olofströms kommun och exploatören, EBP Fastigheter AB. Plankostnadsavtalet reglerar kostnaderna för framtagandet av den nya detaljplanen mellan exploatören och kommunen.

4.2 Fastighetsfrågor (på fastighets/servitutsnivå)

Fastighet/Servitut/Ledningsrätt	Förändringar & konsekvenser
Del av fastigheterna Rösjö 1:10 och Holje 103:1 (Energivägen)	Den del av fastigheterna planlagda för industriändamål (tidigare allmän plats) sammanförs till förslagsvis fastigheten Holje 103:9.
Fastigheterna Holje 103:1, Holje 103:9, Holje 103:10, Rösjö 1:10 och Rösjö 1:31	Del fastigheterna planlagd för industriändamål föreslås sammanslås till Holje 103:9. Planen kravställer dock inte detta. Om fastigheterna inte sammanläggs till en kan det vara aktuellt att upprätta servitut för tillfartsväg till fastigheterna Rösjö 1:31, Rösjö 1:10 och Holje 103:1 för att säkerställa tillgängligheten till fastigheterna.

4.3 Ekonomiska frågor

Inlösen och ersättning

Inlösen av allmän plats är inte aktuell eftersom Olofströms kommun äger all mark inom planområdet.

Exploateringskalkyl

Slutsats

Den ekonomiska kalkylen visar på att kommunen inte får några kostnader kopplat till ett genomförande av planförslaget då den allmänna platsen idag är utbyggt. En viss åtgärd kring vändplatsen vid Energivägen behövs, men bedöms vara försumbar. Driftkostnaderna bedöms minska till följd av att Energivägen minskas.

Utgifter

Utgifter kopplat till ett genomförande av detaljplanen uppskattas bli enligt nedan fördelat på kostnadsposterna:

Driftskostnad allmän plats

- Agrasjövägen (GATA): Oförändrad
- Energivägen (GATA): Minskad
- Natur: Oförändrad

Driftskostnad vatten och avlopp

- Driftskostnad av vatten och avlopp läggs på VA-huvudman och bekostas av VA-huvudmannen.

Intäkter:

Försäljning av del av fastigheterna Holje 103:1 och Rösjö 1:10 förväntas utgå från den kommunala taxan för oplanerad industrimark.

Anslutningsavgift VA: Bebyggda fastigheter inom planområdet är idag anslutna. Skulle nya fastigheter tillskapas på del av Holje 103:1 eller Rösjö 1:10, som är planlagda för industri ska anslutningsavgift betalas.

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Datum
2025–03–20

Diarienummer
2024 / 2181

Detaljplan för
Holje 103:9 m.fl. – EBP industriområde

UNDERSÖKNING OM BETYDANDE MILJÖPÅVERKAN

Vad är en undersökning?

Enligt Miljöbalken (SFS 1998:808) 6 kap. 5§ finns det krav på kommunen att vid upprättande eller ändring av planer och program undersöka om planen eller programmet antas medföra betydande miljöpåverkan. Underlaget för att bedömningen och bestämmelser om vilka planer ska antas medföra en betydande miljöpåverkan eller inte, grundas och utgår från Miljöbedömningsförordningen (SFS 2017:966). Enligt Miljöbalken (SFS 1998:808) 6 kap. 3§ ska kommunen genomföra en strategisk miljöbedömning om undersökningen kommer fram till att planen eller programmet medför en betydande miljöpåverkan. I dessa fall ska en miljöbedömning med tillhörande miljökonsekvensbeskrivning (MKB) upprättas enligt 4 kap. 34 § i Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) och enligt 6 kap. 11 § Miljöbalken (SFS 1998:808).

Eftersom undersökningen görs i ett tidigt planarbete, kan ny kunskap tillkomma. Dessutom kan planförslagets inriktning ändras. Därmed kan det bli aktuellt att en undersökning revideras under planarbetets gång.

Bakgrund

Den 8 oktober 2024 § 163/2024 gav kommunstyrelsen i uppdrag till samhällsutvecklingsavdelningen att ta fram en ny detaljplan för Holje 103:9 med flera. EBP Fastigheter AB inkom med begäran om planbesked 2024-06-20 om behovet av en sammanslagen industritomt. EBP ser behovet att sammanlägga fastigheterna Holje 103:10, Rösjö 1:31 och Holje 103:9. För att skapa en sammanläggning av dessa fastigheter behöver en del av den allmänna platsmarken, Energivägen, övergår till kvartersmark. Energivägens sträckning kommer undersökas i planarbetet. Planområdet är redan exploaterad och nyttjas av *EBP i Olofström*.

Detaljplanens syfte

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra förtätning av ett befintligt industriområde.

Planförslaget innebär att den allmänna platsen inom planområdet, Energivägen, kommer minskas och bli kvartersmark för industri. Planförslaget möjliggör även förtätning genom att högre bebyggelse inom området tillåts.

Kommunens tidigare ställningstaganden

Detaljplanen omfattas av *Översiktsplan 2012 – Nära till allt!* antagen i kommunfullmäktige 6 april 2012 § 2.

Planförslaget strider inte mot översiktsplanen då planområdet är redan utpekad som industrimark och avser att förtäta industriområdet.

Figur 1. Preliminär plangräns

Checklista

I följande checklista har bedömningar gjorts av miljöpåverkan vid planernas genomförande.

Planer och program	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Är detaljplanen förenlig med gällande översiktsplan?			X				Detaljplanen strider inte mot gällande översiktsplan då planområdet är utpekad som industrimark och planförslaget möjliggör förtätning av befintlig industri.
Gällande detaljplaner					X		Planområdet omfattas av: *Detaljplan för industriområde norr om Agrasjö (fast. Holje 103:1 m.fl.).* *Detaljplan för del av fastigheten Holje 103:1 (Agrasjö ind.omr.)* Om förslagen ny detaljplan antas och får laga kraft upphör tidigare detaljplan att gälla inom planområdet, men fortsätter att gälla som tidigare utanför det nu aktuella planområdet.
Mellankommunala intressen						X	
Naturvårds- och friluftsplan					X		I anslutning till planområdet ligger Agrasjön. Agrasjön bedöms inte påverkas av planförslaget.
Kulturmiljöprogram						X	

Övergripande mål och normer	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Miljökvalitetsmål/ miljömålen			X				Planförslaget bidrar till miljökvalitetsmålet: **God bebyggd miljö** - Genom förtätning.
Miljökvalitetsnormer							
- Vattenkvalitet					X		Planförslaget bedöms inte påverka MKN för vatten då området är redan exploaterad.

							Planförslagets användning kommer inte skilja sig från nuvarande användning.
- Utomhusluft						X	Enligt 3§ Förordning (2001:527) om miljökvalitetsnormer för utomhusluft omfattas inte Olofströms kommun av MKN för utomhusluft.
- Omgivningsbuller						X	Enligt 3§ Förordning (2004:675) om omgivningsbuller behöver Olofströms kommun inte kartlägga omgivningsbuller och därmed omfattas kommunen inte av MKN för omgivningsbuller.

Riksintressen

Enligt 3 och 4 kap. Miljöbalken

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Friluftsliv						X	
Rörligt friluftsliv						X	
Yrkesfiske						X	
Natura 2000						X	
Naturvård						X	
Kulturmiljövård						X	
Totalförsvaret					X		MSA - påverkansområde
Transportsystem							
- Väg						X	
- Järnväg						X	

Miljö

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Naturreservat						X	Planförslaget kommer inte påverka möjligheten att i framtiden bilda ett naturreservat runt Agrasjön. Ett reservat skulle inte heller påverka planförslaget.
Biotopskyddsområde		X					Längs med Agrasjövägen finns en trädrad som kan omfattas av det generella biotopskyddet. Frågan kommer undersökas under planarbetet.

Naturminne						X	
Annan känslig eller värdefull natur					X		Den registrerade sumpskogen kring Agrasjön bedöms inte påverkas.
Stads- och landskapsbild					X		Högre byggnadshöjd behöver utredas under planarbetet.

Djur- och växtliv

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Rödlistade arter					X		Enligt Artportalen finns flera rödlistade arter kring södra delen av planområdet (Agrasjön). Planförslaget bedöms inte påverka de rödlistade arter som finns kring Agrasjön.
Skyddsvärda träd						X	
Andra unika, sällsynta eller hotade arter, växtarter eller växtsamhällen						X	
Påverkan på biologisk mångfald						X	

Rekreation och rörligt friluftsliv

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Motionsspår/ promenadstråk						X	
Lekmöjligheter						X	
Längd till närmsta större grönyta						X	
Park eller annan rekreationsanläggning						X	

Kulturmiljö

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Kulturvärden						X	
Fornlämningar och fornminne						X	
Annan miljö eller bebyggelse av kulturhistorisk betydelse						X	

Mark och vatten

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Risk för ras, skred eller erosion?					X		
Strandskydd		X					Planområdet ligger inom det generella strandskyddet. Strandskyddet föreslås att upphävas inom planområdet med stöd av det särskilda skälet Miljöbalken 7 kap. 18c § punkt 1. Planområdet är redan ianspråktaget.
Vattenskyddsområde						X	
Risk för översvämning – skyfall, höga floden, dagvattenhantering.					X		Större delen av planområdet är redan hårdgjort. Det blir därmed inga större förändringar i de vattenvolymer som behöver hanteras.
Verksamhetsområde							
- Vatten (dricksvatten)					X		Planområdet omfattas av VO för dricksvatten.
- Spillvatten					X		Planområdet omfattas av VO för spillvatten.
- Dagvatten					X		Planområdet omfattas av VO för dagvatten.

Transporter och kommunikationer

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Motorburen trafik					X		Eventuell utbyggnad av industriområdet leder till fler transporter. De ökade transporterna bedöms vara försumbart.
Kollektivtrafik					X		
Gång- och cykeltrafikanter					X		
Barriäreffekt					X		
Parkeringsmöjligheter					X		Behovet för parkeringar tillskapas på egen fastighet.

Hälsa och säkerhet

	Negativ påverkan		Positiv påverkan		Ingen påverkan	Berörs ej	Kommentar
	Stor	Liten	Liten	Stor			
Föroreningar i mark och byggnader					X		Enligt EBH-kartan finns flera potentiellt förorenade områden från industriverksamheten inom planområdet.

							Planförslaget möjliggör inte för någon känslig markanvändning. Markanvändningen fortsätter att vara för industriändamål. De potentiellt förorenade områdena bedöms inte vara en spridningsrisk och behöver därmed inte utredas vidare i planärendet. Det kan dock krävas kompletterande undersökningar/utredningar i samband med framtida rivningslov, marklov och bygglov. Befintlig verksamhet (EBP) har miljötillstånd för kemisk eller elektrolytisk ytbehandling av metall eller plast.
Buller					X		Bullernivåerna bedöms inte öka av planförslaget. Verksamheten har ett miljötillstånd som begränsar ljudnivåerna under dag, kväll- och nattetid.
Vibrationer					X		
Trafiksäkerhet					X		
Farligt gods					X		Östra Ringvägen är rekommenderad väg för farligt gods. Skyddsavstånd kommer beaktas i detaljplan.
Högriskområde för Radon					X		
Ljus och skuggning					X		Ingen särskild påverkan på övrig bebyggelse eller värdefull natur.
Brand och explosion						X	
Strålning EMF						X	
Djurhållning och allergener						X	
Lukt						X	
Avfall och återvinning					X		

Sammanfattning

Sammanfattningsvis bedöms det att planen inte kommer att riskera medföra en betydande miljöpåverkan, eftersom planområdet är redan exploaterad och detaljplanen kommer inte möjliggöra för någon större utbyggnad eller påverkan på omgivande miljö eller högre naturvärden.

Samhällsutvecklingsavdelningen/ Miljöförbundet Blekinge Väst

Patrik Gerdovci
Planarkitekt

Jonas Engzell
Kommunekolog

Länsstyrelsen Blekinge

Datum
2025-04-15

Diarienummer
1729-2025

Olofströms kommun
ks@olofstrom.se

Undersökning om betydande miljöpåverkan avseende detaljplan för Holje 103:9 m.fl. - EBP industriområde, Olofströms kommun

Kommunens ärendenummer: 2024/2181

Beskrivning av ärendet

Kommunen har begärt yttrande över genomförd undersökning om betydande miljöpåverkan, i enlighet med 5 kap. 11 a § plan- och bygglagen (2010:900), PBL.

Inom ramen för ett samråd om ett planförslag ska kommunen undersöka om genomförandet av detaljplanen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Undersökningen ska ske på det sätt som anges i 6 kap. 6 § miljöbalken (1998:808), MB och föreskrifter som regeringen har meddelat i anslutning till den bestämmelsen.

Syftet med detaljplanen

Syftet med detaljplanen är att möjliggöra förtätning av ett befintligt industriområde. Planförslaget innebär att den allmänna platsen inom planområdet, Energivägen, kommer minskas och övergå till kvartersmark för industri. Planförslaget möjliggör även förtätning genom att högre bebyggelse inom området tillåts.

Detaljplanens överensstämmelse med översiktsplanen

Kommunen anger att detaljplanen inte strider mot gällande översiktsplan då planområdet är utpekad som industrimark och planförslaget möjliggör förtätning av befintlig industri. Och att detaljplaneförslaget överensstämmer med översiktsplanen enligt PBL 4 kap. 33 § p.5. Länsstyrelsen gör ingen annan bedömning.

Detaljplaner

Planområdet omfattas av detaljplan för industriområde norr om Agrasjö (fast. Holje 103:1 m.fl.) samt detaljplan för del av fastigheten Holje 103:1 (Agrasjö ind.omr.) Om förslagen ny detaljplan antas och får laga kraft upphör tidigare detaljplan att gälla inom planområdet, men fortsätter att gälla som tidigare utanför det nu aktuella planområdet.

Bedömning av miljöpåverkan

Länsstyrelsen instämmer i kommunens bedömning att rubricerad detaljplan inte kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som avses i 5 kap. 11 a § PBL, under förutsättning att frågeställningar om vatten enligt nedan, utreds och åtgärdas i kommande planarbete.

Kommunens sammanfattande bedömning utgår från att planområdet redan är exploaterat och detaljplanen kommer inte möjliggöra för någon större utbyggnad eller påverkan på omgivande miljö eller högre naturvärden.

Länsstyrelsens synpunkter och råd

Förutom de i undersökningen redan identifierade aspekterna vill Länsstyrelsen framföra följande inför det fortsatta planarbetet:

Riksintressen 3 kap. MB

Planområdet ingår i riksintresset för totalförsvaret MSA påverkansområde enligt 3 kap. 8 § MB. Utifrån det redovisade underlaget delar Länsstyrelsen kommunens bedömning att detaljplaneförslaget inte bedöms påverka riksintresset negativt.

Strandskydd

Planområdet ligger inom det generella strandskyddet. Strandskyddet föreslås att upphävas inom planområdet med stöd av det särskilda skälet Miljöbalken 7 kap. 18c § punkt 1. Vad länsstyrelsen kan utläsa av plankartan utgörs det nya markområdet mestadels av skogsmark. Länsstyrelsen anser härmed att vid ett ev. upphävande av strandskydd

bör kommunen hänvisa till det särskilda skälet punkt 4 (utvidgning av pågående verksamhet) samt en motivering till upphävandet.

Länsstyrelsen vill uppmärksamma att det kan komma att krävas en anmälan om vattenverksamhet vid ev. schaktning/markarbeten, enligt 11 kap MB, då flera mindre diken berörs av planområdet.

Föroreningar

Länsstyrelsen instämmer med kommunen att området i nuläget inte behöver utredas ytterligare om föroreningar. Det kan dock komma att krävas miljötekniska markundersökningar i samband med framtida rivningslov, bygglov etc, dvs sådant som innebär ingrepp i den potentiellt förorenade marken.

Farligt gods

Östra Ringvägen är rekommenderad väg för farligt gods.

Det finns idag inga nationella riktlinjer som slår fast vilka risker eller skyddsavstånd som kan vara tillämpbara i samband med planering av markanvändning trafikleder för farligt gods på väg- eller järnvägsnätet. Trafikverkets rekommendationer är 30 meter från bebyggelse. I checklistan anges att skyddsavstånd ska beaktas i kommande process. Länsstyrelsen förutsätter att riktlinjerna följs.

Vattenverksamhet och MKN-vatten

Planområdet ligger inom Holjeåns avrinningsområde, SKRÄBEÅN: Lillån - Snöflebodaån (Holjeån) WA92357275. Holjeån är bedömd till god ekologisk status och inte god kemisk status, vilket innebär att områdets ekosystem är känsliga. Dessutom ligger det planerade området i närheten av Agrasjön som är en näringsrik sjö som hyser många fåglar. Den ökade mänskliga aktiviteten (både byggnation och drift) i närheten av detta vattenområde måste hanteras noggrant för att inte förvärra den ekologiska statusen. Påverkan på vattenförekomsten Holjeån (som tillhör Skräbeåns avrinningsområde) ska noga undersökas för att förhindra negativ påverkan på vattenkvalitet och biologisk mångfald.

I det planerade planområdet finns det ett antal trummor och vägdiken som behöver hanteras. Att ändra trummor eller diken är vattenverksamhet. De trummor som ska anläggas behöver överensstämma med MKN och det innebär att de inte får utgöra

vandringshinder och behöver vara ekologiskt anpassade. Vattenförekomstens status är klassad som måttlig för parametern ”Konnektivitet i uppströms och nedströms riktning i vattendrag”. Därför är det viktigt att planera utformning av vägpassager och trummor väl och motivera varför vald utformning väljs och vilka olika alternativ som funnits att välja mellan. Även andra vattenanläggningar behöver motiveras på liknande sätt. Trummorna bör beaktas och eventuellt justeras för att möjliggöra ett korrekt vattenflöde utan att hindra vattenström eller orsaka skador på omgivande ekosystem. Länsstyrelsen rekommenderar att alla trummor inspekteras och vid behov förbättras för att optimera vattenflödet och minimera risken för översvämningar.

Ombyggnationen av industriområde, genom att bli kvartersmark för industri och möjliggöra även förtätning av området, medför en förändring av den nuvarande markanvändningen, vilket generellt kan förväntas leda till ett ökat flöde och ökat förorenat vatten. Under driftskede ska en effektiv dagvattenhantering säkerställas för att skydda vattenförekomster och grundvatten. Dagvattnet från industri ska fördröjas och renas innan det når recipienten.

Markavvattning

Det finns ett markavvattningsföretag inom området. Ombyggnad av industriområde eller vägar påverkar ofta markavvattningsanläggningar och markavvattningssamfälligheter som är tillståndgivna. Diken kan behöva läggas om, vägtrummor kan behöva byggas eller förlängas, industriområdesdagvatten kan behöva ledas till anläggningen och grundvattennivån sänkas för att industrianläggningar ska få tillräcklig bärighet.

Om industriområde eller vägar går över båtnadsmark påverkas samfällighetens deltagare, även om inte själva anläggningen förändras. Påverkan på markavvattningssamfälligheten kan delas upp i tre delar: förändring av markavvattningsanläggningen, ianspråktagande av båtnadsmark och ökad belastning på markavvattningsanläggningen.

I samband med exempelvis kommunal planering och förändringar av fastighetsbilden kan det bli aktuellt med omprövning eller avveckling av en markavvattningssamfällighet och dess verksamhet. Både omprövning och avveckling kan initieras av deltagare i samfälligheten eller i vissa fall av myndigheter. En avveckling sker förstås genom en omprövning. Har det skett stora avvikelser från

tillståndet och behovet av markavvattning upphört kan det vara lämpligt att markavvattningssamfälligheten avvecklas. Markavvattningssamfällighet kan avvecklas med eller utan överenskommelse.

Det dikningsföretag som berörs av den planerade detaljplan är B138 (Rösjö Dikningsföretaget år 1967, Jämshögs socken). Detta markavvattningsföretag kan påverkas av det industriområdet genom omgrävning av ett dike eller på något annat sätt. Ska man göra ändringar av tillståndet för markavvattning behöver man ompröva tillståndet. Om bara små delar i båtnadsområden påverkas eller att det kan bli en tillfällig påverkan behövs inte omprövning. Däremot behöver man i så fall ta kontakt med styrelsen eller medlemmarna, då behöver markavvattningsföretagen kontaktas av Kommunen om de fortfarande är aktiva. Kommunen som är fastighetsägare eller deltagare i markavvattningsföretag kan också initiera omprövning eller avveckling av de markavvattningsföretagen för att underlätta detta projekt eller framtida projekt samt den planerade detaljplanen.

När en detaljplan påverkar ett markavvattningsföretag ska detta belysas på ett tidigt stadium i planprocessen. Kommunen ska ha kunskap om ifall mottagande diken har tillräcklig kapacitet.

Klimatanpassning

Länsstyrelsen anser att samtliga projekt bör ta hänsyn till effekterna av ett förändrat klimat. Klimatförändringar i form av ökad och intensivare nederbörd, höjda medeltemperaturer och värmeböljor, samt stigande havsnivåer, medför konsekvenser för i stort sett alla samhällssektorer och anpassningsåtgärder är därför nödvändiga.

I handlingarna anges att större delen av planområdet redan är hårdgjor och att det därmed inte blir några större förändringar i de vattenvolymer som behöver hanteras. Länsstyrelsen kan delvis instämma ,se dock under rubrik vatten/markavvattning ovan.

Naturmiljövärden

Naturområdet består av yngre skog och dungar av träd av framförallt björk, gran och tall. Det finns även flera olika arter av fåglar registrerade i området, dessa bedöms dock inte påverkas av åtgärden. De flesta är knutna till sjön söder om detaljplanen eller den äldre ädellövskogen i närområdet.

Koppling till miljömålen

Länsstyrelsen anser att den fysiska planeringen utgör ett viktigt verktyg för att uppnå miljömålen. PBL (2010:900) är direkt knuten till miljöbalken, enligt dess 2 kap. 2 §. Miljömålen ska enligt miljöbalkspropositionen (1997/98:45) vara vägledande vid tillämpningen av miljöbalken. Planförslaget bidrar till miljökvalitetsmålet: God bebyggd miljö genom förtätning. Länsstyrelsen gör ingen annan bedömning.

Länsstyrelsens synpunkter enligt annan lagstiftning

Här redovisas Länsstyrelsens synpunkter i frågor som har betydelse för planens genomförbarhet.

7 kap. MB

Områden enligt 7 kap MB kan vara till exempel naturreservat, biotopskyddsområde eller nationalpark. För dessa områden finns ett särskilt beslut om skydd samt vilka bestämmelser som gäller för området. Det finns också så kallat generellt biotopskydd för vissa lätt identifierbara biotoper, bland annat alléer, stenmurar och småvatten i jordbruksmark och åkerholmar. Verksamhet eller åtgärder får inte vidtas inom skyddade områden som kan skada natur/kulturmiljön eller kan motverka syftet med skyddet.

Om det finns särskilda skäl, får dispens ges i det enskilda fallet. Sådana dispenser prövas av den myndighet som beslutat om skyddet - länsstyrelsen, skogsstyrelsen eller kommunen. Gäller det dispens från generellt biotopskydd till exempel alléer, åkerholmar med mera prövas dessa alltid av länsstyrelsen.

11 kap. miljöbalken (1998:808), Vattenverksamhet

9 § För vattenverksamhet krävs det tillstånd enligt denna balk, om inte något annat följer av bestämmelserna i detta kapitel.
Den som vill bedriva vattenverksamhet får ansöka om tillstånd även om det inte krävs tillstånd för verksamheten.
Oavsett vad som följer av 11-15, 19 och 23 §§, kan det för en viss verksamhet eller åtgärd krävas tillstånd enligt 7 kap. 28 a §. *Lag (2005:571).*

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av enhetschef Lena Ekroth med planarkitekt Carina Burelius som föredragande. I ärendet har naturvårdshandläggare Anette Thörnberg, miljöhandläggare Kajsa och vattenhandläggare Alaa Aldin Alromeed deltagit.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Information

Använd länsstyrelsernas e-tjänst för komplettering eller yttrande i ärende. I e-tjänsten anger ni Länsstyrelsen Blekinge och diarienummer . Ni hittar e-tjänsten via länken här ovanför, eller i vår e-tjänstportal (www.lansstyrelsen.se/e-portal).

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor på telefon 010-224 00 00 eller via e-post blekinge@lansstyrelsen.se. Ange ärendets diarienummer 1729-2025 i ämnesraden för e-post.

Olofströms kommun

Ärende
2016/3657-1
Fastighet
Rösjö 1:10
Handläggare
Avdelningschef / Miljö- och hälsoskyddsinspektör
Sofia Engzell
sofia.engzell@miljovast.se
0456-81 67 73

Naturvärdesbedömning av del av Rösjö 1:10 - Agrasjön

Uppdrag och metodik

På uppdrag av Olofströms kommun har undertecknad genomfört en översiktlig naturvärdesbedömning av ett ca 15 ha stort naturområde beläget sydost om Olofströms tätort. Området omfattar i huvudsak Agrasjön med omgivande skog. Områdets avgränsning visas i figur 1. Denna rapport ska användas som en del av underlaget för framtagande av detaljplan för del av Rösjö 1:10.

Uppgifter om dels naturvårdsintressanta arter i området och ev utpekade naturvårdsintressen i området har sökts i olika källor. Området har besökts i fält 2016-11-24 och då inventerats med avseende på förekomst av strukturer som kan innebära högre naturvärden, rödlistade/fridlysta arter samt signalarter. Under inventeringen rådde soligt väder och temperaturen var ca 0 grader.

Nivå på genomförd naturvärdesbedömning

☒ Förenklad

☐ Översiktlig

☐ Normalnivå

☐ Naturvärdesinventering enligt svensk standard (SS 199000:2014 och SS 199001:2014)

Avgränsningar och begränsningar

Denna naturvärdesbedömning är gjord i syfte att utgöra ett underlag för kommunens handläggare i den fortsatta planprocessen. Metodiken är utformad speciellt för detta ändamål med målsättning att på ett tidseffektivt sätt ta fram ett underlag som kan användas som stöd och vägledning, samt att tillföra kommunekologens kunskap.

Inventeringsrapporten har inte som syfte att utgöra ett underlag för dispensprövning, tillståndsansökan eller liknande. Inventeringen har inte heller gjorts utifrån svensk standard.

Inventeringen fokuserade på de frågor som vid den aktuella tidpunkten var av vikt för den fortsatta planprocessen. Därför inventerades framförallt området inom och strax utanför strandskyddsområdet, dock inte själva sjön. Förutom naturvärden gjordes en kontroll av dragningen av utgående dagvatten från industrierna norr om Agrasjövägen.

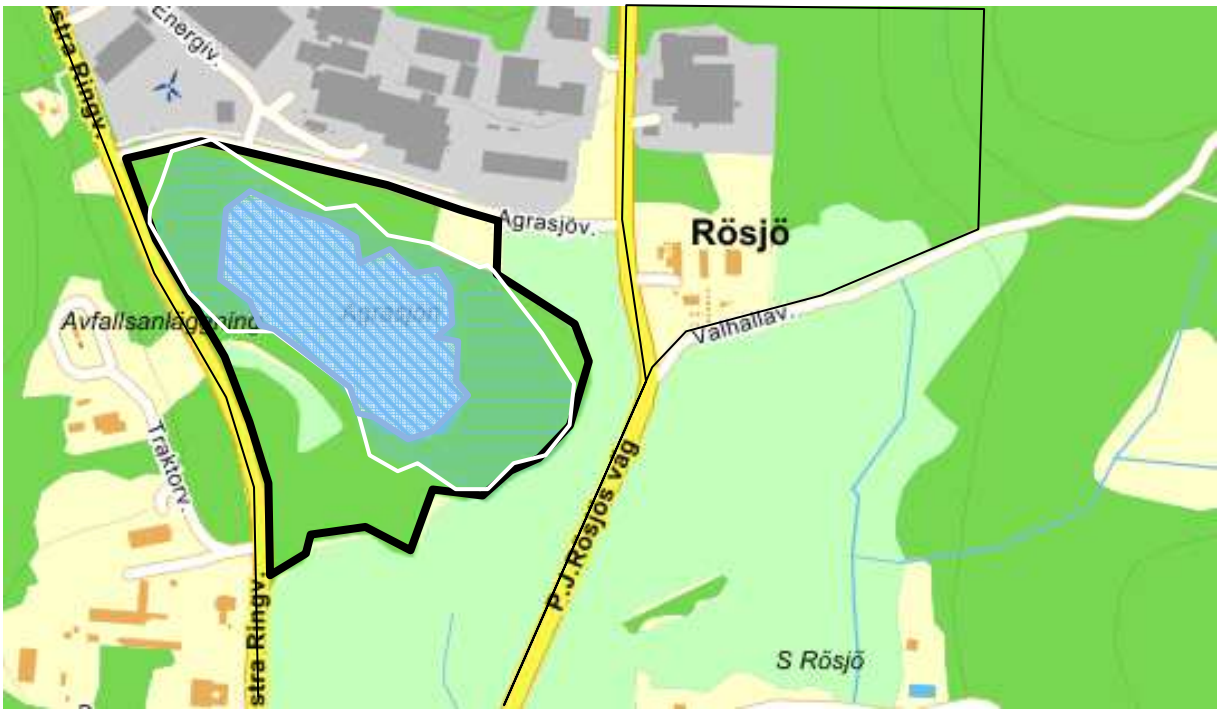

Figur 1. Agrasjön sydost om Olofström. Det område som naturvärdesbedömningen omfattar, avgränsas med heldragen, svart linje.

Generellt biotopskydd

Stenmurar i jordbruksmark, åkerholmar med flera miljöer omfattas av generellt biotopskydd (miljöbalken 7 kap. § 11 och bilaga 1 till förordning 1998:1252). Det generella biotopskyddet infördes eftersom dessa miljöer ofta har en stor betydelse för den biologiska mångfalden. I denna typ av översiktliga naturvärdesbedömning klassas objekt, som bedöms kunna omfattas av generellt biotopskydd, oftast som ”objekt med naturvärde”. Denna klassning bedöms bäst motsvara de värden, som miljöbalken vill skydda med det generella biotopskyddet.

Om man vid inventeringen påträffar sådana värden att en högre klassning anses vara motiverad, får det aktuella objektet en högre klassning. Däremot ges inte denna typ av objekt en lägre klassning än ”objekt med naturvärde”. Detta då man vid en översiktlig inventering oftast inte får ett tillräckligt underlag för att göra en sådan bedömning. Dessutom kommer länsstyrelsen att göra den bedömningen vid en eventuell dispensprövning och deras bedömning bör inte föregripas.

Andra personer som rådfrågats i under framtagande av denna rapport är kommunekolog Jonas Engzell

Historisk markanvändning

På häradskartan från år 1915-19 (Olofström J112-4-5 och Hemsjö J112-4-7) syns att stora delar av dagens sumpskog, var skog redan för 100 år sedan. Skogen förefaller ha varit i huvudsak lövskog med inslag av barrträd. Norr om sjön fanns vid denna tid mindre partier av brukad mark, som inte finns kvar idag. Det lilla partiet åkermark, som idag finns mellan Östra Ringvägen och Agrasjön, har uppenbarligen tillkommit efter denna tid, då det inte finns med på häradskartan. (Figur 2)

Går man längre tillbaka i kartmaterialet, blir det mer svårtolkat. Om man jämför enskifteskartan från 1813 (Lantmäterimyndigheternas arkiv, aktnr 10-JÄS-47) med häradskartorna från 1915-19, framgår det ändå att Agrasjön har minskat något i utbredning (figur 3). Det är inte osannolikt att sjön har sänkts under denna tid.

För att avrunda den historiska studien av Agrasjön, är det intressant att jämföra sjöns utbredning år 1915-19 och idag (figur 4). Gränsen för den öppna sjöytan 1915-1919 stämmer ganska väl med gränsen för sumpskogens utbredning idag. Den öppna sjöytan är idag betydligt mindre än vad den var 1915-19. Att utbredningen av den öppna vattenytan minskat sedan, beror sannolikt till största delen på att sjöns vattenstånd sänkts i omgångar. En annan bidragande orsak kan vara förändringar i hävden längs sjökanten.

Figur 2. Utsnitt av häradskartorna Olofström J112-4-5 och Hemsjö J112-4-7, från år 1915 – 1919, visar hur landskapet kring Agrasjön såg ut för cirka 100 år sedan.

Figur 3. Utsnitt av enskifteskartan från 1813 (Lantmäterimyndigheternas arkiv, aktnr 10-JÄS-47). Sjölinjen från 1813 är förtydligad med blå, heldragen linje. Sjölinjen från 1915 är inritad med svart, streckad linje.

Figur 4. Bakgrundskartan är ett kartutsnitt från häradskartorna från år 1915 – 1919, över Agrasjön med omgivningar. Ovanpå denna har den nutida gränsen för sumpskogens utbredning ritats med vit, heldragen linje. Den nutida, öppna vattenytan är markerad med heldragen blå linje och blå skraffering.

Beskrivning av området

Generellt

Agrasjön är en näringsrik slättsjö, som omges av jordbruksmark, industrier och skog. Inventeringen har koncentrerats till sumpskogen närmast sjön, samt övrig mark inom strandskyddsområdet. Delområdenas avgränsning och naturvärdesbedömning visas på karta i bilaga 2.

Kända naturvårdsintressen

Bakåt i tiden har Agrasjön inte tillmätts så stora naturvärden. Den finns inte upptagen i naturvårdsplanen för Blekinge län från 1984. Däremot ingår den i den nationella våtmarksinventeringen från 1991-92 (figur 5). Den har där förts till värdeklass 4, vilket motsvarar låga naturvärden.

Skogsstyrelsen har registrerat skogen kring sjön som en sumpskog med dominans av glasbjörk och tall (figur 5). Det har inte gjorts någon värdeklassning i detta sammanhang, då objektet inte besökts i fält av Skogsstyrelsen.

Figur 5. Brun yta med gröna, horisontella linjer visar avgränsningen i den nationella våtmarksinventeringen. Sneda, gröna ränder markerar Skogsstyrelsens avgränsning av sumpskogen.

Kunskapen om våtmarkers betydelse för biologisk mångfald har ökat över tid. Naturvärdena i sumpskogen har också utvecklats, framförallt genom att mängden grov död ved har ökat och kvarstående träd blivit äldre. Större delen av sumpskogen omfattas av strandskydd.

Lokalt betraktas Agrasjön idag som ett intressant naturområde. 2004 beviljades Olofströms kommun statsbidrag till ett projekt, som syftade till att öka allmänhetens kunskap om växt- och djurliv vid och i sjön. Inom ramen för projektet uppfördes ett fågeltorn norr om sjön och en informationsskylt om områdets natur sattes upp. Projektet genomfördes i samverkan med Olofströms Hembygdsförening och Olofströms Naturskyddsförening. Västblekinge Ornitologiska förening har haft fågelskådningens dag vid sjön.

Kända häckande fåglar i och vid Agrasjön är bland annat sothöna, vattenrall, gräsand, skäggdopping, sävsparv och rörsångare. Andra fåglar som noterats vid sjön är till exempel trana, sångsvan, storskrake, fiskmås, fiskgjuse och spillkråka. Sjön är en lokalt viktig rastplats för flyttfåglar, bland annat knipa, vigg och skogssnäppa. Miljöförbundet har uppgift om att ormvråk har häckat alldeles i närheten av sjön.

Olofströms kommun har påbörjat arbetet med att ta fram en naturvårdsplan och Agrasjön kommer att finnas med i denna.

Naturvårdsintressanta arter

På artportalen finns uppgifter om följande rödlistade arter inom planområdet: gulsparv (VU - sårbar), bivråk (NT – nära hotad), hussvala (VU), sävsparv (VU), stare (VU), sånglärka (NT), spillkråka (NT), tornseglare (VU), kungsfågel (VU), kösa (NT). Av dessa är bivråk, hussvala och kösa noterade i södra halvan av planområdet.

Följande arter, som omfattas fågeldirektivet, har noterats vid sjön: spillkråka, bivråk, stare, trana, brun kärrhök och sångsvan.

Vid inventeringen hittades den fridlysta arten revlummer (Lycopodium annotinum). Lummern växte i flera livskraftiga och fertila bestånd på flera ställen i sumpskogen norr om sjön.

Eftersom inventeringsbesöket gjordes under november, är det en mängd artgrupper som inte kunde inventeras eller endast inventerats i högst begränsad omfattning. Många kärlväxter är omöjliga eller mycket svåra att inventera vid denna årstid. Groddjur och ormar är artgrupper som sannolikt är representerade i området men inte går att inventera i november. Alla arter av groddjur och ormar är fridlysta i Sverige. Flera grodarter omfattas också av art- och habitatdirektivet, till exempel åkergroda (N1), långbensgroda (N) och vanlig groda (F2). Större vattensalamander (B3, N) är både fridlyst och omfattas av art- och habitatdirektivet. Snok är ytterligare en art som sannolikt kan finnas i området och som är fridlyst i Sverige.

[1] N - Arten kräver noggrant skydd enligt art- och habitatdirektivet. Arten finns upptagen i bilaga 4 till art- och habitatdirektivet

[2] F - Arten har enligt art- och habitatdirektivet ett sådant unionsintresse att insamling i naturen och exploatering kan bli föremål för särskilda förvaltningsåtgärder. Arten finns upptagen i bilaga 5 till art- och habitatdirektivet.

[3] B - Arten har enligt fågeldirektivet eller art- och habitatdirektivet ett sådant unionsintresse att särskilda skyddsområden (fågeldirektivet) eller bevarandeområden (art- och habitatdirektivet) behöver utses. Arten finns upptagen i bilaga 1 till fågeldirektivet eller bilaga 2 till art- och habitatdirektivet.

Vattenståndsreglering

Sjön har ett utlopp via ett dike i sydöstra delen. Diket löper i nästan rakt östlig riktning, fram till sumpskogens kant. Här byter det riktning och följer åkerkanten åt sydväst. I diket finns två munkbrunnar (figur 6). Efter munkbrunn 2 är diket täckt.

Vid inventeringstillfället reglerades vattenståndet aktivt med sättar i munkbrunn 1 men inte i brunn 2. Förutom det vatten som rann ut via diket, lämnade också en del vatten sjön genom översilning av marken söder om dikets första del (figur 6).

Dagvatten

Sjön tar emot dagvatten från kringliggande industriområden. Vattnet leds i huvudsak genom täckta diken, som slutar i en liten del öppet dike innan vattnet rinner ut i sjön. Det vore fördelaktigt för vattenmiljön i sjön om dagvattnet kunde passera någon typ av slamfälla och reningsvåtmark, innan det leds ut i sjön. Vissa partier av befintliga ledningsdragningar kunde med fördel göras om till öppna diken med flacka sidor och gärna lite slingrande dragning. På så sätt skulle vattnet få en viss rening på sin väg mot sjön, samtidigt som mer biologiskt värdefull vattenmiljö skulle skapas. I anslutning till industrierna, skulle det också kunna bidra till en attraktiv utomhusmiljö.

Figur 6. Vattenståndsreglering och tillrinnande dagvatten i Agrasjön, sydost om Olofström. Vita pilar visar vattenflöden från sjön. Röda pilar markerar dagvatten från omgivande industrimark, som leds till sjön.

Naturvärdesbedömning och vegetationsbeskrivning

Karta över delområden finns i bilaga 2. Illustration till naturvärdesklasser finns i bilaga 1.

Objekt med naturvärden

Delområde 1 - Sumpskog

Närmast sjön växer ett bälte av sumpskog. Ett dike löper genom sumpskogen från Agrasjöns sydöstra del i nästan rakt östlig riktning. Vid sumpskogens kant böjer det av i sydvästlig riktning och följer sumpskogens kant ett stycke. Därefter är diket kulverterat. Den öppna delen av diket ingår i delområde 1. Längs sumpskogens nordöstra kant ligger block och stenar upplagda.

Sumpskogen domineras av tall, björk och asp med inslag av andra trädslag som gran och bok. På några partier växer björksly i täta bestånd. I buskskiktet finns bland annat hallon, björnbär, hassel och salix. Bitvis bildar salixbuskar täta snår vid vattenbrynet. I övrigt övergår sumpskogen i ett bälte av bladvass som växer ut i sjön.

I örtskiktet finns till exempel blåbär, lingon, ljung, ekorrbär, tuvtåtel och revlummer. Fältskiktet domineras av olika arter fuktgynnade mossor.

Vid inventeringstillfället noterades en ropande ormvråk i området samt överflygande nötskrika. Bland däggdjuren sågs en ekorre och spillning av rådjur.

Sumpskogen innehåller relativt mycket grov, död ved av tall och björk samt någon asp. Mycket är rotvältor men det finns även några högstubbar med tillhörande lågor. En del av de fallna träden har sågats upp i längder, som lämnats på platsen. En del vedsvampar växte på den döda veden, bland annat lackticka och ostronmussling.

Utifrån vad som i nuläget är känt, bedöms hela sumpskogen vara naturvärde. Bedömningen grundas på områdets karaktär av sumpskog, till största delen med kontinuitet åtminstone sedan 1900-talets början, och den relativt rikliga förekomsten av grov död ved. Till detta kommer att området sedan tidigare har kända värden som ”fågelsjö”, med betydelse för både häckande och rastande fåglar, varav flera arter är klassade som hotade på den nationella rödlistan och några är av gemenskapsintresse inom EU. Sumpskogen fungerar som en skyddande barriär runt sjön. Den utgör också livsmiljö för en mängd organismer, bland annat revlummer, kungsfågel och spillkråka.

Man bör i detta sammanhang ha i åtanke att klassningen ska ses som en lägsta-angivelse. Med nuvarande skötsel utvecklas området mot högre naturvärden. Dessutom är det möjligt att en noggrannare inventering vid en lämplig årstid, skulle ge kunskapsunderlag för att redan nu klassa delar av området som högre naturvärden.

Det öppna diket längs åkerkanten omfattas sannolikt av generellt biotopskydd för småvatten och våtmark i jordbruksmark. Även det bedöms därför vara ett naturvärde.

Delområde 2 – Ädellövskog

Sydväst om Agrasjön, mellan ett litet åkerparti och Östra Ringvägen, finns en skogsdunge med helt annan karaktär än sumpskogen. Terrängen är kuperad med en del stenblock och hela dungen ligger i en sluttning upp mot vägen. Här dominerar bok och ek bland trädslagen, med inslag av tall. Detta område har inte alls inventerats. Dock syntes redan på avstånd att en del av ekarna och bokarna är ganska grova, att det finns en del död ved i området och att undervegetationen är sparsam.

På häradskartan (figur 2) ser man att delområdet var skogbevuxet också 1915-19. Skogen förefaller då ha varit dominerad av lövträd. Det är svårare att utläsa markanvändningen på enskifteskartan från 1813 (figur 3). En tolkning av denna är att området då var en relativt öppen utäga och brukades som slåtter- och/eller betesmark. På kartan är några mindre partier markerade med mörkare färg. Detta kan ha varit mycket stenig mark som inte gick att slå hö på. Här kan också ha vuxit träd.

Utifrån förekomsten av grova ädellövträd och en skoglig kontinuitet åtminstone sedan 1900-talets början, klassas området som naturvärde. Även detta ska ses som en lägstaklassning. För att man ska kunna avgöra om området i själva verket har högre naturvärden, behöver en inventering av signalarter göras. Detta har inte gjorts i nuläget, då kommande detaljplan inte avser att ta detta område i anspråk för exploatering.

Delområde 3 - Talldominerad blandskog

Detta område är generellt torrare än sumpskogen. Tall är det dominerande trädslaget, med inslag av lövträd som björk, asp, ek och bok. Några av tallarna är grova med stamdiameter i brösthöjd på ca 70 – 80 centimeter. En dubbelstammig bok har en stamdiameter på över 1 meter i brösthöjd. De grova träden växer företrädesvis i västra delen av delområdet. Längs gränsen mot åkermarken, i söder, växer några ganska grova björkar.

På den lilla ”snibben”, som sticker ut i åkern, finns några vattenfyllda hål. De är små, mellan 1 – 2 meter långa och 0,5 – 1 meter breda, och ligger solexponerat. Beroende på hur länge de håller vatten på våren, kan de utgöra lekvatten för groddjur.

Genom området löper en enkel körväg i nord-sydlig riktning. Den har förmodligen tillkommit för skötseln av det lilla åkerpartiet mellan sjön och Östra Ringvägen.

Det finns en del grov, död ved i området men inte så mycket som i sumpskogen. Flera bohål av spillkråka och större hackspett hittades i en tallåga. Även detta område har varit skogsbevuxet åtminstone sedan 1900-talets början.

Förekomsten av grova träd, död ved och den skogliga kontinuiteten gör att området i nuläget klassas som naturvärde. Även här ska klassningen ses som en lägsta nivå, med utrymme för att åtminstone delar kan ha högre naturvärden.

Objekt med vissa naturvärden

Delområde 4 – åkermark

Detta område var vid inventeringstillfället besått med vall. Det fanns ingen uttalad brynmiljö mot ädellövskogen väster om åkern.

Området bedöms ha vissa naturvärden, då det kan erbjuda lämplig häckningsmiljö för några av de rödlistade fågelarter, som noterats vid Agrasjön. Det tillför också en variation i landskapet, som kan vara gynnsam för en del arter.

Delområde 5 och 6 – igenväxande mark

Detta är två mindre partier med i huvudsak hög, näringsgynnad örtvegetation. Delområde 5 domineras för närvarande av nässlor, rallarros, hallon och bladvass. Det håller dock på att växa igen med asp, som vandrar in från skogen i söder. Delområde 6 är bevuxet med bland annat nässlor och kanadensiskt gullris.

Båda delområdena bedöms ha vissa naturvärden. De har en viss artvariation och erbjuder skydd och födoresurser för en del arter.

För Miljöförbundet Blekinge Väst

Sofia Engzell

Referenser

Gustafsson, Mikael. *Agrasjön – en ovanlig sjö*. Informationsskrift framtagen inom ramen för LONA-projektet NaturligtVIS.

Lantmäterimyndigheternas arkiv, 1813. *Charta Öfver Ut och Innägorne till Östra och Wästra Rösjö uti Blekinge län, Lister Härad och Gemshögs Socken*. Aktnr 10-JÄS-47

Länsstyrelsen Blekinge län, 1984. *Naturvårdsplan Blekinge*.

Länsstyrelsens WebbGIS länsfakta Blekinge: http://ext-webbgis.lansstyrelsen.se/blekinge/lansfakta/

Naturvårdsverket 2014. *Småvatten och våtmark i jordbruksmark*.

Nitare, Johan, 2000. *Signalarter. Indikatorer på skyddsvärd skog*. Skogsstyrelsens Förlag

Rikets allmänna kartverks arkiv. Häradsekonomiska kartan 1915 – 1919. Aktnamn: Olofström J112-4-5 och Hemsjö J112-4-7

Skogsstyrelsens websida Skogens pärlor: https://minasidor.skogsstyrelsen.se/skogskartan/

Bilagor

Bilaga 1 – Värdepyramid för naturvärden

Bilaga 2 – Karta över delområden

Kopia

Akten

Värdepyramid för naturvärden

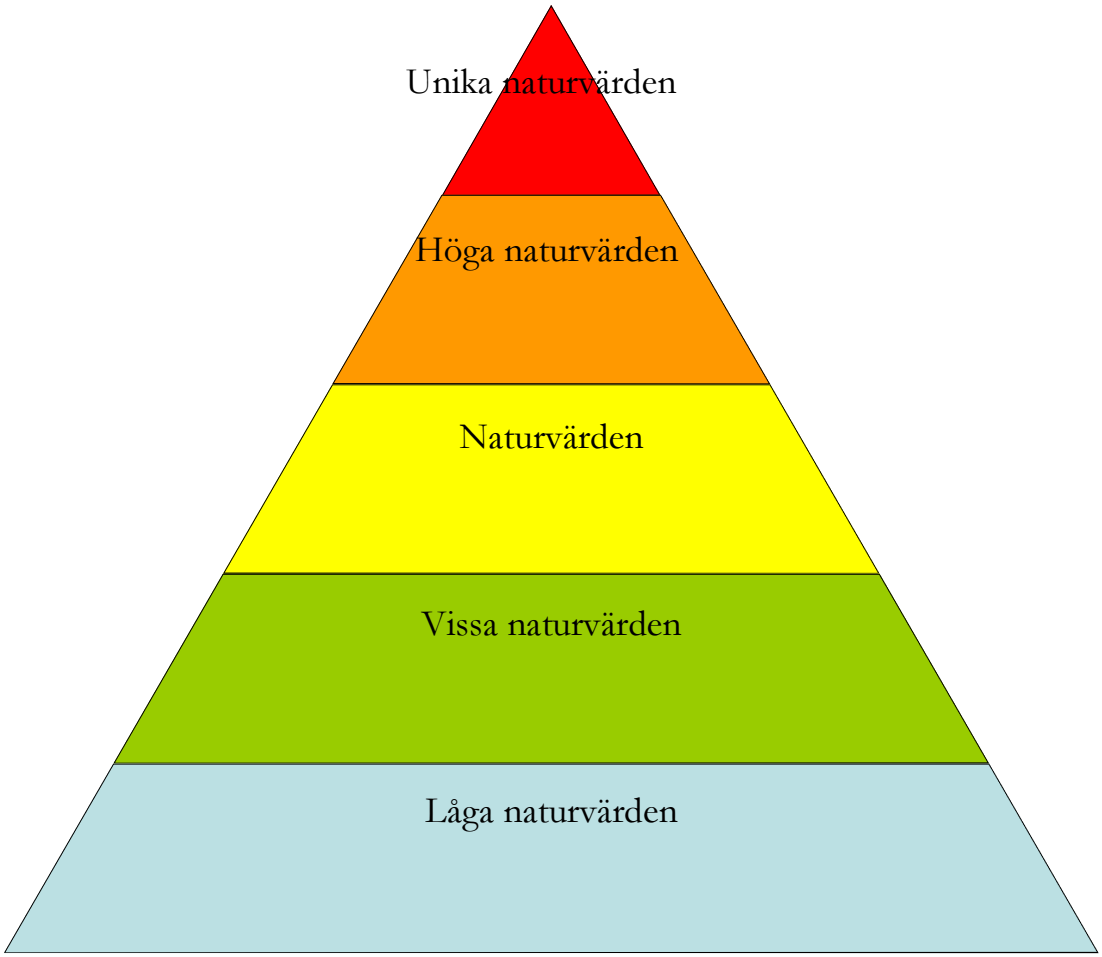

Karta över delområden för naturområdet kring Agrasjön. Tillhör rapport ”Översiktlig naturvärdesbedömning för del av Rösjö 1:10 – Agrasjö” med diarienummer 2016/3657.

Kommunledningsförvaltningen Datum: 2025-06-02 Diarienummer: 2025/515-19

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Jimmy Eskesjö
Titel: Beredskaps- & integrationssamordnar

Remissvar på promemorian En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – Slutredovisning Ds 2025:10

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar att skicka nedanstående yttrande till försvarsdepartementet avseende promemorian En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor - Slutredovisning.

Ärendebeskrivning
Olofströms kommun är en av remissinstanserna som kan lämna synpunkter på förslagen i försvarsdepartementets promemoria. I denna promemoria lämnas ett antal förslag som ska utöka och förbättra kontrollen av personer som har rätt att hantera explosiva varor enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE).

Yttrande/Bedömning
Förslag: Polismyndigheten ska få ha direktåtkomst till uppgifter i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Polismyndigheten ska, utöver vad som gäller i dag, ha rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor om Polismyndigheten behöver uppgifterna för att fullgöra sina uppgifter enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor eller ordningslagen (1993:1617).
Tillstyrks: Med direkt åtkoms till nationella tillståndsregistret kommer polisen arbeta mer effektivt och ges möjlighet att göra rutinmässiga kontroller. Olofströms kommun tillstyrker förslaget då detta skulle möjliggöra snabbare och mer effektiva kontroller av personer som hanterar explosiva varor, vilket är avgörande för att förebygga och förhindra brottslig verksamhet även på lokal nivå. Viktigt att nämna att förslaget skulle kunna tänkas resultera i en större arbetsbörda för tillståndsmyndigheten då tillståndsregistret hela tiden behöver uppdateras.

Förslag: En tillståndspliktig verksamhet ska snarast anmäla till tillståndsmyndigheten om någon som prövats enligt 19 § LBE inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över verksamheten
Tillstyrks: Syftet med förslaget är att säkerställa att tillståndsmyndigheten alltid har uppdaterad information om vilka personer som är involverade i hanteringen av explosiva varor, vilket Olofströms kommun tillstyrker. Detta är viktigt för att kunna återkalla tillstånd eller godkännanden när det behövs i ett brottsförebyggande perspektiv. Det blir också högst relevant för tillsynsmyndigheten att få information om förändringar hos tillståndspliktiga för att ha förutsättningar till att uppdatera det nationella tillståndsregistret för explosiva varor.

Förslag: När en kommunal tillståndsmyndighet återkallar ett tillstånd avseende explosiva varor, får även tillstånd som andra kommunala tillståndsmyndigheter utfärdat återkallas om det behövs. Tillståndsmyndigheten ska underrätta övriga tillståndsmyndigheter som utfärdat tillstånd om sitt beslut.
Tillstyrks: Detta är nödvändigt för att säkerställa att olämpliga tillståndshavare inte kan fortsätta hantera explosiva varor i andra kommuner. Det möjliggör en snabb och samordnad återkallelseprocess när allvarliga brister upptäcks. Som det ser ut idag kan en kommunal tillståndsmyndighet endast återkalla tillstånd som den själv har utfärdat. Viktigt att påtala för regeringen att det behövs en tydlighet för hur informationen ska hanteras mellan tillståndsmyndigheterna. Det behövs en tydlighet i strukturen för hur en tillståndsmyndighet skall rapportera om ett tillstånd har återkallats. Det behövs svar på vem som blir den samordnande instansen för att delge övriga kommuner om uppdaterad information i det nationella tillståndsregistret och på vilket sätt informationen skall struktureras.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Barnrätts- och jämställdhetsperspektiven har beaktats. Bedömningen är att förslagen inte har någon direkt påverkan på barn/ungdomar respektive jämställdheten.

Beslutsunderlag
- Tjänsteskrivelse
- Promemorian - En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – Slutredovisning Ds 2025:10

En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor

– slutredovisning

Ds 2025:10

Regeringskansliet
Försvarsdepartementet

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss
Statsrådsberedningen, *SB PM 2021:1.*
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Omslag: Regeringskansliets standard
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1219-7 (tryck)
ISBN 978-91-525-1220-3 (pdf)
ISSN 0284-6012

Förord

Försvarsdepartementet gav den 21 maj 2024 rådmannen Fredrik Nydén i uppdrag att biträda Försvarsdepartementet med att göra en översyn av lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor, i det övergripande syftet att skapa en ändamålsenlig tillståndsgivning för explosiva varor samt en väl fungerande och effektiv tillsyn över tillståndspliktig verksamhet rörande explosiva varor. Uppdraget utökades genom beslut den 20 december 2024, då även uppdragstiden förlängdes.

Som sekreterare i uppdraget förordnades från och med den 24 maj 2024 respektive den 17 juni 2024 hovrättsassessorerna Hanna Bergendahl och Emil Nordin och från och med den 1 januari 2025 jur.dr. Ivar Lavett.

Arbetet har bedrivits under beteckningen En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor Fö 2024:B och biträtts av en expertgrupp.

I februari 2025 överlämnades en delredovisning av uppdraget (Ds 2025:6).

Med denna promemoria slutredovisas uppdraget.

Stockholm i mars 2025

Fredrik Nydén

/Ivar Lavett

Innehåll

Förord **1**

Sammanfattning **5**

1 Författningsförslag **7**

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor 7

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor 9

2 Överväganden **11**

2.1 En utökad kontroll av personer som har rätt att hantera explosiva varor 11

2.2 Polismyndighetens behov av att lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheter utan hinder av sekretess 21

2.3 Anmälan av personer som slutar i en tillståndspliktig verksamhet 36

2.4 Återkallelse av tillstånd meddelade av andra tillståndsmyndigheter 38

3 Ikraftträdande och behovet av övergångsbestämmelser **43**

4 Konsekvenser **45**

4.1 Sammantaget om konsekvenserna av utredningens förslag 45

4.2 Förslagen om direktåtkomst och utökad tillgång till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor för Polismyndigheten (avsnitt 2.1) 45

4.3 Förslaget om anmälningsplikt (avsnitt 2.3) 46

4.4 Förslaget om att en tillståndsmyndighet ska kunna återkalla tillstånd utfärdade av andra tillståndsmyndigheter (avsnitt 2.4) 47

5 Författningskommentar 49

5.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor 49

Bilaga 1 Uppdrag att säkerställa en ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor 53

Bilaga 2 Ändring i och förlängd tid för uppdraget att säkerställa en ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor 67

Sammanfattning

De senaste åren har antalet sprängdåd i Sverige ökat kraftigt. I syfte att motverka denna utveckling och förhindra att kriminella har tillgång till explosiva varor lämnas i denna promemoria ett antal förslag som ska utöka och förbättra kontrollen av personer som har rätt att hantera explosiva varor enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE).

I promemorian föreslås att Polismyndigheten ska få ha direktåtkomst till uppgifterna i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor samt att Polismyndigheten ska ha rätt att ta del av uppgifterna i registret i vissa specifikt angivna syften som inte är renodlat brottsbekämpande. Förslagen bedöms ge Polismyndigheten möjligheter att använda det nationella tillståndsregistret för explosiva varor i utökad utsträckning och på ett ändamålsenligt sätt, som inbegriper en rutinmässig kontroll av personer som förefaller olämpliga att hantera explosiva varor.

Vidare föreslås att ett företag ska anmäla till tillståndsmyndigheten om någon i företaget som är anmäld enligt LBE som deltagare, föreståndare eller person med betydande inflytande över verksamheten slutar eller får nya arbetsuppgifter så att personen i fråga inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över verksamheten. Att företag informerar tillståndsmyndigheten om detta bedöms vara nödvändigt för att tillståndsmyndigheten ska ha möjlighet återkalla tillståndet eller godkännandet för personen i fråga och för att det nationella tillståndsregistret för explosiva varor ska innehålla uppdaterade och adekvata uppgifter om vem som har rätt att handskas med explosiva varor.

Slutligen föreslås att en kommunal tillståndsmyndighet i samband med att den återkallar ett tillstånd ska kunna återkalla också andra tillstånd som tillståndshavaren har enligt LBE men som har

utfärdats av en annan kommunal tillståndsmyndighet. Förslaget bedöms nödvändigt bl.a. för att åstadkomma ett snabbt återkallande av tillstånd när en tillståndshavare har uppvisat mycket allvarliga brister i sin hantering av explosiva varor.

I utredningens uppdrag har också ingått att analysera och ta ställning till Polismyndighetens behov av att, utan hinder av sekretess, kunna lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheter. Utredningens bedömning är att den befintliga sekretesslagstiftningen inte hindrar att Polismyndigheten lämnar relevant information till tillstånds- och tillsynsmyndigheter. Något förslag om ändring i sekretesslagstiftningen lämnas därför inte i promemorian.

Utredningens uppdrag såvitt avser slutredovisningen finns bifogat som bilaga 2 till denna promemoria.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

dels att 19 d § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 20 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	19 d §[1]
Om någon av dem som anges i 19 § byts ut eller om det tillkommer någon sådan person, ska det snarast anmälas till tillståndsmyndigheten.	Om någon av dem som anges i 19 § byts ut eller om det tillkommer någon sådan person, ska det snarast anmälas till tillståndsmyndigheten. *Detsamma ska göras om någon av dem som anges i 19 § inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över verksamheten.*
Om *personen* är anmäld som föreståndare eller deltagare och kraven i 19 § är uppfyllda, ska tillståndsmyndigheten godkänna personen enligt 19 a §.	Om *den som tillkommer enligt första stycket* är anmäld som föreståndare eller deltagare och kraven i 19 § är uppfyllda, ska tillståndsmyndigheten godkänna personen enligt 19 a §.

[1] Senaste lydelse 2021:657.

20 c §

En tillståndsmyndighet som återkallar ett tillstånd som har meddelats enligt 18 § andra stycket får återkalla även andra tillstånd som samma tillståndshavare innehar om dessa har meddelats av tillståndsmyndigheten i en annan kommun.

Det ankommer på den tillståndsmyndighet som utfärdat det återkallade tillståndet att vidta de åtgärder som är nödvändiga med anledning av att tillståndet återkallats.

Denna lag träder i kraft den 15 juli 2025.

1.2 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor

dels att 24 g § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas två nya paragrafer, 22 c och 24 i §§, och närmast före 22 c § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	Underrättelse vid återkallat tillstånd
	22 c §
	En tillståndsmyndighet som återkallar ett tillstånd där tillståndshavaren har ytterligare tillstånd utfärdade av andra tillståndsmyndigheter ska skyndsamt underrätta de berörda tillståndsmyndigheterna om beslutet.
24 g §[1]	
Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket och Åklagarmyndigheten har rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, om den mottagande myndigheten behöver uppgifterna i sin brottsbekämpande verksamhet *eller* för kontroll av tillstånd vid	Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket och Åklagarmyndigheten har rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, om den mottagande myndigheten behöver uppgifterna i sin brottsbekämpande verksamhet, för kontroll av tillstånd vid införsel eller utförsel över

[1] Senaste lydelse 2024:479.

införsel eller utförsel över Sveriges gräns.	Sveriges gräns *eller för att fullgöra sina uppgifter enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor eller ordningslagen (1993:1617).*
En tillståndsmyndighet enligt lagen *(2010:1011)* om brandfarliga och explosiva varor har rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, om den mottagande myndigheten behöver uppgifterna i sin tillståndsprövning eller tillsyn enligt den lagen.	En tillståndsmyndighet enligt lagen om brandfarliga och explosiva varor har rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, om den mottagande myndigheten behöver uppgifterna i sin tillståndsprövning eller tillsyn enligt den lagen.
	24 i § *Polismyndigheten får ha direktåtkomst till uppgifter i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, om uppgifterna behövs i enlighet med vad som anges i 24 g § första stycket.*

Denna förordning träder i kraft den 15 juli 2025.

2 Överväganden

2.1 En utökad kontroll av personer som har rätt att hantera explosiva varor

Förslag: Polismyndigheten ska få ha direktåtkomst till uppgifter i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor.

Polismyndigheten ska, utöver vad som gäller i dag, ha rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor om Polismyndigheten behöver uppgifterna för att fullgöra sina uppgifter enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor eller ordningslagen (1993:1617).

Skälen för förslaget

Inledning

Innan en tillståndsmyndighet beslutar om ett tillstånd till hantering av explosiva varor ska den inhämta ett lämplighetsyttrande från Polismyndigheten. Detta framgår av 14 § förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor (FBE). Ett sådant yttrande ska inhämtas även när en person anmäls enligt 19 d § första stycket LBE. Efter att ett tillstånd har beviljats eller en person har godkänts som deltagare eller föreståndare i en tillståndspliktig verksamhet görs dock i regel ingen ny bedömning i lämplighetsfrågan. Under arbetet med denna utredning har företrädare för tillståndsmyndigheterna och branschen lyft fram detta som en brist som bör åtgärdas med lagstiftning. De har också kommit med önskemål om att lämplighetsprövningen förändras, bland annat för att möjliggöra en

löpande lämplighetsprövning av tillståndshavare, godkända deltagare och föreståndare. Utredningen har dock kommit fram till att de ändringsförslag som branschen och tillståndsmyndigheterna har presenterat inte skulle lösa de allvarligaste problemen med lämplighetsprövningen och dessutom riskera att skapa nya problem.[1] Som en följd av detta har utredningen fått i särskilt uppdrag att analysera och lämna förslag på hur en utökad och löpande kontroll kan utformas i fråga om personer vars lämplighet behöver godkännas i en tillståndspliktig verksamhet gällande explosiva varor.

Förbättrade kontrollmöjligheter av personer som har rätt att hantera explosiva varor

Enligt utredningens mening är det angeläget att det finns möjlighet att löpande upptäcka om en person som har tillstånd eller som har godkänts enligt LBE inte längre uppfyller de krav som bör ställas på den som hanterar explosiva varor. Lämplighet i detta avseende är inte något statiskt, utan tvärtom något som kan förändras över tid. Även om en person i samband med ett beslut har bedömts vara lämplig, kan det senare inträffa något eller tillkomma information som ger anledning att ifrågasätta hans eller hennes lämplighet. Ytterst kan det då bli fråga om att återkalla tillståndet eller godkännandet. Det är därför av stor vikt att berörda myndigheter tidigt får kännedom om omständigheter som kan förändra den bedömning som tidigare gjorts i lämplighetsfrågan.

Vilka omständigheter som medför att en person inte längre kan anses lämplig enligt 19 § LBE varierar. Många gånger rör det sig dock om omständigheter som uppdagas genom Polismyndighetens brottsbekämpande verksamhet. Det kan exempelvis handla om att en person blir misstänkt för brott eller upptäcks ha kontakter med kriminella. Det kan också handla om sådant som inte har en direkt koppling till brottslighet, men som Polismyndigheten ändå många gånger uppmärksammas på. Som exempel kan nämnas att en person har en missbruksproblematik eller blivit föremål för tvångsvård. En sådan omständighet kan motivera att en person anses olämplig till den grad att tillståndet eller godkännandet ska återkallas, även om

[1] Se Ds 2025:6 avsnitt 3.1.

bedömningen måste göras utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Mot bakgrund av detta anser utredningen att det finns starka skäl att utforma lagstiftningen så att Polismyndigheten redan på ett tidigt stadium – det vill säga innan fällande dom eller misstanke har uppstått – kan få kännedom om huruvida någon viss person som påträffas i dess verksamhet har tillstånd att hantera explosiva varor eller godkänts som deltagare eller föreståndare enligt LBE. Samhällets möjlighet att förebygga och förhindra att explosiva varor används för kriminella syften och hanteras av personer som inte är lämpliga kan då förbättras.

Det nationella tillståndsregistret för explosiva varor

När det kommer till möjligheterna att upptäcka om personer som har rätt att hantera explosiva varor är olämpliga spelar det nationella tillståndsregistret för explosiva varor en viktig roll. Registret förs av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) sedan år 2024 och innehåller uppgifter bland annat om den person eller verksamhet som är tillståndshavare enligt LBE och vad tillståndet avser (21 a § LBE och 24 d § FBE). Syftet med registret är bland annat att underlätta handläggningen av frågor om tillstånd enligt LBE och att ge information om sådana uppgifter som behövs för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller för att utreda eller lagföra brott med anknytning till explosiva varor (21 b § LBE). Polismyndigheten har rätt att ta del av uppgifter från registret om uppgifterna behövs i brottsbekämpande verksamhet (24 g § första stycket FBE). För att en anställd inom Polismyndigheten ska vara behörig att del av uppgifterna i det nationella tillståndsregistret måste dock en anmälan om detta göras till MSB (2 § MSBFS 2024:7). Om anmälan godkänns – vilket i regel sker – kan personen i fråga skapa ett individuellt användarkonto och därefter logga in och söka i registret på en webtjänst som tillhandahålls av MSB. Under utredningsarbetet har det framgått att det är ytterst få anställda inom Polismyndigheten som har ansökt om tillgång till registret.

För Polismyndigheten är det nationella tillståndsregistret för explosiva varor tänkt att användas som ett verktyg för tillståndskontroll i arbetet med att förebygga, förhindra och beivra

brottslighet relaterad till explosiva varor. I förarbetena framhålls att registret möjliggör lättillgängliga kontroller oavsett tid på dygnet och utifrån data från samtliga tillståndsmyndigheter.[2] Som exempel på hur registret kan användas på detta sätt kan nämnas att Polismyndigheten i sin underrättelseverksamhet upptäcker att en person innehar sprängmedel, varpå Polismyndigheten kan göra en slagning i registret på personen för att kontrollera om innehavet är lagligt. Registret är därtill ett användbart verktyg för kontroll av om personer som förefaller olämpliga att hantera explosiva varor har rätt att göra det enligt LBE. Om Polismyndigheten exempelvis i sin underrättelseverksamhet observerar att en person har kontakter med kriminella eller får annan information som talar för att någon inte är lämplig att hantera explosiva varor, kan Polismyndigheten göra en slagning i registret på personen och få uppgift om huruvida han eller hon har ett tillstånd eller godkännande enligt LBE. Om det anses befogat i det enskilda fallet kan Polismyndigheten därefter vidta åtgärder för att tillståndet eller godkännandet återkallas. Utredningen bedömer att en sådan användning av registret är förenlig med registrets syfte och att det är önskvärt att Polismyndigheten rutinmässigt gör kontroller av detta slag.

Trots att det nationella tillståndsregistret för explosiva varor kan fylla dessa viktiga funktioner, har det under arbetet med utredningen framkommit att Polismyndigheten använder registret i mycket begränsad omfattning. För att möjliggöra att Polismyndigheten använder registret i högre utsträckning och på ett ändamålsenligt sätt – som inbegriper rutinmässiga slagningar på personer som förefaller olämpliga att hantera explosiva varor – anser utredningen att Polismyndighetens tillgång till registret bör utökas och att de hinder som i dag finns för Polismyndighetens anställda att ta del av uppgifterna i registret bör undanröjas.

Polismyndigheten bör få direktåtkomst till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor

I dag får utlämnandet av uppgifter från det nationella tillståndsregistret från MSB till Polismyndigheten göras genom så kallat medium för automatiserad behandling (24 h § FBE). I teknisk

[2] Prop. 2023/24:139 s. 32

mening innebär det att Polismyndigheten inte hämtar uppgifterna från sitt eget system, utan att den via ett automatiserat förfarande frågar efter uppgifterna hos MSB, som därefter hämtar uppgifterna och lämnar ut dem till Polismyndigheten (en så kallad fråga-svarstjänst). Denna utlämnandeform skiljer sig från utlämnandeformen direktåtkomst, som innebär att uppgifterna i ett externt register är direkt tillgängliga för den mottagande myndigheten, vilken kan inhämta uppgifterna på egen hand utan att den utlämnande myndigheten reagerar. I praxis och förarbeten har detta uttryckts som att direktåtkomst föreligger om en myndighet hos en annan myndighet har en sådan teknisk tillgång till upptagningar som avses i 2 kap. 6 § första stycket tryckfrihetsförordningen.[3] Av detta följer också att uppgifter som en myndighet har direktåtkomst till anses förvarade hos myndigheten och som huvudregel utgör allmänna handlingar där.

Som utredningen konstaterade i avsnittet under föregående rubrik är det ytterst få anställda inom Polismyndigheten som i dag har tillgång till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. För att registret ska användas i ökad utsträckning och på ett ändamålsenligt sätt, som inbegriper att rutinmässigt kontrollera om personer som kan anses olämpliga att hantera explosiva varor har tillstånd eller är godkända enligt LBE, ser utredningen ett behov av att det tillhandahålls e-tjänster som gör registret mer tillgängligt för Polismyndighetens anställda.

En sådan e-tjänst kan bestå i att integrera uppgifterna i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor i Polismyndighetens IT-system PMF (Polisens multifråga) och mPMF (Polisens multifråga i mobilen). Det skulle innebära att uppgifter i registret kan inhämtas vid en så kallad multifråga, det vill säga utan en separat sökning i tillståndsregistret, av exempelvis poliser i yttre tjänst. Utredningen bedömer att en sådan teknisk lösning skulle vara av stor nytta för att åstadkomma en utökad kontroll av personer som har rätt att hantera explosiva varor. Efter kontakter med Polismyndighetens och MSB:s it-avdelningar har utredningen också fått bekräftat att det är tekniskt möjligt att få till stånd en sådan e-tjänst. Utifrån vad utredningen har förstått skulle den inte heller

[3] Se exempelvis SOU 2015:39 s. 389 ff. och HFD 2015 ref 61. I dessa källor hänvisas till 2 kap. 3 § andra stycket tryckfrihetsförordningen, vilken i dag motsvaras av 2 kap. 6 § första stycket tryckfrihetsförordningen.

nödvändigtvis kräva att Polismyndigheten får direktåtkomst till registret.[4] Det är dock inte utredningens uppgift att bestämma vilken e-tjänst Polismyndigheten ska tillhandahålla för att registret ska användas i ökad utsträckning och på ett ändamålsenligt sätt. Vad utredningen anser sig kunna – och böra – göra är i stället att föreslå en rättslig reglering som möjliggör att Polismyndigheten genomför de tekniska lösningar som främjar ett ökat användande av registret i syfte att motverka brottslighet och att upptäcka personer som har rätt att hantera explosiva varor trots att de inte är lämpliga. Utredningens uppfattning är att en direktåtkomst skulle ge Polismyndigheten störst manövreringsutrymme och därmed bäst förutsättningar för detta.

Utredningen föreslår därför att Polismyndigheten får direktåtkomst till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Med en sådan tillgång kommer Polismyndigheten att kunna integrera registret i sitt eget tekniska system och inhämta uppgifter från registret direkt därifrån, i stället för från MSB. Syftet med förslaget är att möjliggöra tekniska lösningar som tillgängliggör uppgifterna i registret för Polismyndigheten i högre utsträckning än i dag och på ett sätt som innebär förbättrade kontrollmöjligheter av personer som hanterar explosiva varor. Förslaget kan också innebära en effektivisering av uppgiftslämnandet mellan Polismyndigheten och MSB, eftersom det ger Polismyndigheten rätt att ta del av uppgifterna i det nationella tillståndsregistret utan föregående kontakt med MSB.[5]

Ett genomförande av förslaget innebär att Polismyndigheten får ökad tillgång till informationen i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Utredningen anser att Polismyndigheten själv är bäst lämpad att bestämma hur den ska hantera denna information. Utredningen lämnar alltså inget förslag om hur Polismyndigheten ska gå vidare när det av en slagning i registret framkommer att en viss person har ett tillstånd eller godkännande enligt LBE. I stället får Polismyndigheten själv ta fram rutiner för hur sådana situationer ska hanteras. I praktiken handlar det om att bestämma om – och i så fall under vilka förutsättningar – informationen ska vidarebefordras till någon särskild person, grupp eller enhet inom Polismyndigheten

[4] Däremot utgör 2 § MSBFS 2024:7, som MSB har meddelat med stöd av 25 § första stycket p. 15 FBE, ett hinder mot en sådan e-tjänst.
[5] Det ska framhållas att en sådan effektivisering kan uppnås också på annat sätt, genom en ändring av 2 § MSBFS 2024:7.

och vad som ska krävas för att man inom Polismyndigheten ska agera vidare på informationen. Det sistnämnda kan ske i form av att Polismyndigheten ansöker om återkallelse av tillståndet eller godkännandet[6] eller underrättar ansvarig tillstånds- eller tillsynsmyndighet om vad den känner till.

Ett genomförande av förslaget, som bl.a. syftar till att Polismyndigheten ska använda det nationella tillståndsregistret i större utsträckning, innebär dock en viss ökad arbetsbelastning för Polismyndigheten. Då det arbete som tillkommer har en stark koppling till Polismyndighetens brottspreventiva kärnuppgift får det anses motiverat. Något som i detta avseende ska påpekas särskilt är att direktåtkomst skapar så kallad överskottsinformation hos den mottagande myndigheten, eftersom alla uppgifter i registret då anses förvarade hos Polismyndigheten. Utredningen vill härvid framhålla att en bestämmelse som medger att Polismyndigheten får direktåtkomst till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor inte i sig medför att Polismyndigheten skaffar sig sådan åtkomst. Om Polismyndigheten anser sig kunna utforma tekniska lösningar som möjliggör att registret används på ett ändamålsenligt sätt kan den alltså välja att avstå från att begära direktåtkomst från MSB, med de eventuella arbetsbesparande fördelar detta kan ha. Utredningen vill dock framhålla att valet av utlämnandeform bör motiveras av vad som bäst främjar ett ändamålsenligt användande av registret.

När det övervägs om en bestämmelse ska införas som innebär ett ökat utbyte av personuppgifter mellan myndigheter måste också integritetsaspekten beaktas. Generellt kan sägas att en möjlighet till direktåtkomst ökar riskerna för spridning av känsliga personuppgifter, eftersom direktåtkomst typiskt sett innebär att uppgifter blir tillgängliga för fler personer och att den utlämnande myndighetens möjligheter att kontrollera användningen av uppgifterna minskar.[7]

Frågan om vilka avvägningar som måste göras inför ett ökat elektroniskt uppgiftslämnande mellan myndigheter har behandlats i flera tidigare förarbeten. Det har då framhållits att skyddet för den personliga integriteten måste vägas mot de viktiga allmänintressen

[6] Idag saknar Polismyndigheten möjlighet att ansöka om återkallelse av tillstånd. Utredningen har dock föreslagit att Polismyndigheten ska få en sådan möjlighet. Se Ds 2025:6 avsnitt 3.5.
[7] De brottsbekämpande myndigheternas direktåtkomst till uppgifter i beskattningsdatabasen, promemoria från Justitiedepartementet, s. 37.

som kan motivera ett utökat informationsutbyte. Sådana intressen kan vara exempelvis att informationsutbytet leder till en ökad effektivitet hos myndigheter och att kontrollmöjligheter förbättras.[8] Av dataskyddsförordningen[9] följer också krav på att personuppgifterna samlas in för särskilda, uttryckliga och berättigade ändamål och att personuppgiftsbehandlingen uppfyller ett ändamål av allmänt intresse samt att den är proportionell mot det legitima mål som eftersträvas (artikel 5 och 6 dataskyddsförordningen; se även 3 och 4 §§ brottsdatalagen).

När det gäller denna bedömning vill utredningen inledningsvis framhålla uppgifterna i det nationella tillståndsregistret rör tillstånd och godkännanden enligt LBE. Det är uppgifter som typiskt sett inte är känsliga för den enskilde.[10] Nämnas ska också att Polismyndigheten redan i dag har tillgång till uppgifterna i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor och förvarar handlingar om de flesta som förekommer i registret i och med att Polismyndigheten yttrar sig i lämplighetsprövningen (14 § FBE).

Om Polismyndigheten medges direktåtkomst till vissa uppgifter i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor såsom utredningen föreslår, kommer personuppgifter likväl att kunna spridas i ökad omfattning jämfört med idag. Detta innebär i sig ett visst intrång i den personliga integriteten.

Mot detta förhållandevis ringa intrång i den personliga integriteten som förslaget kan medföra, ska ställas det allmänintresse som motiverar förslaget. Härvid konstaterar utredningen att förslaget syftar till att förbättra kontrollmöjligheterna av personer som hanterar explosiva varor, vilket i sin tur ska tjäna det allmänna intresset av att motverka att explosiva varor används illegalt eller av personer som inte är lämpliga att hantera explosiva varor. Intresset av detta är enligt utredningen mycket stort. Sammantaget måste det anses väga betydligt tyngre än de integritetsskäl som talar mot förslaget att medge Polismyndigheten direktåtkomst till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor.

Även risken för att sekretessbelagda uppgifter sprids till obehöriga måste beaktas när det övervägs om Polismyndigheten ska

[8] Prop. 2007/08:160 s. 48 och prop. 2016/17:58 s. 124.
[9] Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)
[10] Prop. 2023/24:139 s. 20 och 31.

medges direktåtkomst till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Enligt 18 kap. 16 c § OSL gäller sekretess för uppgift som hänför sig till registret om det kan antas att explosiva varor kan komma till brottslig användning om uppgiften röjs. Förslaget om direktåtkomst – som alltså innebär att uppgifter i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor kan komma att spridas i högre utsträckning än i dag – innebär därför en ökad risk för att sekretessbelagda uppgifter kommer obehöriga tillhanda. Uppgifterna kommer dock endast att tillgängliggöras för Polismyndigheten, vilken redan i dag har rätt att ta del av uppgifterna i enlighet med 10 kap. 28 § OSL och 24 g § FBE. Dessutom gäller sekretessregeln i 18 kap. 16 c § OSL även för Polismyndigheten. Mot bakgrund av detta bedömer utredningen att risken är försumbar att sekretessbelagda uppgifter sprids till obehöriga i ökad utsträckning som en följd av Polismyndigheten får direktåtkomst till registret.

Sammanfattningsvis anser utredningen att Polismyndigheten ska få direktåtkomst till uppgifterna i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. En särskild bestämmelse om detta föreslås införas i en ny paragraf i FBE, som ska placeras i anslutning till den paragraf som i dag anger att ett utlämnande av uppgifter från registret får göras på medium för automatiserad behandling (24 h §). I den nya paragrafen bör anges att direktåtkomst får medges om uppgifterna behövs för de syften som anges i 24 g § första stycket FBE.

Polismyndigheten bör få ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor i fler syften än i dag

Av 24 g § första stycket FBE följer att Polismyndigheten får ta del av uppgifter i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor om uppgifterna behövs i myndighetens brottsbekämpande verksamhet. Av bestämmelsens konstruktion följer att Polismyndigheten även får ta del av uppgifter ur registret om det behövs för kontroll av tillstånd vid införsel eller utförsel över Sveriges gräns, något som dock i praktiken endast gäller Tullverket. I huvudsak är det också i brottsbekämpande syfte som det finns anledning för Polismyndigheten att inhämta uppgifter från registret. Utredningen anser dock att det finns skäl att utöka Polismyndighetens rätt i detta

avseende något, eftersom det i vissa fall kan finnas andra syften som motiverar att Polismyndigheten tar del av uppgifterna i registret.

Som framgått ovan anser utredningen att det nationella tillståndsregistret för explosiva varor rutinmässigt bör användas för att kontrollera om personer som förefaller olämpliga att hantera explosiva varor har rätt att göra det. Utredningen har också tidigare föreslagit att Polismyndigheten ska ha rätt att begära återkallelse av tillstånd och godkännanden.[11] I och med detta får Polismyndigheten en uppgift som inte är renodlat brottsbekämpande. Visserligen är det många gånger risken för att explosiva varor kommer till brottslig användning som gör att en person kan anses olämplig så att det finns anledning att begära återkallelse av tillstånd. Det kan emellertid tänkas bero på annat, såsom risk för olycka. Det kan också uppstå situationer när risken för att explosiva varor kommer till brottslig användning är tämligen opreciserad, men det ändå finns skäl för Polismyndigheten att närmare överväga återkallelse. Som exempel kan nämnas att Polismyndigheten observerar att en viss person har kontakter med en kriminell. Även om det inte finns några misstankar om brott, kan det i ett sådant fall kan fall vara motiverat att Polismyndigheten går in i det nationella tillståndsregistret och kontrollerar om personen i fråga har ett tillstånd eller godkännande enligt LBE. Enligt utredningen är det dock tveksamt om Polismyndigheten i ett sådant fall kan sägas inhämta uppgifterna från registret i sin brottsbekämpande verksamhet. För att det inte ska råda någon osäkerhet om att Polismyndigheten får ta del av uppgifter i registret även i sådana fall, bör det anges uttryckligen i författningstext att Polismyndigheten har rätt att ta del av uppgifter ur det nationella tillståndsregistret också om uppgifterna behövs för att Polismyndigheten ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt LBE.

Utredningen har också föreslagit att Polismyndigheten enligt 3 kap. 6 § första stycket ordningslagen ska få bevilja tillstånd till sprängning endast till den som har tillstånd till hanteringen av explosiva varor. Vid prövningen av om det finns ett sådant tillstånd talar effektivitetsskäl för att Polismyndigheten ska kunna inhämta uppgifterna från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Polismyndigheten bör därför få rätt att ta del av uppgifter ur det nationella tillståndsregistret för explosiva varor även i sådana fall, det

[11] Se Ds 2025:6 avsnitt 3.5.

vill säga om uppgifterna behövs för att Polismyndigheten ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt ordningslagen.

Utredningen föreslår alltså att det i författningstext uttryckligen anges att Polismyndigheten ska ha rätt att ta del av uppgifter från det nationella tillståndsregistret för explosiva varor om det behövs för att myndigheten ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt LBE eller ordningslagen. Detta bör anges i 24 g § FBE i enlighet med bestämmelsens nuvarande systematik.

2.2 Polismyndighetens behov av att lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheter utan hinder av sekretess

Bedömning: Polismyndigheten har i hög utsträckning möjlighet att lämna relevant information till tillstånds- och tillsynsmyndigheter enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor.

Några ändringar i offentlighets- och sekretesslagen behöver inte genomföras för att Polismyndigheten ska kunna fullfölja sin uppgift att yttra sig om personers lämplighet enligt 14 § förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor eller för att ytterligare skärpa tillståndshanteringen och tillsynen av explosiva varor.

Skälen för bedömningen

Bakgrund

Polismyndigheten ansvarar inte för att utfärda beslut om tillstånd eller att utöva tillsyn enligt LBE. Emellertid har Polismyndigheten särskilda möjligheter att inhämta och erhålla information som är relevant för huruvida en viss person ska ha rätt att handskas med explosiva varor. För att säkerställa att denna information kommer tillståndsmyndigheterna till del finns bestämmelsen i 14 § FBE, som anger att en tillståndsmyndighet ska inhämta ett lämplighetsyttrande från Polismyndigheten innan

tillståndsmyndigheten beslutar om ett tillstånd eller godkännande enligt LBE.

Under arbetet med denna utredning har det framkommit att Polismyndigheten anser att det är oklart vilken rättslig möjlighet myndigheten har att dela nödvändig information med tillståndsmyndigheterna. Problemet – såsom Polismyndigheten har formulerat det för utredningen – är att de uppgifter som Polismyndigheten lägger till grund för sin bedömning och delar med tillståndsmyndigheten ofta som utgångspunkt bedöms vara sekretessbelagda av Polismyndigheten. Det gäller även när Polismyndigheten har uppgifter som talar för att ett tillstånd eller ett godkännande av en deltagare eller föreståndare bör återkallas eller inskränkas eller att en tillsyn bör inledas. I sina kontakter med utredningen har Polismyndigheten gett exempel på vad det kan röra sig om för uppgifter och då nämnt t.ex. uppgift om att en person är misstänkt för brott och omständigheterna kring det, att personen eller någon i dess närhet tillhör ett kriminellt gäng, att personen själv har lämnat uppgifter om hur den på ett olämpligt sätt har hanterat explosiva varor och att personen har blivit tvångsomhändertagen eller har en missbruksproblematik. Det kan också vara uppgifter som rör t.ex. företag, såsom att ett företag har samröre med kriminella, att explosiva varor från företaget läcker till illegal verksamhet och används vid grova brott eller att företaget har uppvisat brister gällande t.ex. säkerhet och förvaring av explosiva varor och kan misstänkas överträda regelverket på ett sätt som bör få förvaltningsrättsliga konsekvenser.

Det ska framhållas att Polismyndigheten inte har gjort gällande att information i dag inte delas i nödvändig utsträckning med tillstånds- och tillsynsmyndigheter på grund av sekretesshinder. Snarare är problemet för Polismyndigheten att det anses vara oklart i vilken utsträckning Polismyndigheten faktiskt får vidarebefordra relevant information till tillstånds- och tillsynsmyndigheterna med stöd av de sekretessbrytande bestämmelser som finns i OSL, även om detta görs i normalfallet. Polismyndigheten har också påpekat att denna oklarhet ytterst kan leda till att ett yttrande inte innehåller allt som skulle ha varit av betydelse för framför allt tillståndsmyndighetens bedömning vid en ansökan om tillstånd enligt LBE. Det har också påpekats att det ytterst kan vara straffbart

för en enskild handläggare att dela sekretessbelagda uppgifter med en annan myndighet.

Polismyndigheten har därför efterfrågat en särskild sekretessbrytande bestämmelse, som klart och tydligt anger att Polismyndigheten har rätt att – utan hinder av sekretess – lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheter enligt LBE. Det ingår också i utredningens uppdrag att ta ställning till om en sådan bestämmelse bör införas, eller om Polismyndighetens behov av att kunna lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheter kan tillgodoses genom befintlig sekretesslagstiftning eller med stöd av den generella sekretessbrytande bestämmelse som har föreslagits i delbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Behov och föreslagna förändringar* (SOU 2024:63). Dessutom ska utredningen analysera om det finns ett välavvägt skydd för de uppgifter som lämnas från Polismyndigheten till tillstånds- och tillsynsmyndigheterna.

Allmänna utgångspunkter för utredningens bedömning

Innan utredningen tar ställning till de frågor som föranleds av uppdragsbeskrivningen finns det skäl att redovisa de allmänna utgångspunkter som utredningen har haft för sin bedömning.

Till att börja med anser utredningen att en lagändring bör föreslås bara om det kan konstateras att det finns ett reellt problem som behöver lösas lagstiftningsvägen. Förändrad sekretesslagstiftning innebär oundvikligen en viss inskränkning i intresset av antingen offentlighet eller sekretess, och bör därför föreslås endast om den är motiverad av att dagens reglering ger upphov till ett allvarligt problem.

Problemet i fråga bör vidare vara knutet till LBE och Polismyndighetens särskilda behov av att dela information till tillstånds- och tillsynsmyndigheter i angelägenheter som rör explosiva varor. Om det i stället rör Polismyndighetens generella möjlighet att dela information med andra myndigheter, bör det hanteras genom allmän lagstiftning. Det ligger inte inom ramen för denna utredning att göra sådana generella överväganden.

Slutligen bör en lagändring föreslås endast om den löser problemet utan att skapa nya, större problem. Det betyder att

utredningen inte kommer att föreslå att en sekretessbrytande bestämmelse införs om en sådan bestämmelse sammantaget skulle få otillfredsställande konsekvenser för Polismyndigheten och den brottsbekämpande verksamheten.

Den befintliga sekretessregleringen

Med sekretess avses ett förbud att röja en uppgift, vare sig det sker muntligen, genom utlämnande av en allmän handling eller på något annat sätt (3 kap. 1 § OSL). Sekretessen innebär alltså dels handlingssekretess, dels tystnadsplikt. Om sekretess gäller för en uppgift får uppgiften inte röjas för enskilda eller för andra myndigheter, om inte annat anges i OSL eller annan lag eller förordning som OSL hänvisar till (8 kap. 1 § OSL). Huvudregeln är alltså att en uppgift som skyddas av sekretess hos en viss myndighet inte får lämnas ut till en annan myndighet.

Syftet med sekretess är att skydda ett visst intresse som kan ta skada om en uppgift röjs. Sekretessens styrka bestäms i regel med hjälp av s.k. skaderekvisit. Man skiljer mellan raka och omvända skaderekvisit. Vid raka skaderekvisit är utgångspunkten att uppgifterna är offentliga och att sekretess gäller bara om det kan antas att en viss i bestämmelsen angiven olägenhet (skada eller men) uppkommer om uppgiften röjs. Det omvända skaderekvisitet har den omvända utgångspunkten, dvs. det uppställer sekretess som huvudregel. Vid ett omvänt skaderekvisit gäller alltså sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att viss skada uppkommer. En del bestämmelser innehåller ett kvalificerat rakt skaderekvisit. Det innebär att det krävs särskilt mycket för att sekretessen ska gälla. Sekretessen enligt en bestämmelse kan även vara absolut. I ett sådant fall ska de uppgifter som omfattas av bestämmelsen hemlighållas utan någon skadeprövning om uppgifterna begärs utlämnade.

De övergripande intressen som skyddas i OSL är dels allmänna intressen (15–20 kap. OSL), dels enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden (21–40 kap. OSL). Vad gäller sekretess hos Polismyndigheten är såvitt nu är aktuellt två kapitel i OSL av särskild relevans. Det ena är 18 kap., som rör sekretess till skydd främst för det allmänna intresset av att förebygga och beivra brott.

Kapitlet innehåller sekretessbestämmelser bl.a. för uppgifter som hänför sig till förundersökning i brottmål och till angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i brottmål (18 kap. 1 § OSL) samt till underrättelseverksamhet (18 kap. 2 § OSL).

Det andra kapitlet som är särskilt relevant för Polismyndigheten är 35 kap. I likhet med 18 kap. OSL innehåller det sekretessbestämmelser för uppgifter som förekommer i brottsbekämpande verksamhet. Sekretessen i 35 kap. uppställs dock inte till skydd för den brottsbekämpande verksamheten, utan till skydd för enskild. I 35 kap. 1 § OSL anges följaktligen att sekretess gäller för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider skada eller men och uppgiften förekommer i exempelvis utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål (punkten 1), angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i brottmål (punkten 2), Polismyndighetens brottskämpande verksamhet i övrigt (punkten 4) eller misstankeregistret (punkten 6). Andra bestämmelser som i detta sammanhang kan nämnas särskilt är 35 kap. 3 § OSL om sekretess för uppgifter i belastningsregistret, 35 kap. 4 och 4 a §§ om sekretess för uppgifter i andra register angående brott m.m. och 35 kap. 20 § om sekretess för uppgifter som hänför sig till verksamhet som ligger vid sidan av Polismyndighetens rent brottsbekämpande verksamhet.

I vissa fall måste myndigheter utbyta uppgifter för att kunna utföra sina uppgifter. Sekretessregleringen innehåller därför särskilda sekretessbrytande bestämmelser. Dessa har utformats efter en intresseavvägning mellan myndigheternas behov av att utbyta uppgifter och det intresse som den aktuella sekretessbestämmelsen avser att skydda. En sekretessbrytande bestämmelse kan förutom för myndigheter även gälla till förmån för enskilda, en annan verksamhetsgren inom samma myndighet, utländska myndigheter eller mellanfolkliga organisationer. Definitionen av en sekretessbrytande bestämmelse är att det är en bestämmelse som innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas ut under vissa förutsättningar (3 kap. 1 § OSL). I 10 kap. OSL finns flera sekretessbrytande bestämmelser, varav två ska nämnas särskilt här. Den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 2 § OSL avser så kallat nödvändigt utlämnande och har tillkommit för att sekretess

inte ska hindra myndighetspersoner från att fullgöra sina uppgifter.[12] Bestämmelsen ger följaktligen en myndighet möjligheten att i vissa situationer lämna ut uppgifter som omfattas av sekretess. Förutsättningarna är att utlämnandet sker till annan myndighet eller enskild och att det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. Vidare finns i 10 kap. 27 § OSL den s.k. generalklausulen som, med vissa tillämpningsbegränsningar, innebär att sekretess inte hindrar att uppgifter lämnas till en annan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgifterna lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Syftet med generalklausulen är att den ska utgöra en ventil för det fall ett utbyte av uppgifter uppenbart behöver ske och situationen inte har kunnat förutses i lagstiftningen.[13] I sammanhanget kan särskilt nämnas att JO har ansett att generalklausulen under vissa närmare förutsättningar kan ge Polismyndigheten rätt att till en annan myndighet lämna ut vissa annars sekretessbelagda uppgifter.[14]

En sekretessbrytande bestämmelse i OSL som anger att sekretess enligt en viss bestämmelse inte hindrar att uppgifter lämnas till andra myndigheter medför inte någon skyldighet för myndigheten att lämna ut uppgifter på eget initiativ. Om en annan myndighet begär ut uppgifter som den sekretessbrytande bestämmelsen är tillämplig på uppstår dock en skyldighet för den myndighet som förfogar över uppgifterna att lämna ut dessa enligt 6 kap. 5 § OSL. Den enda grunden för en myndighet att avstå från att samverka med andra myndigheter och lämna ut efterfrågade uppgifter är att det skulle hindra arbetets behöriga gång.

[12] Prop. 1979/80:2 Del A s. 122.
[13] Prop. 1979/80:2 Del A s. 91.
[14] Se JO 2017/18 s. 275 om utlämnande av uppgift avseende beslagtagen egendom och JO 2016/17 s. 373 om utlämnande om uppgift avseende misstanke om brott. I det sistnämnda fallet hade Polismyndigheten med stöd av generalklausulen lämnat ut sekretesskyddade uppgifter om brottsmisstankar till en skola och en utbildningsförvaltning. Uppgifterna avsåg en anställd på skolan. JO ansåg visserligen att generalklausulen inte var tillämplig i det aktuella fallet, men framhöll att det i många fall finns ett starkt intresse av att en skola informeras om att en anställd där misstänks för brott och att det kan finnas förutsättningar för polisen att lämna sekretessbelagda uppgifter om brottsmisstankarna till skolan med stöd av generalklausulen. Som exempel nämndes bl.a. misstankar om sexualbrott med en tillhörande finns risk för att den misstänkte begår brott mot de elever som den anställde kommer i kontakt med på sin arbetsplats.

Den föreslagna sekretessbrytande bestämmelsen i delbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Behov och föreslagna förändringar* (SOU 2024:63)

I delbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Behov och föreslagna förändringar* (SOU 2024:63) föreslås att det ska införas en ny generell sekretessbrytande bestämmelse i OSL som möjliggör att vissa annars sekretessbelagda uppgifter utlämnas från en myndighet till en annan. Bestämmelsen ska bryta sekretess till skydd för enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden om det behövs för något av de syften som anges i bestämmelsen. Ett sådant syfte är att förhindra, upptäcka eller utreda regelöverträdelser. Ett annat är att handlägga ärenden i författningsreglerad verksamhet. Av betänkandet framgår att dessa syften ska göra det möjligt för en myndighet att lämna ut en annars sekretessbelagd uppgift till en annan myndighet som handlägger ett tillståndsärende och behöver uppgiften för att kunna utfärda tillstånd på korrekta grunder.[15] Ytterligare ett syfte som möjliggör ett utlämnande enligt den föreslagna bestämmelsen är att motverka brottslig verksamhet. Uppgifter som behövs i detta syfte ska få lämnas ut inte bara till myndigheter som har brottsbekämpning som sin huvudsakliga uppgift, utan även till myndigheter som har i uppgift att mera allmänt motverka brott eller förebygga brottslighet. En uppgift får dock enligt den föreslagna bestämmelsen inte i något fall lämnas ut om övervägande skäl talar för att det intresse som sekretessen ska skydda har företräde framför intresset av att uppgiften lämnas ut.

Allmänt om behovet av informationsöverföring från Polismyndigheten

För att motverka att explosiva varor kommer till illegal användning är det uppenbart att det bör kunna ske en viss informationsöverföring från Polismyndigheten till de myndigheter som har beslutanderätt enligt LBE. Polismyndigheten har, som nämnts ovan, särskilda möjligheter att erhålla och inhämta information som är relevant för huruvida en viss person eller verksamhet ska ha rätt att handskas med explosiva varor. Polismyndigheten har också genom sin underrättelseverksamhet

[15] SOU 2024:63 s. 295–296 och 520–521.

särskilda möjligheter att få kännedom om pågående eller eventuellt förestående brottslighet inom en viss verksamhet och om andra förhållanden som talar för att ett tillstånd eller godkännande bör återkallas eller ges begränsade villkor eller att en tillsyn bör inledas. Det är just av sådana brottspreventiva skäl lagstiftaren har gett Polismyndigheten i uppgift att yttra sig i lämplighetsfrågan inför ett beslut om tillstånd eller godkännande (14 § FBE). Utöver detta har utredningen föreslagit att Polismyndigheten ska ha rätt att begära återkallelse av tillstånd eller godkännanden enligt LBE och att överklaga beviljade sådana, något som också förutsätter att Polismyndigheten kan dela viss information med tillståndsmyndigheterna.

När Polismyndigheten yttrar sig om en persons lämplighet enligt 14 § FBE eller begär återkallelse eller överklagar i enlighet med vad utredningen har föreslagit, finns det också rättssäkerhetsskäl som talar för att Polismyndigheten lämnar ett underlag för sitt ställningstagande till tillståndsmyndigheten. Det är nödvändigt dels för att tillståndsmyndigheten ska kunna fatta ett korrekt och välgrundat beslut, dels för att parten i ärendet ska kunna bemöta ett beslut som går honom eller henne emot. Rättssäkerhetsintresset kräver alltså att Polismyndigheten lämnar information som tydliggör vad som lett fram till ställningstagandet. Det innebär dock inte nödvändigtvis att Polismyndigheten behöver gå in i detalj på alla omständigheter som ligger till grund för ställningstagandet.

Trots att det alltså finns starka skäl för att Polismyndigheten ska kunna lämna information till tillståndsmyndigheter, står det klart att det finns vissa lagliga begränsningar i fråga om vilken information Polismyndigheten kan dela. Som Polismyndigheten själv har framhållit för utredningen kan det nämligen vara så att de uppgifter som myndigheten bedömer att den behöver lämna till tillståndsmyndigheten är sekretessbelagda, vilket innebär att uppgifterna inte får röjas för annan myndighet vare sig genom utlämnande av allmän handling, muntligen eller på annat sätt (3 kap. 1 § OSL).

Att sekretesslagstiftningen drar en gräns för vad Polismyndigheten kan ange när den yttrar sig om en persons lämplighet enligt 14 § FBE uppmärksammas också i den regeringspromemoria som ligger till grund för bestämmelsen i dess nuvarande avfattning. I promemorian anges till att börja med att

yttrandet bör innehålla relevanta uppgifter ur misstankeregistret och belastningsregistret samt annan viktig information som Polismyndigheten har tillgång till, såsom uppgifter avseende omhändertaganden enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. och kända ekonomiska förhållanden.[16] Ytterst uppges det vara Polismyndigheten som får avgöra vad och vilka som ska kontrolleras. Vidare anges att det självfallet finns begränsningar när de gäller vilka uppgifter som Polismyndigheten kan lämna till tillståndsmyndigheten, till exempel om det rör sig om underrättelseinformation. I de fall Polismyndigheterna lämnar uppgifter som går den sökande emot anges det dock vara angeläget att underlaget är så tydligt och utförligt att den sökande har en reell möjlighet att bemöta synpunkterna. I den efterföljande propositionen (prop. 2020/21:158) diskuteras inte sekretesslagstiftningens eventuella inverkan på Polismyndighetens möjlighet att lämna information till tillståndsmyndigheterna.

Polismyndigheten har i hög utsträckning möjlighet att lämna relevant information till tillstånds- och tillsynsmyndigheter

När Polismyndigheten yttrar sig om en persons lämplighet enligt 14 § FBE eller – i enlighet med vad utredningen har föreslagit – ansöker om återkallelse eller överklagar ett beviljat tillstånd eller godkännande, bör Polismyndigheten beakta samtliga för myndigheten kända och relevanta omständigheter, vare sig dessa är offentliga eller belagda med sekretess. Det är dock inte de handlingar hos Polismyndigheten som innehåller dessa uppgifter som ska lämnas ut till tillståndsmyndigheten. Den handling som lämnas ut är i stället yttrandet eller ansökan. Fråga som uppkommer är då hur Polismyndigheten kan formulera yttrandet eller ansökan utan att röja uppgifter som är sekretessbelagda. Det gäller för den enskilde tjänstemannen att formulera skälen på ett sådant sätt att de å ena sidan innehåller den information som tillståndsmyndigheten behöver för att kunna fatta ett korrekt och motiverat beslut, å andra sidan inte röjer uppgifter som är sekretesskyddade. Detta är givetvis inte alltid en helt lätt uppgift men heller ingen fråga som är unik för yttranden eller ansökningar enligt LBE.

[16] Ds 2020:17 s. 45.

Även om Polismyndighetens ställningstagande grundas på uppgifter som kan vara sekretessbelagda, bör det enligt utredningen i många fall gå att formulera ett yttrande som inte röjer sådana uppgifter men ändå innehåller ett tillräckligt tydligt underlag för ställningstagandet. Särskilt utrymme ser utredningen att det finns för detta när det rör sig om uppgifter som kan vara sekretessbelagda till skydd för enskilda enligt t.ex. 35 kap. OSL. Vad gäller sådana uppgifter anser utredningen att den skadebedömning som ska göras ofta torde kunna resultera i att ett utlämnande inte medför skada eller men och att uppgifterna alltså kan lämnas till tillståndsmyndigheten. Det beror på att sekretessbestämmelserna i 35 kap. OSL är uppställda till skydd huvudsakligen för den person som inleder ärendet hos tillståndsmyndigheten – antingen direkt genom en egen ansökan eller indirekt genom att ansöka om anställning hos ett företag för vilket ett godkännande hos tillståndsmyndigheten är en nödvändig förutsättning. Sökanden torde i regel vara väl medveten om att uppgifterna i fråga finns hos Polismyndigheten och att ett lämplighetsyttrande om den sökande ska inhämtas från Polismyndigheten i samband med att ansökan prövas. Under sådana förhållanden anser utredningen att den skadebedömning som ska göras enligt 35 kap. 1 § OSL många gånger bör kunna resultera i att sekretess inte föreligger och att en i och för sig känslig uppgift om den sökande kan lämnas från Polismyndigheten till tillståndsmyndigheten.

Skulle det ändå vara så att sekretess föreligger för en uppgift, följer det av den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 2 § OSL att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. I fall där det bedöms vara nödvändigt att lämna ut en sekretessbelagd uppgift till tillståndsmyndigheten för att Polismyndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag att yttra sig enligt 14 § LBE bör ett utlämnande alltså kunna ske med stöd av 10 kap. 2 § OSL.

I andra fall kan den så kallade generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL ge Polismyndigheten förutsättningar att på eget initiativ lämna relevanta uppgifter tillstånds- och tillsynsmyndigheter utan hinder av sekretess. Det krävs då att det i det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas till tillstånds- eller tillsynsmyndigheten har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Enligt

utredningens mening kan det vara fallet exempelvis när en tillståndshavare misstänks för ett brott som talar för att han eller hon kan komma att hantera explosiva varor illegalt. I sådana fall finns det ett stort intresse av att tillstånds- eller tillsynsmyndigheten får del av uppgiften, så att den kan återkalla tillståndet eller vidta andra nödvändiga åtgärder. Om uppgiften bedöms vara sekretessbelagd bör Polismyndigheten då på eget initiativ kunna vidarebefordra den till en tillstånds- eller tillsynsmyndighet med stöd av generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Vid den intresseavvägning som ska föregå utlämnandet måste det dock beaktas om sekretess gäller inte bara till skydd för enskild utan även till skydd för intresset av att förebygga och beivra brott. Om uppgiften alltså är sekretessbelagd med stöd av exempelvis 18 kap. 1 § OSL och det bedöms att ett utlämnande kan skada den pågående förundersökningen, kan intresseavvägningen resultera i att uppgiften inte får lämnas ut med stöd av generalklausulen.

I detta sammanhang ska också nämnas den generella föreslagna sekretessbrytande bestämmelse som har föreslagits i delbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Behov och föreslagna förändringar* (SOU 2024:63).[17] Utredningens bedömning är att denna bestämmelse – om den införs – kommer att ge Polismyndigheten tydligare förutsättningar att dela uppgifter med såväl tillstånds- som tillsynsmyndigheter utan hinder av sekretessreglerna i 35 kap. OSL. Det gäller även uppgifter hos Polismyndigheten som skyddas av sekretess enligt någon annan av bestämmelserna i 21–40 kap. OSL. Noteras ska dock att de sekretessbrytande bestämmelserna i 10 kap. OSL inte gäller för vissa av bestämmelserna i 21–40 kap. OSL, såsom exempelvis 35 kap. 3 § OSL.

Uppgifter som är offentliga vid andra myndigheter, såsom domar från allmän domstol eller förvaltningsdomstol, kan det enligt utredningen aldrig föreligga något hinder för Polismyndigheten att omnämna i sina yttranden till tillståndsmyndigheten. Detta oavsett om en sammanställning över uppgifterna kan vara belagda med sekretess hos Polismyndigheten, såsom ett utdrag ur belastningsregistret. Det är nämligen sammanställningen som gör

[17] Se ovan under rubriken Den föreslagna sekretessbrytande bestämmelsen i delbetänkandet Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Behov och föreslagna förändringar (SOU 2024:63).

uppgiften känslig och inte innehållet i varje avsnitt för sig, eftersom dessa uppgifter aldrig kan sekretessbeläggas i ett domslut och domen som sådan är offentlig vid den domstol som meddelat den.

Under arbetet med utredning har Polismyndigheten angett att den i vissa särskilda fall grundar sin bedömning på underrättelseinformation som skyddas av sekretessreglerna i 18 kap. OSL och anses vara så känslig för den polisiära verksamheten att det inte finns något utrymme att ge ett tydligt och klart bedömningsunderlag till tillståndsmyndigheten. I vissa fall beror det enligt Polismyndigheten på rätten till partsinsyn, som medför att den sökande som utgångspunkt har rätt att få del av Polismyndighetens yttrande. I andra fall beror det på att uppgifterna anses vara så känsliga att något underlag inte bedöms kunna lämnas ut till tillståndsmyndighet alldeles oavsett rätten till partsinsyn.

Att Polismyndigheten i vissa fall grundar sitt yttrande på underrättelseuppgifter som är så känsliga att det inte går att lämna något underlag till tillståndsmyndigheten får negativa följder ur rättssäkerhetssynpunkt både för tillståndsmyndigheten, som inte får ett klart bedömningsunderlag för sitt beslut, och för parten, som inte får någon reell möjlighet att bemöta och överklaga beslutet. Utredningen vill dock framhålla att detta inte är ett problem som kan lösas med en sekretessbrytande bestämmelse som ger Polismyndigheten möjlighet att dela uppgifter till tillståndsmyndigheter utan hinder av sekretess. En sådan bestämmelse skulle innebära att Polismyndigheten på eget initiativ fick en rätt, men inte en skyldighet, att dela uppgifterna. Om Polismyndigheten gavs en sådan rätt, skulle den alltså kunna fortsätta att avstå från att dela uppgifter med tillstånds- eller tillsynsmyndigheten i de fall ett utlämnande bedöms kunna skada den polisiära verksamheten.

En lösning, för att tillse att tillståndsmyndigheterna får tillgång till dessa uppgifter, förefaller snarare kräva en bestämmelse som ger Polismyndigheten en skyldighet att dela sekretessbelagda uppgifter med tillståndsmyndigheten (dvs. en uppgiftsskyldighet). Det ingår inte i utredningens uppdrag att analysera om en sådan bestämmelse bör införas. Utredningen vill dock framhålla att en uppgiftsskyldighet riskerar att få mycket negativa konsekvenser för polisens brottsbekämpande verksamhet.

Ett annat alternativ är att införa en bestämmelse som möjliggör att Polismyndighetens yttrande kan sekretessbeläggas i förhållande till sökanden hos tillståndsmyndigheten. Med andra ord skulle det förutsätta en inskränkning av sökandens rätt till partsinsyn. Men även med en sådan bestämmelse skulle Polismyndigheten i vissa fall vara förhindrad att lämna ett underlag för sin bedömning, eftersom redan ett utlämnande till tillståndsmyndigheten kan innebära risk för skada på den polisiära verksamheten. Ett utlämnande innebär t.ex. att uppgifterna sprids till fler tjänstemän med den risk som det kan innebära. Det ska också framhållas att sekretessreglerna i 18 kap. 1 och 2 §§ OSL gäller för en tillståndsmyndighet och att rätten till partsinsyn redan i dag gäller med vissa inskränkningar (10 kap. 3 § OSL). Utredningen bedömer att det inte är lämpligt att göra mer långtgående inskränkningar i rätten till partsinsyn än vad som gäller i dag. Det kan tilläggas att inte heller Polismyndigheten har drivit frågan att dess yttranden ska kunna sekretessbeläggas hos tillståndsmyndigheterna.

Mot bakgrund av detta och vad som ingår i uppdraget, anser utredningen att det bör accepteras att Polismyndigheten i vissa särskilda fall på grund av sekretess är förhindrad att lämna ett tydligt underlag för sin bedömning till tillståndsmyndigheten. Utredningen vill dock framhålla att detta endast torde inträffa i undantagsfall som rör känslig underrättelseinformation och att det normalt torde vara möjligt för Polismyndighetens tjänstemän att formulera ett yttrande som innehåller relevant information utan att röja sekretessbelagda uppgifter. Om det ändå förhåller sig så att Polismyndigheten har konkreta uppgifter som tydligt visar att en person inte är lämplig men att uppgifterna som ligger till grund för denna bedömning omfattas av sekretess enligt 18 kap. OSL är det utredningens bedömning att Polismyndigheten bör ange det i yttrandet utan att närmare gå in på vad det är för typ av uppgifter. Detta bör enligt utredningen vara en tydlig signal till tillståndsmyndigheterna om att ett tillstånd inte bör lämnas. Motsvarande ordning finns idag t.ex. i personutredningar som Kriminalvården lämnar till allmänna domstolar enligt lagen (1991:2041) om särskild personutredning i brottmål, m.m. Där avstyrker myndigheten ibland att en person döms till skyddstillsyn eller samhällstjänst med hänsyn till att det finns underrättelseuppgifter som t.ex. visar att personen har kopplingar till allvarlig och organiserad brottslighet. Någon närmare

information om vad myndigheter bygger denna bedömning på lämnas normalt inte och bedömningen godtas regelmässigt av domstolarna.

En följd av detta blir att den enskilde får svårt att bemöta Polismyndighetens yttrande inom ramen för det förvaltningsrättsliga ärendet. Detta är dock något som enligt utredningen måste accepteras för att skydda särskilt känslig information. Det bör understrykas att Polismyndigheten inte rutinmässigt får lämna i praktiken omotiverade yttranden, utan att detta endast bör ske undantagsvis.

Det finns inte behov av en ny sekretessbrytande bestämmelse

Sammanfattningsvis bedömer utredningen att Polismyndigheten i hög utsträckning har rättslig möjlighet att lämna relevant information till tillstånds- och tillsynsmyndigheter, det vill säga den information som dessa myndigheter behöver för att fatta korrekta och motiverade beslut i ett tillstånds- eller tillsynsärende. När det gäller utlämnande av uppgifter som är potentiellt känsliga för enskild – som att en viss person är misstänkt för brott, har blivit tvångsomhändertagen eller har ett kriminellt umgänge – bedömer utredningen att sekretessreglerna i 35 kap. OSL i många fall inte utgör ett hinder för utlämnande med hänsyn till den ringa skada som ett utlämnande inom ramen för ett LBE-ärende innebär för den enskilde eller någon till honom eller henne närstående. I sådana fall föreligger det inte sekretess för uppgiften i det enskilda fallet, varför de kan lämnas till tillståndsmyndigheten. Om det föreligger sekretess enligt 35 kap. OSL och det bedöms vara nödvändigt att lämna ut en sekretessbelagd uppgift till tillståndsmyndigheten för att Polismyndigheten ska kunna fullgöra sitt uppdrag enligt 14 § FBE kan ett utlämnande ske med stöd av 10 kap. 2 § OSL. I vissa andra fall kan ett utlämnande ske med stöd av generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Därutöver är utredningens bedömning att den sekretessbrytande bestämmelse som har föreslagits i delbetänkandet *Ökat informationsutbyte mellan myndigheter. Behov och föreslagna förändringar* (SOU 2024:63) kommer att ge Polismyndigheten tydligare förutsättningar att dela uppgifter med såväl tillstånds- som tillsynsmyndigheter utan hinder av sekretessreglerna i 35 kap. OSL.

När det gäller uppgifter som är känsliga för den polisiära verksamheten kan sekretessreglerna 18 kap. OSL förhindra ett utlämnande. Utredningen vill dock framhålla att detta inte nödvändigtvis innebär att Polismyndigheten inte kan lämna något underlag till tillståndsmyndigheten. Många gånger bör den kunna yttra sig i generella termer om grunderna för sin bedömning, så att sekretessbelagda uppgifter inte röjs. I andra fall kan det finnas förutsättningar att lämna ut uppgifterna med stöd av 10 kap. 2 § OSL eller 10 kap. 27 § OSL. Ett sådant utlämnande måste alltid föregås av en prövning utifrån förutsättningarna i det enskilda fallet.

I vissa särskilda undantagsfall kan det ändå tänkas inträffa att den information som Polismyndigheten grundar sin bedömning på är så känslig att den av sekretesskäl inte kan ge något underlag för bedömningen till tillståndsmyndigheten. Utredningen anser att detta måste accepteras, men vill inskärpa att det av rättssäkerhetsskäl åligger Polismyndigheten att – så långt det är möjligt inom ramen för sekretesslagstiftningen – motivera sitt ställningstagande för tillståndsmyndigheten så att denna kan uppfylla FL:s krav på ärendehandläggning. Utredningen har också fått information om att det inom Polismyndigheten bedrivs ett arbete med att göra hanteringen av lämplighetsyttrandena mer enhetlig. Ett sådant arbete kan förhoppningsvis bidra till att förbättra kvaliteten på yttrandena och ge tjänstemännen närmare praktisk vägledning i fråga om hur yttrandena kan formuleras.

Av detta följer att utredningen inte anser att det finns anledning att föreslå en sekretessbrytande bestämmelse som ger Polismyndigheten möjlighet att lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheter utan hinder av sekretess. Något som härvid ska påpekas är att Polismyndigheten inte har gjort gällande att en sådan bestämmelse nödvändigtvis skulle innebära att Polismyndigheten delade uppgifter med tillståndsmyndigheterna i högre utsträckning än vad som faktiskt görs i dag, utan snarare att en sekretessbrytande bestämmelse skulle ge myndigheten ett tydligare rättsligt stöd för uppgiftslämnandet. Utredningen kan därför inte se att dagens reglering ger upphov till ett faktiskt problem som måste lösas med ny lagstiftning. Det ska också påpekas att en sekretessbrytande bestämmelse inte bara skulle medföra att Polismyndigheten har rätt att sprida annars sekretessbelagda uppgifter till tillståndsmyndigheterna, utan även att tillståndsmyndigheterna,

inom ramen för den samverkan som sker mellan myndigheter, i motsvarande mån kan begära ut uppgifterna från Polismyndigheten (6 kap. 5 § OSL). En sådan bestämmelse skulle visserligen kunna kombineras med en intresseavvägning som medger att Polismyndigheten under vissa förutsättningar avstår från att lämna ut uppgifter. En intresseavvägning kan formuleras på olika sätt och kan t.ex. ange att en uppgift får lämnas endast om intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda (se exempelvis 18 kap. 4 a § OSL). Enligt utredningen är det dock den enskilda tjänstemannen som skulle behöva göra prövningen och de tillämpningsproblem som Polismyndigheten pekat på skulle därmed alltjämt kvarstå. Vid en begäran från en annan myndighet skulle det dessutom ytterst bli en fråga för rättstillämpningen att avgöra om Polismyndigheten haft fog för att avstå från att lämna ut uppgifter.

Beträffande införandet av en särskild sekretessbrytande bestämmelse vill utredningen också framhålla att det inte bara är i LBE-ärenden som Polismyndigheten ska avge ett lämplighetsyttrande till en annan myndighet (se exempelvis 8 kap. 11 alkohollagen). Om det införs en särskild sekretessbrytande bestämmelse för LBE-ärenden riskerar osäkerhet att uppstå om vad som gäller för Polismyndighetens rättsliga möjlighet att yttra sig på dessa andra områden.

2.3 Anmälan av personer som slutar i en tillståndspliktig verksamhet

Förslag: En tillståndspliktig verksamhet ska snarast anmäla till tillståndsmyndigheten om någon som prövats enligt 19 § LBE inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över verksamheten.

Skälen för förslaget

Av 19 d § LBE följer att ett företag som bedriver tillståndspliktig verksamhet enligt LBE ska anmäla till tillståndsmyndigheten om det

inom företaget byts ut eller tillkommer någon som anges i 19 § LBE. Med detta avses föreståndare enligt 9 § LBE, de som är anmälda att delta i en verksamhet enligt 9 a § LBE och de fysiska personer som har ett betydande inflytande över en tillståndspliktig verksamhet som är en juridisk person. Bestämmelsen infördes år 2021 i syfte att säkerställa att tillståndsmyndigheten informeras om eventuella förändringar som görs inom ett företag avseende vilka som deltar i en tillståndspliktig verksamhet, så att en prövning kan göras av de som tillkommer. Bestämmelsen är emellertid viktig också för att tillståndsmyndigheten ska få kännedom om att en anmäld föreståndare eller deltagare har slutat eller fått arbetsuppgifter som innebär att vederbörande inte längre förestår eller deltar i verksamheten. Detta är viktigt för att tillståndsmyndigheten ska kunna återkalla tillståndet eller godkännandet avseende dessa personer och registrera förändringen i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Över lag framstår det också som tillbörligt att tillståndsmyndigheten alltid har uppdaterade uppgifter om vilka som förestår, deltar i eller har ett betydande inflytande över en tillståndspliktig verksamhet. Detsamma gäller naturligtvis för uppgifterna i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor.

Under arbetet med denna utredning har det dock framgått att många aktörer tolkar 19 d § LBE i enlighet med dess ordalydelse, det vill säga som att en anmälan ska göras bara när någon som tillhör de personkategorier som bestämmelsen omfattar *byts ut* eller *tillkommer*, men inte när någon av dessa *slutar*. Följden av detta kan bli att tillståndsmyndigheten inte får kännedom om att exempelvis en föreståndare har slutat i verksamheten utan att ersättas av någon ny. Det innebär i sin tur att den före detta föreståndaren kommer att vara fortsatt godkänd som föreståndare hos tillståndsmyndigheten och registrerad som sådan i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, trots att han eller hon inte längre har någon del i den tillståndspliktiga verksamheten och i praktiken inte får hantera explosiva varor inom ramen för denna. Detta är enligt utredningen inte en lämplig ordning.

Utredningen föreslår därför att det anges i lag att anmälningsskyldigheten i 19 d § LBE gäller även när någon som tillhör de personkategorier som bestämmelsen omfattar inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över

verksamheten. I praktiken betyder det att en anmälan ska göras både när en person slutar i det företag som bedriver verksamheten och när en person arbetar kvar i företaget, men har fått arbetsuppgifter som innebär att han eller hon inte längre är deltagare i eller är föreståndare för verksamheten eller har ett betydande inflytande över företaget.

2.4 Återkallelse av tillstånd meddelade av andra tillståndsmyndigheter

Förslag: När en kommunal tillståndsmyndighet återkallar ett tillstånd avseende explosiva varor, får även tillstånd som andra kommunala tillståndsmyndigheter utfärdat återkallas om det behövs.

Tillståndsmyndigheten ska underrätta övriga tillståndsmyndigheter som utfärdat tillstånd om sitt beslut.

Skälen för förslaget

Återkallelse av tillstånd

Enligt 20 § LBE ska ett tillstånd återkallas om 1) förutsättningarna för tillståndet inte längre är uppfyllda, 2) en bestämmelse i lagen, en föreskrift som meddelats i anslutning till lagen eller ett villkor som uppställts med stöd av lagen i något väsentligt avseende inte följs, 3) det är av väsentlig betydelse med hänsyn till risken för obehörigt förfarande, brand och explosion samt konsekvenserna av en brand eller en explosion, eller 4) det finns någon annan skälig anledning att återkalla tillståndet. Enligt 20 a § ska ett godkännande enligt 19 a § återkallas av tillståndsmyndigheten om förutsättningarna för godkännandet inte längre är uppfyllda.

Även om det inte uttryckligen framgår av lagtexten, är det den myndighet som har meddelat ett tillstånd som också har möjlighet att återkalla tillståndet. Gällande godkännanden framgår det av lagtexten att det är tillståndsmyndigheten som meddelar beslut om återkallelse.

Enligt 24 d § FBE ska det nationella tillståndsregistret för explosiva varor innehålla uppgifter om återkallade tillstånd som avser explosiva varor. Enligt 21 a § LBE ska MSB och kommunerna ansvara för att registrera uppgifter i det nationella tillståndsregistret. När en kommun beslutar om att återkalla ett tillstånd har den alltså en skyldighet att registrera uppgift om det återkallade tillståndet i det nationella tillståndsregistret.

Det har under utredningsarbetet framkommit att det finns brister i systemet för återkallade tillstånd då en tillståndshavare har flera tillstånd utfärdade av olika kommuner, t.ex. då det handlar om förvaring i ett flyttbart förråd och förvaringen ska ske i fler än en kommun (18 § andra stycket andra meningen LBE).[18] Även om uppgiften om att ett tillstånd återkallas registreras i det nationella tillståndsregistret, finns det ingen möjlighet för andra kommuner att få kännedom om detta om inte en sökning görs för just den aktuella tillståndshavaren. Får kommunen reda på att ett tillstånd har återkallats, finns det ingen skyldighet för kommunen att agera på den informationen och självständigt undersöka om även andra tillstånd borde återkallas. Detta leder till en tröghet i systemet och att olämpliga tillståndshavare kan fortsätta hantera explosiva varor med stöd av andra tillstånd även inom den kommun som beslutat att återkalla det tillstånd som den själv meddelat.

En tillståndsmyndighet som återkallar ett tillstånd ska kunna återkalla även andra tillstånd

Som en allmän utgångspunkt får anses gälla att det är den myndighet som fattat ett visst beslut som har bäst förutsättningar för att bedöma om det meddelade tillståndet behöver förändras eller om det ska återkallas. Det finns också situationer då det är lämpligt för en tillståndshavare att ha kvar tillstånd i en kommun trots att den har fått ett annat tillstånd återkallat av en annan kommun. Det kan t.ex. handla om mindre allvarliga överträdelser som lett till återkallandet och som har en starkt lokal prägel för verksamheten i en kommun, medan verksamheten i en annan kommun är välskött. I regel bör dock ett beslut från en kommun att återkalla ett tillstånd vara en stark signal om att även andra tillstånd bör ses över.

[18] Se också utredningens föreslagna ändringar i Ds 2025:6 avsnitt 3.2.

I de fall där en kommun anser att tillståndet för den verksamhet som bedrivs inom kommunen ska återkallas är det inte rimligt att kommunen inte fullt ut har möjlighet att stoppa verksamheten på platsen. Så kan t.ex. vara fallet om verksamhetsinnehavaren har ett tillstånd till förvaring av sprängmedel utfärdat från en annan kommun än den som verksamheten bedrivs i. I vissa fall, där tillståndshavaren uppvisar mycket allvarliga brister i sin verksamhet, t.ex. om tillståndsinnehavaren inte kan redovisa för de sprängmedel som denne innehaft eller om det framkommer uppgifter om att sprängmedel överlåtits till obehöriga personer, utgör detta en sådan brist i tillståndsinnehavarens hantering att verksamheten inte bör tillåtas fortgå, oavsett i vilken kommun den bedrivs. I sådana fall är det inte tillfredsställande att bolaget kan driva verksamhet vidare i andra kommuner till dess att även dessa inhämtat underlag för att inleda och fatta beslut i separata återkallelseprocesser. Detta kan nämligen innebära en betydande tidsåtgång mellan det första beslutet om återkallelse och det att verksamheten slutligen upphör. Till detta kommer att beslut om återkallelse i olika kommuner leder till att besluten kan komma att överprövas av olika länsstyrelser och därefter av olika förvaltningsrätter. Detta innebära inte bara en kostnad för staten utan också för den enskilde tillståndshavaren. Därtill finns risken att processerna, i allt fall i de första instanserna, kan leda till olika utgångar beroende på vilket material de olika tillståndsmyndigheterna fått till sig. Detta framstår varken som särskilt effektivt eller rättssäkert.

Tidigare var det knappast praktiskt möjligt för en tillståndsmyndighet att återkalla andra tillstånd än de som den själv utfärdat. Detta eftersom tillståndsmyndigheterna inte hade någon kunskap om vilka andra tillstånd, om några, en tillståndshavare hade. I och med införandet av det nationella tillståndsregistret för explosiva varor finns dock numera dessa uppgifter enkelt tillgängliga. En tillståndsmyndighet som är i färd med att återkalla ett tillstånd kan göra en sökning på aktuella tillståndshavare i det nationella tillståndsregistret och då få information om vilka andra tillstånd som aktören har.

Det ovan anförda leder till slutsatsen att det finns ett behov av en reglering där en tillståndsmyndighet vid ett och samma tillfälle kan återkalla tillstånd som den själv utfärdat, men också som utfärdats av andra kommuner. Det bör ankomma på den tillståndsmyndighet

som initierat ett ärende om återkallelse att bedöma om beslutet om återkallelse enbart ska gälla det tillstånd som den själv utfärdat eller även andra tillstånd som tillståndshavaren har. Vid denna prövning bör bl.a. beaktas hur allvarliga de brister som uppmärksammats i tillståndshavarens verksamhet är samt om de är kopplade till ett visst verksamhetsställe eller tar sikte på hur tillståndshavaren mer generellt bedriver sin verksamhet. Tillståndsmyndigheten är också fri att inhämta yttranden från de andra kommuner vars tillstånd det är aktuellt att återkalla innan så sker (jfr 26 § förvaltningslagen [2017:900]).

Utredningen föreslår därför att en ny bestämmelse, 20 c §, ska införas i LBE med innebörden att en tillståndsmyndighet som återkallar ett tillstånd som har meddelats enligt 18 § andra stycket får återkalla även andra tillstånd som samma tillståndshavare innehar om dessa har meddelats av tillståndsmyndigheten i en annan kommun med stöd av samma bestämmelse.

Om ett beslut fattas om återkallelse av andra tillstånd än det som tillståndsmyndigheten själv utfärdat, ankommer det på den tillståndsmyndighet som utfärdat det återkallade tillståndet att vidta nödvändiga åtgärder med anledning av att tillståndet återkallats. Det kan t.ex. handla om att utreda var de varor som omfattats av tillståndet förvarats och se till så att dessa avvecklas på ett säkert sätt. I vissa fall kan det vara aktuellt med ett förverkandeförfarande, varpå Polismyndigheten ska underrättas.[19] Det är alltså av vikt att den tillståndsmyndighet som ska vidta nödvändiga åtgärder skyndsamt blir underrättad om beslutet.

Även i de fall då tillståndsmyndigheten enbart väljer att återkalla det tillstånd som den själv utfärdat finns det ett behov av att övriga tillståndsmyndigheter får kännedom om beslutet. Utredningen anser därför att tillståndsmyndigheten i alla lägen ska underrätta övriga tillståndsmyndigheter som utfärdat tillstånd till den aktuella tillståndshavaren om sitt beslut. En bestämmelse med sådant innehåll föreslås därför införas i 22 c § FBE.

Den föreslagna regleringen, att en kommun får återkalla andra kommuners utfärdade tillstånd, kan anses inskränka den kommunala självstyrelsen. Samtidigt är det värt att notera att redan den omständigheten att en kommun getts rätt att bevilja tillstånd för verksamhet i andra kommuner än den egna innebär en inskränkning

[19] Se Ds 2025:6 avsnitt 3.6 angående utredningens förslag om detta.

i självstyrelsen som har ansetts såväl acceptabel som nödvändig.[20] Det förslag som nu läggs är alltså mer en naturlig följd av hur tillståndsgivningen har organiserats mellan kommunerna än en faktisk inskränkning i kommunernas rätt att besluta över verksamheter som bedrivs inom respektive kommun. Det är också värt att notera att det är fråga om en horisontell inskränkning, där olika kommuner har att förhålla sig till varandra, inte en inskränkning i förhållande till staten. Behovet av en effektiv återkallelseprocess när det är fråga om uppenbara risker får enligt utredningen anses väga tungt och motivera att den inskränkning som redan gjorts när det gäller tillståndsgivningen får en motsvarighet beträffande frågan om återkallelse.

[20] Se Ds 2025:6 avsnitt 3.2 angående detta.

3 Ikraftträdande och behovet av övergångsbestämmelser

Förslag: Författningsändringarna ska träda i kraft den 15 juli 2025.

Bedömning: Det finns inget behov av övergångsbestämmelser.

Regeringen har aviserat att de författningsförslag som utredningen tidigare har lagt fram ska beredas skyndsamt och träda i kraft den 15 juli 2025. De författningsändringar som utredningen nu föreslår är så pass begränsade att de enligt utredningen bör kunna hanteras inom samma beredningsprocess och träda i kraft vid samma tidpunkt. De föreslagna författningsändringarna föreslås alltså träda i kraft den 15 juli 2025.

Det bedöms inte finnas något behov av övergångsbestämmelser.

4 Konsekvenser

4.1 Sammantaget om konsekvenserna av utredningens förslag

Det övergripande målet med de författningsändringar som föreslås i promemorian är att minska kriminellas tillgång till explosiva varor. Förslagen möjliggör förbättrade kontrollmöjligheter och en effektivare återkallelseprocess och bedöms kunna ha viss brottspreventiv effekt. Förslagen bedöms inte påverka Sveriges åtaganden i förhållande till EU, jämställdheten eller miljön.

De som huvudsakligen påverkas av förslagen är Polismyndigheten, MSB, de kommunala tillståndsmyndigheterna, företag som bedriver tillståndspliktig verksamhet enligt LBE samt enskilda som förekommer i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Utredningen bedömer att samtliga dessa aktörer påverkas i relativt liten utsträckning och att förslagen inte motiverar höjda ekonomiska anslag till någon myndighet. Nedan följer en närmare redogörelse för hur de olika aktörerna påverkas av respektive förslag.

4.2 Förslagen om direktåtkomst och utökad tillgång till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor för Polismyndigheten (avsnitt 2.1)

Förslaget innebär att Polismyndigheten får ha direktåtkomst till det nationella tillståndsregistret för explosiva varor, som förs av MSB. I dag har anställda hos Polismyndigheten rätt att ta del av uppgifterna i registret efter en anmälan till MSB. Förslaget om direktåtkomst möjliggör för Polismyndigheten att ta del av uppgifterna i registret

utan föregående kontakt med MSB och bedöms därmed bidra till en effektivisering av uppgiftslämnandet mellan myndigheterna.

Förslaget binder inte Polismyndigheten vid en viss teknisk lösning och förutsätter inte, såvitt utredningen kan bedöma, att Polismyndigheten eller MSB investerar i nya it-system eller datorprogram. Vissa kostnader kan ändå uppkomma för t.ex. anpassning av system och utformning av tekniska lösningar. Kostnaderna bedöms rymmas inom respektive myndighets befintliga anslag.

Ett syfte med förslaget är att Polismyndigheten ska använda det nationella registret för explosiva varor i ökad utsträckning och på ett sätt som inbegriper att anställda vid Polismyndigheten gör rutinmässiga slagningar i registret på personer som de kommer i kontakt med inom ramen för sin tjänst och som inte förefaller lämpliga att hantera explosiva varor. På så sätt påbjuder förslaget en viss ökad arbetsbelastning för Polismyndigheten, som i enlighet med förslaget ska inhämta mer information och göra fler bedömningar än i dag. Polismyndigheten kan också komma att behöva ta fram rutiner och riktlinjer för hur informationen som nås via direktåtkomsten ska hanteras och hur enskilda poliser ska gå vidare efter att ha inhämtat informationen. Inte heller detta bedöms medföra kostnader som kräver ökade anslag för Polismyndigheten.

Enskilda som förekommer i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor påverkas i viss mening i och med att personuppgifter om dem kan spridas i ökad omfattning till följd av förslaget. Utredningen bedömer dock att spridandet av personuppgifter utgör ett förhållandevis litet intrång i den personliga integriteten och att det väl vägs upp av det allmänintresse som motiverar förslaget.

4.3 Förslaget om anmälningsplikt (avsnitt 2.3)

Förslaget innebär att företag som bedriver tillståndspliktig verksamhet ska anmäla till tillståndsmyndigheten när någon som enligt LBE är anmäld som deltagare, föreståndare eller person med betydande inflytande inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över verksamheten. I dag finns en sådan anmälningsplikt för företagen när någon som tillhör dessa personkategorier byts ut eller tillkommer i verksamheten. Förslaget

innebär alltså en viss utökning av företagens anmälningsplikt och därmed en något större administrativ börda för företagen.

Även för tillståndsmyndigheterna bedöms förslaget medföra en något ökad arbetsbörda, i och med att tillståndsmyndigheterna till följd av förslaget bör få in fler anmälningar från företagen jämfört med i dag. Det arbete som kan tillkomma för tillståndsmyndigheterna består i att administrera de inkomna anmälningarna, fatta beslut om att återkalla godkännanden samt registrera uppgifterna i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Utredningens bedömning är att detta arbete är av förhållandevis enkel beskaffenhet och att det kan utföras enligt ett standardiserat förfarande.

4.4 Förslaget om att en tillståndsmyndighet ska kunna återkalla tillstånd utfärdade av andra tillståndsmyndigheter (avsnitt 2.4)

Förslaget innebär att en kommunal tillståndsmyndighet i samband med att den återkallar ett tillstånd kan få återkalla även andra tillstånd som har utfärdats åt samma tillståndshavare av annan kommunal tillståndsmyndighet.

Förslaget bedöms medföra övergripande effektivitetsvinster för kommunerna, i och med att det möjliggör att en kommun som har inlett ett ärende om återkallelse av ett tillstånd som den själv har utfärdat kan besluta att återkalla även andra kommuners tillstånd. På så sätt behöver inte varje enskild kommun som har utfärdat tillstånd inleda egna ärenden om återkallelse. En följd av detta är också att besluten om återkallelse kan överklagas till en och samma länsstyrelse, i stället för till varje enskild länsstyrelse i de respektive kommuner som har beslutat om tillstånden. På så sätt kan parallella överklagandeprocesser undvikas. Förslaget bedöms därför vara samhällsekonomiskt effektivt.

Förslaget har viss inskränkande inverkan på den kommunala självstyrelsen. Utredningen bedömer dock att inskränkningen är proportionerlig med tanke på de effektivitetsvinster förslaget medför. Det ska också påpekas att reglerna om tillståndsgivning tillåter en liknande inskränkning av det kommunala självstyret, i och med att en kommun i dag har rätt att bevilja tillstånd för verksamhet

som ska bedrivas i andra kommuner än den egna. Förslaget bör därför ses som en naturlig följd av hur tillståndsgivningen har organiserats mellan kommunerna, även om det innebär en viss inskränkning i kommunernas självstyre.

5 Författningskommentar

5.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor

19 d § Om någon av dem som anges i 19 § byts ut eller om det tillkommer någon sådan person, ska det snarast anmälas till tillståndsmyndigheten. *Detsamma ska göras om någon av dem som anges i 19 § inte längre deltar i, företår eller har ett betydande inflytande över verksamheten*.

Om *den som tillkommer enligt första stycket* är anmäld som föreståndare eller deltagare och kraven i 19 § är uppfyllda, ska tillståndsmyndigheten godkänna personen enligt 19 a §.

Paragrafen anger vad som ska ske om någon av dem som anges i 19 § byts ut eller slutar eller om det tillkommer någon sådan person. Övervägandena finns i avsnitt 2.3.

Bestämmelsen omfattar föreståndare enligt 9 §, de som är anmälda att delta i en verksamhet enligt 9 a § och de fysiska personer som har ett betydande inflytande över en tillståndspliktig verksamhet som är en juridisk person. Av ändringen i första stycket följer att ett företag som bedriver tillståndspliktig verksamhet ska anmäla till tillståndsmyndigheten om en person tillhörig någon av dessa kategorier inte längre lägre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över verksamheten. Det betyder att en anmälan ska göras även om personen i fråga fortfarande arbetar för företaget som bedriver den tillståndspliktiga verksamheten, men har fått nya arbetsuppgifter som medför att han eller hon inte längre är deltagare, föreståndare eller en person med ett betydande inflytande över verksamheten. En anmälan ska alltså göras i sådana fall även om anställningsförhållandet inte upphör.

När en tillståndsmyndighet får en anmälan om att en person inte längre deltar i, förestår eller har ett betydande inflytande över en verksamhet ska tillståndsmyndigheten registrera uppgift om detta i det nationella tillståndsregistret för explosiva varor. Om personen i fråga var godkänd som deltagare eller föreståndare i verksamheten bör godkännandet återkallas.

Ändringen i andra stycket är terminologisk och tydliggör att det endast är den som tillkommer och är anmäld som föreståndare eller deltagare som ska godkännas, om förutsättningarna för detta är uppfyllda.

20 c § *En tillståndsmyndighet som återkallar ett tillstånd som har meddelats enligt 18 § andra stycket får återkalla även andra tillstånd som samma tillståndshavare innehar om dessa har meddelats av tillståndsmyndigheten i en annan kommun.*

Det ankommer på den tillståndsmyndighet som utfärdat det återkallade tillståndet att vidta de åtgärder som är nödvändiga med anledning av att tillståndet återkallats.

Paragrafen, som är ny, reglerar tillståndsmyndigheters möjlighet att återkalla tillstånd som utfärdats av annan tillståndsmyndighet samt vilken myndighet som har att vidta nödvändiga åtgärder till följd av en sådan återkallelse. Övervägandena finns i avsnitt 2.4.

Huvudregeln i LBE är att tillstånd får återkallas av den myndighet som har utfärdat tillståndet. *Första stycket* innebär en avvikelse från denna huvudregel. Där anges att en kommunal tillståndsmyndighet i vissa fall får återkalla tillstånd utfärdade av annan kommunal tillståndsmyndighet. Så får ske endast i samband med att tillståndsmyndigheten återkallar ett tillstånd som den själv har utfärdat. Det måste dessutom vara samma tillståndshavare vars tillstånd återkallas i den egna och andra kommunen. Det finns ingen begränsning i fråga om hur många tillstånd som kan återkallas på detta sätt. Om en viss tillståndshavare har tillstånd i flera olika kommuner kan alltså samtliga tillstånd återkallas av en och samma tillståndsmyndighet vid ett och samma tillfälle.

Det ankommer på den tillståndsmyndighet som initierat ett ärende om återkallelse att bedöma om beslutet om återkallelse enbart ska gälla det tillstånd som den själv har utfärdat eller samtliga tillstånd som tillståndshavaren har. Vid bedömningen bör beaktas bl.a. hur allvarliga de brister som uppmärksammats i

tillståndshavarens verksamhet är samt om de är kopplade till ett visst verksamhetsställe eller tar sikte på hur tillståndshavaren mer generellt bedriver sin verksamhet. Om en verksamhet bedrivs med tillstånd från flera kommuner samtidigt kan en återkallelse av samtliga tillstånd vara nödvändigt för att tillse att verksamheten på platsen upphör. Tillståndsmyndigheten har också möjlighet att inhämta yttranden från de andra kommuner vars tillstånd det är aktuellt att återkalla innan så sker (jfr 26 § förvaltningslagen [2017:900]).

Om en tillståndsmyndighet återkallar ett tillstånd enligt första stycket, ankommer det på den myndighet som har utfärdat tillståndet att vidta nödvändiga åtgärder med anledning av att tillståndet återkallats. Detta anges i *andra stycket.* De åtgärder som det kan bli fråga om är t.ex. att utreda var de varor som omfattats av tillståndet förvarats och se till så att dessa avvecklas på ett säkert sätt. I vissa fall kan det vara aktuellt med ett förverkandeförvarande, varpå Polismyndigheten ska underrättas (FBE 22 b §). Det är alltså av vikt att den tillståndsmyndighet som ska vidta nödvändiga åtgärder skyndsamt blir underrättad om beslutet. En bestämmelse med sådant innehåll finns i 22 c § FBE.

Uppdrag att säkerställa en ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor

Uppdraget i korthet

En utredare ska biträda Försvarsdepartementet och ges i uppdrag att göra en översyn av lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE). Syftet med översynen är att skapa en ändamålsenlig tillståndsgivning för explosiva varor samt en väl fungerande och effektiv tillsyn över tillståndspliktig verksamhet rörande explosiva varor.

Översynen ska göras mot bakgrund av den eskalerande våldsutvecklingen med sprängningar till följd av konflikter i kriminella miljöer. Målsättningen är att minska kriminellas tillgång till sprängmedel genom att förebygga och försvåra illegal hantering av explosiva varor i samhället.

Uppdraget ska redovisas senast den 20 december 2024.

Behovet av en lagstiftning även i brottsbekämpande syften

Ökat antal sprängdåd

Antalet sprängdåd i Sverige har de senaste åren ökat kraftigt. År 2023 var antalet illegala sprängningar det högsta som någonsin noterats – 156 fullbordade brott om allmänfarlig ödeläggelse genom sprängning, vilket kan jämföras med 89 året innan.

Polismyndigheten bedömer att kriminella nätverk har en god tillgång till explosiva varor. Under 2023 gjordes beslag av flera ton tillståndspliktiga varor, enligt lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE), som kan kopplas till kriminella sammanhang.

Personer i kriminella miljöer använder allt oftare sprängmedel på offentliga platser, på andra platser där allmänheten vistas och direkt mot enskildas bostäder som en del av kriminella uppgörelser. Den allvarliga våldsutvecklingen är systemhotande och leder ofta till förödande konsekvenser för enskilda – i vissa fall med dödlig utgång.

Bestämmelserna om hantering av explosiva varor återfinns främst i LBE med tillhörande förordning. Nuvarande reglering är framför allt framtagen i syfte att förebygga olyckor och inte i syfte att bidra till brottsbekämpning. Mot bakgrund av samhällsutvecklingen med fler och mer hänsynslösa sprängningar inom kriminella miljöer samt annan otillåten hantering av explosiva varor är det viktigt att ha en reglering som fungerar för båda syftena. Målsättningen är att regelverk och kontrollfunktioner i större utsträckning ska vara anpassade för att förebygga och försvåra illegal hantering av explosiva varor i samhället samt utgöra ett effektivt verktyg för att upptäcka, utreda och lagföra brott kopplade till explosiva varor.

Tidigare lagändringar

Den 21 december 2000 tillsattes en utredning för att bl.a. göra en översyn av polisens arbetsuppgifter. Utredningen tog namnet Polisverksamhetsutredningen. Ett betänkande överlämnades i juli 2002 (SOU 2002:70). Ett av utredningens uppdrag var att föreslå en renodling av polisens verksamhet. Bland annat bedömde utredningen att polisens tillståndshantering av explosiva varor skulle föras över till Sveriges kommuner. Utredningen övervägde även om länsstyrelserna skulle ha uppgiften, men konstaterade bl.a. att länsstyrelserna inte hade tillräcklig lokalkännedom och saknade ansvar för förebyggande åtgärder avseende brandrisker. Regeringen höll med om utredningens slutsatser om tillståndshanteringen i sitt förslag till en ny lag om brandfarliga och explosiva varor 2010. Den 21 oktober 2004 tillsattes en utredning för att göra en översyn av dåvarande lagen (1988:868) om brandfarliga och explosiva varor samt tillhörande förordning. Som skäl framfördes att regelverket

behövde moderniseras och förenklas. Betänkandet överlämnades i mars 2006 och låg till grund för den nya lagen om explosiva och brandfarliga varor (LBE) som trädde i kraft den 1 september 2010 (prop. 2009/10:203, bet. 2009/10:FöU6, rskr. 2009/10:380). Av propositionen framgick att regeringen delade Polisverksamhetsutredningens bedömning att ansvaret för tillståndshanteringen av explosiva varor skulle flyttas från Polismyndigheten till kommunerna. Regeringen konstaterade att tillståndshanteringen för explosiva varor inte var en uppgift av sådan karaktär att den nödvändigtvis behövde utföras av Polismyndigheten. Vidare var uppgiften nära besläktad med andra uppgifter som kommunen redan hade, bl.a. som tillståndsmyndighet för brandfarliga varor. En överflyttning av tillståndshanteringen skulle medföra att brand- och explosionsriskerna blev bedömda på ett likartat sätt av en och samma myndighet. Genom överflyttningen fick kommunerna även ett stort ansvarsområde inom skydd och säkerhet och därmed en mycket god överblick över hela ansvarsområdet. Detta, menade regeringen, framstod som ändamålsenligt och borde leda till stora samordningsfördelar för kommunerna. Dessutom konstaterades att kommunerna hade en lokalkännedom som i fråga om bedömning av risker med explosiva varor var mycket viktig. Vad gäller Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) skulle myndigheten fortfarande ansvara för vissa av tillstånden för explosiva varor. Prövningen skulle omfatta frågor om tillstånd för import och gränsöverskridande överföring av explosiva varor samt tillstånd för tillverkning, bearbetning, behandling, destruktion, underhåll och återvinning av sådana varor inklusive annan hantering som sker i anslutning till sådant förfarande. MSB skulle också ansvara för tillstånd gällande Försvarsmaktens, Försvarets materielverks, Totalförsvarets forskningsinstituts och Fortifikationsverkets hantering av explosiva varor.

Sedan LBE trädde i kraft har en rad åtgärder vidtagits för att minska sprängdåden i samhället. Skärpta regler avseende tillstånd och tillsyn trädde i kraft den 1 augusti 2021 (prop. 2020/21:158, bet. 2020/21:FöU9, rskr. 2020/21:352). Bland annat skärptes och utökades lämplighetskontrollerna inför tillståndsgivningen av de personer som deltar i verksamhet med explosiva varor. Samtidigt ökade kraven på förfarandet vid tillståndsgivningen och innebar bl.a. att fler tillstånd för explosiva varor fick en uttrycklig och kortare

giltighetstid. Detta innebar i sin tur att bl.a. lämplighetsprövningar behövde genomföras tätare, eftersom tillstånden måste sökas på nytt minst vart tredje år. Ändringarna underlättade även för tillståndsmyndigheter att återkalla tillstånd.

I syfte att minska sprängdåden i samhället har straffen för de allvarligare formerna av brott mot tillståndsplikten för explosiva varor skärpts vid flera tillfällen. Senaste skärpningen gjordes den 1 januari 2024 då bl.a. minimistraffet för grovt brott mot tillståndsplikten för explosiva varor höjdes från två till fyra års fängelse och minimistraffet för synnerligen grovt brott höjdes från fyra till sex års fängelse (prop. 2023/24:33, bet. 2023/24:JuU4, rskr. 2023/24:84). Därutöver infördes i juli 2023 en ny typ av straffskärpningsbestämmelse i brottsbalken som tar sikte på våldsamma uppgörelser bland kriminella och som innefattar användning av bl.a. sprängmedel (prop. 2022/23:53, bet. 2022/23:JuU8, rskr. 2022/23:179).

Regeringen gav MSB i regleringsbrev för budgetåret 2023 i uppdrag att utveckla och göra tillgängligt ett nationellt tillståndsregister för explosiva varor. I registret ska information samlas bl.a. om vilka aktörer som har tillstånd som avser explosiva varor och vad tillstånden innefattar. Sammantaget kommer registret att ge en bättre bild över de sprängmedel som finns och motverka att de hamnar i orätta händer. Den 8 maj 2024 beslutades propositionen Explosiva varor – ett nationellt tillståndsregister och kriminalisering av förstadier till brott mot tillståndsplikten (prop. 2023/24:139). I propositionen föreslår regeringen de lagändringar som krävs för att få registret på plats, viss utökad sekretess och att kriminalisera förstadier till brott mot tillståndsplikten gällande explosiva varor. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 8 juli 2024.

En ändamålsenlig tillståndsgivning för explosiva varor

Den rättsliga regleringen

Enligt 1 § LBE ska den som hanterar, överför, importerar eller exporterar explosiva varor ha tillstånd till det. Den som bedriver tillståndspliktig verksamhet ska ha den kompetens eller tillgång till

den kompetens som behövs med hänsyn till verksamhetens omfattning och varornas egenskaper (8 § LBE). Den som bedriver en tillståndspliktig verksamhet med explosiva varor ska anmäla till tillståndsmyndigheten vilka personer i verksamheten som får delta i hantering, överföring, import och export av sådana varor (9 a § LBE). Tillståndsmyndigheten ska sedan pröva anmälda föreståndares och deltagares lämplighet (19 § LBE). Det innebär bl.a. att den sökande kontrolleras i relevanta register, såsom misstankeregistret och belastningsregistret, och att Polismyndigheten uttalar sig om personens lämplighet. En godkänd lämplighetsprövning är en förutsättning för att någon ska få delta i en verksamhet där explosiva varor hanteras, exempelvis genom sprängarbeten. (19 a § andra stycket LBE).

En majoritet av tillstånden för hantering och överföring av explosiva varor prövas och utfärdas av Sveriges kommuner (jfr. 18 § andra stycket LBE). Utgångspunkten är att tillståndsprövningen sker i den kommun där varorna ska hanteras. Tillstånden som kommunerna utfärdar gäller i tre år (19 b § andra stycket).

MSB prövar frågor om tillstånd för explosiva varor när det rör tillverkning, bearbetning, behandling, destruktion, underhåll, återvinning och annan hantering som sker i anslutning till sådan hantering. Detsamma gäller gränsöverskridande överföring, import, export och sådan hantering som Försvarsmakten, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets forskningsinstitut och Fortifikationsverket behöver ha tillstånd till (18 § första stycket LBE). I 13 § FBE finns vissa inskränkningar i tillståndskravet när det gäller dessa myndigheter, samt undantag från kravet för vissa uppräknade myndigheter. MSB utfärdar cirka 300 tillstånd per år. Tillstånd som utfärdas av MSB gäller vanligtvis i tio år.

Vad gäller sprängning inom ett område som omfattas av detaljplan finns särskilda regler i ordningslagen (1993:1617). För att utföra en sådan sprängning krävs tillstånd av Polismyndigheten (3 kap. 6 § ordningslagen). Något lagstadgat krav på att ett sådant tillstånd också kräver tillstånd enligt LBE finns inte. Tillstånden från Polismyndigheten kan vara av två typer, antingen ett platsbestämt tillstånd eller ett generellt tillstånd (Rikspolisstyrelsens allmänna råd om sprängning, RPSFS 2012:6 FAP 523-1). Det platsbestämda tillståndet anger en exakt plats för sprängarbetet medan det generella

tillståndet avser olika platser, vilka inte kan anges vid tidpunkten för tillståndets utfärdande.

Uppdraget i fråga om tillstånd för explosiva varor

Mot bakgrund av den allvarliga våldsutvecklingen med sprängningar till följd av konflikter i kriminella miljöer samt kriminellas tillgång till sprängämnen finns ett behov av att se över reglerna för tillstånd som avser explosiva varor i LBE. En ändamålsenlig och likvärdig tillståndsprövning bör kunna bidra till att förhindra att kriminella kommer över dessa varor. Ändamålet med tillståndsprövningen bör också vara att den som fått tillstånd har ett tydligt utpekat ansvar för den explosiva varan och kan bli straffrättsligt ansvarig om varan försummas eller hanteras på ett felaktigt sätt. Vidare bör tillståndsansökningar bedömas på ett likvärdigt sätt oavsett i vilken kommun de prövas i.

En övergripande inriktning för utredaren är att MSB och kommunerna fortsatt ska ha kvar tillståndsprövningen samt att ansvarsfördelningen mellan MSB och kommunerna i stort ska fortsätta gälla. Frågan om vem som ska ansvara för tillståndshanteringen av explosiva varor har belysts tidigare (se t.ex. SOU 2002:70 och prop. 2009/10:203). Bedömningen att Polismyndighetens uppgifter primärt ska bestå av uppgifter som kräver polisiär kompetens kvarstår. Vad gäller länsstyrelserna är bedömningen att de skäl som tidigare anförts mot att ge länsstyrelserna ytterligare uppgifter på området fortfarande är relevanta.

Det har av flera berörda aktörer lyfts att tillståndshanteringen för explosiva varor bör utformas på ett liknande sätt som för vapen och ammunition enligt vapenlagen (1996:67). Frågan om personliga tillstånd för explosiva varor ska därför analyseras av utredaren. Emellertid finns flera skillnader mellan tillstånd för vapen och tillstånd för explosiva varor. Ett exempel är att det för att få inneha vapen och ammunition krävs ett personligt tillstånd som utfärdats av Polismyndigheten. För explosiva varor är det i stället vanligtvis en näringsverksamhet som ansöker om tillstånd, t.ex. ett företag som utför bergsprängningsarbeten i samband med byggnationer av fastigheter eller vägar. I samband med tillståndsansökan ska

näringsverksamheten ange fysiska personer (föreståndare och/eller deltagare) som ska använda de explosiva varorna. Tillstånden för explosiva varor är alltså i dag inte personliga. När det gäller vapen finns ett ändamål som är personligt såsom jakt, målskytte eller samling. En enskild som har vapentillstånd tar ansvar för ”sitt” vapen, vilket inte gäller för explosiva varor. Vid en lämplighetsprövning för ett personligt tillstånd avseende explosiva varor måste en mängd faktorer beaktas som den enskilde inte alltid kan kontrollera eller kan antas ha kännedom om, utan som härrör till verksamheten som personen verkar i. Exempelvis kan det vara fråga om detaljerad information om vilka explosiva varor som ska användas, vilka mängder eller hur de förvaras. Skillnaderna mellan vapen och explosiva varor bör således beaktas när utredaren analyserar frågan om personliga tillstånd för explosiva varor.

När det gäller tillsyn och myndighetssamarbete har MSB i uppgift att samordna tillsynsmyndigheternas verksamhet och hjälpa dem i deras arbete med tillsynen (23 § LBE). Motsvarande uppgift vad gäller tillstånd saknas. Det ställs inte några ytterligare krav på myndighetssamordning i samband med tillståndsgivning utöver den som sker när tillståndsmyndigheten ber om yttrande från Polismyndigheten. Ett ökat myndighetssamarbete inom tillståndsgivningen för explosiva varor bör kunna bidra till en mer ändamålsenlig och likvärdig tillsyn för explosiva varor samt att mer välgrundade tillståndsbeslut fattas, vilket kan göra att färre explosiva varor hamnar i orätta händer. Detta är därför en fråga som utredaren bör undersöka.

Vidare bör utredaren se över möjligheten att utvidga skyldigheten för domstolar att, om någon döms för brott enligt LBE, underrätta MSB och kommunen där brottet begicks. Den skyldigheten framgår av 22 § förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor. En sådan utvidgning skulle kunna avse andra brott som kan påverka lämpligheten för en enskild att inneha tillstånd för hantering av explosiva varor, t.ex. vapenbrott eller narkotikabrott.

Vad gäller tillstånd till sprängningar inom detaljplanerat område som Polismyndigheten hanterar saknas i dag en uttrycklig koppling mellan ordningslagens bestämmelser om tillstånd för sprängning och LBE. Exempelvis framgår inte i författning om ett tillstånd att genomföra en sprängning förutsätter att tillstånd också finns att hantera explosiva varor eller vad Polismyndigheten ska beakta vid sin

tillståndsprövning. Att ett sådant tillstånd finns bör vara en förutsättning för tillstånd enligt ordningslagen. Förhållandet mellan ordningslagen och LBE bör därför utredas och klargöras, främst för att säkerställa att Polismyndigheten har ändamålsenliga förutsättningar för att utfärda tillstånd enligt ordningslagen. Inte heller finns det någon skyldighet för Polismyndigheten att meddela aktuell tillstånds- och tillsynsmyndighet när ett tillstånd givits för sprängning inom detaljplanerat område, vilket får till följd att tillståndsgivaren saknar information om att sprängning pågår och var tillsyn kan göras. Det finns således behov av att utreda dessa frågor, med syftet att få en mer enhetlig, ändamålsenlig och sammanhängande tillståndsprövning för explosiva varor i alla delar av samhället.

Det nya nationella tillståndsregistret för explosiva varor kommer att vara ett viktigt verktyg för tillståndsgivande och brottsbekämpande myndigheter. Inom ramen för utredningen bör det därför analyseras hur tillståndsregistret kan användas för att uppnå en bättre och mer samordnad tillståndshantering i landet.

Vad gäller brandfarliga varor är bestämmelserna i LBE om tillstånd detsamma som för explosiva varor. Flera berörda aktörer framhåller vikten av att ha harmoniserade regler om tillstånd för båda dessa varor, för att processen inte ska bli alltför komplicerad. I den mån det bedöms ändamålsenligt bör utredaren därför eftersträva att dessa bestämmelser även fortsättningsvis följs åt.

Utredaren ska:

- analysera och lämna förslag på hur hanteringen av tillstånd som avser explosiva varor kan bidra till att förhindra att kriminella kommer över dessa varor,
- utifrån analysen, ta ställning till, samt vid behov lämna nödvändiga förslag, om det är lämpligt att införa en tillståndshantering för explosiva varor likt den för vapen och ammunition, dvs. personliga tillstånd, eller om tillståndsprövningen kan utformas på annat sätt i syfte att åstadkomma en högre grad av individuell prövning,
- analysera, ta ställning till samt vid behov lämna nödvändiga förslag om samordning mellan samt stöd till ansvariga tillståndsmyndigheter bör förändras i syfte att skärpa

tillståndshanteringen och i så fall hur en sådan samordning och dylikt stöd bör se ut. I synnerhet ska behov av skärpt samordning, och stöd till kommunerna avseende hantering och återkallande av tillstånd, ses över. Det ska särskilt övervägas hur MSB samt Polismyndigheten kan bidra,

- analysera, ta ställning till och vid behov lämna nödvändiga förslag avseende skyldighet för domstolarna att underrätta MSB och relevanta kommuner om brott som kan påverka lämpligheten för en enskild att ha tillstånd avseende explosiva varor,
- analysera och ta ställning till hur Polismyndighetens tillståndsprövning av sprängningar enligt ordningslagen bör förhålla sig till LBE och lämna förslag på hur sambandet mellan lagstiftningarna kan förtydligas,
- i den mån det bedöms ändamålsenligt, eftersträva att även fortsättningsvis hålla samman regleringen avseende brandfarliga varor och explosiva varor, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

En väl fungerande och effektiv tillsyn över tillståndspliktig verksamhet som hanterar explosiva varor

Den rättsliga regleringen

Den myndighet som prövar och utfärdar tillstånd enligt LBE har även ansvar för tillsyn över efterlevnaden av lag, föreskrifter och beslut som meddelats i anslutning till lagen (21 § första stycket LBE). Det innebär i korthet att både MSB och kommunerna bedriver tillsyn på området avseende tillstånd de själva meddelat.

Enligt 23 § LBE ska MSB samordna tillsynsmyndigheternas verksamhet och hjälpa dem i deras arbete med tillsynen. Den tillsynsvägledning som MSB utför på området är främst riktad mot kommunerna. Polismyndigheten ska lämna den hjälp som behövs för tillsynen (24 § tredje stycket LBE).

En tillsynsmyndighet får meddela de förelägganden och förbud som behövs för att lag, föreskrifter och beslut som har meddelats i

anslutning till lagen ska efterlevas (25 § första stycket LBE). Ett beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite (25 § andra stycket).

Uppdraget i fråga om tillsyn över hantering av explosiva varor

En väl fungerande tillsyn är av stor betydelse för att effektivt kunna förebygga allvarliga brister vad gäller hantering av explosiva varor. Exempelvis kan tillsynen bidra till att förhindra att kriminella kommer över explosiva varor. MSB konstaterar återkommande i sina årsuppföljningar om kommunernas tillståndsprövning och tillsyn gällande explosiva varor att det finns avsevärda brister i kommunernas tillsyn. I årsuppföljningen för 2022 (publikationsnummer MSB 2261) konstateras bl.a. att antalet genomförda tillsyner i förhållande till antalet utfärdade tillstånd är lågt samt att det utfärdas få förelägganden eller förbud.

Mot bakgrund av angivna brister ska utredaren se över hur tillsynen enligt LBE kan bli bättre. Utredaren ska även överväga om ytterligare krav vad gäller tillsyn behövs, exempelvis i vilken omfattning tillsyn bör genomföras och om det finns behov av standardiserade förfaranden eller dokumentation såsom gemensamma checklistor. En väl fungerande och effektiv tillsyn är en grundförutsättning för att explosiva varor inte ska hamna i orätta händer och minska sprängningarna i samhället.

Inom ramen för utredarens uppdrag bör det övervägas om MSB– utöver att samordna tillsynsmyndigheternas verksamhet och erbjuda hjälp i arbetet med tillsyn – kan ges mer effektiva verktyg för att i högre grad kunna ge stöd till andra tillsynsmyndigheter. Utredaren ska även överväga om det finns någon annan statlig myndighet som kan bidra med att stärka kommunernas tillsynsarbete och hur det i så fall skulle kunna gå till.

Ett exempel på ett till LBE närliggande område som utredaren bör beakta är skydd mot olyckor. Enligt lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) har kommunerna, precis som i LBE, ansvarar för tillsyn av viss verksamhet. I LSO fördelas ansvaret för förebyggande åtgärder och förmåga att hantera en olycka mellan den enskilde, kommunen och ett antal statliga myndigheter. Kommunen ansvarar för tillsyn över den enskildes åtaganden (5 kap. 1 § LSO). Tidigare

utövades tillsynen av LSO av en kommun inom kommunens område och av länsstyrelsen inom länet. Den centrala tillsynen utövades av MSB eller, i fråga om statlig räddningstjänst, av den myndighet som regeringen bestämt. Kommunernas tillsyn enligt LSO var under många år undermålig, bl.a. vad gäller frekvens i tillsynsbesök, meddelande av förelägganden samt uppföljning efter att krav på åtgärder framställts. Genom lagändringar 2021 fick MSB uppgiften att utöva tillsyn över att kommunerna följde lagen (prop. 2019/20:176). I propositionen framhöll regeringen att tillsynsuppgiften över kommunerna behövde koncentreras till en specialiserad statlig myndighet i stället för att vara utspridd på samtliga länsstyrelser. Regeringen ansåg att uppgiften att utföra tillsyn över kommunerna var komplex och krävde djup sakkunskap. MSB fick genom lagändringarna möjlighet att begära in och granska dokument, genomföra tillsynsbesök hos kommuner samt utfärda förelägganden (dock inga viten).

Sedan MSB fick uppgiften att utföra tillsyn över att kommunerna följer LSO har kommunernas arbete med tillsyn enligt samma lag förbättrats. Generellt har lägstanivån ökat och antalet kommuner som inte genomför någon tillsyn alls minskar stadigt. Att genom ändringar i den lagstiftning som reglerar tillsyn förbättra kvalitet och kvantitet i kommunernas tillsynsarbete är således möjligt, vilket visas genom exemplet med LSO, och är därför något som utredaren bör beakta i sitt uppdrag vad gäller åtgärder för att förbättra tillsynen enligt LBE.

Vad gäller brandfarliga varor är bestämmelserna i LBE om tillsyn detsamma som för explosiva varor. Flera berörda aktörer framhåller vikten av att ha harmoniserade regler om tillsyn för båda dessa varor, för att processen inte ska bli alltför komplicerad. I den mån det bedöms ändamålsenligt bör utredaren därför eftersträva att dessa bestämmelser även fortsättningsvis följs åt.

Utredaren ska:

- analysera och lämna förslag på hur tillsynen avseende explosiva varor kan förbättras och skärpas bl.a. i syfte att bidra till att förhindra att kriminella kommer över dessa varor,

- utifrån analysen, överväga och ta ställning till, samt vid behov lämna nödvändiga förslag, om en statlig myndighet bör ges ansvar att följa upp kommunernas arbete med tillsyn enligt LBE, t.ex. på ett liknande sätt som i LSO,
- ta ställning till om det finns skäl att ställa ytterligare krav vad gäller tillsyn,
- analysera, ta ställning till samt vid behov lämna nödvändiga förslag, om stöd till och samordning mellan ansvariga tillsynsmyndigheter bör utökas i syfte att skärpa tillsynshanteringen. I synnerhet ska behov av skärpt samordning och stöd till kommunerna avseende tillsyn beaktas,
- analysera, ta ställning till samt vid behov lämna nödvändiga förslag, om bestämmelserna om förelägganden, förbud och vite bör skärpas i syfte att ge tillsynsmyndigheterna mer befogenheter i sitt uppdrag,
- i den mån det bedöms ändamålsenligt, eftersträva att även fortsättningsvis hålla samman regleringen avseende brandfarliga varor och explosiva varor, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningsarbetet och redovisning av uppdraget

Utredaren ska analysera och redovisa konsekvenserna av sina förslag. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren lämna förslag om hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska bedriva sitt arbete utåtriktat och ska i relevant omfattning inhämta kunskap, erfarenheter och synpunkter från MSB, Arbetsmiljöverket, Domstolsverket, Försvarsmakten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets forskningsinstitut, Polismyndigheten samt Sveriges Kommuner och Regioner. Utredningen ska även beakta det arbete som pågår i nationellt forum för sprängämnessäkerhet, särskilt det som sker inom ramen för uppdraget att intensifiera och utveckla arbetet med att stoppa illegala sprängningar (Fö 2023/01615). Vidare ska utredaren inhämta

kunskap, erfarenheter och synpunkter från berörda branschorganisationer såsom Bergsprängningentreprenörernas förening (BEF), Kompetenscentrum för Energetiska Material (KCEM) och Byggföretagen. Vid behov ska utredaren hämta in synpunkter och upplysningar även från andra myndigheter och aktörer som kan vara berörda.

I den mån det bedöms som motiverat ska utredaren även inhämta kunskap och erfarenheter från andra länder.

Utredaren ska beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet och kommittéväsendet. Utredaren ska säkerställa att de förslag som lämnas är förenliga med krav som uppställs i relevanta EU-rättsakter och med Sveriges internationella åtaganden i övrigt.

Utredaren har möjlighet att ta upp även andra frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas under förutsättning att uppdraget ändå kan redovisas i tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 20 december 2024.

(Försvarsdepartementet)

Ändring i och förlängd tid för uppdraget att säkerställa en ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor

Ändring i och förlängd tid för uppdraget

Regeringskansliet beslutade den 21 maj 2024 att en utredare skulle biträda Försvarsdepartementet och ges i uppdrag att göra en översyn av lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor (LBE). Syftet med översynen var att skapa en ändamålsenlig tillståndsgivning för explosiva varor samt en väl fungerande och effektiv tillsyn över tillståndspliktig verksamhet rörande explosiva varor.

Utredaren får nu även i uppdrag att:

- Analysera och lämna förslag på hur en utökad och löpande kontroll ska utformas i fråga om personer vars lämplighet behöver godkännas i en tillståndspliktig verksamhet gällande explosiva varor. En utgångspunkt för arbetet är att information som är av betydelse för personers lämplighet i tillståndspliktig verksamhet för explosiva varor ska användas på ett effektivt och ändamålsenligt sätt utan risk för att skada myndigheternas verksamhet. Information bör kunna hanteras på ett automatiserat sätt. Kostnadsberäkningar för berörda myndigheter ska redovisas.

- Analysera och ta ställning till Polismyndighetens behov av att, utan hinder av sekretess, kunna lämna uppgifter till tillstånds-och tillsynsmyndigheter. Detta dels för att fullfölja uppgiften att yttra sig om personers lämplighet enligt 14 § förordningen (2010:1075) om brandfarliga och explosiva varor, dels för att ytterligare skärpatillståndshanteringen och tillsynen av explosiva varor. En utgångspunkt för informationsutbytet är att Polismyndigheten ges möjlighet att lämna information.
- Analysera om behovet kan tillgodoses genom befintliga sekretessbrytande bestämmelser eller bedöms kunna tillgodoses med stöd av den generella sekretessbrytande bestämmelse som föreslås i delbetänkandet Ökat informationsutbyte mellan myndigheter (SOU 2024:63). Om utredaren bedömer att så inte är fallet, ska utredaren överväga om det bör införas en möjlighet för Polismyndigheten att, utan hinder av sekretess, lämna uppgifter till tillstånds- och tillsynsmyndigheterna. Vid utformningen av bestämmelsen ska det särskilt beaktas att ett utökat informationsutbyte kan utgöra ett intrång i den personliga integriteten samt att bestämmelsen ska vara proportionerlig med en möjlighet för myndigheten att beakta motstående intressen vid ett utlämnande.
- Analysera om det, med hänsyn tagen till motstående intressen som insyn och bibehållen rättssäkerhet, finns ett välavvägt skydd för de uppgifter som lämnas från Polismyndigheten till tillstånds- och tillsynsmyndigheterna.
- Med utgångspunkt i de analyser som gjorts, lämna nödvändiga författningsförslag vad gäller utökad och löpande kontroll (strecksats 1) samt vid behov lämna nödvändiga författningsförslag vad gäller övriga frågor (strecksats 2–4).

Utredningstiden förlängs. Uppdraget ska i stället redovisas senast den 31 mars 2025.

Departementsserien 2025

Kronologisk förteckning

1. Hyra anstaltsplatser utomlands. Ju.
2. Moderna – en ny myndighet för modern konst, arkitektur och design. Ku.
3. Sveriges försvarsmaterieldirektör. En ny inriktning. Fö.
4. En ny lag om unga lagöverträdare. Ju.
5. Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. Ju.
6. En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor. Fö.
7. Polisens användning av AI för ansiktsigenkänning i realtid. Ju.
8. Administrativa sanktioner i socialförsäkringen. S.
9. Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. U.
10. En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – slutredovisning. Fö.

Departementsserien 2025

Systematisk förteckning

Försvarsdepartementet

Sveriges försvarsmaterieldirektör. En ny inriktning. [3]

En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor. [6]

En ändamålsenlig hantering av tillstånd och tillsyn av explosiva varor – slutredovisning. [10]

Justitiedepartementet

Hyra anstaltsplatser utomlands.[1]

En ny lag om unga lagöverträdare. [4]

Genomförande av direktivet om skydd för personer som deltar i den offentliga debatten. [5]

Polisens användning av AI för ansiktsigenkänning i realtid.[7]

Kulturdepartementet

Moderna – en ny myndighet för modern konst, arkitektur och design. [2]

Socialdepartementet

Administrativa sanktioner i socialförsäkringen. [8]

Utbildningsdepartementet

Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. [9]

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-06-03 | Diarienummer: 2025/1723-1

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Adnan Samardžić
Titel: Kommunledning

Diskussion om mål för kommunstyrelsens verksamheter

Förslag till beslut
Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Under detta ärende kommer ledamöterna ha en diskussion om mål för kommunstyrelsens verksamheter. Utifrån inspelen/diskussionen kommer förvaltningen sedan arbeta med att ta fram ett samlat målförslag. Förslaget kommer inkludera förslag på mål som berör nämnderna, utifrån vad nämnderna vill ha för mål för sina verksamheter.

Sedan 2020 har kommunen justerad målmodell som går ut på att kommunfullmäktige tar de mål som kommunstyrelsen och nämnder ska förhålla sig till. Verksamheterna kan sedan ha egna mål där de utifrån sin profession bedömer att de behöver göra en förflyttning inom. Kommunfullmäktiges mål tas för en fyraårsperiod och den senaste målperioden var för 2020-2023. Målen förlängdes dock till och med 2024, då kommunkoncernen under 2023-2024 fokuserade på att ta fram ny vision för Olofströms kommun. Kommunfullmäktige har under 2024 beslutat om den nya visionen:

Lev livet i Olofströms kommun! *I hela vår natursköna kommun kan alla bo, verka och växa. Tillsammans ger vi kraft och möjlighet åt varje människa att utvecklas hela livet.*

Nästa steg är att ta fram nya mål som nämnderna och kommunstyrelsen vill fokusera på. Målen som tas fram samlas ihop av kommunstyrelsen för beslut i kommunfullmäktige. Målen kommer inte brytas ned till ytterligare mål (verksamheterna tar fram aktiviteter till målen) och behöver därför vara specifika/tydliga och mätbara. Målen kan konstrueras i form av konkreta direktiv, och behöver ha fokus på invånarna. De ska vara utmanande men också nåbara, inom områden där det behövs förflyttning.

I en måldiskussion behöver sex grundläggande frågor beaktas:

1. Utifrån visionen och kommunstyrelsens uppdrag – vad är *särskilt* viktigt för oss att uppnå och varför? Är det något vi vill göra en förflyttning inom (mål) eller bara ha koll på (indikator)? Eller är det viktigaste att säkerställa uppsiktsplikten, det vill säga ha uppsikt över verksamheterna som bedrivs av bland annat av nämnder?
2. Av det som är särskilt viktigt – är det någon särskild målgrupp som är viktig och varför?
3. Kan kommunstyrelsens verksamheter påverka resultatet? Om ja, hur?

4. Utifrån dagens ramar – hur kan det som är särskilt viktigt påverka budgeten? Behöver annat prioriteras bort?
5. Vilken annan nämnd kan vara inblandad i arbetet och i vilken utsträckning? Kan det vara budgetpåverkande för deras budget?
6. Utifrån diskussionen – vilket eller vilka mål är allra viktigast? Målarbete innebär att prioritera, och det som inte kommer med innebär *inte* att det inte är viktigt.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse

Beslutet skickas till
Kvalitets- & säkerhetsskyddschef A.S
Kommunchef I.R

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-06-03 | Diarienummer: 2025/1672-3

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Oskar Sandberg
Titel: 1:e planarkitekt

Samrådsyttrande - vattentjänstplan Karlshamns kommun

Förslag till beslut
1. Kommunstyrelsen beslutar att avlägga yttrande enligt nedan.

Ärendebeskrivning
Karlshamns kommun arbetar med framtagande av vattentjänstplan enligt Lagen (2006:412) om allmänna vattentjänster §§ 6a-d. I enlighet med förfarandet ska berörda kommuner ges möjlighet att lämna yttrande på planens innehåll varpå Olofströms kommun nu beretts möjlighet att lämna yttrande på framtaget förslag. Samrådstiden för Karlshamns kommuns vattentjänstplan är 23 maj till och med 22 juni 2025.

Planen syftar till att säkerställa långsiktig tillgång på dricksvatten samt att minimera påverkan på vattenförekomsterna. Karlshamns kommun har flertalet utmaningar där flertalet är kopplade till klimatförändringar och förnyelsebehov. Befintligt vattenverk vid Långasjön är i behov av omfattande renovering och nytt vattenverk är under planering. Det finns idag inga reservvattentäkter för Karlshamn men arbete är uppstartat för framtida vattenuttag från Mörrumsån.

Yttrande
Inget att erinra.

Olofströms kommun välkomnar och framhåller vikten av fortsatt dialog i vattenråd och liknande forum. Genom samverkan i frågor som berör kommunerna kan gemensamma angelägenheter hanteras på ett långsiktigt hållbart vis.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ej aktuellt för yttrande.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse, 2025-06-03
Vattentjänstplan
Riktlinjer för dagvattenhantering
Revideras VA utbyggnadsplan
Undersökning av betydande miljöpåverkan

Beslutet skickas till
Karlshamns kommun (kommunstyrelsen@karlshamn.se)

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:
1 Riktlinjer-for-dagvattenhantering-Karlshamns-kommun-20250312

Karlshamns kommun

Beslutad av: [Nämnd/styrelse]
Dokumenttyp: [Policy, riktlinje osv]
Diarienummer: [Nummer]
Antagen: KF § xx, 202x-xx-xx
Gäller från: [Giltighetstid]
Reviderad: 2025-03-12
Gäller för: [Förvaltning, verksamhet, osv]

RIKTLINJER FÖR DAGVATTENHANTERING

Karlshamns kommun 2025-03-12

Karlshamns kommun

Innehållsförteckning

RIKTLINJER FÖR DAGVATTENHANTERING 1

Karlshamns kommun 2025 1

1 Inledning och syfte 4

2 Riktlinjer 4

3 Dagvatten 5

3.1 Hållbar dagvattenhantering 6

3.2 Lokalt omhändertagande dagvatten (LOD) 7

3.3 Ekosystemtjänster 8

4 Lagstiftning och dagvatten 9

5 Ansvar för dagvattenhanteringen 11

5.1 Inom den kommunala organisationen 11

5.1.1 Statsbyggnadsenheten 11

5.1.2 Tekniska enheten- Gata/Park 11

5.1.3 Tekniska enheten - Mark-och exploatering (MEX) 12

5.1.4 VA-huvudman-Karlshamns Energi Vatten AB (KEVAB) 12

5.1.5 Miljöförbundet Blekinge Väst 12

5.1.6 Kommunstyrelsen 13

5.1.7 Fastighetsägare (kommunens fastigheter och de kommunala bostadsbolagen) 13

5.2 Ej kommunala aktörer 13

5.2.1 Privata Fastighetsägare 13

5.2.2 Privata exploatörer 13

5.2.3 Väghållare 13

5.2.4 Markavvattningsföretag 13

6 Riktlinjer och krav för dagvatten för olika bebyggelsetyper 14

6.1 Ny markanvändning 14

6.1.1 Bostadsbebyggelse och skolor 14

6.1.2 Industrier och verksamheter 14

6.1.3 Gator, vägar och parkering 15

6.1.4 Parker, grönytor och torg 15

6.1.5 Allmänt om infiltration och föroreningar 15

6.2 Befintlig markanvändning 16

6.2.1 Bostadsbebyggelse 16

6.2.2 Industrier och verksamheter 16

6.2.3 Gator, vägar och parkering 16

6.2.4 Parker, grönytor och torg 16

7 Dagvatten i planerings-och 17

projekteringsprocessen 17

8 Vägledning vid kravställning och dimensionering av dagvatten 18

9 Olika exempel på dagvattenhantering och typer av dagvattenanläggningar 19

9.1 Stuprörsutkastare, ränndalar 19

9.2 Växtbäddar/regnträdgårdar 20

9.3 Diken 21

9.3.1 Svackdike 21
9.3.2 Makadamfyllda diken 22
9.4 Dagvattendammar....23
9.5 Skelettjord....24
9.6 Gröna tak/vegetationsklädda tak....25
9.7 Genomsläpplig beläggning....26
9.8 Mångfunktionella ytor....27
9.9 Underjordiska utjämningsmagasin....28
9.9.1 Perkolationsmagasin, kassetter och stenkistor....28
9.10 Öppna avvattningsstråk....29
9.11 Oljeavskiljare....30
9.12 Brunnsfilter....30
9.13 Våtmarker....31
9.14 Översilningsyta....32
9.15 Regntunna....32

1 Inledning och syfte

Förutsättningarna för att hantera dagvatten har under de senaste åren förändrats, vilket framför allt beror på klimatförändringarna och ökade krav kring omhändertagandet av dagvatten. Enligt SMHI förväntas den intensiva nederbörden i Blekinge öka med cirka 20%, dessutom förväntas skyfall förekomma mer frekvent[1] liksom torka på sommaren. Klimatförändringarna inträffar samtidigt som urbaniseringen av städerna ökar. Urbaniseringen har inneburit att städerna har allt fler hårda ytor där vattnet inte släpps igenom och färre gröna områden där regnvattnet kan infiltreras och rinna ner till grundvattnet. Den ökade nederbörden i kombination fler hårda ytor gör att vattnet inte kan rinna undan utan skapar översvämningar.

I enlighet med EU:s vattendirektiv ställs också hårdare krav på dagvattnets kvalitet för att inte förorena recipienterna och att målet om god status ska uppnås. För att möta framtidens klimat och ökade juridiska krav, har Karlshamns kommun tagit fram reviderade riktlinjer för hanteringen av dagvattenfrågor. Syftet med riktlinjerna är att ge vägledning gällande hantering av dagvatten vid både ny och befintlig bebyggelse, samt även i processerna för fysisk planering och projektering.

Riktlinjerna för dagvattenhantering beskriver även Karlshamns kommuns målsättning och tillvägagångssätt i arbetet rörande dagvattenfrågor och utgör ett styrdokument för den fysiska planeringen.

2 Allmänna riktlinjer

Målet med riktlinjerna för dagvattenhanteringen är att skapa en långsiktig fungerande och robust hantering av dagvatten, där synen på, och hanteringen av dagvatten, så långt som möjligt ska vara samstämmig. Alla aktörer som hanterar dagvatten på olika sätt ska uppmuntras att följa riktlinjerna, verka för en förbättring av dagvattenhanteringen samt känna till både sitt eget och andras ansvar vad gäller hanteringen av dagvatten. Ansvarsfrågan lyfts som en egen del i detta dokument .

För att uppnå en hållbar dagvattenhantering har följande allmänna riktlinjer formulerats för Karlshamns kommun:

- Dagvattensystem, bebyggelse, gator och allmän platsmark ska utformas så att skadliga översvämningar ej kan uppstå vid kraftig nederbörd. Vid utformning ska även framtida klimatförändringar beaktas.

- Dagvatten ska tas om hand så nära källan som möjligt.

- Dagvattensystem ska utformas med hänsyn till platsens förutsättningar, dagvattnets föroreningsgrad och recipientens känslighet.
- Förorening av dagvatten ska begränsas vid källan.

[1] Fördjupad klimatscenariotjänst | SMHI

- Dagvattenflöden ska reduceras och regleras så att belastning på ledningsnät och recipienter begränsas.

- Ledningar ska dimensioneras enligt Svenskt Vattens anvisningar[2] och med hänsyn till klimatförändringen.

- Hänsyn ska tas till kravet att inte försämra miljökvalitets-normer för yt- och grundvatten vid exploatering och ombyggnation.

- Om möjligt prioritera att avsätta mark för dagvatten-hantering i nya detaljplaner. Vid behov ska en dagvatten-utredning genomföras med bedömning av fördröjning- och reningsbehov samt med förslag på teknisk lösning.

För att målet gällande långsiktig hantering av dagvatten ska uppnås gäller följande prioriteringsordning:

1. Lokalt omhändertagande av dagvatten ska vara det första alternativet vid planering och exploatering.
2. Om lokalt omhändertagande inte är möjligt, inte räcker till eller av andra orsaker är olämpligt ska dagvattnet ledas till en lämplig plats för fördröjning och rening.
3. Dagvattenledningar direkt till recipient får endast användas när alla andra alternativ och recipientens påverkan är utredd.

[2] Svenskt Vatten P110- Avledning av dag-, drän- och spillvatten,2016

Riktlinjerna hålls aktuella genom att de aktualiseras i linje med vattentjänstplanens uppdatering vart 4:e år.

Riktlinjernas mål fråntar ej kommunens skyldighet att ordna med vattentjänster inom verksamhetsområde.

3 Dagvatten

Dagvatten är tillfälligt förekommande avrinnande vatten från exempelvis markytor, tak, gator och andra hårdgjorda ytor. Begreppet *dagvatten* används för vatten inom områden som är exploaterade. En stor del av dagvattnet utgörs av regn- eller smältvatten, men kan också uppkomma från marken i samband med att grundvatten tillfälligt tränger upp. Även dräneringsvatten från husgrundsdräneringar ingår i begreppet.

En stor del av dagvattnet inom exploaterade områden samlas upp och avleds ovan eller under markytan. Till stora delar sker avledningen genom att vattnet samlas upp i brunnar som sedan avleds via dagvattenledningar under mark, för att slutligen nå recipient. Detta bedöms numer inte vara tillräckligt! För att kunna möta de krav som ställs på dagvattenhanteringen på grund av klimatförändringarna, den ökade urbaniseringen samt ökade krav om att vattenkvalitén i recipient inte ska försämras. Krävs ett mycket mer komplext system för att dagvattenhanteringen ska vara långsiktigt hållbar och robust. Konsekvenserna av att inte skapa en hållbar och robust dagvattenhantering innebär ökade händelser av lokala översvämningar av lågpunkter, ökad belastning på recipient

(både vad gäller volym och föroreningar) samt överbelastade ledningar. De överbelastade ledningarna medför risker för bakåtströmmande vatten som kan orsaka översvämning med åtföljande hälsorisker. Möjligheter att hantera dessa risker skulle kunna vara att öka kapaciteten i ledningsnätet, men detta är ett mycket dyrt och tidskrävande arbete, som inte löser reningsproblematiken. Något som också är värt att notera, är att det inte är VA-huvudmannens ansvar att dimensionera dagvattenledningsnätet för skyfallshändelser.

Vidare kan särskilda insatser krävas i områden med förorenad mark, eller i områden där dagvattnet kan vara förorenat. Detta beroende på att föroreningar inte ska tillföras dagvattennätet eller recipient.

I samhällsplaneringen i Karlshamn ska dagvatten först och främst ses som en resurs. En resurs som kan berika miljön och omhändertas på ett för platsen lämpligt sätt ur estetiskt, biologiskt och hydrologiskt perspektiv. Kvantitet, kvalitet och gestaltning bör beaktas samtidigt som föreslagna lösningar ska vara ekonomiskt och miljömässigt motiverade. Genom att dagvattenhanteringen betraktas som en resurs skapas också förutsättningar för att främja ett antal olika ekosystemtjänster.

3.1 Hållbar dagvattenhantering

En hållbar dagvattenhantering innebär att förebygga och möta översvämningar[3] samt att begränsa flödes- och förorenings-belastningen på recipienterna. Detta kan göras genom att utveckla och planera in en hållbar, robust och modern dagvattenhantering bestående av att nyttja naturliga och naturbaserade lösningar som exempelvis tillfälliga översvämningsytor, anlägga nya gröna ytor och tillskapa öppna lösningar eller multifunktionella ytor. Detta innebär att dagvattenhanteringen måste beaktas under hela processen, från tidiga skeden till etableringsfasen.

Dagvattnet måste få tillåtelse att ta plats i samhället och avledas på markytan i stället för i ledning. När dagvattnet har kommit ned i ledningsnätet är det ofta svårt att få upp dagvatten till ytan igen, vilket gör att det är svårt att fördröja och rena dagvattnet.

Samverkan mellan dagvattenhantering och grönstrukturen inom kommunen har stora synergieffekter. Nedsänkta grönytor i förhållande till omgivande mark ger en tröghet och en ökad robusthet i dagvattensystemet.

[3] Skyfall, havsnivå, stigande flöden i åar se kapitel 7 i vattentjänstplanen.

Figur 1:Dagvattenlösningar från källa till recipient.

Vad gäller höjdsättning ska denna utformas så dagvatten kan avrinna ytligt vid extrema skyfall när dagvattensystemen blir fulla. För att säkerställa att bebyggelse inte tar skada vid skyfall krävs också att höjdsättningen ger möjligheter att dagvattnet kan avledas via lågstråk och att inga instängda områden bebyggs.

En implementering av hållbara dagvattenlösningar och genomtänkt höjdsättning minskar flödes- och föroreningsbelastningen på nedströms system och recipienter. Därav minskar risken för översvämningar och sänkt grundvattennivå.

3.2 Lokalt omhändertagande dagvatten (LOD)

LOD står för *Lokalt Omhändertagande av Dagvatten.* LOD innebär att dagvatten, regn- och smältvatten hanteras på den plats som det uppstår, det vill säga lokalt. Detta avser både enskilda fastigheter och ett större område som tex ett planområde.

När dagvattnet tas omhand lokalt kan det exempelvis användas för bevattning av trädgårdar. LOD innebär också att dagvattnet kan rinna ner och infiltreras i marken, fördröjas i en damm eller i ett dike, eller ytlig avrinning till genomsläpplig mark längre bort från området.

Genom att ta hand om vattnet lokalt i stället för att direkt avleda det till ledningsnätet minskar risken för översvämningar nedströms. Omhändertagandet bidrar även till en bättre grundvattenbalans, hushållning med dricksvatten samt renar vattnet och minskar föroreningsbelastningen på recipienterna.

Det finns många lösningar för LOD, där av en av de vanligaste är infiltration och regnvattentunnor för mindre fastigheter. För större fastigheter och verksamheter kan utjämning i form av dammar/magasin och diken vara goda alternativ.

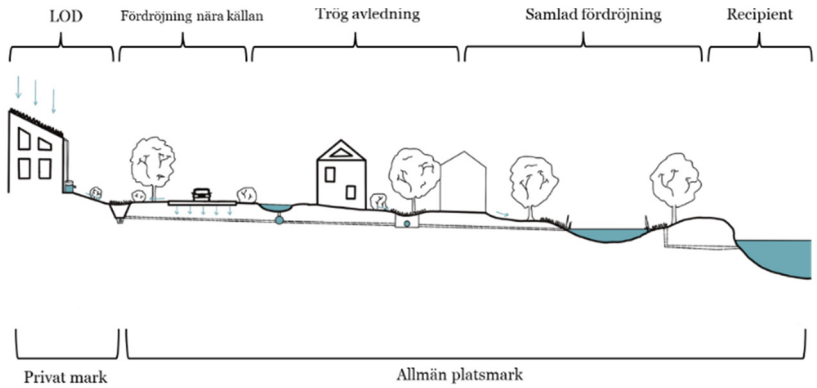

Figur 2: Hållbar dagvattenhantering.

3.3 Ekosystemtjänster

Ekosystemtjänster är de produkter och tjänster som naturens ekosystem ger oss människor, och som bidrar till vårt välbefinnande. Det handlar om tjänster som att rena vatten, reglera klimat och pollinera växter, men även vanliga produkter som spannmål, potatis och träråvara.

Flera ekosystemtjänster blir allt viktigare för människan i och med vår urbanisering samt att jordens klimat förändras. Träd, gräsmattor, takodlingar och annan växtlighet renar luft och vatten samt isolerar mot kyla eller värme vilket blir allt viktigare för städer som växer och en värld med alltmer extremt klimat.

Ekosystemtjänster är alltså inte bara grunden för vår välfärd utan även grunden för vår framtida livskvalitet.

Genom att hantera dagvattnet på ett sätt så att vattnet blir en resurs i staden i stället för ett problem, gynnas även många andra faktorer. Ett vattenfyllt dike ger föda och vatten åt fåglar och sänker temperaturen. En regnträdgård med växtlighet renar luft samt skapar grön infrastruktur. Det är viktigt att se dagvattnet som en tillgång där valet av hantering kan bidra till många olika förbättringar i miljön.

Figur 3: Ekosystemtjänster

4 Lagstiftning och dagvatten

I Sverige finns inte någon enskild lag som i sin helhet reglerar dagvattenfrågan, utan olika lagar och regler styr dagvatten-hanteringen. De viktigaste är Plan- och bygglagen (PBL), Miljöbalken (MB) och Lagen om allmänna vattentjänster (LAV). På EU-nivå finns ramdirektivet för vatten (Vattendirektivet) och översvämningsdirektivet. Sverige har även 16 nationella miljökvalitetsmål.

De lagar som ställer krav på vattenkvaliteten och anger ansvarsförhållandena för vattnet/dagvattnet är miljöbalken (MB), och lagen om allmänna vattentjänster (LAV).

Plan- och bygglagen (PBL), PBL ger sedan kommunen de planinstrument som behövs för att hantera lokalisering av bebyggelse och reglera de fysiska förutsättningarna för att hantera dagvattnet så att marken blir lämplig att använda för exploatering.

Plan- och bygglagen (2010:900):

För att erhålla en långsiktigt god och hållbar dagvattenhantering, så är Plan och bygglagen (PBL) det viktigaste instrumentet. Plan och bygglagen (2010:900)(PBL), sätter ramarna för den fysiska planeringen och är ett instrument för kommunen att styra mark- och vattenanvändningen.

Den planläggning, med översiktsplan och detaljplan, och den prövning av lov och förhandsbesked som görs enligt plan och bygglagen syftar till att mark- och vattenområden ska användas för det eller de ändamål som områdena är mest lämpade för med hänsyn till beskaffenhet, läge och behov. Användning som från allmän synpunkt medför en god hushållning ska ges företräde.

En översiktsplan ska enligt plan och bygglagen innehålla kommunens syn på risker avseende frågor som översvämning i befintlig bebyggelse, samt hur sådana risker kan minska eller upphöra. Den ska ge vägledning för beslut om mark- och vattenanvändning och beskriva vilka platser som är lämpliga att bebygga.

Detaljplaner är ett viktigt styrinstrument för en bra dagvatten-hantering. Genom detaljplanering kan goda förutsättningar skapas för en väl fungerande dagvattenhantering genom att mark avsätts för ändamålet och även via planbestämmelser. Planhandlingarna bör alltid redovisa om dagvattnet kommer att tas om hand genom allmänna vattentjänster eller om det blir fastighetsägarens ansvar att leda bort dagvattnet. Om någon annan lösning än allmän vattentjänst föreslås bör genomförandet vara säkerställt innan planen fastställs.

Med stöd av plan och bygglagen kan de fysiska och de ansvarsmässiga förutsättningar som behövs för att hantera dagvatten regleras. Men vattnet kan inte regleras med stöd av PBL vare sig vad gäller kvantitet eller kvalitet.

Miljöbalken (1998:808):

Miljöbalkens övergripande mål är att främja en hållbar utveckling och säkra en god och hälsosam miljö.

Enligt miljöbalken är allt dagvatten som leds bort inom ett detaljplaneområde, som inte görs för en eller några enstaka

fastigheters räkning, avloppsvatten. Avloppsvattnet ska avledas och renas, eller tas omhand på annat sätt så att olägenhet för människors hälsa eller miljön inte uppkommer.

I lag om allmänna vattentjänster definieras bortledande av dagvatten och dränvatten från ett område med samlad bebyggelse som avlopp.

I miljöbalken kan dagvatten definieras som *avloppsvatten* och hanteras då som miljöfarlig verksamhet (9 kap) och regleras av de allmänna hänsynsreglerna (2 kap). I andra fall kan dagvattenhantering definieras som *vattenverksamhet* och hanteras då främst som markavvattning.

Lagen om allmänna vattentjänster (2006:412):

Lagen om allmänna vattentjänster (LAV) reglerar kommunens skyldigheter att tillhandahålla allmänna vattentjänster inom samlad bebyggelse. Allmänna vattentjänster omfattar dricksvatten, spillvatten och dagvatten. Skyldighet gäller när det behövs i ett större sammanhang med hänsyn till skydd för människors hälsa och miljö.

Verksamhetsområden kan bildas för var och en av vattentjänsterna eller kombinerat. Lagen ger även kommunen rätt att ta ut avgifter inom verksamhetsområdet enligt en VA-taxa som fastställs av kommunen.

VA-huvudmannens skyldighet att ta hand om dagvatten enligt LAV kan inte ändras genom bestämmelser i detaljplan eller i övrigt avtalas bort. Inte heller en dagvattenpolicy/-strategi kan ändra på ansvarsförhållandena som följer av LAV.

I det fall ett område vid planläggning ligger inom ett verksamhetsområde för dagvatten eller om det kommer att omfattas av ett sådant gäller de regler och det ansvarsförhållande för dagvattenhanteringen som anges i LAV. Ligger detaljplaneområdet utanför ett verksamhetsområde för dagvatten gäller de regler och det ansvarsförhållande som miljöbalken anger.

EU:s vattendirektiv anger att vi ska ha tillräckligt mycket vatten av god kvalitet, både idag och imorgon. EU:s ramdirektiv för vatten, även kallat vattendirektivet, anger vad EU-länderna minst ska klara vad gäller vattenkvalitet och tillgång på vatten.

Syftet med **översvämningsdirektivet** är att medlemsländerna i EU ska arbeta för att minska konsekvenserna av översvämningar och på så sätt värna om människors hälsa, miljön, kulturarvet och ekonomisk verksamhet.

Av **Sveriges 16 miljökvalitetsmål** är det ett flertal som berör dagvatten. Särskilt kan målen *Giftfri miljö, Grundvatten av god kvalitet, Myllrande våtmarker, Hav i balans samt Levande kust och skärgård, God bebyggd miljö* och *Ett rikt växt- och djurliv nämnas.*

5 Ansvar för dagvattenhanteringen

Flera av kommunens enheter har tillsammans med fastighetsägare, väghållare och verksamhetsutövare ett gemensamt ansvar för dagvattenhanteringen inom Karlshamns kommun. Det krävs ett samarbete mellan alla inblandade för att dagvattenhanteringen ska fungera.

Inom kommunen hanteras dagvattenfrågor i första hand hos VA-huvudmannen-Karlshamn Energi Vatten AB (KEVAB), på Stadsbyggnadsenheten samt på Tekniska enheten.

Fastighetsägare och verksamhetsutövare uppmuntras att tillämpa kommunens riktlinjer inom sina fastigheter.

5.1 Inom den kommunala organisationen

5.1.1 Statsbyggnadsenheten

Stadsbyggnadsenheten arbetar med fysisk planering på olika nivåer och tar fram förslag till översiktsplan, planprogram, områdesbestämmelser och detaljplaner samt handlägger förhandsbesked, bygglov och tillsynsärenden enligt plan- och bygglagen (2010:900).

Stadsbyggnadsenheten ser till att dagvattenfrågor lyfts upp i ett tidigt skede i planprocessen samt att framtagna riktlinjer tas upp och eftersträvar att de följs för att lägga grunden till effektiva och bra lösningar. Statsbyggnadsenheten informerar och bjuder in andra enheter och KEVAB för att delta i planprocessen kring dagvattenfrågan samt tillser att en dagvattenutredning, vid behov, tas fram.

Vid detaljplaneläggning av ett område ska Stadsbyggnadsenheten se till att dagvattenfrågorna lyfts och hanteras samt att en dagvattenutredning upprättas vid behov. Villkor, krav och utformning av dagvattenhanteringen kan regleras via planbestämmelser, alternativt i detaljplanens genomförande-beskrivning.

Hur lösningar utformas beror bla på de krav som anges i lagen om allmänna vattentjänster, LAV, samt de möjligheter som finns i fjärde kapitlet PBL att i detaljplanen exempelvis reglera mark-användningen, bebyggelsens omfattning och placering och markens höjdläge och anordnande.

Stadsbyggnadsenheten ansvarar också för att möjlighet till LOD och öppen dagvattenhantering eftersträvas samt att ytor för detta avsätts i den fysiska planeringen. Redan i planeringsskedet har stadsbyggnadsenheten ett ansvar att upplysa om områden som riskerar att översvämmas.

5.1.2 Tekniska enheten- Gata/Park

Tekniska enheten ansvarar för kommunens allmänna platsmark där vägar, parkeringsplatser, gång- och cykelvägar, parkmark etcetera ingår. Enheten ansvarar för avvattningen av dessa ytor, vilket också omfattar öppna dagvattenlösningar.

Tekniska enheten ansvarar även för dagvattenanläggningars estetiska och rekreativa funktion när öppna dagvattenlösningar anläggs på allmän platsmark. Drift och skötselansvar för dessa anläggningar delas i vissa fall med kommunens VA-enhet.

5.1.3 Tekniska enheten - Mark-och exploatering (MEX)

Mark- och exploateringsavdelningen (MEX) skriver exploateringsavtal i samband med planläggning av privat mark. Detta görs för att reglera genomförandet av detaljplanen och de kostnader som uppstår. I de fall kommunen äger mark som ska överlåtas till en exploatör skrivs ett markanvisningsavtal.

MEX hänvisar i exploaterings- och markanvisningsavtal till de utredningar som gjorts i samband med planarbetet, t.ex. angående krav på dagvatten. I samband med överlämnande av allmän-platsmark till kommunen ansvarar respektive huvudman för att besiktiga och kontrollera att anläggningarna uppfyller de krav som ställts.

5.1.4 VA-huvudman-Karlshamns Energi Vatten AB (KEVAB)

Huvudman för den allmänna VA-anläggningen är Karlshamn Energi Vatten AB (KEVAB).

Inom verksamhetsområde för dagvatten ansvarar VA-huvudmannen för dagvattnet från förbindelsepunkten till recipienten. Ansvaret innebär drift och underhåll av allmänna dagvattenanläggningar dvs avledning, fördröjning och rening av ”normalt dagvatten”. Detta gäller både vid nybyggnation och i det befintliga nätet.

VA-huvudmannens ansvar är att ta hand om det dagvatten som tillförs ledningssystemet upp till de nu gällande dimensionerade kraven.

VA-huvudmannen har inte ansvar för att ta hand om regn som är större än de dimensionerande regnen. Kapacitetsmässigt finns funktionskrav för allmänna dagvattensystem som varierar beroende på bebyggelsetyp.

KEVAB fungerar även som rådgivande instans för fastighetsägare, exploatörer samt för kommunens enheter samt bevakar dagvattenfrågor i översiktsplaner och detaljplaner.

För befintliga dagvattenanläggningarna har VA-huvudmannen huvudansvaret för anläggningarnas hydrauliska funktion. Drift- och skötselansvar för öppna dagvattenanläggningar delas ofta med gata/park inom den tekniska enheten.

Vid ombyggnad och exploatering ska VA-huvudmannen informera om rådande förutsättningar i det allmänna dagvattennätet och åtgärder som krävs för att risken för översvämning inte ska öka för de områden som redan är anslutna.

5.1.5 Miljöförbundet Blekinge Väst

Miljöförbundet utför tillsyn på dagvattenhantering utifrån miljöbalken, vilket inkluderar eventuella anmälnings-/tillståndsprövningar kring dagvattenanläggningar. Vid detaljplaneläggning bevakar miljöförbundet dagvattenfrågan utifrån sin tillsynsroll.

Dagvattenanläggningar omfattas av anmälningsplikten i 9 kap. 2 § miljöbalken samt 13 och 14 §§ förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Anmälningsplikten är kopplad till det dagvatten som enligt miljöbalken klassas som avloppsvatten. Alla dagvattenanläggningar som anläggs (även av VA-huvudmannen) kan behöva anmälas eller tillståndsprövas av Miljöförbundet Blekinge väst.

5.1.6 Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen är det beredande organet i frågor om detaljplaner och områdesbestämmelser och fattar beslut i enlighet med kommunfullmäktiges delegering.

5.1.7 Fastighetsägare (kommunens fastigheter och de kommunala bostadsbolagen)

Fastighetsägaren har ansvar för dagvattnet inom den egna fastigheten. De privata dagvattenanläggningarnas underhåll och drift sköts av fastighetsägaren och uppmuntras följa kommunens riktlinjer för dagvatten.

Fastighetsägaren har också ansvar för kvaliteten på det vatten som lämnar fastigheten samt att avleda dagvatten på den egna fastigheten på ett sätt som inte försvårar avledandet av dagvatten nedströms eller att det uppstår en olägenhet hos närliggande fastigheter.

5.2 Ej kommunala aktörer

5.2.1 Privata Fastighetsägare

Privata fastighetsägare ansvarar för funktion, drift och underhåll av dagvattenanläggningar inom den egna fastigheten/kvartersmark fram till förbindelsepunkt. De ansvarar även för kvalitet på utgående dagvatten i förbindelsepunkten. Fastighetsägaren ansvarar även för att avleda dagvatten på den egna fastigheten på ett sätt som inte försvårar avledandet av dagvatten nedströms eller att det uppstår en olägenhet hos närliggande fastigheter.

Fastighetsägarna ka uppmuntras att följa framtagna riktlinjer.

5.2.2 Privata exploatörer

I exploateringsavtalet regleras ansvarsförhållanden mellan kommunen och en privat exploatör. Vanligast är att exploatören bekostar en dagvattenutredning under planprocessen. Vidare har kommunen som ambition och utgångspunkt att exploatören står för kostnader avseende projektering och anläggande av dagvatten-anläggningar samt en teknisk beskrivning av det tänkta dagvattensystemet.

I samband med exploatering uppmuntras den privata exploatören att följa kommunens riktlinjer för dagvattenhantering .

Den privata exploatören ansvarar också för att dagvattenanläggningar byggs i enlighet med gällande detaljplan, upprättad dagvattenutredning, projektering samt bygglov.

Om avtalet medger så ansvarar den privata exploatören även för att dagvattenhanteringen utformas i samspel med kommunens befintliga dagvattensystem inom det aktuella området, samt de naturliga förutsättningarna som finns i omgivande mark.

5.2.3 Väghållare

Trafikverket eller vägföreningar/vägsamfälligheter är som ägare och väghållare av en del vägar i kommunen ansvariga för att avvattna dessa på ett korrekt sätt, även att rena och fördröja vid behov.

5.2.4 Markavvattningsföretag

Markavvattningsföretag är samfälligheter för avvattning av geografiska områden. De markägare som ingår i markavvattnings-företaget ansvarar för skötsel av de diken och vattendrag som ingår

i företaget. Den som har en vilja att släppa ut dagvatten till ett markavvattningsföretag önskas kontakta markavvattningsföretaget och träffa ett avtal. Eventuellt kan tillståndet eller ny förrättning för markavvattningsföretaget behöva omprövas, vilket är en omfattande process. Omprövning görs som ansökningsmål till miljödomstolen och ansökan skickas in till länsstyrelsen.

6 Riktlinjer och krav för dagvatten för olika bebyggelsetyper

6.1 Ny markanvändning

6.1.1 Bostadsbebyggelse och skolor

Inom nya bostadsområden och skolor ska dagvatten uppmuntras att i första hand fördröjas genom *Lokalt omhändertagande (LOD)* samt fördröjning nära källan. Hårdgjorda ytor som leds till en gräsyta, gröna tak genomsläppliga markbeläggningar, regnträdgårdar, makadam-magasin och mångfunktionella ytor är exempel på åtgärder inom lokalt omhändertagande.

Dagvattenhanteringen ska inkludera hur vatten avleds utan att skada bebyggelsen vid kraftiga regn. Detta innebär att marken kring de nya byggnaderna höjdsätts så att vattnet avleds och rinner bort från byggnaderna.

Vidare rekommenderas trög avledning, då flöden utjämnas och föroreningar avskiljs på vägen till recipient. Med ett bäckliknande stråk fås synligt vatten och biologisk mångfald innehållande djur och växter som bidrar med renande effekter. Som komplement till trög avledning och LOD finns alternativet *Samlad fördröjning.* Det vill säga dammar, våtmarker eller planerade översvämningsytor som anläggs längre nedströms i dagvattensystemet.

Om kommunen och KEVAB bedömer att trög avledning inte är lämpligt inom ett visst område, ska dagvattnet avledas i slutet ledningssystem.

6.1.2 Industrier och verksamheter

Dagvatten som uppkommer från verksamhetsområden varierar i sammansättning beroende på bland annat verksamhetens typ, kemikalieanvändning och trafikintensitet samt även villkor angivna i verksamhetens eventuella tillstånd enligt 9 kap miljöbalken.

När nya områden planeras och byggs för industrier, kontor eller annan verksamhet som innebär en hög hårdgörningsgrad, krävs oftast en fördröjning av dagvattnet innan utsläpp till ledningsnätet. Därför är det viktigt att ytor samt eventuell volym för dagvatten-hantering regleras i detaljplanen. Ibland kan dagvattnet klassas som

förorenat, vilket ofta anges i miljötillståndet. Vid en sådan situation ska vattnet behandlas/renas innan det släpps vidare till dagvattensystem eller recipient.

För alla verksamheter som har någon påverkan på människors miljö eller hälsa gäller egenkontroll. Det innebär att verksamhetsutövaren regelbundet ska kontrollera verksamheten och dess påverkan på miljön samt upprätta ett kontrollprogram. Där kan det ingå kontroll över det dagvatten som uppstår inom ramen för verksamheten.

Industrier och verksamheter ska även följa de riktvärden som anges i KEVABs, *Riktlinjer och vägledning för industri, företag och verksamheter,* vilka finns på KEVAB:s hemsida.

6.1.3 Gator, vägar och parkering

Hårt trafikerade gator och vägar förorenar dagvatten med tungmetaller, oljerester, däckpartiklar med mera. Det är därför av största vikt att dagvatten som uppkommer från hårt trafikerade ytor genomgår någon form av rening innan vattnet släpps ut i recipient. Även för gator och parkeringsplatser som har lägre trafikintensitet är utformningen viktig för utgående dagvattenkvalitet och för fördröjning.

Dagvatten från gator, vägar och parkeringsplatser fördröjs och vid behov renas, i första hand nära källan. Vid parkeringar innehållande över 20 parkeringsplatser uppmuntrar kommunen till rening av dagvattnet innan de släpps ut i recipienten. Fördröjning och rening av vattnet kan med fördel ske inom ett och samma system såsom infiltrationsytor, svackdiken och/eller dammar.

Gator ska höjdsättas så att avvattningen även fungerar vid överbelastade system. Principen att gatans nivå markant ska vara lägre än byggnaden ska tillämpas. Gatunätet ska också luta så att en avrinning kan ske utan att byggnader och fastigheter skadas.

6.1.4 Parker, grönytor och torg

När nya parker, grönytor och torg ska uppföras ska även hantering av dagvatten ingå i markanvändningen. Grönområden och ytor med genomsläppliga markmaterial har stor betydelse för att hantera både dagvatten och större vattenflöden vid skyfall och långvariga regn. Det är därför viktigt att ta hänsyn till dagvattenhanteringen tidigt i processen, i planeringsskedet, dagvatten kan ge ett mervärde i skapandet av rekreationsytor.

Genom att begränsa andelen hårdgjord yta och bevara eller anlägga mark och växtlighet som kan ta hand om dagvattnet minskas behovet av fördröjning i magasin och liknande. Dagvattnet som leds till växtbäddar för träd kan, under rätta förutsättningar, förbättra trädens livsmiljö samtidigt som dagvattenmängden till ledningsnätet minskar.

6.1.5 Allmänt om infiltration och föroreningar

Infiltration av förorenat dagvatten ska inte ske i närheten av grundvattentäkter eller inom den primära zonen av ett vattenskyddsområde. Infiltration är inte heller lämpligt i områden med förorenad mark. Vid infiltration av dagvatten ska hänsyn tas till grundvattnets djup, markens lutning samt om lägre liggande bebyggelse eller anläggningar kan påverkas.

Olika markanvändning ger olika föroreningshalter och ska behandlas olika. Nedanstående tabell kan ge en uppfattning om föroreningshalterna från olika markanvändning och när reningskrav bör ställas. Reningskraven ska även ta hänsyn till recipientens känslighet.

Tabell 1: Föroreningsgrad hos dagvatten baserad på markanvändning.

Markanvändning	Föroreningsgrad	Kommentar	Rening
Industriområde inkl. lokalgator	Måttliga-Höga	Föroreningsgrad beror på typ av verksamhet, storlek på området	Mer rening
Centrum med torg och parkeringsytor	Måttliga-Höga	Föroreningsgrad bedöms efter storlek på området och andel hårdgjord yta	Mer rening
Flerfamiljhus inkl. parkeringsytor och lokalgator	Låga-Måttliga		Mindre rening
Villaområden inkl. parkeringsytor och lokalgator	Låga		Ingen/Mindre rening
Parker och naturmark	Låga		Ingen rening
Lokalgator	Låga-Måttliga	<8 000 fordon/dygn	Ingen/Mindre rening
Större vägar	Måttliga	Vägar 8 000–15 000 fordon/dygn	Mindre rening
Trafikleder med stor belastning	Måttliga - Höga	15 000–30 000 fordon/dygn	Mer rening

6.2 Befintlig markanvändning

6.2.1 Bostadsbebyggelse

Äldre bebyggda områden har oftast dagvattenavledning direkt till ledningar i marken. Liksom för nyexploateringar är det viktigt att investeringar i dagvattenlösningar i befintligas områden utnyttjas effektivt.

Fastighetsägare ska uppmuntras att omhänderta dagvattnet lokalt eller i andra hand eftersträva utjämning av flödet, i synnerhet i områden som är hårt belastade. Hänsyn måste dock tas till områdets förutsättningar, exempelvis markens beskaffenhet och marknivåer för att se om möjligheter finns.

6.2.2 Industrier och verksamheter

För befintliga områden kan dagvattenhantering ingå i verksamheters egenkontroll, se vidare inom avsnitt 6.1.2.

Vid nytt bygglov, nya detaljplaner och detaljplaneändringar kan krav ställas på dagvattenhantering.

6.2.3 Gator, vägar och parkering

Vid planläggning och större ombyggnader av vägar och parkeringar bör dagvatten fördröjas och vid behov renas.

6.2.4 Parker, grönytor och torg

Vid planläggning eller i samband med att parkmark (allmän platsmark) ska utvecklas eller rustas upp ska dagvattenhanteringen studeras för att identifiera förbättringsåtgärder.

7 Dagvatten i planerings-och projekteringsprocessen

Det är av stor vikt att hantering av dagvatten uppmärksammas tidigt i översikts- respektive detaljplaneprocessen.

Redan tidigt i planarbetet ska ställning tas till hur dagvattnet inom planområdet ska omhändertas genom att klargöra följande:

- Hur ska avrinningen anordnas?
- Vilken påverkan kan uppstå av en skyfallshändelse?
- Vilka behov finns av fördröjningsåtgärder?
- Var ska fördröjningsåtgärder lokaliseras?
- Vem ska ansvara för fördröjningen?
- Omfattas några av recipienterna av miljökvalitetsnormerna för vatten?
- Vilka krav kan komma att ställas på reningen av dagvattnet?
- Uppfyller den befintliga dagvattenhanteringen kommunens gällande riktlinjer för dagvattenhantering, samt gällande dimensionerande krav?

Utifrån ovanstående kan markanspråket för ett eventuellt dagvattenhanteringssystem ingå i förutsättningarna för planläggningen av den nya markanvändningen.

I samband med planeringsprocessen av de kommunala planerna ska, vid behov, utredningar tas fram som hanterar bland annat höjdsättning, avrinning, dränering, påverkan av skyfall, risk för översvämning samt påverkan på grundvatten och dagvatten.

I samband med den kommunala planeringsprocessen ska även undersökas hur den planerade markanvändningen kan skyddas från avrinning från uppströms liggande områden. Områden som kan påverkas utanför och nedströms det aktuella planområdet ska också tas i beaktande vid planläggning.

Vid starten av projekteringen av dagvattensystem ska hänsyn tas till områdets lokala förutsättningar samt vald strategi för avvattning och fördröjning. Redan vid projektering av dagvattenanläggningar är målet att utformning och framtida skötsel diskuteras mellan VA-huvudmannen och kommunen så att dagvattenlösningarna blir tilltalande och kostnadseffektiva.

Figur 5: Dagvattendammar är effektiva och en dagvattenhantering som passar i slutet av systemen.

8 Vägledning vid kravställning och dimensionering av dagvatten

Dagvattensystem utformas med trög öppen hantering och/eller markförlagda rörsystem. De allmänna dagvattensystemen dimensioneras för regn med en viss återkomsttid. När återkomsttiden överskrids i samband med skyfall och dagvattensystemens kapacitet därmed överskrids kommer nederbörden att samlas på markytan i lågt belägna områden blir skyfallshanteringen ett kommunalt ansvar och en viktig fråga för den kommunala planeringen.

Som grund för dimensionering av nya dagvattensystem inom Karlshamns kommun gäller de aktuella minimikrav för återkomsttider för regn som Svenskt Vatten[4] anger. Gällande krav är de som anges i tabell 2 nedan. För att ta höjd för de framtida klimatförändringarna ska valda dimensionerande regn ökas med klimatfaktorn 1,25.

Tabell 2 Minimikrav på återkomsttider för regn vid dimensionering av nya dagvattensystem enligt Svenskt Vatten publikation P110 (2016).

	VA-huvudmannens ansvar		Kommunens ansvar
Nya duplikatsystem	Återkomsttid för regn vid fylld ledning	Återkomsttid för trycklinje i marknivå	Återkomsttid för marköversvämning med skador på byggnader
Gles bostadsbebyggelse	2	10	> 100 år
Tät bostadsbebyggelse	5	20	> 100 år
Centrum-och affärsområden	10	30	> 100 år

[4] Svenskt Vatten P110- Avledning av dag-, drän- och spillvatten,2016

VA-huvudmannens ansvarar för utformningen av den allmänna VA-anläggningen tills det att det allmänna dagvattensystemet är fullt och dagvattnet når markytan.

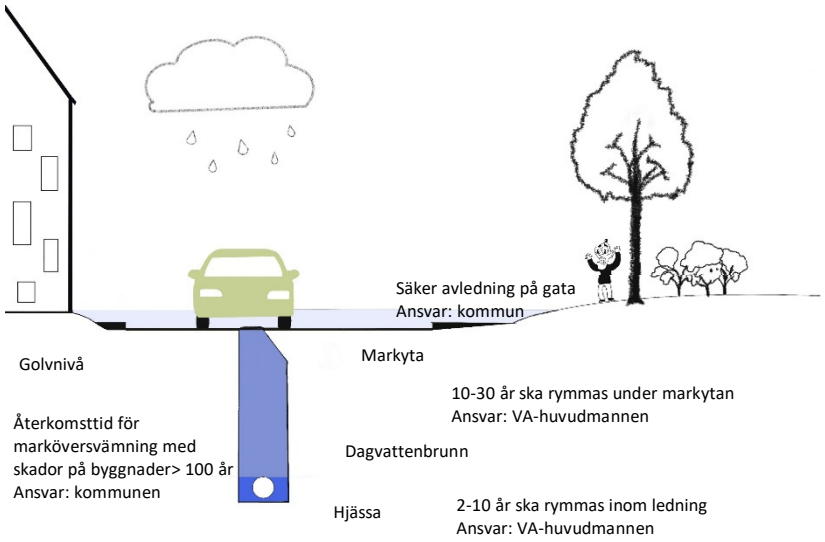

Figur 6: Illustration över höjdsättning och ansvarsfördelning gällande dagvatten utifrån Svenskt Vattens publikation P110 (2016).

9 Olika exempel på dagvattenhantering och typer av dagvattenanläggningar

Det är viktigt att ha ett helhetsperspektiv när man arbetar med dagvatten. I första hand gäller att vidta åtgärder så att dagvatten inte skapas och förorenas. I andra hand ska det förorenade dagvattnet hanteras nära källan i lokala lösningar och i tredje hand ska dagvattnet renas i uppsamlande anläggningar dit det leds från flera källor.

Nedan listas ett antal dagvattenlösningar som är tänkt att fungera som inspiration till hur en hållbar dagvattenhantering kan utformas. Gränsdragningen mellan olika typer av anläggningar är inte alltid tydlig då många av dem utgår från samma principer.

9.1 Stuprörsutkastare, ränndalar

Stuprörsutkastare med och utan ränndalar används för att ytligt avleda dagvatten till exempelvis gräsmattor, översilningsytor och växtplanteringar på fastigheter och gårdsmark. Takvatten ska ledas ut minst 2,5 m från byggnaden för att inte belasta byggnadens dräneringssystem. Det är även viktigt att marken lutar ut från byggnaden.

Genom att leda dagvatten öppet i markytan för att sedan infiltreras belastar dagvattnet ej ledningsnätet. Det bidrar även till att minska behovet av efterföljande fördröjningsåtgärder.

Ytbehov: Fördröjning av 10 mm regn från 100 m^2 tak, då behövs ca 13 m^2 infiltrationsyta om infiltrationslagret har tjockleken 30 cm.

Rening: Sker genom infiltration.

Fördröjningsförmåga: Varierar utefter utformning.

Lämplig placering: Vid bostadshus.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Håller dagvatten ytligt och positivt inslag i bostadsmiljön

NACKDELAR:

- Visst skötselbehov
- Risk för igensättning vid bristande underhåll

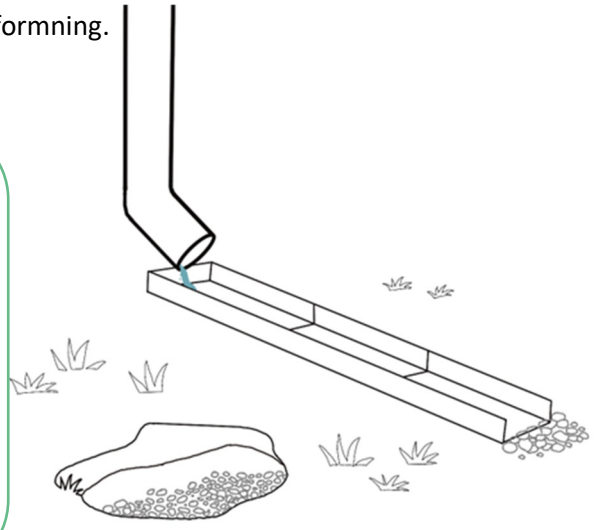

9.2 Växtbäddar/regnträdgårdar

Nedsänkta växtbäddar är planteringsytor utformade för att fördröja, infiltrera och rena dagvatten. I växtbädden skapas en fördröjningsvolym och rening sker då dagvattnet infiltrerar ner genom växtbäddens filtermaterial. Växtligheten bidrar med rening samtidigt som grönska bidrar till att mildra extrema temperaturer, har ett estetiskt värde, samt bidrar med ekosystemtjänster.

Ytavrinning till växtbädden kan ske genom öppningar i gatans kantsten. Växtbäddarna utformas alltid med genomsläppligt filtermaterial samt ett underliggande makadamlager med dräneringsledning. De kan utformas täta eller med möjlighet till vidare infiltration till grundvattnet beroende på platsens förutsättningar. En tät konstruktion används vid markföroreningar. Dagvatten från stora ytor kan avledas till en större växtbädd så kallade regngårdar.

Ytbehov: Ca 5–10% av hårdgjord avrinningsyta. Minsta anläggningsdjup är ca 1 meter.

Rening: Förmåga att avskilja partikelbundna föroreningar kan ligga mellan 50–90%.

Fördröjningsförmåga: Varierar utefter utformning.

Lämplig placering: Vid bostadshus, parkeringar och vägar.

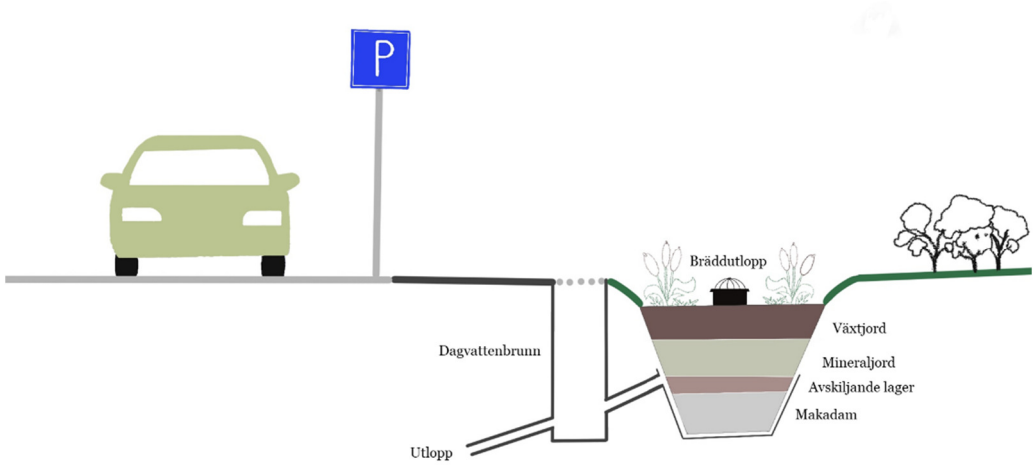

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Bidrar till rening av dagvatten
- Håller dagvatten ytligt
- Bidrar med ekosystemtjänster
- Estetiskt tilltalande

NACKDELAR:

- Större skötselbehov än en hårdgjordyta
- Risk för igensättning vid bristande underhåll
- Svårt att kontrollera och mäta reningsfunktionen
- Utrymmeskrävande

9.3 Diken

Dagvattenhantering i diken är mer effektiv och robustare än ett ledningsburet system. Det primära syftet är att transportera dagvatten. Med rätt utformning kan en bra reningsfunktion och en trög avledning av dagvatten uppnås.

9.3.1 Svackdike

Svackdiken är öppna stråk ofta i form av grunda, gräsbeklädda diken eller stråk med svag lutning vilket ger dem en flödesutjämnande funktion där möjligheten till infiltration ges.

Dikena kan utformas med ett underliggande dräneringslager med tillhörande dräneringsledning för förbättrad infiltration och rening. Inflödet till diket kan ske via ledning eller via avrinning från omgivande ytor som har sin lutning mot diket.

På grund av svackdikets flacka slänter kan ytan nyttjas som uppehållsyta när den inte är översvämmad.

Svackdiken kan kompletteras med strypt utlopp eller trappas för att för att få en utökad fördröjningsvolymen. I den gräs- eller växtbevuxna översta ytan fås en renande effekt fås.

Ytbehov: Ca 10% av hårdgjord avrinningsyta. Minst anläggningsdjup ca 0,5 m.

Rening: Reningseffekt på 20–25 % men ökas vid komplettering för att uppnå mer fördröjning.

Fördröjningsförmåga: Varierar beroende på utformning.

Lämplig placering: I anslutning till hårdgjorda ytor som parkeringar och vägar samt i grönstråk.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Trög avledning som håller dagvatten ytligt
- Säker avledning av höga flöden
- Bidrar till rening av dagvatten
- Bidrar till biologisk mångfald
- Estetiskt tilltalande

NACKDELAR:

- Utrymmeskrävande
- Kräver skötsel
- Risk för utspolning av föroreningar vid kraftigt regn
- Svårt att kontrollera och mäta föroreningsavskiljningen

9.3.2 Makadamfyllda diken

Makadamdiken avleder och utjämnar dagvatten. Genom att begränsa utflöde kan det även ha en mer fördröjande funktion. Makadamstråk kan anläggas i grönstråk, längs en vägkant eller under körbara asfaltsytor. Dikena kan möjliggöra infiltration och oftast läggs en dräneringsledning i botten.

Makadamdiken kan användas som avskärande dräneringsstråk för att hindra vatten från den egna fastigheten, andra fastigheter eller naturmark att översvämma markytor eller rinna mot byggnader.

Ytbehov: Ca 5-10 % av hårdgjord avrinngingsyta. Minsta anläggningsdjup ca 0,5 meter.

Rening: Reningseffekt kan ligga mellan 10–20% av lösta föroreningar samt mellan 50–90% för partikelbundna föroreningar.

Fördröjningsförmåga: Fördröjningsvolym i makadamdiket är normalt ca 30–35 % av den totala volymen.

Lämplig placering: I anslutning till hårdgjorda ytor som parkeringar och vägar samt i grönstråk.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Trög avledning som håller dagvatten ytligt
- Säker avledning av höga flöden
- Bidra till rening av dagvatten
- Flexibel yta som även kan vara körbar

NACKDELAR:

- Igensättning- utbyte av makadamfyllning
- Skötsel krävs
- Risk för utspolning av föroreningar vid kraftigt regn
- Svårt att kontrollera och mäta föroreningar
- Begränsad reningseffekt för lösta föroreningar

9.4 Dagvattendammar

Dagvattendammar anläggs för att fördröja och rena stora volymer dagvatten.

Dammar är en effektiv metod att utjämna flödestoppar. Samtidigt som dammarna fördröjer dagvattnet sker en reningsprocess framför allt genom sedimentation av partikulära föroreningar.

Dammar kan antingen ha en permanent vattenyta eller så kan de få torka ut under torrperioder. Viktigt att dammarna utformas så att risken för olyckor minimeras. Sluttningarna till dammarna är vanligen flacka.

Reningseffekten påverkas bland annat av anläggningens form och vattnets uppehållstid. In- och utlopp placeras så långt ifrån varandra som möjligt. Ett strypt nedsänkt utlopp ger förbättrad avskiljning av föroreningar (inklusive olja) och skapar förutsättningar för fördröjning.

En damm kan, rätt utformad, bidra estetiskt till ett område och bidra med viktiga ekosystemtjänster.

Ytbehov: 1,5–2,5 % av ansluten hårdgjord avrinningsyta.

Rening: Enklare dammar för sedimentation uppnår en viss reningseffekt medan dammar med vegetationszon och sänkt utlopp uppnår en högre rening ca 65–90% av suspenderat material.

Fördröjningsförmåga: Stor.

Lämplig placering: Placeras ofta som en uppsamlande lösning en bit ner i systemet eller innan dagvattnet släpps ut till recipienten.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Hög föroreningsavskiljning vid rätt utformning
- Säker avledning av höga flöden
- Kontroll på in- och utlopp
- Bidrar till biologisk mångfald
- Estetiskt tilltalande

NACKDELAR:

- Utrymmeskrävande
- Kräver kontinuerlig drift och underhåll

9.5 Skelettjord

Så kallad skelettjord är en annan variant på perkolationsmagasin. I dessa kan delar av vägkroppen användas tillsammans med närliggande markområde för att skapa goda förutsättningar för träd som planteras i stadsmiljö. Skelettjorden bidrar till fördröjning och rening av dagvatten.

Ett genomsläppligt lager anläggs under markytan dit dagvatten från hårdgjorda ytor leds via rännstensbrunnar med sandfång, via infiltrationsbrunn eller via trädplanteringen. I skelettjorden planteras träd vars rotsystem i normala fall har svårt att få fäste under hårdgjorda ytor. Då dagvatten leds mot trädens rötter via det genomsläppliga lagret leder detta till en bättre livsmiljö.

Ytbehov: Upptar mellan 5–20 % av hårdgjord avrinningsyta. Minsta anläggningsdjup är ca 0,5 m.

Rening: En hög rening ca 55–90% av partikelbundna föroreningar sker då skelettjorden utformas som ”vanlig skelettjord” eller med sedimentationsmagasin med möjlighet till infiltration.

Fördröjningsförmåga: Fördröjningsvolymen i skelettjorden skapas av porvolymen som i den vanliga skelettjorden är omkring 10 % och i luftig skelettjord cirka 30 % av den totala volymen.

Lämplig placering: Torg, parkeringar, i anslutning till vägar, bostadsgårdar etc.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Bidrar till rening av dagvatten
- Tar liten markyta i anspråk
- Skelettjordar med träd nyttjar dagvattnet och bidrar med grönska i stadsmiljön

NACKDELAR:

- Risk för igensättning vid bristande underhåll
- Skelettjordar med nedvattnad jord har låg infiltrations- och volymkapacitet
- Svårt att kontrollera och mäta reningsfunktion

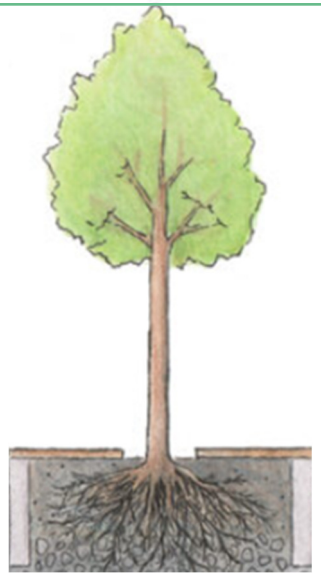

9.6 Gröna tak/vegetationsklädda tak

Gröna tak kan användas för att minska och utjämna dagvatten-flöden. Takens förmåga att minska avrinningen beror på faktorer som takets uppbyggnad, tjocklek och lutning.

Gröna tak består av olika ört- och grässorter t.ex. sedum. Vid regn tar växterna upp stora delar av regnvattnet och fördröjer eller avdunstar detta. Som tumregel kan man säga att taken fördröjer de första 5 mm nederbörd. För djupare tak är fördröjningsvolymen större. Sett på årsbasis fördröjer taken ca 50 % av årsnederbörden.

Ur reningssynpunkt har gröna tak en begränsad kapacitet. Dels är vattnet som faller på taken relativt rent, dels bidrar de ofta till ett visst näringsläckage. Grönskan bidrar till att binda koldioxid, dämpa buller och isolerar bättre än ett konventionellt tak men ställer högre krav på takets bärighet.

Ytbehov: Försumbart, taken kan utformas med varierande jorddjup.

Rening: Har begränsad reningskapacitet.

Fördröjningsförmåga: Årsbasis fördröjer taken ca 50 % av. årsnederbörden

Lämplig placering: Takytor.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnät
- Tar inget markutrymme i anspråk
- Bidrar till biologisk mångfald
- Isolerar och är bullerdämpande
- Isolerar mot värme och kyla

NACKDELAR:

- Högre anläggningskostnad än ett traditionellt tak
- Större skötselbehov än ett traditionellt tak
- Kan ge näringsläckage

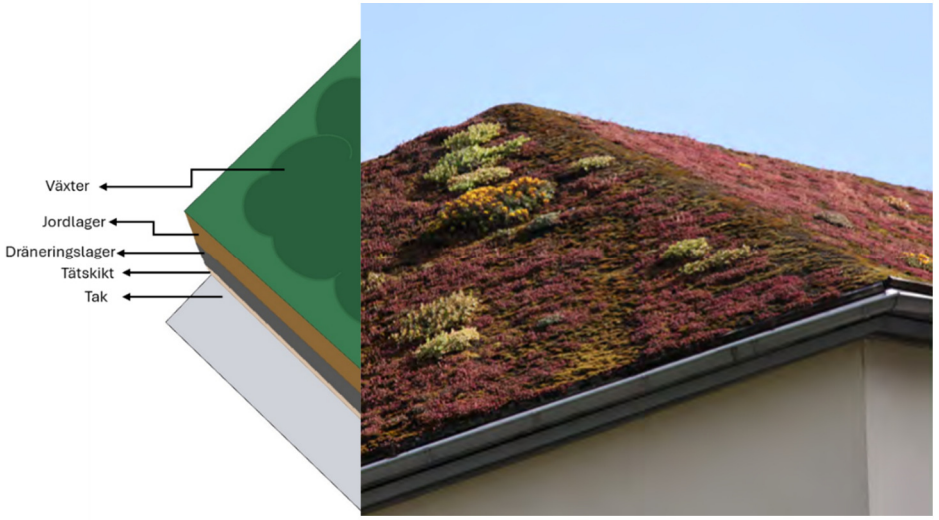

9.7 Genomsläpplig beläggning

Genomsläppliga beläggningar kan användas som alternativ till traditionell asfalt. Dagvatten kan infiltrera genom beläggningen vilket ger en fördröjning och därmed en utjämning av flödet. Exempel på beläggning är permeabel eller dränerande asfalt, singel, grus och så kallade rasterytor. Dessa kan bestå av betong eller plast, med håligheter fyllda med ett material som tillåter infiltration såsom grus eller gräs.

En beläggning som i sig inte fördröjer dagvattnet måste kompletteras med ett underliggande lager med god porositet. Genomsläppliga beläggningar ställer krav på anpassat drift och underhållsarbete för att bibehålla sin infiltrationskapacitet.

Ytbehov: 30–70% av hårdgjord avrinningsyta.

Rening: Förmåga att avskilja partikelbundna och lösta föroreningar kan ligga över 50% vid god infiltration.

Fördröjningsförmåga: Varierar utefter utformning. För magasinering av minst 20 mm nederbörd krävs mindre än 10 cm porös makadamfyllning under ytan.

Lämplig placering: Hårdgjorda ytor, exempelvis parkeringsplatser, vägar, GC-vägar.

FÖRDELAR:

- Ger flödesutjämning
- Bidrar till rening av dagvatten
- Bidrar till effektiv ytanvändning eftersom ett magasin för flödesutjämning skapas direkt under beläggningsytan
- Kan bidra till lokal grundvattenutbildning
- Kan integrera växtlighet i ytor som annars är sterila

NACKDELAR:

- Passar inte på ytor med kraftig lutning
- Förmågan att utjämna flöden begränsas av infiltrationskapaciteten
- Hög ytbelastning och vinterväghållning skapar risk för igensättning
- Höga underhållskostnader för vissa beläggningstyper

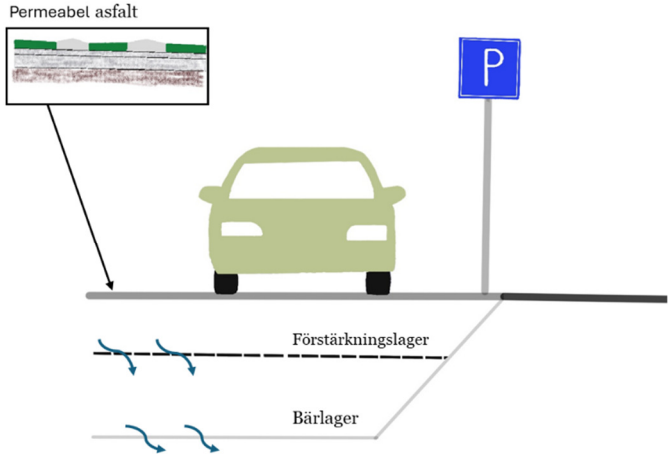

9.8 Mångfunktionella ytor

Multifunktionella ytor är områden med flera funktioner, det kan vara en fotbollsplan, parkering eller park som under höga vattenstånd eller skyfall kan översvämmas för att skona byggnader eller andra områden från skador.

De multifunktionella ytorna kan vara utformade på olika sätt, där en del bidrar med infiltration medan andra magasinerar vattnet för att minska belastningen på dagvattensystemen.

Strategiskt lokaliserade i staden och integrerade med bebyggelsen och dess omgivningar kan ytorna både fungera som luftförbättrare och temperatursänkare i staden och samtidigt hantera ökande vattenmängder. De bidrar med sociala och ekologiska kvaliteter som ökar människors hälsa och välbefinnande.

Med rätt placering och utformning kan ytorna tillåtas att svämmas över under häftiga regn och på så sätt skona bebyggelsen. Multifunktionen hos dessa ytor ska klarläggas redan vid exploatering. Andra ytor som bör utredas om de kan användas som översvämningsytor vid extremsituationer är gång- och cykelunderfarter, fotbollsplaner, utpekade vägar mm.

Ytbehov: Påverkas av ytans utformning och infiltrationsförmåga.

Rening: Varierande.

Fördröjningsförmåga: Varierar utefter utformning.

Lämplig placering: Grönområden, lek- och rekreationsytor, vägar, GC-vägar, fotbollsplaner etc.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Bidrar till rening av dagvatten
- Ytan är tillgänglig för andra ändamål
- Ökar människors hälsa och välbefinnande
- Estetiskt tilltalande

NACKDELAR:

- Utrymmeskrävande
- Svårt att kontrollera och mäta reningsfunktion

9.9 Underjordiska utjämningsmagasin

Underjordiska utjämningsmagasin är en platseffektiv lösning i stadsmiljöer där ytorna är dyrbara.

9.9.1 Perkolationsmagasin, kassetter och stenkistor

Perkolationsmagasin låter dagvattnet röra sig nedåt i markprofilen till grundvattenytan genom makadamlager eller kassetter vilket fördröjer och sedimenterar vattnet.

Utformningen av perkolationsmagasin kan se ut på olika sätt men principen är en utschaktad grop fylld med makadam eller annat grovkornigt material med stor hålrumsvolym. Ett alternativ är att använda ett system med kassetter av plast. Dessa kan staplas på och vid sidan om varandra och lagringskapaciteten av vatten är stor; hålrumsvolymen är 95 procent. Kassetterna kan anläggas både under icke körbara och körbara ytor vilket innebär att de kan användas i gator och under parkeringsytor.

Jordarten där magasinet anläggs bör vara genomsläppligt och bräddmöjlighet till en dagvattenledning bör finnas om magasinet skulle bli fullt. Botten på perkolationsmagasinet bör vara beläget minst 1 m ovan högsta grundvattenyta.

En stenkista är en enklare variant där en grop fylls med makadam eller sten. I stenkistan fördröjs vattnet innan det infiltrerar i omgivande mark.

Ytbehov: Litet då det placeras under marknivån.

Rening: Viss rening.

Fördröjningsförmåga: Varierar utefter utformning.

Lämplig placering: Stenkista: Vid hus 2–3 meter ut från huset för säker avledning och för större magasin 4m från huset.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Lösning nära källan
- Tar lite utrymme då det byggs under mark

NACKDELAR:

- Risk för igensättning vid bristande underhåll
- Begränsad livslängd om ej utbyte av material sker vid användning av makadam
- Högre anläggningskostnad än öppna dagvattenlösningar

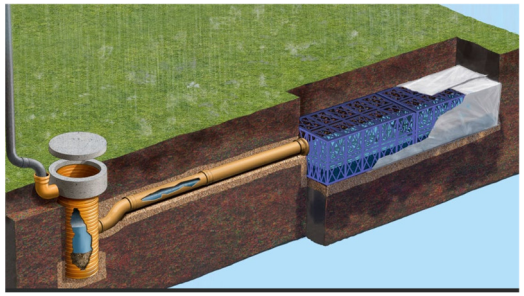

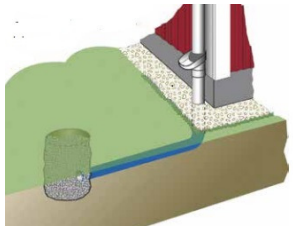

9.10 Öppna avvattningsstråk

Med öppna avvattningsstråk avses dels smala stråk i anslutning till en eller flera fastigheter eller breda stråk som avleder vattnet inom ett större område. Stråken avleder det dagvatten som ej infiltrerar och kompletteras oftast med ett underliggande dräneringsstråk med makadam och dräneringsledning. Genom att avleda dagvatten i öppna stråk som liknar naturliga vattendrag fördröjs och renas det på sin väg till recipienten. Vattennivån kan variera vilket gör att en utjämnande effekt fås vilket minskar översvämningsrisken. Öppna stråk anläggs i lågstråk genom att höjdsätta marken eller om möjligt utnyttja naturliga höjdförhållanden.

Ytbehov: Beror på anläggningstyp men ca 10% av hårdgjord avrinningsyta.

Rening: Viss rening beroende på anläggningstyp.

Fördröjningsförmåga: Hög förmåga att bromsa och utjämna höga flöden.

Lämplig placering: Naturliga eller skapade lågstråk.[5]

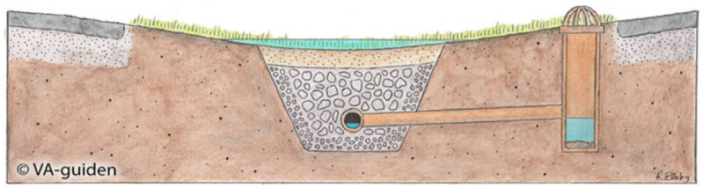

FÖRDELAR:

- Kan fördröja och avleda höga flöden
- Kan bidra med viss rening
- Lämpar sig för snölagring
- Håller dagvatten ytligt
- Kan bidra med grönska och biologisk mångfald
- Bidrar till grundvattenbildning

NACKDELAR:

- Kräver markutrymme
- Kräver ofta en helhetsbedömning i avrinningsområdet

[5] *Bilder från VA-guiden och Svensk Vatten P105.*

9.11 Oljeavskiljare

Som namnet indikerar är det en anläggning som renar dagvatten från olja. Anläggningen används normalt på bensinstationer, större parkeringar, fordonstvättar, hamnar och industrier. Oljeavskiljare dimensioneras normalt inte för större regntillfällen, utan bräddning till ledningsnät sker vid dessa tillfällen. En oljeavskiljare utgörs vanligen av en tank som inrymmer både en slam- och en oljeavskiljande del. I slamdelen sjunker de tyngre partiklarna till botten och hålls kvar av någon typ av skärm. I den oljeavskiljande delen stiger de lätta vätskorna uppåt och lägger sig ovanpå vattnet i ett oljelager. Oljan hålls kvar med hjälp av en skärm eller annan anordning. Vatten passerar oljeavskiljaren under skärmen, och vidare ut ur tanken. Volymen olja som kan avskiljas beror på skärmens ytstorlek samt slam- och oljelagrets tjocklek.

Ytbehov: Minimalt. Anläggningsdjup 1–2 meter.

Rening: Oljeavskiljning fås.

Fördröjningsförmåga: Liten.

Lämplig placering: I anslutning till bensinstationer, fordonstvättar, hamnar, större parkeringar och industrier.

FÖRDELAR:

- Bidrar till rening av dagvatten
- Tar lite markyta i anspråk
- Kontrollerbart in- och utlopp

NACKDELAR:

- Oljeavskiljarens funktion upprätthålls inte vid intensiva och kraftiga regn

9.12 Brunnsfilter

Brunnsfilterinsatser används i syfte att rena dagvatten från förorenade markytor. Filtret läggs, ställs eller hängs direkt i en brunn. När dagvatten rinner ner i brunnen filtreras det genom ett absorberande filtermaterial som ligger i en filterkorg. Filtermaterialet kan bestå av flera olika material till exempel aktivt kol, träfiber, torv, zeolit, järnhydroxid, cellulosa, polypropylen eller tallbark. Bytesfrekvensen av filtermaterialet anpassas efter vattenflöde samt vattenkvalitet och görs normalt 2–4 gånger per år.

Ytbehov: Minimalt. Anläggningsdjup 1–2 meter.

Rening: Beror på filtermaterialet.

Fördröjningsförmåga: Liten.

Lämplig placering: I dagvattenbrunnar vid hamnar, industrier, parkeringsplatser.

FÖRDELAR:

- Bidrar till rening av dagvatten nära källan
- Tar lite markyta i anspråk
- Kontrollerbart utlopp
- Tar liten plats

NACKDELAR:

- Kräver kontinuerlig skötsel och tillsyn med utbyte av filtermaterial 2–4 ggr/år
- Risk för igensättning vid bristande underhåll

9.13 Våtmarker

Gränsdragningen mellan våtmark och damm i dagvattensammanhang är inte självklar. En definition av våtmarker är att mer än hälften av ytan utgörs av vegetation och medeldjupet är mindre än en meter. De viktigaste delarna i våtmarkens reningsprocess är sedimentation av partiklar och växternas näringsupptag. Främsta skillnaden från dammar är att det finns en högre andel växter vilket bidrar till att fler ytor skapas och mikrohabitat för mikroorganismer. Våtmarker är en av de artrikaste biotoperna i Sverige och är ett bra sätt att kombinera samhällsnytta med biologisk mångfald.

För att anlägga en våtmark behöver aktören söka tillstånd hos Länsstyrelsen. Länsstyrelsen ger råd om tillstånd samt stöd som kan hjälpa vid anläggning av våtmarker.

Ytbehov: 1,5–2,5 % av hårdgjord avrinningsyta.

Rening: Hög reningsförmåga.

Fördröjningsförmåga: Varierar utifrån djup samt växtlighet.

Lämplig placering: I slutet av dagvattensystemet.

FÖRDELAR:

- Minskar flödesbelastningen på ledningsnätet
- Bidrar till rening av dagvatten
- Håller dagvatten ytligt
- Kontrollerar in- och utlopp
- Bidrar till biologisk mångfald
- Estetiskt tilltalande

NACKDELAR:

- Utrymmeskrävande
- Kräver kontinuerlig drift och underhåll
- Kräver genomtänkt sedimenthantering/tömning

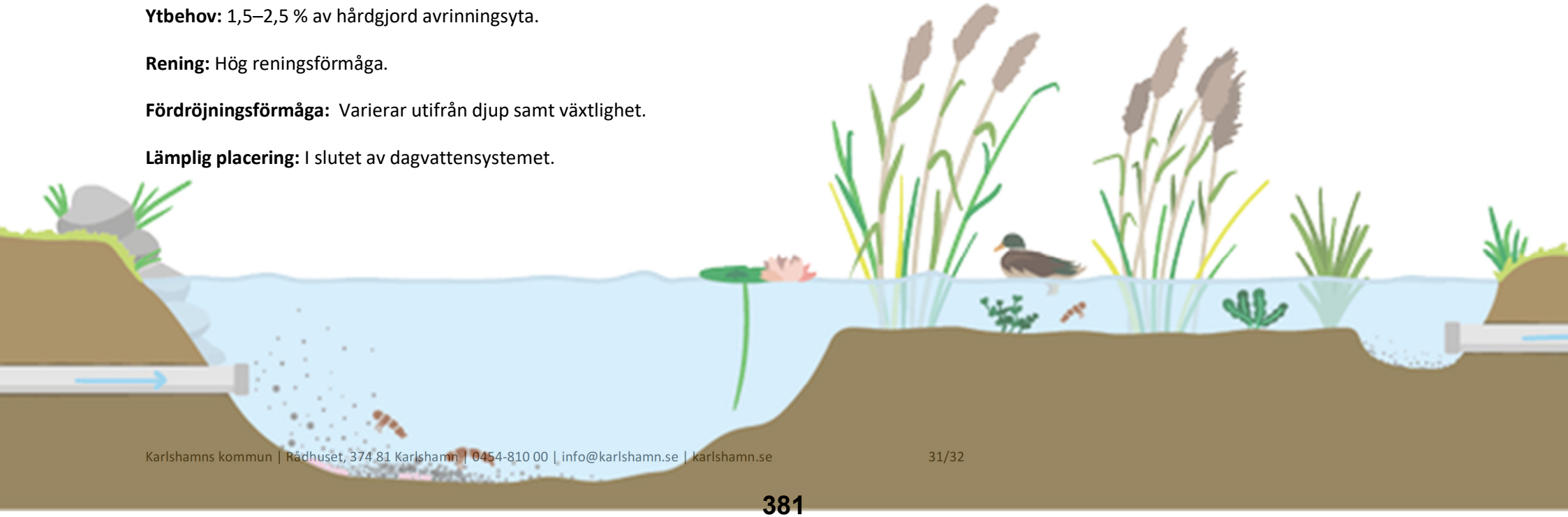

9.14 Översilningsyta

En översilningsyta är en oftast gräsbeklädd yta över vilken dagvatten leds på bred front. Med en svag lutning rinner vattnet från toppen av slänt, genom en fördelningsanordning och sedan över själva översilningsytan. Vattnet infiltrerar genom ytan eller samlas upp i dike, damm eller ledning vid botten av slänten. Syftet med översilningsytor är främst att avskilja partikelbundna föroreningar och bryta ned organiska ämnen. Ytorna har en viss kapacitet att fördröja flöden som inte är alltför höga. Växter som passar bra är exempelvis rörflen, hundäxing, ängssvingel och timotej.

Ytbehov: Litet, lutningen på ytan ska vara 2–10 %.

Rening: 40–80 % av de partikelbundna föroreningarna avskiljs.

Fördröjningsförmåga: varierar utefter storlek.

Lämplig placering: I anslutning till hårdgjorda ytor.

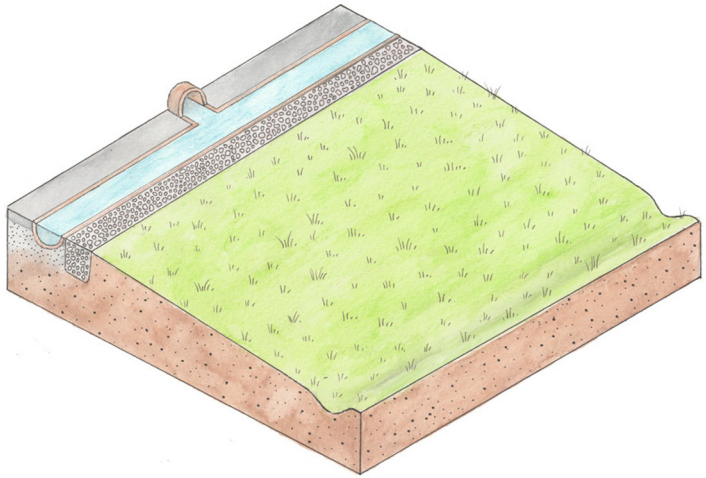

9.15 Regntunna

Vid fastigheter kan regnvattentunnor användas för att få en trögare avledning av dagvattnet.

Stuprören mynnar i en eller flera behållare i stället för att gå ned i ledningssystemet. Vattnet kan sedan användas till att vattna planteringar eller andra grönytor på fastigheten. En behållare som samlar upp regnvatten fylls relativt snabbt varför det är viktigt, att se till att vattnet kan ledas bort från husgrunden när behållaren är helt fylld.

Ytbehov: Litet.

Rening: -

Fördröjningsförmåga: Varierar utefter storlek.

Lämplig placering: Vid bostadshus, förrådsbyggnader etc.

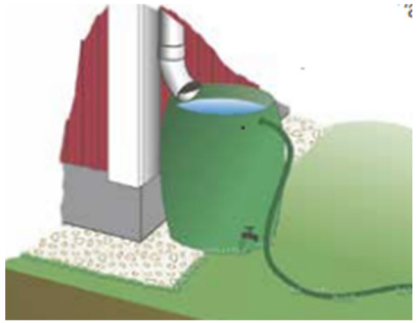

Beslutad av: [Nämnd/styrelse]
Dokumenttyp: [Policy, riktlinje osv]
Diarienummer: [Nummer]
Antagen: KF § xx, 2023-xx-xx
Gäller från: [Giltighetstid]
Reviderad: 2025-03-12
Gäller för: [Förvaltning, verksamhet, osv]

VATTENTJÄNSTPLAN

Karlshamns kommun

Följande dokument utgör Karlshamns kommuns vattentjänstplan 2025–2037. Behovet av revidering ska ses över en gång per mandatperiod (vart 4:e år), vilket gör att den hålls aktuell.

Syftet med Vattentjänstplanen är att vara ett styrdokument och verktyg för kommunens VA-planering. Vattentjänstplanen beskriver Karlshamns kommuns långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Den innehåller även en bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning 7
1.1 VA-plan blir vattentjänstplan 7
1.2 Vad är en vattentjänstplan 8
1.3 VATTENTJÄNSTPLANENS SYFTE 9
1.4 Utmaningar i Karlshamns kommun 11
1.5 Organisation 12
2 Omvärldsfaktorer och styrande dokument 13
2.1 Miljöbalken 13
2.2 Lagen om allmänna vattentjänster 13
2.3 Plan- och bygglagen 14
2.4 Regler för dricksvatten 14
2.5 Livsmedelsverkets föreskrifter 14
2.6 Livsmedelsverkets råd om enskild dricksvattenförsörjning 14
2.7 Vattendirektivet 15
2.8 Miljökvalitetsnormer för vatten och vattenförekomster 15
2.9 Anläggningslagen 16
2.10 Barnkonventionen 16
2.11 Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen 16
2.12 Nationella miljömål 17
3 VA-policy 18
3.1 Kommunens övergripande mål 18
3.2 Kommunens Ställningstaganden för VA-planeringen 19
3.3 samverkan gällande VA-planering 19
3.3.1 Samverkansgrupper för VA-planering 20
3.3.2 Planerade åtgärder för ökad samverkan och hållbar VA-försörjning 20
4 Allmän VA-försörjning 23
4.1 Den allmänna dricksvattenanläggningen 23
4.1.1 Långasjöns vattenverk och vattentäkt 23
4.1.2 Ringamåla vattenverk 24
4.1.3 Befintligt ledningsnät 24
4.1.4 Planerade åtgärder på den allmänna dricksvattenanläggningen 25
4.2 Den allmänna spillvattenanläggningen 26
4.2.1 Stärnö avloppsreningsverk – Reningsprocess 26

4.2.2 Stärnö avloppsreningsverk - Slamhantering 27
4.2.3 Stärnö avloppsreningsverk - Kapacitet 27
4.2.4 Halahults och Ringamåla avloppsreningsverk 28
4.2.5 Befintligt ledningsnät 28
4.2.6 Befintliga pumpstationer 28
4.2.7 LTA-system 29
4.2.8 Planerade åtgärder på den allmänna spillvattenanläggningen 29
4.3 Den allmänna dagvattenanläggningen 30
4.3.1 Befintligt ledningsnät 30
4.3.2 Befintliga pumpstationer 30
4.3.3 Befintliga dagvattenanläggningar 30
4.3.4 Befintliga dagvattenutlopp 30
4.3.5 Planerade åtgärder på den allmänna dagvattenanläggningen 30
4.4 Abonnenter och Verksamhetsområden 31
4.4.1 Befintliga verksamhetsområden 31
4.4.2 Avtalsanslutna gemensamhetsanläggningar (GA) 31
4.4.3 Avtalsanslutna enskilda fastigheter 32
4.5 Ansvar för den allmänna VA-försörjningen 32
4.5.1 VA-huvudman 32
4.5.2 Fastighetsägare 33
4.5.3 Miljöförbundet Blekinge Väst 33
5 Enskild VA-försörjning 34
5.1 Dricksvatten 34
5.1.1 Dricksvattenbrunnar för enstaka hus 34
5.1.2 Enskilda större dricksvattentäkter 34
5.2 Spillvatten 34
5.2.1 Små avlopp i Karlshamns kommun 34
5.2.2 Tillsyn 35
5.2.3 Prövning 35
5.2.4 I väntan på allmän VA-försörjning 35
5.3 Ansvar enskild VA-försörjning 36
5.3.1 Fastighetsägare 36
5.3.2 Samfälligheter 36
5.3.3 Miljöförbundet Blekinge Väst 36
5.3.4 Karlshamns kommun 37

6 Riktlinjer för dagvatten 38
6.1 Dagvatten 38
6.2 Inledning 38
6.3 Allmänna riktlinjer 38
6.4 Vägledning vid kravställning och dimensionering av dagvatten 39
7 Klimatpåverkan på VA-anläggningar 41
7.1 Påverkan av skyfall 41
7.2 Påverkan av stigande havsnivå 42
7.3 Påverkan från ökade flöden från vattendrag 44
7.4 riskbedömning 44
7.4.1 Metod för riskbedömning 44
7.4.2 Resultat av riskbedömningen 46
7.4.3 Allmänna åtgärder 50
8 Utbyggnad av VA 51
8.1 Ansvar 51
8.2 Utbyggnad av allmän VA-försörjning för befintlig bebyggelse 51
8.3 Allmän VA-försörjning för tillkommande bebyggelse 52
8.4 Genomförande av VA-utbyggnad 54
8.5 VA-utbyggnadsplan 54
9 Ekonomi och investeringsbehov 57
9.1 Allmänt om investeringsbehov för dricksvatten och avlopp i Sverige 57
9.1.1 Investeringsbehov-korta fakta 57
9.1.2 Ekonomi – nyckeltal Sverigenivå: 58
9.2 Allmänt om investeringsbehov i Karlshamns kommun 58
9.2.1 VA-utbyggnadsplanen 58
9.2.2 Verk och ledningsnät 59
9.2.3 Klimatpåverkan 59
9.2.4 Långsiktig utveckling av taxan 60
9.2.5 Vad blir konsekvenserna om investeringarna pausas eller skjuts på framtiden? 60
9.2.6 Finansiering 61
9.3 Slutsats 61
10 Föroreningar från dagvattenutsläpp 62
10.1 föroreningsbelastning från Dagvattenledningsnätet 62
10.2 Metod för föroreningsberäkningar 62
10.3 Resultat av föroreningsberäkningar 64

11 Miljökvalitetsnormer för vatten 67
11.1 Vattenförvaltning 67
11.2 Vad är En Miljökvalitetsnorm? 67
11.3 Karlshamns kommuns vattenförekomster 68
11.4 Konsekvenser för miljökvalitetsnormer 68
11.4.1 Påverkan på ytvatten 68
11.4.2 Påverkan grundvatten 70
12 Samlad konsekvensbedömning 71
12.1 Betydande miljöpåverkan 71
12.2 Barnkonventionen 71
12.3 Organisation och ekonomi 71
12.4 Människors hälsa och miljö 71
12.5 Nationella miljömål 72
13 Ordlista 73
14 Referenser 74

Bilaga 1 VA-utbyggnadsplan
Bilaga 2 Undersökning om betydande miljöpåverkan

1 Inledning

1.1 VA-PLAN BLIR VATTENTJÄNSTPLAN

Karlshamns kommun har idag en gällande VA-plan som antogs av kommunfullmäktige 2022-06-28. Syftet med VA-planen är att vara ett styrdokument och verktyg för kommunens VA-planering. Dokumentet är uppbyggt enligt Havs- och vattenmyndighetens vägledning för kommunal VA-planering[1], vilket innebär att den innehåller VA-översikt, VA-policy samt en VA-plan med åtgärder både inom och utanför verksamhetsområden. Till dokumentet hör även kommunens VA-utbyggnadsplan.

Vid årsskiftet år 2022/2023 inträdde en ändring i *Lag om allmänna vattentjänster (2006:412)*. Ändringen innebar krav på kommunerna om att det ska finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun. I LAV 6a-b§ anges följande:

”Det ska finnas en aktuell vattentjänstplan i varje kommun. Kommunfullmäktige beslutar om antagande och ändring av en vattentjänstplan. Kommunfullmäktige ska minst vart fjärde år pröva om vattentjänstplanen är aktuell med hänsyn till behovet av allmänna vattentjänster.
En vattentjänstplan ska innehålla kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses.
En vattentjänstplan ska också innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA- anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.”

Karlshamn kommun har i samband med det nya lagkravet valt att omvandla den nu gällande VA-planen (antagen år 2022) till en lagenlig *Vattentjänstplan*. Detta har inneburit att VA-planen har justerats och aktualiserats, samt att nya delar har författats. Föreliggande dokument utgör Karlshamn kommuns *Vattentjänstplan*.

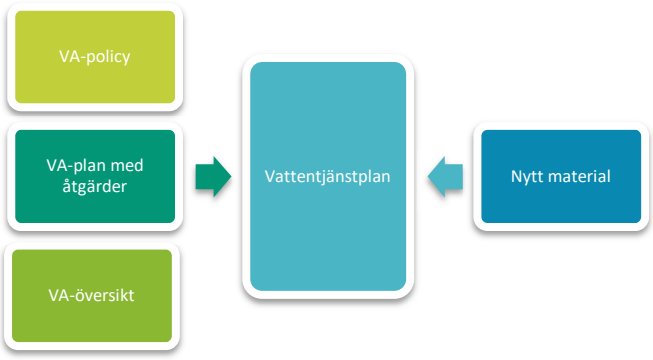

Figur 1: VA-plan blir Vattentjänstplan.

[1] Vägledning för kommunal VA-planering för hållbar VA-försörjning och god vattenstatus. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:1.

Vattentjänstplanen sträcker sig över de kommande 12 åren, det vill säga mellan år 2025 och 2037. Behovet av revidering ska ses över en gång per mandatperiod (vart 4:e år), vilket gör att den hålls aktuell.

1.2 VAD ÄR EN VATTENTJÄNSTPLAN

En kommunal vattentjänstplan är ett styrdokument som beskriver hur kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses. Begreppet *"vattentjänster"* syftar på kommunens sammanfattande ansvar för att tillhandahålla dricksvatten, omhändertagande av spillvatten, dag- och dräneringsvatten för att säkra ett hållbart VA-system och med detta säkerställa en långsiktig hållbar livsmiljö och funktion för samhället.

Ett hållbart VA-system omfattar anläggningars och ledningssystemens funktion, minskning av utsläpp av näringsämnen till recipienterna samt tydliggörande av vilka framtida behov av åtgärder eller kunskapsuppbyggnad som finns för framtiden. Vidare har vattentjänstplanen ett fokus på de åtgärder som krävs för att säkerställa att vattentjänsterna fungerar under extrema förhållanden, som exempelvis skyfall.

Vatten- och avloppsförsörjningen är en viktig del i samhällets infrastruktur, och behoven styrs till stora delar av kommunens framtida utveckling och planerad exploatering. För att möta de framtida behoven och utmaningarna behöver kommunens kontinuerliga VA-planering ske enhetsövergripande. Den enhetsövergripande VA-planeringen syftar till att bygga, förvalta och utveckla en långsiktigt hållbar VA-försörjning för kommunen, med utgångspunkt från vattentjänstplanen, se figur 2.

Kommunens VA-försörjning ska säkerställa omhändertagande av avloppshantering samt dricksvatten till skydd för människors hälsa, samt nyttja yt- och grundvatten utan att en oacceptabel påverkan på miljön uppstår. En hållbar VA-försörjning ska också vara både tekniskt och ekonomiskt robust, den ska byggas och förvaltas för att möjliggöra en fortsatt utveckling av kommunen i enlighet med dess inriktningsmål och översiktsplanering. Därför har vattentjänstplanen en direkt koppling till kommunens översiktsplanering. Förutom att ny infrastruktur behöver byggas ut för nya exploateringsområden, behöver VA-verksamheten även anpassas till ökade krav från myndigheter och möta de framtida klimatförändringarna.

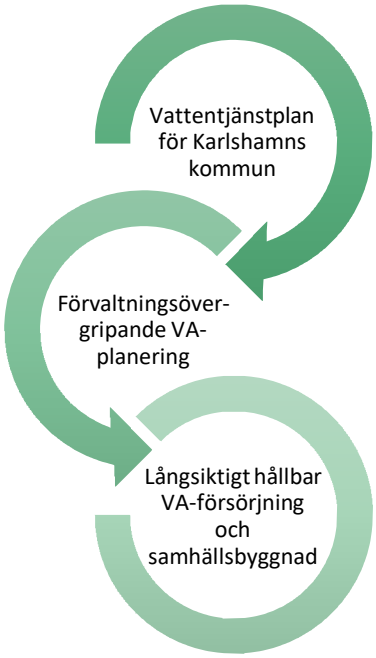

Figur 2. Vattentjänstplanen, förvaltningsövergripande VA-planering och mål om hållbarhet har synergieffekter.

1.3 VATTENTJÄNSTPLANENS SYFTE

Syftet med vattentjänstplanen är att få en heltäckande långsiktig planering för hela kommunens vatten- och avloppsförsörjning, både inom och utanför det nuvarande kommunala verksamhetsområdet för VA. Tanken är att den ska användas som ett verktyg för att uppnå en robust VA-försörjning i kommunen med hänsyn till såväl miljö- som hälsomässiga faktorer samt ekonomiska aspekter. För Karlshamns kommun är vattentjänstplanen särskilt betydande utifrån följande punkter:

- Att utgöra ett kunskapsunderlag om VA-försörjningens förutsättningar, möjligheter och behov.
- Att utgöra underlag för att skapa en hållbar utveckling av VA-försörjningen i Karlshamns kommun.
- Att utgöra ett underlag för att fortsätta klimatsäkra VA-försörjningen.
- Att redovisa prioritering av åtgärder på VA-försörjningen i Karlshamns kommun.
- Att utgöra ett underlag för verksamhetsplanering och budget för berörda verksamheter.
- Att utgöra ett underlag för fortsatt arbete med rutiner inom berörda verksamheter.
- Att uppfylla Vattenmyndighetens lagstadgade krav på kommunen, avseende planering och åtgärder på VA-försörjningen.

Vidare vänder sig även vattentjänstplanen till kommunens invånare, beslutsfattare och myndigheter i syfte av att sprida information om kommunens viljeinriktning gällande den allmänna VA-anläggningens utveckling.

Arbetet med att ta fram vattentjänstplanen utgår från *Vägledning för kommunal VA-planering (Havs- och Vattenmyndigheten, 2014) samt M152 Vägledning vid framtagande av vattentjänstplan - komplettering av VA-plan (Svenskt Vatten 2022)*. Planen innehåller tre delar: VA-översikt, VA-policy och VA-handlingsplan. Den första delen, översikten, är en aktuell beskrivning av den nuvarande VA-försörjningen i kommunen och ligger till grund för det fortsatta arbetet. Policyn är nästkommande del och anger kommunens viljeriktning, strategiska vägval och riktlinjer som ska styra VA-planeringen. VA-handlingsplanen utarbetas utifrån översikten samt policyn och är den långsiktiga planen som ska ge svar på vad som ska göras, när det ska göras och hur det ska göras.

Kommunen ska enligt plan- och bygglagen (PBL 2010:900) ha en aktuell översiktsplan som omfattar hela kommunen. Planen anger viljeinriktningen och tar ställning till en långsiktig utveckling av kommunens mark- och vattenområden. I översiktsplanen ska förutsättning och möjlighet för VA-försörjning beaktas. För att nå en hållbar VA-försörjning krävs att vattentjänstplanen är väl förankrad i kommunens översiktsplan, där en helhetsbild av kommunens vattentjänster synkar med den fysiska planeringen. I arbetet med vattentjänstplanen har gällande översiktsplan för Karlshamns kommun, *Översiktsplan 2030 (antagen år 2015, aktualitetsförklarad år 2019)* beaktats.

För närvarande arbetar Karlshamns kommun med att ta fram en ny översiktsplan (Karlshamn 2045), och hänsyn tas till vattentjänstplanens innehåll. Det som är kritiskt för översiktsplanens genomförande är att det för närvarande saknas redundans , reservvatten samt förnyelsebehov av befintligt vattenverk. Vidare, inom en snar framtid, behöver även avloppsreningsverkets kapacitet utökas.

Karlshamns kommun har även en *Klimatanpassningsplan* (antagen 2024-11-04). Klimatanpassningsplanens syfte är att beskriva hur Karlshamns kommun påverkas av klimatförändringar genom identifierade risk- och sårbarheter såsom översvämningar, värmeböljor och torka. Vidare redovisas också möjliga åtgärder för att hantera de identifierade riskerna samt hur de ska prioriteras i samband med klimatanpassningsarbetet. Kommunens klimatanpassningsplan har stora beröringspunkter med kommunens VA-försörjning, framför allt när det gäller hanteringen av dagvatten, men även risk för översvämning av VA-anläggningar. Vattentjänstplan har därför samordnats med kommunens klimatanpassningsplan.

Vart sjätte år tar vattenmyndigheterna fram ett åtgärdsprogram för varje vattendistrikt. Åtgärdsprogrammen beskriver de problem som behöver lösas i distriktens vatten, vilka de viktigaste källorna till problemen är och vilka åtgärder som myndigheter och kommuner ska sätta in. Åtgärdsprogrammen är verktyg för att uppnå de miljökvalitetsnormer som vatten-myndigheterna beslutat om. De är juridiskt bindande för myndigheter och kommuner och ska därför genomföras. Åtgärderna ska vara kostnadseffektiva och deras konsekvenser ska vara analyserade. Vid utarbetandet av föreliggande vattentjänstplan har hänsyn tagits till dessa.

Kommunen har även startat upp arbetet med att ta fram en förvaltningsövergripande planering för genomförande av vattenförvaltningens åtgärdsprogram Södra Östersjöns vattendistrikt. Planeringen genomförs under 2025.

Vidare är de globala målen för hållbar utveckling, de nationella miljömålen samt delar av bevarandemålen i samverkansplanen för Blekinge Arkipelag utgångspunkter för den kommunala

VA-planeringen. Främst berörs målen om grund- och ytvatten, men även mål om biologisk mångfald, giftfria miljöer och kretslopp. Liksom all annan verksamhet i samhället har VA-försörjningen ett ansvar att bidra till hållbar användning av resurser och begränsad klimatpåverkan.

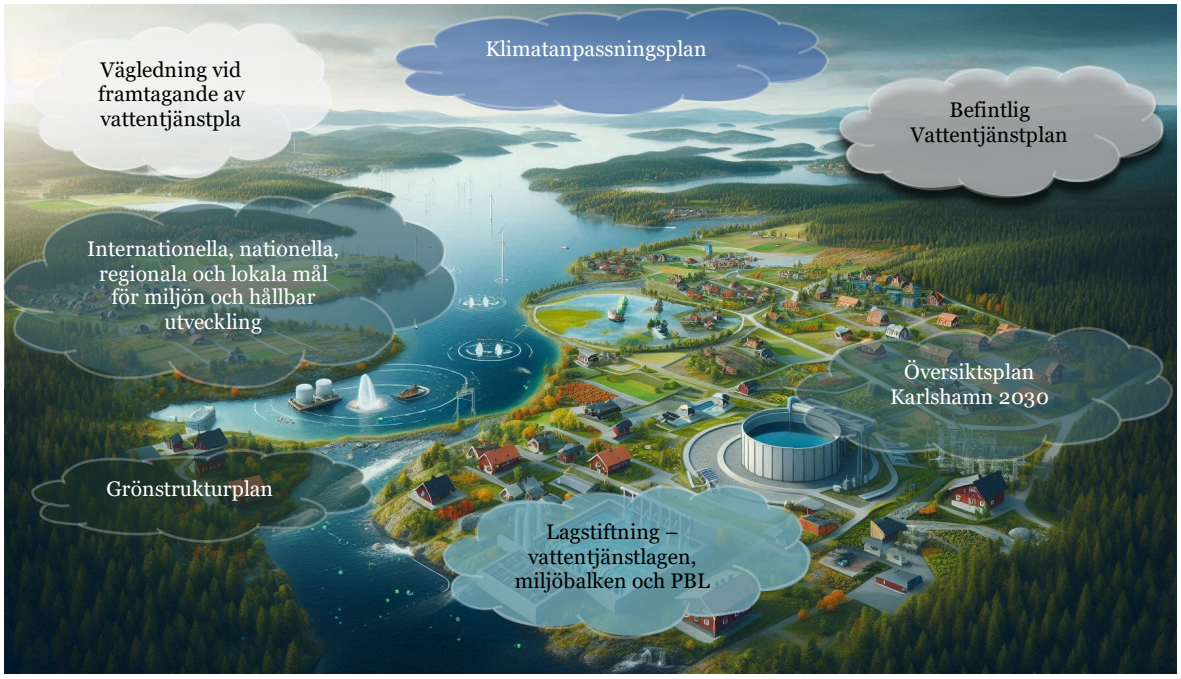

Figur 3: Utgångspunkter för upprättandet av Vattentjänstplanen.

1.4 UTMANINGAR I KARLSHAMNS KOMMUN

Karlshamns kommun har liksom många andra kommuner stora utmaningar vad gäller de framtida klimatförändringarna. Klimatförändringarna innebär att kommunen behöver hantera perioder med både för lite och för mycket vatten. Tillgången till dricksvatten behöver säkerställas vid torka, samtidigt som åtgärder behöver vidtas för att skydda infrastruktur och bebyggelse mot översvämningar. Klimatanpassning, så väl som åtgärder för att ställa om till en fossilfri och resurseffektiv verksamhet, gäller även för VA-försörjningen liksom för all annan verksamhet i Karlshamns kommun.

Skärpt lagstiftning som syftar till att skydda och återställa grundvatten, sjöar, vattendrag och hav till god kvalitet medför att åtgärder behöver vidtas i flera delar av VA-anläggningen. Att minska belastningen av miljöskadliga ämnen som kommer in till VA-anläggningarna genom ett aktivt uppströmsarbete är en nyckel i sammanhanget. Det gäller även dagvattenhanteringen där rening och fördröjning av flöden i många fall är nödvändigt för att minska belastningen på recipienterna. Att minska belastningen från dagvatten i befintlig bebyggelse, där det också finns ambitioner och planer på förtätning är mycket utmanande och kräver ett stort mått av kreativitet.

Vidare har den befintliga allmänna VA-anläggningen i Karlshamns kommun, liksom på många andra ställen i Sverige, ett stort behov av underhåll/förnyelse. Situationen beror delvis på eftersatt underhåll, men är också en konsekvens av förändrade krav på säkerhet och redundans.

Detta är ofta tidskrävande och kostsamma åtgärder. För att kunna hantera behovet av underhåll/förnyelse samtidigt med behoven för framtiden krävs det god planering, väl avvägda prioriteringar och kostnadseffektiva lösningar.

1.5 ORGANISATION

Arbetet med vattentjänstplanen har genomförts enhetsövergripande och ett antal arbetsmöten har genomförts inom en så kallad arbetsgrupp. Arbetsgruppen har bestått av representanter från kommunens olika berörda verksamheter såsom Tekniska enheten, Stadsbyggnadsenheten, Karlshamns Energi Vatten AB, KEVAB (VA-huvudman), samt kommunalförbundet Miljöförbundet Blekinge Väst. Följande personer har ingått i arbetsgruppen; Daniel Nilsson (KEVAB), Johanna Randsalu (KEVAB), Jörgen Holmström (KEVAB), Jeanette Conradsson (Stadsbyggnadsenheten), Susanne Norlindh (Tekniska enheten – Mark och exploatering), Frida Stålebjer (Tekniska enheten – Mark och exploatering), Jesper Bergman (Tekniska enheten-miljöstrateg) samt Johanna Olofsson (Miljöförbundet Blekinge Väst).

Utöver arbetsgruppen har en styrgrupp formerats. Syftet med styrgruppen har varit att ge vägledning i arbetet med vattentjänstplanen samt fattat beslut där behov har funnits. I styrgruppen har följande personer ingått; Peter Berglin (VD KEVAB), Ken Sellén (Affärsområdeschef Vatten KEVAB), Johan Eriksson (Teknisk chef, Kommunstyrelseförvaltningen, Karlshamns kommun) samt Kaisa Sandstedt (Förbundschef Miljöförbundet Blekinge Väst).

För arbetet med framtagandet av vattentjänstplanen har Projektbyggaren Teknik Syd AB anlitats. För uppdraget har Johanna Persson varit uppdragsledare.

2 Omvärldsfaktorer och styrande dokument

Nedan sammanfattas berörd lagstiftning, planer, program och övriga styrmedel som berör VA och vattenförvaltning i Sverige och Karlshamn kommun.

2.1 MILJÖBALKEN

Bestämmelserna i miljöbalken (SFS 1998:808) syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl.

I miljöbalken finns bland annat bestämmelser för hushållning av mark- och vattenområden. Det finns även bestämmelser rörande vattenverksamheter och vattenanläggningar samt när tillstånd eller anmälan krävs för dessa. Tillståndsplikt och anmälningsplikt för rening av avloppsvatten regleras av miljöbalken samt att enligt miljöbalken klassas utsläpp av avloppsvatten som miljöfarlig verksamhet.

2.2 LAGEN OM ALLMÄNNA VATTENTJÄNSTER

Lagen om allmänna vattentjänster, LAV (2006:412), syftar till att säkerställa att vattenförsörjning och avlopp ordnas för ny och befintlig bebyggelse, i ett större sammanhang, om det behövs med hänsyn till människors hälsa eller miljön. Vattentjänster omfattar såväl dricksvatten som spillvatten och dagvatten. Lagen reglerar bland annat kommunens skyldigheter att ordna och drifta VA-anläggningar, verksamhetsområden, avgifter med mera. Utanför kommunalt verksamhetsområde regleras VA-försörjningen genom avtal. Vid exempelvis vattenbrist har inte VA-huvudmannen skyldighet att leverera dricksvatten till avtalskunder utanför verksamhetsområdet för vatten och avlopp.

6 § LAV - Kommunens skyldighet att ordna vattentjänster:

”Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, ska kommunen

1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och

2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän VA-anläggning. Vid bedömningen av behovet enligt första stycket ska särskild hänsyn tas till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.”

Länsstyrelsen utövar tillsyn över att kommun fullgör sina skyldigheter enligt denna paragraf. Länsstyrelsen får förelägga kommunen att fullgöra skyldigheten. Ett sådant föreläggande får förenas med vite.

Den 1 januari 2023 infördes ett tillägg i 6 § i vattentjänstlagen som medför att kommunen i sin bedömning av behovet av allmänna vattentjänster ska ta särskild hänsyn till möjligheten att tillgodose behovet genom en enskild anläggning. Den enskilda anläggningen måste kunna godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. I samband med tillägget i vattentjänstlagen har Svenskt Vatten tagit fram M152[2] som är en vägledning vid framtagande av vattentjänstplaner och komplettering av VA-planer.

Lagen reglerar rättigheter och skyldigheter, både för huvudmannen för den allmänna vatten- eller avloppsanläggningen (KEVAB) och den som nyttjar den.

2.3 PLAN- OCH BYGGLAGEN

I plan- och bygglagen (2010:900) regleras byggandet samt användningen av mark- och vattenområden. Alla kommuner ska ha en aktuell översiktsplan. Denna anger kommunens riktlinjer och ger vägledning för mark- och vattenanvändningen. Planläggningen är en kommunal angelägenhet och kommunen har monopol på att utforma samt anta detaljplaner inom sitt geografiska område. I detaljplaner antas styrande och rättsverkande bestämmelser.

2.4 REGLER FÖR DRICKSVATTEN

Dricksvatten är ett av våra viktigaste livsmedel. Dricksvatten får inte orsaka ohälsa. Därför finns föreskrifter och allmänna råd för att säkerställa detta. Det nya dricksvattendirektivet, infört år 2023, ställer en rad skärpta och nya krav på alla EU:s medlemsländer. Förändringarna i direktivet berör de svenska VA-organisationerna, bland annat genom en revidering av dricksvattenföreskrifterna. Havs- och vattenmyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Boverket m.fl. släpper sina riktlinjer och råd kopplade till dricksvattendirektivet under perioden 2025–2026.

2.5 LIVSMEDELSVERKETS FÖRESKRIFTER

Livsmedelsverkets föreskrifter ska säkerställa användarens intressen från källan via vattenverket till hushållen. Vattentäkter där uttag är större än 10m^3 per dygn eller där uttag för fler än 50 personer görs innefattas av förskrifterna. Även mindre vattentäkter/brunnar innefattas om det handlar om kommersiell eller offentlig verksamhet. Verksamhetsutövaren det vill säga den som producerar dricksvatten eller förser konsumenterna med dricksvatten via ett ledningsnät, ska uppfylla kraven i föreskrifterna. Krav ställs bland annat på beredning och distribution, egenkontroll, provtagning och kvalitetskrav i form av gränsvärden.

2.6 LIVSMEDELSVERKETS RÅD OM ENSKILD DRICKSVATTENFÖRSÖRJNING

Dessa råd gäller för dricksvatten från vattenverk och enskilda brunnar eller enskilda dricksvattenanläggningar, som i genomsnitt tillhandahåller mindre än 10m^3 dricksvatten per dygn eller försörjer färre än 50 personer. Såvida vattnet inte tillhandahålls eller används som en del av en kommersiell verksamhet eller offentlig verksamhet. Då gäller livsmedelsverkets föreskrifter.

[2] Vägledning vid framtagande av vattentjänstplan – komplettering av VA-plan. Svenskt Vatten mars 2023

Det är fastighetsägaren/brunnsägaren eller ägarföreningen som ansvarar för drift, skötsel och vattenkvalitet av den enskilda anläggningen.

2.7 VATTENDIREKTIVET

År 2000 antogs EU:s ramdirektiv för vatten (2000/60/EG) och infördes år 2004 i svensk lagstiftning genom bland annat vattenförvaltningsförordningen (SFS 2004:660). Vattendirektivet gäller för allt vatten; sjöar, vattendrag, grundvatten, större flodmynningar och kustvatten. Målet med vattendirektivet är att god vattenkvalitet ska uppnås för allt vatten i Europa och en hållbar vattenanvändning ska säkerställas. Tillståndet i vattenförekomsterna mäts genom statusbedömning av kemiska och ekologiska parametrar. Statusen jämförs sedan mot specifika mål, så kallade miljökvalitetsnormer. Normerna är ett rättsligt verktyg och ställer krav på vattnets kvalitet vid en viss tidpunkt. I Sverige ska samtliga vattenförekomster ha uppnått god status under perioden år 2015–2027. Det är myndigheter, kommuner och även till viss del verksamhetsutövare som ansvarar för att miljökvalitetsnormer följs.

De fem länsstyrelser som är vattenmyndigheter ansvarar för genomförandet av vattenförvaltningen och ska tillse att åtgärder för att uppnå miljökvalitetsnormerna vidtas. Havs- och vattenmyndigheten ger stöd åt vattenmyndigheterna genom vägledning och de tar även fram föreskrifter.

Karlshamns kommun tillhör vattenmyndigheten för Södra Östersjön där Länsstyrelsen i Kalmar Län är utsedd till vattenmyndighet. Vattenmyndigheten för Södra Östersjön har tagit fram ett åtgärdsprogram som ska bidra till förbättrad vattenstatus för alla vattenförekomster inom Södra Östersjöns avrinningsområde. Åtgärdsprogrammet gäller år 2022–2027 och riktar sig till kommuner och myndigheter. I åtgärdsprogrammet åläggs kommunerna att utföra åtta åtgärder varav fem berör kommunens arbete med vattenförsörjning och avloppshantering. Dessa sammanfattas nedan.

- Förvaltningsövergripande planering
- Kommunerna ska prioritera och genomföra tillsyn för att minska utsläppen av näringsämnen från avloppsledningsnät och avloppsreningsverk.
- Kommunerna ska säkerställa minskade utsläpp från enskilda avlopp.
- Kommunerna ska säkerställa ett långsiktigt skydd för nuvarande och framtida dricksvattenförsörjning.
- Kommunerna ska upprätta och utveckla vatten- och avloppsvattenplaner. Åtgärden behöver genomföras i samverkan med länsstyrelserna.
- Kommunerna ska utveckla planer för dagvatten med avseende på kvantitet och kvalitet.

2.8 MILJÖKVALITETSNORMER FÖR VATTEN OCH VATTENFÖREKOMSTER

Statusklassningen ligger till grund för miljökvalitetsnormer (MKN), dessa uttrycker den kvalitet en vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt. Det är Vattenmyndigheten som beslutar vilka miljökvalitetsnormer som ska gälla för respektive vattenförekomst. Målet är att alla vattenförekomster ska uppnå god status till år 2027, i vissa fall till år 2033. Det finns även krav på

att vattenförekomster som uppnår god status inte får försämras. Där god status inte uppnås krävs åtgärder.

2.9 ANLÄGGNINGSLAGEN

I anläggningslag (1973:1149) regleras bestämmelser som rör inrättandet av gemensamhetsanläggningar som rättsligt knyts till deltagande fastigheter. I de fall VA-huvudmannen inte har skyldighet att inrätta ett verksamhetsområde för vatten och/eller avlopp, har samhället överlämnat ansvaret för VA-utbyggnaden till den enskilda fastighetsägaren. Ofta är det enda alternativet att man inrättar ett så kallat enskilt avlopp för den egna fastigheten. Det kan dock finnas anledningar för närbelägna fastigheter att gå samman och inrätta en gemensam anläggning. Sådana anläggningar kräver någon form av överenskommelse mellan fastigheterna. Detta regleras i anläggningslagen och prövas vid förrättning av lantmäterimyndigheten.

2.10 BARNKONVENTIONEN

Enligt barnkonventionen, lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, ska det vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Syftet med vattentjänstplanen är att förbättra miljön och hälsan för kommande generationer, vilket bedöms positivt för barn och unga. Kommunen anger ställningstaganden om dagvattenhantering och klimatanpassning för att bland annat undvika oönskade översvämningar med risk för barns säkerhet. Genom mångfunktionella dagvattenlösningar som utformas så att de upplevs som ett positivt inslag kan barns miljö berikas med ökad trivsel, estetik och biologiska värden. Dricksvattenkvaliteten är högt prioriterad tillsammans med omhändertagande av avloppsvatten. Rent dricksvatten och sanitet är en förutsättning för barns hälsa.

2.11 AGENDA 2030 OCH DE GLOBALA HÅLLBARHETSMÅLEN

Agenda 2030 innehåller de 17 globala målen för hållbar utveckling. Syftet är att fram till år 2030 uppnå en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling världen över. Målen kan ses i figur 4. Några av målen berör direkt VA-planering, till exempel *Mål 6 – Rent vatten och sanitet* samt *Mål 11 – Hållbara städer och samhällen*.

Figur 4. De globala hållbarhetsmålen.

2.12 NATIONELLA MILJÖMÅL

Miljökvalitetsmålen beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Miljökvalitetsmålen ska nås till år 2030. Åtta myndigheter tillsammans med länsstyrelserna ansvarar för att följa upp och utvärdera arbetet. Av totalt 16 miljökvalitetsmål berörs kommunal VA-planering främst av följande miljökvalitetsmål:

- Begränsad klimatpåverkan
- Bara naturlig försurning
- Ett rikt odlingslandskap
- God bebyggd miljö
- Grundvatten av god kvalitet
- Hav i balans samt levande kust och skärgård
- Ingen övergödning
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker

3 VA-policy

I VA-policyn beskrivs vad som ska styra VA-planeringen, kommunens viljeriktning. Policyn ska vara vägledande för att uppnå en långsiktig hållbar dricksvattenförsörjning och avloppshantering och ska ange kommunens viljeriktning, strategiska vägval och riktlinjer.

VA-policyn ska inte ses som en författningstext utan varje beslut ska fattas utifrån de omständigheter som föreligger i det enskilda fallet. Policyn är ett levande dokument där behovet av revidering ska ses över minst en gång per mandatperiod.

3.1 KOMMUNENS ÖVERGRIPANDE MÅL

För att uppnå en långsiktig hållbar dricksvattenförsörjning och avloppshantering för hela kommunen där hänsyn tas till såväl miljö- som hälsomässiga faktorer samt ekonomiska aspekter har följande mål tagits fram;

1. **Samarbete** – för förvaltningsövergripande och regionalt långsiktiga lösningar
2. **Effektivitet** – för anläggningar med minskade förluster och hög reningsgrad samt kostnadseffektivitet
3. **Kvalitet** – för säkra leveranser och säker arbetsmiljö
4. **Långsiktighet** – för god status på vattenkvalitet, miljönytta och framtida generationers skull

Figur 5: Målbild för vatten och avlopp i Karlshamns kommun.

3.2 KOMMUNENS STÄLLNINGSTAGANDEN FÖR VA-PLANERINGEN

Karlshamns kommun ska…

- Medverka till att säkerställa god vattenkvalitet, arbeta för att skydda grundvatten, hav, sjöar och vattendrag, samt arbeta för att säkra, rusta upp och förbättra VA-anläggningarna, med fokus på hälsa och miljö. Allmänheten ska informeras om vatten- och avloppsfrågor för att öka medvetenheten.
- Planera för VA-utbyggnad enligt §6 vattentjänstlagen och VA-utbyggnadsplanen. Utbyggnaden ska ske fortlöpande, behovsstyrt och i samordning med befintliga system.
- Eftersträva en förbättrad energi- och resurshushållning, kommunen ska arbeta för ett kretsloppsanpassat samhälle, där energi och näringsämnen utnyttjas effektivt.
- Samarbeta för lösningar, vikten av samarbete betonas både inom kommunen och med externa aktörer både inom och utanför kommunens gränser för att utveckla hållbara och långsiktiga lösningar på vatten- och avloppsfrågor.

3.3 SAMVERKAN GÄLLANDE VA-PLANERING

Planering av infrastruktur för dricksvatten, spillvatten och dagvatten är en viktig pusselbit i samhällsbyggnadsprocessen. Både för den befintliga och den tillkommande bebyggelsen ska anläggningarnas kapacitet och hänsyn till människors hälsa och vattenmiljö säkerställas inom ramen för en hållbar samhällsekonomi. Kort sammanfattat kan sägas att med samverkan genom hela samhällsbyggnadsprocessen från översiktsplaneringen till anläggande och drift kan samordningsvinster identifieras och VA-policyns mål uppfyllas. Detta sker dock inte per automatik utan kräver ett strukturerat och strategiskt arbete där berörda både *kan* och *vill* ta ansvar.

Behovet av en ökad samverkan har framför allt identifierats i arbetet med att skapa en hållbar dagvattenhantering. Här behöver takten på arbetet öka då dagvattenhanteringen står inför stora utmaningar och behov av att utvecklas till följd av ett förändrat klimat, en alltmer förtätad bebyggelse och en skärpt lagstiftning till skydd för miljön. Dessutom är ansvarsfördelningen komplex och lagstiftningen delvis otydlig. Flera aktörer berörs i frågan utan att någon ensam har rådighet över helheten.

För att möta de framtida utmaningarna krävs ett förvaltningsövergripande kontinuerligt samarbete och god kommunikation med de aktörer som inte omfattas av kommunens förvaltningar och bolag. En grund för detta finns i föreliggande vattentjänstplan, men även i kommunens *Riktlinjer för dagvattenhantering* och *Klimatanpassningsplan*. I avsnitt *3.2.1 Samverkansgrupper för VA-planering* redovisas de samverkansgrupper som finns inom Karlshamns kommun och de regionala samverkansgrupper som kommunen kontinuerligt deltar i. I avsnitt *3.2.2 Planerade åtgärder för ökad samverkan och hållbar VA-försörjning* redovisas ett antal åtgärder för ökad samverkan och för att nå målsättningarna i VA-policyn.

3.3.1 Samverkansgrupper för VA-planering

I Karlshamns kommun finns, och planeras för följande förvaltningsövergripande projektgrupper som ska arbeta kontinuerligt med VA-försörjningsfrågor och kommunens vattentjänstplan.

Styrgrupp för Vatten med utpekade arbetsgrupper – Gruppen ansvarar bland annat för vattentjänstplanens genomförande och behov av framtida justeringar. Uppbyggnad av gruppen pågår mellan KEVAB och kommunen för att kunna hantera olika beröringspunkter gällande VA infrastruktur och kapacitet. Styrgruppen tillsätter arbetsgrupper och avsätter resurser. Gruppen verkar för samarbete kring frågor som nödvattenplan, klimatanpassningsplan, markköp och försäljning, exploatering och utbyggnad av infrastruktur, detaljplanering, hållbarhet och miljö, dagvatten och verksamhetsområden. Styrgruppen ska träffas fyra gånger/år. Information fås från arbetsgrupperna.

Regional samverkan finns även mellan olika kommuner i regionen för att skapa god vattenmiljö och beakta risker från klimatförändringarna. Karlshamns kommun är medlem i följande regionala forum;

- **Mieåns vattenråd** – Karlshamn kommuns dricksvattenförsörjning baseras på vattenresurser som är gemensamma med andra kommuner därför är god dialog, kommunikation och samverkan en viktig del av kommunens arbete.
- **Mörrumsåns Vattenråd-** Karlshamns kommuns dricksvattenförsörjning baseras på vattenresurser som är gemensamma med andra kommuner därför är god dialog, kommunikation och samverkan en viktig del av kommunens arbete.
- **Blekinge kustvatten och luftvårdsförbund** - Östersjön används som recipient för renat avloppsvatten och dagvatten från Karlshamns kommun.
- **Blekingekustens Vattenråd** - Östersjön används som recipient för renat avloppsvatten och för dagvatten från Karlshamns kommun.
- **Regional kustsamverkan Blekinge, Kalmar Gotland**- Många VA-anläggningar samt utlopp från ledningsnäten ligger kustnära och kommer i framtiden att påverkas av stigande havsnivåer. Att samverka med andra kommuner med liknande problematik ger förståelse, underlag och kunskap om framtida utmaningar med exempelvis infrastruktur och den fysiska planeringen.
- **Kommunnätverk Hanöbukten** – ett nätverk bestående av de 8 kommunerna runt Hanöbukten.

3.3.2 Planerade åtgärder för ökad samverkan och hållbar VA-försörjning

I tabell 1 redovisas planerade åtgärder och fortsatt arbete för ökad samverkan och strategiskt arbete för hållbar VA-försörjning i Karlshamns kommun.

Tabell 1: Planerade åtgärder och fortsatt arbete för ökad samverkan inom Karlshamns kommun.

Nr	Del av verksamhet	Mål/motiv	Åtgärd	År
Å1	VA-försörjning i samhällsbyggnads-processen	- Samarbete och kvalitet - Långsiktighet	Ta fram en gemensam exploateringspolicy	2025–2026
Å2	VA-försörjning i samhällsbyggnads-processen	- Samarbete och kvalitet - Långsiktighet	Upprätta rutin för bildande av VO vid nyanslutning.	2025–2026
Å3	Säkerställd dricksvatten-försörjning	- Samarbete och kvalitet - Hantering av kritiska situationer till följd av hot, skada eller vattenbrist	Regional samverkan.	Löpande
Å4	Säkerställd dricksvatten-försörjning	- Långsiktighet - Minska läckage och värdesätta vårt vatten	Strategiskt arbete med att formulera mål och åtgärder för god resurshållning av vatten.	Löpande
Å5	God resurshållning av slam	- Effektivitet och kvalitet - Långsiktighet - Upprätthållande av hög reningsgrad, för att minska belastningen på reningsverken och för bibehållen REVAQ-certifiering	Fortsatt uppströmsarbete inom spillvattenhanteringen.	Löpande
Å6	Hållbar dagvattenhantering	- Långsiktighet - Minskad påverkan på byggnader, infrastruktur och recipienter	Strategiskt arbete med att formulera mål och åtgärder för att utveckla dagvattenhanteringen till hållbara flöden och god vattenkvalitet.	Löpande
Å7	Hållbar dagvattenhantering	- Samarbete, effektivitet och kvalitet - Skapa en samhällsekonomisk hållbar utveckling av dagvattenhanteringen	Ta fram ansvarsfördelning mellan KEVAB och Karlshamns kommun för anläggande drift och underhåll av dagvattenanläggningar kopplat till vägar.	Ej tidsbestämd
Å8	Hållbar dagvattenhantering	- Effektivitet och kvalitet - Långsiktighet - Möjliggöra en mer hållbar dagvattenhantering	Avsätta/reservera ytor för öppen dagvatten-hantering i bebyggd miljö i kommunens grönstrukturplan, klimatanpassningsplan, detaljplaner samt i översiktsplan.	Löpande
Å9	Hållbar organisation	- Samverkan - Ett fortlöpande och strukturerat	Regional samverkan för ökat kunskapsutbyte.	Löpande

		kunskapsutbyte med andra VA-huvudmän och kommunala organisationer		
Å10	Information och god dialog	- Samverkan - Långsiktighet - Ökad kunskap om ansvaret hos en fastighetsägare samt vikten av att spara vatten och spola rätt	Fortsatt information till kommunens invånare och erbjuda studiebesök för skolklasser.	Löpande
Å11	Information och god dialog	- Samverkan - Långsiktighet - Ökad kunskap	Kommunicera strategi för säkerställd vattenförsörjning i Karlshamn	2025–2026
Å12	Hållbar organisation	- samverkan inom kommunen.	Besluta om hur arbetet ska organiseras för att effektivt driva arbetet utifrån olika styr-dokument med nära anknytning som tex. Vattentjänstplan, klimatanpassningsplan och Riskhanteringsplan.	2025–2026

4 Allmän VA-försörjning

Med allmän VA-försörjning avses den dricks-, spill- och dagvattenförsörjning som sker genom den VA-anläggning som VA-kollektivet äger. Detta är till exempel vattenverk, avloppsreningsverk, ledningsnät, pumpstationer och dagvattenanläggningar som ordnas, och används för att uppfylla kommunens skyldigheter enligt vattentjänstlagen. I Karlshamns kommun finns verksamhetsområden för avlopp och vatten. Verksamhetsområdena finns i huvudsak i och omkring tätorterna.

I Karlshamns kommun utgörs den allmänna anläggningen för dagvatten till största delen av ledningsnät med direkt avledning till recipient. Separata verksamhetsområden för dagvatten saknas i dagsläget. En mer hållbar dagvattenhantering har utarbetats genom att kommunens riktlinjer för dagvatten har uppdaterats, vilken finns att läsa i sin helhet under samrådet gällande vattentjänstplanen.

4.1 DEN ALLMÄNNA DRICKSVATTENANLÄGGNINGEN

Den allmänna dricksvattenanläggningen i Karlshamns kommun utgörs i huvudsak av två vattenverk. Den ena anläggningen ligger vid Långasjön, och den andra, som är ett mindre verk, i Ringamåla. Björkenäs försörjs av vatten från Sölvesborgs kommun. I den allmänna dricksvattenanläggningen ingår även två dammanläggningar för reglering av huvudvattentäkten Mien och Långasjönäs i Mieån samt låg- och högvattenreservoarer, tryckstegningsstationer och ett cirka 40 mil långt huvudledningsnät.

I dagsläget (mars år 2025) finns det ingen anläggning som kan förse kommunen med reservvatten. Tillstånd enligt miljöbalken har erhållits från Mark- och miljödomstolen för att anlägga en reservvattentäkt i Mörrumsån. Projektet är i projekteringsfasen, men saknar beslut om finansiering.

4.1.1 Långasjöns vattenverk och vattentäkt

Långasjöns vattenverk försörjer idag större delen av Karlshamns kommun med dricksvatten. Vattenverkets gällande vattendom är AD 70 / 1966. Vattenverket byggdes på 1960-talet och behovet av renovering är mycket stort. Vidare ligger vattenverket dessutom nära sin maximala produktionskapacitet.

Långasjön ligger i Mieåns avrinningsområde. Magasinet för vattentäkten är sjön Mien som ligger i Tingsryds kommun. Mot bakgrund av klimatförändringarna har KEVAB utrett och ansökt om tillstånd enligt miljöbalken för åtgärder som ska säkerställa dricksvattenförsörjningen samt ett ekologiskt hållbart flöde i Mieån. De planerade åtgärderna utgörs av en ersättningsdamm, en ny vattenhushållning samt en ny fiskväg för att öka konnektiviteten i ån. Från det att den nya dammen är anlagd, ska den nya vattenhushållningen prövas under en prövotidsutredning på två år. KEVAB har även påbörjat ett utredningsarbete vid Långasjönäsdammen gällande säkerställandet av dricksvattenförsörjning, hållbar reglering och ökad dammsäkerhet. Tillståndsansökan för att ersätta den gamla dammen med en ny planeras att lämnas in till mark- och miljödomstolen under 2025.

Under år 2008 beslutade kommunen om ett vattenskyddsområde som omfattar stora delar av Mieåns avrinningsområde. Bakgrunden till beslutet är att åns vatten utgör ett bra råvatten och inom åns närområde finns inga större industrier eller avloppsreningsverk som medför risker för föroreningar.

Inom vattenskyddsområde för Mieån finns också behov av utökad tillsyn avseende otillåtna vattenuttag. Dessutom finns det ett antal dammar som bedöms ha bristande säkerhet. Tillsynsåtgärder krävs för att minska risken för dammbrott och en negativ påverkan på råvattenkvaliteten.

Efter omfattande utredningar och analyser, fattade kommunfullmäktige den 8 november 2021 beslut att alternativet med ett nytt vattenverk vid Långasjön var det bästa. Nästa steg i processen var projektering av ett nytt ytvattenverk vid Långasjön, vilken färdigställdes under våren år 2025. Uppförandet det nya vattenverket skulle vara färdigställt till år 2028 enligt ursprunglig tidsplan. Nytt beslut om byggnation förväntas tas i kommunfullmäktige under våren 2025. I väntan på uppförandet av vattenverket kommer det nuvarande vattenverket behöva nödvändiga renoveringar för att klara av att leverera dricksvatten till invånarna i Karlshamn.

4.1.2 Ringamåla vattenverk

Ringamåla vattenverk är ett mindre verk som försörjer Ringamåla tätort. Råvatten tas från en grundvattentäkt med tillstånd från år 2017 i mål M3210-026. För grundvattentäkten finns ett beslutat vattenskyddsområde.

4.1.3 Befintligt ledningsnät

Huvudledningsnätet i Karlshamns kommun består av cirka 48 mil ledning. Av dessa utgör servisledningarna cirka 7 mil. Den uppskattade medelåldern på ledningarna är 46 år, där de äldsta ledningarna är 120 år. Den uppskattade medellivslängden på ledningarna är mellan 50–110 år. De vanligaste materialen på ledningarna är segjärn, gjutjärn och polyeten.

Med syfte av att skapa ett systematiskt arbete för att förnya ledningsnätet, har en förnyelseplan[3] tagits fram. Förnyelseplanen redovisar vilken information om det befintliga ledningsnätet som behöver samlas in, samt hur och i vilken takt det ska ske. Förnyelseplanens syfte är i första hand tillatt klargöra medelålder, livslängd och åtgärdsbehov på ett övergripande plan, men även att underlätta för verksamhetens planering samt att ge ett bra underlag för prioritering av åtgärder och vidare utredningar.

På kommunens ledningsnät finns åtta tryckstegringsstationer. De flesta av dessa är gamla med ålderstigen teknik och de saknar bra skydd. De äldsta stationerna behöver bytas ut, det bedöms ta cirka 2–3 år. Samtliga stationer har anslutits till SCADA för övervakning och styrning.

För låg- och högvattenreservoarerna görs i dagsläget löpande underhåll och inga behov av större åtgärder har identifierats.

[3] Förnyelseplan för VA-ledningsnäten i Karlshamns kommun, 2023-08-11 av Karlshamn Energi och Vatten och SWECO.

Vattenförsörjning ska ordnas i ett större sammanhang om det behövs med hänsyn till människors hälsa och miljö. VA-huvudmannen har en leveransskyldighet av vatten för hushållsändamål. Vid driftstörningar inträffar olika scenario beroende på vilken typ av störning det är fråga om. Det kan tex vara läckor, otjänligt vatten, vattenbrist med mera. Utifrån att större händelser inträffar och dricksvatten inte kan levereras från ledningsnätet har KEVAB tillsammans med kommunens säkerhetsansvarig upprättat en nödvattenplan. Detta för att underlätta för samhället att fungera på ett bra sätt vid större händelser och nödsituationer.

4.1.4 Planerade åtgärder på den allmänna dricksvattenanläggningen

Utöver det löpande arbetet med drift och underhåll, planerar KEVAB att vidta de åtgärder på den allmänna dricksvattenanläggningen som beskrivs i tabell 2. Underlag och planering av det löpande arbetet beskrivs i KEVAB:s interna rutiner och styrdokument.

Tabell 2: Planerade åtgärder på den allmänna dricksvattenanläggningen.

Nr	Del av verksamhet	Mål	Åtgärd	År
V1	Regleringsdamm vid Mien	- Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Anlägga ersättningsdamm och fiskväg.	Pågående–2028
V2	Långasjönäsdammen	- Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Utreda, fatta beslut och åtgärd samt ordna erforderliga tillstånd enligt miljöbalken.	År 2025–2029
V3	Långasjöns VV	- Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Anlägga ett nytt vattenverk.	År 2025–2034
V4	Reservvattentäkt Mörrumsån	- Effektivitet, kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Anlägga intagsanordning, pumpstation och överföringsledning.	År 2025–2034
V5	Tryckstegringsstationer	- Kvalitet och säkerhet	Utbyte av stationer.	År 2025–2032
V6	Ledningsnät	- Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Arbeta enligt förnyelseplan.	Löpande
V7	Ledningsnät	- Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Byte till digitala vattenmätare.	År 2025–2028
V8	Ledningsnät	- Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Områdesmätare enligt mätstrategi.	År 2025–2030
V9	Ventiler och brandposter	- Kvalitet och säkerhet	Ta fram en utökad förnyelseplan.	År 2025

V10	Verksamhetsområde för dricksvatten	- Kvalitet och säkerhet	Uppdatera och upprätta underlag för beslut om VO i kommunfullmäktige.	Sker löpande
V11	Riskreducering huvud-vattentäkt	- Effektivitet, kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Förfinad analys av påverkan från enskilda avlopp inom vatten-skyddsområde samt riktlinjer för differentierad kravställning avseende reduktionskrav i förhållande till gällande skyddsföreskrifter.	År 2025

4.2 DEN ALLMÄNNA SPILLVATTENANLÄGGNINGEN

Den allmänna spillvattenanläggningen i Karlshamns kommun utgörs av Stärnö avloppsreningsverk, dit merparten av avloppsvattnet från det allmänna ledningsnätet leds. Från Björkenäs leds spillvattnet till Sölvesborgs kommun. Till den allmänna spillvattenanläggningen hör även två mindre reningsverk i Halahult och Ringamåla, cirka 100 pumpstationer, ett cirka 33 mil långt huvudledningsnät, cirka sex mil servisledningar samt 8000 brunnar. I de områden i kommunen där självfallssystem inte varit möjligt, finns det även LTA-stationer med tillhörande tryckledningar.

I kommunens tidigare VA-utbyggnadsplan för åren 2022–2029 identifierades fyra områden, av totalt fem, som bedömdes ha behov av en allmän VA-försörjning inom en 7-årsperiod. För dessa identifierade områden är verksamhetsområden framtagna och beslutade för två av områdena, Nötabråne och Köpegårda. När utbyggnaden kan genomföras är i dagsläget oklart på grund av att finansiering saknas i nuvarande budget.

4.2.1 Stärnö avloppsreningsverk – Reningsprocess

Reningsprocessen vid Stärnö avloppsreningsverk (ARV) utgörs av rensgaller, sandfång, försedimentering, biologisk aktivslamprocess, mellansedimentering och slutligen filtrering. Verket tar emot aluminiumrikt vattenverksslam via ledningsnätet, varför relativt lite fällningskemikalie behöver tillsättas på avloppsreningsverket. De övriga kemikalierna som används i processen är polymerer för slamavvattning och kolkälla under kalla årstider. Det renade avloppsvattnet släpps ut sydväst om Flataskärv i Karlshamnsfjärden (kustvattenförekomst SE560900-145280).

Stärnö avloppsreningsverket har varit föremål för en prövotidsutredning, och nu har slutliga villkor erhållits. Ett nytt villkor angående minskning av sjukdomsframkallande organismer har erhållits. Detta innebär att för närvarande behöver inte utgående avloppsvatten desinficeras, dock kan det bli aktuellt längre fram i tiden.

För närvarande finns det behov av att minska volymen tillskottsvatten till Stärnö ARV. Tillskottsvattnet medför risk för bräddning på ledningsnätet samt slamflykt i reningsprocessen. Utöver att minska volymen och flödet av tillskottsvatten, finns det behov av att vidta ett antal tekniska åtgärder på verket för att minska dess sårbarhet. Behov finns även av att förbättra

verkets resurshushållning genom att ställa om till fossilfri energianvändning, optimera gashanteringen samt minska användningen av dricksvatten i reningsanläggningen.

För att kunna utveckla driften på Stärnö ARV har SCADA uppgraderats och mätningen utökats.

4.2.2 Stärnö avloppsreningsverk - Slamhantering

Slammet från reningsprocessen i Stärnö avloppsreningsverk avvattnas och rötas i verkets rötkammare. Cirka 50 % av rötgasen används i gaspanna och nyttjas för uppvärmning av reningsverket, resten facklas. Rötresten avvattnas i en centrifug och avyttras därefter för att till största del användas som gödningsmedel medan en mindre del används för jordtillverkning.

Slammet från Stärnö ARV är REVAQ-certifierat, vilket betyder att slammet uppfyller sådana kvalitetskrav att det kan användas inom jordbruket. REVAQ certifieringen innebär att KEVAB kontinuerligt arbetar för att minska flödet av farliga ämnen till reningsverket för att upprätthålla en hållbar återföring av näringsämnen från slammet.

4.2.3 Stärnö avloppsreningsverk - Kapacitet

Stärnö avloppsreningsverk (ARV) tar emot avloppsvatten från tätorterna Karlshamn, Asarum, Svängsta, Hällaryd, Mörrum, Åryd och Siggarp med omkringliggande bebyggelse. Verket tar även emot slam från enskilda avloppsanläggningar och avloppsreningsverken i Halahult och Ringamåla.

Villkoren i gällande tillstånd för Stärnö ARV, medger en maximal inkommande veckobelastning på 35 000 pe som preciseras i maximal dygns- och årsbelastning av BOD7 (ett mått på biologiskt nedbrytbar substans). År 2023 var maximal inkommande veckobelastning ca 27 700 pe.

Vissa delar av processen som kväverening, rötningshanterng och sedimentering är högt belastade och ligger nära 100% belastning. Dessa delar behöver uppgraderas för att kunna ta emot mer spillvatten.

Avloppsreningsverkets kapacitet bedöms kunna utvecklas ytterligare, bland annat genom att minska volymerna av tillskottsvatten. Om volymerna av tillskottsvatten i systemet minskar, ökar kapaciteten i verket och risken för slamflykt minskar. Genom ett utökat uppströmsarbete kan också åtgärder vidtas på inkommande avloppsvatten.

KEVAB har genomfört en kapacitetsutredning av Stärnö ARV. Resultatet av utredningen visar att utifrån dagens belastning, krävs investeringar i det befintliga verket vid en ökning av belastningen med +2 800pe. Om belastningen ska öka med +4 000pe, krävs en större utbyggnad av verket.

Särskilt viktigt är det att beakta avloppsreningsverkets kapacitet vid större exploateringar och i arbetet med den nya översiktsplanen. Detta gäller även vid industrietableringar, även om Stärnö ARV för närvarande endast tar emot avloppsvatten som motsvarar hushållsspillvatten.

I januari 2025 trädde det reviderade avloppsdirektivet i kraft. Senast den 31 juli 2027 ska det vara infört i svensk lagstiftning. Bestämmelserna gäller först när detta arbete slutförts. Direktivet kan innebära krav på rening av läkemedelsrester.

4.2.4 Halahults och Ringamåla avloppsreningsverk

Halahults och Ringamåla är mindre lokala reningsverk. I Halahult pågår ett arbete med att minska volymerna av tillskottsvatten. Inom en tioårsperiod bedöms biobädden behöva bytas ut. I båda verken finns behov av förbättrad övervakning.

4.2.5 Befintligt ledningsnät

Det allmänna spillvattenledningsnätet i Karlshamns kommun består av cirka 33 mil långa huvudledningar samt cirka sex mil servisledningar. Den större delen av spillvattenledningarna består av betongledningar. Medelåldern på ledningsnätet bedöms vara cirka 38 år, varav de äldsta ledningarna uppskattas till 100 år. Uppskattad medellivslängd för ledningarna är 50–90 år.

En stor andel av volymen spillvatten i ledningsnätet utgörs av tillskottsvatten. Detta vatten härrör bland annat från dagvattenledningar som felaktigt anslutits till spillvattennätet samt inläckage från marken som omger spillvattenledningarna. Genom att reducera volymerna tillskottsvatten minskar kapacitetsproblemen på ledningsnätet och på reningsverket. Energiförbrukning och kostnader minskar och dessutom blir risken för översvämningar och bräddning mindre.

Med syfte att upprätta ett systematiskt arbete för att förnya ledningsnätet och minska volymerna tillskottsvatten togs år 2023 en förnyelseplan fram. Förnyelseplanen redovisar vilken information om ledningsnätet som behöver samlas in samt omfattar en utvärderingsmodell för prioritering baserad på platsspecifik och relevant data. Bara insamling av data är ett omfattande arbete eftersom det bland annat innebär flödesmätningar, filmningar av ledningar med mera.

Som ett första steg i arbete för att minska volymerna av tillskottsvatten har en utredning påbörjats för de delområden inom kommunen som har mycket tillskottsvatten i ledningarna. Först ut är Åryd, och därefter Hällaryd. Vid utredningen har det konstaterats stora problem med tillskottsvatten i läckande brunnar i Åryd. Även problem med läckande ledningar har identifierats samt felkopplade brunnar och stuprör hos fastighetsägare. Ett omfattande åtgärdspaket har tagits fram innehållande åtgärder både på den allmänna och privata delen av ledningsnätet. Utöver spillvattenledningsnätet omfattar även förnyelseplanen vattenledningsnätet och dagvattenledningsnätet. Ledningarna ligger ofta i samma ledningsgrav, vilket kan ge samordningsvinster.

4.2.6 Befintliga pumpstationer

På kommunens ledningsnät finns cirka 100 pumpstationer. Generellt har de befintliga pumpstationerna hög medelålder och dålig kondition.

Många pumpstationer är slitna och gamla utan modern säkerhetsutrustning eller modernt styr- och övervakningssystem, Detta innebär att driftpersonalen fysiskt måste åka och inspektera anläggningen för att se att allt är ok. Sammantaget utgör allt detta en dålig arbetsmiljö för driftpersonalen.

Samtliga pumpstationer behöver kopplas till ett överordnat övervakningssystem, SCADA, samt uppgraderas i form av översyn av pumpar, rörgalleri samt utbyte av el, styr och mätning. Detta bidrar till bättre driftsäkerhet och en god och säker arbetsmiljö där driftpersonalen inte behöver besöka anläggningen fysiskt lika ofta.

De stora volymerna tillskottsvatten medför kapacitetsproblem för pumparna. Kapacitetsproblem åtgärdas genom utbyte av hel station eller utbyte av pump om detta är tillräckligt.

Byts en station ut eller sätts en hel ny station har 3 standardsstationer tagits fram för att systematisera arbetet. Detta för att säkerställa god arbetsmiljö, reservdelshållning, minska driftkostnader, minimera idriftsättningstiden samt minimera investeringskostnaden .De tre typerna av standardpumpstationer är huvudpumpstationer, normalpumpstationer och små pumpstationer. En utbytesprioritering har tagits fram med en takt om utbyte av två stationer per år och uppgradering av tio stationer per år.

4.2.7 LTA-system

I de fall där de befintliga förhållandena såsom markförhållanden och topografi har medfört att det har varit svårt och dyrt att anlägga ett spillvattennät med självfall, har i stället ett LTA-system (lätt trycksatt avlopp) anlagts. Detta innebär att varje abonnent har en mindre pumpstation på den egna fastigheten. Totalt finns det ca 185 LTA-stationer i kommunen.

Eftersom en säker drift av pumpstationerna är viktig för avledningen av avloppsvattnet behövs ett samlat grepp över LTA-stationerna tas. Detta så att uppgifter om status och planering av underhåll kan systematiseras.

4.2.8 Planerade åtgärder på den allmänna spillvattenanläggningen

Utöver det löpande arbetet med drift och underhåll planerar KEVAB att vidta de åtgärder på den allmänna spillvattenanläggningen som beskrivs i tabell 3. Underlag och planering av det löpande arbetet beskrivs i KEVAB:s interna rutiner och styrdokument.

Tabell 3. Planerade åtgärder på den allmänna spillvattenanläggningen.

Nr	Del av verksamhet	Mål	Åtgärd	År
S1	Stärnö ARV	- Effektivitet - Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Utredning av teknisk lösning för att förhindra slamflykt.	Pågår till år 2026
S2	Stärnö ARV	- Samarbete, effektivitet, - Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Uppströmsarbete, arbeta med avtalskunder, samt avtal gällande mottagande av externslam.	Löpande
S3	Stärnö ARV	- Effektivitet - Långsiktighet	Utredning av optimerad gasanvändning.	År 2025
S4	Halahult ARV	- Effektivitet - Långsiktighet	Utbyte av biobädd.	Inom 10 år
S5	Halahult och Ringamåla ARV	- Effektivitet - Kvalitet och säkerhet	Koppla upp mot SCADA för förbättrad driftkontroll.	År 2028
S6	Ledningsnät	- Effektivitet - Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Arbeta enligt förnyelseplan.	Löpande

S7	Pumpstationer	- Effektivitet, kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Utbyte av två pumpstationer per år.	Två per år
S8	Verksamhetsområde för avlopp	- Långsiktighet - Kvalitet och säkerhet	Byta ut VO avlopp mot VO spillvatten, VO dagvatten fastighet och VO dagvatten gata.	pågående
S9	Verksamhetsområde för spillvatten	- Kvalitet och säkerhet	Uppdatera och upprätta underlag för beslut om VO i kommunfullmäktige.	Löpande

4.3 DEN ALLMÄNNA DAGVATTENANLÄGGNINGEN

4.3.1 Befintligt ledningsnät

Det allmänna dagvattenledningsnätet i Karlshamns kommun består av cirka 18 mil huvudledningar samt ytterligare fyra mil servisledningar, där större delen utgörs av betongledningar. Medelåldern på ledningsnätet bedöms vara cirka 46 år med en uppskattad medellivslängd på 60–100 år.

Ledningsnätet består av flera mindre separerade ledningsnät som går till närmaste recipient. Några större system finns också, exempelvis vid utloppet i Näsviken.

4.3.2 Befintliga pumpstationer

På det befintliga ledningsnätet finns tre pumpstationer. De framtida klimatförändringarna såsom stigande havsnivåer och ökad nederbörd, gör att befintliga stationer behöver uppgraderas och nya uppföras.

4.3.3 Befintliga dagvattenanläggningar

I dagsläget finns det tre dagvattendammar i Karlshamns kommun. På några platser inom kommunen hanteras dagvattnet genom ett dikessystem i stället för ledningar.

4.3.4 Befintliga dagvattenutlopp

Det finns cirka 200 dagvattenutlopp till recipient inom kommunen.

4.3.5 Planerade åtgärder på den allmänna dagvattenanläggningen

Utöver det löpande arbetet med drift och underhåll, planerar KEVAB att vidta de åtgärder på den allmänna dagvattenanläggningen som beskrivs i tabell 4. Underlag och planering av det löpande arbetet beskrivs i KEVAB:s interna rutiner och styrdokument.

Tabell 4: Planerade åtgärder på den allmänna dagvattenanläggningen.

Nr	Del av verksamhet	Mål	Åtgärd	År
D1	Verksamhetsområde för dagvatten	- Kvalitet och säkerhet	Identifiera och upprätta underlag för beslut om VO i kommunfullmäktige.	Pågående, sker senare löpande
D2	Dagvattenanläggning Jannbergsvägen/Storgatan i Asarum	- Kvalitet och säkerhet	Rening och fördröjning av dagvatten från centrala delar av Asarum.	Inom 12 år
D3	Kombinerat ledningsnät	- Kvalitet och säkerhet, långsiktighet	Separera ledningarna till enskilda spill- och dagvattenledningar.	Inom 12 år
D4	Ledningsnät	- Effektivitet - Kvalitet och säkerhet - Långsiktighet	Arbeta enligt förnyelseplan.	Löpande

4.4 ABONNENTER OCH VERKSAMHETSOMRÅDEN

4.4.1 Befintliga verksamhetsområden

I Karlshamns kommun finns verksamhetsområden för avlopp och vatten. Verksamhetsområdena finns i huvudsak i och omkring tätorterna. I vissa områden finns endast verksamhetsområde för vatten, men i huvudsak sammanfaller de båda vattentjänsterna. Kommunens verksamhets-områden har inte aktualiserats sedan lång tid tillbaka. Det finns därför ett behov av att se över, uppdatera och eventuellt justera befintliga verksamhetsområden. Detta arbete pågår för närvarande. Förslag till nya verksamhetsområden har tagits fram, men är i dagsläget inte beslutade.

Inom verksamhetsområdet ”*avlopp”* ingår spill- och dagvatten. Nästan alla fastigheter inom de befintliga verksamhetsområdena har vattentjänsten spillvatten och många har även dagvatten, dock inte samtliga. KEVAB har därför identifierat verksamhetsområden för *Dagvatten Fastighet* samt för *Dagvatten Gata*, vilka kommer skickas till kommunfullmäktige för beslut.

Inom verksamhetsområdena är KEVAB skyldiga att ordna med respektive vattentjänst. Detta sker genom att en förbindelsepunkt till ledningsnätet ordnas vid gränsen till respektive fastighet, om inte särskilda skäl enligt 12 § vattentjänstlagen föreligger. Samtliga fastighetsägare som fått en förbindelsepunkt inom ett verksamhetsområde är skyldiga att betala anslutningsavgift och brukningsavgift enligt gällande VA-taxa.

4.4.2 Avtalsanslutna gemensamhetsanläggningar (GA)

Det är möjligt att ansöka om privata avtalsanslutningar av gemensamhetsanläggningar i bebyggelseområden som inte bedöms omfattas av 6 §. Det finns dock ingen garanti för att de tekniska förutsättningarna på den allmänna anläggningen medger detta eller att KEVAB har möjlighet att tillmötesgå den som söker. Det är alltid den sökande som har ansvar för utredningar, markåtkomst, tillstånd, anläggande med mera fram till den förbindelsepunkt som KEVAB anvisar.

Om avtal tecknas kommer krav ställas på att det lokala ledningsnätet och att eventuella pumpstationer ska utformas enligt KEVAB:s anvisningar.

I Karlshamns kommun finns ett antal bebyggelseområden som är anslutna till den allmänna VA-anläggningen utan att området omfattas av verksamhetsområde. Dessa är anslutna genom avtal mellan VA-huvudmannen och den samfällighet som äger och sköter gemensamhetsanläggningen (det lokala ledningsnätet).

När det finns en samfällighet som äger och har ansvaret för gemensamhetsanläggningen bedöms det inte föreligga en praktisk risk för påverkan på människors hälsa eller miljön, även om området kan bedömas omfattas av 6 § vattentjänstlagen. Kommunen avser därför inte besluta om verksamhetsområde i dessa fall.

4.4.3 Avtalsanslutna enskilda fastigheter

Utanför befintliga verksamhetsområden finns även enskilda fastigheter som är anslutna till den allmänna anläggningen utan att omfattas av verksamhetsområdet. Dessa fastigheter är anslutna genom avtal med KEVAB.

Sådana avtalsanslutningar ska ske uteslutande på fastighetsägarens initiativ. Möjligheten att ansöka om avtalsanslutning för enskilda fastigheter bedöms vara en god service för kommunens invånare trots att ett kommunalt ansvar för VA-försörjning inte föreligger. Det finns dock ingen garanti för att alla ansökningar om enskilda avtalsanslutningar kan beviljas eftersom det måste vara tekniskt möjligt och funktionen på den allmänna anläggningen inte får äventyras.

Det är alltid den sökande som har ansvar för utredningar, markåtkomst, tillstånd, anläggande med mera fram till den förbindelsepunkt som KEVAB anvisar.

4.5 ANSVAR FÖR DEN ALLMÄNNA VA-FÖRSÖRJNINGEN

4.5.1 VA-huvudman

I Karlshamns kommun är det Karlshamn Energi Vatten AB (KEVAB) som är kommunens VA-huvudman. Kommunens skyldighet att ordna VA-försörjning för ett visst område anges i 6 § vattentjänstlagen (se avsnitt 5.1) och omfattar normal hushållsanvändning samt avledning av dagvatten upp till dimensionerande regn upp till skälig nivå av säkerhet från förbindelsepunkt till recipient. Kommunen har ansvaret för att arbeta med att identifiera och hantera risker i samband med skyfall och katastrofala regn. Genom avtal kan kommunen även förse andra aktörer så som samhällsviktig verksamhet och industri med allmän VA-försörjning.

Vidare anges i vattentjänstlagen att för det geografiska område som förses med allmän VA-försörjning ska kommunfullmäktige fatta beslut om verksamhetsområde för den aktuella vattentjänsten, det vill säga dricksvatten, spillvatten och/eller dagvatten fastighet och dagvatten gata.

KEVAB har ansvar för att genomföra lagstadgad redovisning till ansvariga myndigheter, så som Miljöförbundet Blekinge Väst, Naturvårdsverket och Livsmedelsverket. Redovisningen omfattar exempelvis utsläppsvärden, dricksvattenkvalitet och lagefterlevnad av gällande tillstånd.

4.5.2 Fastighetsägare

I vattentjänstlagen regleras även förhållandet mellan VA-huvudman och ägare till fastigheter (och motsvarande) inom verksamhetsområden. I allmänna bestämmelser för brukande av Karlshamns kommuns allmänna vatten- och avloppsanläggning (ABVA), som beslutas av kommunfullmäktige, preciseras ansvarsfördelningen. I ABVA anges till exempel på vilket sätt både VA-huvudman och fastighetsägare får använda den allmänna VA-anläggningen samt var gränsen mellan den allmänna och privata anläggningen går.

Fastighetsägare inom verksamhetsområden har ansvar för avvattning av normaldagvatten på den egna fastigheten fram till förbindelsepunkt, men får inte släppa dagvatten till den allmänna anläggningen som till exempel orsakar huvudmannen skador. Detta gäller både kvalitet och kvantitet.

Fastighetsägare utanför verksamhetsområden har även ansvar för avledning av dagvatten till recipient. Motsvarande gäller för väghållare. För större dagvattenflöden har samtliga fastighetsägare ansvar för avvattning och avledning. Avvattning och bortledande av dagvatten får inte påverka intilliggande fastigheter eller orsaka skada.

Fastighetsägare inom verksamhetsområden och andra som är anslutna till den allmänna VA-anläggningen ska betala VA-avgifter enligt kommunfullmäktiges fastställda VA-taxa. De avgifter som tas ut får inte överstiga de kostnader som är nödvändiga för att ordna och driva VA-anläggningen och fördelningen ska vara skälig och rättvis för abonnenterna.

4.5.3 Miljöförbundet Blekinge Väst

Miljöförbundet Blekinge Väst (Miljöförbundet) är den kommunala tillsynsmyndigheten för Karlshamns kommun. Miljöförbundet har ansvar för tillsyn på den allmänna VA-anläggningen. Miljöförbundet har även tillsyn på enskilda avlopp, se nedan avsnitt 5.3.3.

5 Enskild VA-försörjning

Med enskild VA-försörjning avses dricks-, spill- och dagvattenförsörjning utanför kommunens verksamhetsområden för VA-försörjning, det vill säga alla anläggningar där kommunen inte är huvudman. En enskild VA-anläggning ägs, sköts och underhålls *alltid* av en privat aktör.

Avloppsanläggningar som försörjer en fastighet kallas *små avlopp* och fastigheter med egen dricksvattenbrunn är en *enskild dricksvattentäkt*. Anläggningar som förser flera fastigheter med dricksvatten, avlopp eller med dagvattenhantering är enskilda gemensamhetsanläggningar.

5.1 DRICKSVATTEN

5.1.1 Dricksvattenbrunnar för enstaka hus

Antalet enskilda dricksvattenbrunnar i Karlshamns kommun är okänt, då dricksvattenbrunnar inte omfattas av tillsyn från tillsynsmyndigheten. Eftersom det finns flera bebyggelseområden i kommunen som ligger inom verksamhetsområde för dricksvatten, men inte har kommunalt avlopp är det rimligt att anta att antalet enskilda dricksvattenbrunnar är färre än enskilda avloppsanläggningar.

I Karlshamns kommun är det anmälningspliktigt att anlägga en ny grundvattentäkt 300 meter från kustlinjen, liksom för fastigheter som ligger inom vattenskyddsområden.

5.1.2 Enskilda större dricksvattentäkter

I Karlshamns kommun finns två kända enskilda dricksvattentäkter där fler än 50 personer är anslutna, eller där vattenuttaget är mer än tio kubikmeter per dygn; en för Södra Hoka kursgård och en för Södra Cell i Mörrum. Ingen av vattentäkterna har något beslutat skyddsområde.

I Södra Hoka finns restaurang och kursgård. Den borrade dricksvattenbrunnen ligger troligen inom vattenskyddsområdet för kommunens huvudvattentäkt. Södra Cell tar vatten från Mörrumsån och bereder det för användning i personalutrymmen. Södra Cell förser även ett antal närliggande bostäder med dricksvatten.

5.2 SPILLVATTEN

5.2.1 Små avlopp i Karlshamns kommun

År 2009 inventerades cirka 3000 små avlopp inom Karlshamns kommun. Avloppen fick då statusen *”godkänd*” eller ”*bör åtgärdas*”. Utifrån resultatet av inventeringen ställdes sedan krav på åtgärder hos ägaren. Av dessa bedöms cirka 1300 små avlopp vara åtgärdade och godkända. Det finns dock ett antal små avlopp som inte inventerades under år 2009. Idag har Miljöförbundet Blekinge Väst uppgifter om minst 400 små avlopp/fastigheter som inte har inventerats. Det pågår dock arbete med att identifiera fastigheter som har små avlopp som inte fungerar.

Efter den inventering som gjordes under år 2009 har flera områden inom kommunen byggts ut med allmän VA-försörjning. Hur många fastigheter som har anslutits utav de som inventerades

under år 2009 är svårt att uppskatta. Detta då vissa av utbyggnadsområdena aldrig inventerades då man hade information om att utbyggnad kommer ske inom några år.

Krav på åtgärd av små avlopp riktades först till de avlopp som hade ansluten WC där det fanns ett direktutsläpp eller okänd rening efter slamavskiljare. Därefter ställdes krav på de små avlopp som bestod av stenkistor och sjunkbrunnar. Av dessa kategorier är de flesta av avloppen åtgärdade. I de områden som fanns med som utbyggnadsområden i VA-planen från år 2013 har små avloppsanläggningar bestående av stenkistor och sjunkbrunnar dock fått avvakta med åtgärd tills allmänt VA fanns tillgängligt. Därför finns det inom vissa områden fortfarande kvar många små avlopp som består av stenkistor och sjunkbrunnar. Då VA-planen har justerats, och då en del av dessa områden har bortprioriterats för VA-utbyggnad, pågår nu arbete med att ställa krav på åtgärder för de små avlopp som har blivit underkända.

Äldre infiltrationer, markbäddar och övriga äldre anläggningar som behöver bytas ut har ännu inte fått krav på åtgärd. Arbete med att ställa krav på åtgärder påbörjades under år 2021.

I Karlshamns kommun finns det ett antal fritidshus som under inventeringen år 2009 uppgav att de har separata system för klosettvatten och bad-, disk- och tvättvatten (BDT). Krav har inte ställts på åtgärd på dessa fastigheter. Flertalet av dessa anläggningar kan ha behov av åtgärder, både på BDT-anläggningen och toalettlösningen.

5.2.2 Tillsyn

Baserat på uppgifter från avloppsinventeringen som utfördes år 2009 skrivs idag beslut om förbud för utsläpp av avloppsvatten. Tiden för att åtgärda anläggningen beslutas normalt till två år.

5.2.3 Prövning

När Miljöförbundet Blekinge Väst prövar en ansökan om små avlopp görs en bedömning utifrån de befintliga förhållandena på platsen, risk för påverkan på människors hälsa och på miljön. Bedömningen görs med stöd av uppgifter i ansökan, allmänt tillgängligt kunskapsunderlag, remissförfarande till berörda samt inspektion i fält. Vid fältbesöket ska en provgrop finnas om vatten ska infiltreras i marken, oavsett om det är i syfte att rena vattnet eller bara kvittblivning av redan renat avloppsvatten. I ansökningar som berör vattenskyddsområden, läggs ett större fokus på skyddsnivå gällande hälsoskydd för att säkerställa god dricksvattenkvalitet. Samtliga ansökningar inom vattenskyddsområden skickas på remiss till KEVAB.

Efter erhållet tillstånd kan fastighetsägaren påbörja anläggningsarbetet av avloppet. Detta ska ske inom två år från det att tillståndet utfärdades och vara slutfört inom fem år. När anläggningen är färdigställd skickas en entreprenörsrapport och foton från anläggningsarbetet till Miljöförbundet Blekinge Väst för kontroll. Om avloppsanläggningen är utförd i enlighet med utfärdat tillstånd, så får fastighetsägaren ett slutmeddelande som ska förvaras tillsammans med tillståndet. En kopia skickas till Västblekinge Miljö AB (VMAB) som underlag för slamhämtningen.

5.2.4 I väntan på allmän VA-försörjning

Vid prövning av små avloppsanläggningar som är belägna inom områden som omfattas av VA-utbyggnadsplanen, meddelas i besluten villkor om att anslutning till den allmänna anläggningen ska ske när förbindelsepunkt är anvisad. Krav på avloppsanläggningens funktion ställs enligt Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) samt med hänsyn till VA-huvudmannens

skyldighet att ersätta fastighetsägaren för nyare anläggningar. Samtliga ansökningar gällande små avlopp inom § 6-områden som omfattas av VA-utbyggnadsplanen skickas på remiss till KEVAB.

5.3 ANSVAR ENSKILD VA-FÖRSÖRJNING

5.3.1 Fastighetsägare

En fastighetsägare har ansvar för VA-försörjningen på den egna fastigheten och är enligt miljöbalken verksamhetsutövare. Som verksamhetsutövare ska man ha erforderlig kunskap om sin anläggning.

Avloppsanläggningen ska anläggas och skötas så att den uppfyller gällande krav enligt miljöbalken med tillhörande förordningar, föreskrifter och allmänna råd. För att anlägga ett enskilt avlopp med WC behöver fastighetsägaren söka tillstånd hos Miljöförbundet Blekinge Väst.

Dricksvattnets kvalitet bör i normalfallet kontrolleras av fastighetsägaren vart tredje år, och de parametrar som analyseras bör inte överskrida de riktvärden som finns i Livsmedelsverkets råd om enskild dricksvattenförsörjning[4]. Det är också fastighetsägarens ansvar att se till att brunnen hålls i gott skick.

5.3.2 Samfälligheter

Gemensamhetsanläggningar bildas genom en lantmäteriförrättning där beslut tas om ansvar och fördelning av kostnader för anläggande, drift och underhåll. En gemensamhetsanläggning är knuten till de fastigheter som fått andel i den. I samband med lantmäteriförrättningen kan en samfällighetsförening bildas för att sköta anläggningen. Samfällighetsföreningens ansvar motsvarar fastighetsägarnas ansvar enligt avsnitt *5.2 Fastighetsägare*. Utan samfällighetsförening är det de berörda fastighetsägarna som delar på ansvaret.

I Karlshamns kommun finns flera enskilda gemensamhetsanläggningar i form av lokala ledningsnät med villapumpar som är anslutna till den allmänna anläggningen i en förbindelsepunkt. I dessa fall är det samfälligheten som äger, sköter och underhåller anläggningen mellan förbindelsepunkten och respektive fastighet.

5.3.3 Miljöförbundet Blekinge Väst

I Karlshamns kommun är det kommunalförbundet Miljöförbundet Blekinge Väst som utgör tillsyns- och prövningsmyndighet för den enskilda VA-försörjningen. I ansvaret ingår även en viss rådgivning till fastighetsägaren. Det bör dock noteras att omfattningen av rådgivningen är begränsad på grund av myndighetens roll i samband med prövning av enskilda avlopp enligt lagstiftningen.

[4] Livsmedelsverket råd om enskild dricksvattenförsörjning

5.3.4 Karlshamns kommun

I Karlshamns kommun är det Stadsbyggnadsenheten som hanterar förhandsbesked och bygglov. I samband med ansökningar som ligger utanför detaljplanelagt område, har kommunen ansvar för att bedöma om platsen för tillkommande bebyggelse är lämplig med bland annat hänsyn till möjligheterna att anordna vatten- och avloppsförsörjning. Till stöd för bedömningen anger miljöbalken att nya dricksvattenanläggningar ska utformas så att olägenheter undviks, och en långsiktig hushållning med naturresurserna säkerställs. Stadsbyggnadsenheten tar hjälp i denna bedömning genom remiss till Miljöförbundet Blekinge Väst.

6 Riktlinjer för dagvatten

6.1 DAGVATTEN

Dagvatten är tillfälligt förekommande avrinnande vatten från exempelvis markytor, tak, gator och andra hårdgjorda ytor. Begreppet *dagvatten* används för vatten inom områden som är exploaterade. En stor del av dagvattnet utgörs av regn- eller smältvatten, men kan också uppkomma från marken i samband med att grundvatten tillfälligt tränger upp. Även dräneringsvatten från husgrundsdräneringar ingår i begreppet.

6.2 INLEDNING

Förutsättningarna för att hantera dagvatten har under de senaste åren förändrats, vilket framför allt beror på klimatförändringarna och ökade krav kring omhändertagandet av dagvatten. Enligt SMHI förväntas den intensiva nederbörden i Blekinge öka med cirka 20%, dessutom förväntas skyfall förekomma mer frekvent[5] liksom torka på sommaren. Klimatförändringarna inträffar samtidigt som urbaniseringen av städerna ökar. Urbaniseringen har inneburit att städerna har allt fler hårda ytor där vattnet inte släpps igenom och färre gröna områden där regnvattnet kan infiltreras och rinna ner till grundvattnet. Den ökade nederbörden i kombination fler hårda ytor gör att vattnet inte kan rinna undan utan skapar översvämningar.

I enlighet med EU:s vattendirektiv ställs också hårdare krav på dagvattnets kvalitet för att inte förorena recipienterna och att målet om god status ska uppnås. För att möta framtidens klimat och ökade juridiska krav, har Karlshamns kommun tagit fram reviderade riktlinjer för hanteringen av dagvattenfrågor[6]. Syftet med riktlinjerna är att ge vägledning gällande hantering av dagvatten vid både ny och befintlig bebyggelse, samt även i processerna med fysisk planering och projektering. Dokumentet beskriver även ansvarsfrågan kring dagvattenhantering.

Riktlinjerna för dagvattenhantering beskriver även Karlshamns kommuns målsättning och tillvägagångssätt i arbetet rörande dagvattenfrågor och utgör ett styrdokument för den fysiska planeringen.

6.3 ALLMÄNNA RIKTLINJER

Målet med riktlinjerna för dagvattenhanteringen är att skapa en långsiktig fungerande och robust hantering av dagvatten, där synen på, och hanteringen av dagvatten, så långt som möjligt ska vara samstämmig. Alla aktörer som hanterar dagvatten på olika sätt ska uppmuntras att följa riktlinjerna, verka för en förbättring av dagvattenhanteringen samt känna till både sitt eget och andras ansvar vad gäller hanteringen av dagvatten.

För att uppnå en hållbar dagvattenhantering har följande allmänna riktlinjer formulerats för Karlshamns kommun:

[5] Fördjupad klimatscenariotjänst | SMHI

[6] Riktlinjer för dagvattenhantering, Karlshamns kommun 2025

- Dagvattensystem, bebyggelse, gator och allmän platsmark ska utformas så att skadliga översvämningar ej kan uppstå vid kraftig nederbörd. Vid utformning ska även framtida klimatförändringar beaktas.
- Dagvatten ska tas om hand så nära källan som möjligt.
- Förorening av dagvatten ska begränsas vid källan.
- Dagvattensystem ska utformas med hänsyn till platsens förutsättningar, dagvattnets föroreningsgrad och recipientens känslighet.
- Dagvattenflöden ska reduceras och regleras så att belastning på ledningsnät och recipienter begränsas.
- Ledningar ska dimensioneras enligt Svenskt Vattens anvisningar[7] och med hänsyn till klimatförändringen.
- Hänsyn ska tas till kravet att försämring av miljökvalitetsnormer för yt- och grundvatten vid exploatering och ombyggnation inte riskeras.
- Om möjligt prioritera att avsätta mark för dagvattenhantering i nya detaljplaner samt vid exploatering. Vid behov ska en dagvattenutredning genomföras med bedömning av fördröjning- och reningsbehov samt med förslag på teknisk lösning.

För att målet gällande långsiktig hantering av dagvatten ska uppnås uppmuntras följande prioriteringsordning:

1. Lokalt omhändertagande av dagvatten ska vara det första alternativet vid planering och exploatering.

2. Om lokalt omhändertagande inte är möjligt, inte räcker till eller av andra orsaker är olämpligt ska dagvattnet ledas till en lämplig plats för fördröjning och rening.

3. Dagvattenledningar direkt till recipient får endast användas när alla andra alternativ och recipientens påverkan är utredd.

Riktlinjerna hålls aktuella genom att de aktualiseras i linje med vattentjänstplanens uppdatering vart 4:e år.

6.4 VÄGLEDNING VID KRAVSTÄLLNING OCH DIMENSIONERING AV DAGVATTEN

Dagvattensystem utformas med trög öppen hantering och/eller markförlagda rörsystem. De allmänna dagvattensystemen dimensioneras för regn med en viss återkomsttid. När återkomsttiden överskrids i samband med skyfall, och dagvattensystemens kapacitet därmed

[7] Svenskt Vatten P110- Avledning av dag-, drän- och spillvatten,2016

överskrids, kommer nederbörden att samlas på markytan i lågt belägna områden. Skyfallshanteringen blir då ett kommunalt ansvar och en viktig fråga för den kommunala planeringen.

Som grund för dimensionering av nya dagvattensystem inom Karlshamns kommun gäller de aktuella minimikrav för återkomsttider för regn som Svenskt Vatten[8] anger. Gällande krav är de som anges i tabell 5 nedan. För att ta höjd för de framtida klimatförändringarna ska valda dimensionerande regn ökas med klimatfaktorn 1,25.

Tabell 5: Minimikrav på återkomsttider för regn vid dimensionering av nya dagvattensystem enligt Svenskt Vatten publikation P110 (2016).

	VA-huvudmannens ansvar		Kommunens ansvar
Nya duplikatsystem	Återkomsttid för regn vid fylld ledning	Återkomsttid för trycklinje i marknivå	Återkomsttid för marköversvämning med skador på byggnader
Gles bostadsbebyggelse	2	10	> 100 år
Tät bostadsbebyggelse	5	20	> 100 år
Centrum-och affärsområden	10	30	> 100 år

VA-huvudmannens ansvarar för utformningen av den allmänna VA-anläggningen tills det att det allmänna dagvattensystemet är fullt och dagvattnet når markytan.

Figur 6: Illustration över höjdsättning och ansvarsfördelning gällande dagvatten utifrån Svenskt Vattens publikation P110 (2016).

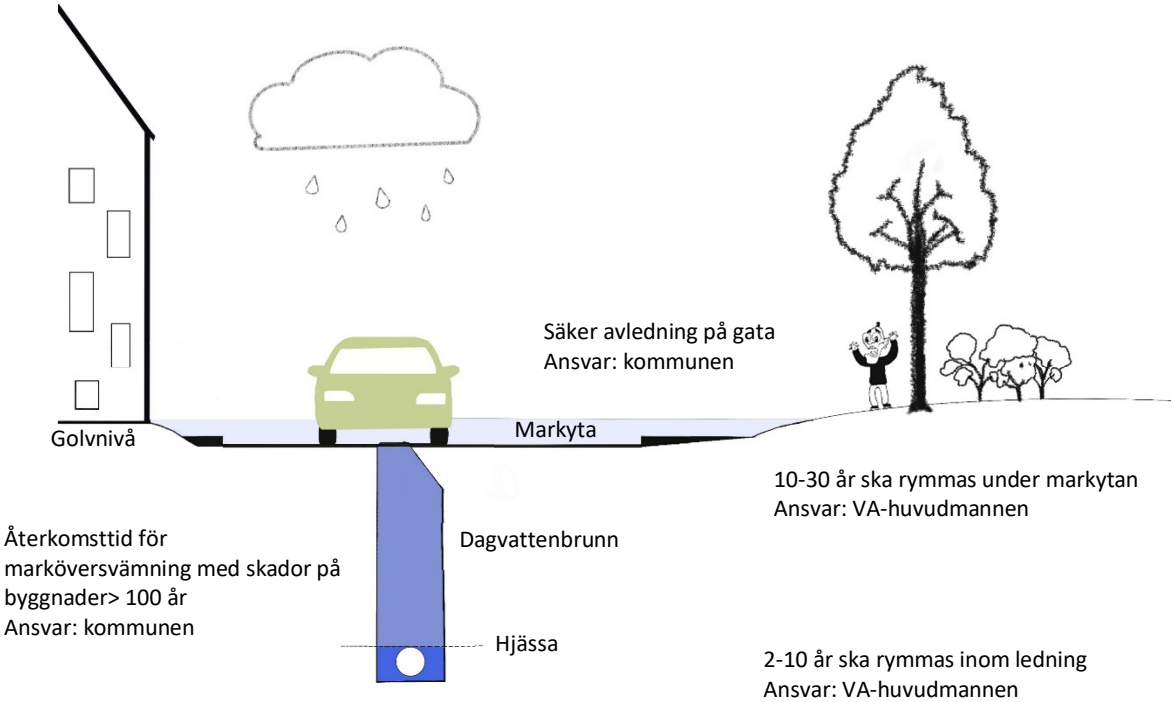

[8] Svenskt Vatten P110- Avledning av dag-, drän- och spillvatten,2016

7 Klimatpåverkan på VA-anläggningar

Inom ramen för vattentjänstplanen har klimatpåverkan på befintliga VA-anläggningar studerats. Tre olika analyser har genomförts för att kunna identifiera åtgärder som behöver göras på kommunens VA-anläggningar; skyfallskartering, påverkan av stigande havsnivå samt påverkan av höga flöden från vattendrag. Resultatet av analyserna kan ses i avsnitten nedan. De befintliga VA-anläggningar som omfattas av analyserna är följande:

- **Dricksvatten:** Vattenverk, Högvattenreservoar och Tryckstegringsstation
- **Spillvatten:** Avloppsreningsverk, Pumpstation och LTA-station
- **Dagvatten:** Pumpstation och Dagvattendammar

Det allmänna VA-ledningsnätet omfattas ej av analyserna men för att få en uppfattning om påverkan på spillvattenledningsnätet har analyserna kombinerats med anläggningens geografiska information för att se påverkan på spillvattenbrunnar i ledningsnätet.

För att kunna prioritera de olika identifierade åtgärderna som krävs på VA-anläggningarna har en riskbedömning utförts som är baserad på sannolikhet och konsekvens. Riskbedömningen redovisas i avsnitt *7.3 Riskbedömning.*

7.1 PÅVERKAN AV SKYFALL

Enligt 6 b § LAV ska vattentjänstplanen innehålla *kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna VA-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning på grund av skyfall.*

Vad är skyfall? Ett skyfall kan beskrivas som en *extrem regnhändelse där nederbörden faller med hög intensitet*. SMHI definierar skyfall som ett regn om *minst 50 mm på en timme* eller *minst en mm på en minut*. En annan vanlig definition av skyfall är *ett klimatkompenserat 100-årsregn*.

För beaktande av klimatförändringar rekommenderas att de kunskaper som är aktuella ska följas. I dagsläget rekommenderas av länsstyrelsen i Blekinge samt MSB[9] att klimat-scenariot RCP 8,5 ska användas vid bedömning av översvämningsrisker i fysisk planering kopplat till skyfall. Rekommendationen kan dock förändras i framtiden när ytterligare kunskaper har erhållits. På SMHI:s hemsida kan aktuell regional statistik för extrema korttidsregn utifrån RCP 8,5 tas fram. För klimatperioden år 2071–2100 definieras ett 100-års regn med varaktigheten 60 min som 53.6 ± 8.5 mm.

I samband med att föreliggande vattentjänstplan har arbetats fram, har en skyfallskartering genomförts för hela kommunen för att identifiera behov av åtgärder på de allmänna VA-anläggningarna vid ett skyfall. Då Karlshamns kommun utgör en kustkommun, har även den framtida havsnivåhöjningen samt 200-årsflöde för Mieån och Mörrumsån inkluderats i underlaget för bedömningen.

[9] Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskaps verksamhet.

Vid skyfallskarteringen har den webbaserade mjukvaran Scalgo Live använts där två olika skyfallsscenarion har analyserats för att se hur dessa påverkar VA-anläggningar i Karlshamns kommun. De två skyfallsscenarierna är:

1. Skyfallsscenario: 55 mm (100-års regn)
2. Framtida värsta scenario: 130 mm (200-års regn med klimatfaktor)

Den höjdmodell som används som underlag, baseras på lantmäteriets nationella höjddatabas. Scalgo är en statisk modell med konstant nederbörd som appliceras på markytan. Modellen tar ej hänsyn till tidsperspektivet vilket betyder att dynamiska effekter som hastighet, varaktighet eller flödet på det ytavrinnande vattnet ej kan tas fram. Resultatet från analysen blir en översvämningsutbredning med vattendjup och volym samt ytliga rinnvägar. I analysen tas även hänsyn till markens infiltrationskapacitet för att leda undan det ytavrinnande vattnet.

Resultatet av skyfallsanalysen visade att för scenario 1 (100-års regn) påverkades totalt 13 VA-anläggningar i kommunen, varav åtta spillvattenpumpstationer, en dagvattenpumpstation och fyra LTA-stationer. Utöver detta påverkas 155 spillvattenbrunnar, vilket utgör 1,9 % av alla brunnar på spillvattennätet. Resultatet visar också att i scenario 2 (framtida värsta scenario – 200-års regn) påverkas totalt 17 VA-anläggningar, varav tio spillvattenpumpstationer, en dagvattenpumpstation, två tryckstegringsstationer och fyra LTA-stationer. Utöver detta påverkas 369 spillvattenbrunnar, vilka utgör 4,4% av samtliga brunnar på spillvattennätet.

Överlag är det värt att notera att vid ny exploatering, är det viktigt att ta hänsyn till regn av skyfallskaraktär, då skyfall ej får orsaka skador på byggnader.

7.2 PÅVERKAN AV STIGANDE HAVSNIVÅ

Inom ramen för arbetet med vattentjänstplanen har påverkan av stigande havsnivå analyserats. Den framtida havsnivån som har analyserats är +3,6 m. Denna nivå härstammar från beräkning av lämplig säkerhetsnivå enligt *Riktlinjer för bedömning av översvämningsrisk längs Blekinges kust med hänsyn till klimatförändringar*[10]. Nivån har stämts av med Stadsbyggnadsenheten i Karlshamns kommun för att säkerhetsställa att nivån används i hela kommunens organisation samt KEVAB.

Analyser har även tagits fram för nivåerna +0,87 m, +1,33 m och +2,03 m som utgör Karlshamns kommuns framtida medelvattenstånd år 2100, år 2150 samt ett värsta scenario för medelvattenstånd[11]. Resultatet av värsta scenario (+2,03 m) redovisas i figur 7.

[10] Riktlinjer för bedömning av översvämningsrisk längs Blekinges kust med hänsyn till klimatförändringar. Länsstyrelsen Blekinge. 2023-12-08.

[11] Framtida medelvattenstånd | SMHI , 2024.

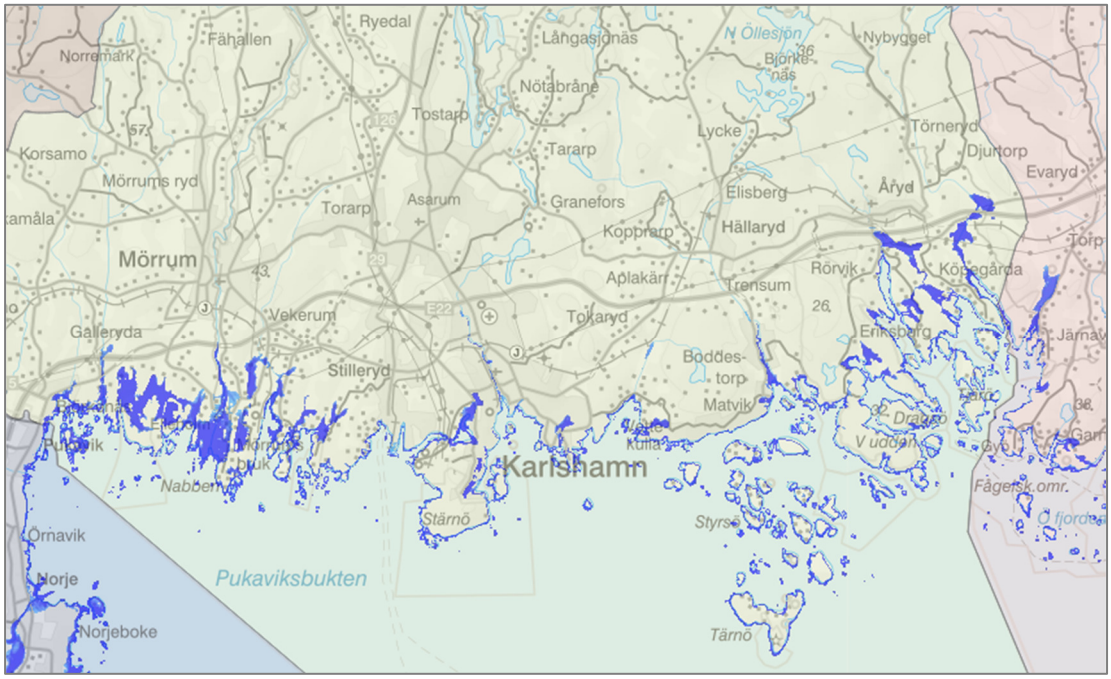

Figur 7: Havsnivåhöjning i Karlshamns kommun vid nivån +2,03 m.

Resultatet av analysen gällande påverkan av stigande havsnivåer visar att inga VA-anläggningar påverkas av ett framtida medelvattenstånd år 2100 (+0,87 m). Vad gäller befintliga brunnar på ledningsnätet, påverkas åtta spillvattenbrunnar, vilka utgör 0,1% av samtliga brunnar på spillvattennätet.

De VA-anläggningar som påverkas av ett framtida medelvattenstånd år 2150 (+1,33 m) är totalt tre stycken. Av dessa utgörs två av spillvattenpumpstationer och en av LTA-station. Vad gäller brunnar på ledningsnätet påverkas 37 spillvattenbrunnar, vilka utgör 0,4% av samtliga brunnar på spillvattennätet.

De VA-anläggningar som påverkas av ett värsta framtida medelvattenstånd år 2150 (+2,03 m) är totalt 13, varav sju utgörs av spillvattenpumpstationer, en tryckstegringsstation och fem LTA-stationer. Gällande brunnar på ledningsnätet påverkas 220 spillvattenbrunnar, vilka utgör 2,6% av samtliga brunnar på spillvattennätet.

Resultatet av analysen visar också att den framtida säkerhetsnivån för stigande havsnivå (+3,6 m) påverkar 56 befintliga VA-anläggningar, 26 spillvattenpumpstationer, två dagvattenpumpstationer, två tryckstegringsstationer och 26 LTA-stationer. Gällande brunnar på ledningsnätet påverkas 692 spillvattenbrunnar, vilka utgör 8,3% av samtliga brunnar på spillvattennätet.

7.3 PÅVERKAN FRÅN ÖKADE FLÖDEN FRÅN VATTENDRAG

En analys av påverkan från ökade flöden från vattendrag har utförts. Som grund för analysen är ett 200-års flöde. Utbredningen av flödet för Mieån och Mörrumsån har tagits från MSB:s översvämningskarteringar för vattendrag[12] . Där definieras ett 200-årsflöde som *Områden som statistiskt sett översvämmas en gång på 200 år.*

Analysen visar att vid ett framtida 200-års flöde i Mieån, är det totalt tre VA-anläggningar som påverkas, varav två spillvattenpumpstationer och en dagvattenpumpstation. Vad gäller Mörrumsån så visar analysen att vid ett framtida 200-års flöde, så påverkas totalt två VA-anläggningar, varav två utgörs av spillvattenpumpstationer.

Gällande brunnar på ledningsnätet, påverkas 101 spillvattenbrunnar, vilka utgör 1,2% av samtliga brunnar på spillvattennätet.

7.4 RISKBEDÖMNING

7.4.1 Metod för riskbedömning

För att avgöra vilken risk skyfall, havsnivå och höga flöden har för de olika VA-anläggningarna har dessa prioriterats utefter en prioriteringslista. Prioriteringslistan baseras på en sannolikhet och konsekvensbedömning, se tabell 6 och 7.

Tabell 6: Sannolikhet för påverkan.

SANNOLIKHET		
	Förklaring	Konsekvens
4	Tydlig påverkan av översvämning över golv eller locknivå +40cm	Skada
3	Översvämning +20–40 cm	Trolig skada
2	Översvämning 0–20 cm	Mindre eller ingen skada
1	Närhet till lågpunkt eller översvämningsrisk (mindre än 5 m)	Mindre påverkan

[12] Översvämningsportalen.

Tabell 7: Konsekvensbedömning i fallande skala.

KONSEKVENS				
Dagvatten	Spillvatten	Vatten	Förklaring	Typ av anläggning
5	5	6	Får ej påverkas, konsekvenserna är för stora	Samhällsviktiga verksamheter som sjukhus, ARV, VV, vattentäkt
4	4	5	Påverkan på större bostadsområden, flertalet verksamheter eller en specifik viktig verksamhet eller samhällsviktiga mindre verksamheter, påverkar flertalet invånare	Huvudpumpstation, Tryckstegring
3	3	4	Påverkan på mindre bostadsområden, verksamheter	Pumpstation Tryckstegring
2	2	3	Mindre påverkan på enstaka bostäder, verksamhet eller mark	Pumpstation, Tryckstegring
1	1	2	Påverkan på enskild/få bostadsfastighet	LTA-station
		1	Påverkan på enskild bostadsfastighet	

För att kunna prioritera vilka VA-anläggningar som har större och mer akut behov att skyddas för framtida klimatförändringar togs tre scenarion fram för att bedöma tidsperspektivet för åtgärdsbehovet. Dessa redovisas i tabell 8.

Tabell 8: Scenarion

Scenario	Förutsättning för analys	Tidsperspektiv för åtgärd	Åtgärd
A	Skyfallsscenario 100 år Havsnivåhöjning +1,33 m	0–12 år	Prioriteras för åtgärder, där åtgärd krävs vid risk-prioriteringsnivå över 7.
B	Skyfallsscenario 200 år havsnivåhöjning +2,03 m 200-års flöde i åarna	12–50 år	Åtgärd kan krävas om påverkan på VA-anläggningen har stor konsekvens.
C	havsnivåhöjning +3,6 m	Mer än 50 år	Ingen åtgärd

De olika VA-anläggningarnas poäng från tabellerna med sannolikhet (tabell 6) och konsekvens (tabell 7) leder till en bedömd *Risk-Prioriteringsnivå*, vilken kan ses i tabell 9. Konsekvensbedömningen av anläggningarna har gjorts av medarbetare på KEVAB, och har utgått från hur stor konsekvensen blir om VA-anläggningens funktion inte kan upprätthållas. Om de VA-anläggningar som ingår i kommunens dricksvattensystem påverkas negativt, får detta en större konsekvens än om VA-anläggningar för spillvatten och dagvatten påverkas negativt. Därför skiljer sig konsekvensbedömningens poäng.

Tabell 9: Risk - Prioriteringsnivå.

Poäng	Förklaring
8–9	Hög prioritering, åtgärd krävs
7	Prioriterad, åtgärd kan krävas
4–6	Medel prioritering , diskussion om åtgärd
1–3	Låg prioritering, information till berörd

7.4.2 Resultat av riskbedömningen

I följande avsnitt redovisas resultatet av riskbedömningen. Endast de VA-anläggningar som påverkas av scenario A och B redovisas. Påverkas VA-anläggningen av både scenario A och B, benämns den endast en gång och då i scenario A. Brunnarna på spillvattennätet har ej tagits med i riskbedömningen utan används som en indikation på påverkan av spillvattenledningsnätet.

I följande tabell, tabell 10, redovisas en sammanställning av påverkan på VA-anläggningarna för vatten, spillvatten och dagvatten i de olika scenarierna. På grund av sekretess redovisas inte VA-anläggningarna med namn.

Tabell 10: Resultat av riskanalysen.

Scenario	Vatten (Antal anläggningar)	Spillvatten (Antal anläggningar)	Dagvatten (Antal anläggningar)
A	0	15	1
B	4	13	1
C	2	52	2

Scenario A

Inga VA-anläggningar för vatten påverkas i scenario A. Totalt påverkas 15 anläggningar för spillvatten och en för dagvatten. Enligt analysen är det fyra spillvattenanläggningar där åtgärd behöver prioriteras. Sju anläggningar behöver studeras närmare för att avgöra om åtgärd krävs.

Tabell 11: Resultat av riskanalysen för scenario A.

SCENARIO A						
	Anläggning	Konsekvens	Sannolikhet	Risk och prioritering	Åtgärd	Kommentar
		Poäng	Poäng	Poängsumma		
1	Pumpstation	5	4	9	Ja- invallning eller bortledning av vattnet mot ny lågpunkt.	Ligger i en lågpunkt och vattnet stiger över 40 cm vid stationen.
2	Pumpstation	5	4	9	Ja- invallning/ flyttas	Ligger i en lågpunkt. Vid skyfall + 40 cm på ytan.
3	Pumpstation	5	3	8	Ja- stationen behöver troligen flyttas	Ligger på nivån +1,35 m Påverkan av havet + Mieån.
4	Pumpstation	4	4	8	Ja- invallning/ flyttas	Ligger i en lågpunkt och vattnet stiger över 40 cm.
5	Pumpstation	4	2	6	Ja- inmätning och ev. invallning	Ligger i utkanten av en lågpunkt +10 cm vatten.
6	Pumpstation	4	2	6	Utredas- invallning/ flyttas	Ligger havsnära på nivån +1,35 m.
7	Dagvatten-pumpstation	2	4	6	Utredas- invallning/ flyttas	Påverkas av regn och havet, lågt belägen +1,3 m.
8	Pumpstation	3	2	5	Utredas- invallas/ flyttas	Ligger havsnära på nivån +1,25 m.
9	Pumpstation	2	2	4	Utredas-behövs invallning	Ligger i en lågpunkt och avrinningsväg, vid skyfall + 10 cm vatten på ytan.
10	Pumpstation	2	2	3	Utredas- kontrollera ev översvämningsskydd	
11	Pumpstation	1	2	3	Invallning- kommer troligen rivas då	Ligger i en lågpunkt och avrinningsväg vid skyfall + 20 cm vatten på ytan.

					befintliga tomter rivs	
12	LTA-station			3	Åtgärder på plats	Lokal lågpunkt.
13	LTA-station			3	Åtgärder på plats	Lokal lågpunkt.
14	LTA-station			3	Åtgärder på plats	Påverkas av havet.
15	LTA-station			3	Åtgärder på plats	Lokal lågpunkt.
16	LTA-station			3	Åtgärder på plats	Lokal lågpunkt.

Scenario B

I scenarion B påverkas totalt 18 VA-anläggningar, varav fyra för vatten, 13 för spillvatten och en för dagvatten. Enligt analysen är det tre anläggningar som behöver prioriteras för vidare utredning där åtgärd kan krävas.

Tabell 12: Resultat av riskanalysen för scenario B.

SCENARIO B						
	Anläggning	Konsekvens	Sannolihet	Risk och prioritering	Åtgärd	Kommentar
		Poäng	Poäng	Poängsumma		
1	Tryckstegring	3	4	7	Löses tillsammans med SPU 80, invallning/ flyttas	Ligger på nivån +1,38 m och påverkas av havsnivån +2,03m.
2	Pumpstation	4	3	7	Utredas vidare, invallning/ flyttas	Ligger nära Mörrumsån
3	Pumpstation	4	3	7	Utredas vidare, invallning/ flyttas	Ligger havsnära på nivån +1,9m.
4	Vattenverk	5	1	6	Inga åtgärder	Påverkas av lokala lågpunkter men påverkar ej byggnaden

5	Pumpstation	2	4	6	Invallning/ flyttas på sikt	Ligger nära Mörrumsån
6	Dagvatten-pumpstation	4	1	5	Inga åtgärder i nuläget/löses i ett större sammanhang	Påverkas av havet
7	Tryckstegring	3	2	5	Invallning	Ligger i utkanten av lokal lågpunkt, vid skyfall + 10 cm vatten på ytan
8	Pumpstation	1	4	5	Invallning/ flyttas	Ligger i en lågpunkt och vattnet stiger + 40 cm vid stationen
9	Pumpstation	2	3	5	Invallning	Ligger havsnära på nivån +1,6m.
10	SLT 122	1	4	5	Diskuteras	Ligger havsnära på nivån +1,5m.
11	Pumpstation	2	2	6	Utredas- mäta in stationen	vid skyfall + 10 cm på ytan.
12	Tryckstegring	2	2	4	Invallning	Ligger i utkanten av lokal lågpunkt, vid skyfall + 10 cm vatten på ytan
13	Pumpstation	2	2	4	Invallning/ flyttas	Ligger havsnära på nivån +1,9m
14	Pumpstation	3	1	4	Invallning	Ligger i en lågpunkts direkta närhet och vattnet stiger upp till stationen.
15	LTA-station	1	3	4	Diskuteras	Påverkas av havet
16	LTA-station	1	3	4	Diskuteras	Påverkas av havet
17	Pumpstation	1	2	3	Invallning/ flyttas	Påverkas av havet
18	LTA-station	1	1	2		Påverkas av havet

7.4.3 Allmänna åtgärder

Utöver ovanstående specifika åtgärder kan generella och allmänna åtgärder också bli aktuella på anläggningarna. Exempel på skyddande åtgärder kan vara bortkoppling av påverkade anläggningar vid skyfall, flytt av anläggning till högre marknivå eller ändamålsenliga driftinstruktioner. Dessutom kan åtgärder innebära att man jobbar med tätning exempelvis genom anläggande av tät överbyggnad.

Marknivåerna runt anläggningarna kan också justeras för att säkra anläggningen mot översvämning. Exempelvis kan anläggningen vallas in, marknivåer justeras omkring anläggningen eller anläggande av avskärande öppna diken som avleder skyfallsvattnet bort från anläggningen. Öppna avledningsdiken är ur skyfallssynpunkt att föredra framför rörlagda ledningar vars kapacitet kan överskridas och orsaka dämning i systemet. Vidare kan åtgärder innebära att man höjer brunnar (locknivån) och elinstallationer för att säkerställa att dessa ligger på en höjd över mark som är säker vid översvämning i anläggningens närhet.

Ökade flöden i åar och havsnivåhöjningar innebär oftast mer omfattande åtgärder då en längre sträcka kan behöva förses med översvämningsskydd. Dessa åtgärder får analyseras i ett större perspektiv för att VA-anläggningarna ska få ett fullgott skydd.

8 Utbyggnad av VA

Nedan redovisas en sammanfattning av ansvar och genomförande av utbyggnad av den allmänna VA-försörjningen för både befintlig och tillkommande bebyggelse. VA-utbyggnadsplanen finns i sin helhet i bilaga 1.

8.1 ANSVAR

Behovet av allmän VA-försörjning utanför befintliga verksamhetsområden i så väl befintlig som tillkommande bebyggelse regleras i 6 § lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.

6 § Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, ska kommunen

1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och
2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän VA- anläggning.

Vid bedömningen av behovet enligt första stycket ska särskild hänsyn tas till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Lag (2022:1249) om allmänna vattentjänster.

Sista stycket i 6 § fick laga kraft den 1 januari år 2023 och syftar till att förtydliga lagstiftningen och göra bedömningen om kommunens skyldighet att ordna vattentjänster mer flexibel. Ändringen syftar också till att underlätta för bostadsbyggande på landsbygden.

Om det finns ett sådant behov som anges i 6 § lag (2006:412) om allmänna vattentjänster är det VA-huvudmannen som ska ordna anläggningen, och kommunfullmäktige som fattar beslut om verksamhetsområde. Detta gäller både för *befintlig* bebyggelse som för *tillkommande* bebyggelse, det vill säga i samband med ny exploatering. Det är vid förbindelsepunkten (anslutningen mellan den allmänna anläggningen och anläggningen på fastigheten) som gränsen mellan VA-huvudmannens och fastighetsägarens ansvar går.

8.2 UTBYGGNAD AV ALLMÄN VA-FÖRSÖRJNING FÖR BEFINTLIG BEBYGGELSE

Med anledning av att behov av allmän VA-försörjning kan finnas för befintlig bebyggelse som idag har enskild VA-försörjning, har Karlshamns kommun genomfört en behovsanalys. Syftet med behovsanalysen har varit att identifiera vilka befintliga bebyggelseområden som omfattas av 6 § vattentjänstlagen och ska förses med allmän VA-försörjning. De områden där det bedöms finnas

ett kommunalt ansvar för VA-försörjningen kallas i dagligt tal, samt i föreliggande vattentjänstplan, för 6 §-områden. Resultatet av behovsanalysen samt metod redovisas i bilaga 1.

I behovsanalysen bedömdes områdena Nabben, Stilleryds Sandvik, Drösebo, Nötabråne och Köpegårda utgöra 6 §-områden. Vad gäller Nötabråne och Köpegårda har verksamhetsområde för vatten och avlopp bildats för områdena genom beslut av kommunfullmäktige, och de är därför aktuella för VA-utbyggnad. Dock saknas besked om finansiering, vilket gör det svårt att tidsbestämma utbyggnaden av VA i dessa två områden.

I VA-utbyggnadsplanen görs prioriteringen utifrån en bedömning av hur stort behovet av VA-utbyggnad är, men även utifrån praktiska konsekvenser för genomförandet. Framför allt skiljer sig behovet av tekniska utredningar och åtgärder, samt processer för markåtkomst och miljötillstånd sig åt mellan olika projekt.

Kort kan de praktiska motiveringarna sammanfattas enligt följande:

- Nötabråne är ett mindre bebyggelseområde där verksamhetsområde för vatten och spillvatten är beslutat. Det finns sedan tidigare en projektering och kan därför genomföras med kort startsträcka när finansiering är klar.
- Öster om Karlshamn innebär en anslutning av ytterligare bebyggelse kapacitetsbrist på befintlig överföringsledning till Stärnö.
- Väster om Karlshamn medför en anslutning av bebyggelsen till allmän VA-försörjning att kommunen behöver hantera de motstående intressena bebyggelseutveckling och industri/hamnverksamhet.

8.3 ALLMÄN VA-FÖRSÖRJNING FÖR TILLKOMMANDE BEBYGGELSE

I enlighet med kommunens gällande och antagna översiktsplan pågår och planeras för ny bebyggelse inom flera delar av Karlshamns kommun. Den nya och tillkommande bebyggelsen kan vara både större exploateringar och mindre bebyggelsegrupper. Även nya enskilda bostadshus *utanför* verksamhetsområden samt nya bostäder genom förtätning av befintlig bebyggelse inom befintliga verksamhetsområden kan vara aktuellt. Oavsett typ av tillkommande bebyggelse, är VA-försörjning en förutsättning enligt PBL för att den nya bebyggelsen ska få uppföras.

I dagsläget finns cirka 585 antagna och laga kraftvunna detaljplaner inom Karlshamns kommun. Därtill finns beslut om ca 25 nya planer av olika omfattning. Stadsbyggnadsenheten och kommunens tekniska enhet, det vill säga samt Mark och exploatering har utifrån politiska beslut, exploateringsstrategi samt ekonomiska kalkyler gjort en prioritering av de kommunala detaljplaner och exploateringar/förtätningar som ska prioriteras under de följande tre åren.

Prioriteringen har samrådts med KEVAB för att slutligen mynna ut i utbyggnadsplanen för VA. Eftersom det är många faktorer som styr i vilken takt och ordning etablering sker innefattar den tidsbestämda delen av VA-utbyggnadsplanen endast de områden som planeras att bebyggas de närmaste tre åren medan hela VA-utbyggnadsplanen omfattar en 12-årig tidsperiod.

För att kunna ge korrekt information till exploatörer och byggherrar, säkerställa erforderlig organisatorisk kapacitet hos KEVAB samt teknisk kapacitet på anläggningen när ett nytt projekt

med ny bebyggelse blir aktuellt, behöver förutsättningarna för att ordna VA-försörjning bedömas i tidigt skede. Figur 8 visar en sammanfattande bild över processen för hur ny bebyggelse tillkommer inom kommunen.

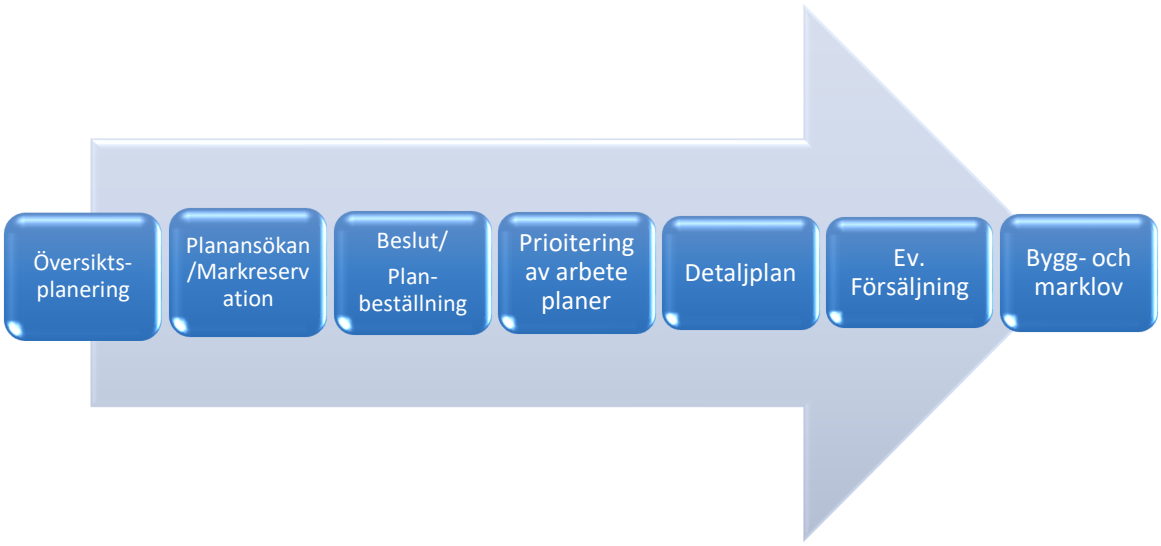

Figur 8: Processbeskrivning för samhällsbyggnadsutvecklingen i Karlshamns kommun.

Det finns olika faktorer som kan påverka både tidplan och de ekonomiska förutsättningarna i ett projekt med tillkommande bebyggelse. Exempel är det geografiska läget, tillkommande belastning i förhållande till befintlig belastning, åtkomst till mark samt behov av tillstånd enligt miljöbalken eller från Trafikverket. I Karlshamns kommun ska förutsättningarna för VA-försörjningen i ett projekts inledande skede undersökas/bedömas enligt följande;

1. för nya enskilda bostadshus - i samband med att förhandsbesked söks enligt plan- och bygglagen (PBL), här bevakas om tillkommande bebyggelse kan medföra nya 6 §-områden
2. för ny bebyggelse på kommunägd mark med extern exploatör – inför beslut om markanvisning/markreservation
3. för ny bebyggelse på kommunägd mark med kommunen som exploatör – inför planbeställning/planbesked
4. för ny bebyggelse på icke-kommunägd mark – inför planbesked.

Denna tidiga undersökning/bedömning av förutsättningar för VA-försörjning, hanteras och förankras genom remissförfarande mellan Karlshamns kommun och KEVAB. Alla tre vattentjänster (vatten, spillvatten och dagvatten) ska utredas, liksom behovet av att inrätta verksamhetsområde.

Vid en privat exploatering upprättas ett separat VA-avtal med KEVAB, efter att en VA-försörjningsutredning har upprättats.

8.4 GENOMFÖRANDE AV VA-UTBYGGNAD

En utbyggnad av allmän VA-försörjning till ett område tar cirka tre år och innehåller fyra skeden; förstudie, beslut, utbyggnad och VA-anslutning, se figur 9. Information och dialog med berörda fastighetsägare sker under hela processen.

Figur 9. Översiktlig beskrivning av hur VA-utbyggnad genomförs

Det första steget vid en utbyggnad av VA, förstudien, inleds med utredningar för att identifiera vilka vattentjänster som utbyggnaden avser, antalet fastigheter som ska anslutas, ledningssträckningar samt tekniska och ekonomiska förutsättningar och konsekvenser. Det är även i detta skede som markåtkomst hanteras med Lantmäteriet och/eller Trafikverket, samt ett eventuellt miljötillstånd söks hos länsstyrelsen eller mark- och miljödomstolen. Hur lång tid detta tar beror i hög grad av hur snabb processen vid respektive myndighet är.

I steg 2, fattar kommunfullmäktige beslut om finansiering och inrättande av verksamhetsområde för respektive aktuell vattentjänst. När beslut har fattats, och förutsättningarna är klarlagda följer upphandling av entreprenör för genomförande av utbyggnaden (steg 3). Överföringsledningar och ledningsnät med erforderliga anläggningsdelar anläggs och förbindelsepunkter för respektive fastighet upprättas. VA-utbyggnaden färdigställs genom att fastighetsägare anvisas förbindelsepunkt och anläggningsavgift faktureras (steg 4). Ledningsdragning efter förbindelsepunkten fram till bostadshuset ordnas av respektive fastighetsägare.

8.5 VA-UTBYGGNADSPLAN

I VA-utbyggnadsplanen redovisas hur Karlshamns kommun har prioriterat och planerar att ansluta identifierade 6 §-områden samt de exploateringar som i nuläget prioriterats, se tabell 13. Då det är många faktorer som styr i vilken takt och ordning som en etablering sker, innefattar den

tidsbestämda delen av VA-utbyggnadsplanen endast de områden som planeras att byggas inom de närmaste tre åren, medan hela VA-utbyggnadsplanen omfattar en 12-årig tidsperiod. Observera att angivna årtal är ungefärliga och kan komma att justeras i samband med budget- och verksamhetsplanering.

Tabell 13: VA-utbyggnadsplan för Karlshamn kommun

Område	Typ av utbyggnad	Tidplan 2025–2027	Tidplan 2028–2037
Nötabråne	Utbyggnad av VA (6§)	2025–2027	
Köpegårda	Utbyggnad av VA (6§)	2025–2027	
Guöplatån	Exploatering	2025–2026	
Saltsjöbaden	Förtätning	2025–2026	
Stilleryd Västra	Exploatering	2026	
Strömma	Exploatering	2027	
Hästaryds skola	Förtätning	2027	
Stilleryd Sandvik	6§- område	x	x
Nabben	6§-område		x
Möllebacken	Förtätning	x	x
Kungsparken Mörrum	Förtätning	x	x
Janneberg	Exploatering	Del av tidigast 2027	x

Följande områden kan vara aktuella för utbyggnad inom en 12-års period, 2028–2037. Observera att numreringen ej avser prioritetsordning.

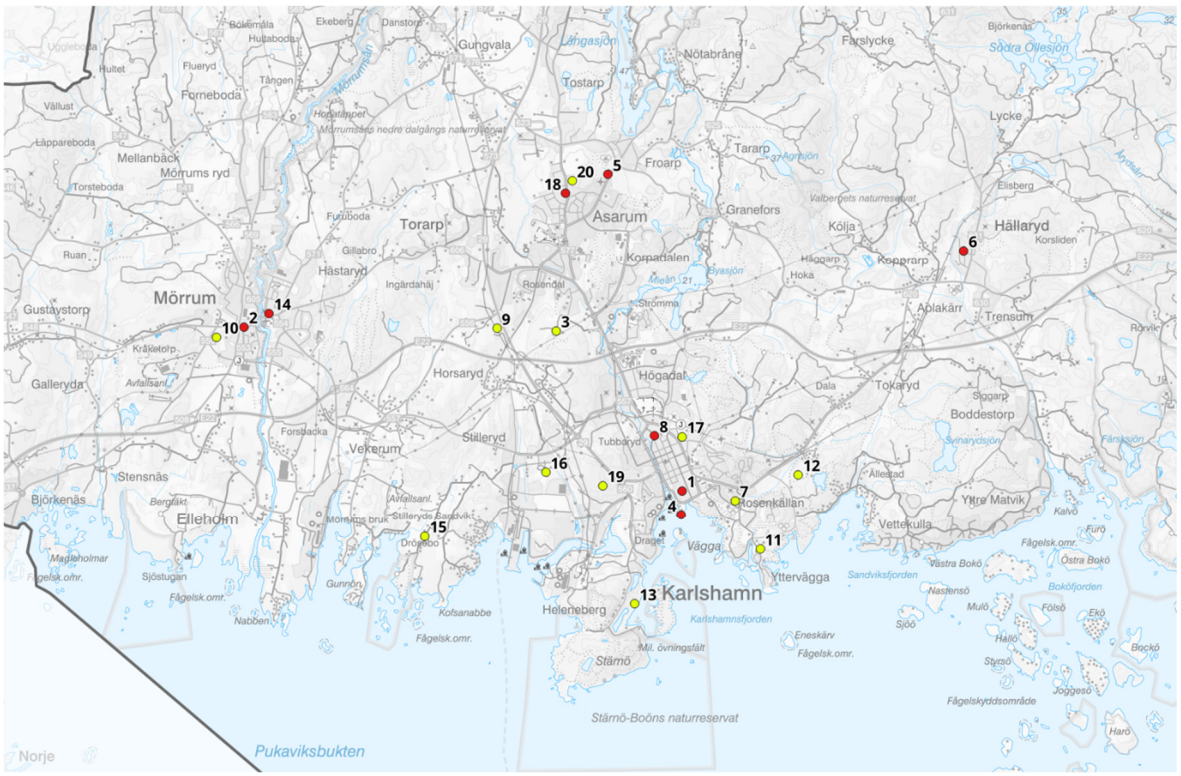

Figur 10: Områden aktuella för utbyggnad inom en 12-års period. Gul markering avser exploateringar och röd markering avser förtätningar. Numreringen avser ej prioritetsordningen.

Tabell 14: Områden aktuella för utbyggnad inom en 12-års period (se figur 10).

1. Detaljplan för del av fastigheten Karlshamn 2:1 m fl (Möllebacken)
2. Detaljplan för fastigheterna Mörrum 73:4 och 73:8 m fl (Kungsparken)
3. Planprogram Janneberg-Duveryd
4. Detaljplan för Östra piren, fastigheten Karlshamn 2:1 m fl (Utkiken 1)
5. Detaljplan för del av fastigheterna Froarp 3:9 och 3:10 m.fl. (Asarums IP)
6. Detaljplan för fastigheterna Hällaryd 1:139 och del av Hällaryd 1:56 m fl (Hällaryds centrum)
7. Planprogram Sjölyckan
8. Detaljplan för fastigheten Älgen 5 m fl (Norreport)
9. Detaljplan för del av fastigheten Karlshamn 3:3 (Duverydstomten, Etapp Nord)
10. Detaljplan för del av fastigheten Mörrum 73:1 m fl
11. Detaljplan för del av Karlshamn 5:1 (Idrottsvägen)
12. Detaljplan för del av Karlshamn 5:1 (Stockholmsledet etapp 1)
13. Detaljplan för del av Karlshamn 8:1 (Stärnö sjöstad)
14. Detaljplan för Hästaryd 25:1 m fl (Hästaryd skola och Bolsgården)
15. Drösebo (§6)
16. Detaljplan för del av fastigheterna Stilleryd 2:49 och Karlshamn 7:1 m fl
17. Detaljplan för fastigheterna Garaget 1 och del av Karlshamn 4:16 med flera (Etapp 1, Nya Stationsstaden Karlshamn)
18. Detaljplan för del av fastigheten Tostarp 2:34
19. Planändring för del av detaljplan A364, Karlshamn 6:1 och Karlshamn 7:1 m fl (Västerport)
20. Häradsvägen, Asarum

9 Ekonomi och investeringsbehov

9.1 ALLMÄNT OM INVESTERINGSBEHOV FÖR DRICKSVATTEN OCH AVLOPP I SVERIGE

Den kommunala infrastrukturen för vattenproduktion och avloppsrening med tillhörande ledningsnät i Sverige byggdes framför allt ut under 1950-, 1960- och 1970-talen. Under långa perioder har verken och ledningsnäten haft en god kapacitet men allteftersom befolkningen ökat, avloppssystemen behövt klimatsäkras och förnyelsetakten varit för låg har det skapts ett stort investeringsbehov inom VA-infrastrukturen.

Utöver förutsättningarna ovan har även den vattenrelaterade lagstiftningen ändrats. Bland annat ställer dricksvattendirektivet krav på ett aktivt sökande efter föroreningar och att vi renar mer föroreningar än tidigare. I januari 2025 trädde det reviderade avloppsdirektivet i kraft. Senast den 31 juli 2027 ska det vara infört i svensk lagstiftning. Bestämmelserna gäller först när detta arbete slutförts. Direktivet kan innebära krav på rening av läkemedelsrester.

I statens offentliga utredningar angående ökad VA-beredskap, SOU 2024:82, där uppdraget var att se över regelverk och ansvarsfördelning har ett antal förslag tagits fram. Förslagen innebär i stora delar kompletteringar och ändringar i vattentjänstlagen, bla står det *"Kommunen ska ha en plan för investeringar och förvaltning av de tillgångar som ingår i den allmänna va-anläggningen. Kommunfullmäktige beslutar om antagande och ändring av en investeringsplan och ska varje mandatperiod pröva om planen är aktuell. Planen ska innehålla kommunens bedömning av vilka åtgärder som behövs för att ordna och driva va-anläggningen och utgifter för dessa åtgärder"*. Utredningen slår även fast att Kommunerna har väldigt olika förutsättningar att klara sitt uppdrag gällande allmänna VA-tjänster och det finns ett stort underfinansierat investeringsbehov. Föreslagna förändringar bör träda i kraft den 1 juli 2026.

Även det geopolitiska läget i vår del av världen har allvarligt försämrats vilket kommer att innebära höjda krav på våra VA-system för att öka säkerheten.

Nedan i kap 9.1.1 och 9.1.2 följer investeringsbehov och nyckeltal från Svenskt Vatten Rapport R2023-02, Maj 2023. I rapporten beskrivs behovet och effekten utifrån perioden 2022–2040.

9.1.1 Investeringsbehov-korta fakta

- Bedömt investeringsbehov i Sverige för VA är 31 miljarder per år (17 miljarder för ledningsnätet och 14 miljarder för vatten- och avloppsreningsverk). I dagens investeringstakt blir underinvesteringen ca 11 miljarder per år.
- Förnyelsebehovet av befintlig infrastruktur är stort och skjuts på framtiden samtidigt som lagkraven ökar i samband med omarbetade vattendirektiv från EU. De ökade kraven gäller produktion, rening och distribution.
- Årliga undersökningar gjorda av Svenskt Vatten har de senaste åren indikerat på att VA-organisationerna behöver stärka sin förmåga att genomföra investeringar.
- Förnyelsetakten av ledningsnäten i Sverige är idag ca 200 år.

9.1.2 Ekonomi – nyckeltal Sverigenivå:

- Årligt investeringsbehov 31 miljarder kronor
- 11 miljarder i ökade kapitalkostnader
- Ökning av VA-taxor 105%, ökade endast pga kapitalkostnader
- Investeringsbehovet motsvarar 18 000–25 000 arbetstillfällen
- Skillnad i VA-avgift 500% mellan billigast och dyraste kommunen

9.2 ALLMÄNT OM INVESTERINGSBEHOV I KARLSHAMNS KOMMUN

Även i Karlshamns kommun är investeringsbehovet stort för dricksvatten och avlopp. Situationen liknar mycket det som beskrivs i *1. Allmänt om investeringsbehov för dricksvatten och avlopp i Sverige.* I ett långtidsperspektiv (ca 50 år) bedöms investeringsbehovet i Karlshamns kommun ligga på 125–200 mkr/år.

I tabell 14 redovisas nuvarande förnyelsetakt för åren 2021–2025 i Karlshamns kommun för respektive VA-system samt uppsatta måltal från framtagen förnyelseplan. Förnyelsetakten för 2025 utgår från beräknade värden utifrån gällande budget.

Tabell 15: Förnyelsetakt och måltal Karlshamns kommun.

VA-system	Förnyelsetakt åren 2021–2025	Måltal för förnyelsetakt enligt förnyelseplan före 2030	Måltal för förnyelsetakt enligt förnyelseplan efter2030
Dricksvatten	296	250	175
Spillvatten	227	150	125
Dagvatten	714	500	250

De senaste åren har förnyelsetakten minskat och man når inte upp till måltalen som är satta. Förnyelsetakten av VA-ledningsnäten är en viktig strategisk fråga för varje kommun som bör prioriteras. Att hamna efter i förnyelsetakt innebär en ökad risk för framtida problem. Förnyelsen av VA-systemen bör ske systematiskt och planerat för att ge bäst effekt och ekonomi.

9.2.1 VA-utbyggnadsplanen

Enligt VA-utbyggnadsplanen för Karlshamns kommun finns det flera identifierade områden som har behov av att bygga ut vatten- och avloppssystem. Områdena delas övergripande in enligt nedan:

Kostnaden för VA kan variera stort men vid beslut om exploatering ska kostnaden för VA- utbyggnaden också tas med i beslutet samt även låneutrymme för detta. Till detta tillkommer förtätningar i befintliga planer

Tabell: 16: Utbyggnadsplaner.

Typ av utbyggnad	Förklaring	Beräknad kostnad
§ 6-områden	Områden där kommunen är ansvarig för att upprätta verksamhetsområde för vatten och avlopp enligt LAV (Lagen om allmänna vattentjänster).	5 områden är identifierad (Nötabråne*, Köpegårda*, Nabben, Drösebo, Stilleryd Sandvik). Beräknad kostnad för VA-utbyggnad inom områdena ca 155 miljoner (ca 210 fastigheter). * Området är beslutat som verksamhetsområde.
Exploateringar	Nya områden som planeras för att erbjuda ny bebyggelse.	Uppskattningsvis handlar det om en kostnad av 5–10 miljoner/år. (Högre vid större exploateringar).
Förtätningar	Förtätning inom befintliga verksamhetsområden.	Till detta tillkommer förtätningar i befintliga planer. Uppskattningsvis handlar det om en kostnad av 5–10 miljoner/år. (Högre vid större exploateringar).

9.2.2 Verk och ledningsnät

Svenskt Vattens driftundersökning visar att ca 60 % av investeringsvolymen i Sverige går till att bygga om och bygga ut ledningsnät medan ca 40 % går till vatten- och avloppsreningsverk.

Även i Karlshamns kommun finns det stora behov av att jobba med verken och ledningsnäten. Den största investeringen som ligger nära i tiden är ett nytt ytvattenverk vid Långasjön. I närtid är det ett stort fokus på vatten och att säkerställa produktion och leverans av vatten. Det har arbetats fram en plan bestående av 7 projekt vilka ingår i att ta fram *Säkerställd dricksvattenförsörjning Karlshamn eller (vattenförsörjningssystem 3).* Vattenförsörjningssystem 3 syftar på att det är den tredje generationen verk och ledningar då Karlshamns kommun är i ett generationsskifte gällande vattenförsörjningen.

Fördelningen av investeringsvolymen mellan verk och ledningsnät bedöms följa Sverigenivån även i Karlshamn. Dock bedöms fördelningen avvika i samband med nyinvesteringar i verk som är förenat med stora kostnader.

9.2.3 Klimatpåverkan

Ett förändrat klimat skapar nya utmaningar för våra VA-system. För spill- och dagvattensystemen är intensiv nederbörd och höga nivåer i hav och sjöar en utmaning. För dricksvattenförsörjningen

är högre temperaturer och en längre växtsäsong utmanande då det kan leda till brist på råvatten/dricksvatten.

Eftersom våra VA-system ska finnas över lång tid är det viktigt att planera för klimatförändringar i samband med nybyggnad och kontinuerligt jobba med att klimatsäkra befintliga system.

I Karlshamns kommun har det inte räknats fram någon kostnad för att säkra VA-systemen mot ett förändrat klimat. Investeringarna bedöms dock som betydande och bör där det går arbetas in i det kontinuerliga förnyelsearbetet. Enligt kapitel 7, Klimatpåverkan på VA-anläggningarna, finns det 17 VA-anläggningar (16 st anläggningar för spillvatten och 1 st anläggning för dagvatten) som behöver säkras för att klara ett skyfallsscenario 100 år inklusive en havsnivåhöjning +1,33 m. Utöver anläggningarna behöver man även säkra dagvattenutloppen och lågt belägna brunnar mot höga havsnivåer.

Det är viktigt att tänka på att klimatanpassningen i Sverige ligger på flera olika aktörer och inte bara VA-huvudmannen. Ett nära samarbete med de olika aktörerna bör prioriteras för att hitta de bästa lösningarna.

9.2.4 Långsiktig utveckling av taxan

I ett långsiktigt perspektiv (ca 50 år) bedöms taxeutvecklingen i Karlshamns kommun hamna på cirka +3% per år. Utöver denna höjning tillkommer även inflationen samt större höjningar i samband med stora investeringar såsom nytt vattenverk eller liknande.

9.2.5 Vad blir konsekvenserna om investeringarna pausas eller skjuts på framtiden?

I tabell 17 redovisas konsekvenserna om investeringarna pausas eller skjuts på framtiden.

Tabell 17: Investering och konsekvens.

Typ av investering	Mål	Konsekvens
Förnyelse	Upprätthålla en god förnyelsetakt för att ha VA-systemen i bra skick.	Om förnyelsetakten minskar kommer driftproblemen i ledningsnäten att bli fler. Att fokusera mer på akuta åtgärder i stället för planerade och medvetna åtgärder bedöms inte som kostnadseffektivt. Med ökade driftproblem ökar också risken för vattenläckor, översvämningar mm. Ur ett ekonomiskt- och resursperspektiv innebär framskjutna reinvesteringar att kostnader aggregerar år efter år för att till slut bli ohanterbara.
Utbyggnadsplaner	Att tillgodose behovet av VA-system.	Enligt LAV (Lagen om allmänna vattentjänster) är man som kommun ansvarig för att anordna verksamhetsområden för vatten och avlopp under vissa förutsättningar (§ 6-områden).

		För att möjliggöra exploateringar måste VA-försörjningen kunna lösas. Om man skjuter på denna typ av investeringar finns det risk att utvecklingen av kommunen hämmas.
Verk- och ledningsnät	Väl fungerade verk och ledningsnät med god kapacitet, säkerhet och redundans.	För att kunna växa och utveckla kommunen gäller det att ha kännedom om kapaciteten i VA-systemen. Underdimensionerade VA-system (verk och ledningsnät) begränsar möjligheten till kommande och planerade exploateringar/förtätningar. För att kunna upprätthålla leveransen krävs säkra och redundanta system.
Klimatpåverkan	Att ha VA-system som klarar det förändrade klimatet.	Ett förändrat klimat ger nya utmaningar för VA-systemen. Att ha koll på effekten av högre havsnivåer, intensivare nederbörd och torrare somrar kan begränsa skadorna innan de uppkommer. Förebyggande arbeten bör prioriteras för att skapa bättre förutsättningar att klara kommande belastningar.
Taxan	Att ha ”rätt taxa”.	Att hamna efter i taxeutvecklingen innebär att man får skjuta på fler investeringar. Taxan bör spegla behovet av investeringarna.

9.2.6 Finansiering

Med begreppet finansiering menas att kommunen ger klartecken för VA-huvudmannen att ta upp de lån som behövs för investering. Det är sedan VA-kollektivet som tar upp och betalar ränta och amortering. Det är alltså inte är skattekollektivets medel som avses med finansiering.

9.3 SLUTSATS

VA-systemen i Karlshamns kommun behöver prioriteras löpande för att säkerställa goda system över tid. Motsvarande situationen gäller för de flesta kommunerna i Sverige. Att skjuta investeringarna framför sig innebär stora risker och bedöms vara ett dyrare alternativ då man även får hantera skadorna och konsekvenserna under tiden.

10 Föroreningar från dagvattenutsläpp

10.1 FÖRORENINGSBELASTNING FRÅN DAGVATTENLEDNINGSNÄTET

Statusklassningar har gjorts för Sveriges alla större sjöar, vattendrag, grundvatten och kustvatten. En statusklassning är en övergripande bedömning av hur ett vatten mår (ekologisk och kemisk status), som ställs i förhållande till de miljökvalitetsnormer, det vill säga bestämmelser om krav på kvaliteten i vattnet, som är styrande för Sveriges myndigheter och kommuner. För dagvatten från dagvattenledningsnätet i Karlshamns kommun är de huvudsakliga vattenrecipienterna Östersjön, Mieån, Mörrumsån och Klockarebäcken. För att ytvattnet ska kunna uppnå en god kemisk och ekologisk status får inte det vatten (inklusive dagvatten) som släpps ut, bidra till att försämra kvaliteten i recipienten. Det finns inga riktvärden eller riktlinjer för dagvatten framtagna på nationell nivå. Miljökvalitetsnormerna, som är juridiskt bindande, gäller endast för naturliga vattenförekomster.

Dagvattnets sammansättning varierar stort beroende på vilka ytor vattnet rinner från i den urbana miljön. Områdens markanvändning, trafikintensitet och förekommande byggnadsmaterial är några av de faktorer som har allra störst påverkan på dagvattnets kvalitet. Trafik är en av de absolut största källorna till många metaller i dagvatten och korrosion av metalliska byggnadsmaterial är också en betydande källa.

Arbetet med förebyggande åtgärder för att se till att föroreningarna inte hamnar i dagvattnet, är minst lika viktigt som frågan kring hur föroreningarna i dagvattnet ska hanteras. Föroreningar bör hanteras så nära källan som möjligt. I första hand gäller det att förhindra att föroreningar uppstår. Detta görs exempelvis genom val av material i byggnader och i miljöer utomhus, samt genom att förhindra spill eller läckage ute, exempelvis på parkeringsplatser. Genom trög dagvattenhantering med fördröjning, översilningsytor och infiltration kan dagvattnets föroreningsinnehåll till recipienten reduceras, förutsatt att dagvattenanläggningar byggs på ett sådant sätt att föroreningar kan brytas ner eller omhändertas lokalt.

De flesta regntillfällena är volymmässigt små. Det innebär att om de första 10–15 millimetrarna av ett regn kan fördröjas och infiltreras lokalt, så förhindras en stor del av årsvolymen av regn från att nå recipient. Ju större andel av dagvattenvolymen som kan hanteras lokalt, desto mindre andel förorenat dagvatten når recipienten.

Vid extrema skyfall kan dagvattenavrinningen tvätta av större ytor än de som normalt genererar dagvatten. Om skyfallen orsakar översvämning av områden med förorenad mark kan detta leda till att föroreningarna därifrån når recipienterna. Skyfall kan också ge upphov till erosion av markmaterial med höga halter av partiklar, sand och grus, som leds till närmaste vattendrag, vilket kan påverka känsliga recipienter.

10.2 METOD FÖR FÖRORENINGSBERÄKNINGAR

I samband med upprättande av föreliggande vattentjänstplan för Karlshamns kommun, har beräkningar av förororeningar gjorts för de områden som omfattas av ledningsnät för dagvatten. KEVAB identifierade 71 olika delområden inom kommunen (se figur 10), vilka har varit utgångspunkt för beräkningarna av föroreningshalter och föroreningsmängder i dagvattnet.

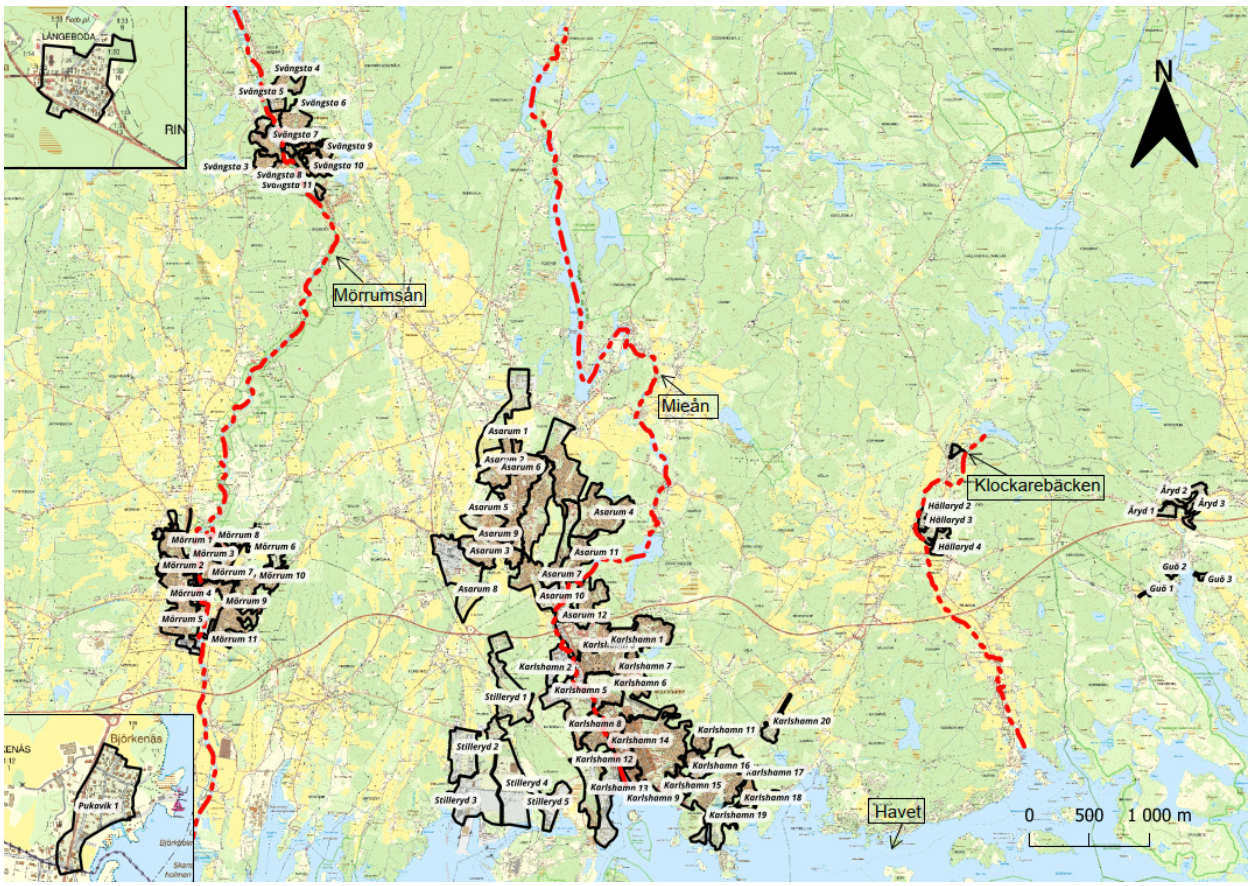

Figur 11: Översikt över de 71 delområdena för föroreningsberäkningar samt utpekade recipienter.

Föroreningsbelastningen från delområdenas dagvattenutlopp mynnar huvudsakligen i recipienterna Mieån, Mörrumsån, Klockarebäcken och Östersjön. Resultaten från föroreningsberäkningarna ger en indikation på vilka delområden inom kommunen som har en stor påverkan på föroreningsbelastningen på recipienterna, och som närmare behöver studeras vad gäller åtgärder.

För att ta fram indata till föroreningsberäkningarna användes programvarorna Scalgo och QGIS Desktop 3.34.13. Underlaget till analysen bestod av Nationella Marktäckedata och Fastighetskartan. En statistisk analys utfördes för att se vilken area av marktyper som överlappade delområdena. Datat användes sedan som indata till recipientmodellen Stormtac där föroreningsberäkningarna utfördes.

Föroreningsberäkningar utgick från en nulägesbeskrivning, det vill säga befintlig situation gällande årsmedelnederbörden och markanvändningen. Schablonvärden som är specifika för varje enskild markanvändning har använts för att beräkna föroreningsbelastningen inom delområdena. Beräkningarna tar inte hänsyn till befintliga reningsåtgärder eller öppna dagvattenlösningar.

De ämnen som har analyserats i föroreningsberäkningarna är framtagna genom dialog mellan Karlshamns kommun, KEVAB och Miljöförbundet Blekinge Väst. Följande ämnen har analyserats i föroreningsberäkningarna; Fosfor (P), Kväve (N), Bly (Pb), Koppar (Cu), Zink (Zn), Kadmium (Cd), Krom (Cr), Nickel (Ni), Suspenderad substans (SS), Polycykliska aromatiska kolväten (PAH), Bensoapyren (BaP), Kvicksilver (Hg), Alkylfenoler-nonylfenol (4-NP) och PCB.

Vad gäller PFAS, så tas detta inte med i föroreningsberäkningarna då underlaget gällande PFAS i dagvatten från olika markanvändningsområden är bristfälligt. Detta kan dock bli aktuellt i samband med framtida revideringar av vattentjänstplanen då mycket forskning, studier och vattenprovtagning pågår kring PFAS då PFAS är en kemikalie som har en mycket stor påverkan på människors hälsa och miljö.

De 71 delområdena har även analyserats utifrån vilken recipient som dagvattenutsläppet sker till. Detta för att kunna få en sammanlagd föroreningsbelastning per recipient för recipienterna Mieån, Mörrumsån, Klockarebäcken och Östersjön.

Föroreningsberäkningarna utgör även underlag för vidare arbete med den förvaltnings-övergripande planeringen i enlighet med åtgärdsprogrammet för Södra Östersjöns vattendistrikt. Planeringen ska säkerställa att miljökvalitetsnormerna för yt- och grundvatten beaktas i alla tillämpliga delar av kommunens verksamhet.

10.3 RESULTAT AV FÖRORENINGSBERÄKNINGAR

Framräknade föroreningshalter för befintlig situation är baserade på typ av markanvändning samt årsmedelnederbörd. Utifrån föroreningshalten (µg/l) beräknas den årliga föroreringsmängden kg/år som transporteras till recipienterna. Resultatet av de framräknade föroreningshalterna har jämförts med branschspecifika riktvärden för att se vilka av de 71 delområdena för dagvatten som överskrider riktvärdena och därmed behöver studeras närmare för att se om de kan bli aktuella för åtgärder. För ämnena Alkylfenoler-nonylfenol (4-NP) och PCB finns inga riktvärden framtagna att jämföra med.

Resultaten av beräkningarna visar att riktvärdena överskrids i flertalet av delområdena. De delområden som har markanvändningen industri, större vägar och centrumbebyggelse har generellt höga halter av förorenade ämnen i dagvattnet, medan de områden som består mer av villaområden eller glesare bebyggelse har en lägre föroreningshalt.

För tolkning av resultaten är det viktigt att veta att föroreningsberäkningarna bygger på schabloner från identifierad markanvändning och att ingen hänsyn har tagits till om det finns befintlig rening inom delområdena. Resultatet är tänkt att användas som en indikation på i vilka delområden vidare arbete ska ske med förororeningsbelastningen.

Tabell 18: Resultat av föroreningsberäkningarna där föroreningshalt och riktvärden redovisas. Rött markerar ämnen i dagvattnet som överskrider riktvärden.

Avrinningsområde	Recipient	P (µg/l)	N (µg/l)	Pb (µg/l)	Cu (µg/l)	Zn (µg/l)	Cd (µg/l)	Cr (µg/l)	Ni (µg/l)	Hg (µg/l)	SS (µg/l)	BaP (µg/l)	PAH (µg/l)	4-NP (µg/l)	PCB 28 (µg/l)
RIKTVÄRDEN	**Direktutsläpp**	**160**	**2000**	**8**	**18**	**75**	**0,4**	**10**	**15**	**0,03**	**40000**	**0,03**	**0,27**	-	-
RIKTVÄRDEN	**Mindre sjöar och vattendrag**	**175**	**2500**	**10**	**30**	**90**	**0,5**	**15**	**30**	**0,07**	**60000**	**0,07**	**0,27**	-	-
Karlshamn 1	Mieån	220	1700	15	20	110	0.72	6.4	7.2	0.043	78000	0.083	0.53	0.64	0.019
Karlshamn2	Mieån	220	1500	14	24	110	0.67	11	6.3	0.045	79000	0.11	0.71	0.25	0.018
Karlshamn 3	Mieån	220	1500	9.1	16	69	0.40	5.5	5.2	0.020	42000	0.051	0.45	0.26	0.015
Karlshamn 4	Mieån	150	1500	7.2	14	53	0.31	4.4	4.8	0.016	33000	0.032	0.34	0.26	0.014
Karlshamn 5	Mieån	150	1400	9.6	17	71	0.45	7.7	5.3	0.033	54000	0.066	0.46	0.24	0.016
Karlshamn 6	Mieån	120	1300	7.2	14	51	0.33	5.9	4.4	0.025	42000	0.044	0.31	0.24	0.014
Karlshamn 7	Mieån	170	1500	8.5	16	65	0.40	5.5	5.6	0.024	44000	0.039	0.35	0.44	0.015
Karlshamn 8	Mieån	120	1400	5.9	11	42	0.26	4.0	4.1	0.016	30000	0.025	0.24	0.24	0.013
Karlshamn 9	Mieån	130	1700	8.9	18	61	0.44	6.5	4.9	0.044	36000	0.051	0.30	0.50	0.020
Karlshamn 10	Havet	200	1600	11	21	93	0.57	5.2	6.5	0.031	60000	0.057	0.41	0.87	0.017
Karlshamn 11	Havet	150	1500	7.4	14	55	0.31	3.6	4.6	0.011	30000	0.031	0.35	0.26	0.014
Karlshamn 12	Havet	120	1300	6.4	12	45	0.29	4.8	4.0	0.019	36000	0.034	0.26	0.24	0.013
Karlshamn 13	Havet	150	1600	9.7	22	99	0.64	8.3	8.2	0.046	46000	0.065	0.41	0.79	0.018
Karlshamn 14	Havet	250	1800	15	28	140	0.84	4.9	7.9	0.047	86000	0.087	0.51	1.7	0.020
Karlshamn 15	Havet	180	1400	8.7	17	60	0.41	7.4	6.2	0.024	46000	0.032	0.33	0.25	0.016
Karlshamn 16	Havet	200	1600	12	24	130	0.74	8.0	9.4	0.038	57000	0.077	0.57	0.91	0.016
Karlshamn 17	Havet	130	1400	6.6	12	47	0.28	4.0	4.3	0.014	31000	0.027	0.28	0.25	0.014
Karlshamn 18	Havet	140	1600	7.3	14	53	0.33	5.6	5.2	0.023	37000	0.036	0.34	0.25	0.015
Karlshamn 19	Havet	82	1400	4.9	13	36	0.29	6.3	4.5	0.032	31000	0.026	0.19	0.22	0.016
Karlshamn 20	Havet	140	1800	7.3	14	53	0.36	4.7	4.5	0.018	39000	0.031	0.30	0.25	0.015
Asarum 1	Mieån	140	1800	7.8	15	74	0.52	4.7	5.3	0.021	47000	0.037	0.27	0.56	0.013
Asarum 2	Mieån	150	1500	7.3	13	54	0.30	3.6	4.6	0.011	30000	0.030	0.35	0.26	0.014
Asarum 3	Mieån	160	1600	7.9	15	58	0.34	4.8	5.2	0.016	35000	0.035	0.38	0.26	0.015
Asarum 4	Mieån	150	1500	7.2	14	54	0.31	4.0	4.7	0.013	31000	0.031	0.34	0.26	0.014
Asarum 5	Mieån	140	1500	6.9	13	51	0.30	3.7	4.4	0.012	31000	0.028	0.31	0.26	0.014
Asarum 6	Mieån	200	1600	9.5	18	68	0.44	6.7	6.2	0.020	45000	0.036	0.40	0.26	0.016
Asarum 7	Mieån	180	1500	8.4	16	60	0.38	6.0	5.6	0.018	40000	0.032	0.35	0.26	0.015
Asarum 8	Havet (ej direkt)	200	1900	12	24	120	0.76	8.1	8.7	0.035	63000	0.067	0.50	0.81	0.017
Asarum 9	Mieån	160	1500	8.0	15	63	0.36	4.6	5.3	0.017	35000	0.038	0.38	0.33	0.015
Asarum 10	Mieån	160	1700	8.7	17	76	0.48	5.6	6.1	0.024	44000	0.045	0.38	0.48	0.015
Asarum 11	Mieån	130	1400	6.5	13	47	0.28	4.1	4.4	0.015	31000	0.028	0.29	0.25	0.014
Asarum 12	Mieån	180	1500	11	19	80	0.48	7.7	5.8	0.029	54000	0.065	0.51	0.25	0.016
Guö 1	Havet	100	1600	4.8	12	32	0.33	5.8	3.9	0.028	39000	0.022	0.13	0.26	0.015
Guö 2	Havet	81	1400	4.7	14	37	0.35	6.8	4.9	0.033	36000	0.026	0.20	0.21	0.017
Guö 3	Havet	80	1400	4.6	13	36	0.34	6.3	4.7	0.030	35000	0.024	0.19	0.22	0.016
Hälleryd 1	Klockarebäcken	83	1500	5.0	15	40	0.39	7.7	5.4	0.038	39000	0.030	0.23	0.21	0.018
Hällaryd 2	Klockarebäcken	78	1400	4.6	13	39	0.35	5.3	4.3	0.024	33000	0.020	0.20	0.22	0.016
Hällaryd 3	Klockarebäcken	80	1400	4.7	14	38	0.33	6.0	4.5	0.029	32000	0.024	0.20	0.22	
Hällaryd 4	Klockarebäcken	79	1400	4.6	13	39	0.34	5.6	4.4	0.026	32000	0.022	0.20	0.22	
Mörrum 1	Mörrumsån	150	1600	7.5	14	55	0.33	5.1	5.1	0.020	36000	0.036	0.35	0.26	
Mörrum 2	Mörrumsån	170	1600	8.9	17	73	0.43	5.7	6.2	0.022	40000	0.045	0.42	0.39	
Mörrum 3	Mörrumsån	160	1600	7.6	15	57	0.33	4.8	5.1	0.018	34000	0.036	0.37	0.26	
Mörrum 4	Mörrumsån	110	1500	6.2	15	41	0.33	11	6.4	0.054	50000	0.048	0.26	0.21	
Mörrum 5	Mörrumsån	160	1600	7.7	14	58	0.32	3.8	4.8	0.011	31000	0.033	0.38	0.26	
Mörrum 6	Mörrumsån	200	1400	9.3	18	65	0.43	7.2	6.2	0.019	46000	0.030	0.35	0.25	
Mörrum 7	Mörrumsån	170	1700	8.4	16	59	0.41	6.6	5.6	0.024	45000	0.034	0.33	0.25	
Mörrum 8	Mörrumsån	160	1500	7.5	14	57	0.31	3.7	4.7	0.011	31000	0.032	0.36	0.27	
Mörrum 9	Mörrumsån	150	1600	7.8	15	57	0.34	5.9	5.5	0.024	38000	0.040	0.38	0.25	
Mörrum 10	Mörrumsån	150	1500	7.3	13	54	0.30	3.6	4.6	0.011	30000	0.030	0.34	0.26	
Mörrum 11	Mörrumsån	160	1500	7.9	15	58	0.33	4.4	5.0	0.014	34000	0.033	0.37	0.26	
Pukavik 1	Mieån	87	1400	5.1	14	37	0.34	7.8	5.2	0.039	39000	0.032	0.21	0.21	
Ringmåla 1	Havet	81	1400	4.7	13	38	0.32	6.1	4.6	0.029	34000	0.025	0.20	0.22	
Stilleryd 1	Havet	100	1500	5.2	11	33	0.27	5.9	4.3	0.028	37000	0.026	0.17	0.22	
Stilleryd 2	Havet	230	1800	15	31	180	1.1	10	12	0.053	75000	0.10	0.69	1.4	
Stilleryd 3	Havet	190	1600	12	26	130	0.82	9.7	10	0.050	65000	0.084	0.54	1.0	
Stilleryd 4	Havet	190	1600	12	26	140	0.85	8.4	10	0.044	62000	0.084	0.55	1.1	
Stilleryd 5	Havet	180	1500	11	24	130	0.78	8.2	9.6	0.042	59000	0.078	0.51	1.1	
Svängsta 1	Mörrumsån	180	1600	10	22	100	0.61	8.1	8.4	0.038	53000	0.067	0.50	0.68	
Svängsta 2	Mörrumsån	160	1500	8.2	16	72	0.42	5.5	6.0	0.023	39000	0.044	0.38	0.45	
Svängsta 3	Mörrumsån	160	1500	7.6	14	57	0.31	3.7	4.7	0.011	31000	0.032	0.37	0.27	
Svängsta 4	Mörrumsån	150	1500	7.3	14	54	0.31	4.2	4.8	0.014	32000	0.032	0.35	0.26	
Svängsta 5	Mörrumsån	200	1600	11	22	100	0.63	8.6	8.5	0.036	55000	0.062	0.49	0.65	
Svängsta 6	Mörrumsån	150	1500	7.4	14	55	0.31	4.0	4.7	0.013	32000	0.032	0.35	0.26	
Svängsta 7	Mörrumsån	130	1400	6.5	13	46	0.29	5.7	4.9	0.025	36000	0.033	0.28	0.24	
Svängsta 8	Mörrumsån	140	1500	7.0	14	51	0.32	5.9	5.2	0.025	37000	0.037	0.33	0.25	
Svängsta 9	Mörrumsån	79	1200	4.5	13	35	0.33	6.3	4.6	0.031	33000	0.024	0.19	0.26	
Svängsta 10	Mörrumsån	160	1500	7.4	14	56	0.31	3.6	4.6	0.011	31000	0.031	0.36	0.27	
Svängsta 11	Mörrumsån	200	1600	12	26	130	0.79	9.2	10	0.046	62000	0.083	0.58	0.97	
Åryd 1	Havet	90	1500	5.4	14	40	0.34	8.0	5.3	0.040	41000	0.034	0.23	0.22	
Åryd 2	Havet	89	1500	5.1	14	34	0.32	8.0	5.2	0.041	39000	0.032	0.19	0.21	

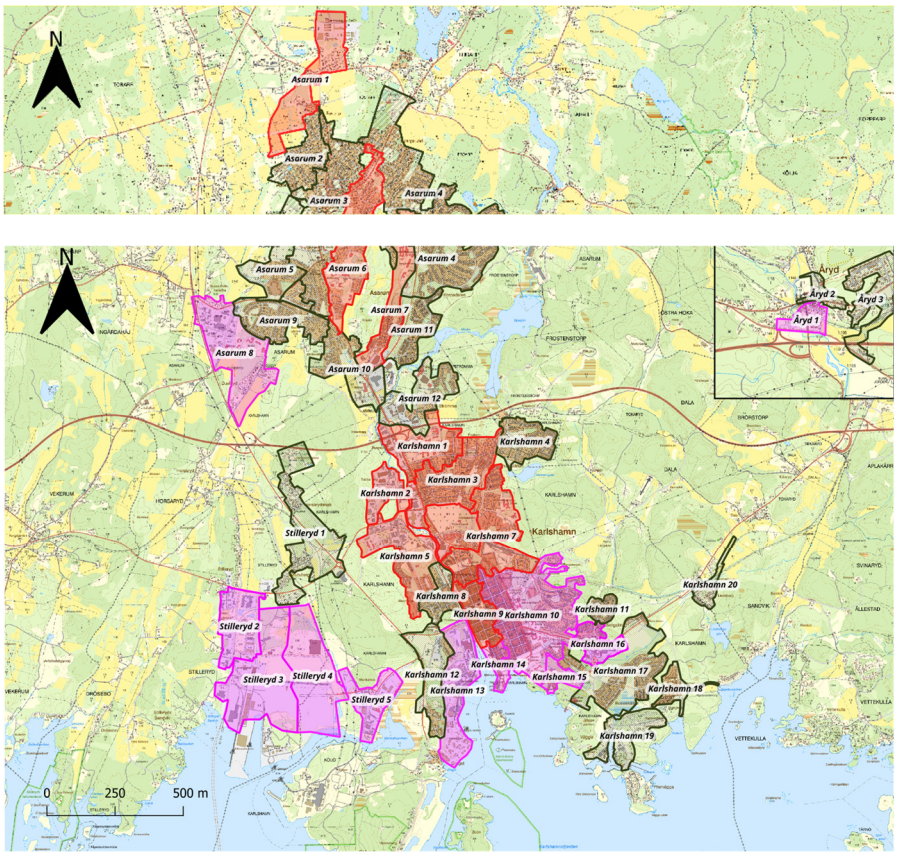

Figur 12: Markerade delområden där dagvattenutsläppen för fler än tre ämnen överskrider riktvärden. Områdena som är lila har östersjön som recipient och områdena som är röda har Mieån som recipient

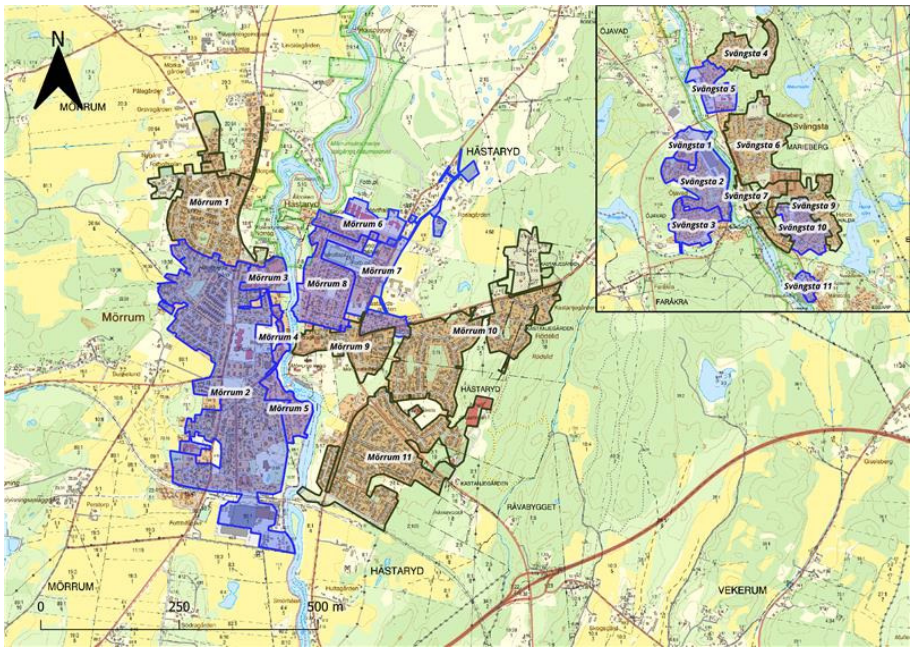

Figur 13: Markerade delområden där dagvattenutsläppen för fler än tre ämnen överskrider riktvärden. Områdena som är blåa har Mörrumsån som recipient

11 Miljökvalitetsnormer för vatten

11.1 VATTENFÖRVALTNING

Inom EU finns sedan år 2000 ett gemensamt regelverk, ramdirektivet för vatten, även kallat vattendirektivet. Det införlivades i den svenska lagstiftningen år 2004 och har sin grund i att Europas medlemsländer på ett gemensamt sätt ska arbeta med att bevara och förbättra vattenmiljön i grund- och ytvatten. Övergripande ska arbetet vara inriktat på att minska föroreningar, främja hållbar vattenanvändning och förbättra tillståndet för de vattenberoende ekosystemen.

Det övergripande målet är att vattenförekomster[13] ska uppnå miljökvalitetsnormen god status till år 2015 eller senast till år 2027. De vatten som redan anses ha god status får inte försämras. Arbetet är gränsöverskridande, vatten är gränslöst och för att säkra en god vattenkvalitet måste samarbete ske såväl över kommungränser som nationella gränser.

Arbetet med vattendirektivet kallas vattenförvaltning och är indelat i cykler som omfattar sex år. En förvaltningscykel inleds med att vattnet kartläggs och övervakas, underlaget används sedan för att bedöma vattnets nuvarande tillstånd, så kallad statusklassning. Ytvatten (sjöar, vattendrag, kustvatten) bedöms utifrån begreppen ekologisk och kemisk status. Grundvatten bedöms utifrån kemisk och kvantitativ status, alltså om vattenuttaget är i balans med grundvattenbildningen. Klassningen bygger på insamlade data om vattnen och expertbedömningar. Begreppet ekologisk status innebär att en bedömning görs av kvaliteten på förekomsten av växt-och djurarter. Bedömningen görs utifrån biologiska (ex. fisk, bottenfauna), fysikaliskkemiska (ex. näringsämnen, försurning) samt hydromorfologiska (ex. vandringshinder, rensning, kanalisering) kvalitetsfaktorer. Den kvalitetsfaktor som är sämst bestämmer den sammanvägda ekologiska statusen. Klassificeringsskalan för ekologisk status är femgradig, från dålig till hög. Hög status motsvarar endast en liten avvikelse från ett referensvärde där ett vatten är i stort sett naturligt eller har liten mänsklig påverkan.

Kemisk status bestäms genom att mängden av ett antal bestämda förorenande ämnen mäts i en ytvattenförekomst. I vattendirektivet finns en lista med gränsvärden för prioriterade ämnen. Om mätningar visar att gränsvärden överskrids för dessa ämnen uppnår vattenförekomsten inte god status. Klassificeringsskalan för kemisk status är *”god”* eller *”uppnår ej god”.*

11.2 VAD ÄR EN MILJÖKVALITETSNORM?

Statusklassningen ligger till grund för miljökvalitetsnormer (MKN), dessa uttrycker den kvalitet en vattenförekomst ska ha vid en viss tidpunkt. Det är Vattenmyndigheten som beslutar vilka miljökvalitetsnormer som ska gälla för respektive vattenförekomst. Målet är att alla vattenförekomster ska uppnå god status till år 2027, i vissa fall år 2033.

[13] Vattenmyndigheterna har delat in vatten i så kallade vattenförekomster, vilket kan vara en sjö, ett vattendrag, del av ett vattendrag, ett kustvattenområde eller grundvatten.

Det finns även krav på att vattenförekomster som uppnår god status inte får försämras. Där god status inte uppnås krävs åtgärder.

11.3 KARLSHAMNS KOMMUNS VATTENFÖREKOMSTER

I Karlshamns kommun finns det totalt 44 vattenförekomster, varav 10 för grundvatten, 13 för kustvatten, 9 för Sjövatten, 1 för utsjövatten och 11 för vattendrag.

10 av vattenförekomsterna har god ekologisk status och 23 har en måttlig ekologisk status medan data saknas för 11. Den kemiska statusen bedöms som god i 7 av vattenförekomsterna, 3 har otillfredsställande status och 34 uppnår ej god status.

Figur 14: Vattenförekomster i Karlshamns kommun. Turkos är vattendrag, rosa grundvatten och blå ytvatten.

11.4 KONSEKVENSER FÖR MILJÖKVALITETSNORMER

11.4.1 Påverkan på ytvatten

VA-försörjningen bedöms framför allt kunna påverka kvalitetsfaktorerna näringsämnen och särskilda förorenande ämnen (SFÄ). Klassificering av näringsämnen för sjöar och vattendrag görs med utgångspunkt från halten av totalfosfor. För kustvatten är klassificeringen något mer komplex, och utgörs av en viktning mellan halter av totalfosfor, totalkväve, samt löst oorganiskt kväve och fosfor. Möjlig påverkan genom utsläpp av kväve och fosfor från punktkällor och dagvatten. SFÄ omfattar 32 ämnen eller grupper av ämnen. Klassificering ska göras för de ämnen som släpps ut eller tillförs i betydande mängd i ytvattenförekomsten, eller i betydande mängd tillförs på annat sätt. De flesta ämnen klassas enbart utifrån årsmedelvärde i vattenfas. För några ämnen finns även maximalt tillåtna gränsvärden i vatten, samt gränsvärden i sediment och biota. Möjlig påverkan genom utsläpp av SFÄ från punktkällor och dagvatten. Miljökvalitetsnormen kemisk ytvattenstatus innebär att gränsvärden för en lång rad kemiska ämnen i vatten, biota och

sediment inte får överskridas. Statusen klassificeras baserat på 45 ämnen eller grupper av ämnen. Ämnen och gränsvärden redovisas i Bilaga 6 i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter, HVMFS 2019:25. Möjlig påverkan genom utsläpp av prioriterade ämnen från punktkällor och dagvatten.

I tabellen nedan redovisas MKN, status samt på vilket sätt respektive vattenförekomst kan påverkas av utsläpps- och bräddningspunkter för avlopp och uttagspunkter för dricksvatten. Dagvattenutsläpp är mer diffusa och typiskt kopplade till tätorter och redovisas därför inte. Tabellen anger de vattenförekomster som primärt bedömts vara berörda.

Tabell 19: Ytvattenförekomster som bedömts berörda.

Vattenförekomst	Typ	MKN	Ekologisk /kvantitativ status	Kemisk status	Påverkan
Långasjön WA39298491	Sjö	God ekologisk status 2033, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Dammen vid utloppet påverkar hydromorfologiska kvalitetsfaktorer
MIEÅN: ÖstersjönLångasjön WA23017508	Vattendrag	God ekologisk status 2033, God kemisk ytvattenstatus 2027	Måttlig	Uppnår ej god	Recipient för bräddat avloppsvatten
MÖRRUMSÅN: ÖstersjönBjällerbäcken WA68541265	Vattendrag	God ekologisk status 2033, God kemisk ytvattenstatus 2027	Måttlig	Uppnår ej god	Recipient för bräddat avloppsvatten
Hällarydsån WA55002333	Vattendrag	God ekologisk status 2027, God kemisk ytvattenstatus	God	Uppnår ej god	Recipient för bräddat avloppsvatten
Klockarebäcke n - Lyckebybäcken - Persgärdeån - Tattån - Öjasjöbäcken - Strängabäcken WA55369029	Vattendrag	God ekologisk status 2027, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Recipient renat avloppsvatten
Karlshamnsfjärden WA72333352	Kust	Måttlig ekologisk status 2039, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Recipient renat avloppsvatten
Västra Blekinge skärgårds kustvatten WA24541831	Kust	God ekologisk status 2027, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Sekundär recipient
Stärnö Sandvik WA20257349	Kust	God ekologisk status 2027, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Sekundär recipient
Mellersta Pukaviksbukten WA69903366	Kust	God ekologisk status 2027, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Sekundär recipient

Matviksfjärden WA79602278	Kust	God ekologisk status 2027, God kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Sekundär recipient
Tjäröfjärden WA51490708	Kust	God ekologisk status 2039, God Måttlig Uppnår ej god Sekundär recipient 32 kemisk ytvattenstatus	Måttlig	Uppnår ej god	Sekundär recipient

11.4.2 Påverkan grundvatten

Grundvattenförekomster bedöms med avseende på kvantitativ status och kemisk grundvattenstatus. Kvantitativ status kan främst påverkas genom bortledning/uttag av grundvatten.

I tabellen nedan redovisas MKN, status samt på vilket sätt respektive vattenförekomst kan påverkas av utsläpps- och bräddningspunkter för avlopp och uttagspunkter för dricksvatten. Dagvattenutsläpp är mer diffusa och typiskt kopplade till tätorter och redovisas därför inte. Tabellen anger de vattenförekomster som primärt bedömts vara berörda.

Tabell 20: Grundvattenförekomster som bedömts berörda.

Vattenförekomst	Typ	MKN	Ekologisk/kvantitativ status	Kemisk status	Påverkan
Ringamåla WA21888793	Grund	God kemisk grundvattenstatus, god kvantitativ status	God	God	Uttag av grundvatten
Åryd Märserum WA62352774	Grund	God kemisk grundvattenstatus, god kvantitativ status	God	God	Recipient dagvatten
Mörrum Norra WA25836810	Grund	God kemisk grundvattenstatus, god kvantitativ status	God	God	Recipient dagvatten
Elleholm WA13943420	Grund	God kemisk grundvattenstatus 2027, god kvantitativ status	God	Otillfreds ställande	Recipient dagvatten

12 Samlad konsekvensbedömning

12.1 BETYDANDE MILJÖPÅVERKAN

En undersökning gällande betydande miljöpåverkan har genomförts i enlighet med 6 kap. 6 § första stycket miljöbalken, *se bilaga 2.* Genomförandet av vattentjänstplanen för Karlshamns kommun kan enligt undersökningen inte antas medföra betydande miljöpåverkan. Vattentjänstplanen ger inga förutsättningar för hur presenterade åtgärder ska hanteras. I det vidare arbetet kommer utredning gällande betydande miljöpåverkan krävas för varje enskilt fall (åtgärd) där en miljöbedömning kommer göras då betydande miljöpåverkan kan antas.

Bedömningen är att vattentjänstplanen medför positiva konsekvenser för människors hälsa och miljö. Detta bland annat då arbetet bidrar med att förbättra miljökvalitetsnormerna för såväl yt- som grundvatten samt säkrar leverans av vattentjänster.

12.2 BARNKONVENTIONEN

Barnkonventionen är FN:s konvention om barnets rättigheter och innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Den 1 januari 2020 blev barnkonventionen svensk lag. Vattentjänstplanens grundsyfte, att ge dagens och framtida generationer en bra och hållbar VA-försörjning, ligger i linje med att uppfylla barnkonventionen. En genomförd plan ger också bättre vattenkvalitet i recipienter och kan därmed leda till bättre badvatten och friluftsliv för barn.

12.3 ORGANISATION OCH EKONOMI

I hela Sverige står VA-försörjningen inför stora och kostsamma utmaningar som ställer krav på berörda aktörers kompetens och organisationer, samt på en långsiktig ekonomisk planering. Karlshamn är inget undantag och vattentjänstplanen medför både ekonomiska och organisatoriska konsekvenser som kan sammanfattas enligt följande:

- Ett antal åtgärder som medför stor investeringsvolym
- En ökad kostnad för förnyelse, underhåll och kontroll
- Behov av att succesivt höja VA-taxan
- Ökat behov av personella resurser
- Behov av ökad samverkan för långsiktig planering, förebyggande lösningar som ger minskade kostnader på sikt
- Behov av att säkerställa erforderlig kompetens inom såväl kommun som KEVAB.

12.4 MÄNNISKORS HÄLSA OCH MILJÖ

Genomförandet av vattentjänstplanen för Karlshamns kommun innebär åtgärder på dricksvattenförsörjningen som bidrar till en säker dricksvattenförsörjning och människors hälsa. Vattentjänstplanen innebär även åtgärder på spill- och dagvattenhanteringen som ger minskad påverkan på vattenmiljön, vilket bidrar till att uppfylla miljökvalitetsnormerna för vatten (MKN).

Eftersom MKN är lagstiftade krav på att en bestämd ekologisk och kemisk status ska uppnås redovisas berörda vattenförekomster och en sammanfattande konsekvensbedömning avseende VA-försörjningen i Karlshamns kommun under avsnitt *12.4 Konsekvenser för miljökvalitetsnormer*. De påverkansfaktorer som bedöms kunna ha betydelse för påverkan på vattenmiljön och MKN är utsläpp av renat avloppsvatten och dagvatten, bräddning av orenat avloppsvatten samt uttag av dricksvatten.

12.5 NATIONELLA MILJÖMÅL

Sveriges miljömål är ett miljömålssystem som består av ett generationsmål, 16 miljökvalitetsmål samt ett antal etappmål. Syftet med målen är att bidra till genomförandet av den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen.[14] Tabellen nedan sammanfattar de mål som vattentjänstplanen berör samt hur genomförandet av planen påverkar respektive mål.

Tabell 21: Mål som berörs av Vattentjänstplanen.

Miljömål	Kommentar
Ingen övergödning samt *Bara naturlig försurning*	Det viktigaste bidraget från vattentjänstplanen till miljömålet är att utläckage av näringsämnen från avloppsvatten, från sämre fungerande anläggningar förhindras. Genom bättre planering av den allmänna avloppshanteringen och bättre dagvattenhantering kan detta förbättras och medverka till att miljömålet uppfylls.
Hav i balans och levande kust och skärgård samt *Levande sjöar och vattendrag*	Vattentjänstplanen medverkar till att uppnå miljömålet genom att andelen förorenat dagvatten samt föroreningar från enskilda avlopp minskar till Östersjön och andra recipienter.
Grundvatten av god kvalitet	En viktig del av handlingsplanen är att värna om råvattenresurserna genom områdesskydd. I vattentjänstplanen anges att vattenskyddsområdena, dess avgränsningar och föreskrifter är i stort behov av översyn. Vidare bidrar vattentjänstplanen till en planerad dricksvattenförsörjning utan överuttag då behov och hot har identifierats, vilket skyddar grundvattentäkterna. En annan viktig del av vattentjänstplanen är att minska påverkan på den allmänna vattentäkten från enskilda VA-anläggningar.
God bebyggd miljö	En god bebyggd miljö förutsätter en klok VA-försörjning som väger in effekterna på människors hälsa och miljön av de allmänna Va-anläggningarna. Vattentjänstplanen säkerställer kommunens dricksvattenförsörjning på ett långsiktigt och hållbart sätt. I vattentjänstplanen anges strategier för enskild vattenförsörjning samt avloppsförsörjning. Vidare hanterar vattentjänstplanen risker från klimatrelaterade risker.
Ett rikt växt- och djurliv	Miljömålet påverkas positivt genom att öppna dagvattenlösningar förordas som även gynnar den biologiska mångfalden samt konnektiviteten. De vattenfyllda fördörjningsmagasinen kan gynna ett flertal arter, framför allt groddjur och insekter. Vattentjänstplanen främjar blå-gröna strukturer.

[14] https://www.sverigesmiljomal.se/miljomalen/

13 Ordlista

Avloppsvatten är samlingsnamn för spillvatten, dagvatten samt dränvatten.

Dagvatten är ytligt avrinnande regnvatten och smältvatten.

Enskild VA-anläggning är en anläggning eller annan anordning för försörjning av vatten eller avlopp som kommunen inte äger. Enskilda anläggningar kan finnas för en enskild fastighet, för flera fastigheter tillsammans eller för samfälligheter och föreningar.

Gemensamhetsanläggning är en enskild VA-anläggning (se ovan) som inrättats för två eller flera fastigheter gemensamt.

Huvudman är den som äger en VA-anläggning. Karlshamn kommun är huvudman för den allmänna VA-anläggningen.

Nödvatten är vatten för dryck, matlagning och personlig hygien som distribueras utan att nyttja det ordinarie ledningsnätet. Distributionen sker med tankar eller tankbilar.

Reservvatten är dricksvatten som distribueras via det ordinarie ledningsnätet men från annan produktionsanläggning än den ordinarie. Reservvatten tas i bruk då ordinarie vattentäkt av någon anledning inte kan brukas.

Spillvatten är vatten från hushåll (toalett, bad/dusch, disk och tvätt) och andra verksamheter (industrier, biltvättar och dylikt).

Statusklassning av vattenförekomster innebär att tillståndet i vattenförekomsten bedömts utifrån kriterier och gränsvärden som fastlagts i vattendirektivet. Målet är att vattenförekomsterna ska uppnå ”god status” med avseende på ekologi, kemi och vattentillgång.

Tillskottsvatten är det vatten som utöver spillvatten finns i spillvattenledningar. Tillskottsvatten kan bestå av anslutet dagvatten, anslutet dräneringsvatten, samt vatten som läcker in från marken om ledningarna inte är täta. Tillskottsvattnets andel kan i många fall vara mycket stor, i extrema fall flera gånger större än mängden spillvatten.

VA-anläggning är en anordning för att försörja en fastighet eller bebyggelse med vatten och avlopp. I begreppet VA-anläggning ingår både ledningar och pumpar för transport av vatten och avlopp, samt anordningar för produktion av dricksvatten och rening av avloppsvatten.

Vattenförekomst är, enligt vattenförvaltningsförordningen för vatten, den minsta enheten för beskrivning och bedömning av vatten. Vattenförekomster utgörs av grundvatten, sjöar, vattendrag och hav som har pekats ut av landets fem vattenmyndigheter och presenteras i den nationella databasen VISS.

Verksamhetsområde är ett av kommunfullmäktige fastställt geografiskt definierat område, inom vilket kommunen är huvudman för vatten- och/eller avloppsförsörjning. Inom verksamhetsområdet gäller kommunal VA-taxa.

14 Referenser

Klimatanpassning.se (2023 a). *Dagvatten och spillvatten.* https://www.klimatanpassning.se/hursamhallet-paverkas/vatten-och-avlopp/dagvatten-ochspillvatten-1.107468

Klimatanpassning (2023 b). Erosion. https://www.klimatanpassning.se/hur-klimatetforandras/klimateffekter/erosion-1.149364

Livsmedelsverket (2019). *Handbok för klimatanpassad dricksvattenförsörjning.*

SMHI (2023 a). Olika typer av översvämningar. https://www.smhi.se/kunskapsbanken/hydrologi/oversvamningar/olika-typer-avoversvamningar-1.176299 [2024-01-02].

SMHI (u.å.). Enkel klimatscenariotjänst. https://www.smhi.se/klimat/framtidensklimat/enkel-scenariotjanst/ostergotlands_lan/medelnederbord/rcp85/2071-2100

Svenskt vatten (2016). P110 - *Avledning av dag-, drän-och spillvatten.*

Svenskt vatten (2019). *Fakta om vatten – Vattnets kretslopp.* https://www.svensktvatten.se/fakta-om-vatten/vattnets-kretslopp/

Vatteninformationssystem Sverige (VISS). https://viss.lansstyrelsen.se/Exports.aspx

Svenskt vatten (2022). M125 - *Vägledning vid framtagande av vattentjänstplan- komplettering av VA-plan.*

Svenskt Vatten (2011). P105 - *Hållbar dag- och dränvattenhantering- råd vid planering och utförande.*

Karlshamns kommun

FÖRFATTNINGSSAMLING

Beslutad av: [Nämnd/styrelse]
Dokumenttyp: [Policy, riktlinje osv]
Diarienummer: [Nummer]
Antagen: KF § xx, 2025-xx-xx
Gäller från: [Giltighetstid]
Reviderad: [Datum]
Gäller för: [Förvaltning, verksamhet, osv]

Bilaga 1

VA-utbyggnadsplan för Karlshamns kommun

Reviderad 2025-03-12

Innehåll

1 VA-utbyggnadsplan....4
2 Beskrivning av 6 § - områden....7
2.1 Nabben....8
2.2 Drösebo....9
2.3 Stilleryds Sandvik....11
2.4 6 § område där verksamhetsområde beslutats....12
2.4.1 Nötebråne....13
2.4.2 Köpegårda....14
3 Behovsanalys allmän VA-försörjning....15
3.1 Syfte behovsanalys....15
3.2 Metod för behovsanalys enligt 6 §....15
3.3 Projektgruppen....16
3.4 Avgränsning....17
4 Bedömningsgrunder 6 §....17
4.1 Lagstöd för behovsbedömning....17
4.2 Skyddet för människors hälsa....18
4.3 Skyddet för miljön....18
4.3 Större sammanhang....19
4.4 Miljökvalitetsnormer för vatten....19
4.5 Vägen till hållbara vattentjänster....20
4.6 Kommunens bebyggelseutveckling....20
5 Resultat steg 1 och 2....21
5.1 Identifierade områden....21
5.2 Erfarenhetsbaserad analys av identifierade områden....23
6 Resultat steg 3 – fördjupad analys....28
6.1 Ire....28
6.1.1 Bebyggelsestruktur....28
6.1.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning....29
6.1.3 Risk för påverkan på recipient....30
6.1.4 VA-utredning för allmän VA-försörjning i Ire....32
6.1.5 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning....33
6.2 Gustavstorp....34
6.2.1 Bebyggelsestruktur....34
6.2.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning....35

6.2.3 Risk för påverkan på recipient 36
6.2.4 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning 37
6.3 Vekerum 38
6.3.1 Bebyggelsestruktur 38
6.3.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning 40
6.3.3 Risk för påverkan på recipient 41
6.3.4 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning 42
6.4 Drösebo 43
6.4.1 Bebyggelsestruktur 43
6.4.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning 44
6.4.3 Risk för påverkan på recipient 44
6.4.4 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning 46
7 Samlat resultat behovsanalys 6 § 47
7.1 Områden för bevakning 48
7.2 Områden med förändrat resultat 49

1 VA-utbyggnadsplan

VA-utbyggnadsplanen utgör en bilaga till aktuell Vattentjänstplan och har reviderats och uppdaterats utifrån föregående VA-utbyggnadsplan från 2022-04-05 som antogs av Kommunfullmäktige 2022-06-28.

VA-utbyggnadsplanen är framtagen efter dialog mellan Karlshamns Energi Vatten AB (KEVAB) och de kommunala enheterna Stadsbyggnadsenheten, vilka arbetar med den fysiska planeringen och Tekniska enheten där mark och exploatering ingår.

I VA-utbyggnadsplanen redovisas hur Karlshamns kommun har prioriterat och planerar att ansluta de identifierade 6 §-områden samt de exploateringar som i nuläget prioriterats, se tabell 1. Då det är många faktorer som styr i vilken takt och ordning som en etablering sker, innefattar den tidsbestämda delen av VA-utbyggnadsplanen endast de områden som planeras att byggas inom de närmaste tre åren, medan hela VA-utbyggnadsplanen omfattar en 12-årig tidsperiod.

Observera att angivna årtal är ungefärliga och kan komma att justeras i samband med budget- och verksamhetsplanering.

Tabell 1: VA-utbyggnadsplan för Karlshamns kommun.

Område	Typ av utbyggnad	Tidplan 2025–2027	Tidplan 2028–2037
Nötabråne	Utbyggnad av VA (6§)	2025–2027	
Köpegårda	Utbyggnad av VA (6§)	2025–2027	
Guöplatån	Exploatering	2025–2026	
Saltsjöbaden	Förtätning	2025–2026	
Stilleryd Västra	Exploatering	2026	
Strömma	Exploatering	2027	
Hästaryds skola	Förtätning	2027	
Stilleryd Sandvik	6§- område	x	x
Nabben	6§-område		x
Möllebacken	Förtätning	x	x
Kungsparken Mörrum	Förtätning	x	x
Janneberg	Exploatering	Del av tidigast 2027	x

Område	Typ	2025	2026	2027	2028–2037
Nötabråne	Utbyggnad av VA (6§)				
Köpegårda	Utbyggnad av VA (6§)				
Guöplatån	Exploatering				
Saltsjöbaden	Förtätning				
Stilleryd Västra	Exploatering				
Strömma	Exploatering				
Hästaryds skola	Förtätning				
Stilleryd Sandvik	6§- område				
Nabben	6§-område				
Möllebacken	Förtätning				
Kungsparken Mörrum	Förtätning				
Janneberg	Exploatering				

Följande områden kan vara aktuella för utbyggnad inom en 12-års period, 2028–2037. Observera att numreringen ej avser prioritetsordning.

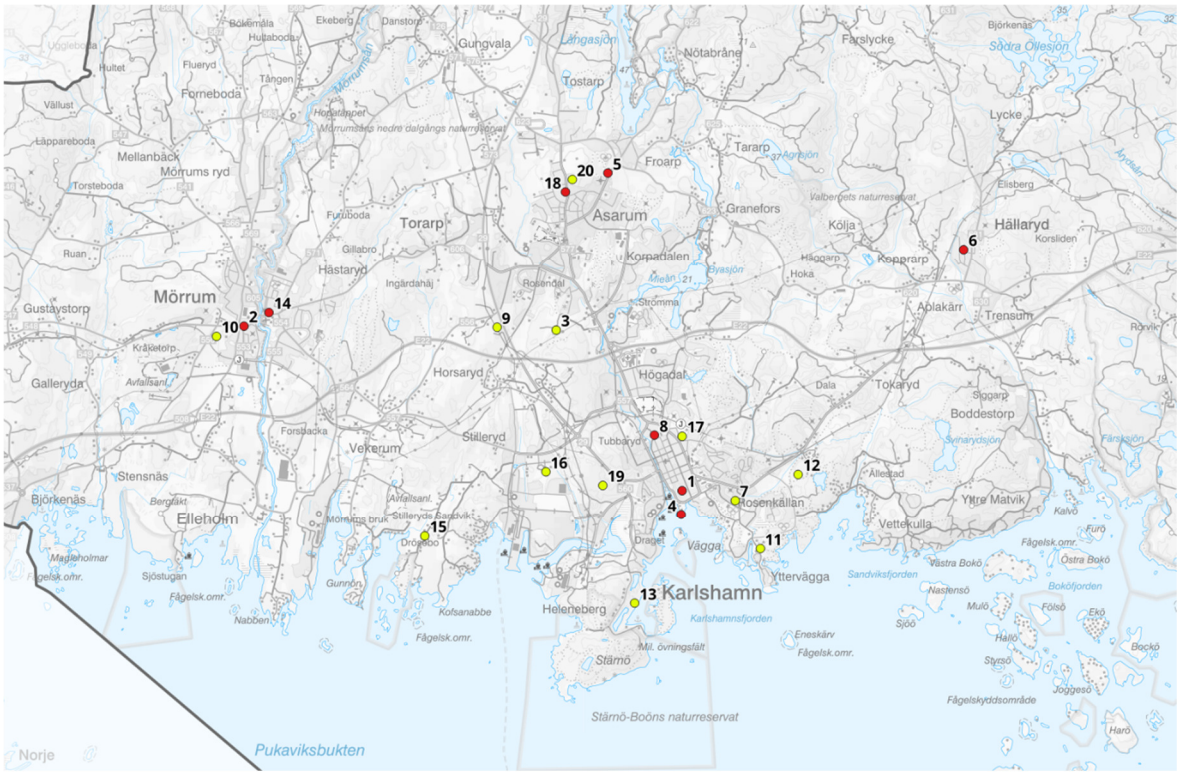

Figur 1: Områden aktuella för utbyggnad inom en 12-års period. Gul markering avser exploateringar och röd markering avser förtätningar. Numreringen avser ej prioritetsordningen.

Tabell 2: Områden aktuella för utbyggnad inom en 12-års period (se figur 1).

1. Detaljplan för del av fastigheten Karlshamn 2:1 m fl (Möllebacken)
2. Detaljplan för fastigheterna Mörrum 73:4 och 73:8 m fl (Kungsparken)
3. Planprogram Janneberg-Duveryd
4. Detaljplan för Östra piren, fastigheten Karlshamn 2:1 m fl (Utkiken 1)
5. Detaljplan för del av fastigheterna Froarp 3:9 och 3:10 m.fl. (Asarums IP)
6. Detaljplan för fastigheterna Hällaryd 1:139 och del av Hällaryd 1:56 m fl (Hällaryds centrum)
7. Planprogram Sjölyckan
8. Detaljplan för fastigheten Älgen 5 m fl (Norreport)
9. Detaljplan för del av fastigheten Karlshamn 3:3 (Duverydstomten, Etapp Nord)
10. Detaljplan för del av fastigheten Mörrum 73:1 m fl
11. Detaljplan för del av Karlshamn 5:1 (Idrottsvägen)
12. Detaljplan för del av Karlshamn 5:1 (Stockholmsledet etapp 1)
13. Detaljplan för del av Karlshamn 8:1 (Stärnö sjöstad)
14. Detaljplan för Hästaryd 25:1 m fl (Hästaryd skola och Bolsgården)
15. Drösebo (§6)
16. Detaljplan för del av fastigheterna Stilleryd 2:49 och Karlshamn 7:1 m fl
17. Detaljplan för fastigheterna Garaget 1 och del av Karlshamn 4:16 med flera (Etapp 1, Nya Stationsstaden Karlshamn)
18. Detaljplan för del av fastigheten Tostarp 2:34
19. Planändring för del av detaljplan A364, Karlshamn 6:1 och Karlshamn 7:1 m fl (Västerport)
20. Häradsvägen, Asarum

Prioriteringen i VA-utbyggnadsplanen baseras på en bedömning av hur stort behovet är, men även utifrån praktiska konsekvenser för genomförandet. Framför allt skiljer sig behovet av tekniska utredningar och åtgärder, samt processer för markåtkomst och miljötillstånd åt. Kort kan de praktiska motiveringarna sammanfattas enligt följande:

- Nötabråne är ett mindre bebyggelseområde som sedan tidigare är projekterat och kan därför genomföras med kort startsträcka.
- Öster om Karlshamn innebär en anslutning av ytterligare bebyggelse kapacitetsbrist på befintlig överföringsledning till Stärnö.
- Väster om Karlshamn medför en anslutning av bebyggelsen till allmän VA-försörjning att kommunen behöver hantera de motstående intressena bebyggelseutveckling och industri/hamnverksamhet. VA-anslutning ska därför inte ske förrän området planlagts.
- Drösebo har identifierats som ett 6 §-område, men med lägst prioritet för genomförande. Eftersom en anslutning ligger mer än 12 år fram i tiden är området inte med i den tidsbestämda utbyggnadsplanen. Utveckling av bebyggelsen bevakas fram till dess att en anslutning av området kan tidsättas.

I dagsläget finns cirka 585 antagna och laga kraftvunna detaljplaner inom Karlshamns kommun. Därtill finns beslut om ca 25 nya planer av olika omfattning. Stadsbyggnadsenheten och kommunens tekniska enhet, det vill säga samt Mark och exploatering har utifrån politiska beslut, exploateringsstrategi samt ekonomiska kalkyler gjort en prioritering av de kommunala detaljplaner och exploateringar/förtätningar som ska prioriteras under de följande tre åren.

Arbetet är politiskt förankrat och ska tillgodose såväl kommunens utveckling som behovet av erforderliga resurser för exploatering. VA-utbyggnadsplanen uppdateras därför vart 4:e år i samband med att Vattentjänstplanen ses över, för att säkerställa att behovet av VA-utbyggnad i såväl befintlig (6 §-områden) som tillkommande bebyggelse kan tillgodoses.

2 Beskrivning av 6 § - områden

I Karlshamns kommun bedöms fem områden omfattas av 6 § och ska därför förses med allmän VA-försörjning;

- Nötabråne
- Köpegårda
- Nabben
- Drösebo
- Stilleryd/Sandvik

Av dessa områden har verksamhetsområde för vatten och spillvatten bildats för Nötabråne och Köpegårda och därefter beslutats i kommunfullmäktige. Dessa område är därför aktuella för VA-utbyggnad. Dock saknas besked om finansiering, vilket gör det svårt att tidsbestämma utbyggnaden av VA i dessa två områden.

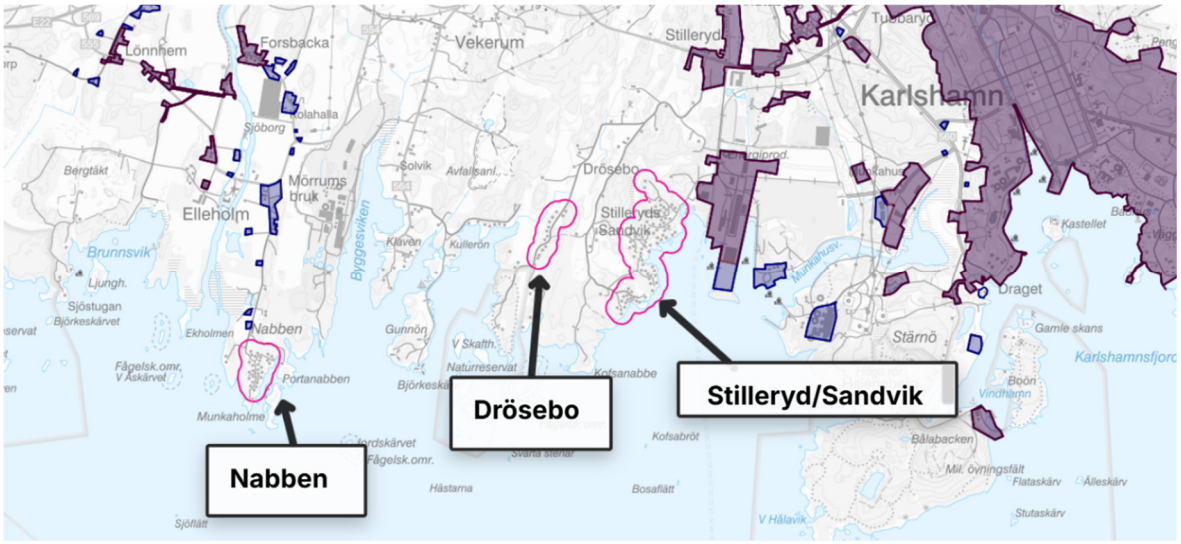

Figur 2: identifierade §6-områden som ska förses med allmän VA-försörjning som ännu ej omfattas av verksamhetsområde.

De områdesgränser som presenteras nedan för 6§-områdena är ej definitiva utan kan komma att ändras innan de är beslutade verksamhetsområden

2.1 NABBEN

Nabben är ett fritidshusområde beläget vid kusten rakt söder om Mörrum.

GIS-analysen visar att det finns en viss till hög risk för påverkan på människors hälsa och miljön, se Figur 2 samt Figur 3. Risken för påverkan på recipienten är stor och åtgärder behövs för att minska fosforbelastningen och för att bidra till att miljökvalitetsnormen (MKN) ska kunna uppnås. Resultaten i de båda GIS-analyserna kan dock vara något överskattade eftersom alla bostäder i nuläget inte bedöms vara försedda med WC. Resultaten från utredningen är sammanställda i Tabell 3.

Figur 3: Nabben.

Nabben är ett relativt stort bebyggelseområde med drygt 30 fastigheter, detaljplanelagt för fritidshus. Enligt planbestämmelser bör bebyggelse som kräver WC ej tillkomma. En gemensamhetsanläggning för sommarvatten finns i området. Det finns intresse för permanentboende och viss omvandling sker. Men omfattande utveckling av bebyggelse är begränsad med hänsyn till bland annat närheten till Södra Cell som i det avseende kan utgöra ett motstående intresse.

Området är beläget på urberg eller sandig morän med maximalt jorddjup om 3 m. Detta i kombination med närheten till strandlinjen och de små tomterna gör att förutsättningarna för en hållbar enskild VA-försörjning är begränsade. Stigande havsnivåer ställer höga krav på den framtida VA-försörjningen i befintlig bebyggelse.

Sammantaget bedöms Nabben omfattas av 6 § vattentjänstlagen och ska förses med allmän VA-försörjning. Vid en utbyggnad av allmän VA-försörjning förändras generellt förutsättningarna för bebyggelseutveckling i området. Området Nabben är beläget med närhet till Mörrums Bruk och kommunens översiktsplan anger att denna verksamhet ska beaktas vid beslut om förändrad markanvändning i dess närhet, detta för att undvika utökade restriktioner på verksamheten. Mot bland annat denna bakgrund är möjligheterna till bebyggelseutveckling i området begränsade och gällande plan bör inte ersättas med en detaljplan som i högre grad möjliggör permanentboende i området.

Tabell 3: Sammanställning av resultat av behovsanalys VA-försörjning för Nabben.

Analysparameter	Kriterium 6 §	Resultat
Antal bebyggda fastigheter	Större sammanhang	33
Antal sammanhängande bostadshus (adresspunkt) med max 100 m mellan	Större sammanhang	Fler än 20.

Nyttjande av fastighet	Hälsa/miljö	Övervägande fritid, viss omvandling mot permanent.
Förutsättningar enskild spillvattenförsörjning	Miljö	Mycket begränsade förutsättningar med berg, tunna jordlager, närhet till recipient samt små tomter.
Förutsättningar enskild dricksvattenförsörjning	Hälsa	Gemensamhetsanläggning för sommarvatten finns. Små tomter och risk för saltvatteninträngning bedöms innebära mycket begränsade förutsättningar för enskilda dricksvattentäkter.
Risk för påverkan på recipient	Miljö	Stor risk med hänsyn till att det är relativt omfattande bebyggelse, det kustnära läget och de geohydrologiska förhållandena som ger snabb avrinning mot recipienten med liten retention. Att ansluta Nabben till allmän VA-försörjning kan dock inte ensamt förändra vattenförekomstens (Mellersta Pukaviksbukten (SE560740-144375)) status avseende näringsämnen.

2.2 DRÖSEBO

Drösebo är beläget vid kusten mellan Karlshamn och Mörrum.

GIS-analysen visar att det finns en viss risk för påverkan på människors hälsa och miljön, se Figur 2 samt Figur 4. Resultaten från utredningen är sammanställda i Tabell 4.

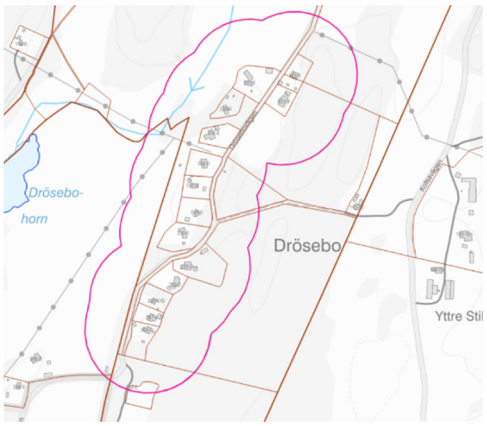

Figur 4: Drösebo.

I Drösebo är de naturgivna förutsättningarna mycket begränsade avseende möjligheter till en långsiktigt hållbar enskild spillvattenförsörjning och bebyggelsen är tät. Det finns även en risk för påverkan på människors hälsa till följd av saltvatteninträngning i enskilda dricksvattenbrunnar. För att kunna ordna en långsiktigt hållbar VA-försörjning i Drösebo bedöms att åtgärder med hänsyn till de geohydrologiska förutsättningarna och kustnära läget behöva vidtas i ett större sammanhang.

Tabell 4: Sammanställning av resultat av behovsanalys VA-försörjning för Drösebo.

Analysparameter	**Kriterium 6 §**		**Resultat**
Antal bebyggda fastigheter	Större sammanhang		14
Antal sammanhängande bostadshus (adresspunkt) med max 100m mellan	Större sammanhang		15–20
Nyttjande av fastighet	Hälsa/miljö		Permanent/fritid, viss omvandling mot permanent.
Förutsättningar enskild spillvattenförsörjning	Miljö		Begränsade förutsättningar med urberg och lera/gyttjelera, samt relativt små fastigheter.
Förutsättningar enskild dricksvattenförsörjning	Hälsa		Begränsade förutsättningar med uppgifter om saltvatteninträngning och relativt små fastigheter.
Risk för påverkan på recipient	Miljö		Viss risk med hänsyn till det kustnära läget och geohydrologiska förhållandena som ger snabb avrinning mot Drösebovikenoch med liten retention. Att förse området med allmän VA-försörjning bedöms dock inte nämnvärt kunna förbättra vattenförekomstens (Yttre Pukaviksbukten (SE561150-147620)) status eftersom bebyggelsen i Drösebo endast utgör en försvinnande liten andel av den totala fosforbelastningen på recipienten.

2.3 STILLERYDS SANDVIK

Stilleryds Sandvik är ett större fritidshusområde beläget direkt väster om Stillerydshamnen.

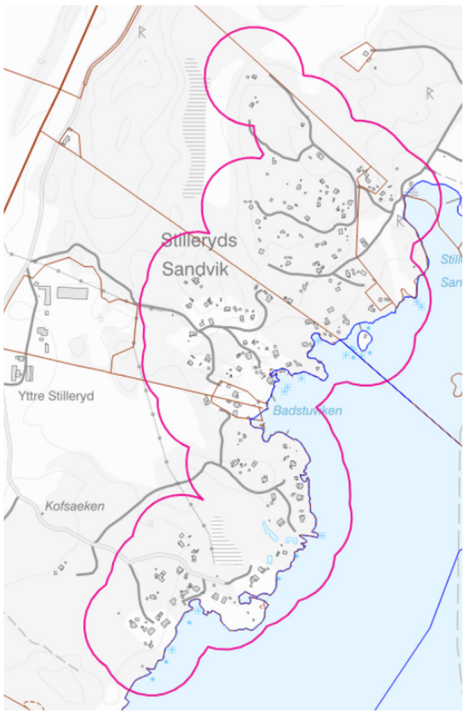

Figur 5: Stilleryds Sandvik.

GIS-analysen visar övervägande hög risk för påverkan på människors hälsa och miljön, se Figur 2 samt Figur 5. Risken för påverkan på recipienten är delvis stor och åtgärder behövs för att minska fosforbelastningen och för att bidra till att miljökvalitetsnormen (MKN) ska kunna uppnås. Resultaten i de båda GIS-analyserna kan dock vara något överskattade eftersom alla bostäder inte i nuläget bedöms vara försedda med WC. Resultaten från utredningen är sammanställda i Tabell 5.

Stilleryds Sandvik är ett av Karlshamns största fritidshusområde med cirka 80 bostäder. De flesta ligger på arrendetomter, där husen i delar av området ligger tätt och i andra delar relativt glest. För området finns ingen detaljplan och inte heller några allmänna vägar. Bostäderna används i huvudsak som fritids- och permanentboende och är av varierande standard, liksom respektive hus installationer för VA. I området finns en gemensamhetsanläggning för dricksvatten, men den anses av flera boende vara otillräcklig. Stilleryds Sandvik är beläget på urberg eller sandig morän med maximalt jorddjup om 1 m. Detta i kombination med närheten till strandlinjen gör att förutsättningarna för en hållbar enskild VA-försörjning är begränsade.

Kommunen har uppfattat att det också finns ett intresse bland boende av att ansluta bebyggelsen till den allmänna anläggningen för att möjliggöra en utveckling av bostäderna. Närheten till Stillerydshamnen är dock begränsande eftersom hamnverksamhet och bostadsbebyggelse utgör två motstående intressen. Stillerydshamnen är ett riksintresse och i kommunens översiktsplan anges att hamnens intressen ska prioriteras. Dessutom ska verksamheter och ny- och tillbyggnad av bostäder inte tillkomma som riskerar att påverka riksintresset för kommunikationer och energiproduktion negativt.

Oaktat möjligheter till utveckling av området med hänsyn till hamnverksamheten, eller att det saknas allmän infrastruktur bedöms området omfattas av det kommunala ansvaret för VA-försörjning enligt 6§ vattentjänstlagen. Bedömningen görs med stöd av områdets storlek samt de begränsade möjligheterna till en långsiktigt hållbar enskild VA-försörjning. Kommunen bör därför i god tid före utbyggnad av VA-försörjningen hantera områdets framtida nyttjande och utveckling, så att ansvaret för VA-försörjningen i befintlig bebyggelse hanteras utan att hamnens intressen äventyras. VA-anslutning ska inte ske förrän områdesbestämmelserna är antagna. Enligt tidplan ska dessa tas upp för beslut om antagande under senare hälften av 2025.

Tabell 5: Sammanställning av resultat av behovsanalys VA-försörjning för Stilleryds Sandvik.

Analysparameter	Kriterium 6 §	Resultat
Antal bebyggda fastigheter	Större sammanhang	Ca 80 bostadshus.
Antal sammanhängande bostadshus (adresspunkt) med max 100 m mellan	Större sammanhang	Fler än 20.
Nyttjande av fastighet	Hälsa/miljö	Permanent/fritid, viss omvandling mot permanent.
Förutsättningar enskild spillvattenförsörjning	Miljö	Begränsade förutsättningar med berg, tunna jordlager samt närhet till recipient. Bebyggelsen är också delvis tät.
Förutsättningar enskild dricksvattenförsörjning	Hälsa	Gemensamhetsanläggning för sommarvatten finns. Små tomter och risk för saltvatteninträngning bedöms innebära mycket begränsade förutsättningar för enskilda dricksvattentäkter.
Risk för påverkan på recipient	Miljö	Stor risk med hänsyn till att det är relativt omfattande bebyggelse, det kustnära läget och geohydrologiska förhållandena som ger snabb avrinning mot recipienten med liten retention. Att ansluta Stilleryds Sandvik till allmän VA-försörjning kan dock inte ensamt förändra vattenförekomstens (Stärnö Sandvik (SE561480-148220)) status avseende näringsämnen.

2.4 6 § OMRÅDE DÄR VERKSAMHETSOMRÅDE BESLUTATS

Nötabråne och Köpegårda omfattas numera av verksamhetsområden som beslutats av kommunfullmäktige.

2.4.1 Nötebråne

Nötabråne är beläget utmed Mieån norr om Asarum. GIS-analysen visar viss risk för påverkan på miljön. Med hänsyn till bebyggelsens täthet och närhet till vattenförekomsten Mieån bedöms det finnas en viss risk för påverkan på recipienten, näringsämnesstatusen är dock god. Resultaten från utredningen är sammanställda i Tabell 6.

Största delen av Nötabråne är sedan tidigare ansluten till allmän VA-försörjning och omfattas av verksamhetsområde för både vatten och avlopp, medan den del av Nötabråne som återstår har allmän dricksvattenförsörjning.

Tabell 6: Sammanställning av resultat av behovsanalys VA-försörjning för Nötabråne

Analysparameter	Kriterium 6 §	Resultat
Antal bebyggda fastigheter	Större sammanhang	Ca 17
Antal sammanhängande bostadshus (adresspunkt) med max 100 m mellan	Större sammanhang	10–15
Nyttjande av fastighet	Hälsa/miljö	Permanentboende.
Förutsättningar enskild spillvattenförsörjning	Miljö	I huvudsak urberg och täthet mellan bostäderna medför begränsade förutsättningar för enskilda avlopp.
Förutsättningar enskild dricksvattenförsörjning	Hälsa	Allmän dricksvattenförsörjning finns.
Risk för påverkan på recipient	Miljö	Bebyggelsen ligger på rad utmed Mieån vilket medför risk för påverkan på recipienten. Vattenförekomsten Mieån: Östersjön-Långasjön (SE62304 7-1441 79) har dock god status avseende näringsämnen.

Fastigheterna utanför verksamhetsområdet utgör i sig en mindre sammanhängande bebyggelse med 10–15 fastigheter, men har ett naturligt samband med resterande bebyggelse i Nötabråne. Med hänsyn till det, samt att det trots allt är relativt många fastigheter som ligger på urberg intill Mieån bedöms det föreligga ett kommunalt ansvar att färdigställa den allmänna spillvattenförsörjningen i hela Nötabråne. Verksamhetsområde är bildat men inte utbyggt.

2.4.2 Köpegårda

Köpegårda är en kustnära bebyggelse längst öster ut i kommunen.

GIS-analysen visar stor risk för påverkan på människors hälsa och miljön. Med hänsyn till bebyggelsens täthet, närhet till kusten samt att området utgörs av urberg bedöms det finnas en stor risk för påverkan på recipienten. Resultaten från utredningen är sammanställda i Tabell 7.

Tabell 7: Sammanställning av resultat av behovsanalys VA-försörjning för Köpegårda.

Analysparameter	Kriterium 6 §	Resultat
Antal bebyggda fastigheter	Större sammanhang	Ca 60
Antal sammanhängande bostadshus (adresspunkt) med max 100 m mellan	Större sammanhang	Fler än 20
Nyttjande av fastighet	Hälsa/miljö	Permanent/fritid, viss omvandling mot permanent
Förutsättningar enskild spillvattenförsörjning	Miljö	Mycket begränsade förutsättningar med berg, tunna jordlager samt närhet till recipient. Bebyggelsen är också tät.
Förutsättningar enskild dricksvattenförsörjning	Hälsa	Gemensamhetsanläggning för sommarvatten finns, dock med begränsad kapacitet. Den täta bebyggelsen och risk för saltvatteninträngning bedöms innebära mycket begränsade förutsättningar för enskilda dricksvattentäkter.
Risk för påverkan på recipient	Miljö	Stor risk med hänsyn till att det är omfattande bebyggelse, det kustnära läget och de geohydrologiska förhållandena som ger snabb avrinning mot recipienten med liten retention. De båda recipienterna Edstorpaviken och Björnafjorden är instängda och bedöms därför känsliga för näringsämnesbelastning.

Köpegårda är ett stort bebyggelseområde med drygt 60 fastigheter, detaljplanelagt för fritidshus. Den planbestämmelse som anger att bebyggelse som kräver WC ej får uppföras bedöms ha frångåtts. Delar av området har sommarvatten. Det finns intresse för permanentboende och viss omvandling sker.

I princip är samtliga fastigheter belägna på urberg. Detta i kombination med det kustnära läget och de små tomterna gör att förutsättningarna för en hållbar enskild VA-försörjning är begränsade.

Sammantaget bedöms Köpegårda omfattas av 6 § vattentjänstlagen och ska förses med allmän VA-försörjning. En utbyggnad av allmän VA-försörjning är i enlighet med viljeinriktningarna i kommunens översiktsplan. En översyn av gällande detaljplan kan behövas. Verksamhetsområde är bildat men inte utbyggt.

3 Behovsanalys allmän VA-försörjning

VA-utbyggnadsplanen baseras på kommunens exploateringsstrategi samt en behovsanalys av vilka befintliga bebyggelseområden som omfattas av 6 § vattentjänstlagen och som ska förses med allmän VA-försörjning. Nedan redovisas metod och resultat av behovsanalysen, samt hantering av de områden som inte omfattas av utbyggnadsplanen.

Värt att notera är att behovsbedömningen är densamma som utfördes vid den VA-plan som togs fram 2022. I samband med att behovsanalysen gjordes togs höjd för de kommande lagkrav som nu har förverkligats. Därav bedömdes behovsanalysen uppfylla även nu gällande lagkrav.

3.1 SYFTE BEHOVSANALYS

Syftet med en behovsanalys är att identifiera vilka bebyggelseområden som omfattas av 6 § vattentjänstlagen för att i samband med revidering av VA-planen 2022 kunna ta fram en utbyggnadsplan som omfattar det lagstadgade ansvaret.

3.2 METOD FÖR BEHOVSANALYS ENLIGT 6 §

Identifiering och analys av vilka bebyggelseområden i Karlshamns kommun som har behov av allmän VA-försörjning har genomförts i tre steg, se Figur 5. De tre stegen innebär följande:

1) Bedömning av större sammanhang samt risk för påverkan på människors hälsa och miljön
   a) Identifiering och översiktlig prioritering av bebyggelseområden utifrån 6 § vattentjänstlagen med WSP:s GIS-verktyg, vilket omfattar skyddet för människors hälsa, skyddet för miljön samt större sammanhang (antal boende per adresspunkt).
   b) Analys av risk för påverkan på recipient med avseende på MKN (kvalitetsfaktor näringsämnen) för ytvatten i de identifierade områdena med länsstyrelsernas GIS-stöd för prövning av små avlopp.

c) Analys av bebyggelsens täthet i de identifierade områdena. Bebyggelse med fler än 20 hus med max 100 m mellan bedöms utgöra ett större sammanhang, medan ett större avstånd och/ eller färre antal hus kräver en mer noggrann analys för bedömning av om ett större sammanhang föreligger.

Resultatet från steg 1 är en bruttolista av bebyggelseområden som analyseras vidare i nästa steg.

2) Erfarenhetsbaserad analys av identifierade områden tillsammans med kommunens förvaltningsövergripande projektgrupp. Analysen innebär att resultaten från steg 1 kompletteras med uppgifter om verksamheter belägna utanför verksamhetsområde, kvalitet och kvantitet på dricksvatten, bebyggelsetryck, kommunala utvecklingsplaner samt uppgifter från befintlig VA-utbyggnadsplan. Sammanvägd bedömning resulterar i en nettolista av områden med mer eller mindre tydligt behov av allmän VA-försörjning.
3) Fördjupad utredning av de bebyggelseområden som omfattas av nettolistan. Utredningen har genomförts med fältbesök, samt ytterligare bedömning av påverkan på recipientens status och resulterar i en slutlig bedömning av vilka bebyggelseområden som omfattas av kommunens ansvar för VA-försörjning.

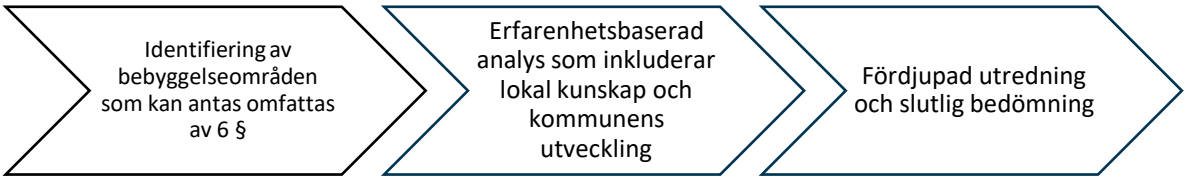

Figur 6: Metod för identifiering av 6 §- områden i Karlshamns kommun.

3.3 PROJEKTGRUPPEN

Steg två har genomförts i samverkan med kommunens förvaltningsövergripande arbetsgrupp. Följande personer har deltagit:

- Daniel Nilsson, KEVAB
- Johan Olsson, KEVAB
- Elna Håkansson, KEVAB
- Jeanette Conradsson, Karlshamns kommun
- Michael Mårtensson, Karlshamns kommun
- Jesper Bergman, Karlshamns kommun
- Sofie Petersson, Miljöförbundet Blekinge Väst
- Anders Grundkvist, Miljöförbundet Blekinge Väst

3.4 AVGRÄNSNING

Behovsanalysen enligt 6 § vattentjänstlagen omfattar vattentjänsterna dricks- och spillvatten.

Den geografiska avgränsningen av de identifierade områdena är översiktlig. Den exakta avgränsningen för verksamhetsområdet bestäms i ett senare skede i samband med förstudier och projektering.

4 Bedömningsgrunder 6 §

4.1 LAGSTÖD FÖR BEHOVSBEDÖMNING

Behovet av allmän VA-försörjning utanför befintliga verksamhetsområden regleras i 6 § lag (2006:412) om allmänna vattentjänster:

> **6 §** Om det med hänsyn till skyddet för människors hälsa eller miljön behöver ordnas vattenförsörjning eller avlopp i ett större sammanhang för en viss befintlig eller blivande bebyggelse, ska kommunen
>
> 1. bestämma det verksamhetsområde inom vilket vattentjänsten eller vattentjänsterna behöver ordnas, och
> 2. se till att behovet snarast, och så länge behovet finns kvar, tillgodoses i verksamhetsområdet genom en allmän VA- anläggning.
>
> Vid bedömningen av behovet enligt första stycket ska särskild hänsyn tas till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön.

Bestämmelsen anger att det måste föreligga eller förväntas uppstå miljömässigt och/eller hälsomässigt behov av att lösa VA-försörjningen i ett större sammanhang för att kommunens skyldighet ska inträda. Det räcker således inte med att fastigheterna utgör ett större sammanhang, utan det kan mycket väl finnas god tillgång till dricksvatten av erforderlig kvalitet och goda möjligheter för att lösa avloppsfrågan med lokala lösningar. Likaså visar praxis att vad som är ett större sammanhang i hög grad kan variera.

Varje bebyggelseområde har sina unika förutsättningar vad gäller till exempel bebyggelsestruktur, utvecklingspotential, hydrogeologi och närhet till känsliga recipienter. Bedömningarna måste därför göras för varje enskilt område. Nedan redovisas kortfattade resonemang om ramar för bedömningen baserat på praxis och förarbeten till lagstiftningen.

Utgångspunkten i en behovsanalys är att det är förutsättningarna för att anordna enskild VA-försörjning och bebyggelsens utformning på den aktuella platsen som bedöms. Det betyder att befintlig status på enskilda avloppsanläggningar i sig inte är ett kriterium i bedömningen. I ett område med många enskilda avlopp som inte uppfyller gällande funktionskrav ska alltså bedömningen inte utgå från om underhåll och kontroll är eftersatt, utan om det är förutsättningarna på platsen som skapar problem med att anlägga funktionsdugliga anläggningar.

Bedömningen av kommunens skyldighet att förse ett område med allmän VA-försörjning har varit relativt sträng och tolkningen har varit att detta endast kan uppfyllas genom en kommunal anläggning enligt etablerad praxis och senast i en färsk dom från mark- och miljödomstolen[1]. Med det tillägg som kom 1 januari 2023 ska särskild hänsyn tas till förutsättningarna att tillgodose behovet av en vattentjänst genom en enskild anläggning som kan godtas med hänsyn till skyddet för människors hälsa och miljön. Tillägget syftar till en mer flexibel bedömning och att kommuner inte i onödan ska tvingas att bygga ut en allmän VA-anläggning och att områden med goda förutsättningar inte i onödan ska tvingas in i verksamhetsområde för en allmän anläggning.

En kommunal anläggning definieras som en anläggning som kommunen äger eller har rättsligt bestämmande över[2]. Det innebär att även om skyddet av människors hälsa eller miljön kan vara avhjälpt genom en gemensamhetsanläggning och kommunen anvisat en förbindelsepunkt till den anläggningen, är det inte uteslutet att kommunen kan ha ett ansvar enligt 6 §. Redan i förarbetena till vattentjänstlagen framgår att lagstiftaren inte ansåg att det var lämpligt att kommunerna i vissa fall skulle kunna besluta om VA-samverkan mellan fastighetsägare, genom en gemensamhetsanläggning, i stället för att ordna en allmän VA-anläggning.

4.2 SKYDDET FÖR MÄNNISKORS HÄLSA

Skyddet för människors hälsa handlar framför allt om en säker dricksvattenförsörjning, både avseende kvalitet och kvantitet. Men det kan även avse lukt och spridning av sjukdomsframkallande bakterier från avloppsvatten.

I förarbetena till vattentjänstlagen kan inte utläsas några särskilda krav på olägenheternas omfattning, eller på att den allmänna VA-anläggningen påtagligt ska minska dessa. Ett avgörande i VA-nämnden och mark- och miljööverdomstolen visar dessutom att det inte krävdes att hälsomässiga olägenheter skulle ha uppstått, utan det räckte med att det fanns en risk[3].

4.3 SKYDDET FÖR MILJÖN

Skyddet för miljön avser framför allt den näringsämnespåverkan utsläpp av renat avloppsvatten kan medföra på recipienten (vattenkemi och ekologi). Enligt förarbeten ska olägenheten för miljön vara påtaglig och det förväntas att den allmänna VA-anläggningen förhindrar eller väsentligt motverkar påtagliga olägenheter för miljön[4]. I ett avgörande i Statens VA-nämnd 2015 görs bedömningen att påtaglig påverkan kan uppstå om det finns specifika skyddsvärden så som hotade arter som är övergödningskänsliga[5]. I ett nyare beslut från mark- och miljööverdomstolen[6] anges att det behöver finnas en tillräckligt konstaterad och utredd problematik som en allmän anläggning skulle lösa för att det ska föreligga ett ansvar baserat på risk för påverkan på miljön. Det kan till exempel krävas provtagning och undersökning på platsen.

[1] Mark- och miljööverdomstolen 2021-08-27, mål nr M 10104-20
[2] Se 3 och 6 §§ vattentjänstlagen samt prop. 2005/06:78, s. 28 f.
[3] Mark- och miljööverdomstolens dom den 16 mars 2012 i mål nr M 2403-11
[4] Se prop. 2005/06:78 s. 45
[5] Va-nämndens beslut 2015-03-19, BVa 28
[6] Mark- och miljööverdomstolens dom 28 september 2021 i mål nr M 4505-19

Men i ett annat beslut som mark- och miljööverdomstolen tog år 2021 ansågs dock kommunen vara ansvarig för VA-försörjningen, med stöd av det enligt VISS fanns vattenförekomster med övergödningsproblematik och att enskilda anläggningar innebar risk för näringsämnesläckage. I det fallet ansåg domstolen att en allmän VA-anläggning kunde förhindra eller väsentlig motverka att vattenförekomsterna inte når upp till miljökvalitetsnormen god status[7]. Det ska dock noteras att det även fanns andra skäl till att bedömningen om det kommunala ansvaret i det fallet och att förutsättningarna är väldigt olika i dessa tre domslut. Men trots det antyder domskälen i den sistnämna domen att tillämpningen av miljökvalitetsnormerna för vatten även tenderar att skärpa bedömning enligt 6 §.

4.3 STÖRRE SAMMANHANG

I förarbeten till vattentjänstlagen framgår att med ett större sammanhang menas att frågorna normalt måste röra fler än bara ett fåtal fastigheter. I propositionen redogörs för praxis som visar att det behöver vara åtminstone 20–30 fastigheter, men att det kan minskas om bebyggelsen ligger så samlad att sanitära synpunkter i högre grad gör sig gällande. Det beror alltså av hur starkt hälsoskydds behovet gör sig gällande, eller kan förväntas komma att göra det. I de avgöranden som finns i frågan har även hänsyn tagits till mindre bebyggelsegrupper där det finns ett planmässigt samband med bebyggelse som redan ingår i ett verksamhetsområde[8].

Det innebär att en behovsanalys måste ta hänsyn till mer än antal fastigheter och avstånden däremellan. Storleken på byggnader eller att det i ett område finns fler fritidsbostäder än permanentbostäder är dock utan betydelse[9].

4.4 MILJÖKVALITETSNORMER FÖR VATTEN

Utöver 6 § i vattentjänstlagen är kommunerna skyldiga att vidta åtgärder enligt Vattenmyndigheten Södra Östersjöns åtgärdsprogram för att miljökvalitetsnormerna (MKN) för vatten ska kunna uppnås[10]. Detta avser till exempel kommunens ansvar och arbete med samhällsbyggnadsplanering, VA-försörjning och tillsyn enligt miljöbalken. Enligt kommunernas åtgärd 7 i gällande åtgärdsprogram ska kommunerna upprätta och utveckla vatten- och avloppsplaner för att miljökvalitetsnormerna ska kunna följas.

Miljökvalitetsnormerna och recipienternas status utgör också ett viktigt underlag för att bedöma recipientens övergödningskänslighet vid analys av miljörekvisitet i 6 § vattentjänstlagen så som beskrivits ovan.

[7] Mark- och miljööverdomstolen 2021-03-17 M 13574-19
[8] Regeringens proposition 2005/06:78 Allmänna vattentjänster
[9] Mark- och miljööverdomstolen 2021-03-17 M 13574--19
[10] Enligt 3 § 5 kap. miljöbalken.

4.5 VÄGEN TILL HÅLLBARA VATTENTJÄNSTER

I statens offentliga utredning Vägar till hållbara vattentjänster[11] föreslås en ändring av 6 § genom följande tillägg: *Vid bedömningen av behovet av en vattentjänst enligt första stycket ska särskild hänsyn tas till möjligheten att på ett annat sätt uppnå ett motsvarande skydd för människors hälsa och miljön.* I utredningen anges bland annat följande: *Om det finns förutsättningar för och i ett större perspektiv är samhällsekonomiskt effektivt att fastighetsägare i ett område själva åtgärdar sina anläggningar eller på eget initiativ inrättar en gemensam anläggning ska kommunen överväga att inte bygga ut den allmänna va-anläggningen.* Detta är idag infört i lagen och det åskådliggör behovet av att nyansera bedömningarna av behovet av allmän VA-försörjning. Vid förra bedömningen var detta ej ännu ett lagkrav men WSP, som utförde behovsanalysen, bedömde att det inte fanns något lagstridigt i att göra en sådan bedömning baserat på då gällande utformning av bestämmelsen.

4.6 KOMMUNENS BEBYGGELSEUTVECKLING

Utöver vad som angetts ovan har även kommunens bebyggelseutveckling betydelse för analysen eftersom vattentjänstlagen avser såväl befintlig som blivande bebyggelse. En utbyggnadsplan för allmän VA-försörjning kan således även stödja kommunens samhällsutveckling vad gäller bostadsbebyggelse och i vissa fall verksamheter belägna utanför verksamhetsområde.

Utanför arbetet med en utbyggnadsplan aktualiseras frågan om allmän VA-försörjning främst i omvandlingsområden, vid förtätningar utanför befintliga verksamhetsområden och vid exploateringar. Inte sällan kan detta noteras på kommunens stadsbyggnadsenhet. Stadsbyggnadsenheten remitterar ärendet till KEVAB. Det föranleder ofta svåra bedömningar av om behovet av allmän VA-försörjning kan aktualiseras om förhandsbesked eller bygglov släpps fram.

Det kan även finnas detaljplaner eller områdesbestämmelser som anger begränsningar i VA-installationer som kan ha betydelse för behovsbedömningen. I områden med övervägande del BDT-avlopp eller där WC ansluts till slutna tankar kan till exempel risken för påverkan på människors hälsa vara mindre. Det är dock viktigt att notera detaljplaners aktualitet i samband med detta, inte sällan finns det skäl att omarbeta en detaljplan till följd av hur bebyggelsen utvecklats.

Sammantaget är det viktigt att en behovsanalys av allmän VA-försörjning görs utifrån de förutsättningar som anges i kommunens översiktsplanering, men även utifrån den erfarenhet och kunskap som kommunens handläggare av bygglov och förhandsbesked har om kommunens bebyggelseutveckling.

[11] SOU 2018:34

5 Resultat steg 1 och 2

5.1 IDENTIFIERADE OMRÅDEN

Baserat på GIS-analyserna i steg 1 har 25 bebyggelseområden där det kan finnas ett kommunalt ansvar för VA-försörjning identifierats. Analysen ger en översiktlig bedömning av om bebyggelsen utgör ett större sammanhang och om det föreligger ett behov av allmän VA-försörjning med hänsyn till människors hälsa eller miljön. I Tabell 7 nedan redovisas samtliga områden och sammanfattat underlag för bedömningen. Tabellen utgör en bruttolista avseende behovsbedömningen, i Figur 8 visas områdena på en karta.

Behovsanalysen i steg 1 baseras på ett GIS-underlag där verksamhetsområde för spillvattenförsörjning är undantagen analysen. Det innebär att även bebyggelse som är ansluten till den allmänna VA-anläggningen, men där beslut om verksamhetsområde saknas har analyserats. Redan i steg 1 kunde därför konstateras att nio av de identifierade områden redan är anslutna, vilket noterats i tabellen nedan och markerats med orange färg i Figur 7. Dessa områden analyseras inte vidare.

Tabell 8: Resultat av steg 1 och steg 2 (GIS) i behovsanalysen.

Område		Storlek på bebyggelse (antal bostäder ca)	Sammanhängande bebyggelse		Sammanvägd påverkan miljö och hälsa (låg-medel-hög)	Risk för påverkan på MKN (låg-medel-hög avseende fosforbelastning)
			Minst 15 hus med max 100 m mellan	Minst 20 hus med max 100 m mellan		
1	Ire	25	Ja	Nej	Hög	Låg
2	Grimsmåla	10	Nej	Nej	Hög	Låg
3	Norrefors	15	Nej	Nej	Hög	Låg
4	Jeppshoka	10	Nej	Nej	Hög	Låg
5	Södra Hoka	5	Nej	Nej	Medel	Hög
6	Åkeholm	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
7	Pustebacken	15	Nej	Nej	Hög	Medel
8	Tånga ryd	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
9	Gustavstorp	50	Ja	Ja	Låg	Medel

10	Fruktgården	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde				
11	Elleholm	5	Nej	Nej	Medel	Hög
12	Nabben	60	Ja	Ja	Medel	Hög
13	Vekerum	25	Nej	Nej	Låg	Medel
14	Drösebo	15	Ja	Nej	Medel	Medel
15	Stilleryd/Sandvik	60	Ja	Ja	Hög	Låg
16	Tostarp	60	Ja	Nej	Hög	Låg
17	Nötabråne	20	Nej	Nej	Hög	Medel
18	Tararp		Ja	Ja	Medel	Hög
19	Yttervägga	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
20	Kolleviks camping	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
21	Tegelbruks back	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
22	Vettekulla västra	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
23	Hällaryds skärgård	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				
24	Köpegårda	50	Ja	Ja	Hög	Medel
25	Bjärnö	Ansluten till allmän VA-anläggning, beslut om verksamhetsområde saknas				

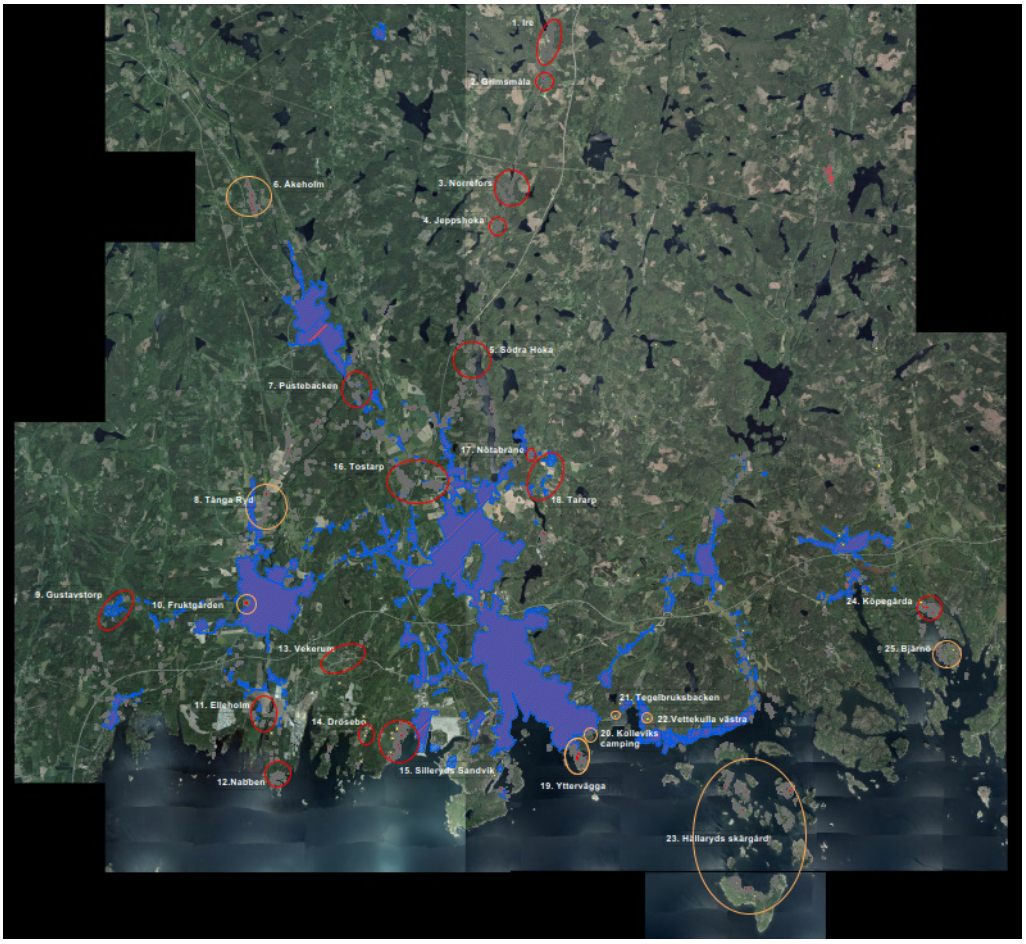

Figur 7: Översiktlig karta över de 26 områdena i Karlshamns kommun där det kan finnas ett kommunalt ansvar för VA-försörjningen. Orange ringar visar avtalsanslutna områden. Blå och lila fält visar beslutade verksamhetsområden.

5.2 ERFARENHETSBASERAD ANALYS AV IDENTIFIERADE OMRÅDEN

I den erfarenhetsbaserad analysen har kommunens förvaltningsövergripande projektgrupp förfinat analysen av de identifierade områdena från steg 1. Det innebär dels att resultaten granskats mer ingående, dels att resultaten kompletteras med uppgifter om verksamheter belägna utanför verksamhetsområde, eventuella uppgifter om kvalitet och kvantitet på dricksvatten, bebyggelsetryck, kommunala utvecklingsplaner samt uppgifter från befintlig VA-utbyggnadsplan. Tabell 7 redovisar en bedömning och de huvudsakliga argumenten för om det föreligger ett kommunalt ansvar för VA-försörjning enligt 6 § vattentjänstlagen.

Tabell 9: Resultat av förfinad och kompletterande analys av identifierade områden från steg1.

Område		Bedömningar/kommentarer	Resultat
1	Ire	Hög sammanvägd risk miljö och hälsa till följd av att bebyggelsen är belägen inom vattenskyddsområde till allmänvattentäkt. Dock är det endast 15–20 bostäder	Fördjupad utredning krävs för att bedöma ansvar

		som kan antas utgöra ett större sammanhang. Bostäderna ligger i stort sett på rad längs med vägen.	
2	Grimsmåla	Hög sammanvägd risk miljö och hälsa till följd av att bebyggelsen är belägen inom vattenskyddsområde till allmän vattentäkt. För få fastigheter för att kunna utgöra ett större sammanhang. Ingen bebyggelseutveckling i området. Resultatet visar att det finns skäl att överväga funktionskrav motsvarande hög skyddsnivå för hälsoskydd på enskilda avloppsanläggningar.	Bedöms inte vara ett 6 §-område
3	Norrefors	Hög sammanvägd risk miljö och hälsa till följd av att bebyggelsen är belägen inom vattenskyddsområde till allmän vattentäkt. För få fastigheter för att kunna utgöra ett större sammanhang. Ingen bebyggelseutveckling i området. Resultatet visar att det finns skäl att överväga funktionskrav motsvarande hög skyddsnivå för hälsoskydd på enskilda avloppsanläggningar.	Bedöms inte vara ett 6 §-område
4	Jeppshoka	Hög sammanvägd riskmiljö och hälsa till följd av att bebyggelsen är belägen inom vattenskyddsområde till allmän vattentäkt. Naturreservatets skyddsvärden bedöms ej vara övergödningskänsliga. För få fastigheter för att kunna utgöra ett större sammanhang. Ingen bebyggelseutveckling i området. Resultatet visar att det finns skäl att överväga funktionskrav motsvarande hög skyddsnivå för hälsoskydd på enskilda avloppsanlänningar.	Bedöms inte vara ett 6 §-område
5	Södra Hoka	Den sammanvägda risken avseende miljö och hälsa är medel. Få bostäder ger måttlig belastning, men viss risk eftersom bebyggelsen är belägen nära recipienten och inom vattenskyddsområde till allmän vattentäkt. Dock för få fastigheter för att kunna utgöra ett större sammanhang. Utvecklingen av den verksamhet som finns inom området kan förändra bedömningen. Funktionskrav motsvarande hög skyddsnivå för både miljö och hälsoskydd bör ställas på enskilda avloppsanläggningar.	Bedöms inte vara ett 6 § -område, utvecklingen bevakas

7	Pustebacken	Den sammanvägda risken som bedömts hög i GIS-analysen är överskattad eftersom området är anslutet till kommunal dricksvattenförsörjning. Därutöver är det för få fastigheter för att kunna utgöra ett större sammanhang.	Bedöms inte vara ett 6 §-område
9	Gustavstorp	Större sammanhängande bebyggelse, ansluten till allmän dricksvattenförsörjning. Med i den befintliga VA-planen. De geologiska förutsättningarna för enskilda avlopp samt påverkan på miljön behöver utredas vidare. I området finns det höga grundvattennivåer.	Fördjupad utredning krävs för att bedöma ansvar
11	Elleholm	Hög sammanvägd risk miljö/MKN med avseende på närheten till Mörrumsån. För få fastigheter för att kunna utgöra ett större sammanhang. Området är med i den befintliga VA-planen. Utvecklingen av bebyggelsen bedöms vara begränsad med hänsyn till Södra cell som är ett motstående intresse. Resultatet visar att funktionskrav motsvarande hög skyddsnivå för miljöskydd på enskilda avloppsanläggningar bör ställas.	Bedöms inte vara ett 6 §-område
12	Nabben	Större bebyggelseområde med små tomter. Närheten till känslig recipient medför hög risk för påverkan på miljön/MKN. Området är delvis bergigt. Gemensamhetsanläggning för sommarvatten finns. Det finns intresse för utveckling av bebyggelsen. Södra cell är dock ett motstående intresse. Stigande havsnivåer begränsar möjligheten till utveckling och ställer höga krav på den framtida VA-försörjningen i befintlig bebyggelse.	6 §-område
13	Vekerum	Området finns med i befintlig VA-utbyggnadsplan och utgörs av två bebyggelsegrupper av mindre omfattning. Viss risk för påverkan på miljön/MKN till följd av recipientens känslighet. Större risk avseende människors hälsa till följd av bebyggelsens utformning och de leriga markförhållandena.	Fördjupad utredning krävs för att bedöma ansvar

14	Drösebo	Mindre bebyggelsegrupp relativt nära känslig recipient. Husen ligger på rad längs med en väg. Området är bergigt. Enskild dricksvattenförsörjning idag. Uppgifter finns om saltvatteninträngning. Utveckling av bebyggelsen är begränsad, idag nyttjas bostäderna både som fritidshus och för permanentboende.	Fördjupad utredning krävs för att bedöma ansvar
15	Stilleryds Sandvik	Större bebyggelseområde där husen delvis ligger tätt. De flesta är arrendetomter. Den omfattande bebyggelsen och närheten till recipient medför hög risk för påverkan på miljön. Gemensamhetsanläggning för dricksvatten finns, men anses av flera vara otillräcklig. Det finns ett stort intresse för utveckling av bebyggelsen, men hamnen utgör ett motstående intresse. Det finns ingen detaljplan eller allmänna vägar i området.	6 §-område
16	Tostarp	Området utgörs av två bebyggelsegrupper, en på var sida om väg 29. Den höga risken för påverkan på hälsa och miljön är överskattad eftersom området har allmän dricksvattenförsörjning och recipienten inte bedöms vara känslig. Markförhållandena avseende enskild VA-försörjning bedöms vara goda. I området finns stort intresse för utveckling av både bostäder och verksamheter. Området bör därför bevakas avseende förändrade ansvarsförhållanden för VA-försörjning.	Bedöms inte vara ett 6 § - område, utvecklingen bevakas
17	Nötabråne	Nötabråne är delvis utbyggt och omfattas av verksamhetsområde, men en mindre del av bebyggelsen har fortfarande enskild VA-försörjning. Bebyggelsen täthet och närhet till Mieån medför risk för påverkan på miljö/MKN och människors hälsa. Det finns intresse för att utveckla bebyggelsen i området. Det planmässiga sambandet med bebyggelsen som omfattas av verksamhetsområde medför bedömningen att det föreligger ett kommunalt ansvar enligt 6 §.	6 §-område

18	Tararap	Tararp utgörs av två områden (södra och norra) med ca 10 respektive 20 bostäder vardera. Tomterna är generellt små och ligger tätt. Samtliga har allmän dricksvattenförsörjning. Den södra delen är belägen precis intill Mieån och medför därför en risk för påverkan på recipienten. Mieån har god status avseende näringsämnen. Det saknas planmässigt samband med bebyggelse inom verksamhetsområde och eftersom det endast är 12 fastigheter i den södra delen och markförhållandena i den norra delen bedöms vara goda för enskilda avlopp, görs den samlade bedömningen att något kommunalt ansvar enligt 6 § inte föreligger. Resultatet visar att det finns skäl att överväga funktionskrav motsvarande hög skyddsnivå för miljöskydd på enskilda avloppsanläggningar i det södra området. I båda områdena finns intresse för utveckling av bebyggelsen. Området bör därför bevakas avseende förändrade ansvarsförhållanden för VA-försörjning.	Bedöms inte vara ett 6 §-område, utvecklingen bevakas
24	Köpegårda	Större bebyggelseområde med små tomter. Bebyggelsens täthet och närheten till känslig recipient medför hög risk för påverkan på miljön/MKN. De bergiga förhållandena medför begränsningar för enskilda avloppsanläggningar. Området är anslutet till allmän dricksvattenförsörjning. Omvandlingsområde.	6 §-område

Steg 2 i behovsanalysen resulterade i att i Karlshamns kommun bedöms det finnas;

- Tre bebyggelseområden som omfattas av 6 § vattentjänstlagen: Nabben, Stilleryd/Sandvik och Drösebo, Nötabråne och Köpegårda.
- Fyra områden som kräver fördjupad analys: Ire, Gustavstorp, Vekerum och Drösebo
- Tre områden som inte bedöms omfattas av 6 § men där utvecklingen bör bevakas; Södra Haka, Tostarp och Tararp. VA-huvudmannen ansvarar för att bevaka frågan i samband med t.ex. bygglov och förhandsbesked.

I övriga områden bedöms det inte föreligga ett kommunalt ansvar för VA-försörjning, framförallt med hänsyn till att bebyggelsens storlek och utformning inte kan anses utgöra ett större sammanhang.

6 Resultat steg 3 – fördjupad analys

6.1 IRE

6.1.1 Bebyggelsestruktur

Ire ligger i norra delen av Karlshamns kommun och är beläget intill Mieån. Antalet bebyggda fastigheter i området är 29 och sex av dessa bedöms inte vara, eller i nuläget nyttjas som, bostadsbebyggelse, se Figur 8.

Av de 29 fastigheterna är det endast 15 som är sammanhängande (max 100 m mellan bostadshus), se blå markering i Figur 8 och markering Figur 9.

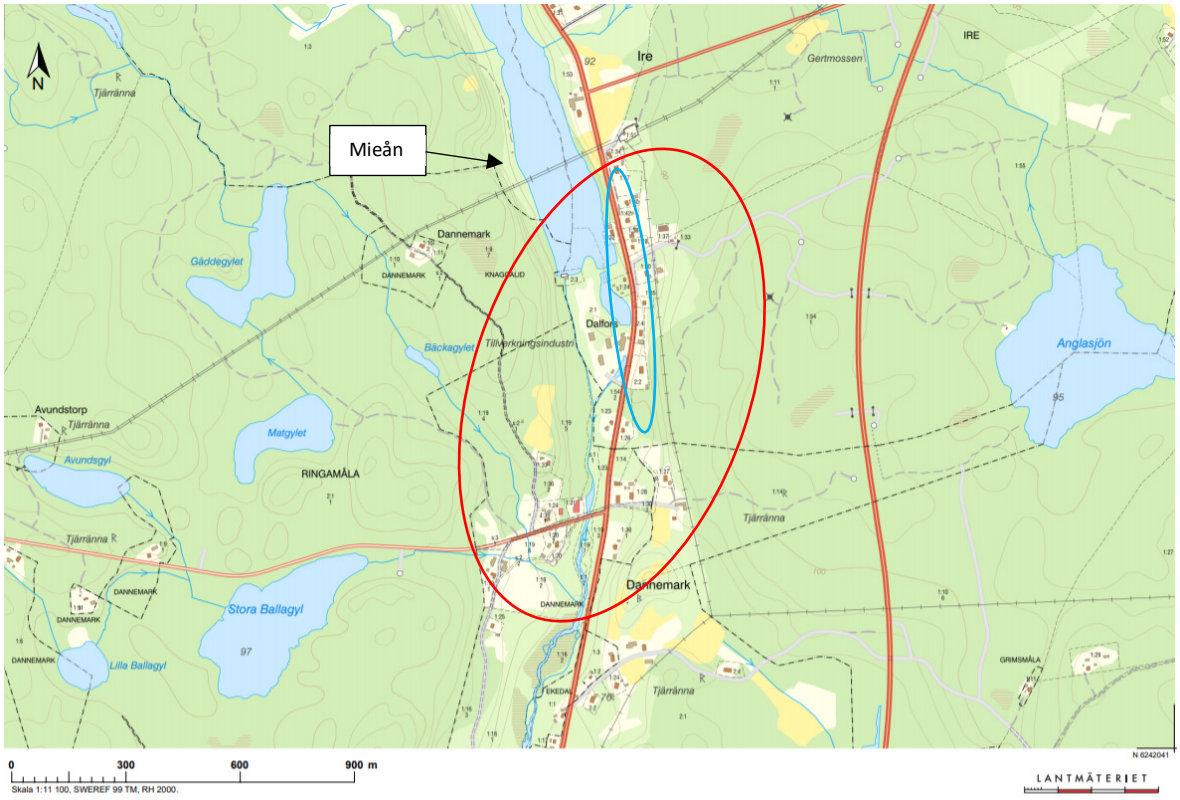

Figur 8: Översiktskarta över Ire.

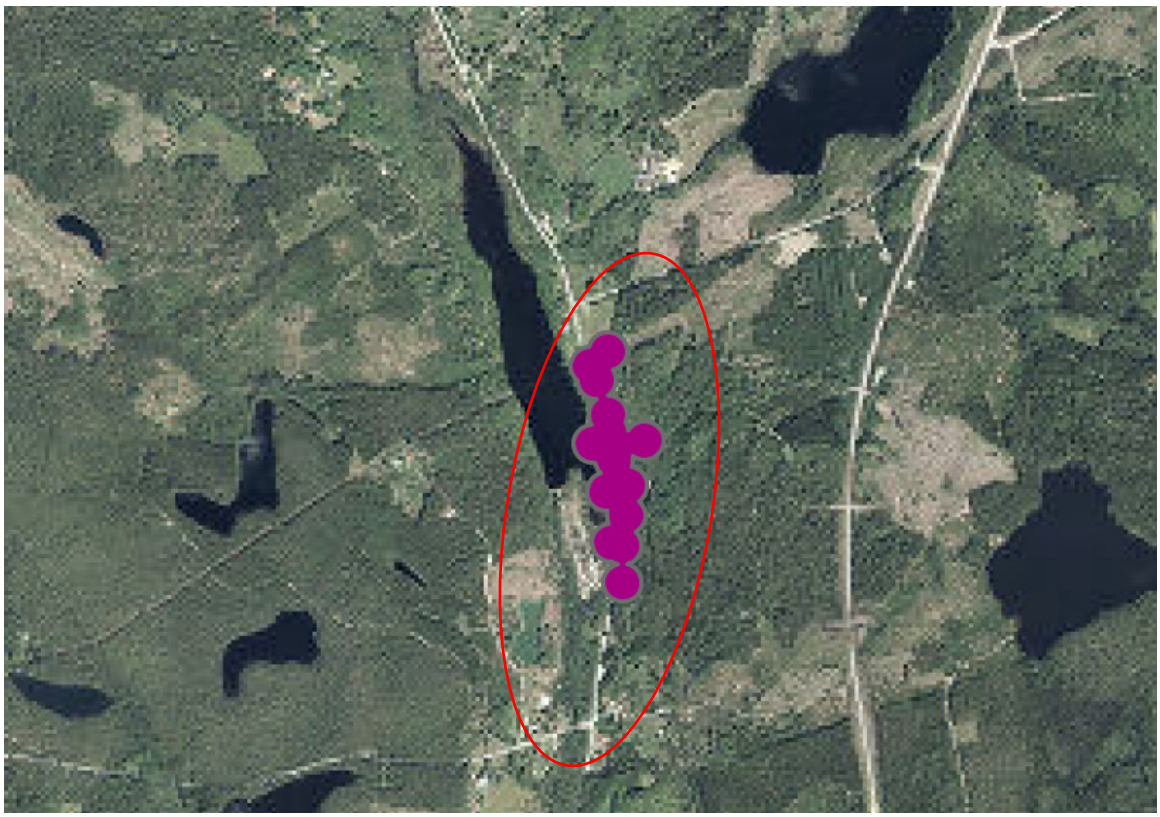

Figur 9: Resultat av täthetsanalys, bostadshus, markeringen visar arr det är 15-20 hus med max 100m mellan. KÄLLA: WSP

I Ire finns inga detaljplaner och området finns inte specifikt utpekat i kommunens översiktsplan, men utgör en del av utvecklingsområdet Ringamåla och västra skogsbygden. Enligt projektgruppen finns det inget stort intresse av att utveckla bebyggelsen i området och vid fältbesöket kunde konstateras att det inte finns några nybyggnationer.

Den befintliga VA-försörjningen i Ire utgörs av enskilda dricksvattenbrunnar och enskilda avloppsanläggningar. Enligt uppgifter från Miljöförbundet uppfyller övervägande del av de enskilda avloppen inte gällande krav på rening.

6.1.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning

De aktuella bostäderna i Ire ligger i huvudsak längs med Gamla Tingsrydsvägen i en topografi som tydligt sluttar ner mot ån. Området ligger på en isälvsavlagring med genomsläppliga markförhållanden vilket tillsammans med topografin ger relativ snabb avledning mot ån, se Figur 10.

Sammantaget bedöms jordarts- och de hydrogeologiska förutsättningarna för enskilda avloppsanläggningar vara goda på så sätt att det bör vara fullt möjligt att anlägga markbaserade reningsanläggningar i området. Den tydliga avrinningen mot ån och bostädernas placering längs med vägen gör också att avloppen bedöms kunna anläggas utan att riskera kontaminera enskilda dricksvattentäkter.

I Ire bedöms det finnas goda förhållanden för enskild dricksvattenförsörjning. Isälvsavlagringen utgör grundvattenförekomsten *Grimsmålaområdet* (W A66865407) med goda uttagsmöjligheter om 5–251/s.[12] Det finns heller inga uppgifter om kvantitativa eller kvalitativa problem med dricksvatten i området. Det bedöms inte finnas något behov av att ta prover på dricksvattnet för att verifiera dessa bedömningar.

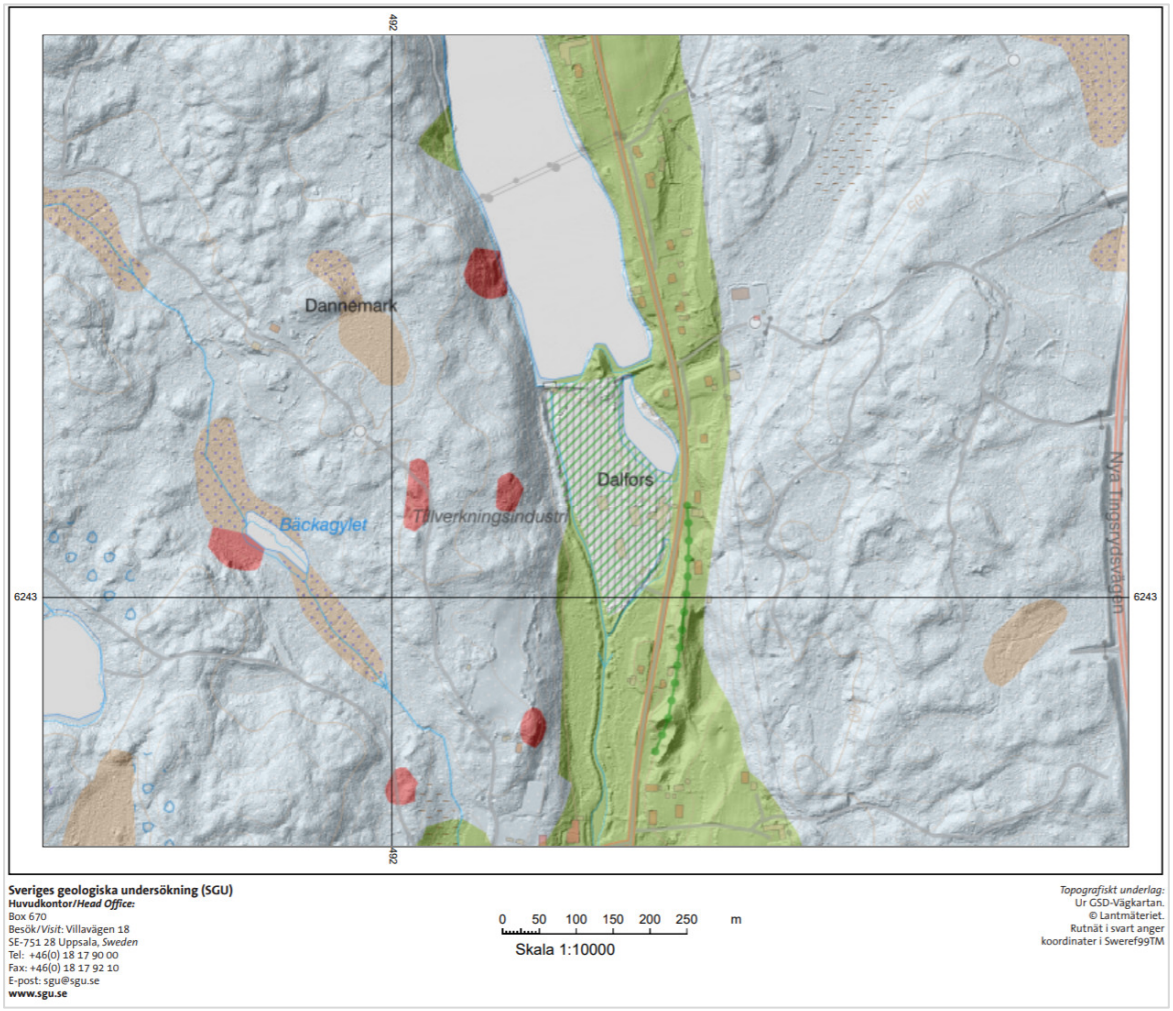

Figur 10: Jordartskarta med skuggad topografi i Ire. KÄLLA: SGU

6.1.3 Risk för påverkan på recipient

Behovsanalysen steg 1 visade att det finns en hög sammanvägd risk för påverkan på människors hälsa och miljö i Ire, se Figur 11 (röda falt= hög risk). Resultatet kan i hög grad härledas till att Ire är beläget inom vattenskyddsområde för kommunens huvudvattentäkt. Gränserna för de olika zonerna av vattenskyddsområdet är i tillgängligt kartunderlag lite otydliga, det kan dock tolkas som att bebyggelsen närmast åfåran är belägen inom primär skyddszon, medan övriga är belägna inom sekundär zon. Bebyggelsen ligger ca 10 km uppströms vattentäkten.

[12] Vatteninformationssystem Sverige, https://viss.lansstyrelsen.se 2021-10-11

Genomsläppliga markförhållanden medför generellt snabb avrinning genom marklagren vilket innebär en risk för påverkan på recipienten. I länsstyrelsens GIS-stöd för prövning av små avlopp[13] finns uppgifter om lokal retentionspotential, det vill säga en beräknad retention baserad på specifika topografiska och geohydrologiska förhållanden. I Figur 12 visas den lokala retentionspotentialen i Ire. Hög retentionspotential (ljust lila/vita fält) innebär att vid markbaserade reningsanläggningar sker ytterligare rening när det renade avloppsvattnet transporteras mot recipienten, vilket innebär en mindre risk för påverkan på ytvattenrecipienter. Mörkt lila fält innebär att retentionen är noll, så som till exempel ytvattenområden. I Ire ligger fastigheterna längs med Gamla Tingsrydsvägen i ett område med hög retentionspotential, medan fastigheterna kring bron över Mieån ligger i ett område med lägre retention och således med högre risk för påverkan på recipienten.

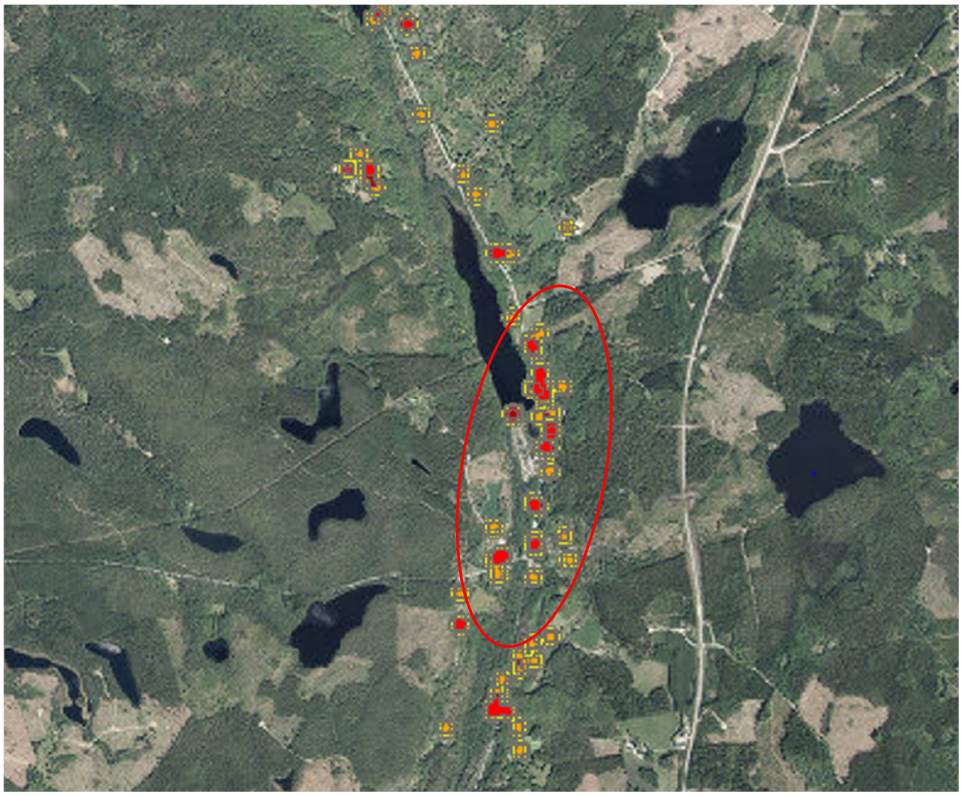

Figur 11: Sammanvägd risk för påverkan människors hälsa och miljö. KÄLLA: WSP

[13] https://www.lansstyrelsen.se/jonkoping/miljo-och-vatten/vatten--och-avloppsforsorjning/gis-stod-for-provning-och-tillsyn-av-sma-avlopp. html

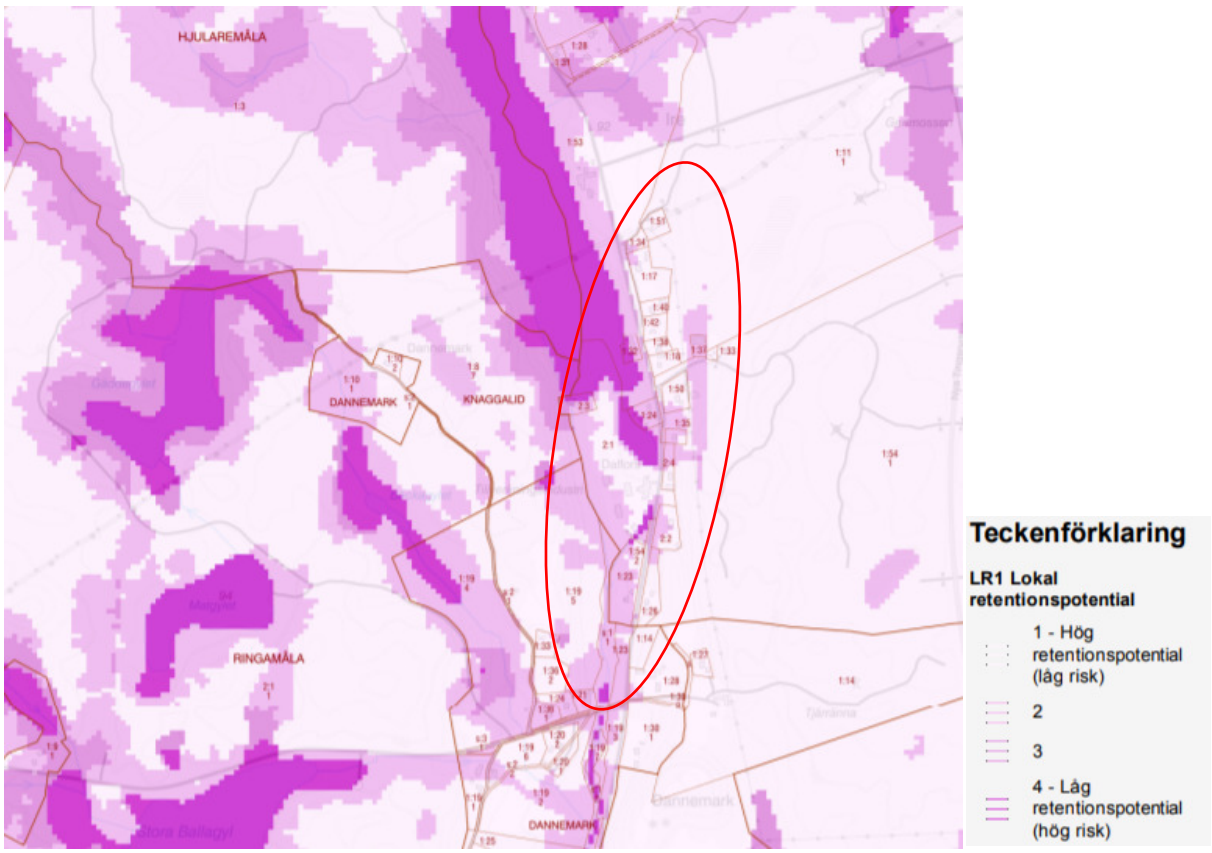

Figur 12: *Lokal retentionspotential i Ire. Kart- och analyskällor: Länsstyrelserna, HaV, SGU, FHI, SCB, Lantmäteriet*

Den aktuella sträckan av Mieån utgörs av vattenförekomsten Mieån: Långasjön-Mien (SE624418-144225). Den ekologiska statusen är måttlig, vilket baseras på flödesregleringar och konnektivitet. Avseende små avlopp är det kvalitetsfaktorn näringsämnen som är relevant att bedöma. Mieån har god status avseende näringsämnen med modellerade och uppmätta halter som ger god marginal till gränsen för måttlig status[14]. Utöver bakgrunds belastningen från skog och hygge kommer fosforbelastningen framförallt från enskilda avlopp[15], det finns därför skäl att ställa funktionskrav enligt hög skyddsnivå avseende miljöskydd vid fortsatt enskild avloppsförsörjning. Detta gäller utmed hela vattenförekomsten.

6.1.4 VA-utredning för allmän VA-försörjning i Ire

Ire är ett av områdena i kommunens befintliga VA-utbyggnadsplan. Kommunen har därför i omgångar utrett på vilket sätt Ire kan förses med allmän spillvattenförsörjning. Behovet har inte bedömts omfatta dricksvattenförsörjningen. Med hänsyn till den långa sträckan till befintligt allmänt spillvattennät har i båda fallen ett lokalt avloppsreningsverk för ca 40 fastigheter utretts. I båda utredningarna påpekas komplexiteten med anläggningsarbete som innebär ett intrång i Trafikverkets väg.

[14] Vatteninformationssystem Sverige, https://viss.lansstyrelsen.se 2021-10-11
[15] SMHI. Vattenwebb. https://www.smhi.se/data/hydrologi/vattenwebb 2021-10-11

År 2017 gjorde WSP en lokaliseringsstudie[16] för ett lokalt avloppsreningsverk. Av sex utredda alternativ rekommenderades en placering av ett lokalt avloppsreningsverk på Askaremålavägen mellan gamla Tingsrydsvägen och väg 29. Kostnaden beräknades till 6–10 miljoner kronor beroende på om det läggs med tryckspill eller självfall.

År 2021 har KEV AB gjort en förprojektering med en placering av ett lokalt avloppsreningsverk på västra sidan om Mieån. Detta alternativ har kostnads beräknats till 32 miljoner kronor.

6.1.5 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning

WSP gör utifrån ovan beskrivningar bedömningen att det inte föreligger något behov av allmän VA-försörjning i Ire enligt 6 § vattentjänstlagen. Bedömningen baseras på följande:

- Bebyggelsen bedöms i dag och i en framtid inte utgöra ett större sammanhang.
- Det bedöms finnas förutsättningarna för enskild dricksvattenförsörjning av god kvalitet. Det finns inte kännedom om kvantitativa eller kvalitativa problem med den befintliga dricksvattenförsörjningen.
- Under förutsättning att alla små avlopp uppfyller funktionskraven för hög skyddsnivå avseende miljöskydd[17], bedöms risken för påverkan på miljön till mycket liten och näringsämnesbelastningen bedöms inte försämra eller påverka möjligheterna att bibehålla god status avseende näringsämnen i Mieån.
- Under förutsättning att alla små avlopp uppfyller funktionskraven för hög skyddsnivå avseende hälsoskydd[18], bedöms risken för påverkan på den allmänna vattentäkten som mycket liten.
- Ett lokalt allmänt avloppsreningsverk innebär att recipienten är den samma som vid enskild spillvattenförsörjning, med skillnaden att utsläpp av renat avloppsvatten sker vid en punkt.
- Baserat på de utredningar som gjorts om hur Ire skulle kunna förses med en allmän VA-anläggning för spillvatten[19] bedöms det samhällsekonomiskt mer rimligt med fortsatt enskild VA-försörjning i området.

Resultatet av den fördjupade utredningen visar att det är viktigt med hög reningsgrad av avloppsvattnet från bebyggelsen i Ire, framförallt med hänsyn till att området ligger inom vattenskyddsområde. Höga krav på rening innebär dock inte att det per automatik är ett kommunalt ansvar. Förutsättningarna för en långsiktigt hållbar enskild VA-försörjning bedöms vara goda och en allmän anläggning bedöms inte innebära någon riskeliminering i högre utsträckning eller några mervärden som motiverar en extra stor kostnad. Tillsyn på små avloppsanläggningar i området bör prioriteras. Med anledning av att området är med i den

[16] WSP Sverige AB. Lokaliseringsstudie Ire avloppsreningsverk. 2017.
[17] Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) om små avloppsanläggningar för hushållsspillvatten
[18] Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) om små avloppsanläggningar för hushållsspillvatten
[19] KEVAB, intern utredning, ej publicerad

befintlig VA-planen rekommenderas att kommunen erbjuder VA-rådgivning till de boende inför det att tillsynen genomförs. VA-rådgivning bör utföras av annan part än tillsynsmyndigheten.

6.2 GUSTAVSTORP

6.2.1 Bebyggelsestruktur

Gustavstorp är beläget strax väster om Mörrum och tillhör det som i kommunens översiktsplan kallas för *Västra mellan- och kustbygden*, se Figur 13. Det finns inga detaljplaner i området. Bebyggelsetrycket bedöms vara måttligt, även om viss utveckling sker österut längs med vägen in till Mörrum.

Gustavstorp är en typisk landsbygdsort där bebyggelsen utgörs av såväl enskilda bostadshus som gårdar och där det finns verksamheter av olika slag. I området finns det 26 bostadshus som utgör en sammanhängande bebyggelse med max 100 m mellan, se Figur 14. Verksamheterna bedöms inte ha betydelse ur VA-försörjningssynpunkt.

Gustavstorp omfattas av verksamhetsområde för dricksvatten. Spillvattenhanteringen är enskild. Enligt uppgifter från tillsynsmyndigheten är avloppsanläggningarna olika gamla och av varierad status.

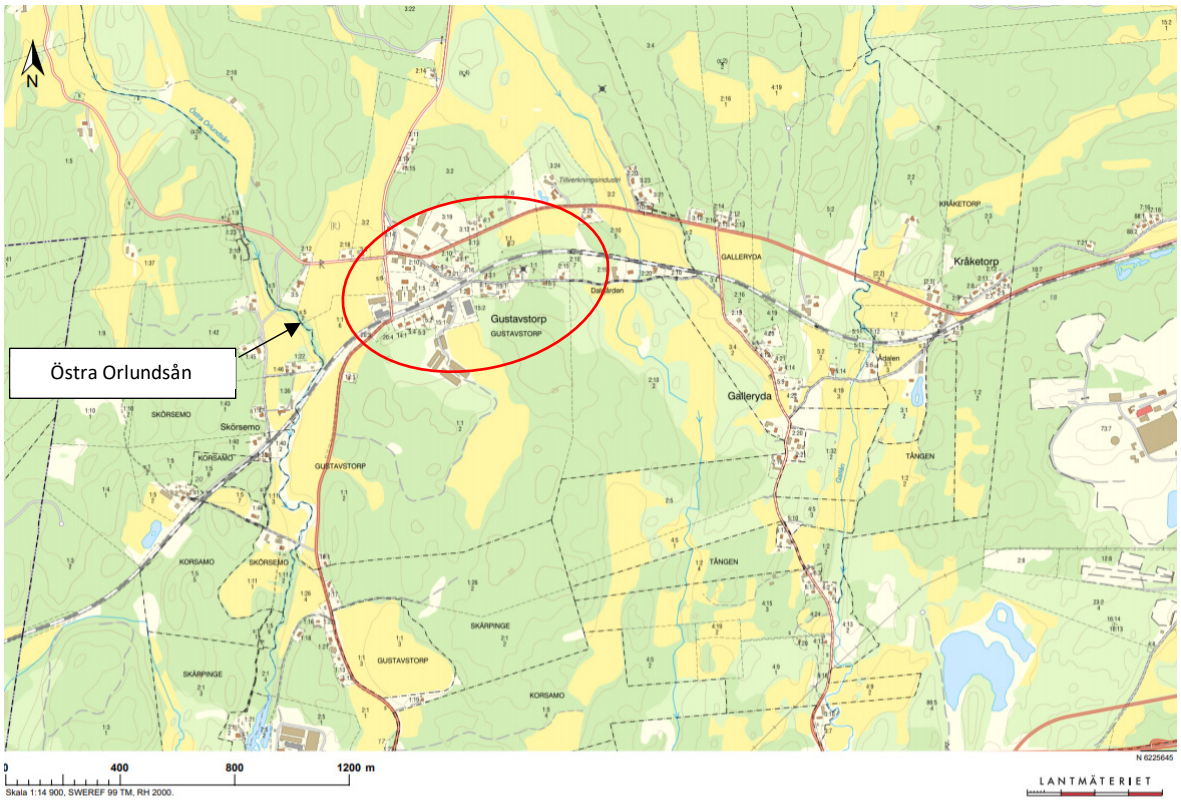

Figur 13: Översiktskarta Gustavstorp.

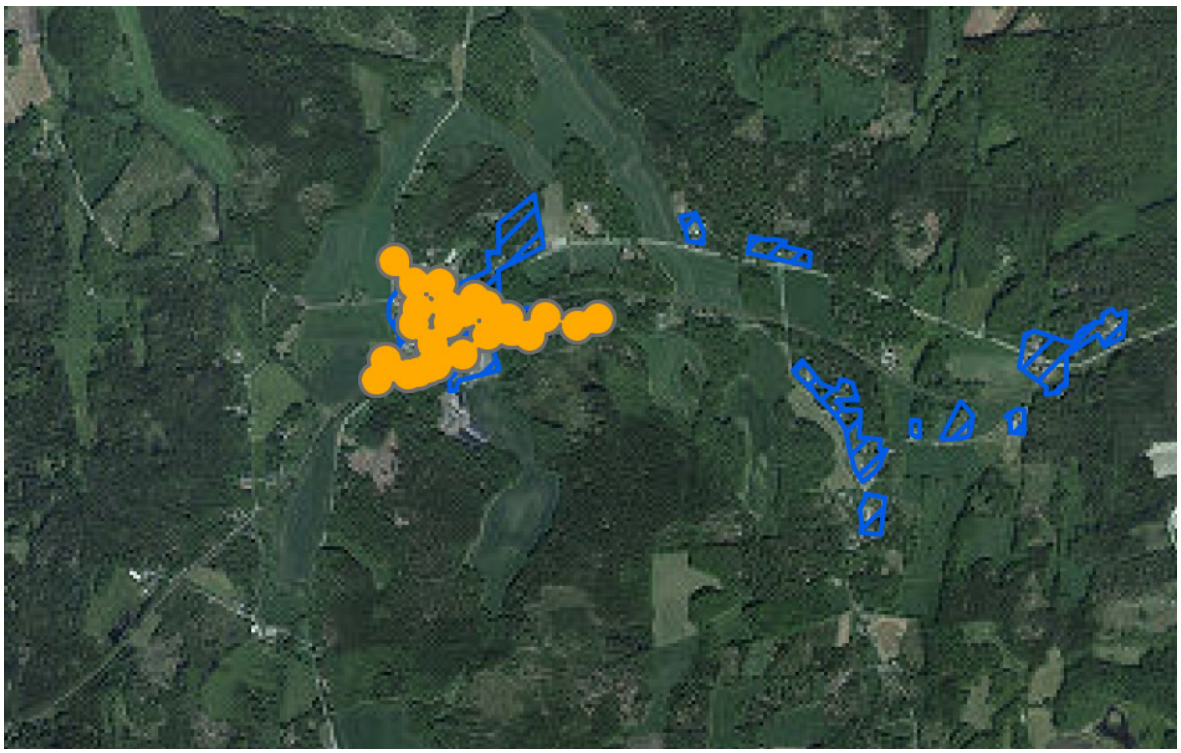

Figur 14: Resultat av täthetsanalys bostadshus, markeringen visar att det är minst 20 hus med max 100 m mellan. Blått raster visar befintligt verksamhetsområde för dricksvatten. KÄLLA: WSP

6.2.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning

Markerna i Gustavstorp utgörs av morän och lera, se Figur 15. Enligt uppgifter från de provgropar som gjorts vid prövning av små avlopp är moränen packad och grundvattennivån ligger generellt högt i området.

De hydrogeologiska förhållandena innebär att enskilda avloppsanläggningar måste utformas så att hydraulisk avledning säkerställs. Detta kan göras genom att anlägga förhöjda anläggningar eller genom markbäddar där det renade avloppsvattnet efter avloppsanläggningen avleds till ett ytvatten.

Eftersom det finns allmän dricksvattenförsörjning i området finns det inga begränsningar i avloppsanläggningarnas placering avseende hälsoskydd och dricksvatten. Storleken på fastigheterna är mycket varierade, men kring de små fastigheterna bedöms det finnas möjligheter att anlägga avloppen utanför den egna fastigheten om någon annan begränsande faktor skulle medföra det behovet.

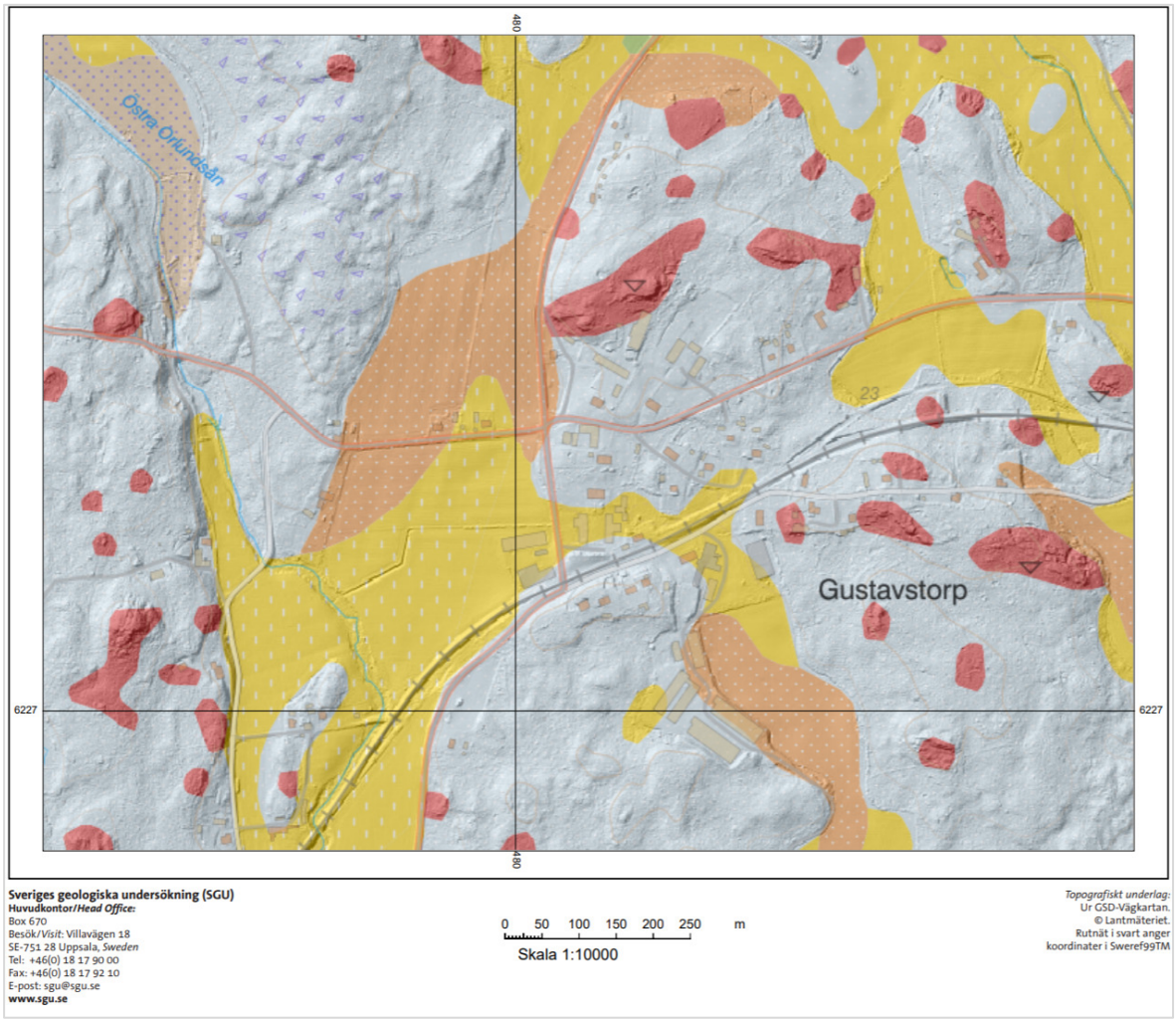

Figur 15: Jordartskarta, där ljusblå färg betyder morän och gul lera eller silt. Röd färg betyder berg.

6.2.3 Risk för påverkan på recipient

Behovsanalysen i steg 1 visar att risken för påverkan på människors hälsa och miljön är väldigt liten i Gustavstorp, trots att bebyggelsen kan antas utgöra ett större sammanhang. Resultatet baseras framförallt på att området är försett med allmänt dricksvatten och det därför inte finns någon risk för påverkan på enskilda dricksvattenbrunnar.

Östra Orlundsån har måttlig ekologisk status, vilket bedömts utifrån kvalitetsfaktorerna försurning och fisk. Men även kvalitetsfaktorn näringsämnen har måttlig status och enskilda avlopp har bedömts medföra en betydande påverkan[20]. I Gustavstorp är det dock endast fastigheterna längst västerut som har avrinning mot ån, övervägande del av bebyggelsen har avledning mot Inre Pukaviksbukten, se Figur 16.

[20] Vatteninformationssystem Sverige, https:/ /viss.lansstyrelsen.se 2021-10-11

Vattenförekomsten Inre Pukaviksbukten har måttlig ekologisk status vilket styrs av kvalitetsfaktorn näringsämnen. Enligt källfördelningen i SMHI:s Vattenwebb utgörs fosforbelastningen från små avlopp dock endast av 7 % av den totala fosforbelastningen. Detta samt att det är drygt 2 km till kusten gör att den samlade bedömningen av risken för påverkan på Inre Pukaviksbukten bedöms vara liten.

Eftersom markförhållandena i Gustavstorp kan medföra att hydraulisk avledning behöver ske direkt eller indirekt till Östra Orlundsån, bedöms det med hänsyn till åns näringsämnesstatus vara skäligt att ställa krav på hög skyddsnivå avseende miljö på sådana anläggningar.

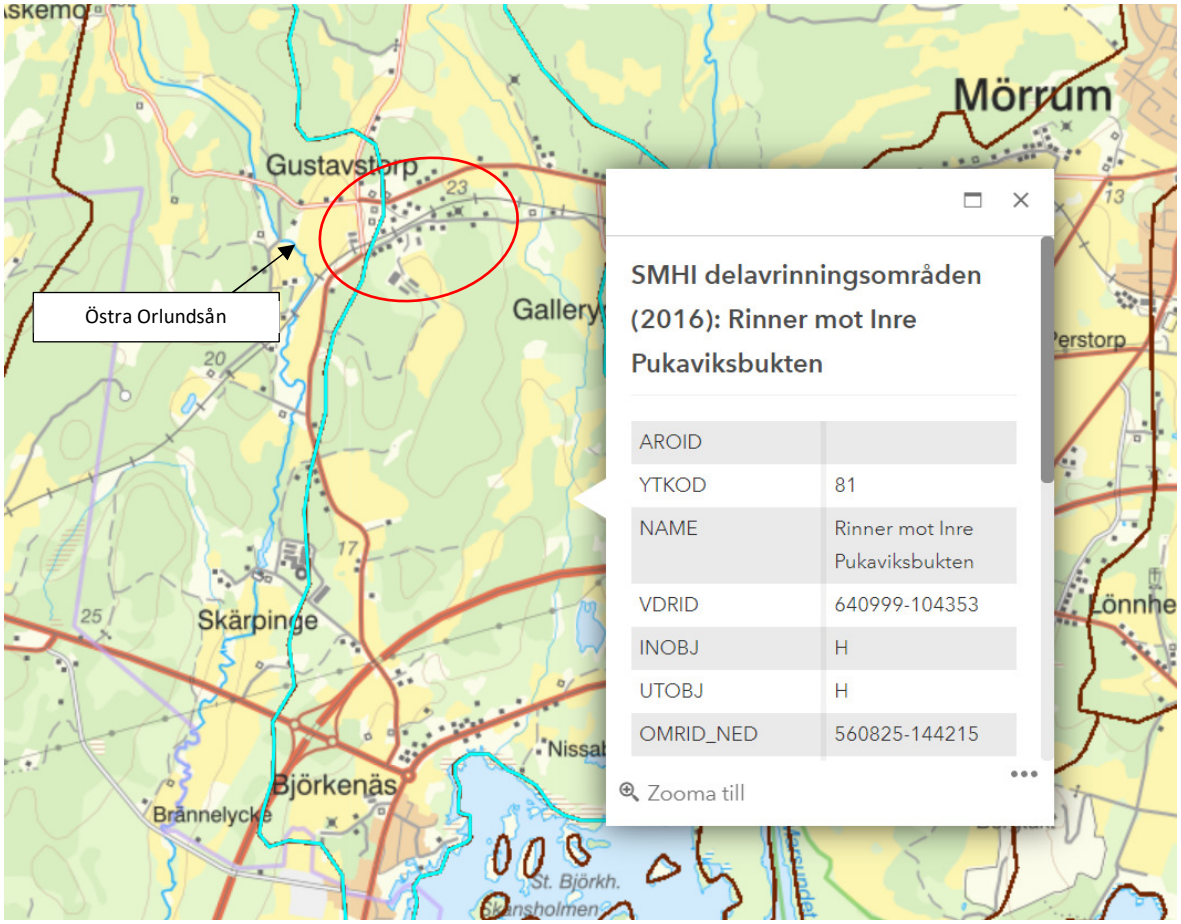

Figur 16: SMHI:s delavrinningsområde markerat med turkos respektive brun linje. KÄLLA: VISS

6.2.4 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning

WSP gör utifrån ovan beskrivningar bedömningen att det inte föreligger något kommunalt ansvar för VA-försörjning enligt 6 § vattentjänstlagen i Gustavstorp. Bedömningen baseras på följande:

- Eftersom området har allmän dricksvattenförsörjning finns det ingen risk för människors hälsa.

- Under förutsättning att alla små avlopp uppfyller funktionskraven för normal (om grundvattenrecipient) eller hög skyddsnivå (om ytvattenrecipient) avseende miljöskydd[21], bedöms risken för påverkan på miljön till mycket liten och näringsämnesbelastningen bedöms inte försämra möjligheterna att uppnå god status avseende näringsämnen i recipienterna.

Med anledning av att området är med i den befintlig VA-planen rekommenderas att kommunen erbjuder VA-rådgivning till de boende inför det att tillsynen genomförs. VA-rådgivning bör utföras av annan part än tillsynsmyndigheten.

6.3 VEKERUM

6.3.1 Bebyggelsestruktur

Vekerum ligger väster om Karlshamn och sydost om Mörrum. Området utgörs i huvudsak av utspridd och varierad bebyggelse av landsbygdskaraktär, se Figur 17. Vekerum tillhör det som i kommunens översiktsplan kallas för *Västra mellan- och kustbygden*. Utöver en gång- och cykelväg utmed Vekerumsvägen - Byggesvägen, nämns inga specifika utvecklingsstrategier för Vekerum i översiktsplanen och i området finns inga detaljplaner. Kommunens erfarenheter är att intresset för nybyggnation i området är lågt.

I Vekerum finns två kluster av bostäder, ett norr och ett söder om järnvägen. Vartdera klustret omfattar 10-15 bostäder med max 100 meter mellan, se Figur 18. I det norra området finns flera gårdar. Det saknas planmässigt samband med bebyggelsen i befintliga verksamhetsområdet, framförallt med hänsyn till det långa avståndet.

Bebyggelsen bedöms inte utgöra ett större sammanhang, men med hänsyn till att området är med i befintlig VA-plan behövdes en fördjupad analys för att slutligt kunna bedöma om ett kommunalt ansvar enligt vattentjänstlagen föreligger.

Såväl dricks- som spillvattenförsörjningen i Vekerum är i nuläget enskild.

[21] Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) om små avloppsanläggningar för hushållsspillvatten

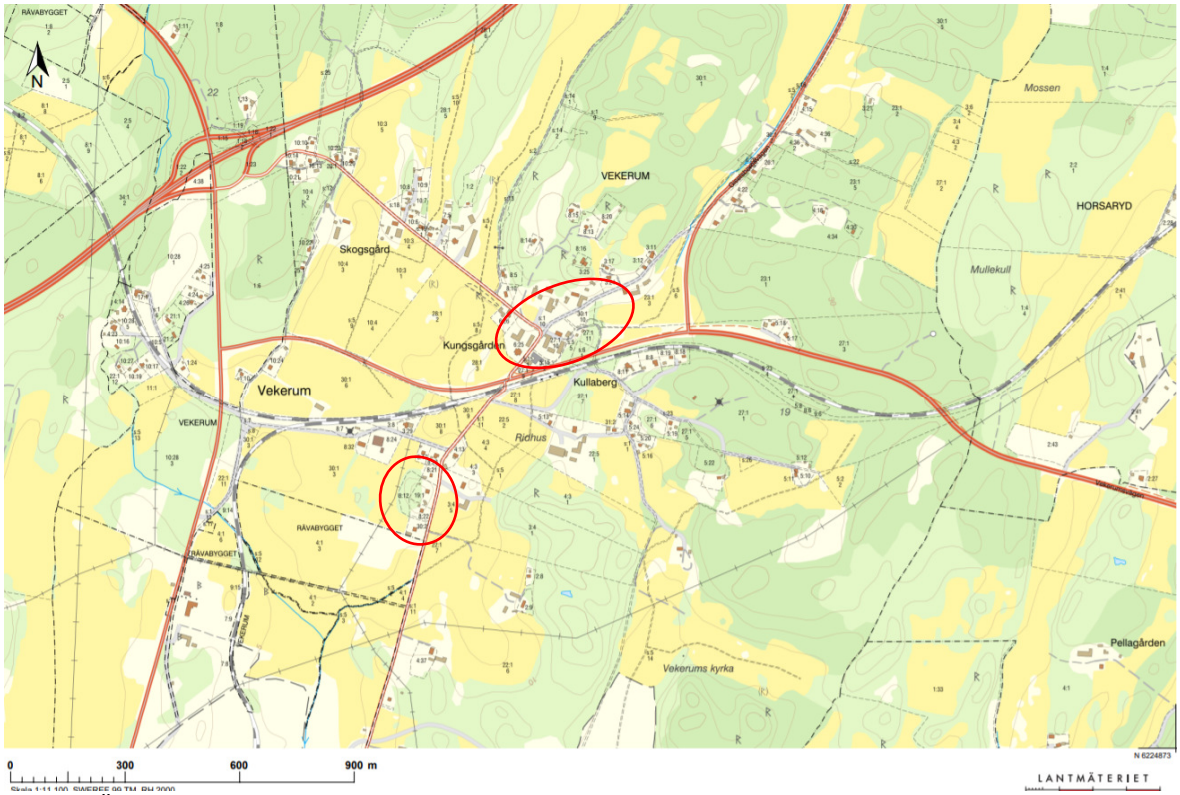

Figur 17: Översiktskarta Vekerum.

Figur 18: Resultat av täthetsanalys bostadshus, markeringen visar att det är 10–15 hus med max 100 m mellan. Blått/rött raster visar befintligt verksamhetsområde VA. KÄLLA: WSP

6.3.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning

Den aktuella bebyggelsen i Vekerum är belägen på morän eller bergig mark, vilket kan medföra begränsningar för enskilda avloppsanläggningar, se Figur 19.

I det södra området är fastigheterna också relativt små, vilket gör att det kan bli svårt att uppnå erforderligt avstånd mellan avloppsanläggningar och dricksvattenbrunnar. Dock bedöms det finns goda förutsättningar på omgivande marker, under förutsättning att markägarens godkännande kan erhållas.

Det finns inga uppgifter om kvalitativa eller kvantitativa problem med dricksvattenförsörjningen. Det skulle dock kunna finnas en risk för höga nitrathalter till följd av att bebyggelsen är omgiven av jordbruksmark. Höga nitrathalter kan innebära en risk för människors hälsa på så sätt att det kan bli ett kommunalt ansvar. Med anledning av att bebyggelsen inte bedöms utgöra ett större sammanhang har provtagning av dricksvattnet inte varit motiverat.

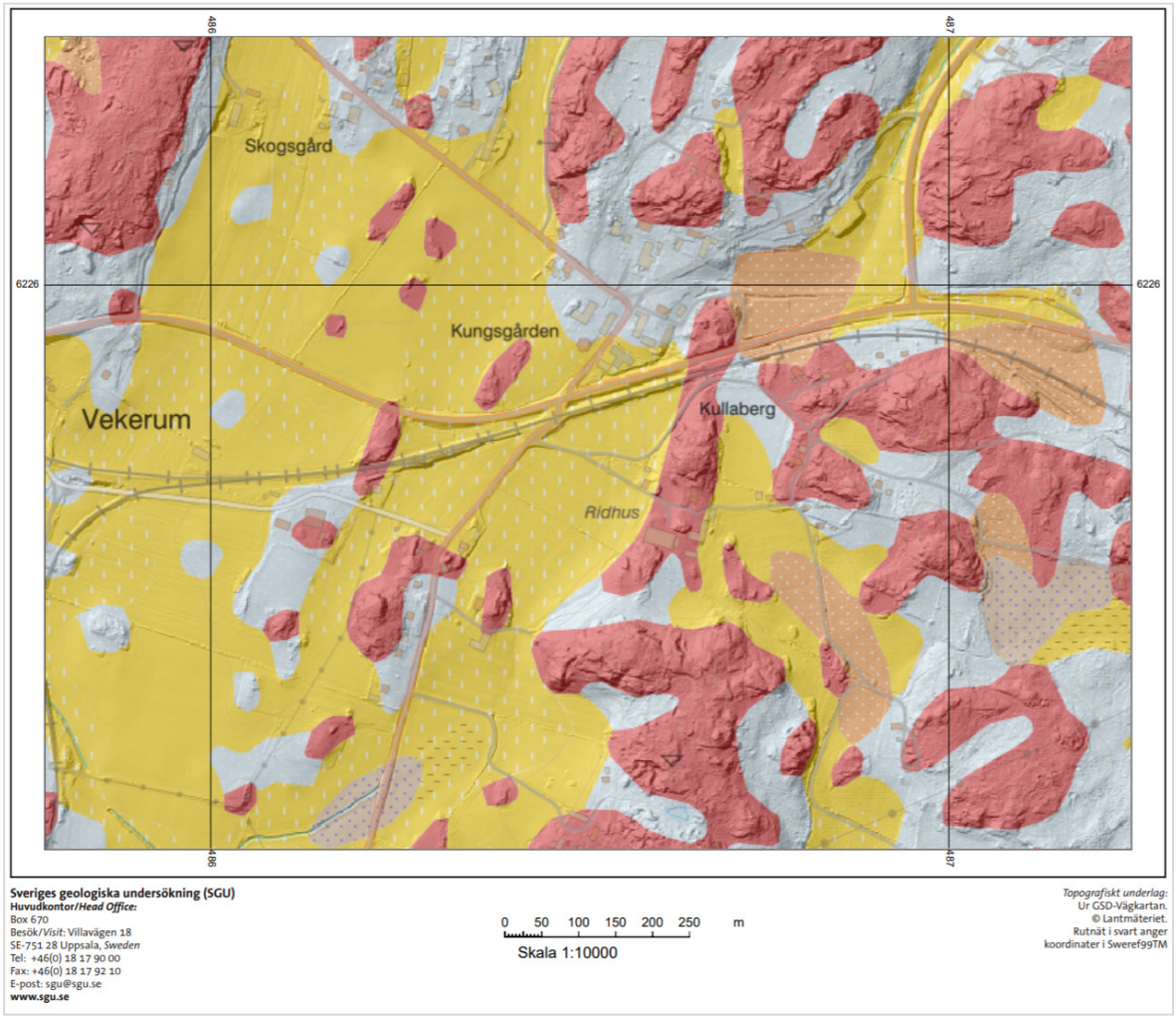

Figur 19: Jordartskarta med skuggad topografi, Vekerum. KÄLLA SGU

6.3.3 Risk för påverkan på recipient

Resultaten från steg 1 i behovsanalysen visar ingen risk för påverkan på människors hälsa eller miljön, vilket beror på bebyggelsens struktur och på begränsad näringsämnes belastning till en recipient utan särskilda skyddsvärden. Bedömningen baseras dels på det antal personer som är skrivna på fastigheten, dels på ett antagande om att det bor minst tre personer på varje bostadsadress.

Området avvattnar mot vattenförekomsten Yttre Pukaviksbukten (SE561150-147620) som har måttlig ekologisk status. Även kvalitetsfaktorn näringsämnen har statusen måttlig. I länsstyrelsernas stöd för prövning av små avlopp syns det också att recipienten är känslig för ökad näringsämnesbelastning, se Figur 20. Bebyggelsen i Vekerum ligger inom områden utan risk (grönt falt), men om avledning av avloppsvatten sker till ytvatten är risken för att påverka recipienten större. De gula och orange stråken i Figur 20 är rinnsträckor som troligtvis är diken.

Den sammanlagda belastningen av fosfor från de två bebyggelseområdena i Vekerum utgör dock en försvinnande liten andel av den totala fosforbelastningen på recipienten, inte ens 1 % med funktionskrav motsvarande normal skyddsnivå för miljöskydd. Om de enskilda avloppen inte anläggs som markbäddar med avledning till bäck eller dike, kommer retentionen ytterligare minska belastningen på recipienten.

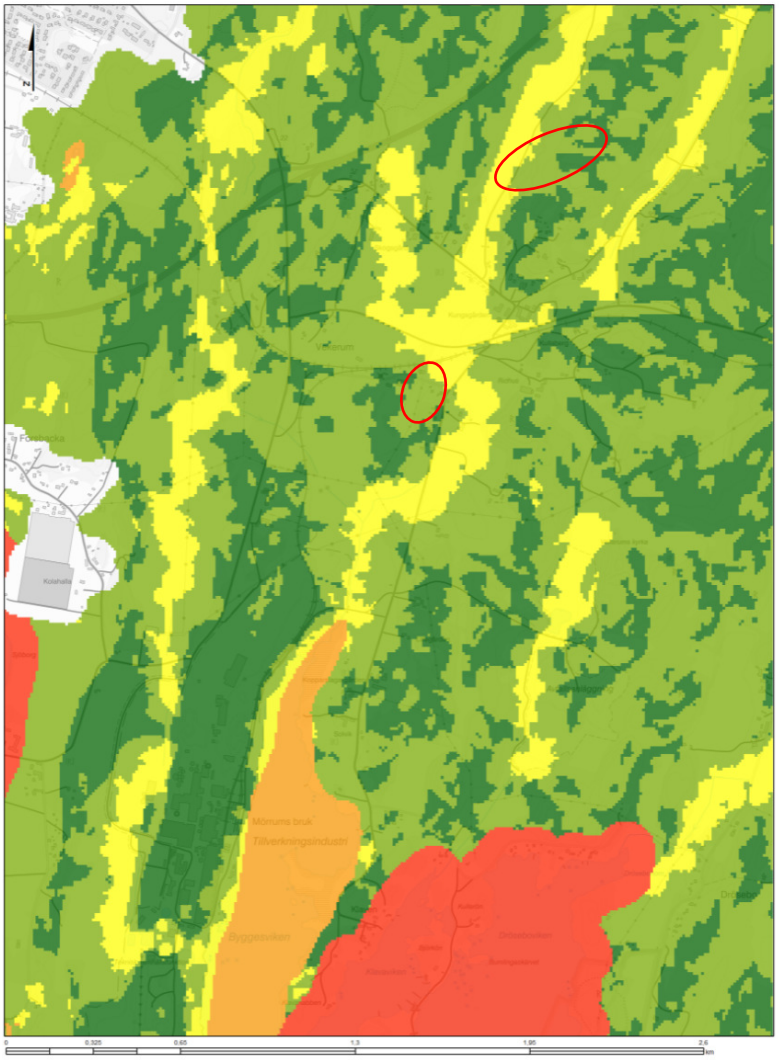

Figur 20: Risk för påverkan på recipient avseende ökad fosforbelastning. Grönt markerar ingen risk, gul liten risk, orange risk och röd stor risk.

6.3.4 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning

WSP gör utifrån ovan beskrivningar bedömningen att det inte föreligger något ansvar för kommunen enligt 6 § vattentjänstlagen att förse Vekerum med allmän VA-försörjning. Bedömningen baseras på följande:

- Bebyggelsen kan inte antas utgöra ett större sammanhang och planmässigt samband med bebyggelse inom befintligt verksamhetsområde saknas.

- Det bedöms finnas förutsättningar för att anlägga enskilda avlopp i områdena.

- Under förutsättning att alla små avlopp uppfyller funktionskraven för normal skyddsnivå avseende miljöskydd[22] bedöms risken för påverkan på miljön till mycket liten och näringsämnesbelastningen bedöms inte försämra eller påverka möjligheterna att uppnå god status avseende näringsämnen i Yttre Pukaviksbukten.

- Det bedöms finnas förutsättningarna för enskild dricksvattenförsörjning av god kvalitet.

Med anledning av att området är med i den befintlig VA-planen rekommenderas att kommunen erbjuder VA-rådgivning till de boende inför det att tillsynen genomförs. VA-rådgivning bör utföras av annan part än tillsynsmyndigheten.

6.4 DRÖSEBO

6.4.1 Bebyggelsestruktur

Drösebo är beläget vid kusten mellan Karlshamn och Mörrum, se Figur 21. I området finns det 15 bostadsfastigheter som ligger längs med Drösebovägen, de används som både permanent- och fritidsboende. Viss omvandling sker avseende nyttjandegrad. Bostäderna är sammanhängande med ett avstånd på max 100 m mellan husen, se Figur 22.

I kommunens översiktsplan tillhör Drösebo *Västra mellan- och kustbygden*. Inga specifika utvecklingsstrategier finns för området. Det finns inte heller någon detaljplan. I området är VA-försörjningen enskild.

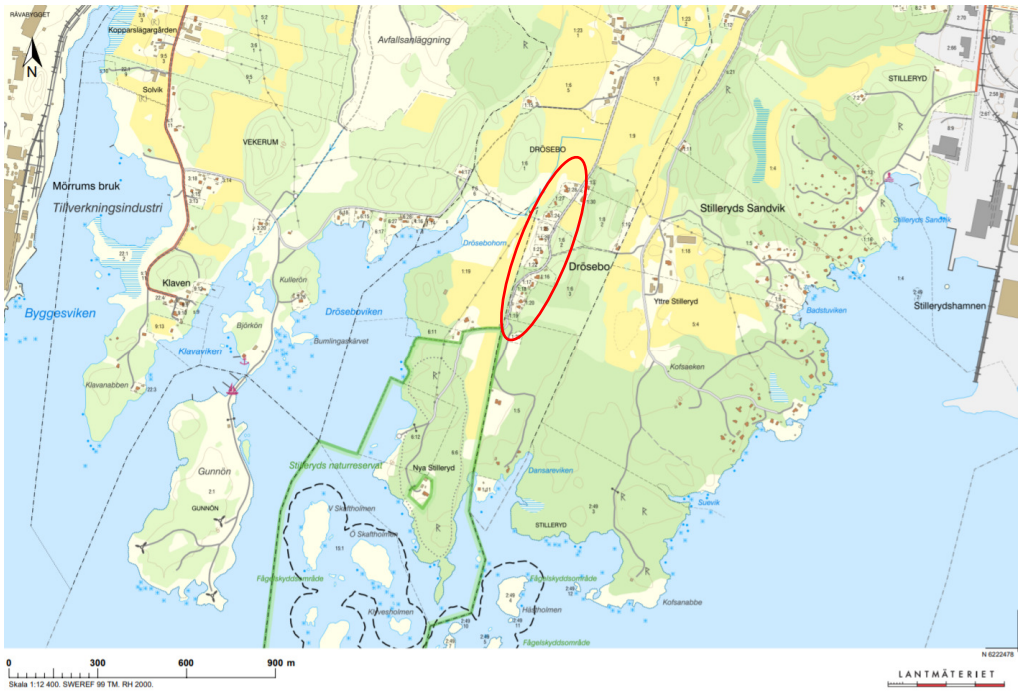

Figur 21: Översiktskarta Drösebo.

[22] Havs- och vattenmyndighetens allmänna råd (HVMFS 2016:17) om små avloppsanläggningar för hushållsspillvatten

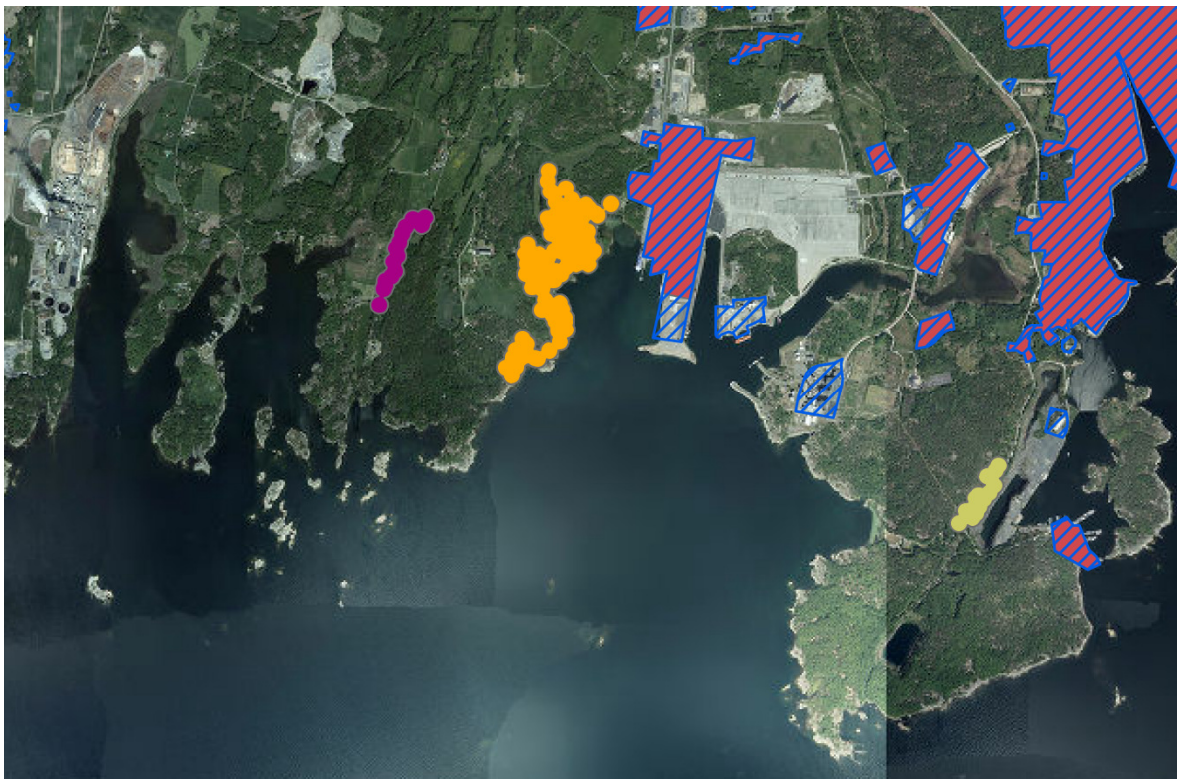

Figur 22: Resultat av täthetsanalys bostadshus, markeringen visar att det är 15–20 hus med max 100 m mellan. Blått/rött raster visar befintligt verksamhetsområde VA. KÄLLA: WSP

6.4.2 Förutsättningar för enskild VA-försörjning

Bebyggelsen i Drösebo ligger på urberget som är omgivet av lera och gyttjelera, se Figur 23. Detta i kombination med relativt små fastigheter gör att förutsättningarna för enskilda avlopp är begränsade. Möjligen underlättar det något att fastigheter ligger längs med vägen. Eftersom fastigheterna i princip helt ligger på berg gör WSP bedömningen att enskilda avlopp måste placeras utanför de egna fastigheterna och att det även där är svårt att hitta lämpliga lokaliseringar för markbaserad rening.

Det finns inga uppgifter om kvantitativa problem med dricksvattenförsörjningen. Däremot har tillsynsmyndigheten uppgifter om saltvatteninträngning från någon fastighet i området. Även om inga prover tagits inom ramen för denna utredning bedöms risken för saltvatteninträngning sannolik med hänsyn till det kustnära läget.

6.4.3 Risk för påverkan på recipient

Resultaten från steg 1 i behovsanalysen visar att det finns en viss risk för påverkan på människors hälsa och miljön, se Figur 24. Bedömningen baseras framförallt på det kustnära läget och de geohydrologiska förhållandena som ger en snabb avrinning mot Drösebovik, utan nämnvärd retention.

Drösebovik ligger inom vattenförekomsten Yttre Pukaviks bukten (SE561150-147620) som har måttlig ekologisk status. Även kvalitetsfaktorn näringsämnen har statusen måttlig, vilket innebär att näringsämnesbelastningen på det stora hela behöver minska. Bebyggelsen i Drösebo utgör dock en försvinnande liten andel av den totala fosforbelastningen på recipienten, inte ens 1 %

med funktionskrav motsvarande normal skyddsnivå för miljöskydd och med hög skyddsnivå ännu mindre.

Under förutsättning att samtliga enskilda avlopp uppfyller gällande krav på rening bedöms enskild avloppsförsörjning i Drösebo inte ha betydelse avseende möjligheterna att uppnå god ekologisk status i vattenförekomsten.

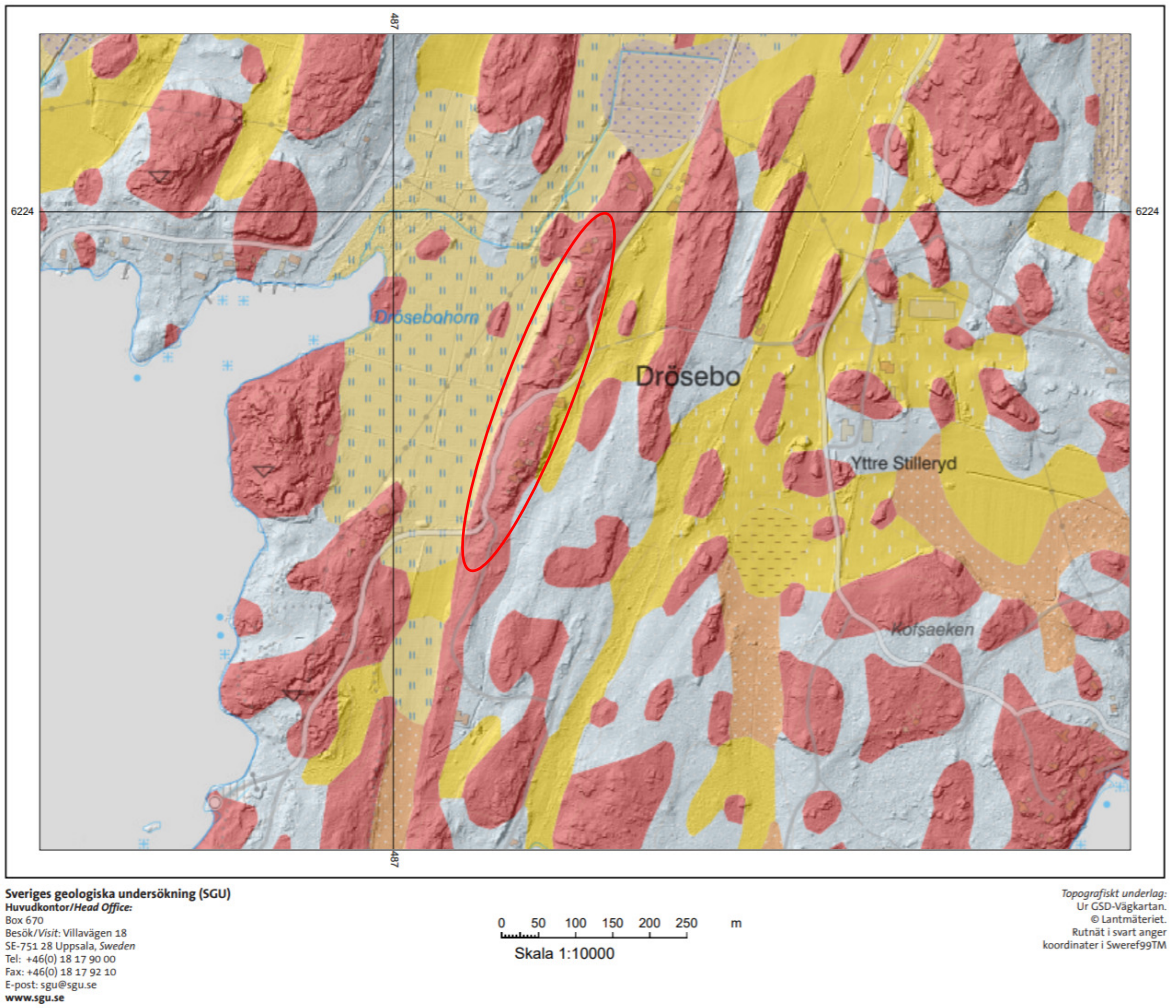

Figur 23: Jordartskarta med skuggad topografi, Drösebo. KÄLLA SGU

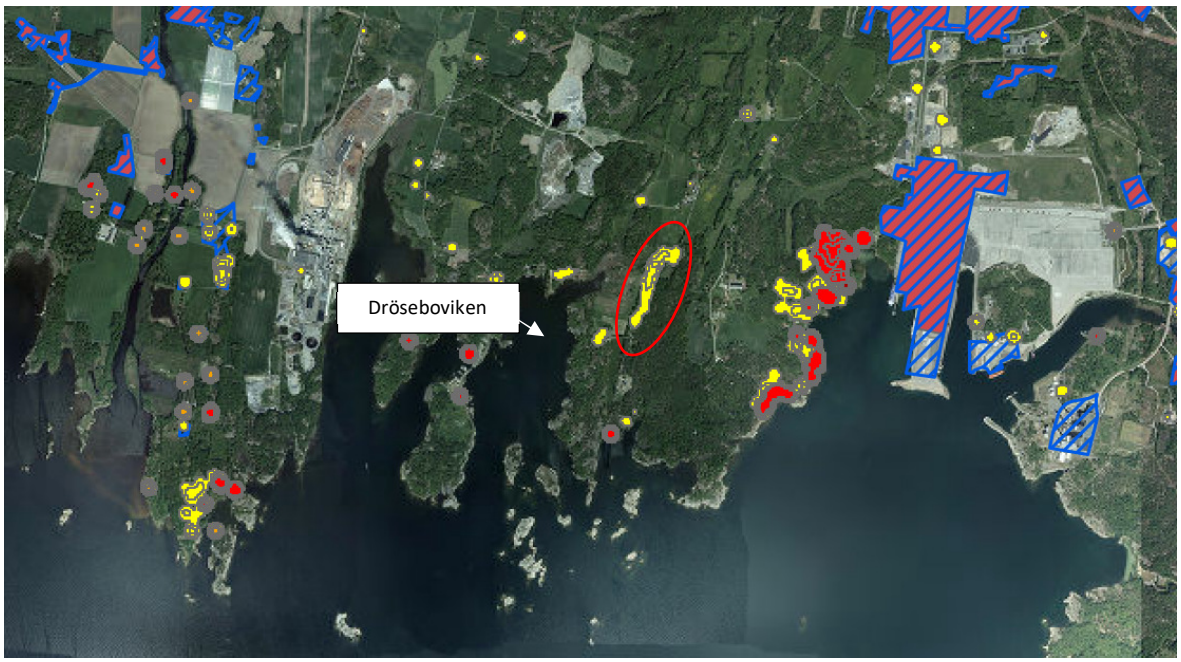

Figur 24: Sammanvägd risk för påverkan människors hälsa och miljö. KÄLLA: WSP

6.4.4 Samlad bedömning behov av allmän VA-försörjning

WSP gör utifrån ovan beskrivningar bedömningen att Drösebo omfattas av 6 § vattentjänstlagen och bör förses med allmän VA-försörjning.

Bedömningen baseras på följande:

- Förutsättningarna i området är mycket begränsade avseende till en långsiktigt hållbar enskild spillvattenförsörjning.

- Det finns risk för påverkan på människors hälsa till följd av saltvatteninträngning i enskilda dricksvattenbrunnar.

Eftersom bebyggelsen inte är så omfattande i Drösebo kan det anses vara på gränsen till att vara större sammanhang. Men för att kunna ordna en långsiktigt hållbar VA-försörjning i området behöver åtgärder med hänsyn till de geohydrologiska förutsättningarna och kustnära läget vidtas i ett större sammanhang. Därför bör detta ske i form av anslutning till den allmänna VA-försörjningen.

7 Samlat resultat behovsanalys 6 §

I Tabell 10 redovisas det samlade resultatet av föreliggande behovsanalys avseende behov av allmän VA-försörjning enligt 6 § i Karlshamns kommun.

Tabell 10: Samlat resultat behovsanalys avseende behov av allmän VA-försörjning enligt 6 § i Karlshamns kommun.

Område		**Ej 6 §-område**	**Ej 6§-områden utvecklingen bevakas**	**6§-område som kräver utbyggnad och beslut om verksamhetsområde**	**6§-område som saknar beslut om verksamhetsområde**
1	Ire	X			
2	Grimsmåla	X			
3	Norrefors	X			
4	Jeppshoka	X			
5	Södra Hoka		X		
6	Åkeholm				X
7	Pustebacken				X
8	Tånga ryd				X
9	Gustavstorp	X			
10	Fruktgården				X
11	Elleholm	X			
12	Nabben			X	
13	Vekerum	X			
14	Drösebo			X	
15	Stilleryd/Sandvik			X	
16	Tostarp		X		
17	Nötabråne			X	

18	Tararp		X		
19	Yttervägga				X
20	Kolleviks camping				X
21	Tegelbruks back				X
22	Vettekulla västra				X
23	Hällaryds skärgård				X
24	Köpegårda			X	
25	Bjärnö				X

7.1 OMRÅDEN FÖR BEVAKNING

I behovsanalysen enligt 6 § kunde konstateras att tre bebyggelseområden inte i nuläget omfattas av ett kommunalt ansvar för VA-försörjning, men att förutsättningarna är sådana att en utökad bebyggelse kan förändra bedömningen. De tre områdena är Tostarp nordväst om Asarum, Tararp nordost om Asarum samt Södra Hoka belägen vid norra delen av Långasjön, se Figur 25.

I Tostarp och Tararp finns allmän dricksvattenförsörjning vilket minskar risken för påverkan på människors hälsa. Förutsättningarna för enskild spillvattenförsörjning och risk för påverkan på recipienten bedöms inte vara av sådan karaktär att ett kommunalt ansvar för VA-försörjningen föreligger. Men eftersom det finns ett relativt stort intresse av att bygga nya bostadshus och även för att etablera verksamheter på landsbygden norr och väster om Asarum bör förutsättningarna för VA-försörjning bevakas utifrån 6 § vattentjänstlagen.

Södra Haka är ett mindre bebyggelseområde beläget intill Mieån inom vattenskyddsområde och bedöms inte utgöra ett större sammanhang så att det finns ett kommunalt ansvar för VA-försörjning. I området finns dock en verksamhet som föranleder att förutsättningarna för VA-försörjning bör bevakas.

Bevakning av förutsättningar som kan påverka ansvaret för VA-försörjningen ska ske i samband med ansökan om förhandsbesked och kommuniceras med KEVAB. Bevakningen syftar till att styra kommunens utveckling i enlighet med kommunens översiktsplan och för att skapa en långsiktigt hållbar VA-försörjning i hela kommunen.

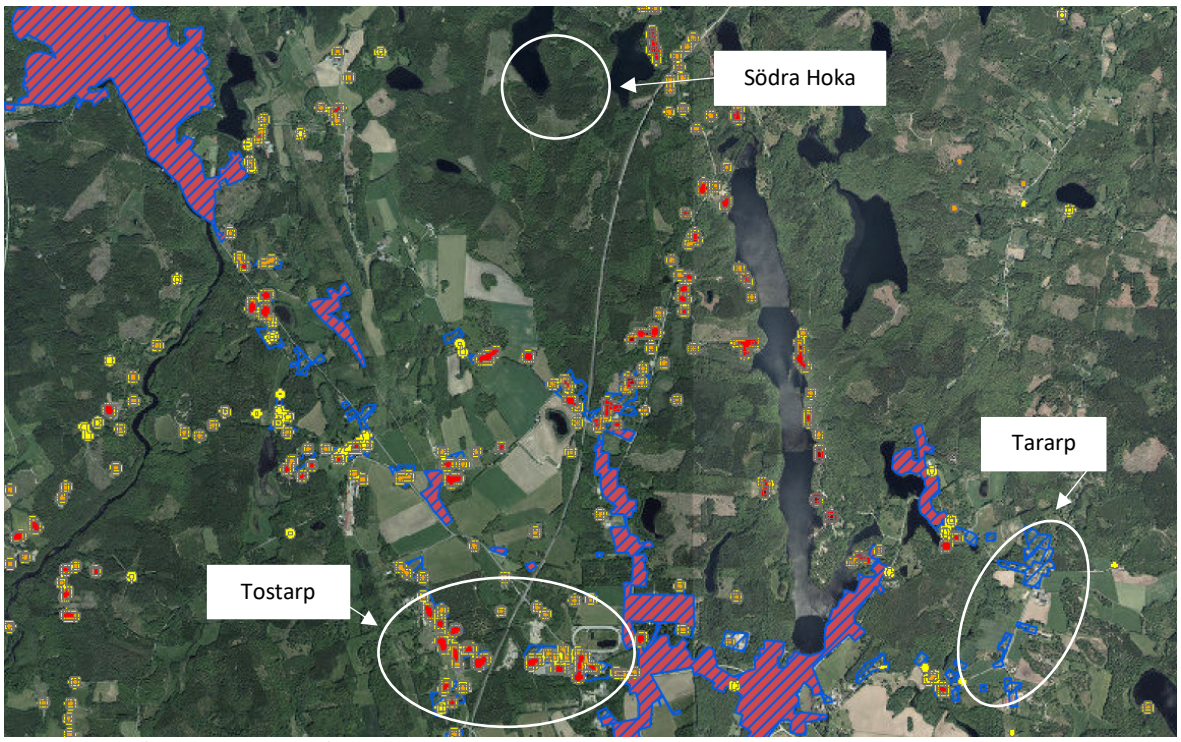

Figur 25: Områden där ansvarsfrågan enligt 6 § vattentjänstlagen behöver bevakas.

7.2 OMRÅDEN MED FÖRÄNDRAT RESULTAT

Bebyggelseområdena Ire, Gustavstorp, Vekerum och Elleholm var med i kommunens tidigare VA-utbyggnadsplanen. Med den nya behovsutredningen har områdena dock fått en ny bedömning som innebär att VA-försörjningen baserat på nuvarande förutsättningar fortsatt ska vara enskild. Anledningen till de nya bedömningarna är att utredningen och analysen är gjord med ett förnyat och utökat underlag, samt en utvecklad praxis avseende 6 § vattentjänstlagen.

Den förändrade bedömningen innebär att tillsyn på enskilda avloppsanläggningar bör prioriteras i dessa områden eftersom åtgärder på befintliga anläggningar inte prioriterats i väntan på kommunal VA-försörjning. Det är fastighetsägarens ansvar att tillse att avloppsanläggningen uppfyller gällande funktionskrav.

Beroende på fastighetens geografiska placering i dessa områden kommer funktionskraven på de enskilda avloppsanläggningarna troligen öka jämfört med nuvarande teknisk lösning. I vissa fall kan det krävas anläggningar som är dyrare och mer skötselkrävande än normalfallet. Det kan även i vissa fall vara lämpligt att ordna anläggningar som är gemensamma för två eller fler fastigheter.

Den förändrade bedömningen samt att det i vissa fall kommer krävas funktionskrav enligt hög skyddsnivå medför ökade krav på tillsyn på avloppsanläggningarna och behov av kompletterande rådgivning till fastighetsägare.

VATTENTJÄNSTPLAN

UNDERSÖKNING OM BETYDANDE MILJÖPÅVERKAN

2025-03-12

PROJEKTBYGGAREN TEKNIK SYD AB

Kontoret i Karlskrona**:** Stortorget 10, 371 34 Karlskrona

www.projektbyggaren.se

Ansvarig: Jessica Andersson

Granskad av: Johanna Persson

1 UNDERSÖKNING OM VATTENTJÄNSTPLANEN ANTAS MEDFÖRA BETYDANDE MILJÖPÅVERKAN

1.1 VAD INNEBÄR BETYDANDE MILJÖPÅVERKAN?

I 6 kapitlet miljöbalken finns bestämmelser om miljöbedömningar. Bestämmelserna genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/42/EG från år 2001 om bedömning av vissa planer och programs miljöpåverkan (SMB-direktivet). Direktivet syftar till att sörja för en hög nivå på skyddet av miljön och bidra till att integrera miljöaspekter i utarbetandet och framtagandet av planer och program så att en hållbar utveckling kan främjas.

Genom att ett krav på att kommunen ska ta fram en vattentjänstplan införts i lag, omfattas vattentjänstplaner av kraven på strategiska miljöbedömningar i 6 kapitlet miljöbalken, i de fall planerna anses medföra en betydande miljöpåverkan. Detta framgår även av 6 c § lag om allmänna vattentjänster (LAV). Kraven i 6 kapitlet miljöbalken innebär bland annat att kommunen ska göra en bedömning av om den vattentjänstplan man avser ta fram, kan antas medföra en betydande miljöpåverkan enligt bestämmelser i 6 kap. 4–6 §§ miljöbalken och 2–4 §§ miljöbedömningsförordningen (2017:966). Regleringen innebär att vissa vattentjänstplaner alltid ska antas medföra en betydande miljöpåverkan, medan det för andra ska göras en undersökning av om genomförandet av planen kan komma att medföra en betydande miljöpåverkan.

Undersökningen innebär att kommunen identifierar omständigheter som talar för eller emot en betydande miljöpåverkan. Enligt lagrådsremissen *Vägar till hållbara vattentjänster (2022-02-24, sid 32)* ska kommunen samråda i frågan med de kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter som på grund av sitt särskilda miljöansvar kan antas bli berörda av vattentjänstplanen, om kommunen inte redan i identifieringen kommer fram till att en strategisk miljöbedömning ska göras (6 kap. miljöbalken). Ett sådant samråd benämns undersökningssamråd. Kommunen ska efter undersökningen avgöra frågan i ett särskilt beslut på det sätt och med det innehåll som anges i 6 kap. 7 § första och andra styckena miljöbalken. Av beslutet ska framgå om ett genomförande av planen kan antas medföra en betydande miljöpåverkan eller inte.

Om genomförandet av en vattentjänstplan kan antas medföra en betydande miljöpåverkan ska kommunen göra en strategisk miljöbedömning. En strategisk miljöbedömning innebär bland annat att kommunen, enligt 6 kap. 9 § miljöbalken, ska samråda om omfattningen och detaljeringsgraden för miljökonsekvensbeskrivningen i ett så kallat avgränsningssamråd. Avgränsningssamrådet ska ske med de kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter som på grund av sitt särskilda miljöansvar kan antas bli berörda av planen (6 kap. 10 § miljöbalken). Närmare bestämmelser om miljöbedömningar av planer och program finns i miljöbedömningsförordningen.

Naturvårdsverket har tagit fram en vägledande figur (se nedan) som är tänkt att vara en hjälp för att reda ut dels om planen omfattas av kraven på strategisk miljöbedömning och om en undersökning ska göras eller inte.

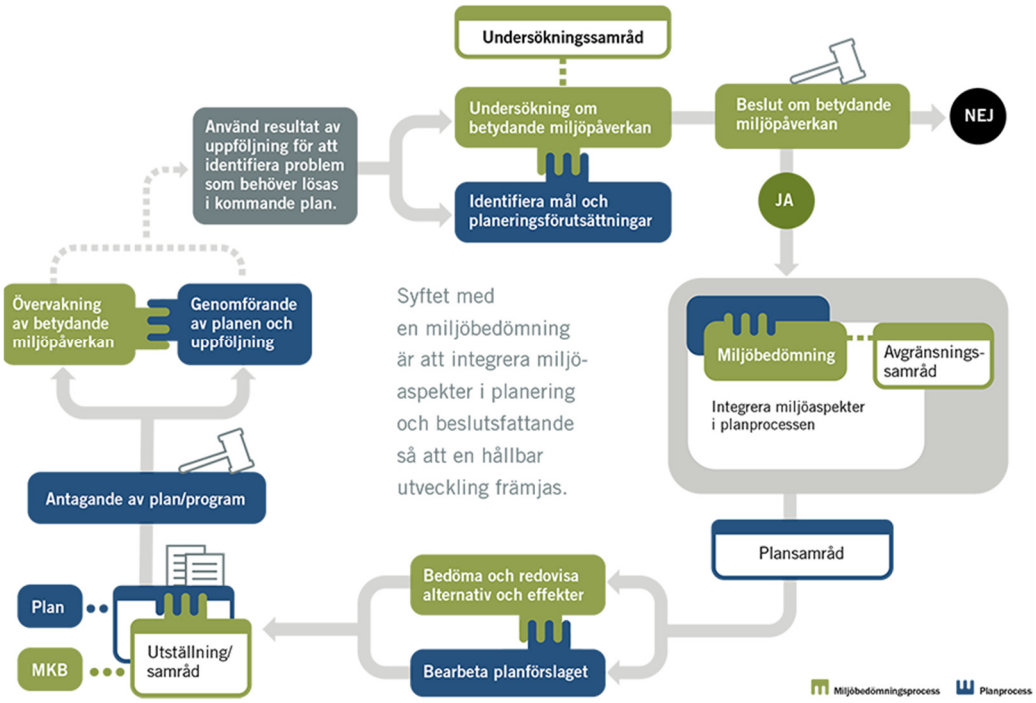

Figur 1. Flöde över strategisk miljöbedömning. Källa. Naturvårdsverket.

Utifrån ovanstående kan slutsatsen dras att kommunens skyldighet att genomföra en strategisk miljöbedömning är beroende av vattentjänstplanens innehåll. De krav som finns beträffande vattentjänstplanens innehåll framgår av 6b § LAV. I bestämmelsen anges att en vattentjänstplan ska innehålla;

- kommunens långsiktiga planering av hur behovet av allmänna vattentjänster ska tillgodoses, och
- kommunens bedömning av vilka åtgärder som behöver vidtas för att de allmänna va-anläggningarna ska fungera vid en ökad belastning till följd av skyfall.

Utöver dessa krav är det upp till kommunen att anpassa planens närmare innehåll efter kommunens behov och förutsättningar. Handlingsutrymmet att som kommun själv bedöma vattentjänstplanens innehåll är således stort. Det finns därmed ingen skyldighet i lag för kommunen att i vattentjänstplanen ange förutsättningarna att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som omfattas av 6 § eller bilagan till miljöbedömningsförordningen

Vattentjänstplanens *Undersökning* redovisas nedan under rubrik *1.3 Slutsats och ställningstagande* som tagits fram med hjälp av en miljöchecklista. Beslut om betydande miljöpåverkan tas i Kommunstyrelsen samtidigt som beslut om vattentjänstplanens samrådsförfarande.

1.2 ORIENTERING

Syftet med Vattentjänstplanen är att uppfylla 6 § lag om allmänna vattentjänster. Vattentjänstplanen omfattar hela Karlshamns kommun.

1.3 SLUTSATS OCH STÄLLNINGSTAGANDE

Kommunen gör den sammanvägda bedömningen att vattentjänstplanen inte bedöms medföra en betydande miljöpåverkan (som avses i miljöbedömningsförordningen SFS 2017:966 och miljöbalkens 6 kap). Motivet till ställningstagandet grundas på den analys som redovisas i miljöchecklistan, avsnitt *2 Miljöchecklista*. Någon miljökonsekvensbeskrivning behöver därför *inte* upprättas för vattentjänstplanen.

2 MILJÖCHECKLISTA

Miljöchecklistan nedan utgör grunden i undersökningen om genomförandet av vattentjänstplanen kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Miljöchecklistan är ett underlag för en samlad bedömning av den effekt som vattentjänstplanens genomförande bedöms medföra på miljön. Med miljöeffekter (enligt miljöbalken 6 kap 2§) menas exempelvis effekter på befolkning och dess hälsa, skyddade växt- och djurarter, biologisk mångfald, mark, vatten, landskap, klimat, bebyggelse, kulturmiljö, hushållning med mark och vatten samt hushållning med råvaror och energi. Observera att bedömningarna är preliminära och kan behöva omvärderas om ny kunskap tillförs.

Då förutsättningar för de respektive föreslagna åtgärderna inte är angivna i vattentjänstplanen blir bedömningen på detaljnivå osäker. I samband med varje större projekt utförs en undersökning om miljöpåverkan då mer ingående information och detaljer framkommer i projekteringen.

2.1 SKYDDADE OMRÅDEN

Inom Karlshamns kommun finns områden som är skyddade av olika anledningar. Exempel på sådana områden är:

- Riksintressen enligt 3 och 4 kap MB
- Naturreservat
- Natura-2000-områden
- Naturminnen
- Strandskyddsområden
- Biotopskyddade områden
- Vattenskyddsområden

Planen hanterar åtgärder i stora delar av Karlshamns kommun. Åtgärder såsom till exempel åtgärder för fördröjning och rening av dagvatten kan komma att placeras inom skyddade områden. Mycket av den allmänna VA-anläggningen finns under mark och påverkan är i många

fall begränsad till själva anläggningsskedet. Åtgärdernas placering är inte specificerad i vattentjänstplanen, vilket gör att det inte går att peka ut vilka skyddade områden som kan komma att påverkas och hur. Detta behöver hanteras i de specifika projekten, som exempelvis detaljplaneläggning. Då vattentjänstplanen omfattar hela Karlshamns kommun, och är ett strategiskt planeringsdokument bedöms i sig inte innebära någon risk för påverkan på skyddade områden.

2.2 MILJÖKVALITETSNORMER

Miljökvalitetsnormer finns för buller, ytvatten, grundvatten och luft. Vattentjänster såsom spillvatten, dricksvatten och dagvatten bedöms inte utgöra någon betydande risk för påverkan i form av buller eller luft.

I samband med implementeringen av EU:s vattendirektiv har vattenkvaliteten i sjöar, ytvatten och grundvatten bedömts. I Karlshamns kommun finns miljökvalitetsnormer, förutom för stora delar av havsområdet, även för ett flertal sjöar och vattendrag samt grundvatten (VISS 2025-02-13). En stor del av kommunens vattendrag uppnår idag god ekologisk vattenstatus vilket är ett krav enligt EU. För grundvatten uppnår samtliga av vattenförekomsterna god kemisk status. Trots att vattenstatusen idag är god inom kommunen, finns det ändå behov av att upprätthålla den goda ekologiska och kemiska statusen, så att miljökvalitetsnormerna inte försämras. Behovet av åtgärder är därför stort för att säkerställa vattenstatus och möjliggöra efterlevnad av miljökvalitetsnormerna.

Vattentjänstplanen syftar till att säkra hanteringen av spillvatten och dagvatten. Hanteringen, måste ta hänsyn till att skydda både recipienten från föroreningar samt bebyggelse från översvämning. Genom vattentjänstplanen skapas förutsättningar för att bidra till att öka vattenkvalitén i kommunen. De prioriteringar, ställningstagande samt åtgärder som anges bidrar till att begränsa tillförseln av näringsämnen och föroreningar till vattenförekomster.

Vid kraftiga regn kan ledningssystem påverkas av tillskottsvatten som kan orsaka källaröversvämningar genom att spillvatten trycks upp när ledningarna går fulla. Med tillskottsvatten menas det vatten i avloppsnätet som inte är spillvatten utan kommer från nederbörd, grundvatten och utläckage från vattenledningar. Kraftiga regn kan även leda till bräddningar. Det är framför allt sjöar och vattendrag som påverkas av bräddningar, utsläpp av orenat spillvatten från pumpstationer och reningsverk i samband med skyfall. Att minska bräddningarnas omfattning och påverkan är ett långsiktigt arbete som pågår och har pågått av VA-huvudmannen under lång tid. Vattentjänstplanen bedöms inte medföra någon betydande ändring i detta arbete.

Inom Karlshamns kommun finns Mörrumsån som omfattas av Naturvårdsverkets förteckning (NFS 2002:6) över fiskvatten som ska skyddas enligt förordning (2001:554) om miljökvalitetsnormer för fisk- och musselvatten. Planerade åtgärder inom ramen för vattentjänstplanen bedöms medföra positiva konsekvenser för vattendraget.

2.3 KÄNSLIGA OMRÅDEN

Som nämnts ovan under rubriken *Skyddade områden* omfattar vattentjänstplanen hela Karlshamns kommun. Vattentjänstplanen omfattar således områden med känslig stads- och landskapsbild, särskilt värdefulla naturmiljölandskap och kulturmiljövärden med hög känslighet.

Vattentjänstplanen omfattar hela Karlshamns kommun, men är ett strategiskt planeringsdokument som i sig inte innebär någon risk för påverkan på känsliga områden.

2.4 RISK FÖR ALLVARLIGA OLYCKOR

Vattenförekomster och vattentäkter behöver skyddas mot föroreningar som orsakas av punktutsläpp och diffusa föroreningskällor liksom akuta olyckshändelser. För en vattentäkt i drift kan den direkta konsekvensen av en förorening bli att täkten blir obrukbar för en kortare eller längre tid. Föroreningar kan medföra stora kostnader i form av saneringsåtgärder, rening av dricksvatten, överföringsledningar eller ersättning till industrier och sjukhus som är beroende av vatten av hög kvalitet för sin verksamhet. Det är därför viktigt att skydda vattenförekomster och vattentäkter mot föroreningar genom aktuella skyddsföreskrifter och genom att reservvatten eller nödvatten finns att tillgå. Inom Karlshamns kommun finns Långasjöns vattenskyddsområde som omfattas av skyddsföreskrifter.

Vattentjänstplanen bedöms inte utgöra en betydande risk för allvarliga olyckor.

2.5 GRÄNSÖVERSKRIDANDE MILJÖEFFEKTER

Vattentjänstplanen är ett strategiskt styrdokument för Karlshamns kommun. Planen påverkar Tingsryds kommun genom att nuvarande vattenskyddsområde för Långasjön täcker Mien. Tingsryds kommun påverkas i positiv riktning då vattentjänstplanen bidrar till att efterleva och förbättra miljökvalitetsnormerna.

Vattentjänstplanen riskerar inte att ge upphov till några negativa gränsöverskridande miljöeffekter, som kan ha påverkan utanför kommunens eller Sveriges gränser.

2.6 BETYDELSE FÖR ANDRA PLANERS MILJÖPÅVERKAN

Vattentjänstplanen bedöms inte påverka, men har tydliga kopplingar, till andra kommunala planer exempel klimatanpassningsplan, riskhanteringsplan samt styrande dokument. Dessa har i vissa fall utgjort underlag till vattentjänstplanen, som exempelvis *Riktlinjer för dagvattenhantering.*

En ny översiktsplan för Karlshamns kommun är även under framtagande. Ingen direkt påverkan på översiktsplanen bedöms i dagsläget, men vattentjänstplanen pekar i viss mån på behov som kan komma att kräva markanspråk som i nästa led kan behöva föras in i den nya översiktsplanen.

Vattentjänstplanen bedöms inte påverka andra planers miljöpåverkan.

2.7 MILJÖEFFEKTERNAS OMFATTNING SAMT MÖJLIGHET ATT AVHJÄLPA MILJÖEFFEKTER

Vattentjänstplanen bedöms påverka miljön i positiv riktning genom att den belyser behov av åtgärder samt förslag på åtgärder för att förbättra bland annat miljökvalitetsnormerna för vatten samt för att möta de framtida klimatförändringarna. Vattentjänstplanen medför att risker som uppkommer från klimatförändringarna tidigt kan bemötas och minska riskerna för negativa konsekvenser. Dessutom säkerställer den dricksvattenförsörjning samt hantering av spillvatten.

Vattentjänstplanen bedöms medföra positiva effekter på miljö.

2.8 BETYDELSE FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

På sikt bedöms vattentjänstplanen bidra till en hållbar utveckling av Karlshamns kommun eftersom avsikten är att den ska fokusera på en utveckling av vattentjänsterna ur ett hållbart perspektiv.

2.9 PLANEN SOM FÖRUTSÄTTNING FÖR VISSA TYPER AV ETABLERINGAR, VERKSAMHETER ELLER ÅTGÄRDER

Vattentjänstplanen möjliggör inte för någon verksamhet som omfattas av Miljöbedömningsförordningen (SFS 2017:966). Vattentjänstplanen berör inga verksamheter, påverkan bedöms därför vara liten.

3 SAMLAD BEDÖMNING

Planen utgör förebyggande arbete för att allmänna vattentjänster ska kunna tillgodoses i framtiden utan konsekvenser för miljö och hälsa. Sammantaget är syftet med åtgärderna i planen att säkra skyddet för människors hälsa och miljö och planens åtgärder bedöms få långsiktiga, positiva miljöeffekter. Men för att uppnå dessa effekter kan viss negativ, lokal påverkan komma att ske på till exempel skyddade områden och arter. Det kan till exempel handla om att anlägga dammar inom strandskyddsområde eller flytt av miljöer för skyddade arter om det inte går att lösa på annat sätt. Det kan också handla om ingrepp i viktiga miljöer för kulturmiljö. Lagstiftningens krav på miljöprövning i olika former av delar av VA-verksamheten och VA-anläggningar, tillsammans med kommunens interna rutiner som fångar upp miljö-, hälso, - och riskaspekter i projekt, säkerställer att dessa effekter blir acceptabla och att viktiga värden inte äventyras.

Bedömningen är att vattentjänstplanen medför positiva konsekvenser för människors hälsa och miljö. Detta bland annat då arbetet bidrar med att förbättra miljökvalitetsnormerna för såväl yt- som grundvatten samt säkrar leverans av vattentjänster.

Karlshamn kommuns vattentjänstplan bedöms därför inte medföra betydande miljöpåverkan och en formell miljöbedömning enligt MB inte genomförs.

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-06-03 | Diarienummer: 2024/424-13

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Christina Ivarsson
Titel: Kostchef

Uppföljning av Klimatlåda, överbliven skolmat.

Förslag till beslut
Uppföljning av Klimatlådan anses genomförd.

Ärendebeskrivning
Vid Kommunstyrelsens möte 2024-11-12, § 186 beslutades att en uppföljning av försäljning av Klimatlådan skulle ske för Kommunstyrelsen i juni månad.

Yttrande/Bedömning
Under VT 25 har vi fortsatt att erbjuda köp av Klimatlåda/överbliven mat i skolrestaurangerna på Nordenbergskolan, Högavångskolan samt Vilbokens förskola.
Försäljningen av Klimatlådan är ett av stegen mot att minska matsvinnet.

Finansiering
Sammanlagt 379 lådor sålda mellan jan-maj 2025.
Ca 4,4 lådor/dag, vilket ger en minskning med 114 kg kastad mat.
Ca 8000 kr tillbaka till UBN

Under aug-dec 2024 såldes 738 lådor
Ca 8,8/dag vilket gav en minskning på 220 kg kastad mat.
16 500 kr betalades tillbaka till UBN.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Att jobba mot att minska svinn är bla att minimera miljöbelastningen både nu och i framtiden för våra barn.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse

Beslutet skickas till
UBN
Kostchef

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

Kommunledningsförvaltningen Datum: 2025-06-02 Diarienummer: 2025/1558-3

Nämnd
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Christina Ivarsson
Titel: Kostchef

Svar på remiss Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan

Förslag till beslut

Inga synpunkter på remissen. Ser mycket positivt på förslagen från Livsmedelsverket ”Uppdaterade nationella riktlinjer för måltider i skolan”.

Ärendebeskrivning
Livsmedelsverket har kommit med en remiss som handlar om de uppdaterade nationella riktlinjerna för måltider i skolan. Svar senast den 19 juni 2025.

Yttrande/Bedömning
En måltid är mer än maten på tallriken. Måltiden omfattar även bland annat rummet, sällskapet och stämningen.
Remissen från Livsmedelsverket om nationella riktlinjer för måltider i skolan är ett brett underlag för både skola och kostavdelningen att kunna jobba utefter.
En bra skollunch ger elever förutsättningar att orka fokusera och prestera i skolan. Men en bra måltid är inte bara maten på tallriken. En trygg och lugn måltidsmiljö med vuxna förebilder är också viktigt för att eleverna ska få en positiv attityd till maten.
Genom åren har synen på måltiderna förändrats – från att enbart handla om mätta elever till att se skolmåltiderna som ett verktyg för omställningen till en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion.
Måltidsmodellen som kan användas som ett verktyg i skolan är indelad i sex olika områden som alla är viktiga för att maten ska vara hållbar och ätas upp. Måltider i skolan blir hållbara genom att vara näringsriktiga, säkra, goda och trivsamma, miljösmarta, integrerade
Hållbara måltider bidrar till

- Att tillgodose alla elevers behov av näring och energi, på jämlikt sätt
- Att främja elevers hälsa och livskvalité idag och i framtiden
- Att lägga grunden för bra matvanor och stödja elevers kunskapsutveckling kopplat till hälsa och miljö
- Att minimera måltidernas miljöbelastning
- En social, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Missiv
Remiss - Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Genom skolmåltiderna har alla elever, oavsett bakgrund, olika förutsättningar eller livsvillkor samma möjlighet att äta hälsosamt och kunna bygga en kunskap om vad som är bra matvanor.
Genom att alla elever erbjuds kostnadsfria och näringsriktiga måltider skapas bättre och mer jämlika förutsättningar för lärande och god hälsa.

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

1 Extern remiss - Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan
2 nationella-riktlinjer-for-maltider-i-skolan_remiss

Från: Emelie.Elin@slv.se[Emelie.Elin@slv.se]
Skickat: 14.05.2025 07:12:26
Till: []
Ämne: Extern remiss - Livsmedelsverkets nationella riktlinjer för måltider i skolan

---

VARNING: Detta meddelande kommer utifrån och inte från någon inom Olofströms kommun. Klicka inte på några länkar eller öppna några bifogade filer om du inte känner igen avsändaren eller vet att innehållet är säkert.

Hej,

Livsmedelsverket har tagit fram förslag till uppdaterade Nationella riktlinjer för måltider i skolan. Nu går riktlinjerna ut på extern remiss för att ge berörda myndigheter, kommuner och enskilda huvudmän, branschföreträdare och andra aktörer möjlighet att ge synpunkter på förslaget till uppdaterade riktlinjer.

Livsmedelsverket önskar synpunkter på de föreslagna riktlinjerna **senast den 19 juni 2025**.

Remissvaren bör lämnas i bearbetningsbar form (t.ex. Wordformat) per e-post till livsmedelsverket@slv.se. Vänligen ange diarienummer **2023/04634** och namnet på er organisation i ämnesraden på e-postmeddelandet och i dokumentnamnet på yttrandet.

Bilagor
1. Missiv - PDF
2. Nationella riktlinjer för måltider i skolan - PDF
3. Nationella riktlinjer för måltider i skolan – Hanteringsrapport - PDF

Läs mer på vår webbplats: Remiss - Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Vänligen,
Emelie Elin
Projektledare

Emelie Elin | Handläggare
Livsmedelsverket | Enheten för hållbar livsmedelskonsumtion
Box 622 | 751 26 Uppsala
Tel: 018 17 43 02
Mobil: 072 143 95 94
emelie.elin@slv.se | www.livsmedelsverket.se
Alla ska må bra av maten – nu och i framtiden
Behandling av personuppgifter på Livsmedelsverket

Nationella riktlinjer för måltider i skolan

Förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem

REMISS

Förord

En bra skollunch ger elever förutsättningar att orka fokusera och prestera i skolan. Men en bra måltid är inte bara maten på tallriken. En trygg och lugn måltidsmiljö med vuxna förebilder är också viktigt för att eleverna ska få en positiv attityd till maten.

De svenska skolmåltiderna är också en viktig del i arbetet för jämlik hälsa. Genom skolmåltiderna har alla elever, oavsett bakgrund, samma möjlighet att äta hälsosamt och bygga en kunskap om bra matvanor. Sverige har lång tradition av skolmåltider och genom åren har synen på måltiderna förändrats – från att enbart handla om att mätta elever till att se skolmåltiderna som ett verktyg för omställningen till en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion.

Livsmedelsverkets riktlinjer är avsedda som övergripande stöd för styrning och ledning av arbetet med bra skolmåltider. Skolmåltiderna är en del av utbildningen, därför behöver skolverksamheten och måltidsverksamheten ta ett gemensamt ansvar för och samarbeta kring måltiderna.

Riktlinjerna innehåller för första gången nationella mål för hållbara skolmåltider som kan användas för att skapa samsyn och driva på det gemensamma arbetet att utveckla måltiderna. Målen har tagits fram i dialog med representanter för måltids- och skolverksamheter och är grundade i Agenda 2030 samt nationella mål inom folkhälso- och miljöområdet.

Riktlinjerna har även kompletterats med stöd för hur kommuner kan stärka beredskapen för måltider vid störningar och stöd för hur man kan upphandla lokala råvaror i linje med livsmedelsstrategins mål.

Livsmedelsverkets riktlinjer är framtagna i dialog med Skolverket, Specialpedagogiska skolmyndigheten och relevanta yrkesgrupper och bygger på aktuell forskning och beprövad erfarenhet.

Tack vare den breda förankringen har dessa riktlinjer ett bredare perspektiv på skolmåltiderna med elevens bästa i fokus – nu och i framtiden.

Annica Sohlström
Generaldirektör
Livsmedelsverket

REMISS

Innehållsförteckning

Förord ... 2
Inledning ... 5
Om riktlinjerna ... 5
Skolmåltiden lägger grunden för elevers hälsa och lärande ... 5
Använd de resurser som redan finns ... 6
Måltidsmodellen – ett helhetsperspektiv på hållbara måltider ... 6
Mål för hållbara skolmåltider ... 7
Förutsättningar för hållbara måltider i skolan ... 8
Integrerade måltider ... 9
Avsnittet i korthet ... 10
Nationella mål och indikatorer för integrerade måltider ... 10
Skolmåltiderna – en viktig del av skolans arbete ... 11
Trivsamma måltider ... 18
Avsnittet i korthet ... 19
Nationella mål och indikatorer för trivsamma måltider ... 19
Den sociala och fysiska måltidsmiljön ... 21
Goda måltider ... 25
Avsnittet i korthet ... 26
Nationella mål för goda måltider ... 26
Matvanor formas av traditioner, kultur och social miljö ... 27
Näringsriktiga måltider ... 30
Avsnittet i korthet ... 31
Mål och indikatorer för näringsriktiga måltider ... 31
Matens betydelse för hälsan – nu och i framtiden ... 33
Planering av näringsriktiga måltider ... 34
Uppföljning, dokumentation och näringsberäkning ... 42
Individuella anpassningar av maten ... 46
Selektivt ätande ... 47
Frukost, mellanmål och övrigt måltidsutbud i skolan ... 48
Säkra måltider ... 52
Avsnittet i korthet ... 53
Mål och indikatorer för säkra måltider ... 53
Livsmedelslagstiftningen ... 54
Specialkost ... 55

REMISS

Rapportering av incidenter till kommunens livsmedelskontroll ... 58
Skadliga ämnen i maten ... 59
Miljösmarta måltider ... 61
Avsnittet i korthet ... 62
Nationella mål för miljösmarta måltider ... 62
Miljösmarta matval ... 64
Matsvinn ... 67
Beredskap för de offentliga måltiderna ... 69
Beredskap för måltidsverksamheten ... 69
Ta steg mot en stärkt beredskap ... 70
Beredskap och hållbarhet är förenligt ... 71
Upphandling – ett viktigt verktyg ... 72
Inköp av närproducerade livsmedel ... 73
Dokument som styr måltidsverksamheten ... 75
Lagstiftning, ansvarsfördelning och uppföljning ... 75
Livsmedelslagstiftningen – säkerhet, redlighet och spårbarhet i livsmedelshanteringen ... 75
Skollagstiftningen ... 76
Systematiskt kvalitetsarbete ... 77
Läroplanerna för de obligatoriska skolformerna ... 77
Barnkonventionen ... 78
Lagen om offentlig upphandling ... 78
Diskrimineringslagen ... 79
Arbetsmiljölagen ... 79
Lokala styrdokument ... 79
Fördjupning ... 81

REMISS

Inledning

Måltiderna i skolan har stor betydelse för elevernas hälsa, sociala gemenskap, trivsel och inte minst lärande. En bra skollunch som äts upp ger eleverna goda förutsättningar att orka fokusera på skolarbetet. Mätta och nöjda elever bidrar även till en lugnare stämning på och mellan lektionerna. Bra skolmåltider kan också bidra till att grundlägga hållbara och hälsosamma matvanor. Att investera i bra måltider i skolan är därför att investera i både elevernas lärande och hälsa.

Om riktlinjerna

Livsmedelsverkets riktlinjer för måltider i skolan ger kommuner och privata aktörer, som enskilda skolhuvudmän eller privata måltidsleverantörer, övergripande vägledning, stöd och förslag till hur man kan utveckla arbetet med skolmåltiderna för att främja hälsosamma matvanor och skapa matglädje. Riktlinjerna vänder sig till alla som påverkar skolmåltidernas kvalitet – från styrande politiker till kockar och måltidspersonal. Men i första hand riktar sig riktlinjerna till måltids- eller kostchefer, rektorer eller andra med direkt ansvar för olika delar av måltiden.

Riktlinjerna grundas på aktuell kunskap om hur en näringsriktig skolmåltid bör utformas för att främja hälsa hos barn som växer och utvecklas, liksom forskning om sociala, pedagogiska och fysiska aspekter av skolmåltiden. Viktiga kunskaper och erfarenheter har hämtats in i dialog med framför allt måltidschefer och rektorer för att möta målgruppernas behov av stöd och göra riktlinjerna användbara i praktiken. En komplex omvärld ställer ökade krav på verksamheterna, med fler aspekter som behöver beaktas. Därför har Livsmedelsverket tagit hänsyn till önskemål om att riktlinjerna ska innehålla mer konkreta rekommendationer om exempelvis livsmedelsval och måltidsmiljö. Riktlinjerna har också kompletterats med stöd kring beredskap och upphandling.

Riktlinjerna är avsedda som övergripande vägledning, stöd och förslag till hur man kan utveckla måltiderna ur ett helhetsperspektiv. Utifrån Måltidsmodellen, som beskrivs nedan, ges en fördjupning i varje avsnitt kring olika aspekter av måltiden. Varje avsnitt inleds med en summering av avsnittets innehåll samt förslag till mål och indikatorer för hur respektive område kan följas upp. Förutom forskningsbaserad information ges också vägledning utifrån beprövad erfarenhet samt goda exempel och tips.

Genom att belysa olika kvalitetsområden och styrdokument kan riktlinjerna också vara ett stöd vid policyarbete. Skolmåltiderna är en del av det lokala utvecklings-, hållbarhets- och folkhälsoarbetet i kommunerna och naturligtvis är det varje kommun, enskild huvudman, skola eller personalgrupp som bestämmer och i detalj planerar hur man vill arbeta för bra måltider i skolan.

Skolmåltiden lägger grunden för elevers hälsa och lärande

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till bästa möjliga hälsa och skolmåltiderna har en viktig roll i det. För alla obligatoriska skolformer gäller sedan 2011, enligt skollagen (2010:800), att skolmåltiderna ska vara näringsriktiga. Elever har olika möjligheter att äta bra hemma beroende på olika förutsättningar och livsvillkor. Skolmåltiderna kan utjämna dessa skillnader och är därför en viktig del av skolans kompensatoriska uppdrag. Genom att alla elever erbjuds kostnadsfria och näringsriktiga måltider skapas bättre och mer jämlika förutsättningar för lärande och god hälsa.

Skolmåltiderna är också en viktig del av skolans hållbarhetsarbete. Genom att använda skolmåltiderna i utbildningen kan kopplingen mellan mat, hälsa och hållbarhet bli tydligare för eleverna. Läroplanen innehåller tydliga mål om lärande för hållbar utveckling. Här kan skollunchen användas som ett pedagogiskt verktyg som kompletterar undervisningen med praktiska exempel på hur det vi äter påverkar kroppen, miljön och samhället. Forskning[1] visar på en rad goda effekter när skolor arbetar aktivt med mat- och måltidsutbildning. Förutom att elever får bättre kunskaper om mat och måltider, både praktiska och teoretiska, kan mat- och måltidsutbildning i skolan bidra till att elever äter mer frukt och grönt och mindre sötsaker, både i och utanför skolan. De äter oftare frukost och vågar även prova fler nya maträtter. På så sätt kan skolan rusta elever med handlingskraft och kunskap som kan forma dem till att bli en del av lösningen för ett framtida hållbart samhälle.

Använd de resurser som redan finns

Att involvera eleverna i frågor och beslut som rör dem själva är både en lagstadgad rättighet och ett arbetssätt som förbättrar kvaliteten på besluten. Forskning[2] pekar på att ett ökat elevinflytande kan ge goda resultat i form av ökat välbefinnande, ökat intresse för mat och måltider samt att eleverna äter mer hälsosamt och varierat vid skollunchen.

Att använda och arbeta med skolmåltiderna som en resurs för lärande handlar inte om att lägga mer pengar utan om att använda skolmåltiderna på ett mer effektivt sätt. Skollunchen är en redan betald resurs som har mervärden, men som inte nyttjas fullt ut idag. Livsmedelsverkets riktlinjer ger stöd i hur skolan och måltidsverksamheten tillsammans kan utveckla sitt arbete med skolmåltiderna.

Måltidsmodellen – ett helhetsperspektiv på hållbara måltider

En måltid är mer än maten på tallriken. Måltiden omfattar även bland annat rummet, sällskapet och stämningen. Som stöd i arbetet med att följa upp måltidernas kvalitet och arbeta utifrån ett helhetsperspektiv på måltiden, har Livsmedelsverket tagit fram Måltidsmodellen. Den beskriver sex olika områden som alla är viktiga för att eleverna ska må bra av maten och känna matglädje. Att måltiden är *god* och *trivsam* är viktigt för att maten ska ätas upp. En bra måltid är även *näringsriktig* och *säker* att äta. Dessa två områden omfattas av krav i lagstiftningen. Med *miljösmart* menas måltider som bidrar till en miljömässigt hållbar utveckling och de nationella miljömålen. Med *integrerad* menas att måltiden ses som en del av skolan och inkluderas i det systematiska arbetet.

Måltidsmodellen kan användas som ett verktyg i arbetet med att utveckla måltiderna i skolan. För att helheten ska bli bra är det en fördel om styrande dokument, exempelvis måltidspolicy eller annat som formaliserar uppdraget kring skolmåltiderna, omfattar en beskrivning av konkreta mål på lokal nivå, ansvarsfördelning och rutiner inom varje pusselbit. Dessutom krävs kompetens, engagemang och samverkan mellan måltidsverksamhet, rektor, elever, elevhälsan, lärare och övrig personal.

Livsmedelsverkets riktlinjer för måltider i skolan utgår från Måltidsmodellen och varje avsnitt är en fördjupning inom respektive pusselbit.

[1] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

[2] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Kommunerna har en central roll i genomförandet av de globala målen i Agenda 2030. Åtta av målen är särskilt kopplade till de offentliga måltiderna. Livsmedelsverket har därför kompletterat Måltidsmodellen för att visa kopplingen mellan hållbara måltider och de åtta målen. På Livsmedelsverkets webbplats finns mer information om hur den offentliga måltidsverksamheten kan bidra till måluppfyllelse för respektive mål i Agenda 2030.

Mål för hållbara skolmåltider

Måltider i skolan blir hållbara genom att vara näringsriktiga, säkra, goda, trivsamma, integrerade och miljösmarta. Hållbara måltider bidrar till:

- att tillgodose alla elevers behov av näring och energi, på ett jämlikt sätt
- att främja elevers hälsa och livskvalitet idag och i framtiden
- att lägga grunden för bra matvanor och stödja elevers kunskapsutveckling kopplat till hälsa och miljö
- att minimera måltidernas miljöbelastning
- en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling.

För att uppnå hållbarare skolmåltider behövs konkreta mål som leder arbetet i rätt riktning. Livsmedelsverket har därför tagit fram nationella mål för varje del i Måltidsmodellen. Målen fokuserar på de förändringar som bedöms mest väsentliga för att skolmåltiderna ska kunna bidra till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion i Sverige. Vilka förändringar som behöver göras kan vara olika för olika kommuner eller skolor. Därför kan målen brytas ned till lokal nivå och anpassas till kommunens eller skolans egna förutsättningar. Varje mål har ett antal indikatorer som beskriver hela eller delar av målet. Syftet med indikatorer är att kunna följa utvecklingen mot målen. Gemensamma mål och indikatorer är ett verktyg för att skapa en gemensam riktning för aktörer som arbetar med att utveckla skolmåltider, och kompletterar riktlinjerna för måltider i skolan. De nationella målen samt indikatorer för att följa upp målen inleder respektive avsnitt i riktlinjerna.

Målen har tagits fram i dialog med representanter för måltids- och skolverksamheter och är grundade i Agenda 2030, Sveriges folkhälsomål, de nationella miljömålen och de mål och indikatorer för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion som Livsmedelsverket och Folkhälsomyndigheten gemensamt har tagit fram.

REMISS

Förutsättningar för hållbara måltider i skolan

- för dig som har övergripande ansvar för måltiderna i skolan

Sätt upp mål och fråga efter resultaten

En måltid är mycket mer än maten på tallriken. Måltidsmodellen ger ett helhetsperspektiv på bra måltider och kan användas i såväl planering som uppföljning av måltiderna i skolan. Omsätt de nationella målen, som utgår från Måltidsmodellen, och anpassa dem till de lokala förutsättningarna. Följ kontinuerligt upp och utvärdera måltiderna, exempelvis genom att inkludera målen i det systematiska kvalitetsarbetet.

Satsa på kompetens och tydliggör ansvaret

Bra måltider kräver en organisation med tydligt mandat att driva utvecklingen framåt och som möjliggör dialog och samarbete mellan olika yrkesgrupper. Skapa en organisation som lockar till sig kompetent och engagerad personal, som får inflytande och mandat att utveckla verksamheten mot de uppsatta målen. Det genererar ofta ett ansvarstagande för helheten, med eleven i centrum. Prioritera kompetensutveckling för att säkerställa att personalens kunskap motsvarar uppdragets krav och bidrar till en måltidsverksamhet av hög kvalitet.

Fokusera på matgästen och gör dem delaktiga i utvecklingen

Lyssna på och involvera eleverna i utformningen av måltiden. Utgå från deras erfarenheter, behov och åsikter och ta tillvara deras tankar och idéer för att skapa en trygg och trevlig måltidsmiljö för alla. Låt verksamheten genomsyras av flexibilitet.

REMISS

Integrerade måltider

Skolmåltiden är en viktig del av elevernas skoldag. Genom att involvera eleverna i skolmåltiden och samarbeta över verksamhetsgränserna skapas goda förutsättningar för mätta elever som kan tillgodogöra sig undervisningen under hela skoldagen. Skolmåltiden kan även fungera som ett praktiskt verktyg i undervisningen och bidra i elevernas lärande om hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion.

Integrerad i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Integrerade måltider, där eleverna involveras i utformningen, är en förutsättning för måltider som bidrar till elevernas trivsel, lärande och hälsa.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Skolmåltiden är inkluderad i skolans systematiska kvalitetsarbete och är även en del av elevhälsoarbetet.
- Det finns lokalt uppsatta mål för skolmåltiden som följs upp regelbundet. Både skolans och måltidsverksamhetens personal känner till och bidrar till att uppnå dem.
- Skolrestaurangen är en trygg plats med utrymme för social samvaro. Det finns en samsyn på skolan om de vuxnas roll vid måltiden.
- Olika aspekter av måltiden tas upp i undervisningen när det är möjligt och bidrar till att elever lär sig om, av och genom mat. Måltidspersonalen bidrar med sin kompetens genom samarbete med lärare och övrig personal.
- Elever ges möjlighet till inflytande och delaktighet i utvecklingen av skolmåltiderna.
- Det finns rutiner för hur elevernas synpunkter och idéer kring skolmåltiderna tas tillvara och återkopplas. De bygger på en förtroendefull dialog mellan elever, lärare, rektor, elevhälsan, kockar och måltidschef.

Nationella mål och indikatorer för integrerade måltider

Dessa mål pekar på en av de mest utmanande delarna med skolmåltidsarbetet – ett väl fungerande samarbete kring måltiderna mellan rektorer, lärare, övrig personal, elevhälsan, måltidschef, måltidspersonal och elever (Tabell 1). Genom att tillsammans formulera mål och syfte med skolmåltiden, över verksamhetsgränser, skapas förutsättningar för alla att verka åt samma håll. De nationella målen kan användas som grund för att ta fram konkreta lokala mål. Skolmåltiden är en del av skolans verksamhet och utgör en viktig del i elevernas skoldag och bidrar till hälsa och lärande. Skolmåltiden behöver därför inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet precis som övrig verksamhet som bidrar till elevernas utveckling.

Tabell 1. Mål, indikatorer och uppföljning av Integrerade måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla skolor har ett fungerande samarbete med måltidsorganisationen för att uppnå hållbara skolmåltider.	Andel skolor där det finns ett gemensamt uppdrag (planering, utveckling och uppföljning) mellan skola och måltidsorganisation kring skolmåltiden.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor som har med skolmåltiden i sitt systematiska kvalitetsarbete.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever kan påverka sin måltidsmiljö.	Andel skolor som har ett måltidsråd.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

	Andel skolor som följer upp elevers upplevelse av skolmåltiden.	Utvecklas.

Skolmåltiderna – en viktig del av skolans arbete

Integrerade skolmåltider innebär att måltiderna är en del av skolans verksamhet och ingår i skolans strategiska och systematiska kvalitetsarbete och uppföljning av arbetet. Skolmåltiden som sådan faller dock utanför begreppet undervisning men ingår i det vidare begreppet utbildning[3].

I läroplanerna för de obligatoriska skolformerna framgår att de demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska omfatta alla elever[4].Genom att elever ges möjlighet att utveckla åldersadekvata kunskaper i relation till mat och måltider ökar också elevers förmåga att kunna påverka och vara delaktiga i frågor som rör mat och måltider i skolan.

Genom att formulera gemensamma mål, med utgångspunkt från de nationella målen, på lokal nivå och tydliggöra syftet med skolmåltiden, över verksamhetsgränserna, skapas förutsättningar för alla att verka åt samma håll. Det kan handla om att gemensamt identifiera nuläge och kartlägga utvecklingsbehov kring exempelvis elevers delaktighet, fysisk och social måltidsmiljö, schemaläggning eller roller och ansvar i skolrestaurangen. Det förutsätter samarbete mellan rektor, måltidschef, måltidspersonal, lärare, elevhälsan, övrig personal och eleverna.

All personal på skolan behöver känna till syfte och mål och förstå sitt ansvar för att bidra till bra skolmåltider och elevers lärande.

Exempel på ansvarsområden kopplade till skolmåltiden

- Rektor: Övergripande ansvar för måltidsmiljön och att skolmåltiderna bidrar till elevernas hälsa, lärande och utveckling.
- Lärare och övrig personal: Äter med eleverna, är goda förebilder, bidrar med samtalsämnen, trivsel och trygghet för att främja gemenskap och välbefinnande.
- Måltidschef: Övergripande ansvar för måltiderna, måltidspersonalen och planeringen av måltidsverksamheten.
- Måltidspersonal: Ansvar för att tillaga och servera måltider utifrån Måltidsmodellen. Kan bidra med kunskap om livsmedel, tillagning, innehåll i maten, livsmedelshygien, allergi och specialkost.
- Elever: Delaktiga i utvecklingsarbetet kring måltiderna och bidrar till en trivsam måltidsmiljö.

Skolmåltiderna utgör en viktig del av skolans kompensatoriska uppdrag, och jämnar ut skillnader i elevers förutsättningar. Genom att alla elever har tillgång till kostnadsfria och näringsriktiga skolmåltider finns förutsättningar för lika möjligheter för lärande och god hälsa. Skollunchen är ofta den måltid, av alla måltider, som bidrar med mest näring och för en del elever är den enda lagade måltiden under dagen. Därför är det av största vikt att elever får förutsättningar att tillgodogöra sig skolmåltiderna, exempelvis genom en trygg och trivsam måltidsmiljö, kunskap och information om mat och måltider samt möjlighet till delaktighet.

[3] 1 kap. 3 § skollagen

[4] Lgr22, Lgra22, Lsam22, Lspec22, s.15

Goda exempel och tips – Serietidningen ökar samverkan kring måltidsfrågor

Efter att Strängnäs kommun avsatte särskilda horisontella medel till projekt och samarbete utifrån Agenda 2030 sker mer utvecklingsarbete över förvaltningsgränserna. Det har bland annat resulterat i en serietidning som förklarar måltidspolicyn – med syfte att skapa dialog kring mat och måltider. De horisontella medlen har gjort att förvaltningschefer pratar mer med varandra, hittar beröringspunkter och initierar nya projekt och samverkansformer där det finns intresse från olika förvaltningar. Läs mer om hållbara måltider på Strängnäs kommuns webbplats.

Pedagogiska måltider och de vuxnas betydelse för en bra måltidssituation

Att måltiden är en del av skolans verksamhet bekräftas i skolans styrdokument. Vilka arbetsuppgifter som är kopplade till måltiderna råder det dock ofta delade meningar om. Forskning[5] visar att det finns tveksamheter om värdet av att öka det formella lärandet i form av regelrätta lektioner i skolrestaurangen. Själva måltidstillfället är en del av utbildningen och kan vara ett tillfälle för lärande men det är framförallt viktigt att det finns tid för återhämtning och relationsbyggande.

Att äta tillsammans med eleverna kan ingå i en lärares eller övrig personals arbetsuppgifter. Lärare, rektor och övrig personal som äter tillsammans med eleverna, har en viktig roll i måltidssituationen genom att agera förebild samt att förmedla en positiv attityd till måltiderna och en sund inställning till mat. Enligt forskning[6] kan det ha stor betydelse för hur eleverna uppfattar maten och måltiden.

Ett viktigt syfte med måltiderna i skolan är att bygga goda relationer mellan eleverna och mellan elever och vuxna. Erfarenhet har visat att med närvarande vuxna kan måltidsmiljön bli tryggare och lugnare, både för yngre och äldre elever.

Under måltiden har läraren eller övrig personal ofta som arbetsuppgift att äta tillsammans med elever som de samtidigt har tillsynsansvar för. Måltiden ryms i detta fall inom arbetstiden och ska inte förväxlas med rast. Det förutsätter därför att läraren eller övrig personal som äter måltider med eleverna har möjlighet till rast vid ett annat tillfälle.

Lärare och måltidspersonal har en viktig roll när det gäller att presentera skolmaten på ett intresseväckande och positivt sätt, genom att exempelvis förmedla kunskap om olika råvaror och maträtter samt visa eleverna var olika rätter och tillbehör finns.

Det är upp till skolan att utforma skollunchen så att den blir en trivsam måltid. Samsyn behöver skapas lokalt om måltiden och man behöver gemensamt ta fram en arbetsbeskrivning för lärare och andra vuxna som äter med eleverna. Exempel på vad som kan ingå i arbetsbeskrivningen:

Stöd till elever före måltiden

- Information om vilken mat som serveras.
- Påminnelse om skolans trivselregler.

[5] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

[6] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Stöd till elever under måltiden

- Arbeta för att måltidssituationen ska vara trygg och trivsam för alla och att alla känner sig delaktiga.
- Stöd att följa trivselregler och hygienrutiner.
- Stöd att lägga upp en varierad och näringsriktig portion mat utifrån Tallriksmodellen.
- Prata positivt om maten och lägg själv upp en varierad och näringsriktig portion.
- Ha rutiner för att uppmärksamma om en elev inte äter eller om elever har andra utmaningar i måltidssituationen samt åtgärder för detta.

> Låt gärna menyn vara en ingång till att diskutera eller förmedla kunskap om olika matrelaterade frågor som kopplas till skollunchen.

Måltidspersonalen spelar en viktig roll för elevernas upplevelse av måltiden. Goda relationer mellan måltidspersonal och elever skapar en tryggare miljö för eleverna och en bättre arbetsmiljö för måltidspersonalen. Men det förutsätter att måltidspersonalen får möjlighet att vara delaktiga i skolans verksamhet och att förväntningar är tydliga och kommunicerade. Det är också viktigt att det finns ett gott samarbete mellan skol- och måltidspersonal och att eleverna får en chans att lära känna personalen i köket – oavsett hur måltidsverksamheten är organiserad. Måltidspersonalen besitter ofta kunskap och kompetens om mat och måltider som inte lärare har och som de kan komplettera undervisningen med, exempelvis genom att planera menyn så att den har koppling till innehållet i undervisningen.

Mat- och måltidsutbildning

Mat och livsmedelssystemet kan vara en utgångspunkt för att ge eleverna kunskap om en hållbar och hälsosam livsstil. Forskning[7] visar att när skolor arbetar med att inkludera mat- och måltidsrelaterade teman i ämnesundervisningen, äter elever oftare frukost, mer frukt och grönt och mindre sötsaker. De vågar även prova fler nya maträtter. Mat- och måltidsutbildning kan göras på många olika sätt och kan handla om att jämföra skillnader mellan olika länders mattraditioner och vanor, att låta eleverna arbeta med sensorisk träning eller att göra studiebesök hos en livsmedelsproducent.

Läs mer om sensorisk träning och Sapere i avsnittet *Goda måltider*.

> **Forskning om att lära om, av och genom mat**
>
> I en svensk studie[7] som undersökt hur skolmåltiden kan integreras i grundskolans ämnesundervisning presenteras konkreta exempel på hur skolmåltiden kan bli en del av undervisningen. Näringslära, mattraditioner, matvanor och matproduktion var några av de matrelaterade områden som lärarna mestadels lyfte. Lärarna som undervisade i språk och matematik använde skolmaten som ett sätt att lära sig genom mat, snarare än om mat. Med andra ord konkretiserades ett språkligt eller matematiskt innehållsområde med exempel som var hämtade från skolmåltiden, men där syftet inte nödvändigtvis var att eleverna skulle få mer kunskaper om mat. I ämnet svenska fick de däremot både lära sig om mat samtidigt som

[7] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

de stärkte sina kunskaper i svenska genom att exempelvis läsa och utforma recept som utgick från elevernas erfarenheter av att äta och medverka i skolrestaurangens kök.

Det är centralt att barn redan från unga år får lära sig om matens betydelse både för den egna hälsans skull och för miljöns, för att sedan själva kunna göra kloka matval och på så sätt lägga grunden för hälsosamma och hållbara matvanor och ett friskare liv. Ur ett samhällsperspektiv är det viktigt eftersom eleverna utgör framtida konsumenter och beslutsfattare. I den svenska läroplanen för grundskolan finns inga specifika skrivningar om skolmåltiden. Däremot finns det mål och innehåll i olika ämnen som innefattar hälso- och hållbarhetsaspekter som gör att ämnesundervisningen lätt kan kopplas till skolmåltiden på olika sätt eller där skolmaten kan användas som ett konkret exempel. För att kunna få till en så kallad mat- och måltidsutbildning pekar forskningen på att det krävs att skolledningen prioriterar det.

Kunskap om behoven ger bättre lösningar

Enligt barnkonventionen ska barns bästa beaktas i frågor och vid beslut som rör dem och skolmåltiderna berör barn på många olika sätt. Skolan ska aktivt arbeta med barnkonventionen och utbildningen ska utgå från barns bästa. Elever har rätt att uttrycka sin åsikt och vuxna ska lyssna och beakta deras åsikter med hänsyn till ålder och mognad. Men för att kunna ta del av elevers perspektiv och ge dem möjlighet till inflytande krävs rätt förutsättningar för det. Det handlar dels om att använda anpassade metoder och arbetssätt, dels om att skapa en trygg miljö där elever vågar uttrycka sig. En annan viktig förutsättning är att elever får anpassad information och kunskap om de frågor som de ges möjlighet att bli delaktiga i.

Genom att utgå från elevernas upplevelser och verkliga behov, kan nya lösningar och arbetssätt som både elever och vuxna känner sig mer nöjda med, utvecklas.

Inflytande och delaktighet

Att involvera eleverna i frågor och beslut som rör dem själva är både en lagstadgad rättighet[8] och ett arbetssätt som förbättrar kvaliteten på besluten. Forskning[9] pekar på att ett ökat elevinflytande i skolmåltidsfrågor ger goda resultat i form av ökat välbefinnande, ökat intresse för mat och måltider samt ett högre och mer varierat intag av skolmat, inte minst frukt och grönsaker och växtbaserad mat. Delaktighet omfattar mer än inflytande. Delaktighet är en känsla hos individen av att det finns förutsättningar att höra till och vara en del av ett sammanhang och en gemenskap. För att alla elever ska kunna uppleva delaktighet behöver skolan tillsammans med måltidsorganisationen skapa fysiska och sociala förutsättningar för delaktighet för alla elever. Andra fördelar med delaktighet och elevinflytande är bättre sammanhållning mellan elever och bättre relationer mellan måltidspersonal och elever.

Elevernas medverkan i skolrestaurangen kan ske både före, under och efter skollunchen. Det finns skolor som ökat elevinflytandet markant genom att inte enbart låta elever vara delaktiga i att bereda och tillaga skolmaten utan också planera själva menyn tillsammans med måltidspersonal, lärare och övrig personal. Genom att involvera eleverna i utformningen av måltiderna och måltidsmiljön skapar man också möjlighet för engagemang och medansvar. Under måltiden kan elever bidra genom att inspirera sina kompisar att testa nya rätter eller råvaror, uppmuntra dem att följa trivselregler och hjälpa till att hålla rent genom att exempelvis torka av borden och annan lättare städning. De kan också vara med och plocka fram mat, ställa i ordning och dekorera skolrestaurangen samt hjälpa till i

[8] 1 kap. 10 § skollagen (2010:800) samt Barnkonventionen.

[9] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

disken efteråt. För att eleverna ska uppleva ett reellt inflytande och att det är värdeskapande att bidra med synpunkter och engagera sig är det viktigt att de får återkoppling på hur deras synpunkter tagits omhand.

Exempel på metoder för att arbeta med delaktighet och elevinflytande

Unicef Sveriges Handbok för barns delaktighet och inflytande

Att få känna delaktighet, göra sin röst hörd och ha inflytande i frågor som rör en själv är en rättighet och avgörande för motivationen, engagemanget och känslan av sammanhang. Unicefs handbok ger stöd i hur barnkonventionens artikel 12, barns rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet, kan omsättas i praktiken.

Mobilt dialoglabb

Konceptet mobilt dialoglabb erbjuder en strukturerad och insiktsfull metod för att ta reda på barn och ungas perspektiv kring frågor som rör dem. Metodiken kan exempelvis användas för att förbättra måltidsmiljöerna i skolor. Mobilt dialoglabb grundar sig i barns rätt till delaktighet och inflytande i aktuella samhällsfrågor och har utvecklats av folkhälsostrateger inom Västra Götalandsregionen. Läs mer och ladda ner metoden från Västra Götalandsregionens webbplats.

Andra inspirationskällor:

Barnombudsmannen – Unga direkt. Ett arbetssätt med verktyg för att lyssna på barn.

Kunskapsguiden - ger metodstöd i att föra samtal med barn.

Måltidsråd

Det finns många olika sätt att involvera elever i måltidsverksamheten. Att ha ett måltidsråd kan vara ett sätt att öppna för samtal mellan lärare och övrig personal, rektor, elever och måltidspersonal. Genom att kalla matråd för måltidsråd är det lättare att synliggöra alla aspekter kring måltiderna – inte bara det som ligger på tallriken.

Måltidsråd kan utgöra en del av skolans demokratiarbete och vara ett konkret sätt att arbeta med elevinflytande och utveckling av måltiderna. Måltidsråd kan också användas som plattform för att öka medvetenheten om mat och miljö. Måltidsråd bör dock inte vara den enda formen för eleverna att påverka utvecklingen av måltiderna.

Genom måltidsrådet kan alla i skolan få möjlighet att diskutera hur man kan skapa lugn och trivsel vid måltiderna, hur måltiderna ska utformas och hur de kan bli tillfällen för lärande. För att skapa en realistisk förväntan på hur mycket det går att påverka måltiderna är det viktigt att eleverna får information och kunskap om vad som styr måltiderna, exempelvis budget, mål och andra styrande dokument, och på vilket sätt eleverna kan involveras i utformningen av menyn. För att få information om hur måltiderna upplevs kan måltidsrådet genomföra elevundersökningar.

För att ett måltidsråd ska vara värdeskapande behöver syfte och mål med rådet vara tydligt definierat. Dessutom behöver det finnas rutiner och strukturer för förberedelser, genomförande och uppföljning av möten samt en plan för hur alla skolans elever får återkoppling om måltidsrådets arbete och utveckling. Forskning[10] visar att om elever inte får återkoppling eller inte känner sig lyssnade på är risken stor att måltidsrådet får motsatt effekt.

[10] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Elevhälsoarbete

Elevhälsoarbete är skolans gemensamma och systematiska arbete med elevers lärande, utveckling och hälsa och har sin grund i skollagen och läroplanerna. Elevhälsan omfattar medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Detta innebär förenklat att elevhälsan ingår i elevhälsoarbetet tillsammans med andra professioner på skolan.

Elevhälsoarbetet ska stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. Sambandet mellan barns och ungas hälsa och lärande i förskola och skola är väldokumenterat i forskning och beskrivs som dubbelriktat. Det innebär att all verksamhet i förskola och skola utgör den miljö som påverkar barns och ungas möjligheter att nå utbildningens mål.[11]

Det är viktigt att alla barn har en trygg och tillgänglig måltidsmiljö. I skolans arbete med att kartlägga och analysera det egna arbetet med trygghet och studiero, i det systematiska kvalitetsarbetet, är det därför värdefullt att inkludera skolmåltiden. Det är viktigt att skolan fastställer långsiktiga och kortsiktiga mål för måltiderna. Elevhälsopersonal kan också hjälpa till att identifiera utmaningar i måltidssituationen.

En frisk skolstart

En frisk skolstart är ett familjestödsprogram som utvecklats av folkhälsoforskare vid Karolinska Institutet. Programmet genomförs i förskoleklass eller årskurs 1 och erbjuder ett anpassat arbetssätt för elevhälsan och lärare att ge stöd till hälsosamma levnadsvanor för barnfamiljer.

Programmet innehåller inspiration och stödmaterial för skolpersonal, verktygslåda med material som riktar sig till föräldrar samt vanliga frågor och svar.

Läs mer på Karolinska institutets webbplats.

[11] Elevhälsoarbete, Skolverkets webbplats

Goda exempel utifrån beprövad erfarenhet

Ät vad du vill, när du vill i Karlstad

Karlstad kommun har infört konceptet ”Ät vad du vill, när du vill” inom ramen för måltidsbudgeten på en av sina högstadieskolor. Under hela dagen kan elever komma till skolrestaurangen och fylla på med ett litet hälsosamt mellanmål. Konceptet är uppskattat av såväl elever som personal. Exempelvis kan skolsköterskan i stället för att börja med att ge en huvudvärkstablett ”ordinera” ett mellanmål. Lärare som upplever oro i klassrummet kan ta en kort paus och ta med sig klassen ner i matsalen. Elever kan i stället för att gå och handla ohälsosam mat utanför skolan gå till skolrestaurangen för att umgås och fylla på med energi. Utbudet och den trevliga miljön i skolrestaurangen har gjort att det inte finns behov av en skolkafeteria.

Exempel på vad som kan serveras:

- Frukt-/grönsaks-/bärshots
- Kylskåpsgröt
- Chiapudding
- Knäckebröd med olika bönröror
- Frukt och grönsaker

Samverkan mellan vård och skola kring anpassade måltider

Samarbetet mellan elevhälsan och måltidsverksamheten i Skövde kommun ledde till gemensamma rutiner för Skaraborgs alla 15 kommuner. Syftet var att, genom ökat samarbete mellan yrkesgrupper kring specialkost och anpassade måltider, få fler barn att äta mer av skolmåltiderna. Resultatet av arbetet – som skedde i bred samverkan mellan bland annat skola, primärvård och specialistvård – blev en gemensam vägledning och mall för förskolor och skolor i Skaraborg, som vården använder när intyg skrivs. Intygen får endast skrivas av specialistsjukvården, till exempel habiliteringen eller BUP. Utgångspunkten är att skapa en framåtsyftande plan för de barn som behöver stöd och anpassningar. För att skapa bättre förutsättningar kring måltiden för alla elever är ett första steg att titta på måltidsmiljöns utformning. Skolorna ser också över menyer och salladsbuffé för att få fler att äta mer av den ordinarie menyn. I Skövde har ihopblandade sallader ersatts av mer oblandade grönsaker, vilket ökat grönsaksintaget.

Läs mer på Vårdsamverkan Skaraborgs webbplats.

REMISS

Trivsamma måltider

För att eleverna ska vilja gå till skolrestaurangen och äta lunch behöver det vara en lugn och trygg plats där eleverna känner att de har tid att äta och umgås med sina kompisar. Viktiga förutsättningar för det är vuxna förebilder och att alla har ett trevligt bemötande. Genom att elever och vuxna arbetar tillsammans för att skapa en trivsam miljö blir skolrestaurangen attraktiv – ett ställe där elever vill vara.

Trivsam i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Trivsamma måltider i en lugn och trygg miljö gör skolrestaurangen attraktiv – ett ställe där elever vill vara.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Skolans arbete med trygghet och studiero omfattar skolrestaurangen, vilket gör att eleverna känner sig välkomna, trygga och respektfullt bemötta där.
- Måltidsmiljön är tillgänglig så att alla, oavsett behov, får möjlighet till en trivsam måltid.
- Skolrestaurangen är trevligt inredd, har en behaglig ljudnivå och genomtänkt logistik.
- Skolmåltiden schemaläggs så att alla elever har minst 25 minuter för att äta och umgås i lugn och ro, utöver tid för att ta mat och lämna disk.
- Det finns struktur och tydlighet, både vad gäller trivselregler, bordsplacering samt information om maten som serveras.

Nationella mål och indikatorer för trivsamma måltider

Trivsamma skolmåltider är en förutsättning för att eleverna ska vilja komma till skolrestaurangen och äta maten. Arbetet med att uppnå trivsamma skolmåltider bygger på en rad olika sociala och fysiska faktorer. Dessa mål fokuserar på trygghet, social samvaro, lugn och ro samt involvering (Tabell 2).

Tabell 2. Mål, indikatorer och uppföljning av Trivsamma måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla elever upplever måltidsmiljön som trygg.	Andel elever som upplever att måltidsmiljön är en trygg plats.	Utvecklas.
	Antal vuxna per ätande barn.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel av skolmåltiden som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel av skolelever som äter skolmåltiden per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel av skoleleverna som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta skoldagar.	Utvecklas.
	Andel skolor som inkluderar skolmåltiden i det systematiska arbetsmiljöarbetet (vilket omfattar både fysisk och psykosocial arbetsmiljö).	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

REMISS

Alla elever upplever att de kan äta i lugn och ro.	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel elever som upplever att de kan äta skollunchen i lugn och ro.	Utvecklas.
	Andel skolor vars skolrestaurang under lunchen ej överskrider riktvärden för hälsoskadligt buller.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Alla elever upplever att skolmåltiden ger möjlighet till social samvaro.	Andel elever som uppger att de alltid har någon att umgås med under lunchen.	Utvecklas.
	Andel skolor vars elever har minst 25 minuter vid bordet för att sitta och äta.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

1

REMISS

Den sociala och fysiska måltidsmiljön

Brister i den fysiska och sociala miljön försämrar elevernas möjligheter att tillgodogöra sig skolmåltiden och måltiden kan uppfattas olika beroende på hur omgivningen upplevs. Det kan finnas olika anledningar till att elever väljer bort att äta i skolrestaurangen. Det kan handla om att skolrestaurangen inte känns mysig eller inbjudande. Det kan också handla om direkta brister i arbetsmiljön som stress och hög ljudnivå, utanförskap, bråk och mobbning. Det är problem som huvudmannen är ytterst ansvarig för och ska förebygga och åtgärda.

Viktiga sociala aspekter i skolrestaurangen är att elever känner sig trygga och har möjlighet att umgås med kompisar. Möjligheten till det påverkar upplevelsen av måltiden. Enligt forskning[12] upplever elever att skolmåltiden är en viktig paus från skolarbetet, ett tillfälle för att få återhämtning och energi. När elever själva beskriver vad som är viktigt för att måltiden ska upplevas som trivsam, är måltidens sociala betydelse överordnad hur maten smakar. En viktig trivselfaktor är att få sitta tillsammans och äta tillsammans med någon man känner sig trygg och glad tillsammans med.

> I årskurs 7–9 och i gymnasieskolan utses elevskyddsombud som företräder eleverna i arbetsmiljöarbetet på skolan. Det innebär att ombudet bevakar elevernas arbetsmiljö, rapporterar brister och för fram synpunkter och önskemål till skolans arbetsmiljöansvariga.

Måltidsmiljön, fysiska och sociala, bör utformas så att både elever och vuxna tycker att det är trevligt att äta där. Lokaler som har utformats med utgångspunkt i matgästens upplevelse och som är rena och fräscha bidrar till matlust och trivsel. Med färg, växter, genomtänkta avskärmningar och trivsam belysning kan skolrestaurangen med relativt enkla medel göras mysigare. Även ljudmiljön påverkar måltidsupplevelsen. Det finns idag ett stort utbud av ljuddämpande tyger och andra bullerdämpande material som kan sättas i tak, på väggar, golv, under eller på bord, under stolsben eller på andra ställen. Det går att undvika onödigt slammer genom att placera diskinlämningen avskilt.

Det är bra om det finns trivselregler för hur man ska vara mot varandra i skolrestaurangen och att det finns rutiner för att säkerställa att de efterlevs, exempelvis som en del av ansvaret vid den pedagogiska måltiden.

Eleverna upplever att det är viktigt att få inflytande över skolmåltiden, exempelvis genom att få möjlighet att påverka hur måltidsmiljön och regler för trivsel och umgänge kopplat till måltiden utformas. Enligt barnkonventionen har eleverna också rätt att få inflytande och bli delaktiga i utbildningen, vilken skolmåltiden är en del av. Läs mer om delaktighet och elevinflytande i avsnittet Integrerade måltider.

Schemaläggning

Schemat bör läggas så att varje elev får fasta och regelbundna lunchtider någon gång mellan klockan 11 och 13. För att eleverna ska få tillräcklig tid för att äta och ta om, men också tid att prata och umgås, bör varje elev ha möjlighet att sitta vid bordet i minst 25 minuter. Utöver det tillkommer den tid det tar att gå till och från skolrestaurangen, stå i kö, ta mat och lämna in disk.

[12] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Tillräckligt med tid för lunch

Forskning[13] visar att om elever får 25 minuter eller mer på sig att äta, bidrar det till:

- att mer av maten äts upp
- att eleverna äter mer frukt, grönsaker och fullkorn
- att eleverna får mer tid på sig att bygga relationer och umgås med vänner
- minskat tallrikssvinn.

För att förbättra både den fysiska och sociala måltidsmiljön kan observationer och trygghetsvandringar i måltidsmiljön vara bra metoder för att ta reda på hur det ser ut. Vid dessa vandringar är det lättare att upptäcka otrygga utrymmen, onödig köbildning och dåliga flöden vid servering och diskinlämning. För att alla ska få så goda förutsättningar som möjligt att äta i lugn och ro, tillsammans med kompisar man känner sig trygg med, är det viktigt med ett arbete som involverar elever, måltidspersonal, lärare och övrig personal.

Gott exempel – Schemalagd lunch

Inom ramen för projektet *Väl godkänt för skolmåltiden i grundskolan*, som leddes av Skolmatsakademin, har en metod för schemalagda måltider tagits fram i syfte att bland annat motverka stress och att eleverna äter för lite. Metoden går ut på att klassen går tillsammans med läraren till skolrestaurangen och äter på lektionstid. En lektion kan antingen börja med eller sluta med lunch. Vid lite längre lektionspass kan lunchen läggas mitt i lektionen. När klassen ätit färdigt går den tillbaka till klassrummet och fortsätter lektionen. På så sätt äger lunchen rum under lektionstid och blandas inte ihop med rast. Rast för lekar och utevistelse läggs vid en annan tidpunkt på dagen.

Erfarenheter från projektet samlades i ”Handbok för schemalagda måltider” som lika mycket handlar om att tillvarata den pedagogiska måltiden och hur ökad samverkan mellan olika personalgrupper kan skapa trygghet, studiero och bidra till skolans hälsofrämjande uppdrag.

Läs mer i *Handbok för schemalagda måltider* på Måltid Sveriges webbplats.

En tillgänglig måltidsmiljö är bra för alla

En skolrestaurang är inte bara en fysisk plats utan också en viktig del av lärmiljön som bidrar till elevernas utveckling. En tillgänglig måltidsmiljö innebär att alla elever ska ges tillgång till och möjlighet att delta i måltidssituationen utan att uppleva hinder som begränsar deras delaktighet. För att nå dit krävs det att skolan identifierar och åtgärdar eventuella tillgänglighetsproblem.

Främjande insatser för fungerande måltider

En del i det förebyggande arbetet är att skapa rutiner och strukturer kring måltiderna. Genom att göra måltidsmiljön tillgänglig för alla kan det bidra till att behov av individuella anpassningar minskar. Att låta eleverna få vara en del i denna process ger dem en möjlighet att få göra sin röst hörd och vara delaktiga i tillgänglighetsarbetet. Förutom att involvera eleverna krävs ett samarbete mellan rektor, lärare och övrig personal, elevhälsan, måltidspersonal och i vissa fall även vårdnadshavare. Även

[13] LIVSMEDELSVERKET. EDWALL LÖFVENBORG J & SELLBERG F 2024. Tid för skollunch – hur lång tid behöver eleverna vid matbordet. *Livsmedelsverkets PM.* Uppsala: Livsmedelsverket.

andra aktörer kan behöva involveras, exempelvis fastighetsförvaltaren som ofta ansvarar för underhåll och skötsel av lokaler.

Många elever diagnostiserade med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) har annorlunda perception, vilket kan påverka hur de upplever måltidsmiljön och maten. För elever med NPF kan en högljudd miljö med många intryck vara särskilt ansträngande och medföra att resten av skoldagen påverkas negativt. Anpassningar för elever med NPF är oftast bra för alla, men särskilt viktiga för dessa elever. Den struktur, stöd och de anpassningar som görs i klassrummen behöver följa med till skolrestaurangen och måltidsmiljön.

Exempel utifrån beprövad erfarenhet på hur måltiden kan bli tillgänglig:

Före måltiden, menyn och maten:

- Att på förhand informera om vilken mat som serveras och hur den kommer att se ut kan bidra till en känsla av trygghet och förutsägbarhet. Det är bra att komplettera en skriven meny med bildstöd. Om det finns flera alternativ bör detta framgå tydligt.
- Hur maten presenteras, det vill säga hur den beskrivs men också hur den ser ut och luktar, kan spela en viktig roll för elevernas måltidsupplevelse.
- Att måltidspersonal hälsar välkommen, kan berätta om maten och svara på elevernas frågor innan eleverna börjar ta mat är viktigt.
- När det erbjuds blandad mat, som grytor, kan det vara bra om det finns alternativ där maten inte är blandad. Blandad mat och mat med bitar, med många olika färger och former, kan upplevas utmanande, särskilt för elever med NPF. När mat serveras oblandad kan måltiden kombineras med de livsmedel som eleven känner sig trygg att äta, i stället för att hela rätten ratas. För att göra såser och grytor mer hanterbara kan man prova andra matlagningstekniker. Exempelvis kan maträtter med små bitar av grönsaker, linser eller bönor i göras mer sensoriskt tillgängliga genom att dessa kokas in och mixas släta eller krämiga.

Den sociala miljön

- I skolrestaurangen bör eleverna ha sina egna fasta platser eller bord så att de alltid vet var de ska sitta. Det kan vara bra att involvera eleverna i bordsplaceringen så att alla elever får sitta med någon som de känner sig trygg med.
- Undvik tvång och regler som att ”alla måste smaka på allt” och att "man måste äta upp det man har på sin tallrik”.
- Se till att vuxna finns med vid borden under måltiden för att skapa lugn och trygghet.
- Arbeta med att skapa en inkluderande måltidssituation och förståelse för att elever fungerar olika och därför har olika behov och då kan behöva olika anpassningar. Det kan handla om att medvetandegöra, utbilda och att ha ett öppet och positivt samtalsklimat om olikheter bland elever, måltidspersonal, lärare och övrig personal.
- För att skapa förståelse för behovet av anpassade måltider kan utbildning kring ätsvårigheter vid NPF vara betydelsefullt för måltidspersonal.
- Oförutsedda förändringar omkring måltidssituationen kan skapa osäkerhet, förbered därför eleverna inför att något i måltidssituationen ska ändras.

Den fysiska miljön

- Säkerställ att eleverna enkelt kan ta sig till och från skolrestaurangen utan att stöta på hinder, exempelvis trängsel vid dörrar, i korridorer eller vid upphängning av ytterkläder eftersom köbildning eller folksamlingar utanför skolrestaurangen kan skapa obehag.

REMISS

- Att erbjuda bricka att bära tallrik, bestick och glas på kan underlätta i trånga utrymmen eller vid längre avstånd mellan servering och sittplats.
- Ge möjlighet att sitta och äta i ett mindre, avgränsat rum.
- Vid behov kan det vara bra att dela av en stor skolrestaurang i mindre delar, genom att använda skärmar och andra typer av rumsavdelare.
- Använd text- och bildskyltar för att tydliggöra olika delar av måltidsmiljön, som var man ställer glas och porslin när man ätit klart.
- Minska mängden ljudintryck i måltidsmiljön genom att använda ljudabsorberande material.
- Minska mängden synintryck genom enhetlig möblering och färgsättning. Se över dekorering och pynt och minimera vid behov.
- Se över så att belysningen är tillräcklig, men inte bländande.

Stöd om tillgängliga lärmiljöer och NPF

Specialpedagogiska skolmyndigheten har flera olika stödmaterial och utbildningar för tillgängliga lärmiljöer och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Studiepaket NPF, Specialpedagogiska skolmyndigheten

Måltidsmiljö för barn och elever med NPF , Specialpedagogiska skolmyndigheten

I stödmaterialet för tillgänglig utbildning finns verktyget Fyrfältaren, som kan användas för att guida personalen att systematiskt kartlägga och förbättra den fysiska, pedagogiska och sociala miljön under måltiden.

Stödmaterial för tillgänglig utbildning, Specialpedagogiska skolmyndigheten

REMISS

Goda måltider

Elever är präglade av den matkultur de växer upp med och är vana vid. Bra mat i skolan är därför mat som eleverna känner sig lockade av, men som också breddar deras smak. Skolmåltiderna kan lära eleverna om mat och bra matvanor, men också skapa intresse för nya livsmedel och maträtter. Men att maten uppfattas som god handlar inte bara om vad som serveras. Det är lika viktigt att måltidsmiljön är inbjudande och trygg, att eleverna har möjlighet att vara delaktiga i utvecklingen av måltiderna och att det finns en positiv attityd till skolmåltiderna bland både elever och personal.

God i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Goda måltider är en förutsättning för att maten ska ätas upp och bidra med näring, ork att klara skoldagen.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Måltiderna tar hänsyn till matgästernas behov och presenteras på ett tilltalande och inkluderande sätt som lockar eleverna till att våga prova nytt.
- Elevernas nyfikenhet och sinnen lockas med färg, form, doft, smak och en positiv pedagogisk miljö.
- Skolrestaurangen har kompetent och engagerad personal med utrymme för kreativitet och flexibilitet.
- Måltidssituationen präglas av gott bemötande bland elever och vuxna, vilket bidrar till en positiv inställning både till varandra och till den mat som serveras.

Nationella mål för goda måltider

Att eleverna tycker att skolmaten är god är en förutsättning för att de ska äta upp den. Våra matvanor och preferenser varierar över tid, det är därför inte troligt att alla elever kommer att gilla all mat. Däremot behöver den vara så god att eleverna äter sig mätta. Skolmåltiden har utöver att ge näring och energi också en viktig roll i att introducera och vänja eleverna vid mer hållbara rätter. Dessa mål fokuserar därför på att eleverna tycker att maten smakar gott, men också att acceptansen för ny och mer hållbar mat ökar (Tabell 3).

Tabell 3. Nationella mål och indikatorer för uppföljning av Goda måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Alla elever tycker att den mat som serveras i skolan för det mesta är så god att de äter sig mätta.	Andel av elever som rapporterar att de ätit sig mätta de flesta dagar.	Utvecklas.
	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
Genom skolmåltiderna har elevers acceptans för miljömässigt hållbara rätter och livsmedel ökat.	Andel av skolmaten som äts upp.	Livsmedelsverkets nationella kartläggning.
	Andel elever som äter skolmaten per dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.

REMISS

Matvanor formas av traditioner, kultur och social miljö

Matvanor påverkas av många olika faktorer, och en viktig del är matkultur. Matkultur handlar exempelvis om vilka livsmedel eller kryddor som är vanliga i ett samhälle, vilka traditioner som finns kring mat och vilken betydelse och vilka värderingar som förknippas med att äta. Detta påverkar också elever och deras matvanor.

Redan tidigt i livet formar vi uppfattningar om vad vi tycker är god och inte god mat. Många blir vana vid den mat som serveras i hemmet, vilket kan leda till att eleverna föredrar en viss typ av mat även i skolan. Under tonåren minskar vårdnadshavarnas inflytande och eleverna påverkas mer av vad deras vänner och klasskamrater äter. Samma sak gäller även åt motsatta hållet. En negativ inställning till skolmaten kan spridas och göra att elever inte äter – även om de egentligen tycker att maten är god. I tonåren kopplas mat och identitet alltmer samman och mat och ätande kan bli ett sätt att uttrycka sin identitet.

Genom maten får eleverna inte bara i sig näring, utan får också en koppling till sina traditioner, sin familj och sin identitet. Men matvanor är inte statiska utan de förändras ständigt.

Inspirera och utmana

Många tycker oftast bäst om den mat som de känner till sedan tidigare. Bra skolmat är därför den som eleverna tycker om men som ändå utmanar deras smaker och preferenser en aning. Preferenser kan ändras fram och tillbaka under uppväxttiden och de flesta barn har en naturlig skepsis mot nya maträtter, livsmedel och smaker. Men det är också under barndomen vi har goda möjligheter att bredda och utveckla våra smakpreferenser. Forskning[14] tyder på att barn kan lära sig att tycka om all mat om de är i rätt omgivning och om den presenteras på ett tilltalande sätt.

Chansen att eleverna ska tycka om maten ökar om de har trevligt tillsammans i en lugn miljö. Det är viktigt att få prova på utan tvång och på ett sätt som väcker nyfikenhet. Om eleven exempelvis ser kikärtor på ett salladsbord under lång tid, och vuxna och kompisar som tar av dem, kanske hen så småningom själv vågar prova. De vuxna har här en viktig roll som goda förebilder.

Flera faktorer påverkar hur skolmåltiden upplevs

God mat handlar inte bara om vad som serveras och vilken kvalitet det är på maten. Att maten uppfattas som god påverkas av många olika faktorer, som möjligheten att få välja mat, hur maten presenteras och serveras, att man kan äta utan stress, att den sociala och fysiska miljön upplevs som trivsam och trygg. Att vänner, lärare, övrig personal och familj pratar positivt om maten har också betydelse.

Stämningen och trivseln vid måltiderna påverkas av både elevers och vuxnas bemötande vid måltiden. Måltidsupplevelsen påverkas av om man känner sig sedd, trevligt bemött och som en del av gemenskapen.

Att låta eleverna och vårdnadshavare ta del av menyn på skolans webbplats, på sociala medier eller liknande är vanligt och något som kan bidra till att förstärka en positiv bild av skolmåltiderna. Det kan

[14] LIVSMEDELSVERKET. SEPP, H., HÖIJER, K. & WENDIN, K. 2016. Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv -en litteraturgenomgång. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

också vara trevligt och välkomnande att mötas i skolrestaurangen av en ”Dagens lunch”-skylt och att rätterna presenteras med skyltar som visar rättens namn och specificerar ingredienser.

Locka alla sinnen

Vi upplever maten och måltiden med alla våra sinnen. Att servera maten vackert och bjuda på smaker och dofter som tilltalar och lockar kan väcka aptiten. Matlagning och brödbak kan sprida doft och väcka nyfikenhet utanför skolrestaurangen. Många måltidsorganisationer bygger öppna kök och hittar serveringslösningar som inte bara ger möjlighet att känna dofter utan som också ger möjlighet till möten mellan de som lagar maten och matgästerna. Det kan bidra till att eleverna får ett ansikte på kockar och måltidspersonal och en personlig relation till både maten och den som lagat den.

Läs mer om hur man kan skapa bättre förutsättningar för att maten ska ätas upp i avsnittet *Näringsriktiga måltider*.

Sensorisk träning – mat för alla sinnen

Studier visar att barn vågar prova fler livsmedel och rätter när de arbetat med så kallad sensorisk träning. Sapere är en metod utvecklad för mellanstadiebarn där barns språk och sensoriska förmåga övas – hur vi upplever maten och måltiden med alla sinnen, genom att använda doft, syn, känsel, hörsel och smak.

Mat för alla sinnen för årskurs 4–6 är Livsmedelsverkets handledning i Sapere-metoden. Den syftar till att på ett lustfyllt sätt bredda elevernas smakrepertoar och kritiska tänkande kring mat och smak.

Mat för alla sinnen kan beställas eller laddas ner från Livsmedelsverkets webbplats.

Godare mat med rätt kompetens

Att laga god och hälsosam mat som eleverna tycker om kräver bra råvaror, kunskap och engagemang. Livsmedelslagstiftningen kräver att måltidspersonalen har den kunskap och kompetens som krävs för att utföra arbetet på ett säkert sätt men anger inga specifika utbildningskrav (läs mer i avsnittet *Dokument som styr måltidsverksamheten*). Det är dock ofta nödvändigt att personalen i köket har restaurang- eller storköksutbildning på lägst gymnasienivå eller motsvarande bevis på kunskaper. Därtill behövs fördjupad kunskap i vad som utmärker bra mat för olika målgrupper, kunskap om specialkost vid allergi och överkänslighet samt kunskap om elevers behov av anpassningar.

Kompetensförsörjning genom validering

Behovet av utbildade kockar är stort och att ha en kompetensförsörjning är en förutsättning för att klara både generationsväxling och att upprätthålla måltidsverksamheten vid kris och höjd beredskap. Utbildningsrådet för hotell och restauranger (UHR) har utvecklat en valideringsmodell som ger möjlighet för outbildad måltidspersonal att utvecklas och validera befintliga kunskaper och färdigheter för att få yrkesbevis som kock. Rutinerade och erfarna kockar kan utbilda sig till yrkesbedömare och bidra till kompetensförsörjningen genom att bedöma kunskaper och färdigheter i den egna verksamheten. På så vis kan kompetens och arbetslivserfarenhet nyttjas effektivt samtidigt som arbetskraft fylls på och kunskap överförs.

Läs mer på UHR:s webbplats.

REVISS

En arbetsplats som ger möjlighet till utveckling i professionen har bättre möjlighet att locka till sig – och behålla – kompetent, engagerad och yrkesstolt personal. Det är viktigt att kockar och måltidsbiträden uppmuntras till utveckling i sin yrkesroll, kontinuerligt erbjuds fortbildning och får mandat som motsvarar deras kompetens. Erfarenhetsutbyte med andra skolrestauranger är ett sätt att få nya idéer och utvecklas i sitt yrke. Idag finns inspiration i form av recept, bilder och forum lätt att tillgå, bland annat på webben och i sociala medier. Det finns även kokböcker riktade särskilt till skolkockar. Oavsett om menyn planeras centralt i kommunen eller lokalt på skolan är det viktigt med en bra dialog mellan alla berörda parter. De som lagar maten bör ha en central roll i meny- och receptplaneringen. Måltidspersonalens kunskap och kompetens kan med fördel även tas tillvara i det pedagogiska arbetet.

REMISS

Näringsriktiga måltider

Alla barn har rätt till bästa möjliga hälsa och näringsriktiga skolmåltider är ett viktigt bidrag till det. Måltiderna i skolan ska ge den energi och näring som eleverna behöver för att växa, utvecklas och orka med skoldagen. Skolan har även en pedagogisk möjlighet att visa eleverna vad som är hälsosam mat, och på så sätt ge alla elever, oavsett bakgrund, en grund för bra matvanor i framtiden.

Näringsriktig i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Näringsriktiga måltider som äts upp är ett resultat av goda, hälsosamma måltider i en trivsam måltidsmiljö, som ger den energi och näring som eleverna behöver för att växa, utvecklas och orka med skoldagen.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Skolmåltiderna planeras utifrån de nordiska näringsrekommendationerna och ger cirka 30 procent av elevernas behov av energi och näring.
- Skolrestaurangen erbjuder varje dag en eller flera lagade rätter, salladsbord och bröd.
- Skolan mäter konsumtionen, det vill säga följer upp hur mycket av den serverade maten som äts upp.
- Skolmåltiderna presenteras och serveras på ett sätt som bidrar till att eleverna lockas att ta av och äta upp maten, utan tvång och pekpinnar.
- Måltiderna i skolan är anpassade för elever med medicinska behov, funktionsnedsättning eller önskemål av religiösa skäl.
- Utbudet i skolkafeteria eller varuautomat är både hälsosamt och attraktivt för eleverna.

Mål och indikatorer för näringsriktiga måltider

Att måltiderna bidrar med den näring och energi är en förutsättning för eleverna att växa, utvecklas och orka med skoldagen. Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till bästa möjliga hälsa och näringsriktiga måltider är ett viktigt bidrag till det. Näringsriktiga måltider är dessutom reglerat i skollagen. Nordiska näringsrekommendationer 2023 är den vetenskapliga grunden för näringsriktiga måltider i skolan. Utifrån dem har mål tagits fram, som fokuserar på de största förändringarna som behöver göras för att främja en hälsosam livsmedelskonsumtion bland barn (Tabell 4).

Tabell 4. Mål och indikatorer för Näringsriktiga måltider

Nationella mål	Indikatorer	Uppföljning
Baljväxter (linser, bönor, tofu, sojafärs, med mera) samt fisk och/eller skaldjur har ersatt en del rött kött och chark i skolmåltiderna.	Genomsnittlig mängd baljväxter, fisk och skaldjur respektive rött kött och chark som serveras per dag.	Utvecklas.
	Andel skolor som erbjuder ett vegetariskt alternativ till alla elever i skolan varje dag.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Genomsnittligt innehåll av fleromättat fett/mättat fett, fibrer, vitamin D och järn i serverade skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
De livsmedel som serveras eller säljs på skolområdet har en näringskvalitet som främjar hälsa.	Andel av mängd inköpta livsmedel som är märkta med Nyckelhålet inom livsmedelskategorier för vilka det finns kriterier.	Utvecklas.

REMISS

	Andel skolor som inkluderar all måltidsverksamhet inom skolan i gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa	Utvecklas.
	Genomsnittligt innehåll av energi, fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt i serverade skolmåltider (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller högst 1,8 gram salt.	Utvecklas.
	Andel skolor där den genomsnittliga skolmåltiden (inkl. tillbehör) under en fyraveckorsperiod innehåller minst 27 gram fullkorn.	Utvecklas.

1

REMISS

Matens betydelse för hälsan – nu och i framtiden

Det vi äter har stor betydelse för hälsan på både kort och lång sikt. Hälsosamma matvanor grundläggs tidigt och skolan har stora möjligheter att ge alla elever, oavsett bakgrund, chansen till bra matvanor genom hälsosamma skolmåltider.

Forskning visar att en näringsriktig skollunch också bidrar till elevernas skolprestation, bland annat genom bättre koncentration och uppmärksamhet. Livskvaliteten är högre hos elever som ofta äter skollunchen jämfört med om den hoppas över, särskilt när det gäller psykiskt välbefinnande och sömn. Det är mindre vanligt med fysiska hälsobesvär som huvudvärk och ryggvärk hos elever som äter skollunch jämfört med om den hoppas över. [15] Vad som är orsak och verkan när det gäller elevernas livskvalitet har forskningen inte kunnat peka ut. Men det är tydligt att skolmåltiderna innebär många fördelar, både för elever och för samhället på längre sikt.

De nordiska näringsrekommendationerna (NNR 2023) är den vetenskapliga grunden för Livsmedelsverkets rekommendationer om näringsriktiga måltider och används som utgångspunkt vid planering av måltiderna i skolan.

NNR tas fram på uppdrag av Nordiska ministerrådet och baseras på en samlad bedömning av aktuell forskning om matens betydelse för hälsan. NNR beskriver de matvanor som är bra för hälsan på kort och lång sikt, och hur mycket av olika näringsämnen kroppen behöver. Referensvärdena för energi och näringsämnen i NNR 2023 är antagna som svenska näringsrekommendationer.

Hälsosamma matvanor kännetecknas av mycket mat från växtriket och lagom med mat från djurriket. Det innebär mycket frukt och grönsaker, baljväxter, fullkorn, magra mejeriprodukter och fisk, samt mindre av vitt mjöl, charkprodukter, rött kött, socker och salt.

Med hälsosamma matvanor minskar risken för de stora folksjukdomarna – hjärt- och kärlsjukdom, flera former av cancer, obesitas och typ 2-diabetes. Eftersom det är sjukdomar som utvecklas under lång tid är det viktigt att tidigt lära sig att tycka om mat som är bra för hälsan. Det ökar chansen för att de ska fortsätta med de vanorna även senare i livet. En hälsosam, varierad kost ger också barn tillräckligt med den näring de behöver för att växa och utvecklas.

Barns matvanor

Livsmedelsverkets undersökning av barn och ungdomars matvanor, Riksmaten ungdom 2016–17, visar att det är stor skillnad mellan vad som är bra att äta och vad barn och ungdomar faktiskt äter.

- Färre än en av tio äter tillräckligt med frukt och grönsaker. I genomsnitt äter de ungefär hälften av den mängd som är bra för hälsan.
- En av tio äter tillräckligt med fullkorn, de flesta skulle behöva äta dubbelt så mycket.
- En av tio äter den mängd rött kött och chark som är bra för hälsan.
- Nästan en femtedel av den totala mängden kalorier de äter kommer från godis, läsk, glass, snacks och fikabröd.

Redan bland barn och ungdomar finns könsskillnader i matvanorna. Generellt äter tjejer mer frukt och grönt och mindre kött än killarna. Det finns även skillnader kopplat till barns livsvillkor. Barn till föräldrar med kortare utbildning äter mindre grönsaker och fisk, men dricker mer läsk än ungdomar

[15] MORRIS, Z. & SCHÄFER ELINDER, L. 2024. Betydelsen av skollunchens bidrag av näring och energi för elevers livsmedelskonsumtion, skolprestation och livskvalitet. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

REMISS

vars föräldrar har längre utbildning. Data från Folkhälsomyndigheten visar att ungefär vart fjärde barn i lågstadieåldern har övervikt eller obesitas och att förekomsten ökar med åldern[16].

En näringsriktig skollunch är ett viktigt bidrag till barns och ungas näringsbehov och ger möjlighet att grundlägga goda matvanor som skapar förutsättningar för en bra hälsa även i vuxen ålder och utjämnar skillnader i ohälsa.

Planering av näringsriktiga måltider

Skollagen ställer krav på att alla elever i grundskolan ska erbjudas näringsriktiga måltider. För att vara näringsriktiga ska måltiderna vara i linje med de Nationella riktlinjerna för måltider i skolan. Att skolmåltiden är näringsriktig innebär att skolmåltiden ska stå för ungefär 30 procent av barns dagliga behov av energi och näringsämnen.

Skollunchens bidrag till barns dagliga näringsbehov

Skollunchen har en viktig roll för intaget av flera viktiga ämnen som barn och unga generellt har svårt att få tillräckligt av. Det gäller exempelvis omega-3-fett, fibrer, fullkorn, D-vitamin, järn och folat. Eftersom olika slags mat bidrar med olika mängd näringsämnen och energi, varierar bidraget från skollunchen. Därför behöver inte varje enskild måltid bidra med alla näringsämnen. Det viktiga är vad som serveras – och vad eleverna äter upp – över tid (veckor och månader).

Referensvärden för näringsämnen

I tabellen nedan anges åldersanpassade referensvärden för energi- och näringsinnehåll i en genomsnittlig skollunch, som motsvarar 30 procent av rekommenderat dagligt intag (RI) enligt Nordiska Näringsrekommendationer 2023 (Tabell 5). Referensvärdena är framtagna på gruppnivå och ska bara användas som en grund för planering. Det verkliga energibehovet skiljer sig mellan individer och mängderna av olika maträtter behöver därför anpassas efter hur mycket eleverna äter. Det är viktigt att näringsberäkningar används för att underlätta planeringen för verksamheter och inte begränsar för elever som vill ta mer.

Baserat på energiinnehållet i en lunchportion för 10–12 åringar kan energiinnehållet räknas om och anpassas efter andra åldersgrupper genom följande omräkningsfaktorer: 0,8 för 6–9-åringar, 1,2 för 13–15-åringar och 1,3 för 16–18-åringar. Eftersom omräkningsfaktorerna enbart är baserade på energibehov, inte näringsämnen eller mängd mat, bör de bara användas för att räkna om energiinnehåll på gruppnivå och inte för att beräkna mängder på individnivå.

Tabell 5. Åldersanpassade referensvärden för energi och näringsinnehåll i en genomsnittlig skollunch (30 procent av rekommenderat dagligt intag)

Ålder (år)		**6 – 9**	**10 – 12**	**13 – 15**	**16 – 18**
Energi per portion (MJ)	30 % av RI (25 – 35 %)	2,1 (1,8–2,5)	2,6 (2,2–3,0)	3,1 (2,6–3,6)	3,5 (2,9–4,1)
Energi per portion (kcal)	30 % av RI (25 – 35 %)	510 (425–595)	624 (520–728)	745 (621–870)	838 (698–978)
Fett (25–40 E%) (g)		14–23	17–28	21–33	23–37
Mättat fett (max 10 E%) (g)[1]	högst	5,7	6,9	8,3	9,3

[16] Statistik om övervikt och obesitas, Folkhälsomyndighetens webbplats

Fleromättat fett (5–10 E%) (g)		2,8–5,7	3,5–6,9	4,1–8,3	4,7–9,3
Kolhydrater (45–60 E%) (g)		57–76	70–94	84–112	94–126
Protein (10–20 E%) (g)		13–25	16–31	19–37	21–42
Fibrer (g)		6,4	7,8	9,4	10,5
Vitamin C (mg)		17	24	30	33
Vitamin D (µg)		3,0	3,0	3,0	3,0
Folat (µg)		60	81	93	99
Järn (mg)		3,0	3,9	4,5	4,5
Salt (g)	högst[2]	1,1	1,3	1,5	1,7

[1]Transfett ska vara lågt som möjligt och ingår därför inte i rekommendationen för mättat fett.

[2] Bör användas som ett riktvärde och långsiktigt mål eftersom det i dag kan vara svårt att uppnå i praktiken. För att räkna om salt till natrium divideras saltmängden med 2,5.

Vanlig varierad mat enligt riktlinjerna ger oftast näringsämnen i rätt mängd och i en bra blandning. Barn har i stort sett samma näringsbehov som vuxna, men portionerna är ofta mindre. Därför behöver alla måltider vara näringstäta och bidra med energi från kolhydrater, protein och fett samt vitaminer och mineraler.

I Tabell 6 på sida 34 ges rekommendationer om olika livsmedelsgrupper och hur måltiderna kan planeras i linje med dem. En komplett översikt som inkluderar livsmedelsgruppernas bidrag med näringsämnen samt dess påverkan på hälsan finns på sida 86.

Läs mer om miljösmarta livsmedelsval i avsnittet *Miljösmarta måltider*.

Rekommendationerna ska ses som ett riktmärke vid planering och något att sträva efter att uppnå på sikt. En övergång till mer baljväxter och grönsaker och mindre kött och chark i skolmåltiden behöver få ta tid. Det är också nödvändigt att kombinera en förändrad meny med andra åtgärder som skapar nyfikenhet och engagemang kring maten, så att eleverna inte väljer bort den. Det handlar exempelvis om att involvera elever och lärare i arbetet med att utveckla måltiderna och måltidsmiljön och att öka förståelsen för vad som styr menyplaneringen. Läs mer om delaktighet och elevinflytande, mat- och måltidsutbildning och måltidsmiljö i avsnitten *Integrerade måltider* respektive *Trivsamma måltider*.

REMISS

Tabell 6. Förslag på bra livsmedelsval för planering av näringsriktiga skolmenyer baserat på de nordiska näringsrekommendationerna.

Livsmedelsgrupp	Rekommendationer för måltider i skolan:	Tips på hur rekommendationer kan omsättas i praktiken:	Rekommendation i NNR:
Grönsaker, rotfrukter och frukt inklusive baljväxter i skida, som gröna bönor. Bönor, ärtor och linser, potatis och juice ingår ej	- Servera till varje måltid	- Erbjud dagligen ett varierat utbud av grönsaker, gärna minst fem sorter. - Merparten av grönsakerna bör vara fiberrika (som rotfrukter, kål, broccoli). - Erbjud gärna några ”oblandade” grönsaker som de flesta elever äter. - Alla grönsaker räknas – de som ingår som ingredienser i maten och de som serveras bredvid.	Minst 500–800 gram grönsaker, frukt och bär om dagen. Olika sorters grönsaker och frukter, med fokus på fiberrika sorter.
Baljväxter (linser, bönor, ärtor, sojaprodukter, tofu)	- Servera varje dag	- Erbjud dagligen på salladsbordet - När animaliska proteinkällor inte serveras bör de ersättas av baljväxter.	Baljväxter bör vara en betydande del av kosten.
Spannmål som pasta, ris, bröd, och andra cerealier	- Merparten av brödet som serveras vid lunchen och andra måltider bör uppfylla kriterierna för Nyckelhålsmärkning - Ris, särskilt fullkornsris, serveras mindre ofta	- Servera gärna fullkornsvarianter av till exempel pasta, couscous och bulgur eller andra matgryner. - Välj produkter märkta med Nyckelhålet eller likvärdiga.	Minst 90 gram fullkorn per dag.
Potatis	- Servera friterad potatis i undantagsfall.		Potatis bör ingå som en betydande del av kosten.
Fisk och skaldjur	- Servera minst 1 gång i veckan - Servera fet fisk, som exempelvis sill, lax och makrill minst 2 gånger per 4 veckor	- Utöver fet fisk i menyn kan fet fisk gärna serveras som tillbehör, till exempel inlagd sill, rökt eller konserverad makrill, sardiner eller liknande.	300–450 gram fisk per vecka (tillagad vikt) varav minst 200 gram per vecka bör vara fet fisk.
Rött kött och charkprodukter	- Servera rött kött max 1–2 gånger per vecka varav chark max 1–2 gånger per månad	- Välj charkprodukter som bidrar med mycket järn, exempelvis blodpudding. - Rätter som innehåller en liten mängd rött kött eller chark kan serveras oftare. - Utgå gärna från 50/50-principen, dvs blanda kött med exempelvis baljväxtfärs i färsrätter som tacos eller lasagne. - Välj färs med låg fetthalt, cirka 10–15 % fett. - Om hel- eller halvfabrikat används, välj i första hand alternativ som uppfyller kriterierna för Nyckelhålsmärkning.	Intaget av rött kött bör begränsas till högst 350 gram per vecka (tillagad vikt). Konsumtionen av chark rekommenderas vara så låg som möjligt.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Rekommendationer för måltider i skolan:	Tips på hur rekommendationer kan omsättas i praktiken:	Rekommendation i NNR:
Vitt kött från fågel	- Servera inte fågel oftare jämfört med idag. - Begränsa mängden charkprodukter av fågelkött.	- Utgå gärna från 50/50-principen, dvs blanda kött med exempelvis baljväxtfärs i färsrätter som tacos eller lasagne. - Välj färs med låg fetthalt, cirka 10–15 % fett. - Om hel- eller halvfabrikat används, välj i första hand alternativ som uppfyller kriterierna för Nyckelhålsmärkning.	Konsumtionen av charkprodukter av vitt kött bör vara så låg som möjligt. Det finns ingen hälsobaserad rekommendation om obearbetat vitt kött.
Mjölk, fil och yoghurt	- Vatten som måltidsdryck i första hand. Mager mjölk eller berikade vegetabiliska alternativ är också bra alternativ. - 3,5–5 dl mejeriprodukter per dag rekommenderas, vilket inkluderar mejeriprodukter i maten, till frukost och mellanmål och eventuell måltidsdryck. - Frukost och mellanmål: servera osötade mejeriprodukter, gärna fermenterade som fil och yoghurt.	- Vegetabiliska drycker berikade med vitamin B12, riboflavin, D-vitamin och kalcium kan ersätta mejeriprodukter.	350–500 ml mager mjölk och mejeriprodukter per dag är en tillräcklig mängd.
Mejeriprodukter i matlagningen (grädde, crème fraiche, ost och mjölk i matlagningen)	- Begränsa mängden mejeriprodukter med fetthalt över 30 %.	- Det går lika bra att använda fullfeta produkter och späda med vatten, som att använda produkter med lägre fetthalt.	350–500 ml mager mjölk och mejeriprodukter per dag är en tillräcklig mängd.
Vegetabiliska alternativ till kött (exempelvis quorn, tofu och sojaprodukter)		- Vegetabiliska köttersättningsprodukter kan vara ett sätt att servera mer baljväxter och annan mat från växtriket och mindre av animaliska livsmedel. - Välj produkter märkta med Nyckelhålet eller likvärdiga. - Servera gärna c-vitaminrika livsmedel i anslutning till måltiden för att främja järnupptaget.	Det finns ingen särskild rekommendation om dessa produkter.
Matfetter (oljor, matfettsblandningar, smör och margarin)	- Använd rapsolja eller andra Nyckelhålsmärkta matfetter istället för smör, i matlagning och till smörgås.		En konsumtion på 25 gram vegetabilisk olja per dag eller motsvarande mängd omättade

REMISS

Livsmedelsgrupp	Rekommendationer för måltider i skolan:	Tips på hur rekommendationer kan omsättas i praktiken:	Rekommendation i NNR:
			fettsyror från råvaror rekommenderas.
Nötter och frön	- Servera inte nötter som mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, macadamianöt samt jordnöt och sesamfrö i maten.	- Fröer, som pumpa eller solros, kan serveras i skolan, både i maträtter, som tillbehör och på salladsbuffén. - Det går bra att nötter, jordnötter och sesamfrön förekommer i skolans lokaler. Exempelvis kan förpackade nötter säljas i skolkafeterian. För linfrön finns särskilda råd, se *Säkra måltider*.	20–30 gram osaltade nötter om dagen. Fröer kan också gärna ingå i kosten.
Salt	- Använd sparsamt med salt och saltinnehållande kryddor som buljong, soja och örtsalt. - Använd joderat salt	- Välj Nyckelhålsmärkta livsmedel, de innehåller begränsat med salt.	Högst 6 gram salt om dagen. Joderat salt.
Energitäta, näringsfattiga livsmedel	- Undvik sockerrika livsmedel som saft, läsk, godis, glass och fikabröd. - Undvik även drycker sötade med socker eller sötningsmedel, till exempel måltidsdryck eller nektar.	- Tillbehör som ketchup eller sylt som tillbehör går bra att servera och kan vara viktiga smakbryggor som bidrar till att maten äts upp.	Begränsad konsumtion av sötsaker och andra sockerrika livsmedel.

Information om hur mycket energi och näring olika livsmedel innehåller finns i innehållsdeklarationen på förpackningen. Livsmedelsverkets databas innehåller uppgifter om ett 50-tal näringsämnen i över 2 000 livsmedel. Se Livsmedelsverkets webbplats.

REMISS

Hur kan en näringsriktig lunch komponeras?

För att en måltid ska bli komplett kan den med fördel komponeras så här:

- En eller flera lagade rätter, varav minst en vegetarisk rätt som alla kan ta av.
- Salladsbord med minst fem olika komponenter.
- Bröd och smörgåsfett.
- Vatten och eventuellt mjölk eller berikade vegetabiliska drycker.

Salladsbuffén bör bestå av minst fem olika komponenter (grönsaker, rotfrukter, grönsaksblandningar, frukt eller bär) varje dag (Tabell 7). Erbjud gärna några ”oblandade” grönsaker som de flesta elever äter. I tabellen ges exempel på hur salladsbuffén kan se ut.

Tabell 7. Salladsbuffén

Komponent	**Hur många varje dag?**	**Exempel**
Fiberrika grönsaker och rotfrukter	Minst tre olika sorter	Morot, kålrot, palsternacka, rotselleri, rödbeta, vitkål, rödkål, grönkål, salladskål, blomkål, broccoli.
Baljväxter	Minst en sort	Ärtor, bönor, linser, kikärtor, kikärtsröra, linsröra.
Salladsgrönsaker	Minst en sort	Tomat, gurka, majs, paprika, salladsblad (roman, grön, isberg, ruccola, spenat).
Frukt, bär	Gärna regelbundet, som komplement	Efter säsong och tillgång: Äpple, päron, plommon, citrusfrukter, nektarin, vinbär, blåbär.
Tillbehör	Variera efter önskemål, vad som passar till menyn och egna förutsättningar	Salladsdressing med vinäger/citron, oliv- eller rapsolja, rostade frön, fermenterade eller picklade grönsaker, sylt etc.

Bröd och smörgåsfett

Bröd som serveras bör vara Nyckelhålsmärkt eller motsvara Nyckelhålskriterierna. Knäckebröd bakat på fullkorn bör erbjudas till måltiden för att bidra till fullkornsintaget. Traditionellt rågknäckebröd är bakat med 100 procent fullkorn. Smörgåsfett bör vara Nyckelhålsmärkt, eller uppfylla Nyckelhålskriterierna.

Måltidsdryck

Vatten är en bra måltidsdryck. Mager mjölk kan också vara en bra måltidsdryck, men används mjölk eller andra mejeriprodukter både till frukost, mellanmål och som måltidsdryck kan det bli obalans i förhållande till annan mat. Eftersom mjölk hämmar upptaget av järn passar större mängder mjölk eller mejeriprodukter bäst till frukost eller mellanmål, där de inte konkurrerar med järnupptaget på samma sätt som i lagad mat. Elever som av olika anledningar äter för lite av den lagade maten till lunchen kan dock få ett bra bidrag av energi och näring med ett glas mjölk.

REMISS

Använd Nyckelhålet

Nyckelhålet är Livsmedelsverkets symbol som gör det enklare att välja nyttigt. För att företag ska få märka ett livsmedel med Nyckelhålet ska det uppfylla vissa regler: maten ska innehålla mer fibrer och fullkorn, mindre socker och salt och nyttigare eller mindre fett än andra produkter inom samma livsmedelsgrupp. Eftersom olika livsmedelsgrupper innehåller olika sorters näring och i olika mängd skiljer sig kraven åt mellan olika livsmedelsgrupper.

Nyckelhålet är en frivillig märkning och det kan finnas livsmedel som uppfyller kriterierna utan att vara Nyckelhålsmärkta. Läs mer om Nyckelhålet på Livsmedelsverkets webbplats.

Varför rekommenderas mer växtbaserat och vad innebär det?

Det finns starkt vetenskapligt stöd för att vi behöver äta annorlunda jämfört med idag för att minska risken för kostrelaterad ohälsa. Både barn och vuxna behöver äta mer grönsaker och frukt, mer protein från vegetabiliska källor som baljväxter, nötter och frön, och mindre rött kött och chark. Även i en mer växtbaserad kost finns det plats för kött.

Det är viktigt att barn lär sig tycka om mer växtbaserad mat i unga år, det ökar chansen för att de ska fortsätta med de vanorna även senare i livet. Därför rekommenderas skolan att erbjuda ett vegetariskt alternativ till alla elever, varje dag. Ett annat sätt är att ersätta en del av köttet i rätten med baljväxter i exempelvis tacos, lasagne eller köttfärssås.

Vegetarisk mat delas traditionellt in i följande grupper:

• Lakto-ovo-vegetarisk mat innehåller vegetabilier, mejeriprodukter och ägg.

• Lakto-vegetarisk mat innehåller vegetabilier och mejeriprodukter.

• Vegansk, eller helvegetarisk, mat består helt av vegetabilier utan något inslag från djurriket, alltså varken kött, fisk, skaldjur, mejeriprodukter, ägg eller honung.

Väl sammansatt växtbaserad mat med mejeriprodukter och ägg har ett fullgott näringsinnehåll. Det är också vad som rekommenderas när skolor serverar växtbaserad mat. Även om det vanligen inte är något problem att täcka behovet av näringsämnen och energi med växtbaserad mat, finns det några saker att tänka på:

- För att maten ska ha ett bra järninnehåll behöver växtbaserade rätter innehålla bönor, ärter, linser, tofu, sojaprodukter eller andra järnrika livsmedel. Andra vegetabiliska järnkällor är exempelvis fullkornsprodukter och de flesta mörkgröna bladgrönsaker, som grönkål och spenat.
- Mjölk och ost är rika på protein, vissa mineraler och vitaminer, men har ett mycket lågt innehåll av järn. Därför ger maträtter som bönbiffar betydligt mer järn än maträtter med ost som huvudingrediens.
- Vegetabiliska alternativ till mjölk, exempelvis havre- eller sojadryck, bör vara berikade medvitamin B12, riboflavin, D-vitamin och kalcium.

- Växtbaserade måltider tenderar ofta att bli stora volymmässigt (portionsstorleken) vilket kan göra det svårt för inte minst yngre barn att få i sig tillräckligt med energi. Därför är det viktigt att maten innehåller tillräckligt med fett av bra kvalitet, som bidrar med energi.
- I en meny utan fisk är oljor och andra matfetter med fleromättade fetter extra viktiga, särskilt de som är rika på omega-3-fett, exempelvis rapsolja.

Planering av vegansk mat

Vegansk mat kräver goda kunskaper om mat och näringsämnen, noggrann planering och att berikade livsmedel används. Vegansk mat innehåller ofta mindre energi, protein, järn, kalcium, riboflavin (B2), och D-vitamin, samt innebär ofta större portionsstorlekar än en meny med animalier. Vitamin B12 finns endast i animaliska livsmedel (ägg, mjölk, kött och fisk), därför behövs berikade produkter eller kosttillskott. Det är vårdnadshavaren/eleven, inte skolan, som ansvarar för att maten kompletteras med kosttillskott.

En väl sammansatt vegansk kost med berikade produkter ger oftast tillräckligt med energi och näring för barn och unga. Men för en del barn, exempelvis barn med födoämnesallergier och/eller som äter selektivt, kan energi- och näringsintaget bli för lågt. Om skolan serverar vegansk mat är det viktigt att ha en bra dialog med vårdnadshavaren, eleven och elevhälsan.

Läs mer om vegetarisk och vegansk mat på Livsmedelsverkets webbplats.

Liten näringslära

Här nedan beskrivs kortfattat de näringsämnen som är viktiga att ta hänsyn till vid menyplaneringen.

Protein

Att få i sig tillräckligt med protein är sällan ett problem vare sig man äter en blandad kost eller helt vegetariskt. De flesta barn och unga i Sverige får till och med i sig mer protein än de behöver. Ett för högt intag av protein som barn är bland annat förknippat med ökad risk för övervikt.

Protein byggs upp av cirka 20 aminosyror. Nio av dem är essentiella. Dessa aminosyror måste vi regelbundet få i oss via maten eftersom kroppen inte själv kan producera dem. Genom att äta olika slags livsmedel kan man få i sig tillräckligt med essentiella aminosyror i en bra blandning, även utan att äta animaliska livsmedel. Bra vegetabiliska proteinkällor är baljväxter, spannmålsprodukter som bröd, pasta, bulgur och ris, samt frön. Baljväxter och spannmål kompletterar varandra och ger en bra kombination av aminosyror och är därför bra att äta varje dag, särskilt för den som helt utesluter animaliska livsmedel.

Fetter

Fett bidrar med energi, bygger celler, bildar hormoner och hjälper till att ta upp fettlösliga vitaminer som A, D, E och K. Vilken *typ* av fett man får i sig är viktigare än den totala *mängden* fett i maten. Fett delas in i tre huvudgrupper: mättat, enkelomättat och fleromättat fett. De allra flesta barn i Sverige får i sig för mycket mättat fett, en stor del av det mättade fettet kommer från charkprodukter, smör, färdigmat, glass och fikabröd. Även kokosfett innehåller mättat fett. Fleromättat fett får barn däremot i sig mindre av. Kroppen kan inte tillverka fleromättade fetter själv, utan vi måste få i oss dem via maten. Dessa så kallade essentiella fetter, omega-6 och omega-3, behövs bland annat för hjärnans och nervsystemets funktion. Det är oftast svårare att få i sig tillräckligt av omega-3 än omega-6. Källor till omega-3-fett är bland annat fet fisk, rapsolja, nötter och frön.

Järn

Barn och unga växer fort och har därför stort behov av järn. Bland tonårstjejer är det inte ovanligt med järnbrist. Det beror framför allt på blodförluster i samband med menstruationen, men maten

kan också ha betydelse. För tjejer med järnbrist är det viktigt att få råd från vården om mat och eventuella järntillskott.

Järn finns främst i inälvs- och blodmat, som leverpastej och blodpudding. Det finns även i kött, fisk, ägg och vegetabiliska livsmedel, som baljväxter, fullkornsprodukter, nötter, frön och torkad frukt.

Det finns två typer av järn, hemjärn och icke-hemjärn. Hemjärn är lättast för kroppen att tillgodogöra sig och finns i kött och blodmat. Vegetabiliska livsmedel innehåller endast icke-hemjärn, som inte tas upp lika effektivt. Vissa ämnen i maten underlättar upptaget av icke-hemjärn från maten, till exempel C-vitamin och den så kallade ”köttfaktorn” i kött och fisk. För att öka upptaget av järn kan därför C-vitaminrika livsmedel serveras i anslutning till en måltid. Genom att servera en liten mängd kött, fågel eller fisk till den växtbaserade maten kan den så kallade ”köttfaktorn” förbättra upptaget av icke-hemjärn.

Andra ämnen som hämmar järnupptaget är till exempel fytinsyra, som hämmar upptaget av icke-hemjärn i spannmål och baljväxter. Fytinsyra bryts till viss del ner genom långtidsjäsning av bröd och surdegsbakning. Groddning av baljväxter och frön minskar också mängden fytinsyra. Kalcium i mejeriprodukter kan hämma upptaget av både icke-hemjärn och hemjärn.

Kalcium

Kalcium behövs för skelett och tänder. Kalcium finns i de flesta livsmedel, allra mest i mejeriprodukter och bladgrönsaker. Vegetabiliska alternativ till mjölk är ofta berikade med kalcium. Stora mängder kalcium, som i mjölk, kan hämma upptaget av järn. Därför är det viktigt att barn dricker lagom med mjölk och andra mejeriprodukter. 3,5–5 deciliter magra mejeriprodukter om dagen brukar vara lagom, det bidrar med kalcium, D-vitamin och annan viktig näring.

D-vitamin

D-vitamin behövs för att ta upp kalcium, bilda skelett och tänder och för ett fungerande immunförsvar. D-vitamin är ett av de få vitaminer barn riskerar att få för lite av i Sverige. D-vitamin får vi från maten och genom att D-vitamin bildas i huden när vi är ute i solen på sommaren. För att täcka behovet behövs tillräckligt med mat som är naturligt rik på D-vitamin, exempelvis fet fisk, och mat som är berikad med D-vitamin. I Sverige berikas de flesta mejeriprodukter, växtbaserade drycker, smörgåsfetter och matfettsblandningar med D-vitamin. Ägg och kött innehåller också en del D-vitamin. En del barn rekommenderas tillskott med D-vitamin, se Livsmedelsverkets webbplats.

Folat

Folat (folsyra) behövs för ämnesomsättningen och för bildningen av röda blodkroppar. De bästa källorna till folat är mörkgröna bladgrönsaker, kål, bönor, kikärter, linser, frukt och bär. Även fullkornsprodukter, fil och yoghurt bidrar med folat. Om skollunchen inkluderar minst 100 gram grönsaker och även fullkornsprodukter och mejeriprodukter ibland ger den oftast tillräckligt med folat.

Uppföljning, dokumentation och näringsberäkning

Skollagen ställer krav på att skolmåltiderna ska vara näringsriktiga. För att veta att maten som serveras innehåller lämplig mängd energi och näring, och därmed uppfyller lagkraven om näringsriktighet, behöver verksamheten följa upp måltidernas näringsmässiga kvalitet. Det kan göras på olika sätt:

- Att näringsberäkna skolmatsedlar är ett sätt att kvalitetssäkra och dokumentera näringsinnehållet i skolans måltider. För kök som har näringsberäknade menyer är det viktigt

att de beräknade recepten också följs. Ofta kan kryddning och andra mindre justeringar göras utan att näringsinnehållet påverkas men det är viktigt att stämma av ändringar och tillägg med den som gjort beräkningen.
- Ett annat sätt att säkerställa den näringsmässiga kvaliteten är att utgå från rekommendationerna om livsmedelsval i Tabell 6, på sidorna 34-36, som grundar sig på de nordiska näringsrekommendationerna.

Val av matfett, mejeriprodukter och saltmängd har betydelse för måltidernas näringsinnehåll. Därför är det viktigt med en bra dialog och samverkan mellan de som menyplanerar och de som lagar maten.

Att näringsberäkna en meny

De skolor och kommuner som gör kvalitetssäkringar med näringsberäkning behöver kompetens kring metodik och tolkning av beräkningarna. Viss vägledning till detta finns i ”Referensvärden för energi och näringsämnen – En sammanfattning av de nordiska näringsrekommendationerna, NNR 2023”, på Livsmedelsverkets webbplats.

I en näringsberäkning ska allt som eleven erbjuds ingå – mat, såser och tillbehör, frukt, grönsaker, dressing, bröd, smörgåsfett och måltidsdryck. Det är önskvärt att måltiderna uppfyller näringsrekommendationerna både med och utan måltidsdryck eftersom många väljer att dricka vatten till maten. Näringsberäkningen bör göras på samtliga serverade rätter under minst fyra veckor.

För att näringsberäkningen ska ge tillförlitliga resultat är det viktigt att:

1. Beräkningen omfattar minst fyra sammanhängande veckor och visar lunchernas genomsnittliga innehåll av energi och näring.
2. Näringsinnehållet beräknas för åtminstone följande: Energi/portion (MJ eller kcal), fett, mättat fett, fleromättat fett, kolhydrater, protein, fibrer, vitamin C, vitamin D, folat, järn och salt.
3. Näringsvärden för råvaror hämtas i första hand från Livsmedelsverkets livsmedelsdatabas. Alla sammansatta ingredienser (hel- och halvfabrikat) bör ha produktspecifika angivelser av näringsinnehåll, åtminstone för de näringsämnen som nämns i punkten ovan.
4. Specialkosten behöver näringsberäknas separat om proteinkällan, exempelvis fisk, ägg eller mejeriprodukt, utesluts eller ersätts av något som inte är näringsmässigt likvärdigt. Samma sak kan behövas då spannmålsprodukter utesluts, vilket särskilt kan påverka näringsämnen som järn, folat och fibrer.
5. Beräkningsprogrammet bör ta hänsyn till näringsförändringar vid tillagning, alternativt anges ingredienser i tillagad form och mängd.
6. Beräkningen ska inkludera allt som eleven erbjuds, även måltidens tillbehör. Det är dock önskvärt om måltiderna uppfyller näringsrekommendationerna både med och utan måltidsdryck eftersom många väljer att dricka vatten till maten.
7. Det finns rutiner för att säkerställa att den beräknade menyn och recepten är de som faktiskt serveras i skolan.

Konsumtionsmätningar och andra kvalitetsaspekter

Oavsett hur näringsinnehållet bedöms och följs upp är det viktigt att även följa upp hur mycket mat som eleverna faktiskt äter. Det är först i magen som maten gör nytta. Därför bör skolan regelbundet följa upp hur många som väljer att äta i skolrestaurangen och hur mycket mat som äts.

REMISS

Även andra aspekter av måltidskvalitet är viktigt att följa upp, som hur måltidsmiljön upplevs och hur lång tid eleverna har för att äta. De nationella målen och indikatorerna kan vara ett stöd i uppföljningen, utöver egna bedömningar, mätningar och elevenkäter.

Servering av lunchen

Skapa bättre förutsättningar för att maten ska ätas upp

Det finns många faktorer som påverkar vad eleverna väljer att äta i skolan, från egna preferenser och vanor kring maten till måltidsmiljön där maten äts. Hur man kan arbeta för att främja en trivsam måltidsmiljö beskrivs närmare i avsnittet *Trivsamma måltider*.

Nudging kan på svenska översättas till ”en mental knuff i rätt riktning”. Det är ett beprövat sätt att få människor att välja det bättre alternativet. Det fungerar genom att göra om miljön runt människan så att den förenklar det beteende man vill främja, utan att det krävs ett medvetet val. När det kommer till skolmåltider ska elever inte behöva ta ansvar för att göra hälsosamma val, det är bättre att göra det enkelt genom att bara erbjuda hälsosamma alternativ. När det gäller nudging i skolrestaurangen finns dock åtgärder som har visat sig effektiva.

Placering

Genom att placera grönsakerna först i serveringslinjen eller skriva ut det vegetariska alternativet först på menyn ökar chansen att det hamnar på tallriken. Att bjuda på en grönsak under tiden eleverna väntar i kön är ett annat exempel på nudging.

Tillgänglighet

Tillgänglighet innebär att de mer hälsosamma alternativen i exempelvis skolkafeterian är lättare att välja genom att det finns fler av dem, att de har bättre pris än de ohälsosamma och att de är mer lättåtkomliga.

Presentation

Hur något presenteras påverkar hur lätt eller svårt det är att ta för sig av det. När grönsaker och frukt serveras skurna i lagom stora bitar och placeras synligt och tilltalande, ökar sannolikheten att elever väljer dessa livsmedel.

Beskrivande

Att ge tilltalande men också beskrivande namn för exempelvis det vegetariska alternativet tydliggör vad det innehåller samtidigt som det presenteras på ett positivt sätt. Det är viktigt att namnen på rätterna beskriver vad de faktiskt är, exempelvis tomatsoppa snarare än vegetarisk soppa. För elever där ordet ”vego” eller ”vegetarisk” är negativt laddat, kommer inte marknadsföring av ”det vegetariska” alternativet heller att ge önskat resultat. Snarare kan det få motsatt effekt. De flesta skulle inte komma på tanken att kalla pannkaka eller potatisbullar för vegetariskt alternativ – trots att de är just det.

Språket som används bör vara åldersanpassat – beskrivningar som kan vara lämpliga för elever i lågstadiet kanske inte passar för äldre elever.

Läs mer om vad som formar våra matvanor i avsnittet *Goda måltider*.

REMISS

Uppmuntran och stöd från vuxna

Att vuxna som äter tillsammans med eleverna uppmuntrar dem att prova på eller smaka ökar sannolikheten för att elever äter grönsaker och frukt. Det kan också vara uppmuntran i skrift eller bild, exempelvis fina affischer eller bilder som främjar hälsosamma val i skolrestaurangen. Det är dock viktigt att måltiden får vara fri från tvång, pekpinnar och skuldbeläggande. Forskning[17] visar att informella regler kring att elever ska ta av eller smaka på all skolmat som serveras oundvikligen genererar motstånd hos elever. Elever som känner sig tvingade att äta mat kommer att hitta strategier för att undvika det.

Använd Tallriksmodellen

Tallriksmodellen kan användas pedagogiskt för att lära elever hur man kan lägga upp maten på tallriken på ett sätt som ger bra balans på måltiden.

Tallriksmodellen har tre delar – två större och en lite mindre. Den ena av de större delarna fylls med grönsaker och rotfrukter och den andra med potatis, pasta, ris eller andra spannmålsprodukter. I den mindre delen läggs kött, fisk, ägg eller bönor och linser.

Genom att till exempel ha en affisch på Tallriksmodellen eller en monter med exempeltallrikar från dagens rätter upplagda i linje med Tallriksmodellen kan eleverna se hur de kan lägga upp maten.

Vuxna förebilder

Vuxna som själva lägger upp mat enligt Tallriksmodellen, tar mycket grönsaker och pratar positivt om skolmaten är viktiga förebilder. Ett sådant agerande kan i förlängningen få stor betydelse för hur eleverna uppfattar maten, måltiderna och det sociala sammanhanget i skolrestaurangen. Studier[18] visar att det har positiv påverkan på elevers attityder till mat, inte minst till grönsaker.

Rädsla för ny mat

Att lära sig äta handlar mycket om att se och imitera andra. Barn följer sina föräldrar och andra vuxna – och kompisar – på sin resa från att iaktta ny och potentiellt ”farlig” mat till att själva våga prova. Efter tillräckligt många provsmakningar tolkar hjärnan maten som välbekant och ”ofarlig”. Det är naturligt att känna en intuitiv misstänksamhet och tveksamhet till mat vi inte smakat tidigare. Neofobi betyder rädsla för det nya och är som tydligast hos barn mellan två och sex år. Hos de flesta försvinner neofobin med tiden, medan den för andra kan hänga kvar upp i skolåldern.

[17] ANDERSEN, S. S., BAARTS, C. & HOLM, L. 2017. Contrasting Approaches to Food Education and School Meals. *Food, Culture & Society,* 20**,** 609-629.

[18] FRÖDÉN, S., OLSSON, C. & WALING, M. 2024. Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

REMISS

Att utöka den mat som barn accepterar

För att barn ska få så bra förutsättningar som möjligt att äta varierat kan det behövas lite hjälp med att bredda paletten av mat som de tycker om. Det finns många exempel på hur barn under trygga former både kan vilja och våga prova ny mat. Att skapa en förutsägbar och trygg måltidssituation är grunden för att måltiden ska bli en positiv upplevelse.

Utvärderingar bland barn i både förskola och skola visar att den så kallade Sapere-metoden ökar intresset för mat och minskar skepsis mot nya livsmedel. Sapere-metoden är utarbetad för att utveckla barns sinnen kopplad specifikt till mat. Här är tre sätt att bli vän med neofobin enligt Sapere-metoden:

Exponering – Låt barnet se och bekanta sig med livsmedlet många gånger utan tvång att smaka, det kan räcka med att lukta och peta till en början. Det kan behövas fler än tio exponeringar innan barnet accepterar maträtten. Att ha små smakskedar bredvid rätter ger möjlighet till små smakprov för att testa nya smaker.

Positiv information – Presentera okända maträtter på ett positivt och spännande sätt, ge information om var råvarorna kommer ifrån och hur de har tillagats.

Smakbryggor – Koppla ihop eller servera ett nytt livsmedel tillsammans med en mer välkänd och accepterad maträtt. Genom att associera maten till en välkänd maträtt förknippas de positiva känslorna för den rätten med den nya och det finns större chans för acceptans.

Läs mer om Sapere i avsnittet *Goda måltider*.

Individuella anpassningar av maten

Måltiderna i skolan behöver anpassas för elever med medicinska behov, funktionsnedsättning eller som av religiösa skäl inte äter all mat. Elevhälsan kan vid behov konsulteras vid individuella anpassningar. Det är dock rektor som ansvarar för att eleven får de anpassningar som hon eller han har behov av. Det är viktigt med en nära dialog och samverkan mellan elev, vårdnadshavare, måltidspersonal, rektor och elevhälsan eller externa kontakter som till exempel hälso- och sjukvården.

Även vid anpassade måltider bör måltiderna så långt som möjligt serveras på ett inkluderande sätt, så att ingen elev känner sig utpekad. Till exempel kan bufféservering underlätta för elever med olika behov och preferenser att komponera en måltid.

Vad är skolan skyldig att tillhandahålla?

Individuella anpassningar av maten kan vara en utmaning för skolkök som inte är resursmässigt anpassade för att kunna tillgodose många individuella önskemål. Livsmedelsverket rekommenderar att varje kommun och/eller skola − utifrån verksamhetens förutsättningar − beslutar hur långt och på vilket sätt man har möjlighet att tillmötesgå enskilda önskemål, utöver vad som är reglerat i lagstiftning. Laglig rätt till specialkost eller anpassningar av måltiden har elever med medicinska behov samt om önskemålet har samband med någon av de sju diskrimineringsgrunder som har fastställts i diskrimineringslagen, bland annat funktionsnedsättning, religion eller annan trosuppfattning. Lagen förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

I avsnittet *Säkra måltider* finns mer information om specialkost vid medicinska skäl och i avsnittet *Dokument som styr måltiderna* finns mer information om lagar och andra styrande dokument.

Anpassade måltider av religiösa skäl

Skolan ska erbjuda ett fullgott alternativ för elever som har önskemål om anpassad mat på grund av religion eller annan trosuppfattning. Vid religiösa regler handlar önskemålen ofta om typen av kött som serveras. Ur näringssynpunkt bedömer Livsmedelsverket att ett vegetariskt alternativ är ett fullgott alternativ till kött, eftersom näringsrekommendationerna kan uppfyllas även i en vegetarisk måltid. Dialog med elev och vårdnadshavare ger en bra grund för hur anpassningarna ska göras. Den anpassade maten ska förstås också vara god, näringsriktig och lagad med omsorg.

Önskemål av andra skäl

När det gäller önskemål om specialkost av annan orsak än de som har diskrimineringsgrund eller medicinska skäl finns inget krav på att skolan måste tillmötesgå dessa. Det kan till exempel gälla anpassade koster av etiska skäl eller så kallade livsstilsdieter. Vid sådana önskemål är det viktigt med en respektfull dialog mellan skola, elev och vårdnadshavare för att tillsammans finna en lösning som utgår från vad som är bäst för eleven och som är möjligt att lösa i praktiken.

Det är hälso- och sjukvården som har ansvar för kostråd när det gäller övervikt och obesitas. Särskilda dieter framtagna för viktminskning bör inte serveras till friska, växande barn utan särskild ordination.

Elever med behov av särskild mat på grund av tillstånd, sjukdomar eller neuropsykiatriska diagnoser bör få individuellt anpassat stöd från hälso- och sjukvården.

Vegetarisk och vegansk mat är inte specialkost

Livsmedelsverket betraktar inte vegetarisk mat som specialkost utan uppmuntrar måltidsverksamheter att servera mer mat från växtriket och dagligen erbjuda ett eller flera vegetariska alternativ som alla kan ta av.

Vegansk mat, då animaliska livsmedel helt utesluts, kan mycket väl serveras i skolan förutsatt att det finns goda kunskaper om mat och näringsämnen, noggrann planering och att berikade livsmedel används. Finns inte möjlighet att tillhandahålla varm lagad vegansk mat till de som enbart äter veganskt kan exempelvis en buffé utformas så att personer som önskar vegansk mat enkelt kan komponera en måltid utifrån sina preferenser.

Selektivt ätande

De flesta barn har en naturlig skepsis mot nya maträtter eller livsmedel och vissa barn äter mer selektivt än andra. Men det är samtidigt under barndomen vi har goda möjligheter att bredda och utveckla våra smakpreferenser. Skolan har en viktig roll att ge elever möjlighet att testa på olika slags mat. Forskning[19] tyder på att barn kan lära sig att tycka om all mat om de är i rätt omgivning och om den presenteras på ett tilltalande sätt. Förutsättningar som behöver finnas på plats är, förutom en trygg och trivsam måltidsmiljö, stöttning och uppmuntran samt att eleverna får chans att närma sig ny mat på olika sätt och i egen takt.

[19] LIVSMEDELSVERKET. SEPP, H., HÖIJER, K. & WENDIN, K. 2016. Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv -en litteraturgenomgång. *Livsmedelsverkets rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Förebyggande insatser för att säkerställa en tillgänglig måltidsmiljö

Måltiderna är en del av skoldagen, en tillgänglig lärmiljö ska därför även inkludera måltidssituationen. En viktig del i det förebyggande arbetet för att göra miljön tillgänglig är att skapa rutiner, strukturer och att göra generella åtgärder som förbättrar måltidsmiljön för alla elever. En god och tillgänglig måltidsmiljö kan innebära att färre extra anpassningar behöver göras för elever med särskilda behov. Grunden i arbetet bör utgå från ett förtroendefullt samarbete mellan skola, måltidsverksamhet och elever.

Läs mer om anpassad måltidsmiljö i avsnittet *Trivsamma måltider.*

Stöd och anpassning för elever med svårigheter i måltidssituationen

Det finns flera orsaker till att elever äter selektivt eller har svårigheter i måltidssituationen. Det kan vara allt från otrygghet, svårigheter att tugga och svälja eller någon form av ätstörning, som undvikande och restriktiv ätstörning (ARFID) eller anorexi. Det är viktigt att identifiera orsak så att rätt åtgärder kan sättas in.

För elever med stora svårigheter vid måltiderna kan stöd och professionell hjälp av hälso- och sjukvården med särskilt fokus på barns ätande behövas. Logoped, dietist eller psykolog är exempel på yrkesgrupper som kan ge stöd.

Anpassningar av maten

Förutom generella och i vissa fall individuella insatser i den sociala och fysiska måltidsmiljön kan det också behövas individuella anpassningar av menyn. För de elever som äter väldigt selektivt är det bra att fokusera på den mat som fungerar, utan att begränsa mer än nödvändigt.

Det är viktigt att involvera eleven i utformningen av anpassningarna så mycket som möjligt. Många kan äta från den ordinarie menyn, men kan ha lättare att äta mat som är ”oblandad”. Vissa elever kan behöva en enklare rullande meny med några utvalda rätter som de accepterar, med möjlighet att ta från den ordinarie buffén om och när det är möjligt. Huvudregeln är att det ska finnas möjlighet att plocka ihop en näringsriktig måltid. Att eleven får i sig tillräckligt med energi är prioriterat, framför näringsriktighet, för tillväxt och utveckling och för att klara av skoldagen. En anpassad meny behöver därför inte ha ett garanterat näringsriktigt innehåll, om den ordinarie buffén finns tillgänglig att komplettera måltiden med. Men genom tillräckligt med stöd vid måltiderna och åtgärder som förenklar för eleven i måltidssituationen kan behovet av anpassningar i själva menyn minska. En långsiktig plan, med målet att på sikt öka variationen av mat som accepteras är viktigt. Likaså att anpassningarna följs upp, förändras eller tas bort om behoven inte kvarstår.

Måltidsupplevelsen kan påverkas vid NPF

För många elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF), exempelvis ADHD och autism, kan mat och måltider kännas svårt, även om det inte gäller alla. Eftersom alla sinnen är involverade när vi äter blir måltidssituationen ofta särskilt krävande för personer som upplever sinnesintryck på ett annorlunda sätt. Sinnena reagerar ofta starkare eller annorlunda, vilket påverkar upplevelsen av matens smak, lukt och konsistens eller andra faktorer i måltidssituationen. Många med NPF äter selektivt och har svårt att få i sig tillräckligt med mat, men långt ifrån alla. Bland barn med NPF finns fler med undervikt, men även fler med övervikt och obesitas än hos barn utan NPF-diagnos.

Frukost, mellanmål och övrigt måltidsutbud i skolan

En skollunch täcker knappt en tredjedel av elevernas behov av energi och näring. Frukost och mellanmål behövs också för att eleverna ska orka med skoldagen. Skoldagens längd omfattar i

förskoleklassen och de två lägsta årskurserna högst sex timmar om dagen och i de högre årskurserna åtta timmar. Skoldagens längd beror på hur undervisningen organiseras på skolorna, men det är vanligt att eleverna i förskoleklassen och grundskolans lågstadium har skoldagar som är kortare än sex timmar om dagen. Merparten av Sveriges elever i förskoleklass och lågstadium går på fritidshem på eftermiddagen. I fritidshemmet integreras pedagogik och omsorg. Det framgår av skollagens förarbeten att i fritidshemmets omsorgsbegrepp ingår att servera näringsriktiga måltider.[20] I praktiken innebär det att mellanmål brukar serveras i fritidshemmet under eftermiddagen. På vissa skolor erbjuds även frukost före den obligatoriska skoldagens början.

Fler måltider under skoldagen

Även om elever behöver äta flera gånger under dagen har skollagens krav om kostnadsfria och näringsriktiga skolmåltider i förskoleklassen och grundskolan tolkats som att kraven endast innefattar lunchen[21]. Det finns elever som inte går på fritidshem och äldre elever som kan behöva mellanmål för att orka med skoldagen. I dagsläget är det upp till huvudmannen samt rektorn att avgöra om elever har rätt till fler måltider än lunch och måltider i fritidshemmet. Ur ett jämlikhetsperspektiv kan det finnas anledning att erbjuda fler kostnadsfria måltider, utöver lunch, på skolor med elever från mer resurssvaga familjer. En annan grund för att servera frukost och mellanmål på skolan kan vara att väga upp det ohälsosamma utbud som finns i skolans närmiljö.

Bra frukostar och mellanmål

För elever är frukost och mellanmål viktiga då de bidrar med en stor del av dagens totala närings- och energiintag. Genom att äta frukost får elever bättre förutsättningar att vara aktiva och lära sig. Forskning[22] har visat att frukost har positiv effekt på kognition, prestation, livskvalitet och välbefinnande. Att regelbundet äta frukost minskar risken för övervikt och obesitas hos barn. Genom att erbjuda frukost i skolan till de elever som inte äter frukost hemma får alla elever samma förutsättningar för hälsa och skolprestation.

En bra frukost eller mellanmål kan gärna planeras enligt nedan. Använd livsmedel som uppfyller kriterierna för Nyckelhålsmärkning.

- Fullkornsrik spannmålsprodukt: till exempel bröd och/eller flingor, müsli eller gröt.
- Proteinrikt livsmedel: till exempel pålägg, kokt ägg, syrad mjölkprodukt som fil, yoghurt eller motsvarande berikad vegetabilisk produkt, och gärna frön (som solros, pumpa, sesam) att ha på flingor mm. Ost innehåller många viktiga näringsämnen, men i stort sett inget järn. Järnrika pålägg är exempelvis hummus (kikärtsröra), makrill och vegetariska pastejer som alternativ till exempelvis påläggsskinka. Att servera fullkornsbröd och någon c-vitaminrik frukt eller grönsak till, främjar upptaget av järn.
- Grönsaker och frukt: till exempel skivade grönsaker som pålägg, skuren frukt och grönsaker att äta direkt, smoothies.
- Vatten eller mjölk som dryck.

[20] Prop. 2009/10:164 s. 404.
[21] Se prop. 1997/97:9 s. 80. Här uttalas bland annat: Att få tillgång till varierad och näringsriktig mat och tillsammans med andra barn och vuxna äta lunch kan anses som en del av läroplanens intentioner.
[22] MORRIS, Z. & SCHÄFER ELINDER, L. 2024. Betydelsen av skollunchens bidrag av näring och energi för elevers livsmedelskonsumtion, skolprestation och livskvalitet. *Livsmedelsverkets externa rapportserie.* Uppsala: Livsmedelsverket.

Servera inte söta och näringsfattiga livsmedel, som fruktkräm, nyponsoppa, saft, glass eller fikabröd till frukost eller mellanmål. De ger för mycket socker och för lite näring.

Mellanmål – ett tillfälle att lära om mat

Mellanmål och frukost är ofta enkla att laga och något som eleverna kan hjälpa till med. Det är ett bra tillfälle att lära sig om livsmedel, hygien och näringsämnen samtidigt som eleverna tränar samarbete och får ta ansvar. Mellanmålet är ofta den första måltid som eleverna själva tar ansvar för hemma och i skolan finns möjlighet att visa hur ett bra mellanmål ser ut och kan varieras. Frukostar och mellanmål är också enkla att använda som en del av den pedagogiska verksamheten.

Bra utbud i skolkafeteria och varuautomater

Förutom skolrestaurangen erbjuder många skolor möjlighet att köpa annan mat eller fika, exempelvis i kafeteria eller varuautomat. Det kan vara värdefullt för elever som inte har ätit frukost på morgonen eller som går sena dagar i skolan.

En kartläggning från Livsmedelsverket visar att det är vanligt med godis, läsk och kakor i skolkafeterior. Men all måltidsverksamhet inom skolan bör omfattas av gemensamma riktlinjer eller policyer med utgångspunkt att främja elevers hälsa. Det gäller oavsett vem som ansvarar för utbudet.

Utbudet i kafeterian bör vara hälsosamt men samtidigt attraktivt för eleverna. Därför är det en fördel om utbudet arbetas fram tillsammans av elever, måltidspersonal och lärare.

Även om det finns en skolkafeteria ska det vara lätt för elever att dricka vatten under skoldagen, därför behöver kranvatten vara lättillgängligt i skolan.

Tips för ett hälsofrämjande kafeteriautbud:

- Erbjud Nyckelhålsmärkta produkter.
- Smörgåsar och wraps: bröd, pålägg av olika slag, knäckebröd med fyllning, grönsaker och varma mackor.
- Flingor/müsli med yoghurt eller fil, gröt med mjölk. Erbjud även vegetabiliska alternativ.
- Frukt, färsk eller skuren, fruktsallad, smoothie. Grönsaker, till exempel snacksmorötter.
- Frö-bars och osaltade snacks, som förpackade nötter.
- Erbjud vatten, smaksatt vatten, mjölk eller drickyoghurt med begränsad mängd socker. Drycker som är sötade med sötningsmedel är bättre än sockersötade, men kan vara frätande för tänderna.
- Undvik energidrycker.
- Begränsa utbudet av sockersötade drycker, godis, glass, fikabröd och salta snacks. Utrymmet för sådana livsmedel är mycket litet om eleverna ska få den näring de behöver varje dag. Därför är det bra om dessa inte erbjuds alls eller serveras en enstaka dag i veckan eller vid speciella tillfällen.

Gör de hälsosamma alternativen mer tillgängliga och attraktiva genom att prissätta likvärdigt eller billigare än andra produkter samt genom att lyfta fram dem med erbjudanden och information.

Skolkafeterians öppettider

För att så många elever som möjligt ska äta den lagade skollunchen är det olämpligt att skolkafeterian konkurrerar om matgästerna vid lunchtid. Bäst är om kafeterian har stängt under tiden lunchen serveras, men öppet för eleverna att köpa frukost och mellanmål på morgon och eftermiddag.

REMISS

Skollunchen konkurrerar med mat utanför skolan

Matutbudet i skolans närhet är en viktig del av elevers matmiljö och skolrestaurangen konkurrerar ofta med närliggande butiker och matställen. Så många som var tredje elev äter inte skollunch varje dag och äldre elever väljer oftare bort skollunchen än yngre. Vissa hoppar helt över lunchen, vilket är förknippat med en rad negativa konsekvenser. Andra lämnar skolområdet och köper något annat att äta. Mat som äts utanför skolan är sannolikt mindre hälsosam än skolluncherna. Det finns alltså mycket att vinna på att skapa bättre förutsättningar för att eleverna ska vilja äta i skolan. Förutom att skapa en trivsam måltidsmiljö finns andra sätt att undvika att eleverna går någon annanstans. Det finns till exempel skolor som har schemalagd lunch eller annan obligatorisk närvaro under skollunchen. Att skolkafeterian eller andra serveringsställen som kommunen eller skolan ansvarar för omfattas av kommunens kost- eller måltidspolicy eller andra styrande dokument är också viktigt för att skapa en gemensam inriktning och främja ett hälsosamt utbud.

REMISS

Säkra måltider

Maten som serveras i skolan ska vara säker att äta och alla elever ska kunna lita på att de inte blir sjuka av maten. Det gäller inte minst elever med allergi och överkänslighet. Därför behöver all personal, både de som lagar maten och de som deltar vid måltiden, ha kunskap om livsmedelssäkerhet och de rutiner som finns för att hantera, förebygga och åtgärda faror.

Säker i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Säkra måltider är en förutsättning för att eleverna ska känna sig trygga med att de inte blir sjuka av maten.

REMISS

Avsnittet i korthet

- Alla som hanterar måltider i skolan har kunskap om livsmedelssäkerhet och rutiner för att hantera risker.
- Alla som vistas i köket, vuxna liksom elever, är friska och följer hygienrutiner.
- Kall mat bör förvaras kallt, högst +4 °C, och varm mat förvaras tillräckligt varmt, minst +60 °C.
- Rätt mat serveras till rätt person – det finns rutiner för att säkerställa att elever med allergi och överkänslighet inte blir sjuka av maten.
- Personalen kan informera om matens innehåll till elever med behov av specialkost.

Mål och indikatorer för säkra måltider

Alla ska känna sig trygga med att maten i skolan inte orsakar sjukdom eller ohälsa vare sig nu eller i framtiden. Det är grundläggande. I dessa mål inkluderas därför aspekter kopplade till både allergi och överkänslighet, matförgiftning och sjukdomar som utvecklas över tid på grund av ohälsosamma matvanor (Tabell 8). Det första målet är därmed också nära kopplat till målen för näringsriktighet.

Tabell 8. Mål och indikatorer och uppföljning för Säkra måltider

Nationella mål	**Indikatorer**	**Uppföljning**
Skolmåltiderna är lika säkra att äta för personer med matallergi och/eller celiaki som för personer utan matallergi och/eller celiaki.	Antal allergiska reaktioner per år som kan kopplas till maten som serveras i skolan.	Utvecklas.
	Andel av personalen i skolmåltidsverksamheten som har en storköksutbildning, kockutbildning eller liknande.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.
	Andel skolor per kommun som har rutiner för att anmäla allergisk reaktion (inkl. reaktion mot gluten) till livsmedelskontrollen.	Livsmedelsverkets kommunkartläggning.

REMISS

Livsmedelslagstiftningen

Den som serverar mat åt andra ansvarar enligt lag för att maten är säker och att korrekt information ges till matgästen. Ansvaret för att kraven i livsmedelslagstiftningen följs ligger hos livsmedelsföretagaren. Företaget kan vara privat eller offentligt. Livsmedelsföretagaren, i detta fall den som är måltidsansvarig, har ansvar för att maten är säker oavsett om den tillagas av kökspersonalen eller levereras från en annan verksamhet.

I ansvaret ingår att avsätta resurser så att all personal som lagar eller serverar mat kan utveckla sin kompetens samt följa upp att verksamheten lever upp till regler och rutiner när det gäller hygien, specialkost, märkning och information. Branschlinjerna Offentlig säker mat, utgiven av Sveriges Kommuner och Regioner, är framtagen för att göra det enkelt att kontrollera den egna verksamheten och följa livsmedelslagstiftningen. På Livsmedelsverkets webbplats och i Kontrollwiki finns fördjupad information, vägledning till lagstiftningen om livsmedel och livsmedelskontroll och information om vilka regler som gäller och vad de innebär.

Grundläggande rutiner för livsmedelshygien

Livsmedelsföretagaren ska säkerställa att personalen har tillräckliga kunskaper i livsmedelshygien för att hantera livsmedel på ett säkert sätt. Följande grundläggande hygienrutiner är särskilt viktiga:

- Alla som arbetar eller hjälper till i köket eller serveringen, såväl måltidspersonal som lärare, fritidspersonal och elever, ska vara friska och ha kläder som är lämpliga för arbetsuppgiften.
- Alla som arbetar med livsmedel och servering ska ha rena händer.
- Den kalla maten bör hållas kall (högst +4 °C) och den varma hållas tillräckligt varm (minst +60 °C). Kontrollera med termometer. De flesta bakterier växer till som bäst mellan +20 °C och +45 °C.
- Kyld mat som ska ätas varm hettas upp till minst +70 °C (kärntemperatur), då de flesta sjukdomsframkallande bakterier dör. Mat som tillagats och kylts ner på ett kontrollerat sätt och som avses ätas kall måste inte upphettas för att vara säker.
- Ytor och redskap ska hållas rena och torra.
- I tillagningsköket är det särskilt viktigt att hålla isär råvaror från mat som är färdig att ätas.
- Rutiner och möjlighet till handtvätt före måltiden bör finnas för elever och vuxna.
- Om eleverna äter i klassrummet är det viktigt att till exempel torka av bord och bänkar både före och efter måltiden med lämplig utrustning.
- Vid skolutflykt ska maten vara lika säker som på skolan. Därför behöver egenkontrollsystemet även omfatta rutiner för utflykter och utomhusmatlagning. Personalen ska känna sig trygg genom att följa uppgjorda rutiner för exempelvis säkerhet, spårbarhet, hygien och allergi.

I rumstemperatur förökar sig bakterierna snabbt. Håll därför kall mat kall och varm mat varm.

Elever i köket

Att låta eleverna vara med i köket kan vara både lärorikt och roligt och det finns ingenting i lagstiftningen som hindrar att eleverna involveras i måltidsverksamheten eller deltar i matlagning på skolor. Men det är förstås viktigt att det finns tydliga rutiner och system även för detta. Samma krav gäller för eleven som hjälper till i köket som för den ordinarie personalen vad gäller exempelvis hygien. Mer information om matgäster i köket finns på Livsmedelsverkets webbplats.

Specialkost

Enligt Socialstyrelsens termbank är specialkost ”kost som är anpassad till ett visst sjukdomstillstånd”. Skolan är skyldig att tillhandahålla säker specialkost till elever med allergi, celiaki (glutenintolerans) och annan överkänslighet, samt vid andra medicinska diagnoser. Livsmedelverkets riktlinjer omfattar endast mat vid allergi- eller överkänslighetsdiagnoser. Socialstyrelsen ansvarar för råd vid andra sjukdomar som kräver kostbehandling.

Regelverk som styr specialkost

Specialkost och anpassade måltider inom skola är ett komplext område som styrs av många olika lagstiftningar och myndigheter, exempelvis:

- Skollagen (210:800) – ställer krav på kostnadsfri och näringsriktig mat till alla elever i de obligatoriska skolformerna. Huvudmannen ansvarar för att lagen följs. Skolinspektionen ansvarar för tillsyn.

- Diskrimineringslagen (2008:567) – syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Huvudmannen ansvarar för att lagen följs. Diskrimineringsombudsmannen ansvarar för tillsyn.

- Livsmedelslagstiftningen – reglerar att maten som serveras ska vara säker att äta och ingen ska bli lurad. Av särskild vikt för detta område är bland annat regler om säkra livsmedel (EG nr 178/2002), om information/märkning (EU nr 1169/2011), om livsmedelshygien (EG nr 852/2004) samt om glutenfritt (EU nr 828/2014). Livsmedelsföretagaren ansvarar för att lagen följs. Kommunal kontrollmyndighet gör kontroll.

Annat stöd kring specialkost

Det är flera lagstiftningar och myndigheter som styr området specialkost och anpassade måltider. Eftersom det saknas myndighetsgemensamma riktlinjer finns det, i vissa frågor, utrymme för olika tolkningar av lagen på kommun- och verksamhetsnivå. Branschföreningen Kost & Närings nationella rekommendationer för specialkost och anpassade måltider i förskola och skola kan ge god vägledningen då den har tolkat lagstiftningen och hittat vägval för att förenkla för branschen att tillgodose god och näringsriktig mat för alla.

Läs om anpassade måltider i avsnitten *Näringsriktiga måltider* samt *Trivsamma måltider*.

Specialkost till elever med allergi och annan överkänslighet

Att vara allergisk eller intolerant mot mat innebär att man inte tål mat som de flesta andra kan äta. Det ämne som kroppen reagerar på benämns ofta allergen. I specialkost till personer med matallergi eller celiaki utesluts allergenet. Vid laktosintolerans begränsas innehållet av laktos (mjölksocker). Det är viktigt att de uteslutna livsmedlen ersätts med livsmedel som ger måltiden ungefär motsvarande näringsinnehåll.

REMISS

De vanligaste allergi- och överkänslighetsdiagnoserna beskrivs nedan.

Allergi (IgE-förmedlad matallergi)

Orsakande ämnen/allergener
Särskilda proteiner i mat (exempelvis i mjölk, ägg, fisk, skaldjur, jordnötter, soja, olika nötter, sesamfrö och vete).

Symtom
De vanligaste symtomen är magont, kräkningar, diarré, hudutslag och astma. Ett livshotande tillstånd kallat allergisk chock kan inträffa. Även tillväxthämning kan vara ett symtom. Allergi mot mjölk och ägg växer ofta bort före skolåldern.

Celiaki (glutenintolerans)

Orsakande ämnen/allergener
Gluten som finns i vete, råg, korn och dinkel (spelt). Vanlig havre är oftast förorenad med gluten (specialframställd havre märkt ”glutenfri” finns).

Symtom
Tunntarmen skadas och inflammeras av gluten. Kan ge symtom relaterade till näringsbrist, till exempel tillväxthämning och trötthet. Magont, kräkningar och diarré kan vara akuta besvär. Livslång sjukdom.

Laktosintolerans

Orsakande ämnen/allergener
Laktos (mjölksocker).

Symtom
Magont, gaser, diarré. Utvecklas sällan före skolåldern.

Läs mer om allergi, celiaki och laktosintolerans på Livsmedelsverkets webbplats.

Skilj på mjölkproteinallergi och laktosintolerans

Mjölkproteinallergi och laktosintolerans är två helt olika tillstånd.

Vid mjölkproteinallergi tål man inte proteinerna i mjölken och måste utesluta all sorts mjölkprodukter. En person med mjölkproteinallergi ska aldrig serveras laktosfri mjölk, ost eller någon annan form av mjölk. Om en allergisk person får i sig det hen inte tål kan det ge mycket allvarliga och i värsta fall livshotande symtom. Även mycket små mängder, som en droppe mjölk, kan framkalla en reaktion hos en känslig mjölkproteinallergiker.

Vid laktosintolerans får man besvär av mjölksocker och kan behöva begränsa intaget av mjölkprodukter. Hur mycket laktos man tål varierar. De flesta kan få i sig den mängd laktos som finns i en deciliter mjölk dagligen utan symtom, en del tål mer än så. Hårdost innehåller ingen laktos och kan ätas av de med laktosintolerans. I tabellen ovan beskrivs symtomen vid mjölkproteinallergi och laktosintolerans.

REMISS

Medicinsk bedömning och läkarintyg

Det är inte reglerat i skolans styrdokument vilken typ av intyg som behövs för att kunna fatta beslut om särskild kost eller anpassning. Läkarintyg eller någon annan typ av medicinsk bedömning är ett verktyg för att säkerställa att skolans miljö anpassas till barnets behov och för att klargöra att behovet av specialkost är medicinskt befogat. I det vårdförlopp om IgE-förmedlad matallergi som Sveriges Kommuner och Regioner har tagit fram finns en mall för hur ett läkarintyg kan utformas. I vårdförloppet anges även att barn med diagnostiserad IgE-förmedlad matallergi bör följas upp årligen.

Det är viktigt att elever med allergi eller överkänslighet har fått en korrekt diagnos. Ett krav på diagnos kan vara bra ur ett barnperspektiv, för att försäkra sig om att eleven har fått rätt utredning och kostbehandling, men även för att friskförklara och inte begränsa maten eller måltidsmiljön i onödan. Celiaki är exempel på en livslång sjukdom, medan allergi mot mjölk och ägg växer bort hos många barn. Vid allergi mot ägg eller mjölk kan ett uppdaterat läkarintyg vara viktigt för att få information om allergin kvarstår eller vuxit bort. Kontakter med vårdgivare och utredningar tar ofta tid, därför är det viktigt att så långt som möjligt tillmötesgå elevers behov av specialkost eller måltidsanpassningar under tiden utredning pågår.

Planering av specialkost

Vid måltiden i skolan hanteras många ingredienser som kan orsaka överkänslighet eller allergi. Mat som utger sig för att vara fri från ett allergen ska inte innehålla detta i en sådan halt att en allergisk eller överkänslig person reagerar på livsmedlet. För gluten- och laktosfria livsmedel finns särskilda gränsvärden. Mjölk, ägg, fisk, spannmål och andra allergena livsmedel kan ge allvarliga reaktioner även vid små mängder. Därför är det viktigt att skolan har noggranna rutiner för att elever med allergi och överkänslighet får rätt mat.

Det är viktigt att den som ansvarar för specialkosten har särskild kompetens på området och fortbildas regelbundet, men all personal som hanterar och serverar mat i skolan behöver ha kunskap om allergi och överkänslighet. En vanlig orsak till att elever reagerar på allergen i maten är att något går fel vid serveringen, till exempel att mat som innehåller mjölk eller ost serveras till elever med mjölkallergi. Därför är det viktigt att all personal, även lärare och personal på fritids som är med eleverna under måltiderna, har kunskap om allergi och överkänslighet.

Specialkosten ska förstås också vara god, näringsriktig och lagad med omsorg. Tänk också på att involvera eleverna vid planeringen av specialkosten. Det finns risk för att elever med allergi och överkänslighet känner sig oroliga eller utpekade vid måltiden. Elever med allergi och överkänslighet har samma rätt till positiva måltidsupplevelser som sina kompisar.

Några viktiga hållpunkter i planeringen av specialkost

Ha kunskap om elevernas allergi och överkänslighet

- Uppdaterad information (exempelvis intyg)
- Kompetens och kontinuerlig utbildning

Ha kunskap om matens innehåll

- Recept
- Ingrediensförteckningar
- Inköp
- Spara förpackningar
- Märk uppackade livsmedel och den färdiga maten

REMISS

- Använd inte nötter, jordnötter och sesamfrö i maten som serveras av skolan

Håll isär och håll rent

- Skyddad förvaring av råvaror
- Särskilda tillagningsytor och redskap, eller väl rengjorda
- Kök och maskiner rengörs regelbundet
- Handtvätt

Servera rätt

- Tydlig information till eleverna vid servering
- Personal att fråga
- Se till att elever med specialkost inkluderas och får en jämförbar måltidssituation som övriga elever
- Undvik kontaminering

Läs mer om allergi och överkänslighet på Livsmedelsverkets webbplats.

Undvik nötter i maten, men förpackade nötter i skolan går bra

Livsmedelsverket rekommenderar att nötter som mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, macadamianöt samt jordnöt och sesamfrö inte förekommer som ingrediens i maten som serveras av skolan.

Nötter och jordnötter utgör de vanligaste orsakerna till svåra allergiska reaktioner. Skolmaten serveras vanligtvis som buffé, och eftersom nötter, sesamfrö och jordnötter ofta förekommer som små bitar kan de lätt kontaminera andra livsmedel på buffén.

Solrosfrö och pumpafrö är exempel på näringsrika fröer som kan användas i skolmaten då det är ovanligt med allergi mot dessa.

Luftburna partiklar från jordnötter och nötter orsakar inte allvarliga allergiska reaktioner. Livsmedelsverket bedömer därför att nötter, jordnötter och sesamfrön kan förekomma i skolans lokaler. För att minimera risken för att elever med dessa allergier oavsiktligt får i sig nötter eller jordnötter, bör nötter och jordnötter som säljs i exempelvis skolans kafeteria vara färdigförpackade.

Rätt information till matgästen

Oavsett om maten är avsedd för någon med allergi eller ej måste den som ansvarar för måltiden känna till och kunna informera om vilka av de 14 vanligaste allergena ingredienser som ingår i maten. Läs mer om allergimärkning och informationsförordningen, som reglerar detta, på Livsmedelsverkets webbplats.

Rapportering av incidenter till kommunens livsmedelskontroll

Även om det finns bra rutiner för att förebygga att ingen blir sjuk av maten sker det ändå incidenter ibland. Då behöver verksamheten utreda vad som orsakat avvikelsen. Vissa avvikelser, som misstänkt

matförgiftning, har livsmedelsföretagaren eller måltidsansvarig skyldighet att rapportera till den kommunala livsmedelskontrollen. Rapporteringen är till för att utreda orsaker, förbättra rutiner och undvika att det händer igen. Det behöver inte vara hanteringen i köket som har brustit utan det kan vara fel på någon av råvarorna.

Misstanke om matförgiftning

Om matgästerna eller måltidspersonalen misstänker att mat som serverats i skolrestaurangen har orsakat matförgiftning ska det anmälas till livsmedelskontrollen. Den som är måltidsansvarig (livsmedelsföretagaren) ansvarar.

Allergiincident

Specialkosten kan ge upphov till en allergisk reaktion. Om specialkosten felaktigt innehåller den allergen den ska vara ”fri-från” är det angeläget att verksamhetsansvarig (livsmedelsföretagaren) informerar den kommunala livsmedelskontrollen. Svåra allergiska reaktioner mot skolmaten eller allvarligt tillbud rapporteras till Arbetsmiljöverket enligt Arbetsmiljölagen. Huvudmannen ansvarar för anmälan. Om källan till allergenet inte hittas i livsmedlens ingrediensförteckningar kan prov skickas till Livsmedelsverket för analys så att felmärkta livsmedel upptäcks.

Skadliga ämnen i maten

Mat kan innehålla ämnen som skadar vår hälsa. Det kan vara ämnen som finns naturligt i vissa växter, i marken där grödor växer eller miljöföroreningar som sprids i naturen och sedan hamnar i maten. Här är några råd som skolan behöver ta särskild hänsyn till.

Tillaga baljväxter på rätt sätt

Lektiner finns i alla torkade och färska baljväxter, som bönor, linser, ärtor, haricotsverts och vaxbönor.

Lektiner kan orsaka illamående, kräkningar, diarré och magsmärtor om baljväxterna inte har tillagats på rätt sätt. Därför är det viktigt att följa instruktionen på förpackningen för hur de olika sorterna skall tillagas.

- Torkade bönor och ärtor behöver blötläggas och därefter kokas innan de kan ätas. Detta gäller även om man gör eget mjöl, pasta, biffar eller snacks av bönorna och ärtorna.
- Linser behöver inte blötläggas utan det räcker att koka dem enligt instruktion.
- Färska bönor och ärtor behöver ett snabbt uppkok innan de kan ätas.
- Blötläggningsspadet och kokvattnet ska inte användas i matlagning. Ett undantag är spadet från kokta kikärtor som kan användas istället för äggvita i matlagning och bakning.

Vissa fiskar bör inte serveras

Fisk innehåller många viktiga näringsämnen och barn och unga rekommenderas att äta fisk och skaldjur 2–3 gånger i veckan. Fisk från vissa områden kan dock innehålla förhöjda halter av miljöföroreningarna dioxin och PCB. Livsmedelsverkets råd är att barn och ungdomar inte bör äta de fiskarna oftare än 2–3 gånger per år. Av den anledningen bör följande fiskar inte serveras alls i skolan:

- Vildfångad lax och öring från Östersjön, Bottniska viken, Vänern och Vättern. Även lax som är fångad i älvarna omfattas.
- Vildfångad lax och öring från Östersjön, Bottniska viken och dess älvar, Vänern och Vättern.
- Strömming/sill från Östersjön och Bottniska viken. (Strömming och sill är samma fiskart. Sill kallas den söder om Kalmar, norr om Kalmar kallas den strömming).

- Vildfångad sik från Vänern och Vättern.
- Vildfångad röding från Vättern.

Fisk från vissa sjöar kan innehålla förhöjda halter PFAS och kvicksilver. För att minska risken att barn får i sig för mycket av fisk med förhöjda halter bör skolan inte regelbundet servera fisk från lokala sjöar och vattendrag.

Undvik vissa risprodukter på grund av arsenik

Riskakor och vegetabiliska drycker gjorda på ris innehåller ibland höga halter arsenik. Halterna är inte så höga att de innebär akuta risker, men arsenik är ett ämne man ska försöka få i sig så lite som möjligt av. Barn som regelbundet äter riskakor eller dricker risdrycker riskerar att få i sig höga halter. Små barn är känsligare än äldre barn och vuxna, därför rekommenderar Livsmedelsverket att barn under sex år undviker riskakor och risdrycker. Skolan kan servera risdrycker till barn över sex år, men variera gärna med andra berikade vegetabiliska drycker. Skolan bör däremot inte servera riskakor alls.

Vanligt ris kan också innehålla arsenik, men intaget blir oftast lägre jämfört med det från risbaserade drycker och riskakor. Det finns ingen anledning att sluta servera ris i skolan, men variera med potatis, pasta och andra typer av gryn. Om riset kokas på samma sätt som pasta, det vill säga med stort överskott av vatten som sedan hälls bort, minskar arsenikinnehållet i riset med mer än hälften.

Material i kontakt med mat

Material som kommer i kontakt med livsmedel finns reglerade i lagstiftningen. Lagstiftningen ska förhindra att ämnen med ohälsosamma egenskaper släpps ut i livsmedlen i halter som kan innebära en risk. Om en produkt är märkt med en glas/gaffel-symbol och det inte finns någon ytterligare information om användning ska produkten kunna användas under alla normala förhållanden för kontakt med livsmedel. Det gäller även produkter som uppenbart är avsedda för mat, exempelvis en gaffel, även om märkningen saknas.

För alla kärl och köksprodukter är det ändå viktigt att tänka på att materialet ska användas till det som det är tänkt för och att eventuella användningsanvisningar följs. Exempelvis glassbyttor eller sylthinkar är ofta tillverkade och testade för just glass och sylt, och det kan i vissa fall vara så att de inte heller är avsedda för upprepad användning eller avsedda för att tåla uppvärmning.

På Livsmedelsverkets webbplats finns mer information om säker användning av olika material i kök och servering och reglerna för material i kontakt med livsmedel.

REMISS

Miljösmarta måltider

Maten vi äter påverkar miljön, både positivt och negativt. En hållbar livsmedelskonsumtion innebär mer mat från växtriket och mindre från djurriket. Genom medvetna, miljösmarta val och minskat matsvinn kan måltiderna i skolan bidra till att minska matens miljöpåverkan och bidra till en positiv påverkan på biologisk mångfald och ekosystem.

Miljösmart i Måltidsmodellen

Livsmedelsverkets Måltidsmodell ger ett helhetsperspektiv på bra måltider. Modellens sex olika områden är beroende av varandra och alla är viktiga för att måltiderna ska skapa matglädje och bidra till hållbar utveckling. Miljösmarta måltider som äts upp och inte slängs är ett resultat av goda måltider i en trivsam måltidsmiljön, och belastar inte miljö inklusive klimat i onödan.

REMISS

Avsnittet i korthet

- De livsmedel som köps in påverkar miljön så lite som möjligt, till exempel genom ökad andel svenska och miljömärkta livsmedel.
- Fisk som köps in kommer från hållbara bestånd och har fiskats eller odlats med omsorg om miljön.
- Mängden kött begränsas och det kött som köps in väljs med omsorg om miljö och djurskydd.
- Grova, lagringsdugliga grönsaker och frukter väljs i första hand och varieras efter säsong.
- Matsvinnet i kök, vid servering och från tallrikar minimeras.

Nationella mål för miljösmarta måltider

Det övergripande målet är att skolmåltidernas negativa påverkan på klimat, biologisk mångfald och ekosystem har minskat och den positiva påverkan på biologisk mångfald och ekosystem har ökat. Dessa mål inkluderar därför indikatorer som följer klimatpåverkan, biologisk mångfald, matsvinn samt omställningen till en livsmedelskonsumtion med mer vegetabilier och mindre men mer hållbart producerat kött (Tabell 9).

Tabell 9. Nationella mål, indikatorer och uppföljning för Miljösmarta måltider

Nationella mål	**Indikatorer**	**Uppföljning**
Utsläppen av växthusgaser per kilo inköpta livsmedel är max 1,25 kg CO_2e	Genomsnittlig mängd CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
	Andel kommuner som har max 1,25 kg CO_2e/kg inköpta livsmedel till skolmåltider under en fyraveckorsperiod.	Utvecklas.
Minst 60 procent av livsmedel som används till skolmåltider är ekologiska	Andel av mängden inköpta livsmedel till skolmåltider märkt med KRAV och/eller EU-ekologiskt	Utvecklas.
Större andel av inköpta köttprodukter kommer från djur som genom bete bidragit till biologisk mångfald	Andel av mängden inköpt kött som är märkt med Svenskt Sigill Naturbeteskött, KRAV eller motsvarande krav på bete	Utvecklas.

REMISS

Minst 70 procent av ost, frukt och bär, grönsaker respektive matfetter är av svenskt ursprung	Andel av mängden inköpta livsmedel i respektive livsmedelsgrupp som är av svenskt ursprung	Utvecklas.
Matsvinnet har halverats och uppgår till maximalt: Serveringssvinn: 14 g Tallrikssvinn: 10 g Kökssvinn: 5 g	Genomsnittlig mängd matsvinn kopplat till skolmåltiderna	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.
	Andel skolor som har under 14 g serveringssvinn, 10 g tallrikssvinn och 5 g kökssvinn	Livsmedelsverkets nationella kartläggning av matsvinn.

REMISS

Miljösmarta matval

Livsmedelskonsumtionen påverkar miljön på olika sätt, både negativt och positivt. För att bli mer miljömässigt hållbara behöver måltiderna generellt innehålla mycket vegetabilier och en mindre del animalier. Genom att göra miljösmarta val vid menyplanering och livsmedelsinköp kan matens positiva miljöpåverkan öka och den negativa påverkan minska.

De största miljöutmaningarna kopplade till livsmedelskonsumtionen, både i Sverige och världen är kopplade till produktionens påverkan på klimat och biologisk mångfald. Livsmedelsproduktion kan även orsaka övergödning, spridning av kemikalier och utfiskning.

Men matproduktionen kan också ha positiv effekt på miljön och det svenska jordbruket har stor betydelse för uppfyllelsen av de nationella miljömålen. Exempelvis är de artrika naturbetesmarkerna i Sverige beroende av betande djur för att inte växa igen. Det behövs fler betande djur i det svenska landskapet för att restaurera igenvuxna betesmarker och för att nå miljömålet Ett rikt odlingslandskap. Svensk livsmedelproduktion bidrar med såväl miljömässiga som andra mervärden och står sig väl i jämförelse med andra länder. Exempelvis är den svenska användningen av växtskyddsmedel en av de lägsta i Europa. Klimatpåverkan från inhemsk odling behöver i växthus ligger bra till i ett internationellt perspektiv på grund av energieffektivisering och användning av förnybara bränslen.

I Tabell 10 sammanfattas kortfattat miljösmarta val inom olika livsmedelsgrupper. Miljösmarta matval handlar om att öka den positiva och minska den negativa miljöpåverkan från måltiden. Tabellen omfattar även beredskapsperspektiv för olika livsmedelsgrupper.

Tabell 10. Miljösmarta val inom olika livsmedelsgrupper

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
Grönsaker och frukt Här ingår frukt och bär, grönsaker, rotfrukter och baljväxter som ligger i sin skida, som gröna bönor och sockerärtor.	Ersätt en del animalier med grönsaker. Tåliga grönsaker som rotfrukter, kål och lök samt frukter som äpplen kan lagras länge, vilket bidrar till minskat matsvinn och mindre negativ miljöpåverkan. En ökad andel svenska livsmedel samt minskad andel tropiska frukter är bra ur miljösynpunkt. Ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter bidrar också.	De flesta frukter och grönsaker kan lagras utan kyl och har relativt lång hållbarhet. Konserverade eller torkade frukter och grönsaker är särskilt bra ur beredskapsperspektiv. Energitätheten i frukt och grönsaker är dock generellt låg, men näringstätheten är hög.
Spannmålsprodukter Med spannmål avses här främst de fem sädesslagen vete, korn, havre, råg och rågvete.	Servera en hög andel spannmål. Variera mellan olika spannmålssorter. En ökad andel svenska spannmålsprodukter samt ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt. Vattendränkta risodlingar påverkar klimatet mer än	Spannmålsprodukter har goda lagringsegenskaper, det gäller särskilt pasta och knäckebröd. Bröd har fördelen att det inte kräver någon tillagning.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
	spannmålsodlingar. Av klimatskäl bör därför inte ris användas mer jämfört med idag.	
Baljväxter Här ingår ärtor, bönor och linser, men inte de som ligger i sin skida, som sockerärtor och gröna bönor.	En ökad andel svenska baljväxter samt ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	Eftersom baljväxter är näringstäta och kan lagras länge utan kyla är de lämpliga ur beredskapsperspektiv. Konserverade baljväxter har fördelen att de inte kräver någon tillagning.
Potatis	En ökad andel svensk potatis samt ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	Potatis är lagringstålig, men kräver kokning eller annan tillagning.
Matfetter	En ökad andel rapsolja, särskilt svenskproducerad, samt minskad andel palmolja och kokosprodukter bidrar till miljömässig hållbarhet. Att öka andelen ekologiska eller andra miljöcertifierade matfetter är bra ur miljösynpunkt. Om palmolja används är det viktigt att välja certifierad palmolja och att sträva efter de certifikat som medför ökad spårbarhet*. *Certifikaten för Segregerad palmolja (eng. ”Segregated”) och Bevarad identitet (eng. ”Identity Preserved”) ger störst spårbarhet.	Vegetabilisk matolja är energität, lagringsbar utan kyl och har lång hållbarhet.
Fisk och skaldjur	Servera fisk och skaldjur som har fiskats på ett skonsamt sätt och kommer från hållbara bestånd eller har odlats på ett hållbart sätt. Musslor, sill, skarpsill och vitfisk har miljömässiga fördelar jämfört med laxfiskar och räkor. Miljöcertifierade produkter, exempelvis ASC, MSC och KRAV, minskar negativ miljöpåverkan.	Eftersom färsk och fryst fisk kräver kyl- eller frysförvaring och har kort hållbarhet är fiskkonserver och torkad fisk mer lämpliga ur beredskapssynpunkt.
Mejeriprodukter	Av klimatskäl bör mjölk- och mejeriprodukter inte användas mer jämfört med idag. En ökad andel svenska mejeriprodukter	Färska mejeriprodukter kan ätas utan tillagning, men kräver kylförvaring. Mjölkpulver och

REMISS

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
	samt ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	högpastöriserade produkter är mer lämpliga ur beredskapssynpunkt.
Rött kött och charkprodukter Denna grupp omfattar kött från nöt, gris, lamm, ren och klövvilt. Charkprodukter är processat kött som har rökts, behandlats med nitrit eller konserverats på annat sätt. Exempel är korv, bacon, kassler, rökt skinka, salami.	Minska mängden kött som serveras, det minskar matens klimatpåverkan. Av det kött som serveras är en ökad andel svenskt kött, kött från djur som betat naturbetesmarker i Sverige och kött från mjölkproducerande djur bra ur miljösynpunkt. Även en ökad andel viltkött och ren är bra. En ökad andel ekologiskt eller annat miljöcertifierat kött är bra ur miljösynpunkt. Charkprodukter, där fler delar av djuret tas tillvara, är bra ur miljösynpunkt.	Eftersom färskt och fryst kött och chark kräver kylförvaring och har kort hållbarhet är köttkonserver eller torkat kött mer lämpliga ur beredskapsperspektiv. De senare kräver inte heller någon tillagning.
Vitt kött inklusive charkprodukter Denna grupp omfattar kött från fågel, exempelvis kyckling och kalkon. Charkprodukter är processat kött som har rökts, behandlats med nitrit eller konserverats på annat sätt, exempelvis kycklingkorv och rökt kalkon.	Av miljöskäl bör rött kött inte ersättas med vitt kött. Av det kött som serveras är en ökad andel svensk fågel, ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter bra ur miljösynpunkt. Att använda värphöns och tuppar samt ta tillvara fler delar av djuren, till exempel i form av charkprodukter, bidrar till minskad miljöpåverkan.	Eftersom färskt och fryst vitt kött kräver kylförvaring och har kort hållbarhet är det inte lämpligt ur beredskapssynpunkt. Konserverade produkter är däremot mer lämpliga.
Ägg	En ökad andel svenska ägg samt ekologiska eller andra miljöcertifierade produkter är bra ur miljösynpunkt.	Ägg är näringstäta och har relativt lång hållbarhet även utan kylförvaring. Tillagning av ägg är snabb och kräver inte mycket vatten. Ägg är därför bra ur beredskapssynpunkt.
Köttersättningsprodukter inklusive hybrider mellan animalier och vegetabilier I gruppen ingår exempelvis färs, korvar, bollar och biffar baserade på vegetabiliska proteinkällor	Att servera produkter med hög andel vegetabilier kan minska måltidens klimatpåverkan. Produkter som tar tillvara biprodukter från annan produktion bidrar till ett effektivare livsmedelssystem. En ökad andel ekologiska eller andra miljöcertifierade	Ur beredskapssynpunkt är torkade eller konserverade produkter bättre än kylda eller frysta.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Miljösmarta matval	Beredskap
	produkter är bra ur miljösynpunkt.	

I rapporten L-2025 nr 04. Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen. Hanteringsrapport, på Livsmedelsverkets webbplats, finns mer information om miljö- inklusive klimatpåverkan från de olika livsmedelsgrupperna samt om svenskproducerat, ekologiskt och miljömärkt.

Andra viktiga insatser för att minska miljöbelastningen är till exempel att minska energianvändningen i köket, samordna transporter och efterfråga fossilfria transportmedel, att minska användningen av engångsartiklar som inte går att återvinna samt att minska matsvinn och källsortera avfall.

Matsvinn

Det svenska och det globala matsvinnet är omfattande. I skolan slängs ungefär var sjätte portion, enligt Livsmedelsverkets undersökningar. Förutom att maten var planerad för att ge eleverna ork att prestera och må bra orsakar matsvinnet stor klimat- och miljöpåverkan och kostar mycket pengar.

Ett av målen i Agenda 2030, delmål 12.3, handlar om att halvera matsvinnet till 2030. För att följa utvecklingen kartlägger Livsmedelsverket regelbundet matsvinnet i offentlig måltidsverksamhet.

Lokala mål och uppföljning nycklar till minskat matsvinn

Matsvinn uppstår längs hela livsmedelskedjan och alla aktörer i livsmedelssystemet behöver bidra. Måltidsverksamheterna kan göra stor skillnad för att minska matsvinnet. Att sätta mål som sedan följs upp genom regelbundna mätningar är en bra utgångspunkt. Genom att mäta matsvinnet ökar kunskapen om var svinnet uppstår och vad som kan göras för att förebygga eller minska det. För att alla ska mäta på samma sätt har Livsmedelsverket tagit fram en nationell mätmetod.

Måltidsmiljön påverkar matsvinnet

Att matsvinn uppstår i skolrestaurangen handlar oftast inte om att det lagas för mycket mat, utan om att eleverna äter för lite av maten som serveras. Det är viktigt att matsvinnsarbetet inte orsakar rädsla för att prova nya rätter eller att eleverna tar för lite mat för att vara säkra på att slippa slänga den. Det behöver finnas utrymme för att prova nya smaker och rätter. Att måltidsmiljön upplevs trevlig och lugn och att det finns tillräckligt med tid att äta bidrar till att mer mat äts upp och mindre slängs. Det övergripande ansvaret för måltidsmiljön vilar oftast på rektor, som därmed har möjlighet att förbättra både miljön runt och organiseringen av skolmåltiden. Ett nära samarbete mellan måltidsverksamhet och skola är därför en förutsättning för ett framgångsrikt matsvinnsarbete.

Handbok för minskat matsvinn

Många offentliga måltidsverksamheter arbetar redan aktivt med att minska matsvinnet. För att stödja de som inte kommit lika långt finns Livsmedelsverkets *Handbok för minskat matsvinn*.

I handboken presenteras förslag på åtgärder i köken, i serveringen och den mat som slängs från tallrikarna. Åtgärderna bygger på erfarenheter från verksamheter som har varit framgångsrika i arbetet för att minska sitt matsvinn. Nyckeln är samarbete: mellan de som lagar och ansvarar för maten och de som är med då maten serveras och äts i skolan. Det handlar ofta om att kommunicera och involvera alla som är berörda. Måltidspersonalen kan framför allt påverka köks- och

serveringssvinnet medan lärare och rektor kan påverka serverings- och tallrikssvinnet. Alla bidrar till att förbättra förutsättningarna för en trivsam måltid som äts upp.

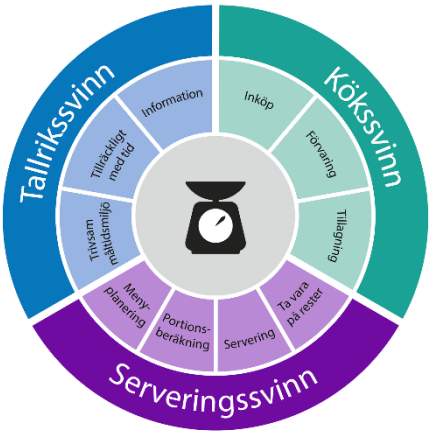

En övergripande process för matsvinnsarbetet kan se ut så här:

1. Samla och utbilda berörd personal om varför och hur man bör arbeta för minskat matsvinn.
2. Mät matsvinnet.
3. Presentera mätresultaten.
4. Diskutera vilka åtgärder som ska genomföras. Skapa en åtgärdslista.
5. Bestäm vem i ert kök/verksamhet som ska ansvara för respektive åtgärd.
6. Skapa rutiner, bestäm vem som ansvarar för vad och informera alla berörda.
7. Följ upp och fortsätt utvecklingsarbetet.

Matsvinnshandboken i sin helhet finns på Livsmedelsverkets webbplats. Där finns även information om den nationella metoden för mätning av matsvinn och ett mätprotokoll för att registrera matsvinnsmätningar.

Goda exempel och verktyg för miljösmarta måltider och minskat matsvinn:

WWF – One planet plate

One Planet Plate är ett verktyg för att underlätta val som gynnar både klimatet och den biologiska mångfalden. Läs mer på WWF:s webbplats.

RISE Klimatskalor

RISE har tagit fram en klimatskala för måltider respektive för livsmedel som stöd och vägledning för att göra klimatsmarta val vid både produktion, inköp, tillagning och servering av måltider. Läs mer på RISE webbplats.

Verktygslåda för minskat matsvinn

Genom ett samarbete mellan föreningen Frisk mat och Ekerö kommun har en verktygslåda för minskat matsvinn tagits fram. Den bygger bland annat på forskningsrapporter, Livsmedelsverkets handbok för minskat matsvinn, kommuners strategier och goda exempel. Den finns att ladda ner från Frisk mat:s webbplats.

REMISS

Beredskap för de offentliga måltiderna

Vår omvärld har förändrats och det gör att beredskapsfrågor har hamnat högre upp i organisationers prioriteringar. Målet med den svenska livsmedelsberedskapen är att hela befolkningen ska ha tillgång till säker mat och säkert dricksvatten vid kris, höjd beredskap och ytterst krig. Offentlig måltidsverksamhet är utpekad som en samhällsviktig verksamhet som behöver fungera även vid svåra samhällsstörningar. Det är avgörande för hur väl samhället kan hantera olika typer av störningar.

De offentliga måltiderna spelar en viktig roll för att en stor del av Sveriges befolkning ska få den mat och det vatten de behöver. De offentliga måltiderna är också en viktig del av Sveriges beredskap genom att de gör så att den som har vårdnaden om ett barn kan fortsätta gå till sitt arbete. I en kris måste samhällets viktigaste funktioner fungera. Därför är det nödvändigt att i förväg planera och arbeta för ett livsmedelssystem som är motståndskraftigt mot störningar.

Sverige har ett totalförsvar som består av militärt försvar och civilt försvar. En måltidsverksamhet med en beredskap som klarar olika typer av störningar är en viktig del av det civila försvaret. För måltidsverksamheter handlar det bland annat om att säkra tillgången på livsmedel, vatten, tillagningsmöjligheter och transporter vid olika typer av störningar.

Den civila beredskapen bygger på följande principer:

- Ansvarsprincipen – den som har ansvar för en verksamhet i normala situationer har också motsvarande ansvar vid störningar i samhället. Aktörer har ett ansvar att agera även i osäkra lägen. Den utökade ansvarsprincipen innebär att aktörerna ska stödja och samverka med varandra.
- Närhetsprincipen – samhällsstörningar ska hanteras där de inträffar och av de som är närmast berörda och ansvariga.
- Likhetsprincipen – aktörer ska inte göra större förändringar i organisationen än vad situationen kräver. Verksamheten ska under samhällsstörningar fungera som vid normala förhållanden, så långt det är möjligt.

Mer information om det svenska civila beredskapssystemet finns på msb.se.

Beredskap för måltidsverksamheten

För att en kommun ska kunna skapa bra förutsättningar för att stärka måltidsverksamhetens beredskap behöver det perspektivet finnas med i flera delar av kommunens verksamhet. Det är viktigt att också verksamhet i fristående förskolor och skolor kan fortgå så långt det är möjligt vid höjd beredskap och ytterst krig, även om det inte finns något reglerat ansvar för enskilda huvudmän att fortsätta bedriva sin verksamhet i sådana situationer. Det innebär att om en fristående huvudman inte kan fortsätta bedriva sin verksamhet så faller ansvaret tillbaka på hemkommunen. Därför är det angeläget att kommunerna planerar för att kunna tillhandahålla utbildning och skolmåltider för kommunens samtliga skolbarn, oavsett om de är inskriva på en fristående skola eller inte.

Alla beredskapshöjande åtgärder behöver inte vara dyra eller kräva många timmar att genomföra. Verksamheter kan exempelvis förbereda sig genom att kartlägga samarbetsaktörer, skapa nätverk,

identifiera sårbarheter och återkommande diskutera möjliga scenarier och hur man kan hantera dessa.

Måltidsverksamhet är komplex, sårbar och beroende av flera viktiga resurser som till exempel el, vatten, personal, utrustning, ändamålsenliga lokaler, IT och tillgång till livsmedel. För att säkra de offentliga måltiderna även vid störningar behöver arbetet ske med hjälp av eller tillsammans med andra verksamhetsområden. Det kan inte vara något som enbart engagerar den egna förvaltningen och nämnden.

Förutom medarbetare i måltidsverksamheten behöver förvaltningar som har huvudansvar för individer, som socialförvaltningen och barn- och utbildningsförvaltningen, också bli involverade. Även andra verksamheter som arbetar med samhällsplanering, som till exempel säkerhet- och beredskapsorganisationen, miljöförvaltningen, dricksvattenproducenter, kommunikationsavdelningen och krisledningsfunktionen behöver tas med i arbetet. Det kan även vara relevant att tänka utanför den egna organisationen och prata med närliggande kommuner, regioner eller företag om hur man kan samarbeta. Ta hjälp av beredskapssamordnare för att identifiera andra relevanta verksamheter och intressenter som behöver involveras i beredskapsarbetet.

Kontinuitetshantering – att ha en plan B

Det kan vara utmanande att hålla i gång den ordinarie måltidsverksamheten under en störning. Därför är det viktigt att vara förberedd för olika typer av händelser. Beredskapsarbetet ska bidra till att kommunen kan fortsätta sina viktiga uppdrag även vid samhällskriser, höjd beredskap och i värsta fall krig. Ett förebyggande arbete med kontinuitetshantering för måltidsverksamheten fokuserar på att kunna upprätthålla verksamheten på en acceptabel nivå oavsett störning.

Kontinuitetsarbetet ökar medvetenheten om sårbarheter och risker och är en förutsättning för att kunna ta fram reservplaner för olika händelser och scenarier. Det kan kännas svårt att i förväg ta fram specifika rutiner för en krissituation. Men genom att planera för en kris kan startsträckan för en omställning bli kortare och konsekvenserna av en störning lindras. Att öva och testa sina framtagna planer är ett bra sätt för att se hur de skulle fungera i verkligheten, vad som behöver förbättras samt för att se till att alla i organisationen blir involverade i arbetet.

Ta steg mot en stärkt beredskap

Arbetet med att stärka beredskapen för måltidsverksamheten ser olika ut i olika kommuner. Det kan finnas centrala beslut om ett uppdrag, eller så saknas det sådana och det är upp till måltidsorganisationen att på egen hand sätta inriktningen och forma uppdraget. Oavsett om det finns ett beslutat uppdrag eller inte så kan man alltid börja i det lilla – exempelvis genom att se över kontaktlistor, gå med i befintliga nätverk eller starta nytt, ta fram krismenyer och öva.

Livsmedelsverket har tagit fram *Beredskapshandbok för offentliga måltider* för att stödja måltidsorganisationer i deras arbete med beredskap för måltiderna. Handboken vänder sig framför allt till chefer för måltidsorganisationer och med hjälp av vägledning, andras erfarenheter, mallar och checklistor ger den stöd i arbetet med att ta fram egna beredskapsplaner för måltidsverksamheten. Livsmedelsverket har även tagit fram annat stödmaterial, kopplat till handboken, som kan underlätta i arbetet.

REMISS

Beredskap och hållbarhet är förenligt

Beredskapsarbetet ska skapa förutsättningar för kommunerna att fortsätta att servera offentliga måltider, även i kris, höjd beredskap och ytterst krig. Det arbetet kan organiseras på ett sätt som skapar flera mervärden och även är bra för miljön och för det lokala näringslivet.

De offentliga måltiderna har en viktig roll i omställningen till ett mer hållbart livsmedelssystem. Måltiderna i skolan, som utgör den största delen av de offentliga måltiderna, kan stödja utvecklingen av ett livsmedelssystem som är motståndskraftigt mot störningar samtidigt som matens negativa påverkan på miljön kan minska. Därför är det viktigt att ha både ett hållbarhets- och ett beredskapsperspektiv i det strategiska arbetet med att utveckla måltiderna i skolan.

Livsmedelsberedskap och hållbarhetsomställning kan och bör integreras för att säkerställa att investeringar inom båda dessa områden förstärker varandra, snarare än motverkar varandra. Forskning[23] pekar på att samhället bör nyttja hållbarhetsomställningen till att bygga beredskap och samtidigt uppnå ett mer resilient, eller motståndskraftigt, livsmedelssystem som blir mindre sårbart och bättre rustat för framtida kriser och störningar.

Åtgärder som bidrar till ett mer motståndskraftigt livsmedelssystem är exempelvis:

- att övergå till att använda vegetabilier som kan produceras i Sverige på ett hållbart sätt och som går att lagra länge. Det är exempelvis spannmålsprodukter, baljväxter, grova grönsaker och rapsolja. Samtidigt kan den typen av livsmedel gynna både hälsa och miljö.
- att öka andelen kött från djur med lägre behov av externa resurser, som foder och el. Det är bra ur ett miljöperspektiv och kan också vara bra ur beredskapsperspektiv. Exempel på sådant kött är svenskt naturbeteskött eller vildsvinskött.

För att bygga upp mer motståndskraftiga leveranskedjor så att livsmedel är tillgängliga när de behövs, kan en strategi vara att, utöver avtalen med större grossister, möjliggöra avtal med fler lokala, mindre företag. Genom att föra en aktiv dialog med lokala leverantörer och anpassa krav i upphandlingen utifrån kunskap om vad leverantörerna kan leverera kan kommunerna öka beredskapen i regionen, samtidigt som livsmedelsproducenterna får bättre förutsättningar för sina verksamheter.

Läs mer om miljösmarta måltider och hur man kan få med både miljö- och beredskapsperspektiv när man planerar sina inköp och menyer i avsnittet *Miljösmarta måltider.*

Läs mer om upphandling och hur man kan ha med ett beredskapsperspektiv i sitt upphandlingsarbete i avsnittet *Upphandling*.

[23] Mistra Food Futures, Policy brief - Improved preparedness with respect to food can be achieved through sustainable and resilient food systems – examples from Sweden, 2024

Upphandling – ett viktigt verktyg

Varje dag serveras drygt tre miljoner måltider inom offentlig sektor. Vad som köps in och serveras har därför stor betydelse för såväl matgästernas hälsa som miljön, djuren och producenterna. Genom att arbeta strategiskt med upphandling kan måltidsverksamheten bidra till kommunernas mål om ekonomisk, social och miljömässig hållbarhet.

Målet med inköp av livsmedel och måltidstjänster i skolan är att servera goda, näringsriktiga och hållbara måltider. Upphandling kan vara ett effektivt verktyg för att uppnå de målen. För måltidsverksamheten handlar det om att göra inköp utifrån verksamhetens förutsättningar och behov, och samtidigt ta hänsyn till politiska mål och ambitioner. Att öka andelen livsmedel som ger positiv påverkan på miljön och minska andelen med negativ miljöpåverkan bidrar bland annat till att nå:

- FN:s hållbarhetmål i Agenda 2030
- de nationella miljömålen
- den nationella livsmedelsstrategin
- kommunernas egna miljömål och livsmedelsstrategier.

Men det finns även andra aspekter som man kan välja att ta hänsyn till i en upphandling, till exempel beredskap och hälsa. En upphandlande organisation har stor frihet att definiera och bestämma bland annat vad som ska upphandlas, vilka egenskaper som ska vara uppfyllda och vilka mervärden som ska premieras så länge som det finns en koppling till föremålet för upphandlingen och att de grundläggande principerna för upphandling följs.

På Upphandlingsmyndighetens webbplats finns omfattande stöd för upphandling och inköp, exempelvis i form av hållbarhetskriterier som bland annat innehåller kravtexter, exempel på vilka bevis som finns samt information om hur kravet kan följas upp. Hållbarhetskriterierna är avstämda mot upphandlingslagarna, rådande praxis på upphandlingsområdet och de praktiska förutsättningar som gäller för offentlig upphandling. Kriterierna kan användas för att ta hänsyn till miljö, djurskydd och sociala villkor.

På samma sätt som i Upphandlingsmyndighetens hållbarhetskriterier kan krav om näringsriktighet formuleras med inspiration från kriterierna för Nyckelhålet. Eftersom krav som ”Nyckelhålsmärkt” inte preciserar vilka faktiska egenskaper som efterfrågas behöver dessa skrivas tydligt. Reglerna för Nyckelhålet handlar om salt, socker, fibrer, fullkorn och fett. Eftersom olika livsmedelsgrupper innehåller olika sorters näring och i olika mängd skiljer sig kriterierna åt för varje grupp. På Livsmedelsverkets webbplats finns förenklad information om vad som gäller för de olika grupperna. Kraven kan sedan verifieras med hjälp av till exempel Nyckelhålsmärkning, eller andra bevis som visar att produkten uppfyller Nyckelhålets kriterier. Notera att det inte är lämpligt att ställa krav på ”Nyckelhålsmärkt” eftersom det inte är transparent för leverantören vilka egenskaper som efterfrågas.

Det är viktigt att de krav som ställs är relevanta och proportionerliga i förhållande till syftet med upphandlingen. Allt för långtgående krav kan begränsa konkurrensen på marknaden och leda till onödigt höga kostnader. Det är också viktigt att endast ställa krav som verksamheten avser att följa upp.

Tillsammans med företag och grossister har branschföreningen Kost & Näring tagit fram en överenskommelse med syfte att etablera praxis på centrala områden inom den offentliga

REMISS

livsmedelsupphandlingen. Överenskommelsen innehåller bland annat principer om att inte ställa krav på längre hållbarhetstid än nödvändigt, eftersom dessa krav i många fall driver matsvinn.

Inköp av närproducerade livsmedel

Många kommuner har lokalt beslutade mål om att öka andelen lokal- eller närproducerade livsmedel i de offentliga köken. Enligt lagen om offentlig upphandling (LOU), är det inte tillåtet att ställa krav på ett specifikt ursprung. Det är inte heller tillåtet att gynna en enskild näringsidkare enligt kommunallagen. Det finns dock många andra möjligheter att skapa förutsättningar för lokala råvaror i offentliga kök. Nedan finns information om hur sådana förutsättningar kan skapas.

Vad är lokal- eller närproducerat?

Det finns ingen officiell definition av hur nära konsumenten en livsmedelsprodukt ska produceras för att kallas lokal- eller närproducerad. Det är därför upp till den upphandlande organisationen att själv ta fram en sådan definition, exempelvis för att kunna följa upp ett mål om andel närproducerat. Vilken definition som kan bli aktuell varierar mycket beroende på var i landet som upphandlingen sker och hur marknaden och förutsättningarna ser ut just där.

Skapa förutsättningar för närproducerat

För att möjliggöra att fler lokala, mindre företag kan få möjlighet att konkurrera om den offentliga affären finns det några viktiga punkter att tänka på:

- **Fokus på behov**
  Fokusera på vilka behov upphandlingen ska lösa i stället för att fokusera på detaljkrav i upphandlingsdokumenten – då kan nya lösningar växa fram, till exempel nya produkter eller samarbeten.
- **Inventera och för dialog**
  Kartlägg leverantörerna på marknaden och för dialog med både större och mindre leverantörer i närområdet. De har kunskap om utbud och förutsättningar, vad som kan levereras och på vilket sätt.
- **Dela upp**
  Bryt ut de livsmedelsgrupper där det finns lokala producenter, som exempelvis ägg, potatis, färskt bröd och färsk fisk. Grossistupphandlingen täcker sedan de delar som blir kvar, exempelvis fryst kött och kyckling, kryddor, mjöl, pasta och konserver.
- **Anpassa kraven**
  Anpassa krav på kvalitet och egenskaper utifrån kunskap om utbud och leverantörer. För att upphandla närfångad fisk till exempel kan egenskaper som hel, filead eller tärnad beskrivas, förutom exempelvis miljömärkning.
- **Tänk nytt**
  Tänk nytt och våga utmana traditionella upphandlingsförfaranden, utvärderingsmodeller och avtalsvillkor. Dynamiska inköpssystem (DIS) är ett exempel på en helt elektronisk metod för upphandling som kan öka möjligheterna att upphandla lokala leverantörer med säsongsvaror och begränsade volymer.

Mer information om att skapa förutsättningar för närproducerade varor på offentliga avtal finns på Upphandlingsmyndighetens webbplats.

REMISS

Upphandling av livsmedel utifrån ett beredskapsperspektiv

Tillgång till livsmedel är en förutsättning för att måltidsverksamheten ska kunna servera måltider. Samtidigt finns det flera risker som kan hota tillgången till livsmedel vid en kris, exempelvis brist på varor, IT-störningar eller logistikproblem.

Vid upphandling av livsmedel bör därför beredskapsperspektivet integreras i hela inköpsprocessen – från förberedelse och kravställning, till genomförande och förvaltning av avtalet. Flera funktioner kan behöva bli involverade, exempelvis upphandlingsansvariga, verksamhetsansvariga och beredskapsfunktioner. På så sätt kan man få en helhetsbild över vilka sårbarheter som finns och identifiera hur beredskapen kan stärkas.

Det är viktigt att ha en dialog med leverantörer, både för förvaltningen av befintliga avtal och inför att en ny upphandling ska genomföras. Genom att löpande kartlägga sårbarheter kan krisberedskapen förbättras.

Läs mer i beredskapshandbok för offentliga måltider.

Läs mer om upphandling till samhällsviktig verksamhet hos Upphandlingsmyndigheten.

Länkar och vidare hänvisning

Upphandlingsmyndigheten

Kost & Närings branschöverenskommelse

REMISS

Dokument som styr måltidsverksamheten

Lagstiftning, ansvarsfördelning och uppföljning

Det finns flera regelverk som reglerar måltiderna i skolan. Livsmedelslagstiftningen och skollagen är de två viktigaste.

Livsmedelslagstiftningen syftar till att maten som serveras ska vara säker och att ingen ska bli lurad av maten. Regelverket ställer krav på alla som hanterar livsmedel i hela kedjan från jord till bord.

Skollagen ställer krav på att skolmåltiderna i den obligatoriska skolan ska vara både kostnadsfria för eleverna och näringsriktiga.

De fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i de två regelverken uppfylls benämns livsmedelsföretagare i livsmedelslagstiftningen och huvudman i skollagstiftningen. Kommunen eller den enskilda huvudmannen anpassar ansvarsfördelningen efter sin organisation. Det är viktigt att det finns en tydlig ansvars- och arbetsfördelning för måltiderna i skolan, oavsett om det handlar om en fristående eller kommunal skola.

Livsmedelsföretagaren/huvudmannen kan delegera uppgifter men har alltid ansvar för att följa upp att verksamheten bedrivs i enlighet med bestämmelserna. Den som har fått uppdraget delegerat till sig ska veta om det samt ha mandat, kunskaper och resurser att sköta uppdraget. Det är viktigt att resultat från uppföljningar av måltidsverksamheten återkopplas till ansvarig nämnd/styrelse.

Livsmedelslagstiftningen – säkerhet, redlighet och spårbarhet i livsmedelshanteringen

De mest grundläggande förordningarna för verksamheter som berör måltider i skolan är Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 178/2002 av den 28 januari 2002 om allmänna principer och krav för livsmedelslagstiftning, om inrättande av Europeiska myndigheten för livsmedelssäkerhet och om förfaranden i frågor som gäller livsmedelssäkerhet och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 852/2004 av den 29 april 2004 om livsmedelshygien.

Dessa syftar till att säkerställa en hög skyddsnivå för människors hälsa och konsumenternas intressen när det gäller livsmedel. Säkerhet, redlighet (det vill säga att ingen ska bli lurad), samt spårbarhet är grundläggande begrepp i lagstiftningen. Det finns ytterligare EU-gemensam och nationell lagstiftning som reglerar andra områden närmare, till exempel om märkning och information och om dricksvatten.

I artikel 3 i förordning (EG) nr 178/2002 finns följande definitioner:

- Livsmedelsföretag: varje privat eller offentligt företag som med eller utan vinstsyfte bedriver någon av de verksamheter som hänger samman med alla stadier i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan av livsmedel.
- Livsmedelsföretagare: de fysiska eller juridiska personer som ansvarar för att kraven i livsmedelslagstiftningen uppfylls i det livsmedelsföretag de driver.

I artikel 2.1 i förordning (EG) 852/2004 om livsmedelshygien finns följande definition:

- Anläggning: varje enhet i ett livsmedelsföretag.

För en kommunal verksamhet innebär detta att en kommun, genom ansvarig nämnd, är livsmedelsföretagare och därmed ansvarig för att kraven i livsmedelslagstiftningen uppfylls. Köket i en förskola, grundskola, gymnasieskola och fritidshem är exempel på en enhet i ett livsmedelsföretag, det vill säga en livsmedelsanläggning.

För den fristående skolan är det aktiebolaget, handelsbolaget eller den enskilde näringsidkaren som är livsmedelsföretagare. I de fall livsmedelsverksamheten upphandlats från en entreprenör är det ofta entreprenören som är livsmedelsföretagaren. Livsmedelsföretagaren ska göra en anmälan om registrering till kontrollmyndigheten (miljö- och hälsoskyddsnämnden eller motsvarande i kommunen).

Varje anläggning ska ha ett hanteringssystem för livsmedelssäkerhet baserat på faror och risker i verksamheten. Det ska vara anpassat till verksamhetens art och omfattning och beskriva vad som görs för att uppfylla lagstiftningens krav. Det kan vara rutiner och kontroller för att säkerställa god hygien, spårbarhet och HACCP-baserade förfaranden. I ansvaret ingår också att se till att personalen har de kunskaper och den kompetens som krävs för att utföra arbetet på ett säkert sätt. Vilken typ och nivå på kompetens som krävs är inte specificerat i regelverket utan bedöms utifrån verksamhet och arbetsuppgifter. Kontrollmyndighetens livsmedelsinspektörer kontrollerar att livsmedelslagstiftningen följs.

Läs mer i branschriktlinjerna Offentlig säker mat utgivna av Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och på Livsmedelsverkets webbplats.

Skollagstiftningen

Enligt 1 kap. 4 § andra stycket skollagen (2010:800) ska hänsyn tas i utbildningen till elevers olika behov. Elever ska få stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. Skolan ska sträva efter att uppväga skillnader i elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. Av 1 kap. 10 § skollagen framgår att i all verksamhet som lyder under skollagen ska barnets bästa vara utgångspunkt. Med barn avses varje människa under 18 år. Barnets inställning ska så långt det är möjligt klarläggas. Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I förarbetena till skollagen anges att barns och elevers inflytande till exempel rör matsalen och därmed också måltider[24].

Enligt 1 kap. 5 § skollagen ska utbildningen utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Var och en som verkar inom utbildningen ska främja de mänskliga rättigheterna och aktivt motverka alla former av kränkande behandling. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

[24] Prop. 2009/10:165 sid 312

I skollagen ställs krav på att måltiderna i de obligatoriska skolformerna ska vara kostnadsfria och näringsriktiga[25]. Lagkravet gäller skolor med såväl offentliga som enskilda huvudmän. Tillsynsmyndighet är Skolinspektionen.

Skollagen innehåller ingen precisering av begreppet näringsriktig. I skollagens förarbeten framhålls dock att de svenska näringsrekommendationerna bör vara en utgångspunkt vid bedömningen av vad som är en näringsriktig måltid samt att "… det kan anses som en del av läroplanens intentioner att eleverna får tillgång till varierad och näringsriktig mat och äta lunch tillsammans med andra elever och vuxna"[26].

Utbildningen i fritidshemmet ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov[27]. Verksamheten ska präglas av omsorg om individen[28]. Notera att i fråga om fritidshemmet regleras måltider inte i skollagen eller anslutande författningar. Av förarbetena framgår dock att elevens utveckling ska ses som en helhet där pedagogik och omsorg integreras. I begreppet omsorg ingår även att eleverna serveras varierade och näringsriktiga måltider[29].

Systematiskt kvalitetsarbete

Skolmåltiden är att betrakta som en del av utbildningen[30]. Det innebär att skollagens bestämmelser om systematiskt kvalitetsarbete även ska tillämpas i fråga om skolmåltiden. Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera och följa upp utbildningen, analysera orsakerna till uppföljningens resultat och utifrån analysen genomföra insatser i syfte att utveckla utbildningen[31]. Det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras[32]. En näringsberäkning eller annan tillförlitlig näringsbedömning av den serverade maten bör därför utgöra en del i såväl planering, genomförande som uppföljning av skolmåltidens kvalitet. Det finns även goda skäl för skolan att inkludera en beskrivning av skolans arbete med skolmåltiderna som en del i kvalitetsarbetet.

Läroplanerna för de obligatoriska skolformerna

Av läroplanerna för de obligatoriska skolformerna[33] finns likalydande mål som anger att eleven efter genomgången utbildning i den angivna skolformen "har fått kunskaper om och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsan, miljön och samhället". Skolmåltiderna kan utgöra ett värdefullt pedagogiskt verktyg i skolans uppdrag kring livsstil, miljö och hälsa. Skolmåltiden är också en del i skolans sociala fostran då den ger tid för samtal om värdegrunder, normer, möjlighet att upptäcka tendenser till utanförskap och elever som inte mår bra.

---

[25] 9 kap. 8 § (förskoleklassen) 10 kap. 10 § (grundskolan), 11 kap. 13 § (anpassade grundskolan), 12 kap. 10 § (specialskolan), 13 kap. 10 § (sameskolan).
[26] Prop. 2009/10:165, sid 374
[27] 14 kap. 2 § skollagen
[28] Lgr 22, del 1 och 4
[29] PProp. 2009/10:165 s. 404.

[30] Prop. 2009/10:165 s. 633 samt prop. 2021/22:156 s. 34 f.
[31] 4 kap. 3 § skollagen
[32] 4 kap. 6 §
[33] Förordningen (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr22), förordningen (SKOLFS 2010:255) om läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22)
förordningen (SKOLFS 2010:250) om läroplan för specialskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (Lspec22) och förordningen (SKOLFS 2010:251) om läroplan för sameskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet (Lsam22).

I läroplanerna anges även att det svenska samhällets internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan är en social och kulturell mötesplats som kan stärka denna förmåga. Måltiderna kan med fördel användas för att skapa en nyfikenhet för möten mellan olika matkulturer, traditioner och vanor.

Barnkonventionen

Sedan den 1 januari 2020 är barnkonventionen svensk lag. Barnkonventionen innehåller 54 artiklar och fyra av dem är så kallade grundprinciper, som speglar konventionens syn på barn. Artikel 3 är dessutom en central princip och man brukar säga att resten av artiklarna ska ses i ljuset av denna. Artikel 3 handlar om att barns bästa i första hand ska beaktas när beslut fattas eller åtgärder genomförs som påverkar barn. Grundartiklarna är:

2 – alla barn är lika värda och har samma rättigheter

3 – barnets bästa ska beaktas i alla beslut som rör barn

6 – barns rätt till liv, överlevnad och utveckling

12 – alla barn har rätt att uttrycka sin åsikt och vuxna ska lyssna och beakta (efter ålder och mognad).

Alla barn och ungdomar upp till 18 års ålder har samma rättigheter, till exempel: att leva och utvecklas, växa upp i trygghet, skyddas mot övergrepp och respekteras för vad de tycker och tänker. Barn har också rätt att få näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, samt undervisning om näringslära (artikel 24, 2 c och e).

Sedan 2010 finns Strategi för att stärka barnets rättigheter[34] som syftar till att stärka barnets rättigheter i Sverige. Strategin, som godkänts av riksdagen, består av ett antal principer som uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter i Sverige:

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

Lagen om offentlig upphandling

Offentlig upphandling är en lagreglerad process som syftar till att främja fri rörlighet för varor och tjänster inom EU samt att säkerställa effektiv användning av skattemedel. Den regleras av lagen om offentlig upphandling (LOU), som bygger på EU-direktiv. Lagen gäller för upphandling av varor, tjänster och byggentreprenader, med vissa undantag. LOU omfattar upphandlande myndigheter, det vill säga statliga eller kommunala myndigheter.

[34]Prop. 2009/10:232

Diskrimineringslagen

Skolan kan också mötas av önskemål om individuellt anpassad mat exempelvis på grund av religiösa, etiska eller kvalitetsmässiga motiv. Diskrimineringslagen (2008:567) förbjuder diskriminering som har samband med kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder. Utbildningsanordnaren ska inom ramen för verksamheten bedriva ett förebyggande och främjande arbete för att motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter. Detta innebär bland annat att skolan vid måltidssituationer ska erbjuda ett fullgott alternativ för elever som har önskemål om anpassad mat som har samband med en diskrimineringsgrund, till exempel religion eller annan trosuppfattning. Det kan till exempel vara någon form av vegetariskt alternativ. Den anpassade maten ska förstås också vara god, näringsriktig och lagad med omsorg. När det gäller önskemål om individuellt anpassad mat utöver medicinska behov eller motiv som har samband med en diskrimineringsgrund, saknas tydliga ramar för vad skolan är skyldig att tillhandahålla. Individuella anpassningar av maten är en utmaning för offentliga måltidsverksamheter som inte är resursmässigt anpassade för att kunna tillgodose alla individuella önskemål. Livsmedelsverket rekommenderar att varje kommun och/eller skola – utifrån verksamhetens förutsättningar – beslutar hur långt, och på vilket sätt, man har möjlighet att tillmötesgå enskilda önskemål utöver vad som är reglerat i lagstiftningen.

Arbetsmiljölagen

Skolrestaurangen är en del av skolan och både elevers och vuxnas arbetsmiljö. Kraven på en god arbetsmiljö regleras i arbetsmiljölagstiftningen. Lagen syftar till att förebygga ohälsa, olyckor och att skapa en god arbetsmiljö genom att bedriva ett systematiskt arbetsmiljöarbete. Arbetsmiljölagen kan bli aktuell både när det gäller den fysiska och den psykosociala arbetsmiljön vid måltiderna. Om något går fel i hanteringen av exempelvis specialkost kan det regleras både i arbetsmiljölagstiftningen och i livsmedelslagstiftningen. Det är huvudmannen som ansvarar för elevernas och medarbetarnas arbetsmiljö men ansvaret är ofta i praktiken delegerat till chefen för verksamheten, exempelvis rektor. Arbetsmiljöansvaret för måltidspersonalen vilar på närmaste chef med delegerat arbetsmiljöansvar, exempelvis måltidschef.

Lokala styrdokument

Kommunen eller skolan kan fatta beslut om styrdokument på området mat och hälsa. Viktiga dokument i detta sammanhang kan vara exempelvis en folkhälsoplan eller måltidspolicy. Det är många som berörs av de frågor som gäller maten i skolan. Därför måste nedanstående planer och program anpassas till den egna organisationen.

Folkhälsoplan och måltidspolitiskt program

De flesta kommuner beskriver sina folkhälsomål i en långsiktig folkhälsoplan som vanligtvis bygger på den nationella folkhälsopolitik som riksdagen har antagit.

Det övergripande folkhälsomålet i Sverige är att samhället ska skapa förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen. För matens del gäller folkhälsopropositionens målområde 10: bra matvanor och säkra livsmedel. En viktig förutsättning för att målet ska nås är att många aktörer bidrar i det arbetet. Många kommuner har ett måltidspolitiskt program eller en måltidspolicy som redskap i arbetet för målområde 10.

REMISS

Det måltidspolitiska programmet kan också omfatta kommunens beslut gällande regeringens mål och inriktning för ekologisk produktion och konsumtion, samt åtgärder för att minska matsvinnet och måltidernas miljöpåverkan.

Förutom att komma fram till mål och ambitioner i kommunerna är det viktigt att tydliggöra ansvarsområden och ta fram en plan för uppföljning. En måltidspolicy kan tydliggöra målsättningarna inom områden som måltidskvalitet (till exempel näringsriktig, miljösmart, säker, god, trivsam och integrerad) och organisation (kompetens, mandat, ansvarsfördelning).

REMISS

Fördjupning

A-F

Andersen, S. S., Baarts, C. & Holm, L. 2017. Contrasting approaches to food education and school meals. *Food, Culture & Society.*

Barnombudsmannen – *Unga direkt: Ett sätt att lyssna på barn* [Online].

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket, 2024. *En hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion: Återredovisning av regeringsuppdrag.*

Folkhälsomyndigheten. *Sveriges folkhälsomål* [Online].

Frisk mat. En digital mötesplats med recept, tips och inspiration för offentliga måltidsverksamheter [Online].

Frödén, S. 2023. Skolmåltiden som en integrerad del av ämnesundervisningen. Læring gennem mad og måltider i grundskolen: Teori og praksis fra Danmark, Sverige og Norge. *Cappelen Damm Forskning.*

J-L

Jordbruksverket. 2016. *Svenska mervärden – kunskapsunderlag om mervärden inom svensk kött- och mjölkproduktion.*

Karolinska Institutet. 2024. *En frisk skolstart* [Online].

Kost & Näring. 2023. *Kost & Närings nationella rekommendationer för hantering av specialkost och anpassade måltider i förskola och skola.*

Livsmedelsverket, 2020. *Handbok för minskat matsvinn – för verksamheter inom vård, skola och omsorg.*

Livsmedelsverket, Jordbruksverket och Naturvårdsverket, 2025. *Fler gör mer: Handlingsplan för minskat matsvinn 2030.*

Livsmedelsverket. 2013. *Miljöpåverkan från animalieprodukter – kött, mjölk och ägg.*

Livsmedelsverket. 2018. *Riksmaten ungdom 2016–17: Så äter ungdomar i Sverige, del 1. Livsmedelskonsumtion bland ungdomar i åk 5, åk 8 och åk 2 på gymnasiet.*

Livsmedelsverket. 2018. *Riksmaten ungdom 2016–17: Så äter ungdomar i Sverige, del 2. Näringsintag och näringsstatus bland ungdomar i åk 5, åk 8 och åk 2 på gymnasiet.*

Livsmedelsverket. 2022. *Beredskapshandbok för offentliga måltider.*

Livsmedelsverket. 2023. *Referensvärden för energi och näringsämnen – en sammanfattning av de nordiska näringsrekommendationerna (NNR 2023).*

Livsmedelsverket. Frödén, S., Olsson, C. och Waling, M. 2024. *Sociala, fysiska och pedagogiska aspekter av skolmåltiden.*

Livsmedelsverket. Edwall Löfvenborg J, Sellberg F. 2024. 2024. *Tid för skollunch: Hur lång tid behöver eleverna vid matbordet?*

REVISS

Livsmedelsverket. 2025. *Agenda 2030 och offentliga måltider* [Online].

Livsmedelsverket. 2025. *Livsmedelsverkets generella kostråd för den vuxna befolkningen. Hanteringsrapport.*

Livsmedelsverket. 2025. *Nationella riktlinjer för måltider i skolan – hanteringsrapport*

Livsmedelsverket. Quetel, A-K. 2013. *Bedömning och dokumentation av näringsriktiga skolluncher – hanteringsrapport.*

Livsmedelsverket. Sepp, H., Höijer, K. & Wendin, K. 2016. *Barns matvanor ur ett sensoriskt och pedagogiskt perspektiv - en litteraturgenomgång.*

M-R

Mistra Food Futures. 2024. *Policy brief – Improved preparedness with respect to food can be achieved through sustainable and resilient food systems – examples from Sweden.*

Måltid Sverige. Ett nationellt kunskapsnav för måltider i skola, vård och omsorg [Online].

Naturvårdsverket. *Sveriges miljömål* [Online].

Nordiska ministerrådet. 2023. *Nordic Nutrition Recommendations 2023.*

Regeringskansliet. 2025. *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet.*

RISE. RISE Research Institutes of Sweden är ett statligt forskningsinstitut för hållbar tillväxt, där ett område är offentliga måltider [Online].

S-V

SKR. 2023. *Offentlig säker mat: Branschriktlinjer för offentlig säker mat* [Online].

Socialstyrelsen. Kunskapsguiden – ger metodstöd i att föra samtal med barn [Online].

Specialpedagogiska skolmyndigheten. Stödmaterial och utbildningar om tillgängliga lär- och måltidsmiljöer för barn och elever med NPF [Online].

Unicef. 2021. *Handbok för barns delaktighet och inflytande.*

Unicef. 2024. *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter* [Online].

Upphandlingsmyndighetens webbplats. Stöd för upphandling och inköp [Online].

Utbildningsrådet för hotell och restauranger (UHR). *Validering av kockar i offentliga kök: Så här går det till* [Online].

Världsnaturfonden WWF. *One Planet Plate* [Online].

REMISS

Tabell 11. Förslag på bra livsmedelsval för planering av näringsriktiga skolmenyer baserat på de nordiska näringsrekommendationerna.

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
Grönsaker, rotfrukter och frukt inklusive baljväxter i skida, som gröna bönor. Bönor, ärtor och linser, potatis och juice ingår ej	Fibrer, vitaminer som folat och C-vitamin, mineraler och antioxidanter. Innehållet varierar mycket mellan olika grönsaker, rotfrukter och frukter.	Minskar risken för flera former av cancer, hjärt- och kärlsjukdom och typ 2-diabetes.	- Servera till varje måltid	Minst 500–800 gram grönsaker, frukt och bär om dagen. Olika sorters grönsaker och frukter, med tonvikt på fiberrika sorter.
Baljväxter (linser, bönor, ärtor, sojaprodukter, tofu)	Protein, kolhydrater, fibrer och flertalet vitaminer och mineraler, bland annat järn.	Minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom och flera sorters cancer.	- Servera varje dag	Baljväxter bör vara en betydande del av kosten.
Spannmål som pasta, ris, bröd, och andra cerealier	Kolhydrater, fibrer, protein, järn, magnesium, zink och selen när fullkornsprodukter används. Raffinerade produkter, som vitt bröd innehåller mindre näringsämnen än fullkornsprodukter. Fullkornsris innehåller ofta högre halter arsenik än vitt ris.	Minskar risken för kranskärlssjukdom, tjock- och ändtarmscancer och typ 2-diabetes.	- Merparten av brödet som serveras vid lunchen och andra måltider bör uppfylla kriterierna för Nyckelhålsmärkning. - Ris, särskilt fullkornsris, serveras mindre ofta.	Minst 90 gram fullkorn per dag.
Potatis	Kolhydrater, fibrer (främst i skalet) C-vitamin, B6, niacin, folat, kalcium, fosfor, magnesium och kalium.	Det få studier som finns indikerar att potatis inte är associerat till varken hjärt- och kärlsjukdom eller dödlighet oavsett orsak.	- Servera friterad potatis i undantagsfall.	Potatis bör ingå som en betydande del av kosten.
Fisk och skaldjur	Protein, fleromättat omega-3 fett, D-vitamin, vitamin B12, jod och selen.	Minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, stroke och metabolt	- Servera minst 1 gång i veckan.	300–450 gram fisk per vecka (tillagad vikt) varav minst 200 gram per vecka bör vara fet fisk.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
		syndrom. Vissa fiskarter innehåller förhöjda halter miljöföroreningar, som dioxiner, PCB, PFAS och kvicksilver.	- Servera fet fisk minst 2 gånger per 4 veckor.	
Rött kött och charkprodukter	Protein, biotillgängligt järn och zink, vitamin B12 och flera andra mineraler och vitaminer, mättat fett och transfett i varierande grad. Charkprodukter innehåller mycket salt och mättat fett.	En hög konsumtion av rött kött, särskilt av chark, bidrar till ökad risk för tjock- och ändtarmscancer. Chark innehåller även salt och mättat fett och ökar därför risken för hjärt- och kärlsjukdom.	- Servera rött kött max 1–2 gånger per vecka varav chark max 1–2 gånger per månad.	Intaget av rött kött bör begränsas till högst 350 gram per vecka (tillagad vikt). Konsumtionen av chark rekommenderas vara så låg som möjligt.
Vitt kött från fågel	Protein, selen, tiamin, riboflavin, niacin, B6, B12. Bidrar även med biotillgängligt järn men i mindre mängd än rött kött. Vitt kött innehåller lägre andel mättat fett och högre andel omättat fett än rött kött.	Matfågel är ett näringsrikt livsmedel. Fågelkött bedöms varken ha positiv eller negativ påverkan på risken för kostrelaterad ohälsa. Däremot ökar charkprodukter från fågelkött risken för tjock- och ändtarmscancer.	- Servera inte fågel oftare jämfört med idag. - Begränsa mängden charkprodukter av fågelkött.	Konsumtionen av charkprodukter av vitt kött bör vara så låg som möjligt. Det finns ingen hälsobaserad rekommendation om obearbetat vitt kött.
Mjölk, fil och yoghurt	Protein, kalcium, jod, A-vitamin, riboflavin och vitamin D och B12. Magra mejeriprodukter innehåller mindre mängd mättat fett men samma innehåll av näringsämnen.	Mejeriprodukter med lågt fettinnehåll och/eller som är fermenterade (som yoghurt, fil och ost) minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, typ 2-diabetes och tjock- och ändtarmscancer.	- Vatten som måltidsdryck i första hand. Mager mjölk eller berikade vegetabiliska alternativ är också bra alternativ. - 3,5–5 dl magra mejeriprodukter per dag rekommenderas, vilket inkluderar mejeriprodukter i maten, till frukost och mellanmål och	350–500 ml mager mjölk och mejeriprodukter per dag är en tillräcklig mängd.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
			eventuell måltidsdryck. - Frukost och mellanmål: servera osötade mejeriprodukter, gärna fermenterade som fil och yoghurt.	
Mejeriprodukter i matlagningen (grädde, crème fraiche, ost och mjölk i matlagningen)	Se ovan	Se ovan	- Begränsa mängden mejeriprodukter med fetthalt över 30 %.	Se ovan.
Vegetabiliska alternativ till kött (exempelvis quorn, tofu och sojaprodukter)	Protein och fibrer. Järninnehållet kan vara både högre eller lägre än i kött, men järnet är i form av icke-hemjärn som har lägre biotillgänglighet och är svårare för kroppen att absorbera än hemjärn.	Att ersätta en del animaliskt protein med vegetabiliskt protein kan minska risken för hjärt- och kärlsjukdom samt typ-2 diabetes.	- Vegetabiliska köttersättningsprodukter kan vara ett sätt att servera mer baljväxter och annan mat från växtriket och mindre av animaliska livsmedel.	Det finns ingen särskild rekommendation om dessa produkter.
Ägg	Protein, mineraler som jod, järn, kalcium, zink och selen och alla vitaminer förutom vitamin C.	Ägg bidrar med näring och kan ingå i en varierad kost. Att ersätta en del rött kött och chark med ägg kan vara positivt hur hälsosynpunkt.	- Ägg är ett näringsrikt livsmedel och har sin givna plats på menyn, särskilt i en lakto-ovo-vegetarisk kost.	Ett måttligt intag av ägg kan vara del av en hälsosam kost.
Nötter och frön	Enkel- och fleromättade fetter, protein, magnesium, zink, koppar, kalium, fosfor, järn, E-vitamin, tiamin, vitamin B6, folat och niacin.	Minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom och cancerdödlighet. Evidensen för hälsofördelar finns för nötter medan fröer inte är lika välstuderade. Linfrön kan innehålla cyanogena glykosider/vätecyanid.	- Servera inte nötter som mandel, hasselnöt, valnöt, cashewnöt, pekannöt, paranöt, pistaschmandel, macadamianöt samt jordnöt och sesamfrö i maten.	20–30 gram nötter om dagen. Fröer kan också gärna ingå i kosten.

REMISS

Livsmedelsgrupp	Viktig källa till:	Påverkan på hälsa:	Rekommendationer för måltider i skolan:	Rekommendation i NNR:
Matfetter (oljor, matfettsblandningar, smör och margarin	Omättade fetter (de flesta vegetabiliska oljor). Särskilt rapsolja är en bra källa till omega-3-fett. Palm-, kokos-, sheafetter och smör innehåller mycket mättade fetter. Matfetter bidrar med vitamin A, D och E.	Vegetabiliska oljor och matfetter med hög andel omättat fett minskar risken för hjärt- och kärlsjukdom, typ 2-diabetes, cancer och obesitas.	- Använd rapsolja eller andra Nyckelhålsmärkta matfetter istället för smör, i matlagning och till smörgås.	En konsumtion på 25 gram vegetabilisk olja per dag eller motsvarande mängd omättade fettsyror från råvaror rekommenderas.
Salt	Natrium. Joderat salt är en viktig källa till jod.	Ett högt intag höjer blodtrycket, vilket ökar risken för hjärtinfarkt, hjärtsvikt, stroke och njurskador.	- Använd sparsamt med salt och saltinnehållande kryddor som buljong, soja och örtsalt. - Använd joderat salt.	Högst 6 gram salt om dagen. Välj joderat salt.
Energitäta, näringsfattiga livsmedel	Energi och tillsatt socker men lite eller ingen näring.	Socker ökar risken för karies. Sockersötade drycker som läsk ökar risken för övervikt, typ 2-diabetes, förhöjt blodtryck och hjärt- och kärlsjukdom.	- Undvik sockerrika livsmedel som saft, läsk, godis, glass och fikabröd - Undvik drycker sötade med socker eller sötningsmedel, till exempel måltidsdryck, nektar, saft eller läsk bör serveras.	Begränsad konsumtion av sötsaker och andra sockerrika livsmedel.

REMISS

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Kommunledningsförvaltningen

Datum
2025-06-03

Dnr
2025/14-1.7.3

Aktuell information från kommunledningsförvaltningen

Förslag till beslut

Informationen antecknas till protokollet.

Ärendebeskrivning

Christina Ivarsson, kostchef deltar.

Övergripande
2025-06-30 var vi 12 918 personer, 22 färre än 2025-04-29, 82 färre än årsskiftet.
Förändringen sedan 2025-04-29;
-9 födelsenetto
-20 flyttningsnetto
+7 invandringsnetto
Årsstämma hålls i Holje Holding 2025-06-11.

Administrativa avdelningen
Val - Den 28/5 kom en ny proposition kring säkerhet och tillgänglighet vid val. Lagändringarna föreslås träda i kraft 1/12 2025 och alltså inför 2026 års val till riksdag, kommun och region. Den innehåller en del ändringar och något som kan påverka hela vägen ut i val- och röstningslokal är digitala röstkort. Valmyndigheten tittar parallellt på digitala väljarförteckningar och digitala röstlängder. Vad detta kommer innebära för vår kommun är ännu oklart. Det innebär inte att väljaren kan rösta via bank-id eller motsvarande.
Live in Blekinge - Vi deltar tillsammans med de övriga Blekinge-kommunerna, i projekt Live in Blekinge (2025-2027). Medborgarcenter ingår i arbetspaketet ”Stöd och Service” och syftet är att utveckla arbetet kring inflyttarservice, medflyttarservice, bidra till blekinge.se, genomföra kompetensutveckling och utveckla nya gemensamma arbetssätt. Som ett första steg har det bl.a. skapats en ny sida: https://olofstrom.se/medborgarcenter/flytta-till-olofstrom.
Nya svenska medborgare - Till nationaldagsfirandet i Holje Park har 80st nya svenska medborgare bjudits in. De har per brev välkomnats med ett diplom och en inbjudan om att komma den 6/6 för att motta en liten bordsflagga som symbol för sitt svenska medborgarskap.
Digitala arvoden - Vårens pilotprojekt Troman politiker (digital begäran av arvoden) med Kommunstyrelsen och dess utskott har resulterat bra. Därav fortsätter projektet med revision, KF:s presidium och därefter övriga nämnder under hösten, om allt går enligt planering. I skrivande stund pågår även en förstudie för genomförande av attestering i Troman.
Firande – fyra 100-åringar har firats under året varav den sista nu i juni månad.

Ekonomi-avdelningen

Prognos 2025 - Ny prognos för året tas fram runt den 10/6. Den tidigare prognosen visade på ett resultat på 5,6 mkr för året.

Budget 2026 - KS beslutade om driftbudget för 2026 den 20/5. I dagsläget behövs en allmän besparing på 6,8 mkr för att nå KF:s finansiella mål om 1% av nämndernas ramar i resultat vilket är ca 10,0 mkr.

Övrigt - Vi har återfått moms på 549 tkr på vår ansökan till Skatteverket. Det gäller tidigare missad moms för de senaste tre åren.

Graviditetsvikariat för tjänsten som ekonom riktad mot förskola, kultur- och fritid, lokalvård och kost är nu på plats. Louise Håkansson från Karlshamn tillträdde tjänsten den 19/5 och jobbar nu parallellt med Karoline några veckor.

HR-avdelningen

Årets löneöversyn är på väg att avslutas. Akademikeralliansen är helt klar med utbetalning och avstämningar Nya löner för avtalsområdena Kommunal, Vision, Ledarna och SSR betalas ut i juni och avstämningar med facken sker under vecka 24. Avtalsområde Sveriges Lärare är sist ut med utbetalning av nya löner i juli. Avstämning med Sveriges lärare sker vecka 26.

I mitten av augusti börjar vi planera inför årliga lönekartläggningen för 2025 samt för löneöversyn 2026.

IT-avdelningen

Den senaste månaden har nästan haft temat informations-, och cybersäkerhet! Vi har bland annat jobbat på att tillsammans med våra grannkommuner rusta oss inför den nya cybersäkerhetslagstiftningen (NIS2), både i fråga om säkerhetshöjande åtgärder och hur vi tillsammans kan kompetenshöja oss inom området.

Vi har också gjort en hel del bakgrundsarbete med att bland annat uppdatera klassning av system, se över våra interna rutiner, samt att komma igång med att öva scenarion där vi råkar ut för en säkerhetsincident.

Kostavdelningen

Personal - Rekrytering av ansvarig kock till hösten till Nordenbegskolan är på sluttampen med en förhoppning att bli klar denna veckan.

Beredskap - Vi har fått leverans av vårt fältkök, 2 övnings/introduktionstillfällen är inplanerade, först ut, redan idag är beredskapsgruppen och kommande vecka för ansvariga kockar. Under dessa tillfällen ska vi lära oss montera ihop fältköket, gå igenom säkerhet, koka upp vatten för att se hur lång tid allting tar och packa ihop, allt för att lära oss hur lång tid vi behöver på oss att ställa om, tillagning och nedmontering och bli trygga i hanteringen. En planering för beredskapsvecka till hösten är också klar.

I onsdags hade vi vår årliga studentmiddag på Nordenberg där det bjöds på kycklingspett med fransk potatissallad, sallad och en fetaostkräm, till dessert serverades en chokladfondant med lättvispad grädde och jordgubbar.

Lokalvårdsavdelningen

Beredskapsgruppen - Förberedelserna för vår beredskapsorganisation fortskrider enligt plan. Syftet är att etablera gemensamma ramar och rutiner för hur vi hanterar akuta situationer och särskilda händelser framöver.

Personal - En tidigare timanställd har erbjudits och accepterat konvertering till en tillsvidareanställning. Första arbetsdag i den nya anställningsformen är den 2 juni.

Cleanpilot - Det digitala verktyget Cleanpilot har ännu inte implementerats i önskad omfattning. För att stärka förståelsen och motivationen har vi bokat in en utbildnings- och inspirationsinsats.

Utbildning – den interna introduktionsutbildningen och informationssäkerhetsutbildningen är obligatorisk. Tyvärr är genomförandegraden inte tillräcklig inom avdelningen vilket tittas på.

Näringslivsavdelningen

Svenskt näringslivs enkät-rapport har kommit, sammanlagt minskade Olofström något. Men glädjande att vi ökade på det vi tillsammans kan påverka vilket är service och bemötande och trygghetsfrågor.
Årets företagare 2024 har utsetts:
ReTote UF
Årets Handlare 2024: Interiör Strandvägen
Årets Nyföretagare 2024: Restaurang och Bar Terrassen
Framtidstro Blekinge - Sparbankens Karlshamns Hållbarhetspris: EBP AB
Årets Unga Företagare 2024: Valentinos Auto AB
Årets Företagare 2024: Brödhultsgården AB

Samhällsutvecklingsavdelningen

Bygg – kommit fler bygglovsansökan/-anmälanr än vanligt. Oavslutade ansökningar äldre än 5 år har färdigställts, och sökande informerats om att bygglovet har löpt ut, ev. tillsammans med begäran om avslutande kompletteringar.
Karta/GIS - Mätstationen har äntligen reparerats, så uppdatering och inmätning av ny kommunens primärkarta kan komma igång igen. Nya adresser levereras till Lantmäteriet.
EU/projekt - Möten med utbildningsförvaltningen om ett ev. nytt Erasmus+ projekt tillsammans med skolor i Holland (deadline i början av okt).
Landsbygdsutveckling - Planering inför årets ”Brännpunkt landsbygd” pågår. Vecka 24 kommer Arbetsgruppen för Blekinges livsmedelsstrategi till Kyrkhult.
Miljö/klimat - Kommunens Naturvårds- och friluftsråd har möte vecka 23.
Plan/exploatering - Översiktsplanen har fått laga kraft. Stationsläget i Olofström är på samråd, samtidigt som dagvattenutredning tas fram, och förberedelser inför omlokalisering av pågående verksamhet på fastigheterna pågår. Västra Bommareviken: Pågående dagvattenutredning även här - förhoppningsvis kan granskning av detaljplanen sen komma igång till hösten. Detaljplanen för Olofströms bangård revideras nu utifrån inkomna synpunkter, som är ganska få. Förhoppningsvis ska planen ut på granskning efter sommaren.

Stabsavdelningen

Beredskap - möte hos landshövdingen angående beredskapsbutiker för livsmedel. Samtliga Blekingekommuner är positiva till initiativet och avser

att skriva under en avsiktsförklaring. En nödvattenövning har genomförts och flera säkerhetsövningar planeras med verksamheterna.
Integration - Under 2025 är tre skyddsbehövande ukrainare kvalificerade för folkbokföring (det kan vara fler men dessa tre har kommunen formellt boendeansvar för). En av dessa tre slutför sin folkbokföringsprocess just nu, och kommer ta över sitt lägenhetskontrakt från i sommar.
Kommunikation - Tillsammans med IT-avdelningen har den uppdaterade Insidan/intranätet lanserats. Olofströms kommuns grafiska manual har reviderats som innebär att den nu är bättre utifrån de krav vi har på oss och utifrån behoven verksamheterna lyft under åren.
Övergripande kvalitetsutveckling - Arbetet med att ta fram visionsbilden är klar. Kommunikation jobbar nu med vissa tekniska krav för bilden. Visionsbilden kommer snart att lanseras och bli en del av den visuella kommunikationen.
Brottsförebyggande - Tillsammans med polisen ska kommunen anordna en ”grannsamverkansutbildning” för båtägare i Olofström, med syftet att få igång båtsamverkan innan sommaren. Det här görs främst med bakgrund av att det förekommer problem med stölder från båtar.

Tekniska avdelningen
Fastighetsdrift – Stor flytt av Komvux pågår fram till v32. Skötselplaner för vaktmästeriet håller på att läggas in i Dalux. Utöver vanliga verksamheten pågår en hel del målerijobb ute på verksamheterna.
Infrastruktur - Asfaltering har genomförts på ett antal sträckor som Dahlénvägen, Rådjursvägen, Hallonvägen, Skogsby, Vilshultsvägen, Klöverängsvägen mm. Byggnation av GC-väg i Bommareviken har påbörjats. Exploateringprojektet Lisebacke färdigställs nu. Den nybyggda vägen har asfalterats, och därefter återstår bara en del mindre arbeten.
Offentlig miljö – Barnen i förskoleklass på Brännaregårdsskolan har tillsammans med samordnare för offentlig miljö fått plantera varsitt träd i ett blivande lövskogsområde. Under v.23 ska tapetrabatten i Tulseboda brunnspark planteras tillsammans med barn från Kyrkhults skola & förskola. Studiebesök har genomförts i Älmhults kommun där vi tittat på nya lekmiljöer, planteringar och exploateringsområden. Projektet Crossinnovation som genomförs tillsammans med Netport Science park fortskrider och under veckan ska vi tillsammans med seniorer och ungdomar bl. a. bygga en trädkoja vid Centrumbyggan.
Våtmarker – Tillsammans med Länsstyrelsen som finansierar åtgärden ses möjligheten över för att återställa hydrologin för Sjömossen i Halens naturreservat. Två utredningar om avhjälpning av vandringshinder för vattenlevande organismer i Vilshultsån respektive Ulvsbäck är genomförda.

Inköpsinformation
Pågående upphandlingar (när annonsering har skett)
Köks- och serveringsutrustning (Sölvesborg), 2025-06-01 (planerad avtalsstart)
Kommande upphandlingar
Bevakningstjänster (OHAB)
Mark- och anläggningsarbeten, OHAB deltager
VS-tjänster, OHAB deltager

Beslutet skickas till:

Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

§ 94/2025 Yttrande angående Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Olofströms kommun lämnar svar på promemorian SOU 2025:35 Etableringsboendelagen - ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Jimmy Eskesjö, beredskaps- och integrationssamordnare, föredrar ärendet.

Olofströms kommun är en av remissinstanserna som kan lämna synpunkter på förslagen i Arbetsmarknadsdepartementets promemoria. I den föreslås ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. Syftet är att öka kommunernas inflytande över mottagandet av nyanlända och skapa goda förutsättningar för ett likvärdigt, enhetligt och flexibelt mottagande i kommunerna.

Yttrande/Bedömning
8.1 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att det vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska tas hänsyn till
– kommunens önskemål
– kommunens arbetsmarknadsförutsättningar
– kommunens befolkningsstorlek
– kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
– omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen
– omfattningen av utlänningar med tillfälligt skydd som omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. som vistas i kommunen
– förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut
– förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.
- Av etableringsboendelagen ska även framgå att regeringen får meddela föreskrifter om vilka kriterier, utöver de som anges i lagen, som får beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Avstyrks: Att merparten av boendelagens kriterier behålls är bra då Olofströms kommuns integrationsprocess fungerar väl utifrån dessa kriterier. Det blir dock viktigt att framföra att förändrad lagstiftning enligt etableringsboendelagen som ger större utrymme till önskemål för kommunerna kan resultera i en ojämn fördelning då kommunerna har olika intressen

som speglar önskemålen, det blir därför viktigt för regeringen att följa tillämpningen av lagen då det inte finns några sanktioner för kommuner som inte fullgör sina skyldigheter.

8.3.3 Länstal ska inte längre fastställas

Avstyrks: Att bygga en integrationsprocess på kommunernas önskemål kommer inte ge förutsättningar för en god integration. Olofströms kommun menar att fastställda länstal ger en struktur och ett förhållningssätt där kommunerna i länet vet vad som väntar och kan planera eventuella inköp och påbörja dialog med mellan varandra och lokala aktörer som bidrar till integrationsprocessen. Då kommunerna har olika förutsättningar och olika resurser blir det viktigt att ha klara förutsättningar som inte innebär förändringar under processens gång. Oförberedda förändringar i processen innebär stor arbetsbörda och kan även innebära behov av övriga resurser som innebär en ekonomisk belastning för mindre kommuner i synnerhet. Länstal ger en beredskap och kapacitetsförberedelse för kommunerna.

8.1 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att
– Migrationsverket ska ta fram en modell (fördelningsmodell) för att beräkna fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner
– givna kriterier ska viktas i fördelningsmodellen så att de relativa förutsättningarna för integration avgör hur de nyanlända fördelas mellan kommuner
– om kommuntal överskridits med stöd av bestämmelsen om att beakta barnets bästa ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet
– Migrationsverket ska redogöra för hur kriterierna viktas, vilken statistik som används vid beräkningen samt vilka överväganden och antaganden som gjorts
– redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats – fördelningsmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov – vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner – Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen.

Tillstyrks: Med förändrade riktlinjer för mottagning krävs även en uppdaterad fördelningsmodell där hänsyn tas till de kriterier som ger kommunerna möjlighet att planera sin integrationsprocess. Precis som är föreslaget visar är det viktigt att myndigheter som Arbetsförmedling, Boverket och Migrationsverket formar och tar fram modellen då dessa instanser ofta sitter på detaljerad information gällande kommunernas förutsättningar som exempelvis arbetslöshet. Olofströms kommun vill dock framhäva relevansen i att involvera SKR och beakta de synpunkter som finns på lokal nivå, på så sätt involveras kommunerna centralt och det ges en helhetsbild över kommunernas synpunkter istället för enskilda

synpunkter som kan tänkas gagna de kommuner med starka resurser. SKRs tydliga närvaro kan tänkas addera vid utvärdering av fördelningsmodell.

8.4.3 förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att – Migrationsverket ska ta fram en modell (takmodell) som med beaktande av mottagandebehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning beräknar ett tak (kommuntak) för hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas
– Migrationsverket ska redogöra för vilka överväganden och antaganden som gjorts
– redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats – takmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
– vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner, Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen.

Avstyrks: Takmodellen blir motsägelsefull i förhållande till utredningens syfte till förbättring att skapa större flexibilitet för kommunerna. Utredningen beskriver (5.2.7) själv att det under 2023 fanns kommuner som önskade både ett lägre och högre mottagande än vad som följde av fördelningsmodellen. Med införande av takmodellen ges inte möjligheten att ta emot fler om situationen skulle kräva eller göra det möjligt. Flexibiliteten blir därför lidande. Vid framtagande av takmodellen ska Migrationsverket inhämta synpunkter från SKR. Kommunen är central och är den som har kännedom om kapaciteten och vilka förutsättningar som finns för ett utökat mottagande, SKR bör därför vara med i det faktiska framtagandet av takmodellen. Ges inte kommunerna möjlighet till att göra inspel till framtagandet kan detta tänkas påverka den samverkan som finns mellan kommunerna i fråga om mottagande då takmodellen, utefter hur den framställs i utredningen, motverkar flexibilitet.

9.2 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att kommuntalen får överskridas endast om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.

Tillstyrks: Barnets bästa är det som hela tiden ska eftersträvas och det blir därför viktigt att lagstiftning utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. På så sätt är det möjligt för barn att komma till Olofströms kommun och kommuntalen sätter inga hinder för integration, på så sätt beaktas barnets bästa. Olofströms kommun vill tydligt framföra, med de nya förslagen i utredningen i beaktan, att kommunerna behöver vara medvetna om att de kan behöva justera sina resurser och planering för att hantera ett ökat antal nyanlända barn, särskilt när det gäller boende, skola och sociala tjänster. Det är därför viktigt att dialogen mellan migrationsverket och kommunen är god och kontinuerlig.

9.4 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Migrationsverket för varje år ska ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året. Om anvisningstalet och kommuntalen reviderats under innevarande kalenderår ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under resten av året. Om kommuntal reviderats efter en överenskommelse mellan kommuner ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som de berörda kommunerna kommer att få anvisade per månad under året.

Tillstyrks: En ökad transparens mellan Migrationsverket och kommunerna är något Olofströms kommun ställer sig positiva till. En given prognos för anvisningstal per månad kommer ge Olofströms kommun möjlighet till att påbörja processer kopplat till bland annat bosättningsförfarandet. Detta förutsätter att Olofströms kommun får tydlig information med god framförhållning vid förändringar och revideringar av anvisningstalet.

9.8 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Migrationsverket till den ansvariga nämnden i den kommun som – anvisats att ta emot en nyanländ ska lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände – ansvarar för att ordna etableringsboende i förekommande fall ska lämna uppgift om när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende samt om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.

Tillstyrks: Att Migrationsverket lämnar uppgifter om förutsättningar, i god tid, inför anvisning är högst relevant. Det blir viktigt att Migrationsverket informerar om den status som finns kopplat till en anvisning. Detta kan också göras gällande särskilda behov, hälsotillstånd och kontaktuppgifter.

10.3 & 10.4
10.3 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att
– en nyanländ som omfattas av en anvisning enligt etableringsboendelagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun
– en nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt den lagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen
– för en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska perioden med rätt till etableringsboende dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende. Förslag 10.4: Det ska framgå av etableringsboendelagen att om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till

etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.

Avstyrks: Olofströms kommun menar att det kommer bli ohållbart för Olofströms kommun att hela tiden stå redo för mottagande utan förvarning. Olofströms kommun menar att har individen tackat nej till en anvisning så är detta fallet. Som det står beskrivet i utredningen har den nyanlände rätt till etableringsboende även om den nyanlände inte nyttjar anvisningen direkt. En nyanländ kan därför välja att omfattas av en anvisning för att erhålla rätt till etableringsboende även om den inte har för avsikt att flytta till den anvisade kommunen direkt. Detta skapar trygghet för den nyanlände men en ohållbar situation för kommunen då det kommer resultera i stora administrativa påfrestningar och resurser i from av personal kommer behöva tillsättas.

15. Förslag: Det ska framgå av förordning om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar att schablonersättning ska lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen är skyldig att ordna etableringsboende för enligt etableringsboendelagen:
– Kostnader för stöd i att söka bostad.
– Vissa kostnader kopplade till rätten till etableringsboende. Ersättningen ska vara – 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person under 20 år,
– 15,30 procent av prisbasbeloppet för en person som har fyllt 20 år men inte har uppnått riktåldern för pension, och
– 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person som har uppnått riktåldern för pension. Ersättningen ska betalas ut vid utgången av månaden efter den månad då utlänningen togs emot i kommunen. Ersättningens storlek ska beräknas utifrån utlänningens ålder när denne erhöll rätt till etableringsboende enligt etableringsboendelagen. Beloppet ska avrundas till hela krontal.

Avstyrks: Att en schablonersättning betalas ut är bra och ger kommunen möjlighet att planera och budgetera. Utredningen menar dock att arbetstiden för beräknas till sammanlagt tio timmars arbetstid per nyanländ, varav nio timmar avser stöd i att söka bostad och en timme avser att informera om rätten till etableringsboende. Olofströms kommun motsätter sig timantalet och bedömer att arbetstiden felbedömt. Med förändrad lagstiftning höjs kommunens ansvar och skyldigheter vilket i kombination med bland annat administrativt arbete och iordningsställande av lägenheter bedöms ta längre tid. Kommunerna kommer krävas minst lika mycket tid då ansvaret blir större. Det ekonomiska förhållandet är redan idag ansträngt för kommunerna. Med förslaget i beaktan innebär detta att ersättningen kommer bli mindre vilket inte är skäligt i förhållande till vad som krävs och den arbetsbelastning som förslaget i sin helhet kommer att innebära.

Det ges förslag om att ersättningens storlek baseras på ålder, detta borde inte göra någon skillnad då mottagningsprocessen är den samma oberoende ålder. Ett förslag för regeringen att ta med sig är att kommunerna behöver att startbelopp för varje anvisning vilket avser

beredskap för att tillhandahålla och iordningsställa boenden samt avveckling och återställanden av boenden.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Barnrättsperspektivet är något som hela tiden är återkommande och tas i beaktan i promemorian. Det beskrivs med tydlighet att de föreslagna författningarna överensstämmer med barnkonventionen. Det nya systemet för bosättning tar upp följande regleringar som verkar för barnets bästa:

-Kommuntalet får överskridas om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.

-Ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar.

-Barn har individuell rättighet till etableringsboende som inte är villkorad.

Det är viktigt att boendesituationen för barn är hållbar och stabil för deras möjlighet till en god integration. En otrygg boendesituation som innebär många flyttar resulterar även i exempelvis avbruten skolgång och förändrade sociala interaktioner, vilket kan tänkas kan ha en påverkan på barns välbefinnande. Det finns tendenser i utredningen som kan göra att processen medför flera flyttar då etableringsboendet är tillgängligt under 36 månader utan att anvisningen behöver bo i boendet utan kan bo på annan adress som anvisningen själv har ordnat med för att i framtiden bestämma sig för att flytta till ett etableringsboende.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Promemorian ”Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35”

Slutgiltigt beslut skickas till
Arbetsmarknadsdepartementet enligt instruktioner i remissmissiv
Beredskaps- och integrationssamordnare J.E

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-1616 | Diarienummer: 2025/1268:1268

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**

Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Jimmy Eskesjö
Titel: Kommunledning

Yttrande angående Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen beslutar att skicka nedanstående yttrande till Arbetsmarknadsdepartementet avseende promemorian Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35.

Ärendebeskrivning
Olofströms kommun är en av remissinstanserna som kan lämna synpunkter på förslagen i Arbetsmarknadsdepartementets promemoria. I den föreslås ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. Syftet är att öka kommunernas inflytande över mottagandet av nyanlända och skapa goda förutsättningar för ett likvärdigt, enhetligt och flexibelt mottagande i kommunerna.

Yttrande/Bedömning
8.1 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att det vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska tas hänsyn till
– kommunens önskemål
– kommunens arbetsmarknadsförutsättningar
– kommunens befolkningsstorlek
– kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
– omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen
– omfattningen av utlänningar med tillfälligt skydd som omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. som vistas i kommunen
– förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut
– förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.
Av etableringsboendelagen ska även framgå att regeringen får meddela föreskrifter om vilka kriterier, utöver de som anges i lagen, som får beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.
Avstyrks: Att merparten av boendelagens kriterier behålls är bra då Olofströms kommuns integrationsprocess fungerar väl utifrån dessa kriterier. Det blir dock viktigt att framföra att förändrad lagstiftning enligt etableringsboendelagen som ger större utrymme till önskemål för kommunerna kan resultera i en ojämn

fördelning då kommunerna har olika intressen som speglar önskemålen, det blir därför viktigt för regeringen att följa tillämpningen av lagen då det inte finns några sanktioner för kommuner som inte fullgör sina skyldigheter.

8.3.3 Länstal ska inte längre fastställas

Avstyrks: Att bygga en integrationsprocess på kommunernas önskemål kommer inte ge förutsättningar för en god integration. Olofströms kommun menar att fastställda länstal ger en struktur och ett förhållningssätt där kommunerna i länet vet vad som väntar och kan planera eventuella inköp och påbörja dialog med mellan varandra och lokala aktörer som bidrar till integrationsprocessen. Då kommunerna har olika förutsättningar och olika resurser blir det viktigt att ha klara förutsättningar som inte innebär förändringar under processens gång. Oförberedda förändringar i processen innebär stor arbetsbörda och kan även innebära behov av övriga resurser som innebär en ekonomisk belastning för mindre kommuner i synnerhet. Länstal ger en beredskap och kapacitetsförberedelse för kommunerna.

8.1 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att
– Migrationsverket ska ta fram en modell (fördelningsmodell) för att beräkna fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner
– givna kriterier ska viktas i fördelningsmodellen så att de relativa förutsättningarna för integration avgör hur de nyanlända fördelas mellan kommuner
– om kommuntal överskridits med stöd av bestämmelsen om att beakta barnets bästa ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet
– Migrationsverket ska redogöra för hur kriterierna viktas, vilken statistik som används vid beräkningen samt vilka överväganden och antaganden som gjorts
– redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats – fördelningsmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
– vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner
– Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen.
Tillstyrks: Med förändrade riktlinjer för mottagning krävs även en uppdaterad fördelningsmodell där hänsyn tas till de kriterier som ger kommunerna möjlighet att planera sin integrationsprocess. Precis som är föreslaget visar är det viktigt att myndigheter som Arbetsförmedling, Boverket och Migrationsverket formar och tar fram modellen då dessa instanser ofta sitter på detaljerad information gällande kommunernas förutsättningar som exempelvis arbetslöshet. Olofströms kommun vill dock framhäva relevansen i att involvera SKR och beakta de synpunkter som finns på lokal nivå, på så sätt involveras kommunerna centralt och det ges en helhetsbild över kommunernas synpunkter istället för enskilda synpunkter som kan tänkas gagna de kommuner med starka resurser. SKRs tydliga närvaro kan tänkas addera vid utvärdering av fördelningsmodell.

8.4.3 förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att – Migrationsverket ska ta fram en modell (takmodell) som med beaktande av mottagandebehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning beräknar ett tak (kommuntak) för hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas
– Migrationsverket ska redogöra för vilka överväganden och antaganden som gjorts
– redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats – takmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
– vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner, Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen.
Avstyrks: Takmodellen blir motsägelsefull i förhållande till utredningens syfte till förbättring att skapa större flexibilitet för kommunerna. Utredningen beskriver (5.2.7) själv att det under 2023 fanns kommuner som önskade både ett lägre och högre mottagande än vad som följde av fördelningsmodellen. Med införande av takmodellen ges inte möjligheten att ta emot fler om situationen skulle kräva eller göra det möjligt. Flexibiliteten blir därför lidande. Vid framtagande av takmodellen ska Migrationsverket inhämta synpunkter från SKR. Kommunen är central och är den som har kännedom om kapaciteten och vilka förutsättningar som finns för ett utökat mottagande, SKR bör därför vara med i det faktiska framtagandet av takmodellen. Ges inte kommunerna möjlighet till att göra inspel till framtagandet kan detta tänkas påverka den samverkan som finns mellan kommunerna i fråga om mottagande då takmodellen, utefter hur den framställs i utredningen, motverkar flexibilitet.

9.2 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att kommuntalen får överskridas endast om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.
Tillstyrks: Barnets bästa är det som hela tiden ska eftersträvas och det blir därför viktigt att lagstiftning utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. På så sätt är det möjligt för barn att komma till Olofströms kommun och kommuntalen sätter inga hinder för integration, på så sätt beaktas barnets bästa. Olofströms kommun vill tydligt framföra, med de nya förslagen i utredningen i beaktan, att kommunerna behöver vara medvetna om att de kan behöva justera sina resurser och planering för att hantera ett ökat antal nyanlända barn, särskilt när det gäller boende, skola och sociala tjänster. Det är därför viktigt att dialogen mellan migrationsverket och kommunen är god och kontinuerlig.

9.4 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Migrationsverket för varje år ska ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året. Om anvisningstalet och kommuntalen reviderats under innevarande kalenderår ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under resten av året. Om kommuntal reviderats efter en överenskommelse mellan kommuner ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som de berörda kommunerna kommer att få anvisade per månad under året.

Tillstyrks: En ökad transparens mellan Migrationsverket och kommunerna är något Olofströms kommun ställer sig positiva till. En given prognos för anvisningstal per månad kommer ge Olofströms kommun möjlighet till att påbörja processer kopplat till bland annat bosättningsförfarandet. Detta förutsätter att Olofströms kommun får tydlig information med god framförhållning vid förändringar och revideringar av anvisningstalet.

9.8 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Migrationsverket till den ansvariga nämnden i den kommun som – anvisats att ta emot en nyanländ ska lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände – ansvarar för att ordna etableringsboende i förekommande fall ska lämna uppgift om när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende samt om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.
Tillstyrks: Att Migrationsverket lämnar uppgifter om förutsättningar, i god tid, inför anvisning är högst relevant. Det blir viktigt att Migrationsverket informerar om den status som finns kopplat till en anvisning. Detta kan också göras gällande särskilda behov, hälsotillstånd och kontaktuppgifter.

10.3 & 10.4
10.3 Förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att
– en nyanländ som omfattas av en anvisning enligt etableringsboendelagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun
– en nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt den lagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen
– för en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska perioden med rätt till etableringsboende dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende. Förslag 10.4: Det ska framgå av etableringsboendelagen att om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.
Avstyrks: Olofströms kommun menar att det kommer bli ohållbart för Olofströms kommun att hela tiden stå redo för mottagande utan förvarning. Olofströms kommun menar att har individen tackat nej till en anvisning så är detta fallet. Som det står beskrivet i utredningen har den nyanlände rätt till etableringsboende även om den nyanlände inte nyttjar anvisningen direkt. En nyanländ kan därför välja att omfattas av en anvisning för att erhålla rätt till etableringsboende även om den inte har för avsikt att flytta till den anvisade kommunen direkt. Detta skapar trygghet för den nyanlände men en ohållbar situation för kommunen då det kommer resultera i stora administrativa påfrestningar och resurser i from av personal kommer behöva tillsättas.

15. Förslag: Det ska framgå av förordning om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar att schablonersättning ska lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen är skyldig att ordna etableringsboende för enligt etableringsboendelagen:
– Kostnader för stöd i att söka bostad.
– Vissa kostnader kopplade till rätten till etableringsboende. Ersättningen ska vara – 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person under 20 år,
– 15,30 procent av prisbasbeloppet för en person som har fyllt 20 år men inte har uppnått riktåldern för pension, och
– 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person som har uppnått riktåldern för pension. Ersättningen ska betalas ut vid utgången av månaden efter den månad då utlänningen togs emot i kommunen. Ersättningens storlek ska beräknas utifrån utlänningens ålder när denne erhöll rätt till etableringsboende enligt etableringsboendelagen. Beloppet ska avrundas till hela krontal.
Avstyrks: Att en schablonersättning betalas ut är bra och ger kommunen möjlighet att planera och budgetera. Utredningen menar dock att arbetstiden för beräknas till sammanlagt tio timmars arbetstid per nyanländ, varav nio timmar avser stöd i att söka bostad och en timme avser att informera om rätten till etableringsboende. Olofströms kommun motsätter sig timantalet och bedömer att arbetstiden felbedömt. Med förändrad lagstiftning höjs kommunens ansvar och skyldigheter vilket i kombination med bland annat administrativt arbete och iordningsställande av lägenheter bedöms ta längre tid. Kommunerna kommer krävas minst lika mycket tid då ansvaret blir större. Det ekonomiska förhållandet är redan idag ansträngt för kommunerna. Med förslaget i beaktan innebär detta att ersättningen kommer bli mindre vilket inte är skäligt i förhållande till vad som krävs och den arbetsbelastning som förslaget i sin helhet kommer att innebära. Det ges förslag om att ersättningens storlek baseras på ålder, detta borde inte göra någon skillnad då mottagningsprocessen är den samma oberoende ålder. Ett förslag för regeringen att ta med sig är att kommunerna behöver att startbelopp för varje anvisning vilket avser beredskap för att tillhandahålla och iordningsställa boenden samt avveckling och återställanden av boenden.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Barnrättsperspektivet är något som hela tiden är återkommande och tas i beaktan i promemorian. Det beskrivs med tydlighet att de föreslagna författningarna överensstämmer med barnkonventionen. Det nya systemet för bosättning tar upp följande regleringar som verkar för barnets bästa:

- Kommuntalet får överskridas om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.
- Ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar.
- Barn har individuell rättighet till etableringsboende som inte är villkorad.

Det är viktigt att boendesituationen för barn är hållbar och stabil för deras möjlighet till en god integration. En otrygg boendesituation som innebär många flyttar resulterar även i exempelvis avbruten skolgång och förändrade sociala interaktioner, vilket kan tänkas kan ha en påverkan på barns välbefinnande. Det finns tendenser i utredningen som kan göra att processen medför flera flyttar då etableringsboendet är tillgängligt under 36 månader utan att anvisningen behöver bo i boendet utan kan bo på annan adress som anvisningen själv har ordnat med för att i framtiden bestämma sig för att flytta till ett etableringsboende.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse
- Promemorian ”Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35”

Beslutet skickas till

Remissvaret skickas per e-post till a.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till a.iu@regeringskansliet.se. Ange diarienummer A2025/00455 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor: Promemorian ”Etableringsboendelagen– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända SOU 2025:35”

1 SOU_2025_35_a_webb

Etableringsboendelagen

– ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända

Betänkande av Utredningen om
ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända

Stockholm 2025

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR

SOU 2025:35

SOU och Ds finns på regeringen.se under Rättsliga dokument.

Svara på remiss – hur och varför
Statsrådsberedningen, SB PM 2021:1.
Information för dem som ska svara på remiss finns tillgänglig på regeringen.se/remisser.

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet
Omslag: Elanders Sverige AB
Tryck och remisshantering: Elanders Sverige AB, Stockholm 2025

ISBN 978-91-525-1203-6 (tryck)
ISBN 978-91-525-1204-3 (pdf)
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Mats Persson

Regeringen beslutade den 15 februari 2024 att tillkalla en särskild utredare för att föreslå ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända.

Till särskild utredare utsågs fr.o.m. den 15 februari 2024 generaldirektören Mathias Wahlsten.

Som experter att biträda utredningen förordnades den 23 april 2024 den kvalificerade handläggaren Sara Berggren (Arbetsförmedlingen), numera kanslirådet Amanda Björklund (Justitiedepartementet), experten Jens Carlander (Migrationsverket), enhetschefen Pernilla Ek (Länsstyrelsen Stockholm), kanslirådet Christine Johansson (Arbetsmarknadsdepartementet), utredaren Karin Perols (Sveriges Kommuner och Regioner) och kanslirådet Lisa Ståhlberg (Finansdepartementet).

Den kvalificerade handläggaren Jennica Alsén anställdes som sekreterare i utredningen fr.o.m. den 18 mars 2024. Ämnesrådet Tomas Lindell anställdes som sekreterare i utredningen fr.o.m. den 25 mars 2024. Departementssekreteraren Fredrik Lund anställdes som huvudsekreterare i utredningen fr.o.m. den 3 maj 2024. Utredaren Tomas Brandt anställdes som sekreterare i utredningen fr.o.m. den 12 augusti 2024 på deltid.

Utredningen får härmed överlämna betänkandet *Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända* (SOU 2025:35).

Uppdraget är därmed slutfört.

Stockholm i april 2025

Mathias Wahlsten

Fredrik Lund
Jennica Alsén
Tomas Brandt
Tomas Lindell

Innehåll

Begrepp och förkortningar **19**

Sammanfattning **23**

Summary **29**

1 Författningsförslag **37**

1.1 Förslag till lag om etableringsboende för vissa nyanlända 37

1.2 Förslag till lag om ändring av lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten 42

1.3 Förslag till lag om upphävande av lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning 45

1.4 Förslag till förordning om etableringsboende för vissa nyanlända 46

1.5 Förslag till förordning om ändring av förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten 56

1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar 60

1.7 Förslag till förordning om upphävande av förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning 63

1.8 Förslag till förordning om upphävande av förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner 64

1.9 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare 65

2 Utredningens uppdrag och genomförande 67

2.1 Utredningens direktiv 67
2.1.1 Större kommunalt inflytande och goda planeringsförutsättningar 67
2.1.2 Ett flexibelt och långsiktigt hållbart system 68
2.1.3 Enhetligt och likvärdigt mottagande 68
2.1.4 Tydligare krav på nyanlända 69
2.1.5 Målgrupp för ett nytt system för bosättning 69
2.1.6 Fördelning av antalet nyanlända mellan kommuner 69
2.1.7 Anvisningsförfarandet 70
2.1.8 En nationell modell med etableringsboende 71
2.1.9 Statlig ersättning till kommuner 72

2.2 Uppdragets genomförande 72

2.3 Betänkandets disposition 73

3 Sveriges flyktingmottagande 75

3.1 Regelverket för mottagande och bosättning har reformerats genom åren 76
3.1.1 1985: Lokalt mottagande och jämnare fördelning 76
3.1.2 1994: Större möjlighet till eget boende under asyltiden 78
3.1.3 2010: Arbetsförmedlingen övertar delar av bosättningsuppdraget 79
3.1.4 2016: Kommuner blir skyldiga att ta emot nyanlända för bosättning 80
3.1.5 2020: Begränsning av asylsökandes möjlighet till eget boende i vissa områden 80

3.1.6 2025: Alla asylsökande ska tilldelas en plats på ett asylboende ... 81

3.2 Antalet kommunmottagna flyktingar har varierat stort över tid ... 81
3.2.1 Fördelning över landet ... 83

3.3 Det integrationspolitiska målet ... 86

4 Gällande rätt och tillämpning ... 87

4.1 Tre olika förfaranden för anvisning ... 87
4.1.1 För vilka utlänningar används förfarandet för anvisning i bosättningslagen? ... 87
4.1.2 För vilka utlänningar används förfarandena för anvisning i LMA? ... 89

4.2 Fördelning av anvisningar mellan kommunerna i de tre olika anvisningssystemen ... 90
4.2.1 Förfarandet för fördelning av nyanlända enligt bosättningslagen ... 91
4.2.2 Förfarandet för fördelning av personer med tillfälligt skydd enligt LMA ... 95
4.2.3 Förfarandet för fördelning av ensamkommande barn enligt LMA ... 97

4.3 Anvisningsförfarandet i de tre olika anvisningssystemen ... 98
4.3.1 Anvisningsförfarande vid anvisning av nyanlända enligt bosättningslagen ... 98
4.3.2 Anvisningsförfarande vid anvisning av tillfälligt skyddsbehövande enligt LMA ... 100
4.3.3 Anvisningsförfarande vid anvisning av ensamkommande barn enligt LMA ... 101

4.4 Statlig ersättning till kommuner för mottagande av vissa nyanlända ... 101
4.4.1 Schablonersättningar ... 101
4.4.2 Ersättning till kommuner för ekonomiskt bistånd, stöd och service samt hälso- och sjukvård ... 103

4.4.3 Ersättning för att skapa beredskap och mottagningskapacitet ... 104

4.5 Ersättning till nyanlända ... 104
4.5.1 Ersättning för deltagande i arbetsmarknadspolitiska program ... 104
4.5.2 Ekonomiskt bistånd enligt SoL ... 109
4.5.3 Socialförsäkringsförmåner ... 109

5 Erfarenheter av nuvarande regelverk för bosättning och andra relevanta erfarenheter ... 111

5.1 När Arbetsförmedlingen ansvarade för delar av bosättningen ... 111

5.2 Nuvarande fördelningsförfarande ... 113
5.2.1 Samverkan är centralt ... 113
5.2.2 Migrationsverkets fördelningsmodell har stor betydelse ... 114
5.2.3 Migrationsverket utformar fördelningsmodellen ... 115
5.2.4 Vikten av att beakta arbetsmarknaden i fördelningsmodellen ... 116
5.2.5 Bostadssituationen är viktig men svår att beakta ... 117
5.2.6 Kommunerna har lågt inflytande över kommuntalen och det saknas flexibilitet ... 118
5.2.7 Vissa kommuner vill ta emot fler nyanlända och andra färre ... 119

5.3 Nuvarande anvisningsförfarande ... 119
5.3.1 Kommunens planeringsförutsättningar ... 119
5.3.2 Migrationsverket tar om möjligt hänsyn till individuella förutsättningar ... 121
5.3.3 Kommunerna har litet inflytande över vilka nyanlända som tas emot ... 122
5.3.4 Brister i bosättningsunderlaget ... 122
5.3.5 Avbrott i anvisningarna ... 123
5.3.6 Ledtider i anvisningsförfarandet ... 124

5.4 Nyanländas bostadssituation efter anvisning 127
5.4.1 Bosättningslagen tycks inte ha haft någon större påverkan på kommunernas bostadsplanering 128
5.4.2 Kommunernas möjligheter att erbjuda bostäder till nyanlända har förbättrats 129
5.4.3 Vissa kommuner erbjuder ett långsiktigt boende medan andra erbjuder ett tillfälligt 129
5.4.4 Kommunernas strategier för att ordna bostäder till de nyanlända 133
5.4.5 Nyanländas boende och dess betydelse för integration 135
5.4.6 Nyanländas flyttmönster efter anvisning 138
5.4.7 Kötider och inkomstkrav 141

5.5 Kommunernas stöd till nyanlända för att hitta bostad 142
5.5.1 Aktiv medverkan till bosättning i annan kommun 143

5.6 Incitament att bidra till sin etablering 144
5.6.1 Effekter av sanktioner inom arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet ... 144
5.6.2 Återkallelser av etableringsprogrammet 146

6 Utgångspunkter för utredningens förslag 147

6.1 Övergripande utgångspunkter 147
6.1.1 Det övergripande målet är att integrationen ska fungera bättre 147
6.1.2 Flera delar av dagens bosättningssystem bör bibehållas 148
6.1.3 Ett flexibelt system ska samtidigt vara tydligt och säkerställa det totala mottagandebehovet 148
6.1.4 Att så många kommuner som möjligt ska ha ett mottagande är inte en utgångspunkt ... 149

6.2 Utgångspunkter för vilka kriterier som ska beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommuner 150
6.2.1 Förutsättningarna för integration ska avgöras genom kommunens önskemål och ett antal givna kriterier 150

6.2.2 Förutsättningarna att ordna etableringsboenden ska beaktas inom ramen för kommunernas önskemål ... 151

6.3 Utgångspunkter för hur fördelningen av nyanlända mellan kommuner ska fastställas ... 153
6.3.1 Kommunernas önskemål ska beaktas tidigt i fördelningsprocessen ... 153
6.3.2 Kommunernas önskemål ska hanteras separat från de givna kriterierna ... 153

6.4 Utgångspunkter för etableringsboende ... 153
6.4.1 Ramar för utformningen av etableringsboende ... 153
6.4.2 Ett villkorat etableringsboende ska inte i onödan bidra till en otrygg bostadssituation ... 154
6.4.3 Kontrollen av villkoren ska stå i proportion till de förväntade effekterna ... 154

7 En ny lag och en ny förordning om etableringsboende för vissa nyanlända ... 155

7.1 Nya författningar ... 155

7.2 Vad ska regleras i lagen respektive förordningen? ... 157

7.3 Tillämpningsområde och prioritering vid anvisningar ... 160
7.3.1 Nuvarande ordning ... 160
7.3.2 Skälen för nuvarande tillämpningsområde och prioritering vid anvisningar ... 161
7.3.3 Förändringar i närliggande regelverk medför inte att det uppstår ett behov av en annan avgränsning av personkretsen ... 162
7.3.4 Bestämmelserna om tillämpningsområde ska kompletteras ... 165
7.3.5 Bestämmelsen om prioritering ska anpassas ... 171

8 Fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ... 177

8.1 Vilka kriterier ska beaktas vid fördelningen? ... 177
8.1.1 Nuvarande ordning ... 178
8.1.2 Merparten av nuvarande kriterier ska behållas ... 178

8.1.3 Nya kriterier 179
8.1.4 Samtliga kriterier ska följa av lagen 185

8.2 Statistiskt underlag 186
8.2.1 Nuvarande ordning 186
8.2.2 Arbetsförmedlingen och Boverket ska tillhandahålla underlag 186

8.3 Fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av anvisning 187
8.3.1 Nuvarande ordning 188
8.3.2 Regeringen ska fastställa antalet nyanlända som får omfattas av anvisning 188
8.3.3 Länstal ska inte längre fastställas 190
8.3.4 Migrationsverket ska beräkna mottagningsbehovet 190

8.4 Fördelningsförfarande 192
8.4.1 Fördelningen sker i flera steg 192
8.4.2 En uppdaterad fördelningsmodell 194
8.4.3 Ett tak för kommuner som önskar en ökad tilldelning 201
8.4.4 Justering av utfallet från fördelningsmodellen efter kommunernas önskemål 207
8.4.5 Beslut om kommuntal 216
8.4.6 Revidering av kommuntal 217
8.4.7 Fördelningen av kvotflyktingar ska inte särregleras 221
8.4.8 Samordning med fördelningen av anvisningar enligt LMA 222

9 Anvisningsförfarandet 225

9.1 Beslut om anvisning 225
9.1.1 Nuvarande ordning 225
9.1.2 Migrationsverket beslutar vilken kommun som är skyldig att ta emot en nyanländ 225

9.2 Möjlighet att beakta barnets bästa 226
9.2.1 Nuvarande ordning 226

9.2.2 Kommuntalen får överskridas om det är nödvändigt för att beakta barnets bästa 227

9.3 Avbrutna anvisningar 228
9.3.1 Nuvarande ordning 229
9.3.2 Avbrutna anvisningar får ersättas med en anvisning som omfattar en annan nyanländ 229

9.4 Fördelning av anvisningar under året 230
9.4.1 Nuvarande ordning 230
9.4.2 Migrationsverket ska ta fram en prognos över mottagandet per kommun 231

9.5 Förtur i anvisningsförfarandet 233
9.5.1 Nuvarande ordning 233
9.5.2 Ärenden som ska ha förtur 233

9.6 Tidsfrister för mottagande 235
9.6.1 Nuvarande ordning 235
9.6.2 Nuvarande tidsfrister ska behållas 235

9.7 Länsstyrelsen ska föra dialog med kommunerna för att främja mottagandet 237
9.7.1 Nuvarande ordning 238
9.7.2 Inget behov av att anmäla tillgängliga bostäder .. 238

9.8 Uppgiftsskyldighet för Migrationsverket 239
9.8.1 Nuvarande ordning 239
9.8.2 Uppgiftsskyldigheten ska preciseras och utvidgas 239

9.9 Arbetsförmedlingen ska kartlägga kvotflyktingar innan anvisning 241
9.9.1 Nuvarande ordning 242
9.9.2 Skäl för och emot att beakta var enskilda kvotflyktingar kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning 242
9.9.3 Arbetsförmedlingen ska lämna en rekommendation om lämpliga anvisningskommuner 247

9.9.4 Bestämmelserna om kartläggning av kvotflyktingar ska införas i etableringsboendeförordningen 250

9.10 Överklagande 251
9.10.1 Nuvarande ordning 251
9.10.2 Migrationsverkets beslut om anvisning eller kommuntal ska inte kunna överklagas 251

10 Etableringsboende 255

10.1 En skyldighet för kommuner eller en rättighet för nyanlända? 255

10.2 Kommunerna ansvarar för att ordna etableringsboende 256
10.2.1 Anvisningskommunen får inte ordna ett etableringsboende i en annan kommun 256
10.2.2 Undantag när boende ordnas med stöd av annan författning 259
10.2.3 Det bör inte regleras var i anvisningskommunen ett etableringsboende får lokaliseras 260

10.3 Nyanlända har en tidsbegränsad rätt till etableringsboende 261

10.4 En nyanländ som ordnar sin egen bostad behåller sin rätt till etableringsboende i anvisningskommunen 265

10.5 Rätten till etableringsboende och hyreslagen 268
10.5.1 Allmänt om hyreslagen 269
10.5.2 Besittningsskydd 270
10.5.3 Avstående från besittningsskydd 272
10.5.4 Inget besittningsskydd för etableringsboenden 273

10.6 Rätten till etableringsboende kan i vissa fall upphöra i förtid 274
10.6.1 Om den nyanländes hyresrätt förverkats 275
10.6.2 Om den nyanlände inte aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet 276

10.7 Ingen rätt till etableringsboende när boende ordnas med stöd av annan författning 287

10.8 Uppgiftsskyldighet för Arbetsförmedlingen 288
10.9 Överklagande 290

11 Förslag om stöd, information och uppföljning 293

11.1 Kommuner ska erbjuda stöd i att söka bostad 293
11.2 Kommunerna ska informera om rätten till etableringsboende 294
11.3 Länsstyrelsen ska följa upp kommunernas ansvar för att ordna etableringsboende 298
11.3.1 Nuvarande ordning 298
11.3.2 Länsstyrelsernas uppföljningsskyldighet ska utökas 298

12 Sekretess 301

12.1 Befintliga sekretessbestämmelser för uppgifter som lämnas ut eller tas emot 301
12.1.1 Uppgifter som lämnas av Migrationsverket 303
12.1.2 Uppgifter som lämnas av Arbetsförmedlingen ... 303
12.1.3 Uppgifter som lämnas av kommuner 304
12.2 Sekretessbrytande bestämmelser 305
12.3 Det behövs inga kompletterande sekretessbestämmelser 305
12.3.1 Uppgifter som lämnats till kommuner 306
12.3.2 Uppgifter som lämnats till Arbetsförmedlingen 307
12.3.3 Uppgifter som lämnats till Migrationsverket 308

13 Behandling av personuppgifter 309

13.1 Vilka personuppgifter kommer att behandlas? 310
13.2 Rättslig grund och behandling av känsliga personuppgifter 311
13.2.1 Rättslig grund 312
13.2.2 Behandling av känsliga uppgifter 317

13.3 Kompletterande bestämmelser om hur personuppgifter från Arbetsförmedlingen får lämnas 319

13.4 Intrånget i den personliga integriteten är motiverat och proportionerligt 322

14 Finns det behov av sanktioner mot kommuner som inte fullgör sina skyldigheter? 327

15 Justeringar av den statliga ersättningen till kommuner. 331

15.1 Nuvarande ordning 332

15.2 Kommunerna ska ersättas för nya uppgifter 332

15.3 Beräkning av kostnader för kommunernas tillkommande uppgifter 334

16 Följdändringar 337

16.1 Hänvisningar till bosättningslagen och bosättningsförordningen ska ersättas 337

16.2 Övriga följdändringar 338

17 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser 341

17.1 Ikraftträdande 341

17.2 Övergångsbestämmelser 342

18 Konsekvensutredning 345

18.1 Utgångspunkter för konsekvensutredningen 345

18.2 Konsekvenser för integration 346

18.2.1 Beaktandet av kommunernas önskemål i fördelningen kan påverka förutsättningarna för integration både positivt och negativt 346

18.2.2 Beaktandet av bostadssituationen i fördelningen av nyanlända kan få såväl positiva som negativa konsekvenser för integrationen 347

18.2.3 Positiva effekter för integrationen av att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap beaktas i fördelningen .. 349
18.2.4 Bättre matchning mellan enskilda kvotflyktingar och kommuner 349
18.2.5 Begränsad effekt av ett villkorat etableringsboende 350
18.2.6 En reglerad tidsbegränsning av boendet innebär att den sekundära omfördelningen av nyanlända institutionaliseras 354

18.3 Konsekvenser för enskilda 355
18.3.1 Rätten till etableringsboende ger ökad likvärdighet de första tre åren efter anvisning..... 355
18.3.2 Nyanländas möjlighet till ett långsiktigt boende kommer fortsatt variera kraftigt över landet..... 355

18.4 Konsekvenser för jämställdhet 357
18.4.1 Beaktandet av kommunernas önskemål kan bidra till ett mer organiserat mottagande..... 358
18.4.2 Beaktandet av bostadssituationen och förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap 358
18.4.3 Kartläggning av kvotflyktingar 359
18.4.4 En individuell rätt till etableringsboende ger kvinnor och män större egenmakt 360
18.4.5 Ett villkorat etableringsboende kan öka framför allt kvinnors deltagande i arbetsmarknadspolitiska program..... 360
18.4.6 Ett tidsbegränsat boende påverkar kvinnor mer negativt än män..... 361
18.4.7 Övriga konsekvenser för jämställdhet..... 362

18.5 Konsekvenser för barn och unga..... 362
18.5.1 Förtur i anvisningsförfarandet 362
18.5.2 Möjligheten att beakta barnets bästa 362
18.5.3 Barn har en individuell och ovillkorlig rätt till etableringsboende..... 363

18.5.4 Det kommer fortsatt vara särskilt svårt för barnfamiljer att hitta ett långsiktigt boende .. 363

18.6 Konsekvenser för utanförskap och utanförskapsområden 364
18.6.1 Kommuner med områden med problem kopplat till utanförskap bör få en lägre tilldelning av nyanlända 364
18.6.2 Ett tidsbegränsat boende kan bidra till utanförskap 365

18.7 Konsekvenser för statens finanser 365
18.7.1 Migrationsverket 365
18.7.2 Arbetsförmedlingen 370
18.7.3 Länsstyrelserna 373
18.7.4 Boverket 375
18.7.5 Övriga myndigheter 376
18.7.6 Justering av statliga ersättningar 376

18.8 Konsekvenser för kommuner 377
18.8.1 Fördelningsförfarandet 377
18.8.2 Anvisningsförfarandet 384
18.8.3 Etableringsboende 387
18.8.4 Nya obligatoriska uppgifter för kommunen 392

18.9 Övriga konsekvenser 394
18.9.1 Kapacitet och beredskap i mottagandet 394
18.9.2 Förekomsten av aktiv medverkan till bosättning i en annan kommun 394
18.9.3 Förenlighet med internationella åtaganden 395
18.9.4 Behov av informationsinsatser 396
18.9.5 Ingen ökad tilldragning av asylsökande till Sverige 396
18.9.6 Konsekvenser för miljö och klimat 397
18.9.7 Konsekvenser för företag 397

19 Författningskommentar 399

19.1 Förslaget till lag om etableringsboende för vissa nyanlända 399

19.2 Förslaget till lag om ändring av lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten 416

Referenser 419

Bilagor

Bilaga 1 Kommittédirektiv 2024:22 433

Bilaga 2 Migrationsverkets nuvarande fördelningsmodell 449

Bilaga 3 Antal nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen 2023 451

Bilaga 4 Anpassningar med anledning av förslag lämnade av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande 459

Begrepp och förkortningar

Asylboende Alla boenden som Migrationsverket eller en kommun ordnar enligt LMA (tidigare anläggningsboende eller förläggning).

Barnkonventionen FN:s konvention om barnets rättigheter.

Bostadsmarknadsenkäten Boverkets årliga undersökning som riktar sig till landets 290 kommuner.

Bosättningsförordningen Förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning.

Bosättningslagen Lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning.

Bosättningsunderlag Den sammanställning av information om varje nyanländ som används för att bedöma och fatta beslut om anvisningskommun samt för att underlätta anvisningskommuners mottagande.

Dataskyddsförordningen Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning).

Dataskyddslagen Lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Ensamkommande barn Barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare.

Etableringsboendeförordningen Den föreslagna förordningen om etableringsboende för vissa nyanlända.

Etableringsboendelagen Den föreslagna lagen om etableringsboende för vissa nyanlända.

Etableringsförordningen Förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Etableringslagen Lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Etableringsprogrammet Det arbetsmarknadspolitiska programmet etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare som regleras i etableringsförordningen.

Europakonventionen Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Hyreslagen 12 kap. jordabalken (1970:994).

Jobb- och utvecklingsgarantin Det arbetsmarknadspolitiska programmet jobb- och utvecklingsgarantin som regleras i förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin.

Jobbgarantin för ungdomar Det arbetsmarknadspolitiska programmet jobbgaranti för ungdomar som regleras i förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.

Kommunersättningsförordningen Förordning (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar.

Kompletteringsförordningen Förordningen (2018:219) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.

Kvotflykting En person som har flytt från sitt land och som har blivit utvald av FN:s flyktingorgan UNHCR för att få flytta till ett annat land. En kvotflykting som tagits emot i Sverige inom ramen för ett beslut som regeringen har meddelat om överföring av skyddsbehövande till Sverige (vidarebosättning) ska enligt 5 kap. 2 § UtlL beviljas ett permanent uppehållstillstånd.

LMA Lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Massflyktsdirektivet Rådets direktiv 2001/55/EG av den 20 juli 2001 om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta.

OSL Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Person med tillfälligt skydd En utlänning som omfattas av ett beslut om tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet. En sådan utlänning kan beviljas uppehållstillstånd med stöd av 21 kap. UtlL.

Samverkansdelegationen Arbetsförmedlingens, Försäkringskassans, länsstyrelsernas, Migrationsverkets och SKR:s gemensamma forum för att underlätta samverkan kring asylsökandes och nyanländas mottagande och etablering i arbets- och samhällslivet.

SCB Statistiska centralbyrån.

Sfi Svenska för invandrare.

SKR Sveriges Kommuner och Regioner.

Skyddsgrundsförordnigen Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2024/1347 av den 14 maj 2024 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande och för innehållet i det beviljade skyddet, om ändring av rådets direktiv 2003/109/EG och om upphävande av Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU.

SoL Socialtjänstlagen (2001:453).

UtlL Utlänningslagen (2005:716).

Vidarebosättning Uttagning och överföring av flyktingar och andra skyddsbehövande som befinner sig i tredje land till Sverige. Vidarebosättningsprocessen börjar när ett ärende presenteras för Migrationsverket av UNHCR, en svensk utlandsmyndighet eller en internationell tribunal eller domstol. Processen avslutas när individen anländer till Sverige och tas emot av en kommun vid flygplatsen.

Sammanfattning

Utredningen har fått i uppdrag av regeringen att föreslå ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. Syftet är att öka kommunernas inflytande över mottagandet av nyanlända och skapa goda förutsättningar för ett likvärdigt, enhetligt och flexibelt mottagande i kommunerna. På så sätt menar regeringen att integrationen av nyanlända kan fungera bättre.

I detta betänkande redovisar utredningen sina förslag.

Ny lag och förordning om etableringsboende för vissa nyanlända

Den nuvarande bosättningslagen med tillhörande förordningar ska upphöra att gälla och ersättas av lagen och förordningen om etableringsboende för vissa nyanlända (etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen). Ett flertal bestämmelser överförs från de nuvarande författningarna till de nya.

Etableringsboendelagen får samma tillämpningsområde som den nuvarande bosättningslagen. En komplettering görs dock i syfte att säkerställa att nyanlända med tidsbegränsade uppehållstillstånd i vissa fall ska fortsätta att omfattas av den nya lagen trots att giltighetstiden för tillståndet löpt ut.

Till skillnad mot vad som gäller i dag innebär utredningens förslag att nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som anvisats till kommuner enligt LMA inte ska anvisas en andra gång enligt etableringsboendelagen. Om dessa nyanlända bor kvar i ett boende som kommunen ordnat efter anvisningen enligt LMA ska de i stället automatiskt få rätt till etableringsboende när de till följd av folkbokföring upphör att omfattas av LMA.

Etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2026. Bestämmelserna om anvisningsförfarandet och rätten till etableringsboende ska dock tillämpas först från och med den 1 januari 2027.

Hur ska antalet nyanlända fördelas mellan kommunerna?

Bostadssituationen och förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap ska påverka fördelningen

Migrationsverket ska likt i dag ta fram en fördelningsmodell som fördelar nyanlända mellan kommunerna utifrån ett antal givna kriterier. Utredningen bedömer att nuvarande kriterier för fördelning är ändamålsenliga och föreslår därför att de ska behållas. De nuvarande kriterierna är kommunens arbetsmarknadsförutsättningar, kommunens befolkningsstorlek, kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn, omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen samt omfattningen av utlänningar som sökt eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd som inte är folkbokförda som vistas i kommunen.

Därutöver föreslår utredning att det i fördelningen ska tas hänsyn till förutsättningarna för en nyanländ att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när perioden med rätt till etableringsboende löpt ut.

Utredningen föreslår också att det i fördelningen av nyanlända ska tas hänsyn till förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.

De nya kriterierna bör bidra till att nyanlända anvisas till kommuner med relativt goda förutsättningar för integration. En risk är dock att beaktandet av bostadssituationen gör att arbetsmarknadsperspektivet får mindre genomslag i fördelningen av nyanlända, vilket kan få negativa konsekvenser för integrationen.

Kommunerna ges möjlighet att önska hur många nyanlända de ska ta emot

Kommunerna ges möjlighet att påverka hur många nyanlända de ska ta emot genom att ange ett önskat kommuntal. I det fall det finns kommuner som önskar ta emot fler nyanlända samtidigt som det finns kommuner som önskar ta emot färre ska en omfördelning ske. På så sätt får kommunerna ett ökat inflytande över fördelningen.

En begränsning föreslås dock när det gäller hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas. Begränsningen sker genom att Migrationsverket med beaktande av givna kriterier årligen beräknar ett kommuntak för varje kommun.

Någon motsvarande begränsning när det gäller hur många färre nyanlända en kommun får tilldelas i förhållande till utfallet från fördelningsmodellen föreslås inte.

Migrationsverket beslutar om kommuntal

Den nuvarande ordningen, där regeringen fastställer länstal, frångås och fördelningen ska enbart utgå från kommunnivå. På så sätt ökar flexibiliteten i systemet och ett ökat kommunalt inflytande möjliggörs. Som en konsekvens av detta överförs ansvaret för att besluta om kommuntal från länsstyrelserna till Migrationsverket. Länsstyrelserna har dock fortsatt en viktig roll i det nya bosättningssystemet, bland annat eftersom de ska sammanställa kommunernas önskemål och föra dialog med kommunerna om mottagandet av nyanlända.

Hur ska anvisning av enskilda nyanlända till kommunerna gå till?

Nuvarande anvisningsförfarande är i stora delar ändamålsenligt

Migrationsverket ska även fortsättningsvis ansvara för att anvisa kommuner att ta emot enskilda nyanlända och kommunerna ska vara skyldiga att ta emot en nyanländ som omfattas av en anvisning.

Utredningen föreslår också att de nuvarande tidsfristerna mellan anvisningsbeslut och mottagande i kommunen ska behållas.

Ett stärkt barnperspektiv

Barn som genomgått en asylprocess eller vistats i ett flyktingläger är på många sätt särskilt utsatta, och det är därför viktigt att tiden mellan uppehållstillstånd och mottagandet i en kommun inte blir onödigt lång. Utredningen föreslår därför att ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar.

I syfte att säkerställa att barn kan förenas med sina anhöriga ska också kommuntalen få överskridas om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.

Arbetsförmedlingen ska kartlägga kvotflyktingar innan anvisning och i vissa fall föreslå lämpliga anvisningskommuner

Arbetsförmedlingen ska kartlägga vissa kvotflyktingar innan anvisning. I de fall Arbetsförmedlingen bedömer att det kan förbättra den nyanländes möjligheter att komma i sysselsättning ska en rekommendation om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning lämnas till Migrationsverket. Vid bedömningen ska efterfrågan på specifik kompetens i kommunerna beaktas. Vid bedömningen ska även tillgången på insatser som matchar mot den nyanländes specifika kompetenser eller behov beaktas.

Förslaget förväntas bidra till att kvotflyktingars kompetens bättre tas tillvara och till att förbättra kvotflyktingars förutsättningar att etableras på arbetsmarknaden.

Hur ska en nationell modell med etableringsboende utformas?

Kommunerna ansvarar för att ordna ett etableringsboende

En ny modell med etableringsboende för vissa nyanlända införs. Förslaget innebär att kommunerna ansvarar för att ordna ett etableringsboende för nyanlända som omfattats av en anvisning enligt etableringsboendelagen och för vissa nyanlända som omfattats av en anvisning enligt LMA. Det uppställs inga krav på vilken typ av boendelösning en kommun ska ordna. Det är därmed upp till kommunen att avgöra hur ansvaret ska fullgöras i ett enskilt fall. Det

ska dock inte vara möjligt för en kommun att fullgöra sin skyldighet genom att ordna ett etableringsboende i en annan kommun.

Nyanlända har rätt till etableringsboende i 36 månader

Nyanlända som omfattats av en anvisning enligt etableringsboendelagen och vissa nyanlända som omfattats av en anvisning enligt LMA har i normalfallet rätt till etableringsboende i 36 månader.

Att en nyanländ har rätt till etableringsboende innebär inte att den nyanlände är tvungen att bo i det boende anvisningskommunen ordnar. En nyanländ som har rätt till etableringsboende har därmed möjlighet att ordna en egen bostad i anvisningskommunen eller var som helst i landet. En nyanländ som ordnar sin egen bostad behåller sin rätt till etableringsboende i anvisningskommunen.

I syfte att öka chansen för den nyanlände att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden efter att rätten till etableringsboende löpt ut, föreslår utredningen att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad.

Utredningens förslag innebär att kommunernas mottagande av nyanlända blir mer enhetligt och likvärdigt. Att nyanlända endast erbjuds ett boende under en begränsad period kan, på samma sätt som i dag, innebära sämre förutsättningar för integration, inte minst för kvinnor och barnfamiljer som har särskilt svårt att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden.

Rätten till etableringsboende är villkorad och kan upphöra i förtid

En nyanländ som inte aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet kan förlora sin rätt till etableringsboende.

Anvisningskommunen får i vissa fall besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid. Det gäller om en nyanländ som fyllt 20 år utan godtagbara skäl inte är anvisad till etableringsprogrammet, jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgarantin för ungdomar, eller har fått sin anvisning till något av dessa program återkallad.

Anvisningskommunen får också besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände skiljts från den bostad kommunen ordnat på grund av att hyresrätten förverkats med stöd av bestämmelser i jordabalken.

Anvisningskommunen ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende och om de villkor som gäller.

Kommunens beslut om att en nyanländs rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett villkorat etableringsboende innebär att kraven på de nyanlända skärps och att incitamenten för att aktivt bidra till sin etablering i arbets- och samhällslivet ökar.

Summary

The Inquiry has been tasked by the Government to propose a new system for the settlement of certain newly arrived immigrants. The aim is to give the municipalities more influence over the reception of newly arrived immigrants and create good conditions for their equitable, uniform and flexible reception in the municipalities. The Government believes that this will streamline the integration of newly arrived immigrants. The Inquiry's proposals are presented in this report.

New Act and Ordnance on introduction housing for certain newly arrived immigrants

The current Settlement Act and associated ordnances should no longer apply, and instead be replaced by laws and regulations on introduction housing for certain newly arrived immigrants (the Introduction Housing Act and Introduction Housing Ordnance). Several provisions would be transferred from the current statutes to the new ones.

The Introduction Housing Act would have the same scope as the current Settlement Act. However, a supplement would be added to ensure that newly arrived immigrants with temporary residence permits will, in certain cases, continue to be covered by the new Act, despite the expiration of the permits' validity.

Contrary to what applies today, the Inquiry's proposal would mean that newly arrived immigrants with residence permits under Chapter 21 of the Aliens Act who have been allocated to municipalities under the Reception of Asylum Seekers and Others Act, will not be allocated a second time under the Introduction Housing Act. If these newly arrived immigrants continued to live in accom-

modations arranged by the municipality after allocation under the Reception of Asylum Seekers and Others Act, they would automatically have the right to introduction housing when, due to population registration, they no longer fall under the Reception of Asylum Seekers and Others Act.

The new Introduction Housing Act and Introduction Housing Ordnance are proposed to enter into force on 1 July 2026. However, the provisions on the procedure of allocation and the right to introduction housing will only apply from 1 January 2027.

How should the number of newly arrived immigrants be distributed among municipalities?

The housing situation and the existence of areas with social exclusion should impact distribution

Like today, the Swedish Migration Agency will develop a model that distributes newly arrived immigrants among municipalities, according to a number of different criteria. The Inquiry considers the current distribution criteria to be appropriate and therefore proposes to maintain them. The current criteria are: the municipality's labour market conditions, the size of the municipality's population, the total number of newly arrived immigrants and unaccompanied minors received by the municipality, the scope of asylum seekers staying in the municipality, and the scope of aliens who have applied for, or been granted, residence permits with temporary protection who are not registered as resident but who are staying in the municipality.

In addition, the Inquiry proposes that the distribution should consider the conditions in which a newly arrived immigrant obtains accommodation in the regular housing market in the allocated municipality once their period of introduction housing has expired. The Inquiry also proposes that the distribution should take into consideration the existence of areas with social exclusion.

The new criteria should help in allocating newly arrived immigrants to municipalities with relatively good conditions for their integration. However, there is a risk that taking the housing situation into account reduces the impact of the labour market perspec-

tive on the distribution of newly arrived immigrants, which may have negative consequences for their integration.

Municipalities should be given the possibility to influence how many newly arrived immigrants they receive

Municipalities should be given the opportunity to influence how many newly arrived immigrants they receive by specifying a desired number. If some municipalities wish to receive more newly arrived immigrants and others wish to receive fewer, a redistribution will take place. This way, the municipalities gain increased influence over the distribution.

However, a limitation is proposed regarding how many more newly arrived immigrants a municipality can be allocated than what is proposed by the distribution model. This limitation is based on an annual ceiling calculated by the Swedish Migration Agency for each municipality in consideration of certain criteria.

The Inquiry does not propose a corresponding limit on how few newly arrived immigrants a municipality can be allocated.

The Swedish Migration Agency should determine municipality numbers

The current system, in which the Government sets county numbers, should be abandoned, and distribution would be determined solely at municipality level. This increases the flexibility of the system and allows for greater municipality influence. As a consequence of this, the responsibility for deciding municipality numbers would transfer from the county administrative boards to the Swedish Migration Agency. The county administrative board would nevertheless play an important role in the new settlement system, in particular by compiling municipalities' requests and engaging in dialogue with the municipalities on their reception of newly arrived immigrants.

How would the allocation of individual newly arrived immigrants to municipalities proceed?

The current allocation procedure is largely fit for purpose

The Swedish Migration Agency should continue to be responsible for allocating municipalities to receive newly arrived immigrants, and the municipalities will be obliged to receive the newly arrived immigrants they have been allocated. The Inquiry also proposes retaining the current time frames between the allocation decision and reception.

A stronger children's perspective

Children who have undergone an asylum process or stayed in a refugee camp are, in many ways, particularly vulnerable. Therefore, it is important that the time between the issuance of residence permits and reception in a municipality is not unnecessarily long. The Inquiry proposes therefore, that cases involving children should be prioritised during allocation to a municipality.

To ensure that children can be reunited with their relatives, it should be possible to exceed municipal numbers, if this is necessary to cater for the best interests of the child.

The Swedish Public Employment Service should collect data regarding quota refugees before allocation and, in some cases, propose appropriate municipalities for allocation

The Swedish Public Employment Service should identify certain quota refugees before allocation. In cases where the Swedish Public Employment Service considers that it could improve the employment prospects of a newly arrived immigrant, a recommendation on one or more suitable municipalities for allocation would be submitted to the Swedish Migration Agency. The level of demand for specific skills in the municipalities will be taken into account during the assessment. The assessment would also consider the availability of activities that match the specific skills or needs of the newly arrived immigrants.

If adopted, the proposal could be expected to utilise the skills of quota refugees and improve conditions for their integration into the labour market.

How should a national model for introduction housing be formed?

Municipalities should be responsible for arranging introduction housing

A new model of introduction housing for certain newly arrived immigrants should be introduced. Under the proposal, the municipalities would be responsible for arranging introduction housing for newly arrived immigrants who have been allocated them under the Introduction Housing Act, and for certain newly arrived immigrants who have been allocated them in accordance with the Reception of Asylum Seekers and Others Act. There would be no requirement as to what type of housing solution a municipality provides. Therefore, it is up to the municipality to decide how to fulfil its responsibility in the individual case. However, it should not be possible for a municipality to fulfil its obligation to arrange introduction housing by providing accommodation in another municipality.

Newly arrived immigrants should have the right to introduction housing for 36 months

Newly arrived immigrants who have been allocated to a municipality under the Introduction Housing Act and certain newly arrived immigrants allocated to a municipality under the Reception of Asylum Seekers and Others Act should normally have a right to introduction housing for 36 months.

The fact that a newly arrived immigrant has the right to introduction housing would not mean that they are obliged to live in the accommodation arranged by the municipality. A newly arrived immigrant who has the right to introduction housing would therefore have the possibility to arrange their own accommodation in the allocated municipality or anywhere else in the country. A newly

arrived immigrant who arranges their own accommodation would retain the right to introduction housing in the allocated municipality.

To help increase the chances of the newly arrived immigrant obtaining accommodation in the regular housing market after their right to introduction housing has expired, the Inquiry suggests that the municipality responsible for arranging introduction housing offers them support in searching for accommodation.

The proposal would make the reception of newly arrived immigrants by municipalities more uniform and equal. The fact that newly arrived immigrants are only offered accommodation for a limited period of time may, just like today, result in fewer opportunities for their integration, not least for women and families with children, who find it particularly difficult to find accommodation in the regular housing market.

Introduction housing should be conditional and subject to premature termination

It should be possible for a newly arrived immigrant who does not actively contribute to their establishment in the labour market and in social life to lose their right to introduction housing.

Their allocated municipalities should, in certain cases, be able to prematurely terminate their right to introduction housing. This would apply if a newly arrived immigrant who has reached the age of 20, and who, without good reason, is not assigned to the introduction programme, the Job and Development Guarantee Programme or the Job Guarantee Programme for Young People, or who has had their assignment to any of these programmes revoked.

Their allocated municipalities may also decide to terminate the right to introduction housing prematurely if the newly arrived immigrant has been removed from accommodation arranged by the municipality because their tenancy has been forfeited on the basis of provisions in the Land Code.

The allocated municipality must inform the newly arrived immigrant of their right to introduction housing and the conditions that apply.

A municipality's decision on whether a newly arrived immigrant's right to introduction housing should be terminated prematurely should be appealable to a general administrative court.

Having conditional introduction housing means that requirements for newly arrived immigrants would be tightened, which would increase the incentive for them to actively contribute to their establishment in the labour market and in social life.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om etableringsboende för vissa nyanlända

Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om
– fördelning av vissa nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,
– anvisningsförfarande, och
– vissa nyanländas rätt till etableringsboende.

2 § Lagen gäller en nyanländ som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring, om det har beviljats enligt
1. 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 § utlänningslagen (2005:716),
2. 12 kap. 18 § utlänningslagen, eller
3. 21 eller 22 kap. utlänningslagen.

3 § Lagen gäller även en nyanländ som har
1. beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av någon av bestämmelserna i 2 §, och
2. ansökt om uppehållstillstånd inom sex år från det att den person som den nyanlände har anknytning till först togs emot i en kommun.

Första stycket gäller inte om den person som den nyanlände har anknytning till var svensk medborgare vid tidpunkten för den nyanländes ansökan om uppehållstillstånd.

4 § Lagen gäller dock inte barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige var skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan

vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (ensamkommande barn), om inte barnet har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716).

5 § En nyanländ som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska fortsätta att omfattas av lagen trots att giltighetstiden för tillståndet har löpt ut om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut.

Första stycket gäller dock endast om ansökan om fortsatt uppehållstillstånd avser ett tillstånd som, om det beviljas, medför att den nyanlände omfattas av 2 eller 3 §.

Om Migrationsverket avslår ansökan om förnyat uppehållstillstånd gäller första stycket till dess att beslutet har fått laga kraft.

Fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner

6 § Vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska hänsyn tas till

1. kommunens önskemål,
2. kommunens arbetsmarknadsförutsättningar,
3. kommunens befolkningsstorlek,
4. kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn,
5. omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen,
6. omfattningen av utlänningar som avses i 1 § första stycket 2 lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. som vistas i kommunen,
7. förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av 12 § löpt ut, och
8. förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.

Anvisning till kommuner

7 § En kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ.

8 § Migrationsverket får i enskilda fall besluta om anvisning enligt 7 §.

9 § Anvisningar till kommuner ska i första hand omfatta nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716).

Etableringsboende

10 § En kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om

1. kommunen enligt 7 § är skyldig att efter anvisning ta emot den nyanlände, eller
2. den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen.

Ett boende som ordnas enligt första stycket ska benämnas etableringsboende.

11 § Om det följer av en annan författning att en kommun ansvarar för att ordna boende för en nyanländ som omfattas av 10 § första stycket ska den författningen tillämpas i stället för 10 §.

12 § En nyanländ som omfattas av en anvisning enligt 7 § har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun.

En nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket i den lagen har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen.

För en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska den period med rätt till etableringsboende som

följer av första eller andra stycket dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende.

13 § Om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.

14 § Den kommun som ansvarar för att ordna boende enligt 10 § får i enskilda fall besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om

1. den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken,
2. den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program, eller
3. den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

Första stycket 2 gäller inte om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

15 § Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas av 14 § första stycket 2 och 3.

16 § En nyanländ har inte rätt till etableringsboende under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning.

17 § För hyresavtal som avser upplåtelse av bostadslägenhet som en kommun ordnat enligt 10 § gäller inte bestämmelserna i 12 kap. 46–52 §§ jordabalken.

Överklagande

18 § Beslut enligt 14 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut enligt denna lag får inte överklagas.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Bemyndigande

19 § Regeringen får meddela föreskrifter om

– vilka kriterier, utöver de som anges i 6 §, som får beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,

– fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst år,

– förfarandet för fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,

– den närmare prioriteringen av vilka nyanlända som ska omfattas av anvisningar,

– förfarandet för anvisningar till kommuner,

– att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad, och

– att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2026.

2. Bestämmelserna i 7–18 §§ tillämpas från och med den 1 januari 2027.

1.2 Förslag till lag om ändring av lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten

Härigenom föreskrivs att 5 och 12 §§ lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
5 §[1]	
Arbetsförmedlingen får behandla personuppgifter för tillhandahållande av information som behövs inom	
1. Försäkringskassans, Centrala studiestödsnämndens eller arbetslöshetskassornas verksamhet som underlag för beslut om och kontroll av förmåner, ersättningar och andra stöd,	
2. Skatteverkets verksamhet som underlag för beslut om och kontroll av skatt,	
3. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens verksamhet som avser tillsyn och uppföljning samt utfärdande av sådana intyg som visar rätten att med bibehållen arbetslöshetsersättning söka arbete i något annat land,	
4. Kronofogdemyndighetens verksamhet som underlag för bedömning enligt 4 kap. utsökningsbalken av i vilken utsträckning en gäldenär har utmätningsbar egendom,	
5. socialnämndernas verksamhet som underlag för beslut om och kontroll av ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. socialtjänstlagen (2001:453),	
6. Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.,	
7. leverantörers verksamhet att utföra arbetsmarknadspolitiska insatser på uppdrag av Arbetsförmedlingen, *och*	7. leverantörers verksamhet att utföra arbetsmarknadspolitiska insatser på uppdrag av Arbetsförmedlingen,
8. Utbetalningsmyndighetens verksamhet.	8. Utbetalningsmyndighetens verksamhet,
	9. Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om an-

[1] Senaste lydelse 2024:515.

visning enligt lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända, och

10. kommunala nämnders verksamhet som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 14 § första stycket 2 och 3 lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända.

Arbetsförmedlingen får även behandla personuppgifter för att tillhandahålla information till riksdagen eller regeringen eller till någon annan för att fullgöra uppgiftslämnande i enlighet med lag eller förordning.

12 §[2]

Försäkringskassan, Centrala studiestödsnämnden, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, arbetslöshetskassorna, Kronofogdemyndigheten, en socialnämnd och Migrationsverket får ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas om det behövs för de ändamål som avses i 5 §. En socialnämnd får ha direktåtkomst först sedan Arbetsförmedlingen har försäkrat sig om att handläggare hos *social*nämnden bara kan ta del av uppgifter om personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

Försäkringskassan, Centrala studiestödsnämnden, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, arbetslöshetskassorna, Kronofogdemyndigheten, en socialnämnd, *en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid* och Migrationsverket får ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas om det behövs för de ändamål som avses i 5 §. En socialnämnd *och en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid* får ha direktåtkomst först sedan Arbetsförmedlingen har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter om

[2] Senaste lydelse 2022:1240.

personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

En enskild får i en arbetsmarknadspolitisk databas ha direktåtkomst till uppgifter om sig själv samt till sådana uppgifter som får behandlas enligt 4 § 2 och som avser arbetsgivare och leverantörer som utför arbetsmarknadspolitiska insatser på uppdrag av Arbetsförmedlingen.

En arbetsgivare får i en arbetsmarknadspolitisk databas ha direktåtkomst till sådana uppgifter om en arbetssökande som får behandlas enligt 4 § 2.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om vilka personuppgifter som får omfattas av direktåtkomst enligt första–tredje styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.

1.3 Förslag till lag om upphävande av lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning

Härigenom föreskrivs att lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning ska upphöra att gälla.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Den upphävda lagen gäller dock fortfarande för anvisningar som beslutats före utgången av 2026.

1.4 Förslag till förordning om etableringsboende för vissa nyanlända

1 kap. Allmänna bestämmelser

1 § Denna förordning innehåller bestämmelser om

– fördelning av nyanlända som omfattas av lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,

– anvisningsförfarande, och

– rätt till etableringsboende för nyanlända som omfattas av lagen om etableringsboende för vissa nyanlända.

2 § Denna förordning är meddelad med stöd av

– 19 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända i fråga om 2 kap. 2 §, 4 § andra och tredje styckena, 5 §, 6 § första stycket, 13 § andra och tredje styckena, 14 § andra och tredje styckena, 16 § andra och tredje styckena och 17 § första stycket, 3 kap. 1, 5–8, 10 och 11 §§ och 4 kap. 1 §, och

– 8 kap. 7 § regeringsformen i fråga om övriga bestämmelser.

3 § Bestämmelser om betydelsen av följande begrepp finns i nedan angivna paragrafer:

– mottagandebehov 2 kap. 1 §,
– anvisningstal 2 kap. 2 §,
– fördelningsmodell 2 kap. 4 §,
– takmodell 2 kap. 6 §,
– kommuntak 2 kap. 6 §, och
– kommuntal 2 kap. 15 §.

2 kap. Fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner

Mottagandebehov

1 § Migrationsverket ska årligen senast den 10 augusti inkomma till regeringen med en beräkning över hur många nyanlända som enligt 3 kap. 1 och 5 §§ kommer att ha behov av anvisning till en kommun under nästkommande år (mottagningsbehov).

Om det till följd av ett förändrat mottagningsbehov kan finnas skäl att anpassa anvisningstalet enligt 2 §, ska Migrationsverket inkomma till regeringen med en ny beräkning så snart som möjligt.

Anvisningstal

2 § Det sammanlagda antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under xxxx får inte överstiga xxxx (anvisningstal).

Fördelningsmodell och takmodell

3 § Arbetsförmedlingen ska tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar.

Boverket ska tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap och kriteriet om förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av 12 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända löpt ut.

4 § Migrationsverket ska ta fram en modell (fördelningsmodell) för att beräkna fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

I fördelningsmodellen ska kriterierna som anges i 6 § 2–8 lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända viktas så att de relativa förutsättningarna för integration avgör hur de nyanlända fördelas mellan kommuner.

Migrationsverket ska redogöra för hur kriterierna viktas, vilken statistik som används vid beräkningen samt vilka överväganden och

antaganden som gjorts. Redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats.

5 § Om kommuntal överskridits med stöd av 3 kap. 7 § ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet.

6 § Migrationsverket ska ta fram en modell (takmodell) som med beaktande av mottagningsbehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning beräknar ett tak (kommuntak) för hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas.

Migrationsverket ska redogöra för vilka överväganden och antaganden som gjorts. Redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats.

7 § Fördelningsmodellen och takmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov.

8 § Vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen och takmodellen enligt 4, 6 eller 7 § ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket. Migrationsverket ska även inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner.

Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna, och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen och takmodellen.

Fördelningsförfarande

9 § I avvaktan på att anvisningstalet för nästkommande år fastställs ska Migrationsverket fördela mottagningsbehovet med hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen.

Migrationsverket ska informera länsstyrelserna och kommunerna om det preliminära utfallet från fördelningsmodellen och det preliminära utfallet från takmodellen.

10 § När anvisningstalet för nästkommande år fastställts ska Migrationsverket fördela anvisningstalet med hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen.

Migrationsverket ska informera länsstyrelserna och kommunerna om det slutliga utfallet från fördelningsmodellen och det slutliga utfallet från takmodellen.

11 § När anvisningstalet fördelats och kommuntaken beräknats ska Länsstyrelsen ge kommuner inom länet möjlighet att ange hur många nyanlända de önskar få anvisade.

En kommun som angett att den önskar få fler nyanlända anvisade än vad som ryms inom kommuntaket ska anses önska en tilldelning i nivå med kommunens kommuntak.

Kommuner som inte lämnat ett önskemål ska anses vara nöjda med tilldelningen som följer av fördelningsmodellen.

12 § Länsstyrelsen ska, med beaktande av 11 § andra och tredje styckena, sammanställa kommunernas önskemål och informera Migrationsverket.

13 § Om anvisningstalet är större än summan av kommunernas totala önskemål ska Migrationsverket justera utfallet från fördelningsmodellen i enlighet med andra och tredje styckena.

För de kommuner som önskat fler nyanlända höjs tilldelningen av nyanlända i enlighet med önskemålen och för de kommuner som angett att de är nöjda görs ingen justering.

Den del av anvisningstalet som kvarstår efter fördelningen enligt andra stycket ska fördelas till de kommuner som önskat färre nyanlända. Antalet nyanlända dessa kommuner tilldelas ska stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade de nyanlända mellan dessa kommuner. Ingen av dessa kommuner ska dock tilldelas färre nyanlända än vad de önskat.

14 § Om anvisningstalet är lika med eller mindre än summan av kommunernas totala önskemål ska Migrationsverket justera utfallet från fördelningsmodellen i enlighet med andra och tredje styckena.

För de kommuner som önskat färre nyanlända sänks tilldelningen av nyanlända i enlighet med önskemålen och för de kommuner som angett att de är nöjda görs ingen justering.

Den del av anvisningstalet som kvarstår efter fördelningen enligt andra stycket ska fördelas till de kommuner som önskat fler nyanlända. Antalet nyanlända dessa kommuner tilldelas ska stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade de nyanlända mellan dessa kommuner. Ingen av dessa kommuner ska dock tilldelas fler nyanlända än vad de önskat.

Kommuntal

15 § När utfallet från fördelningsmodellen justerats i enlighet med 13 eller 14 § ska Migrationsverket besluta om fördelningen av anvisningstalet mellan kommunerna (kommuntal).

Kommuntalen ska beslutas i förväg för ett kalenderår i taget.

Migrationsverket ska för varje år ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året.

16 § Om anvisningstalet revideras under innevarande kalenderår ska Migrationsverket besluta om reviderade kommuntal och ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under resten av året.

Om anvisningstalet höjts ska bestämmelserna i 10–14 §§ tillämpas för att fördela höjningen.

Om anvisningstalet sänkts ska Migrationsverket besluta om en proportionerlig sänkning av gällande kommuntal när så är möjligt.

17 § Kommuner får sinsemellan ingå överenskommelser om att revidera sina kommuntal under innevarande år. Reviderade kommuntal får inte överskrida respektive kommuns kommuntak och ska sammanlagt motsvara de beslutade kommuntalen.

Länsstyrelsen ska informera Migrationsverket om överenskommelser som sluts mellan kommuner inom länet. Om överenskom-

melser slutits mellan kommuner i olika län ska respektive länsstyrelse informera Migrationsverket.

Migrationsverket ska besluta om de reviderade kommuntalen och ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som de berörda kommunerna kommer att få anvisade per månad under året.

Planering för mottagande

18 § Länsstyrelsen ska föra dialog med kommuner inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för att ta emot och ordna en bostad för de nyanlända som får omfattas av anvisning.

3 kap. Anvisningsförfarande

Prioritering vid anvisningar

1 § Anvisningar ska endast omfatta

– nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden,

– nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen (2005:716) som var registrerade och bodde på ett av Migrationsverkets asylboenden vid den tidpunkt då de till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., och

– nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen.

Rekommendation om anvisningskommun

2 § Migrationsverket ska så snart som möjligt underrätta Arbetsförmedlingen om en nyanländ som beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716) omfattas av lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

3 § Efter en underrättelse enligt 2 § ska Arbetsförmedlingen, när så är möjligt innan beslut enligt 8 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända, genomföra en kartläggning. Kartläggningen ska avse den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbets-

livserfarenhet samt behov av utbildning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet.

Om Arbetsförmedlingen, mot bakgrund av vad som framkommit vid kartläggningen, bedömer att det kan förbättra den nyanländes möjligheter att komma i sysselsättning, ska en rekommendation om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning lämnas till Migrationsverket.

Vid bedömningen ska efterfrågan på specifik kompetens i kommunerna och tillgången på insatser som matchar mot den nyanländes specifika kompetenser eller behov beaktas.

4 § Vid genomförandet av en kartläggning enligt 3 § första stycket ska

– Arbetsförmedlingen samordna sina insatser med insatser som genomförs av Migrationsverket, och

– Migrationsverket bistå Arbetsförmedlingen med logistik.

Beslut om anvisning

5 § Ett beslut om anvisning till en kommun ska omfatta en nyanländ och, i förekommande fall, andra nyanlända som ingår i samma hushåll oavsett om dessa omfattas av 1 § eller inte.

6 § Vid beslut om anvisning i enskilda fall enligt 8 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända ska Migrationsverket beakta rekommendationer som Arbetsförmedlingen lämnat enligt 3 § andra stycket i denna förordning.

7 § Vid beslut om anvisning i enskilda fall enligt 8 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända får kommuntalen överskridas endast om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.

8 § Om en nyanländ har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen (2005:716) som kan ligga till grund för folkbokföring ska beslutet om anvisning fattas så snart som möjligt.

9 § Ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar.

10 § I beslutet om anvisning ska det anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ. Den tidpunkt för kommunens mottagande som anges i beslutet om anvisning får inte sättas senare än två månader från tidpunkten för beslutet.

Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716) får Migrationsverket besluta om en längre tidsfrist.

Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen, ska den nyanlände i stället tas emot omgående efter den tidpunkt då den nyanlände upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

11 § Om en anvisning avbryts efter att den nyanlände angett att den inte önskar omfattas av en beslutad anvisning får Migrationsverket senast under det närmast följande kalenderåret besluta att, inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet, ersätta anvisningen med en anvisning som omfattar en annan nyanländ.

Uppgiftsskyldighet

12 § Migrationsverket ska till den ansvariga nämnden i den kommun som anvisats att ta emot en nyanländ enligt 8 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände.

13 § Migrationsverket ska till den ansvariga nämnden i den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende i förekommande fall lämna uppgift om

– när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende, och

– att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.

4 kap. Etableringsboende

Stöd och information

1 § Den kommun som enligt 10 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska

– informera den nyanlände om rätten till etableringsboende, och
– erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad.

Arbetsmarknadspolitiska program

2 § De arbetsmarknadspolitiska program som omfattas av 14 § första stycket 2 och 3 lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända är de program som regleras genom

– förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin,
– förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar, och
– förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Uppgiftsskyldighet

3 § Arbetsförmedlingen ska på begäran av en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid i förekommande fall lämna följande uppgifter om den nyanlände:

1. namn och person- eller samordningsnummer,
2. från och med vilken dag den nyanlände är anmäld eller inte längre anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen,
3. skälen till att den nyanlände inte anvisats till ett arbetsmarknadspolitiskt program trots att den nyanlände är anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen,
4. vilket arbetsmarknadspolitiskt program den nyanlände anvisats till, omfattningen av anvisningen och under vilken tidsperiod den gäller,
5. om den nyanlände skrivits ut från ett arbetsmarknadspolitiskt program och orsaken till utskrivningen, och

6. om anvisningen till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallats genom ett beslut som fått laga kraft och orsaken till återkallelsen.

5 kap Överklagande

1 § Beslut enligt denna förordning får inte överklagas.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2026.
2. Bestämmelserna i 3 och 4 kap. tillämpas från och med den 1 januari 2027.

1.5 Förslag till förordning om ändring av förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten

dels att nuvarande 13 e § ska betecknas 13 g §,

dels att 7 e och 16 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 7 h, 7 i, 13 e och 13 f §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*

7 e §[1]

För tillhandahållande av information till Migrationsverket enligt 5 § 6 lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten får följande personuppgifter behandlas:

1. namn och person- eller samordningsnummer,
2. att en ansökan om ersättning har lämnats in,
3. vilken ersättning som har beviljats,
4. under vilken tidsperiod och i vilken omfattning ersättning lämnas eller har lämnats,

5. att en nyanländ som omfattas av lagen *(2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning* omfattas av ett beslut om anvisning enligt lagen, anvisad kommun, datum för beslutet och datum för när kommunen senast ska ta emot den nyanlände för bosättning, och	5. att en nyanländ som omfattas av lagen *(xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända* omfattas av ett beslut om anvisning enligt lagen, anvisad kommun, datum för beslutet och datum för när kommunen senast ska ta emot den nyanlände för bosättning, och

6. att en nyanländ som omfattas av ett beslut om anvisning har avböjt eller inte har kunnat utnyttja en anvisning.

[1] Senaste lydelse 2016:41.

7 h §

För tillhandahållande av information till Migrationsverket enligt 5 § 9 lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten får följande personuppgifter behandlas:

1. namn, dossiernummer, individnummer och person- eller samordningsnummer,

2. uppgifter om den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbetslivserfarenhet, andra kompetenser samt behov av utbildning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet, och

3. uppgifter om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning.

7 i §

För tillhandahållande av information till kommunala nämnder som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 5 § 10 lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten får sådana personuppgifter behandlas som omfattas av Arbetsförmedlingens uppgiftsskyldighet enligt 4 kap. 3 § förordningen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända.

13 e §

Personuppgifter som får behandlas enligt 7 h § får lämnas ut på ett medium för automatiserad behandling till Migrationsverket.

13 f §

Personuppgifter som får behandlas enligt 7 i § får lämnas ut på ett medium för automatiserad behandling till kommunala nämnder som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid.

16 §[2]

En arbetsgivare får ha direktåtkomst till personuppgifter som får behandlas enligt 3 a §, under förutsättning att arbetsgivaren av Arbetsförmedlingen beviljats särskilda inloggningsuppgifter för att få tillgång till uppgifterna.

Försäkringskassan, Centrala studiestödsnämnden, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen och arbetslöshetskassorna får ha direktåtkomst till de personuppgifter som får behandlas enligt 6, 6 a, 7 a och 7 b §§, med undantag för uppgifter om adress och telefonnummer. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen får dock ha direktåtkomst till uppgift om postnummer.

Kronofogdemyndigheten får ha direktåtkomst till de personuppgifter som får behandlas enligt 7 c §.

En socialnämnd får ha direktåtkomst till de personuppgifter som får behandlas enligt 7 d §, under förutsättning att Arbetsförmedlingen först har försäkrat sig om att handläggare hos *social*nämnden bara kan ta del av uppgifter som avser personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

En socialnämnd *och en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid* får ha direktåtkomst till de personuppgifter som får behandlas enligt 7 d § *respektive 7 i §*, under förutsättning att Arbetsförmedlingen först har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden

[2] Senaste lydelse 2014:1443.

	bara kan ta del av uppgifter som avser personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.
Migrationsverket får ha direktåtkomst till de personuppgifter som får behandlas enligt 7 e §.	Migrationsverket får ha direktåtkomst till de person-uppgifter som får behandlas enligt 7 e *och 7 h §§*.

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.

2. För anvisningar som beslutats före utgången av 2026 gäller 7 e § i den äldre lydelsen.

1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar

dels att 3 och 16 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 17 a §, och närmast före 17 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
3 §[1]	
En kommun som har tagit emot skyddsbehövande eller vissa andra utlänningar för bosättning har rätt till	
– schablonersättning enligt 10–14 §§,	
– schablonersättning för vissa initiala kostnader för mottagandet enligt 15–17 §§,	
	– schablonersättning för kostnader för utlänningar med rätt till etableringsboende enligt 17 a §,
– ersättning för ekonomiskt bistånd, stöd och service samt hälso- och sjukvård enligt 18–27 §§, och	
– ersättning för mottagandet av ensamkommande barn och unga enligt 28–31 a §§.	
16 §[2]	
Schablonersättning lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen tar emot efter anvisning och som omfattas av *11 § förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning*:	Schablonersättning lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen *är skyldig att ordna etableringsboende för enligt 10 § första stycket 2 lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända eller* tar emot efter anvisning och som omfattas av *3 kap. 1 § förordningen*

[1] Senaste lydelse 2024:187.
[2] Senaste lydelse 2024:398.

(xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända:

– initiala kostnader för ekonomiskt bistånd till personer som inte har uppnått riktåldern för pension,

– hyreskostnader för bostäder som kommunen håller tillgängliga för bosättning, och

– särskilda kostnader för mottagandet av utlänningar som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen.

Ersättningen ska vara

– 17,45 procent av prisbasbeloppet för en person under 20 år,

– 34,90 procent av prisbasbeloppet för en person som har fyllt 20 år men inte har uppnått riktåldern för pension, och

– 21,82 procent av prisbasbeloppet för en person som har uppnått riktåldern för pension.

Schablonersättning för kostnader för utlänningar med rätt till etableringsboende

17 a §

Schablonersättning lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen är skyldig att ordna etableringsboende för enligt 10 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända:

– kostnader för stöd i att söka bostad, och

– vissa kostnader kopplade till rätten till etableringsboende.

Ersättningen ska vara

– 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person under 20 år,

– 15,30 procent av prisbasbeloppet för en person som har fyllt 20 år men inte har uppnått riktåldern för pension, och

– 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person som har uppnått riktåldern för pension.

Ersättningen ska betalas ut vid utgången av månaden efter den månad då utlänningen togs emot i kommunen. Ersättningens storlek ska beräknas utifrån utlänningens ålder när denne erhöll rätt till etableringsboende enligt 12 § lagen om etableringsboende för vissa nyanlända. Beloppet ska avrundas till hela krontal.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.

2. För anvisningar som beslutats före utgången av 2026 gäller 16 § i den äldre lydelsen.

1.7 Förslag till förordning om upphävande av förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning

Härigenom föreskrivs att förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning ska upphöra att gälla.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Den upphävda förordningen gäller dock fortfarande för anvisningar som beslutats före utgången av 2026.

1.8 Förslag till förordning om upphävande av förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner

Härigenom föreskrivs att förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner ska upphöra att gälla.

---

1. Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.
2. Den upphävda förordningen gäller dock fortfarande för anvisningar som beslutats före utgången av 2026.

1.9 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare

Härigenom föreskrivs att 9 och 10 §§ förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
9 §	
Länsstyrelsen ska verka för att det finns beredskap och kapacitet hos kommunerna att ta emot personer som omfattas av lagen *(2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning*. Myndigheten ska i det sammanhanget verka för regional samverkan.	Länsstyrelsen ska verka för att det finns beredskap och kapacitet hos kommunerna att ta emot personer som omfattas av lagen *(xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända*. Myndigheten ska i det sammanhanget verka för regional samverkan.
Länsstyrelsen ska även verka för regional samverkan mellan kommuner, statliga myndigheter och andra relevanta aktörer i planering, organisering och genomförande av insatser för personer som avses i första stycket.	
10 §	
Länsstyrelsen ska på regional och kommunal nivå följa upp kommunernas beredskap och kapacitet för mottagande av personer som omfattas av lagen *(2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning*. Länsstyrelsen *ska* även följa upp organisering och genomförande av insatser *för dessa personer*.	Länsstyrelsen ska på regional och kommunal nivå följa upp kommunernas beredskap och kapacitet för mottagande av personer som omfattas av lagen *(xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända*. *För dessa personer ska* Länsstyrelsen även följa upp organisering och genomförande av *kommunernas* – insatser,

– ansvar för att ordna etableringsboende,

– ansvar för att erbjuda stöd i att söka bostad, och

– ansvar för att informera om rätten till etableringsboende.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2027.

2 Utredningens uppdrag och genomförande

2.1 Utredningens direktiv

Utredningen har i uppdrag att föreslå ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända som ersätter det nuvarande systemet. Utredningens direktiv beslutades den 15 februari 2024 och finns bifogade i bilaga 1.

Behovet av ett nytt system för bosättning motiveras av att förutsättningarna för mottagandet har förändrats sedan bosättningslagen infördes. Detta genom att det har skett en kraftig minskning av antalet nyanlända samtidigt som många kommuner har stora utmaningar med utanförskap efter ett tidigare högt mottagande. Ytterligare ett motiv är att kommunerna gör olika tolkningar av sin skyldighet att ta emot nyanlända, vilket bidrar till att mottagandet inte är likvärdigt i hela landet.

Syftet med ett nytt system för bosättning är att öka kommunernas inflytande över mottagandet och skapa goda förutsättningar för ett likvärdigt, enhetligt och flexibelt mottagande. Systemet ska också vara långsiktigt hållbart och säkerställa goda förutsättningar för mottagande i kommunerna samt ställa tydliga krav på nyanlända. På så sätt menar regeringen att integrationen ska fungera bättre.

2.1.1 Större kommunalt inflytande och goda planeringsförutsättningar

Ett ökat kommunalt inflytande tar främst sikte på kommunernas möjlighet att påverka fördelningen av mottagandet. Enligt regeringen ger inte bosättningslagen kommunerna tillräckligt inflytande i denna fråga, trots att den till stor del påverkas av lokala förutsättningar.

Regeringen betonar att en inskränkning i det kommunala självstyret inte bör gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Den inskränkning i det kommunala självstyret som bosättningslagen innebär motiverades av att behovet av bosättning snabbt ökade. I dag är mottagandet på en betydligt lägre nivå.

Ett nytt system för bosättning ska också ge kommunerna goda möjligheter att planera mottagandet och regeringen vill att det ska bli lättare att anpassa mottagandet efter lokala förutsättningar.

Mot bakgrund av syftet att öka det kommunala inflytandet har utredningen i uppdrag att analysera om det är ändamålsenligt med ett delvis annat förfarande för fördelning av kvotflyktingar.

2.1.2 Ett flexibelt och långsiktigt hållbart system

Regeringen menar att bristen på flexibilitet i förhållande till kommunernas önskemål är särskilt tydligt när mottagandet är lågt. I dag finns det såväl kommuner som vill ta emot fler nyanlända som de som vill ta emot färre. Samtidigt behöver ett nytt system för bosättning vara flexibelt i förhållande till förändringar i mottagandet för att det ska vara långsiktigt hållbart. Systemet ska säkerställa att kommunernas mottagande av nyanlända motsvarar behovet av bosättning och behöver kunna hantera stora och snabba förändringar i antal nyanlända som har behov av bosättning i en kommun.

2.1.3 Enhetligt och likvärdigt mottagande

Ambitionen om ökad enhetlighet och likvärdighet i mottagandet tar sikte på hur länge en kommun ska vara skyldig att erbjuda boende till en nyanländ som tagits emot för bosättning. I dag är detta inte reglerat och kommunerna gör olika tolkningar. En del kommuner erbjuder förstahandskontrakt och andra tidsbegränsade kontrakt med varierande längd. Ett nytt system för bosättning ska därför innehålla en nationell modell med etableringsboende som innebär att kommunerna ska vara skyldiga att erbjuda ett tidsbegränsat boende i max tre år. Ökad enhetlighet och likvärdighet tar dock inte sikte på att reglera boendeformen eller boendets utformning.

Av direktiven framgår i stället att det även fortsättningsvis ska vara upp till den enskilda kommunen att hitta lämpliga lokala lösningar.

2.1.4 Tydligare krav på nyanlända

Integrationspolitiken ska bli mer kravbaserad och regeringen vill att de nyanländas ansvar för att komma i egen försörjning och hitta en långsiktig boendelösning ska förtydligas. Kommunerna ska därför villkora etableringsboendet med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet. Utredningen ska också se över kommunernas roll i att tydliggöra för den nyanlände att etableringsboendet är tidsbegränsat, vilka villkor som gäller för boendet och att den enskilde måste söka efter en egen bostad.

2.1.5 Målgrupp för ett nytt system för bosättning

Personkretsen för ett nytt system för bosättning ska även fortsättningsvis huvudsakligen vara skyddsbehövande. Nyanlända som vistas i Migrationsverkets anläggningsboende och kvotflyktingar ska omfattas av anvisningar och etableringsboende.

Mot bakgrund av regeringens ambition att alla asylsökande ska bo i anläggningsboende under asyltiden (dir. 2021:71) och de skärpta villkoren för anhöriginvandring ska utredningen analysera i vilken utsträckning avgränsningarna av personkretsen enligt det nuvarande bosättningsregelverket är ändamålsenliga. Utredningen ska även beakta hur personer som folkbokförts i Sverige efter att ha beviljats tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet ska hanteras avseende anvisning och etableringsboende i det nya systemet för bosättning.

2.1.6 Fördelning av antalet nyanlända mellan kommuner

Det nya regelverket för bosättning ska säkerställa att kommunernas mottagande motsvarar behovet av bosättning och det behöver även fortsättningsvis ske en fördelning av det totala antalet nyanlända mellan kommuner. Kommunerna ska dock ges ett större inflytande över fördelningen än i dag. Regeringen anser inte att den statistiska modell som ligger till grund för fördelningen av anvisningar i det

nuvarande bosättningssystemet fångar alla aspekter som påverkar kommunernas förutsättningar för mottagande av nyanlända. Det finns inte heller möjlighet att beakta eventuella önskemål från kommunerna. Regeringen menar också att nuvarande ordning, i vilken det inte är möjligt att omfördela anvisningar mellan kommuner i olika län, begränsar möjligheten till regionalt samarbete eller samarbete mellan enskilda kommuner.

Utredningen har i uppdrag att analysera om det är ändamålsenligt med ett delvis annat förfarande för fördelningen av kvotflyktingar samt om det finns behov av samordning mellan anvisningssystemen för bosättning, ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet.

Regeringen anser att arbetsmarknadsetablering även fortsättningsvis bör vara en faktor som ska beaktas vid fördelningen av anvisningar. Vidare menar regeringen att det finns behov av att se över hur kommunernas bostadssituation kan beaktas i högre utsträckning än i dag. Utredningen har också i uppdrag att föreslå vilka andra faktorer som ska beaktas för att fördelningen ska främja integration.

2.1.7 Anvisningsförfarandet

Utredningen har i uppdrag att analysera anvisningsförfarandet, det vill säga förfarandet i vilket en kommun anvisas att ta emot en enskild nyanländ och processen fram till att den nyanlände tas emot i kommunen. Anvisningsförfarandet ska vara effektivt, ändamålsenligt och bidra till goda planeringsförutsättningar. Kommunerna ska även fortsättningsvis vara skyldiga att ta emot de nyanlända som omfattas av en anvisning och ska därmed inte kunna tacka nej till enskilda nyanlända. Regeringen vill också att Migrationsverket även framgent ska vara anvisande myndighet.

Utöver en generell översyn i syfte att regelverket ska vara ändamålsenligt och heltäckande pekar direktiven ut två specifika områden för analys. Det första är huruvida det vid anvisning av kvotflyktingar ska tas hänsyn till var den enskilde kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning. Detta med anledning av att Migrationsverket vid vidarebosättning har i uppdrag att beakta möjligheterna för kommuner att ordna ett bra mottagande och skapa förutsättningar som ger en välgrundad prognos för god integration

i det svenska samhället och i förhållande till svenska värderingar (Ju2023/02838). Det andra är huruvida det ska finnas möjlighet att i särskilda fall frångå den fastställda fördelningen av nyanlända mellan kommuner. Detta mot bakgrund av svårigheten att i vissa fall återförena barnfamiljer eftersom Migrationsverket i dag endast får anvisa personer till kommuner som har utrymme inom kommuntalet.

2.1.8 En nationell modell med etableringsboende

Bosättningslagen reglerar inte hur länge kommunerna är skyldiga att erbjuda boende till nyanlända som omfattats av en anvisning. Enligt regeringen tolkar kommunerna sitt ansvar olika, vilket gör att mottagandet varierar stort mellan olika kommuner. För att mottagandet ska bli enhetligt och likvärdigt ser regeringen därför ett behov av att kommunernas ansvar förtydligas. Kommunerna ska i ett nytt system för bosättning vara skyldiga att ordna en tidsbegränsad boendelösning i max tre år för nyanlända som omfattats av en anvisning. För tiden efter etableringsboende ska nyanlända därmed behöva söka efter en bostad på samma villkor som övriga kommuninvånare. Regeringen menar också att nyanlända behöver få stöd i hur man söker bostad.

För att systemet ska främja integration menar regeringen att det även finns behov av att förtydliga de nyanländas ansvar för att komma i egen försörjning och hitta en långsiktig boendelösning. Kommunerna ska därför villkora etableringsboendet med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet. Systemet ska bidra till att skapa incitament att komma i egen försörjning och etableringsboendet ska därför inte kunna sägas upp i förtid i det fall en nyanländ får arbete. Etableringsboendet ska inte heller sägas upp i förtid om det finns godtagbara skäl till att den nyanlände inte aktivt bidrar till sin etablering.

Systemet med etableringsboende ska vara flexibelt på så sätt att det ska vara upp till kommunerna att hitta lämpliga lokala lösningar för etableringsboende. Boendet ska precis som i dag kunna utgöras av egna lägenhetsboenden såväl som boendelösningar där olika hushåll delar gemensamma ytor. Avsikten är inte heller att införandet

av etableringsboende ska hindra kommunerna att arbeta med långsiktiga boendelösningar för sina kommuninvånare.

Systemet med etableringsboende ska utformas på ett sätt som säkerställer goda kontrollmöjligheter och minimerar risken för missbruk.

2.1.9 Statlig ersättning till kommuner

Staten har det ekonomiska ansvaret för flyktingmottagandet och ersätter kommuner och regioner för merkostnader som de har på grund av mottagandet av nyanlända samt för kostnader för att tillhandahålla riktade åtgärder till målgruppen. Kommunerna kan även söka statsbidrag för beredskap och kapacitet att ta emot nyanlända.

Utredningen har i uppdrag att analysera om det, utifrån de förslag som lämnas om ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända, finns behov av att anpassa ersättningarna till kommunerna.

2.2 Uppdragets genomförande

Utredningsarbetet har bedrivits på sedvanligt sätt med stöd av en expertgrupp bestående av experter från berörda myndigheter och SKR samt experter och en sakkunnig från berörda departement inom Regeringskansliet. Expertgruppen har hållit sex sammanträden och däremellan har flera bilaterala möten och kontakter förekommit. Experterna har beretts tillfälle att löpande lämna såväl muntliga som skriftliga synpunkter på utredningens arbete.

Utredningen har haft flera möten med tjänstemän på Arbetsförmedlingen, Boverket och Migrationsverket samt fört dialog med flera länsstyrelser och nätverk av kommuner. Utredningen har också haft kontakt med andra relevanta utredningar, bland annat Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande (Ju 2021:12) och Utredningen om en målstyrd integrationspolitik (Ju 2022:5). Utredningen har inhämtat viktiga erfarenheter och tagit del av relevanta studier. Arbetsförmedlingen och Migrationsverket har bistått utredningen med statistik.

2.3 Betänkandets disposition

I kapitel 1 redovisas utredningens författningsförslag. I kapitel 2 beskrivs utredningens uppdrag och genomförande. Kapitel 3 innehåller en bakgrundsbeskrivning av Sveriges flyktingmottagandet. I kapitel 4 görs en genomgång av gällande rätt och tillämpning. I kapitel 5 beskriver utredningen erfarenheter av det nuvarande regelverket för bosättning och andra relevanta erfarenheter. I kapitel 6 redogör utredningen för de utgångspunkter som legat till grund för utredningens förslag. I kapitel 7–17 redogör utredningen för sina förslag. De förväntade konsekvenserna av förslagen beskrivs i kapitel 18. Kapitel 19 innehåller en författningskommentar. Bilaga 1 innehåller kommittédirektiven. I bilaga 2 beskrivs den nuvarande fördelningsmodellen. Av bilaga 3 framgår antalet nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen 2023, fördelat på kommun. I bilaga 4 redogör utredningen för anpassningar som krävs vid ett genomförande av såväl de förslag som lämnas i denna utredning som de förslag som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande.

3 Sveriges flyktingmottagande

Antalet personer som invandrat till Sverige av flykting- eller flyktingliknande skäl har varierat stort genom åren. Under 1990-talet ökade flyktinginvandringen kraftigt till följd av kriget på Balkan och under mitten av 2010-talet var den rekordstor, inte minst till följd av kriget i Syrien. 2022 var ytterligare ett år med hög invandring till följd av kriget i Ukraina.

Förutsättningarna för de som beviljas uppehållstillstånd att integreras i det svenska samhället varierar. Inte minst beroende på individens bakgrund, till exempel avseende utbildning och arbetslivserfarenhet. Men även beroende på strukturella förutsättningar, såsom tillgången på bostäder och förutsättningarna på arbetsmarknaden. Exempelvis hade många kommuner ett överskott på bostäder under 1990-talet medan det under 2010-talet rådde bostadsbrist i många kommuner.

Med förändrade förutsättningar har också regelverken för flyktingmottagning förändrats genom åren. Rekordåren under mitten av 2010-talet satte det svenska mottagningssystemet under stor press och ledde fram till en mer restriktiv migrationspolitik samt en reformering av regelverket för bosättning av nyanlända. 2016 trädde den nu gällande bosättningslagen i kraft, vilken medförde en skyldighet för kommuner att ta emot nyanlända för bosättning. Tidigare hade mottagandet organiserats genom frivilliga överenskommelser mellan staten och landets kommuner.

3.1 Regelverket för mottagande och bosättning har reformerats genom åren

3.1.1 1985: Lokalt mottagande och jämnare fördelning

1985 reformerades den svenska flyktingmottagningen. Utgångspunkten var ett lokalt omhändertagande och ett ökat statligt ansvar (prop. 1983/84:124). Bakgrunden till reformen var bland annat att det tidigare systemet främst var avsett för kvotflyktingar samtidigt som mottagandet nu mestadels bestod av asylsökande som tagit sig till Sverige på egen hand. Detta innebar utmaningar för mottagarkommunerna att ordna bostäder och ofta blev resultatet tillfälliga boendelösningar som var både dyra och dåliga. Mottagandet var dessutom koncentrerat till vissa kommuner och orter, i huvudsak till storstäderna.

Genom reformen flyttades ansvaret för flyktingmottagningen från arbetsmarknadsmyndigheterna till Statens invandrarverk och landets kommuner. Mottagandet skulle i huvudsak ske i kommunal regi med stöd av statlig ersättning. Staten skulle ta ett större ansvar genom att även asylsökande skulle omfattas av ett statligt initialt mottagande och genom att kommunernas kostnader för flyktingmottagningen i högre utsträckning skulle täckas av statlig ersättning. Statens invandrarverk fick i uppgift att träffa överenskommelser om mottagning med kommunerna och kommunerna fick ansvaret för introduktionen av de nyanlända. Reformen syftade till att skapa en mer solidarisk fördelning av flyktingar mellan landets kommuner och ge kommunerna bättre planeringsförutsättningar. Syftet var också att flyktingarna tidigt togs emot i en kommun med goda möjligheter till arbete, men utanför storstäderna, och att asylsökande som beviljades uppehållstillstånd skulle bo kvar i kommunen de hade vistats i under asyltiden.

Avsikten var att flyktingarna skulle spridas över ett 60-tal särskilt lämpliga och väl förberedda kommuner men reformen sammanföll med en ökad asylinvandring och 1987 uppmanades samtliga kommuner att ta emot flyktingar, något som kom att kallas *Hela Sverige-strategin* (SOU 2003:75, s. 198–201). Det primära blev att ge tak över huvudet åt de asylsökande och flyktingarnas möjligheter att välja bostadsort var mycket begränsade. För många små kommuner fanns en ekonomisk vinning i att få tomma lägenheter uthyrda. De tidigare kraven som fanns på mottagarkommunerna

i form av mottagarkompetens och arbetstillfällen blev underordnat. I stället för den ursprungliga förhoppningen att flyktingarna skulle stanna kvar i sin första bosättningskommun fanns nu en förväntan att många efter introduktionstiden skulle flytta till kommuner där det fanns arbets- och utbildningsmöjligheter. Många flyttade dock redan under introduktionstiden vilket gav upphov till begreppet sekundärflyttar. Till följd av detta ändrades schablonersättningen till kommunerna från att ha bestått av en klumpsumma som överfördes då flyktingen mottogs i kommunen till att bestå av delsummor så att ersättningen bättre kunde följa de kommunmottagna. Ambitionen om en mer solidarisk fördelning av flyktingar mellan kommuner hade inte helt uppnåtts eftersom mindre kommuner hade tagit emot en större andel i förhållande till sin folkmängd. Det var också tveksamt om målet om en jämnare fördelning hade uppnåtts på lite längre sikt eftersom sekundärflyttarna ofta gick till de större städerna och till invandrartäta bostadsområden.

Många av de flyktingar som tagits emot inom ramen för Hela Sverige-strategin hade blivit kvar i inledande utbildning och andelen var störst i mindre och invandrarglesa kommuner. Trots att de flesta kommuner i slutet av 1980-talet var involverade i flyktingmottagningen ledde det ökade inflödet av asylsökande till att förläggningsplatserna behövde utökas och att vistelsetiderna på förläggningarna ökade, tvärtemot ambitionen med reformen 1985. En viktig orsak till att flyktingarna inte kunde kommunplaceras i önskad takt var bostadsbrist i många kommuner.

1990-talet inleddes med en minskad asylinvandring vilket också minskade fokuset på en jämn fördelning. Situationen förändrades dock snabbt i och med krigen på Balkan och under 1990-talets första hälft tog Sverige emot ett mycket stort antal asylsökande. Huvudfokus blev då att ordna förläggningsplatser.

1991 ändras regelverket för statlig ersättning till kommunerna för flyktingmottagandet (prop. 1989/90:105, s. 14–19). Tidigare hade kommunerna i efterhand fått söka ersättning för kostnader i samband med flyktingmottagningen. I stället blir nu ersättningen i huvudsak schabloniserad och lämnas med ett fast belopp per mottagen nyanländ. Samtidigt får också kommunerna det samordnande ansvaret för introduktionsinsatser för nyanlända flyktingar.

3.1.2 1994: Större möjlighet till eget boende under asyltiden

1994 införs lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). Statens invandrarverk ansvarade för mottagandet av asylsökande som fick möjlighet att, med bibehållen ersättning, ordna boende på egen hand i stället för att bo på en förläggning. Eget boende uppmuntrades och mottagandet skulle så långt som möjligt främja att asylsökande i första hand bodde utanför det ordinarie anläggningssystemet. Förändringen syftade till att uppmuntra asylsökande att ta ett större ansvar för sin livssituation och till minskade kostnader för staten. Det egna boendet skulle främja integration och göra det lättare för asylsökande att få arbete och lära känna det svenska samhället med stöd av släkt och bekanta som redan bodde i Sverige (prop. 1993/94:94, s. 25).

1998 inrättas en ny myndighet, Integrationsverket, med ansvar för att integrationspolitiska mål och synsätt får genomslag på olika samhällsområden samt för att aktivt stimulera integrationsprocesserna i samhället (prop. 1997/98:16, s. 98). Från och med juni 1998 ansvarade Integrationsverket för att träffa överenskommelser med kommuner om att ta emot nyanlända invandrare (SOU 2018:22, s. 180). I uppdraget ingick att undvika koncentration av invandrare till vissa kommuner. Detta förutsatte att myndigheten kom överens med andra kommuner om ett tillräckligt antal platser för att täcka behoven. I överenskommelserna försökte det att tas hänsyn till en kommuns storlek, arbetsmarknadsförutsättningar, utbildningsutbud och antal asylsökande i eget boende.

När Integrationsverket avvecklades 2007 tog Migrationsverket (tidigare Statens invandrarverk) över det övergripande ansvaret för beredskap och kapacitet att ta emot nyanlända flyktingar med flera samt att, vid behov, medverka vid deras bosättning. Länsstyrelserna förhandlade med kommunerna om antalet nyanlända som de kunde ta emot för bosättning och Migrationsverket tecknade överenskommelser med kommunerna. 2011 tog länsstyrelserna över uppgiften i sin helhet från Migrationsverket. Det fanns ingen skyldighet för en kommun att erbjuda plats för bosättning. Många kommuner hade således ingen överenskommelse om mottagande.

3.1.3 2010: Arbetsförmedlingen övertar delar av bosättningsuppdraget

I december 2010 övertog Arbetsförmedlingen det samordnande ansvaret för introduktionen av nyanlända från kommunerna genom den så kallade etableringsreformen. Bakgrunden var att det ansågs ta för lång tid för nyanlända att komma i arbete, att det kommunala introduktionsprogrammet hade en för svag koppling till arbetsmarknaden och att innehållet i programmet varierade mellan olika kommuner (prop. 2009/10:60, s. 24 ff.). Utvärderingar visar att etableringsreformen hade positiva effekter på nyanländas sysselsättning och inkomster (SOU 2024:41, s. 254–256).

I samband med reformen fick Arbetsförmedlingen också ta över delar av bosättningsansvaret från Migrationsverket. Arbetsförmedlingens ansvar var att vid behov anvisa en nyanländ som omfattades av etableringslagen plats för bosättning i en kommun (förordning [2010:408] om mottagande för bosättning av vissa nyanlända invandrare). Migrationsverket hade dock fortsatt ansvar för bosättning av nyanlända som inte omfattades av etableringslagen samt kvotflyktingar.

Arbetsförmedlingen fastställde, efter samråd med länsstyrelserna, Migrationsverket samt dåvarande Sveriges Kommuner och Landsting, en fördelning av nyanlända per län (länstal). Detta baserades på Migrationsverkets prognos över hur många som beräknades beviljas uppehållstillstånd under det kommande året. Respektive länsstyrelse hade i uppdrag att, med utgångspunkt i länstalen, träffa överenskommelser med kommunerna i sitt län om att ta emot nyanlända för bosättning (kommuntal). Flera län använde sig av regionala fördelningsmodeller som utgångspunkt i dialogen med kommunerna. Vid fastställandet av länstal och vid överenskommelser om kommuntal skulle förutsättningarna för förvärvsarbete vara en utgångspunkt. Beträffande kommuntal skulle det också säkerställas att det fanns kapacitet för att ta emot personer med särskilda behov av vård eller rehabilitering.

En nyanländ fick anmäla behov av bosättning i en kommun till Arbetsförmedlingen senast sex månader från den dag då han eller hon beviljades uppehållstillstånd. När Arbetsförmedlingen prövade den enskildes behov av anvisning för bosättning skulle förutsättningarna för arbete inom pendlingsavstånd beaktas. 2013 infördes

en ändring som innebar att nyanlända som bodde i eget boende enbart fick anvisas bosättning i en annan kommun än den som han eller hon bodde i (förordning [2013:1170] om ändring i förordningen [2010:408] om mottagande för bosättning av vissa nyanlända invandrare).

3.1.4 2016: Kommuner blir skyldiga att ta emot nyanlända för bosättning

Det nuvarande systemet för bosättning regleras i bosättningslagen och tillhörande förordningar (se avsnitt 4 för en närmare beskrivning). Regelverket trädde i kraft 1 mars 2016.

Genom bosättningslagen blev kommunerna skyldiga att ta emot nyanlända för bosättning efter anvisning från Migrationsverket. Utöver behovet av att öka den totala mottagningskapaciteten syftade införandet av bosättningslagen till att uppnå en jämnare fördelning av nyanlända mellan landets kommuner. Reformen syftade också till att snabba på mottagandet och skapa bättre förutsättningar för nyanlända att etableras i arbets- och samhällslivet.

Initialt under 2016 anvisade både Migrationsverket och Arbetsförmedlingen nyanlända till kommunerna. Dock övergick detta ansvar helt till Migrationsverket från och med 2017.

3.1.5 2020: Begränsning av asylsökandes möjlighet till eget boende i vissa områden

Den 1 juli 2020 infördes en ändring som innebar att asylsökande som valde att bo i eget boende i vissa områden som huvudregel inte fick rätt till dagersättning eller särskilt bidrag (10 a § LMA). I förordningen (1994:361) om mottagande av asylsökande m.fl. reglerades vilka områden som omfattades. En kommun kunde varje år anmäla nya kommundelar till förteckningen. De aktuella kommunerna var de som omfattades av bilagan till förordningen (2018:151) om statsbidrag till kommuner med socioekonomiskt eftersatta områden. Förändringen syftade till att fler asylsökande skulle välja att bo i områden med förutsättningar för ett socialt hållbart mottagande och att de negativa sociala konsekvenserna av asylsökandes eget boende skulle minska.

3.1.6 2025: Alla asylsökande ska tilldelas en plats på ett asylboende

Från och med 1 mars 2025 begränsades möjligheten till eget boende ytterligare (prop. 2024/25:49). Asylsökande ska som huvudregel endast ha rätt till ekonomiskt bistånd under asyltiden om de bor enbart på den plats på ett asylboende som de har tilldelats (8 a § första stycket LMA). En ansökan om uppehållstillstånd får betraktas som återkallad för asylsökande som inte bor på ett asylboende och inte håller Migrationsverket underrättat om sin bostadsadress (13 kap. 19 § UtlL). Befintliga bestämmelser om särskilda villkor för ekonomiskt bistånd vid eget boende, respektive bostadsersättning för eget boende upphör att gälla.

3.2 Antalet kommunmottagna flyktingar har varierat stort över tid

Sedan bosättningslagen infördes 2016 har det varit tvingande för kommunerna att ta emot och bosätta nyanlända som omfattas av en anvisning från Migrationsverket. De nyanlända som kan omfattas av en anvisning är i normalfallet personer som bor på ett av Migrationsverkets asylboenden när de beviljas uppehållstillstånd och kvotflyktingar.

Som framgår av figur 3.1 har antalet nyanlända som tagits emot efter anvisning minskat kraftigt sedan 2017, vilket framför allt beror på den minskade asylinvandringen åren dessförinnan. Till följd av covid-19-pandemin kunde färre kvotflyktingar överföras under 2020 och fler överfördes i stället året därpå. 2023 beslutade regeringen att minska antalet kvotflyktingar som ska överföras till Sverige, från 5 000 till 900 per år.

Av figur 3.1 framgår vidare en prognos för antalet anvisningar 2024–2027. Den kraftiga ökningen under 2024 beror på att många personer från Ukraina, som fått tillfälligt skydd i Sverige i enlighet med massflyktsdirektivet, under året uppfyllde kraven för folkbokföring i Sverige och därmed också kunde omfattas av en anvisning enligt bosättningslagen. Därefter minskar antalet kraftigt och Migrationsverkets prognos för 2027 är att 2 400 nyanlända kommer att omfattas av en anvisning (Migrationsverket 2024e, s. 35).

Figur 3.1 Antal mottagna* efter anvisning enligt bosättningslagen 2017–2023 samt prognos för 2024–2027**

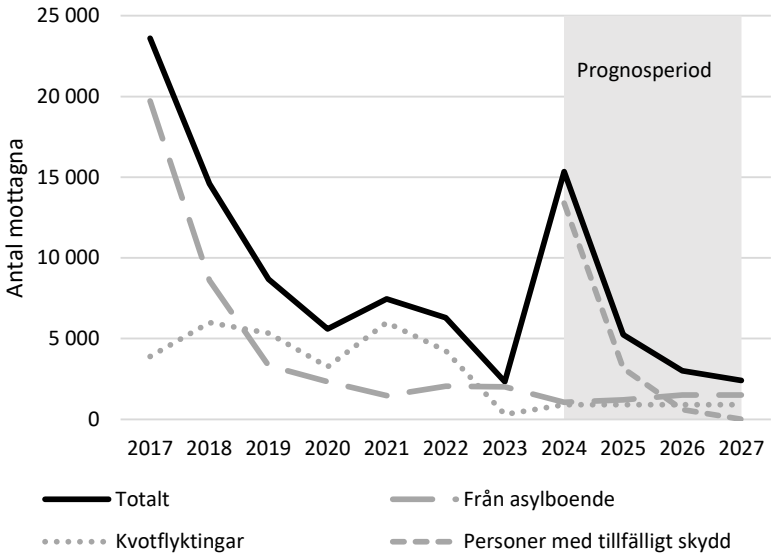

* Avser antal anvisade som mottagits i anvisningskommunen.
** Migrationsverkets prognos, oktober 2024.
Källa: Migrationsverket 2024a, 2024e, egna beräkningar.
(Det saknas uppgifter för året 2016 men antalet var ungefär i nivå med 2017 års siffror.)

Andelen barn som tagits emot efter anvisning har varierat något under åren. Under perioden 2017–2023 var i genomsnitt 40 procent barn. Vad gäller könsfördelningen var nära 60 procent av de vuxna som togs emot efter anvisning 2017 män. Därefter har könsfördelningen varit relativt jämn (Migrationsverket 2024a).

Personer som under asyltiden bott i eget boende kan inte omfattas av en anvisning enligt bosättningsregelverket och måste därmed ordna sitt eget boende även efter att de fått ett uppehållstillstånd. Detsamma gäller anhöriga till personer som tidigare beviljats skydd i Sverige. Under bosättningslagens första år, fram till och med år 2020, var det vanligast att de kommunmottagna hade bosatt sig i kommunen på egen hand. Under 2021 och 2022 var i stället andelen som togs emot efter anvisning större, vilket berodde på att andelen kvotflyktingar var större än tidigare år. 2023 var andelen som bosatt sig på egen hand återigen störst till följd av den kraftiga minskningen av kvotflyktingar (prop. 2024/25:1 utg.omr. 13, s. 21–22).

3.2.1 Fördelning över landet

Ett syfte med bosättningslagen var att fördelningen av nyanlända mellan landets kommuner skulle bli mer proportionerlig i förhållande till kommunernas förutsättningar. Fördelningen av anvisningar ska enligt lagen baseras på kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar, befolkningsstorlek, sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn samt omfattning av asylsökande som vistas i kommunen. Exempelvis är de nyanlända som ordnar boende på egen hand ojämnt fördelade över landet vilket beaktas vid fördelningen av anvisningar för att uppnå en jämnare fördelning av det totala mottagandet.

I praktiken sker fördelningen med hjälp av en statistisk modell som Migrationsverket tagit fram. Modellen ger en fördelning per län som sedan beslutas av regeringen. Därefter är det respektive länsstyrelse som beslutar om fördelningen mellan kommunerna i länet (se avsnitt 4.2.1 för en närmare beskrivning).

Det genomsnittliga mottagandet i riket var 23 nyanlända per 100 000 invånare 2023. Figur 3.2 illustrerar fördelningen per län. Södermanland hade det lägsta mottagandet med nio nyanlända per 100 000 invånare och Västerbotten det högsta med 36 nyanlända per 100 000 invånare. På kommunnivå är spridningen större, se figur 3.3.[1] Den kommun som hade det högsta mottagandet under 2023 var Laxå som tog emot 327 nyanlända per 100 000 invånare. 76 av landets 290 kommuner fick inga anvisningar alls under 2023.

[1] Antalen för respektive kommun framgår av bilaga 3.

Figur 3.2 Nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen 2023, fördelat på län

Antal per 100 000 invånare

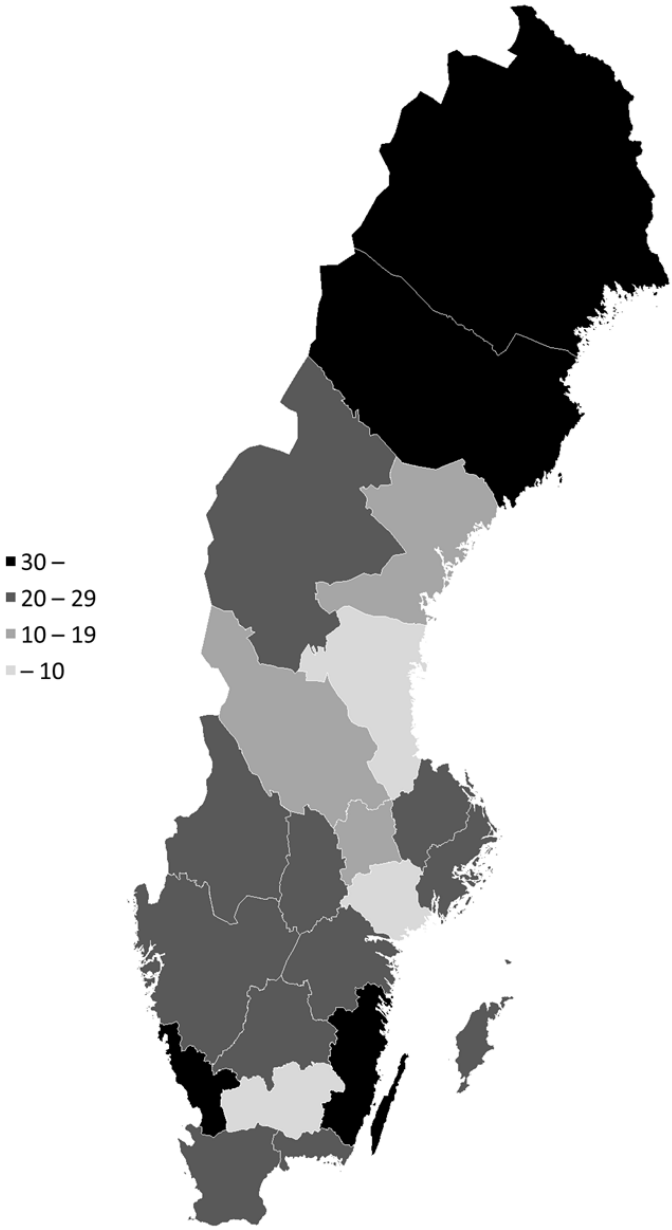

Källa: Migrationsverket 2024b & SCB 2024c, egna beräkningar.

Figur 3.3 Nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen 2023, fördelat på kommun

Antal per 100 000 invånare

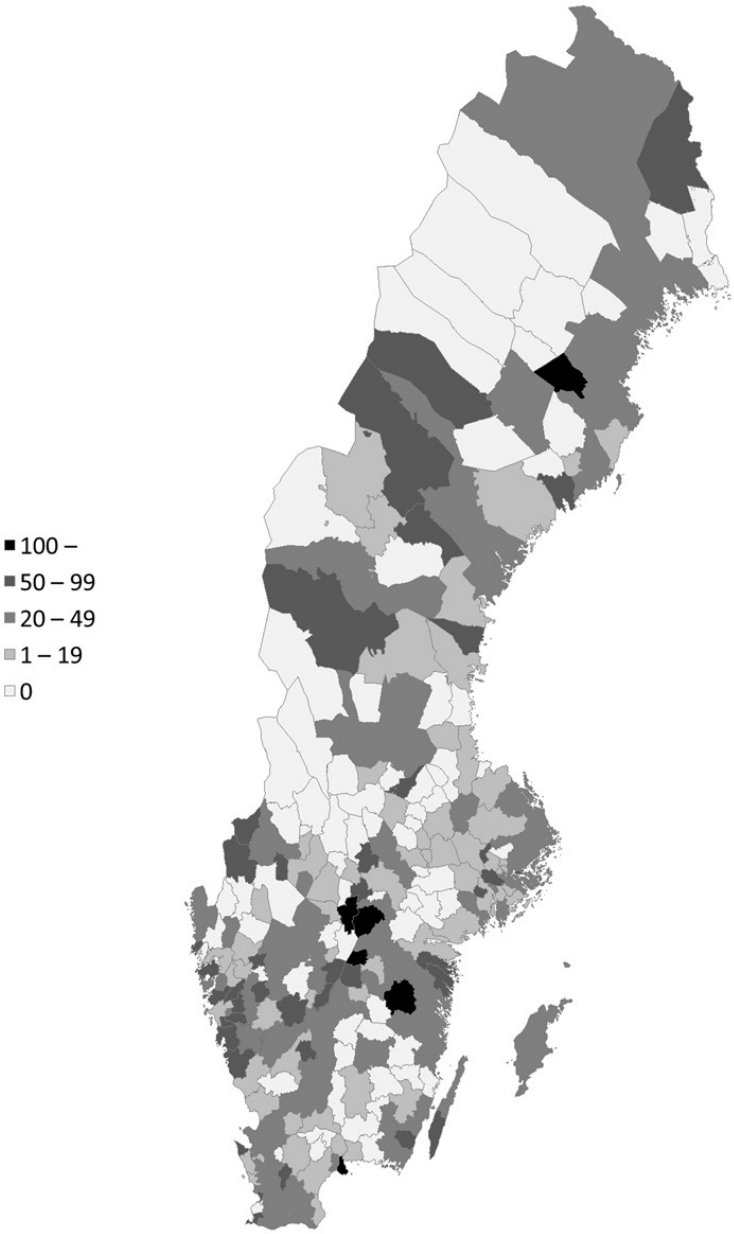

Källa: Migrationsverket 2024b och SCB 2024c, egna beräkningar.

3.3 Det integrationspolitiska målet

Den svenska integrationspolitiken spänner över flera politikområden och i internationell jämförelse rankas Sverige högt vad gäller regelverk och insatser som främjar integration.[2]

Det nuvarande målet för integrationspolitiken beslutades av riksdagen 12 juni 2024 och bygger på såväl plikt som rätt:

> Utrikes födda kvinnor och män ska ha samma skyldigheter, rättigheter och möjligheter som den övriga befolkningen att leva ett fritt, värdigt och självständigt liv inom samhällsgemenskapen. Detta förutsätter att den som långvarigt befinner sig i Sverige anstränger sig för att bli en del av det svenska samhället och att samhället både ställer krav och ger möjligheter till integration. Integrationspolitiken ska bidra till social och kulturell, ekonomisk, språklig och demokratisk integration samt att genom utbildning förbättra förutsättningarna för flickor och pojkar med utländsk bakgrund (prop. 2023/24:99, bet. 2023/24:FiU21, rskr. 2023/24:250).

Regeringen har som komplement till det integrationspolitiska målet formulerat fem delmål inom områdena ekonomisk integration, språklig integration, utbildning, demokratisk integration samt social och kulturell integration (prop. 2024/25:1 utg.omr. 13, s. 26).

Målet för integrationspolitiken ska främst uppnås genom generella åtgärder för hela samhället. Det innefattar åtgärder inom områden såsom arbetsmarknad, utbildning, folkhälsa, hälso- och sjukvård samt bostäder. De generella åtgärderna kompletteras med riktade åtgärder inom områden såsom utbildning och arbetsmarknad. De riktade åtgärderna är främst avsedda för personer som nyligen invandrat till Sverige. Exempel på riktade åtgärder är sfi, samhällsorientering och subventionerade anställningar. Flyktingar, andra skyddsbehövande samt deras anhöriga har dessutom möjlighet till mer omfattande stöd i form av hjälp med bosättning och tillgång till etableringsinsatser genom Arbetsförmedlingens etableringsprogram (prop. 2024/25:1 utg.omr. 13, s. 13–14).

[2] Se till exempel The Migrant Integration Policy Index.

4 Gällande rätt och tillämpning

4.1 Tre olika förfaranden för anvisning

Det finns tre olika förfaranden för anvisning som Migrationsverket använder för att anvisa en kommun att ordna boende för en utlänning[1] – förfarandet i bosättningslagen och två olika förfaranden i LMA. Avgörande för vilken lag och förfarande som tillämpas är vilken typ av uppehållstillstånd som utlänningen sökt alternativt beviljats, och om utlänningen är ett ensamkommande barn.

4.1.1 För vilka utlänningar används förfarandet för anvisning i bosättningslagen?

Förfarandet i bosättningslagen omfattar nyanlända som beviljats ett uppehållstillstånd enligt 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 §, 12 kap. 18 §, 21 kap. eller 22 kap. UtlL. Lagen är även tillämplig i vissa fall då uppehållstillstånd beviljats på grund av anknytning (3 § bosättningslagen).

För att förfarandet för anvisning i bosättningslagen ska användas krävs det även att det beviljade uppehållstillståndet kan ligga till grund för folkbokföring (2 och 3 §§ bosättningslagen). Enligt huvudregeln i 3 § första stycket folkbokföringslagen (1991:481) ska den som efter inflyttning anses vara bosatt i Sverige folkbokföras. Enligt den bestämmelsen ska en person anses bosatt här i landet om han eller hon kan antas komma att regelmässigt tillbringa sin nattvila eller motsvarande vila (dygnsvilan) i landet under minst ett år. Det finns inget krav på att ett uppehållstillstånd ska vara giltigt i mer än ett år för att en folkbokföring ska kunna ske. Även uppehållstillstånd med kortare giltighetstid kan därmed ligga till grund för folkbok-

[1] I bosättningslagen används termen nyanländ.

föring om övriga förutsättningar för folkbokföring är uppfyllda (se HFD 2017 ref. 32).

För utlänningar som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, det vill säga enligt 21 kap. UtlL, görs dock ett undantag från huvudregeln i 3 § första stycket folkbokföringslagen. För utlänningar som beviljats dessa typer av uppehållstillstånd ska folkbokföring inte ske om utlänningen kan antas komma att vistas i landet med stöd av det beviljade tillståndet under kortare tid än tre år (4 § andra stycket folkbokföringslagen).

För att uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd ska kunna ges krävs det att massflyktsdirektivet har aktiverats. Så har hittills endast skett för fördrivna personer från Ukraina.[2] För utlänningar från Ukraina som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, är 4 § andra stycket i folkbokföringslagen dock inte längre tillämpligt. För dem regleras när folkbokföring ska ske i stället i en särskild lag – lagen (2024:691) om folkbokföring av utlänningar med tillfälligt skydd i vissa fall. Av den lagen, som trädde i kraft den 1 november 2024, följer att en utlänning från Ukraina som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, inte får folkbokföras under de första tolv månaderna av uppehållstillståndets giltighetstid. Därefter ska en sådan utlänning folkbokföras om han eller hon kan antas komma att regelmässigt tillbringa sin nattvila eller motsvarande vila (dygnsvilan) i landet under ytterligare minst sex månader. För dessa utlänningar från Ukraina kan förfarandet för anvisning i bosättningslagen därmed tillämpas först när det beviljade uppehållstillståndet varit giltigt i tolv månader. Under de första tolv månaderna som uppehållstillståndet är giltigt kan en anvisning i stället ske enligt förfarandet i LMA (se avsnitt 4.1.2).

När det gäller ensamkommande barn tillämpas förfarandet i bosättningslagen endast avseende ensamkommande barn som beviljats uppehållstillstånd som kvotflykting enligt 5 kap. 2 § UtlL (4 § bosättningslagen). För övriga ensamkommande barn tillämpas förfarandet för anvisning i LMA (se avsnitt 4.1.2).

[2] Rådets genomförandebeslut (EU) 2022/382 av den 4 mars 2022 om fastställande av att det föreligger massiv tillströmning av fördrivna personer från Ukraina i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 2001/55/EG, med följden att tillfälligt skydd införs.

Ytterligare en förutsättning för att en nyanländ ska kunna anvisas enligt bosättningsregelverket är att den nyanlände tillhör någon av de kategorier som ska prioriteras vid anvisning. Dessa kategorier utgörs av de nyanlända som har beviljats ett uppehållstillstånd enligt 21 kap UtlL, är registrerade och bor på ett av Migrationsverkets asylboenden[3] eller är kvotflyktingar[4] (7 § första stycket bosättningslagen och 11 § första stycket bosättningsförordningen). För nyanlända som beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL gäller enligt 11 § andra stycket bosättningsförordningen dessutom att det för anvisning krävs att de

– är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden, eller var registrerade och vistades vid ett sådant boende vid den tidpunkt då de upphörde att omfattas av LMA, eller
– bor i ett boende som en kommun har ordnat efter en anvisning enligt LMA, eller bodde i ett sådant boende vid den tidpunkt då de upphörde att omfattas av den lagen.

Enligt 9 § bosättningsförordningen ska ett beslut om anvisning omfatta en nyanländ och, i förekommande fall, andra nyanlända som ingår i samma hushåll oavsett om dessa omfattas av de kategorier som ska prioriteras vid anvisning.

4.1.2 För vilka utlänningar används förfarandena för anvisning i LMA?

Det ena av de två förfaranden för anvisning som regleras i LMA får användas för utlänningar som med stöd av bestämmelserna i 21 kap. UtlL sökt eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, under förutsättning att de inte är folkbokförda (3 § första stycket läst tillsammans med 1 § första stycket 2 LMA). Som framgår ovan innebär det att en utlänning, som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, kan anvisas enligt förfaran-

[3] En utlänning som ingår i samma hushåll som en utlänning som bor på ett asylboende kan dock omfattas av en anvisning trots att de inte själva bor på asylboendet (9 § bosättningsförordningen).
[4] Kvotflyktingar reser direkt till den kommun som anvisats att ordna boendet.

det i LMA under åtminstone de första tolv månaderna av uppehållstillståndets giltighetstid.

Det andra förfarandet ska användas vid anvisning av ensamkommande barn som har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige som flykting enligt 4 kap. 1 § eller som alternativt skyddsbehövande enligt 4 kap. 2 § UtlL samt för ensamkommande barn som med stöd av bestämmelserna i 21 kap. UtlL har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd (3 § andra stycket LMA).

4.2 Fördelning av anvisningar mellan kommunerna i de tre olika anvisningssystemen

Fastställandet av hur många utlänningar[5] enskilda kommuner ska ta emot sker på olika sätt i de tre anvisningsförfarandena. Skillnader finns dels när det gäller vilka aktörer som är involverade och vilka roller de har (se tabell 4.1), dels avseende vilka kriterier som får eller ska vägas in vid fördelningen (se tabell 4.2).

Tabell 4.1 Involverade aktörer i förfaranden för fördelning av anvisningar

	Bosättningslagen	LMA – tillfälligt skydd	LMA – ensamkommande barn
Regeringen	X	X	
Migrationsverket	X	X	X
Länsstyrelserna	X	X*	X*
Arbetsförmedlingen	X*		

* Ej behörig att fatta beslut.

[5] I bosättningslagen används termen nyanländ.

Tabell 4.2 Kriterier vid fördelning av anvisningar

	Bosättningslagen	LMA – tillfälligt skydd	LMA – ensamkommande barn
Arbetsmarknadsförutsättningar	X	X	
Befolkningsstorlek	X	X	X
Sammantaget mottagande av nyanlända och EKB	X	X	X
Antal asylsökande som vistas i kommunen	X	X	X
Bostäder	X*	X*	
Antal skyddsbehövande som vistas i kommunen	X	X	

* Det är inget krav att väga in detta kriterium. Vid fördelning av nyanlända får det endast beaktas vid beslut om kommuntal, ej länstal.

4.2.1 Förfarandet för fördelning av nyanlända enligt bosättningslagen

Förfarandet för fördelningen av anvisningar till kommunerna enligt bosättningslagen är uppdelat i flera steg.

I ett första steg beräknar Migrationsverket hur många nyanlända som kommer att ha behov av bosättning i en kommun under det kommande kalenderåret (2 § bosättningsförordningen). Behovet räknas fram genom en simuleringsmodell över asylprocessen. Via den erhålls en samlad bedömning som tar hänsyn till antalet inskrivna med uppehållstillstånd, nya beviljade uppehållstillstånd samt antaganden om hur stor andel som, antingen innan eller efter att beslut om anvisning fattats, avbryter bosättningsprocessen och bosätter sig på egen hand. Hur många personer med tillfälligt skydd som kommer att ha möjlighet att bli folkbokförda samt antalet kvotflyktingar som ska tas emot varje år räknas också in.[6] I enlighet med ett återkommande uppdrag i myndighetens regleringsbrev lämnar sedan Migrationsverket ett förslag till Regeringskansliet.[7] Enligt regleringsbrevet ska Migrationsverket dels redovisa förslag på antalet nyanlända som under det kommande året ska anvisas enligt bosättningslagen

[6] Riksdagen har beslutat att Sverige under den nuvarande mandatperioden ska ta emot 900 kvotflyktingar per år (prop. 2022/23:1 utg.omr. 8).
[7] Uppdrag 8 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket.

och bosättningsförordningen, dels förslag på hur antalet nyanlända ska fördelas per län (länstal).

Vid beräkningen av länstalen tar Migrationsverket hänsyn till

- kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar
- kommunernas befolkningsstorlek
- kommunernas sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
- omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen
- omfattningen av utlänningar som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd och som inte är folkbokförda här i landet som vistas i kommunen.

Dessutom tas det hänsyn till att vissa anvisningar i första hand ska avse samma kommun som den nyanlände bor i. Det är inte uttryckligen reglerat att Migrationsverkets ska ta hänsyn till dessa kriterier när Migrationsverket tar fram förslag till länstal. Av allmänmotiveringen i propositionen framgår dock att regeringens avsikt var att så skulle ske (prop. 2015/16:54, s. 22).[8] Av uppdraget i regleringsbrevet framgår endast att Migrationsverket ska redovisa vilka antaganden och bedömningar som förslagen bygger på. Efter en ändring i bosättningsförordningen följer det dock numera att regeringen ska ta hänsyn till dessa kriterier när länstalen fastställs i nästa steg i processen (4 a §).

Hur kriterierna ska viktas är inte reglerat. Däremot har regeringen under den tid det nuvarande bosättningssystemet tillämpats vid flera tillfällen påverkat hur olika kriterier viktas. I uppdrag till Migrationsverket har regeringen bland annat angett att

- Migrationsverket ska analysera och vid behov justera viktningen och vad som ska ligga till grund för bedömningen av kriterierna för att fördelningen på bästa sätt ska spegla kommunernas förutsättningar att ta emot nyanlända (A2017/01017/I)

[8] Kriteriet som rör utlänningar med tillfälligt skydd samt kravet om anvisning till samma kommun som anvisats enligt LMA har tillkommit efter denna proposition.

- kommunernas övriga mottagande av nyanlända och ensamkommande barn ska ges ett större genomslag vid fördelningen jämfört med tidigare år (A2017/01017/I)
- Migrationsverket ska se över kriteriet om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar så att nyanländas möjligheter till en mer varaktig etablering på arbetsmarknaden återspeglas (A2018/00998/I)
- fördelningen av anvisningar ska bidra till att det sammantagna mottagandet av nyanlända och ensamkommande barn blir jämnare fördelat mellan kommunerna (A2018/00998/I)
- Migrationsverket vid bedömningen ska ta särskild hänsyn till kommuner som under en längre tid haft ett högt övrigt mottagande av nyanlända och ensamkommande barn (A2018/00998/I)
- kriterierna på bästa sätt ska spegla kommunernas förutsättningar att ta emot nyanlända och bidra till att det sammantagna mottagandet av nyanlända och ensamkommande barn blir jämnare fördelat mellan kommunerna (A2019/0877/IAS)
- en utgångspunkt ska vara att län som i dag tilldelas få anvisningar av nyanlända ska tilldelas en större andel av det totala antalet anvisade, så att den samlade kapaciteten för mottagandet bättre tas tillvara (A2023/00438).

Vid beräkningen av länstal använder Migrationsverket en särskilt framtagen modell för att vikta de olika kriterierna. Migrationsverket har utvecklat och reviderat modellen i samråd med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och SKR.[9] Innan Migrationsverket lämnar förslag på mottagandebehov och länstal till regeringen i augusti varje år sker ett samråd med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och SKR. Samarbetet kring fördelningsmodellen sker i en arbetsgrupp kallad samrådsgruppen för länstal.[10]

[9] Det följer av Arbetsförmedlingens och länsstyrelsernas regleringsbrev att de ska delta i genomförandet av Migrationsverkets uppdrag (uppdrag 14 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Arbetsförmedlingen samt uppdrag B10 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende länsstyrelserna). Av Arbetsförmedlingens regleringsbrev framgår även att myndigheten ska tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar. Att samråd ska ske med SKR följer av uppdrag 8 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket.

[10] Samrådsgruppen är en arbetsgrupp som tillsatts inom ramen för den nationella bosättningsgruppen under samverkansdelegationen.

Fördelningsmodellen utgår från kommunnivå. De huvudsakliga variablerna som viktas mot varandra är arbetsmarknad och asylmottagande. Beräkningen justeras sedan med hänsyn till befolkningsstorlek och hur många nyanlända som bosätter sig på egen hand. Därefter viktas fördelningen mot det beräknade behovet av anvisningar. Summan av kommunvärdena per län utgör det förslag till länstal som Migrationsverket lämnar till Regeringskansliet. Vid framtagandet av länstalen tas även hänsyn till att de nyanlända med tillfälligt skydd som tidigare anvisats till en kommun med stöd av LMA i första hand ska avse samma kommun som den nyanlände bor i. En mer utförlig beskrivning av hur viktningen görs återfinns i bilaga 2.

I ett andra steg beslutar regeringen varje år om ändring i den förordning som reglerar antalet nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommunerna enligt bosättningslagen samt fördelningen på länsnivå. Vid fastställandet av länstalen ska regeringen ta hänsyn till samma kriterier som Migrationsverket beaktar när de tar fram sitt förslag till länstal. Hittills har regeringen följt det antal, och den länsfördelning, av nyanlända som Migrationsverket föreslagit. Av 2 § förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner följer att 5 600 nyanlända ska omfattas av anvisning 2025.

I ett tredje och sista steg beslutar länsstyrelserna hur de fastställda länstalen ska fördelas mellan kommuner inom respektive län (5 § bosättningsförordningen). Vid beslut om dessa så kallade kommuntal får länsstyrelserna ta hänsyn till samma kriterier som regeringen beaktar vid fastställandet av länstalen. Länsstyrelserna får även beakta kommunernas förutsättningar att tillhandahålla bostäder (6 § bosättningsförordningen).

Eftersom den beräkningsmodell som Migrationsverket använder för att räkna fram länstalen utgår från kommunnivå kan den även användas i länsstyrelsernas arbete med att fördela anvisningarna inom respektive län. I många fall beslutar också länsstyrelserna att fördela anvisningar i enlighet med utfallet av beräkningsmodellen.

Om Migrationsverket finner behov av att justera de beräkningar som görs i steg ett ska myndigheten redovisa det nya antalet nyanlända och nya länstal till regeringen så snart som möjligt (2 § bosättningsförordningen samt uppdrag 8 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket). Om regeringen därefter reviderar länstalen under innevarande kalenderår får länsstyrelserna revidera

kommuntalen (7 § bosättningsförordningen). Om revideringen av länstalen innebär att dessa sänks får kommunernas planering för ett tidigare beslutat högre mottagande beaktas när nya länstal och kommuntal fastställs (7 a § bosättningsförordningen).

Under förutsättning att kommuntalen sammantaget inte blir lägre än länstalet får länsstyrelserna även revidera kommuntalen under innevarande kalenderår efter överenskommelse mellan kommuner inom länet eller närliggande kommuner (7 § bosättningsförordningen).

Figur 4.1 Årscykel för läns- och kommuntal

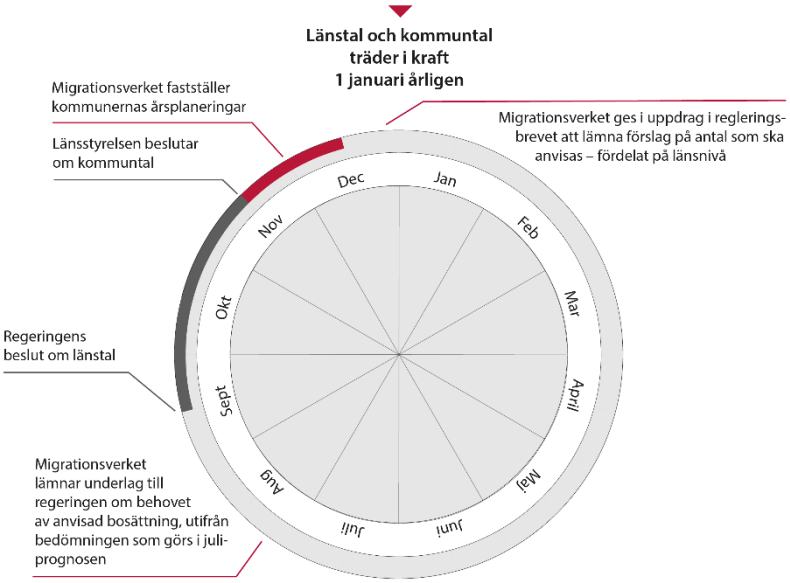

Källa: Migrationsverket.

4.2.2 Förfarandet för fördelning av personer med tillfälligt skydd enligt LMA

Förfarandet för fördelning enligt LMA av utlänningar som med stöd av bestämmelserna i 21 kap. UtlL sökt eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd är, precis som motsvarande förfarande enligt bosättningslagen, uppdelat i flera steg.

I ett första steg beräknar Migrationsverket hur många utlänningar som behöver anvisas en kommun som ska ordna boende (2 § förordningen [2022:1008] om anvisning av en kommun som ska ordna boende för vissa utlänningar).

I ett andra steg beslutar regeringen varje år om ändring i den förordning som reglerar antalet utlänningar som Migrationsverket får anvisa kommunerna att ordna boende för under det följande året. Av förordningen framgår att Migrationsverket inte får anvisa kommunerna att ordna boende för fler än 4 300 utlänningar under 2025 (3 § förordningen om anvisning av en kommun som ska ordna boende för vissa utlänningar).

I ett tredje och sista steg tar Migrationsverket fram en beräkning av antalet anvisningar per kommun (fördelningstal). Vid beräkningen av fördelningstalen ska hänsyn tas till

- kommunens arbetsmarknadsförutsättningar
- kommunens befolkningsstorlek
- kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
- omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen
- det totala antalet utlänningar med tillfälligt skydd som vistas i kommunen.

Vid behov får Migrationsverket dessutom beakta kommunernas förutsättningar att tillhandahålla bostäder (4 § andra stycket förordningen om anvisning av en kommun som ska ordna boende för vissa utlänningar). Arbetsförmedlingen ska delta i genomförandet av Migrationsverkets uppdrag om anvisning av nyanlända och personer med tillfälligt skydd till kommuner samt tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar.[11] Länsstyrelserna ska delta vid genomförandet av Migrationsverkets uppdrag om anvisning av personer med tillfälligt skydd till kommuner. Länsstyrelserna ska också föra en dialog med kommunerna och möjliggöra omfördelning av fördelningstalen per kommun för personer med tillfälligt skydd, innan dessa fastställs av Migrationsverket.[12]

[11] Uppdrag 14 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Arbetsförmedlingen.
[12] Uppdrag B10 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende länsstyrelserna.

Om det med hänsyn till behovet av att kunna beakta barnets bästa finns synnerliga skäl, får Migrationsverket revidera fördelningstalen till enskilda kommuner under den aktuella perioden (4 § första stycket förordningen om anvisning av en kommun som ska ordna boende för vissa utlänningar).

4.2.3 Förfarandet för fördelning av ensamkommande barn enligt LMA

Förfarandet av fördelningen av ensamkommande barn enligt LMA är inte författningsreglerat utan utgår från ett regeringsuppdrag som lämnades till Migrationsverket 2016 (Ju2016/00778/SIM). Regeringen gav då Migrationsverket i uppdrag att ta fram en modell för anvisning där ensamkommande barn anvisas till alla kommuner. I regleringsbrevet ges Migrationsverket varje år i uppdrag att utarbeta anvisningsandelar som ska användas för fördelning av ensamkommande barn som omfattas av anvisningar till kommunerna under det kommande året. Anvisningsandelarna ska ge en jämn fördelning och ta hänsyn till kommunernas

– befolkningsstorlek
– tidigare mottagande av asylsökande, nyanlända och ensamkommande barn och unga.

Anvisningsandelarna fastställs av Migrationsverket men länsstyrelserna deltar i genomförandet av uppdraget och Migrationsverket ska även inhämta och beakta synpunkter från SKR.[13] Länsstyrelserna ska i sin tur föra en dialog med kommunerna och möjliggöra omfördelning inom länet av anvisningsandelar för ensamkommande barn innan dessa fastställs av Migrationsverket.[14] Under 2024 anvisades 497 ensamkommande barn enligt förfarandet i LMA (Migrationsverket 2025a).

En kommun som har anvisats att ta emot ett ensamkommande barn får under vissa förutsättningar placera barnet i ett boende i en annan kommun. För att så ska kunna ske krävs det bland annat att

[13] Uppdrag 7 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket samt uppdrag B10 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende länsstyrelserna.
[14] Uppdrag B10 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende länsstyrelserna.

de berörda kommunerna har ingått en överenskommelse om placeringen (3 § tredje stycket LMA).

4.3 Anvisningsförfarandet i de tre olika anvisningssystemen

4.3.1 Anvisningsförfarande vid anvisning av nyanlända enligt bosättningslagen

Migrationsverket får besluta om anvisningar till kommunerna i enskilda fall (8 § bosättningsförordningen). Vid dessa anvisningsbeslut ska Migrationsverket utgå från de kommuntal som länsstyrelserna har beslutat om. Om en nyanländ har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som kan ligga till grund för folkbokföring, ska beslutet om anvisning fattas så snart som möjligt (8 a § första stycket bosättningsförordningen). När Migrationsverket fattat beslut om en anvisning i ett enskilt fall är kommunen skyldig att ta emot den nyanlände för bosättning i kommunen (5 § bosättningslagen).

I anvisningsbeslutet ska det anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ för bosättning. Datumet får inte sättas senare än två månader från tidpunkten för beslutet. För kvotflyktingar får Migrationsverket besluta om en längre tidsfrist. Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL ska den nyanlände i stället tas emot omgående efter den tidpunkt då personen upphörde att omfattas av LMA[15] (10 § bosättningsförordningen). Anvisningsbeslut får inte överklagas, av varken den enskilde eller kommunen (13 § bosättningsförordningen). Migrationsverket ska lämna de uppgifter som den anvisade kommunen behöver för mottagandet av den nyanlände (11 a § bosättningsförordningen).

Vilka kriterier som ska ligga till grund för enskilda anvisningar, det vill säga vad som ska styra matchningen mellan en enskild nyanländ och en kommun, är i de flesta fall inte reglerat.[16] En sådan reglering finns endast avseende anvisningar av nyanlända som har

[15] En nyanländ som erhållit ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL upphör att omfattas av LMA när personen folkbokförs.
[16] Av förarbetena till bosättningslagen framgår att de kriterier som det enligt 7 § andra stycket bosättningslagen ska tas hänsyn till vid fördelningen av anvisningar mellan kommuner endast ska användas för att fastställa antalet nyanlända som varje län och kommun ska ta emot (prop. 2015/16:54).

ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som kan ligga till grund för folkbokföring. Om en sådan nyanländ bor i ett boende som en kommun har ordnat efter en anvisning enligt LMA ska anvisningen i första hand avse samma kommun. Detsamma gäller om den nyanlände bodde i ett sådant boende vid den tidpunkt då personen upphörde att omfattas av den lagen (8 a § andra stycket bosättningsförordningen). Enligt Migrationsverket styrs matchningen mellan övriga enskilda nyanlända och kommuner i första hand av kommunernas uppfyllnadsgrad av mottagande (årsplanering och kommuntal). I den mån det är möjligt beaktas ett antal sekundära matchningskriterier och vid varje enskilt bosättningsärende görs en bedömning av vilka kriterier som anses vara prioriterade. Migrationsverket anger att följande sekundära matchningskriterier kan påverka matchningen:

- Anknytning till ensamkommande barn som redan har anvisats till en kommun.
- Närhet till specialistsjukvård.
- Särskilda skolresurser.
- Arbete/arbetserbjudande.
- Påbörjade studier (ej sfi).
- Delad vårdnad om minderåriga barn.
- Skyddad identitet.
- Närhet till släkt som redan är bosatt.
- Önskemål.
- Tillgängliga bostäder i mottagande kommun.

Processen för en anvisning som omfattar en nyanländ som bor på Migrationsverkets asylboende kan beskrivas enligt följande ordning:

1. Migrationsverket håller ett bosättningssamtal med den nyanlände och upprättar ett bosättningsunderlag med övergripande information om personen.
2. Migrationsverket anvisar en kommun och inleder en dialog med kommunen. Dialogen handlar främst om datum för mottagande och andra praktiska detaljer kring mottagandet.

3. Migrationsverket kallar den nyanlände till ett anvisningssamtal. En person får bara ett erbjudande om bosättning. Om personen tackar nej till erbjudandet upphör rätten till bistånd och logi från Migrationsverket, och den nyanlände måste omedelbart hitta en bostad på egen hand.
4. När tidsfristen för anvisningen löpt ut ska den nyanlände ha flyttat ut från Migrationsverkets asylboende och tagits emot för bosättning av den anvisade kommunen.

I det fall en tidigare anvisning avbrutits på grund av att en nyanländ inte utnyttjat anvisningen får Migrationsverket göra en ny anvisning som omfattar en annan nyanländ. En så kallad ersättningsanvisning får göras senast under det närmast följande kalenderåret efter att den ursprungliga anvisningen skedde, och inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet (10 a § bosättningsförordningen).

En kommun får anmäla tillgängliga bostäder för nyanlända till Migrationsverket. Länsstyrelsen ska föra dialog med kommuner inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för mottagandet av nyanlända för bosättning i kommunen och anmäler tillgängliga bostäder för nyanlända (12 § bosättningsförordningen).

4.3.2 Anvisningsförfarande vid anvisning av tillfälligt skyddsbehövande enligt LMA

Migrationsverket får besluta om anvisningar till kommunerna i enskilda fall och en kommun ska ha ordnat ett boende senast en månad efter beslutet (5 och 6 §§ förordningen om anvisning av en kommun som ska ordna boende för vissa utlänningar).

Vilka kriterier som ska ligga till grund för enskilda anvisningar, det vill säga vad som ska styra matchningen mellan en enskild nyanländ och en kommun, är inte reglerat. Enligt Migrationsverket (2025b[17]) sker anvisningen till den kommun som har lägst måluppfyllelse i landet om inte stark anknytning finns till annan kommun som har utrymme i sitt fördelningstal. Måluppfyllelsen beräknas som kvoten mellan hur många som anvisats till kommunen under året och det fördelningstal som gäller för kommunen.

[17] Se fliken Information.

4.3.3 Anvisningsförfarande vid anvisning av ensamkommande barn enligt LMA

När det gäller de ensamkommande barnen är Migrationsverket skyldigt att anvisa en kommun att ordna boendet (3 § andra stycket LMA).

Vilka kriterier som ska ligga till grund för enskilda anvisningar, det vill säga vad som ska styra matchningen mellan ett enskilt ensamkommande barn och en kommun, är inte reglerat. Enligt Migrationsverket (2025a[18]) sker anvisning till den kommun i landet som har lägst måluppfyllelse av sin anvisningsandel (utjämnande anvisning) eller om det föreligger stark anknytning till annan kommun (anknytningsanvisning). Vid beräkningen av måluppfyllelsen vägs samtliga anvisningar som en kommun fått sedan den 1 januari 2016 in, och beräkningstiden löper tills vidare.

4.4 Statlig ersättning till kommuner för mottagande av vissa nyanlända

Staten har ett ekonomiskt ansvar för flyktingmottagandet och ersätter kommuner för kostnader som är relaterade till mottagande av utlänningar och nyanlända. Vissa stöd betalas ut automatiskt och vissa efter en ansökan från kommunen.

4.4.1 Schablonersättningar

Schablonersättning för vissa initiala kostnader för mottagandet

Kommuner som efter anvisning tar emot nyanlända enligt anvisningsförfarandet i bosättningsregelverket har rätt till en schablonersättning för vissa initiala kostnader för mottagandet (15 och 16 §§ kommunersättningsförordningen). Migrationsverket ansvarar för ersättningen. Ersättningen betalas efter att kommunen tagit emot den nyanlände. Kommunen behöver inte ansöka om ersättningen. Av förordningen framgår att ersättningen lämnas för

– initiala kostnader för ekonomiskt bistånd till personer som inte har fyllt 66 år

[18] Se fliken Information.

– hyreskostnader för bostäder som kommunen håller tillgängliga för bosättning[19]
– särskilda kostnader för mottagandet av kvotflyktingar.[20]

Ersättningens storlek beror på den nyanländes ålder. För varje nyanländ som anvisas ersätts kommunen med

– 17,45 procent av prisbasbeloppet[21] om den nyanlände är under 20 år (2025 motsvarar detta cirka 10 260 kronor)
– 34,90 procent av prisbasbeloppet om den nyanlände fyllt 20 men inte 66 år (2025 motsvarar detta cirka 20 520 kronor)
– 21,82 procent av prisbasbeloppet om den nyanlände fyllt 66 år (2025 motsvarar detta cirka 12 830 kronor).

Schablonersättning för etableringsinsatser och introduktion för nyanlända

Kommunen får ersättning med ett schablonbelopp som avser täcka kostnader för etableringsinsatser och introduktionen för nyanlända (10–14 §§ kommunersättningsförordningen). Migrationsverket ansvarar för ersättningen. Ersättningen betalas ut med delbelopp under en tvåårsperiod. Första utbetalningen sker månaden efter mottagningsdatumet. Ersättningen kan delas mellan flera kommuner om den nyanlände flyttar under de första 24 månaderna efter mottagandet. Ersättningen avser kostnader för

– mottagande och praktisk hjälp i samband med bosättning
– särskilda introduktionsinsatser inom skola, förskola, fritidshem och sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800)

[19] Från och med den 1 juli 2024 avser schablonersättningen även hyreskostnader. Kommuner kan ansöka om ersättning för hyreskostnader för bostäder som anmälts som tillgängliga för nyanlända enligt 12 § bosättningsförordnigen för personer som blivit mottagna till och med den 30 juni 2024.
[20] Från och med den 1 juli 2024 avser schablonersättningen även kostnader för mottagandet av kvotflyktingar. Kommuner kan ansöka om ersättning för särskilda kostnader för mottagandet av kvotflyktingar som blivit mottagna till och med den 30 juni 2024.
[21] Prisbasbeloppet för år 2025 är 58 800 kronor.

– kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare eller motsvarande utbildning för den som har rätt att delta i sådan utbildning enligt skollagen
– sådan kommunal vuxenutbildning som särskilt anpassats för utlänningar som omfattas av 14 § etableringsförordningen
– samhällsorientering
– tolkning
– andra insatser för att underlätta etablering i samhället.

Schablonbeloppen är

– 165 000 kronor för en nyanländ som inte har fyllt 66 år
– 92 600 kronor för en nyanländ som har fyllt 66 år.

4.4.2 Ersättning till kommuner för ekonomiskt bistånd, stöd och service samt hälso- och sjukvård

Utöver schablonersättningen finns det statliga ersättningar som kommunerna kan ansöka om för insatser till de nyanlända (19–27 §§ kommunersättningsförordningen). Migrationsverket ansvarar för dessa ersättningar. Ersättningarna betalas ut i efterskott.

En kommun kan till exempel ansöka om ersättning när en nyanländ inte kan delta i etableringsprogrammet. Kommunen kan också ansöka om ersättning för visst ekonomiskt bistånd som kommunen lämnat till utlänningar som har fyllt 18 men inte 21 år. Vidare kan kommunen ansöka om ersättning för kostnader för stöd och hjälp i boendet och för särskilda boendeformer enligt SoL, exempelvis om utlänningen har behov av sådana insatser på grund av ålderdom, sjukdom eller funktionshinder. Under vissa förutsättningar lämnas även ersättning för kostnader för stöd och service till vissa funktionshindrade, för assistansersättning, bostadsanpassningsbidrag samt hälso- och sjukvård.

Migrationsverket får även, i mån av tillgång på medel, lämna ersättning till kommuner för betydande särskilda kostnader för insatser för personer eller familjer som har särskilda behov.

4.4.3 Ersättning för att skapa beredskap och mottagningskapacitet

En kommun eller kommunalförbund kan efter ansökan få ersättning för insatser för att skapa beredskap och tillräcklig mottagningskapacitet för mottagande av nyanlända enligt bosättningslagen samt för mottagande av ensamkommande barn enligt LMA (37 § kommunersättningsförordningen). Enligt samma bestämmelse kan ersättning även lämnas för att utveckla samverkan mellan kommuner och mellan kommuner och andra organ i syfte att underlätta etableringen i samhället.

Det är länsstyrelserna som beslutar om detta stöd och ersättning lämnas i mån av tillgång till medel.[22] Av de 63 ansökningar som beviljades 2023 rörde två bostäder och bosättning (Länsstyrelsen Västernorrland 2024c, s. 13).

4.5 Ersättning till nyanlända

4.5.1 Ersättning för deltagande i arbetsmarknadspolitiska program

Etableringsersättning

En nyanländ som omfattas av etableringslagen kan få etableringsersättning för att delta i etableringsprogrammet. Målgruppen för etableringsprogrammet är personer i åldern 20–65 år som nyligen fått uppehållstillstånd som flyktingar eller skyddsbehövande samt deras anhöriga (2 § etableringslagen). Syftet med programmet är att underlätta och påskynda de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. Det är Arbetsförmedlingen som beslutar om anvisning till etableringsprogrammet och det är Försäkringskassan som beslutar om, och betalar ut, etableringsersättning.

Etableringsersättning lämnas för högst fem dagar per vecka (10 kap. 6 § förordningen [2017:819] om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser). Under en inledande kartläggningsperiod är ersättningen 231 kronor per dag och därefter 308 kronor per dag vid deltagande på heltid (2 kap. 13 § förordningen om

[22] För år 2025 har 40 miljoner kronor anslagits för detta stöd (regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende anslag 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande inom utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet).

ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser). En deltagare som har barn kan dessutom få etableringstillägg och den som bor ensam i egen bostad kan få bostadsersättning (3 kap. 10 och 13 §§ förordningen om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser).

Av förarbeten till den tidigare gällande etableringslagen framgår att etableringsersättningen är individualiserad för att skapa incitament för både kvinnor och män att delta i etableringsinsatser (prop. 2009/10:60, s. 105). Av förarbeten till etableringsreformen framgår också att ersättningarna skulle ligga på en sådan nivå att det endast i undantagsfall skulle vara aktuellt med kompletterande försörjningsstöd. Samtliga ersättningsnivåer har dock varit oförändrade sedan de infördes 2010, och nyanlända med etableringsersättning på heltid är i dag mer eller mindre regelmässigt i behov av kompletterande försörjningsstöd (SOU 2024:41, s. 313).

Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning

Nyanlända som deltagit maximal tid i etableringsprogrammet är direktkvalificerade till ett arbetsmarknadspolitiskt program för långtidsarbetslösa; jobb- och utvecklingsgarantin för personer som fyllt 25 år och jobbgarantin för ungdomar för personer under 25 år (5 § första stycket 6 förordningen [2007:414] om jobb- och utvecklingsgarantin respektive 5 § andra stycket 2 förordningen [2007:813] om jobbgaranti för ungdomar).

Syftet med jobb- och utvecklingsgarantin är att erbjuda personer som varit arbetslösa under lång tid individuellt utformade insatser för att de så snabbt som möjligt ska få arbete (1 § andra stycket förordningen om jobb- och utvecklingsgarantin). Syftet med jobbgarantin för ungdomar är att erbjuda ungdomar särskilda arbetsmarknadspolitiska insatser på ett tidigt stadium för att de så snabbt som möjligt ska få arbete motsvarande hela sitt arbetsutbud eller påbörja eller återgå till en utbildning som inte berättigar till aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning (1 § andra stycket förordningen om jobbgaranti för ungdomar).

För deltagande i dessa program lämnas aktivitetsstöd till personer som fyllt 25 år eller som uppfyller villkoren för arbetslöshetsersättning hos en a-kassa (2 kap. 1 § förordningen [2017:819] om ersätt-

ning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser). För personer som är under 25 år och inte uppfyller villkoren för arbetslöshetsersättning hos en a-kassa lämnas utvecklingsersättning (2 kap. 10 § förordningen om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser). Ersättningsnivån inom aktivitetsstödet är 223 kronor per dag om deltagaren inte uppfyller ett arbetsvillkor. Om deltagaren uppfyller ett arbetsvillkor så är lägsta beloppet 510 kronor per dag. I utvecklingsersättningen är ersättningen 199 kronor per dag om deltagaren har gymnasieexamen från ett nationellt program, gymnasieintyg eller motsvarande, eller har fyllt 20 år och går på en studiemotiverande folkhögskolekurs. I annat fall är ersättningen 57 kronor per dag. Ersättningarna kan lämnas för högst fem dagar i veckan. Ovanstående ersättningsnivåer följer av 2 kap. 2, 3 och 11 §§ förordningen om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser.

Sanktioner vid misskötsel

För att få etableringsersättning, aktivitetsstöd eller utvecklingsersättning måste personen följa den individuella handlingsplan som Arbetsförmedlingen har upprättat. I denna framgår vad den enskilde behöver göra för att få ett jobb eller börja studera. En deltagare som missköter sitt arbetssökande, förlänger tiden i arbetslöshet eller orsakar arbetslösheten kan varnas eller stängas av från rätten till ersättning i en eller flera dagar. Sanktionerna trappas gradvis upp vid upprepade händelser och kan som mest omfatta 45 dagar åt gången. Exempel på situationer som kan leda till en sanktion är att inte lämna in sin aktivitetsrapport i tid, att inte delta i en insats inom programmet, att inte söka en anvisad utbildning eller ett anvisat arbete, att tacka nej till ett erbjudande om ett lämpligt arbete eller att säga upp sig från sitt arbete (6 kap. 2–4 §§ förordningen [2017:819] om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser). En nyanländ som deltar i den inledande kartläggningsperioden av etableringsprogrammet omfattas dock inte av sanktionssystemet (6 kap. 1 § förordningen om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser).

Arbetsförmedlingen kontrollerar, utreder och beslutar om sanktioner. Försäkringskassan beslutar sedan om vilka dagar som ska ingå i avstängningsperioden och verkställer Arbetsförmedlingens

beslut om avstängning (6 kap. 12 § förordningen om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser).

Villkor för deltagande i etableringsprogrammet, jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar

Etableringsprogrammet, jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar är så kallade ramprogram, vilket innebär att programmen inte är en aktivitet i sig utan att de fylls med olika individuellt anpassade aktiveter. I etableringsprogrammet är sfi och samhällsorientering obligatoriska aktiviteter om inte Arbetsförmedlingen bedömer att det är arbetsmarknadspolitiskt motiverat att den nyanlände i stället deltar i andra insatser.

Anvisningens omfattning

En anvisning till ett ramprogram ska i normalfallet avse heltid. En anvisning får dock göras på deltid om personens arbetsutbud understiger heltid och det beror på vissa omständigheter. Villkoren för när en deltidsanvisning är möjlig varierar något mellan de olika programmen[23] men några exempel på omständigheter som kan föranleda en deltidsanvisning är om personen har nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning, är föräldraledig på deltid eller arbetar deltid. Det kan också vara ett annat hinder som anmälts till och godtagits av Arbetsförmedlingen.

En nyanländ kan delta i etableringsprogrammet i motsvarande 24 månader på heltid. Vid anvisning på deltid kan programmet således pågå under en längre period än 24 månader. Den nyanlände får dock ta del av insatser som längst till och med 36 månader från det att den nyanlände första gången folkbokfördes i en kommun.[24] Den inledande kartläggningsperioden av programmet räknas inte in i de 24 månaderna. (15 § etableringsförordningen)

En deltagare i jobbgarantin för ungdomar får ta del av programmet under sammanlagt 15 månader (10 § första stycket 5 förordningen

[23] Se 8 § etableringsförordningen, 4 § förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin respektive 4 § förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.
[24] För en nyanländ som folkbokförs i en kommun första gången medan han eller hon bor på ett asylboende hos Migrationsverket, ska denna tid i stället räknas från det att han eller hon först togs emot i en kommun.

[2007:813] om jobbgaranti för ungdomar). För jobb- och utvecklingsgarantin finns ingen bortre gräns för deltagande.

Utskrivning och återkallelse

En anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program kan avslutas genom utskrivning eller återkallelse. Deltagaren får då inte längre vara kvar i programmet och därmed upphör också ersättningen. Den enskilde kan begära att få ett beslut om utskrivning eller återkallelse omprövat av Arbetsförmedlingen. Beslutet kan också överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Vid utskrivning finns möjlighet till återinträde i programmet så snart den enskilde inte längre är förhindrad att delta. Vid återkallelse finns det i vissa fall möjlighet att anvisas till programmet på nytt, men då först efter 45 dagars karens och under förutsättning att den enskilde anmält sig som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen inom 60 dagar från återkallelsen. (17–22, 28 och 29 §§ etableringsförordningen)

Grunderna för utskrivning skiljer sig något åt mellan de olika programmen[25] men omfattar i stort arbete, studier, föräldraledighet och sjukfrånvaro. Specifikt för etableringsprogrammet är att en deltagare ska skrivas ut om han eller hon inte längre kan delta i programmet på grund av ett annat hinder som har anmälts till och godtagits av Arbetsförmedlingen eller om han eller hon bedöms helt sakna förmåga att delta i insatser inom programmet. I jobb- och utvecklingsgarantin och jobbgarantin för ungdomar ska en deltagare skrivas ut om han eller hon uppfyller ett nytt arbetsvillkor i enlighet med arbetslöshetsförsäkringen.

Grunderna för återkallelse och möjligheten att anvisas på nytt skiljer sig också något åt mellan de olika programmen.[26] Gemensamt är att en anvisning ska återkallas om deltagaren missköter sig eller stör verksamheten, eller om det i övrigt finns särskilda skäl för återkallelse. Etableringsprogrammet ska också återkallas om den nyanlände inte längre tillhör målgruppen för programmet.

[25] Se 17 § etableringsförordningen, 13 § förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin respektive 10 § förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.
[26] Se 21 § etableringsförordningen, 15 § förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin respektive 12 § förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.

4.5.2 Ekonomiskt bistånd enligt SoL

Ekonomiskt bistånd[27] regleras i SoL och kan beviljas den som inte kan försörja sig själv och sin familj. Kommunen har det yttersta ansvaret för att individer får det stöd och den hjälp de behöver, och handlägger och beslutar i ärenden om ekonomiskt bistånd. Ekonomiskt bistånd är ett behovsbaserat bidrag som prövas i varje enskilt fall. Till skillnad från de flesta andra svenska bidragssystemen är ekonomiskt bistånd inte individualiserat utan relaterat till hushållet. Enligt SoL innebär inte kommunernas ansvar någon inskränkning av andra huvudmäns ansvar, exempelvis Arbetsförmedlingens eller andra myndigheters.

Den vanligaste orsaken till behovet av ekonomiskt bistånd är arbetslöshet (Socialstyrelsen 2020). Arbetslöshet som försörjningshinder innebär att individen har arbetsförmåga på hel- eller deltid samt står till arbetsmarknadens förfogande. I regel ska dessa individer vara inskrivna på Arbetsförmedlingen och vara aktivt arbetssökande för att ha rätt till ekonomiskt bistånd. Kraven på den som söker ekonomiskt bistånd med anledning av arbetslöshet specificeras i Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd och har formats genom förarbeten och rättspraxis med en nära koppling till de krav som ställs på arbetslösa som får ersättning via arbetslöshetsförsäkringen (prop. 2015/16:136). I kategorin arbetslösa ingår också nyanlända arbetslösa som omfattas av etableringslagen och som behöver ekonomiskt bistånd i avvaktan på, eller på grund av otillräcklig, etableringsersättning. Personer som får etableringsersättning och inte klarar sig på ersättningen kan ha rätt till kompletterande ekonomiskt bistånd om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda (Socialstyrelsen 2021, s. 52).

4.5.3 Socialförsäkringsförmåner

De olika socialförsäkringsförmånerna regleras i socialförsäkringsbalken (2010:110). De flesta socialförsäkringsförmåner baseras antingen på bosättning i Sverige eller arbete i Sverige. Till de bosättningsbaserade förmånerna hör exempelvis barnbidrag, föräldra-

[27] Ekonomiskt bistånd består av försörjningsstöd och stöd till livsföringen i övrigt. Försörjningsstöd ska täcka den löpande försörjningen och avser skäliga kostnader för till exempel livsmedel, kläder och boende. I livsföringen i övrigt ingår till exempel kostnader för barnomsorg, läkarvård och medicin.

penning på lägsta- och grundnivå, garantipension, äldreförsörjningsstöd och bostadsbidrag. Exempel på arbetsbaserade förmåner är föräldrapenning på sjukpenningnivå, inkomstgrundad ålderspension och sjukpenning. Det är Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten som prövar rätten till en socialförsäkringsförmån. Utöver de grundläggande villkoren för att omfattas av socialförsäkringen finns särskilda villkor för respektive socialförsäkringsförmån.

En person som kan antas komma att vistas i Sverige under längre tid än ett år ska i normalfallet anses vara bosatt i landet (5 kap. 3 § socialförsäkringsbalken). En person som behöver ha ett uppehållstillstånd för att få vistas i Sverige ska dessutom ha ett sådant tillstånd för att kunna få bosättningsbaserade förmåner. Således har nyanlända i normalfallet tillgång till de bosättningsbaserade socialförsäkringsförmånerna så snart de beviljats uppehållstillstånd. Från och med 1 november 2024 gäller nya regler avseende socialförsäkringsförmåner för personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet. De som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och som arbetar har rätt till arbetsbaserad föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning, men i regel inte rätt till bosättningsbaserade förmåner enligt socialförsäkringsbalken (bet. 2024/25:SfU5, s. 8). Kommittén om kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd har i uppdrag av regeringen att se över på vilket sätt nyanlända ska kvalificera sig till förmåner enligt socialförsäkringsbalken och föreslå en ny modell för successiv kvalificering (dir. 2023:149).

5 Erfarenheter av nuvarande regelverk för bosättning och andra relevanta erfarenheter

5.1 När Arbetsförmedlingen ansvarade för delar av bosättningen

Syftet med att Arbetsförmedlingen tog över delar av bosättningsansvaret i samband med etableringsreformen 2010 (se avsnitt 3.1.3) var att öka fokuset på arbetsmarknadsetablering. Enligt Riksrevisionen (2014, s. 115–116) fick detta dock begränsat genomslag. En av anledningarna var att utflyttningen från Migrationsverkets asylboenden till stora delar skedde utan den planering som Arbetsförmedlingen ansvarade för när det gällde att hitta plats för bosättning utifrån goda förutsättningar för arbete. Fler hade behövt anvisas för att reformen skulle fått en större effekt.

En anledning till att inte fler anvisades var att överenskommelserna om mottagande inte var förpliktigande. Vid ett underskott av anvisningsbara platser blev nyanlända kvar i Migrationsverkets asylboenden i stället för att bli kommunmottagna, vilket fördröjde etableringsprocessen. Det ledde också till att många nyanlända ordnade boende på egen hand, ofta i kommuner med ett redan högt mottagande. Det fanns också incitament för nyanlända att flytta till eget boende i och med att rätten till etableringsplan, och därmed möjligheten att få etableringsersättning, trädde i kraft först när personen lämnat Migrationsverkets asylboende (Riksrevisionen 2014, s. 53).

Riksrevisionens (2014, s. 115) granskning visar också att ett arbetsmarknadsperspektiv fick genomslag i fastställandet av länstal men inte i samma utsträckning återfanns vid överenskommelser om kommuntal. I stället återspeglade kommuntalen i första hand platser

för anvisning utifrån tillgången till bostäder. Även Statskontorets (2011, s. 41) rapport visar på att arbetsmarknadsperspektivet fick begränsat genomslag i bosättningsprocessen.

Vidare visar Riksrevisionens (2014, s. 49, 115–116) granskning att det främst var tillgången till lediga bostäder och de nyanländas vilja att acceptera anvisningen som i praktiken styrde vilken kommun den nyanlände anvisades till. Utgångspunkten var sällan vad som framkommit i etableringssamtal och förutsättningarna för arbete. Ytterligare en orsak till att arbetsmarknadsperspektivet fick begränsat genomslag var att en majoritet av de nyanlända inte bedömdes ha en tillräckligt specifik utbildnings- och yrkesbakgrund för att kunna matchas mot arbetsmarknaden och därför kunde bosättas i vilken kommun som helst. Utifrån detta ansåg Riksrevisionen att det saknades skäl för att Arbetsförmedlingen skulle ha kvar sitt bosättningsuppdrag eftersom goda arbetsmarknadsförutsättningar i praktiken inte fick genomslag i bosättningen. Ytterligare ett problem var att ansvaret för bosättningen var delat mellan två myndigheter, vilket innebar att myndigheternas resurser inte användes på ett effektivt sätt. Exempel på problem i det dåvarande systemet var konkurrens om lediga boendeplatser och bristande överblick över det samlade behovet av bosättning.

I en uppföljning av genomförandet av etableringsreformen visade Statskontoret (2012, s. 109) på att det fanns brister i bosättningsunderlaget som Arbetsförmedlingen tog fram inför kommunplaceringen. Statskontoret bedömde att den arbetsmarknadspolitiska bedömningen ofta var bristfällig. En studie av Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) visade på att arbetsförmedlarna upplevde att det var svårt att rekommendera en särskild bostadsort utifrån möjligheter att få arbete, eftersom många nyanlända saknade utbildning och tidigare yrkeserfarenhet (Liljeberg & Sibbmark 2011, s. 19).

En utmaning i bosättningsarbetet var att många nyanlända tackade nej till en anvisning eller avbröt sin bosättningsprocess. Riksrevisionen bedömde att en ökad närhets- och kontinuitetsprincip i bosättningen skulle kunna bidra till att fler nyanlända snabbare anvisas plats i en kommun efter beviljat uppehållstillstånd och att fler bosätter sig på mindre orter, samtidigt som kontinuiteten i de statliga etableringsinsatserna förbättras (Riksrevisionen 2014, s. 121).

Riksrevisionen (2014, s. 11) bedömde också att matchningsuppdraget bör begränsas och endast tillämpas för individer som har en utbildnings- och yrkesbakgrund som är tillräckligt specifik för att en sådan matchning ska bli aktuell.

I en senare granskning menade Riksrevisionen (2015, s. 129–130) att en avgörande faktor för de nyanländas etablering var att de kommer till en kommun med goda förutsättningar för sysselsättning. Det fanns stora skillnader i etableringsgrad mellan olika kommuntyper i landet. Etableringsgraden var generellt sett högre för nyanlända i kommuner med god sysselsättningsutveckling. De nyanländas etablering skulle öka om mottagandet i ökad utsträckning var i kommuner med sysselsättningstillväxt, det vill säga framför allt storstadskommuner. Samtidigt var bostadsbristen särskilt kännbar i kommuner med god sysselsättningstillväxt och bostadsbristen var således en begränsande faktor för de nyanländas etablering.

Migrationsverket hade under åren 2010–2012 i uppdrag att kartlägga asylsökandes yrkes- och utbildningsnivå samt övrig relevant information som sedan skulle lämnas vidare till Arbetsförmedlingen i syfte att utgöra underlag för bosättning och etableringsinsatser.[1] Statskontoret (2012, s. 152–153) fann denna ordning ineffektiv och föreslog att Migrationsverkets uppgift att kartlägga utbildnings- och yrkesbakgrund skulle upphöra och att kartläggningen i stället borde koncentreras till Arbetsförmedlingen. Detta mot bakgrund av att arbetsförmedlarna inte ansåg sig ha någon nämnvärd nytta av de uppgifter som Migrationsverket samlade in utan i stället föredrog att göra egna kartläggningar. Riksrevisionen (2012, s. 44–45) gjorde liknande iakttagelser.

5.2 Nuvarande fördelningsförfarande

5.2.1 Samverkan är centralt

Bosättningssystemet involverar många aktörer och för att systemet ska fungera ändamålsenligt är det i hög grad beroende av en väl fungerande samverkan. Innan bosättningslagen trädde i kraft var

[1] Se regleringsbreven för budgetåren 2010–2012 avseende Migrationsverket, 9 § förordningen (2010:409) om etableringssamtal och etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare samt prop. 2009/10:60, s. 55–56.

systemet än mer beroende av samverkan, eftersom mottagandet av nyanlända då byggde på frivillighet.

Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Migrationsverket, länsstyrelserna och SKR samverkar om asylsökandes och nyanländas mottagande och etablering i arbets- och samhällslivet inom den så kallade samverkansdelegationen. I samverkansdelegationen finns det flera strategiska arbetsgrupper, varav en avser samverkan om bosättning[2]. När bosättningslagen trädde i kraft fanns redan samverkansdelegationen och en upparbetad samverkansstruktur. Migrationsverket menar att samverkansstrukturen är en mycket viktig del för att systemet ska uppfattas vara legitimt och fungera ändamålsenligt. Riksrevisionen (2021, s. 42) menar att samverkan mellan myndigheterna och SKR är väl etablerad.

Sedan 2023 har alla länsstyrelser, med undantag för Gotlands län,[3] samordnat fördelningsprocesserna (se avsnitt 4.1 och 4.2) för nyanlända, ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd (Länsstyrelsen Västernorrland 2024a, s. 17). Enligt uppgifter från länsstyrelserna ger samordning av dessa tre processer en bättre helhetsbild, vilket bidrar till en bättre dialog mellan länsstyrelserna och kommunerna.

Ett problem i samverkan är dock brist på informationsdelning mellan olika aktörer i bosättningssystemet, vilket får negativa konsekvenser för såväl grupper som enskilda individer som hamnar i kläm mellan informationsgapen (Lidén, Holmqvist, Jacobsson, Jutvik & Nyhlén 2024, s. 67).

5.2.2 Migrationsverkets fördelningsmodell har stor betydelse

I nuvarande fördelningsmodell ska hänsyn tas till kommunens arbetsmarknadsförutsättningar, befolkningsstorlek, sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn samt omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen. Migrationsverket ansvarar för fördelningsmodellen (se avsnitt 4.2.1 och bilaga 2). Enligt Riksrevisionen (2021, s. 63) har mottagandet blivit jämnare fördelat med hänsyn till kommunernas arbetslöshet, befolkningsstorlek och asylmottagande.

[2] Skatteverket deltar även på bosättningsgruppens möten eftersom folkbokföring bedöms vara en viktig fråga för gruppens arbete.
[3] För Gotlands län är det inte aktuellt med samordning då länet består av endast en kommun.

Migrationsverkets statistiska modell för att beräkna fördelningen av nyanlända har en mycket central roll i bosättningssystemet. Modellen har stor påverkan på länstalen, och i praktiken också på kommuntalen. Sedan bosättningslagen infördes har regeringen alltid beslutat i enlighet med Migrationsverkets och modellens förslag.

Beräkningen har också ofta kommit att nyttjas av länsstyrelserna när de beslutar om kommuntalen. Länsstyrelserna anser att fördelningsmodellen utgör ett bra underlag för att besluta om kommuntal. 2023 var det tolv länsstyrelser som valde att besluta om kommuntalen utifrån fördelningsmodellen. En anledning till detta var att mottagandet var så pass lågt att flera länsstyrelser beskriver att det inte fanns tillräckligt underlag för någon omfördelning mellan kommunerna. Nio länsstyrelser frångick förslaget enligt fördelningsmodellen. Så gjorde exempelvis Gävleborgs län, där det fanns en uttalad önskan från länsstyrelsen att alla kommuner ska ha ett mottagande (Länsstyrelsen Västernorrland 2024a, s. 17).

I dialog med länsstyrelserna har utredningen även erfarit att det oftast sker en omfördelning om det finns en eller flera kommuner som vill ha en högre tilldelning.

5.2.3 Migrationsverket utformar fördelningsmodellen

Det är inte reglerat eller styrt hur fördelningen av nyanlända ska beräknas. Exempelvis framgår det inte hur de olika kriterierna som ska beaktas ska viktas mot varandra. Detta ger Migrationsverket ett stort handlingsutrymme att utforma den statistiska modellen. Utredningen har erfarit att de inblandade aktörerna är positiva till detta handlingsutrymme. Flexibiliteten gör att systemet är mer hållbart över tid. Möjligheten att ändra i modellen underlättar även dialogen mellan Migrationsverket, länsstyrelserna och kommunerna.

Migrationsverket, länsstyrelserna, Arbetsförmedlingen och SKR har årligen samråd om den statistiska modellen. Länsstyrelsen Västernorrland (2024a, s. 17) konstaterar att samrådsgruppen präglas av en god dialog och en vilja att samverka och lyssna in de olika aktörernas synpunkter och perspektiv. Av intervjuer med myndigheterna och SKR som Riksrevisionen (2021, s. 41) genomfört framgår att det funnits en samsyn kring de justeringar som gjorts i modellen.

Riksrevisionen anser att fördelningsmodellen är väl etablerad hos myndigheter och kommuner.

Nackdelen med modellen är, enligt Migrationsverket, att det är svårt att göra anpassningar i modellen för att ändra utfallet. Migrationsverket har i kontakter med utredningen konstaterat att det är svårt att vikta faktorerna i modellen för att uppnå ett särskilt syfte. Detta blev tydligt då Migrationsverket 2023 fick i uppdrag att inför redovisning av förslag på länstal 2024 se över beräkningen som ligger till grund för fördelningen av nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner. En utgångspunkt för översynen av modellen var att län som tilldelas få anvisningar skulle tilldelas en större andel av det totala antalet anvisade (A2023/00438). I Migrationsverkets återrapportering av uppdraget konstaterades det att samtliga variabler i beräkningsmodellen utgår från kommunnivå vilket är givet av bosättningslagen. Det innebar att det var svårt att uppnå en viss effekt på länsnivå beroende på kommuners egenskaper i respektive län (Migrationsverket 2023, s. 6).

5.2.4 Vikten av att beakta arbetsmarknaden i fördelningsmodellen

Erfarenheter visar att det är viktigt att beakta arbetsmarknadsförutsättningar vid fördelningen av nyanlända. Enligt Mottagandeutredningen (SOU 2018:22, s. 279) har tidigare placeringsstrategier i allt för hög utsträckning utgått från tillgången på bostäder i stället för möjligheterna till arbete och utbildning. Mottagandeutredningen menade att arbetsmarknadsförutsättningar bör vara den enskilt tyngst vägande faktorn i modellen och att faktorer som kommunens folkmängd och tidigare mottagande bör ges lägre vikt. Även OECD (2016, s. 22) menar att arbetsmarknadsförutsättningarna på anvisningsorten är avgörande för långsiktig integration och att det därför är viktigt att undvika att placera nyanlända på orter med tillgång till billigt boende men dåliga arbetsmarknadsförutsättningar. Flera svenska studier pekar i samma riktning. Utvärderingar av den så kallade Hela Sverige-strategin under 1980- och 1990-talet visar att utplaceringarna, som i praktiken i huvudsak kom att styras av tillgången på bostäder, inverkade negativt på de nyanländas möjligheter till arbete (Edin, Fredriksson & Åslund 2004; Wennström & Öner 2015). En annan studie visar att de som bor där det finns

många arbetstillfällen i förhållande till antalet boende har högre sannolikhet att komma i arbete än personer som bor på andra platser i samma kommun. Sambanden är tydligare för lågutbildade personer, och det är i första hand närheten till lågkvalificerade arbeten som har betydelse (Zenou, Åslund & Östh, 2006). Att den lokala arbetsmarknaden är viktig att beakta som ett kriterium vid fördelningen bekräftas av ytterligare en studie som visar att placering på en ort med sämre arbetsmarknad påverkar flyktinginvandrares inkomster och arbete negativt i minst tio år framöver (Rooth & Ålund 2007).

Enligt Riksrevisionen (2021, s. 35) har bosättningslagen haft en positiv påverkan på arbetsmarknadsetableringen för nyanlända som omfattats av en anvisning. Efter införandet av bosättningslagen tas nyanlända i högre grad emot i kommuner med lägre arbetslöshet. Nyanlända som efter anvisning mottagits i kommuner med lägre arbetslöshet har i genomsnitt högre inkomster och sysselsättning tre år efter kommunmottagandet, jämfört med dem som mottagits i kommuner med högre arbetslöshet.

SKR har till utredningen lyft vikten av att också beakta befolkningsstorleken i fördelningen av nyanlända. SKR menar att befolkningsstorleken är en avgörande faktor för kommunens förutsättningar för integration och kapacitet i mottagandet. Det har exempelvis betydelse för kommunens möjlighet att erbjuda etableringsinsatser med mera.

5.2.5 Bostadssituationen är viktig men svår att beakta

Flera studier visar på bostadssituationens betydelse för integration (se avsnitt 5.4.5 för vidare resonemang). I nuvarande system får länsstyrelserna beakta kommunens förutsättningar att tillhandahålla bostäder inför att kommuntalen ska beslutas. Erfarenheter visar dock att det är svårt för länsstyrelserna att beakta detta i beslutet av kommuntalen. Enligt Riksrevisionen (2021, s. 45–47) varierar länsstyrelsernas möjlighet att beakta kommunernas förutsättningar att tillhandahålla bostäder vid beslut om kommuntal. Länsstyrelserna i Stockholm och Skåne uppger att det är svårt att omfördela kommuntalen utifrån tillgången på bostäder eftersom bostadsbristen i länen är utbredd och ingen kommun lämnat önske-

mål om ett högre mottagande. Ytterligare ett problem är att länstalen har varit så pass låga de senaste åren att flera länsstyrelser anser att det inte finns tillräckligt underlag för en omfördelning mellan kommunerna. Enligt länsstyrelserna har de flesta länsstyrelserna dock dialog med kommunerna i respektive län även om det inte resulterar i någon omfördelning.

Utredningen har i dialog med länsstyrelserna erfarit att det saknas objektiva och tillförlitliga underlag om bostadssituationen som beslutet om kommuntal kan baseras på. Ett problem är att de underlag som finns är självskattade av kommunerna, exempelvis bostadsmarknadsenkäten och länsstyrelsernas analyser av de regionala bostadsmarknaderna. Ytterligare ett problem är att nyanlända som omfattas av en anvisning kan erbjudas boenden utanför den ordinarie bostadsmarknaden. Det har därför varit svårt att dra slutsatser av de underlag som finns om kommunens förmåga att tillhandahålla bostäder.

5.2.6 Kommunerna har lågt inflytande över kommuntalen och det saknas flexibilitet

Kommunerna har litet inflytande över fördelningsförfarandet i dagens system. En slutsats som forskarna Lidén och Nyhlén (2023, s. 13) framhåller är att systemet med läns- och kommuntal behöver reformeras så att den kommunala autonomin ökar, exempelvis genom att göra det lättare för kommuner att omfördela nyanlända mellan sig.

Ett problem har varit att det inte varit möjligt att omfördela anvisningar mellan länen, eftersom länstalen är beslutade av regeringen, vilket begränsar det kommunala inflytandet. Flera kommuner som utredningen varit i kontakt med har uttryckt att de vill få möjlighet att önska hur många nyanlända kommunen ska ta emot.

Bristen på flexibilitet leder också till att barn i vissa fall inte kan återförenas med sina anhöriga. Denna situation uppstår då en kommun har fyllt sitt kommuntal och det inte är möjligt att omfördela. Migrationsverket framför i en hemställan till regeringen om ändring i bosättningsförordningen att detta inte är förenligt med barnkonventionen och att det står i strid med barnets bästa (Migrationsverket 2021a). Riksrevisionen (2021, s. 66–67) har också rekommenderat att det ska vara möjligt för Migrationsverket att frångå kommuntalen när så krävs utifrån en bedömning av barnets bästa.

5.2.7 Vissa kommuner vill ta emot fler nyanlända och andra färre

Utredningen har tillfrågat respektive länsstyrelse om hur kommunernas önskemål för mottagandet såg ut inför fastställandet av 2023 års fördelning (Länsstyrelsen Stockholm 2024b). Svaren visar att det både fanns kommuner som önskade ett högre mottagande än vad som följde av fördelningsmodellen och kommuner som önskade ett lägre mottagande, men även att det fanns kommuner som var nöjda med sin tilldelning. I några län hade en omfördelning gjorts mellan kommunerna inom länet. Flera länsstyrelser uppgav att ett flertal kommuner inom länet önskade ett lägre mottagande, men att möjlighet till omfördelning saknades eftersom det inte fanns några kommuner inom länet som önskade ett högre mottagande. Det fanns även län där majoriteten av kommunerna önskade ett högre mottagande. Sammantaget visar svaren från länsstyrelserna att det finns kommuner som vill påverka sitt mottagande i båda riktningarna, men i många fall hindras av att en omfördelning endast kan ske inom länet.

5.3 Nuvarande anvisningsförfarande

5.3.1 Kommunens planeringsförutsättningar

Kommunernas förutsättningar att planera sitt mottagande av nyanlända påverkas av hur många nyanlända som varje år får omfattas av anvisningar. Enligt SKR kan stora förändringar i antalet nyanlända som anvisas medföra problem eftersom kommunerna måste skala upp eller skala ned sina verksamheter när behoven och efterfrågan förändras. Det kan handla om dimensionering av enskilda verksamheter för nyanlända, såsom utbildning i sfi och samhällsorientering, eller planering av verksamheten för exempelvis grundskolan. För kommunerna är det därför viktigt att de i god tid får en preliminär uppfattning om hur många nyanlända som planeras att anvisas till kommunen. (Statskontoret 2021, s. 24–25).

Migrationsverket upprättar årligen en planering med en uppskattning av hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad. Planeringen publiceras på Migrationsverkets webbplats. Kommunerna har möjlighet att lämna synpunkter på

årsplaneringen och Migrationsverket försöker att tillgodose dessa (Migrationsverket 2024g). Utredningen kan notera att det inte är reglerat eller styrt av regeringen att Migrationsverket har i uppgift att upprätta en årsplanering. Detta förfarande tycks dock ha utvecklats som praxis efter att bosättningslagen infördes.

I arbetet med anvisningar utgår Migrationsverket ifrån årsplaneringen och att fördelningen av anvisningarna ska vara jämn mellan kommunerna utifrån deras kommuntal. I dialog med länsstyrelserna har utredningen erfarit att flera länsstyrelser uppfattar att modellen ger goda planeringsförutsättningar för kommunerna eftersom mottagandet blir förutsägbart.

Enligt Riksrevisionen (2021, s. 49) upplever dock flera kommuner att årsplaneringen inte alltid efterföljs. Kommunerna menar att de vissa månader kan få ta emot både fler och färre nyanlända än vad planeringen anger. Utredningen har genom dialog med flera kommuner erfarit detsamma. Det kan exempelvis leda till att ordnade boenden står tomma. Problemet kan även vara tvärtom, det vill säga att kommunen inte har ett ordnat boende när en anvisning sker. Riksrevisionen (2021, s. 48–49) konstaterar dock att årsplaneringen är en prognos och att den därför kan komma att förändras under året. Enligt uppgifter från Migrationsverket har de största problemen avsett planeringen gällande kvotflyktingar. Problemen ska dock ha minskat senaste året.

SKL (nuvarande SKR) (2017, s. 12) menar att kommunerna är beroende av bra prognoser för att kunna planera sin verksamhet. Det behövs därför säkrare prognoser och staten måste utveckla verktyg för att kunna ta fram regionala och lokala mottagandeprognoser.

Ytterligare ett problem är att fördelningsförfarandena skiljer sig åt mellan nyanlända, personer med tillfälligt skydd och ensamkommande barn (se avsnitt 4.2). Utredningen har erfarit att flera aktörer anser att det saknas samordning mellan förfarandena, vilket försämrar planeringsförutsättningarna för kommunerna.

I dialog med kommuner har utredningen också erfarit att en del kommuner efterfrågar bättre planeringsförutsättningar, genom att exempelvis önska när på året mottagandet ska ske.

Enligt 12 § bosättningsförordningen får en kommun anmäla tillgängliga bostäder för nyanlända till Migrationsverket. Syftet med denna bestämmelse är att effektivisera anvisningsförfarandet,

dels genom att säkerställa att den nyanlände snabbt kan få ett boende, dels genom att kommunen slipper ha outnyttjade bostäder.

Kommuner kunde tidigare söka ersättning för tomhyror för de personer som efter anvisning har tagits emot i kommunen. Detta givet att kommunen anmält bostaden som tillgänglig till Migrationsverket. Denna ersättning har dock avskaffats och kommunerna kan endast ansöka om ersättning för de personer som var mottagna av en kommun till och med 30 juni 2024. Ersättningen för tomhyra ingår nu i stället i schablonersättningen för vissa initiala kostnader för mottagandet (se avsnitt 4.4.1). Efter att den statliga ersättningen har avskaffats har inte kommunerna fortsatt att anmäla tillgängliga bostäder till Migrationsverket i samma utsträckning som tidigare. Däremot uppger Migrationsverket att kommunerna vänder sig direkt till den sektion som ansvarar för anvisningar med information om lediga bostäder.

Länsstyrelserna ska enligt 12 § bosättningsförordningen föra dialog med kommuner inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för mottagandet av nyanlända för bosättning i kommunen och anmäler tillgängliga bostäder för nyanlända. Länsstyrelserna uppger att de i många fall har dialoger med kommunerna angående detta.

5.3.2 Migrationsverket tar om möjligt hänsyn till individuella förutsättningar

I valet av anvisningskommun tar Migrationsverket om möjligt hänsyn till den nyanländes individuella förutsättningar. Migrationsverket gör det på eget initiativ, då det inte finns reglerat som en uppgift för myndigheten. Migrationsverket har beslutat om riktlinjer för individuella matchningskriterier som, om möjligt, ska beaktas vid ett anvisningsbeslut (se avsnitt 4.3.1). Av riktlinjerna framgår att det inte är möjligt att göra någon prioritering av de olika matchningskriterierna eftersom varje ärende bedöms vara unikt och förutsättningarna för att ta hänsyn till de olika kriterierna kan variera. Arbetsförmedlingen hade liknade matchningskriterier, men med mer fokus på yrkesbakgrund, under perioden som myndigheten ansvarade för delar av bosättningen (Statskontoret 2012, s. 93).

Riksrevisionen (2021, s. 53–55) menar att Migrationsverket har utvecklat sitt arbetssätt och arbetar för att ta större hänsyn till individuella förutsättningar, vilket främjar att fler nyanlända tackar ja till erbjudandet om anvisning. Ett problem är dock att hänsyn till individuella önskemål och behov kan leda till att anvisningarna koncentreras till vissa kommuner. Ytterligare ett problem kan vara att det endast är möjligt att ta hänsyn till individuella förutsättningar i början av året, då kommuntalen inte är fyllda.

5.3.3 Kommunerna har litet inflytande över vilka nyanlända som tas emot

Det finns en stor variation av individuella förutsättningar bland de nyanlända. Flera kommuner som utredningen varit i kontakt med har uttryckt att de skulle vilja ha möjlighet att önska vilka förutsättningar de nyanlända som omfattas av en anvisning bör ha. Exempel på sådana önskemål är om de nyanlända är ensamstående eller en familj, utbildningsnivå och språk. Kommunerna anser att det är viktigt att de får inflytande över detta för att kunna planera för till exempel boende, skola och utbildning. Kommunerna lyfter även fram behovet av matchning utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv.

Även Riksrevisionen (2021, s. 52–54) menar att Migrationsverket kan bidra till en bättre matchning mellan enskilda nyanlända och kommuner genom att samla in uppgifter om de nyanländas yrkes- och utbildningsbakgrund. Vidare menar Riksrevisionen att Migrationsverket inte systematiskt samlar in uppgifter om yrkes- och utbildningsbakgrund hos de nyanlända som ska anvisas till en kommun. Om detta skulle genomföras menar Riksrevisionen att det sannolikt skulle öka chansen till en snabbare och bättre etablering av nyanlända på arbetsmarknaden. Samtidigt framhåller Riksrevisionen att Migrationsverkets starka fokus på andra individuella önskemål och behov leder till att fler tackar ja till anvisningen.

5.3.4 Brister i bosättningsunderlaget

Inför en anvisning upprättar Migrationsverket ett bosättningsunderlag som ska innehålla information som är väsentlig för kommunens mottagande av den nyanlände. För kvotflyktingar bygger bosätt-

ningsunderlaget på uppgifter som myndigheten samlar in och på UNHCR:s skriftliga utredning om personen. I samband med anvisningsbeslutet skickar Migrationsverket över bosättningsunderlaget till anvisningskommunen.

De flesta kommuner anser att bosättningsunderlagen är tillräckliga och att den nödvändigaste informationen ofta framgår (Riksrevisionen 2021, s. 48–51). Några kommuner anser dock att det ibland saknas uppgifter i underlagen, framför allt när det gäller medicinska uppgifter för kvotflyktingar. Migrationsverket menar att de inte alltid kan tillgodose kommunernas behov av information men att de följer upp behoven och har uppdaterat bosättningsunderlaget utifrån dessa. Migrationsverket har dock fortfarande svårt att tillmötesgå kommunernas efterfrågan på medicinska uppgifter för kvotflyktingar.

Riksrevisionen menar vidare att Migrationsverkets uppgiftsskyldighet är oprecis och att det i bosättningsförordningen inte finns någon närmare reglering av vilka uppgifter som ska ingå eller hur länge uppgiftsskyldigheten gäller. Migrationsverket och SKR har haft diskussioner om vilka uppgifter som Migrationsverket ska lämna till kommunen. Parterna har kommit överens om att uppgiftsskyldigheten omfattar uppgifter som kommunen behöver ta hänsyn till i det initiala mottagandet.

Flera länsstyrelser anser att det generellt finns brister i bosättningsunderlagen från Migrationsverket och att viktig information om särskilda behov inte alltid finns med (Länsstyrelsen Västernorrland 2024a, s 22).

5.3.5 Avbrott i anvisningarna

Det är möjligt för en nyanländ att tacka nej till ett erbjudande om att bli mottagen av en kommun. Migrationsverkets tillämpning av regelverket är dock att en person endast får ett erbjudande (Migrationsverket 2024c).

Migrationsverket har till utredningen uppgett att myndigheten arbetat för att minska avbrotten i anvisningarna. Myndigheten menar att avbrutna anvisningar medför problem för kommunen som fått anvisningen, eftersom kommunen planerat för ett mottagande som inte blir av. Detta kan medföra extra kostnader för

kommunen genom outnyttjade bostäder, platser i skola med mera. Det är därför viktigt för systemets legitimitet att frekvensen av avbrott hålls på en låg nivå. Tabell 5.1 visar andelen avbrutna avvisningsärenden.

Tabell 5.1 Andel avbrutna anvisningar för nyanlända på asylboende och kvotflyktingar, 2021–2023

	2021	2022	2023
Asylboende	3 %	4 %	5 %
Kvotflyktingar	3 %	6 %	12 %
Totalt	**3 %**	**5 %**	**6 %**

Källa: Migrationsverket 2024d, egna beräkningar.

Det är förhållandevis få anvisningar som avbryts. Det som kan noteras är att andelen avbrutna ärenden för kvotflyktingar ökade kraftigt under 2023. Ökningen berodde dock inte på att fler kvotflyktingar avbröt sin anvisning, utan på att Migrationsverket gick igenom och avbröt gamla ärenden. Det ska också beaktas att det var väldigt få ärenden under 2023 (drygt 300) och att ett fåtal avbrott därför fick en stor påverkan på andelen.

En uppföljning som Statskontoret (2012, s. 106–107) gjorde av bosättningssystemet, innan bosättningslagen trädde i kraft, visar att en avgörande faktor för huruvida en nyanländ accepterar ett erbjudande om att bli mottagen i en kommun är hur lång tid det tar innan den nyanlände får erbjudandet. Ju längre tid det tar, desto större är sannolikheten att den nyanlände tackar nej. Uppföljningen visar också att när det var möjligt för nyanlända som bott i eget boende under asyltiden att omfattas av en anvisning var det betydligt vanligare att dessa tackade nej till en anvisning jämfört med nyanlända i asylboende och kvotflyktingar.

5.3.6 Ledtider i anvisningsförfarandet

Utredningen har i dialog med Migrationsverket och kommuner erfarit att det är viktigt att det finns tid för kommunerna att förbereda mottagandet av den nyanlände, exempelvis säkerställa att det finns en tillgänglig lämplig bostad. Det är särskilt viktigt utifrån ett barnperspektiv (Länsstyrelsen Skåne 2021, s. 61–63).

Enligt nuvarande ordning ska tidpunkten för kommunens mottagande sättas senast två månader efter anvisningsbeslutet. För kvotflyktingar får Migrationsverket besluta om en längre tidsfrist. Ledtiderna i anvisningsförfarandet är viktiga att beakta då studier visar på att en längre väntan på att starta med etableringsinsatserna bromsar upp integrationsprocessen (Engdahl, Rosenqvist & Åslund 2022, s. 1; Hainmueller, Hangartner & Lawrence 2016). Ledtiderna i anvisningsförfarandet kan således påverka individens förutsättningar för integration. Riksrevisionen (2021, s. 63) bedömer att kommunernas mottagande av nyanlända efter anvisning har blivit snabbare efter bosättningslagens införande.

Tabell 5.2 visar andelen kvinnor och män som tagits emot av en kommun från Migrationsverkets asylboenden inom två månader från anvisningsbeslutet.

Tabell 5.2 Andel nyanlända som bott på ett asylboende och som tagits emot i en kommun inom två månader från anvisningsbeslut, per kön, 2021–2023

	2021	2022	2023
Kvinnor	75 %	69 %	67 %
Män	75 %	67 %	70 %
Totalt	**75 %**	**68 %**	**68 %**

Källa: Migrationsverket 2024d, egna beräkningar.

Andelen nyanlända som blivit kommunmottagna från asylboendet inom två månader har minskat de senaste åren. Nästintill alla som återstår efter två månader har mottagits under den tredje månaden. Detta innebär att gränsen på två månader tycks ha en tydligt styrande effekt på tiden från anvisning till kommunmottagning för nyanlända på Migrationsverkets asylboenden. Andelen kvinnor och män som mottagits inom två månader är relativt jämn.

Tabell 5.3 visar ledtiden mellan anvisning och mottagande per hushållstyp för nyanlända som bott på ett asylboende.

Tabell 5.3 Andel nyanlända som bott på ett asylboende och som tagits emot i en kommun inom två månader från anvisningsbeslut, per hushållstyp, 2021–2023

	2021	2022	2023
Enpersonshushåll	77 %	69 %	70 %
Ensamstående med barn	74 %	69 %	66 %
Makar med barn	71 %	65 %	68 %
Makar utan barn	65 %	69 %	71 %
Övriga hushåll	78 %	70 %	66 %
Totalt	**75 %**	**68 %**	**68 %**

Källa: Migrationsverket 2024d, egna beräkningar.

Utredningen har i dialog med kommuner och länsstyrelser erfarit att det oftast är svårare för kommuner att hitta lämpliga bostäder till större familjer. Enligt Boverket (2024b) har flera kommuner svårt att skaffa fram ändamålsenliga bostäder åt en del av de nyanlända som anvisas. Enligt tabell 5.3 är dock skillnaderna i ledtid mellan grupperna små.

För kvotflyktingar är inte tidsgränsen på två månader strikt. Anledningen till det är att det kan finnas flera faktorer som påverkar när en kvotflykting kan vidarebosättas i Sverige. Exempelvis ska överföringen till Sverige planeras och genomföras innan personen kan bli mottagen av en kommun. Möjligheten att överskrida tidsgränsen avspeglas i andelen kvotflyktingar som tagits emot av en kommun inom två månader efter anvisning (se tabell 5.4).

Tabell 5.4 Andel kvotflyktingar som tagits emot i en kommun inom två månader från anvisningsbeslut, per kön, 2021–2023

	2021	2022	2023
Kvinnor	50 %	33 %	88 %
Män	51 %	34 %	78 %
Totalt	**51 %**	**34 %**	**84 %**

Källa: Migrationsverket 2024d, egna beräkningar.

Andelen kvotflyktingar som blivit kommunmottagna inom två månader har varierat kraftigt de senaste åren, vilket tyder på att tidsgränsen på två månader inte är styrande i samma utsträckning som för personer som bott på Migrationsverkets asylboende. Ökningen

under 2023 kan bero på att antalet anvisade kvotflyktingar minskat från drygt 4 000 under 2022 till cirka 300 under 2023 men det är svårt att dra några slutsatser gällande dessa uppgifter.

Den nuvarande ordningen innebär att tiden från uppehållstillstånd till anvisning inte är reglerad. Denna ledtid är dock också intressant, eftersom en längre ledtid innebär att integrationsprocessen för den enskilde försenas. Tabell 5.5 visar ledtiden mellan beviljat uppehållstillstånd och anvisning.

Tabell 5.5 Ledtid från beviljat uppehållstillstånd till anvisning, per kön, 2021–2023

Genomsnittligt antal dagar

	2021	2022	2023
Asylboende	**63**	**56**	**79**
Kvinnor	63	57	82
Män	63	55	75
Kvotflyktingar	**17**	**30**	**55**
Kvinnor	17	30	52
Män	17	30	60

Källa: Migrationsverket 2024h.

Tabellen visar att ledtiden är längre för de som bott på ett asylboende än för kvotflyktingarna. Ledtiden har ökat det senaste året, både för de som bor på asylboende och för kvotflyktingar. Migrationsverket anger att de längre ledtiderna beror på att det under tre månader var ett anvisningsstopp på grund av ett problem med avräkningen av kommuntalen (Migrationsverket 2024h, s. 52).

5.4 Nyanländas bostadssituation efter anvisning

Det finns skillnader när det kommer till hur kommunerna tolkar bosättningslagen och hur de ställer sig till långsiktig bostadsförsörjning av de som anvisats (Holmqvist, Jutvik & Lidén 2022). Sedan införandet av bosättningslagen har det förekommit att kommuner fattat beslut som är svåra att förena med skyldigheten att efter anvisning ta emot nyanlända för bosättning i kommunen. Migrationsverket har också genomfört anvisningar av nyanlända till Tyresö, Partille och Staffanstorp trots att kommunerna inte hade ordnat

bostad (Jacobsson 2017). Det finns ingen sanktion om en kommun inte följer bosättningslagen.

5.4.1 Bosättningslagen tycks inte ha haft någon större påverkan på kommunernas bostadsplanering

Enligt lagen (2000:1383) om kommunernas bostadsförsörjningsansvar ska alla kommuner genom riktlinjer planera för bostadsförsörjningen i kommunen. Syftet med planeringen ska vara att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder och för att främja att ändamålsenliga åtgärder för bostadsförsörjningen förbereds och genomförs.

En bakgrund till bosättningslagen var att regeringen ansåg att kommuner i sin planering av bostadsförsörjning inte i tillräcklig utsträckning beaktade ansvaret för etablering och bosättning av nyanlända och därför kunde hävda att de inte hade möjlighet att ta emot nyanlända. En av intentionerna med bosättningslagen var därför att tvinga kommunerna att beakta mottagandet av nyanlända i sitt planeringsarbete (prop. 2015/16:54, s. 18, 22).

Utredningen har inte funnit någon heltäckande studie om hur kommunernas bostadsplanering har påverkats av bosättningslagen. En studie av tre kommuner i västra Sverige visar dock att bosättningslagen inte i någon betydande utsträckning har påverkat dessa kommuners planering av bostadsförsörjning. Kommunerna har till viss del försökt att transformera sina bostadsbestånd, men detta tycks inte ha gett någon djupgående förändring. Exempelvis har i stället tillfälliga bostäder upprättats (Grange & Björling 2022, s. 66–67).

Enligt Boverket (2024d) har kommunerna utvecklat olika strategier för att lösa bostadsfrågan för nyanlända som omfattats av en anvisning. Det vanligaste sättet är att kommunerna samarbetar med kommunala bostadsföretag och med privata fastighetsägare för att få fram bostäder.

SKR har framfört till utredningen att kommunerna i de flesta fallen endast planerar bostadsförsörjningen och att det är andra aktörer som bygger bostäderna. Förväntan att kommunerna skulle skapa en tillgång till bostäder för nyanlända som omfattas av en anvisning har därför varit svår att införliva.

5.4.2 Kommunernas möjligheter att erbjuda bostäder till nyanlända har förbättrats

När bosättningslagen infördes upplevde många kommuner att det var svårt att tillhandahålla bostäder till de nyanlända som omfattades av en anvisning enligt bosättningslagen (Boverket 2018, s. 8). Situationen har dock kommit att ändra sig sedan dess. Figur 5.1 visar att merparten av de kommuner som tar emot nyanlända enligt bosättningslagen bedömer möjligheterna att skaffa fram bostäder till dessa nyanlända som goda eller mycket goda. Andelen kommuner som svarat att de bedömer möjligheterna som mycket goda har ökat de senaste två åren. Det främsta skälet till det är att de flesta kommuner tar emot betydligt färre nyanlända jämfört med tidigare år (Boverket 2024d).

Figur 5.1 Kommunernas bedömning av sina möjligheter att erbjuda bostäder vid anvisning av nyanlända, januari 2024

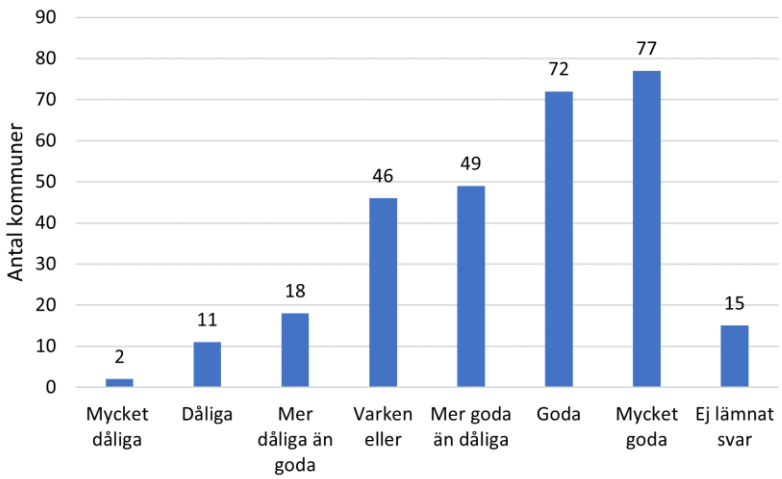

Källa: Boverket 2024b.

5.4.3 Vissa kommuner erbjuder ett långsiktigt boende medan andra erbjuder ett tillfälligt

Intentionen med bosättningslagen var att kommunerna i så stor utsträckning som möjligt skulle erbjuda de nyanlända som omfattas av anvisningar permanenta bostäder. Regeringen ansåg dock

att det inte kunde uteslutas att kommuner skulle bli tvungna att erbjuda tillfälliga bostäder för att kunna fullgöra sin skyldighet (prop. 2015/16:54, s. 18 och 22).

Kammarrätten i Stockholm (2018) har också konstaterat att bosättningslagen inte ställer upp något hinder mot att en kommun erbjuder boenden som endast är tillfälliga till nyanlända som tagits emot efter anvisning. Frågan prövades efter att kommunstyrelsen i Lidingö stad beslutat att alla bostadskontrakt till nyanlända som tagits emot i kommunen efter anvisning i normalfallet skulle sägas upp efter två år. Enligt Lidingö kommun fanns det sakliga skäl för att tillhandahålla bostäder åt gruppen nyanlända under den tid de deltog i etableringsinsatser enligt etableringslagen, men därefter borde alla Lidingöbor behandlas lika i enlighet med likställighetsprincipen.

Boverket följer återkommande upp bostadssituationen för nyanlända som tagits emot enligt bosättningslagen genom bostadsmarknadsenkäten. Figur 5.2 visar vilken typ av kontrakt som kommunerna erbjuder de nyanlända enligt bostadsmarknadsenkäten 2024. 109 kommuner svarade att de erbjuder någon form av tillsvidarekontrakt eller förstahandskontrakt. I 74 kommuner kan tidsbegränsade hyreskontrakt efter en längre tid övergå till tillsvidarekontrakt eller förstahandskontrakt. 59 kommuner erbjuder ett tidsbegränsat kontrakt som upphör efter en specificerad tid.

Kommunerna i storstadsregionerna erbjuder i högre utsträckning tidsbegränsade kontrakt. Exempelvis är det 23 av 26 kommuner i Storstockholm som erbjuder nyanlända tidsbegränsade hyreskontrakt (Boverket 2024d).

Figur 5.2 Kommunernas tidsperspektiv vid bosättning av anvisade nyanlända, januari 2024

Antal (kommunerna kunde ange flera olika svarsalternativ)

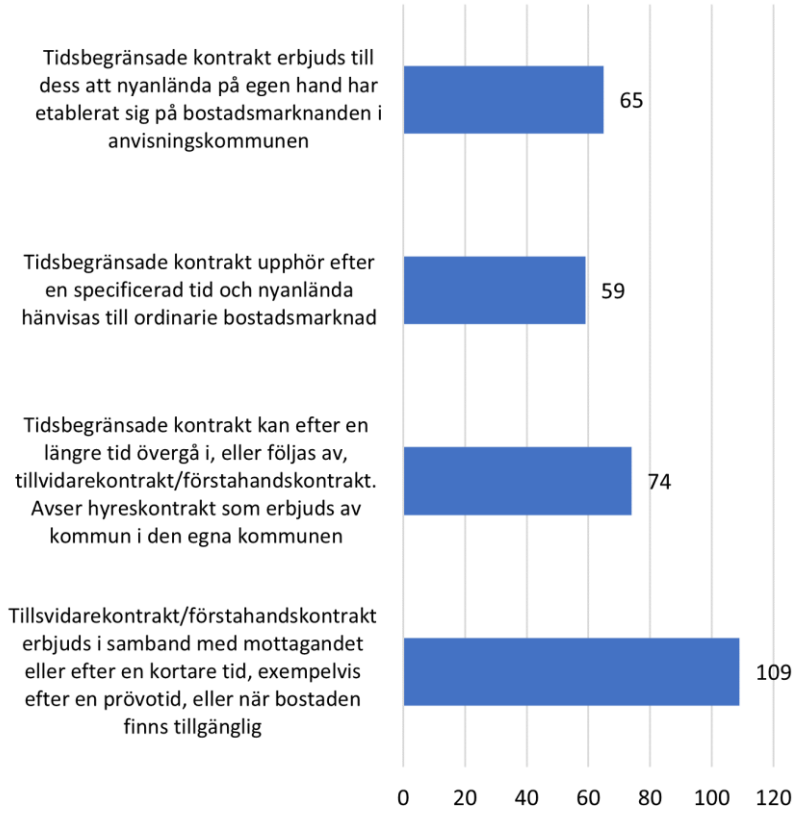

Källa: Boverket 2024b.

Länsstyrelserna har haft i uppdrag att ta fram lägesbilder om mottagandet av nyanlända och asylsökande avseende boende, skola och utbildning. Lägesbilderna sammanställs årligen och visar att ungefär hälften av kommunerna, som har haft ett mottagande under 2023, alltid eller oftast erbjuder nyanlända som omfattas av en anvisning ett tillsvidarekontrakt vid mottagandet eller de närmaste åren efter anvisning (Länsstyrelsen Västernorrland 2024b, s. 25). Figur 5.3 visar att det var något vanligare att hushåll med barn erbjöds ett tillsvidarekontrakt.

Figur 5.3 **Antal kommuner som erbjuder nyanlända som omfattas av en anvisning tillsvidarekontrakt/förstahandskontrakt, antingen direkt vid mottagandet eller de närmaste åren efter anvisning, 2023**

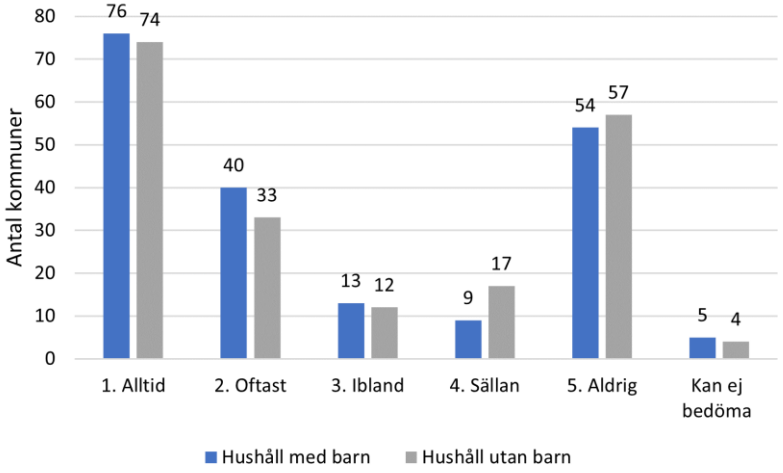

Källa: Länsstyrelsen Västernorrland 2024b.

Olika sätt att tidsbegränsa hyreskontrakten

Det förekommer olika sätt att tidsbegränsa nyanländas hyreskontakt. Ett vanligt sätt är att tidsgränsen kopplas till hur länge den nyanlände kan delta i etableringsprogrammet, vilket innebär två år eller så länge personen deltar i etableringsprogrammet. Detta resonemang återfinns bland flera kommuner inom Stockholms län (Länsstyrelsen Stockholm 2020, s. 41). Det var även det huvudsakliga sättet som en förlaga till etableringsboende konstruerades på i Växjö (Rosengren & Rådén 2019).

En tidsbegränsning kan även sättas för att undvika att besittningsskyddet ska träda i kraft. I Malmö har nyanlända erbjudits tidsbegränsade bostadskontrakt i två plus två år, det vill säga i sammanlagt fyra år. Uppdelningen på två plus två år beror troligen på att kommunen ville undgå att den nyanlände skulle få besittningsskydd[4] på bostaden (Runquist & Sahlin 2023, s. 134–146).

Tidsgränsen kan även kopplas till hur lång tid det tar innan den nyanlände kan få ett hyreskontrakt i den ordinarie bostadskön. Det

[4] En person som hyr en hyresbostad i andra hand får besittningsskydd först när andrahandsupplåtelsen har varat mer än två år i följd.

var exempelvis motivet i Göteborgs kommun och Malmö kommun (Grange & Björling 2020, s. 34; Runquist & Sahlin 2023, s. 147–148). Resonemanget utgår ifrån att den nyanlände ska behandlas enligt likabehandlingsprincipen men att det samtidigt ska vara möjligt för den nyanlände att få en bostad genom den ordinarie bostadskön. Detta motiv framkom i bland annat Malmö kommun och Solna kommun (Runquist & Sahlin 2023, s. 148–149).

5.4.4 Kommunernas strategier för att ordna bostäder till de nyanlända

Kommuner har olika strategier för att ordna bostäder till nyanlända. Det vanligaste är att kommunerna samarbetar med kommunala bostadsföretag och privata fastighetsägare. I 2024 års bostadsmarknadsenkät uppger 220 kommuner att de har ett regelbundet samarbete med det kommunala bostadsföretaget, och 68 kommuner uppger att de har ett regelbundet samarbete eller överenskommelse med privata fastighetsägare. Av dessa kommuner hade 55 ett regelbundet samarbete eller en överenskommelse med både allmännyttan och privata fastighetsägare (Boverket 2024d).

Kommuner utan allmännyttigt bostadsbolag använder olika strategier för att ordna bostäder till nyanlända som omfattas av en anvisning. Det kan handla om kontrakt hos privata fastighetsägare, kontrakt hos privatpersoner som ibland rör del av lägenhet eller ett rum, ombyggnad av lokaler, inventering av mark för tillfälliga modulhus eller köp av bostadsrätter (Sveriges allmännytta 2018, s. 18). 16 kommuner anger i 2024 års bostadsmarknadsenkät att det inte finns några allmännyttiga bostadsaktiebolag eller bostadsstiftelser i kommunen (Boverket 2024a).

Kommunerna kan använda sig av särskilda boendelösningar för personer som inte når upp till kraven för att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden. Så kallade sociala kontrakt är boendelösningar som grundar sig på biståndsbeslut enligt 4 kap. 1–2 §§ SoL. Vanligast är andrahandskontrakt med begränsat besittningsskydd, där boendet kan vara förenat med tillsyn eller särskilda villkor och regler. Socialtjänsten eller någon annan bostadssocial enhet inom kommunen går då in som förstahandshyresgäst. Socialtjänsten kan också hyra ut bostäder i andra hand utan stöd av SoL, det vill säga där det inte har fattats något biståndsbeslut (Boverket 2024c).

I bostadsmarknadsenkäten 2024 svarar 75 kommuner att de efter biståndsbeslut hyr ut lägenheter i andra hand till nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen. Det är även 75 kommuner (inte nödvändigtvis samma som ovan) som svarar att de utan biståndsbeslut hyr ut bostäder i andra hand till nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen (Boverket 2024b).

Vissa kommuner tillämpar förtursregler till bostäder med förstahandskontrakt för hushåll som uppfyller särskilda kriterier. I Boverkets bostadsmarknadsenkät 2024 svarade 66 kommuner att kommunens allmännyttiga bostadsföretag har i uppdrag att avsätta lägenheter för anvisade nyanlända (Boverket 2024b).

Det förekommer att kommuner har ordnat bostäder till nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen utanför den egna kommunen. Ett exempel är Staffanstorp som har placerat minst 100 nyanlända i Malmö, Lund, Trelleborg, Burlöv och Sjöbo. Staffanstorps kommunledning menade att det inte fanns lämpliga boenden att använda sig av i Staffanstorp och att de därför måste leta sig utanför den egna kommunen. Länsstyrelsen Skåne menar att intentionerna med bosättningslagen var att bostaden ska finnas inom kommungränsen men att det inte finns några sanktionsmöjligheter eller möjligheter till tillsyn över var de nyanlända bor (Delby 2019).

I ett fall placerade Staffanstorps kommun en familj i Malmö kommun genom att hyra ut en bostad till familjen i andra hand. Efter två år sade Staffanstorps kommun upp hyreskontraktet. Kommunen avslog sedan familjens ansökan om att få hjälp med att hitta ett nytt boende. Staffanstorps kommun motiverade det med att Malmö kommun var familjens bosättningskommun då de hade varit bosatta i Malmö under en längre tid och var folkbokförda där. Högsta förvaltningsdomstolen prövade fallet och menade att Staffanstorps kommuns ansvar för stöd- och hjälpinsatser åt familjen bestod. Detta med motiveringen att familjen vistades i Malmö kommun till följd av ett beslut fattat av Staffanstorps kommun och att ansvaret för familjen inte hade överflyttats till Malmö kommun när behovet av nytt boende uppkom (HFD 2021 ref. 46).

5.4.5 Nyanländas boende och dess betydelse för integration

Bostadssituationen utgör en viktig förutsättning för nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet (SOU 2024:12, s. 22). Bostadssituationen kan betraktas som en indikator på socioekonomisk integration där en stabilare bostadssituation indikerar en högre grad av integration. Vidare kan bostadsägande användas som en slutlig indikator på en lyckad integration (Ager & Strang 2008). Bostadssituationen ingår dock inte som delmål i det integrationspolitiska målet (prop. 2023/24:99, s. 50).

I en studie av konsekvenserna av införandet av bosättningslagen framgår det att det finns skillnader i kommunernas lokala integrationspolicy. I vissa fall kan kommuners agerande tolkas som att den nyanlände är på genomresa och därmed inte utgör en framtida resurs för kommunen. I andra fall har kommunen en integrationspolicy som ser den nyanlände som långsiktigt boende i kommunen och ställer upp mål med integrationsarbetet som motsvarar det (Lidén & Nyhlén 2023, s. 10).

Holmqvist, Jutvik & Lidén (2022, s. 1–4) menar att boendet också kan användas som ett hinder för integration. Kommuner kan exempelvis erbjuda bostäder av sämre standard och endast tillåta tillfälliga boenden. De menar att utan en policy som faktiskt gör det möjligt för flyktingar att få en bostad kommer andra insatser för etableringen att bli verkningslösa. Detta eftersom tillräckliga boendeförhållanden relaterar till andra dimensioner av en framgångsrik integrationsprocess, såsom möjligheter till utbildning och etablering på arbetsmarknaden.

Nyanländas bostadssituation är ofta otrygg vilket försämrar förutsättningarna för integration

Flera studier visar att bostadssituationen är särskilt utmanande för nyanlända och samtidigt en viktig förutsättning för nyanländas möjligheter till integration. Flera studier, se nedan, visar att en otrygg bostadssituation avsevärt hindrar integration i ett nytt samhälle medan en bra bostadssituation kan underlätta integrationen.

I en enkätundersökning bland kommunerna i Skåne län framkom att den största utmaningen i arbetet med etablerings- och integrationsfrågor var bostadsfrågan. Bristen på bostäder leder till tillfälliga

boendelösningar vilket i sin tur leder till både sämre förutsättningar för etablering och att kostnaderna för kommunerna ökar dramatiskt i form av försörjningsstöd (Kommunförbundet Skåne 2018, s. 24).

I en studie av mottagandet av nyanlända barn som ingår i en familj i Göteborgsregionen uttrycker kommunal personal att de nyanlända familjer som har fått en bra boendelösning integreras snabbare (Olsson 2018, s. 17). En annan studie av nyanlända som anvisats till Göteborgs kommun visar på att bostadsbristen kan utgöra ett centralt integrationshinder på både kort och långt sikt, eftersom bland annat språkinlärning och arbetsmarknadsdeltagande kan försvåras till följd av en otrygg boendesituation (Franke Björkman & Spehar 2018, s. 41).

En fallstudie av nyanlända i Malmö visar att vägarna till boende kan vara kaotiska. De präglas av återkommande flyttar, in och ut ur olika, ofta trångbodda, hushållsformationer och påfallande ofta med osäkra kontraktsförhållanden (Herbert 2023, s. 1–2). Liknande mönster framgår i en studie av länsstyren Skåne. Boendesituationen präglas av kortsiktiga boendelösningar och frekventa flyttar, trångboddhet samt strukturella hinder för nyanlända familjer att etablera sig på bostadsmarknaden (Länsstyrelsen Skåne 2021, s. 4, 96).

I en studie som länsstyrelsen i Stockholms län genomfört beskriver nyanlända som har anvisats till kommuner i länet en känsla av att fortfarande vara på väg och en frustration över att inte få förutsättningar att etablera sig i länet. Upprepade flyttar och att tvingas avbryta pågående anställningar när det inte finns bostad, riskerar att få konsekvenser på längre sikt när hemlöshet antingen permanentas eller byts mot arbetslöshet. Sammantaget motverkas den integrationspolitiska ambitionen om att det offentligas insatser ska syfta till att främja etablering och integration. Ytterligare en konsekvens av en svår bostadssituation är att den bidrar till upplevelser av att vara annorlunda och det kan i sin tur ha en negativ inverkan på känslan av tillhörighet till det svenska samhället (Länsstyrelsen Stockholm 2020, s. 48, 64, 88). En osäker bostadssituation kan dessutom leda till ökad psykisk ohälsa för nyanlända (Mangrio, Carlsson & Zdravkovic 2019, s. 23).

Bostadens lokalisering och dess betydelse för integration

Andersson och Holmqvist (2019, s. 21–31) gör en genomgång av svensk och internationell forskning om grannskapseffekter och konstaterar att det finns en samstämmighet kring att sådana effekter finns. De menar att segregation påverkar individens livschanser avseende bland annat utbildning, inkomst och hälsa, även då hänsyn tagits till att individer med olika förutsättningar sorteras till olika bostadsområden. Det avgörande tycks vara de socioekonomiska förutsättningarna bland de boende i grannskapet och inte andelen utrikes födda eller andelen med samma etniska bakgrund.[5] Rapportförfattarna menar vidare att effekterna av segregation är svåra att beräkna och att de kan variera beroende på individens egenskaper. Många forskare menar dock att grannskapseffekter är särskilt framträdande för barn och unga eftersom de spenderar mer tid i sitt närområde (Ramboll 2020, s. 32).

Bland de svenska studierna av granskapseffekter kan nämnas en analys av en årskull födda 1986, vilka följdes från 16 års ålder (mätt 2002) till 34 års ålder. Resultatet visar att de socioekonomiska förutsättningarna i området personerna växer upp i kan påverka både utbildningsnivå, sysselsättning och arbetsinkomst senare i livet (Delegationen mot segregation [Delmos] 2022, s. 36–65).

En annan svensk studie undersöker grannskapets betydelse för utrikes föddas utbildnings- och arbetsmarknadsutfall. Resultatet visar att andelen självförsörjande i området där en invandrare bodde vid 16 års ålder har ett statistiskt signifikant samband med sannolikheten att ha slutfört en gymnasieutbildning vid 20 års ålder. Detsamma gäller sannolikheten att ha slutfört en minst treårig högskole- eller universitetsutbildning vid 25 års ålder, samt sannolikheten att vara självförsörjande vid 30 års ålder. Resultatet består även efter att andra faktorer har kontrollerats för och liknande resultat uppvisas även för barn till invandrare (Andersson, Larsson & Öner 2024, s. 69–84).

Forskning visar vidare att utformandet av strategier som syftar till att minska segregation är komplext. Exempelvis menar Andersson & Holmqvist (2019, s. 55–56) att den samlade internationella forskningen visar att så kallade blandningsstrategier som ensidigt foku-

[5] Rapportförfattarna menar att de få svenska studier som finns avseende effekter av etnisk koncentration i regel finner noll eller liten effekt, och ibland en positiv sådan. Det senare tycks kunna uppstå i de fall där gruppens socioekonomiska ställning är relativt stark.

serar på att hindra resurssvaga grupper från att bosätta sig i resurssvaga områden riskerar att inte få någon effekt på befolkningssammansättningen utan i stället, genom ökad stigmatisering, spä på koncentrationen av resurssvaga i området. Författarna menar att en viktig förklaring till detta är att segregation till stor del drivs av de resursstarka och att möjligheten för resurssvaga att bosätta sig i resursstarka områden är centralt för att motverka segregation.

Enligt länsstyrelsernas lägesbilder för 2023 tog 38 procent av kommunerna ofta eller alltid hänsyn till områdens socioekonomiska förutsättningar vid bosättning. Flera kommuner försöker få en spridning av bostäder för nyanlända, men anger att det inte alltid är möjligt på grund av till exempel bostadsbrist (Länsstyrelsen Västernorrland 2024b, s. 28–29).

I en studie som Länsstyrelsen Stockholm (2020, s. 67) genomfört framkommer att det som nyanlända upplever som problematiskt inte är bostadens geografiska placering, utan att nyanlända hushåll bor i kluster av bostäder i egna fastigheter, även om dessa fastigheter är placerade i eller nära områden med andra typer av bostäder. Enligt de nyanlända som intervjuats skulle den viktigaste förändringen för nyanländas bostadssituation därför vara att sprida nyanländas hushåll. Detta i syfte att motverka isolering och för att främja integration och trygghet.

5.4.6 Nyanländas flyttmönster efter anvisning

Länsstyrelsen Stockholm (2024a) genomförde 2024 en undersökning om nyanländas flyttmönster, på nationell nivå. Undersökningen visade att av de nyanlända som blev mottagna efter anvisning enligt bosättningslagen 2017 var det 13 procent som hade flyttat till en annan kommun efter ett år. Efter tre år var det 28 procent som hade flyttat. Män hade flyttat i något större utsträckning än kvinnor och ungefär en fjärdedel av de mottagna barnen hade flyttat. Kvotflyktingar flyttade i något mindre utsträckning, knappt en femtedel hade flyttat från anvisningskommunen. De nyanländas benägenhet att flytta skilde sig åt mellan länen. I Stockholms län hade 41 procent flyttat från anvisningskommunen efter tre år vilket kan jämföras med Gotlands län där endast 14 procent flyttat. Nyanlända som mottagits efter anvisning enligt bosättningslagen blev i stor

utsträckning bosatta i kommuner med låg eller relativt låg social utsatthet, 83 procent. Endast tre procent blev bosatta i kommuner med hög socioekonomisk utsatthet. Tre år efter mottagandet hade dock denna fördelning ändrat sig. Endast 48 procent bodde då i en kommun med låg eller relativt låg socioekonomisk utsatthet och 19 procent bodde i en kommun med hög socioekonomisk utsatthet. På sikt sker således en omfördelning till kommuner med sämre förutsättningar.

SCB genomförde 2020 en undersökning av flyttmönster för nyanlända som mottogs under 2016–2019. Undersökningen visar att 69 procent av de nyanlända bodde kvar i mottagningskommunen efter tre år. Av de nyanlända som bott på ett asylboende och blivit mottagna i en kommun efter anvisning bodde 67 procent kvar i mottagningskommunen efter tre år. För de nyanlända som bott i eget boende var andelen nästintill densamma. Kvotflyktingar var den grupp som i störst utsträckning bodde kvar i kommunen som de anvisades till, 77 procent av de som mottogs bodde kvar i kommunen tre år senare. Det var vanligare att unga vuxna och ensamstående flyttade från mottagningskommunen än äldre vuxna och familjer (SCB 2020, s. 26–36).

I likhet med länsstyrelsens undersökning visar SCB:s undersökning på att det sker en omfördelning mellan kommunerna. I figur 5.4 jämförs fördelningen av nyanlända året de mottogs och tre år senare, efter typ av kommun.

Figur 5.4 Nyanländas mottagningskommun 2016 och kommun 2019, uppdelat på kommuntyp

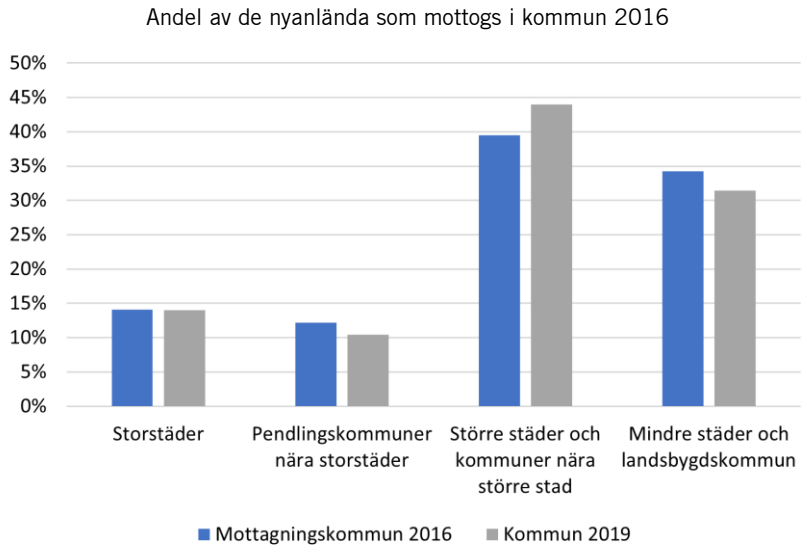

Källa: SCB 2020.

Figuren visar att det sker en omfördelning mot större städer och kommuner nära större stad, både från pendlingskommuner nära storstäder och från mindre städer och landsbygdskommuner. Andelen boende i någon av de tre storstadskommunerna var oförändrad.

Vilken typ av kommun de nyanlända flyttat till varierar relativt lite mellan nyanlända som har mottagits efter anvisning, nyanlända som ordnat sitt eget boende och anhöriga.

En högre andel av kvotflyktingarna flyttade till mindre städer och landsbygdskommuner och en lägre andel flyttade till större städer och kommuner nära större stad. Detta kan hänga samman med vilken typ av kommun de först mottogs i då drygt hälften av kvotflyktingarna mottogs i mindre städer och landsbygdskommuner.

Generellt sett är många flyttar korta, vilket innebär att den nyanlände ofta flyttar till en närliggande kommun. Flyttmönstret är liknande för kvinnor och män. Unga vuxna flyttar oftare till storstadsområden, medan familjer och barn oftare flyttar till större städer och i lägre utsträckning till storstadsområden (SCB 2020, s. 37–49).

En studie av nyanländas flyttmönster i Stockholms län visar på att det finns ett tydligt samband mellan tidslängder på bostadskontrakt och andel nyanlända mottagna genom anvisning som flyttar från kommunen. Flest nyanlända flyttar från de kommuner som tillämpar de mest strikta tidsgränserna (Länsstyrelsen Stockholm 2020, s. 72).

Riksrevisionens (2021, s. 34) uppföljning av bosättningslagen visade att de nyanlända som anvisades till en kommun 2017, och som tre år senare flyttat vidare, har bosatt sig i kommuner med igenomsnitt 1,9 procentenheters högre arbetslöshet. Riksrevisionen konstaterade vidare att den huvudsakliga förklaringen till att personerna flyttade inte tycks vara att de fått ett arbete. Detta då de anvisade nyanlända som mottogs i en kommun under 2017 och som tre år efter mottagande hade flyttat, allt annat lika, har lägre inkomster och sysselsättning än de anvisade nyanlända som inte flyttat.

5.4.7 Kötider och inkomstkrav

En tredjedel av de allmännyttiga bostadsföretagen har en genomsnittlig kötid som än kortare än ett år men i och nära storstäder är den genomsnittliga kötiden oftast över fem år (Sveriges Allmännytta 2024a, s. 3).

Sveriges Allmännytta (2024b, s. 34, 56) konstaterar att det saknas bostäder främst för de mest resurssvaga grupperna. 88 procent av deras medlemsföretag svarade 2024 att de ställer krav på inkomstens storlek för blivande hyresgäster. Vilka krav som ställs varierar mellan bostadsföretagen.

För vuxna flyktingar med en vistelsetid på 0–3 år var medianen av den disponibla inkomsten 164 000 kronor år 2022 (se figur 5.5). Det kan jämföras med 301 000 kronor för samtliga vuxna i riket (SCB 2024b).

Figur 5.5 Disponibel inkomst för flyktingar, skyddsbehövande och anhöriga, 18 år och äldre, uppdelat på vistelsetid

Medianbelopp, tkr, år 2022

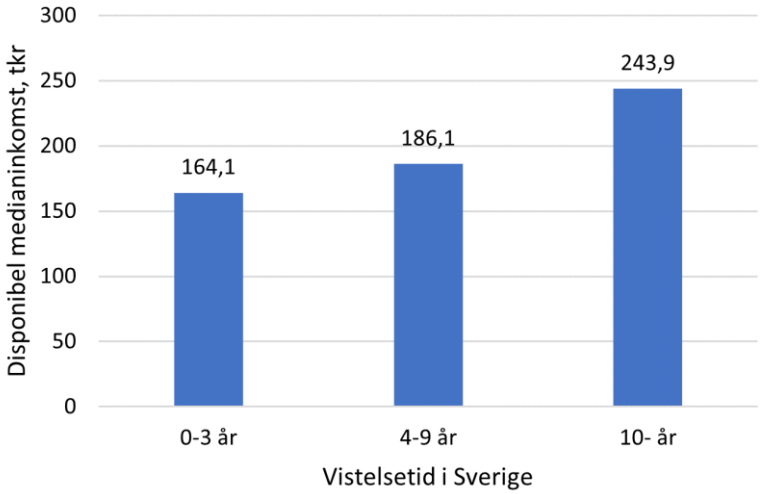

Källa: SCB 2024b.

Utöver inkomstnivån förekommer det att hyresvärdarna har som krav att den bostadssökande har en fast inkomst. I vissa fall godtar inte hyresvärdar olika ersättningar och bidrag, såsom aktivitetsstöd eller ekonomiskt bistånd, som inkomst (Sveriges Allmännytta 2024a). Hyresvärdarnas krav kan således utgöra ett hinder även för dem som har en tillräcklig, men oregelbunden, inkomst.

Nästan hälften av flyktingarna har ekonomiskt bistånd som huvudsaklig inkomstkälla efter tre års vistelsetid (SCB 2018, s. 17). Tre år efter invandring har ungefär 60 procent av flykting- och anhöriginvandrare haft någon förvärvsinkomst, men endast 30 procent har haft en mer stabil inkomst (Forslund, Liljeberg & Åslund 2017).

5.5 Kommunernas stöd till nyanlända för att hitta bostad

Många kommuner erbjuder någon form av bostadsrelaterad service, verksamhet eller information till nyanlända. 133 av 278 kommuner anger att de tillhandahåller denna typ av service till de nyanlända

(Boverket 2024b). Service kan exempelvis vara att stödja personer som har en svag ställning på bostadsmarknaden eller att ge information om hur bostadsmarknaden fungerar och vägleda den nyanlände i hur den kan söka bostad, informera om bostadsköer och så vidare (Boverket 2024d).

Statskontoret (2020, s. 20–22) konstaterade att 36 procent av kommunerna erbjuder enskild bostadsrådgivning. Omfattningen och utformningen av stödet som kommunerna erbjuder personer som saknar en bostad varierade. Stödet kan delas in i två kategorier. I den första ligger tyngdpunkten på att personen ska kunna stanna i kommunen, exempelvis genom sociala kontrakt och överenskommelser med det allmännyttiga bostadsföretaget. I den andra kategorin återfinns stöd som är mer inriktat på att hjälpa personen att hitta en bostad utanför kommunen.

Enligt länsstyrelsen Stockholm (2020, s. 77) erbjuder alla kommuner i Stockholms län någon form av bostadsvägledning. Detta är en ny verksamhet i kommunerna som tagit form efter att bosättningslagen trädde i kraft.

5.5.1 Aktiv medverkan till bosättning i annan kommun

En del kommuner har som strategi att aktivt medverka till att bosätta nyanlända och andra personer i en annan kommun, utan att personen själv har uttryckt en tydlig vilja att flytta. Flera kommuner uppmanar socialt utsatta personer som behöver en bostad att söka en sådan utanför den egna kommunen. Det kan motiveras genom att personerna är i behov av ett stabilt boende och att det inte är rimligt att en person som saknar bostad begränsar sitt sökande till hemkommunen när det råder bostadsbrist.

Det finns också kommuner som går längre än att enbart uppmana personer att söka bostad utanför kommunen. Dessa kommuner ställer som uttryckligt krav för att få försörjningsstöd att bidragstagare ska söka bostad utanför kommunen. Statskontoret (2020, s. 22–34, 60) visar i en kartläggning att 24 procent av kommunerna kräver detta och konstaterar att det i ett flertal domar fastställts att en kommun inte får villkora försörjningsstödet med att bidragstagaren ska söka bostad utanför den egna kommunen. Nyanlända utgör en stor andel av de personer som kan vara utsatta för aktiv

medverkan till bosättning i annan kommun. 76 procent av kommunerna har haft nyanlända med behov av ekonomiskt bistånd som flyttat till kommunen. Enligt Riksrevisionen (2021, s. 57–53) är det flera länsstyrelser som uppger att en bidragande orsak till att nyanlända utsätts för påtryckning att flytta genom aktiv medverkan är att vissa kommuner valt att tolka sitt bosättningsansvar enligt bosättningslagen som tidsbegränsat till två år.

Det är mer vanligt att större kommuner och kommuner med låg arbetslöshet, hög skattekraft och underskott på bostäder erbjuder stöd att flytta. Vidare är det vanligare att kommuner som har låg skattekraft och en arbetslöshet över genomsnittet för riket tar emot nya invånare som har fått hjälp att flytta av socialtjänsten i den tidigare hemkommunen. Sämre möjligheter till integration och arbete kan bli följden för personer som flyttar till en kommun genom aktiv medverkan (Statskontoret 2020, s. 31).

5.6 Incitament att bidra till sin etablering

Utredningen har i uppdrag att föreslå hur ett villkor om att aktivt bidra till sin etablering i arbets- och samhällslivet ska utformas. Utredningen har inte funnit något motsvarande exempel på ett villkorat boende för nyanlända att dra lärdomar från. För att analysera hur ett villkorat etableringsboende kan ge incitament för den nyanlände att aktivt bidra till sin etablering i arbets- och samhällslivet, utgår utredningen i stället från vilka effekter sanktioner inom arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet har på arbetssökandes övergångar till arbete.

5.6.1 Effekter av sanktioner inom arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet

Sanktionssystemet för arbetssökande med aktivitetsstöd, etableringsersättning och utvecklingsersättning (se avsnitt 4.5.1) är utformat på samma sätt som för arbetssökande med arbetslöshetsersättning och är tänkt att påverka de arbetssökandes beteende på två sätt. För det första genom en handlingskorrigerande effekt. Eftersom sanktionstrappan innebär hårdare sanktioner vid upprepad misskötsel så är tanken att den arbetssökande ska korrigera sitt beteende till följd

av sanktionen och inte upprepa sin misskötsel. För det andra genom en indirekt effekt som uppstår genom att de arbetssökande avskräcks från att missköta sig om de upplever att risken för att få en sanktion är stor. Den upplevda risken upprätthålls framför allt genom kontroller av den arbetssökande.

Sanktionerna har i sin tur två effekter på de arbetssökandes arbetsmarknadsutfall. För det första ökar de arbetssökande sina ansträngningar att hitta ett arbete för att inte riskera att få en ännu lägre ersättning. För det andra ökar skillnaden mellan ersättning och arbete vilket leder till att den arbetssökande kan minska sina krav på vilken typ av anställning som den kan acceptera.

En studie av det sanktionssystem som fanns inom arbetslöshetsförsäkringen innan den nuvarande sanktionstrappan infördes har visat att en sanktion leder till att arbetssökande hittar ett arbete snabbare än om de inte skulle drabbats av en sanktion (van den Berg & Vikström 2009, s. 8). En senare studie har visat att mer omfattande kontroller samt införandet av de nuvarande sanktionsreglerna 2013 inom arbetslöshetsförsäkringen och 2015 för programdeltagare med aktivitetsstöd, som innebar en kraftigt ökad risk för att få en sanktion, hade betydande effekter på hur snabbt de arbetssökande lämnar arbetslöshet för arbete. Rapportförfattarna menar att det indikerar att den avskräckande effekten är en viktig del av Arbetsförmedlingens kontrollarbete och påverkar en bred grupp av arbetslösa, utöver de som faktiskt får en sanktion. Genom införandet av sanktionstrappan introducerades mildare sanktioner. Det ledde till en gradvis ökning av antalet sanktioner. Utöver de indirekta avskräckande effekterna visar studien att de nya mildare sanktionerna i sig också hade tydliga positiva effekter på övergången till arbete (Lombardi & Vikström 2019).

En studie visar att arbetsförmedlarna inte i tillräckligt stor utsträckning rapporterade när en arbetssökande misskötte sig. Detta kan ha berott på myndighetens dubbla uppdrag att både stödja och kontrollera de arbetssökande. Benägenheten att rapportera misskötsel ökade dock när sanktionerna blev mildare (van den Berg & Vikström 2010, s. 57–58).

5.6.2 Återkallelser av etableringsprogrammet

En anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program ska i vissa fall återkallas (se avsnitt 4.5.1). Det är relativt få som får sin anvisning till etableringsprogrammet återkallad, vilket talar för att incitamenten att delta är starka. Under 2023 fattade Arbetsförmedlingen 268 beslut om återkallelser inom etableringsprogrammet. Den vanligaste orsaken var särskilda skäl (170), följt av missköter sig eller stör verksamheten (88) och omfattas inte längre av etableringslagen (10).

Tabell 5.6 Antal återkallanden inom etableringsprogrammet 2021–2023, fördelat på kön och återkallelseorsak

	Missköter sig eller stör verksamheten	Omfattas inte längre av etableringslagen	Särskilda skäl för återkallande
2021	**84**	**24**	**132**
Varav kvinnor	35	13	64
Varav män	49	11	68
2022	**47**	**16**	**123**
Varav kvinnor	16	11	56
Varav män	31	5	67
2023	**88**	**10**	**170**
Varav kvinnor	46	*	70
Varav män	42	*	100

* Innebär att värde inte redovisas på grund av få ärenden.
Källa: Arbetsförmedlingen 2024a, egna beräkningar.

6 Utgångspunkter för utredningens förslag

Nedan redogör utredningen för de utgångspunkter som ligger till grund för utredningens förslag. Dessa utgångspunkter kompletterar det som följer av utredningens direktiv (se avsnitt 2.1).

6.1 Övergripande utgångspunkter

6.1.1 Det övergripande målet är att integrationen ska fungera bättre

Av utredningens direktiv framgår en rad olika mål som regeringen vill att ett nytt system för bosättning ska bidra till att uppnå. Vid utformningen av förslagen har det dock inte varit möjligt att fullt ut uppfylla alla enskilda mål då de behövt balanseras mot vararandra. En central målkonflikt finns till exempel mellan målsättningen att vid fördelningen av nyanlända beakta såväl tillgången på bostäder som tillgången på arbetstillfällen. Detta då kommuner med en god arbetsmarknad ofta har en ansträngd bostadssituation och vice versa.

Utredningen gör tolkningen att regeringens övergripande mål med ett nytt system för bosättning är att integrationen ska fungera bättre. Vid konstruerandet av förslag där utredningen bedömt att det föreligger målkonflikter har utredningen därför haft som utgångspunkt att vägvalen ska utgå från vilken konstruktion som ger bäst förutsättningar för integration.

6.1.2 Flera delar av dagens bosättningssystem bör bibehållas

I utredningens direktiv redogör regeringen inte enbart för utmaningar med dagens bosättningssystem utan även för utmaningar som fanns i det föregående systemet, där mottagandet byggde på frivilliga överenskommelser mellan kommuner och staten. Exempelvis kunde inte mottagandebehovet säkerställas vid ett högt mottagande, vilket fick en rad oönskade effekter, såsom långa väntetider på asylboende. Det ledde i sin tur till att etableringsprocessen fördröjdes och bidrog till att nyanlända ordnade boende på egen hand.

Utredningen bedömer att bosättningslagen har bidragit till att avhjälpa flera utmaningar som fanns i det tidigare frivilliga systemet, inte minst vid ett högt mottagande. Erfarenheter som utredningen tagit del av visar också på att det finns många delar i den praktiska tillämpningen av bosättningssystemet som bör tillvaratas i ett nytt system, exempelvis de former för samverkan som arbetats fram av de involverade aktörerna (se avsnitt 5.2.1). Utredningen har därför haft som utgångspunkt att behålla det som fungerar väl i dagens system.

6.1.3 Ett flexibelt system ska samtidigt vara tydligt och säkerställa det totala mottagandebehovet

Ett bosättningssystem med ökade möjligheter till kommunalt inflytande måste vara flexibelt för att kunna hantera såväl ett lågt som ett högt mottagande. För att kommunerna ska få goda planeringsförutsättningar är det samtidigt viktigt att systemet är transparent och förutsägbart. Det är också viktigt att skapa goda förutsättningar för en enhetlig tolkning av regelverket. Utredningen har därför haft som utgångspunkt att flexibiliteten i systemet ska rymmas inom givna ramar där det tydligt framgår vilka regler som gäller. Detta gäller inte minst kommunernas inflytande över fördelningen av de nyanlända som omfattas av anvisning och vilka skyldigheter som åligger kommunerna avseende att ordna etableringsboenden.

För att systemet ska vara långsiktigt hållbart bedömer utredningen att kommunernas inflytande behöver vara underordnat möjligheten att omhänderta det totala mottagandebehovet. Systemet behöver också ta hänsyn till att kommunernas intresse inte är ett och samma utan att det kan finnas konflikterande intressen

sinsemellan. En utgångspunkt för utredningen har därför varit att bosättningssystemet ska ge alla kommuner samma förutsättningar till inflytande och att en enskild kommuns intresse ska tillgodoses i den mån det är möjligt givet det totala mottagandebehovet och andra kommuners intressen.

6.1.4 Att så många kommuner som möjligt ska ha ett mottagande är inte en utgångspunkt

Ett av syftena med bosättningslagen var att skapa en jämnare fördelning av mottagandet av nyanlända mellan kommuner och säkerställa att alla kommuner är med och delar på ansvaret för mottagandet (Ds 2015:33, s. 48).

I utredningens direktiv framstår inte en jämn fördelning som ett mål för det nya systemet för bosättning. Utredningen utgår i stället från att det är underordnat kommunernas möjlighet till inflytande över fördelningen. Utredningen har därför haft som utgångspunkt att det ska vara möjligt för enskilda kommuner att avstå från att ha ett mottagande så länge det totala mottagandebehovet kan tillgodoses genom ett frivilligt mottagande i kommuner där det finns förutsättningar för integration.

Kommunernas kapacitet och beredskap för mottagande av nyanlända nämns inte i direktiven. Vad utredningen erfar finns det län i vilka länsstyrelsen omfördelar kommuntal utifrån perspektivet att alla kommuner ska ha en bibehållen organisation för mottagande. Utredningen bedömer dock att ett kapacitet- och beredskapsperspektiv inte bör vara ett motiv till hur mottagande av nyanlända fördelas mellan kommunerna. Det skulle inte vara ändamålsenligt i ett system som ska utgå från ett högt kommunalt inflytande och förutsättningar för integration. Dessutom kan det vara ineffektivt och kostsamt att upprätthålla en mottagarorganisation när mottagandet över tid är lågt.

6.2 Utgångspunkter för vilka kriterier som ska beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommuner

6.2.1 Förutsättningarna för integration ska avgöras genom kommunens önskemål och ett antal givna kriterier

Av utredningens direktiv framgår att fördelningen ska ske utifrån *integrationskapaciteten* i respektive kommun. Begreppet har förekommit i den politiska debatten men saknar definition. Utredningen avser inte att definiera begreppet men behöver förhålla sig till hur en kommuns integrationskapacitet ska bedömas. I det avseendet likställer utredningen kommunens integrationskapacitet med de förutsättningar för integration som finns i kommunen. Utredningen vill i sammanhanget tydliggöra att en utgångspunkt för utredningens förslag har varit att arbeta fram ett förfarande som syftar till att avgöra kommunernas *relativa integrationskapacitet*, det vill säga de förutsättningar som föreligger i respektive kommun relativt andra kommuners förutsättningar och relativt mottagandebehovet. Utredningen bedömer inte att det vore ändamålsenligt, om ens möjligt, att avgöra kommunernas absoluta integrationskapacitet, det vill säga det antal nyanlända respektive kommun har kapacitet att ta emot oaktat mottagandebehovet och andra kommuners mottagande.

Utredningen ser två huvudsakliga tillvägagångssätt för hur fördelningen av nyanlända kan ske med utgångspunkt i vilka förutsättningar för integration som finns i respektive kommun; genom att låta kommunerna lämna önskemål kring antalet nyanlända som ska tas emot och via en fördelningsmodell som beaktar ett antal givna kriterier. Givet de utgångspunkter som följer av utredningens direktiv bedömer utredningen att det är nödvändigt att ett nytt system för bosättning beaktar både kommunernas önskemål och ett antal givna kriterier.

Utredningen har som utgångspunkt att de givna kriterierna och kommunernas önskemål ska komplettera varandra. Integration tar tid och påverkas av många olika faktorer. De givna kriterierna ska grunda sig i kunskap om vilka faktorer som påverkar förutsättningarna för integration och syfta till att spegla vilka förutsättningar för integration som finns i respektive kommun i förhållande till andra kommuners förutsättningar.

Kommunernas önskemål kan i sin tur inrymma aspekter som är svåra att fånga genom de givna kriterierna. Det kan handla om specifika lokala förutsättningar eller förutsättningar som snabbt kan förändras över tid, exempelvis förutsättningarna att tillhandahålla etableringsboenden och insatser till de nyanlända. Att kommunerna ges möjlighet att lämna önskemål kring antalet nyanlända som efter anvisning ska tas emot för bosättning ger kommunerna inflytande över mottagandet.

Önskemålen bör betraktas som subjektiva i förhållande till de givna kriterierna. Detta eftersom kommunerna inte kan förväntas bedöma sina förutsättningar i förhållande till andra kommuners förutsättningar. Det är dessutom troligt att en kommuns politiska vilja att ta emot nyanlända kommer att påverka önskemålen.

Som tidigare nämnts utgår utredningen från att kommunernas inflytande är underordnat säkerställandet av det totala mottagandebehovet. I situationer då fördelningen av nyanlända inte kan ske genom ett frivilligt mottagande kommer kommunernas önskemål därför endast att kunna beaktas i mindre omfattning. Det innebär att de givna kriterierna i högre grad kommer att avgöra fördelningen i situationer då kommunernas samlade önskemål inte kan tillgodoses. Utredningen har också haft som utgångspunkt att de givna kriterierna ska ligga till grund för att avgöra hur långt en kommuns önskemål kan tillgodoses med hänsyn till de förutsättningar för integration som finns i kommunen.

6.2.2 Förutsättningarna att ordna etableringsboenden ska beaktas inom ramen för kommunernas önskemål

Av utredningens direktiv framgår att bostadssituationen ska beaktas vid fördelningen av anvisningar i större utsträckning än i dag. Ett motiv till detta är att bosättningslagen har resulterat i att nyanlända flyttar från anvisningskommunen för att få tillgång till en bostad. Enligt regeringen kan detta på sikt riskera att leda till negativa konsekvenser för integrationen.

Utredningen har haft som utgångspunkt att det vid beaktandet av bostadssituationen ska göras en åtskillnad mellan kommunernas förutsättningar att ordna etableringsboenden och tillgången till bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden. Anledningen till det är att det av utredningens direktiv framgår att kommunerna även

fortsättningsvis ska tillåtas vara flexibla när det gäller vilken typ av bostadslösning som erbjuds nyanlända som tas emot efter anvisning och att etableringsboenden ska kunna vara tillfälliga och lokalt anpassade. Den ordinarie bostadsmarknaden behöver därmed inte vara gränssättande för möjligheten att ordna etableringsboenden och kommunerna bör ha större inflytande över tillgången på etableringsboenden än tillgången på bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden.

Utredningen har vidare haft som utgångspunkt att kommunernas förutsättningar att ordna etableringsboenden inte ska vara ett kriterium som beaktas vid fördelningen av nyanlända utan att det i stället får anses rymmas inom ramen för kommunernas önskemål. Detta mot bakgrund av att ett nytt system för bosättning ska säkerställa behovet av bosättning. När så är nödvändigt behöver alla kommuner vara beredda att ta emot nyanlända för bosättning och ordna etableringsboenden. Dessutom bedömer utredningen att kommunernas förutsättningar att ordna etableringsboenden sannolikt kommer att påverkas av den politiska viljan att ta emot nyanlända. Detta, tillsammans med flexibiliteten avseende vilken typ av boendelösning som etableringsboendet kan utgöra, gör det svårt att finna underlag som speglar kommunernas förutsättningar att ordna etableringsboenden.

Utredningen anser däremot att fördelningsförfarandet ska kunna göra skillnad på kommuner med liknande arbetsmarknadsförutsättningar men med skilda förutsättningar avseende situationen på den ordinarie bostadsmarknaden. Detta eftersom en långsiktig och trygg bostadssituation är en viktig förutsättning för integration. När rätten till etableringsboende upphör bör därför onödiga uppbrott från insatser, utbildning, arbete, socialt sammanhang med mera undvikas i den mån det är möjligt. För att detta ska vara möjligt är det enligt utredningens bedömning inte tillräckligt att bostadssituationen enbart beaktas via kommunernas önskemål. Utredningen har därför haft som utgångspunkt att situationen på den ordinarie bostadsmarknaden ska beaktas som ett kriterium i fördelningsförfarandet.

6.3 Utgångspunkter för hur fördelningen av nyanlända mellan kommuner ska fastställas

6.3.1 Kommunernas önskemål ska beaktas tidigt i fördelningsprocessen

Resurskrävande och oförutsägbara omfördelningsprocesser där kommuner sinsemellan förhandlar om hur de nyanlända ska fördelas bör undvikas. Med en sådan ordning skulle det vara svårt att säkerställa att förhandlingar sker på lika villkor och utifrån principen om goda förutsättningar för integration. Det är inte heller säkert att ett sådant förfarande skulle ge enskilda kommuner något inflytande i praktiken. Utredningen har därför haft som utgångspunkt att kommunernas önskemål ska beaktas tidigt i fördelningsprocessen.

6.3.2 Kommunernas önskemål ska hanteras separat från de givna kriterierna

För att fördelningsförfarandet ska vara effektivt, transparent och förutsägbart har utredningen haft som utgångspunkt att kommunernas önskemål ska hanteras separat från ett antal givna kriterier, det vill säga att önskemålen inte ska viktas tillsammans med kriterierna i en och samma fördelningsmodell. Utredningen bedömer att utfallet av ett förfarande där önskemålen utgör en viktingsvariabel skulle vara svår att överblicka och att det skulle medföra en risk för att kommunerna av taktiska skäl anger ett högre eller lägre önskemål än vad kommunen faktiskt vill ta emot.

6.4 Utgångspunkter för etableringsboende

6.4.1 Ramar för utformningen av etableringsboende

Regeringen vill att mottagandet för bosättning ska bli mer enhetligt och likvärdigt. Utredningens direktiv sätter dock ramarna för vilka förslag som utredningen har i uppdrag att föreslå för att uppnå denna ambition. Av utredningens direktiv framgår att kommunen ska kunna hitta lämpliga lokala lösningar för etableringsboende. Utredningen har därför inte utrett en eventuell reglering av etablerings-

boendets fysiska utformning eller kvalitet, eller vilken typ av hyreskontakt som ska användas.

Vidare framgår det av direktiven att kommunerna ska vara skyldiga att ordna en tidsbegränsad boendelösning i max tre år. Utredningen har således inte övervägt en annan tidsbegränsning.

6.4.2 Ett villkorat etableringsboende ska inte i onödan bidra till en otrygg bostadssituation

Utredningen anser att en trygg bostadssituation skapar goda förutsättningar för integration. Utredningen har därför haft som utgångspunkt att villkoren för etableringsboende ska utformas på ett sådant sätt att ambitionen att skapa incitament för att bidra till sin etablering balanseras mot risken att ett villkorat boende skapar en otrygg bostadssituation.

Det finns redan i dag starka incitament för nyanlända att delta i insatser som syftar till att etableras i arbets- och samhällslivet. Deltagande i etableringsprogrammet är till exempel en förutsättning för att få etableringsersättning och en nyanländ som missköter sitt arbetssökande, förlänger tiden i arbetslöshet eller orsakar arbetslösheten kan varnas eller stängas av från rätten till ersättning i en eller flera dagar. Att förlora sitt boende är en mer långtgående konsekvens än förlorad ersättning. Att en nyanländ under en period inte har rätt till ersättning bör därför inte med automatik innebära att rätten till etableringsboende upphör i förtid.

6.4.3 Kontrollen av villkoren ska stå i proportion till de förväntade effekterna

För att ett villkorat etableringsboende ska vara ändamålsenligt behöver det ske en kontroll av att villkoren efterföljs. Regleringen av villkoren bör därför utformas så att det är möjligt att genomföra sådana kontroller på ett effektivt sätt. Eftersom det redan i dag finns starka incitament för nyanlända att aktivt bidra till sin etablering har utredningen haft som utgångspunkt att villkoren för etableringsboende ska utformas så att kostnaden för kontrollverksamheten står i proportion till de förväntade effekterna av ett villkorat boende.

7 En ny lag och en ny förordning om etableringsboende för vissa nyanlända

7.1 Nya författningar

Utredningens förslag: Bosättningslagen, bosättningsförordningen och förordningen om fördelning av anvisningar till kommuner ska upphävas.

De upphävda författningarna ska ersättas av lagen och förordningen om etableringsboende för vissa nyanlända (etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen).

De nya författningarna ska förses med en innehållsbeskrivning som anger att de innehåller bestämmelser om

- fördelning av vissa nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner
- anvisningsförfarande
- vissa nyanländas rätt till etableringsboende.

Etableringsboendeförordningen ska förses med en inledande upplysningsbestämmelse som anger var vissa begrepp regleras.

Som framgår nedan föreslår utredningen bland annat att förfarandet för fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner görs om och att vissa nyanlända som omfattats av en anvisning ska ha rätt till etableringsboende i tre år. I förhållande till det nuvarande förfarandet som regleras i bosättningslagen med tillhörande förordningar innebär utredningens förslag därmed betydande förändringar. Mot denna bakgrund anser utredningen

att det är lämpligt att föreslagna bestämmelser meddelas i nya författningar. Utredningen föreslår därför två nya författningar – lagen och förordningen om etableringsboende för vissa nyanlända (etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen).

I dag regleras fördelningen av anvisningar till kommuner i en särskild förordning, förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner. I denna förordning finns bestämmelser om antalet nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner samt länstal (se avsnitt 4.2.1). Med det förfarande för fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av anvisning som utredningen föreslår i avsnitt 8.3 kommer regeringen inte längre att besluta om fördelningen av nyanlända mellan länen, utan endast om antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner (anvisningstal). I det nya förfarandet saknas därmed skäl för en särskild förordning om fördelning av anvisningar till kommuner.

Ovanstående överväganden innebär således att utredningen föreslår att bosättningslagen, bosättningsförordningen och förordningen om fördelning av anvisningar till kommuner ska upphävas.

I syfte att underlätta för läsaren ska det i en inledande paragraf i de nya författningarna anges att de innehåller bestämmelser om

– fördelning av vissa nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner
– anvisningsförfarande
– vissa nyanländas rätt till etableringsboende.

Etableringsboendeförordningen ska förses med en upplysningsbestämmelse som anger var vissa begrepp regleras.

7.2 Vad ska regleras i lagen respektive förordningen?

Utredningens förslag: I en inledande upplysningsbestämmelse i etableringsboendeförordningen ska framgå vilka bestämmelser som är meddelade med stöd av bemyndiganden i etableringsboendelagen och vilka bestämmelser som är meddelade med stöd av regeringens egen kompetens enligt regeringsformen.

Utredningens bedömning: Föreslagna bestämmelser om antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner, fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner, prioriteringen vid anvisningar, kommuners skyldighet att ta emot nyanlända, förfarandet för anvisningar till kommuner, kommuners ansvar för att ordna etableringsboende inom kommunen, kommuners befogenhet att i enskilda fall besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid och kommuners skyldighet att erbjuda stöd och informera nyanlända måste meddelas i etableringsboendelagen eller ha stöd i lagen.

Den föreslagna bestämmelsen om undantag från jordabalkens bestämmelser om besittningsskydd och den föreslagna bestämmelsen om att en kommuns beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska prövas genom förvaltningsbesvär måste införas i etableringsboendelagen.

Föreslagna bestämmelser om nyanländas rätt till etableringsboende, föreslagna bestämmelser om myndigheters behandling av personuppgifter och de av utredningens förslag som medför ett intrång i den personliga integriteten kräver inte lagform.

Flertalet av de föreslagna bestämmelserna om etableringsboende bör införas i etableringsboendelagen.

De detaljerade bestämmelser som krävs för att reglera såväl fördelningsförfarandet som anvisningsförfarandet bör meddelas genom förordning.

Av regeringsformen framgår vilka typer av bestämmelser som måste meddelas genom lag eller ha stöd i lag. Så är bland annat fallet när en bestämmelse avser kommunernas befogenheter och deras åligganden (8 kap. 2 § första stycket 3 och 3 § första stycket regeringsformen). Enligt utredningens bedömning är det inte tillräckligt att endast bestämmelsen om kommunernas skyldighet att efter anvisning ta

emot nyanlända och bestämmelsen om ansvaret för att ordna etableringsboende följer av lag eller har stöd i lag. Bland utredningens förslag finns ett flertal bestämmelser som sammantaget avgör såväl den totala omfattningen av kommunernas ansvar för att ta emot nyanlända och ordna etableringsboende som hur ansvaret ska fördelas mellan enskilda kommuner. Därtill lämnar utredningen förslag som innebär att kommunerna åläggs att erbjuda stöd och informera nyanlända samt bestämmelser om befogenhet att fatta vissa beslut. Vid en sammantagen bedömning anser utredningen därför att föreslagna bestämmelser om antalet nyanlända som får omfattas av anvisning(se avsnitt 8.3), fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner (se avsnitt 8.4), prioriteringen vid anvisningar (se avsnitt 7.3.5), kommuners skyldighet att ta emot nyanlända (se avsnitt 9.1), förfarandet för anvisningar till kommuner (se avsnitt 9.2, 9.3 och 9.6), kommuners ansvar för att ordna etableringsboende inom kommunen (se avsnitt 10.2), kommuners befogenhet att i enskilda fall besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid (se avsnitt 10.6) och kommuners skyldighet att erbjuda stöd och informera nyanlända (se avsnitt 11.1 och 11.2) måste meddelas i etableringsboendelagen eller ha stöd i lagen.

Av 8 kap. 2 § första stycket 1 regeringsformen följer att bestämmelser som avser enskildas personliga ställning och deras personliga och ekonomiska förhållanden inbördes ska meddelas genom lag. För denna typ av bestämmelse saknas möjlighet till delegering. Utredningen bedömer att detta medför att den föreslagna bestämmelsen om undantag från jordabalkens bestämmelser om besittningsskydd (se avsnitt 10.5.4) måste meddelas i etableringsboendelagen.

Av 11 kap. 2 § regeringsformen följer att bestämmelser om rättegången meddelas i lag. För att en kommuns beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska prövas genom förvaltningsbesvär, och inte genom laglighetsprövning, krävs därför att detta framgår av etableringsboendelagen (se avsnitt 10.9).

I förhållande till nyanlända är utredningens förslag inte tvingande då en nyanländ kan välja att tacka nej till ett erbjudet etableringsboende och bosätta sig i en annan kommun än anvisningskommunen. Att rätten till etableringsboende kan upphöra i förtid påverkar inte bestämmelsernas gynnande karaktär (jfr NJA 1984, s. 648). Bestämmelserna om nyanländas rätt till etableringsboende utgör därmed inte sådana betungande bestämmelser som enligt 8 kap. 2 §

första stycket 2 regeringsformen kräver lagform. Dessa bestämmelser kan därmed meddelas i förordning med stöd av den så kallade restkompetensen (8 kap. 7 § regeringsformen).

Att det allmänna behandlar personuppgifter om enskilda anses inte innebära någon skyldighet för den enskilde eller något ingrepp i enskildas personliga förhållanden i den mening som avses i regeringsformen. Bestämmelser om personuppgiftsbehandling som utförs av statliga myndigheter under regeringen har därmed i princip ansetts kunna beslutas av regeringen med stöd av dess restkompetens (prop. 2017/18:105, s. 26). Föreslagna bestämmelser om myndigheters behandling av personuppgifter kan därmed, på samma sätt som de bestämmelser som reglerar övriga arbetsuppgifter för myndigheter, meddelas i förordning med stöd av restkompetensen.

Av regeringsformens bestämmelser om skydd mot intrång i den personliga integriteten följer att enskilda gentemot det allmänna är skyddade mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket). Inskränkningar i detta skydd kan enbart göras genom lag och bara för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle (2 kap. 20 och 21 §§ regeringsformen). Utredningen bedömer dock att karaktären på de personuppgifter som kommer att behandlas, den begränsade omfattningen av behandlingen samt det faktum att uppgifterna delas i syfte att ge ansvariga myndigheter underlag för handläggningen medför att utredningens förslag inte leder till ett sådant betydande intrång i den personliga integriteten som omfattas av det utvidgade grundlagsskyddet (jfr prop. 2009/10:80, s. 182 ff.). De av utredningens förslag som medför ett intrång i den personliga integriteten kräver sålunda inte reglering i lag.

Även om det i flera fall krävs stöd i lag kan de flesta av de föreslagna bestämmelserna därmed meddelas i förordning. Utredningen anser också att det är lämpligt att de detaljerade bestämmelser som krävs för att reglera såväl fördelningsförfarandet som anvisningsförfarandet meddelas genom förordning.

När det gäller de föreslagna bestämmelserna om etableringsboende anser utredningen dock att flertalet bestämmelser bör införas i etableringsboendelagen. Som framgår ovan måste såväl bestämmelsen om undantag från besittningsskydd som överklagandebestämmelsen införas i lagen. Av det följer att även bestämmelserna om kom-

munernas ansvar för att ordna etableringsboende, de nyanländas rätt till etableringsboende och kommunernas befogenhet att besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid måste regleras i etableringsboendelagen. Därtill kräver utredningens förslag att det görs vissa ändringar i lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

Konstitutionsutskottet har understrukit värdet av att det framgår av en förordning vilket eller vilka bemyndiganden som utnyttjats (bet. 2012/13:KU10, s. 78), och det ska därför i en inledande upplysningsbestämmelse framgå av etableringsboendeförordningen vilka bestämmelser som är meddelade med stöd av bemyndiganden i etableringsboendelagen och vilka bestämmelser som är meddelade med stöd av regeringens egen kompetens enligt regeringsformen.

7.3 Tillämpningsområde och prioritering vid anvisningar

7.3.1 Nuvarande ordning

Bosättningslagen och bosättningsförordningen gäller en nyanländ som beviljats ett uppehållstillstånd enligt 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 §, 12 kap. 18 §, 21 kap. eller 22 kap. UtlL. Lagen är även tillämplig i vissa fall då uppehållstillstånd beviljats på grund av anknytning. För att förfarandet för anvisning i bosättningslagen ska kunna användas krävs det även att det beviljade uppehållstillståndet kan ligga till grund för folkbokföring.

När det gäller ensamkommande barn tillämpas anvisningsförfarandet i bosättningslagen dock endast avseende ensamkommande barn som beviljats uppehållstillstånd som kvotflykting enligt 5 kap. 2 § UtlL.

Enligt en bestämmelse om prioritering vid anvisning får anvisningar endast omfatta nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL, övriga nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL. För nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL ställs därutöver vissa ytterligare krav. Ett beslut om anvisning som omfattar en nyanländ ska dock även omfatta andra nyanlända som ingår i samma hushåll

oavsett om dessa omfattas av dessa kategorier eller inte. För en utförligare beskrivning se avsnitt 4.1.1.

7.3.2 Skälen för nuvarande tillämpningsområde och prioritering vid anvisningar

När bosättningslagen togs fram var regeringens utgångspunkt att målgruppen för bosättningslagen skulle överensstämma med målgruppen för den numera upphävda lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (prop. 2015/16:54, s. 14.) Detta var också vad som tidigare gällt enligt förordningen (2010:408) om mottagande för bosättning av vissa nyanlända invandrare som upphävdes när bosättningsförordningen trädde i kraft.

I bosättningslagen gjordes dock två anpassningar i förhållande till tillämpningsområdet för lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. För det första innehåller bosättningslagen ingen begränsning till viss ålder eftersom regeringen ansåg att alla åldersgrupper bör ha lika stort behov av hjälp med bosättning. För det andra infördes en bestämmelse som innebär att endast ensamkommande barn som beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL, det vill säga ensamkommande barn som är kvotflyktingar, omfattas av bosättningslagens tillämpningsområde. Skälet till det senare var att övriga ensamkommande barn kan anvisas till kommuner enligt 3 § andra stycket LMA (prop. 2015/16:54, s. 14).

I förarbetet till den numera upphävda lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare anförde regeringen att invandrare som beviljas uppehållstillstånd på andra skäl än som skyddsbehövande samt deras anhöriga normalt inte har ett lika stort behov av stöd och särskilda etableringsinsatser. Skälet till det var att invandrare som beviljas uppehållstillstånd på andra skäl, genom sin anknytningsperson, vanligen har tillgång till nätverk på ett annat sätt än skyddsbehövande och deras anhöriga. Till denna grupp hör bland annat arbetskraftsinvandrare och personer med anknytning till infödda svenskar. Mot den bakgrunden föreslog regeringen att endast flyktingar, andra skyddsbehövande, personer som har beviljats uppehållstillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter, personer som beviljats uppehållstillstånd på grund av hinder mot verkställighet i vissa fall, personer som beviljats uppehållstillstånd på grund av Sveriges internationella åtaganden, per-

soner som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller efter tillfälligt skydd, tribunalvittnen och deras anhöriga skulle ha rätt till etableringsinsatser (prop. 2009/10:60, s. 44).

I samband med införandet av lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare anförde regeringen vidare att etableringsinsatser för nyanlända är en långsiktig investering från samhällets sida för att nyanlända ska ges förutsättningar för egenförsörjning och stärka nyanländas aktiva deltagande i arbets- och samhällslivet. Enligt regeringen borde därför en utgångspunkt vara att sådana insatser endast erbjuds dem som beviljats permanent uppehållstillstånd eller uppehållstillstånd för en längre tid. Lagen om etableringsinsatser kom därför att gälla endast för nyanlända som beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring (prop. 2009/10:60, s. 44).

Bestämmelsen om prioritering vid anvisningar infördes i bosättningslagen eftersom regeringen ansåg att det fanns behov av att säkerställa att processen för bosättning och mottagande av nyanlända fungerar ändamålsenligt. Regeringen bedömde även att nyanlända som har bosatt sig på egen hand har bättre förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden och i samhället, vilket motiverade att anvisningar till denna grupp borde komma i fråga först när det finns förutsättningar för kommunerna att ta emot nyanlända som redan är bosatta (prop. 2015/16:54, s. 20).

7.3.3 Förändringar i närliggande regelverk medför inte att det uppstår ett behov av en annan avgränsning av personkretsen

Utredningens bedömning: De förslag som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande medför inte att det uppstår ett behov av en annan avgränsning av personkretsen.

De skärpta kraven för anhöriginvandring medför inte att det uppstår ett behov av en annan avgränsning av personkretsen.

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande

Regeringen har vidtagit åtgärder för att alla asylsökande ska bo i asylboende under asyltiden och en utredning har fått i uppdrag att föreslå en ordning där asylsökande bor i Migrationsverkets boenden under hela asyltiden (dir. 2021:71). Enligt regeringen finns det mot denna bakgrund ett behov av att analysera i vilken utsträckning avgränsningarna av personkretsen enligt det nuvarande bosättningsregelverket är ändamålsenliga (se avsnitt 2.1.5).

De förslag som lämnats i delbetänkandet från Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande (SOU 2022:64) har bland annat lett till att det numera följer av LMA att asylsökande som huvudregel endast ska ha rätt till ekonomiskt bistånd under asyltiden om de bor enbart på den plats på ett asylboende som de har tilldelats (8 a §). Mot bakgrund av den utredningens förslag har även UtlL ändrats på så sätt att en ansökan om uppehållstillstånd får betraktas som återkallad för asylsökande som inte bor på ett asylboende och inte håller Migrationsverket underrättat om sin bostadsadress (13 kap. 19 §). Dessa ändringar trädde i kraft den 1 mars 2025.

I sitt slutbetänkande lämnar den utredningen ytterligare förslag som syftar till att öka andelen asylsökande som bor i Migrationsverkets boenden under hela asyltiden (SOU 2024:68). I den utredningens konsekvensutredning görs bedömningen att de samlade åtgärder som den utredningen föreslagit kommer få till följd att i princip samtliga personer som har sökt asyl bor på asylboende. I den konsekvensanalysen anges dock också att det även fortsättningsvis kommer att finnas asylsökande som ordnar boende på egen hand, till exempel i de särskilda fall då en asylsökande omfattas av ett undantag från villkoret att bo på asylboende för att ha rätt till dagersättning och särskilt bidrag. Det kan enligt den utredningen också förekomma att asylsökande väljer att bo i eget boende, trots förlorad rätt till dagersättning och särskilt bidrag.

Med de nya reglerna om asylsökandes boende som trädde i kraft den 1 mars 2025 och eventuell kommande lagstiftning baserad på förslagen i den utredningens slutbetänkande kan en större andel av de nyanlända, än vad som är fallet i dag, således komma att omfattas av den personkrets som får anvisas enligt bestämmelsen om prioriteringar vid anvisningar. När även de som kan ordna ett boende på

egen hand bor på Migrationsverkets asylboenden under asyltiden kan det dock förväntas att andelen nyanlända som väljer att ordna sitt eget boende när de har beviljats ett uppehållstillstånd kommer att öka.

Bestämmelsen om prioritering avgränsar endast vilka nyanlända som *får* anvisas. Det finns med andra ord inget som hindrar att Migrationsverket endast inleder en anvisningsprocess för de nyanlända som anger att de har behov av ett etableringsboende. Även om samtliga förslag den utredningen lämnat leder till lagstiftning uppstår därmed inte ett behov av en annan avgränsning av personkretsen för bosättningsregelverket. Migrationsverket kommer dock att behöva ta hänsyn till dessa effekter vid beräkningen av mottagningsbehovet (se avsnitt 8.3.4).

Skärpta krav för anhöriginvandring

I utredningens direktiv uppmärksammas att villkoren för anhöriginvandring har skärpts och att det även av denna anledning finns behov av att analysera i vilken utsträckning avgränsningarna av personkretsen enligt det nuvarande bosättningsregelverket är ändamålsenliga.

Regeringen har bedömt att anhöriginvandringen kommer att minska, bland annat eftersom försörjningskravet ska gälla i flera fall än i dag. Regeringen bedömer också att antalet personer som inledningsvis söker och beviljas uppehållstillstånd i Sverige på grund av anknytning kan påverkas eftersom det kan ta tid för nyanlända att etablera sig i Sverige och uppfylla försörjningskraven (prop. 2023/24:18, s. 31).

Nyanlända som beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning ingår i bosättningslagens personkrets enligt 3 §. Dock ingår de inte i den personkrets som får anvisas enligt den nuvarande bestämmelsen om prioritering vid anvisningar. I denna krets ingår endast nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § eller 21 kap. UtlL samt nyanlända som bor på Migrationsverkets asylboenden (11 § bosättningsförordningen). Eftersom utlänningar som ansöker om uppehållstillstånd på grund av anknytning enligt

bestämmelserna i 5 kap. 3 eller 3 a § UtlL i normalfallet[1] inte omfattas av LMA, och därmed inte bor på Migrationsverkets asylboenden, kan en nyanländ som beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning därför endast omfattas av en anvisning när denne ingår i samma hushåll som en annan nyanländ som omfattas av en anvisning (se 9 § bosättningsförordningen). Som framgår nedan föreslår utredningen att detsamma ska gälla även enligt etableringsboendeförordningen.

Även om anhöriginvandringen minskar kommer det därför fortsatt att finnas behov av att kunna anvisa anhöriga som ingår i samma hushåll som en annan nyanländ som anvisas. De skärpta kraven för anhöriginvandring föranleder därmed inte att det uppstår behov av att anpassa personkretsen i regelverket för etableringsboende.

7.3.4 Bestämmelserna om tillämpningsområde ska kompletteras

Utredningens förslag: Etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen ska omfatta nyanlända som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring.

Uppehållstillståndet ska ha beviljats enligt 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 §, 12 kap. 18 §, 21 kap. eller 22 kap. utlänningslagen.

Lagen och förordningen ska även gälla en nyanländ som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av någon av de bestämmelser som anges ovan, om den nyanlände ansökt om uppehållstillstånd inom sex år från det att den person som den nyanlände har anknytning till först togs emot i en kommun. En förutsättning för att en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning ska omfattas av lagen och förordningen är att den person som den nyanlände har anknytning till inte var svensk medborgare vid tidpunkten för den nyanländes ansökan om uppehållstillstånd.

En nyanländ som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska fortsätta att omfattas av lagen trots att giltighetstiden för tillståndet har löpt ut om en ansökan om fortsatt uppe-

[1] Det kan förekomma att personer som sökt asyl och omfattas av LMA därefter ansöker om och erhåller ett uppehållstillstånd på grund av anknytning.

hållstillstånd kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut. Detta ska dock endast gälla om ansökan om fortsatt uppehållstillstånd avser ett tillstånd som, om det beviljas, medför att den nyanlände omfattas av lagens personkrets. Om Migrationsverket avslår ansökan om förnyat uppehållstillstånd ska den nyanlände fortsätta att omfattas av lagen till dess att beslutet har fått laga kraft.

Lagen och förordningen ska dock inte gälla barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige var skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (ensamkommande barn), om inte barnet har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen.

I utredningens uppdrag ingår att analysera om avgränsningarna av personkretsen enligt det nuvarande bosättningsregelverket är ändamålsenliga. Av utredningens direktiv följer vidare att en utgångspunkt vid denna analys ska vara att personkretsen även fortsättningsvis huvudsakligen ska vara skyddsbehövande samt att nyanlända som vistas i Migrationsverkets asylboenden och kvotflyktingar ska omfattas av anvisningar och etableringsboende.

I avsnitt 10.2 föreslår utredningen att det ska införas en skyldighet för kommuner att ordna etableringsboende till vissa nyanlända. I avsnitt 10.6 föreslås vidare att rätten till ett etableringsboende i vissa fall ska villkoras med att den nyanlände ska vara anvisad till vissa arbetsmarknadspolitiska program. Med dessa förslag förstärks sålunda kopplingen mellan etableringslagen och den nya etableringsboendelagen.

Utredningen noterar även att regeringen tidigare övervägt att se över tillämpningsområdet för etableringslagen. När den nuvarande etableringslagen infördes var bedömningen dock att en sådan ändring skulle kunna påverka andra författningar på etableringsområdet och därför borde ske först efter en mer samlad översyn (prop. 2016/17:175, s. 61). Därefter har regeringen dock gett en utredning i uppdrag att bland annat föreslå om, och i så fall på vilket sätt, målgruppen för etableringsprogrammet bör utvidgas (dir. 2022:42). Utredningen om förbättrad arbetsmarknadsetablering

för utrikes födda kvinnor[2] har i ett delbetänkande (SOU 2023:24) föreslagit att målgruppen för etableringslagen ska utvidgas. Förslaget innebär att etableringslagen även ska gälla för nyanlända kvinnor och män i åldern 20–66 år som är folkbokförda i en kommun och har beviljats uppehållstillstånd eller uppehållskort som familjemedlem eller anhörig med anknytning till en person som är bosatt i Sverige. Betänkandet har remitterats men har ännu inte lett till lagstiftning.

I detta sammanhang bör det dock framhållas att det är bestämmelsen om prioritering av anvisningar som i huvudsak styr vilket tillämpningsområde bosättningslagen har i praktiken. Motsvarande gäller för etableringslagen då det i den tillhörande förordningen finns en bestämmelse som reglerar vilka av de personer som omfattas av etableringslagen som får anvisas till etableringsprogrammet (5 § etableringsförordningen). Kriterierna för avgränsningen av det praktiska tillämpningsområdet som följer av bosättningsförordningen respektive etableringsförordningen har inget gemensamt. Trots liknande tillämpningsområden finns det därmed stora skillnader när det gäller vilka nyanlända som i praktiken erhåller stöd enligt etableringslagen respektive bosättningslagen. I etableringsförordningen görs till exempel ingen skillnad mellan huruvida den nyanlände har bosatt sig på egen hand eller omfattats av en anvisning. I bosättningsförordningen gäller det motsatta då nyanlända som bosatt sig på egen hand endast kan anvisas om de ingår i samma hushåll som en annan nyanländ som anvisas[3] eller bor på ett asylboende vid den tidpunkt de upphörde att omfattas av LMA[4]. Utöver detta bör det beaktas att bosättningslagen, till skillnad mot etableringslagen, är tillämplig utan åldersbegränsningar. Det kan således ifrågasättas om det även fortsatt bör vara en utgångspunkt att målgruppen för den föreslagna etableringsboendelagen så långt möjligt ska överensstämma med målgruppen för etableringslagen.

Utredningen har därför övervägt om det är lämpligt att anpassa tillämpningsområdet för etableringsboendelagen för att bättre återspegla vilka nyanlända som i praktiken ska omfattas av lagen. För-

[2] Efter tilläggsuppdrag har utredningen antagit ett nytt namn och heter numera utredningen om En målstyrd integrationspolitik.
[3] Detta följer av 9 § bosättningsförordningen som undantar nyanlända som ingår i samma hushåll från bestämmelsen om prioritering vid anvisningar i 11 §.
[4] Detta gäller enligt 11 § andra stycket 1 bosättningsförordning endast för nyanlända som beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap UtlL.

fattningstekniskt skulle så kunna ske genom att det breda tillämpningsområdet som utgår från vilken typ av uppehållstillstånd den nyanlände beviljats ersätts med en tillämpningsbestämmelse som utgår från den nuvarande bestämmelsen om prioriteringar vid anvisningar. Mot en sådan lösning talar dock att det även i det nya systemet bör gälla att ett beslut om anvisning av en nyanländ, i förekommande fall, ska omfatta andra nyanlända som ingår i samma hushåll (se avsnitt 7.3.5). I det nuvarande systemet är det tillämpningsbestämmelsen som begränsar vilka personer i hushållet som i dessa fall ska anvisas. Det vill säga, utan en tillämpningsbestämmelse som anger att endast nyanlända som beviljats vissa typer av uppehållstillstånd omfattas av lagen skulle även medlemmar i hushållet som vare sig ansökt eller beviljats uppehållstillstånd omfattas av anvisningsbeslutet. För att bevara det nuvarande tillämpningsområdet skulle det därför vara nödvändigt att även reglera att anvisningsbeslut endast ska omfatta personer i samma hushåll om de personerna har beviljats något av de uppehållstillstånd som räknas upp i nuvarande tillämpningsbestämmelser. Enligt utredningen skulle en tillämpningsbestämmelse som utgår ifrån den nuvarande bestämmelsen om prioriteringar vid anvisningar därmed inte bidra till att tydliggöra vilka nyanlända som i praktiken ska omfattas av lagen.

Utredningen ser även att det finns fördelar med att behålla ett brett tillämpningsområde för etableringsboendelagen som på samma sätt som i dag kombineras med en lagbestämmelse om att anvisningar i första hand ska omfatta nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL. Genom att även behålla bemyndigandet för regeringen att meddela föreskrifter om närmare prioriteringar av vilka nyanlända som ska omfattas av anvisningar skapas ett mer flexibelt regelverk som tillåter justeringar av vilka grupper som ska prioriteras vid anvisningar utan att det kräver riksdagsbehandling. Det var till exempel denna regleringsteknik som medförde att det endast var nödvändigt att ändra bosättningsförordningen för att göra det möjligt att anvisa de nyanlända från Ukraina som tidigare anvisats enligt LMA. En bibehållen flexibilitet i regelverket medför således att systemet är mer hållbart över tid.

Vid en sammantagen bedömning finner utredningen därmed att det nuvarande tillämpningsområdet ska behållas. Det finns dock skäl att göra en komplettering.

De uppehållstillstånd som beviljats för de nyanlända som ingår i personkretsen är i flera fall tidsbegränsade (se 5 kap. 1 a, 3 g och 6 §§, 12 kap. 18 a §, 21 kap. 2 § och 22 kap. 2 § UtlL). Kvotflyktingar får i dag permanenta uppehållstillstånd (se 5 kap. 2 § första stycket UtlL). Regeringen har dock gett en utredning i uppdrag att utreda hur möjligheten att beviljas permanenta uppehållstillstånd ska utmönstras för bland annat kvotflyktingar (dir. 2023:137). I avsnitt 10.3 lämnar utredningen förslag som innebär att en nyanländ kommer att ha rätt till etableringsboende i tre år. En förutsättning för att rätten till etableringsboende ska bestå i tre år är dock att den nyanlände omfattas av etableringsboendelagens tillämpningsområde under hela perioden. För att nyanlända med tidsbegränsade uppehållstillstånd ska behålla sin rätt till etableringsboende krävs det därför att de ansöker om förlängning av tillståndstiden eller ansöker om uppehållstillstånd på annan grund (se 21 kap. 5 § UtlL). Om en sådan ansökan görs i nära anslutning till att tillståndstiden löper ut[5] är det inte säkert att Migrationsverket hinner pröva ansökan innan det ursprungliga tillståndet har upphört att gälla.

För att en nyanländ ska behålla sin rätt till etableringsboende även i de fall en ansökan om förlängning inte hinner prövas i tid är det därför nödvändigt att komplettera de nuvarande bestämmelserna om tillämpningsområde. En nyanländ bör dock endast fortsätta att omfattas av etableringsboendelagen under prövningen om ansökan om fortsatt uppehållstillstånd avser ett tillstånd som, om det beviljas, medför att den nyanlände omfattas av lagens personkrets. Om Migrationsverket avslår ansökan om förnyat uppehållstillstånd ska den nyanlände fortsätta att omfattas av lagen till dess att beslutet har fått laga kraft.[6] Det bör i detta sammanhang även noteras att om en ansökan om förlängning görs innan uppehållstillståndet har upphört att gälla kommer den nyanlände i vissa fall inte att åter omfattas av LMA (1 a § tredje stycket).

Utredningen förslår därför att etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen ska omfatta nyanlända som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring.

[5] Migrationsverket rekommenderar att en ansökan om förlängning görs tidigast två månader innan det första tillståndet löper ut (Migrationsverket 2021b).
[6] Exempel på liknande bestämmelser finns i 5 kap. 12 § andra stycket socialförsäkringsbalken (2010:110), 2 kap. 4 a § studiestödslagen (1999:1395) och 5 b § kommunersättningsförordningen.

Uppehållstillståndet ska ha beviljats enligt 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 §, 12 kap. 18 §, 21 kap. eller 22 kap. UtlL.

Lagen och förordningen ska även gälla en nyanländ som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av någon av de bestämmelser som anges ovan, om den nyanlände ansökt om uppehållstillstånd inom sex år från det att den person som den nyanlände har anknytning till först togs emot i en kommun. En förutsättning för att en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning ska omfattas av lagen och förordningen är att den person som den nyanlände har anknytning till inte var svensk medborgare vid tidpunkten för den nyanländes ansökan om uppehållstillstånd.

En nyanländ som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska fortsätta att omfattas av lagen och förordningen trots att giltighetstiden för tillståndet har löpt ut om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut. Detta ska dock endast gälla om ansökan om fortsatt uppehållstillstånd avser ett tillstånd som, om det beviljas, medför att den nyanlände omfattas av lagens personkrets. Om Migrationsverket avslår ansökan om förnyat uppehållstillstånd ska den nyanlände fortsätta att omfattas av lagen och förordningen till dess att beslutet har fått laga kraft.

Lagen och förordningen ska dock inte gälla barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige var skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (ensamkommande barn), om inte barnet har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

7.3.5 Bestämmelsen om prioritering ska anpassas

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att

- anvisningar till kommuner i första hand ska omfatta nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen
- regeringen får meddela föreskrifter om den närmare prioriteringen av vilka nyanlända som ska omfattas av anvisningar.

Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att anvisningar endast ska omfatta

- nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden
- nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen som var registrerade och bodde på ett av Migrationsverkets asylboenden vid den tidpunkt då de till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl.
- nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen.

Av etableringsboendeförordningen ska även framgå att ett beslut om anvisning till en kommun ska omfatta en nyanländ och, i förekommande fall, andra nyanlända som ingår i samma hushåll oavsett om dessa omfattas av bestämmelsen om vilka som ska prioriteras vid anvisningar eller inte.

Med den nuvarande prioriteringsbestämmelsen (11 § bosättningsförordningen) är det inte möjligt att anvisa nyanlända som under asyltiden ordnat eget boende. Utredningen anser, i likhet med Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande (SOU 2022:64, s. 133), att denna begränsning bör kvarstå. Skälet till det är att det kan förväntas att många av de nyanlända som valt att ordna ett eget boende under asyltiden skulle avböja en anvisning som innebär att de behöver flytta till en annan kommun. En ordning

där även de nyanlända som ordnat eget boende kan anvisas riskerar därmed att leda till minskad effektivitet i anvisningssystemet och försämrade planeringsförutsättningar för kommunerna. Det skulle även leda till ökad administration samt till att det blir svårare att beräkna mottagningsbehovet. Utredningen anser därför att nuvarande bestämmelser om prioritering vid anvisningar i huvudsak ska överföras till etableringsboendelagen respektive etableringsboendeförordningen.

En anpassning av prioriteringsbestämmelsen i etableringsboendeförordningen ska dock göras när det gäller nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 4.1.2 kan utlänningar som med stöd av bestämmelserna i 21 kap. UtlL sökt eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd, anvisas till en kommun enligt 3 § första stycket LMA under förutsättning att de inte är folkbokförda. Av den nuvarande prioriteringsbestämmelsen i bosättningsförordningen (11 §) följer att nyanlända som bor i ett boende som en kommun har ordnat efter en anvisning enligt LMA, eller bodde i ett sådant boende vid den tidpunkt då de upphörde att omfattas av den lagen, ska anvisas även enligt bosättningsförordningen. Anvisningen enligt bosättningsförordningen ska i första hand avse samma kommun som anvisades enligt LMA (8 a § andra stycket bosättningsförordningen). Som utredningen uppfattat det är skälet till att denna grupp av nyanlända ska anvisas en andra gång sålunda inte att det ska göras en annan fördelning av anvisningarna. Skälet till den andra anvisningen är i stället att kommunerna ska ha ett fortsatt ansvar för att ordna boende för denna grupp och att de nyanlända inte ska behöva flytta till en annan kommun i samband med att de upphör att omfattas av LMA.[7] En nyanländ som erhållit ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL upphör att omfattas av LMA när personen folkbokförs. Effekten av den andra anvisningen enligt bosättningsförordningen är därför att kommunens ansvar för att ordna boendet följer av bosättningsregelverket i stället för LMA.

I avsnitt 10.2.1 lämnar utredningen förslag som innebär att en kommun är skyldig att ordna ett etableringsboende för en nyanländ

[7] Redan vid införandet av möjligheten att anvisa denna grupp av nyanlända enligt LMA tillkännagav riksdagen att föreskrifterna borde utformas så att det i det enskilda fallet i möjligaste mån kan undvikas att enskilda ska behöva ryckas upp och flytta i onödan (bet. 2021/22:SfU31 och rskr. 2021/22:435).

som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av LMA bodde i ett boende som den kommunen ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket i den lagen. Det krävs således inte att Migrationsverket fattar ett andra beslut om anvisning för att kommunens skyldighet att ordna ett boende ska fortgå även efter att den nyanlände folkbokförts. Det saknas därmed skäl att behålla ordningen där denna grupp av nyanlända anvisas två gånger. Nyanlända som bor i ett boende som en kommun har ordnat efter en anvisning enligt LMA, eller bodde i ett sådant boende vid den tidpunkt då de till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen, ska därför inte omfattas av prioriteringsbestämmelsen i etableringsboendeförordningen. Ändring medför således att denna grupp av nyanlända inte kommer att omfattas av det fördelningsförfarande och anvisningsförfarande som utredningen föreslår nedan. Migrationsverket kommer därmed inte att inkludera denna grupp av nyanlända när de beräknar mottagningsbehovet (se avsnitt 8.3.4) och gruppen kommer inte heller att vara inkluderad i det anvisningstal som regeringen fastställer (se avsnitt 8.3.2) eller ingå i de kommuntal Migrationsverket beslutar om (se avsnitt 8.4.5).

I bosättningsförordningen finns även en bestämmelse som bland annat innebär att vissa nyanlända kan anvisas trots att de inte omfattas av prioriteringsbestämmelsen. Av 9 § bosättningsförordningen följer att ett beslut om anvisning ska omfatta en nyanländ och, i förekommande fall, andra nyanlända som ingår i samma hushåll oavsett om dessa omfattas av prioriteringsbestämmelsen eller inte. För att samtliga nyanlända i ett hushåll ska kunna omfattas av ett anvisningsbeslut är det sålunda tillräckligt att en av de nyanlända som ingår i hushållet omfattas av prioriteringsbestämmelsen. Bestämmelsen torde även syfta till att säkerställa att nyanlända som ingår i samma hushåll alltid ska anvisas till en och samma kommun. Vad som avses med hushåll är inte definierat i förordningen men torde i detta sammanhang avse en enhet av människor som delar bostad och ansvar för varandras försörjning. I avsnitt 10.3 lämnar utredningen förslag som innebär att en nyanländ som omfattats av en anvisning har rätt till etableringsboende. Om nyanlända som tidigare delat bostad och ansvar för varandras försörjning erhåller rätt till etableringsboende i olika kommuner tvingas de välja mellan att bryta upp hushållet eller ordna ett större boende på egen hand. Detsamma gäller om endast vissa nyanlända i samma hushåll får omfat-

tas av anvisning. Då inget av dessa alternativ bidrar till en förbättrad integration för nyanlända som ingår i hushåll ska den nuvarande bestämmelsen behållas. Bestämmelsen ska dock förtydligas så att det uttryckligen framgår att nyanlända som ingår i samma hushåll alltid ska anvisas till en och samma kommun.

Som framgår av avsnitt 7.2 anser utredningen att det är lämpligt att de detaljerade bestämmelser som krävs för att reglera anvisningsförfarandet meddelas genom förordning. I etableringsboendelagen ska därför endast den centrala bestämmelsen om att anvisningar till kommuner i första hand ska omfatta nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL införas.

Av avsnitt 7.2 följer vidare att utredningen bedömer att bestämmelser om prioriteringen vid anvisningar måste meddelas i lag eller ha stöd i lag. Av etableringsboendelagen ska därför även framgå att regeringen får meddela föreskrifter om den närmare prioriteringen av vilka nyanlända som ska omfattas av anvisningar.

Av författningskommentaren till 2 § andra stycket LMA framgår att personer med tillfälligt skydd ska anses som boende i asylboende trots att boendet har anordnats av en kommun (prop. 2021/22:250, s. 38). Det är därför nödvändigt att i den kompletterande prioriteringsbestämmelsen i etableringsboendeförordningen specificera att den endast gäller Migrationsverkets asylboenden. Därutöver bör bestämmelsen om nyanlända som upphört att omfattas av LMA förtydligas på så sätt att det anges att det endast är de fall då den nyanlände upphörde att omfattas av LMA till följd av folkbokföring som avses (jfr 1 § första stycket 2 LMA). En nyanländ som upphört att omfattas av LMA till följd av att ett uppehållstillstånd löpt ut utan att någon förlängningsansökan inkommit omfattas sålunda inte av prioriteringsbestämmelsen. Att så är fallet följer visserligen av att etableringsboendelagen endast omfattar nyanlända som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring, men utredningen anser att detta förtydligande underlättar för tillämparen.

Av etableringsboendeförordningen ska därför framgå att anvisningar endast ska omfatta

- nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden
- nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som var registrerade och bodde på ett av Migrationsverkets asylboenden vid den tidpunkt då de till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av LMA
- nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL.

Slutligen ska det av etableringsboendeförordningen följa att ett beslut om anvisning till en kommun ska omfatta en nyanländ och, i förekommande fall, andra nyanlända som ingår i samma hushåll oavsett om dessa omfattas av bestämmelsen om vilka som ska prioriteras vid anvisningar eller inte.

I avsnitt 16.2 lämnar utredningen förslag som medför att anpassningen av prioriteringsbestämmelsen inte påverkar den statliga ersättningen till kommunerna.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

8 Fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner

8.1 Vilka kriterier ska beaktas vid fördelningen?

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att det vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska tas hänsyn till

- kommunens önskemål
- kommunens arbetsmarknadsförutsättningar
- kommunens befolkningsstorlek
- kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
- omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen
- omfattningen av utlänningar med tillfälligt skydd som omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. som vistas i kommunen
- förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut
- förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.

Av etableringsboendelagen ska även framgå att regeringen får meddela föreskrifter om vilka kriterier, utöver de som anges i

lagen, som får beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

8.1.1 Nuvarande ordning

Vid fördelningen av anvisningar mellan kommuner *ska* det enligt bosättningslagen tas hänsyn till

- kommunens arbetsmarknadsförutsättningar,
- kommunens befolkningsstorlek,
- kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
- omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen.

Av bosättningsförordningen följer att det vid fastställandet av länstalen även *ska* tas hänsyn till omfattningen av utlänningar med tillfälligt skydd som omfattas av LMA som vistas i kommunerna samt till att vissa anvisningar i första hand ska avse samma kommun som den nyanlände bor i.

Av bosättningsförordningen följer slutligen att samtliga ovanstående kriterier samt kommunernas förutsättningar att tillhandahålla bostäder *får* beaktas när kommuntalen beslutas. Se avsnitt 4.2.1 för en mer utförlig beskrivning.

8.1.2 Merparten av nuvarande kriterier ska behållas

Av utredningens direktiv följer att utredningen ska analysera och föreslå vilka faktorer, utöver kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar och bostadssituation, som ska beaktas vid fördelningen för att systemet ska främja integration. Som framgår i avsnitt 6.2.1 är en av utredningens utgångspunkter att fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska ske utifrån respektive kommuns relativa förutsättningar för integration.

Av de erfarenheter som utredningen tagit del av fungerar den nuvarande fördelningsmodellen i stora delar ändamålsenligt och har hög legitimitet bland berörda aktörer. Riksrevisionens uppföljning visar exempelvis att efter införandet av bosättningslagen tas nyan-

lända i högre grad emot i kommuner med lägre arbetslöshet. Nyanlända som anvisats till en kommun med lägre arbetslöshet har i genomsnitt högre inkomster och sysselsättning (Riksrevisionen 2021, s. 35).

Utredningens utgångspunkt är att de delar som fungerar väl i nuvarande system ska bibehållas i det nya bosättningssystemet (se avsnitt 6.1.2). Merparten av de nuvarande kriterierna ska därför behållas. Det enda undantaget är det nuvarande kriteriet som innebär att det ska tas hänsyn till att vissa anvisningar i första hand ska avse samma kommun som den nyanlände bor i. Utredningen har erfarit att skälet till att detta kriterium infördes var att så långt som möjligt undvika att nyanlända som tidigare anvisats enligt LMA skulle behöva flytta i samband med anvisningen enligt bosättningsregelverket. I avsnitt 7.3.5 lämnas förslag som innebär att nyanlända som tidigare anvisats enligt LMA inte kommer att anvisas enligt etableringsboenderegelverket. Till skillnad från de övriga nuvarande kriterierna ska kriteriet som innebär att det ska tas hänsyn till att vissa anvisningar i första hand ska avse samma kommun som den nyanlände bor i, därför inte överföras till det nya regelverket.

8.1.3 Nya kriterier

Kommunernas önskemål

Enligt utredningens direktiv ska utredningen föreslå hur regelverket kan utformas så att det ger kommunerna ett större inflytande över mottagandet. I avsnitt 8.4.4 lämnar utredningen förslag som innebär att kommunerna under vissa förutsättningar ges möjlighet att påverka fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner och därmed ges möjlighet till inflytande över mottagandet. Av bestämmelsen som reglerar vilka kriterier som det ska tas hänsyn till vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner måste det därför framgå att en kommuns önskemål är ett kriterium som ska beaktas.

Bostadssituationen

Enligt utredningens direktiv *ska* bostadssituation i högre utsträckning än i dag beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommuner. I dag *får* kommunernas förutsättningar att tillhandahålla bostäder endast beaktas när länsstyrelserna beslutar om kommuntalen. Enligt erfarenheter som utredningen tagit del av nyttjas dock denna möjlighet i begränsad omfattning.

Som framgår i avsnitt 6.2.2 har utredningen haft som utgångspunkt att kommunernas förutsättningar att ordna etableringsboenden ska beaktas inom ramen för kommunernas önskemål. Vidare har utredningen haft som utgångspunkt att en långsiktig och trygg boendesituation när rätten till etableringsboende upphör är en viktig förutsättning för integration. I nuvarande system har många nyanlända tagits emot i kommuner med en god arbetsmarknad men med få tillgängliga bostäder. Studier visar att nyanlända ofta har en otrygg bostadssituation och i många fall tvingas att flytta upprepade gånger (se avsnitt 5.4.5). Ett otryggt boende och påtvingade flyttar ger inte goda förutsättningar för integration och är särskilt problematiskt ur ett barnperspektiv. Det talar för att möjligheten att få en bostad när rätten till etableringsboende löpt ut ska beaktas vid fördelningen av nyanlända.

Ett argument som talar mot att vid fördelningen av nyanlända ta hänsyn till möjligheten att få ett boende är att kommuner i vilka det råder sämre tillgång till bostäder inte tvingas att anpassa sin planering av bostadsförsörjningen för att klara mottagandet av nyanlända. Som framgår i avsnitt 5.4.1 tycks dock inte bosättningslagen ha haft någon större påverkan på kommunernas planering av bostadsförsörjningen.

I avsnitt 10.3 lämnar utredningen förslag som innebär att en nyanländ i normalfallet ska ha rätt till ett etableringsboende i tre år, och därefter vara hänvisad till den ordinarie bostadsmarknaden. Införandet av etableringsboende innebär därmed att de nyanländas inträde på den ordinarie bostadsmarknaden blir mer enhetligt. En fördelning av nyanlända som beaktar bostadssituationen på den ordinarie bostadsmarknaden kan bidra till att färre nyanlända hamnar i en svår bostadssituation när tiden med rätt till etableringsboende löpt ut.

Mot bakgrund av att inträdet på den ordinarie bostadsmarknaden blir mer enhetligt samt att kommunernas förutsättningar att ordna etableringsboenden inte ska beaktas i fördelningsmodellen bedömer utredningen att det finns bättre förutsättningar, jämfört med i dag, att beakta bostadssituationen som ett kriterium.

Utredningen föreslår därmed att förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut ska beaktas i fördelningsmodellen.

Till skillnad från vad som gäller för etableringsboenden bedömer utredningen att det finns förutsättningar att ta fram underlag som speglar den ordinarie bostadsmarknaden. Ett sådant underlag behöver vara framåtsyftande och ge ett prognosvärde över den kommande bostadssituationen. Utredningens uppfattning är vidare att självskattade underlag, såsom bostadsmarknadsenkäten och de regionala bostadsmarknadsanalyserna (se avsnitt 5.2.5), inte bör användas i fördelningsmodellen.

Utredningen har i dialog med Boverket identifierat några möjliga mått som kan användas i detta syfte. En möjlighet är att använda Boverkets beräkningar av *behov av bostadsbyggande*. Detta mått är en beräkning av det framtida behovet av nya bostäder och utgår från SCB:s officiella befolkningsframskrivningar. Ett stort behov av bostadsbyggande skulle innebära att kommunen får en lägre tilldelning av nyanlända i fördelningsmodellen och vice versa. Det framräknade behovet av nya bostäder ska inte likställas med antalet bostäder som faktiskt kommer att byggas, vilket blir ett resultat av bland annat hushållens ekonomiska förutsättningar att efterfråga bostäder till framtida prisnivåer. Fördelen med detta mått är att det är framåtblickande. En nackdel med måttet är att det i nuläget endast tas fram uppdelat på Tillväxtanalys indelning funktionell analysregion (FA-region) och inte på kommunal nivå. Enligt Boverket riskerar prognoserna att behäftas med stor osäkerhet om resultaten redovisas per kommun. En annan nackdel med måttet *behov av bostadsbyggande* är att det inte tas fram uppdelat på typ av boende. Det innebär att även om måttet visar att byggbehovet är förhållandevis litet i FA-regionen så är det inte säkert att den typ av bostäder som finns tillgängliga överensstämmer med de nyanländas behov av boende, exempelvis när det gäller boendeform och bostadens storlek.

Ett annat möjligt underlag är Boverkets underlag för *bedömning av bostadsbrist*. Underlaget har tagits fram i syfte att stödja kommunerna i deras arbete med bostadsförsörjningen. Det består av ett flertal mått som belyser andel och antal hushåll i kommunen som saknar en rimlig bostad utifrån en uppsättning kriterier och normer. Måtten kan därmed sägas mäta olika konsekvenser som kan uppstå för de bosatta i kommunen till följd av bostadsbrist. Måtten mäter bland annat antal hushåll som har en ansträngd boendeekonomi, är trångbodda eller som flyttar ofta. En fördel med måtten är att de är välkända för kommunerna eftersom många kommuner använder dessa i sina planeringar för bostadsförsörjning. När måtten togs fram fick även kommunerna möjlighet att yttra sig över måtten i ett remissförfarande. Detta talar för att måtten har en viss legitimitet bland de relevanta aktörerna. Ytterligare en fördel med måtten är att de mäter konsekvenser av bostadsbrist som utredningen bedömer i hög grad är relevanta även för nyanlända. En annan fördel är att måtten bygger på registerdata, vilket möjliggör ytterligare uppdelningar och avgränsningar, exempelvis för att specifikt kunna jämföra situationen mellan kommuner för hushåll som utgörs av utrikes födda personer med en begränsad vistelsetid i Sverige. En nackdel med måtten för bostadsbrist är att det är upp till två års eftersläpning i deras publicering. Exempelvis publicerade Boverket värdena för 2021 i juni 2023. Eftersläpningen beror på att en del av den registerdata som måtten bygger på har lång framställningstid. Måtten för bostadsbrist mäter vidare situationen i kommunen vid det aktuella året och är inte framåtblickande på samma sätt som måttet för *behov av bostadsbyggande*, vilket är en nackdel när det gäller att prognosticera bostadssituationen i kommunen tre år framåt. Boverket uppger dock att måtten över bostadsbrist är förhållandevis stabila över tid och att det finns möjligheter att utreda vidare hur måtten kan användas för att prognosticera den förväntade bostadsbristen.

Sammantaget menar utredningen att det finns flera relevanta underlag att utgå från för att ta fram ett mått i syfte att prognosticera, och i fördelningsmodellen jämföra, bostadssituationen på den ordinarie bostadsmarknaden i kommunerna när rätten till ett etableringsboende upphör.

Områden med problem kopplat till utanförskap

I det nuvarande fördelningsförfarandet är det inte möjlig att ta hänsyn till om det förekommer områden med problem kopplat till utanförskap i en kommun. Utredningen anser att det finns skäl att införa detta som ytterligare ett nytt kriterium som det ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner. Syftet är att kommuner där det förekommer områden med problem kopplat till utanförskap ska få en relativt sett lägre tilldelning av nyanlända som ska tas emot efter anvisning.

Som framgår av avsnitt 6.1.1 är en av utredningens utgångspunkter att det nya systemet för bosättning ska utformas för att främja integration. Den socioekonomiska bostadssegregationen har ökat brett i Sverige sedan många år tillbaka och utrikes födda är överrepresenterade i socioekonomiskt svaga områden (Boverket 2023). Genom att i fördelningen av nyanlända beakta förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap kan fler nyanlända få bättre förutsättningar för integration och risken att förstärka de utmaningar som redan finns i områdena minska. Förslaget är också i linje med inriktningen i det nya integrationspolitiska målet och delmålet *Social och kulturell integration.* För att skapa förutsättningar för social integration är det viktigt att skapa möjligheter för personliga möten och relationer mellan inrikes och utrikes födda. En frånvaro av sådana möten kan leda till en känsla av utanförskap och få negativa konsekvenser för utrikes föddas sociala integration (SOU 2024:12, s. 214).

2023 gav regeringen Boverket och SCB i uppdrag att genomföra en fördjupad analys om utanförskap (A2023/01649). Uppdraget slutredovisades den 12 november 2024 (SCB 2024d). I redovisningen analyserade myndigheterna olika områdens förutsättningar, behov och problem kopplat till utanförskap. I analysen identifierades geografiska områden med stora samt särskilt stora problem kopplat till utanförskap. Eftersom det inte finns en vedertagen definition av begreppet *utanförskap* så utgick Boverket och SCB från faktorerna i sin uppdragsbeskrivning, nämligen

– bidragsberoende
– kriminalitet och otrygghet
– svagt demokratiskt deltagande

– svag arbetsmarknadsetablering
– svaga skolresultat
– trångboddhet
– ohälsa
– svagt engagemang i föreningsliv och civilsamhälle.

När det gäller otrygghet och svagt engagemang i föreningslivet saknades register. Dessa problem beskrevs därför utifrån tidigare genomförda urvalsundersökningar men utelämnades från den kvantitativa analysen. Redovisningen visade att av de 3 363 regionala statistikområden (RegSO) som finns i Sverige hade 2 795 (83 procent) inga stora eller särskilt stora problem kopplat till utanförskap och 568 konstaterades ha minst ett problem kopplat till utanförskap. 180 RegSO identifierades som områden med flera stora utmaningar som kan kopplas ihop med utanförskap. Av dessa var det 40 RegSO som sammanvägt hade särskilt stora utmaningar.

Myndigheterna lämnade också förslag på hur resultatet av den fördjupade analysen kan hållas aktuell och integreras i nuvarande ordning för förvaltning och uppdatering av statistik. Statistiken för de sju problemindikatorerna föreslogs att publiceras årligen i form av tabeller i SCB:s statistiska databas.

Utredningen menar sammantaget att de mått och den metodik som tagits fram av SCB och Boverket lämpar sig väl som underlag för ett kriterium för förekomst av områden med problem kopplat till utanförskap som kan användas i fördelningsmodellen.

En av utredningens utgångspunkter är att fördelningsförfarandet ska vara transparent och förutsägbart (se avsnitt 6.1.3). För att säkerställa detta är det viktigt att förfarandet baseras på information som är offentlig. Utredningen bedömer således att det inte vore lämpligt att utgå från Polismyndighetens lägesbilder över utsatta områden (Polismyndigheten 2023). Detta då denna bedömning delvis är baserad på uppgifter som inte är offentliga. Ytterligare ett problem är att metoden delvis bygger på subjektiva bedömningar av områdenas problematik, vilket innebär en risk för att likartade problem bedöms olika. Därutöver saknas rutiner för en enhetlig tillämpning av metoden och den lokala tillämpningen varierar (Riksrevisionen 2020, s. 26–30).

8.1.4 Samtliga kriterier ska följa av lagen

Som framgår av avsnitt 7.2 anser utredningen att det är lämpligt att de detaljerade bestämmelser som krävs för att reglera fördelningsförfarandet meddelas genom förordning. I detta sammanhang kan utredningen konstatera att valet av kriterier är avgörande för utfallet av fördelningsförfarandet. Om kriterierna regleras i förordningen leder det visserligen till en mer flexibel reglering som enklare kan anpassas efter förändrade förutsättningar. Utredningen anser dock att valet av kriterier utgör en sådan central del av fördelningsförfarandet att det är motiverat med en lagreglering i denna del. Det leder till ökad stabilitet och långsiktighet vilket svarar mot kommunernas behov av att kunna planera sitt mottagande.

Av etableringsboendelagen ska därför framgå att det vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska tas hänsyn till

- kommunens önskemål
- kommunens arbetsmarknadsförutsättningar
- kommunens befolkningsstorlek
- kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn
- omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen
- omfattningen av utlänningar som avses i 1 § första stycket 2 LMA som vistas i kommunen
- förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut
- förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.

Utredningen bedömer även att det finns anledning att behålla bemyndigandet för regeringen att meddela föreskrifter om vilka ytterligare kriterier som får beaktas vid fördelningen. Bemyndigandet leder till att regelverket blir mer flexibelt då ytterligare kriterier vid behov kan läggas till utan att det kräver riksdagsbehandling. Av etableringsboendelagen ska därför även framgå att regeringen får meddela föreskrifter om vilka kriterier, utöver de som anges

i lagen, som får beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

8.2 Statistiskt underlag

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

- Arbetsförmedlingen ska tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar
- Boverket ska tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap och kriteriet om förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av etableringsboendelagen löpt ut.

8.2.1 Nuvarande ordning

Sedan bosättningslagen trädde i kraft har Arbetsförmedlingen återkommande fått i uppdrag att delta i genomförandet av Migrationsverkets uppdrag om anvisning av nyanlända till kommuner. I uppdragen har ingått att tillhandahålla statistikunderlag avseende kriteriet om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar.

8.2.2 Arbetsförmedlingen och Boverket ska tillhandahålla underlag

Som framgår av avsnitt 8.1.2 ska arbetsmarknadsförutsättningar även fortsättningsvis vara ett kriterium som styr fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner. Migrationsverket är således även fortsättningsvis i behov av statistiskt underlag om kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar från Arbetsförmedlingen.

I avsnitt 8.1.3 föreslår utredningen att kommunernas bostadssituation ska ingå som ett kriterium som styr fördelningen av de

nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner. Vidare föreslår utredningen att det vid fördelningen av nyanlända ska tas hänsyn till förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap. Som framgår av avsnitt 8.1.3 har Boverket tillgång till lämpligt statistiskt underlag.

Migrationsverket kommer således att årligen ha behov av statistiskt underlag från såväl Arbetsförmedlingen som Boverket. Utredningen föreslår därför att

- Arbetsförmedlingen ska få i uppgift att tillhandahålla statistiskt underlag avseende kriteriet kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar
- Boverket ska få i uppgift att tillhandahålla statistiskt underlag avseende kriteriet om förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap och kriteriet om förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av etableringsboendelagen löpt ut.

Eftersom uppgifterna är återkommande bör de inte framgå av myndigheternas regleringsbrev utan av etableringsboendeförordningen.

8.3 Fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av anvisning

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att regeringen får meddela föreskrifter om fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av anvisning under ett visst år.

Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

- det sammanlagda antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst år inte får överstiga ett visst antal (anvisningstal)
- Migrationsverket årligen senast den 10 augusti ska inkomma till regeringen med en beräkning över hur många nyanlända som enligt bestämmelsen om prioritering vid anvisningar och

bestämmelsen om anvisning av vissa nyanlända i samma hushåll, kommer att ha behov av anvisning till en kommun under nästkommande år (mottagningsbehov)

– om det till följd av ett förändrat mottagningsbehov kan finnas skäl att ändra anvisningstalet ska Migrationsverket inkomma till regeringen med en ny beräkning så snart som möjligt.

Utredningens bedömning: Fördelningen på länsnivå bör inte längre fastställas.

8.3.1 Nuvarande ordning

Av bosättningsförordningen följer att Migrationsverket ska beräkna hur många nyanlända som har behov av bosättning i en kommun under det kommande kalenderåret. Av Migrationsverkets regleringsbrev för 2025 följer vidare att Migrationsverket har i uppdrag att senast den 15 augusti 2025 redovisa förslag på antalet nyanlända som under 2026 ska omfattas av anvisningar enligt bosättningslagen. Länsstyrelserna och Arbetsförmedlingen har enligt sina regleringsbrev i uppdrag att delta i genomförandet av Migrationsverkets uppdrag. Migrationsverket ska även inhämta och beakta synpunkter från SKR. Med stöd av ett bemyndigande i bosättningslagen fastställer regeringen i en förordning antalet nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner under ett visst kalenderår samt hur de nyanlända ska fördelas mellan länen (länstal). Se avsnitt 4.2.1 för en mer utförlig beskrivning.

8.3.2 Regeringen ska fastställa antalet nyanlända som får omfattas av anvisning

Utredningen ser fördelar med att behålla en ordning där regeringen beslutar om det totala antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst kalenderår. Genom att behålla detta steg i förfarandet har regeringen möjlighet att anpassa hur många nyanlända kommunerna är skyldiga att ordna etableringsboende för under ett visst kalenderår. Detta steg ger därmed regeringen kontroll och ansvar för att säkerställa att kommunerna ges

rimliga förutsättningar även i händelse av en kraftig ökning av mottagandebehovet. Utredningen har erfarit att flera berörda aktörer upplever att systemet får en ökad legitimitet när det är regeringen som beslutar om det totala antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst år.

Nackdelen med att behålla detta steg i det nya systemet är att det kräver att regeringen årligen beslutar om ändring av etableringsboendeförordningen. Förfarandet är dock väl etablerat och utredningen noterar att regeringen nyligen, av liknande skäl, valt att införa motsvarande steg även vid anvisningar som omfattar tillfälligt skyddsbehövande enligt LMA (se prop. 2021/22:250, s. 31).

Etableringsboendeförordningen ska därför innehålla en bestämmelse som reglerar hur många nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst kalenderår. I syfte att särskilja detta antal från Migrationsverkets beräkning av mottagningsbehovet (se avsnitt 8.3.4) ska antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst kalenderår benämnas *anvisningstal*. Det bör dock framhållas att inget hindrar att antalet nyanlända som ingår i det av Migrationsverket beräknade mottagningsbehovet, och det av regeringen beslutade anvisningstalet, är detsamma. Så blir fallet om regeringen delar Migrationsverkets beräkning av mottagningsbehovet och beslutar att hela ansvaret för att ordna boende ska fördelas till kommunerna. Så har också hittills varit fallet i det nuvarande systemet.

Som framgår av avsnitt 7.2 bedömer utredningen att bestämmelsen om antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner måste meddelas i lag eller ha stöd i lag. I det motsvarande bemyndigandet i bosättningslagen anges att regeringen får meddela föreskrifter om antalet nyanlända som *ska* anvisas under ett visst år och i 2 § förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner anges också att antalet nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner *ska* vara 5 600 för 2025. Vid fastställande av antalet är det dock nödvändigt att utgå från prognoser över anvisningsbehovet nästkommande år. Att använda ordet *ska* kan därmed bli missvisande då det faktiska anvisningsbehovet mycket väl kan understiga det prognosticerade. Ett exempel på detta är antalet anvisningar som skedde under 2023. Då mottog kommunerna 2 323 nyanlända efter anvisning (Migrationsverket 2024a) samtidigt som det framgick av förordningen om fördelning av anvisningar till kom-

muner[1] att 3 300 skulle omfattas av anvisning. En bättre ordning är därför att, på motsvarande sätt som gäller för antalet anvisningar enligt LMA,[2] i stället ange att regeringen fastställer hur många nyanlända som *får* omfattas av anvisning till kommuner. Av etableringsboendelagen ska därför framgå att regeringen får meddela föreskrifter om fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner under ett visst år.

8.3.3 Länstal ska inte längre fastställas

I utredningens uppdrag ingår att ge kommunerna ett större inflytande över fördelningen av nyanlända. Erfarenheter visar att det ofta varit svårt att omfördela nyanlända mellan kommuner eftersom det i dagens system enbart är möjligt att omfördela mellan kommuner i samma län. Utredningens enkätundersökning visar också att det inom vissa län saknas kommuner som önskar öka sitt mottagande samtidigt som det motsatta gäller i andra län (se avsnitt 5.2.7). Om fördelningen av anvisningar av nyanlända mellan länen fastställs innan hänsyn tagits till kommunernas önskemål leder det sålunda till att möjligheten att göra omfördelningar för att tillmötesgå kommunernas önskemål begränsas avsevärt. För att kunna ge kommunerna ett ökat inflytande över mottagandet krävs det därför att det är möjligt att göra omfördelningar mellan länen. Att som i dag fastställa länstal innan kommuntalen fastställts är därmed inte förenligt med ett fördelningsförfarande som syftar till att ge kommunerna större inflytande.

Den nuvarande ordningen, där regeringen i förordning fastställer länstal, ska därmed frångås.

8.3.4 Migrationsverket ska beräkna mottagningsbehovet

För att säkerställa att kommunerna ges goda planeringsförutsättningar krävs det även i det nya systemet att fördelningsförfarandet utgår från en beräkning av hur många nyanlända som kommer att

[1] Se förordning (2022:1664) om ändring i förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner.
[2] Se 23 a § 1 LMA.

ha behov av att omfattas av en anvisning till kommunerna under det kommande kalenderåret.

Som framgår av avsnitt 4.2.1 räknas behovet i dag fram genom en simuleringsmodell över asylprocessen. Via den erhålls en samlad bedömning som tar hänsyn till antalet inskrivna med uppehållstillstånd, nya beviljade uppehållstillstånd samt antaganden om hur stor andel som, antingen innan eller efter att beslut om anvisning fattats, avbryter bosättningsprocessen och bosätter sig på egen hand.[3]

Migrationsverket har den information och kompetens som krävs för att ta fram denna typ av prognoser och beräkningar. Utredningen bedömer därmed att det saknas skäl att involvera länsstyrelserna, Arbetsförmedlingen eller SKR i detta steg. Samråd med dessa aktörer ska i stället ske när anvisningstalet fördelas mellan kommuner, vilket i det nya systemet sker i ett senare skede i fördelningsförfarandet (se mer om detta i avsnitt 8.4).

Utredningen bedömer även att den arbetsmetodik och årscykel som vuxit fram för fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner enligt bosättningslagen fungerar väl. Som framgår av avsnitt 5.2.1 innefattar den nuvarande arbetsmetodiken även att Migrationsverket och övriga involverade aktörer har samordnat arbetet med fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner enligt bosättningslagen med fördelningen av utlänningar med tillfälligt skydd och de ensamkommande barn som omfattas av anvisning enligt LMA. Den nuvarande arbetsmetodiken och årscykeln bör därför så långt möjligt behållas.

Migrationsverket ska därför beräkna hur många nyanlända som kommer att ha behov av att anvisas till en kommun under nästkommande år (mottagandebehov). Vid beräkningen ska Migrationsverket utgå från vilka kategorier av nyanlända som får omfattas av anvisningar enligt bestämmelsen om prioritering vid anvisningar och bestämmelsen om anvisning av vissa nyanlända i samma hushåll (se avsnitt 7.3.5). Regeringen behöver få nödvändigt underlag för att besluta om anvisningstalet i tid för att Migrationsverket före den 1 januari ska kunna fastställa kommuntal i enlighet med det förfarande som följer av förslagen i avsnitt 8.4.4 och 8.4.5. Migrationsverket ska därför årligen senast den 10 augusti inkomma till regeringen med beräkningen av mottagningsbehovet för nästkommande år.

[3] Hur många personer med tillfälligt skydd som kommer att ha möjlighet att bli folkbokförda samt antalet kvotflyktingar som ska tas emot varje år räknas också in.

De beräkningar som görs före den 10 augusti kommer att bygga på prognoser och antaganden över mottagningsbehovet nästkommande år. Det kan därför inte uteslutas att mottagningsbehovet förändras efter att Migrationsverket inkommit till regeringen med sin beräkning. Utredningen utgår ifrån att det i Migrationsverkets första beräkning finns en viss felmarginal. Det bör dock finnas en ordning för att även omhänderta de fall då förändringen i mottagningsbehovet är av en sådan omfattning att det medför att det kan finnas skäl för regeringen att revidera anvisningstalet. Om så är fallet ska Migrationsverket därför vara skyldigt att inkomma till regeringen med en ny beräkning av mottagningsbehovet så snart som möjligt.

Migrationsverkets uppgifter kopplade till beräkningen av mottagandebehovet ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 följa av etableringsboendeförordningen. Av samma avsnitt följer vidare att regeringen inte behöver stöd i lag för att reglera myndigheternas arbetsuppgifter och det krävs därmed ingen bemyndigandebestämmelse i denna del.

8.4 Fördelningsförfarande

8.4.1 Fördelningen sker i flera steg

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att regeringen får meddela föreskrifter om förfarandet för fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Utredningens bedömning: Med utgångspunkterna att en prognos för mottagningsbehovet årligen ska tas fram den 10 augusti och att kommuntalen ska beslutas i förväg för ett kalenderår i taget bör involverade aktörer ha möjlighet att tillsammans avgöra när i tiden de olika stegen i fördelningsförfarandet behöver tas.

Nuvarande ordning

Migrationsverket får i sitt regleringsbrev varje år i uppdrag att redovisa förslag på antalet nyanlända som under det kommande året ska anvisas enligt bosättningslagen. När i tiden övriga steg i fördelningsförfarandet ska tas regleras inte.

Ett flexibelt förfarande utan tidsgränser

Det förfarande för fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner som utredningen föreslår innehåller ett flertal steg, såväl delar från det nuvarande systemet som helt nya steg. En översiktlig beskrivning av alla steg i förfarandet framgår av figur 8.1.

Figur 8.1 Utredningens förslag till fördelningsförfarande

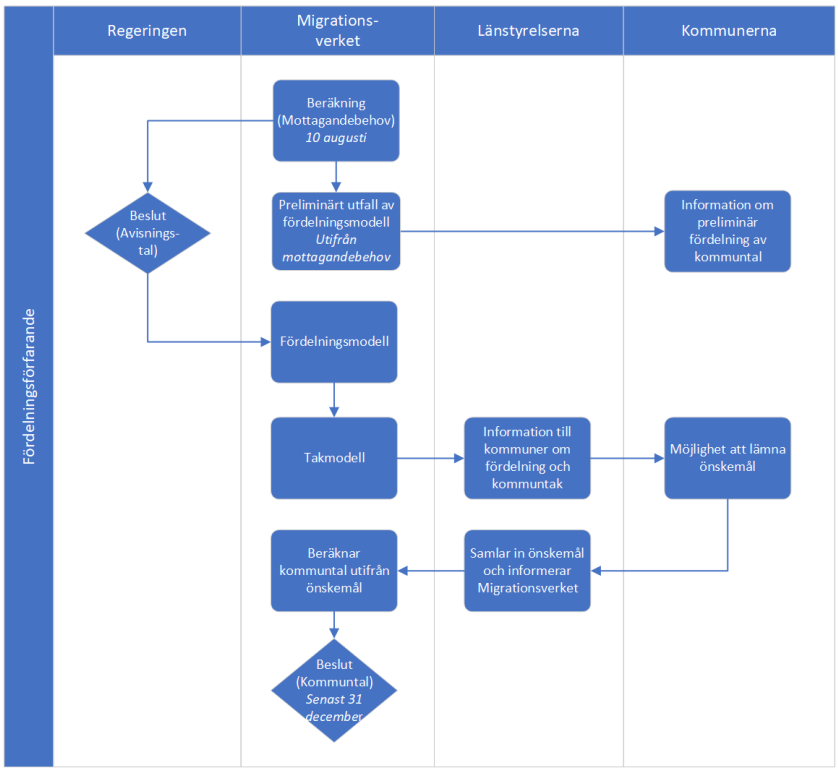

Utredningen har i avsnitt 7.2 bedömt att det är lämpligt att de detaljerade bestämmelser som krävs för att reglera fördelningsförfarandet meddelas genom förordning. I det avsnittet framgår även att bestämmelser om fördelningen av nyanlända mellan kommunerna måste meddelas i lag eller ha stöd i lag. Av etableringsboendelagen ska därför framgå att regeringen får meddela föreskrifter om förfarandet för fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Som framgår i avsnitt 8.3.4 föreslår utredningen att Migrationsverket senast den 10 augusti ska ta fram en beräkning av mottagningsbehovet. I avsnitt 8.4.5 föreslår utredningen vidare att Migrationsverket ska fatta beslut om kommuntal i förväg för ett kalenderår i taget. När det gäller reglering av när i tiden olika steg i fördelningsförfarandet ska tas motsvarar det i stort vad som gäller i det nuvarande systemet (se avsnitt 4.2.1). Som framhållits i avsnitt 8.3.4 bedömer utredningen att den arbetsmetodik och årscykel som vuxit fram för fördelningen av nyanlända enligt bosättningslagen fungerar väl. Även i det nya fördelningsförfarandet bör därför gälla att involverade aktörer har bäst förutsättningar att avgöra när i tiden de olika stegen i fördelningsförfarandet behöver tas för att det ska vara möjligt att fatta beslut om kommuntal i förväg för ett kalenderår i taget. Erfarenheter visar också att mottagandebehovet och andra faktorer som påverkar mottagandet kan skifta snabbt (se avsnitt 3.2). För att vara hållbart över tid är det därför viktigt att det nya systemet är flexibelt. I de följande avsnitten lämnas därför inga förslag om när i tiden stegen tas utan endast förslag på vad som ska ske i respektive steg.

8.4.2 En uppdaterad fördelningsmodell

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

– Migrationsverket ska ta fram en modell (fördelningsmodell) för att beräkna fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner

- givna kriterier ska viktas i fördelningsmodellen så att de relativa förutsättningarna för integration avgör hur de nyanlända fördelas mellan kommuner
- om kommuntal överskridits med stöd av bestämmelsen om att beakta barnets bästa ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet
- Migrationsverket ska redogöra för hur kriterierna viktas, vilken statistik som används vid beräkningen samt vilka överväganden och antaganden som gjorts
- redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats
- fördelningsmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
- vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner
- Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen.

Utredningens bedömning: Regeringen bör ge Arbetsförmedlingen, Boverket, länsstyrelserna och Migrationsverket i uppdrag att utveckla fördelningsmodellen innan ikraftträdandet av etableringsboendelagen. Genomförandet av uppdraget bör ske i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner.

Nuvarande ordning

Av Migrationsverkets regleringsbrev för 2025 följer att Migrationsverket har i uppdrag att redovisa förslag på antalet nyanlända som under 2026 ska omfattas av anvisningar enligt bosättningslagen. Migrationsverket ska också analysera och vid behov justera den

beräkning som ligger till grund för det förslag till fördelning av antalet nyanlända per län som Migrationsverket ska lämna (länstal). Antaganden och bedömningar som förslagen bygger på ska redovisas till regeringen. Länsstyrelserna och Arbetsförmedlingen har enligt sina regleringsbrev i uppdrag att delta i genomförandet av Migrationsverkets uppdrag. Migrationsverket ska även inhämta och beakta synpunkter från SKR. Se avsnitt 4.2.1 för en mer utförlig beskrivning.

Hur ska fördelningskriterierna viktas?

Utredningen har bland annat i uppdrag att föreslå ett system som ger kommunerna ett större inflytande över mottagandet av nyanlända. Utredningen har övervägt olika alternativ för när i fördelningsförfarandet kommunernas önskemål lämpligast tas om hand. Som framgår i avsnitt 6.3.1 har en utgångspunkt varit att önskemålen ska beaktas tidigt i fördelningsförfarandet.

Ett alternativ som utredningen övervägt är att samla in kommunernas önskemål i ett första steg och sedan i en fördelningsmodell vikta dessa önskemål mot övriga kriterier som till exempel kommunens arbetsmarknadsförutsättningar och bostadssituation. Om kommunernas önskemål viktas mot övriga fördelningskriterier bedömer utredningen dock att det skulle kunna medföra att det kommunala inflytandet över fördelningen av nyanlända begränsas mer än nödvändigt. Så skulle till exempel vara fallet om en kommun önskar ett betydligt lägre mottagande, eller inget mottagande alls. I ett system där kommunens önskemål viktas mot de övriga kriterierna kommer inte ett sådant önskemål att fullt ut tillmötesgås. Hur stor effekt ett sådant önskemål får avgörs av vilken vikt kommunens önskemål ges i förhållande till övriga kriterier. Som utredningen ser det är det dock inte nödvändigt att tvinga kommuner att mot sin vilja ta emot nyanlända om det finns andra kommuner med goda förutsättningar för integration som önskar en ökad tilldelning. En bättre ordning är därför att de övriga kriterierna viktas mot varandra, och att kommunernas önskemål tillåts påverka fördelningen i ett separat steg i fördelningsförfarandet.

Som framgår i avsnitt 8.1.3 föreslår utredningen vissa tillägg när det gäller vilka kriterier som ska beaktas vid fördelningen. Detta

kommer följaktligen att medföra att den nuvarande beräkningsmodellen för fördelning som Migrationsverket tagit fram i samråd med övriga aktörer kommer att behöva anpassas. När det gäller frågan om vilken vikt de olika kriterierna ska ha vid beräkningen av fördelningen noterar utredningen att detta inte är något som i dag är reglerat i författning. I uppdrag till Migrationsverket har det dock förekommit att regeringen styrt viktningen i viss mån (se avsnitt 4.2.1). Utredningen bedömer att det inte heller i det nya systemet är lämpligt att reglera kriteriernas viktning. Förhållanden som påverkar hur kriterierna bör viktas förändras över tid och för att säkerställa systemets flexibilitet bör det därmed vara möjligt för Migrationsverket att kontinuerligt göra ändringar i modellen för att omhänderta detta.

Utredningen föreslår dock en viss utvidgad styrning av Migrationsverkets uppdrag i denna del. Enligt utredningen bör det framgå att viktningen av kriterierna ska ske i syfte att låta de relativa förutsättningarna för integration avgöra fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner. Ett tydligt syfte med modellen bidrar till att systemet blir mer transparent och förutsägbart. Därutöver finns två huvudsakliga skäl till utredningens förslag i denna del.

För det första har kriterierna valts ut för att de bedömts utgöra lämpliga indikatorer för att uppskatta just förutsättningar för integration (se avsnitt 8.1). Det är därför rimligt att viktningen av kriterierna endast sker i syfte att fastställa de relativa förutsättningarna för integration, och inte för att exempelvis säkerställa att de nyanlända fördelas mer jämnt mellan kommunerna.

För det andra är det i det föreslagna systemet möjligt för kommuner att ange hur många nyanlända de önskar få anvisade (se avsnitt 8.4.4). Att vid viktningen väga in aspekter som jämn fördelning och kapacitetsutnyttjande är därmed inte heller längre relevant.

Som framhålls ovan kan förhållanden som påverkar hur kriterierna bör viktas förändras över tid. På samma sätt som i dag ska det därför ingå i Migrationsverkets uppdrag att kontinuerligt utvärdera och vid behov revidera modellen. Modellen ska benämnas *fördelningsmodell.*

Även om det inte är lämpligt att reglera viktningen av kriterierna bör det framhållas att viktningen är central för det faktiska

utfallet av fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner. Det bör därför råda transparens kring hur fördelningsmodellen är utformad. I dag ingår det i Migrationsverkets regleringsbrevsuppdrag att myndigheten ska redovisa de antaganden och bedömningar som ligger till grund för de föreslagna länstalen (uppdrag 8 regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket). För att säkerställa att det även fortsatt råder transparens om hur fördelningsmodellen är utformad ska Migrationsverket åläggas att redogöra för hur kriterierna viktas, vilken statistik som används samt vilka antaganden och överväganden som gjorts. Redogörelsen bör exempelvis innehålla motiveringar till hur kriterierna viktas och vilka skäl som föranlett eventuella revideringar. Redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats.

Om föregående års kommuntal överskridits ska färre nyanlända fördelas till berörda kommuner

I avsnitt 8.4.5 lämnar utredningen förslag som innebär att fördelningsförfarandet avslutas med att Migrationsverket varje år beslutar om fördelningen av anvisningstalet mellan kommunerna (kommuntal) och i avsnitt 9.2.2 lämnas förslag som innebär att Migrationsverket när det är nödvändigt för att beakta barnets bästa får anvisa en kommun att ta emot en nyanländ trots att det inte finns utrymme inom beslutat kommuntal. Om den möjligheten utnyttjas är det enligt utredningens bedömning rimligt att färre nyanlända fördelas till berörda kommuner under följande år.

Om kommuntal överskridits ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen därför så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet. Det kommer inte alltid att vara möjligt att genomföra justeringen under nästkommande år. Så kan till exempel vara fallet om överskridandet sker sent på året eller om den berörda kommunen även utan justering inte erhåller någon tilldelning. I dessa fall kan justeringen således komma att dröja flera år.

Givet att anvisningstalet ligger fast medför ett överskridande av kommuntalen för en eller flera kommuner att det totala utrymmet för anvisningar till övriga kommuner minskar i motsvarande omfattning. Det leder således till att vissa kommuner kommer att få ta

emot färre nyanlända än vad som följer av respektive kommuntal. Att en kommun får ta emot färre nyanlända än vad som framgår av kommuntalet kan dock även bero på att anvisningstalet visat sig vara större än det faktiska mottagningsbehovet. Eftersom det inte i samtliga fall går att fastställa skälet för att ett kommuntal underskridits föreslår utredningen inte någon automatisk justering för de kommuner som tagit emot färre nyanlända än vad som framgår av kommuntalet. I det nya fördelningsförfarandet har dessa kommuner dock möjlighet att själva påverka detta genom att önska en ökad tilldelning nästkommande år.

Ett utvidgat samråd

En central del i det nuvarande systemet är Migrationsverkets omfattande samråd med Arbetsförmedlingen och länsstyrelserna samt inhämtandet av synpunkter från SKR (se avsnitt 4.2.1). Som framhålls i avsnitt 6.1.2 bedömer utredningen att den arbetsmetodik som vuxit fram för fördelningen av nyanlända enligt bosättningslagen så långt som möjligt bör behållas.

Utredningen anser därför att Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och SKR på samma sätt som i dag ska bidra med sina kunskaper och erfarenheter när det gäller frågan om hur kriterierna ska viktas för att fördelningen på bästa sätt ska spegla kommunernas relativa förutsättningar för integration. Utredningen bedömer vidare att samrådet med dessa aktörer är viktigt för systemets långsiktiga hållbarhet och legitimitet.

Som framgår i avsnitt 8.1.3 föreslår utredningen att det vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska tas hänsyn till såväl bostadssituationen som förekomsten av områden med problem kopplade till utanförskap. För båda dessa nya kriterier gäller att Boverket med sina kunskaper och erfarenheter kan bidra med viktiga synpunkter när det gäller frågan om hur kriterierna ska viktas för att fördelningen på bästa sätt ska spegla kommunernas relativa förutsättningar för integration. Samrådet bör därför utvidgas och även omfatta Boverket.

Vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen ska Migrationsverket därför samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta och beakta synpunkter

från SKR. Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska vara skyldiga att bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen.

Som framgår i avsnitt 17.1 föreslår utredningen att etableringsboendelagen ska träda i kraft den 1 juli 2026. Det medför att den nya fördelningsmodellen ska tillämpas för första gången under hösten 2026. Som utredningen redogör för i avsnitt 8.1.3 finns det goda förutsättningar för att i fördelningsmodellen beakta de två nya kriterierna om bostadsmarknaden och förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap. Det kan dock ta tid att utforma fördelningsmodellen så att utfallet blir ändamålsenligt. Utredningen bedömer därför att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen, Boverket, länsstyrelserna och Migrationsverket i uppdrag att utveckla fördelningsmodellen redan innan ikraftträdandet av etableringsboendelagen. Genomförandet av uppdraget bör ske i samråd med SKR.

Bestämmelserna om fördelningsmodellen ska införas i etableringsboendeförordningen

Utredningen bedömer inte att det är lämpligt att myndigheternas uppgifter i vissa fall endast följer av deras regleringsbrev då det i samtliga fall rör sig om uppgifter av återkommande karaktär. Samtliga bestämmelser om fördelningsmodellen ska därför i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Av etableringsboendeförordningen ska sålunda följa att

- Migrationsverket ska ta fram en modell (fördelningsmodell) för att beräkna fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner
- givna kriterier ska viktas i fördelningsmodellen så att de relativa förutsättningarna för integration avgör hur nyanlända fördelas mellan kommunerna
- om kommuntal överskridits med stöd av bestämmelsen om att beakta barnets bästa ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet

– Migrationsverket ska redogöra för hur kriterierna viktas, vilken statistik som används vid beräkningen samt vilka överväganden och antaganden som gjorts
– redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats
– fördelningsmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
– vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från SKR
– Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna, och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen.

8.4.3 Ett tak för kommuner som önskar en ökad tilldelning

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

– Migrationsverket ska ta fram en modell (takmodell) som med beaktande av mottagandebehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning beräknar ett tak (kommuntak) för hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas
– Migrationsverket ska redogöra för vilka överväganden och antaganden som gjorts
– redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats
– takmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
– vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från Sveriges Kommuner och Regioner

– Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen.

Utredningens bedömning: Det saknas skäl att på motsvarande sätt begränsa möjligheten att tillgodose önskemål om färre nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen.

Regeringen bör ge Arbetsförmedlingen, Boverket, länsstyrelserna och Migrationsverket i uppdrag att utveckla takmodellen innan ikraftträdandet av etableringsboendelagen. Genomförandet av uppdraget bör ske i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner.

Nuvarande ordning

I det nuvarande systemet saknas möjlighet för kommunerna att ange önskemål om tilldelning av nyanlända.

Ett tak men inget golv

Av utredningens direktiv framgår att ett ökat kommunalt inflytande är ett huvudsyfte med ett nytt system för bosättning. Av direktiven framgår också att bosättningslagen infördes för att möta behoven i en situation då mottagandet snabbt ökade och att det nuvarande systemets brist på flexibilitet i förhållandet till kommunernas önskemål är särskilt påtagligt vid ett lågt mottagande.

Konsekvensen av nuvarande system är att det kan uppstå ett påtvingat mottagande även om det finns andra kommuner som vill ta emot fler nyanlända än de tilldelats enligt den nuvarande beräkningsmodellen. Det kan följaktligen ifrågasättas om det nuvarande systemet i alla delar är förenligt med principen om kommunalt självstyre.

Att möjliggöra att anvisningarna av nyanlända utan begränsningar fördelas från de kommuner som vill ha färre anvisningar till de kommuner som vill ha fler anvisningar skulle, jämfört med dagens system, innebära en väsentligt högre grad av kommunalt inflytande. Av utredningens direktiv framgår dock att en utgångspunkt för utformningen av en ny modell för fördelning bör vara att den ska

bidra till goda förutsättningar för integration. Som framgår av avsnitt 6.1.1 är det även en central utgångspunkt för utredningen att goda förutsättningarna för integration ska prioriteras vid eventuella målkonflikter.

Även om kommunerna kan antas ha en bra uppfattning om förutsättningarna för integration i den egna kommunen kan det finnas andra perspektiv som påverkar kommunens önskemål kring mottagande av nyanlända för bosättning. Tidigare erfarenheter har visat att möjligheten att få tomma lägenheter uthyrda kan vara ett motiv för kommuner att ta emot nyanlända (se avsnitt 3.1.1). Det finns också exempel på kommuner med relativt goda förutsättningar för integration som trots det inte vill ta emot nyanlända. I vissa fall kan kommuner även vilja ta emot nyanlända på grund av demografiska skäl snarare än att det föreligger goda förutsättningar för integration (se avsnitt 18.8.1).

Här uppstår sålunda en potentiell konflikt mellan målet att öka kommunernas inflytande och målet att skapa goda förutsättningar för integration. Även om inte samtliga aspekter som påverkar förutsättningarna för integration kan fångas upp av fördelningsmodellen är det utredningens uppfattning att fördelningsmodellen kommer att utgöra en bra grund för att, utifrån de givna kriterierna, bedöma de relativa förutsättningarna för integration. När hänsyn tas till kommunernas önskemål riskerar det därmed att leda till att det görs avsteg från en fördelning som endast styrs utifrån vilka förutsättningar som råder. I det nya systemet kan det med andra ord förekomma att de kommuner som anvisas inte är de som har bäst förutsättningar för integration. Frågan blir därför hur stora avsteg från fördelningsmodellens utfall som lämpligen bör godtas.

Ett sätt att motverka denna målkonflikt vore att reglera under vilka förutsättningar en kommun ska kunna önska en ökad respektive minskad tilldelning. Vid en sådan lösning skulle det endast vara möjligt att önska en annan tilldelning i de fall kommunen kan visa att fördelningsmodellen felbedömt kommunens relativa förutsättning för integration. Det är dock svårt att uttala sig om hur stora omfördelningar en sådan lösning faktiskt skulle leda till. En sådan lösning är dessutom administrativt betungande och kräver såväl att kommunerna motiverar sina önskemål som att Migrationsverket analyserar och tar ställning till om motiveringarna håller.

Enligt utredningen talar det för en lösning där kommunernas möjlighet att påverka utfallet från fördelningsmodellen begränsas genom att det fastställs ett tak för hur många fler nyanlända en kommun har möjlighet att önska (kommuntak). I denna lösning saknar det betydelse om en kommuns önskemål har sin bakgrund i att kommunen bedömer att den har bättre eller sämre relativa förutsättningar för integration än vad fördelningsmodellen visar, eller om önskemålet görs av andra skäl.

När det gäller önskemål om ett minskat mottagande anser utredningen att det alltid bör vara möjligt för kommuner att ange att de inte önskar några anvisningar överhuvudtaget. Vid önskemål om ett minskat mottagande ska det därmed inte införas någon gräns för hur stora avsteg från fördelningsmodellens utfall som ska godtas. Skälet till det är att om det föreligger förutsättningar för integration i de kommuner som önskar ett högre mottagande skulle det enligt utredningens bedömning strida mot principen om det kommunala självstyret att tvinga kommuner att mot sin vilja ta emot nyanlända. Det vill säga, om nyanlända i första hand kan anvisas till kommuner som frivilligt önskar ett ökat mottagande bör det kunna ske om det i dessa kommuner finns förutsättningar för integration. I detta sammanhang bör det även framhållas att kommunens inställning till mottagandet sannolikt påverkar förutsättningarna för integration, exempelvis genom de resurser som läggs på integrationsinsatser i syfte att få de nyanlända att stanna i kommunen. Forskning visar att positiva attityder till invandring underlättar integrationen (se avsnitt 18.2.1).

En modell för att beräkna kommuntak

Som framgår ovan är syftet med kommuntaken att lösa den potentiella konflikten mellan målet att öka kommunernas inflytande och målet att skapa goda förutsättningar för integration. Utredningen bedömer att det kommer att finnas ett behov av att kontinuerligt utvärdera kommuntakens effekter för såväl förutsättningarna för integration som kommunernas möjligheter att påverka fördelningen. Det bör därför vara möjligt att vid behov justera modellen för beräkning av kommuntaken. Det är därmed inte lämpligt att i författning fastställa hur kommuntaken ska beräknas. Eftersom kommuntaken

kommer att vara avgörande för kommunernas faktiska möjligheter att ha inflytande över hur de nyanlända fördelas bör det dock följa av etableringsboendeförordningen vilka faktorer som ska beaktas vid beräkningen. Utredningen föreslår, av skäl som följer nedan, att de faktorer som ska beaktas vid beräkningen av kommuntaken ska vara mottagningsbehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att erhålla en viss lägsta tilldelning.

Vilka förutsättningar för integration som faktiskt råder kommer, oavsett vilket fördelningsförfarande som införs att till viss del bero på det totala antalet nyanlända som har behov av anvisning. Det vill säga, vid ett högt mottagande kommer förutsättningarna för integration troligen att vara relativt sämre än vid ett lågt mottagande. Detta förhållande bör beaktas vid beräkningen av kommuntaken. Kommunernas möjligheter att ha inflytande över fördelningen bör därmed vara större vid ett lågt mottagande än vid ett högt. Bedömningen är också att det i första hand är vid ett lågt mottagande som kommuner kommer att önska en högre tilldelning än vad som följer av fördelningsmodellen. Modellen för att beräkna kommuntaken ska således utformas så att *mottagandebehovet respektive anvisningstalet* utgör en faktor som påverkar hur stora avsteg från utfallet från fördelningsmodellen som godtas. Mottagandebehovet ska utgöra en faktor vid beräkningen av det preliminära utfallet från takmodellen och anvisningstalet ska utgöra en faktor vid beräkningen av det slutliga utfallet från takmodellen (se avsnitt 8.4.4).

I fördelningsmodellen ska givna kriterier viktas så att de relativa förutsättningarna för integration avgör hur nyanlända fördelas mellan kommunerna (se avsnitt 8.4.2). Att det i vissa kommuner föreligger bättre förutsättningar för integration än i andra är något som också bör beaktas vid beräkningen av kommuntaken. Det vill säga, avstegen från den tilldelning som följer av fördelningsmodellen bör vara större för kommuner med relativt bättre förutsättningar för integration än för kommuner med relativt sämre förutsättningar för integration. Modellen för att beräkna kommuntaken ska således utformas så att *kommunens relativa förutsättningar för integration* utgör en faktor som påverkar hur stora avsteg från utfallet av fördelningsmodellen som godtas.

Vid den fördelning av nyanlända som sker med hjälp av fördelningsmodellen kan det förekomma att kommuner tilldelas endast

ett fåtal nyanlända eller inga nyanlända alls. Om endast mottagningsbehovet respektive anvisningstalet och de relativa förutsättningarna för integration beaktas vid beräkningen av kommuntaken kan det för dessa kommuner leda till att kommuntaket inte skiljer sig från utfallet från fördelningsmodellen. En sådan ordning är inte önskvärd då samtliga kommuner bör ges ett ökat inflytande över fördelningen. Samtliga kommuner bör därför ges möjlighet att önska ett lägsta antal nyanlända. Modellen för att beräkna kommuntaken ska därför utformas så att *kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning* utgör en faktor som påverkar hur stora avsteg från utfallet från fördelningsmodellen som godtas.

Modellen för beräkning av kommuntaken regleras lämpligen på samma sätt som fördelningsmodellen. Migrationsverket ska därför ta fram en takmodell som med beaktande av mottagningsbehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning beräknar ett tak för hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas (kommuntak). Migrationsverket ska redogöra för vilka överväganden och antaganden som gjorts. Redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats. Takmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov. Vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från SKR. Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna, och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen.

I avsnitt 8.4.2 bedömer utredningen att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen, Boverket, länsstyrelserna och Migrationsverket i uppdrag att utveckla fördelningsmodellen innan ikraftträdandet av etableringsboendelagen. I det uppdraget bör även ingå att utveckla takmodellen. Genomförandet av uppdraget bör ske i samråd med SKR.

Bestämmelserna om takmodellen ska införas i etableringsboendeförordningen

Utredningen bedömer inte heller i detta fall (se avsnitt 8.4.2) att det är lämpligt att myndigheternas uppgifter att delta i samråd endast följer av deras regleringsbrev då det i samtliga fall rör sig om uppgifter av återkommande karaktär. Samtliga bestämmelser om takmodellen ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 därför införas i etableringsboendeförordningen. Av etableringsboendeförordningen ska sålunda följa att

- Migrationsverket ska ta fram en modell (takmodell) som med beaktande av mottagningsbehovet respektive anvisningstalet, kommunens relativa förutsättningar för integration och kommunens möjlighet att få en viss lägsta tilldelning beräknar ett tak (kommuntak) för hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen kommunen maximalt får tilldelas
- Migrationsverket ska redogöra för vilka överväganden och antaganden som gjorts
- redogörelsen ska hållas tillgänglig på Migrationsverkets webbplats
- takmodellen ska utvärderas kontinuerligt och revideras vid behov
- vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen ska Migrationsverket samråda med Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna och Boverket samt inhämta synpunkter från SKR
- Arbetsförmedlingen, länsstyrelserna, och Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av takmodellen.

8.4.4 Justering av utfallet från fördelningsmodellen efter kommunernas önskemål

Utredningens förslag: Följande bestämmelser om justering av utfallet från fördelningsmodellen efter kommunernas önskemål ska framgå av etableringsboendeförordningen.

I avvaktan på att anvisningstalet för nästkommande år fastställs ska Migrationsverket fördela mottagningsbehovet med

hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen. Migrationsverket ska informera länsstyrelserna och kommunerna om det preliminära utfallet från fördelningsmodellen och det preliminära utfallet från takmodellen.

När anvisningstalet för nästkommande år fastställts ska Migrationsverket fördela anvisningstalet med hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen. Migrationsverket ska informera länsstyrelserna och kommunerna om det slutliga utfallet från fördelningsmodellen och det slutliga utfallet från takmodellen.

När anvisningstalet fördelats och kommuntaken beräknats ska Länsstyrelsen ge kommuner inom länet möjlighet att ange hur många nyanlända de önskar få anvisade.

En kommun som angett att den önskar få fler nyanlända anvisade än vad som ryms inom kommuntaket ska anses önska en tilldelning i nivå med kommunens kommuntak.

Kommuner som inte lämnat ett önskemål ska anses vara nöjda med tilldelningen som följer av fördelningsmodellen.

Länsstyrelserna ska sammanställa kommunernas önskemål och informera Migrationsverket.

Om anvisningstalet är större än summan av kommunernas totala önskemål ska Migrationsverket justera utfallet från fördelningsmodellen i följande steg:

1. För de kommuner som önskat fler nyanlända höjs tilldelningen av anvisningar i enlighet med önskemålen.
2. För de kommuner som angett att de är nöjda görs ingen justering.
3. Den del av anvisningstalet som kvarstår efter fördelningen enligt steg 1 och 2 ska fördelas till de kommuner som önskat färre nyanlända. Antalet nyanlända dessa kommuner tilldelas ska stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade de nyanlända mellan dessa kommuner. Ingen av dessa kommuner ska dock tilldelas färre nyanlända än vad de önskat.

Om anvisningstalet är lika med eller mindre än summan av kommunernas totala önskemål ska Migrationsverket justera utfallet från fördelningsmodellen i följande steg:

1. För de kommuner som önskat färre nyanlända sänks tilldelningen av nyanlända i enlighet med önskemålen.
2. För de kommuner som angett att de är nöjda görs ingen justering.
3. Den del av anvisningstalet som kvarstår efter fördelningen enligt punkt 1 och 2 ska fördelas till de kommuner som önskat fler nyanlända. Antalet nyanlända dessa kommuner tilldelas ska stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade de nyanlända mellan dessa kommuner. Ingen av dessa kommuner ska dock tilldelas fler nyanlända än vad de önskat.

Nuvarande ordning

I det nuvarande systemet saknas möjlighet för kommunerna att ange önskemål. Migrationsverket använder en beräkningsmodell för att ta fram ett förslag på länstal. Regeringen utgår från Migrationsverkets förslag och beslutar om länstal. Länsstyrelserna beslutar om kommuntal, antingen i enlighet med Migrationsverkets beräkningar eller efter justeringar. Se avsnitt 4.2.1 för en mer utförlig beskrivning.

Ett preliminärt och ett slutligt utfall från fördelningsmodellen

Som framgår i avsnitt 8.3.2 innebär utredningens förslag att den nuvarande ordningen där regeringen varje år beslutar om det sammanlagda antal nyanlända som får anvisas under nästkommande år ska behållas. Utredningen noterar att regeringen hittills infört ändringar i förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner först efter att regeringen beslutat om budgetpropositionen. Enligt vad utredningen erfarit beror det på att frågan om hur många kvotflyktingar Sverige ska ta emot är ambitionsstyrd och således avhängig regeringens förslag till budgetering. Detta förfarande har medfört att förordningsändringarna som fastställer hur många nyanlända som får anvisas under nästkommande år i normalfallet har utfärdats senast i mitten av oktober.[4] Under val-

[4] Se SFS 2017:913, 2018:1592, 2019:599, 2020:812, 2021:870, 2023:572 och 2024:920.

året 2022 utfärdades förordningsändringen dock så sent som den 1 december.[5]

Som framgår nedan ska det föreslagna fördelningsförfarandet utmynna i att Migrationsverket före årsskiftet beslutar om kommuntal för nästkommande år. Av de nya steg i fördelningsförfarandet som ska vidtas efter att regeringen fastställt anvisningstalet för nästkommande år bedömer utredningen att det mest tidskrävande är steget där kommunerna ska ges möjlighet att ange hur många nyanlända de önskar ta emot. När en kommun fått ta del av utfallet från fördelningsmodellen behöver frågan om önskemål om ett minskat eller ökat mottagande beredas och förankras innan besked lämnas. I de fall regeringens beslut om anvisningstalet försenas, till exempel i samband med valår, kommer kommunerna att avkrävas snabba svar. Kommunerna bör därför ges möjlighet att förbereda förankringen av önskemålen redan innan regeringen beslutar om anvisningstalet.

I avsnitt 8.3.4 föreslår utredningen att Migrationsverket, på samma sätt som i dag, ska inkomma till regeringen med en beräkning över hur många nyanlända som kommer att ha behov av anvisning till en kommun under nästkommande år. Denna beräkning av mottagningsbehovet ligger till grund för regeringens beslut om anvisningstalet och ska enligt utredningens förslag lämnas senast den 10 augusti. Sedan bosättningsregelverket infördes har regeringens beslut om antalet nyanlända som får anvisas överensstämt med Migrationsverkets beräkning av mottagningsbehovet. Det kan antas att detta förhållande kommer att gälla även i det nya systemet. I normalfallet kommer därmed det mottagningsbehov som beräknas i augusti att motsvara det anvisningstal som regeringen beslutar efter att budgetförhandlingarna slutförts.

Genom att använda fördelningsmodellen för att fördela det antal nyanlända som Migrationsverket bedömer kommer ha behov av anvisning är det därmed möjligt att redan i augusti informera kommunerna om vilken tilldelning de kan förvänta sig. Även om denna uppgift är preliminär kommer den i de flesta fall att motsvara utfallet som erhålls när anvisningstalet fördelas. Utredningen föreslår därför att Migrationsverket, i avvaktan på att anvisningstalet för nästkommande år fastställs, ska fördela mottagningsbehovet med hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av

[5] Se SFS 2022:1664.

takmodellen. Därefter ska Migrationsverket informera länsstyrelserna och kommunerna om det preliminära utfallet från fördelningsmodellen och det preliminära utfallet från takmodellen. Detta steg i förfarandet syftar endast till att kommunerna ska ges mer tid för att bereda och förankra kommande beslut om önskemål – kommunerna ska därmed inte lämna besked om önskemål i denna del av processen.

När anvisningstalet för nästkommande år fastställts av regeringen ska Migrationsverket fördela även anvisningstalet med hjälp av fördelningsmodellen och med beaktande av anvisningstalet beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen. Därefter ska Migrationsverket informera länsstyrelserna och kommunerna om det slutliga utfallet från fördelningsmodellen och det slutliga utfallet från takmodellen och förfarandet för justering ta vid.

Kommunernas önskemål ska sammanställas av länsstyrelserna

Länsstyrelserna har i uppdrag att verka för att det finns beredskap och kapacitet hos kommunerna att ta emot nyanlända. Länsstyrelserna ska även verka för regional samverkan mellan kommuner, statliga myndigheter och andra relevanta aktörer i planering, organisering och genomförande av insatser för nyanlända. Länsstyrelserna har dessutom i uppdrag att på regional och kommunal nivå följa upp kommunernas beredskap och kapacitet för mottagande av nyanlända (9 och 10 §§ förordningen [2016:1363] om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare). Länsstyrelserna har sålunda en central roll i mottagandet av nyanlända och har, enligt vad utredningen erfar, i denna roll ett i stora delar väl fungerande samarbete med kommunerna. Enligt utredningen talar det för att kommunernas önskemål ska lämnas till länsstyrelserna. Utredningen noterar även att länsstyrelserna redan i dag har en liknande roll vid fördelningen av ensamkommande barn (se avsnitt 4.2.3).

När anvisningstalet fördelats och kommuntaken beräknats ska Länsstyrelsen därför ge kommuner inom länet möjlighet att ange hur många nyanlända de önskar få anvisade. En kommun som angett att den önskar få fler nyanlända anvisade än vad som ryms inom

kommuntaket ska anses önska en tilldelning i nivå med kommunens kommuntak.

Det saknas skäl att tvinga samtliga kommuner att aktivt ta ställning till utfallet från fördelningsmodellen. För senare steg i fördelningsprocessen krävs det dock att det är möjligt att beräkna kommunernas totala önskemål. För kommuner som inte angett hur de ställer sig ska därför gälla att de vid sammanställningen av kommunernas önskemål ska anses vara nöjda med den tilldelning som följer av fördelningsmodellen.

Länsstyrelserna ska därefter sammanställa kommunernas önskemål och informera Migrationsverket.

Förfarande för justering när anvisningstalet är större än summan av kommunernas önskemål

Om anvisningstalet är större än summan av kommunernas önskemål medför det att samtliga önskemål om en ökad tilldelning[6] kommer att kunna tillgodoses. Det innebär vidare att den tilldelning som följer av fördelningsmodellen inte behöver justeras för de kommuner som är nöjda med den fördelning som följer av fördelningsmodellen.

För de kommuner som angett att de önskar en lägre tilldelning än vad som följer av fördelningsmodellen kommer det dock endast i vissa fall att vara möjligt att tillgodose önskemålen fullt ut. Som framhållits ovan är det endast möjligt att minska tilldelningen till vissa kommuner om det samtidigt finns andra kommuner som, inom ramen för sina respektive kommuntak, önskar en högre tilldelning än den som följer av fördelningsmodellen. Hur stort utrymme det finns för att kunna tillgodose önskemål om en lägre tilldelning avgörs därmed av vilka önskemål om en högre tilldelning som gjorts av andra kommuner. Det är därför svårt att förutse hur stort detta utrymme kommer att vara. Det är dock troligt att det kommer att vara vanligare med önskemål om en ökad tilldelning när anvisningstalet är litet, och att det därmed finns en tydlig korrelation mellan storleken på anvisningstalet och möjligheten att tillgodose önskemål om en lägre tilldelning.

[6] Som framgår ovan är det inte möjligt för en kommun att ange att den önskar en tilldelning som överstiger kommuntaket.

Den kvarvarande delen av anvisningstalet ska fördelas till de kommuner som önskat en lägre tilldelning. Eftersom dessa kommuners önskemål inte fullt ut kan tillgodoses ska utfallet från fördelningsmodellen ligga till grund för denna fördelning. Det innebär att den kvarvarande delen av anvisningstalet kommer att fördelas mellan dessa kommuner i förhållande till deras relativa förutsättningar för integration. Tilldelningen till dessa kommuner ska därför stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade anvisningarna mellan dessa kommuner. Om man vid denna fördelning endast utgår från utfallet från fördelningsmodellen kan det dock leda till att vissa av dessa kommuner tilldelas färre nyanlända än önskat samtidigt som andra tilldelas fler än de önskat. Så skulle till exempel vara fallet om en kommun angett att den önskar minska sin tilldelning med endast ett fåtal nyanlända. Av bestämmelsen ska därför följa att ingen av dessa kommuner ska tilldelas färre nyanlända än vad de önskat.

Förfarande för justering när anvisningstalet är lika med eller mindre än summan av kommunernas önskemål

Om anvisningstalet är lika med eller mindre än summan av kommunernas önskemål medför det att samtliga önskemål om en lägre tilldelning kommer att kunna tillgodoses. Det innebär vidare att den tilldelning som följer av fördelningsmodellen inte behöver justeras för de kommuner som är nöjda med den fördelning som följer av fördelningsmodellen.

För de kommuner som angett att de önskar en högre tilldelning än vad som följer av fördelningsmodellen kommer möjligheterna att tillgodose kommunernas önskemål att vara begränsade. Det kommer endast att vara möjligt att öka tilldelningen till dessa kommuner om det samtidigt finns andra kommuner som önskar en lägre tilldelning än den som följer av fördelningsmodellen. Hur stort utrymme det finns för att kunna tillgodose önskemål om en högre tilldelning avgörs därmed av vilka önskemål om en lägre tilldelning som gjorts av andra kommuner. Det är därför svårt att förutse hur stort detta utrymme kommer att vara. Det är dock troligt att det kommer att vara vanligare med önskemål om en lägre tilldelning när anvisningstalet är stort och att det därmed finns en tydlig kor-

relation mellan storleken på anvisningstalet och möjligheten att tillgodose önskemål om en högre tilldelning.

Den kvarvarande delen av anvisningstalet ska fördelas till de kommuner som önskat ett högre tilldelning. Eftersom dessa kommuners önskemål inte fullt ut kan tillgodoses ska utfallet från fördelningsmodellen ligga till grund för denna fördelning. Det innebär att den kvarvarande delen av anvisningstalet kommer att fördelas mellan dessa kommuner i förhållande till deras relativa förutsättningar för integration. Tilldelningen till dessa kommuner ska därför stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade anvisningarna mellan dessa kommuner. Om man vid denna fördelning endast utgår från utfallet från fördelningsmodellen kan det dock leda till att vissa av dessa kommuner tilldelas fler nyanlända än önskat samtidigt som andra tilldelas färre än de önskat. Så skulle till exempel vara fallet om en kommun angett att den önskar öka sin tilldelning med endast ett fåtal nyanlända. Av bestämmelsen ska därför följa att ingen av dessa kommuner ska tilldelas fler nyanlända än vad de önskat.

Bestämmelserna om justering av utfallet från fördelningsmodellen ska införas i etableringsboendeförordningen

Samtliga bestämmelser om justering av utfallet från fördelningsmodellen ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Följande bestämmelser ska sålunda framgå av etableringsboendeförordningen.

I avvaktan på att anvisningstalet för nästkommande år fastställs ska Migrationsverket fördela mottagningsbehovet med hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen. Migrationsverket ska informera länsstyrelserna och kommunerna om det preliminära utfallet från fördelningsmodellen och det preliminära utfallet från takmodellen.

När anvisningstalet för nästkommande år fastställts ska Migrationsverket fördela anvisningstalet med hjälp av fördelningsmodellen och beräkna kommuntaken med hjälp av takmodellen. Migrationsverket ska informera länsstyrelserna och kommunerna om det slutliga utfallet från fördelningsmodellen och det slutliga utfallet från takmodellen.

När anvisningstalet fördelats och kommuntaken beräknats ska Länsstyrelsen ge kommuner inom länet möjlighet att ange hur många nyanlända de önskar få anvisade.

En kommun som angett att den önskar få fler nyanlända anvisade än vad som ryms inom kommuntaket ska anses önska en tilldelning i nivå med kommunens kommuntak.

Kommuner som inte lämnat ett önskemål ska anses vara nöjda med tilldelningen som följer av fördelningsmodellen.

Länsstyrelserna ska sammanställa kommunernas önskemål och informera Migrationsverket.

Om anvisningstalet är större än summan av kommunernas totala önskemål ska Migrationsverket justera utfallet från fördelningsmodellen i följande steg:

1. För de kommuner som önskat fler nyanlända höjs tilldelningen av nyanlända i enlighet med önskemålen.[7]
2. För de kommuner som angett att de är nöjda görs ingen justering.
3. Den del av anvisningstalet som kvarstår efter fördelningen enligt steg 1 och 2 ska fördelas till de kommuner som önskat färre nyanlända. Antalet nyanlända dessa kommuner tilldelas ska stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade de nyanlända mellan dessa kommuner. Ingen av dessa kommuner ska dock tilldelas färre nyanlända än vad de önskat.

Om anvisningstalet är lika med eller mindre än summan av kommunernas totala önskemål ska Migrationsverket justera utfallet från fördelningsmodellen i följande steg:

1. För de kommuner som önskat färre nyanlända sänks tilldelningen av nyanlända i enlighet med önskemålen.
2. För de kommuner som angett att de är nöjda görs ingen justering.
3. Den del av anvisningstalet som kvarstår efter fördelningen enligt steg 1 och 2 ska fördelas till de kommuner som önskat fler nyanlända. Antalet nyanlända dessa kommuner tilldelas ska stå i proportion till hur fördelningsmodellen fördelade de nyanlända

[7] Som framgår ovan är det inte möjligt för en kommun att ange att den önskar en tilldelning som överstiger kommuntaket.

mellan dessa kommuner. Ingen av dessa kommuner ska dock tilldelas fler nyanlända än vad de önskat.

8.4.5 Beslut om kommuntal

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

- när utfallet från fördelningsmodellen justerats ska Migrationsverket besluta om fördelningen av anvisningstalet mellan kommunerna (kommuntal)
- kommuntalen ska beslutas i förväg för ett kalenderår i taget.

Nuvarande ordning

Efter förslag från Migrationsverket beslutar regeringen om hur de nyanlända ska fördelas mellan länen (länstal). Länsstyrelserna beslutar om hur de nyanlända, inom ramen för länstalen, ska fördelas mellan kommunerna (kommuntal). I de flesta fall beslutar länsstyrelserna om kommuntal som överensstämmer med dem som Migrationsverket tar fram i samband med att myndigheten lämnar förslag om länstal till regeringen. Se avsnitt 4.2.1 för en mer utförlig beskrivning.

Migrationsverket ska besluta om kommuntal

Som framgår i avsnitt 8.3.3 innebär utredningens förslag att det inte längre kommer att fattas beslut om länstal. Utredningens förslag innebär också att utfallet från fördelningsmodellen ska kunna justeras oberoende av länsgränserna. Dessa förslag för i sin tur med sig att det i det nya systemet inte är möjligt att, som i det nuvarande systemet, sprida ut besluten om kommuntal på de 21 länsstyrelserna. Det ska därför åligga Migrationsverket att besluta om fördelningen av anvisningstalet mellan kommunerna (kommuntal). Kommuntalen ska även i det nya systemet beslutas i förväg för ett kalenderår i taget.

Bedömningen är att den praktiska konsekvensen av att Migrationsverket tar över ansvaret för att besluta om kommuntalen är begrän-

sad. De erfarenheter som utredningen tagit del av är att länsstyrelsernas roll i beslutet om kommuntal delvis är oklar. I de flesta fall beslutar länsstyrelserna om kommuntal som överensstämmer med dem som Migrationsverket tar fram i samband med myndigheten lämnar förslag om länstal till regeringen. Möjligheten att beakta boendesituationen vid beslutet om kommuntal utnyttjas därmed vanligtvis inte. I de fall länsstyrelser avviker från kommuntalen som beräknats av Migrationsverket tycks det även vara andra förhållanden än dem som får beaktas enligt bosättningsförordningen som ligger till grund för besluten (se avsnitt 5.2.2).

I detta sammanhang bör det även framhållas att det är Migrationsverket som beslutar om motsvarigheten till kommuntal[8] vid fördelningen av de anvisningar som sker enligt LMA. Utredningens förslag leder således till en mer enhetlig reglering av myndigheternas respektive ansvarsområden i de tre anvisningssystemen.

Bestämmelserna om kommuntal ska införas i etableringsboendeförordningen

Bestämmelserna om kommuntal ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Det ska därför framgå av etableringsboendeförordningen att

- när utfallet från fördelningsmodellen justerats ska Migrationsverket besluta om fördelningen av anvisningstalet mellan kommunerna (kommuntal)
- kommuntalen ska beslutas i förväg för ett kalenderår i taget.

8.4.6 Revidering av kommuntal

Utredningens förslag: Följande bestämmelser om revidering av kommuntal ska framgå av etableringsboendeförordningen.

Om anvisningstalet revideras under innevarande kalenderår ska Migrationsverket besluta om reviderade kommuntal. Om anvisningstalet höjts ska samma bestämmelser som vid fördel-

[8] Vid förfarandet för fördelning av tillfälligt skyddsbehövande används termen fördelningstal och vid förfarandet för fördelning av ensamkommande barn används termen anvisningsandelar (se avsnitt 4.2.2 och 4.2.3).

ningen av det ursprungliga anvisningstalet tillämpas för att fördela höjningen. Om anvisningstalet sänkts ska Migrationsverket besluta om en proportionerlig sänkning av gällande kommuntal när så är möjligt.

Kommuner ska sinsemellan få ingå överenskommelser om att revidera sina kommuntal under innevarande år. Reviderade kommuntal ska inte få överskrida respektive kommuns kommuntak och ska sammanlagt motsvara de beslutade kommuntalen. Länsstyrelsen ska informera Migrationsverket om överenskommelser som sluts mellan kommuner inom länet. Om överenskommelser slutits mellan kommuner i olika län ska respektive länsstyrelse informera Migrationsverket. Migrationsverket ska besluta om de reviderade kommuntalen.

Nuvarande ordning

Kommuntalen får revideras om regeringen reviderar länstalen under innevarande kalenderår. Om länstalen sänks under innevarande kalenderår får kommunernas planering för ett tidigare beslutat högre mottagande beaktas vid fastställandet av nya kommuntal. Kommuntalen får även revideras under innevarande kalenderår efter överenskommelse mellan kommuner inom länet eller närliggande kommuner, under förutsättning att kommuntalen sammantaget inte blir lägre än länstalet. Se avsnitt 4.2.1 för en mer utförlig beskrivning.

Kommuntalen ska revideras om anvisningstalet revideras

Som framgår i avsnitt 8.3.4 ska Migrationsverket ta fram en ny beräkning av mottagandebehovet om det kan finnas skäl att ändra anvisningstalet. Utredningen bedömer att det i normalfallet endast kommer att finnas skäl att under innevarande kalenderår ändra anvisningstalet vid ett ökat mottagningsbehov. Skälet till det är att Migrationsverket kan hantera ett minskat mottagningsbehov inom ramen för beslutade kommuntal medan det motsatta gäller vid ett ökat mottagningsbehov. Det kan dock inte uteslutas att det kan uppstå situationer då det finns skäl att även sänka anvisningstalet under innevarande kalenderår. Eftersom summan av de beslutade

kommuntalen alltid ska motsvara anvisningstalet måste Migrationsverket besluta om reviderade kommuntal om regeringen beslutar att revidera anvisningstalet under innevarande kalenderår.

De skäl som ligger till grund för det föreslagna förfarandet för fördelning av det ursprungliga anvisningstalet (se avsnitt 8.4.2–4) är giltiga även vid fördelningen av de tillkommande antal nyanlända som ska fördelas efter att anvisningstalet höjts. Samma fördelningsförfarande ska därför tillämpas när kommuntalen behöver revideras till följd av att anvisningstalet höjts under innevarande kalenderår. Det är dock tillräckligt att höjningen av anvisningstalet fördelas. Efter att höjningen fördelats kan utfallet från fördelningsmodellen adderas till tidigare beslutade kommuntal, och därefter kan Migrationsverket fatta beslut om de reviderade kommuntalen. Detta förfarande medger således att Migrationsverket kan fortsätta att anvisa nyanlända inom ramen för de ursprungliga kommuntalen i avvaktan på att fördelningsförfarandet för höjningen fullgörs.

Om anvisningstalet sänkts behöver något nytt fördelningsförfarande inte genomföras, det är tillräckligt att Migrationsverket beslutar om en proportionerlig sänkning av gällande kommuntal. Det kan dock förhålla sig så att det inte är möjligt att besluta om en proportionerlig sänkning av vissa kommuners kommuntal. Så är fallet om en kommun redan innan anvisningstalet reviderades anvisats så många nyanlända att en proportionerlig sänkning skulle medföra att det reviderade kommuntalet skulle vara överskridet redan när Migrationsverket beslutar om revidering. En proportionerlig sänkning ska därför endast göras när så är möjligt.

Kommuntalen ska även kunna revideras i vissa ytterligare fall

Av utredningens direktiv följer att utredningen ska analysera och föreslå hur förutsättningarna för regionalt samarbete eller samarbete mellan enskilda kommuner kan förbättras jämfört med i dag.

I det nuvarande systemet är det möjligt att revidera kommuntalen under innevarande kalenderår om det föreligger en överenskommelse mellan kommuner inom länet eller närliggande kommuner. En sådan revidering får dock endast ske om kommuntalen sammantaget inte blir lägre än länstalet. Alla omfördelningar mellan angränsande kommuner i olika län ska därmed vara ett nollsummespel.

I praktiken innebär denna begränsning att det i första hand är kommuner inom samma län som efter överenskommelser om samarbete har möjlighet att påverka sina kommuntal. Enligt vad utredningen erfarit är det mycket ovanligt att det sker revideringar av kommuntalen i det nuvarande systemet.

I det system som utredningen föreslår ovan finns inga länstal och vid fördelningsförfarandet kan kommunernas önskemål därmed tillgodoses utan att begränsas av länsgränser. Som framgår av avsnitt 8.4.4 kommer det trots det inte alltid att vara möjligt att tillgodose kommunernas önskemål fullt ut.

I de fall kommunernas önskemål kan tillgodoses bedömer utredningen att det nya fördelningsförfarandet troligen leder till att behovet av samarbeten mellan kommuner minskar. Ett fortsatt behov av samarbete kan dock föreligga när det vid fördelningsförfarandet inte är möjligt att tillgodose kommunernas önskemål fullt ut. Om så är fallet kan det till exempel finnas intresse från två kommuner att effektivisera sitt mottagande genom att ta ansvar för bosättningen av nyanlända vartannat år.

Om två eller flera kommuner, efter att kommuntalen beslutats av Migrationsverket, kommer överens om en omfördelning bör det därför vara möjligt att i vissa fall revidera kommuntalen under innevarande kalenderår. De skäl som ligger till grund för förslaget om införandet av kommuntak i fördelningsförfarandet (se avsnitt 8.4.3) är giltiga även i de fall omfördelningar sker efter överenskommelser mellan enskilda kommuner. Reviderade kommuntal ska därför inte få överskrida respektive kommuns kommuntak. Enligt utredningen är det tillräckligt att begränsa möjligheten till omfördelningar med hjälp av kommuntaken. Till skillnad mot dagens system kommer det därmed att vara möjligt för kommuner att komma överens om omfördelningar även om de inte tillhör samma län eller är närliggande varandra. Utredningen bedömer att detta ökar det kommunala inflytandet, flexibiliteten och möjligheterna till regionalt samarbete.

Som framgår i avsnitt 8.4.4 föreslår utredningen att länsstyrelserna ska ansvara för att sammanställa och informera Migrationsverket om kommunernas önskemål. Det är därför lämpligt att länsstyrelserna ges motsvarande centrala roll vid revideringar av kommuntalen efter överenskommelse mellan kommuner. Länsstyrelsen ska därför ansvara för att informera Migrationsverket

om överenskommelser som slutits av kommuner inom länet. Om överenskommelsen slutits mellan kommuner i olika län ska respektive länsstyrelse därför informera Migrationsverket. Migrationsverket ska därefter besluta om de reviderade kommuntalen för de berörda kommunerna.

Bestämmelserna om revidering av kommuntal ska införas i etableringsboendeförordningen

Bestämmelserna om revidering av kommuntal ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Följande bestämmelser om revidering av kommuntal ska därför framgå av etableringsboendeförordningen.

Om anvisningstalet revideras under innevarande kalenderår ska Migrationsverket besluta om reviderade kommuntal. Om anvisningstalet höjts ska samma bestämmelser som vid fördelningen av det ursprungliga anvisningstalet tillämpas för att fördela höjningen. Om anvisningstalet sänkts ska Migrationsverket besluta om en proportionerlig sänkning av gällande kommuntal när så är möjligt.

Kommuner ska sinsemellan få ingå överenskommelser om att revidera sina kommuntal under innevarande år. Reviderade kommuntal ska inte få överskrida respektive kommuns kommuntak och ska sammanlagt motsvara de beslutade kommuntalen. Länsstyrelsen ska informera Migrationsverket om överenskommelser som sluts mellan kommuner inom länet. Om överenskommelser slutits mellan kommuner i olika län ska respektive länsstyrelse informera Migrationsverket. Migrationsverket ska besluta om de reviderade kommuntalen.

8.4.7 Fördelningen av kvotflyktingar ska inte särregleras

Utredningens bedömning: Det saknas skäl att föreslå ett delvis annat förfarande för att fastställa fördelningen av kvotflyktingar.

I utredningens direktiv framhålls att mottagandet av kvotflyktingar skiljer sig från mottagandet av övriga nyanlända eftersom de tas emot direkt i kommunerna. Mot bakgrund av syftet att det kommunala

inflytandet över mottagandet av nyanlända ska öka, ska utredningen analysera om det är ändamålsenligt med ett delvis annat förfarande för att fastställa fördelningen av kvotflyktingar.

Utredningen kan i detta sammanhang konstatera att det i dag finns tre olika förfarande för att fördela anvisningar av utlänningar till kommunerna (se avsnitt 4.1). Utredningen har också erfarit att flera aktörer anser att det inte är tydligt varför dessa förfaranden i väsentliga delar skiljer sig åt.

Med det system för fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner som utredningen föreslagit ovan begränsas kommunernas inflytande endast av kommuntaken och av andra kommuners önskemål. Det vill säga, önskemål om ett ökat mottagande tillgodoses om de inte överstiger kommuntaken och under förutsättning att det samtidigt finns kommuner som önskar ett lägre mottagande. För att önskemål om ett lägre mottagande ska kunna tillgodoses krävs det endast att det samtidigt finns kommuner som i motsvarande omfattning önskar öka sitt mottagande.

Utredningen anser att de resonemang som ligger till grund för införandet av kommuntaken är giltiga även vid beaktande av att kvotflyktingar tas emot direkt i kommunerna. Det förhåller sig vidare så att det kommunala inflytandet totalt sett inte skulle öka om en kommun ges ökat inflytande på bekostnad av ett minskat inflytande för en annan kommun.

Vid en sammantagen bedömning finner utredningen därmed att det mot bakgrund av syftet att öka det kommunala inflytandet saknas skäl att föreslå ett delvis annat förfarande för att fastställa fördelningen av kvotflyktingar.

8.4.8 Samordning med fördelningen av anvisningar enligt LMA

Utredningens bedömning: Med de begränsningar som följer av utredningens direktiv saknas möjlighet att föreslå ytterligare åtgärder som kan öka samordningen av förfarandena för fördelning av anvisningar i de tre systemen.

I utredningens direktiv anges att det för att skapa goda planeringsförutsättningar för kommunerna finns anledning att analysera i

vilken utsträckning det finns behov av att samordna förfarandet för fördelningen för bosättning med förfarandet för fördelningen av anvisningar av ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet.

Som framgår av avsnitt 4.2 och 4.3 finns det såväl skillnader som likheter mellan det tre existerande anvisningssystemen. Det gäller både avseende vilka aktörer som är involverade i besluten om fördelning, som vilka kriterier som beaktas. Ytterligare en skillnad är att fördelningen för ensamkommande barn sker genom andelar och enligt bosättningslagen fördelas antal. Utredningen kan konstatera att om det förslag som lämnas i detta betänkande genomförs kommer det att leda till att olikheterna mellan anvisningsförfarandena ökar snarare än minskar. Med utredningens förslag ökar till exempel kommunernas inflytande över fördelningen av anvisningar av nyanlända på ett sätt som saknar motsvarighet i de andra två anvisningssystemen. Utredningens förslag innebär även ytterligare skillnader när det gäller vilka kriterier som ska beaktas vid fördelningen av nyanlända.

Det ingår dock inte i utredningens uppdrag att se över anvisningssystemen som regleras i LMA. Även om utredningen kan se att det kan finnas fördelar med att ersätta de tre anvisningssystemen med ett mer samordnat system ligger det således utanför utredningens uppdrag att lämna sådana förslag. Utredningen kan därför endast överväga åtgärder som medför att anvisningar enligt den föreslagna etableringsboendelagen kan samordnas med de existerande anvisningssystemen som regleras i LMA.

Redan i dag gäller att det vid fördelningen av nyanlända mellan kommunerna ska tas hänsyn till kommunernas sammantagna mottagande av ensamkommande barn och omfattningen av utlänningar med tillfälligt skydd som vistas i kommunen (7 § bosättningslagen och 4 a § bosättningsförordningen). Enligt utredningens förslag i avsnitt 8.1 ska dessa kriterier beaktas även i det nya systemet. I dag ska hänsyn även tas till att anvisningar av utlänningar som har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL i första hand ska avse samma kommun som den nyanlände bor i. I avsitt 7.3.5, 10.2 och 10.3 lämnar utredningen förslag som innebär en ökad samordning med anvisningsförfarandet i LMA när det gäller denna grupp av nyanlända. I korthet innebär dessa förslag att nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som omfattats av en anvisning enligt LMA inte

anvisas en andra gång enligt etableringsboendelagen. I samband med att de upphör att omfattas av LMA får de i stället automatiskt en rätt till etableringsboende i den kommun som tagit emot dem efter en anvisning enligt LMA. Med de begränsningar som följer av utredningens direktiv har utredningen inte identifierat några ytterligare åtgärder som kan öka samordningen av förfarandena för fördelning av anvisningar i de tre systemen.

I detta sammanhang bör det även framhållas att länsstyrelserna sedan 2023 samordnat arbetet med fördelningsförfarandena i de tre systemen (se avsnitt 5.2.1). Utredningen bedömer att detta initiativ ger kommunerna en bättre helhetsbild över det totala mottagandet vilket torde bidra till att planeringsförutsättningarna förbättrats. Det är också värt att notera att ovanstående förslag som gör det möjligt att revidera kommuntal när det finns en överenskommelse, potentiellt kan användas för att samordna mottagandet av nyanlända med mottagandet av ensamkommande barn. Detta då länsstyrelserna ska föra en dialog med kommunerna och möjliggöra omfördelning inom länet av anvisningsandelar för ensamkommande barn innan dessa fastställs av Migrationsverket (se avsnitt 4.2.3). I teorin är det således möjligt för en kommun att ta ett ökat ansvar för mottagandet av ensamkommande barn i utbyte mot att en annan kommun åtar sig att ta ett större ansvar för mottagandet av nyanlända. Även om processerna för att fördela anvisningar enligt de två anvisningssystemen sker parallellt sker omfördelningar vid olika steg. Fördelningen av anvisningar av ensamkommande barn kan ske innan Migrationsverkets beslut om anvisningsandelar medan omfördelningar av anvisningar av nyanlända kan ske genom en revidering först efter att Migrationsverket beslutat om kommuntal. För att utnyttja denna möjlighet till samordning mellan anvisningssystemen krävs det därför att kommunernas överenskommelse sluts innan de har information om hur många nyanlända de ska ta emot nästkommande år. Det är därför tveksamt om denna möjlighet till samordning kommer att kunna nyttjas.

9 Anvisningsförfarandet

9.1 Beslut om anvisning

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att

- en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ
- Migrationsverket får besluta om anvisning i enskilda fall
- regeringen får meddela föreskrifter om förfarandet för anvisningar till kommuner.

9.1.1 Nuvarande ordning

Migrationsverket får inom ramen för kommuntalen besluta om anvisning i enskilda fall. En kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ för bosättning i kommunen. Se avsnitt 4.3.1 för en mer utförlig beskrivning.

9.1.2 Migrationsverket beslutar vilken kommun som är skyldig att ta emot en nyanländ

Av utredningens direktiv framgår att det inte ingår i utredningens uppdrag att överväga någon förändring av vilken myndighet som ges i uppdrag att ansvara för att i enskilda fall besluta om anvisning. Av direktiven framgår även att regeringen bedömer att det, för att ett system med större kommunalt inflytande ska kunna fungera effektivt och vara långsiktigt hållbart, är nödvändigt att kommunerna är skyldiga att efter anvisning ta emot en nyanländ.

Utredningen har därför inte övervägt några förändringar i dessa delar. På samma sätt som i dag ska därför gälla att Migrationsverket får besluta om anvisning i enskilda fall samt att en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ. Till skillnad mot i dag ska detta dock följa direkt av lagen. Skälet till det är att Migrationsverkets rätt att i enskilda fall besluta om anvisningar i de två anvisningsförfarandena som regleras i LMA följer direkt av den lagen. Det är därför lämpligt att riksdagen på motsvarande sätt direkt i etableringsboendelagen pekar ut Migrationsverket som den myndighet som i enskilda fall ges rätt att besluta om anvisning. En anpassning ska också göras av bestämmelsen om kommunens skyldighet att efter anvisning ta emot en nyanländ. I etableringsboendelagen kommer kommunens ansvar för att ordna ett boende inom kommunen att regleras i en egen bestämmelse (se 10 § etableringsboendelagen). För att undvika dubbelreglering ska lokutionen *för bosättning i kommunen* därför inte överföras till etableringsboendelagen.

Utredningen har i avsnitt 7.2 bedömt att bestämmelserna om förfarandet för anvisning till kommuner måste meddelas i lag eller ha stöd i lag. I det avsnittet framgår även att utredningen anser att det är lämpligt att de detaljerade bestämmelser som krävs för att reglera anvisningsförfarandet meddelas genom förordning. Av etableringsboendelagen ska därför framgå att regeringen får meddela föreskrifter om förfarandet för anvisningar till kommuner.

9.2 Möjlighet att beakta barnets bästa

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att kommuntalen får överskridas endast om det är nödvändigt för att kunna beakta barnets bästa.

9.2.1 Nuvarande ordning

I det nuvarande systemet saknas möjlighet att överskrida de beslutade kommuntalen. För att en familjeåterförening ska kunna ske när det saknas utrymme inom beslutat kommuntal krävs det därför att det är möjligt att omfördela inom ett län och att länsstyrelsen beslutar om nya kommuntal.

9.2.2 Kommuntalen får överskridas om det är nödvändigt för att beakta barnets bästa

Sverige har ratificerat FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) och barnkonventionen har även inkorporerats i svensk rätt och gäller som svensk lag (lagen [2018:1197] om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter). Av artikel 3.1 i barnkonventionen följer att det vid alla åtgärder som rör barn åligger myndigheter att i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Av artikel 4 i barnkonventionen följer bland annat att konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i barnkonventionen. Det senare är något som också följer av den av riksdagen godkända strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige där det framgår att all lagstiftning ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen (prop. 2009/10:232, s. 12). Det bör därmed säkerställas att de föreslagna författningarna överensstämmer med barnkonventionen.

Riksrevisionen (2021, s. 55) framhåller i en rapport att det uppstått ett fåtal situationer där ensamkommande barn som är kvotflyktingar inte har blivit anvisade till den kommun där barnet har anknytning. I vissa fall har det dessutom handlat om barn som av UNHCR tagits ut till Sverige på grund av att de har anknytningspersoner här i landet. Enligt rapporten har det även förekommit situationer när det inte varit möjligt att återförena föräldrar med ett barn som tidigare anlänt till Sverige som ensamkommande kvotflykting eller ensamkommande asylsökande. Med anledning av Riksrevisionens rapport har regeringen angett att det finns anledning att se över hur möjligheten för Migrationsverket att ta hänsyn till barnets bästa vid beslut om anvisning kan stärkas (skr. 2021/22:191) och Migrationsverket (2021a) har i en hemställan lämnat förslag på ändringar i bosättningslagen.

Skälet till att dessa situationer uppstått är att det i bosättningsförordningen regleras att Migrationsverket endast får anvisa inom ramen för beslutade kommuntal. När det saknas utrymme inom kommuntalet krävs det således att det är möjligt att efter en överenskommelse mellan kommuner revidera kommuntalen i enlighet med 7 § bosättningsförordningen. När det inte är möjligt att nå en sådan överenskommelse kan en tillämpning av bosättningsförordningens

bestämmelser således leda till att Migrationsverkets möjligheter att beakta barnets bästa begränsas.

Utredningen kan konstatera att det krävs kompletterande åtgärder för att säkerställa att motsvarande situationer inte ska kunna uppstå vid anvisningsbeslut enligt den föreslagna etableringsboendeförordningen. Som framgår ovan ska all lagstiftning utformas i överensstämmelse med barnkonventionen. Att Migrationsverket vid en konflikt mellan den genom lag inkorporerade barnkonventionen och en förordning i det enskilda fallet ska tillämpa barnkonventionen är sålunda inte tillräckligt.[1]

Bestämmelserna om möjligheten att beakta barnets bästa ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Av etableringsboendeförordningen ska därför framgå att kommuntalen får överskridas om det är nödvändig för att kunna beakta barnets bästa.

I avsnitt 8.4.2 har utredningen lämnat förslag som innebär att om kommuntal överskridits ska antalet nyanlända som fördelas till berörda kommuner med hjälp av fördelningsmodellen så snart som möjligt minskas med det antal som motsvarar överskridandet. När det i ett enskilt fall är nödvändigt att överskrida ett kommuntal för att kunna beakta barnets bästa kan den berörda kommunen därmed kompenseras med ett lägre kommuntal följande år.[2]

9.3 Avbrutna anvisningar

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att om en anvisning avbryts efter att den nyanlände angett att den inte önskar omfattas av en beslutad anvisning får Migrationsverket senast under det närmast följande kalenderåret besluta att, inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet, ersätta anvisningen med en anvisning som omfattar en annan nyanländ.

[1] Att en författning av högre konstitutionell valör har företräde framför en författning av lägre valör följer av den formella lagkraftens princip som kommer till uttryck i 8 kap. 18 § regeringsformen.
[2] En förutsättning för att en sådan kompensation ska vara möjlig är dock att det antal nyanlända som fördelas till den berörda kommunen med hjälp av fördelningsmodellen inte är noll.

9.3.1 Nuvarande ordning

Om en anvisning avbryts på grund av att en nyanländ inte utnyttjar anvisningen får Migrationsverket senast under det närmast följande kalenderåret besluta att, inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet, ersätta anvisningen med en anvisning som omfattar en annan nyanländ. Se avsnitt 4.3.1 för en mer utförlig beskrivning.

9.3.2 Avbrutna anvisningar får ersättas med en anvisning som omfattar en annan nyanländ

När mottagningsbehovet beräknas tar Migrationsverket hänsyn till att en viss andel av de nyanlända som omfattas av anvisningsbeslut kommer att avbryta bosättningsprocessen. För att Migrationsverket ska kunna anvisa det antal nyanlända som följer av det anvisningstal som regeringen beslutat krävs det att en avbruten anvisning kan ersättas med en annan anvisning inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet. Utan en sådan möjlighet finns det även en risk att kommuner får ta emot färre nyanlända än de önskat.

Sedan bosättningslagen trädde i kraft har inte avbrutna anvisningar haft någon systempåverkan. Anledningen till det är dels att kommuntalen inte har nyttjats fullt ut,[3] dels att antalet avbrott har varit få. Dessa förutsättningar kan dock komma att ändras, exempelvis om antalet nyanlända som får omfattas av en anvisning ökar eller om andelen som avbryter bosättningen efter beslut om anvisning ökar. Utredningen anser därför att nuvarande ordning ska behållas.

En anpassning ska dock göras med anledning av införandet av rätten till etableringsboende. I avsnitt 10.3 och 10.4 framgår att en nyanländ som omfattats av en anvisning till en kommun erhåller en rätt till etableringsboende i anvisningskommunen även i de fall den nyanlände väljer att initialt ordna ett eget boende i eller utanför anvisningskommunen. Det vill säga, den nyanlände erhåller en rätt till etableringsboende även i de fall rätten till etableringsboende inte nyttjas direkt. Den nuvarande bestämmelsen om avbrutna anvis-

[3] Med undantag för det uppdaterade kommuntalen under 2024, i vilka även utlänningar med tillfälligt skydd ingick.

ningar behöver därför preciseras för att endast omfatta de fall då en nyanländ efter ett beslut om anvisning angett att den inte önskar omfattas av den beslutade anvisningen.

Bestämmelserna om avbrutna anvisningar ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Av etableringsboendeförordningen ska därför framgå att om en anvisning avbryts efter att den nyanlände angett att den inte önskar omfattas av en beslutad anvisning får Migrationsverket senast under det närmast följande kalenderåret besluta att, inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet, ersätta anvisningen med en anvisning som omfattar en annan nyanländ.

9.4 Fördelning av anvisningar under året

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Migrationsverket för varje år ska ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året.

Om anvisningstalet och kommuntalen reviderats under innevarande kalenderår ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under resten av året.

Om kommuntal reviderats efter en överenskommelse mellan kommuner ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som de berörda kommunerna kommer att få anvisade per månad under året.

9.4.1 Nuvarande ordning

I nuvarande system har ingen myndighet i uppdrag att lämna en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året.

9.4.2 Migrationsverket ska ta fram en prognos över mottagandet per kommun

En förutsättning för att kommunerna ska få goda planeringsförutsättningar är att de har information om när mottagandet av nyanlända ska ske. Migrationsverket har sedan bosättningslagen infördes, på eget initiativ, tagit fram en års- och månadsplanering för kommunernas mottagande (se avsnitt 5.3.1). Planeringen är inte bindande men Migrationsverket försöker hålla sig till den.

Utredningen har erfarit att flera kommuner anser att Migrationsverket inte följer planeringen fullt ut. Migrationsverket menar att de alltid för en dialog med kommunerna innan de gör avsteg från planeringen. Utredningen har också erfarit att kommunerna i flera fall önskar att mottagandet ska ske specifika tider på året, exempelvis att mottagandet av barnfamiljer sker vid skolstarter. Flera kommuner har också efterfrågat möjligheten att få inflytande över vilka de tar emot. Kommuner kan till exempel föredra personer som talar vissa språk, ensamstående, familjer, eller kvotflyktingar (se avsnitt 5.3.3).

Utredningen har därför övervägt att ge Migrationsverket i uppdrag att ta hänsyn till enskilda kommuners önskemål och följa planeringen i större utsträckning. Migrationsverket har dock som övergripande mål att korta tiden i mottagningssystemet (regleringsbrevet för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket). Handläggningen av såväl asylärenden som anvisningsbeslut bör därmed kunna ske så snabbt som möjligt. Ett uppdrag som innebär att Migrationsverket ska bedriva ett matchningsarbete och beakta särskilda önskemål samtidigt som planeringen ska följas i större utsträckning kan dessutom leda till en suboptimering i mottagningssystemet då Migrationsverkets anvisningsprocess riskerar att bli mindre effektiv. En sådan uppgift skulle också vara svår att upprätthålla i en situation då många anvisningar behöver ske på kort tid.

Utredningen noterar även att Migrationsverket redan i dag arbetar med olika matchningskriterier för att förbättra förutsättningarna för ett bra mottagande (se avsnitt 5.3.2). Arbetet med matchning utförs av en särskild sektion på myndigheten. Denna sektion har enligt Migrationsverket mycket god kunskap om kommunernas förutsättningar att ta emot de nyanlända. Migrationsverket uppger att de har dialog med kommunerna om bland annat önskemål och

försöker att tillgodose dessa när det är möjligt, vilket bidrar till bättre förutsättningar för kommunerna. Migrationsverket bedömer även att det matchningsarbete som bedrivs i dag leder till ökad legitimitet för systemet bland kommunerna.

Vid en sammantagen bedömning anser utredningen att det är mest ändamålsenligt att behålla den nuvarande flexibiliteten. Det är dock tydligt att årsplaneringen bidrar till bättre planeringsförutsättningar för såväl Migrationsverket som kommunerna och i förlängningen ett effektivare bosättningssystem. Migrationsverket ska därför vara skyldigt att beräkna hur anvisningarna kommer att fördelas under året.

Utredningen noterar dock att den årsplanering som Migrationsverket tar fram i dag egentligen är mer av en uppskattning av hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året. Begreppet *planering* kan därför vara missvisande då det ger intrycket av att Migrationsverket i större utsträckning än vad som är möjligt kan påverka utfallet. Det kan också noteras att det tidigare år, när kvotflyktingarna utgjorde en större andel av de nyanlända som omfattades av anvisning, var lättare för Migrationsverket att uppskatta när ett mottagande skulle ske. Senaste året har dock antalet, och andelen, kvotflyktingar minskat, vilket gjort planeringen svårare.

För att säkerställa goda planeringsförutsättningar för kommunerna ska Migrationsverket därför ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året. Migrationsverket bör informera kommunerna om prognosen, och kan i samråd med kommunerna anpassa prognosen om det finns skäl för det.

Om anvisningstalet och kommuntalen reviderats under innevarande kalenderår (se avsnitt 8.4.6) ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under resten av året.

Om kommuntal reviderats efter en överenskommelse mellan kommuner (se avsnitt 8.4.6) ska Migrationsverket ta fram en reviderad prognos över hur många nyanlända som de berörda kommunerna kommer att få anvisade per månad under året.

Bestämmelserna om dessa prognoser för fördelningen av anvisningar under året ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen.

9.5 Förtur i anvisningsförfarandet

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

- beslutet om anvisning ska fattas så snart som möjligt om en nyanländ har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen som kan ligga till grund för folkbokföring
- ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar.

9.5.1 Nuvarande ordning

Om en nyanländ har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som kan ligga till grund för folkbokföring, ska beslutet om anvisning fattas så snart som möjligt. Se avsnitt 4.3.1 för en mer utförlig beskrivning.

9.5.2 Ärenden som ska ha förtur

Ärenden som avser nyanlända som har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som kan ligga till grund för folkbokföring[4] behöver även fortsättningsvis prioriteras. Nyanlända som har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL upphör att omfattas av LMA när de folkbokförs och har då inte längre rätt till bistånd enligt den lagen.[5] För dessa nyanlända gäller således att de behöver anvisas så snart de omfattas av etableringsboendelagen och innan de folkbokförs och därmed inte längre omfattas av LMA. Det vill säga, ett beslut om anvisning bör fattas så snart deras uppehållstillstånd kan ligga till grund för folkbokföring. Om så inte sker uppstår ett glapp mellan asylboendet (som den nyanlände har rätt till så länge den nyanlände omfattas av LMA) och etableringsboendet (som tillhandahålls efter anvisning enligt etableringsboenderegelverket).

Barn som genomgått en asylprocess eller vistats i ett flyktingläger är på många sätt särskilt utsatta, och det är därför viktigt att

[4] Nyanlända med tillfälligt skydd.
[5] För nyanlända som beviljats andra typer av uppehållstillstånd kvarstår däremot rätten till bistånd enligt LMA så länge de inte anvisats eller kunnat utnyttja en anvisad plats i en kommun (8 § andra stycket LMA).

tiden mellan uppehållstillstånd och mottagandet i en kommun inte blir onödigt lång. Andelen barn som tagits emot efter anvisning har varierat något under åren. Under perioden 2017–2023 var i genomsnitt 40 procent barn (se avsnitt 3.2).

Utredningen noterar att regeringen de senaste åren har gett Migrationsverket i uppdrag att vid arbetet med att korta vistelsetiderna i mottagandet särskilt prioritera ensamkommande barn.[6] Utredningen anser att det finns skäl att prioritera barnen även vid handläggningen av ärenden om anvisning enligt etableringsboendeförordningen.

Bestämmelserna om förtur vid anvisning ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Det ska därför följa av etableringsboendeförordningen att

- beslutet om anvisning ska fattas så snart som möjligt om en nyanländ har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen som kan ligga till grund för folkbokföring
- ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar.

Bestämmelsen om att barn ska ha förtur vid anvisningar kommer att vara tillämplig dels vid anvisningar som omfattar ensamkommande barn med uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL, dels vid anvisningar som omfattar barn som ingår i samma hushåll som andra nyanlända som omfattas av samma anvisning.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

[6] Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Migrationsverket och Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Migrationsverket.

9.6 Tidsfrister för mottagande

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att

- det i beslutet om anvisning ska anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ
- den tidpunkt för kommunens mottagande som anges i beslutet om anvisning inte får sättas senare än två månader från tidpunkten för beslutet
- Migrationsverket får besluta om en längre tidsfrist om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen
- den nyanlände i stället ska tas emot omgående efter den tidpunkt då den nyanlände upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen.

9.6.1 Nuvarande ordning

I beslutet om anvisning ska det anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ för bosättning. Den tidpunkt för kommunens mottagande som anges i beslutet om anvisning får inte sättas senare än två månader från tidpunkten för beslutet. Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd som kvotflykting får Migrationsverket besluta om en längre tidsfrist.

Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, ska den nyanlände i stället tas emot omgående efter den tidpunkt då den nyanlände upphörde att omfattas av LMA. Se avsnitt 4.3.1 för en mer utförlig beskrivning.

9.6.2 Nuvarande tidsfrister ska behållas

För de nyanlända som bott på ett asylboende har andelen som tagits emot av en kommun inom två månader från anvisningsbeslutet generellt sett minskat något de senaste åren. För de som

beviljats uppehållstillstånd som kvotflykting har andelen varierat (se avsnitt 5.3.6).[7] För nyanlända som bott på ett asylboende följs i många fall inte den reglerade tidsfristen på två månader. Detta är problematiskt då en längre väntan på att få påbörja etableringsinsatser fördröjer integrationsprocessen. En förlängd vistelse på ett asylboende medför också kostnader för staten. Tiden mellan anvisning och mottagande bör således inte vara längre än nödvändig. Även om den reglerade tidsfristen inte alltid efterföljs tycks den dock ha en normerande effekt då få ärenden överskrider tre månaders väntetid mellan anvisningsbeslut och kommunmottagning. Utredningen anser därför att det även fortsättningsvis bör regleras en tidsfrist från anvisning till planerat mottagande. Även om det är viktigt att mottagandet sker snabbt är det rimligt att kommunerna får tid att förbereda mottagandet och säkerställa att det finns ett tillgängligt etableringsboende. Utredningen anser därför att den nuvarande tidsfristen även fortsättningsvis bör gälla för de nyanlända som bor på ett asylboende.

Processen mellan anvisning och mottagande för kvotflyktingar skiljer sig åt från processen för de nyanlända som redan vistas i Sverige vid anvisningen. Exempelvis ska överföringen till Sverige planeras och genomförs innan personen kan bli mottagen av en kommun. Då processen mellan anvisning och mottagande kan påverkas av andra faktorer än kommunens förmåga att motta den nyanlände ska möjligheten att besluta om en längre tidsfrist för kvotflyktingar kvarstå.

När det gäller nyanlända som har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som kan ligga till grund för folkbokföring ska Migrationsverket besluta om anvisning så snart som möjligt (se avsnitt 9.5.2). Som framgår i det avsnittet är skälet till att dessa ärenden ska prioriteras att det annars riskerar att uppstå ett glapp mellan den nyanländes rätt till logi enligt LMA och rätten till etableringsboende enligt etableringsboenderegelverket. Enligt den nu gällande bestämmelsen i bosättningsförordningen (10 § andra stycket) ska dessa nyanlända, efter beslut om anvisning, tas emot omgående efter den tidpunkt då personen upphörde att omfattas av LMA. Även denna bestämmelse syftar till att undvika att det

[7] För nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL saknas det uppföljning av ledtider. Detta beror på att anvisningar enligt denna reglering påbörjades först under hösten 2024. Det saknas således tillräckligt underlag för att utredningen ska kunna analysera genomförandet.

uppstår ett glapp mellan de båda regelverken, och den ska därför behållas.

Bestämmelserna om tidsfrister för mottagande ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Det ska därför framgå av etableringsboendeförordningen att

- det i beslutet om anvisning ska anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ
- den tidpunkt för kommunens mottagande som anges i beslutet om anvisning inte får sättas senare än två månader från tidpunkten för beslutet
- Migrationsverket får besluta om en längre tidsfrist om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL
- den nyanlände i stället ska tas emot omgående efter den tidpunkt då personen upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL.

Kommunernas ansvar för att ordna boende för de nyanlända som tagits emot efter anvisning avhandlas i avsnitt 10.2.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

9.7 Länsstyrelsen ska föra dialog med kommunerna för att främja mottagandet

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Länsstyrelsen ska föra dialog med kommuner inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för att ta emot och ordna en bostad för de nyanlända som får omfattas av anvisning.

9.7.1 Nuvarande ordning

En kommun får anmäla tillgängliga bostäder för nyanlända till Migrationsverket. Länsstyrelsen ska föra dialog med kommuner inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för mottagandet av nyanlända för bosättning i kommunen och anmäler tillgängliga bostäder för nyanlända.

9.7.2 Inget behov av att anmäla tillgängliga bostäder

Den nuvarande regleringen hade tidigare en koppling till den statliga ersättningen för tomhyror (se avsnitt 5.3.1). Ersättningen för tomhyror inkluderas numera i den initiala schablonersättningen och kommunerna behöver inte längre anmäla tillgängliga bostäder för att få ersättning (16 § kommunersättningsförordningen). Efter att kopplingen till den statliga ersättningen för tomhyror upphörde utgör den nuvarande bestämmelsen om att en kommun får anmäla tillgängliga bostäder till Migrationsverket en ren upplysningsbestämmelse. Det saknas därmed skäl att föra över bestämmelsen till etableringsboendeförordningen. Det bör framhållas att detta inte innebär att kommuner i framtiden kommer att vara förhindrade från att informera Migrationsverket om att de har tillgängliga bostäder för nyanlända.

Utredningen anser dock att länsstyrelserna ska fortsätta föra dialog med kommunerna inom respektive län i syfte att främja att kommunerna planerar för att ta emot och ordna en bostad för de nyanlända som får omfattas av anvisning. Utredningen noterar även att detta ligger i linje med länsstyrelsernas uppdrag om att i sin verksamhet verka för att behovet av bostäder tillgodoses (se 5 § 9 förordningen [2007:825] med länsstyrelseinstruktion). I enlighet med resonemanget ovan finns det däremot inget behov av att länsstyrelsen ska fortsätta främja att kommunerna anmäler lediga bostäder till Migrationsverket.

Bestämmelsen om Länsstyrelsens dialog med kommuner ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Det ska därför framgå av etableringsboendeförordningen att Länsstyrelsen ska föra dialog med kommuner inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för att ta emot och ordna en bostad för de nyanlända som får omfattas av anvisning.

9.8 Uppgiftsskyldighet för Migrationsverket

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Migrationsverket till den ansvariga nämnden i den kommun som

- anvisats att ta emot en nyanländ ska lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände
- ansvarar för att ordna etableringsboende i förekommande fall ska lämna uppgift om när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende samt om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.

9.8.1 Nuvarande ordning

Migrationsverket ska till den ansvariga myndigheten i den kommun som anvisats lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för kommunens mottagande av den nyanlände.

9.8.2 Uppgiftsskyldigheten ska preciseras och utvidgas

Riksrevisionen (2021, s. 51–52) har konstaterat att Migrationsverkets nuvarande uppgiftsskyldighet är oprecis. I bosättningsförordningen finns det inte någon precisering av vilka uppgifter som ska ingå eller hur länge uppgiftsskyldigheten gäller.

För att en kommun ska kunna förbereda ett effektivt och bra mottagande av en nyanländ som omfattas av en anvisning är det inte tillräckligt att kommunen endast erhåller information om att Migrationsverket beslutat att en anvisning ska ske. Kommunen behöver även information om den eller de nyanlända som omfattas av beslutet. Den mottagande kommunen har i normalfallet bland annat behov av uppgifter om namn, person- eller samordningsnummer, ålder, språk, kontaktuppgifter och om fler familjemedlemmar kan komma att omfattas av en anvisning till kommunen. Om nyanlända har särskilda behov eller hälsotillstånd som till exempel

kräver att kommunen ordnar ett anpassat boende, är även det uppgifter som kommunen har behov av inför mottagandet.

Uppgiftsbehovet omfattar sålunda såväl mindre känsliga som särskilt känsliga personuppgifter. För att göra personuppgiftsbehandlingen mer förutsägbar för de nyanlända har utredningen därför i avsnitt 13.2 övervägt att reglera vilka personuppgifter ett bosättningsunderlag får innehålla. Eftersom informationsbehovet kan variera anser utredningen dock att det är mer ändamålsenligt att Migrationsverket i varje enskilt fall bedömer vilka uppgifter den ansvariga nämnden i den kommun som anvisats behöver.

Det finns emellertid anledning att precisera den nuvarande uppgiftsskyldigheten i syfte att tydliggöra att det endast är de uppgifter som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände som kan lämnas ut med stöd av bestämmelsen. Uppgifter som kommunen har behov av först när den nyanlände är på plats i kommunen ska sålunda inte omfattas av uppgiftsskyldigheten. Någon skyldighet för Migrationsverket att lämna ytterligare uppgifter efter att den nyanlände anlänt till kommunen föreligger inte heller. Efter att ett mottagande skett kan kommunen erhålla information direkt från den nyanlände eller begära ut uppgifter från Migrationsverket som då får pröva om ett utlämnande är förenligt med gällande sekretessbestämmelser. I avsnitt 12.1.1 redogör utredningen för vilka sekretessbestämmelser som kan aktualiseras vid en sådan bedömning.

I avsnitt 10.3 lämnar utredningen förslag som innebär att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende i vissa fall behöver känna till när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende samt om en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende. Migrationsverket ska därför vara skyldigt att i förekommande fall lämna dessa uppgifter.

Bestämmelsen om Migrationsverkets uppgiftsskyldigheter ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Det ska därför framgå av etableringsboende-förordningen att Migrationsverket till den ansvariga nämnden i den kommun som anvisats att ta emot en nyanländ ska lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände. Av förordningen ska även följa att Migrationsverket till den ansvariga nämnden i den kommun

som ansvarar för att ordna etableringsboende i förekommande fall ska lämna uppgift om när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende samt om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

9.9 Arbetsförmedlingen ska kartlägga kvotflyktingar innan anvisning

Utredningens förslag: Följande bestämmelser om kartläggning av kvotflyktingar ska framgå av etableringsboendeförordningen.

Migrationsverket ska så snart som möjligt underrätta Arbetsförmedlingen om en nyanländ som beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen omfattas av lagen om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Efter en sådan underrättelse ska Arbetsförmedlingen, när så är möjligt innan beslut om anvisning fattas, genomföra en kartläggning. Kartläggningen ska avse den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbetslivserfarenhet samt behov av utbildning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet.

Vid genomförandet av kartläggningen ska

- Arbetsförmedlingen samordna sina insatser med insatser som genomförs av Migrationsverket
- Migrationsverket bistå Arbetsförmedlingen med logistik.

Om Arbetsförmedlingen, mot bakgrund av vad som framkommit vid kartläggningen, bedömer att det kan förbättra den nyanländes möjligheter att komma i sysselsättning, ska en rekommendation om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning lämnas till Migrationsverket. Vid bedömningen ska efterfrågan på specifik kompetens i kommunerna och tillgången på insatser som matchar mot den nyanländes specifika kompetenser eller behov beaktas.

Vid beslut om anvisning ska Migrationsverket beakta Arbetsförmedlingens rekommendation.

9.9.1 Nuvarande ordning

I nuvarande ordning har ingen myndighet i uppdrag att vid anvisning matcha enskilda och kommuner utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv. När Migrationsverket anvisar en kommun att ta emot en nyanländ för bosättning utgår myndigheten i första hand från kommunens uppfyllnadsgrad av mottagande. Migrationsverket har även beslutat om ett antal sekundära matchningskriterier som ska beaktas i den mån det är möjligt. Kriterierna innefattar inte matchning utifrån yrkes- eller utbildningsbakgrund (se avsnitt 4.3.1).

9.9.2 Skäl för och emot att beakta var enskilda kvotflyktingar kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning

Utredningen har i uppdrag att analysera om det är ändamålsenligt att vid beslut om anvisning av kvotflyktingar ta hänsyn till var personen kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning. Utredningen finner såväl argument för som emot en sådan ordning och redogör för dessa nedan.

Skäl för

Såväl Riksrevisionen (2021) som Mottagandeutredningen (SOU 2018:22) har pekat på att matchningen mellan enskilda nyanlända och kommuner kan förbättras och rekommenderat att Migrationsverket bör ta hänsyn till individens utbildnings- och yrkesbakgrund vid anvisningen. Även flera kommuner har efterlyst ett starkare arbetsmarknadsperspektiv i beslutet om anvisning. Utredningen delar bedömningen att matchningen mellan individ och kommun i samband med anvisning kan förbättras och att det i sin tur kan leda till snabbare etablering på arbetsmarknaden. Till skillnad från andra flyktinggruppers uppehållstillstånd är kvotflyktingars uppehållstillstånd alltid permanenta. Mottagandet av kvotflyktingar är således ett långsiktigt åtagande från Sveriges sida. Ur det perspektivet anser utredningen att det är ändamålsenligt att valet av kommun som kvotflyktingen anvisas till utgår från var

individen kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning.

Vid uttagning av kvotflyktingar ska Migrationsverket sedan 2023, utöver individuella skyddsbehov, beakta möjligheterna för kommuner att ordna ett bra mottagande och skapa förutsättningar som ger en välgrundad prognos för god integration i det svenska samhället och i förhållande till svenska värderingar (Ju2023/02838). Migrationsverket genomför individuella muntliga intervjuer med de kvotflyktingar som presenteras för vidarebosättning (barn och akuta ärenden undantagna). Intervjuerna berör bland annat arbetserfarenhet och utbildning. Aspekter såsom personens avsikt att bli självförsörjande genom att delta i de integrations- och arbetsmarknadsinsatser som erbjuds efter ankomst till Sverige ska också beaktas vid Migrationsverkets integrationsbedömning (Migrationsverket 2024f).

Utredningen finner det rimligt att sådana aspekter som arbetserfarenhet och utbildning också ska kunna påverka vilken kommun kvotflyktingen anvisas till. Dels ur ett individuellt integrationsperspektiv, dels för att bidra till den lokala kompetensförsörjningen.

För personer som har vissa kompetenser kan förutsättningarna i den anvisade kommunen ha särskilt stor inverkan på möjligheterna att komma i sysselsättning. Exempelvis hade tolv procent av kvotflyktingarna som anvisades till etableringsprogrammet under 2023 eftergymnasial utbildning. Även för personer som saknar formella kompetenser kan anvisningskommunens förutsättningar att erbjuda lämpliga insatser vara av betydelse för den nyanländes möjligheter till etablering. Bland kvotflyktingarna som anvisades till etableringsprogrammet under 2023 saknade 19 procent formell grundläggande utbildning (Arbetsförmedlingen 2024a).

Även i de fall individens bakgrund inte motiverar anvisning till en specifik kommun är individuell kartläggning i sig centralt ur ett integrationsperspektiv, även för personer som saknar specifika eller formella kompetenser. Ju tidigare individen får sina kompetenser och övriga förutsättningar bedömda desto tidigare kan rätt insatser påbörjas vilket främjar ett effektivt nyttjande av tiden med etableringsinsatser.

Både Migrationsverket och Arbetsförmedlingen gör liknande kartläggningar och matchningar redan i dag. Migrationsverket genomför intervjuer med enskilda inför uttagning av kvotflyktingar och anvisar till lämpliga kommuner, bland annat genom att beakta

en rad matchningskriterier. Arbetsförmedlingen kartlägger kvotflyktingar som deltar i etableringsprogrammet, fattar beslut om lämpliga etableringsinsatser och matchar individen mot arbete.

Skäl emot

Erfarenheter från när Arbetsförmedlingen hade i uppdrag att anvisa nyanlända utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv visar att det var svårt att rekommendera en specifik kommun eftersom många nyanlända saknade arbetslivserfarenhet och utbildning och därför inte bedömdes vara matchningsbara (se avsnitt 5.1). Värt att notera är att kvotflyktingar inte ingick i Arbetsförmedlingens bosättningsuppdrag utan dessa anvisades av Migrationsverket.

Kvotflyktingar står generellt sett längre från arbetsmarknaden än övriga deltagare i etableringsprogrammet. Kvotflyktingar har exempelvis lägre utbildningsnivå än de övriga grupperna. Bland de nya deltagarna i etableringsprogrammet 2023 saknade 72 procent av kvotflyktingarna gymnasieutbildning, jämfört med 53 procent av de övriga deltagarna. Det var också en lägre andel av kvotflyktingarna som av Arbetsförmedlingen bedömdes vara matchningsbara mot arbetsmarknaden, 34 procent jämfört med 49 procent av övriga deltagare (Arbetsförmedlingen 2024a). Flera studier visar också att kvotflyktingar generellt sett har svårare att etableras på arbetsmarknaden jämfört med andra grupper av flyktingar som anvisas enligt bosättningslagen (Bevelander 2011; Ruist 2018; Andersson Joona 2020).

Mot bakgrund av detta ser utredningen en risk att den enskildes yrkes- och utbildningsbakgrund inte i tillräckligt många fall skulle motivera anvisning till en specifik kommun och att de resurser som skulle krävas för att kartlägga och bedöma varje enskilt fall därför inte skulle vara befogade. Avsaknad av tillräckligt specifika kompetenser kan också leda till en mer generell bedömning utifrån vilka kommuner som har bäst förutsättningar att integrera nyanlända, såsom nivån på arbetslöshet i kommunen och andra kriterier som redan beaktas i fördelningsmodellen. Konsekvensen skulle bli att kvotflyktingar koncentreras till vissa kommuner. Hur Migrationsverkets uppdrag kring integrationsbedömningar kommer att påverka sammansättningen av kvotflyktingar framöver avseende kompetenser är för tidigt att bedöma.

Ett anvisningsförfarande som beaktar den enskildes förutsättningar att komma i sysselsättning behöver föregås av en kartläggning och bedömning. Om detta inte kan göras skyndsamt riskerar det att fördröja anvisningsprocessen. Begränsningen i tid innebär i sin tur utmaningar med att verifiera kompetenser, vilket riskerar att anvisningen görs med bristfälligt underlag.

Slutligen är det inte säkert att de kommuner som anses lämpliga för den enskilde har ett mottagande av nyanlända. Dessutom minskar utbudet av anvisningsbara kommuner allteftersom kommuntalen fylls. Mot slutet av året kan det således vara svårare att utifrån specifika förutsättningar hitta en lämplig kommun för anvisning.

Arbetsförmedlingen är bäst lämpad att kartlägga kvotflyktingar utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv

Anvisning utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv kräver att den enskildes kompetenser samlas in på ett systematiskt sätt och det kräver också kunskap om arbetsmarknaden och andra förutsättningar i kommunerna. Utredningen bedömer att Arbetsförmedlingen, utifrån myndighetens expertkunskaper och befintliga uppdrag, är den myndighet som är bäst lämpad att kartlägga kvotflyktingar utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv och bedöma de lokala arbetsmarknadsförutsättningarna.

Arbetsförmedlingen har det samordnande ansvaret för nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet (5 § etableringslagen). Av etableringsförordningen följer att Arbetsförmedlingen ansvarar för att de nyanlända får tillgång till etableringsprogrammet och att myndigheten inom ramen för programmet ska kartlägga individen och besluta om lämpliga insatser för att personen ska lära sig svenska och hitta ett jobb. Arbetsförmedlingen har också haft i uppdrag att erbjuda kompetenskartläggning för asylsökande i syfte att snabba på etableringen i de fall uppehållstillstånd beviljas (uppdrag 4 regleringsbrevet för budgetåret 2018 avseende Arbetsförmedlingen).

Arbetsförmedlingen har haft det samordnande ansvaret för nyanländas etablering sedan etableringsreformen trädde i kraft 2010. Myndigheten har alltsedan dess byggt upp arbetsmetoder och kompetens för att arbeta med målgruppen. Inte minst har metoder för kartläggning och bedömning utvecklats. Exempelvis finns det i dag större erfarenhet av att kartlägga och matcha individer som saknar

formella kompetenser. Att göra det tidigt har visat sig gynnsamt även för personer som bedömts stå långt ifrån arbetsmarknaden eller som inte bedömts vara matchningsbara (Helgesson, Jönsson, Ornstein, Rödin & Westin 2022).

Ett alternativ hade varit att ge Migrationsverket i uppgift att samla in uppgifter om individerna för att sedan lämna dem vidare till Arbetsförmedlingen för bedömning. Viss information som är relevant för ändamålet samlas in av Migrationsverket redan i dag inom ramen för uppdraget om integrationsbedömningar. Utredningen bedömer dock att Arbetsförmedlingen har bättre kompetens, metoder och verktyg för att göra det, och att det därför är mer ändamålsenligt att Arbetsförmedlingen själva samlar in den information som myndigheten bedömer nödvändig ur ett arbetsmarknadsperspektiv. Erfarenheter från när Migrationsverket 2010–2012 hade i uppdrag att kartlägga asylsökandes yrkes- och utbildningsnivå pekar i samma riktning (se avsnitt 5.1). De intervjuer som Migrationsverket genomför för integrationsbedömningar sker dessutom före beslut om uppehållstillstånd och har ett annat syfte och fokus.

Utredningen bedömer att kartläggning före anvisning medför ökade kostnader för Arbetsförmedlingen men att dessa är ringa i relation till de samhällsekonomiska fördelar det skulle innebära att korta etableringstiden för denna grupp av nyanlända.

Inte minst bör det beaktas att detta delvis är en uppgift som Arbetsförmedlingen redan genomför i och med den inledande kartläggning som ska göras för samtliga deltagare i etableringsprogrammet (11 § etableringsförordningen). De uppgifter som framkommer vid kartläggningen före anvisning kan beaktas vid kartläggning inom etableringsprogrammet. Det kan bidra till att effektivisera etableringsprogrammets kartläggningsfas och till att personen snabbare kan påbörja etableringsinsatser. Att Arbetsförmedlingen involveras tidigare i processen kan också bidra till ett bättre och mer organiserat mottagande vid ankomst till Sverige, exempelvis genom att underlätta inskrivning på Arbetsförmedlingen och beslut om etableringsprogrammet.

Kvotflyktingar befinner sig generellt sett längre i den kartläggande delen av etableringsprogrammet än övriga deltagare.[8] I sammanhanget är det värt att notera att den kartläggande delen inte

[8] Under 2023 var medeltiden i kartläggning 56 dagar för kvotflyktingar, jämfört med 46 dagar för nyanlända utflyttade från asylboende (Arbetsförmedlingen 2024a).

räknas in i de 24 månader som programmet maximalt får omfatta, utan räknas först från det datum då en individuell handlingsplan upprättas, det vill säga då aktiviteter påbörjas. Under den kartläggande delen får den nyanlände etableringsersättning men på en lägre nivå än vid deltagande i aktiviteter (se avsnitt 4.5.1). En kortare kartläggningsperiod med bibehållen kvalitet är således gynnsamt för individen och kan bidra till att minska statens utgifter. Orsaken till att kvotflyktingar befinner sig i kartläggning längre än andra deltagare är dock oklar. Det är således inte säkert att tiden kan påverkas av en tidig kartläggning. Att deltagaren är folkbokförd är exempelvis en förutsättning för att ta del av insatser i etableringsprogrammet.

9.9.3 Arbetsförmedlingen ska lämna en rekommendation om lämpliga anvisningskommuner

Sammantaget finner utredningen det motiverat att den enskildes förutsättningar att komma i sysselsättning beaktas när en kommun anvisas att ta emot en kvotflykting. Utredningens förslag till en sådan ordning beskrivs närmare nedan. Förslaget har utformats med beaktande av tidigare erfarenheter och med avsikten att mildra de risker som utredningen redogjort för ovan. De sammantagna effekterna av förslaget är dock svåra att uppskatta eftersom de påverkas av många olika faktorer, inte minst förändringar i kvotflyktinggruppens sammansättning. Om förslaget införs bedömer utredningen därför att tillämpningen och resultatet bör följas upp och utvärderas.

Utredningens förslag innebär att Arbetsförmedlingen inför anvisning av en kvotflykting som omfattas av etableringslagen ska genomföra en kartläggning. Kartläggningen ska avse den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbetslivserfarenhet samt behov av utbildning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet.

Tiden för att genomföra kartläggning före anvisning kommer att vara begränsad i och med att kartläggningen ska genomföras efter beslut om uppehållstillstånd men innan Migrationsverket fattar beslut om anvisning. Det är också sannolikt att förutsättningarna att samla in relevant information kommer att variera. Kartläggning före anvisning ska därför inte ersätta kartläggningsfasen i etablerings-

programmet. Som tidigare nämnts är utredningen däremot av uppfattningen att kartläggning som gjorts före anvisning med fördel kan beaktas i den kartläggning som görs inom etableringsprogrammet. Av 11 § andra stycket etableringsförordningen framgår att kartläggning som Arbetsförmedlingen har gjort före anvisningen till etableringsprogrammet ska beaktas. Utredningen bedömer därför inte att förslaget medför behov av följdändringar i den förordningen.

Utredningen föreslår vidare att Arbetsförmedlingen ska lämna en rekommendation till Migrationsverket om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning. Utredningen bedömer att en specifik rekommendation är nödvändig eftersom Migrationsverket saknar exempelvis relevant information om arbetsmarknaden i kommunerna. En rekommendation kan avse ett eller flera län samt kommuner inom pendlingsavstånd från en viss kommun, eller liknande. En rekommendation ska dock endast lämnas om Arbetsförmedlingen, mot bakgrund av vad som framkommit vid kartläggningen, bedömer att det kan förbättra den nyanländes möjligheter att komma i sysselsättning. Vid bedömningen ska efterfrågan på specifik kompetens i kommunerna beaktas. Rekommendationen ska således inte baseras på generella förutsättningar i kommunerna såsom arbetslöshetsnivå och andra förutsättningar som beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommunerna. Vidare anser utredningen att anvisning utifrån ett arbetsmarknadsperspektiv bör ske med utgångspunkt i att etablering på arbetsmarknaden tar tid. Vid bedömningen ska därför även tillgången på insatser som matchar mot den nyanländes specifika kompetenser eller behov beaktas. Bedömningen behöver således inte begränsas till hur personens yrkes- och utbildningsbakgrund matchar mot kommunernas arbetsmarknadsbehov utan kan även innefatta personens behov av specifika etableringsinsatser och andra behov som har direkt betydelse för den enskildes väg till arbete. Det kan exempelvis handla om tillgången på yrkesinriktad sfi eller sfi anpassad efter utbildningsnivå, såsom sfi för akademiker. Sådan målgruppsanpassad språkutbildning har visat på goda resultat (Riksrevisionen 2015, s. 106–107).

Vid kartläggningen och vid bedömningen av om en rekommendation ska lämnas är det viktigt att kvinnors och mäns erfarenheter och kompetenser bedöms på ett likvärdigt sätt. Arbetsförmedlingen har tidigare konstaterat att kvinnor i lägre utsträckning än män

bedöms vara redo för arbete eller utbildning, och att skillnaderna är särskilt påtagliga bland deltagare i etableringsuppdraget. Detta gäller trots att faktorer som ålder, utbildning, hinder till arbete, skillnader mellan arbetsförmedlare med mera kontrollerats för[9] (Cheung 2018, s. 6, 21–22).

Utredningen föreslår att Migrationsverket så snart som möjligt ska informera Arbetsförmedlingen om en nyanländ som beviljats uppehållstillstånd som kvotflykting omfattas av etableringslagen. Det är dock inte säkert att Migrationsverkets anvisningsprocess alltid medger tid för Arbetsförmedlingen att lämna en rekommendation. Exempelvis kommer det troligtvis inte vara möjligt för akuta ärenden inom den så kallade akutkvoten. Att Arbetsförmedlingen inte har genomfört en kartläggning ska därmed inte utgöra ett hinder för Migrationsverket att fatta beslut om anvisning. Arbetsförmedlingen ska också endast vara skyldig att genomföra en kartläggning när så är möjligt innan beslut om anvisning fattas. Förslaget bygger således på att Arbetsförmedlingen prioriterar dessa ärenden. Eftersom uttagningar av kvotflyktingar sker genom planerade uttagningsresor bedömer utredningen att förutsättningarna för Arbetsförmedlingen att planera resurser för detta ändamål är goda. Migrationsverkets ledtider från beslut om uppehållstillstånd till anvisning för kvotflyktingar (se avsnitt 5.3.6) talar också för att Arbetsförmedlingen i normalfallet bör hinna göra en kartläggning och bedöma om det finns skäl att lämna en rekommendation.

Att kartlägga kvotflyktingar innan de befinner sig i Sverige kan innebära logistiska utmaningar för Arbetsförmedlingen. Detta gäller oavsett om kartläggningen sker på distans eller i fält. Migrationsverket har avtal med FN-organet IOM (International Organization for Migration) för att lösa logistiken kring uttagningsresorna och kan bland annat få hjälp med att ordna transporter och tolkar. Utredningen föreslår därför att Migrationsverket ska bistå Arbetsförmedlingen med logistik vid genomförandet av en kartläggning.

Utredningen föreslår också att Arbetsförmedlingen ska samordna sina insatser med insatser som genomförs av Migrationsverket. Det kan till exempel handla om att samordna samtal med enskilda i syfte att en kartläggning kan ske innan dess att Migrationsverket fattar beslut om anvisning. Det är också viktigt att kartläggningssamtalet

[9] Kvinnorna hade 10,8 procentenheters lägre sannolikhet att bli bedömda som matchningsbara jämfört med männen givet de kontroller studien tog hänsyn till.

inte medför några risker för den enskilde, exempelvis genom extra resor från och till flyktingläger.

Förslaget innebär inte att Arbetsförmedlingen får någon uppgift i anvisningsbeslutet. Av utredningens direktiv framgår att regeringen anser att det är ändamålsenligt att Migrationsverket beslutar om anvisning och att utredningen inte ska överväga en annan myndighet för denna uppgift. Utredningen delar denna bedömning och noterar även att tidigare erfarenheter av delat ansvar mellan Migrationsverket och Arbetsförmedlingen har inneburit utmaningar (se avsnitt 5.1). Förslaget innebär därför endast att Migrationsverket vid beslut om anvisning ska beakta en rekommendation från Arbetsförmedlingen. Migrationsverket ska även fortsatt göra en sammantagen bedömning och måste vid beslut om anvisning även beakta aktuella kommuntal och andra aspekter utifrån ett helhetsperspektiv. Exempelvis anvisar Migrationsverket familjer medan Arbetsförmedlingen kartlägger individer.

9.9.4 Bestämmelserna om kartläggning av kvotflyktingar ska införas i etableringsboendeförordningen

Bestämmelserna om kartläggning av kvotflyktingar ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. Följande bestämmelser om kartläggning av kvotflyktingar ska därför framgå av etableringsboendeförordningen.

Migrationsverket ska så snart som möjligt underrätta Arbetsförmedlingen om en nyanländ som beviljats uppehålls-tillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen omfattas av etableringslagen.

Efter en sådan underrättelse ska Arbetsförmedlingen, när så är möjligt innan beslut om anvisning fattas, genomföra en kartläggning. Kartläggningen ska avse den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbetslivserfarenhet samt behov av utbildning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet.

Om Arbetsförmedlingen, mot bakgrund av vad som framkommit vid kartläggningen, bedömer att det kan förbättra den nyanländes möjligheter att komma i sysselsättning, ska en rekommendation om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning lämnas till Migrationsverket. Vid bedömningen ska efterfrågan på specifik

kompetens i kommunerna och tillgången på insatser som matchar mot den nyanländes specifika kompetenser eller behov beaktas.

Vid genomförandet av en kartläggning ska

– Arbetsförmedlingen samordna sina insatser med insatser som genomförs av Migrationsverket
– Migrationsverket bistå Arbetsförmedlingen med logistik.

Vid beslut om anvisning som omfattar den nyanlände ska Migrationsverket beakta Arbetsförmedlingens rekommendation.

9.10 Överklagande

Utredningens förslag: Beslut om kommuntal eller anvisning ska inte kunna överklagas.

9.10.1 Nuvarande ordning

De beslut som fattas enligt bosättningslagen och bosättningsförordningen får inte överklagas.

9.10.2 Migrationsverkets beslut om anvisning eller kommuntal ska inte kunna överklagas

Utredningen kan konstatera att kommuner inte har möjlighet att överklaga beslut om anvisningar i något av det tre existerande anvisningsförfarandena (se avsnitt 4.3). Det är utredningens bedömning att denna ordning bör behållas i etableringsboendelagen. Om ett beslut att en viss kommun ska ta emot en nyanländ skulle vara överklagbart för kommunen riskerar den nyanlände att bli kvar vid asylboendet, eller i vistelselandet, betydligt längre än de två månader som ska gälla i normalfallet (se avsnitt 9.6.2). En överklagandemöjlighet skulle därmed kunna leda till att de nyanländas etablering försenas samtidigt som statens kostnader för asylboendet ökar. Som utredningen framhållit i avsnitt 9.5.2 är barn som genomgått en asylprocess eller vistats i ett flyktingläger på många sätt särskilt utsatta. Vid beslut om anvisningar som omfattar barn är det därför

extra viktigt att tiden mellan uppehållstillstånd och mottagandet i en kommun inte blir onödigt lång. För nyanlända som har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL krävs det vidare att de tas emot i en kommun så snart de upphör att omfattas av LMA. Om så inte sker uppstår ett glapp mellan rätten till bostad enligt LMA och rätten till ett etableringsboende enligt etableringsboenderegelverket (se avsnitt 9.5 och 9.6). Om ett anvisningsbeslut avseende en sådan nyanländ överklagas kan det därmed leda till att den nyanlände måste ordna ett eget boende, alternativt vända sig till den kommun där asylboendet är beläget för att få stöd, under den tid överklagandet prövas.

Det skulle även vara svårt att förena en möjlighet för kommuner att överklaga ett beslut om kommuntal med det fördelningsförfarande som föreslås. Som framgår av förslagen i avsnitt 8.3 och 8.4 sker fördelningen i flera steg och avslutas med att Migrationsverket innan årsskiftet beslutar om kommuntal för nästkommande år. Om kommunerna ges möjlighet att överklaga beslutade kommuntal kommer Migrationsverket inte att kunna anvisa nyanlända till de kommuner som överklagat besluten förrän dessa fått laga kraft. Under början av året skulle Migrationsverket därmed vara tvunget att endast anvisa nyanlända till de kommuner som inte överklagat sina kommuntal. Beroende på hur många kommuner som väljer att överklaga, och hur lång tid prövningen tar, skulle det även kunna leda till att Migrationsverket helt skulle sakna möjlighet att anvisa nyanlända. En möjlighet för kommunerna att överklaga kommuntalen riskerar därmed att få samma konsekvenser som en möjlighet att överklaga enskilda anvisningsbeslut.

Av det ovan anförda följer att kommunerna varken bör ha möjlighet att överklaga beslut om anvisning eller beslut om kommuntal. I detta sammanhang bör det framhållas att kommunerna i det föreslagna förfarandet kommer att ha goda möjligheter att planera sitt mottagande då de är involverade i fördelningsförfarandet och har möjlighet att påverka tilldelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning. Enligt förslaget i avsnitt 9.4 åligger det även Migrationsverket att för varje år ta fram en prognos av hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året.

Beslutet om anvisning riktar sig mot kommunen. Den nyanlände har ingen skyldighet att flytta till den kommunen som Migrations-

verket har anvisat. Mot den bakgrunden behöver någon överklagande-möjlighet för den enskilde inte övervägas.

10 Etableringsboende

10.1 En skyldighet för kommuner eller en rättighet för nyanlända?

Utredningens bedömning: Nyanlända bör ha rätt till etableringsboende.

I den nuvarande bosättningslagen anges att en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ för bosättning i kommunen. Nyanlända ges därmed ingen uttrycklig rätt till ett boende och det föreligger inte möjlighet överklaga en kommuns beslut genom förvaltningsbesvär.

Utredningen har övervägt att på motsvarande sätt reglera etableringsboendet som en skyldighet för anvisningskommunen. Anvisningskommunen skulle då vara skyldig att, under en viss tid, ordna ett etableringsboende för en nyanländ som deltar aktivt i sin etablering. Etableringsboendet skulle då kunna dras in utan att den nyanlände skulle ha möjlighet att överklaga kommunens beslut genom förvaltningsbesvär.[1] Utredningen bedömer dock att det faktum att kommunens skyldighet att ordna ett etableringsboende skulle vara avhängigt av hur en enskild nyanländ agerar medför att en skyldighetsreglering inte är lämplig. Tillgången till en bostad påverkar i hög grad den nyanländes livssituation och förutsättningarna för integration. Om en kommun beslutar att inte längre ordna ett etableringsboende är det därför rimligt att kommunens beslut kan prövas genom förvaltningsbesvär. En sådan ordning bidrar även till en mer enhetlig och rättssäker tillämpning av villkoren för vad som ska krävas för att en nyanländ ska anses delta aktivt i sin etablering

[1] Det kan dock inte uteslutas att en sådan indirekt rätt att få en bostad tillhandahållen som följer av en sådan skyldighetsbestämmelse kan utgöra en civil rättighet som en enskild är berättigad att få prövad i domstol enligt artikel 6.1 Europakonventionen (se avsnitt 10.9).

i arbets- och samhällslivet. Med hänsyn till nyanländas rättssäkerhet bör tillgången till ett etableringsboende därför utgöra en rättighet för den nyanlände.

10.2 Kommunerna ansvarar för att ordna etableringsboende

10.2.1 Anvisningskommunen får inte ordna ett etableringsboende i en annan kommun

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att

- en kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om kommunen enligt etableringsboendelagen är skyldig att efter anvisning ta emot den nyanlände
- en kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl. när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen
- de boenden kommunerna ordnar ska benämnas etableringsboenden.

Vid anvisningar enligt bosättningslagen har det förekommit att anvisningskommuner tillhandahållit ett boende i en annan kommun (se till exempel HFD 2021 ref. 46). Utredningen kan i detta sammanhang konstatera att det föreslagna fördelningsförfarandet bygger på att olika kriterier ska beaktas och viktas i syfte att låta de relativa förutsättningarna för integration avgöra hur anvisningstalet fördelas mellan kommunerna (se avsnitt 8.4.2). Om det är möjligt för en anvisningskommun att fullgöra sin skyldighet att ordna ett boende genom att erbjuda ett boende i en annan kommun motverkas således syftet med fördelningsförfarandet. Det ska därför framgå av bestämmelsen att anvisningskommunerna ansvarar för att ordna ett boende inom kommunen.

Utredningen noterar att regeringen redan vid införandet av bosättningslagen förde fram att det inte borde vara möjligt för en kommun

att fullgöra sin skyldighet genom att erbjuda en nyanländ som anvisats till kommunen boende i en annan kommun (prop. 2015/16:54, s. 18). Detta framgår dock endast av allmänmotiveringen, bosättningslagen innehåller inget uttryckligt förbud. Inte heller när LMA ändrades för att göra det möjligt att anvisa en kommun som ska ordna boende för personer med tillfälligt skydd ansåg regeringen att det var nödvändigt att i lagen reglera att en kommun inte kunde fullgöra sin skyldighet genom att erbjuda ett boende i en annan kommun (prop. 2021/22:250, s. 20). Trots det valde regeringen att i författningskommentaren till 3 § första stycket LMA ange att skyldigheten inte kan fullgöras genom placering i en annan kommun (prop. 2021/22:250, s. 39). För att säkerställa att bestämmelsen får den tillämpning som avsetts är det enligt utredningen en bättre ordning att förbudet kan utläsas direkt från författningen och inte endast följer av motivuttalanden.

I avsnitt 7.3.5 lämnar utredningen förslag som innebär att nyanlända som omfattats av en anvisning enligt LMA inte också kommer att anvisas enligt etableringsboendelagen. När denna grupp av nyanlända till följd av folkbokföring upphör att omfattas av LMA ska de dock ha motsvarande rätt till bistånd i form av boende som de nyanlända som omfattats av en anvisning enligt etableringsboendelagen. Anvisningskommunerna ska därför ansvara för att ordna ett boende för båda dessa grupper av nyanlända. För de nyanlända som omfattats av en anvisning enligt etableringsboendelagen ska en kommun som efter anvisning är skyldig att ta emot den nyanlände ansvara för att ordna ett boende. För de nyanlända som omfattats av en anvisning enligt LMA ska en kommun ansvara för att ordna ett boende för en nyanländ som när den till följd av folkbokföring[2] upphörde att omfattas av LMA bodde i ett boende som den kommunen ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket i den lagen.

En kommun ansvarar således inte för att ordna ett boende för en nyanländ som, innan den upphört att omfattas av LMA, hunnit lämna det boende kommunen ordnat efter en anvisning enligt LMA. Detta motsvarar vad som gäller för de nyanlända som bor på Migrationsverkets asylboenden eftersom en nyanländ som före anvisningsbeslut lämnat asylboendet i normalfallet inte får anvisas (se avsnitt 7.3.5).

[2] Se avsnitt 7.3.5 för skäl till att det bör anges att det endast är de nyanlända som upphör att omfattas av LMA till följd av folkbokföring som ska omfattas.

I enlighet med ramarna för utredningens uppdrag uppställs inga särskilda krav på vilken typ av boendelösning en kommun ska ordna. Det är därmed upp till anvisningskommunen att avgöra hur ansvaret ska fullgöras i ett enskilt fall. Oavsett vilken typ av boendelösning kommunen tillhandahåller ska det boende som kommunerna ordnar benämnas etableringsboende.

Förbudet mot att ordna ett boende i en annan kommun gäller endast när en kommun ordnar ett boende i enlighet med den skyldighet som följer av etableringsboendelagen. Av förslaget i avsnitt 10.2.2 följer att en anvisningskommun inte ansvarar för att ordna ett etableringsboende när ett boende ordnas med stöd av en annan författning. När ett boende ordnas med stöd av en annan författning har en kommun således möjlighet att ordna ett boende för en nyanländ i en annan kommun under förutsättning att det är förenligt med den författning som tillämpas i stället för etableringsboendelagen.

Bestämmelserna om kommunens skyldighet att ordna ett boende inom kommunen ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendelagen. Det ska därför följa av etableringsboendelagen att

- en kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om kommunen enligt etableringsboendelagen är skyldig att efter anvisning ta emot den nyanlände
- en kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl. när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen
- de boenden kommunerna ordnar ska benämnas etableringsboenden.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

10.2.2 Undantag när boende ordnas med stöd av annan författning

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att om det följer av en annan författning att en kommun ansvarar för att ordna boende för en nyanländ ska den författningen tillämpas i stället för bestämmelserna om kommunens ansvar för att ordna etableringsboende.

Nyanlända kan på samma sätt som övriga kommuninvånare ha behov av särskilda stödinsatser som kommunen ansvarar för. Enligt SoL ansvarar en kommun i vissa fall för att tillhandhålla bistånd i form av boende. Kommunen ska till exempel inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd och bostäder med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring (5 kap. 5 § andra stycket och 7 § tredje stycket SoL). Socialnämnden ska även sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem, hem för vård eller boende eller stödboende för barn och unga i åldern 16–20 år (6 kap. 1 § första stycket SoL). En kommun kan även ordna boende för en enskild med stöd av till exempel lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Enligt utredningen saknas skäl för att föreslå att en kommun ska ansvara för att ordna ett etableringsboende även i de fall det redan följer av en annan författning att kommunen ansvarar för att ordna ett boende för den nyanlände. Utredningen bedömer vidare att en dubbelreglering av ansvaret för att ordna boende kan leda till tillämpningsproblem då ett etableringsboende ska ordnas inom anvisningskommunen (se avsnitt 10.2.1). Någon sådan geografisk begränsning finns inte i de författningar som nämns ovan. Det bör därför säkerställas att införandet av etableringsboende inte begränsar kommunernas möjligheter att med stöd av befintliga författningar besluta om olika stödinsatser för nyanlända som omfattats av en anvisning.

Om det följer av en annan författning att en kommun ansvarar för att ordna boende för en nyanländ ska den författningen därför tillämpas i stället för den föreslagna bestämmelsen som anger att anvisningskommunen ansvarar för att ordna ett boende inom kommunen för den nyanlände. Bestämmelsen ska, i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2, införas i etableringsboendelagen. I avsnitt 10.7 lämnas kompletterande förslag som innebär att den nyanlände inte heller har rätt till etableringsboende under den period som ett boende ordnas med stöd av en annan författning.

10.2.3 Det bör inte regleras var i anvisningskommunen ett etableringsboende får lokaliseras

Utredningens bedömning: Det bör inte regleras var i anvisningskommunen ett etableringsboende får lokaliseras.

Om ett etableringsboende lokaliseras i områden med problem kopplat till utanförskap riskerar det att motverka det integrationspolitiska målet, exempelvis avseende delmålet social och kulturell integration (prop. 2023/24:99, s. 50). Det skulle därför kunna övervägas att reglera att kommunerna inte får lokalisera etableringsboenden i vissa områden, exempelvis utifrån den uppdelningen av områden som Boverket och SCB gör i rapporten *Fördjupad analys om utanförskap* (SCB 2024d). I avsnitt 8.1.3 föreslår utredningen att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap ska beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommunerna. Det kan tyckas rimligt att en kommun som fått en lägre tilldelning av nyanlända till följd av förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap inte tillåts lokalisera etableringsboenden i sådana områden. Ett sådant förbud skulle även ligga i linje med hur flera kommuner agerar redan i dag (se avsnitt 5.4.5).

Utredningen anser dock att en sådan reglering inte vore ändamålsenlig och att den vore svår att förena med det föreslagna fördelningsförfarandet. Ett skäl till detta är att vilka områden som har problem kopplat till utanförskap varierar över tid. Beroende på vilka områden som förbudet gäller skulle en kommuns förutsättningar att ta emot nyanlända därmed förändras över tid. Exempelvis kan mindre kommuner påverkas i stor utsträckning om eta-

bleringsboenden inte skulle få lokaliseras i dess tätort. För att ge kommunerna rimliga planeringsförutsättningar behöver således kommunen veta i vilka områden etableringsboendena inte får lokaliseras innan fördelningsförfarandet inleds. Vilka områden som förbudet omfattar får därefter inte ändras för nästkommande kalenderår. Om ett förbud skulle införas behöver fördelningsförfarandet synkroniseras med fastställandet av vilka områden etableringsboendena inte får lokaliseras i.

Dessutom visar forskning att utformandet av strategier som syftar till att minska segregation är komplext och att möjligheten för resurssvaga att bosätta sig i resursstarka områden är av stor betydelse för att minska segregation (se avsnitt 5.4.5). Eftersom rätten till etableringsboende är tidsbegränsad och de nyanlända därefter är hänvisade till den ordinarie bostadsmarknaden, skulle ett förbud mot att lokalisera etableringsboenden i vissa områden få begränsad effekt på segregationen på längre sikt.

Vid en sammantagen bedömning finner utredningen att även kommuner där det förekommer områden med problem kopplat till utanförskap bör ha möjlighet att själva avgöra var etableringsboenden ska lokaliseras.

10.3 Nyanlända har en tidsbegränsad rätt till etableringsboende

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att

- en nyanländ som omfattas av en anvisning enligt etableringsboendelagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun
- en nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt den lagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen
- för en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska perioden med rätt till etableringsboende

dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende.

Av utredningens direktiv framgår att regeringen i syfte att skapa enhetlighet och likvärdighet i mottagandet vill förtydliga hur länge en kommun ska ordna boende för nyanlända som omfattats av en anvisning. Av direktiven framgår också att skyldigheten ska omfatta max tre år. Utredningen har därför inte övervägt någon annan tidsgräns. Att skyldigheten enligt direktiven formuleras *max* tre år tolkar utredningen som att etableringsboendet ska vara villkorat, det vill säga kommunens ansvar för att ordna boendet kan upphöra innan tre år har förflutit om den nyanlände inte uppfyller vissa villkor. Hur dessa villkor ska utformas behandlas i avsnitt 10.6.

För att fastställa startpunkten för den nyanländes rätt till etableringsboende krävs det återigen att det görs skillnad mellan de nyanlända som omfattats av en anvisning enligt etableringsboendelagen och de som omfattats av en anvisning enligt LMA.

En nyanländ som omfattats av en anvisning enligt etableringsboendelagen ska ha rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun. En nyanländ som omfattas av en anvisning är inte skyldig att bosätta sig i anvisningskommunen. Syftet med etableringsboendet är dock att under en initial period erbjuda nyanlända stöd med boende. Det bör därför inte vara möjligt för en nyanländ som omfattas av en anvisning att först ordna sitt eget boende i en annan kommun än anvisningskommunen, därefter bosätta sig i anvisningskommunen och först då inleda den tre år långa perioden med rätt till etableringsboende.

Genom att knyta perioden till när den nyanlände tagits emot av *en* kommun inleds perioden vid samma tillfälle oavsett om den nyanlände väljer att bosätta sig i anvisningskommunen direkt eller vid ett senare tillfälle. För nyanlända som innan anvisning är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden kommer därmed tidsperioden med rätt till etableringsboende att inledas när de inte längre är registrerade vid ett asylboende (jfr 3 a § första stycket LMA). I avsnitt 9.8 lämnar utredningen förslag som innebär att Migrationsverket i förekommande fall ska informera den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende om när en nyanländ upphörde att vara registrerad vid ett asylboende. För kvotflyktingar

kommer perioden med rätt till etableringsboende i stället att inledas när de faktiskt tas emot i Sverige.

En nyanländ som när den till följd av folkbokföring[3] upphörde att omfattas av LMA bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt den lagen ska i stället ha rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen.

Som utredningen redan konstaterat i avsnitt 7.3.4 är de uppehållstillstånd som beviljats för de nyanlända som ingår i etableringsboendelagens personkrets i flera fall tidsbegränsade. Om en nyanländ ansöker om förlängning av tillståndstiden först efter att det tidigare tillståndet har upphört att gälla kommer den nyanlände inte att omfattas av etableringsboendelagen utan av LMA (se förslaget i avsnitt 7.3.4 samt 1 a § tredje stycket LMA). I dessa fall upphör således rätten till etableringsboende automatiskt och den nyanlände kan i stället skrivas in i Migrationsverkets mottagningssystem. Den nyanlände kan då välja att flytta till ett asylboende och om den nyanlände därefter beviljas ett nytt uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring kan den nyanlände omfattas av en anvisning enligt etableringsboendelagen. Om så sker kommer den nyanlände att återigen få rätt till etableringsboende. Det är dock inte rimligt att en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska få rätt till etableringsboende i ytterligare tre år. För nyanlända som tidigare haft rätt till etableringsboende ska därför gälla att perioden med rätt till etableringsboende ska beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende. I avsnitt 9.8.2 lämnar utredningen förslag som innebär att Migrationsverket i förekommande fall ska informera den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.

Som framgår ovan kommer det att vara upp till anvisningskommunen att avgöra vilken boendelösning som erbjuds i det enskilda fallet. Därav följer att ett etableringsboende i praktiken kan komma att utgöras av olika typer av boenden. Anvisningskommunen är inte heller skyldig att erbjuda ett och samma boende under de tre åren. En nyanländ kan därmed behöva byta fysiska boenden vid ett eller flera tillfällen under den tid den har rätt till

[3] Se avsnitt 7.3.5 för skäl till att det bör anges att det endast är de nyanlända som upphör att omfattas av LMA till följd av folkbokföring som ska omfattas.

etableringsboende. Mot bakgrund av de studier utredningen redogör för i avsnitt 5.4.5 finns det dock anledning att framhålla att en trygg bostadssituation är en viktig förutsättning för integration, särskilt för barn. Det ligger därmed i såväl anvisningskommunens som i den nyanländes intresse att kommunen så långt som möjligt strävar efter att erbjuda ett och samma fysiska boende under de tre åren.

Även om familjer som anvisas till en kommun i normalfallet kommer att bo tillsammans är det av vikt att rätten till etableringsboende är individuell. Detta för att en generell och individualiserad rätt ökar kvinnors och mäns egenmakt och därmed jämställdheten. Det ska sålunda vara möjligt för par att separera utan att det påverkar den nyanländes rätt till etableringsboende och en minderårigs rätt till etableringsboende ska kvarstå även om vårdnadshavarna förlorar sin rätt till etableringsboende.

Bestämmelserna om den nyanländes tidsbegränsade rätt till etableringsboende ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendelagen. Det ska därför följa av etableringsboendelagen att

- en nyanländ som omfattas av en anvisning enligt etableringsboendelagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun
- en nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt den lagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen
- för en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska perioden med rätt till etableringsboende dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

10.4 En nyanländ som ordnar sin egen bostad behåller sin rätt till etableringsboende i anvisningskommunen

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.

Att en nyanländ har rätt till etableringsboende innebär inte att den nyanlände är tvungen att bo i det boende kommunen ordnar. En nyanländ som har rätt till etableringsboende har därmed möjlighet att ordna ett eget boende i anvisningskommunen eller var som helst i landet. Frågan är därför om rätten till etableringsboende ska upphöra om en nyanländ ordnar ett eget boende.

I utredningens direktiv framhåller regeringen att det är viktigt att systemet med etableringsboende bidrar till att skapa incitament att komma i egen försörjning och därmed även korta tiden som den nyanlände bor i etableringsboende. Det bör därmed vara möjligt för en nyanländ att flytta från kommunen för att arbeta i en annan kommun utan att rätten till etableringsboende upphör. Annars finns en risk att nyanlända kommer att avstå ifrån att anta erbjudanden om arbete för att kunna behålla sin rätt till etableringsboende.

Utredningen noterar även att Arbetsförmedling har i uppdrag att öka den geografiska rörligheten bland arbetssökande.[4] Det är därför viktigt att systemet med etableringsboende inte bidrar till att minska den geografiska rörligheten bland de arbetssökande som har rätt till etableringsboende.

Av liknande skäl bör det även vara möjligt för en nyanländ att flytta från kommunen för att delta i en utbildning utan att rätten till etableringsboende förloras.

En nyanländ som under en tid ordnar ett eget boende bör därför ha kvar den trygghet rätten till ett etableringsboende innebär. När en nyanländ som under en tid ordnat sitt eget boende önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den meddela anvisningskommunen. För att anvisningskommunen ska få rimliga förutsättningar att ordna

[4] Regleringsbrev för budgetåret 2025 avseende Arbetsförmedlingen, uppdrag 1.

ett nytt etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den önskar att kommunen ordnar ett boende. Tidsfristen motsvarar således den som i normalfallet gäller mellan Migrationsverkets anvisningsbeslut och mottagandet i kommunen (se avsnitt 9.6.2). Tidsgränsen på två månader gäller i samtliga fall och även en nyanländ som ordnat ett eget boende efter att ha tackat nej till ett erbjudet etableringsboende måste således vänta två månader innan kommunen är skyldig att ordna ett nytt boende. I dessa fall finns det inte heller något som hindrar att kommunen erbjuder samma boendelösning ytterligare en gång.

En risk med förslaget är att det skapar incitament för den nyanlände att välja att omfattas av en anvisning även i de fall då den nyanlände inte har för avsikt att nyttja sin rätt till etableringsboende i anvisningskommunen. En anvisningskommun måste i sin planering emellertid utgå ifrån att ett boende ska ordnas i samband med att den nyanlände lämnar Migrationsverkets asylboende. Om en stor andel av de nyanlända, som bor på ett asylboende och som avser att ordna sitt eget boende, av taktiska skäl väljer att omfattas av en anvisning kan det därmed komma att påverka kommunernas planeringsförutsättningar negativt. Eftersom de nyanlända som av taktiska skäl väljer att omfattas av en anvisning kanske aldrig väljer att nyttja sin rätt till etableringsboende kan det även leda till att kommuntalen inte motsvarar det faktiska mottagandet. I dessa fall har Migrationsverket inte heller möjlighet att avbryta anvisningen och ersätta den med en anvisning som omfattar en annan nyanländ (se avsnitt 9.3). Vid fastställandet av sina önskemål om hur många nyanlända kommunerna önskar få anvisade kan de därmed behöva väga in att en viss andel av anvisningarna kanske inte kommer att resultera i att en nyanländ bosätter sig i kommunen.

Det är svårt att på förhand bedöma hur vanligt det kommer att bli att nyanlända väljer att omfattas av en anvisning av taktiska skäl. I Migrationsverkets nuvarande prognosmodell görs antagandet att cirka 94 procent av de som antas bo på asylboendet vid beslutstillfället blir mottagna med en anvisning. Enligt Migrationsverkets prognoser kommer 1 500 nyanlända att anvisas från Migrationsverkets asylboenden 2027 (Migrationsverket 2024e, s. 35). Baserat på ovanstående antagande och prognos är det därmed endast 90 nyanlända som kan komma att välja att omfattas av en anvisning av taktiska skäl 2027. I detta sammanhang bör det dock framhållas att

Migrationsverket kan komma att behöva anpassa antagandet i prognosmodellen om en betydligt högre andel av de personer som har sökt asyl bor på asylboende i framtiden. Så kan bli fallet om de förslag som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande (SOU 2022:64) genomförs (se avsnitt 7.3.3).

Vid bedömning av hur vanligt det kan komma att bli att nyanlända väljer att omfattas av en anvisning av taktiska skäl bör det även beaktas att ett sådant agerande kräver att de nyanlända stannar på Migrationsverkets asylboenden från det att de beviljas ett uppehållstillstånd och fram till det att Migrationsverket beslutar om anvisning. Som framgår av tabell 5.5 var denna ledtid i genomsnitt 79 dagar 2023. Det finns således starka incitament för en nyanländ som avser att ordna sitt eget boende att inte bo kvar på asylboendet när ett uppehållstillstånd beviljats. En studie visar på att det finns ett utbrett missnöje med boendet och den finansiella situationen bland asylsökande, särskilt bland de som bor på ett asylboende (Esaiasson & Sohlberg 2018, s. 52–56). Först när den nyanlände flyttar från asylboendet kan den påbörja sina etableringsinsatser (5 § 5 etableringsförordningen) och därmed erhålla den mer förmånliga etableringsersättningen.

Vid en sammantagen bedömning anser utredningen att risken för att nyanlända i någon större omfattning kommer att välja att omfattas av anvisningar av taktiska skäl är begränsad. Utredningen har dock övervägt olika alternativ för att ytterligare minska incitamenten för ett sådant agerande. Ett alternativ vore att reglera att endast de nyanlända som faktiskt tas emot i anvisningskommunen i samband med anvisningen erhåller en rätt till etableringsboende. Med en sådan ordning skulle det dock vara tillräckligt om den nyanlände tog vägen via anvisningskommunen för att erhålla en rätt till etableringsboende. Bedömningen är därför att en sådan reglering endast marginellt skulle minska incitamenten för nyanlända att välja att omfattas av en anvisning av taktiska skäl.[5] Utredningen anser därför att det även skulle krävas en kompletterande reglering som anger att rätten till etableringsboende går förlorad om den

[5] Denna lösning skulle även vara svår att förena med det förslag som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande. Som framgår av bilaga 4 innebär det förslaget bland annat att nyanlända som fortfarande omfattas av den föreslagna mottagandelagen efter att de tagits emot i anvisningskommunen ska ha rätt till logi enligt mottagandelagen. För att undvika dubbelreglering ska kommunens ansvar för att under denna period ordna en bostad till den nyanlände dock inte följa av mottagandelagen utan av etableringsboendelagen.

nyanlände efter mottagandet lämnar anvisningskommunen inom en viss tid. För att säkerställa en rättssäker reglering av rätten till etableringsboende som medger att den nyanlände kan visa att den tagits emot i en kommun bör det i så fall åtminstone krävas att den nyanlände stannar i kommunen tillräckligt länge för att hinna folkbokföras. För att säkerställa att incitamentet för att agera taktiskt helt bortfaller torde det dock inte vara tillräckligt att kräva att de nyanlända stannar i anvisningskommunen i ett fåtal månader utan snarare att de tvingas stanna en längre tid, exempelvis i ett år efter anvisningen. Under detta första år skulle systemet därmed snarare skapa incitament för den nyanlände att stanna i anvisningskommunen än incitament för att komma i egen försörjning och korta tiden som den nyanlände bor i etableringsboende (jfr resonemanget ovan).

Som framgår av avsnitt 6.1.1 gör utredningen tolkningen att regeringens övergripande mål med ett nytt system för bosättning är att integrationen ska fungera bättre. Utredningen har därför haft som utgångpunkt att vägvalen vid målkonflikter ska utgå från vilken konstruktion som ger bäst förutsättningar för integration. Eftersom de förbättrade planeringsförutsättningar som följer av det alternativ som diskuteras ovan uppnås på bekostnad av försämrade förutsättningar för integration har utredningen därför valt att avfärda detta alternativ.

Bestämmelserna om nyanlända som under en tid ordnar sitt eget boende ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendelagen. Det ska därför framgå av etableringsboendelagen att om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.

10.5 Rätten till etableringsboende och hyreslagen

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att jordabalkens bestämmelser om besittningsskydd inte ska gälla för hyresavtal som avser upplåtelse av bostadslägenhet som en kommun ordnat i enlighet med ansvaret att ordna etableringsboende.

Utredningens bedömning: Det kommer inte alltid att vara möjligt för hyresvärden att säga upp hyresavtalet för den bostad som ordnats för den nyanlände som förlorat rätten till etableringsboende.

Som framgår av avsnitt 10.2.1 är det anvisningskommunen som avgör vilken boendelösning den erbjuder den nyanlände. Utredningen bedömer dock att de bostäder som ordnas i normalfallet kommer att upplåtas genom hyresavtal. Om inget annat följer av etableringsboendelagen eller den tillhörande förordningen kommer därmed bestämmelserna i 12 kap. jordabalken (hyreslagen) att vara tillämpliga.[6]

10.5.1 Allmänt om hyreslagen

I hyreslagen regleras bland annat hyrestid, uppsägningstid, formkrav, hyresrättens förverkande och besittningsskydd. Hyreslagen är en skyddslagstiftning till förmån för hyresgästen och utredningen har, med ett undantag (se nedan), inte funnit skäl att lämna förslag som innebär att nyanlända för vilka kommunen ordnat ett etableringsboende ska ha ett sämre skydd än andra hyresgäster. Det innebär i sin tur att det är nödvändigt att skilja mellan rätten till etableringsboende och hyresrätten. Att rätten till etableringsboende upphör innebär således inte per automatik att hyresrätten förverkas och att hyresavtalet därmed kan sägas upp.

Enligt hyreslagen ska hyresavtal som ingåtts på obestämd tid alltid sägas upp för att upphöra att gälla och detsamma gäller tidsbestämda hyresavtal om hyresförhållandet varat mer än nio månader (12 kap. 3 § första och andra styckena jordabalken). När en nyanländ inte längre har rätt till etableringsboende krävs det således i normalfallet att hyresvärden säger upp hyresavtalet för att den nyanlände inte längre ska ha tillgång till den bostad kommunen ordnat. Beroende på vilken boendelösning kommunen valt kan hyresvärden vara kommunen, det kommunala bostadsbolaget eller en privat aktör. Eftersom ett hyresavtal endast kan sägas upp av hyresvärden eller hyresgästen måste en kommun som inte själv är hyresvärd säkerställa att den hyresvärd som upplåter bostaden till den nyanlände förpliktigas att

[6] Att jordabalkens bestämmelser om hyra är subsidiära följer av 7 kap. 1 § tredje stycket.

säga upp hyresavtalet när den nyanlände inte längre har rätt till etableringsboende.

Utredningen bedömer dock att det inte alltid kommer att vara möjligt för hyresvärden att säga upp hyresavtalet för den bostad som ordnats för en nyanländ som förlorat rätten till etableringsboende. Så är till exempel fallet om den nyanlände som förlorat rätten till etableringsboende inte står på hyreskontraktet utan delar bostad med en annan nyanländ som formellt sett är hyresgäst. Det faktum att rätten till etableringsboende är individuell (se avsnitt 10.3) innebär även att det i vissa fall inte kommer att vara möjligt att säga upp ett hyresavtal ens när det är den nyanlände som inte längre har rätt till etableringsboende som står på kontraktet. Så är till exempel fallet om den nyanlände är vårdnadshavare för barn som har rätt till etableringsboende.

10.5.2 Besittningsskydd

Enligt 12 kap. 46 § jordabalken har en bostadshyresgäst en principiell rätt till förlängning av hyresförhållandet när hyresvärden säger upp avtalet (besittningsskydd). Vissa upplåtelser av bostadslägenheter är dock undantagna från bestämmelserna om besittningsskydd. Det gäller till exempel när hyresavtalet avser upplåtelse av en lägenhet i andra hand och hyresavtalet upphör innan det varat längre än två år i följd (12 kap. 45 § första stycket 1 jordabalken). Utredningen bedömer att det kommer att vara förhållandevis vanligt att kommuner hyr lägenheter och sedan hyr ut dessa till nyanlända i andra hand. I vissa fall kommer hyreslagens bestämmelser om besittningsskydd därmed inte att vara tillämpliga under de två första åren som den nyanlände har tillgång till sitt boende. Om en kommun genom ett och samma avtal hyrt minst tre lägenheter i syfte att hyra ut till andra, så kallat blockhyresavtal, har dock andrahandshyresgästen samma besittningsskydd som förstahandshyresgäster (12 kap. 45 § andra stycket jordabalken).

I 12 kap. 46 § första stycket jordabalken listas flera undantag från huvudregeln att hyresgästen har besittningsskydd. Av generalklausulen i första stycket 10 följer att hyresgästen har besittningsskydd när det strider mot god sed i hyresförhållanden eller av någon annan anledning är oskäligt mot hyresgästen att hyresförhållandet

upphör. Vid tillämpningen av generalklausulen görs en avvägning mellan hyresgästens och hyresvärdens behov av lägenheten.

Generalklausulen har tillämpats i ett fall som rörde en lägenhet som Sundbybergs stad hyrt ut till en nyanländ som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen. Enligt avgörandet från Svea hovrätt (2023) skiljer sig uthyrning av lägenheter för ett visst ändamål eller till en viss grupp av hyresgäster från uthyrning av andra bostadslägenheter på så sätt att uthyrningen är förbehållen personer med sådana behov. Enligt domstolen får det därför i allmänhet förutsättas att hyresgästen lämnar lägenheten när denne inte längre ingår i den avsedda gruppen. Vid intresseavvägningen ska det dock tas hänsyn till om hyresgästen kände till syftet med de specifika förutsättningarna för uthyrningen när avtalet ingicks. I det aktuella ärendet hade Sundbybergs stad angett att kommunen hade behov av lägenheten för att upplåta den som genomgångsbostad till andra nyanlända invandrare enligt bosättningslagen. Vid intresseavvägningen beaktade hovrätten även att den nyanlände vid flera tillfällen informerats om att boendet endast avsetts att vara tillfälligt, att hon varit tvungen att själv ordna annan bostad samt att hon vid åtminstone två tillfällen har blivit erbjuden annan bostad i andra kommuner som hon avböjt. Vid dessa förhållanden ansåg hovrätten inte att det stod i strid mot god sed i hyresförhållanden eller annars var oskäligt mot hyresgästen att hyresavtalet upphörde. Den nyanlände var därför tvungen att flytta från lägenheten.

I ett annat ärende där Stockholms kommun hyrt ut en så kallad träningslägenhet som ordnats med stöd av SoL anförde Svea hovrätt (2018) följande.

> Vid uthyrning av detta slag är det inte ovanligt att det finns ett villkor i hyresavtalet som anger att avtalet kan upphöra om förutsättningarna inte längre uppfylls. Förekommer ett sådant villkor, en så kallad boendespärr, anses det i regel inte strida mot god sed i hyresförhållanden eller vara oskäligt mot hyresgästen att avtalet upphör när förutsättningarna för uthyrningen inte längre är uppfyllda. Detta motiveras av hyresvärdens tungt vägande intresse av att kunna hyra ut lägenheten för det angivna ändamålet och av att hyresgästen presumeras ha varit införstådd med syftet och förutsättningarna för uthyrningen när avtalet ingicks. Saknas en så kallad boendespärr får det i varje enskilt fall göras en avvägning mellan parternas olika intressen. Vid intresseavvägningen får frågan om hyresgästen har känt till syftet med och de specifika förutsättningarna för uthyrning när avtalet ingicks betydelse. Har hyresgästen inte haft förutsättningarna för uthyrningen klara för sig

> när hyresavtalet ingicks bör det klarläggas om och i så fall när hyresgästen blivit medveten om dem. Har hyresgästen inte informerats om de särskilda förutsättningarna för uthyrningen förrän i samband med uppsägningen eller endast en kort tid dessförinnan utfaller intresseavvägningen som regel till hyresgästens fördel. Om hyresvärden vid ett senare tillfälle säger upp hyresavtalet på nytt kan denne emellertid ha framgång med sin talan eftersom hyresgästen genom den tidigare uppsägningen gjorts uppmärksam på de särskilda förutsättningarna för uthyrningen och hyresvärdens behov av att kunna upplåta lägenheten till någon som uppfyller dessa förutsättningar.

Vid tillämpningen av generalklausulen måste hyresvärden ha ett sakligt skäl till att hyresgästen ska flytta och sakskälet måste ha en sådan tyngd att det framstår som rimligt eller skäligt att hyresgästen får flytta (SOU 1966:14, s. 209). I de två rättsfall utredningen redogjort för ovan var det kommunen som var hyresvärd. Som sakligt skäl anförde kommunerna att de behövde lägenheterna för att kunna hyra ut dem till andra nyanlända respektive andra kommuninvånare med behov av träningslägenhet. Enligt utredningen är det tveksamt om utfallen blivit desamma om någon annan än kommunen varit hyresvärd. Skälet till det är att en privat hyresvärd inte, på samma sätt som en kommun, har ett ansvar för att ordna bostäder till dessa grupper och att det därmed i förhållande till den privata hyresvärden inte föreligger några tungt vägande skäl för att hyresförhållandet ska upphöra.

10.5.3 Avstående från besittningsskydd

Det är möjligt för hyresvärden och hyresgästen att i ett separat avtal komma överens om att hyresrätten inte ska vara förenad med rätt till förlängning. Huvudregeln är dock att en överenskommelse om att avstå från besittningsskydd måste godkännas av hyresnämnden för att den ska vara giltig (12 kap. 45 a § första stycket jordabalken). Av bestämmelsen framgår inte under vilka förutsättningar som hyresnämnden ska godkänna en sådan överenskommelse. Av förarbetena framgår dock att prövningen ska inriktas på att hindra missbruk av avtalsfriheten. Som en riktpunkt anges även att överenskommelser alltid bör godkännas om förhållandena är sådana att hyresgästen i en besittningsskyddstvist normalt inte skulle ha rätt till en förlängning av hyresförhållandet vid en avvägning mellan

parternas intressen (prop. 1968:91 Bihang A, s. 89 f.). Enligt ett avgörande från Svea hovrätt (2022) innebär detta att det av ansökan måste framgå att det finns ett reellt behov av avstående från besittningsskydd och att avståendet avser en sådan situation som inte kommer i konflikt med grundtankarna bakom besittningsskyddet. Det är således inte givet att en hyresnämnd bedömer att det finns skäl att godkänna en överenskommelse om avstående från besittningsskydd för en lägenhet som ordnats som etableringsboende. Detta gäller särskilt i de fall då det inte är kommunen som är hyresvärd.

10.5.4 Inget besittningsskydd för etableringsboenden

Om en nyanländ får besittningsskydd för en bostadslägenhet som kommunerna ordnat inom ramen för sitt ansvar att ordna boende för nyanlända som omfattats av en anvisning kommer tidsbegränsningen av rätten till etableringsboende att sakna praktisk betydelse. För att säkerställa att hyreslagens bestämmelser om besittningsskydd inte hindrar att hyresavtalen kan sägas upp i samband med att rätten till etableringsboende upphör föreslår utredningen därför att jordabalkens bestämmelser om besittningsskydd inte ska gälla i dessa fall.

Bestämmelsen om undantag från jordabalkens bestämmelser om besittningsskydd måste i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendelagen. Det ska därför framgå av etableringsboendelagen att för hyresavtal som avser upplåtelse av bostadslägenhet som en kommun ordnat enligt 10 § etableringsboendelagen gäller inte bestämmelserna i 12 kap. 46–52 §§ jordabalken.

10.6 Rätten till etableringsboende kan i vissa fall upphöra i förtid

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att den kommun som ansvarar för att ordna boende i enskilda fall får besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om

- den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken
- den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program
- den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

Den kommun som ansvarar för att ordna boende ska dock inte få besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Det ska framgå av etableringsboendelagen att regeringen med stöd av restkompetensen kan meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas.

Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att de arbetsmarknadspolitiska program som omfattas av bestämmelsen i etableringsboendelagen är jobb- och utvecklingsgarantin, jobbgaranti för ungdomar och etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

Av utredningens direktiv följer att regeringen ser ett behov av att etableringsboendet villkoras med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet. Enligt direktiven ska utredningen därför föreslå hur ett sådant villkor ska utformas samt vilka situationer som ska leda till att etableringsboendet sägs upp.

Utredningen anser att den nyanlände dessutom bör fullgöra sina avtalsenliga skyldigheter enligt hyresavtalet för att behålla sin rätt till etableringsboende och föreslår därför även ett sådant villkor.

Som framgår ovan i avsnitt 10.5.1 är det nödvändigt att skilja mellan rätten till etableringsboende och hyresrätten. Nedan diskuteras endast villkoren för när rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid.

10.6.1 Om den nyanländes hyresrätt förverkats

Som framgår i avsnitt 10.5 bedömer utredningen att de bostäder som kommunerna ordnar i normalfallet[7] kommer att upplåtas genom hyresavtal. Om en hyresgäst inte fullgör sina avtalsenliga skyldigheter kan en hyresrätt i vissa fall förverkas (12 kap. 42 § jordabalken). Så är till exempel fallet om hyresgästen inte betalat hyran eller utan hyresvärdens samtycke hyrt ut lägenheten i andra hand. Om hyresrätten förverkats har hyresvärden rätt att säga upp hyresavtalet till omedelbart upphörande. I vissa fall får hyresgästen dock inte skiljas från lägenheten trots att hyresrätten förverkats. I 12 kap. 43 § jordabalken finns bland annat bestämmelser om tidsgränser och möjlighet till rättelse och i 44 § finns särskilda bestämmelser om vad som gäller när hyresrätten är förverkad på grund av dröjsmål med betalning av hyran.

Som framhålls ovan måste det skiljas mellan rätten till etableringsboende och hyresrätten. Om det faktum att hyresrätten till en lägenhet som kommunen ordnat för en nyanländ förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken ska påverka den nyanländes rätt till etableringsboende krävs det därför ytterligare åtgärder.

Utredningen anser inte att det är rimligt att en kommun under tre år ska ansvara för att ordna nya boenden för nyanlända som inte betalar hyran eller bryter mot andra avtalsenliga skyldigheter. Rätten till etableringsboende bör därför kunna upphöra i förtid om den nyanländes hyresrätt förverkats. Så bör dock endast kunna ske i de fall då den nyanlände också skiljts från bostadslägenheten, det vill säga rätten till etableringsboende ska bestå om bestämmelserna i

[7] Vid ett högt mottagande kan det till exempel förekomma att kommunerna tvingas tillhandahålla tillfälliga sovplatser i skolor eller gymnastiksalar. Om kommunerna då avstår från att ta ut ersättning föreligger inte några hyresavtal.

12 kap. 43 eller 44 § jordabalken förhindrar att den nyanlände skiljs från lägenheten.

Den kommun som ansvarar för att ordna boende ska därför i enskilda fall få besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken.

10.6.2 Om den nyanlände inte aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet

Rätten till etableringsboende ska kopplas till tre befintliga arbetsmarknadspolitiska program

Arbetsförmedlingen har det samordnande ansvaret för nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet och en stor andel av de nyanlända som omfattas av den föreslagna etableringsboendelagen kommer att ha möjlighet att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Utredningen ser därför flera fördelar med att koppla rätten till etableringsboende till de befintliga arbetsmarknadspolitiska programmen.

För nyanländas del är det i första hand etableringsprogrammet som är aktuellt. Syftet med programmet är att underlätta och påskynda de nyanländas etablering i arbets- och samhällslivet. En nyanländ har i normalfallet förbrukat tiden med etableringsinsatser efter två år. Eftersom rätten till etableringsboende ska omfatta tre år behöver villkoret att aktivt bidra till sin etablering vidgas utöver etableringsprogrammet. Nyanlända som har deltagit maximal tid i etableringsprogrammet och som inte har kommit i arbete eller börjat studera är direktkvalificerade till något av de arbetsmarknadspolitiska programmen för långtidsarbetslösa; jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgarantin för ungdomar, i syfte att så snabbt som möjligt bryta sin arbetslöshet. Aktiviteterna i de arbetsmarknadspolitiska programmen ska motsvara deltagarens arbetsutbud, det vill säga i normalfallet heltid. Utredningen bedömer därför att det inte är ändamålsenligt, om ens möjligt, att införa ytterligare aktivitetskrav för de nyanlända som har möjlighet att delta i dessa program. Deltagande i ett av dessa program får därmed anses motsvara kravet om att aktivt bidra till sin etablering.

Villkoren för deltagande i de arbetsmarknadspolitiska programmen och för ersättningen som följer av deltagandet är förordningsstyrda[8] och reglerar bland annat ogiltig frånvaro och annan missköt-sel (se avsnitt 4.5.1). Det är Arbetsförmedlingen som bedömer och fattar beslut om anvisning till programmen och som följer upp deltagandet. Att villkoren för etableringsboende knyts till deltagande i de arbetsmarknadspolitiska programmen bör således underlätta kommunernas arbete att följa upp om de nyanlända uppfyller villkoren. Utredningen bedömer också att det ökar rättssäkerheten samt främjar en enhetlig tillämpning avseende vilka situationer som kan leda till att en nyanländ förlorar rätten till etableringsboende. Detta är särskilt viktigt då det är en långtgående konsekvens att rätten till etableringsboende upphör.

Vidare anser utredningen att villkoret om att aktivt bidra till sin etablering för att behålla rätten till etableringsboende ska utformas så att kostnader för att kontrollera att ett sådant villkor är uppfyllt står i proportion till de effekter ett villkorat boende kan förväntas få. Eftersom den huvudsakliga ersättningen till nyanlända är villkorad med att delta i aktiviteter, i normalfallet på heltid, och eftersom de allra flesta som har möjlighet att delta gör det (se avsnitt 18.2.5), kan ytterligare incitament att vara aktiv förväntas ha begränsad effekt på målgruppen som helhet. Utredningen anser därför inte att ett system som medför omfattande behov av uppföljning och kontroll är motiverat. Att kommunerna vid kontroll av om de nyanlända uppfyller villkoren för rätten till etableringsboende i stor utsträckning kan baseras på Arbetsförmedlingens uppföljning, kontroll och beslut är således en fördel.

Etableringsprogrammet, jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar är inte de enda arbetsmarknadspolitiska programmen som finns att tillgå och i vissa fall kan en nyanländ bli aktuell för ett annat arbetsmarknadspolitiskt program. Utredningen finner dock två huvudsakliga skäl till att avgränsa villkoret för etableringsboende till de aktuella programmen. För det första är det dessa program som det är tänkt att de nyanlända i första hand ska ta del av. Exempelvis är deltagande i etableringsprogrammet en förutsättning för att få etableringsersättning, vilket är den huvud-

[8] Etableringsförordningen, förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin, förordning (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar samt förordning (2017:819) om ersättning till deltagare i arbetsmarknadspolitiska insatser.

sakliga ersättningen till nyanlända flyktinginvandrare. För det andra är dessa program så kallade ramprogram inom vilket den nyanlände kan ta del av andra program och aktiviteter. Ramprogrammen har mer omfattande reglering kring villkor för deltagande och för när programmen kan upphöra. Detta underlättar uppföljning och kontroll av villkoren för etableringsboende samt skapar goda förutsättningar för enhetlig tillämpning.

Rätten till etableringsboende ska inte villkoras för nyanlända som är under 20 eller över 65 år

Nyanlända som fyllt 66 år har inte möjlighet att delta i något av de arbetsmarknadspolitiska programmen. För etableringsprogrammet följer åldersgränsen direkt av etableringslagen (1 och 2 §§).[9] Motivet till den övre åldersgränsen i etableringslagen är att personer som fyllt 66 år normalt sett har arbetslivet bakom sig och därmed inte har samma behov av arbetsmarknadsinsatser (Ds 2016:35, s. 100). När det gäller jobb- och utvecklingsgarantin finns ingen författningsreglerad övre åldersgräns. Av ett rättsligt ställningstagande framgår dock att Arbetsförmedlingen inte anser att det är arbetsmarknadspolitiskt motiverat att någon som uppnått riktåldern för pension deltar i programmet (Arbetsförmedlingen 2023). I jobbgarantin för ungdomar är den övre åldersgränsen 24 år (5 § förordningen [2007:813] om jobbgaranti för ungdomar).

Nyanlända som fyllt 66 år kan ha rätt till allmän pension. Den som har låg eller ingen pension kan ansöka om bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd hos Pensionsmyndigheten. Syftet med pensionssystemet är att den som uppnått en viss ålder inte längre ska vara tvungen att arbeta för att trygga sin försörjning. Samhället har således inga förväntningar på att dessa personer ska arbeta för att försörja sig. Utredningen anser därför att det varken är rimligt eller ändamålsenligt att för dessa personer villkora rätten till etableringsboende med deltagande i aktiviteter som syftar till arbetsmarknadsetablering. I syfte att etableras i samhällslivet skulle ett aktivitetskrav däremot kunna vara motiverat även för nyanlända som fyllt 66 år. Det skulle exempelvis kunna handla om att delta i svenskundervisning

[9] Från och med den 1 januari 2026 kommer etableringslagen att gälla för nyanlända som inte har uppnått riktåldern för pension enligt 2 kap. 10 a–10 d §§ socialförsäkringsbalken (SFS 2022:896).

och samhällsorientering. Utredningen kan dock konstatera att ersättningarna i pensionssystemet inte är villkorade med något aktivitetskrav. Att förlora rätten till etableringsboende är en mer långtgående konsekvens än att gå miste om viss ersättning. Utredningen anser därför inte att det är rimligt att en pensionär som inte uppfyller ett aktivitetskrav blir av med sitt boende samtidigt som rätten till ersättning består. Enligt utredningen bör en eventuell ambition att ställa aktivitetskrav på personer som uppnått pensionsålder därmed i ett första steg omhändertas genom villkorad ersättning. Först därefter bör det övervägas att även villkora rätten till etableringsboende för pensionärer. Utredningen noterar också att utredningen om en förbättrad samhällsorientering för nyanlända (dir. 2023:169) har i uppdrag att se över samhällsorienteringen i syfte att göra den obligatorisk och koppla den till relevanta ersättningssystem.

Utredningen anser inte att en villkorad rätt till etableringsboende för nyanlända under 18 år vore lämpligt ur ett barnrättsperspektiv. Utredningen bedömer inte heller att det skulle ha någon positiv effekt avseende barns etablering i samhället. Utredningen har övervägt att kravet om att aktivt bidra till sin etablering ska gälla nyanlända som fyllt 18 år, men finner i stället flera skäl att sätta gränsen till 20 år. Nyanlända som inte fyllt 20 år ingår inte i målgruppen för etableringsprogrammet. Motivet till det är att de allra flesta antas ha behov av fortsatt eller kompletterande utbildning i grundskola eller gymnasieskola (prop. 2016/17:175, s. 62–64). För nyanlända i åldern 18–19 år som inte tar del av reguljära studier skulle rätten till etableringsboende emellertid kunna villkoras med deltagande i jobbgarantin för ungdomar. Nyanlända ungdomar som inte först deltagit i etableringsprogrammet behöver dock, på samma sätt som övriga ungdomar, kvalificera sig till jobbgarantin för ungdomar genom att ha varit inskrivna som arbetssökande vid Arbetsförmedlingen under minst 90 dagar de senaste fyra månaderna. De är således inte direktkvalificerade till programmet såsom nyanlända i åldern 20–65 år är till etableringsprogrammet. För nyanlända som är 18–19 år är det därför inte lika ändamålsenligt att villkora rätten till etableringsboende med deltagande i ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Vidare omfattas ungdomar under 20 år av ett kommunalt aktivitetsansvar (29 kap. 9 § skollagen). Det innebär att hemkommunen

är skyldig att erbjuda lämpliga individuella åtgärder som i första hand ska motivera ungdomarna att påbörja eller återuppta en utbildning. Av förarbeten till bestämmelsen framgår att regeringen ansåg att det inte är lämpligt att kommunerna förses med något krav att se till att ungdomarna kommer i kontakt med Arbetsförmedlingen eftersom insatserna ska bygga på frivillighet från den enskildes sida (prop. 2013/14:191, s. 137). Nyanlända som inte fyllt 20 år ska därför behålla rätten till etableringsboende även om de inte deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Vad ska utgöra godtagbara skäl att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program?

Enligt utredningens direktiv ska etableringsboendet inte sägas upp i förtid i det fall en nyanländ får arbete eller om det finns godtagbara skäl att den enskilde inte aktivt bidrar till sin etablering.

Utredningen föreslår därför att den kommun som ansvarar för att ordna boende i enskilda fall ska få besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till något av de arbetsmarknadspolitiska programmen; etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare, jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgaranti för ungdomar. Den kommun som ansvarar för att ordna boende ska dock inte få besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Som framgår ovan anser utredningen att villkoret om att aktivt bidra till sin etablering ska harmonisera med de villkor som gäller för vissa arbetsmarknadspolitiska program. Utgångspunkten är därför att nyanlända som inte har möjlighet att bli anvisade till dessa program i normalfallet ska anses ha godtagbara skäl för att inte delta och därmed behålla sin rätt till etableringsboende. I det följande går utredningen därför igenom vissa förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en nyanländ ska kunna vara anvisad till något av de tre arbetsmarknadspolitiska programmen.

Omständigheter då en nyanländ inte får vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program[10]

I vissa fall kan Arbetsförmedlingen inte anvisa en nyanländ till programmen.[11] Så är till exempel fallet om den nyanlände arbetar heltid, vårdar barn med föräldrapenning på heltid eller får hel sjukpenning enligt socialförsäkringsbalken. Sådana omständigheter kan också leda till att en pågående anvisning avbryts och den nyanlände skrivs ut från programmet.[12] Arbetsförmedlingen är exempelvis skyldig att skriva ut en nyanländ som påbörjar ett arbete på heltid, påbörjar föräldraledighet med föräldrapenning på heltid eller är sjukfrånvarande på heltid och programmet inte går att anpassa. I etableringsprogrammet kan en deltagare även skrivas ut till följd av ett annat hinder som anmälts till och godtagits av Arbetsförmedlingen.[13] En deltagare i etableringsprogrammet kan också skrivas ut om Arbetsförmedlingen bedömer att han eller hon helt saknar förmåga att delta i insatser inom programmet.[14]

Nyanlända som omfattas av någon av dessa omständigheter och som Arbetsförmedlingen därmed inte har möjlighet att anvisa, eller som Arbetsförmedlingen är skyldig att skriva ut från ett program, ska därför anses ha godtagbara skäl för att inte vara anvisade. Det bör dock noteras att en nyanländ som skrivits ut från ett program har möjlighet att återinträda i programmet så snart hindret för att delta inte längre kvarstår. Av det följer att en nyanländ som skrivits

[10] Vem som får anvisas och när en utskrivning ska ske regleras i följande bestämmelser: 5 och 17–19 §§ etableringsförordningen, 5 och 13–14 §§ förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin och 5, 10–11 §§ förordning (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.
[11] I etableringsförordningen framgår detta direkt av 5 § och av förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin och förordning (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar följer det indirekt av 13 § respektive 10 §. Enligt Arbetsförmedlingens handläggarstöd fattas det inget formellt beslut i de fall en anvisning inte görs på grund av att den enskilde inte uppfyller förutsättningarna för anvisning, men den enskilde kan begära ett skriftligt beslut där Arbetsförmedlingens ställningstagande framgår. I beslutet, som ska motiveras, ska också möjligheten att få beslutet omprövat framgå (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 22; Arbetsförmedlingen 2024c, s. 10; Arbetsförmedlingen 2024d, s. 9).
[12] Vid utskrivning fattar Arbetsförmedlingen ett formellt beslut i vilket den aktuella utskrivningsorsaken framgår.
[13] Av Arbetsförmedlingens handläggarstöd framgår att exempel på sådana hinder är om den nyanlände ännu inte erbjudits barnomsorg eller en händelse som den nyanlände inte har kunnat råda över, såsom en olyckshändelse (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 35–36).
[14] Av Arbetsförmedlingens handläggarstöd framgår att detta ska bero på sjukdom eller funktionsnedsättning och att det till exempel kan handla om att deltagaren inte kan tillgodogöra sig innehållet i någon av de insatser som erbjuds inom programmet trots genomförda anpassningar, eller att deltagaren behöver medicinsk vård och behandling/rehabilitering som inte ryms inom etableringsprogrammet för att utveckla förmågan (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 36).

ut ur ett arbetsmarknadspolitiskt program endast har godtagbara skäl för att inte vara anvisad så länge hindret för att delta kvarstår.

Endast nyanlända som är anmälda som arbetssökande kan anvisas

Arbetsförmedlingen kan endast anvisa nyanlända som är anmälda som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen. En nyanländ som inte omfattas av någon av de omständigheter som diskuteras ovan måste därför vara anmäld som arbetssökande för att anvisning ska kunna ske. Om Arbetsförmedlingen inte kan anvisa en sådan nyanländ endast till följd av att han eller hon inte är anmäld saknar den nyanlände således godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Det bör dock inte krävas att den nyanlände anmäler sig till Arbetsförmedlingen samma dag som han eller hon tas emot i kommunen. Vad som utgör en rimlig tid för en sådan anmälan får avgöras i det enskilda fallet med beaktande av såväl den enskildes förutsättningar som när kommunen haft möjlighet att lämna information om de villkor som gäller för rätten till etableringsboende i enlighet med förslaget i avsnitt 11.2.

Arbetsförmedlingen avgör om en anvisning ska erbjudas

Det är Arbetsförmedlingen som prövar om en anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program ska ske, och en nyanländ har ingen rättighet att bli anvisad. Utöver att de specifika villkoren för programmet ska vara uppfyllda ska Arbetsförmedlingen även bedöma att en anvisning är arbetsmarknadspolitiskt motiverad. Det innebär att anvisningen ska framstå som lämplig både för den enskilde och ur ett övergripande arbetsmarknadspolitiskt perspektiv.[15]

Att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program är dock frivilligt och en förutsättning för att den nyanlände ska anvisas är att denne tackar ja till att delta. En nyanländ som inte erhåller ett erbjudande om anvisning ska därmed anses ha godtagbara skäl för att inte vara

[15] Se 9 § tredje stycket förordning (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

anvisad, medan det motsatta ska gälla för en nyanländ som erhåller ett erbjudande om anvisning men väljer att tacka nej.[16]

Särskilt om sanktioner och återkallande av anvisning

Etableringsprogrammet, jobb- och utvecklingsgarantin samt jobbgarantin för ungdomar är så kallade ramprogram, vilket innebär att själva programmet inte är en aktivitet i sig utan att det fylls med aktiviteter som Arbetsförmedlingen bedömer lämpliga för den enskilde. Att inte delta i de aktiviteter som erbjuds inom ramen för programmet kan leda till avstängning från ersättning i en eller flera dagar enligt de sanktioner som följer av ersättningsförordningen (se avsnitt 4.5.1). Ett sanktionsbeslut innebär inte att anvisningen till programmet avbryts och kommer därför inte att kunna påverka den nyanländes rätt till etableringsboende.

Det motsatta kommer dock i vissa fall att gälla om anvisningen till ett program återkallas. Arbetsförmedlingen ska återkalla anvisningen till ett arbetsmarknadspolitiskt program i de fall deltagaren missköter sig eller stör verksamheten eller då det i övrigt finns särskilda skäl för återkallelse. En anvisning till etableringsprogrammet kan även återkallas på grund av att deltagaren inte längre tillhör målgruppen för programmet. Arbetsförmedlingen ska inte återkalla anvisningen för en händelse eller omständighet för vilken det finns en åtgärd inom sanktionssystemet eller som återfinns bland utskrivningsgrunderna. Ett beslut om återkallelse gäller omedelbart och innebär att personen inte längre får delta i programmet och därmed inte heller uppbära den ersättning som följer av deltagandet. Det är således en mer långtgående konsekvens än de åtgärder som följer av sanktionssystemet.

Av utredningens utgångspunkter framgår att ett villkorat etableringsboende ska skapa incitament att aktivt bidra till sin etablering men inte i onödan skapa en otrygg bostadssituation (se avsnitt 6.4.2). Utredningens förslag är därför att det enbart är återkallelser som skett till följd av omständigheter som den nyanlände råder över

[16] Enligt Arbetsförmedlingens handläggarstöd fattas det inget formellt beslut i de fall en anvisning inte görs på grund av att den enskilde inte uppfyller förutsättningarna för anvisning, men den enskilde kan begära ett skriftligt beslut där Arbetsförmedlingens ställningstagande framgår. I beslutet, som ska motiveras, ska också möjligheten att få beslutet omprövat framgå (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 22; Arbetsförmedlingen 2024c, s. 10; Arbetsförmedlingen 2024d, s. 9).

som bör påverka rätten till etableringsboende. Skälet till det är att det av de aktuella förordningarna[17] inte framgår vad som avses med de olika återkallelsegrunderna. Inte heller Arbetsförmedlingens handläggarstöd är uttömmande avseende vilka situationer som kan föranleda en återkallelse. Därutöver har Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) riktat kritik mot Arbetsförmedlingens tillämpning av återkallelser, exempelvis att fel återkallelseorsak använts eller att återkallelsen saknar rättslig grund och i stället borde ha lett till en sanktion eller utskrivning (Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen [IAF] 2024, s. 67–69).

I Arbetsförmedlingens handläggarstöd (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 38–39, 2024c, s. 28, 2024d, s. 52) ges två exempel då programmen ska återkallas på grund av att personen missköter sig eller stör verksamheten. Det ena är att deltagaren motarbetar syftet med programmet, exempelvis genom att inte följa regler eller uppträda hotfullt och aggressivt gentemot Arbetsförmedlingen, anordnaren, leverantören eller andra deltagare. Det andra är om deltagaren, utan att Arbetsförmedlingen har godkänt det, befinner sig utomlands under tiden i programmet. Att missköta sig eller störa verksamheten bör per definition utgöra en omständighet som den nyanlände råder över.

Vad gäller återkallelse på grund av särskilda skäl är den kopplingen mer otydligt. Av handläggarstöden (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 39–40, 2024c, s. 28–30, 2024d, s. 25–27) framgår att särskilda skäl innefattar alla omständigheter som motiverar att ett beslut om deltagande i programmet återkallas, men där ingen annan återkallelsegrund eller utskrivningsorsak finns. Som exempel på sådana omständigheter anges att deltagaren uttryckligen vill lämna programmet, att deltagaren varit frånvarande en längre tid, att olika insatser har prövats men inte lett till något resultat och att bedömningen därför är att Arbetsförmedlingens resurser är uttömda.

Av Arbetsförmedlingens handläggarstöd (Arbetsförmedlingen 2024b, s. 39) framgår vidare att återkallelsegrunden ”att inte längre tillhöra målgruppen för etableringsprogrammet” exempelvis kan handla om att deltagaren fått avslag på sin ansökan om nytt eller förlängt uppehållstillstånd och avslaget har fått laga kraft. Detta kan inte betraktas som omständigheter som den nyanlände råder

[17] 21 § etableringsförordningen, 15 § förordning (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin samt 12 § förordning (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar.

över men den som fått ett sådant avslag omfattas inte heller av etableringsboendelagen.

Utredningens förslag är vidare att det, även om beslut om återkallelse gäller omedelbart, enbart är återkallelser som fått laga kraft som bör leda till att rätten till etableringsboende upphör i förtid. Beslut om återkallelse kan omprövas av Arbetsförmedlingens centrala enhet för omprövning. Begäran ska ha inkommit inom tre veckor från den dag då den som begär omprövningen fick del av beslutet. Beslut om återkallelse kan efter att det omprövats även överklagas till allmän förvaltningsdomstol (28 och 29 §§ etableringsförordningen). Det innebär att det kan dröja innan kommunen kan besluta om att rätten till etableringsboende upphör. Utredningen bedömer dock att det är nödvändigt utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv. Inte minst eftersom det är en långtgående konsekvens att förlora rätten till etableringsboende och mot bakgrund av den kritik som tidigare nämnts avseende Arbetsförmedlingens tillämpning av återkallelser.

Utredningen föreslår därför att den kommun som ansvarar för att ordna boende i enskilda fall ska få besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till något av de arbetsmarknadspolitiska programmen etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare, jobb- och utvecklingsgarantin eller jobbgaranti för ungdomar återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

Bestämmelserna om att rätten till etableringsboende i vissa fall kan upphöra i förtid ska i huvudsak införas i etableringsboendelagen

Bestämmelserna om att rätten till etableringsboende i vissa fall kan upphöra i förtid ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendelagen. Utredningen bedömer dock inte att det är lämpligt att i lagen ange vilka arbetsmarknadspolitiska program som omfattas av villkoren då dessa program regleras i förordningar. Av etableringsboendelagen ska därför endast följande framgå.

Den kommun som ansvarar för att ordna boende får i enskilda fall besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om

– den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken
– den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program
– den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

Den kommun som ansvarar för att ordna boende ska dock inte få besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

För att underlätta vid tillämpningen bör det i etableringsboendelagen även införas en upplysningsbestämmelse som tydliggör att lagens reglering av villkoren inte är uttömmande. Av etableringsboendelagen ska därför framgå att regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas av villkoren i etableringsboendelagen.

Slutligen ska det framgå av etableringsboendeförordningen att de arbetsmarknadspolitiska program som omfattas av villkoren i etableringsboendelagen är de program som regleras genom

– förordningen (2007:414) om jobb- och utvecklingsgarantin
– förordningen (2007:813) om jobbgaranti för ungdomar
– förordningen (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare.

I bilaga 4 bedömer utredningen att vissa av förslagen i detta avsnitt behöver anpassas om förslagen som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande genomförs.

10.7 Ingen rätt till etableringsboende när boende ordnas med stöd av annan författning

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att en nyanländ inte har rätt till etableringsboende under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning.

I avsnitt 10.2.2 lämnar utredningen förslag som innebär att anvisningskommunen inte ansvarar för att ordna ett etableringsboende om det följer av en annan författning att kommunen ansvarar för att ordna boende. Under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning ska den nyanlände följaktligen inte ha rätt till etableringsboende.

För vissa nyanlända innebär detta att de inte kommer att beröras av bestämmelserna om etableringsboende överhuvudtaget. Så kommer till exempel att vara fallet för ensamkommande barn och äldre som är placerade i familjehem respektive servicehem med stöd av SoL under de tre åren de annars skulle haft rätt till etableringsboende. Detsamma kommer att gälla för nyanlända som under de tre åren placeras i ett LSS-boende med stöd av lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Vissa nyanlända kommer i stället att ha rätt till etableringsboende under delar av treårsperioden. Så kan vara fallet för ett ensamkommande barn som hinner fylla 18 år inom tre år från mottagandet. Ett annat exempel är när en kommun ordnar ett boende på ett servicehem för att en nyanländ ska kunna sammanbo med sin make som har behov av ett sådant boende (se 4 kap. 1 c § SoL). Om maken avlider inom tre år från mottagandet kommer den nyanlände att ha rätt till etableringsboende under den tid som återstår.

Bestämmelsen om begränsningen av rätten till etableringsboende ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendelagen. Det ska därför framgå av etableringsboendelagen att en nyanländ inte har rätt till etableringsboende under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning.

10.8 Uppgiftsskyldighet för Arbetsförmedlingen

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att Arbetsförmedlingen på begäran av en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid i förekommande fall ska lämna följande uppgifter om den nyanlände:

- namn och person- eller samordningsnummer
- från och med vilken dag den nyanlände är anmäld eller inte längre anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen
- skälen till att den nyanlände inte anvisats till ett arbetsmarknadspolitiskt program trots att den nyanlände är anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen
- vilket arbetsmarknadspolitiskt program den nyanlände anvisats till, omfattningen av anvisningen och under vilken tidsperiod den gäller
- om den nyanlände skrivits ut från ett arbetsmarknadspolitiskt program och orsaken till utskrivningen
- om anvisningen till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallats genom ett beslut som fått laga kraft och orsaken till återkallelsen.

I avsnitt 10.6 lämnas förslag som innebär att en anvisningskommun i vissa fall får besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om den nyanlände inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program. För att avgöra om förutsättningarna för ett sådant beslut föreligger har kommunerna behov av att ta del av uppgifter från Arbetsförmedlingen. Utredningen har i avsnitt 12.1.2 bedömt att de uppgifter som kommunerna har behov av skyddas av sekretess. En sekretesskyddad uppgift kan lämnas ut till en annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning och utredningen föreslår därför att det ska följa av etableringsboendeförordningen att Arbetsförmedlingen på begäran av en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska lämna ut de uppgifter kommunen behöver för att handlägga ärendet. Införandet av uppgiftsskyldigheter bör

inte leda till att fler uppgifter än nödvändigt lämnas ut. Då utredningen bedömer att det är möjligt att förutse vilka uppgifter kommunerna kommer att ha behov av ska det av bestämmelsen därför uttryckligen framgå för vilka specifika uppgifter sekretessen bryts. Uppgiftsskyldigheten ska i den mån uppgifterna förekommer omfatta följande uppgifter om den nyanlände:

– namn och person- eller samordningsnummer[18]
– från och med vilken dag den nyanlände är anmäld eller inte längre anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen[19]
– skälen till att den nyanlände inte anvisats till ett arbetsmarknadspolitiskt program trots att den nyanlände är anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen[20]
– vilket arbetsmarknadspolitiskt program den nyanlände anvisats till, omfattningen av anvisningen och under vilken tidsperiod den gäller[21]
– om den nyanlände skrivits ut från ett arbetsmarknadspolitiskt program och orsaken till utskrivningen[22]
– om anvisningen till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallats genom ett beslut som fått laga kraft och orsaken till återkallelsen.[23]

Som framgår av avsnitt 13.2.2 bedömer utredningen även att de personuppgifter som kommer att behandlas vid utlämnandet är känsliga då de kan innehålla uppgifter om hälsa. Att det uttryckligen framgår av bestämmelsen vilka uppgifter som ska lämnas ut medför således även att personuppgiftsbehandlingen blir mer förutsägbar för de nyanlända. I avsnitt 13.3 föreslår utredningen kompletterande ändringar i Arbetsförmedlingens registerförfattningar som bland

[18] Uppgifterna behövs för att identifiera den nyanlände.
[19] Uppgifterna behövs för att avgöra om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.
[20] Uppgifterna behövs för att avgöra om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.
[21] Uppgifterna behövs för att avgöra om den nyanlände är anvisad till något av de tre aktuella programmen samt för att kommunen ska kunna avgöra när det finns behov av en ny kontroll av om den nyanlände uppfyller villkoren.
[22] Uppgifterna behövs för att avgöra om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.
[23] Uppgifterna behövs för att avgöra om anvisningen till ett program återkallats till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

annat medför att Arbetsförmedling kan ge berörda handläggare direktåtkomst till uppgifterna.

Bestämmelsen om uppgiftsskyldighet för Arbetsförmedlingen ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 framgå av etableringsboendeförordningen.

10.9 Överklagande

Utredningens förslag: Av etableringsboendelagen ska framgå att kommunens beslut om att en nyanländs rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få överklagas till allmän förvaltningsdomstol samt att prövningstillstånd ska krävas vid överklagande till kammarrätten.

Av artikel 6.1 i Europakonventionen följer att en enskild är berättigad att få en civil rättighet prövad i domstol. Enligt Europadomstolens praxis utgör sociala förmåner sådana civila rättigheter som avses i artikel 6.1 i Europakonventionen. Detta gäller inte endast ekonomiska stöd utan även en rätt att få en bostad tillhandahållen (Fazia Ali mot Storbritannien, s. 60). Utredningen bedömer därmed att en nyanländs rätt till etableringsboende kommer att utgöra en civil rättighet som omfattas av artikel 6.1 i Europakonventionen.

Europakonventionen gäller som lag i Sverige[24] och kommunens beslut om att en nyanländs rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid kommer därmed att kunna överklagas. Av tydlighetsskäl bör detta dock även framgå av etableringsboendelagen.

Kommunala beslut överklagas antingen genom klagomål för laglighetsprövning enligt kommunallagen eller genom så kallade förvaltningsbesvär. En laglighetsprövning innebär enbart en kontroll av att beslutet har fattats i laga ordning och kan inte i materiell mening gynna den som överklagar. Vid förvaltningsbesvär prövar domstolen såväl beslutets laglighet som dess lämplighet och kan fatta ett nytt beslut med en annan innebörd. Jämfört med en laglighetsprövning innebär förvaltningsbesvär således ett större ingrepp i det kommunala självstyret. Då rätten till ett etableringsboende är av stor betydelse för den nyanlände anser utredningen att hänsynen

[24] Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

till den enskildes rättssäkerhet väger tyngre än kommunernas intresse i detta fall. En prövning av kommunens beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska därmed ske genom förvaltningsbesvär.[25] Det krävs därför att detta framgår av etableringsboendelagen (jfr 13 kap. 3 § kommunallagen [2017:725]). Förslaget medför också att undantaget i 2 § förvaltningslagen (2017:900) inte kommer att vara tillämpligt vid handläggningen av ärenden om en nyanländs rätt till etableringsboende.

Av etableringsboendelagen ska därför framgå att kommunens beslut om att en nyanländs rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid får överklagas till allmän förvaltningsdomstol samt att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

[25] Denna ordning gäller också vid socialnämndernas beslut om försörjningsstöd (16 kap. 3 § SoL).

11 Förslag om stöd, information och uppföljning

11.1 Kommuner ska erbjuda stöd i att söka bostad

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att regeringen ska få meddela föreskrifter om att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad.

Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad.

Enligt utredningens direktiv ska utredningen analysera kommunernas roll i att bidra till att nyanlända på egen hand ordnar ett långsiktigt boende efter att perioden med etableringsboende löper ut. Vidare framgår det av direktiven att nyanlända ska söka boende på den ordinarie bostadsmarknaden på samma villkor som andra kommuninvånare efter att perioden med rätt till etableringsboende löpt ut. För att möjliggöra detta är det viktigt att den nyanlände får stöd i hur den kan söka bostad. För att den nyanlände ska kunna ställa sig i bostadskön så snabbt som möjligt är det också viktigt att den nyanlände får tillgång till detta stöd snabbt efter mottagandet i kommunen. Detta kommer att öka chansen för den nyanlände att ha möjlighet att få ett hyreskontrakt efter att rätten till etableringsboende löpt ut. Det finns inte heller något som hindrar den nyanlände att flytta från etableringsboendet i förtid om den vill det och om det finns möjlighet till det.

Utredningen anser därför att kommunen ska ansvara för att ge detta stöd. En anledning till det är att det redan i dag är knappt hälften av kommunerna som erbjuder någon form av stöd gällande

bostadssökande (se avsnitt 5.5). Kommunens stöd bör främst syfta till att hjälpa den nyanlände att söka bostad i anvisningskommunen, alternativ i närheten av anvisningskommunen, exempelvis inom samma funktionell analysregion.[1] Om den nyanlände själv uttrycker en tydlig vilja att flytta till andra kommuner bör den även få stöd i att söka bostad i andra kommuner.

Bestämmelsen om att den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. I det avsnittet framgår även att en sådan bestämmelse kräver stöd i lag. Det ska därför framgå av etableringsboendelagen att regeringen får meddela föreskrifter om att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad.

11.2 Kommunerna ska informera om rätten till etableringsboende

Utredningens förslag: Det ska framgå av etableringsboendelagen att regeringen ska få meddela föreskrifter om att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende.

Det ska framgå av etableringsboendeförordningen att den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende.

Utredningens bedömning: Om det inte följer av de åtgärder som kommer att vidtas med anledning av skyddsgrundsförordningen att Migrationsverket ska informera nyanlända om rätten till etableringsboende bör etableringsboendeförordningen kompletteras med en bestämmelse om att Migrationsverket ska lämna sådan information i samband med anvisningen av nyanlända.

Enligt utredningens direktiv ska etableringsboendet villkoras med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhälls-

[1] En funktionell analysregion (FA-region) är en region inom vilken människor kan bo och arbeta utan att behöva göra alltför tidsödande resor (Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser 2015).

livet. Utredningen lämnar i avsnitt 10.6 förslag på hur etableringsboendet bör villkoras. För att förslaget ska ha avsedda effekter menar utredningen att det är av vikt att kommunerna informerar den nyanlände om att rätten till etableringsboende är villkorad. Nedan beskrivs argument för detta.

Hotet om förlorad rätt till etableringsboende kan ha en preventiv effekt. Det saknas kunskap om vad ett villkorat boende har för effekter på nyanländas etablering eller på arbetslösas övergång till sysselsättning. Utifrån denna bakgrund är det svårt att dra säkra slutsatser om hur ett villkorat etableringsboende kan främja integrationen, och hur en sådan effekt kan uppnås. Förslaget utgår därför från kunskap om krav på arbetssökande och sanktioner inom arbetslöshetsförsäkringen och andra ersättningssystem (se avsnitt 5.6). Som beskrivits i det avsnittet har sanktionerna inom den sanktionstrappa som tillämpas vid misskötsel två olika effekter. Dels en handlingskorrigerande effekt som innebär att den arbetssökande som har fått en sanktion undviker att upprepa sin misskötsel för att slippa få ytterligare en sanktion. Dels en indirekt avskräckande effekt som innebär att den arbetssökande avskräcks från att missköta sig om han eller hon upplever att risken för att få en sanktion är stor. Forskningen visar att denna effekt påverkar en betydligt bredare grupp än bara de som faktiskt drabbas av en sanktion.

Till skillnad från sanktionerna inom sanktionstrappan som är av tidsbegränsad karaktär kan en villkorad rätt till etableringsboende inte förväntas ha någon handlingskorrigerande effekt. Det förefaller svårt att på motsvarande sätt som inom sanktionssystemet trappa upp sanktioner som avser boendet. Det vore exempelvis inte rimligt att frånta den nyanlände rätten till boendet under en viss tid eller att minska på omfattningen av boendet. Det innebär att när rätten till etableringsboende väl har upphört så har den nyanlände inte längre möjlighet att ändra sitt beteende och sedan återfå rätten till etableringsboende.

Det kan därför antas att det främst är den avskräckande effekten om att förlora rätten till sitt etableringsboende som kan påverka den nyanländes beteende och möjlighet till etablering i arbets- och samhällslivet. Som beskrivits i avsnitt 5.6 finns det stöd i forskning för att den avskräckande effekten om en sanktion har en betydande effekt på de arbetssökandes tid för att komma i arbete. Samtidigt kan inte forskningsresultat gällande denna effekt antas vara direkt

överförbara på hotet om att förlora rätten till sitt etableringsboende, som är en betydlig mer långtgående konsekvens. Den avskräckande effekten som kan uppnås av en villkorad rätt till etableringsboende behöver även sättas i relation till de redan existerande effekter som finns inom det nuvarande sanktionssystemet, samt utifrån den redan existerande risken för att få ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallat.

Utredningen konstaterar sammantaget att ett villkorat etableringsboende kan ha en effekt på de nyanländas etablering, utöver effekterna från de sanktionsmöjligheter som redan finns, men att det är osäkert hur stor den ytterligare effekten kan bli. För att en sådan preventiv effekt ska uppnås är det dock av stor vikt att kommunen och Migrationsverket informerar den nyanlände om vilka villkor som gäller för att behålla rätten till etableringsboende. Utan denna information kan effekten av ett villkorat etableringsboende antas vara mindre. För att denna information ska få så stor effekt som möjligt är det viktigt att den nyanlände får denna information snabbt.

Det bör även framhållas att de nyanlända inte endast bör informeras om villkoren för att behålla rätten till etableringsboende. De nyanlända kommer även att ha behov av att få information om övriga bestämmelser kopplade till rätten till etableringsboende. Detta gäller till exempel tidsbegränsningen av rätten till etableringsboende (se avsnitt 10.3), möjligheten att under en period ordna ett boende på egen hand utan att rätten till etableringsboende påverkas och att det i vissa fall krävs att kommunen får information två månader innan den nyanlände önskar nyttja rätten till etableringsboende (se avsnitt 10.4). Om kommunen under en period ordnar ett boende med stöd av en annan författning (se avsnitt 10.2.2 och 10.7) bör kommunen också informera den nyanlände om vad som krävs för att rätten till etableringsboende ska kunna nyttjas när en placering i till exempel ett familjehem upphör.

I detta sammanhang noterar utredningen dock att det av den nyligen antagna skyddsgrundsförordnigen följer att behöriga myndigheter ska lämna viss information till personer som beviljats internationellt skydd (artikel 22). Information ska bland annat lämnas om tillgängliga system för subventionerade bostäder och krav på bosättning inom ramen för utplaceringspraxis (bilaga I II i). Bestämmelserna i skyddsgrundsförordningen ska tillämpas från och med den 1 juli 2026 och det är ännu inte beslutat vilken myndighet som

ska ansvara för att tillhandahålla informationen. Regeringskansliet har gett en utredare i uppdrag att göra en översyn av svensk rätt i förhållande till bland annat skyddsgrundsförordningen (Ju 2024:E).[2]

EU-förordningar är direkt tillämpliga och skyldigheter som följer direkt av skyddsgrundsförordningen ska därför inte regleras även i nationell rätt. Eftersom det inte kan uteslutas att Migrationsverket ges ansvar för att tillhandhålla den information som ska lämnas enligt förordningen, och då det inte heller kan uteslutas att de uppgifter som ska lämnas innefattar information om rätten till etableringsboende föreslår utredningen därför inte någon informationsskyldighet för Migrationsverket. Om det inte följer av de åtgärder som kommer att vidtas med anledning skyddsgrundsförordningen att Migrationsverket ska informera nyanlända om rätten till etableringsboende bedömer utredningen dock att etableringsboendeförordningen bör kompletteras med en bestämmelse om att Migrationsverket ska lämna sådan information i samband med anvisningen av nyanlända.

Bestämmelsen om att den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende ska i enlighet med bedömningen i avsnitt 7.2 införas i etableringsboendeförordningen. I det avsnittet framgår även att en sådan bestämmelse kräver stöd i lag. Det ska därför framgå av etableringsboendelagen att regeringen får meddela föreskrifter om att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende.

[2] Uppdraget ska redovisas senast den 21 november 2025.

11.3 Länsstyrelsen ska följa upp kommunernas ansvar för att ordna etableringsboende

Utredningens förslag: Det ska framgå av förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare att Länsstyrelsen ska följa upp organisering och genomförande av kommunernas ansvar för att ordna etableringsboende, erbjuda stöd i att söka bostad och informera om rätten till etableringsboende för personer som omfattas av etableringsboendelagen.

11.3.1 Nuvarande ordning

Enligt 10 § förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare ska länsstyrelsen på regional och kommunal nivå följa upp kommunernas beredskap och kapacitet för mottagande av personer som omfattas av bosättningslagen. Länsstyrelsen ska även följa upp organisering och genomförande av insatser för dessa personer.

11.3.2 Länsstyrelsernas uppföljningsskyldighet ska utökas

Enligt utredningens direktiv ska det nya bosättningssystemet skapa goda förutsättningar för ett likvärdigt, enhetligt och flexibelt mottagande i kommunerna. För att få en bild av om etableringsboendelagen uppnår dessa målsättningar är det viktigt att systemet följs upp. Tidigare erfarenheter har visat att tillämpningen av regelverk för bosättning har varierat på lokal och regional nivå (se avsnitt 5.4.3).

Det är därmed fortsatt viktigt att det finns kunskap om hur arbetet med bosättning av nyanlända genomförs. Det är också viktigt att denna kunskap fortsatt finns på regional och lokal nivå. Länsstyrelsernas nuvarande skyldighet att följa dessa frågor bör därför behållas med den ändringen att hänvisningen till bosättningslagen ersätts med en hänvisning till etableringsboendelagen (ett sådant förslag lämnas i avsnitt 16 där även övriga följdändringar diskuteras). Utredningen anser dock att det bör säkerställas att den uppföljning länsstyrelserna gör täcker in de aspekter i kommuner-

nas arbete som är kopplade till ansvaret för att under tre år ordna etableringsboende, möjligheten att besluta om att en nyanländs rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid samt förekomsten av aktiv medverkan till bosättning i en annan kommun. I den nuvarande bestämmelsen ska därför anges att länsstyrelsen även ska följa upp organisering och genomförande av kommunernas ansvar för att ordna etableringsboende, erbjuda stöd i att söka bostad och informera om rätten till etableringsboende för personer som omfattas av etableringsboendelagen. Utredningen anser även att det är viktigt att det finns en samlad bild av arbetet på nationell nivå och bedömer därför att en länsstyrelse, på samma sätt som i dag, bör få i uppdrag att lämna en samlad redovisning på nationell nivå.

Särskilt om aktiv medverkan till bosättning i annan kommun

En del kommuner arbetar aktivt för att nyanlända ska bosätta sig utanför den egna kommunen, ibland utan att det initierats från den nyanlände och ibland mot dennes vilja (se avsnitt 5.5.1). Givet dessa kommuners nuvarande praxis är det troligt att vissa kommuner kommer att fortsätta agera på detta sätt.

Om en anvisningskommun aktivt skulle medverka till att nyanlända bosätter sig i andra kommuner utan att personerna själva uttryckt en tydlig vilja att flytta skulle det underminera intentionen med etableringsboendelagen. Skulle den aktiva medverkan ske inom de tre åren den nyanlände har rätt till etableringsboende skulle kommunen även kringgå sitt ansvar för att ordna ett etableringsboende för den nyanlände. Fördelningsmodellens positiva effekter skulle då motverkas. Detta eftersom studier visar att aktiv medverkan till bosättning i annan kommun medför att de nyanlända i huvudsak flyttar från kommuner med relativt goda förutsättningar för integration till kommuner med sämre förutsättningar (se avsnitt 5.5.1). Konsekvensen skulle således bli sämre förutsättningar för integration. Ytterligare en konsekvens skulle bli att intentionen med förslaget om önskemålsförfarandet inte skulle uppnås. Önskemålsförfarandet syftar till att säkerställa att omfördelningar sker på premissen att en kommun vill ta emot fler och en annan färre. Om en kommun aktivt skulle medverka till att nyanlända

flyttar till andra kommuner skulle denna premiss frångås och intentionen med önskemålsförfarandet skulle således undermineras.

I praktiken kan det bli svårt för länsstyrelserna att skilja på situationer när kommunen aktivt medverkar till bosättning i en annan kommun och situationer när kommuner endast erbjuder stöd i att söka bostad i enlighet med förslaget i avsnitt 11.1. En avgörande skillnad mellan dessa situationer är dock huruvida den enskilda själv har uttryckt en tydlig vilja att flytta till en annan kommun.

Fortsatt samverkan mellan länsstyrelserna och Boverket

Länsstyrelserna har i dag i uppdrag att analysera bostadsmarknaden på regional nivå. Boverket ska stödja länsstyrelserna i detta arbete och sammanställa en rapport på nationell nivå (2 och 3 §§ förordningen [2011:1160] om regionala bostadsmarknadsanalyser och kommunernas bostadsförsörjningsansvar). Analyserna har bland annat omfattat kommunernas förutsättningar för att ordna boende för nyanlända.[3] Analyser som görs inom ramen för uppdragen ovan bör kunna utvecklas så att de även kan bidra till att uppfylla den föreslagna utökade uppföljningsskyldigheten för länsstyrelserna. Utredningen anser således inte att Boverkets uppdrag behöver ändras, men att det är viktigt att länsstyrelserna och Boverket fortsätter att samverka angående dessa frågor.

[3] Se bland annat Regionala bostadsmarknadsanalyser 2021, 2022, 2023 och 2024 (Boverket 2024e).

12 Sekretess

I detta avsnitt redogör utredningen för befintliga sekretessbestämmelser och analyserar behovet av kompletterande bestämmelser.

I Offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) (OSL) finns bestämmelser om sekretess som begränsar rätten att ta del av allmänna handlingar och som reglerar tystnadsplikt i det allmännas verksamhet. Sekretess innebär ett förbud att röja en uppgift, oavsett om det sker genom utlämnande av en allmän handling eller genom att uppgifter röjs muntligen eller på något annat sätt (3 kap. 1 § OSL). Sekretess gäller mot enskilda och mot andra myndigheter samt mellan självständiga verksamhetsgrenar inom myndigheter (8 kap. 1 och 2 §§ OSL). Sekretessen är i normala fall reglerad för ett avgränsat tillämpningsområde och gäller för vissa angivna uppgifter, i en viss typ av ärenden, i en viss typ av verksamhet eller hos en viss myndighet.

I OSL finns även sekretessbrytande bestämmelser som innebär att det i vissa fall är möjligt att lämna ut sekretesskyddade uppgifter till enskilda och andra myndigheter (10 kap. OSL).

12.1 Befintliga sekretessbestämmelser för uppgifter som lämnas ut eller tas emot

För flera av de uppgifter som enligt utredningens förslag ska eller får lämnas ut från Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och kommunala nämnder gäller sekretess såväl hos den utlämnande som den mottagande myndigheten.

Befintliga sekretessbestämmelser som kan aktualiseras är:

– 21 kap. 5 § OSL, sekretess gäller för uppgift som rör en utlänning, om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller lider annat allvarligt

men som föranleds av förhållandet mellan utlänningen och en utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlänningar.

- 26 kap. 1 § tredje stycket 2 OSL, sekretess gäller inom verksamhet hos kommunal invandrarbyrå för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.
- 26 kap. 1 § fjärde stycket 1 OSL, sekretess gäller i ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.
- 26 kap. 11 § första stycket OSL, sekretess gäller i ärende om kommunal bostadsförmedling för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider betydande men om uppgiften röjs.
- 26 kap. 11 § andra stycket OSL, i kommunal bostadsuthyrningsverksamhet gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.
- 28 kap. 11 § OSL, i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten gäller sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.
- 37 kap. 1 § OSL, sekretess gäller i verksamhet för kontroll över utlänningar och i ärende om svenskt medborgarskap för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.
- 37 kap. 3 § OSL, sekretess gäller för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i verksamhet som avser medverkan till bosättning för flyktingar och andra skyddsbehövande som beviljats uppehållstillstånd och av personer som beviljats uppehållstillstånd på grund av anknytning till sådana utlänningar.

12.1.1 Uppgifter som lämnas av Migrationsverket

I avsnitt 9.8.2 lämnar utredningen förslag som innebär att Migrationsverket ska lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände till den ansvariga myndigheten i den kommun som anvisats. I det avsnittet föreslår utredningen även att Migrationsverket till den ansvariga nämnden i den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende i förekommande fall ska lämna uppgift om när en nyanländ upphörde att vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende samt om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende. I avsnitt 9.9.3 lämnar utredningen förslag som innebär att Migrationsverket ska underrätta Arbetsförmedlingen om en nyanländ som beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § UtlL omfattas av etableringslagen.

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelser kan aktualiseras vid det föreslagna uppgiftslämnandet:

– 21 kap. 3 § OSL.
– 21 kap. 5 § OSL.
– 26 kap. 1 § OSL.
– 37 kap. 1 § OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

12.1.2 Uppgifter som lämnas av Arbetsförmedlingen

I avsnitt 9.9.3 lämnar utredningen förslag som innebär att Arbetsförmedlingen i vissa fall ska lämna en rekommendation om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning till Migrationsverket.

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelse kan aktualiseras vid det föreslagna uppgiftslämnandet:

– 21 kap. 5 § OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

I avsnitt 10.8 lämnar utredningen förslag som innebär att Arbetsförmedlingen på begäran av den ansvariga myndigheten i den kommun som anvisats bland annat ska lämna de uppgifter om en nyanländ

som kommunen behöver för att avgöra om den nyanlände är anvisad till vissa arbetsmarknadspolitiska program eller har godtagbara skäl för att inte vara anvisad.

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelse kan aktualiseras vid det föreslagna uppgiftslämnandet:

– 21 kap. 5 § OSL.
– 28 kap. 11 § OSL.

12.1.3 Uppgifter som lämnas av kommuner

I avsnitt 10.8 lämnas förslag som innebär att kommunerna kan begära att få ta del av vissa uppgifter från Arbetsförmedlingen. Vid en sådan begäran kommer kommunerna att vara tvungna att dela uppgifter som rör nyanlända som har rätt till etableringsboende.

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelse kan aktualiseras vid det föreslagna uppgiftslämnandet:

– 21 kap. 5 § OSL.
– 26 kap. 1 § fjärde stycket 1 OSL.
– 26 kap. 11 § första och andra styckena OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

Eventuellt kan även 26 kap. 1 § tredje stycket 2 OSL vara tillämplig. Enligt bestämmelsen räknas verksamhet vid kommunal invandrarbyrå till socialtjänst. Denna benämning används inte längre i den kommunala verksamheten. Av äldre förarbeten framgår att en kommunal invandrarbyrå var en frivillig kommunal serviceinrättning med uppgift att dels hjälpa invandrare till rätta i samhället, dels informera olika kommunala förvaltningar och kommuninvånare om invandrarnas bakgrund, språk och kultur (SOU 1999:109, s. 38). En kommunal verksamhet som ansvarar för att bistå nyanlända i deras etablering och besluta om rätten till etableringsboende kan därmed eventuellt omfattas av bestämmelsen även om benämningen på verksamheten numera är en annan.

12.2 Sekretessbrytande bestämmelser

Enligt 10 kap. 28 § OSL får en sekretesskyddad uppgift lämnas till en annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. För att bestämmelsen ska vara tillämplig krävs att uppgiftsskyldigheten har en viss konkretion. Den kan antingen ta sikte på utlämnande av uppgifter av speciellt slag, gälla viss myndighets rätt att få del av uppgifter i allmänhet eller avse skyldighet för viss myndighet att lämna andra myndigheter information (prop. 1979/80:2 del A, s. 322). De föreslagna bestämmelserna om uppgiftsskyldighet i etableringsboendeförordningen medför således att sekretesskyddade uppgifter kan lämnas till de andra myndigheterna med stöd av 10 kap. 28 § OSL.

Införandet av uppgiftsskyldigheter bör inte leda till att fler uppgifter än nödvändigt lämnas ut. Bestämmelserna har därför antingen avgränsats så att endast de uppgifter som behövs i ett visst avseende får lämnas, eller genom att det uttryckligen framgår för vilken specifik uppgift sekretessen bryts. Det förra gäller uppgiftsskyldigheten i 3 kap. 12 § etableringsboendeförordningen och det senare gäller de uppgifter som får lämnas enligt 3 kap. 2, 3 och 13 §§ och 4 kap. 3 § etableringsboendeförordnigen. Uppgifter som inte omfattas av dessa bestämmelser får därmed inte lämnas ut utan en föregående sekretessprövning.

12.3 Det behövs inga kompletterande sekretessbestämmelser

Utredningens bedömning: Det föreligger inget behov av kompletterande sekretessbestämmelser för de uppgifter som enligt utredningens förslag ska lämnas till kommuner, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket.

När en myndighet får en sekretessreglerad uppgift från en annan myndighet, gäller sekretess för uppgiften hos den mottagande myndigheten endast om sekretess följer av en primär sekretessbestämmelse som är tillämplig hos den mottagande myndigheten eller av en bestämmelse om överföring av sekretess. Motsvarande

gäller om en myndighet har elektronisk tillgång till en sekretessreglerad uppgift hos en annan myndighet (7 kap. 2 § OSL).

Någon allmän bestämmelse om sekundär sekretess finns inte i OSL, och i normalfallet ska sekretessbehovet därmed tillgodoses genom de primära sekretessbestämmelser som är tillämpliga på den verksamhet den mottagande myndigheten bedriver. Att sekretessen hos den mottagande myndigheten ibland är något svagare än hos den utlämnande myndigheten har ansetts spela en mycket liten roll i praktiken. I de fall eventuella luckor i sekretesskyddet leder till praktiska olägenheter är det i första hand de primära reglerna som bör justeras (prop. 1979/80: 2 del A, s. 76 f.).

Det finns därmed anledning att redogöra för vilka sekretessbestämmelser som kan vara tillämpliga vid de mottagande myndigheterna. Av den nedanstående sammanställningen följer att det inte föreligger några luckor i sekretesskyddet. Sekretessen hos den mottagande myndigheten kan dock i vissa fall vara svagare än hos den utlämnande myndigheten. Det gäller de uppgifter som lämnas till Arbetsförmedlingen då ett rakt skaderekvisit gäller för samtliga sekretessbestämmelser som utredningen bedömer kan vara tillämpliga vid den myndigheten. För de uppgifter som tas emot av Arbetsförmedlingen kommer det därmed att råda en presumtion om offentlighet samtidigt som det kan råda en presumtion om sekretess för samma uppgift hos den utlämnande myndigheten.

Vid en sammantagen bedömning anser utredningen därmed inte att det föreligger behov av kompletterande sekretessbestämmelser för de uppgifter som enligt utredningens förslag ska lämnas till kommuner, Arbetsförmedlingen och Migrationsverket.

12.3.1 Uppgifter som lämnats till kommuner

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelser kan vara tillämpliga vid den ansvariga nämnd i kommunen som tar emot uppgifter från Migrationsverket enligt 3 kap. 12 och 13 §§ etableringsboendeförordningen:

– 21 kap. 3 § OSL.

– 21 kap. 5 § OSL.

– 26 kap. 1 § fjärde stycket 1 OSL.

– 26 kap. 11 § första och andra styckena OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

Eventuellt kan även 26 kap. 1 § tredje stycket 2 OSL vara tillämplig (se ovan).

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelser kan vara tillämpliga vid den ansvariga nämnd som tar emot uppgifter från Arbetsförmedlingen enligt 4 kap. 3 § etableringsboendeförordningen:

– 21 kap. 5 § OSL.
– 26 kap. 1 § fjärde stycket 1 OSL.
– 26 kap. 11 § andra stycket OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

Eventuellt kan även 26 kap. 1 § tredje stycket 2 OSL vara tillämplig (se ovan).

Eventuellt kan även 28 kap. 11 § OSL vara tillämplig. Den bestämmelsen omfattar hela den arbetsmarknadspolitiska verksamheten inklusive ersättning för deltagande i arbetsmarknadspolitiska program (prop. 2021/22:216, s. 96 f.). Genom utredningens förslag kan vissa nyanlända förlora sin rätt till etableringsboende om de inte deltar i bland annat etableringsprogrammet. Rätten till ett etableringsboende utgör därmed, på motsvarande sätt som rätten till ersättning för deltagande, ett incitament för att delta i de arbetsmarknadspolitiska programmen.

12.3.2 Uppgifter som lämnats till Arbetsförmedlingen

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelser kan vara tillämpliga vid Arbetsförmedlingen vid mottagande av uppgifter från Migrationsverket och kommuner enligt 3 kap. 2 § respektive 4 kap. 3 § etableringsboendeförordningen:

– 21 kap. 5 § OSL.
– 28 kap. 11 § OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

12.3.3 Uppgifter som lämnats till Migrationsverket

Utredningen bedömer att följande sekretessbestämmelser kan vara tillämpliga vid Migrationsverket vid mottagande av uppgifter från Arbetsförmedlingen enligt 3 kap. 3 § etableringsboendeförordningen:

– 21 kap. 5 § OSL.
– 26 kap. 1 § fjärde stycket 1 OSL.
– 37 kap. 1 § OSL.
– 37 kap. 3 § OSL.

13 Behandling av personuppgifter

I svensk rätt regleras rätten till skydd för den personliga integriteten i regeringsformens bestämmelser om de grundläggande fri- och rättigheterna. Enligt denna reglering är var och en, gentemot det allmänna, skyddad mot betydande intrång i den personliga integriteten, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (2 kap. 6 § andra stycket RF).

Därutöver regleras rätten till skydd av personuppgifter i EU:s dataskyddsförordning. Dataskyddsförordningen är direkt tillämplig i svensk rätt men i vissa delar är bestämmelserna utformade på ett sådant sätt att de ger ett utrymme för, eller förutsätter, kompletterande nationella dataskyddsbestämmelser. En medlemsstat har därmed ett handlingsutrymme att i viss utsträckning anta kompletterande bestämmelser för att anpassa tillämpningen av förordningen till den nationella kontexten.

Generella kompletterande bestämmelser till dataskyddsförordningen återfinns i dataskyddslagen och kompletteringsförordningen. Utöver bestämmelserna i dataskyddslagen finns i svensk rätt kompletterande bestämmelser om behandling av personuppgifter i ett stort antal sektorsspecifika registerförfattningar och särskilda informationshanteringsförfattningar. Sådana särskilda författningar har antagits på områden där det är nödvändigt för myndigheter att behandla uppgifter om ett stort antal registrerade och med ett särskilt känsligt innehåll.

13.1 Vilka personuppgifter kommer att behandlas?

Med personuppgift avses varje uppgift som avser en identifierad eller identifierbar fysisk person. För att dataskyddsförordningen ska vara tillämplig krävs det att personuppgifterna behandlas. Med behandling avses bland annat insamling, användning, utlämning genom överföring, spridning eller hållande på annat sätt. För att förordningen ska vara tillämplig krävs det vidare att personuppgiftsbehandlingen är helt eller delvis automatiserad eller att personuppgifterna ingår i eller kommer att ingå i ett register (artikel 2.1, 4.1 och 4.2 i dataskyddsförordningen).

Utredningen bedömer att utredningens förslag medför att personuppgifter kommer att vara föremål för behandling i dataskyddsförordningens mening i följande fall:

- Vid Migrationsverkets överföring av uppgifter till Arbetsförmedlingen enligt 3 kap. 2 § etableringsboendeförordningen.
- Vid Arbetsförmedlingens kartläggning och överföring av uppgifter till Migrationsverket enligt 3 kap. 3 § etableringsboendeförordningen.
- Vid Migrationsverkets beslut om anvisning och överföring av uppgifter till kommunerna enligt 3 kap. 5, 12 och 13 §§ etableringsboendeförordningen.
- Vid kommunernas mottagande av nyanlända enligt 7 § etableringsboendelagen.
- Vid kommunernas kontroll av om det föreligger skäl att besluta om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 14 § etableringsboendelagen.
- Vid kommunernas beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 14 § etableringsboendelagen.
- Vid Arbetsförmedlingens överföring av uppgifter till kommunerna enligt 4 kap. 3 § etableringsboendeförordningen.

13.2 Rättslig grund och behandling av känsliga personuppgifter

Utredningens förslag: Det ska framgå av lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten att Arbetsförmedlingen ska få behandla personuppgifter för tillhandahållande av information som behövs inom

- Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om anvisning enligt lagen om etableringsboende för vissa nyanlända,
- kommunala nämnders verksamhet som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt lagen om etableringsboende för vissa nyanlända.

Följande bestämmelser ska framgå av förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

Vid tillhandahållande av information till Migrationsverket ska följande personuppgifter få behandlas:

- namn, dossiernummer, individnummer och person- eller samordningsnummer,
- uppgifter om den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbetslivserfarenhet, andra kompetenser, samt behov av utbildning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet,
- uppgifter om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning.

Vid tillhandahållande av information till kommunala nämnder som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska sådana personuppgifter få behandlas som omfattas av Arbetsförmedlingens uppgiftsskyldighet enligt förordningen om etableringsboende för vissa nyanlända.

Utredningens bedömning: Det behövs inga andra författningsändringar för att Migrationsverket, Arbetsförmedlingen och kommunerna ska kunna behandla personuppgifter i enlighet med utredningens förslag.

Den behandling av känsliga personuppgifter som kan komma att ske inom ramen för utredningens förslag är förenlig med dataskyddsförordningen.

För att en personuppgiftsbehandling ska vara laglig krävs det att den sker med stöd av någon av de rättsliga grunder som räknas upp i artikel 6 i dataskyddsförordningen. De rättsliga grunderna är i viss mån överlappande och viss behandling kan därmed omfattas av mer än en rättslig grund. I normalfallet sker myndigheternas personuppgiftsbehandling med stöd av artikel 6.1 första stycket c (*rättslig förpliktelse*) och artikel 6.1 första stycket e (*uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning*). Vid behandling av känsliga personuppgifter måste därutöver särskilda krav vara uppfyllda (artikel 9 i dataskyddsförordningen).

13.2.1 Rättslig grund

Utredningen bedömer att den personuppgiftsbehandling som aktualiseras i de flesta fall kan ske med stöd av artikel 6.1 första stycket c i dataskyddsförordningen (*rättslig förpliktelse*). Av de föreslagna bestämmelserna följer att Migrationsverket ska besluta om anvisningar och att kommunerna ska ta emot de nyanlända och ansvara för att ordna boendet. Det följer vidare att Migrationsverket ska informera Arbetsförmedling om vissa kvotflyktingar och att Arbetsförmedlingen ska genomföra kartläggningar och i vissa fall lämna rekommendationer till Migrationsverket. Vid fullgörandet av dessa skyldigheter är det nödvändigt att behandla personuppgifter. Då fullgörandet av den rättsliga förpliktelsen i praktiken förutsätter att personuppgifter behandlas bedömer utredningen att syftet med behandlingen, i enlighet med artikel 6.3 andra stycket första meningen i dataskyddsförordningen, är fastställt i den rättsliga grunden (jfr SOU 2017:39, s. 114 f. samt 2 kap. 1 § dataskyddslagen).

För Migrationsverkets del finns även rättsligt stöd för personuppgiftsbehandlingen i utlänningsdatalagen (2016:27). Enligt den lagen får Migrationsverket behandla personuppgifter om det behövs för handläggning av ärenden eller utförande av arbetsuppgifter som gäller mottagande och bosättning av asylsökande och andra utlän-

ningar (11 § 1 och 3). Migrationsverket får även behandla sådana personuppgifter när det är nödvändigt för att tillhandahålla information till en annan myndighet om uppgifterna lämnas med stöd av lag eller förordning (13 § första stycket 2).

Även för Arbetsförmedlingens del finns det visst stöd för personuppgiftsbehandlingen i en registerförfattning. Enligt 4 § 1 lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten får Arbetsförmedlingen behandla personuppgifter inom den arbetsmarknadspolitiska verksamheten om det är nödvändigt för handläggning av ärenden. Utredningen bedömer dock att Arbetsförmedlingens nya uppgift att genomföra kartläggning av nyanlända redan innan de är inskrivna som arbetssökande inte omfattas av begreppet arbetsmarknadspolitisk verksamhet. I författningskommentaren anges att vad som avses med arbetsmarknadspolitisk verksamhet framgår av förordningen (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten (prop. 2001/02:144, s. 50). I den förordningen omnämns av förklarliga skäl inte kartläggningar som syftar till att påverka valet av anvisningskommun. För Arbetsförmedlingens del kommer den personuppgiftsbehandling som krävs vid kartläggningen av den nyanlände därmed att ske med stöd av enbart den rättsliga förpliktelsen i etableringsboendeförordningen.

I 5 § lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten finns det dock även så kallade sekundära ändamålsbestämmelser avseende tillhandahållande av uppgifter till andra. Enligt första stycket i den bestämmelsen får Arbetsförmedlingen behandla personuppgifter för tillhandahållande av information som behövs inom ett antal i punktform uppräknade myndigheters och andra aktörers verksamhet. Av andra stycket framgår att Arbetsförmedlingen bland annat får behandla personuppgifter även för att tillhandahålla information till någon annan för att fullgöra uppgiftslämnande i enlighet med lag eller förordning. I den befintliga ändamålsbestämmelsen finns det således stöd för det uppgiftslämnande som ska ske från Arbetsförmedlingen till Migrationsverket respektive till kommunerna. Regleringen för Arbetsförmedlingens personuppgiftsbehandling är dock uppbyggd så att det utlämnande som följer av uppräkningen i ändamålsbestämmelsen i 5 § första stycket avgränsas genom närmare bestämmelser i förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den

arbetsmarknadspolitiska verksamheten. Ett utlämnande till en myndighet som regleras i 5 § första stycket i lagen begränsas således i tillhörande förordning i fråga om vilka slags uppgifter utlämnandet rör. Utredningen anser att denna systematik bör behållas och att 5 § första stycket därmed bör ändras trots att det föreslagna uppgiftslämnandet har stöd i det andra stycket. Uppräkningen i 5 § första stycket ska därför tillföras två nya punkter. Av dessa punkter ska framgå att Arbetsförmedlingen får behandla personuppgifter för tillhandahållande av information som behövs inom

– Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om anvisning enligt lagen om etableringsboende för vissa nyanlända,
– kommunala nämnders verksamhet som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 14 § första stycket 2 och 3 lagen om etableringsboende för vissa nyanlända.

Nedan lämnar utredningen förslag om ändringar i den tillhörande förordningen som innebär en begränsning av vilka uppgifter som får lämnas.

När det gäller kommunernas kontroll av om det föreligger skäl att besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid föreligger inte någon rättslig förpliktelse. Utredningen bedömer dock att kontrollen utgör en uppgift av allmänt intresse och att den behandling av personuppgifter som sker hos kommunerna vid denna kontroll därmed kan ske med stöd av den rättsliga grunden i artikel 6.1 första stycket e i dataskyddsförordningen (*uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning*). Begreppet allmänt intresse definieras inte i dataskyddsförordningen men rent språkligt har det ansetts avse något som är av intresse för eller berör många människor på ett bredare plan, i motsats till ett särintresse eller ett enskilt intresse (prop. 2017/18:105, s. 55). För att myndigheternas verksamhet ska kunna fungera har regeringen ansett att begreppet uppgift av allmänt intresse måste ges en vid betydelse samt att alla uppgifter en kommun bedriver inom ramen för sin befogenhet utgör ett allmänt intresse (prop. 2017/18:105, s. 55 f.). Även när det gäller den rättsliga grunden *uppgift av allmänt intresse* gäller att uppgiften ska vara fastställd i unionsrätten eller den nationella rätten (artikel 6.3 i dataskyddsförordningen). Detta framgår även av upplysnings-

bestämmelsen i 2 kap. 2 § dataskyddslagen enligt vilken personuppgifter får behandlas med stöd av artikel 6.1 första stycket e i dataskyddsförordningen, om behandlingen är nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, av kollektivavtal eller av beslut som har meddelats med stöd av lag eller annan författning. Det är uppgiften av allmänt intresse som ska ha stöd i rättsordningen, själva behandlingen av personuppgifter behöver inte vara reglerad.

Av skäl 41 i dataskyddsförordningen framgår att den rättsliga grunden bör vara tydlig och precis och dess tillämpning förutsägbar för dem som omfattas av den. Regeringen har anfört att vad som krävs i fråga om den rättsliga grundens tydlighet och precision får bedömas från fall till fall, utifrån behandlingens och verksamhetens karaktär (prop. 2017/18:105, s. 51). En allmänt hållen rättslig grund är tillräckligt vid behandling av personuppgifter som inte utgör någon egentlig kränkning av den personliga integriteten. Vid behandling av känsliga uppgifter krävs emellertid en mer precis grund som gör det möjligt att förutse intrånget.

När det gäller de personuppgifter som Migrationsverket och Arbetsförmedlingen kommer att behandla med stöd av 3 kap. 3 och 4 §§ etableringsboendeförordningen bedömer utredningen inte att några känsliga personuppgifter kommer att behandlas. Utredningen bedömer därmed att bestämmelserna utgör en tillräckligt tydlig och precis rättslig grund. Som framgår ovan har utredningen dock valt att behålla den systematik med sekundära ändamålsbestämmelser som finns i lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten. I enlighet med den systematiken bör även den tillhörande förordningen kompletteras. Av förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten ska därför följa att för tillhandahållande av information till Migrationsverket enligt lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten får följande personuppgifter behandlas:

– namn, dossiernummer, individnummer och person- eller samordningsnummer,
– uppgifter om den nyanländes utbildningsbakgrund, tidigare arbetslivserfarenhet, andra kompetenser, samt behov av utbild-

ning och andra insatser som är av betydelse för den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet,

– uppgifter om en eller flera lämpliga kommuner för anvisning.

När det gäller de personuppgifter som Migrationsverket och anvisningskommunen kommer att behandla med stöd av 3 kap. 12 och 13 §§ etableringsboendeförordningen kan det förekomma känsliga personuppgifter om hälsa (se nedan). Utredningen har därför övervägt att reglera vilka personuppgifter som ett bosättningsunderlag får innehålla. Bedömningen är dock att det är svårt att förutse vilka olika behov av information som kommer att finnas i enskilda fall, och att det därför finns skäl att behålla en bestämmelse som överlåter behovsbedömningen till Migrationsverket. Utredningen har dock valt att precisera den nuvarande upplysningsbestämmelsen i syfte att tydliggöra att det endast är uppgifter som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände som kan lämnas ut med stöd av bestämmelsen (se avsnitt 9.8.2).

Även när det gäller de personuppgifter som Arbetsförmedlingen och anvisningskommunen kommer att behandla med stöd av 14 § etableringsboendelagen och 4 kap. 3 § etableringsboendeförordningen kan det förekomma känsliga personuppgifter om hälsa (se nedan). I detta fall är det möjligt att förutse vilka uppgifter som behöver behandlas och därmed också möjligt att öka förutsebarheten för de nyanlända som berörs av bestämmelserna. Utredningen har därför valt att i den bestämmelse som reglerar Arbetsförmedlings uppgiftsskyldighet ange vilka uppgifter som omfattas av skyldigheten (se avsnitt 10.8). Det följer även av systematiken i Arbetsförmedlingens registerförfattningar att de sekundära ändamålsbestämmelserna i lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten på förordningsnivå kompletteras med bestämmelser som begränsar vilka uppgifter som får behandlas. Av förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten ska därför följa att för tillhandahållande av information till kommunala nämnder som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten får sådana personuppgifter behandlas som omfattas av Arbetsförmedlingens uppgiftsskyldighet enligt förordningen om etableringsboende för vissa nyanlända.

13.2.2 Behandling av känsliga uppgifter

Av skäl 51 i dataskyddsförordningen framgår att personuppgifter som till sin natur är särskilt känsliga med hänsyn till grundläggande rättigheter och friheter bör åtnjuta särskilt skydd, eftersom behandling av sådana personuppgifter kan innebära betydande risker för de grundläggande rättigheterna och friheterna. Av artikel 9.1 i dataskyddsförordningen följer att behandling av bland annat uppgifter om ras eller etniskt ursprung och hälsa ska vara förbjuden.

Den personuppgiftsbehandling som kommer att ske i enlighet med utredningens förslag rör i de flesta fall mindre känsliga uppgifter som namn, samordningsnummer, uppehållstillstånd och utbildning. Utredningen bedömer inte heller att uppgifter om ras eller etniskt ursprung kommer att behandlas då regeringen ansett att en personuppgift om medborgarskap eller en personuppgift om nationalitet eller ursprungsland inte avslöjar vare sig ras eller etniskt ursprung (prop. 2001/02:144, s. 41; prop. 2009/10:85, s. 325). Däremot bedömer utredningen att uppgifter om hälsa kommer att behandlas. Det kan till exempel finnas skäl för Migrationsverket att överföra uppgifter om en nyanländs särskilda behov och hälsotillstånd till en anvisningskommun om uppgiften krävs för att kommunen ska kunna förbereda ett anpassat boende för den nyanlände. Uppgifter om hälsa kan även komma att behandlas inom ramen för kommunernas handläggning av ärenden rörande rätten till etableringsboende då en nyanländ som är sjukskriven inte kommer att anvisas till något av de arbetsmarknadspolitiska programmen.

I artikel 9.2 i dataskyddsförordningen finns vissa undantag från förbudet att behandla känsliga personuppgifter. Utredningen bedömer att den behandling av personuppgifter om hälsa som kan komma att ske faller under undantaget i artikel 9.2 g. Av bestämmelsen följer att behandling av känsliga personuppgifter är tillåten om behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett *viktigt allmänt intresse*. För att detta undantag ska vara tillämpligt krävs det att behandlingen har ett rättsligt stöd i nationell rätt eller i unionsrätten vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet. Enligt regeringens bedömning innebär detta att den rättsliga grunden för behandlingen typiskt sett kommer att vara någon av de som avses i artikel 6.1 c eller e i dataskyddsförordningen, det vill säga en rättslig förpliktelse

eller en uppgift av allmänt intresse eller myndighetsutövning som har stöd i rättsordningen (prop. 2017/18:105, s. 84).

Dataskyddsförordningen innehåller ingen definition av begreppet viktigt allmänt intresse och det framgår inte heller vad som skiljer ett viktigt allmänt intresse från ett allmänt intresse. Även om det är svårt att på ett generellt plan definiera vad som skiljer ett allmänt intresse från ett viktigt allmänt intresse har regeringen bedömt att verksamhet som innefattar myndighetsutövning utgör ett viktigt allmänt intresse. När det gäller myndigheters behandling måste det enligt regeringens mening också anses utgöra ett viktigt allmänt intresse att svenska myndigheter, även utanför området för myndighetsutövning, kan bedriva den verksamhet som tydligt faller inom ramen för deras befogenheter på ett korrekt, rättssäkert och effektivt sätt (prop. 2017/18:105, s. 83). Av 3 kap. 3 § första stycket 2 dataskyddslagen följer också att en myndighet får behandla känsliga personuppgifter med stöd av artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen om behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende. Dataskyddslagen är dock subsidiär och för Migrationsverket har möjligheten att behandla känsliga personuppgifter begränsats genom 14 § första stycket utlänningsdatalagen. Av denna bestämmelse följer att Migrationsverket vid utförande av arbetsuppgifter som gäller mottagande och bosättning av asylsökande och andra utlänningar endast får behandla känsliga uppgifter om uppgifterna är absolut nödvändiga för syftet med behandlingen. Syftet med begränsningen att behandlingen ska vara absolut nödvändig är att markera att behandlingen av känsliga personuppgifter bör ske med försiktighet och aldrig slentrianmässigt. Rekvisitet innebär emellertid inte att känsliga personuppgifter endast får behandlas i undantagsfall. Genom rekvisitet markeras dock att behandling ska ske med restriktivitet och att behovet av att behandla den känsliga personuppgiften ska prövas noga i det enskilda ärendet (prop. 2015/16:65, s. 81).

För att undantaget i artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen ska vara tillämpligt krävs det slutligen att gällande rätt innehåller bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades rättigheter. I många fall kan existerande sekretessreglering till skydd för enskildas personliga och ekonomiska förhållanden utgöra en tillräcklig skyddsåtgärd (prop. 2017/18:105, s. 89). Som framgår i avsnitt 12 bedömer utredningen också att de person-

uppgifter som kommer att behandlas skyddas av sekretess. Därutöver gäller särskilda sökbegränsningar för de känsliga personuppgifter som kommer att behandlas (se 3 § andra stycket dataskyddslagen respektive 17 § första stycket utlänningsdatalagen).

Vid en sammantagen bedömning finner utredningen därmed att undantaget i artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen är tillämpligt på den behandling av känsliga personuppgifter som kan komma att ske inom ramen för utredningens förslag.

13.3 Kompletterande bestämmelser om hur personuppgifter från Arbetsförmedlingen får lämnas

Utredningens förslag: Det ska framgå av lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten att

- en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas om det behövs som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid
- en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få ha direktåtkomst först sedan Arbetsförmedlingen har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter om personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

Det ska framgå av förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten att

- de personuppgifter som Arbetsförmedlingen får tillhandahålla till Migrationsverket och till kommunala nämnder som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få lämnas ut på ett medium för automatiserad behandling
- Migrationsverket och en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få ha direktåtkomst till de personuppgifter Arbetsförmed-

lingen får tillhandahålla. För en kommunal nämnds direktåtkomst ska dock krävas att Arbetsförmedlingen först har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter som avser personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

Arbetsförmedlingens registerförfattningar reglerar även formerna för utlämnandet av uppgifterna. I lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten och förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten finns dels bestämmelser som begränsar utlämnande på medium för automatiserad behandling, dels bestämmelser som begränsar utlämnandet genom direktåtkomst.

Ett utlämnande på ett medium för automatiserad behandling kan med dagens teknik ske exempelvis genom e-post, på ett USB-minne eller genom direkt överföring från ett datorsystem till ett annat. Till skillnad från direktåtkomst innebär ett utlämnande på medium för automatiserad behandling att den utlämnande myndigheten i varje enskilt fall tar ställning till om och vilka uppgifter som kan lämnas ut.

En utredning har fått i uppdrag att bland annat lämna förslag på en ny och ändamålsenlig dataskyddsreglering för Arbetsförmedlingen, med mer flexibla bestämmelser som är anpassade till myndighetens nuvarande behov och den tekniska utvecklingen (dir. 2023:65). Regleringen av formerna för Arbetsförmedlingens utlämnande av uppgifter kan således komma att bli mer flexibel. Utredningen anser dock att Arbetsförmedlingen redan vid tillämpningen av det nuvarande regelverket bör ges möjlighet att avgöra vilken som är den lämpligaste formen för utlämnande till Migrationsverket och de kommunala nämnderna.

Enligt förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten följer också redan i dag att vissa uppgifter får lämnas ut på ett medium för elektronisk behandling till Migrationsverket och socialnämnderna (12 a och 13 b §§). Det följer vidare att Migrationsverket och en socialnämnd får ha direktåtkomst till vissa uppgifter (16 § fjärde och femte styckena). För en socialnämnds direktåtkomst krävs dock att Arbetsförmedlingen först har försäkrat sig om att handläggare hos socialnämnden bara kan ta del av uppgifter som avser personer som

är aktuella i ärenden hos nämnden. Den kommunala nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid har på samma sätt som en socialnämnd endast behov av uppgifter som avser personer som är aktuella i ett ärende i den nämnden. Möjligheten till direktåtkomst för de kommunala nämnder som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid bör sålunda begränsas av samma skäl som anfördes avseende socialnämnderna (se prop. 2007/08:160, s. 150).

För det informationsutbyte som sker mellan socialnämnder och berörda myndigheter inom ramen för handläggningen av ärenden om socialt bistånd har en särskild digital tjänst kallad SSBTEK[1] tagits fram. SSBTEK bygger på samverkan mellan statliga myndigheter och organisationer samt SKR. SKR samordnar förvaltning och utveckling av tjänsten tillsammans med övriga parter, och Försäkringskassan sköter den tekniska driften. Utredningens förslag medför att SSBTEK, om parterna så önskar, kan utökas till att även omfatta de uppgifter de kommunala nämnderna behöver för att fatta beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid. Utredningen bedömer att en sådan ordning skulle kunna leda till effektivitetsvinster för såväl de kommunala nämnder som får till uppgift att kontrollera om de nyanlända uppfyller villkoren för fortsatt rätt till etableringsboende som för Arbetsförmedlingen.

Utredningen föreslår därför att de personuppgifter som Arbetsförmedlingen får tillhandahålla till Migrationsverket och till en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få lämnas ut på ett medium för automatiserad behandling. Migrationsverket och en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska dessutom få ha direktåtkomst till de personuppgifter Arbetsförmedlingen får tillhandahålla. För en kommunal nämnds direktåtkomst ska dock krävas att Arbetsförmedlingen först har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter som avser personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

[1] SSBTEK står för SammanSatt BasTjänst för EKonomiskt bistånd.

Det ska därför framgå av lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten att

– en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas om det behövs som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid
– en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få ha direktåtkomst först sedan Arbetsförmedlingen har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter om personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

Av förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten ska därför framgå att

– de personuppgifter som Arbetsförmedlingen får tillhandahålla till Migrationsverket och till en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få lämnas ut på ett medium för automatiserad behandling
– Migrationsverket och en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid ska få ha direktåtkomst till de personuppgifter Arbetsförmedlingen får tillhandahålla. För en kommunal nämnds direktåtkomst ska dock krävas att Arbetsförmedlingen först har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter som avser personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

13.4 Intrånget i den personliga integriteten är motiverat och proportionerligt

Utredningens bedömning: Förslagen innebär ett proportionerligt intrång i den personliga integriteten.

Utredningens förslag innebär att personuppgifter kommer att delas mellan Migrationsverket och Arbetsförmedlingen, mellan Migrationsverket och kommunala nämnder och mellan Arbetsförmedlingen

och kommunala nämnder. I flera fall innebär förslagen att personuppgifterna kommer att få en större spridning då myndigheterna kommer att få tillgång till personuppgifter som de tidigare inte haft tillgång till. Utbytet av uppgifterna och behandlingen av dessa kommer vidare att ske utan den enskildes samtycke. Förslagen omfattar vissa känsliga personuppgifter (se avsnitt 13.2.2) och uppgifter som i flera fall omfattas av sekretess (se avsnitt 12). Sammantaget innebär detta att förslagen inskränker skyddet för den personliga integriteten.

Nationella lagstiftningsåtgärder som ger stöd för behandling av personuppgifter måste vara förenliga med proportionalitetsprincipen (artiklarna 8 och 52.1 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna samt skäl 4 dataskyddsförordningen). Av EU-domstolens praxis följer vidare att inskränkningar i skyddet av personuppgifter ska begränsas till vad som är strikt nödvändigt och att den nationella lagstiftningen ska innehålla tydliga och precisa bestämmelser som reglerar räckvidden och tillämpningen (Dom C-311/18, punkt 176). Det finns därför anledning att pröva om det integritetsintrång som följer av utredningens förslag är motiverat av det eftersträvade målet, om det finns alternativa – mindre ingripande åtgärder – som skulle kunna uppnå samma syfte, eller om det behövs ytterligare skyddsåtgärder för att garantera proportionaliteten.

Utredningen kan inledningsvis konstatera att omfattningen av integrationsintrånget är begränsat då flera av förslagen är tillämpliga endast avseende vissa nyanlända och endast i vissa fall. Migrationsverkets skyldighet att lämna uppgifter om kvotflyktingar till Arbetsförmedlingen omfattar till exempel endast kvotflyktingar som omfattas av etableringslagen och Arbetsförmedlingen ska endast lämna en rekommendation om anvisningskommun om myndigheten bedömer att det kan förbättra den nyanländes möjligheter att komma i sysselsättning (3 kap. 3 § etableringsboendeförordningen). Migrationsverket ska vidare endast lämna ut personuppgifter till kommunerna avseende de nyanlända som omfattas av en anvisning (se 3 kap. 3 och 4 §§ etableringsboendeförordningen). Slutligen har en kommun endast möjlighet att begära ut uppgifter från Arbetsförmedlingen avseende de nyanlända som har rätt till etableringsboende inom kommunen (4 kap. 3 § etableringsboendeförordningen).

Vid bedömningen av omfattningen av integrationsintrånget bör det också beaktas att utredningens förslag i flera fall inte leder till

att personuppgifter sprids till aktörer som inte redan i dag har tillgång till dessa uppgifter. Förslaget om att Migrationsverket ska lämna vissa uppgifter om kvotflyktingar till Arbetsförmedlingen innebär visserligen att Arbetsförmedlingen får tillgång till dessa uppgifter tidigare än vad som är fallet i dag, men för de kvotflyktingar som deltar i arbetsmarknadspolitiska program rör det sig om samma uppgifter som Arbetsförmedlingen hanterar redan i dag. När det gäller de uppgifter som Migrationsverket ska lämna till en kommun i samband med anvisningen har utredningen föreslagit en precisering av den nuvarande uppgiftsskyldigheten i syfte att tydliggöra att det endast är de uppgifter som behövs för att kommunen ska kunna förbereda sitt mottagande av den nyanlände som kan lämnas ut med stöd av bestämmelsen (se avsnitt 9.8.2). Den föreslagna bestämmelsen om Migrationsverkets uppgiftsskyldighet kan därmed komma att minska spridningen av personuppgifter.[2]

De föreslagna bestämmelserna som medför att personuppgifter behandlas har olika syften. Migrationsverkets skyldighet att lämna ut vissa uppgifter om kvotflyktingar till Arbetsförmedlingen syftar till att förbättra nyanländas möjligheter att komma i sysselsättning. Migrationsverkets skyldighet att lämna vissa uppgifter till en anvisningskommun syftar till att kommunen ska kunna förbereda ett effektivt och bra mottagande av en nyanländ som omfattas av anvisningen samt till att säkerställa att en nyanländ inte erhåller rätt till etableringsboende under en period som överstiger tre år. Arbetsförmedlingens skyldighet att på begäran av en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid lämna ut vissa uppgifter om en nyanländ som har rätt till etableringsboende syftar till att förse nämnden med underlag för att avgöra om det finns skäl att besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid och därmed i förlängningen till att motivera nyanlända att aktivt delta i sin etablering. I de föreslagna bestämmelserna anges antingen uttryckligen vilka uppgifter som får delas eller att de uppgifter som är nödvändiga för att bestämmelsens syfte ska uppnås får delas. Utredningen bedömer inte att det finns andra, mindre ingripande, alternativa åtgärder som kan vidtas för att nå dessa syften. Utredningen anser även att den behand-

[2] Skyldigheten att i förekommande fall lämna uppgift om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende (se 3 kap. 13 § etableringsboendeförordningen) medför dock att ytterligare en personuppgift kommer att spridas i ett begränsat antal anvisningsärenden.

ling av personuppgifter som kan ske genom kommunernas direktåtkomst till vissa uppgifter hos Arbetsförmedlingen leder till sådana effektivitetsvinster att behandlingen får anses vara nödvändig (jfr prop. 2017/18:105, s. 189). Utredningen bedömer vidare att förslagen utformats på ett sådant sätt att det är möjligt för de berörda att förutse vilken personuppgiftsbehandling som kan förekomma.

Slutligen bör det framhållas att de föreslagna bestämmelserna omfattar uppgifter om enskilda som anvisas och erhåller rätt till etableringsboende. Intrånget i den personliga integriteten sker därmed inte primärt inom ramen för den enskildes privatliv utan inom ramen för offentliga stödåtgärder som syftar till att förbättra den nyanländes etablering i arbets- och samhällslivet. Bestämmelserna har således en gynnande karaktär och de nyanlända väljer själva om de vill acceptera ett erbjudande om anvisning och om de vill nyttja rätten till ett etableringsboende.

Vid en sammantagen bedömning anser utredningen att förslagen därmed utgör ett begränsat intrång i den personliga integriteteten. Samhällets intresse av ett väl fungerande system för mottagande av nyanlända, där nyanlända tar del av erbjudna insatser för att underlätta etableringen i såväl samhället som arbetslivet, är därmed proportionerliga i förhållande till de inskränkningar av den personliga integriteten som följer av utredningens förslag.

14 Finns det behov av sanktioner mot kommuner som inte fullgör sina skyldigheter?

Utredningens bedömning: Etableringsboendelagen kan införas utan sanktioner.

Regeringen bör följa tillämpningen av lagen och utvecklingen av andra relevanta regelverk och rättspraxis.

Det finns i dag inte några sanktioner knutna till kommunernas skyldigheter vid anvisningar av nyanlända enligt bosättningslagen, eller av ensamkommande barn och utlänningar med tillfälligt skydd enligt LMA. När dessa tre anvisningsförfaranden införts har regeringen i samtliga fall gjort bedömningen att det inte förelegat behov av sanktioner (prop. 2012/13:162, s. 20 f., prop. 2015/16:54, s. 25 och prop. 2021/22:250, s. 24 f.). Vid införandet av bosättningslagen betonade dock regeringen att sanktioner borde övervägas om det vid en uppföljning skulle visa sig att lagen inte fått avsedd effekt (prop. 2015/16:54, s. 25).

Utredningen har erfarit att det i två fall sedan införandet av bosättningslagen förekommit att kommuner fattat beslut som är svåra att förena med skyldigheten att efter anvisning ta emot nyanlända för bosättning i kommunen. Staffanstorps kommunstyrelse beslutade 2022 att införa ett omedelbart stopp för mottagande av kvotflyktingar[1] och Östhammars kommun beslutade 2023 att motsätta sig Länsstyrelsens beslut om fördelning av nyanlända och kvotflyktingar (Staffanstorps kommun 2022, § 37; Östhammars kommun 2023, § 248). Enligt uppgift från Länsstyrelsen Uppsala har Östhammars kommun därefter meddelat att den inte hade som avsikt

[1] Kommunstyrelsens ordförande upphävde beslutet 2022-06-13.

att motsätta sig anvisningar och att den hade förståelse för kommunens skyldighet att enligt bosättningslagen ta emot anvisade nyanlända. Enligt uppgift från Migrationsverket har kommunstyrelsens beslut inte heller inneburit att Östhammars kommun motsatt sig anvisningar i praktiken. Staffanstorps kommun har dömts att betala diskrimineringsersättning till fyra kvotflyktingar efter att kommunen inte hämtat dem på Malmö Airport (Lunds tingsrätt 2024).

Utredningen har noterat att Åklagarmyndigheten startat en förundersökning och delgivit flera av ledamöterna i Staffanstorps kommunstyrelse misstanke om grovt tjänstefel. Enligt 20 kap. 1 § brottsbalken kan den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om brottet är grovt döms i stället till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Av samma bestämmelse följer även att den som är ledamot av en beslutande statlig eller kommunal församling inte kan dömas för tjänstefel för någon åtgärd som vidtas i denna egenskap.

Utredningen noterar även att regeringen tillsatt en utredning som bland annat har till uppgift att se över det straffrättsliga tjänsteansvaret (dir. 2024:14).[2] Av direktiven följer att ett utökat straffansvar skulle kunna bidra till att stärka tjänstemännens ställning gentemot otillbörliga politiska påtryckningar och därigenom säkerställa förvaltningens självständighet. Vidare följer det av direktiven att översynen ska ske med inriktningen att det straffbara området ska utvidgas för att ansvaret ska omfatta även annat än åtgärder som vidtas vid myndighetsutövning. I direktiven anges vidare att det särskilt ska övervägas om straffansvaret bör utökas till åtgärder som har vidtagits av personer som omfattas av dagens undantag för förtroendevalda.

Brottsbalkens bestämmelser om tjänstefel kan sålunda vara tillämpliga i de fall tjänstemän beslutar att kommunen inte ska fullgöra de skyldigheter som följer av etableringsboendelagen, alternativt när en tjänsteman underlåter att fullgöra dessa skyldigheter i ett enskilt fall. Om ledamöterna i Staffanstorps kommunstyrelse inte fälls för tjänstefel enligt nu gällande regelverk kan översynen av det straffrättsliga tjänsteansvaret leda till att ansvaret

[2] Betänkandet ska redovisas 25 juli 2025.

utökas på ett sådant sätt att motsvarande agerande kan komma att omfattas av brottsbalkens bestämmelse i framtiden.

Mot bakgrund av att det under de nio år bosättningsregelverket tillämpats endast finns ett fåtal exempel där kommuner ifrågasatt eller inte uppfyllt sina skyldigheter bedömer utredningen att etableringsboendelagen kan införas utan sanktioner. Regeringen bör dock följa tillämpningen av lagen och utvecklingen av andra relevanta regelverk och rättspraxis.

15 Justeringar av den statliga ersättningen till kommuner

Utredningens förslag: Det ska framgå av förordning om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar att schablonersättning ska lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen är skyldig att ordna etableringsboende för enligt etableringsboendelagen:

- Kostnader för stöd i att söka bostad.
- Vissa kostnader kopplade till rätten till etableringsboende.

Ersättningen ska vara

- 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person under 20 år,
- 15,30 procent av prisbasbeloppet för en person som har fyllt 20 år men inte har uppnått riktåldern för pension, och
- 7,65 procent av prisbasbeloppet för en person som har uppnått riktåldern för pension.

Ersättningen ska betalas ut vid utgången av månaden efter den månad då utlänningen togs emot i kommunen. Ersättningens storlek ska beräknas utifrån utlänningens ålder när denne erhöll rätt till etableringsboende enligt etableringsboendelagen. Beloppet ska avrundas till hela krontal.

15.1 Nuvarande ordning

Schablonersättning lämnas för vissa kostnader för en utlänning som kommunen tar emot efter anvisning enligt bosättningsförordningen. För en utförligare beskrivning se avsnitt 4.4.1.

15.2 Kommunerna ska ersättas för nya uppgifter

Av direktiven framgår att utredningen ska analysera om det, utifrån de förslag som lämnas om ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända, finns behov av att anpassa ersättningarna till kommunerna.

I avsnitt 11.1 och 11.2 lämnar utredningen förslag som innebär att den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska erbjuda stöd i att söka bostad till den nyanlände och informera den nyanlände om rätten till etableringsboende. Förslagen innebär att kommunerna får nya obligatoriska uppgifter.

Det finns ingen lagreglering av kostnadsfördelningen för mottagandet mellan stat och kommunsektorn. I budgetpropositionen för 2016 konstateras att staten har ett ekonomiskt ansvar för flyktingmottagandet och ersätter kommunerna för kostnader som är relaterade till mottagande av nyanlända flyktingar (prop. 2015/16:1 utg.omr. 13). De nya uppgifterna föreslås åligga den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende för en nyanländ och det är således denna kommun som ska ersättas för kostnaden för dessa uppgifter.

I avsnitt 10.6 lämnar utredningen förslag som innebär att den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende får befogenhet att besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid. För att kontrollera om den nyanlände uppfyller villkoren för att behålla rätten till etableringsboende kan kommunen behöva begära ut uppgifter från Arbetsförmedlingen (se avsnitt 10.8). Det är dock upp till kommunen att avgöra hur ofta sådana kontroller ska göras. Förslaget innebär således inte att en ny obligatorisk uppgift införs. För att få fler nyanlända att aktivt bidra till sin etablering i arbets- och samhällslivet och för att minimera risken för fusk och missbruk är det dock av vikt att kontroller genomförs och att de nyanlända är medvetna om detta. Den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende ska därför ersättas även för kostnaden för kontrollen av villkoren.

Erfarenheter visar på att det är viktigt att ersättningarna till kommunerna är konstruerade på ett enkelt sätt. För att underlätta för kommunerna bör den statliga ersättningen betalas ut automatiskt och inte genom ett ansökningsförfarande. Nackdelen med ett sådant förfarande är dock att träffsäkerheten i utbetalningen av ersättningen minskar (Riksrevisionen 2017, s. 43). Utredningen menar att det är en hög träffsäkerhet i den föreslagna ersättningen. Kostnaderna som ersättningen avser att täcka uppstår alltid i och med att en kommun tar emot en nyanländ efter anvisning. Ålderuppdelningen av ersättningen innebär också att träffsäkerheten ökar. Det är således lämpligt att ersättningen till kommunerna för de nya obligatoriska uppgifterna betalas ut genom en schablonersättning till den kommun som är skyldig att ordna etableringsboende för en nyanländ. Kommunen ansvarar för att ordna etableringsboende oavsett om den nyanlände faktiskt tas emot i kommunen i samband med en anvisning (se avsnitt 10.4). Till skillnad mot vad som gäller för de schablonersättningar som regleras i 16 och 17 §§ kommunersättningsförordningen ska det därför inte spela någon roll vilken kommun som först tar emot den nyanlände. Den nya schablonersättningen ska sålunda betalas ut till den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende även i de fall den nyanlände först tas emot av en annan kommun. Om den nyanlände aldrig nyttjar rätten till etableringsboende kommer den ansvariga kommunen emellertid inte att ha kostnader för att erbjuda stöd i att söka bostad till den nyanlände, eller för att informera den nyanlände om rätten till etableringsboende. I dessa fall saknas även skäl för den ansvariga kommunen att kontrollera om den nyanlände uppfyller villkoren för att behålla rätten till etableringsboende. För att undvika överkompensering ska ersättningen därför endast betalas om den nyanlände faktiskt tas emot i kommunen. På motsvarande sätt som gäller för schablonersättningen för vissa initiala kostnader för mottagandet (jfr 15 § kommunersättningsförordningen) ska därför gälla att ersättningen ska betalas ut vid utgången av månaden efter den månad då utlänningen togs emot i den ansvariga kommunen.

Det ska därför framgå av en ny 17 a § kommunersättningsförordningen att schablonersättning lämnas för följande kostnader för en utlänning som kommunen är skyldig att ordna etableringsboende för enligt 10 § etableringsboendelagen:

– Kostnader för stöd i att söka bostad.
– Vissa kostnader kopplade till rätten till etableringsboende.

Som framgår av avsnitt 10.3 finns det situationer då en nyanländ kan anvisas en andra gång enligt etableringsboendelagen. Kommunen som tar emot den nyanlände den andra gången har dock samma skyldigheter kopplade till att ordna etableringsboende som den kommun som först hade ansvar för att ordna etableringsboende. Även den andra anvisningskommunen bör därför bli kompenserad och schablonersättningen ska därför kunna betalas ut flera gånger till olika kommuner för samma individ. Utredningen bedömer dock att detta endast kommer ske i undantagsfall.

För de nuvarande schablonersättningarna gäller att ersättning lämnas i olika storlek efter tre åldersgrupper; personer under 20 år, personer som fyllt 20 år men inte 66 år och personer som fyllt 66 år. Från och med den 1 januari 2026 kommer dock de tre åldersgrupperna att vara personer under 20 år, personer som fyllt 20 år men inte har uppnått riktåldern för pension och personer som uppnått riktåldern för pension.[1] Samma indelning i åldersgrupper ska gälla för den nya schablonersättningen. Ersättningens storlek ska beräknas utifrån utlänningens ålder när denne erhöll rätt till etableringsboende enligt 12 § lagen om etableringsboende för vissa nyanlända. Beloppet ska avrundas till hela krontal.

15.3 Beräkning av kostnader för kommunernas tillkommande uppgifter

Utredningen har utgått från att stödet att söka bostad behöver ske kontinuerligt under tiden med etableringsboende, även om behovet troligen är störst i början och slutet av perioden. Det behöver således finnas tillräckligt med tid för att möjliggöra att stödet sker konti-

[1] Förordning om ändring i förordningen (2024:188) om ändring i förordningen (2022:1457) om ändring i förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar.

nuerligt under tre år. Behovet av stöd kan variera inom gruppen. Exempelvis kommer en del av de nyanlända att ha ordnat bostad på egen hand. Hur mycket tid kommunen lägger på dessa två uppgifter per nyanländ kan därför variera. Uppgifterna bör i viss mån kunna samordnas för flera nyanlända samtidigt, exempelvis för nyanlända som tillhör samma hushåll, utifrån vad kommunen bedömer är lämpligt. En del kommuner tillhandahåller redan i dag i olika utsträckning stöd i att söka bostad.

Kommunens tillkommande uppgifter gäller alla nyanlända med rätt till etableringsboende som faktiskt tas emot i kommunen, men i praktiken kommer yngre barn inte att ha samma behov av att få stöd att söka bostad eller möjlighet att ta till sig information om rätten till etableringsboende. Barnfamiljer har det dock svårare att hitta en lämplig bostad. Detta beror på att det finns färre större bostäder som passar en barnfamilj och att många av de som finns har en för hög hyra (se avsnitt 18.4.6). Barnfamiljer kan således behöva extra stöd i att söka bostad, vilket motiverar att kommunen även ersätts för barn.

Förslagen beräknas till sammanlagt tio timmars arbetstid per nyanländ, varav nio timmar avser stöd i att söka bostad och en timme avser att informera om rätten till etableringsboende. Utredningens bedömning är att den föreslagna arbetstiden är tillräcklig för att förslagen ska vara ändamålsenliga. Personalkostnaden, inklusive PO- och OH-kostnad, för tjänstepersoner i kommunsektorn som skulle kunna vara aktuella för att utföra dessa uppgifter är i genomsnitt 835 552 kronor per år.[2] Detta innebär en kostnad per nyanländ på drygt 4 000 kronor.[3] Utredningen föreslår således att schablonersättningen ska motsvara detta belopp för samtliga ålderskategorier.

När det gäller kostnader för kontroller av om en nyanländ uppfyller villkoren för att behålla rätten till etableringsboende finns det anledning att endast justera ersättningen för vissa ålderskategorier. Nyanlända som är under 20 år eller som har uppnått riktåldern för pension omfattas i praktiken endast av villkoret kopplat till förverkande av hyresrätten och då endast om de utgör hyresgäster i hyreslagens mening (se avsnitt 10.5 och 10.6.1). Om en hyresrätt

[2] Avser kostnaden för yrkeskategorin *Handläggare, IFO, äldreomsorg, funktionsnedsättning, socialpsykiatri och integrationsarbete* under 2023, enligt uppgifter från SKR.
[3] Beräkningen är gjord utifrån att en årsarbetskraft utgör 2 080 timmar.

förverkats kommer kommunen dessutom att i de flesta fall automatiskt få kännedom om detta. Antingen till följd av att det är kommunen som är hyresvärd eller på grund av att den nyanlände vänder sig till kommunen och ber kommunen ordna ett nytt etableringsboende. Kostnader för kontrollen av villkoren kommer därmed i första hand att avse ålderskategorin nyanlända som fyllt 20 år men inte uppnått riktåldern för pension. Tidsåtgången för att kontrollera om villkoren för rätt till etableringsboende är uppfyllda beräknas till tio timmar.[4] Även i detta fall innebär det således en kostnad per nyanländ på drygt 4 000 kronor. Utredningen föreslår därmed att det för ålderskategorin nyanlända som fyllt 20 år men inte uppnått riktåldern för pension ska utgå en ersättning om ytterligare 4 000 kronor.

Nuvarande reglering av ersättningens storlek sker i form av procent av ett prisbasbelopp. Även de nya ersättningarna bör regleras genom procent av prisbasbeloppet för att säkerställa att de följer den ekonomiska utvecklingen. De föreslagna ersättningarna på drygt 4 000 kronor motsvarar 7,65 procent av 2023 års prisbasbelopp.[5]

Tabell 15.1 Förslag på schablonersättning för kostnader för utlänningar med rätt till etableringsboende

Procent av prisbasbelopp 2023

Åldersgrupp	Schablonersättning
Under 20 år	7,65 %
Fyllt 20 år men inte uppnått riktåldern för pension	15,30 %
Uppnått riktåldern för pension	7,65 %

[4] Beräkningen utgår från att kommunen genomför en kontroll fem gånger under de tre åren den nyanlände har rätt till etableringsboende.
[5] 2023 års prisbasbelopp var 52 500 kronor.

16 Följdändringar

Utredningens förslag: Hänvisningarna till bosättningslagen ska ersättas med hänvisningar till etableringsboendelagen i

- förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten
- förordningen om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar
- förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.

I förordningen om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar ska följdändringar även göras i en upplysningsbestämmelse samt i bestämmelsen om schablonersättning efter anvisning.

16.1 Hänvisningar till bosättningslagen och bosättningsförordningen ska ersättas

Av 7 e § 5 förordning (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten följer att Arbetsförmedlingen för tillhandhållande av information till Migrationsverket i vissa fall får behandla personuppgifter om att en nyanländ som omfattas av bosättningslagen omfattas av ett beslut om anvisning enligt lagen, anvisad kommun, datum för beslutet och datum för när kommunen senast ska ta emot den nyanlände för bosättning.

Av 16 § kommunersättningsförordningen följer att schablonersättning lämnas för vissa kostnader för en utlänning som omfattas av 11 § bosättningsförordningen.

Av 9 § första stycket förordning (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare följer att Länsstyrelsen ska verka för att det finns beredskap och kapacitet hos kommunerna att ta emot personer som omfattas av bosättningslagen.

Av 10 § förordning om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare följer att Länsstyrelsen på regional och kommunal nivå ska följa upp kommunernas beredskap och kapacitet för mottagande av personer som omfattas av bosättningslagen.

I avsnitt 7.1 föreslår utredningen att etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen ska ersätta bosättningslagen och bosättningsförordningen. I förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten samt i förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare ska hänvisningarna till bosättningslagen därför ersättas med hänvisningar till etableringsboendelagen. I kommunersättningsförordningen ska hänvisningen till 11 § bosättningsförordningen ersättas av en hänvisning till motsvarande prioriteringsbestämmelse i 3 kap. 1 § etableringsboendeförordningen.

16.2 Övriga följdändringar

I 3 § kommunersättningsförordningen finns en upplysningsbestämmelse som listar olika ersättningar som kommuner som har tagit emot skyddsbehövande eller vissa andra utlänningar för bosättning har rätt till. I avsnitt 15 lämnar utredningen förslag som innebär att det införs en ny schablonersättning för kostnader för utlänningar med rätt till etableringsboende. Listan över de olika ersättningarna ska därför kompletteras med en uppgift om den nya schablonersättningen.

Av 16 § kommunersättningsförordningen följer att schablonersättning lämnas för vissa kostnader för en utlänning som kommunen tar emot efter anvisning. Till skillnad mot vad som gäller i dag innebär utredningens förslag att nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som anvisats till kommuner enligt LMA inte ska anvisas en andra gång enligt etableringsboendelagen. Om dessa nyanlända bor kvar i ett boende som kommunen ordnat efter anvisningen enligt

LMA ska de i stället automatiskt få rätt till etableringsboende när de till följd av folkbokföring upphör att omfattas av LMA (se avsnitt 7.3.5 och 10.3). För att kommuner ska har rätt till samma ersättning som de har i dag är det därför nödvändigt att anpassa 16 § kommunersättningsförordningen så att ersättning i dessa fall kan lämnas även om ingen anvisning enligt etableringsboendelagen skett. Av den paragrafen ska därför framgå att schablonersättning även lämnas för vissa kostnader för en utlänning som kommunen är skyldig att ordna etableringsboende för enligt 10 § första stycket 2 etableringsboendelagen.

17 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

17.1 Ikraftträdande

Utredningens förslag: Etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Lagen om upphävande av bosättningslagen, förordningen om upphävande av bosättningsförordningen, förordning om upphävande av förordningen om fördelning av anvisningar till kommuner samt föreslagna ändringar i lagen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, förordningen om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar och förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare ska träda i kraft den 1 januari 2027.

De bestämmelser i etableringsboendelagen och etableringsboendeförordningen som reglerar anvisningsförfarandet och den därtill kopplade rätten till etableringsboende ska tillämpas från och med den 1 januari 2027.

De föreslagna förändringarna bör enligt utredningen tillämpas så snart som möjligt. Utredningen föreslår därför att etableringsboendelagen och den tillhörande förordningen ska träda i kraft den 1 juli 2026.

Föreslagna bestämmelser om fördelningsförfarandet kan då tillämpas för att under andra halvåret 2026 fördela anvisningstalet för 2027. Föreslagna bestämmelser som reglerar anvisningsförfarandet och den därtill kopplade rätten till etableringsboende kan dock tillämpas först från och med den 1 januari 2027. Under hela 2026

behöver beslut om anvisningar därmed fattas med stöd av det nuvarande regelverket. Bosättningslagen med tillhörande förordningar ska följaktligen upphöra att gälla först vid utgången av 2026. I avsnitt 8.4.2 bedömer utredningen att regeringen bör ge Arbetsförmedlingen, Boverket, länsstyrelserna och Migrationsverket i uppdrag att utveckla fördelningsmodellen innan etableringsboendelagen trätt i kraft.

Föreslagna ändringar i lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten, förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten och förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare är kopplade till etableringsboenderegelverkets bestämmelser om anvisningsförfarandet och rätten till etableringsboende. Dessa förslag ska därför träda i kraft i samband med att etableringsboenderegelverkets bestämmelser om anvisningsförfarandet börjar tillämpas den 1 januari 2027.

17.2 Övergångsbestämmelser

Utredningens förslag: Bosättningslagen, bosättningsförordningen och förordningen om fördelning av anvisningar till kommuner ska fortsätta att gälla för anvisningar som beslutats före utgången av 2026.

För anvisningar som beslutats före utgången av 2026 ska 7 e § förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten och 16 § förordningen om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar gälla i dess äldre lydelser.

När Migrationsverket fattat ett beslut om anvisning tas den nyanlände i normalfallet emot i anvisningskommunen inom två månader, men i vissa fall är ledtiderna längre än så (se avsnitt 5.3.6). För att beslut om anvisning som fattats under slutet av 2026 ska kunna verkställas kommer det således att krävas att det nuvarande regelverket kan tillämpas även efter utgången av 2026. De författningar som upphäver bosättningslagen och tillhörande förordningar ska därför förses med övergångsregler. Av dessa ska följa att de upphävda

författningarna ska fortsätta att gälla för anvisningar som beslutats före utgången av 2026.

Det följer av 10 a § bosättningsförordningen att om en anvisning avbryts på grund av att en nyanländ inte utnyttjar anvisningen, får Migrationsverket senast under det närmast följande kalenderåret besluta att, inom ramen för samma kommuntal som det ursprungliga beslutet, ersätta anvisningen med en anvisning som omfattar en annan nyanländ. Med den ovan föreslagna övergångsbestämmelsen kommer det inte att vara möjligt att besluta om sådana ersättningsanvisningar efter utgången av 2026.

I 7 e § förordningen (2002:623) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten regleras bland annat tillhandahållande av information om nyanlända som omfattas av ett beslut om anvisning enligt bosättningslagen. I 16 § kommunersättningsförordningen regleras schablonersättning för vissa initiala kostnader för en utlänning som kommunen tar emot efter anvisning enligt bosättningsförordningen. Eftersom bosättningslagen respektive bosättningsförordningen i vissa fall kommer att fortsätta att gälla efter att den föreslagna ändringen av 7 e § respektive 16 § trätt i kraft ska även förordningen om ändring av förordningen om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten och förordningen om ändring i förordningen om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar förses med övergångsbestämmelser. Av dessa ska följa att för anvisningar som beslutats före utgången av 2026 ska 7 e § respektive 16 § gälla i dess äldre lydelser.

18 Konsekvensutredning

18.1 Utgångspunkter för konsekvensutredningen

Utredningens konsekvensutredning sker i enlighet med förordningen (2024:183) om konsekvensutredningar.

Av utredningens direktiv framgår att utredningen ska analysera konsekvenserna av de förslag som lämnas i betänkandet såväl för den enskilde som för kommuner. I den mån förslagen påverkar den kommunala självstyrelsen, ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas. Utredningen ska också beräkna de offentligfinansiella effekterna av förslagen samt redogöra för förslagens förenlighet med Sveriges internationella åtaganden.

Av direktiven framgår vidare att utredningen särskilt ska analysera och redovisa konsekvenserna för nyanländas integration samt konsekvenser för utanförskap och utanförskapsområden. Utredningen ska också genomgående ha ett barn- och jämställdhetsperspektiv i den analys som görs och beskriva konsekvenserna av föreslagna åtgärder för barn och unga.

I utredningens förslag redogörs det för vissa konsekvenser och alternativa lösningar. Nollalternativet innebär att nuvarande bosättningssystem kvarstår. Konsekvenserna av det nuvarande systemet finns beskrivet i kapitel 5.

Vid beräkningen av konsekvenserna har utredningen utgått från Migrationsverkets prognos för mottagandet år 2027 (prognosen redovisas i avsnitt 3.2).

Det är svårt att uppskatta och väga samman de olika konsekvenser som identifierats eftersom förslagens effekter beror på många samverkande faktorer. Till viss del beror det också på att utredningen valt att överlåta beräkningen av kommuntaken och vikt-

ningen av de kriterier som ska avgöra fördelningen av nyanlända mellan kommuner till berörda myndigheter och SKR.

18.2 Konsekvenser för integration

Sveriges integrationspolitiska mål spänner över flera politikområden (se avsnitt 3.3). Uppföljning av målet görs bland annat utifrån graden av arbetsmarknadsetablering. Andelen flyktinginvandrare som etablerar sig på arbetsmarknaden stiger med vistelsetiden. Nyanlända kvinnor etableras dock i betydligt långsammare takt än nyanlända män. Bland de nyanlända som togs emot i en kommun 2019 var 59 procent av männen etablerade på arbetsmarknaden tre år efter kommunmottagande, medan motsvarande andel bland kvinnor uppgick till 30 procent[1] (prop. 2024/25:1 utg.omr. 13, s. 13).

18.2.1 Beaktandet av kommunernas önskemål i fördelningen kan påverka förutsättningarna för integration både positivt och negativt

Utredningens förslag att ge kommunerna möjlighet att önska hur många nyanlända som de önskar få anvisade (se avsnitt 8.4) kan förväntas inverka positivt på förutsättningarna för integration. Kommunerna kan sannolikt väga samman många fler aspekter än de som kan fångas av en statistisk fördelningsmodell, vilket ger en ökad flexibilitet att anpassa mottagandet till lokala förutsättningar. Forskning visar att det finns skillnader i kommunernas lokala integrationspolicy (se avsnitt 5.3.4). Kommuner erbjuder i varierande utsträckning insatser för att underlätta flyktingars och flyktinganhörigas etablering på arbetsmarknaden. Kommuner som önskar ta emot nyanlända är troligen mer motiverade att skapa förutsättningar för de nyanlända att integreras i kommunen jämfört med kommuner som inte vill ta emot nyanlända. Forskning visar att positiva attityder till invandring underlättar integrationen (Engdahl, Forslund & Vikman 2022, s. 36, 62). Dessutom kan möjligheten till ökad del-

[1] Som etablerade räknas individer som har varit anställda under året och haft en löneinkomst som uppgår till minst 60 procent av medianinkomsten för individer som har förgymnasial utbildning. Individer som har deklarerat för aktiv näringsverksamhet ingår inte bland de etablerade.

aktighet som önskemålsförfarandet innebär bidra till ökad motivation för kommunerna att ta emot nyanlända och leda till att mottagandet får en större förankring i kommunen.

Önskemålsförfarandet kan också medföra negativa konsekvenser för integrationen. Det finns en risk att kommuner önskar ta emot nyanlända utan att tillräckligt väl beakta vilka förutsättningar för integration som finns i kommunen. Om kommunens primära motiv till mottagandet inte är förenligt med ett långsiktigt integrationsperspektiv kan det få negativa konsekvenser för förutsättningarna för integration. Den risken bör dock begränsas av det faktum att mottagandet kan bli kostsamt för kommuner i vilka det saknas goda förutsättningar till etablering på arbetsmarknaden, inte minst i form av utgifter för ekonomiskt bistånd. Utredningens förslag till en takmodell (se avsnitt 8.4.3) förväntas mildra risken att önskemålsförfarandet inverkar negativt på integrationen. Effekterna av en sådan modell är dock svåra att uppskatta och behöver följas upp efter implementering.

Även det motsatta kan inträffa, det vill säga att kommuner avstår från att ta emot nyanlända trots att förutsättningar för integration är relativt goda.

18.2.2 Beaktandet av bostadssituationen i fördelningen av nyanlända kan få såväl positiva som negativa konsekvenser för integrationen

Utredningen föreslår att förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut ska beaktas i fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning (se avsnitt 8.1.3).

I det nuvarande systemet är det vanligt förekommande med tidsbegränsade boenden (se avsnitt 5.4.3). Med utredningens förslag om etableringsboende blir samtliga boenden för nyanlända som omfattats av en anvisning tidsbegränsade. I ett system där det boende som erbjuds de nyanlända är tidsbegränsat kan beaktandet av bostadssituationen vid fördelningen gynna integrationen eftersom en otrygg bostadssituation utgör ett hinder för integration (se avsnitt 5.4.5). Det bör också medföra att färre nyanlända tvingas flytta från anvisningskommunen när perioden med etablerings-

boende löpt ut. Även detta bör gynna integrationen eftersom sekundärflyttar innebär avbrott i etableringsinsatser, skola med mera. Den nyanlände behöver dessutom börja om sin etablering på en ny ort, exempelvis genom att bygga upp nya kontaktnät. Studier av flyttmönster visar även på att nyanlända som flyttar från en anvisningskommun främst flyttar till kommuner med sämre förutsättningar för bland annat etablering på arbetsmarknaden (se avsnitt 5.4.6).

Samtidigt finns det en risk med att i fördelningen beakta tillgången på bostäder. Flera studier visar på negativa konsekvenser för integration av att placera nyanlända utifrån tillgången på bostäder eftersom det ofta är orter med en god arbetsmarknad som har en ansträngd bostadssituation (se avsnitt 5.4.5). Det finns starkt stöd i forskningen för att arbetsmarknadsperspektivet är det enskilt viktigaste perspektivet att beakta vid placering av nyanlända i syfte att främja integration (se avsnitt 5.2.4). En utvärdering av etableringsreformen visar att arbetsmarknadsläget i boendekommunen är av stor betydelse för nyanländas möjligheter till sysselsättning (Andersson Joona, Lanninger & Sundström 2016). Införandet av bostadskriteriet kan medföra att arbetsmarknadskriteriet får relativt lägre vikt vid fördelningen.

Att lägga en alltför stor vikt vid tillgången på bostäder riskerar också att leda till omvända flyttströmmar, det vill säga vidareflyttar till kommuner med god arbetsmarknad.

Beaktandet av bostadssituationen i fördelningen av nyanlända kan således antas få såväl positiva som negativa konsekvenser för integrationen. De positiva konsekvenserna följer dock av att rätten till etableringsboende är tidsbegränsad. Om kommunerna hade varit tvungna att erbjuda långsiktiga boenden hade det ur ett integrationsperspektiv inte funnits något skäl att beakta bostadssituationen.

Det kan inte uteslutas att beaktandet av bostadssituationen vid fördelningen kan ha betydelse för kommunernas vilja att planera för bostadsförsörjningen för nyanlända eftersom en förbättrad bostadssituation kan leda till att kommunen tilldelas fler nyanlända. Dock tycks inte nuvarande system haft någon större påverkan på kommunernas planering av bostadsförsörjningen.

18.2.3 Positiva effekter för integrationen av att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap beaktas i fördelningen

Av utredningens förslag följer att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap är ett kriterium som ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning. Att kommuner i vilka det förekommer sådana områden får en lägre tilldelning av nyanlända förväntas främja integration. Flera studier visar på att sämre socioekonomiska förutsättningar i bostadsområdet påverkar individens livschanser negativt, bland annat vad gäller utbildnings- och arbetsmarknadsutfall (se avsnitt 5.4.5).

Utredningens förslag innebär ingen reglering av var i en kommun ett etableringsboende ska lokaliseras. Eftersom områden med problem kopplat till utanförskap i regel utgörs av mindre geografiska områden inom en kommun är därför även kommunens placeringsstrategier av betydelse för vilka konsekvenser förslaget får för integrationen.

18.2.4 Bättre matchning mellan enskilda kvotflyktingar och kommuner

Utredningens förslag till förfarande för att anvisa kommuner att ta emot enskilda nyanlända överensstämmer i stora delar med det anvisningsförfarande som gäller i dagen system.

En förändring är förslaget att Migrationsverket vid anvisning av en kvotflykting som omfattas av målgruppen för etableringsprogrammet ska beakta en eventuell rekommendation från Arbetsförmedlingen avseende lämpliga anvisningskommuner (se avsnitt 9.9). Detta förväntas ha en positiv påverkan på integrationen och arbetsmarknadsetablering genom att individens kompetenser eller behov av insatser matchats mot den lokala och regionala arbetsmarknaden och kommunens förutsättningar att erbjuda specifika etableringsinsatser.

Hur stor den totala effekten blir är dock svår att uppskatta. För en individ som omfattas av en anvisning som baseras på en rekommendation från Arbetsförmedlingen kan det få stor inverkan på möjligheterna till etablering. Det finns samtidigt en risk för undanträngningseffekter, det vill säga att förutsättningarna i den kommun

som anvisas att ta emot en kvotflykting efter rekommendation från Arbetsförmedlingen även hade varit gynnsamma för kvotflyktingar som inte omfattas av en rekommendation, eller andra nyanlända som inte omfattas av förslaget. Det finns också en risk att effekten blir ringa om kartläggningarna leder till få rekommendationer. Det är inte heller säkert att en anvisning alltid kan baseras på en rekommendation eftersom det är avhängigt de aktuella kommuntalen.

Förslaget kan få konsekvensen att kvotflyktingar i högre utsträckning hamnar i kommuner med en relativt sett bättre arbetsmarknad eftersom efterfrågan på specifik kompetens ska vägas in vid bedömningen om en rekommendation ska lämnas. Vidare kan det antas att rekommendationer som baseras på matchning till insatser i större utsträckning kommer att avse större kommuner med ett högre mottagande av nyanlända (inklusive de som bosatt sig på egen hand) eftersom volymerna har betydelse för möjligheten att organisera målgruppsanpassade insatser.

18.2.5 Begränsad effekt av ett villkorat etableringsboende

De föreslagna villkoren för etableringsboende (se avsnitt 10.6) skapar ytterligare incitament för de nyanlända att delta i de arbetsmarknadspolitiska programmen. Nyanlända flyktingar är en grupp som generellt sett står långt ifrån arbetsmarknaden och som således är i stort behov av stöd för att komma i arbete. Att fler deltar i de arbetsmarknadspolitiska programmen kan därför antas vara gynnsamt ur ett integrationsperspektiv. Samtidigt innebär ett villkorat boende att de nyanländas bostadssituation blir mer otrygg i och med risken att bli bostadslös. Flera studier visar att en otrygg bostadssituation försämrar förutsättningarna för integration (se avsnitt 5.4.5). Förslaget om ett villkorat boende riskerar därmed att få negativa konsekvenser för integrationen.

Det är svårt att uppskatta hur många fler nyanlända som kommer att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program om ett villkorat etableringsboende införs. Eftersom de allra flesta i den aktuella målgruppen redan i dag deltar i de arbetsmarknadspolitiska programmen kan effekten av förslaget dock förväntas bli begränsad. Nedan följer en grov uppskattning av hur många som i dag inte deltar i ett

arbetsmarknadspolitiskt program och som enligt de föreslagna villkoren skulle sakna giltigt skäl för det.

Som framgår i avsnitt 18.3 bedömer utredningen att som mest kommer cirka 7 200 nyanlända att ha rätt till etableringsboende när reformen är fullt ut implementerad. Historiskt sett är det ungefär hälften av de kommunmottagna som omfattats av målgruppen för etableringsprogrammet. Det kan därför antas att cirka 3 600 nyanlända per år kommer att omfattas av villkoret att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program för att behålla rätten till etableringsboende.

Det saknas uppgifter om hur många av de som mottagits i en kommun som efter anvisning väljer att inte delta i etableringsprogrammet. Det är inget tvång att delta i etableringsprogrammet och en nyanländ kan välja att inte skriva in sig hos Arbetsförmedlingen. Det förekommer också att en nyanländ skriver in sig hos Arbetsförmedlingen men att myndigheten gör bedömningen att personen inte ska få ett erbjudande att delta i etableringsprogrammet. Arbetsförmedlingen har inte heller något uppsökande ansvar och saknar därför information om de som inte skriver in sig. Utredningen har dock genom dialog med kommuner och Arbetsförmedlingen erfarit att detta är ett begränsat problem. Detta beror troligen på att individen inte får någon ersättning om han eller hon inte deltar i etableringsprogrammet. Kommuner kan också neka den nyanlände ekonomiskt bistånd om den utan godtagbar anledning väljer att inte delta i etableringsprogrammet.

Innan etableringsprogrammet trädde i kraft var etableringsinsatser för nyanlända en rättighetslagstiftning, vilket reglerades i lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Rättighetslagstiftningen medförde att Arbetsförmedlingen fattade beslut om avslag på rätten till etableringsplan för de nyanlända som inte hade rätt att delta och för de som inte ville delta. Baserat på hur många nyanlända som på egen begäran fick rätten till etableringsplan avslagen kan det göras ett antagande om hur många individer som väljer att inte delta utan godtagbara skäl. Under 2015 var det drygt 24 800 nya deltagare i etableringsinsatserna och av dessa var det 63 nyanlända som på egen begäran fick rätten till etableringsplan avslagen, vilket motsvarar 0,25 procent (Arbetsförmedlingen 2015, s. 18 och 21). Denna uppskattning innebär att cirka tio personer, utan godtagbart skäl, kommer att välja att tacka nej till att

delta i etableringsprogrammet per år. Det finns dock en stor osäkerhet i denna uppskattning.

Att uppskatta hur många nyanlända som inte kommer till Arbetsförmedlingen överhuvudtaget och som saknar godtagbara skäl till det är mycket svårt. För att få en uppfattning av förekomsten kan en studie av konsekvenserna av införandet av tillfälliga uppehållstillstånd användas (Wickström Östervall 2019, s. 7). Studien visar att cirka 20 procent av kvinnor och tio procent av män som beviljats tillfälliga uppehållstillstånd mellan juli 2016 och juni 2017 inte kom till Arbetsförmedlingen inom ett år från uppehållstillståndet. Motsvarande andel för nyanlända som beviljats permanenta uppehållstillstånd mellan juli 2015 och juni 2016 var 3,5 procent av kvinnorna och tio procent av männen. Om dessa beteendemönster kvarstår kommer cirka 85 kvinnor och 50 män att inte skriva in sig på Arbetsförmedlingen.[2] Många av dessa kommer dock troligen ha godtagbara skäl till att de inte skrivit in sig på Arbetsförmedlingen. Så kan till exempel vara fallet om personen är sjuk eller föräldraledig. Utredningen uppskattar att en fjärdedel inte har godtagbara skäl. Denna uppskattning bygger på andelen nyanlända som fick avslag på rätten till etableringsplan på en grund som inte kan antas motsvara ett godtagbart skäl enligt utredningens förslag. Utifrån uppskattningen, som är mycket osäker, skulle cirka 21 kvinnor och tolv män välja att inte skriva in sig på Arbetsförmedlingen trots att de saknar godtagbara skäl för det.

Vidare kan det finnas nyanlända som väljer att inte delta i andra arbetsmarknadspolitiska program efter avslutat etableringsprogram. OECD (2016) konstaterade i en undersökning av deltagare som skrevs in i etableringen 2015 att elva procent av kvinnorna och fem procent av männen inte längre var registrerade hos Arbetsförmedlingen 90 dagar efter avslutad etablering, trots att de inte arbetade eller studerade. Det är svårt att uppskatta hur stor andel av dessa som saknar godtagbara skäl för att inte delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Ett antagande kan vara att det är lika stor andel som saknar godtagbara skäl för att inte återvända till ett arbetsmarknadspolitiskt program som för de som aldrig deltog i ett pro-

[2] Uppskattningen är gjord utifrån följande antaganden: 2 400 nyanlända omfattas av en anvisning per år och av dessa ingår 1 200 i etableringsprogrammet. Utifrån tidigare års fördelning kan det antas att 450 nyanlända (varav 300 kvinnor och 150 män) har permanenta uppehållstillstånd samt att 750 nyanlända (varav 370 kvinnor och 380 män) har tillfälliga uppehållstillstånd.

gram, det vill säga att en fjärdedel saknar godtagbara skäl. Utifrån det antagandet är det 20 kvinnor och 10 män som saknar godtagbara skäl för att inte delta i andra arbetsmarknadspolitiska program efter avslutat etableringsprogram.

Uppskattningsvis kommer cirka 20 nyanlända att få sin rätt till etableringsboende uppsagd i förtid på grund av misskötsel under deltagandet i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Uppskattningen baseras på att det under 2023 var 88 deltagare i etableringsprogrammet som fick programmet återkallat på grund av misskötsel, vilket motsvarar 0,5 procent av deltagarna.

Slutligen är det svårt att uppskatta hur många nyanlända som kommer att förlora rätten till etableringsboende i förtid på grund av att hyresrätten förverkats. För att få en uppfattning av antalet kan det antas att det kommer att ske i samma utsträckning som anmälningar av avhysningar sker i förhållande till antalet hushåll i Sverige. Denna andel uppgår till cirka 0,05 procent under 2023. Det innebär att det endast är enstaka nyanlända som kommer att få sina hyresrätter förverkade. Denna uppskattning är också mycket osäker.

Utifrån ovan beskrivna förhållanden skulle kommunerna ha möjlighet att besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid för cirka 100 nyanlända per år, när reformen är fullt utbyggd. Denna uppskattning är mycket osäker och det är därutöver svårt att uppskatta hur många av dessa som till följd av de föreslagna villkoren skulle ändra sitt beteende och således inte förlora rätten till etableringsboende i förtid. Effekten kan väntas vara större i kommuner där bostadssituationen är ansträngd eftersom det där är svårare för de nyanlända att hitta en bostad på egen hand.

Utöver den direkta effekten som beskrivits ovan så kan en betydligt bredare grupp av nyanlända programdeltagare komma att öka sina ansträngningar att bidra till sin etablering på arbetsmarknaden, för att inte riskera att hamna bland de som kan få sin rätt till etableringsboende uppsagd i förtid. Förslaget kan därmed leda till att etableringen på arbetsmarknaden i någon mån påskyndas för en bredare grupp än de som påverkas direkt. Utredningen saknar underlag för att uppskatta hur stor denna indirekta effekt kan vara, men i avsnitt 5.6.1 beskrivs motsvarande indirekta effekter med grund i en studie av sanktioner inom arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet.

18.2.6 En reglerad tidsbegränsning av boendet innebär att den sekundära omfördelningen av nyanlända institutionaliseras

Erfarenheter från dagens system visar att svårigheterna att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden leder till att nyanlända tvingas att flytta från anvisningskommunen. Det innebär att det sker en sekundär omfördelning av nyanlända mellan kommunerna. Förslaget om en reglerad tidsbegränsning av boendet (se avsnitt 10.3) medför ett system som institutionaliserar en sekundär omfördelning av nyanlända mellan kommunerna.

Till skillnad från den fördelning som följer av fördelningsförfarandet styrs inte en sekundär omfördelning av vilka kommuner som har relativt goda förutsättningar för integration. Riksrevisionen (2021, s. 32–34) konstaterar att de nyanlända inte flyttar från anvisningskommunen på grund av att de fått ett arbete. Fördelningen styrs i stället av andra faktorer, vilket inte behöver vara positivt ur ett integrationsperspektiv. Exempelvis visar en studie att nyanlända framför allt flyttar mellan kommuner på grund av att de befinner sig i akut bostadsbrist (Fredriksson & Gregorowicz-Kipszak 2021). Det finns också flera studier av nyanländas flyttmönster som visar på att de nyanlända flyttar till kommuner som präglas av större utsatthet än anvisningskommunen (se avsnitt 5.3.6).

En sekundär omfördelning kan således medföra att den positiva effekten på integrationen av fördelningsförfarandet på sikt avtar. Därutöver kan själva flytten medföra negativa konskeveneser för integrationen eftersom den nyanlände måste börja om med sin etablering på en ny ort, bygga upp nya nätverk och så vidare.

Hur förslaget om ett tidsbegränsat boende kommer att påverka förekomsten av sekundärflyttar jämfört med dagen system är dock svårt att uppskatta eftersom det i dag inte regleras hur länge kommunerna är skyldiga att orda boende och tillämpningen därför skiljer sig åt mellan olika kommuner (se avsnitt 5.4.3). Huruvida förekomsten av sekundärflyttar kommer att öka eller minska beror bland annat på hur kommunerna kommer att arbeta med bostadsfrågan för nyanlända efter det att tiden med etableringsboende löpt ut. Det är möjligt att en reglerad tidsbegränsning av etableringsboende har en normerande effekt på så sätt att färre kommuner kommer att arbeta med långsiktig bostadsförsörjning för nyanlända.

Förekomsten av sekundärflyttar kommer också bero på hur beaktandet av bostadssituationen och kommunernas önskemål kommer att påverka fördelningen av nyanlända, och således vilka kommuner som kommer anvisas att ta emot nyanlända för bosättning.

18.3 Konsekvenser för enskilda

18.3.1 Rätten till etableringsboende ger ökad likvärdighet de första tre åren efter anvisning

Utredningen föreslår att den nyanlände får rätt till etableringsboende under max tre år (se avsnitt 10.3).

Jämfört med nuvarande reglering innebär förslaget att kommunernas ansvar för att ordna bostad för de nyanlända som omfattas av anvisning förtydligas. Att nyanlända dessutom ges rätt till etableringsboende under en fastställd period, samt får möjlighet att överklaga beslut om att rätten ska upphöra i förtid, bidrar också till att det skapas förutsättningar för en enhetlig tillämpning där nyanlända får likvärdigt stöd oavsett vilken kommun som den nyanlände blir mottagen av efter anvisning. Förslaget att rätten till etableringsboende kvarstår oavsett om den nyanlände under en tid ordnar sitt eget boende (se avsnitt 10.4) bidrar också till en ökad enhetlighet och likvärdighet samt en ökad trygghet för de nyanlända.

18.3.2 Nyanländas möjlighet till ett långsiktigt boende kommer fortsatt variera kraftigt över landet

Bostadssituationen för nyanlända är i dag ofta problematisk, både för den enskilde och ur ett integrationsperspektiv (se avsnitt 5.4.5).

Som framgår i föregående avsnitt kommer rätten till etableringsboende medföra att de nyanländas bostadssituation blir mer likvärdig under de tre första åren efter mottagandet. Möjligheterna för enskilda att ordna en egen bostad på den ordinarie bostadsmarknaden, under eller efter tre år med etableringsboende, kommer dock att variera kraftigt över landet. Det beror i huvudsak på en varierande tillgång till bostäder. Nyanländas möjligheter till ett långsiktigt boende kommer, precis som i dag, även att påverkas av

kommunernas långsiktiga arbete med bostadsförsörjning för nyanlända.

Under 2024 fördelades drygt hälften av kommuntalen till kommuner som erbjöd ett tillsvidareboende (Boverket 2024b; Migrationsverket 2024g). Utredningens förslag hindrar inte att kommuner erbjuder tillsvidarekontrakt till nyanlända när rätten till etableringsboende löpt ut. Införandet av etableringsboende kan dock få en viss normerande effekt på så sätt att kommuner blir mer restriktiva med att erbjuda tillsvidareboenden till nyanlända. Å andra sidan är en trygg bostadssituation centralt ur ett integrationsperspektiv vilket är ett motiv för kommuner att erbjuda tillsvidareboenden. För vissa kommuner kan tillsvidareboenden dessutom vara viktigt för att få de nyanlända att stanna kvar i kommunen. Sammantaget bedömer utredningen att det är troligt att många av de kommuner som i dag erbjuder nyanlända ett långsiktigt boende kommer att fortsätta att göra så även i det nya bosättningssystemet.

I kommuner där tillgången till bostäder är god kommer nyanlända redan från början ha möjlighet att ordna en egen bostad. För många nyanlända som tas emot i dessa kommuner får det tidsbegränsade boendet således ingen effekt på möjligheten till ett långsiktigt boende.

Detsamma gäller nyanlända som anvisas till kommuner som i dag erbjuder ett tidsbegränsat boende som motsvarar den föreslagna tidsgränsen, det vill säga tre år.

För nyanlända som omfattas av en anvisning till en kommun som i dag erbjuder ett tillfälligt boende kortare än tre år kommer tidpunkten för då den nyanlände behöver ordna en egen bostad att flyttas fram. Ju längre tid som hinner gå innan den nyanlände behöver hitta en bostad på egen hand desto lättare blir det för den nyanlände att lyckas. I många kommuner är dock tre år i bostadskö inte tillräckligt. Exempelvis är den genomsnittliga kötiden bland de allmännyttiga bostadsföretagen över fem år i och nära storstäder (se avsnitt 5.4.7). Det innebär att även om en nyanländ står i bostadskön från och med anvisningen till dess att rätten till etableringsboende löper ut tre år senare så kommer det i många fall inte att räcka för att få en bostad via bostadskön.

Kommuner som i dag erbjuder nyanlända ett tillfälligt boende längre än tre år kommer möjligtvis att erbjuda en tidsbegränsad bostad till nyanlända vars rätt till etableringsboende löpt ut. Etableringsboendets tidsbegränsning på tre år kan dock eventuellt

även få en normerande effekt på så sätt att vissa av dessa kommuner inte kommer att erbjuda bostad till nyanlända vars rätt till etableringsboende löpt ut. I det fallet kommer möjligheten till ett långsiktigt boende att försämras. Exempelvis finns det kommuner som i dag erbjuder tillfälliga bostäder under en tid som motsvarar den genomsnittliga kötiden för att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i kommunen (se avsnitt 5.4.3).

Sammantaget bedömer utredningen att det är troligt att förslaget om ett tidsbegränsat etableringsboende på det stora hela inte medför några större effekter på nyanländas möjlighet att ordna ett långsiktigt boende men att effekten kan variera mellan kommunerna.

Däremot kan förslaget att bostadssituationen ska beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommunerna komma att förbättra nyanländas möjlighet till ett långsiktigt boende (se avsnitt 18.2.2). Detsamma gäller för förslaget att kommunernas önskemål ska beaktas vid fördelningen eftersom det är sannolikt att kommuner som önskar ha ett mottagande av nyanlända är mer benägna att erbjuda långsiktiga bostäder.

De faktorer som i dag påverkar de nyanländas möjlighet till ett långsiktigt boende kommer att kvarstå i det föreslagna systemet för bosättning. Utöver tillgången till bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden gäller det faktorer såsom förtursregler i bostadsköer och inkomstkrav för hyreskontrakt (se avsnitt 5.4.4 och 5.4.7).

18.4 Konsekvenser för jämställdhet

Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv. Utöver det jämställdhetspolitiska målet finns även det integrationspolitiska målet (se avsnitt 3.3). Av förarbetet till det integrationspolitiska målet framgår vikten av ett stärkt jämställdhetsperspektiv i integrationspolitiken (SOU 2024:12, s. 15).

Det finns flera jämställdhetsproblem som kan kopplas till utformningen av bosättningen av nyanlända. Ett jämställdhetsproblem som påverkas av bosättningssystemet är att det tar längre tid för nyanlända kvinnor att etablera sig på arbetsmarknaden jämfört med nyanlända män. Ett annat problem är att nyanlända kvinnor deltar i insatser hos Arbetsförmedlingen i lägre utsträckning än nyanlända

män. Det gäller såväl andelen som skriver in sig hos Arbetsförmedlingen och påbörjar etableringsprogrammet, andelen avhopp från programmet som andelen som övergår till ett annat arbetsmarknadspolitiskt program efter deltagande i etableringsprogrammet (SOU 2022:4, s. 639–642). Ytterligare ett jämställdhetsproblem är att nyanlända kvinnor har sämre förutsättningar att få ett långsiktigt boende (se avsnitt 18.3).

18.4.1 Beaktandet av kommunernas önskemål kan bidra till ett mer organiserat mottagande

Förslaget om att införa ett önskemålsförfarande kan bidra till att förbättra kvinnors möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden. Förslaget kan, under vissa förutsättningar, medföra att kommuner som vill ta emot fler nyanlända kommer att få göra det. Erfarenheter visar att kommuner som vill ta emot nyanlända har ett bättre organiserat mottagande. Ett väl organiserat mottagande kan vara särskilt viktigt för kvinnors etablering då studier visat att kvinnors etablering ofta försenas på grund av väntan på barnomsorg och sfi (Landell 2021, s. 149–152).

18.4.2 Beaktandet av bostadssituationen och förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap

Utredningen föreslår att förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av lagen löpt ut ska beaktas i fördelningsmodellen. Eftersom det generellt sett bedöms vara svårare för kvinnor än för män att hitta en bostad efter att perioden med rätt till etableringsboendet löpt ut (se avsnitt 18.3) bör det faktum att förutsättningarna att hitta en bostad beaktas vid fördelningen vara positivt utifrån ett jämställdhetsperspektiv. Å andra sidan kan beaktandet av bostadssituationen medföra att arbetsmarknadskriteriet ges en lägre vikt i fördelningsmodellen. Eftersom kvinnor kan ha svårare att flytta till jobb, exempelvis eftersom det är vanligare att kvinnor är ensamstående med barn, riskerar det att få en särskilt negativ påverkan på kvinnors möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Utredningen föreslår att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap ska beaktas som ett kriterium i fördelningsmodellen. Förslaget bör medföra att kommuner i vilka det förekommer områden med problem kopplat till utanförskap får en lägre tilldelning av nyanlända. I förlängningen kan det innebära att färre nyanlända kommer att bo i dessa områden. Det kan också påverka möjligheten till etablering på arbetsmarknaden (se avsnitt 5.4.5) och det är möjligt att effekten kan skilja sig mellan kvinnor och män. En studie av svenska flyktinginvandrare från Irak, Iran och Somalia visar att kvinnor, men inte män, som bor i så kallade etniska kluster (koncentrationer av personer från samma land) med låg sysselsättningsgrad har betydligt sämre långsiktiga möjligheter att få arbete (Andersson, Musterd & Galster 2019, s. 27).

18.4.3 Kartläggning av kvotflyktingar

Utredningen föreslår att Arbetsförmedlingen ska genomföra en kartläggning av vissa kvotflyktingar och i de fall det bedöms motiverat lämna en rekommendation till Migrationsverket om lämplig anvisningskommun (se avsnitt 9.9). I mångt och mycket kommer effekterna av förslaget bero på de individspecifika egenskaperna hos de kvotflyktingar som överförs till Sverige samt på Arbetsförmedlingens tillämpning. Det kommer troligen vara en lägre andel kvinnor än män som har sådana specifika kompetenser som bedöms kunna ligga till grund för en rekommendation. Bland de kvotflyktingar som anvisades till etableringsprogrammet under 2023 var det betydligt vanligare att männen bedömdes matchningsbara mot arbetsmarknaden jämfört med kvinnorna.[3] Det var också en betydligt större andel av männen som sökte arbete inom ett specifikt yrke jämfört med kvinnorna.[4] En något högre andel av männen hade eftergymnasial utbildning jämfört med kvinnorna.[5]

Förslaget kan således få konsekvensen att en större andel män än kvinnor matchas till en kommun baserat på förutsättningarna att komma i arbete. Det kan i sin tur innebära en undanträngnings-

[3] 43 procent av männen och 28 procent av kvinnorna bedömdes matchningsbara mot arbetsmarknaden (Arbetsförmedlingen 2024a).
[4] 67 procent av männen och 44 procent av kvinnorna sökte arbete inom ett specifikt yrke (Arbetsförmedlingen 2024a).
[5] 14 procent av männen och 11 procent av kvinnorna hade eftergymnasial utbildning (Arbetsförmedlingen 2024a).

effekt för kvinnor genom att män i större utsträckning hamnar i kommuner med bättre arbetsmarknad. Hur stor denna effekt blir påverkas av andelen kvinnor och män som vidarebosätts. Vid uttagningen av kvotflyktingar har Migrationsverket i uppdrag att prioritera bland annat kvinnor (Ju2023/02838).

En rekommendation kan dock också baseras på matchning till insatser. Vad det får för konsekvenser för kvinnor och män är svårt att uppskatta. Å ena sidan kan männen komma att matchas till specifika insatser, exempelvis sfi med en viss yrkesinriktning, i högre utsträckning än kvinnor givet att männen oftare har högre utbildning och yrkeserfarenhet. Å andra sidan kan specifika insatser också rikta sig till personer med kort eller ingen utbildning, till exempel sfi för analfabeter.

18.4.4 En individuell rätt till etableringsboende ger kvinnor och män större egenmakt

Utredningen föreslår att vissa nyanlända ska ha en individuell rättighet till ett etableringsboende (se avsnitt 10.3). Det innebär att rätten till boendet inte är avhängigt en särskild familjekonstellation, vilket möjliggör att nyanlända kvinnor och män kan separera utan att det påverkar rätten till etableringsboende. Förslaget bidrar därmed till nyanlända kvinnors och mäns egenmakt och frihet att själva bestämma över sina egna liv.

18.4.5 Ett villkorat etableringsboende kan öka framför allt kvinnors deltagande i arbetsmarknadspolitiska program

Utredningen föreslår att rätten till etableringsboende i vissa fall kan upphöra i förtid, bland annat om den nyanlände inte deltar i ett arbetsmarknadspolitiskt program (se avsnitt 10.6). Förslaget bör få konsekvensen att fler nyanlända, framför allt kvinnor, kommer att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program (se avsnitt 18.2.5).

Förslaget medför att kommunerna kommer att följa upp om den nyanlände uppfyller villkoren för etableringsboendet. I dag har varken Arbetsförmedlingen, kommunen eller någon annan aktör i uppdrag att följa upp nyanlända som, trots att de har möjlighet till det, inte är inskrivna i ett arbetsmarknadspolitiskt program eller

som skrivits ut från ett arbetsmarknadspolitiskt program. Kontrollen ökar sannolikheten för att den nyanlände ska delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program. I en studie av Oxford Research (2020, s 73) framförs att en insats som kan bidra till att fler kvinnor deltar är att införa en uppsökande verksamhet. Utredningen föreslår vidare att kommunerna ska informera om rätten till etableringsboendet (se avsnitt 11.2) vilket också kan bidra till att fler kvinnor kommer att delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program.

18.4.6 Ett tidsbegränsat boende påverkar kvinnor mer negativt än män

Utredningen föreslår att rätten till etableringsboende ska gälla under tre år (se avsnitt 10.3).

Ett generellt jämställdhetsproblem är att kvinnor har svårare att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden än män. Problemet beror bland annat på att kvinnor har lägre förvärvsinkomster än män (Hyresgästföreningen 2025, s. 9). Kvinnor lägger i snitt en högre andel av sin inkomst på kostnader för boende jämfört med män (SCB 2022a). Som framgår av avsnitt 18.3 kommer många nyanlända ha fortsatt svårt att få ett långsiktigt boende. Detta gäller särskilt nyanlända kvinnor, eftersom deras förvärvsinkomster är lägre än männens (SCB 2022b, s. 7). Jämfört med männen är det dessutom vanligare att kvinnorna har vårdnaden om barn. Barnfamiljer, särskilt större barnfamiljer, har generellt sett svårare att hitta en lämplig bostad eftersom det finns färre större lägenheter och eftersom dessa är dyrare (Boverket 2024d; Sveriges allmännytta 2018, s 25). Många nyanlända, särskilt kvinnor, kommer således att ha en otrygg bostadssituation även i det nya bosättningssystemet.

Ytterligare ett generellt jämställdhetsproblem är att många kvinnor och unga har utsatts för sexuella trakasserier eller kränkningar under tiden de bott i temporära boenden (Hyresgästföreningen 2023, s. 96; Kefala 2024, s. 98–99). Denna problematik riskerar att fortlöpa i och med förslaget om ett tidsbegränsat boende. Detta eftersom nyanlända, och särskilt kvinnor, kommer att tvingas att söka boende på andrahandsmarknaden.

18.4.7 Övriga konsekvenser för jämställdhet

Utredningen föreslår att ärenden som inkluderar barn ska ges förtur i anvisningsförfarandet (se avsnitt 9.5.2). Ledtiden från beviljat uppehållstillstånd till anvisning för de som bor på ett asylboende har generellt sett varit något längre för kvinnor än män (se avsnitt 5.3.6). Ärenden som inkluderar barn har också vanligtvis haft något längre ledtider. Det är vanligare att kvinnor anvisas tillsammans med barn, jämfört med män (Migrationsverket 2024d). Förslaget bör således medföra att skillnaden i ledtid mellan kvinnor och män minskar.

Utredningen föreslår vidare att Migrationsverket varje år ska ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun beräknas att få anvisade per månad under året. Förslaget bidrar till att kommunerna även fortsättningsvis ges goda planeringsförutsättningar, vilket är särskilt viktigt för att kvinnors etablering inte ska fördröjas. Exempelvis är det vanligare att kvinnors etablering fördröjs på grund av att barnen saknar barnomsorg (se avsnitt 18.4.1).

18.5 Konsekvenser för barn och unga

18.5.1 Förtur i anvisningsförfarandet

Utredningen föreslår att ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar (se avsnitt 9.5.2). Förslaget bör bidra till att ledtiden från uppehållstillstånd till anvisning blir kortare för ärenden som inkluderar barn. Det bör i sin tur bidra till att barns integrationsprocess kan påbörjas snabbare.

Hur mycket kortare ledtiden kan bli är svårt att uppskatta. Det beror på flera faktorer, exempelvis variationer i sammansättningen av de som söker asyl och Migrationsverkets arbetssätt.

18.5.2 Möjligheten att beakta barnets bästa

Utredningen föreslår att kommuntalen får överskridas om det är nödvändigt för att i enlighet med barnkonventionen kunna beakta barnets bästa (se avsnitt 9.2.2). I det nuvarande systemet har det uppstått ett fåtal situationer där ensamkommande barn inte har blivit anvisade till den kommun där barnet har anknytning och det

har även förekommit situationer när det inte varit möjligt att återförena föräldrar med ett barn som tidigare anlänt till Sverige. Det är därför troligt att förslaget endast kommer att påverka ett fåtal barn. Förslaget får dock stor betydelse för det enskilda barnet.

18.5.3 Barn har en individuell och ovillkorlig rätt till etableringsboende

Utredningens förslag innebär att barn ges en individuell rättighet till ett etableringsboende. Till skillnad mot nyanlända som fyllt 20 år men inte uppnått riktåldern för pension är barns rätt till etableringsboende inte villkorad. Det får konsekvensen att barn som fortsätter att tillhöra etableringsboendelagens tillämpningsområde alltid kommer att ha rätt till etableringsboende under de tre första åren. Om exempelvis barnets förälder eller en annan medlem i hushållet förlorar sin rätt till etableringsboendet i förtid, påverkar det därmed inte barnets rätt.

18.5.4 Det kommer fortsatt vara särskilt svårt för barnfamiljer att hitta ett långsiktigt boende

Utredningen föreslår att rätten till etableringsboende gäller i tre år (se avsnitt 10.3). De faktorer som i dag påverkar nyanländas möjlighet till ett långsiktigt boende förväntas kvarstå i det föreslagna systemet för bosättning (se avsnitt 18.3.2). Som framgår av avsnitt 18.4.6 är det särskilt svårt för barnfamiljer att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden och det kan antas att detta även kommer gälla nyanlända barnfamiljer vars rätt till etableringsboende löpt ut.

I det nuvarande systemet förekommer det att kommuner erbjuder barnfamiljer boende längre tid än de erbjuder andra nyanlända. Motiveringen till det är att det är svårare för barnfamiljer att hitta ett lämpligt boende. Även i det föreslagna systemet för bosättning står det kommunerna fritt att erbjuda en bostad till barnfamiljer efter tiden med etableringsboende.

18.6 Konsekvenser för utanförskap och utanförskapsområden

Enligt direktiven ska utredningen särskilt analysera och redovisa konsekvenserna för utanförskap och utanförskapsområden. Det finns ingen etablerad definition av vad utanförskap är. I konsekvensutredningen har utredningen därför utgått från rapporten *Fördjupad analys om utanförskap* (SCB 2024d) och det resonemang som där förs av Boverket och SCB angående områden med problem kopplat till utanförskap.

Målet för regeringens arbete mot utanförskap är att antalet människor som lever i utanförskap ska minska, att parallella samhällsstrukturer ska bekämpas, att det egna ansvaret att bli en del av samhället ska uppmuntras samt att människors trygghet och livschanser ska öka (prop. 2023/24:1 utg.omr. 13).

18.6.1 Kommuner med områden med problem kopplat till utanförskap bör få en lägre tilldelning av nyanlända

Utredningens förslag innebär att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning (se avsnitt 8.1.3). Detta bör få konsekvensen att kommuner i vilka det förekommer områden med problem kopplat till utanförskap får en relativt lägre tilldelning av nyanlända.

I rapporten *Fördjupad analys om utanförskap* (SCB 2024d) används nio mycket breda faktorer för att ringa in begreppet utanförskap.[6] Eftersom det är svårt att uppskatta förslagets påverkan på fördelningen av nyanlända är det också svårt att uppskatta hur förslaget påverkar utfallet av dessa faktorer.

[6] Kriminalitet, otrygghet, bidragsberoende, trångboddhet, lågt demokratiskt deltagande, svaga skolresultat, svag arbetsmarknadsetablering, lågt engagemang i föreningsliv och civilsamhälle och ohälsa.

18.6.2 Ett tidsbegränsat boende kan bidra till utanförskap

Utredningens förslag innebär att rätten till etableringsboende vanligtvis löper ut efter tre år (se avsnitt 10.3). Som framgår av avsnitt 18.3.2 är det troligt att förslaget om ett tidsbegränsat etableringsboende på det stora hela inte kommer medföra några stora effekter på nyanländas möjlighet att få ett långsiktigt boende. Det innebär att det i många kommuner även fortsättningsvis kommer vara svårt för nyanlända att hitta ett långsiktigt boende.

Studier av nyanländas flyttmönster visar att nyanlända ofta flyttar till kommuner som präglas av större utsatthet än den mottagande kommunen (se avsnitt 5.4.6). Ett tidsbegränsat boende kan därför bidra till utanförskap i vissa kommuner. Det är också troligt att nyanlända på grund av svårigheter att få en bostad flyttar till ett område med problem kopplat till utanförskap, såväl inom som utanför anvisningskommunen.

18.7 Konsekvenser för statens finanser

I detta avsnitt redogörs för konsekvenser för myndigheter och statliga ersättningar. Kostnader som följer av utredningens förslag redogörs för i respektive avsnitt. I avsnitt 18.7.3 lämnas förslag på finansiering.

18.7.1 Migrationsverket

Fördelningsförfarandet

Utredningens förslag innebär att Migrationsverket får vissa nya uppgifter i fördelningsförfarandet. Merparten av Migrationsverkets uppgifter i det föreslagna förfarandet är dock desamma som i nuvarande system. Myndighetens nya uppgifter är att ta fram och förvalta en takmodell för att beräkna hur många fler nyanlända än vad som följer av fördelningsmodellen en kommun maximalt får tilldelas samt att besluta om och revidera kommuntalen (se avsnitt 8.4). Migrationsverket ska även beakta ytterligare tre nya kriterier i fördelningsmodellen (se avsnitt 8.1.3).

För att genomföra det nya fördelningsförfarandet kommer det krävas samverkan med berörda aktörer. Förutsättningarna för det

är goda då det redan i dag finns etablerade forum för samverkan på såväl nationell som regional nivå. Den återkommande förvaltningen av de nya uppgifterna som följer av utredningens förslag är av mindre karaktär. Detta då uppgifterna sker centralt på myndigheten och endast ska genomföras en eller ett fåtal gånger per år.

Av utredningens förslag följer att utlänningar med tillfälligt skydd som redan blivit anvisade enligt LMA inte ska anvisas en andra gång enligt etableringsboendelagen. Om dessa nyanlända bor kvar i ett boende som kommunen ordnat efter anvisningen enligt LMA ska de i stället automatiskt få rätt till etableringsboende när de till följd av folkbokföring upphör att omfattas av LMA. Detta innebär att denna grupp inte längre behöver inkluderas i beräkningen av mottagningsbehovet eller fördelningsförfarandet. Migrationsverkets uppdrag blir därmed mindre omfattande jämfört med i dag. Utredningen har erfarit att detta arbete har varit komplext och lett till att anvisningstalet behövt revideras under 2024. Migrationsverkets prognos för 2027 är dock att inga utlänningar med tillfälligt skydd kommer att bli kommunmottagna det året. Det innebär att förslaget inte har någon effekt jämfört med om nuvarande ordning hade fortsatt att gälla. På sikt kan dock förslaget innebära en effektivisering av Migrationsverkets verksamhet, beroende på utvecklingen av mottagandet av personer med tillfälligt skydd.

Länsstyrelserna tillfördes tio miljoner konor 2017 för sin roll i genomförandet av den nya bosättningslagen (prop. 2016/17:1 utg.omr. 1, s. 55). I genomsnitt fick således respektive länsstyrelse knappt en halv miljon kronor. Detta avsåg bland annat kostnader för att besluta om kommuntalen. Eftersom Migrationsverket övertar ansvaret för att besluta om och revidera kommuntalen bör Migrationsverkets förvaltningsanslag permanent tillföras medel för denna uppgift. Det kan antas att Migrationsverket bör kunna genomföra dessa uppgifter på ett mer effektivt sätt då myndigheten övertar uppgiften att besluta om kommuntalen från 21 länsstyrelser.

Vid en sammantagen bedömning föreslår utredningen att Migrationsverkets förvaltningsanslag tillförs en halv miljon kronor[7] från och med 2026. Medlen avser utveckling och förvaltning av takmodellen och besluten om kommuntalen.

[7] Summan räknas upp med den årliga pris- och löneomräkningen.

Anvisningsförfarandet

Utredningen föreslår att Migrationsverket får i uppgift att ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje kommun kommer att få anvisade per månad under året. Uppgiften finns inte reglerad i dag, men Migrationsverket tar fram en års- och månadsplanering för kommunerna. Migrationsverket gör således motsvarande arbete redan i dag. Förslaget medför således ingen kostnadsökning för myndigheten.

Förslaget att ärenden som inkluderar barn ska ha förtur vid anvisningar (se avsnitt 9.5.2) kan påverka antalet som bor på Migrationsverkets asylboenden. Om ärenden som inkluderar barn prioriteras bör det kunna bidra till att handläggningen blir mer effektiv. Detta eftersom ärenden som inkluderar barn i regel består av fler individer än ärenden utan barn. Förslaget borde således leda till att fler individer kan få sina ärenden handlagda snabbare, vilket i sin tur bör bidra till att färre bor på asylboenden. Hur mycket detta förslag påverkar ledtiderna i mottagningssystemet är dock svårt att uppskatta. Migrationsverket har enligt sitt regleringsbrev för 2025 redan i uppdrag att korta vistelsetiderna i mottagandet. Om Migrationsverket redan har vidtagit nödvändiga åtgärder för att korta vistelsetiderna, innebär det att förslaget får liten eller ingen effekt på vistelsetiderna i mottagandet.

I nuvarande system regleras det att kommuner kan anmäla tillgängliga bostäder till Migrationsverket. Utredningen föreslår inte någon motsvande reglering i det nya systemet (se avsnitt 9.7). Migrationsverket behöver således inte längre administrera dessa ärenden. En risk med det är att Migrationsverket får sämre kunskap om tillgängliga bostäder, vilket kan göra det svårare att matcha individen mot en kommun. Oavsett om det finns tillgängliga bostäder eller inte så kan en kommun inte neka en anvisning om att ta emot en nyanländ. Således bör förslaget inte få någon effekt på tiden den nyanlände bor på ett asylboende.

Utredningen föreslår att Migrationsverkets uppgiftsskyldighet preciseras (se avsnitt 9.8). Förslaget bedöms ha liten påverkan på Migrationsverkets verksamhet. Problemet med nuvarande reglering av uppgiftsskyldigheten är att den är otydlig, vilket medfört merarbete för kommunerna och Migrationsverket då det saknats rutiner

för vilka uppgifter som ska delas. Förslaget bör således bidra till en effektivare hantering. Effekten bedöms dock som ringa.

Utredningen föreslår att Migrationsverket ska beakta Arbetsförmedlingens rekommendation vid beslut om en anvisning (se avsnitt 9.9). Förslaget innebär att Migrationsverket ska informera Arbetsförmedlingen när en kvotflykting som omfattas av ålderskriteriet för etableringsprogrammet får uppehållstillstånd. Enligt prognosen kommer 900 kvotflyktingar att vidarebosättas under 2027. Enligt Arbetsförmedlingen (2024f, s. 3–4) beräknas 55 procent av dessa anvisas till etableringsprogrammet under 2027. Det innebär att Migrationsverket kommer att informera Arbetsförmedlingen om cirka 500 individer per år. I och med uttagningsresorna får många kvotflyktingar uppehållstillstånd i nära anslutning till varandra. Därför bör informationen kunna samlas ihop och skickas till Arbetsförmedlingen. Uppgiften innebär således en begränsad arbetsinsats för Migrationsverket. Migrationsverket ska dock bistå Arbetsförmedlingen med logistik och Arbetsförmedlingen ska samordna sina insatser med Migrationsverkets insatser vid genomförandet av en kartläggning, vilket kommer medföra ytterligare arbete och kostnader för Migrationsverket. Arbetsförmedlingens rekommendation bör kunna medföra att anvisningsprocessen underlättas. Utredningen beräknar att kostnaderna kommer uppgå till en miljon kronor per år för Migrationsverket avseende detta förslag Förslaget kan också medföra mindre initiala utvecklingskostnader för att kunna motta Arbetsförmedlingens rekommendation.

Utredningen föreslår vidare att personer med tillfälligt skydd som redan anvisats enligt LMA inte ska anvisas igen. Detta bör underlätta Migrationsverkets arbete eftersom det innebär att en arbetsuppgift utgår. Prognosen för 2027 är dock att inga personer med tillfälligt skydd kommer att bli kommunmottagna det året. Det innebär således att förslaget inte medför någon effekt på Migrationsverkets verksamhet vid ikraftträdandet. På sikt kan dock förslaget innebära en effektivisering av Migrationsverkets verksamhet, beroende på utvecklingen av mottagandet av personer med tillfälligt skydd.

Etableringsboende

Utredningen har i avsnitt 11.2 bedömt att om det inte ingår i de åtgärder som kommer att vidtas med anledning av skyddsgrundsförordningen att Migrationsverket ska informera nyanlända om rätten till etableringsboende bör etableringsboendeförordningen kompletteras med en bestämmelse om att Migrationsverket ska lämna sådan information i samband med anvisning av nyanlända.

Om en komplettering sker innebär det en ny uppgift för Migrationsverket. Beräkningen utgår från att det tar 30 minuter att informera om rätten till etableringsboende. Flera nyanlända kan informeras samtidigt, eftersom de flesta anvisningsärenden avser flera individer. Enligt Migrationsverkets prognos kommer kommuner att anvisas att ta emot 2 400 nyanlända under 2027 (se avsnitt 3.2). Lågt räknat är det två individer per ärende som informeras, eftersom det är få ensamstående som anvisas. Detta innebär en sammanlagd tid på 600 timmar. Migrationsverkets driftskostnad för en årsarbetskraft 2023 var 1 049 000 kronor, kostnaden för tolk inkluderat. Kostnaden blir således drygt 300 000 kronor per år. Denna summa bör tillföras myndighetens förvaltningsanslag från och med 2027 om det sker en komplettering av etableringsboendeförordningen.

Statliga ersättningar

Utredningen föreslår att statlig ersättning ska lämnas till kommuner för kostnader för stöd i att söka bostad samt vissa kostnader kopplade till rätten till etableringsboende (se avsnitt 15.2). Migrationsverket ska handlägga och betala ut denna ersättning. Ersättningens konstruktion är dock enkelt utformad, vilket innebär att utbetalningen bör kunna ske automatiskt. Förslaget kan medföra vissa initiala kostnader för Migrationsverket avseende exempelvis utveckling av systemstöd. Dessa kostnader bedöms dock som ringa och bör kunna hanteras inom myndighetens ekonomiska ramar.

Sammanställning av konsekvenser för Migrationsverket

De finansiella konsekvenserna för Migrationsverket sammanställs i tabell 18.1.

Tabell 18.1 Finansiella konsekvenser för Migrationsverket

Förslag	Konsekvens och bedömning
Nya uppgifter i fördelningsmodellen	500 000 kronor permanent fr.o.m. 2026
Vissa personer med tillfälligt skydd omfattas inte i fördelnings- och anvisningsförfarandet	Potentiell effektivisering
Prognos över mottagandet	Oförändrat
Ge ärenden med barn förtur	Potentiell effektivisering
Avskaffa anmälan av tillgängliga bostäder	Oförändrat
Uppgiftsskyldighet preciseras	Mindre effektivisering
Kartläggning av kvotflyktingar	1 000 000 kronor permanent fr.o.m. 2027
Information om rätten till etableringsboende	Oförändrat
Förvaltning av statliga ersättningar	Oförändrat

Sammantaget bedömer utredningen att utgiftsområde 8 Migration, anslag 1:1 Migrationsverket bör tillförs 500 000 kronor från och med 2026 och 1 500 000 kronor från och med 2027.

18.7.2 Arbetsförmedlingen

Fördelningsförfarandet

I det nya fördelningsförfarandet ska tre nya kriterier beaktas. Detta medför att utfallet från fördelningen kan komma att ändras jämfört med den fördelning som sker inom ramen för dagens system. En ändrad fördelning kan påverka var i landet Arbetsförmedlingen ska erbjuda den nyanlände etableringsinsatser och andra arbetsmarknadspolitiska insatser. Givet den nuvarande prognosen är det 2 400 nyanlända som kommer att bli mottagna efter anvisning under 2027 (se avsnitt 3.2). Drygt hälften av dessa uppskattas omfattas av etableringsprogrammet. Denna grupp utgör en mycket liten del av Arbetsförmedlingens totala verksamhet och en förändrad fördelning bedöms därmed endast få marginell påverkan på Arbetsförmedlingens lokaliseringsbehov.

Anvisningsförfarandet

Utredningen föreslår att Arbetsförmedlingen ska kartlägga kvotflyktingar innan anvisningen (se avsnitt 9.9). Förslaget innebär till viss del en ny arbetsuppgift för Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen kartlägger dock redan i dag kvotflyktingar inom ramen för etableringsprogrammet, själva uppgiften är således inte ny. Skillnaden är att kartläggningen ska ske innan dess att en kommun anvisas att ta emot den nyanlände, och således medan kvotflyktingen befinner sig i tredje land.

Enligt budgetpropositionen för 2025 avser Sverige att vidarebosätta 900 kvotflyktingar. Arbetsförmedlingens prognos är att 55 procent av kvotflyktingarna kommer ingå i målgruppen för etableringsprogrammet (Arbetsförmedlingen 2024f). Arbetsförmedlingen kan därför antas behöva genomföra 500 kartläggningar och, i de fall det finns skäl för det, lämna en rekommendation till Migrationsverket. Uppskattningsvis tar varje kartläggning och eventuell rekommendation sex timmar, varav två timmar avser kartläggning och fyra timmar avser förberedelse och handläggning. Vidare tillkommer det OH-kostnader och kostnader för tolk. För 2023 var kostnaden för en årsarbetskraft 878 000 kronor (Arbetsförmedlingen 2024g, s. 86). Förslaget medför således en kostnad på drygt 1 200 000 kronor per år. Den kartläggningen som görs innan anvisningen bör dock kunna ligga till grund för kartläggningen som Arbetsförmedlingen ska genomföra inom etableringsprogrammet. Vissa kostnader kan emellertid tillkomma i det praktiska genomförandet.

Hur stor effekten av förslaget blir är mycket svårt att uppskatta, bland annat eftersom det är beroende på externa faktorer såsom arbetsmarknadsläget och kvotflyktingarnas egenskaper. Ett antagande är att Arbetsförmedlingen kan lämna en rekommendation för kvotflyktingar med eftergymnasial utbildning. Under 2023 var det tolv procent av kvotflyktingarna som anvisades till etableringsprogrammet som hade eftergymnasial utbildning. Givet att 900 kvotflyktingar vidarebosätts kan det därför antas att Arbetsförmedlingen kan lämna cirka 100 rekommendationer per år. Till det kan det även tillkomma kvotflyktingar som saknar formella kompetenser men som har behov av specifika insatser. Givet det ringa antalet rekommendationer krävs ingen finansiering för utveckling av system-

stöd för att hantera denna uppgift. Utredningen föreslår i avsnitt 9.9 att detta förslag bör utvärderas tre år efter att förslaget implementerats. Vid den tidpunkten har den första gruppen kvotflyktingar som kartlagts innan anvisning lämnat etableringsprogrammet.

Etableringsboende

Utredningens förslag innebär att Arbetsförmedlingen, på begäran av en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid, ska lämna vissa uppgifter (se avsnitt 10.8).

Det är svårt att uppskatta hur ofta en kommun kommer att begära uppgifter om en nyanländ. Det är troligt att det kan variera beroende på kommunens tillämpning av regelverket och från fall till fall, det vill säga om kommunen i det enskilda fallet bedömer att det finns skäl att kontrollera om den nyanlände uppfyller villkoren för etableringsboendet. Utredningen gör antagandet att kommunen i genomsnitt kommer att genomföra en kontroll per nyanländ två gånger per år.

Förslagets påverkan på Arbetsförmedlingen bör vara ringa. Om respektive begäran hanteras manuellt beräknar utredningen att det tar fem minuter per ärende. Enligt prognosen för 2027 kommer 2 400 nyanlända att erhålla rätt till etableringsboende, det kan antas att hälften av dessa kommer att kontrolleras. Det finns ingen prognos för antalet nyanlända som tas emot av en kommun efter anvisning för åren efter 2027 och det antas därför att denna prognos även gäller för åren därefter. Om anvisningarna till kommunen sker jämnt per månad kommer antalet kontroller att uppgå till 1 800 under 2027, eftersom endast hälften hinner kontrolleras två gånger. Under 2028 och 2029 kommer antalet kontroller att uppgå till 4 200 respektive 6 600. Arbetsförmedlingens kostnad per årsarbetskraft är 878 000 kronor för 2023. Det innebär att kostnaden för åren 2027 till och med 2029 uppgår till cirka 65 000, 150 000 respektive 230 000 kronor. Efter tre år beräknas att 3 600 nyanlända kommer att kontrolleras. Det innebär att 7 200 begäranden sker per år, vilket medför en kostnad på cirka 250 000 kronor på per år. Dessa medel bör tillföras Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag.

Sammanställning av konsekvenser för Arbetsförmedlingen

De finansiella konsekvenserna för Arbetsförmedlingen sammanställs i tabell 18.2.

Tabell 18.2 Finansiella konsekvenser för Arbetsförmedlingen

Förslag	Konsekvens och bedömning
Nya kriterier	Oförändrat
Kartläggning av kvotflyktingar	1 000 000 kronor permanent fr.o.m. 2027
Lämna uppgifter till kommunen om etableringsboende	65 000, 150 000, 230 000 kronor 2027–2029 250 000 kronor 2030–permanent

Sammantaget bedömer utredningen att utgiftsområde 14 Arbetsmarknad och arbetsliv, anslag 1:1 Arbetsförmedlingens förvaltningskostnader tillförs 1 065 000 kronor, 1 150 000 kronor respektive 1 230 000 kronor för 2027–2029 och därefter 1 250 000 kronor.

18.7.3 Länsstyrelserna

Fördelningsförfarandet

Utredningens förslag innebär att regeringen inte längre ska besluta om länstal och att länsstyrelserna inte längre ska fatta beslut om kommuntal. Detta medför att länsstyrelsernas ansvar minskar men länsstyrelserna har en fortsatt viktig roll i fördelningsförfarandet, främst avseende samverkan med kommunerna och genom att fungera som länk mellan Migrationsverket och kommunerna (se avsnitt 8.4.4).

Länsstyrelserna tillfördes tio miljoner kronor 2017 för sin roll i genomförandet av den nya bosättningslagen (prop. 2016/17:1 utg.omr. 1, s. 55). Finansieringen enligt budgetpropositionen för 2017 avser dock inte hela länsstyrelsens uppdrag avseende arbetet med bosättning av nyanlända.

Året innan tillfördes länsstyrelserna 20 miljoner kronor för att förstärka länsstyrelsernas insatser avseende mottagande och bosättning av nyanlända (prop. 2015/16:1, utg.omr. 1, s, 87). Eftersom utredningens förslag innebär att länsstyrelserna får en förändrad roll i arbetet med bosättning av nyanlända bör länsstyrelsernas

finansiering anpassas därefter. Länsstyrelserna hade redan innan anslaget utökades 2016 och 2017 en viktig roll i arbetet med bosättningen av nyanlända.

Anvisningsförfarandet

Utredningen föreslår att respektive länsstyrelse ska föra dialog med kommunerna inom länet i syfte att främja att kommunerna planerar för att ta emot och ordna en bostad för de nyanlända som får omfattas av anvisning (se avsnitt 9.7). Uppgiften är densamma som i nuvarande reglering som följer av 12 § bosättningsförordningen. Förslaget innebär således ingen ny uppgift för länsstyrelserna och därför krävs ingen ändrad finansiering.

Etableringsboende

Utredningens förslag innebär att länsstyrelserna får en ny uppgift att följa upp organiseringen och genomförandet av hur kommunerna ordnar etableringsboenden. Alla 21 länsstyrelser kommer att få denna uppgift för respektive län. En länsstyrelse kan också få uppgiften att följa frågan på nationell nivå. Uppgiften medför ökade kostnader för uppföljning och redovisning av uppdraget för respektive länsstyrelse. Uppgiften bör dock kunna samordnas med den liknande uppföljningsuppgiften som följer av nuvarande 10 § förordningen (2016:1363) om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare. Kostnaden för respektive länsstyrelse är svår att uppskatta eftersom den kan variera, bland annat beroende på antal kommuner och nyanlända som tagits emot efter anvisning i länet. Uppgiften beräknas i genomsnitt uppgå till en halv årsarbetskraft. Kostnaden per årsarbetskraft varierar mellan länsstyrelserna[8]. Den uppskattade kostnaden uppgår till knappt 12 miljoner kronor per år.

[8] I denna beräkning utgår utredningen från kostnaden för Länsstyrelsen Uppsala län, vilken var 1 134 000 kronor för 2023 (Länsstyrelsen Uppsala län 2024, s. 92).

Sammanställning av konsekvenser för länsstyrelserna

De finansiella konsekvenserna för länsstyrelserna sammanställs i tabell 18.3 nedan.

Tabell 18.3 Finansiella konsekvenser för länsstyrelserna

Förslag	Konsekvenser och förslag
Minskad roll och insats i bosättningssystemet	-30 000 000 kronor fr.o.m. 2027
Dialog med kommunerna om att främja mottagandet	Oförändrat
Uppföljning av etableringsboende	12 000 000 kronor fr.o.m. 2027

Utredningen bedömer att utgiftsområde 1 Rikes styrelse anslag 5:1 Länsstyrelserna m.m. ska tillföras 12 miljoner kronor från och med 2027 för uppföljningen av etableringsboende. Utredningen bedömer också att en besparing kan ske på motsvarande 30 miljoner kronor till följd av länsstyrelsernas förändrade roll och insats i bosättningssystemet, vilket kan finansiera utredningens förslag.

18.7.4 Boverket

Utredningens förslag innebär att Boverket ska tillhandahålla statistikunderlag till Migrationsverket i arbetet med fördelningsmodellen. Underlaget avser kriterierna om bostadssituationen i kommunerna samt förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap. Boverket arbetar redan i dag med att ta fram och förvalta uppgifter om bostadsbrist och byggandebehov. Även statistikuppgifter om områden med problem kopplat till utanförskap har nyligen tagits fram av Boverket och SCB (SCB 2024d). Myndigheterna har föreslagit att de uppgifterna ska förvaltas och publiceras av SCB. Det finns således redan framtagna statistikuppgifter att utgå från för de statistikunderlag som Boverket ska förse Migrationsverket med.

Utredningen föreslår också att Boverket ska bistå Migrationsverket vid framtagande, utvärdering och revidering av fördelningsmodellen.

Boverkets nya uppgifter bedöms sammantaget vara ringa i omfattning och motsvara en halv årsarbetskraft. Boverkets kostnad för en årsarbetskraft 2023 var 1 521 000 kronor, vilket innebär att kost-

naden för förslaget avrundat blir 750 000 kronor. Denna summa bör tillföras Boverkets förvaltningsanslag från och med 2026 (utg.omr. 18, anslag 1:4, ap.1).

18.7.5 Övriga myndigheter

Regeringen föreslås att även fortsättningsvis årligen fatta beslut om det totala antalet som kan anvisas. Förslaget innebär därför inte några skillnader för Regeringskansliet, jämfört med nuvarande system.

Utredningen föreslår att det ska vara möjligt att överklaga beslutet om att rätten till etableringsboende upphör i förtid. Detta innebär att förvaltningsdomstolarna får en ny ärendetyp att hantera. Utredningens bedömning är dock att det kommer vara mycket få ärenden som överklagas. Förvaltningsdomstolarna bör således kunna hantera de ekonomiska konsekvenserna av förslaget inom ram.

18.7.6 Justering av statliga ersättningar

Utredningen föreslår att kommunerna ska stödja den nyanlände att söka bostad och informera denne om rätten till etableringsboende (se avsnitt 11.1 och 11.2). Kommunerna ska ersättas för nya obligatoriska uppgifter. Baserat på att de nya uppgifterna tar tio timmars arbetstid i anspråk per nyanländ (se avsnitt 15.3) och att 2 400 nyanlända blir mottagna per år (se avsnitt 3.2) uppgår den totala kostnaden till cirka 9 600 000 kronor utifrån 2023 års kostnadsnivå.[9]

Kontroller av om en nyanländ uppfyller villkoren för att behålla rätten till etableringsboende beräknas uppgå till tio timmar per nyanländ[10] som fyllt 20 år men inte uppnått riktåldern för pension per år (se avsnitt 15.3). Baserat på att 2 400 nyanlända blir mottagna per år och att hälften ingår i detta åldersspann blir den totala kostnaden cirka 4 800 000 kronor per år.[11] Beroende på prisbasbelop-

[9] Den totala tiden uppgår till 24 000 timmar. Den genomsnittliga kostnaden för en årsarbetskraft inom kommunalsektorn uppgick till 835 552 kronor under 2023, för yrkesgruppen 151023 Handläggare, IFO, äldreomsorg, funktionsnedsättning, socialpsykiatri och integrationsarbete. En årsarbetskraft arbetar 2080 timmar per år.
[10] Beräkningen avser den totala tiden per nyanländ.
[11] Totala tiden uppgår till 12 000 timmar. Den genomsnittliga kostnaden för en årsarbetskraft inom kommunalsektorn uppgick till 835 552 kronor under 2023, för yrkesgruppen 151023 Handläggare, IFO, äldreomsorg, funktionsnedsättning, socialpsykiatri och integrationsarbete. En årsarbetskraft arbetar 2080 timmar per år.

pets utveckling behöver motsvarande summor tillföras utgiftsområde 13, anslag 1:2 Kommunersättningar vid flyktingmottagande, från och med 2027. Det bör dock beaktas att det är svårt att uppskatta vilken tidsåtgång som är mest ändamålsenlig och kostnadseffektiv. Förslagen är dock fullt skalbara.

18.8 Konsekvenser för kommuner

18.8.1 Fördelningsförfarandet

I avsnitt 8 beskrivs utredningens förslag till ett nytt förfarande för fördelning av nyanlända mellan kommuner. Förslaget syftar till att öka kommunernas inflytande över fördelningen av nyanlända och samtidigt skapa goda förutsättningar för integration. Förslaget ska också vara hållbart över tid.

Förslaget innebär i korthet att en fördelningsmodell fördelar anvisningarna utifrån kommunernas relativa förutsättningar för integration. Kommunerna ges därefter inflytande över fördelningen genom att de får möjlighet att ange ett önskat kommuntal. Hur många fler nyanlända en kommun maximalt får tilldelas utöver utfallet från fördelningsmodellen begränsas av ett kommuntak som fastställs genom en takmodell. I utredningens förslag finns ingen begränsning när det gäller hur många färre nyanlända en kommun får tilldelas i förhållande till utfallet från fördelningsmodellen.

Kommunernas möjlighet att önska kommuntal ökar det kommunala inflytandet

Vilka konsekvenser det föreslagna fördelningsförfarandet får för kommunerna beror till stor del på hur kommunernas önskemål kommer att se ut. Som framgår i avsnitt 5.2.7 fanns det jämfört med 2023 års kommuntal både kommuner som önskade ett högre mottagande och kommuner som önskade ett lägre mottagande. Kommunernas önskemål för mottagandet kan antas bero på flera faktorer, exempelvis möjligheten att ordna etableringsboenden, arbetskraftsbehov och politisk vilja. Kommunernas önskemål för mottagandet 2023 kan således inte antas gälla för andra år. Det kan dock konstateras att om det föreslagna fördelningsförfarandet hade

tillämpats 2023 är sannolikheten stor att det hade skett en omfördelning jämfört med de beslutade kommuntalen. Sannolikheten är också stor att fler kommuner hade varit nöjda med tilldelningen.

Utifrån dialog med länsstyrelser och kommuner uppfattar utredningen att det även framöver kommer att finnas kommuner som önskar ett högre respektive lägre mottagande, givet att det totala mottagandet av nyanlända inte drastiskt förändras jämfört med i dag. Det indikerar att det även framöver kan finnas förutsättningar för en omfördelning av mottagandet jämfört med utfallet av en fördelningsmodell.

I vilken utsträckning kommunernas önskemål kan tillgodoses beror på en kombination av anvisningstalet, utfallen av fördelningsmodellen och takmodellen samt andra kommuners önskemål. I praktiken kommer det således att variera över tid och från kommun till kommun. En kommun kan dock aldrig få sitt önskemål tillgodosett på bekostnad av en annan kommuns önskemål. Det innebär att en kommun endast kan få fördelningsmodellens utfall nerjusterat om det finns en annan kommun som önskar en högre tilldelning, och tvärt om.

Nedan beskrivs vilket genomslag en kommuns önskemål får beroende på om anvisningstalet är större, mindre eller lika med kommunernas totala önskemål, samt beroende på om kommunen önskat ett högre eller lägre tal. Kommuner som önskar ta emot det antal som följer av fördelningsmodellen får alltid sitt önskemål tillgodosett. Beskrivningarna utgår från att varje kommuns önskemål inte kan överskrida dess kommuntak.

När anvisningstalet är större än kommunernas totala önskemål

I de fall anvisningstalet är större än det antal nyanlända kommunerna tillsammans önskar att ta emot, kan kommunernas önskemål tillgodoses enligt följande:

– Kommuner som önskar en högre tilldelning än utfallet av fördelningsmodellen får sitt önskemål tillgodosett.
– Kommuner som önskar en lägre tilldelning än utfallet av fördelningsmodellen kan få en minskning, som mest ner till det önskade talet.

– Om alla kommuner önskar en lägre tilldelning än utfallet av fördelningsmodellen blir samtliga kommuntal desamma som utfallet av fördelningsmodellen.

Det föreslagna förfarandet för att beakta kommunernas önskemål när anvisningstalet är större än kommunernas totala önskemål (se avsnitt 8.4) illustreras genom ett exempel i tabell 18.4. I exemplet utgörs utfallet av fördelningsmodellen och kommunernas önskemål av fiktiva värden för tio kommuner. Kommunernas önskemål antas vara mindre än eller lika med deras respektive kommuntak.

Tabell 18.4 Exempelberäkning när anvisningstalet är större än kommunernas önskemål

Kommun	Fördelning enligt fördelnings-modell	Önskemål	Steg 1	Steg 2	Steg 3a	Steg 3b	Kommuntal
K1	10	10		10			10
K2	30	30		30			30
K3	0	0		0			0
K4	15	5			10	8	8
K5	10	5			6	6	6
K6	20	0			13	11	11
K7	20	17			13	17	17
K8	10	13	13				13
K9	0	5	5				5
K10	10	25	25				25
Summa	**125**	**110**	**43**	**40**	**42**	**42**	**125**

Källa: Fiktiva uppgifter, egna beräkningar.

Steg 1: Tre kommuner önskar en högre tilldelning och för dessa kommuner höjs tilldelningen av anvisningar i enlighet med önskemålen.

Steg 2: Tre kommuner är nöjda med utfallet av fördelningsmodellen och för dessa kommuner görs därför ingen justering.

Steg 3a: Fyra kommuner önskar en lägre tilldelning och mellan dessa kommuner fördelas den del av anvisningstalet som återstår

efter fördelningen enligt steg 1 och 2. Utredningen har valt att beräkna andelar av de fyra kommunernas summerade tal enligt fördelningsmodellen som grund för fördelningen av det återstående anvisningstalet.[12] Respektive kommuns andelar multipliceras sedan med det återstående anvisningstalet, vilket ger talet för varje kommun.

Steg 3b: Talet för K10 behöver justeras från 13 till 17 för att kommunens tilldelning inte ska understiga kommunens önskemål. När tilldelningen justerats upp för K10 räknas tilldelningen av det nu återstående anvisningstalet om på nytt bland de tre återstående kommunerna, enligt samma andelsprincip som i steg 3a.

När anvisningstalet är lika med eller mindre än kommunernas totala önskemål

I de fall kommunerna tillsammans önskar ta emot fler nyanlända än vad som är möjligt inom ramen för anvisningstalet, kan kommunernas önskemål tillgodoses enligt följande:

– Kommuner som önskar en lägre tilldelning än utfallet av fördelningsmodellen får sitt önskemål tillgodosett.
– Kommuner som önskar en högre tilldelning än utfallet av fördelningsmodellen kan få en ökning, som mest upp till det önskade talet.
– Om alla kommuner önskar en högre tilldelning eller är nöjda med utfallet av fördelningsmodellen blir samtliga kommuntal desamma som utfallet av fördelningsmodellen.

Det föreslagna förfarandet för att beakta kommunerna önskemål när anvisningstalet är mindre än kommunernas totala önskemål (se avsnitt 8.4) illustreras genom ett exempel i tabell 18.5. Precis som i det föregående exemplet utgörs utfallet av fördelningsmodellen och kommunernas önskemål av fiktiva värden för tio kommuner. Kommunernas önskemål antas vara mindre än eller lika med deras respektive kommuntak.

[12] Det återstående anvisningstalet är 42. De kommuner som önskar en lägre tilldelning har enligt fördelningsmodellen ett sammanlagt tal på 65. Exempelvis är K4:s tal enligt fördelningsmodellen 15, vilket avrundat är 23 procent av 65. I steg 3 får K4 således en tilldelning som motsvarar 23 procent av det återstående anvisningstalet på 42, det vill säga 10.

Tabell 18.5 Exempelberäkning när anvisningstalet är mindre än kommunernas önskemål

Kommun	Fördelning enligt fördelnings-modell	Önskemål	Steg 1	Steg 2	Steg 3	Kommuntal
K1	0	0		0		0
K2	5	5		5		5
K3	5	0	0			0
K4	30	20	20			20
K5	10	5	5			5
K6	20	30			26	26
K7	15	20			19	19
K8	10	30			13	13
K9	10	20			13	13
K10	15	20			19	19
Summa	**120**	**150**	**25**	**5**	**90**	**120**

Källa: Fiktiva uppgifter, egna beräkningar.

Steg 1: Tre kommuner önskar en lägre tilldelning och för dessa kommuner sänks tilldelningen i enlighet med önskemålen.

Steg 2: Två kommuner är nöjda med utfallet av fördelningsmodellen och för dessa kommuner görs därför ingen justering.

Steg 3: Fem kommuner önskar en högre tilldelning och mellan dessa kommuner fördelas den del av anvisningstalet som återstår efter fördelningen enligt steg 1 och 2. Utredningen har valt att beräkna andelar av de fem kommunernas summerade tal enligt fördelningsmodellen som grund för fördelningen av det återstående anvisningstalet. Respektive kommuns andel har sedan multiplicerats med det återstående anvisningstalet, vilket ger talet för varje kommun.[13] Ingen kommun har fått en högre tilldelning än de önskat, varför ingen ytterligare justering är nödvändig.

[13] Det återstående anvisningstalet är 90. De kommuner som önskar en högre tilldelning har enligt fördelningsmodellen ett sammanlagt tal på 70. Exempelvis är K6:s tal enligt fördelningsmodellen 20, vilket avrundat är 29 procent av 70. I steg 3 får K6 således en tilldelning som motsvarar 29 procent av det återstående anvisningstalet på 90, det vill säga 26.

Beaktandet av bostadssituationen och förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap

Utredningen föreslår att tre nya kriterier ska beaktas vid fördelningen. Utöver kommunernas önskemål ska även förutsättningarna för den nyanlände att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden när rätten till etableringsboende löpt ut och förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap beaktas (se avsnitt 8.1.3). Detta kommer sannolikt medföra ett förändrat utfall av fördelningsmodellen jämfört med utfallet av den nuvarande modellen.

Det kan antas att kommuner med en bättre förväntad tillgång till bostäder kommer att få ett högre utfall i fördelningsmodellen. Det innebär att kommunerna på aggregerad nivå kommer att behöva hantera färre nyanlända som saknar bostad efter att tiden med etableringsboende löpt ut, jämfört med om detta kriterium inte hade beaktats i fördelningsmodellen. En risk med att bostadssituationen beaktas är emellertid att fler nyanlända bosätts i kommuner med sämre arbetsmarknadsförutsättningar. Detta kan medföra negativa konsekvenser för dessa kommuner, exempelvis ökade kostnader för försörjningsstöd.

Utredningen föreslår även att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap ska beaktas vid fördelningen. Det förväntas bidra till en lägre risk för att problemen kopplade till utanförskap förvärras för dessa kommuner.

Minskad befolkning och brist på arbetskraft kan motivera kommuner att ta emot fler nyanlända

I dialog med kommuner har det framkommit att flera kommuner vill öka sitt mottagande av nyanlända för att motverka att kommunens befolkning minskar. Minskad befolkning kan leda till flera problem, exempelvis minskade skatteintäkter och mindre underlag för att upprätthålla en viss nivå av samhällsservice.

En minskande befolkning är ett tilltagande problem för många kommuner. Enligt SCB (2024a) beräknas folkmängden minska i sju län fram till år 2040. Störst minskning väntas i Västernorrlands och Norrbottens län. I dessa län beräknas folkmängden minska med drygt sju respektive drygt sex procent jämfört med i dag. Drygt hälften av landets kommuner beräknas få en minskad befolkning

fram till 2040. Detta tyder på att det även framöver kommer att finnas kommuner som vill ta emot nyanlända för att öka sin befolkning. Möjligheten att önska en tilldelning av anvisningar ökar dessa kommuners chanser att få ta emot fler nyanlända. Dessa kommuner har på grund av en minskande befolkning också ofta lediga bostäder, vilket innebär att dessa kommuners tilldelning enligt fördelningsmodellen kan komma att öka jämfört med i dag. Detta under förutsättning att kommuntaket, modellens övriga kriterier, samt övriga kommuners önskemål ger utrymme för det.

Ett närliggande problem är brist på arbetskraft. I dialog med kommuner har utredningen erfarit att en del kommuner önskar ta emot fler nyanlända då det saknas arbetskraft i kommunen. Arbetsförmedlingen bedömer att utbudet av arbetskraft kommer att vara begränsat under en lång tid framöver till följd av låga födelsetal och en restriktiv migrationspolitik. Utöver demografiska utmaningar, såsom en minskad befolkning i arbetsför ålder, saknar många arbetslösa de kompetenser som arbetsgivare efterfrågar. Bristen på arbetskraft med rätt kompetens är stigande i hela landet, men allra tydligast i norra Sverige (Arbetsförmedlingen 2024e, s. 21, 36).

Antalet nyanlända som kommer att bosättas enligt etableringsboendelagen är mycket få i förhållande till vissa kommuners utmaningar med befolkningsminskning och arbetskraftsbrist. Det nya fördelningsförfarandets förmåga att bemöta dessa utmaningar ska därför inte överskattas.

Den kommunala självstyrelsen

Utredningen föreslår att kommunerna, på samma sätt som i dag, ska vara skyldiga att ta emot de nyanlända som Migrationsverket anvisar. Det innebär att den huvudsakliga inskränkning av den kommunala självstyrelsen som finns i det nuvarande systemet, kvarstår även i utredningens förslag. I förarbetena till bosättningslagen gjorde regeringen bedömningen att inskränkningen inte gick utöver vad som var nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den och att inskränkningen därmed var godtagbar vid beaktande av proportionalitetsprincipen enligt 14 kap. 3 § regeringsformen (prop. 2015/16:54, s. 36). Utredningen delar denna bedömning. Riksrevisionen har konstaterat att intentionerna med bosätt-

ningslagen har uppfyllts vilket även talar för att inskränkningen är proportionerlig.

Givet att det införs en möjlighet för kommunerna att ha inflytande över sitt mottagande innebär utredningens förslag att det kommunala självstyret ökar. Hur stort inflytande kommunerna kommer att få i praktiken beror dock i stor utsträckning på hur vanligt det kommer att vara att det finns kommuner som önskar öka sitt mottagande samtidigt som det finns kommuner som önskar minska sitt mottagande (se avsnitt 18.8.1). Inflytandet begränsas även genom förslaget om det så kallade *kommuntaket*. Ett system utan en sådan begränsning riskerar att medföra negativa konsekvenser för de nyanländas möjligheter att etablera sig i arbets- och samhällslivet (se avsnitt 8.4.3). Utredningen bedömer därför att det är ett proportionerligt intrång i den kommunala självstyrelsen utifrån nationella intressen.

18.8.2 Anvisningsförfarandet

Prognos över mottagandet

Utredningen föreslår att Migrationsverket för varje år ska ta fram en prognos över hur många nyanlända som varje enskild kommun ska ta emot efter anvisning per månad (se avsnitt 9.4.2). Migrationsverket tar redan i dag fram en planering för respektive kommuns mottagande, vilken utgör en viktig förutsättning för kommunernas möjlighet att planera sitt mottagande. I praktiken innebär förslaget således ingen ändring jämfört med i dag. Förslaget innebär dock att Migrationsverket inte kan prioritera ner denna arbetsuppgift, vilket säkerställer att kommunerna även framöver får goda planeringsförutsättningar.

Barnets bästa

Utredningen föreslår att kommuntalet ska kunna överskridas för att beakta barnets bästa (se avsnitt 9.2.2). Detta innebär att kommunens planeringsförutsättningar försämras, eftersom en kommun i vissa fall kan komma att få ta emot fler nyanlända än planerat. I det fall kommuntalet överskrids till följd av beaktandet av barnets bästa

bedöms konsekvenserna för den berörda kommunen vara ringa och hanterbara. Ofta handlar det om en enstaka nyanländ som kommunen behöver ta emot utöver kommuntalet. Mottagandet bör underlättas av att den nyanlände eller de nyanlända som ska tas emot redan har anhöriga i kommunen. För en enskild kommun bedöms situationen dessutom inträffa mycket sällan. Enligt uppgifter från Migrationsverket uppstår svårigheter med familjeåterförening till följd av att kommuntalet i den aktuella kommunen redan är fyllt endast ett fåtal gånger per år.

Övriga förslag

Utredningen föreslår att tidsfristen mellan anvisning och mottagande i kommunen även fortsättningsvis i normalfallet ska vara max två månader. För kvotflyktingar får tidsfristen precis som i dag vara längre (se avsnitt 9.6). Förslaget innebär inga nya konsekvenser för kommunerna.

I nuvarande system kan en anvisning som avbryts på grund av att en nyanländ inte nyttjar anvisningen ersättas med en ny anvisning. Utredningen föreslår att denna ordning i huvudsak ska kvarstå men att en anvisning avbryts efter att den nyanlände angett att den inte önskar omfattas av en beslutad anvisning (se avsnitt 9.3). Vidare föreslår utredningen att en nyanländ som under en tid ordnar ett eget boende bör ha kvar rätten till ett etableringsboende. Som framgår i avsnitt 10.4 finns det en risk att utredningens förslag skapar incitament för den nyanlände att välja att omfattas av en anvisning även i de fall då den nyanlände inte har för avsikt att i samband med anvisningen nyttja sin rätt till etableringsboende. Utredningen bedömer dock att denna risk är begränsad och att förslaget därmed inte kommer att påverka kommunernas planeringsförutsättningar i någon större omfattning (se avsnitt 10.4).

Utredningen lämnar förslag om Migrationsverkets uppgiftsskyldighet (se avsnitt 9.8). Förslaget innebär att uppgiftsskyldigheten preciseras. Det har tidigare funnits oklarheter i hur nuvarande uppgiftsskyldighet ska tolkas. Konsekvensen av förslaget innebär således att handläggningen för både kommunen och Migrationsverket bör kunna effektiviseras.

Utredningen föreslår att Arbetsförmedlingen ska kartlägga kvotflyktingarna innan anvisning till kommunen (se avsnitt 9.9). Förslaget antas förbättra matchningen mellan den nyanlände och den mottagande kommunen. Förslaget kan medföra att efterfrågan på specifik arbetskraft i kommunen kan tillmötesgås i större utsträckning. Det kan också medföra att nyanländas behov av specifika insatser kan tillgodoses i högre utsträckning. Det är dock troligt att få anvisningar kommer att ske utifrån en rekommendation från Arbetsförmedlingen (se avsnitt 18.7.2). Det innebär således att effekten för respektive kommun kommer att vara marginell. Den samlade effekten beror dock till stor del på hur många kvotflyktingar som vidarebosätts.

Den kommunala självstyrelsen

Utredningen föreslår att kommuntalet ska kunna överskridas för att beakta barnets bästa (se avsnitt 9.2.2). Jämfört med det nuvarande systemet innebär detta förslag ytterligare en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Det problem som förslaget syftar till att lösa är att barnet inte alltid kan återförenas med sina anhöriga vid en anvisning på grund av att det saknas möjlighet att anvisa inom ramen för beslutade kommuntal. Ett sådant förfarande beaktar inte barnets bästa och strider mot barnkonventionen. För att lösa problemet skulle kommunerna kunna komma överens och därmed skulle Migrationsverket kunna revidera kommuntalen för att undvika att denna situation uppstår. Erfarenheter visar dock att det inte alltid är möjligt (se avsnitt 5.2.6).

Även om kommunerna inte kan komma överens, måste det vara möjligt att återförena ett barn med dess anhörig. Barnets bästa motiverar således inskränkningen av den kommunala självstyrelsen i detta fall. För att minska konsekvenserna av inskränkningen ska kommunen vars kommuntal överskridits kompenseras med ett lägre kommuntal kommande år (se avsnitt 8.4.2). På så sätt utökas inte kommunens åtagande, utan flyttas endast mellan åren.

18.8.3 Etableringsboende

Av Migrationsverkets prognos följer att det under 2027 kommer vara 2 400 nyanlända som får rätt till etableringsboende (se avsnitt 3.2). Det saknas dock prognoser för hur många nyanlända som kommer att bli anvisade för åren efter 2027. Utredningen antar därför att det kommer vara lika många som under 2027. Detta innebär att det som mest kommer vara cirka 7 200 nyanlända som har rätt till etableringsboende.

Kostnader för kommunen att ordna etableringsboende

Jämfört med det nuvarande systemet innebär förslaget om att kommunen ansvarar för att ordna ett boende för den nyanlände inga nya kostnader för kommunerna. Precis som i dag ska de nyanlända själva stå för hyreskostnaden, vilket innebär att kommunerna inte påverkas ekonomiskt av hur lång tid som boendet ska erbjudas.

Den kostnad som rätten till etableringsboende kan medföra är en transaktionskostnad som uppstår när en nyanländ erbjuds ett boende eller lämnar boendet. Kommunen är dock redan kompenserad för hyreskostnader för bostäder som kommunen håller tillgängliga för bosättning (se 16 § kommunersättningsförordningen). Kommunen föreslås även kompenseras för nya uppgifter som följer av förslagen (se avsnitt 15.2).

Etableringsboenden ska ligga inom kommunen

Utredningen föreslår att ett etableringsboende ska ligga inom kommunen (se avsnitt 10.2.1). Det finns ett fåtal exempel på att kommuner erbjuder bostäder utanför kommunens gränser. Utredningens förslag innebär att dessa kommuner i stället behöver erbjuda nyanlända som tas emot efter anvisning bostäder i den egna kommunen.

Nuvarande ordning har fått konsekvensen att kommuner har hamnat i tvist gällande vilken kommun som ansvarar för nyanländas behov av stöd- och hjälpinsatser när boendet sägs upp (se avsnitt 5.4.4). I och med utredningens förslag bör dessa tvister upphöra.

Val av boendelösning

I dag använder sig kommunerna av olika lösningar för att ordna bostäder till nyanlända som tas emot efter anvisning. Det vanligaste sättet är genom ett samarbete med ett allmännyttigt bostadsbolag. I vissa fall väljer kommunerna att hyra eller köpa bostäder för att sedan hyra ut dem i andra hand (se avsnitt 5.4.4). I likhet med den nuvarande regleringen innebär förslaget inga begränsningar av vilka boendelösningar som kommunen kan använda sig av.

Ett villkorat etableringsboende

Att rätten till etableringsboende får sägas upp i förtid innebär inte en obligatorisk uppgift för kommunen. Hur kontrollen av villkoren för etableringsboende ska hanteras bör lösas lokalt. I avsnitt 15.2 föreslår utredningen att kommunen ska kompenseras för kontrollen (se avsnitt 15.2). En lokal samverkan mellan kommunen och Arbetsförmedlingen bör underlätta hanteringen av ett villkorat etableringsboende och det finns redan i dag upparbetade lokala forum för samverkan.

En kommun får under vissa förutsättningar besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid. För att kunna fatta ett beslut om att rätten upphör i förtid krävs viss kunskap hos den ansvariga nämnden hos kommunen om det föreslagna regelverket. Utredningens förslag innebär att villkoren kopplas till jordabalkens bestämmelser om förverkande av hyresrätt och deltagandet i arbetsmarknadspolitiska program. Utredningen bedömer att det faktum att villkoren kopplas till redan existerande regelverk kommer att underlätta tillämpningen. Kommunen kan även, om den bedömer det lämpligt, begära in uppgifter från Arbetsförmedlingen för att göra bedömningen om rätten bör upphöra i förtid, vilket också underlättar kommunens hantering av villkoren.

Som framgår av avsnitt 18.2.5 uppskattar utredningen att cirka 100 nyanlända per år i förtid kan förlora rätten till etableringsboende. Uppskattningen är dock mycket osäker. Givet den avskräckande effekten som risken för att förlora rätten till etableringsboende innebär kommer det att vara ännu färre som förlorar sin rätt. Förslaget medför således att kommunerna kommer att behöva hantera få ärenden där det blir aktuellt att besluta om att rätten till etablerings-

boende ska upphöra i förtid. Många kommuner kommer inte att behöva hantera några sådana ärenden alls.

Om en nyanländ förlorar sin rätt till etableringsboende i förtid och därefter inte kan ordna en egen bostad har kommunen det yttersta ansvaret för att stödja och hjälpa den enskilde enligt SoL. I detta sammanhang bör det även framhållas att det faktum att en nyanländs rätt till etableringsboende sägs upp inte alltid innebär att den nyanlände också förlorar sitt fysiska boende. Samtliga nyanlända som förlorar sin rätt till etableringsboende kommer därmed inte att även förlora det fysiska boendet. Av de nyanlända som i slutändan ändå förlorar sitt boende skulle troligen flertalet av dessa även ha förlorat sitt boende i det nuvarande systemet, exempelvis i de fallen en person förverkat sin hyresrätt. Jämfört med i dag medför förslaget därför en liten påverkan på kommunerna.

Den förväntade effekten av ett villkorat etableringsboende är även att fler nyanlända kommer att delta i de arbetsmarknadspolitiska programmen. Förslaget kan därmed leda till en snabbare och högre grad av etablering på arbetsmarknaden vilket är positivt för kommunerna då det ökar skatteintäkterna och minskar behovet av kommunala insatser. Att fler nyanlända deltar i de arbetsmarknadspolitiska programmen innebär också att de erhåller statlig individersättning, vilket kan minska behovet av ekonomiskt bistånd.

Sammantaget bedöms de ekonomiska effekterna för kommunerna av ett villkorat etableringsboende vara mycket begränsade.

Ett tidsbegränsat etableringsboende

Utredningen föreslår att de nyanlända har rätt till etableringsboende under 36 månader. En del kommuner tillämpar redan i dag tidsbegränsade bostadslösningar medan andra kommuner erbjuder långsiktiga bostäder för de nyanlände de tar emot efter anvisning (se avsnitt 5.4.3). Förslaget innebär att den nyanlände ska ordna ett eget boende efter att tiden med etableringsboende löpt ut.

Reformen kommer att vara fullt utbyggd 2029 och året därpå kommer de första nyanländas rätt till etableringsboende att löpa ut. Det innebär att 2030 kommer rätten till etableringsboende att löpa ut för cirka 2 400 nyanlända, minus de nyanlända som förlorat rätten till etableringsboende i förtid.

En del av dessa 2 400 kommer att ha ett långsiktigt boende när rätten löper ut. Om den nyanlände inte lyckas få en bostad på egen hand har varje kommun det yttersta ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han eller hon behöver. Ansvaret ligger i första hand på bosättningskommunen (2 a kap. SoL). I dessa fall kan kommunerna exempelvis erbjuda ett socialt boende eller ge förtur i bostadskön. En del kommuner arbetar även för att nyanlända i dessa fall ska få en bostad utanför den egna kommunen (se avsnitt 5.5.1).

För kommuner som i dag erbjuder ett bostadskontrakt som är kortare än tre år blir konsekvenserna att de behöver ordna boende under en längre tid för de nyanlända. Det innebär att dessa kommuner framöver behöver ha tillgång till fler boenden.

Effekterna av förslaget slår olika mot kommuner beroende på deras respektive bostadsmarknad. I avsnitt 18.3.2 beskrivs de nyanländas möjlighet till ett långsiktigt boende efter att tiden med etableringsboende löpt ut. Många nyanlända kommer, trots att de har inkomst i form av aktivitetsstöd eller annan ersättning och tre års kötid i bostadsköer, att ha en begränsad möjlighet att få ett boende på den ordinarie bostadsmarknaden. Det tidsbegränsade boendet medför således att nyanlända i många fall har behov av stöd och hjälp från kommunen efter tiden med etableringsboende.

Den kommunala självstyrelsen

En tidsbegränsad rätt till etableringsboende

Ett syfte med den kommunala självstyrelsen är att offentliga åtaganden ska kunna anpassas till lokala förhållanden. Som utredningen erfarit motiverar flera kommuner de nuvarande tidsbegränsningarna med att längden följer av tiden det tar att få en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i kommunen. Att införa en nationell tidsgräns innebär således att nyanlända i vissa kommuner kan hinna få en bostad genom att stå i bostadskön, medan kötiden i andra kommuner inte kommer att räcka till. Utifrån det perspektivet skulle ett alternativt förslag vara att överlåta beslutet om tidsgränsen till kommunen som får bestämma dess längd utifrån de lokala förutsättningarna, dock max tre år. Utredningen har dock erfarit att motivet till tidsgränsen i många fall har beslutats utifrån andra

motiv än hur lång tid det tar att få en bostad genom bostadskön. Ett sådant förslag skulle därför inte bidra till att lösa problemet med bristande likvärdighet.

Förslaget innebär att den nyanlände får rätt till etableringsboende i tre år. I dag är det ungefär hälften av kommunerna som erbjuder den nyanlände ett tillsvidareboende (se avsnitt 5.4.3). Om det finns lediga bostäder, eller om kommunen ger de nyanlända förtur i bostadskön, kan de nyanlända själva ordna ett tillsvidareboende efter att perioden med etableringsboende löpt ut eller tidigare än så. Förslaget innebär således inget hinder för dessa kommuner att på olika sätt fortsätta att arbeta med långsiktiga boendelösningar.

Resterande kommuner erbjuder i dag nyanlända tillfälliga boenden, vissa kortare än tre år och vissa längre än tre år. För de kommuner som erbjuder ett tidsbegränsat boende innebär förslaget att tiden som kommunen ska erbjuda ett boende till de nyanlända harmoniseras och blir likvärdigt.

Sammantaget är bedömningen att inskränkningen av den kommunala självstyrelsen är motiverad utifrån behovet av att skapa likvärdiga förutsättningar, i hela landet, för de nyanlända.

Den nyanländes rätt till etableringsboende

Förslaget om etableringsboende innebär att den nyanlände får en rätt till etableringsboende (se avsnitt 10.3). Förslaget bidrar till en ökad likvärdighet men innebär också en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Ett problem med tillämpningen av det nuvarande systemet är att de nyanländas tillgång till boende inte är enhetlig då villkoren för de boenden som kommunerna ordnar varierar. Konsekvensen av utredningens förslag är att de nyanlända kommer att få en likvärdig rätt till boende, eftersom det formuleras som en rättighet för den enskilde.

Ytterligare en konsekvens av att en nyanländ har rätt till etableringsboende är att om kommunen beslutar att rätten upphör i förtid kan den nyanlände överklaga beslutet till domstol. Möjlighet att överklaga ett beslut innebär också en inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Som framgår av avsnitt 10.1 skulle ett alternativ vara att formulera förslaget om etableringsboende som en skyldighet för kommunen, i stället för som en rättighet för indi-

viden. Lagstiftning som anger kommunernas skyldigheter är i allmänhet mindre ingripande för självstyret än så kallad rättighetslagstiftning. Detta skulle dock medföra att det inte skulle vara möjligt för individen att överklaga ett beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid. Risken med ett sådant förslag är att tillämpningen av regleringen fortsätter att variera mellan kommunerna, särskilt då tillämpningen inte kan prövas i domstol. Utredningen anser därför att den inskränkning av den kommunala självstyrelsen som förslaget innebär är motiverad av att det annars finns en risk att tillämpningen inte blir likvärdig.

18.8.4 Nya obligatoriska uppgifter för kommunen

Utredningen föreslår att kommunen får två nya obligatoriska uppgifter; kommunen ska ge den nyanlände stöd i att söka bostad samt informera om rätten till etableringsboende (se avsnitt 11.1 och 11.2). I enlighet med att staten har ett ekonomiskt ansvar för flyktingmottagandet och ersätter kommuner för kostnader som är relaterade till mottagande av nyanlända föreslår utredningen att kommunen ska kompenseras för dessa kostnader (se avsnitt 15.2).

Stöd i att söka bostad

Utredningen föreslår att kommunen ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad. Drygt en tredjedel av kommunerna erbjuder redan enskild bostadsrådgivning (se avsnitt 5.5). För dessa kommuner medför förslaget troligen ingen större skillnad verksamhetsmässigt. För de kommuner som i dag inte ger något sådant stöd tillkommer detta som en uppgift. Det är dock troligt att kommunen redan har kompetens inom detta område då kommuner i många fall arbetar med andra kommuninvånare som är i behov av olika typer av stöd för att få en bostad. Förslaget innebär således inte att kommunerna behöver skaffa sig ny kompetens.

Utredningens förslag om ett villkorat etableringsboende innebär att kommunen får en roll att kontrollera att den nyanlände följer villkoren. Detta innebär att kommunen får såväl en kontrollerande som en stödjande roll. Dessa dubbla roller kan vara problematiska.

Informera om rätten till etableringsboende

Utredningen föreslår att kommunerna ska vara skyldiga att informera den nyanlände om rätten till etableringsboende (se avsnitt 11.2).

Förslaget får mycket små konsekvenser för kommunens verksamhet, uppskattningsvis tar uppgiften en timme per nyanländ. Arbetsbördan som följer av förslaget är sålunda mycket ringa.

Den kommunala självstyrelsen

Skyldigheten att erbjuda stöd i att söka bostad

Förslaget innebär en inskränkning av den kommunala självstyren, eftersom det är en obligatorisk uppgift som minskar kommunens möjligheter att själv bestämma hur den ska bedriva och organisera sin verksamhet. Enligt förslaget kan stödet dock anpassas efter lokala förhållanden.

Det är viktigt att alla nyanlända, i alla kommuner, får en likvärdig service gällande stöd i att söka bostad. Det skulle potentiellt vara möjligt att uppmuntra kommunerna att erbjuda detta stöd till den nyanlände på andra sätt, exempelvis genom att erbjuda ett särskilt riktat statsbidrag för den verksamheten. Detta skulle medföra en mindre inskränkning men samtidigt inte garantera att alla nyanlände får detta stöd.

Utan stöd i att söka bostad riskerar nyanlända att sakna ett långsiktigt boende när rätten till etableringsboende närmar sig sitt slut. Om så är fallet är det problematiskt, både för den enskilde och samhället. Det är därför viktigt att den nyanlände tidigt får stöd för att undvika att personen blir hemlös när rätten till etableringsboende löper ut, vilket motiverar inskränkningen av den kommunala självstyrelsen.

Skyldigheten att informera om rätten till etableringsboende

Förslaget innebär en ny obligatorisk uppgift för kommunen. Kommunens möjlighet att själv bestämma över hur dess verksamhet ska organiseras och bedrivas minskar således, vilket medför att den kommunala självstyrelsen inskränks. Syftet med förslaget är att de

nyanlända som har rätt till etableringsboende får information om denna rättighet på ett likvärdigt sätt.

För att minska inskränkningens omfattning specificeras inte hur informationen ska lämnas eller vilken information som ska lämnas. Kommunen kan således anpassa detta efter de lokala förhållandena.

Givet vikten av att den nyanlände får detta stöd och den allvarliga konsekvens det kan innebära för den enskilde om stödet uteblir, bedömer utredningen att den inskränkning av den kommunala självstyrelsen som förslaget medför är motiverad.

18.9 Övriga konsekvenser

18.9.1 Kapacitet och beredskap i mottagandet

Det föreslagna önskemålsförfarandet (se avsnitt 8.4) kan medföra konsekvenser för kommunernas kapacitet- och beredskap att ta emot nyanlända. Det är dock svårt att säga säkert på vilket sätt och i vilken omfattning. Å ena sidan kan önskemålsförfarandet innebära att nyanlända i högre utsträckning koncentreras till vissa kommuner. En mindre spridning över landet skulle innebära att fler kommuner står sämre rustade i händelse av att mottagandet plötsligt och kraftigt ökar. Eftersom det föreslagna systemet inte innehåller länstal är det även möjligt att mottagandet koncentreras till vissa län vilket kan leda till ytterligare svårigheter ur ett kapacitet- och beredskapsperspektiv.

Å andra sidan kan önskemålsförfarandet leda till det motsatta, det vill säga att fler kommuner har ett mottagande. I dag är det många kommuner som har noll i kommuntal. I det föreslagna systemet kommer dessa kommuner att kunna önska att få ta emot nyanlända.

18.9.2 Förekomsten av aktiv medverkan till bosättning i en annan kommun

Erfarenheter från nuvarande bosättningssystemet visar att det förekommer att kommuner aktivt medverkar till att bosätta nyanlända i andra kommuner (se avsnitt 5.5.1). Av utredningens förslag följer att anvisningskommunen får en reglerad uppgift att stödja de nyanlända att söka bostad. Utredningen anser att kommunens stöd

främst bör syfta till att hjälpa den nyanlände att söka bostad i anvisningskommunen, alternativt i närheten av anvisningskommunen (se avsnitt 11.1).

I vissa fall kan kommunens aktiva medverkan till att en nyanländ bosätts i en annan kommun vara positiv för alla inblandande. Exempelvis om den nyanlände vill flytta till en kommun med goda förutsättningar för integration och den mottagande kommunen vill ta emot fler nyanlända.

Erfarenheter från det nuvarande bosättningssystemet visar dock att det förekommit att kommuner aktivt medverkat till att nyanlända flyttat till en annan kommun, utan att den nyanlände själv uttryckt en tydlig vilja att flytta. Flera kommuner vittnar även om att en del nyanlända som flyttat till en annan kommun känt sig tvingade eller vilseledda att flytta av anvisningskommunen (se avsnitt 5.5.1). Det är troligt att vissa kommuner kommer att fortsätta att agera på detta sätt även i det nya bosättningssystemet men flera av utredningens förslag kan bidra till att motverka att så sker. För det första föreslår utredningen att de nyanlända behåller sin rätt till etableringsboende i anvisningskommunen även om den nyanlände under en tid ordnar sitt eget boende (se avsnitt 10.4). Detta bör minska kommunernas incitament att aktivt medverka till att bosätta nyanlända i andra kommuner under tiden personen har rätt till etableringsboende. För det andra bör förekomsten av aktiv medverkan minska genom att det föreslagna önskemålsförfarandet möjliggör en omfördelning från de kommuner som vill minska sitt mottagande till de som vill öka det. För det tredje bör förslaget att bostadssituationen ska beaktas i fördelningsförfarandet medföra att de nyanlända lättare kan hitta en bostad i anvisningskommunen.

18.9.3 Förenlighet med internationella åtaganden

Utredningens bedömningar av förslagens förenlighet med internationella åtaganden framgår av respektive förslagsavsnitt i kapitel 7–17. Samtliga förslag bedöms vara förenliga med internationell rätt och stämma överens med skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till EU.

18.9.4 Behov av informationsinsatser

Utredningen föreslår att kommunerna ska informera de nyanlända om rätten till etableringsboende. Vidare bedömer utredningen att även Migrationsverket ska få en sådan uppgift om det inte ingår i de åtgärder som kommer att vidtas med anledning av skyddsgrundförordningen. Det innebär att berörda nyanlända kommer få nödvändig information om rätten till etableringsboende.

Kommunerna och andra berörda aktörer kommer att få nödvändig information om det nya regelverket av Migrationsverket och länsstyrelserna, vilket bör kunna ske inom ramen för myndigheternas föreslagna uppgifter. Den väl uppbyggda samverkan mellan myndigheter och kommuner bör underlätta informationsspridningen om det nya regelverket.

18.9.5 Ingen ökad tilldragning av asylsökande till Sverige

Utredningen föreslår att det ska införas en tidsbegränsad rätt till etableringsboende. I det nuvarande systemet finns ingen motsvarande reglering. Kommunerna är dock skyldiga att efter anvisning ta emot en nyanländ för bosättning i kommunen. I praktiken erbjuds de nyanlända en bostad i och med att de blir mottagna i kommunen. Hur länge den nyanlände får hjälp med boendet varierar dock. Vissa kommuner tillämpar en tidsbegränsning och andra erbjuder ett långsiktigt boende. Förslaget innebär att tidsbegränsningen blir enhetlig bland kommunerna.

Rätten till ett etableringsboende skulle kunna öka tilldragningen av asylsökande till Sverige. Rätten är dock tidsbegränsad och precis som i dag kommer många nyanlända ha svårt att hitta en egen bostad efter att tiden med etableringsboende löpt ut (se avsnitt 18.3). Dessutom ska rätten till etableringsboende villkoras, bland annat genom att den nyanlände ska delta i ett arbetsmarknadspolitiskt program. Om den nyanlände inte lever upp till villkoren kan rätten till etableringsboende upphöra i förtid. Jämfört med dagens system innebär det att kraven på de nyanlända ökar.

Sammantaget bedömer utredningen att de ökade kraven i kombination med att nyanlända redan i dag erbjuds ett boende under åtminstone två år talar för att utredningens förslag inte bidrar till en ökad tilldragning av asylsökande till Sverige.

18.9.6 Konsekvenser för miljö och klimat

Förslaget bedöms inte ha några effekter på miljö eller klimat.

18.9.7 Konsekvenser för företag

Förslaget att anvisningar som omfattar en kvotflykting i vissa fall kan baseras på en rekommendation från Arbetsförmedlingen (se avsnitt 9.9) bedöms kunna bidra till att förbättra tillgången till arbetskraft i vissa kommuner. Eftersom förslaget, enligt nuvarande prognoser, omfattar relativt få individer kommer det dock ha en mycket marginell påverkan på företagens tillgång till arbetskraft.

19 Författningskommentar

19.1 Förslaget till lag om etableringsboende för vissa nyanlända

Allmänna bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om
– fördelning av vissa nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,
– anvisningsförfarande, och
– vissa nyanländas rätt till etableringsboende.

Paragrafen inleder lagen.

Av bestämmelsen följer att lagen innehåller bestämmelser om fördelning av vissa nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner, anvisningsförfarande och vissa nyanländas rätt till etableringsboende.

Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

2 § Lagen gäller en nyanländ som har beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring, om det har beviljats enligt
1. 5 kap. 1, 2, 4 eller 6 § utlänningslagen (2005:716),
2. 12 kap. 18 § utlänningslagen, eller
3. 21 eller 22 kap. utlänningslagen.

Paragrafen anger vilka nyanlända som omfattas av lagen.

Paragrafen motsvarar nuvarande 2 § lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (jfr prop. 2015/16:54, s. 37 f.). När det gäller en utlänning som omfattas av rådets genomförandebeslut (EU) 2022/382 av den 4 mars 2022 om fastställande av att det föreligger massiv tillströmning av fördrivna personer från Ukraina i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 2001/55/EG framgår det av lagen (2024:691) om folkbokföring av utlänningar med tillfälligt skydd i vissa fall när ett uppehållstillstånd

som beviljats enligt 21 kap. utlänningslagen (2005:716) kan ligga till grund för folkbokföring.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4.

3 § Lagen gäller även en nyanländ som har

1. beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning till en person som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av någon av bestämmelserna i 2 §, och

2. ansökt om uppehållstillstånd inom sex år från det att den person som den nyanlände har anknytning till först togs emot i en kommun.

Första stycket gäller inte om den person som den nyanlände har anknytning till var svensk medborgare vid tidpunkten för den nyanländes ansökan om uppehållstillstånd.

Paragrafen anger att lagen även gäller vissa nyanlända som beviljats ett uppehållstillstånd som kan ligga till grund för folkbokföring på grund av anknytning.

Paragrafen motsvarar nuvarande 3 § lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (jfr prop. 2015/16:54, s. 38).

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4.

4 § Lagen gäller dock inte barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige var skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i föräldrarnas ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare (ensamkommande barn), om inte barnet har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716).

Paragrafen anger att ensamkommande barn i vissa fall undantas från lagens tillämpningsområde.

Paragrafen motsvarar nuvarande 4 § lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (jfr prop. 2015/16:54, s. 38).

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4.

5 § En nyanländ som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska fortsätta att omfattas av lagen trots att giltighetstiden för tillståndet har löpt ut om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut.

Första stycket gäller dock endast om ansökan om fortsatt uppehållstillstånd avser ett tillstånd som, om det beviljas, medför att den nyanlände omfattas av 2 eller 3 §.

Om Migrationsverket avslår ansökan om förnyat uppehållstillstånd gäller första stycket till dess att beslutet har fått laga kraft.

Paragrafen anger att en nyanländ som beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i vissa fall ska fortsätta att omfattas av lagen trots att giltighetstiden för tillståndet har löpt ut.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning.

Av *första stycket* framgår att en nyanländ som har beviljats ett tidsbegränsat uppehållstillstånd ska fortsätta att omfattas av lagen trots att giltighetstiden för tillståndet har löpt ut om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut.

Vilka uppehållstillstånd som är tidsbegränsade följer av utlänningslagen (2005:716). Bestämmelser om tidsbegränsning för den typ av uppehållstillstånd som beviljats för nyanlända som ingår i etableringsboendelagens personkrets finns i 5 kap. 1 a, 3 g och 6 §§, 12 kap. 18 a §, 21 kap. 2 § och 22 kap. 2 § utlänningslagen.

Bestämmelsen gäller endast en nyanländ som omfattades av lagen innan giltighetstiden för det tidsbegränsade uppehållstillståndet löpte ut. Bestämmelsen är därmed inte tillämplig om det tidigare uppehållstillståndet beviljats med stöd av till exempel 5 b kap. 1 eller 3 § utlänningslagen.

För att bestämmelsen ska vara tillämplig krävs det vidare att en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd har kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut. Om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd inte kommit in till Migrationsverket innan giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut omfattas den nyanlände inte längre av lagen och har därmed inte heller rätt till etableringsboende enligt 12 §. Om en ansökan om fortsatt uppehållstillstånd kommer in till Migrationsverket efter att giltighetstiden för det tidigare tillståndet löpte ut kan den nyanlände i vissa fall i stället omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Av *andra stycket* följer att första stycket endast gäller om ansökan om fortsatt uppehållstillstånd avser ett tillstånd som, om det beviljas, medför att den nyanlände omfattas av 2 eller 3 §.

Det uppställs inget krav på att det sökta uppehållstillståndet ska avse samma grund som det tidigare. Däremot ska det sökta tillståndet,

om det beviljas, medföra att den nyanlände omfattas av 2 eller 3 §. En nyanländ som tidigare beviljats ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen och sedan ansöker om fortsatt uppehållstillstånd med stöd av 5 kap. 1 § utlänningslagen kan således fortsätta att omfattas av lagen om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Av *tredje stycket* följer att om Migrationsverket avslår ansökan om förnyat uppehållstillstånd gäller första stycket till dess att beslutet har fått laga kraft.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.4.

Fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner

6 § *Vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska hänsyn tas till*

1. kommunens önskemål,

2. kommunens arbetsmarknadsförutsättningar,

3. kommunens befolkningsstorlek,

4. kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn,

5. omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen,

6. omfattningen av utlänningar som avses i 1 § första stycket 2 lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. som vistas i kommunen,

7. förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av 12 § löpt ut, och

8. förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.

Paragrafen anger vilka kriterier som ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Punkterna 2–5 motsvarar nuvarande 7 § andra stycket lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (jfr prop. 2015/16:54, s. 39). I förhållande till den hittillsvarande bestämmelsen är kriterierna i punkterna 1, 6–8 således nya.

Punkt 1 anger att kommunernas önskemål ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Punkt 6 anger att omfattningen av utlänningar som avses i 1 § första stycket 2 lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. som vistas i kommunen ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Punkt 7 anger att förutsättningarna för den nyanlände att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av 12 § löpt ut ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner. Av 12 § följer att en nyanländ i normalfallet har rätt till etableringsboende i 36 månader och det är därmed den förväntade tillgången till bostäder i anvisningskommunen tre år framåt som ska beaktas.

Punkt 8 anger att förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner.

Regeringen får med stöd av 19 § meddela föreskrifter om vilka ytterligare kriterier som ska beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner och om förfarandet för fördelningen.

Övervägandena finns i avsnitt 8.1.

Anvisning till kommuner

7 § *En kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ.*

Paragrafen anger att en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ.

Paragrafen motsvarar delvis nuvarande 5 § lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare (jfr prop. 2015/16:54, s. 39). Den ändring som har skett är att det i den föreslagna bestämmelsen inte anges att den nyanlände tas emot för bosättning i kommunen. Att en kommun som efter anvisning tagit emot en nyanländ är skyldig att ordna ett boende för den nyanlände inom kommunen framgår i stället av 10 § första stycket och 12 §.

Om Migrationsverket i enlighet med 8 § beslutar om en anvisning är kommunen skyldig att ta emot den nyanlände. Av 18 § följer att ett sådant beslut inte får överklagas.

Regeringen får med stöd av 19 § meddela föreskrifter om förfarandet för anvisningar till kommuner.

Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

8 § *Migrationsverket får i enskilda fall besluta om anvisning enligt 7 §.*

Paragrafen ger Migrationsverket befogenhet att besluta om anvisning i enskilda fall.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare men motsvarar i sak nuvarande ordning.

Det finns inget som hindar att Migrationsverket anvisar flera nyanlända till en kommun genom samma beslut, till exempel när beslutet rör nyanlända som ingår i en familj eller nyanlända som tillhör samma hushåll.

Övervägandena finns i avsnitt 9.1.

9 § *Anvisningar till kommuner ska i första hand omfatta nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716).*

Paragrafen anger vilka nyanlända som i första hand ska omfattas av anvisningar till kommuner.

Paragrafen motsvarar nuvarande 7 § första stycket lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare (jfr prop. 2015/16:54, s. 39).

Regeringen får med stöd av 19 § meddela föreskrifter om den närmare prioriteringen av vilka nyanlända som ska omfattas av anvisningar.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.5.

Etableringsboende

10 § *En kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om*

1. kommunen enligt 7 § är skyldig att efter anvisning ta emot den nyanlände, eller

2. den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen.

Ett boende som ordnas enligt första stycket ska benämnas etableringsboende.

Paragrafen reglerar kommunens ansvarar för att ordna ett boende för en nyanländ.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

Enligt *första stycket 1* ansvarar en kommun för att ordna ett boende för en nyanländ om kommunen anvisats att ta emot den nyanlände enligt 7 §. När Migrationsverket enligt 8 § i ett enskilt fall beslutar om anvisning medför det således dels att kommunen enligt 7 § är skyldig att ta emot den nyanlände, dels att kommunen ansvarar för att ordna ett boende för den nyanlände.

Enligt *första stycket 2* ansvarar en kommun för att ordna ett boende för en nyanländ om den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen.

För att ansvar enligt första stycket 2 ska föreligga krävs det att den nyanlände upphört att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. till följd av folkbokföring. Av 1 § första stycket 2 i den lagen framgår att det är utlänningar som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med stöd av 21 kap. utlänningslagen (2005:716) som upphör att omfattas av lagen när de blir folkbokförda. Det är vidare endast utlänningar som ansökt eller beviljats uppehållstillstånd med stöd av 21 kap. utlänningslagen som anvisas till kommuner med stöd av 3 § första stycket lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

För att ansvar enligt första stycket 2 ska föreligga krävs det vidare att den nyanlände, när den upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl., bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt den lagen. En kommun ansvarar därmed inte för att ordna ett boende för en nyanländ som, innan den upphört att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl., hunnit lämna det boende kommunen ordnat efter en anvisning enligt den lagen. Om en nyanländ som omfattas av första stycket 2 har rätt till etableringsboende enligt 12 § andra stycket kommer kommunens skyldighet (jfr prop. 2021/22:250, s. 38 f.) att ordna ett boende enligt 3 § första stycket lagen om mottagande av asylsökande m.fl. att automatiskt övergå till en skyldighet att ordna ett boende enligt första stycket 2. Det finns inget som hindrar att kommunen uppfyller sin skyldighet enligt första stycket 2 genom

att erbjuda den nyanlände att bo kvar i samma fysiska bostad som kommunen ordnat efter anvisningen enligt lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Det uppställs inga krav på vilken typ av boende kommunen ska ordna enligt *första stycket*. Det är upp till kommunen att avgöra vilket boende som ska erbjudas i ett enskilt fall. Under den period då en nyanländ har rätt till etableringsboende, se 12 §, har kommunen även möjlighet att erbjuda olika boenden. Det boende som erbjuds ska dock alltid vara placerat inom kommunen. Den nyanlände är inte skyldig att acceptera det boende kommunen erbjuder utan kan välja att ordna ett eget boende i den ansvariga kommunen eller i en annan kommun. I 13 § regleras vad som gäller om den nyanlände därefter önskar att kommunen erbjuder ett boende på nytt.

Enligt *andra stycket* ska ett boende som ordnas enligt första stycket benämnas etableringsboende

Av 11 § följer att paragrafen i vissa fall inte ska tillämpas.

Regeringen får med stöd av 19 § meddela föreskrifter om att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda stöd i att söka bostad till den nyanlände och informera den nyanlände om rätten till etableringsboende

Övervägandena finns i avsnitt 10.2.1.

11 § *Om det följer av en annan författning att en kommun ansvarar för att ordna boende för en nyanländ som omfattas av 10 § första stycket ska den författningen tillämpas i stället för 10 §.*

Paragrafen anger att 10 § inte ska tillämpas i vissa fall.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

En kommun ska till exempel inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd och bostäder med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring (5 kap. 5 § andra stycket och 7 § tredje stycket socialtjänstlagen [2001:453]). Socialnämnden ska även sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem, hem för vård eller boende eller stödboende för barn och unga i åldern 16–20 år (6 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen [2001:453]). Ytterligare exempel på författningar som reglerar en kommuns ansvar att ordna boende för en enskild är lagen

(1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Att 10 § inte ska tillämpas när en kommun ordnar ett boende med stöd av en annan författning innebär att en kommun då har möjlighet att ordna ett boende för en nyanländ i en annan kommun under förutsättning att det är förenligt med den författning som tillämpas i stället.

Det är endast den kommun som ansvarar för att ordna boende enligt 10 § som i enlighet med 14 § får besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid (se kommentaren till den bestämmelsen). Under den period en kommun ordnar ett boende med stöd av en annan författning får en kommun därmed inte besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid. Av 16 § följer också att den nyanlände inte har rätt till etableringsboende under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av annan författning.

Det undantag från besittningsskyddet som följer av 17 § gäller endast avseende upplåtelse av bostadslägenhet som kommunen ordnat enligt 10 § (se kommentaren till den bestämmelsen). De boenden som en kommun ordnar med stöd av en annan författning omfattas därmed inte av undantagsbestämmelsen. Att boende under en tid ordnas med stöd av en annan författning påverkar inte längden på perioden med rätt till etableringsboende som följer av 12 § (se kommentaren till den bestämmelsen).

Övervägandena finns i avsnitt 10.2.2.

12 § *En nyanländ som omfattas av en anvisning enligt 7 § har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun.*

En nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket i den lagen har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen.

För en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska den period med rätt till etableringsboende som följer av första eller andra stycket dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende.

Paragrafen reglerar en nyanländs rätt till etableringsboende.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

Det framgår av *första stycket* att en nyanländ som omfattas av en anvisning enligt 7 § har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun. Nyanlända som innan anvisning är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden kommer därmed att erhålla rätt till etableringsboende från det att de inte längre är registrerade vid ett asylboende (jfr 3 a § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.). Nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716) kommer i stället att erhålla rätt till etableringsboende från det att de faktiskt tas emot i Sverige. Tidsperioden börjar löpa även om den nyanlände som omfattas av anvisningen väljer att ordna ett eget boende i anvisningskommunen eller en annan kommun.

Det framgår av *andra stycket* att en nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt 3 § första stycket i den lagen har rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen. Av 1 § första stycket 2 lagen om mottagande av asylsökande m.fl. framgår att det är utlänningar som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med stöd av 21 kap. utlänningslagen (2005:716) som upphör att omfattas av lagen när de blir folkbokförda. Det är vidare endast utlänningar som ansökt eller beviljats uppehållstillstånd med stöd av 21 kap. utlänningslagen som anvisas till kommuner med stöd av 3 § första stycket lagen om mottagande av asylsökande m.fl. Det är därmed endast nyanlända som beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen som kan erhålla en rätt till etableringsboende med stöd av andra stycket. För att en sådan rätt ska erhållas krävs det även att den nyanlände, när den upphörde att omfattas av lagen om mottagande av asylsökande m.fl., bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt den lagen.

En rätt till etableringsboende enligt *första* eller *andra stycket* föreligger endast om inte annat följer av 14 eller 16 §. Av 14 § framgår att den kommun som ansvarar för att ordna boende i vissa fall får besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra

i förtid. Av 16 § framgår att en nyanländ inte har rätt till etableringsboende under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning. Om en kommun under en tid ordnar ett boende med stöd av en annan författning förlänger det dock inte perioden med rätt till etableringsboende. Det innebär till exempel att en nyanländ som placeras i ett familjehem med stöd av socialtjänstlagen (2001:453) under de två första åren efter mottagandet har rätt till etableringsboende i ett år när placeringen i familjehemmet upphör.

Om den nyanlände väljer att ordna ett eget boende påverkar det inte perioden med rätt till etableringsboende. En nyanländ som efter ett år i kommunen säger upp det boende kommunen ordnat för att sedan själv ordna en bostad i ett år har därmed rätt till etableringsboende i ytterligare ett år. Rätten kan dock endast göras gällande mot den kommun som enligt 10 § ansvarar för att ordna ett etableringsboende för den nyanlände. Av 13 § följer också att den nyanlände i detta fall ska meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende på nytt.

Av *tredje stycket* framgår att för en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska den period med rätt till etableringsboende som följer av första eller andra stycket dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende. Den situation som regleras i bestämmelsen kan uppstå då en nyanländ som har rätt till etableringsboende inte ansöker om förlängning av sitt tidsbegränsade uppehållstillstånd innan tillståndet upphör (jfr 5 § och kommentaren till den bestämmelsen). Om så sker upphör den nyanlände att omfattas av etableringsboendelagen och förlorar därmed sin rätt till etableringsboende. Den nyanlände kan därefter beviljas ett nytt uppehållstillstånd och då återigen erhålla rätt till etableringsboende enligt första eller andra stycket. När denna situation uppstår följer det av tredje stycket att perioden med rätt till etableringsboende ska beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende. När mer än 36 månader passerat sedan den nyanlände erhöll rätt till etableringsboende första gången har den nyanlände inte längre rätt till etableringsboende.

Övervägandena finns i avsnitt 10.3.

13 § Om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.

Av paragrafen framgår att en nyanländ i vissa fall måste meddela kommunen att den önskar nyttja sin rätt till etableringsboende.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

Av paragrafen framgår att om en nyanländ som ordnat sitt eget boende därefter önskar nyttja sin rätt till etableringsboende ska den nyanlände meddela kommunen minst två månader innan den nyanlände önskar att kommunen ordnar ett boende.

Den nyanlände kan endast nyttja sin rätt till etableringsboende i den kommun som enligt 10 § ansvarar för att ordna ett etableringsboende för den nyanlände. En nyanländ som, i samband med anvisningen eller senare, ordnat ett eget boende i en annan kommun än anvisningskommunen ska därför meddela anvisningskommunen att den önskar att den kommunen ordnar ett boende. Det spelar ingen roll vilket skäl den nyanlände haft för att ordna sitt eget boende. Bestämmelsen är därmed tillämplig såväl när den nyanlände ordnat ett eget boende efter att ha tackat nej till ett erbjudet etableringsboende, som när den nyanlände ordnat ett eget boende efter att ha sagt upp det boende som anvisningskommunen ordnat.

Övervägandena finns i avsnitt 10.4.

14 § Den kommun som ansvarar för att ordna boende enligt 10 § får i enskilda fall besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om

1. den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken,

2. den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program, eller

3. den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

Första stycket 2 gäller inte om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Paragrafen ger en kommun befogenhet att i enskilda fall besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

Av *första stycket* framgår att den kommun som ansvarar för att ordna boende enligt 10 § i enskilda fall får besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid. Om en kommun ordnat boende för en nyanländ med stöd av en annan författning ansvarar kommunen inte för att ordna boende enligt 10 § (jfr 11 § och kommentaren till den bestämmelsen). Det innebär att första stycket inte är tillämpligt under den period den nyanländes boende ordnas med stöd av en annan författning.

Av första stycket 1–3 framgår vilka villkor som ska vara uppfyllda för att en kommun ska få besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid.

Av *första stycket 1* följer att kommunen får fatta ett sådant beslut om den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken. Om hyresrätten förverkats har hyresvärden rätt att säga upp hyresavtalet till omedelbart upphörande. I vissa fall får hyresgästen dock inte skiljas från lägenheten trots att hyresrätten förverkats. I 12 kap. 43 § jordabalken finns bland annat bestämmelser om tidsgränser och möjlighet till rättelse och i 44 § finns särskilda bestämmelser om vad som gäller när hyresrätten är förverkad på grund av dröjsmål med betalning av hyran. För att första stycket 1 ska vara tillämpligt krävs det dels att hyresrätten förverkats, dels att den nyanlände därefter skiljts från bostadslägenheten. Det krävs vidare att det är hyresrätten till den bostadslägenhet som kommunen ordnat som förverkats. En kommun har därmed inte befogenhet att besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om det är hyresrätten till en bostadslägenhet som den nyanlände ordnat som förverkats.

Det är nyanlända vars hyresrätt förverkats som omfattas av första stycket 1. Även om flera nyanlända med rätt till etableringsboende bor i samma bostad kan kommunen därmed endast besluta att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid avseende den eller de nyanlända som skrivit under hyresavtalet.

Av *första stycket 2* följer att kommunen får fatta ett sådant beslut om den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program. Av 1 § andra stycket lagen (2000:625) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten framgår att de arbetsmarknadspolitiska programmen hanteras av Arbetsförmedlingen om inte något annat föreskrivs. De arbetsmarknadspolitiska pro-

grammen regleras i särskilda förordningar. Det är den myndighet som hanterar ett program som prövar om en anvisning ska ske och om en anvisning ska avse verksamhet på heltid eller deltid. I 15 § finns en upplysningsbestämmelse som anger att regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas av första stycket 2. Av andra stycket följer att första stycket 2 inte gäller om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program, se kommentaren till det stycket.

Av *första stycket 3* följer att kommunen får fatta ett sådant beslut om den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över. Av 1 § andra stycket lagen om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten framgår att de arbetsmarknadspolitiska programmen hanteras av Arbetsförmedlingen om inte något annat föreskrivs. De arbetsmarknadspolitiska programmen regleras i särskilda förordningar. Det är den myndighet som hanterar ett program som prövar om en anvisning ska återkallas. Exempel på fall då ett återkallande sker till följd av en omständighet som den nyanlände råder över är om återkallandet sker efter att den nyanlände misskött sig eller stört verksamheten. Ett exempel på motsatsen är när återkallandet sker till följd av att den nyanlände nått en viss ålder. I 15 § finns en upplysningsbestämmelse som anger att regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas av första stycket 3.

Av *andra stycket* framgår att första stycket 2 inte gäller om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program. De arbetsmarknadspolitiska programmen har olika målgrupper och bestämmelserna som reglerar vilka som får anvisas till programmen skiljer sig i viss mån åt. Den nyanlände har inte heller en rätt till en anvisning. Det är den ansvariga myndigheten som prövar om villkoren för en anvisning är uppfyllda och om en anvisning därmed ska erbjudas. Vid prövningen av om det föreligger godtagbara skäl för att en nyanländ inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program måste den ansvariga kommunen därmed göra en helhetsbedömning av omständigheterna i det enskilda

fallet. För nyanlända med barn bör det till exempel beaktas att de kan behöva ordna barnomsorg innan de anmäler sig som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen.

Godtagbara skäl för att inte vara anvisad föreligger till exempel om den nyanlände inte får vara anvisad till ett program på grund av att den nyanlände arbetar heltid, vårdar barn med föräldrapenning på heltid, får hel sjukpenning enligt socialförsäkringsbalken, får arbetslöshetsersättning eller har uppnått riktåldern för pension. Detsamma gäller om den nyanlände inte erbjuds en anvisning till följd av att den ansvariga myndigheten anser att en anvisning av den nyanlände inte är arbetsmarknadspolitiskt motiverad.

Exempel på icke godtagbara skäl för att inte vara anvisad är om en nyanländ, som annars skulle kunnat anvisas, inte inom rimlig tid anmält sig som arbetssökande till Arbetsförmedlingen eller om en nyanländ tackat nej till en erbjuden anvisning.

Övervägandena finns i avsnitt 10.6.

15 § *Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas av 14 § första stycket 2 och 3.*

Paragrafen upplyser om att regeringen kan meddela föreskrifter med stöd av regeringsformen.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

I paragrafen upplyses om att regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen kan meddela föreskrifter om att endast vissa arbetsmarknadspolitiska program ska omfattas av 14 § första stycket 2 och 3.

Övervägandena finns i avsnitt 10.6.

16 § *En nyanländ har inte rätt till etableringsboende under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning.*

Av paragrafen framgår att en nyanländ inte har rätt till etableringsboende om ett boende ordnas med stöd av en annan författning.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

Bestämmelsen innebär en inskränkning av den rätt till etableringsboende som följer av 12 §. Rätten till etableringsboende upphör

under den period kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning.

En kommun ska till exempel inrätta särskilda boendeformer för service och omvårdnad för äldre människor som behöver särskilt stöd och bostäder med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring (se 5 kap. 5 § andra stycket och 7 § tredje stycket socialtjänstlagen [2001:453]). Socialnämnden ska även sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem, hem för vård eller boende eller stödboende för barn och unga i åldern 16–20 år (6 kap. 1 § första stycket socialtjänstlagen). Ytterligare exempel på författningar som reglerar en kommuns ansvar att ordna boende för en enskild är lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, lagen (2024:79) om placering av barn i skyddat boende, lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Om kommunen inte längre ordnar ett boende med stöd av annan författning framgår det av 12 § om den nyanlände återigen har rätt till etableringsboende.

Övervägandena finns i avsnitt 10.7.

17 § *För hyresavtal som avser upplåtelse av bostadslägenhet som en kommun ordnat enligt 10 § gäller inte bestämmelserna i 12 kap. 46–52 §§ jordabalken.*

Av paragrafen framgår att jordabalkens bestämmelser om besittningsskydd inte gäller för hyresavtal som avser upplåtelse av bostadslägenhet som en kommun ordnat.

Paragrafen har ingen motsvarighet i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare.

Av bestämmelsen följer att bestämmelserna i 12 kap. 46–52 §§ jordabalken inte gäller för hyresavtal som avser upplåtelse av bostadslägenhet som en kommun ordnat enligt 10 §. Enligt den huvudregel som följer av 12 kap. 46 § jordabalken har bostadshyresgästen rätt till förlängning av hyresförhållandet när hyresvärden säger upp avtalet (besittningsskydd). Att 12 kap. 46–52 §§ jordabalken gäller för bostadslägenheter följer av 12 kap. 45 § första stycket jordabalken. Med bostadslägenhet avses i jordabalken lägenhet som upplåtits för

att helt eller till en inte oväsentlig del användas som bostad (jfr 12 kap. 1 § tredje stycket).

Enligt bestämmelsen är det endast vid upplåtelse av bostadslägenheter som kommunen ordnat enligt 10 § som hyresrätten inte är förenad med en rätt till förlängning. Det innebär att bestämmelsen inte är tillämplig när kommunen ordnar ett boende med stöd av en annan författning (jfr 11 §). Det innebär vidare att bestämmelsen inte är tillämpligt om det är den nyanlände som ordnat bostadslägenheten. Det senare gäller även i de fall då kommunen bistått den nyanlände när denne ordnat sitt eget boende, till exempel genom att hjälpa den nyanlände att ställa sig i en bostadskö.

Övervägandena finns i avsnitt 10.5.

Överklagande

18 § *Beslut enligt 14 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Andra beslut enligt denna lag får inte överklagas.*

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen reglerar vilka beslut som får överklagas.

Av nuvarande 9 § lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning framgår att beslut som fattats enligt lagen inte får överklagas (jfr prop. 2015/16:54, s. 39).

Av *första stycket* följer att kommunens beslut enligt 14 § får överklagas till allmän förvaltningsdomstol samt att andra beslut enligt lagen inte får överklagas.

I *andra stycket* anges att prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Övervägandena finns i avsnitt 9.10 och 10.9.

Bemyndigande

19 § *Regeringen får meddela föreskrifter om*

– vilka kriterier, utöver de som anges i 6 §, som får beaktas vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,

– fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av en anvisning till kommuner under ett visst år,

– förfarandet för fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner,

– den närmare prioriteringen av vilka nyanlända som ska omfattas av anvisningar,
– förfarandet för anvisningar till kommuner,
– att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad, och
– att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska informera den nyanlände om rätten till etableringsboende.

I paragrafen bemyndigas regeringen att meddela vissa föreskrifter.

Paragrafen motsvarar delvis nuvarande 8 § lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (jfr prop. 2015/16:54, s. 39).

En ändring som har skett är att bemyndigandet att meddela föreskrifter om inom vilken tidsfrist mottagande i kommunen ska ske har utgått och ersatts av ett bredare bemyndigande som anger att föreskrifter får meddelas om förfarandet för anvisningar till kommuner. Även när det gäller bemyndigandet att meddela föreskrifter om fastställande av antalet nyanlända som får omfattas av en anvisning till kommuner under ett visst år har en ändring skett då det i det nuvarande bemyndigandet i stället anges att föreskrifterna ska avse hur många nyanlända som *ska* omfattas av anvisningar under ett visst år. I den hittillsvarande bestämmelsen finns inte heller bemyndiganden som motsvarar bemyndigandena i de två sista strecksatserna. Av dessa följer att regeringen får meddela föreskrifter om att den kommun som ansvarar för att ordna etableringsboende ska erbjuda den nyanlände stöd i att söka bostad och informera den nyanlände om rätten till etableringsboende.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.5, 8.1, 8.3, 8.4.1, 9.1, 11.1 och 11.2.

19.2 Förslaget till lag om ändring av lagen (2002:546) om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten

5 § Arbetsförmedlingen får behandla personuppgifter för tillhandahållande av information som behövs inom

1. Försäkringskassans, Centrala studiestödsnämndens eller arbetslöshetskassornas verksamhet som underlag för beslut om och kontroll av förmåner, ersättningar och andra stöd,

2. Skatteverkets verksamhet som underlag för beslut om och kontroll av skatt,

3. Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens verksamhet som avser tillsyn och uppföljning samt utfärdande av sådana intyg som visar rätten att med bibehållen arbetslöshetsersättning söka arbete i något annat land,

4. Kronofogdemyndighetens verksamhet som underlag för bedömning enligt 4 kap. utsökningsbalken av i vilken utsträckning en gäldenär har utmätningsbar egendom,

5. socialnämndernas verksamhet som underlag för beslut om och kontroll av ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. socialtjänstlagen (2001:453),

6. Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.,

7. leverantörers verksamhet att utföra arbetsmarknadspolitiska insatser på uppdrag av Arbetsförmedlingen,

8. Utbetalningsmyndighetens verksamhet,

9. Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om anvisning enligt lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända, och

10. kommunala nämnders verksamhet som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 14 § första stycket 2 och 3 lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända.

Arbetsförmedlingen får även behandla personuppgifter för att tillhandahålla information till riksdagen eller regeringen eller till någon annan för att fullgöra uppgiftslämnande i enlighet med lag eller förordning.

Paragrafen innehåller bestämmelser om den personuppgiftsbehandling som Arbetsförmedlingen behöver utföra för att tillhandahålla uppgifter till bland annat andra myndigheter.

Genom ändringen läggs Migrationsverkets verksamhet som underlag för beslut om anvisning enligt lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända och kommunala nämnders verksamhet som underlag för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid enligt 14 § första stycket 2 och 3 lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända till i uppräkningen i paragrafen. Arbetsförmedlingen får därmed behandla personuppgifter för tillhandahållande av information som behövs inom dessa verksamheter hos Migrationsverket respektive kommunala nämnder.

Övervägandena finns i avsnitt 13.2.

12 § Försäkringskassan, Centrala studiestödsnämnden, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, arbetslöshetskassorna, Kronofogdemyndigheten, en socialnämnd, *en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid* och Migrationsverket får ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas om det behövs för de ändamål som avses i 5 §. En socialnämnd *och en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid* får ha direktåtkomst först sedan Arbetsförmedlingen har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden

bara kan ta del av uppgifter om personer som är aktuella i ärenden hos nämnden.

En enskild får i en arbetsmarknadspolitisk databas ha direktåtkomst till uppgifter om sig själv samt till sådana uppgifter som får behandlas enligt 4 § 2 och som avser arbetsgivare och leverantörer som utför arbetsmarknadspolitiska insatser på uppdrag av Arbetsförmedlingen.

En arbetsgivare får i en arbetsmarknadspolitisk databas ha direktåtkomst till sådana uppgifter om en arbetssökande som får behandlas enligt 4 § 2.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om vilka personuppgifter som får omfattas av direktåtkomst enligt första-tredje styckena.

Paragrafen reglerar direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas.

Första stycket första meningen ändras på så sätt att en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid läggs till i uppräkningen över vilka som får ha direktåtkomst till personuppgifter som behandlas i en arbetsmarknadspolitisk databas.

Av ändringen i *första stycket andra meningen* följer att en kommunal nämnd som ansvarar för beslut om att rätten till etableringsboende ska upphöra i förtid får ha direktåtkomst först sedan Arbetsförmedlingen har försäkrat sig om att handläggare hos nämnden bara kan ta del av uppgifter om personer som är aktuella i ärenden hos nämnden. Härmed avses att handläggarna rent tekniskt inte ska ha möjlighet att söka på andra personer än sådana som är aktuella i ett ärende hos den aktuella nämnden. Det är tillräckligt att Arbetsförmedlingen från den mottagande kommunala nämnden inhämtar en försäkran om att dessa krav är uppfyllda.

Övervägandena finns i avsnitt 13.3.

Referenser

A2017/01017/I. *Uppdrag till Migrationsverket att ta fram förslag på antal nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner och fördelning på länsnivå för 2018.*

A2018/00998/I. *Uppdrag till Migrationsverket att ta fram förslag på antal nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner och fördelning på länsnivå för 2019*.

A2019/0877/IAS. *Uppdrag till Migrationsverket att ta fram förslag på antal nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner och fördelning på länsnivå för 2020*.

A2023/00438. *Uppdrag till Migrationsverket att se över beräkningen som ligger till grund för fördelningen av nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner.*

A2023/01649. *Uppdrag att genomföra en fördjupad analys om utanförskap*.

Ager, A. & Strang, A. (2008). *Understanding Integration: A Conceptual Framework*. Journal of Refugee Studies, Volume 21, Issue 2, s. 166–191. https://doi.org/10.1093/jrs/fen016.

Andersson, M., Larsson, J. P. & Öner, Ö. (2024). *Goda grannar – en ESO-rapport om grannskapets betydelse för integrationen.* Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2024:3.

Andersson, R. & Holmqvist, E. (2019). *Grannskapseffekter och politik och planering för minskad segregation. Underlagsrapport till Jämlikhetskommissionen.*

Andersson, R., Musterd, S. & Galster, G. (2019). *Port-of-Entry Neighborhood and Its Effects on the Economic Success of Refugees in Sweden.* International Migration Review 53(3), s. 671–705. https://doi.org/10.1177/01979183187817851–35.

Andersson Joona, P. (2020). *Flykting- och anhöriginvandrares väg till arbete*. SNS Förlag.

Andersson Joona P., Lanninger A. W. & Sundström, M. (2016). *Etableringsreformens effekter på de nyanländas integration. Slutrapport.* SULCIS Rapport 2016:2.

Arbetsförmedlingen (2015). *Arbetsförmedlingens Återrapportering 2015 – Etablering av vissa nyanlända – statistik kring etableringsuppdraget*. Dnr Af-2015/200480.

Arbetsförmedlingen (2023). *Arbetsförmedlingens rättsliga ställningstaganden. En övre åldersgräns för anvisning till och deltagande i jobb- och utvecklingsgarantin*. Dnr 2023/00352898.

Arbetsförmedlingen (2024a). *Arbetsförmedlingen etableringsprogrammet statistik*. Utredningens dnr Komm2024/00502/A2024:02-18.

Arbetsförmedlingen (2024b). *Arbetsförmedlingens handläggarstöd Etableringsprogrammet*. AFHS 8/2017, version 16.0. Dnr Af-2024/0051 5296.

Arbetsförmedlingen (2024c). *Arbetsförmedlingens handläggarstöd Jobb- och utvecklingsgarantin*. AFHS 96/2011, version 29. Dnr Af-2024/0012 9097.

Arbetsförmedlingen (2024d). *Arbetsförmedlingens handläggarstöd Jobbgarantin för ungdomar*. AFHS 3/2011, version 23. Dnr Af-2024/0001 9721.

Arbetsförmedlingen (2024e). *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2024 – Utvecklingen på arbetsmarknaden 2024–2026*. Arbetsförmedlingen analys 2024:10. Dnr Af-2024/0114 8724.

Arbetsförmedlingen (2024f). *Prognos för utbetalningar 2024–2027. Bilaga 6: Biståndskostnader*. Af-2024/0022 9550.

Arbetsförmedlingen (2024g). *Årsredovisning 2023*. Dnr Af-2023/0054 8720.

Bet. 2012/13:KU10. *Granskning av statsrådens tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning*.

Bet. 2021/22:SfU31. *Åtgärder för en jämnare fördelning av boende för vissa skyddsbehövande*, rskr. 2021/22:435.

Bet. 2024/25:SfU5. *Förbättrade levnadsvillkor för utlänningar med tillfälligt skydd*.

Bevelander, P. (2011). *The Employment Integration of Resettled Refugees, Asylum Claimants, and Family Reunion Migrants in Sweden*. Refugee Survey Quarterly, Volume 30, Issue 1, s. 22–43. https://doi.org/10.1093/rsq/hdq041.

Boverket (2018). *Sammanställning av länsstyrelsernas Regionala bostadsmarknadsanalyser – 2018 års arbete*. Dnr 3912/2018.

Boverket (2023). *Boendesegregation i Sverige*. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/boendesegregation/sverige/.

Boverket (2024a). *Bostadsmarknadsenkäten 2024. Öppna data. Allmännyttan BME 2024 (Excelfil)*. https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bostadsmarknadsenkaten/.

Boverket (2024b). *Bostadsmarknadsenkäten 2024. Öppna data. Nyanlända BME 2024 (Excelfil).* https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bostadsmarknadsenkaten/.

Boverket (2024c). *Kommunernas särskilda boendelösningar*. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/hemlosa/kommunernas-boendelosningar/.

Boverket (2024d). *Något lättare för kommuner att ordna bostad åt nyanlända.* https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/olika-grupper/nyanlanda/.

Boverket (2024e). *Regionala bostadsmarknadsanalyser*. https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/bostadsmarknad/bostadsmarknaden/regionala-bostadsmarknadsanalyser/.

Cheung, M. (2018). *Hur skapar vi en mer jämställd arbetsmarknadsetablering? En studie av Arbetsförmedlingens förmedlingsverksamhet och insatser ur ett jämställdhetsperspektiv*. Arbetsförmedlingen working paper 2018:2.

Delby, J. (2019). Skånsk strid om nyanlända. *Dagens Samhälle*, 11 april 2009. https://www.dagenssamhalle.se/styrning-och-beslut/kommunpolitik/skansk-strid-om-nyanlanda/.

Delegationen mot segregation (Delmos) (2022). *Platsens betydelse. Årsrapport 2022 om den socioekonomiska boendesegregationens utveckling i Sverige.*

Dir. 2021:71. Kommittédirektivet *Ett ordnat initialt mottagande av asylsökande.*

Dir. 2022:42. Kommittédirektivet *Förbättrad arbetsmarknadsetablering för utrikes födda kvinnor.*

Dir. 2023:65. *Förbättrat informationsutbyte och en mer ändamålsenlig lagreglering för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten*.

Dir. 2023:137. Kommittédirektivet *Anpassning av det svenska regelverket för beviljande av asyl och asylförfarandet till miniminivån enligt EU-rätten.*

Dir. 2023:149. Kommittédirektivet *En ny modell för kvalificering till socialförsäkring och ekonomiskt bistånd för nyanlända och icke-medborgare.*

Dir. 2023:169. Kommittédirektivet *En förbättrad samhällsorientering för nyanlända*.

Dir. 2024:14. Kommittédirektivet *Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel.*

Dom C-311/18. *Schrems II*, EU:C:2020:559.

Ds 2015:33. Departementspromemorian *Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända.*

Ds 2016:35. Departementspromemorian *Ett nytt regelverk för nyanlända invandrares etablering i arbets- och samhällslivet*.

Edin, PA., Fredriksson, P. & Åslund, O. (2004). *Settlement policies and the economic success of immigrants.* J Popul Econ 17, 133–155.

Engdahl, M., Forslund, A., Vikman, U. (2022). *(Kommunala) insatser för att underlätta arbetsmarknadsinträdet för flyktingar och deras anhöriga*. Vetenskapsrådet. Dnr 2021-06250.

Engdahl, M., Rosenqvist, O. & Åslund, O. (2022). *Förlorad tid eller förberedelser för integration? Om betydelsen av handläggningstiden för asylärenden*. IFAU rapport 2022:1.

Esaiasson, P. & Sohlberg, J. (2018). *Asylsökandes möte med Sverige. Lärdomar från en panelundersökning.* Delegationen för Migrationsstudier, Ju 2013:17. Rapport 2018:18.

Fazia Ali mot Storbritannien. *Application no. 40378/10*, Europadomstolen, avgörandedatum 2015-10-20.

Forslund, A., Liljeblerg, L. & Åslund, O. (2017). *Flykting- och anhöriginvandrades etablering på den svenska arbetsmarknaden.* IFAU Rapport 2017:14.

Franke Björkman, K. & Spehar, A. (2018). *Ny i staden – Hur upplever nyanlända flyktingar mottagande och integration i Göteborgs Stad, 2015–2017*. Centrum för Global Migration, Göteborgs universitet.

Fredriksson, J. & Gregorowicz-Kipszak, J. (2021). *Nyanländas flyttmönster. Orsaker och drivkrafter till geografisk rörlighet efter etableringstiden i Västra Götalands län*. Doi: 10.13140/RG.2.2.20601.80487/1.

Grange, K. & Björling, N. (2020). *Migrationens ojämna geografi: Bosättningslagen ur ett rättviseperspektiv*. Mistra Urban Futures Report 2020:2.

Hainmueller, J., Hangartner, D. & Lawrence, D. (2016). *When lives are put on hold: Lengthy asylum processes decrease employment among refugees.* Doi: 10.1126/sciadv.1600432.

Helgesson, P., Jönsson, E., Ornstein, P., Rödin, M. & Westin, U. (2022). *Matchningsinsatser för personer som nyligen fått uppehållstillstånd. Slutrapport från socialfondsprojektet Jämställd etablering*. Arbetsförmedlingen analys 2022:10.

Herbert, M (2023). *Vindlande vägar i bostadsojämlikhetens Sverige: berättelser om marknadspraktiker, flyktingplaceringspolitik och bostadsprekaritet*. Malmö universitet, Fakulteten för kultur och samhälle (KS), Institutionen för Urbana Studier (US). Doi: 10.24834/isbn.9789178773947.

HFD 2017 ref. 32. *Målnummer 3113-16*, Högsta förvaltningsdomstolen, avgörandedatum 2017-06-05.

HFD 2021 ref. 46. *Målnummer 3444-20*, Högsta förvaltningsdomstolen, avgörandedatum 2021-06-29.

Holmqvist E., Jutvik K. & Lidén G. (2022). Resilience in Local Housing Policy? Liberal or Restrictive Policy Stances Among Swedish Municipalities Following the Great Migration in the Summer of 2015. Front. Polit. Sci. 4:885892. Doi: 10.3389/fpos.2022.885892.

Hyresgästföreningen (2023). *Unga vuxnas boende 2023*.

Hyresgästföreningen (2025). Julia Synnerlius. *Ett eget rum – Bostadsfrågan ur ett jämställdhetsperspektiv.*

Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) (2024). *Arbetsförmedlingens återkallanden av anvisningar till program – Återkallanden av orsaken missköter sig eller stör verksamheten i tre ramprogram*. Rapport 2024:1. Dnr IAF 2022/371.

Jacobsson, E. (2017). Nyanlända skickas iväg utan ordnad bostad. *Hem & Hyra.* 31 oktober 2017. https://www.hemhyra.se/nyheter/nyanlanda_skickas_ivag_utan_ordnad_bostad/.

Ju2016/00778/SIM. *En ny anvisningsmodell för asylsökande ensamkommande barn och unga*.

Ju2023/02838. *Uppdrag till Migrationsverket om vidarebosättning för budgetåret 2024.*

Ju 2024:E. Uppdrag om anpassning av svensk rätt till EU:s migrations- och asylpakt.

Kammarrätten i Stockholm (2018). *Målnummer 4155-18*, avgörandedatum 2019-02-22.

Kefala, L. (2024). *Inget riktigt hem: Kvinnors erfarenheter av den tillfälliga bostadsmarknaden i Stockholm.* Stockholm: Institutionen för etnologi, religionshistoria och genusvetenskap, Stockholms universitet.

Kommunförbundet Skåne (2018). *Tillgång eller belastning? En rapport om etablering och integration i Skånes kommuner*.

Landell, E. (2021). *Försörjning med fördröjning – en ESO-rapport om utrikes födda kvinnors etablering på arbetsmarknaden.* ESO-rapport 2021:7.

Lidén, G. & Nyhlén, J. (2023). *Lokal Migrationspolitik: Om strukturer, aktörer och processer i svenska kommuner*. Delmi Rapport 2023:3.

Lidén, G., Holmqvist, E., Jacobsson, J., Jutvik, K. & Nyhlén, J. (2024). *Grindvakt för de oönskade?: En kunskapsöversikt kring länken mellan kommunal bostadspolitik och bosättningen av socialt utsatta grupper*. RCR Working Paper Series 2024:2.

Liljeberg, L. & Sibbmark, C. (2011). *Uppföljning av etableringssamtal.* IFAU Rapport 2011:28.

Lombardi, S. & Vikström, J. (2019). *Arbetsförmedlingens kontrollarbete, sanktioner och de arbetslösas sökbeteende*. IFAU Rapport 2019:23.

Lunds tingsrätt (2024). *Målnummer FT 1671-24*, avgörandedatum 2024-12-23.

Länsstyrelsen Skåne (2021). *Mottagandet av nyanlända barn i familj: generella faktorer, risk- och skyddsfaktorer. En kunskapsöversikt och kartläggning.*

Länsstyrelsen Stockholm (2020). *Bostad sist? Om bosättningslagen och nyanländas boendesituation i Stockholms län*. Rapport 2020:4.

Länsstyrelsen Stockholm (2024a). *Analys av nyanländas flyttmönster*. Utredningens dnr KommA2024/00502/A 2024:02-14.

Länsstyrelsen Stockholm (2024b). *Enkät till kommuner avseende kommuntal 2023*. Utredningens dnr Komm2024/00502/A 2024:02-15.

Länsstyrelsen Uppsala län (2024). *Årsredovisning 2023. Länsstyrelsen i Uppsala län*. Dnr 7077-2023.

Länsstyrelsen Västernorrland (2024a). *Beredskap och kapacitet – Mottagandet av ensamkommande barn och nyanlända Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 3.B.18 enligt regleringsbrevet 2023.* Dnr 851-173-2024.

Länsstyrelsen Västernorrland (2024b). *Lägesbilder – Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 3.B.17 enligt regleringsbrevet 2023.* Dnr 851-174-2024.

Länsstyrelsen Västernorrland (2024c). *Utvecklingsmedel 37 § och 37 a § Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag 3. B 20 och 21 enligt regleringsbrevet 2023.* Dnr 851-171-2024.

Mangrio, E., Carlsson, E. & Zdravkovic, S. (2019). *Nyanlända flyktingars upplevelse av hälsa under etableringen i Sverige,* Delrapport från MILSA 2.0. Malmö universitet, Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Institutionen för vårdvetenskap, Fakulteten för hälsa och samhälle.

Migrationsverket (2021a). *Hemställan om ändring i förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning*. Dnr 1.1.2-2021-12033.

Migrationsverket (2021b). *Rättsligt ställningstagande. Hantering av ansökningar om uppehållstillstånd på flera grunder och ansökningar om uppehållstillstånd som görs av en utlänning som redan har uppehållstillstånd.* RS/083/2021.

Migrationsverket (2023). *Redovisning av A2023/00438 – Uppdrag till Migrationsverket att se över beräkningen som ligger till grund för fördelningen av nyanlända som ska omfattas av anvisningar till kommuner.* Dnr 1.1.2-2023-9596.

Migrationsverket (2024a). *Anvisade enligt kommuntal (2017–2023)*. Utredningens dnr Komm2024/00502/A 2024:02-17.

Migrationsverket (2024b). *Anvisningar och mottagande enligt 2023 års kommuntal*. Excelfil, hämtad 2024-12-05. https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Anvisning-till-kommuner-och-bosattning.html.

Migrationsverket (2024c). *Bosättning i en kommun*. https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-nyanlanda-med-uppehallstillstand/Bosattning-i-en-kommun.html.

Migrationsverket (2024d). *Ledtider avräknade 2021–2023*. Utredningens dnr Komm2024/00502/A2024:02-16.

Migrationsverket (2024e). *Verksamhets- och utgiftsprognos – Oktober 2024*. Dnr 1.1.3-2024-494.

Migrationsverket (2024f). *Vidarebosättning 2023 – Migrationsverkets arbete med den svenska flyktingkvoten*. Verksamhetsrapport. Dnr 1.3.4-2024-3761.

Migrationsverket (2024g). *Årsplanering*. https://www.migrationsverket.se/Andra-aktorer/Kommuner/Om-nyanlanda-med-uppehallstillstand/Arsplanering.html.

Migrationsverket (2024h). *Årsredovisning 2023*. Dnr 1.3.2-2024-2238.

Migrationsverket (2025a). *Måluppfyllelse anvisningar av ensamkommande barn, 2024.* Excelfil, hämtad 2025-01-26. https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Anvisning-till-kommuner-och-bosattning.html.

Migrationsverket (2025b). *Måluppfyllelse anvisningar av sökande enligt Massflyktsdirektivet.* Excelfil, hämtad 2025-03-02. https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Anvisning-till-kommuner-och-bosattning.html.

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (2015). *Funktionella analysregioner – revidering 2015*. PM 2015:22. Dnr: 2014/078.

NJA 1984, s. 648. *Målnummer T488-83,* Högsta domstolen, avgörandedatum 1984-09-12.

OECD (2016). *Making integration work: Refugees and others in need of protection*. OECD Publishing, Paris.

Olsson, J. (2018). *Situationen för nyanlända barn i familj*. Göteborgsregionen.

Oxford research (2020). Gustafsson A., Fabriciuc, L. & Avdeitchikova, S. *Kvinnor som inte deltar i integrationsprogram.* Nordiska ministerrådet.

Polismyndigheten (2023). *Lägesbild över utsatta områden 2023.*

Prop. 1968:91. Propositionen *med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m.*

Prop. 1979/80:2. Propositionen *med förslag till sekretesslag m.m.*

Prop. 1983/84:124. Propositionen *om mottagandet av flyktingar och asylsökande m.m.*

Prop. 1989/90:105. Propositionen *om samordnat flyktingmottagande och nytt system för ersättning till kommunerna, m.m.*

Prop. 1993/94:94. Propositionen *Mottagande av asylsökande m.m.*

Prop. 1997/98:16. Propositionen *Sverige, framtiden och mångfalden – från invandrarpolitik till integrationspolitik.*

Prop. 2001/02:144. Propositionen *Lag om behandling av personuppgifter i den arbetsmarknadspolitiska verksamheten*.

Prop. 2007/08:160. Propositionen *Utökat elektroniskt informationsutbyte*.

Prop. 2009/10:60. Propositionen *Nyanlända invandrares arbetsmarknadsetablering – egenansvar med professionellt stöd*.

Prop. 2009/10:80. Propositionen *En reformerad grundlag.*

Prop. 2009/10:85. Propositionen *Integritet och effektivitet i polisens brottsbekämpande verksamhet*.

Prop. 2009/10:232. Propositionen *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

Prop. 2012/13:162. Propositionen *Kommunalt mottagande av ensamkommande barn*.

Prop. 2013/14:191. Propositionen *Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande*.

Prop. 2015/16:1. Propositionen *Budgetpropositionen för 2016.*

Prop. 2015/16:54. Propositionen *Ett gemensamt ansvar för mottagande av nyanlända*.

Prop. 2015/16:65. Propositionen *Utlänningsdatalag.*

Prop. 2015/16:136. Propositionen *Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd.*

Prop. 2016/17:1. Propositionen *Budgetpropositionen för 2017*.

Prop. 2016/17:175. Propositionen *Ett nytt regelverk för nyanlända invandrares etablering i arbets- och samhällslivet*.

Prop. 2017/18:105. Propositionen *Ny dataskyddslag.*

Prop. 2021/22:216. Propositionen *Förbättrade förutsättningar för den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.*

Prop. 2021/22:250. Propositionen *Åtgärder för en jämnare fördelning av boende för vissa skyddsbehövande*.

Prop. 2022/23:1. Propositionen *Budgetpropositionen för 2023*.

Prop. 2023/24:1. Propositionen *Budgetpropositionen för 2024*.

Prop. 2023/24:18. Propositionen *Vissa skärpta villkor för anhöriginvandring och begränsade möjligheter till uppehållstillstånd av humanitära skäl*.

Prop. 2023/24:99. Propositionen *Vårändringsbudget för 2024.*

Prop. 2024/25:1. Propositionen *Budgetpropositionen för 2025*.

Prop. 2024/25:49. Propositionen *En ny ordning för asylsökandes boende*.

Ramboll (2020). *Kunskapsöversikt om boendesegregation*.

Riksrevisionen (2012). *Början på något nytt – etableringsförberedande insatser för asylsökande*. RiR 2012:23.

Riksrevisionen (2014). *Nyanländ i Sverige – effektiva insatser för ett snabbt mottagande?* RiR 2014:15.

Riksrevisionen (2015). *Nyanländas etablering – är statens insatser effektiva?* RiR 2015:17.

Riksrevisionen (2017). *Kommunersättningar för migration och integration – ett ogenomtänkt system.* RiR 2017:10.

Riksrevisionen (2020). Rätt insats på rätt plats – polisens arbete i utsatta områden. RiR 2020:20.

Riksrevisionen (2021). *Bosättningslagen – har reformen levt upp till intentionerna?* RiR 2021:29.

Rooth, D.-O. & Åslund, O. (2007). *Do when and where matter? Initial labor market conditions and immigrant earnings*. Economic Journal, 117(518), s. 422–448. IFAU Working paper 2003:7.

Rosengren, O. & Rådén, L. (2019). Skadligt med gräddfil till bostad för nyanlända. *Dagens samhälle.* 14 augusti 2019. https://www.dagenssamhalle.se/opinion/debatt/skadligt-med-graddfil-till-bostad-for-nyanlanda/

Ruist, J. (2018). *Tid för integration – en ESO-rapport om flyktingars bakgrund och arbetsmarknadsetablering*. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2018:3.

Runquist, W. & Sahlin, I. (2023). *Fyraårsgränsen: Om bosättning av anvisade nyanlända i Malmö*. Research Reports in Social Work; Vol. 2023, Nr 1. Socialhögskolan, Lunds universitet.

SCB (2018). *De första 15 åren – flyktingars försörjning i Sverige*. Integration: Rapport 12.

SCB (2020). *Integration – Så flyttar nyanlända flyktingar under de första åren i Sverige. Flyttmönster bland kommunmottagna 2016–2019.* Integration: Rapport 14.

SCB (2022a). *Boendeutgiftsprocent per hushåll, konsumtionsutrymme per hushåll och antal hushåll efter upplåtelseform och hushållstyp år 2021*.

SCB (2022b). *Integration – Förvärvsinkomst och arbetsrelaterade Ersättningar 2001–2020*. Integration: Rapport 17.

SCB (2024a). *Den framtida befolkningen i Sveriges län och kommuner 2024–2040*. Demografiska rapporter 2024:3.

SCB (2024b). *Disponibel inkomst per konsumtionsenhet efter grund för bosättning, vistelsetid, födelseregion och ålder. År 2011 – 2022*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__LE__LE0105__LE0105E/LE0105Ekonomi01N/.

SCB (2024c). *Folkmängden efter region, civilstånd, ålder och kön. År 1968 – 2024*. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101A/BefolkningNy/table/tableViewLayout1/.

SCB (2024d). *Fördjupad analys om utanförskap – Slutrapport regeringsuppdrag 2024:2*.

SKL (2017). *SKL:s agenda för integration – Om asylmottagande och nyanländas etablering*.

Skr. 2021/22:191. Regeringens skrivelse *Riksrevisionens rapport om bosättningslagen.*

Socialstyrelsen (2020). *Försörjningshinder och ändamål med ekonomiskt bistånd 2019*. Art.nr: 2020-10-6965.

Socialstyrelsen (2021). *Ekonomiskt bistånd – Handbok för socialtjänsten.*

SOU 1966:14. Betänkandet *Ny hyreslagstiftning.*

SOU 1999:109. Betänkandet *Behandling av personuppgifter inom socialtjänsten*.

SOU 2017:39. Betänkandet *Ny dataskyddslag. Kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning.*

SOU 2018:22. Betänkandet *Ett ordnat mottagande – gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande*.

SOU 2018:24. Betänkandet *Tid för utveckling*.

SOU 2022:4. Betänkandet *Minska gapet – Åtgärder för jämställda livsinkomster*.

SOU 2022:64. Delbetänkandet *En ny ordning för asylsökandes boende*.

SOU 2023:24. Delbetänkandet *Etablering för fler Jämställda möjligheter till integration.*

SOU 2024:12. Betänkandet *Mål och mening med integration*.

SOU 2024:41. Slutbetänkandet *Styrkraft för lyckad integration*.

SOU 2024:68. Slutbetänkandet *Mottagandelagen. En ny lag för ordnat asylmottagande och effektivt återvändande.*

Staffanstorps kommun (2022). *Kommunstyrelsens mötesprotokoll*, sammanträdesdatum 2022-03-23.

Statskontoret (2011). *Myndigheternas genomförande av etableringsreformen.* Rapport 2011:24.

Statskontoret (2012). *Etableringen av nyanlända – En uppföljning av myndigheternas genomförande av etableringsreformen.* Rapport 2012:22.

Statskontoret (2020). *Aktiv medverkan till bosättning i annan kommun. En kartläggning*. Rapport 2020:19.

Statskontoret (2021). *Kommunernas mottagande av nyanlända – En kartläggning av ansvar, organisation och uppföljning.* Rapport 2021:6.

Svea hovrätt (2018). *Målnummer ÖH 3127-18*, avgörandedatum 2018-09-06.

Svea hovrätt (2022). *Målnummer H 3124-22*, avgörandedatum 2022-09-22.

Svea hovrätt (2023). *Målnummer H 3105-23*, avgörandedatum 2023-06-16.

Sveriges Allmännytta (2018). *Bosättningslagen i praktiken – En studie av kommunernas ansvar och allmännyttans roll*.

Sveriges Allmännytta (2024a). *Hur länge får man vänta på en lägenhet i allmännyttan?* Delrapport Köläget, Allmännyttan & bostadsbyggandet.

Sveriges Allmännytta (2024b). *Allmännyttan och bostadsbyggandet. Går byggandet i takt med efterfrågan?* Marknadsrapport 2023.

van den Berg, G. J. & Vikström, J. (2009). *Hur påverkas de arbetslösa av sanktioner i arbetslöshetsförsäkringen*. Ekonomisk Debatt 2010, årg. 38, nr.1, s. 47–59. IFAU Rapport 2009:16.

Wennström, J. & Öner, Ö. (2015). *Den geografiska spridningen av kommunplacerade flyktingar i Sverige.* Ekonomisk Debatt, årg 43, nr 4, s 52–68.

Wickström Östervall, L. (2019). *Lägre andel nyanlända kvinnor kommer till etableringen – Konsekvenser av tillfälliga uppehållstillstånd.* Arbetsförmedlingen analys 2019:9. Dnr. Af-2018/0011 5157.

Zenou, Y., Åslund, O. & Östh, J. (2006). *Hur viktig är närheten till jobb för chanserna på arbetsmarknaden?* Ekonomisk Debatt 2006, årg. 34, nr. 6, s. 31–42. IFAU Rapport 2006:1.

Östhammars kommun (2023). *Kommunstyrelsens mötesprotokoll*, sammanträdesdatum 2023-11-28.

Kommittédirektiv 2024:22

Ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända

Beslut vid regeringssammanträde den 15 februari 2024

Sammanfattning

En särskild utredare ska föreslå ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända som ersätter det nuvarande systemet. Syftet är att öka kommunernas inflytande över mottagandet av nyanlända och skapa goda förutsättningar för ett likvärdigt, enhetligt och flexibelt mottagande i kommunerna. På så sätt kan integrationen av nyanlända fungera bättre.

Utredaren ska bl.a.

- föreslå ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända som ger kommunerna ett större inflytande över mottagandet,
- analysera och föreslå vilka faktorer som ska beaktas vid fördelningen av nyanlända mellan kommuner för att systemet ska främja integration,
- föreslå en reglering av etableringsboende som innebär att kommunerna är skyldiga att ordna en tidsbegränsad boendelösning i max tre år för nyanlända som anvisats till kommunen och att kommunerna villkorar etableringsboendet med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet i syfte att korta tiden i boendelösningen,
- analysera om det finns behov av att anpassa ersättningarna till kommunerna för mottagandet av nyanlända, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2025.

Uppdraget att föreslå ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända för att öka kommunernas inflytande och skapa goda förutsättningar för mottagandet av nyanlända

Staten har under lång tid tagit ett särskilt ansvar för mottagandet av flyktingar, andra skyddsbehövande och deras anhöriga (härefter nyanlända) och har bland annat det övergripande ekonomiska ansvaret för mottagandet. Det har ansetts vara nödvändigt med säråtgärder under den första tiden i landet för att tillgodose de särskilda behov som målgruppen har, bland annat erbjuds vissa nyanlända bosättning i en kommun. Under 2022 fick cirka 60 procent av de nyanlända hjälp med bosättning genom anvisning från Migrationsverket och omfattades därmed av ett ordnat mottagande i en kommun. Övriga ordnade boende på egen hand.

Det ordnade mottagandet för bosättning regleras i lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning (bosättningslagen) och tillhörande förordningar. Regelverket trädde i kraft 2016 och innebär att alla kommuner är skyldiga att efter anvisning ta emot ett fastställt antal nyanlända för bosättning. Det är endast nyanlända som bor på anläggningsboende eller som har blivit vidarebosatta i Sverige (kvotflyktingar) som kan omfattas av en anvisning. Antalet nyanlända som ska omfattas av anvisning och fördelningen på länsnivå (länstal) fastställs varje år av regeringen i förordningen (2016:40) om fördelning av anvisningar till kommuner. Av bosättningslagen framgår att fördelningen ska ske med hänsyn till kommunens arbetsmarknadsförutsättningar, befolkningsstorlek, sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn samt omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen. Kommunerna är skyldiga att ta emot nyanlända som omfattas av anvisning för bosättning i kommunen. Nyanlända är efter inflyttning själva betalningsansvariga för sina hyreskostnader.

Före bosättningslagen byggde det ordnade mottagandet på frivilliga överenskommelser mellan kommuner och staten. Dessa överenskommelser motsvarade inte behovet när mottagandet av nyanlända ökade kraftigt. Det ledde till långa väntetider för nyanlända på anläggningsboende och till att deras etablering i arbets- och samhällslivet försenades. Många avbröt sin anvisning och ordnade boende på egen hand, vilket bidrog till en ojämn fördelning av nyanlända mellan kommuner. Bosättningslagen syftar till att säkerställa att alla kommuner

delar på ansvaret för att ta emot nyanlända och till att skapa en jämnare fördelning av det totala mottagandet. Lagen syftar också till att nyanlända som beviljats uppehållstillstånd snabbt ska tas emot i en kommun och kunna påbörja sin etablering. Enligt Riksrevisionens skrivelse Bosättningslagen – har reformen levt upp till intentionerna? (RIR 2021:29) har intentionerna med lagstiftningen uppnåtts.

Sedan bosättningslagen trädde i kraft har förutsättningarna för mottagande av nyanlända förändrats. Antalet nyanlända har minskat kraftigt de senaste åren, men många kommuner står inför stora utmaningar med utanförskap efter ett tidigare högt mottagande. Regeringen genomför ett paradigmskifte för en ansvarsfull och restriktiv migrationspolitik, vilket bland annat inkluderar reformer för att det ska bli ordning och reda i mottagandet av asylsökande. På samma sätt är det viktigt att nyanlända tas emot på ett ordnat sätt i kommunerna och att mer utanförskap i fler kommuner inte uppkommer. Kommunerna gör olika tolkningar av det nuvarande regelverket när det gäller skyldigheten att ta emot nyanlända för bosättning, vilket bidrar till att mottagandet inte är likvärdigt i hela landet. Regeringen bedömer därför att systemet för bosättning för nyanlända behöver ses över. Det nuvarande regelverket ska ersättas av ett nytt regelverk som utgår från ett större kommunalt inflytande. För att skapa förutsättningar för ett mer likvärdigt och enhetligt mottagande i hela landet ska en nationell modell med etableringsboende införas. Etableringsboendet ska innebära att kommunerna är skyldiga att ordna en tidsbegränsad boendelösning i max tre år för nyanlända som anvisats till kommunen och att kommunerna villkorar etableringsboendet med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet. Systemet ska vara långsiktigt hållbart och säkerställa goda förutsättningar för mottagande i kommunerna samt ställa tydliga krav på nyanlända. På så sätt kan integrationen av nyanlända fungera bättre.

Hur kan kommunerna få ett större inflytande över mottagandet av nyanlända för bosättning?

Bosättningslagen innebär en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. En sådan inskränkning bör inte gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett den. Bosättningslagen infördes för att lösa de samhällsproblem som uppstod när behovet av bosättning snabbt ökade. Sedan dess har antalet nyanlända

minskat kraftigt. Behoven av bosättning och kommunernas förutsättningar för att ta emot nyanlända har därmed förändrats sedan bosättningslagen infördes. Det nuvarande systemet ger kommunerna små möjligheter att påverka omfattningen på mottagandet efter anvisning, oavsett om det innebär att kommunerna vill ta emot fler eller färre nyanlända än de tilldelas. Systemets brist på flexibilitet i förhållande till kommunernas önskemål blir särskilt tydligt när mottagandet är lågt. Flera kommuner önskar ett högre mottagande än i dag. Samtidigt har andra kommuner svårt att klara det mottagande av nyanlända som de tilldelas, till exempel på grund av brist på lämpliga boenden eller utmaningar till följd av ett tidigare högt mottagande. På sikt riskerar det att skada legitimiteten för systemet.

I det tidigare frivilliga systemet kunde kommunerna, med beaktande av t.ex. tillgång till bostäder och arbetsmarknaden i kommunen, själva avgöra hur många nyanlända som skulle tas emot efter anvisning. I och med införandet av bosättningslagen har kommunerna inte längre möjlighet att påverka omfattningen av mottagandet efter anvisning. Enligt regeringen ger inte bosättningslagen kommunerna tillräcklig möjlighet till inflytande i en fråga som i stor utsträckning påverkas av lokala förutsättningar. En viktig utgångspunkt för ett nytt system är därför att kommunerna ska ha ett större inflytande än i dag, något som också kan få en högre folklig acceptans.

Ett nytt system behöver vara flexibelt i förhållande till förändringar i mottagandet för att det ska vara långsiktigt hållbart. Det måste därför vara möjligt att säkerställa att kommunernas mottagande av nyanlända motsvarar behovet av bosättning. På så vis skapas också förutsättningar för att nyanlända snabbt och ordnat ska kunna tas emot i en kommun och påbörja sin etablering i arbets- och samhällslivet för att komma i arbete och bli självförsörjande. Det nuvarande systemet för bosättning för nyanlända säkerställer att mottagandet motsvarar behovet genom en hög grad av statlig styrning, på bekostnad av kommunernas möjlighet till inflytande. I det tidigare systemet, som helt byggde på frivilliga överenskommelser, kunde det inte säkerställas att mottagandet motsvarade behovet, vilket var en bidragande orsak till att bosättningslagen infördes.

Alla skyddsbehövande anvisas inte genom bosättningsregelverket. Ensamkommande barn och personer som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd med stöd av bestämmelserna i 21 kap. 2 och

3 §§ utlänningslagen (2005:716) och som inte är folkbokförda här i landet anvisas en kommun enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA). Inom samtliga system är det dock samma aktörer som berörs. Vid framtagandet av ett nytt bosättningsregelverk är det viktigt att dra lärdom av hur såväl tidigare som nuvarande anvisningssystem fungerar.

Utredaren ska därför

- analysera relevanta erfarenheter och föreslå ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända,
- analysera och föreslå hur regelverket kan utformas så att det ger kommunerna ett större inflytande över mottagandet,
- analysera och föreslå hur regelverket kan utformas så att det är flexibelt i förhållande till förändringar i mottagandet, säkerställer behovet av bosättning, skapar förutsättningar för ett snabbt och ordnat mottagande i kommunerna samt är långsiktigt hållbart,
- ta ställning till om förslagen innebär behov av förändrade uppdrag för berörda myndigheter och vid behov lämna sådana förslag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Vilka ska omfattas av ett ordnat mottagande?

Ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända ska reglera såväl anvisning som etableringsboende. Det behöver därför analyseras hur personkretsen för det nya systemet ska avgränsas och utformas. En utgångspunkt är att personkretsen även fortsättningsvis huvudsakligen ska vara skyddsbehövande samt att nyanlända som vistas i Migrationsverkets anläggningsboende och kvotflyktingar ska omfattas av anvisningar och etableringsboende.

Bosättningslagen omfattar nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd som flyktingar, andra skyddsbehövande samt anhöriga till dessa som ansökt om uppehållstillstånd inom sex år. En förutsättning är att uppehållstillståndet kan ligga till grund för folkbokföring. Bestämmelserna i bosättningslagen är utformade på motsvarande sätt som i andra regelverk för nyanlända, bl.a. lagen (2017:584) om ansvar för etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare, lagen (2013:156) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare och förord-

ningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar. I dessa författningar finns olika kompletterande bestämmelser som utvidgar personkretsen. I bosättningsregelverket finns i stället kompletterande bestämmelser som snävar in personkretsen. Enligt bosättningslagen ska anvisningar till kommuner i första hand omfatta nyanlända som är registrerade och vistas vid Migrationsverkets anläggningsboenden och kvotflyktingar, och av förordningen (2016:39) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning framgår att det endast är dessa nyanlända som ska omfattas av anvisningar. Syftet med prioriteringen är att säkerställa att processen för bosättning och mottagande av nyanlända ska fungera ändamålsenligt.

Regeringen har vidtagit åtgärder för att alla asylsökande ska bo i anläggningsboende under asyltiden och en utredning har fått i uppdrag att föreslå en ordning där asylsökande bor i Migrationsverkets boenden under hela asyltiden (dir. 2021:71). Regeringen har även skärpt villkoren för anhöriginvandring och bl.a. begränsat möjligheterna till undantag från försörjningskravet vid anhöriginvandring när anknytningspersonen är alternativt skyddsbehövande (prop. 2023/24:18, bet. 2023/24:SfU5, rskr. 2023/24:18). Det finns därför ett behov av att analysera i vilken utsträckning avgränsningarna av personkretsen enligt det nuvarande bosättningsregelverket är ändamålsenliga.

Personer med uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt 21 kap. utlänningslagen omfattas av bosättningslagen om uppehållstillståndet kan ligga till grund för folkbokföring. Dessa tillstånd avser personer som omfattas av rådets direktiv 2001/55/EG av den 20 juli 2001 om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta, det s.k. massflyktsdirektivet. Folkbokföring kan bli aktuellt endast om den enskilde kan antas vistas i Sverige med uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller efter tillfälligt skydd under längre tid än tre år. Innan dess kan de i stället anvisas till en kommun enligt LMA. Kriterierna för fördelningen av sådana anvisningar är desamma som kriterierna för fördelning enligt bosättningsregelverket. I propositionen Åtgärder för en jämnare fördelning av boende för vissa skyddsbehövande (prop. 2021/22:250), där regeringen föreslog anvisning enligt LMA, bedömdes att det kan finnas skäl att i ett annat sammanhang överväga om ändringen i LMA medför ett behov av att göra anpassningar i bestämmelserna om anvisning enligt bosättnings-

lagen. En sådan fråga gäller hur övergången mellan regelverken kan ske sömlöst och om det är ändamålsenligt att personer som har blivit anvisade enligt LMA även ska kunna omfattas av anvisning enligt bosättningsregelverket i samband med att de blir folkbokförda. I det fall utredningen kommer fram till att personerna inte ska omfattas av anvisning enligt det nya bosättningsregelverket behöver det analyseras om kommunerna ändå ska vara skyldiga att ordna etableringsboende i samband med att personerna upphör att omfattas av LMA, i syfte att mottagandet i kommunen ska kunna ske på ett ordnat sätt. Detta gäller trots att utgångspunkten i övrigt är att etableringsboende ska innebära att kommunerna är skyldiga att ordna en tidsbegränsad boendelösning för nyanlända som anvisats till kommunen.

Utredaren ska därför

- analysera om avgränsningarna av personkretsen enligt det nuvarande bosättningsregelverket är ändamålsenliga och vid behov lämna förslag på förändringar,
- analysera om det finns behov av att prioritera vissa grupper för anvisning eller etableringsboende, t.ex. nyanlända som vistas i Migrationsverkets anläggningsboenden, kvotflyktingar eller personer med tillfälligt skydd som har blivit anvisade en kommun att ordna boende enligt LMA, och vid behov lämna sådana förslag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Vilka kriterier ska beaktas vid fördelning av nyanlända för bosättning?

För att mottagandet i kommunerna ska ske på ett ordnat sätt och skapa förutsättningar för ett bra mottagande behöver det ske en fördelning av det totala antalet nyanlända mellan kommuner. Både det tidigare systemet och det nuvarande systemet har haft modeller för fördelning av nyanlända. Även vid anvisning av ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet sker en fördelning mellan kommuner. Modellerna beaktar delvis olika faktorer och kommunernas möjligheter till inflytande varierar. Fördelningen behöver ske utifrån integrationskapaciteten i kommunen och därför finns det behov av att analysera vilka faktorer som

ska påverka fördelningen i ett nytt system för bosättning där kommunerna ska ha ett större inflytande över fördelningen än i dag.

En viktig prioritering för regeringen är att fler ska komma i arbete och bli självförsörjande, så att utanförskapet kan brytas. En utgångspunkt för utformningen av en ny modell för fördelning bör därför vara att den ska bidra till goda förutsättningar för integration. Både bosättningslagen och tidigare frivilliga modell har haft arbetsmarknadsetablering som en viktig utgångspunkt vid fördelningen. Regeringen bedömer att det även fortsättningsvis bör vara en faktor som ska beaktas vid fördelningen mellan kommunerna.

Kommuner med god arbetsmarknad har ofta en ansträngd bostadssituation. Av förarbetena till bosättningslagen (prop. 2015/16:54) framgår att bostadssituationen inte är ett kriterium som ska beaktas vid fördelningen och att lagen kommer att kräva att kommunerna beaktar mottagandet av nyanlända när de planerar för bostadsförsörjningen. Det har lett till att många nyanlända har tagits emot i kommuner med en god arbetsmarknad, men med en ansträngd bostadssituation, och att nyanlända flyttat till andra kommuner för att få tillgång till ett långsiktigt boende. Det riskerar att på sikt få negativa konsekvenser för integrationen. Det finns därför behov av att se över hur kommunernas bostadssituation kan beaktas vid fördelningen i högre utsträckning än i dag.

För att systemet ska vara ändamålsenligt behöver det även analyseras vilka andra faktorer som bör påverka fördelningen. Det kan till exempel vara kommunernas befolkningsstorlek, sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn samt omfattningen av asylsökande och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet som vistas i kommunen.

Utredaren ska därför

- analysera och föreslå vilka faktorer, utöver kommunernas arbetsmarknadsförutsättningar och bostadssituation, som ska beaktas vid fördelningen för att systemet ska främja integration, t.ex. kommunernas befolkningsstorlek, sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn samt omfattningen av asylsökande och personer med tillfälligt skydd som vistas i kommunen, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Hur ska mottagandebehovet och fördelningen mellan kommuner av nyanlända för bosättning fastställas?

Migrationsverket beräknar hur många nyanlända som har behov av bosättning i en kommun under det kommande kalenderåret (mottagandebehov) och lämnar förslag på länstal. Mottagandebehovet beräknas utifrån Migrationsverkets prognos över hur många asylsökande som bor i anläggningsboende som förväntas få uppehållstillstånd under det kommande året samt antalet kvotflyktingar som ska överföras till Sverige. Fördelningen på länsnivå tas fram med hjälp av en statistisk modell som är baserad på en viktning av de kriterier som anges i lagen. Modellen har utvecklats av Migrationsverket tillsammans med länsstyrelserna, Arbetsförmedlingen och Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). Av förarbetena (prop. 2015/16:54) framgår att kriterierna för fördelning syftar till att spegla kommunernas förutsättningar att ta emot nyanlända och ska utgå från statistiska data, och att hur viktningen mellan olika kriterier ska ske är en tillämpningsfråga. Fördelningsmodellen har utvecklats över tid, men det har visat sig svårt att i en statistisk modell fånga upp alla aspekter som påverkar kommunernas förutsättningar. Det finns kommuner som bedömer att de har goda etableringsförutsättningar, men där det inte får genomslag i fördelningsmodellen. Andra kommuner tilldelas ett större antal nyanlända än de upplever sig ha förutsättningar att ta emot då man har stora utmaningar med utanförskap till följd av ett tidigare högt mottagande. Det nuvarande regelverket ger inte heller utrymme för att beakta eventuella önskemål från kommunerna. Kommunernas ska i ett nytt system för bosättning ha ett större inflytande över fördelningen än i dag.

Utifrån Migrationsverkets förslag fastställer regeringen årligen i förordning antalet nyanlända som ska omfattas av anvisning och länstal. Sedan bosättningslagen trädde i kraft har regeringen fastställt länstal som överensstämt med Migrationsverkets förslag.

När länstalen har fastställts beslutar länsstyrelserna om fördelningen mellan kommuner i respektive län (kommuntal). Utöver kriterierna i bosättningslagen får länsstyrelserna även beakta kommunernas förutsättningar att tillhandahålla bostäder. Beslutet föregås av dialoger med kommunerna, där en omfördelning kan ske mellan kommuner inom länet, men inte mellan kommuner i olika län. Det

begränsar möjligheten till regionalt samarbete eller samarbete mellan enskilda kommuner.

Mottagandet av kvotflyktingar skiljer sig från mottagandet av övriga nyanlända eftersom de tas emot direkt i kommunerna. Mot bakgrund av syftet att det kommunala inflytandet över mottagandet av nyanlända ska öka, finns behov av att analysera om det är ändamålsenligt med ett delvis annat förfarande för att fastställa fördelningen av kvotflyktingar.

För att skapa goda planeringsförutsättningar för kommunerna bör det även beaktas att det kan finnas behov av samordning mellan anvisningssystemen för nyanlända, ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet.

Utredaren ska därför

- föreslå hur mottagandebehovet och en fördelning mellan kommuner av nyanlända för bosättning ska fastställas,
- analysera och föreslå hur förutsättningarna för regionalt samarbete eller samarbete mellan enskilda kommuner kan förbättras jämfört med i dag,
- analysera om det är ändamålsenligt med en delvis annan ordning för hur fördelningen av kvotflyktingar ska fastställas och vid behov lämna ändringsförslag,
- analysera i vilken utsträckning det finns behov av att samordna förfarandet för fördelningen för bosättning med förfarandet för fördelningen av anvisningar av ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet och vid behov lämna sådana förslag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

I uppdraget ingår inte att ta fram förslag för fastställande av Sveriges totala flyktingkvot. I uppdraget ingår inte heller att se över anvisningar enligt LMA av ensamkommande barn och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet.

Hur kan anvisningsförfarandet fungera effektivt och ändamålsenligt?

För att systemet och lagstiftningen ska vara ändamålsenligt och heltäckande utformat behöver även frågor om anvisningsförfarandet analyseras, det vill säga anvisning till en kommun och processen fram till att den nyanlände tas emot i kommunen.

Migrationsverket beslutar om anvisning till kommuner i det enskilda fallet. I beslutet om anvisning ska det anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ för bosättning. Syftet med att det finns en tidsfrist är att skapa planeringsförutsättningar för kommunerna. För att kommunerna ska kunna förbereda mottagandet ska Migrationsverket lämna de uppgifter om en nyanländ som behövs för kommunens mottagande av den nyanlände. Kommunerna är skyldiga att ta emot de nyanlända som omfattas av anvisningsbeslut. I det tidigare frivilliga systemet var det vanligt att kommuner tackade nej till enskilda nyanlända, vilket ledde till att vissa nyanlända blev kvar långa tider i anläggningsboende. En sådan ordning främjar inte integrationen. För att ett system med större kommunalt inflytande ska kunna fungera effektivt och vara långsiktigt hållbart, bedömer regeringen att det är nödvändigt att kommunerna tar emot de nyanlända som anvisas.

Vid vidarebosättning till Sverige ska Migrationsverket bl.a. beakta möjligheterna för kommuner att ordna ett bra mottagande och skapa förutsättningar som ger en välgrundad prognos för god integration i det svenska samhället och i förhållande till svenska värderingar (Ju2023/02838). Enligt det nuvarande bosättningsregelverket har dock Migrationsverket inte uttryckligen i uppdrag att vid beslut om anvisning av kvotflyktingar i det enskilda fallet ta hänsyn till var personen kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning.

Det kan finnas behov av att i särskilda fall frångå den fastställda fördelningen. Migrationsverket får enligt det nuvarande regelverket endast besluta om anvisning till kommuner som har utrymme inom kommuntalet. Detta har i vissa fall gjort att det varit omständligt att återförena barnfamiljer när kommunen redan har uppfyllt sitt kommuntal. Länsstyrelserna har då behövt initiera en dialog med kommunerna för att se om det är möjligt att omfördela mottagandet inom länet och därefter besluta om nya kommuntal för att en anvisning ska kunna ske. Detta har även uppmärksammats av Riksrevisionen i granskningen av bosättningslagen (RIR 2021:29).

Utredaren ska därför

- analysera och lämna föreslag på ett effektivt och ändamålsenligt anvisningsförfarande som bidrar till goda planeringsförutsättningar för kommunerna,
- analysera om det är ändamålsenligt att vid beslut om anvisning av kvotflyktingar ta hänsyn till var personen kan antas ha goda förutsättningar att komma i sysselsättning och vid behov lämna sådana förslag,
- analysera om det ska finnas möjligheter att frångå den fastställda fördelningen mellan kommuner i särskilda fall och vid behov lämna sådana förslag, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Migrationsverket har information om vilka personer som har behov av bosättning och är ansvarig myndighet för att besluta om anvisning. Regeringen bedömer att det är en ändamålsenlig ordning och i uppdraget ingår därför inte att överväga en annan ansvarig myndighet för denna uppgift.

Hur kan etableringsboende införas?

Bosättningslagen reglerar inte hur länge en kommun ska erbjuda boende till en nyanländ som tas emot efter anvisning. När det nuvarande systemet utformades bedömdes det finnas behov av flexibilitet i mottagandet och det skulle vara upp till kommunen att hitta lämpliga lokala lösningar. Det har fått till följd att kommunerna tolkar sitt ansvar enligt bosättningslagen olika. Enligt Boverkets bostadsmarknadsenkät 2023 erbjuder ungefär hälften av kommunerna nyanlända som omfattats av anvisning ett förstahandskontrakt, antingen i samband med mottagandet eller efter en viss tid. Större kommuner erbjuder ofta tidsbegränsade kontrakt, med varierande längd. Därefter hänvisas de nyanlända ofta till den ordinarie bostadsmarknaden. Kammarrätten i Stockholm har i ett avgörande från 2019 (mål nr 4155-18) prövat lagligheten av Lidingö stads beslut att efter två år säga upp alla bostadskontrakt för bostäder till nyanlända som anvisats till kommunen. Enligt Kammarrätten stred inte beslutet mot bosätt-

ningslagen. Domen överklagades till Högsta förvaltningsdomstolen som beslutade att inte meddela prövningstillstånd.

Den varierande tillämpningen av regelverket innebär även att förväntningar och förutsättningar varierar beroende på vilken kommun den nyanlände anvisas till. Mottagandet är således inte likvärdigt och enhetligt utformat över hela landet, utan det varierar stort mellan olika kommuner. Integrationspolitiken ska bli mer kravbaserad och det är viktigt att det är tydligt för nyanlända att det krävs egna ansträngningar för att komma i egen försörjning och hitta en långsiktig boendelösning. Regeringen bedömer att det finns behov av att förtydliga såväl kommunens som nyanländas ansvar. Det ska därför utredas hur en nationell modell med etableringsboende kan införas.

För att mottagandet ska bli enhetligt och likvärdigt ser regeringen behov av att införa en tidsbegränsning på max tre år för skyldigheten att ordna en boendelösning för nyanlända som anvisats till en kommun. Nyanlända behöver därmed söka efter en bostad för tiden efter etableringsboende, på samma villkor som övriga kommuninvånare. För att systemet ska bidra till att främja integrationen ser regeringen även behov av att kommunerna villkorar etableringsboendet med att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet. De flesta vuxna som anvisas kommer till exempel att ha möjlighet att delta i etableringsprogrammet hos Arbetsförmedlingen. En fråga som behöver analyseras är hur ett villkor om att aktivt bidra till sin etablering i arbets- och samhällslivet ska utformas samt vilka situationer som ska leda till att boendet sägs upp. Etableringsboendet ska inte sägas upp i förtid i det fall en person får arbete, då det är viktigt att systemet bidrar till att skapa incitament att komma i egen försörjning. Etableringsboendet ska inte heller sägas upp om det finns godtagbara skäl för att den enskilde inte deltar i sin etablering i arbets- och samhällslivet. Kommunen kommer att behöva bedöma om den nyanlände uppfyller villkoren för boendet och det finns därför behov av att analysera hur kommunerna kan få tillgång till nödvändiga uppgifter för bedömningen, t.ex. från Arbetsförmedlingen. Ytterligare frågor som behöver analyseras är hur förslagen förhåller sig till regelverken om offentlighet och sekretess, inklusive behov av informationsutbyte mellan myndigheter och uppgiftsskyldighet. Även frågor om personuppgiftsbehandling och överklagbarhet behöver utredas. Systemet med etableringsboende måste utformas på ett sätt som säkerställer goda kontrollmöjligheter, minimerar risken för miss-

bruk och inte bidrar till så kallade tilldragningsfaktorer jämfört med andra EU-länder.

Det är viktigt att det blir tydligt för den enskilde vilka krav som ställs för etableringsboende. Det finns därför behov av att se över kommunernas roll i att tydliggöra för den nyanlände att etableringsboendet är tidsbegränsat, vilka villkor som gäller för boendet och att den enskilde måste söka efter egen bostad. Nyanlända behöver även få stöd i hur man söker bostad. Många kommuner erbjuder redan i dag någon form av bostadsrådgivning. Omfattning och innehåll varierar mellan kommunerna, men ofta handlar det om att ge information om bostadsmarknaden och hur man söker bostad. Vissa kommuner erbjuder även praktisk hjälp att ställa sig i bostadsköer och förmedlar kontakter till hyresvärdar, se rapporten Bostad sist? Om bosättningslagen och nyanländas boendesituation i Stockholms län (Rapport 2020:4 från Länsstyrelsen i Stockholms län).

Det är viktigt att systemet även fortsättningsvis är flexibelt på så sätt att det är upp till kommunen att hitta lämpliga lokala lösningar för etableringsboende. Boendet ska således, på samma sätt som i dag, kunna utgöras av egna lägenhetsboenden såväl som boendelösningar där olika hushåll delar gemensamma ytor. Avsikten är inte heller att införandet av etableringsboende ska hindra kommunerna att arbeta med långsiktiga boendelösningar för sina kommuninvånare.

Utredaren ska därför

- föreslå en reglering av etableringsboende som innebär att kommunerna är skyldiga att ordna en tidsbegränsad boendelösning i max tre år för nyanlända som anvisats till kommunen i syfte att mottagandet för bosättning ska bli mer likvärdigt och enhetligt i hela landet än vad det är i dag,
- föreslå hur ett villkor om att aktivt bidra till sin etablering i arbets- och samhällslivet ska utformas samt vilka situationer som ska leda till att etableringsboendet sägs upp,
- analysera och föreslå hur kommunerna kan få tillgång till nödvändiga uppgifter för att bedöma om den nyanlände uppfyller villkoren för boendet,
- analysera hur förslagen förhåller sig till regelverken om offentlighet och sekretess, behov av informationsutbyte och uppgiftsskyl-

dighet samt frågor om personuppgiftsbehandling och överklagbarhet, och vid behov lämna sådana förslag,

- analysera kommunernas roll i att bidra till att nyanlända på egen hand ordnar ett långsiktigt boende efter att perioden med etableringsboende löper ut, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att bedöma om ersättningarna till kommunerna behöver anpassas till ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända

Staten ersätter kommuner och regioner för kostnader kopplade till mottagandet av nyanlända i särskild ordning och inte genom de generella statsbidragen. Bakgrunden till behovet av riktade ersättningar är att mottagandet, och därmed kostnaderna, varierar över åren och kan vara ojämnt fördelade mellan kommunerna. Ersättningarna syftar till att ersätta kommuner och regioner för de merkostnader som de har på grund av mottagandet samt för kostnader för att tillhandahålla riktade åtgärder till målgruppen. Huvuddelen av ersättningarna betalas ut i förhållande till hur många nyanlända som kommunen tar emot. Det finns även delar som syftar till att ersätta kommuner för kostnader för att ha viss beredskap för mottagande, exempelvis ersättning för hyreskostnader för nyanlända som omfattas av anvisning till kommunen. Kommunerna kan även söka statsbidrag för att skapa beredskap och tillräcklig mottagningskapacitet för nyanlända. Det är länsstyrelserna som beslutar om statsbidragen.

Ersättningssystemet kan också fungera som ett verktyg för statens behov av styrning av mottagandet. Innan bosättningslagen infördes vidtogs åtgärder för att genom ekonomiska incitament stimulera kommunerna att öka det frivilliga mottagandet av nyanlända till en nivå som motsvarade behovet.

I och med principen om att staten har det ekonomiska ansvaret för flyktingmottagandet, kan ersättningarna till kommuner behöva anpassas till de förslag som utredningen lämnar om ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända.

Utredaren ska därför

- analysera om det, utifrån de förslag som lämnas om ett nytt regelverk för bosättning för vissa nyanlända, finns behov av att anpassa ersättningarna till kommunerna, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska analysera konsekvenserna av de förslag som lämnas i betänkandet såväl för den enskilde som för kommuner och beräkna de offentligfinansiella effekterna av förslagen. I den mån förslagen i betänkandet påverkar den kommunala självstyrelsen, ska de särskilda överväganden som gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas. Utredaren ska redogöra för förslagens förenlighet med Sveriges internationella åtaganden.

Utredaren ska särskilt analysera och redovisa konsekvenserna för nyanländas integration samt konsekvenser för utanförskap och utanförskapsområden. Utredaren ska också genomgående ha ett barn- och jämställdhetsperspektiv i den analys som görs och beskriva konsekvenserna av föreslagna åtgärder för barn och unga.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska i den utsträckning som det bedöms lämpligt ha en dialog med och inhämta synpunkter från de myndigheter och andra aktörer som berörs av frågorna, exempelvis Arbetsförmedlingen, Boverket, länsstyrelser, Migrationsverket, kommuner samt Sveriges Kommuner och Regioner. Utredaren ska även ta del av erfarenheter från andra länder som är jämförbara med Sverige. Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som pågår inom Regeringskansliet, kommittéväsendet och EU. Utredaren ska ha kontakt med Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande (Ju 2021:12) i syfte att regelverken ska förhålla sig till varandra på ett ändamålsenligt sätt.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2025.

(Arbetsmarknadsdepartementet)

Migrationsverkets nuvarande fördelningsmodell

Migrationsverkets nuvarande modell för fördelning av nyanlända enligt bosättningslagen kan beskrivas utifrån följande ordning:

1. Modellen fördelar det totala mottagandet per kommun med hjälp av två huvudvariabler. Den ena huvudvariabeln är kommunens arbetsmarknadsförutsättningar, som i sin tur består av fyra undervariabler (se nedan). Den andra huvudvariabeln är kommunens nivå på asylmottagande (asylsökande och skyddsbehövande enligt massflyktsdirektivet), vilket definieras som antal boendedygn i Migrationsverkets mottagningssystem per 1 000 invånare i kommunen det senaste året. En relativt god arbetsmarknad ger en relativt hög tilldelning och ett högt asylmottagande i förhållande till befolkningsstorleken ger en relativt låg tilldelning. Båda huvudvariablerna viktas mot folkmängden i kommunen.
2. Fördelningen justeras sedan utifrån den förväntade nivån på självbosättning i kommunen genom ett avdrag på 75 procent av det skattade antalet självbosatta per kommun. Skattningen baseras på tidigare självbosättningsmönster i kommunerna. Självbosättning inkluderar de som har bott i eget boende under asyltiden samt en viss andel som bott i asylboende, inresta anhöriga till före detta asylsökanden samt ensamkommande barn.
3. Fördelningen viktas mot det beräknade mottagandebehovet, det vill säga det totala antalet nyanlända som förväntas tas emot i kommuner det kommande året. Beräkningen baseras på Migrationsverkets senast beslutade prognos.
4. Kommunvärdena summeras per län. Summan per län utgör Migrationsverkets förslag till länstal som lämnas till regeringen.

Arbetsmarknadsvariabeln

Variabeln arbetsmarknad utgörs av fyra undervariabler och bygger på statistik från Arbetsförmedlingen och SCB. Arbetsmarknadsvariabeln beaktar även befolkningsmängden i kommunen. De fyra undervariablerna är (andel av arbetsmarknadsvariabeln vid framtagande av förslag till del av länstal 2025 inom parentes):

– Arbetslöshet, alla grupper (40 procent) – andelen öppet arbetslösa och deltagare i program med aktivitetsstöd i förhållande till den registerbaserade arbetskraften. Värdet är ett medeltal av det senaste årets arbetslöshetstal per kommun. En låg arbetslöshet ger en större tilldelning och tvärt om.

– Omsättning till arbete (40 procent) – omsättningen till arbete från arbetslöshet bland utomeuropeiskt födda arbetssökande med en vistelsetid i Sverige på minst tre år, enligt Arbetsförmedlingens definitioner. Värdet är ett medeltal för de tre senaste årens omsättning per kommun.

– Yrkesbredd per lokalt arbetsmarknadsområde (13 procent) – antalet yrken i kommunens lokala arbetsmarknadsområde med fler än 100 utövare. Ju fler yrken desto mer differentierad är arbetsmarknaden och desto lättare är det för nyanlända att etablera sig på orten.

– Framtida arbetskraftsbehov (7 procent) – kommunens framtida behov av befolkning i arbetsför ålder. För kommuner som har en procentuell befolkningsminskning inom kategorin arbetsför ålder och samtidigt hade en arbetslöshet som var lägre än den genomsnittliga arbetslösheten i hela landet under föregående år sker tilldelningen utifrån värdet på den procentuella befolkningsminskningen. Då det är ett begränsat antal kommuner som uppfyller villkoren blir effekten för dessa kommuner högre än sju procent. Vikten för delvariabeln kan jämföras med delvariablerna omsättning och arbetslöshet.

Antal nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen 2023

Tabell **Nyanlända som omfattats av en anvisning enligt bosättningslagen 2023, fördelat på kommun**

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Ale	17	52
Alingsås	17	40
Alvesta	0	0
Aneby	3	44
Arboga	4	29
Arjeplog	0	0
Arvidsjaur	0	0
Arvika	6	23
Askersund	16	139
Avesta	0	0
Bengtsfors	0	0
Berg	3	42
Bjurholm	0	0
Bjuv	4	25
Boden	13	47
Bollebygd	4	41
Bollnäs	0	0
Borgholm	4	37
Borlänge	0	0
Borås	7	6
Botkyrka	3	3
Boxholm	2	36
Bromölla	5	40
Bräcke	0	0

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Burlöv	0	0
Båstad	4	25
Dals-Ed	0	0
Danderyd	16	49
Degerfors	0	0
Dorotea	1	43
Eda	6	71
Ekerö	15	52
Eksjö	0	0
Emmaboda	3	33
Enköping	5	10
Eskilstuna	0	0
Eslöv	10	29
Essunga	0	0
Fagersta	0	0
Falkenberg	8	17
Falköping	0	0
Falun	22	37
Filipstad	0	0
Finspång	0	0
Flen	0	0
Forshaga	1	9
Färgelanda	2	31
Gagnef	1	10
Gislaved	2	7
Gnesta	5	43
Gnosjö	5	54
Gotland	17	28
Grums	5	55
Grästorp	4	72
Gullspång	1	20
Gällivare	6	35
Gävle	12	12
Göteborg	85	14
Götene	4	30
Habo	10	75
Hagfors	0	0
Hallsberg	6	37
Hallstahammar	3	18

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Halmstad	7	7
Hammarö	7	41
Haninge	17	17
Haparanda	0	0
Heby	3	21
Hedemora	0	0
Helsingborg	26	17
Herrljunga	4	42
Hjo	6	65
Hofors	0	0
Huddinge	18	16
Hudiksvall	4	11
Hultsfred	0	0
Hylte	0	0
Håbo	12	52
Hällefors	0	0
Härjedalen	6	59
Härnösand	6	24
Härryda	27	68
Hässleholm	3	6
Höganäs	16	57
Högsby	0	0
Hörby	4	26
Höör	9	52
Jokkmokk	0	0
Järfälla	3	3
Jönköping	52	36
Kalix	4	26
Kalmar	23	32
Karlsborg	0	0
Karlshamn	3	9
Karlskoga	4	13
Karlskrona	23	35
Karlstad	19	20
Katrineholm	0	0
Kil	5	41
Kinda	10	100
Kiruna	5	22
Klippan	5	28

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Knivsta	10	48
Kramfors	4	23
Kristianstad	7	8
Kristinehamn	4	17
Krokom	3	19
Kumla	0	0
Kungsbacka	61	71
Kungsör	0	0
Kungälv	26	52
Kävlinge	16	49
Köping	2	8
Laholm	6	23
Landskrona	4	8
Laxå	18	327
Lekeberg	5	58
Leksand	7	44
Lerum	24	55
Lessebo	0	0
Lidingö	15	31
Lidköping	11	27
Lilla Edet	2	14
Lindesberg	8	34
Linköping	35	21
Ljungby	7	25
Ljusdal	3	16
Ljusnarsberg	0	0
Lomma	19	77
Ludvika	0	0
Luleå	32	40
Lund	43	33
Lycksele	4	33
Lysekil	0	0
Malmö	0	0
Malung-Sälen	0	0
Malå	0	0
Mariestad	6	24
Mark	11	31
Markaryd	1	10
Mellerud	0	0

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Mjölby	4	14
Mora	6	29
Motala	14	32
Mullsjö	1	13
Munkedal	0	0
Munkfors	0	0
Mölndal	37	52
Mönsterås	0	0
Mörbylånga	10	62
Nacka	41	37
Nora	6	56
Norberg	0	0
Nordanstig	5	53
Nordmaling	4	57
Norrköping	23	16
Norrtälje	27	41
Norsjö	5	127
Nybro	1	5
Nykvarn	10	83
Nyköping	10	17
Nynäshamn	9	30
Nässjö	0	0
Ockelbo	1	17
Olofström	1	8
Orsa	0	0
Orust	8	52
Osby	0	0
Oskarshamn	8	30
Ovanåker	3	26
Oxelösund	1	8
Pajala	5	85
Partille	11	27
Perstorp	0	0
Piteå	18	43
Ragunda	4	78
Robertsfors	1	15
Ronneby	0	0
Rättvik	4	36
Sala	1	4

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Salem	6	34
Sandviken	0	0
Sigtuna	0	0
Simrishamn	3	16
Sjöbo	6	31
Skara	6	32
Skellefteå	20	26
Skinnskatteberg	0	0
Skurup	4	24
Skövde	15	26
Smedjebacken	2	18
Sollefteå	4	22
Sollentuna	7	9
Solna	39	46
Sorsele	0	0
Sotenäs	5	55
Staffanstorp	12	44
Stenungsund	11	39
Stockholm	253	26
Storfors	0	0
Storuman	0	0
Strängnäs	7	18
Strömstad	3	22
Strömsund	6	54
Sundbyberg	11	20
Sundsvall	14	14
Sunne	0	0
Surahammar	1	10
Svalöv	6	41
Svedala	11	47
Svenljunga	3	28
Säffle	0	0
Säter	6	53
Sävsjö	0	0
Söderhamn	0	0
Söderköping	9	61
Södertälje	3	3
Sölvesborg	18	103
Tanum	4	31

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Tibro	1	9
Tidaholm	6	47
Tierp	4	19
Timrå	5	29
Tingsryd	0	0
Tjörn	5	31
Tomelilla	3	22
Torsby	0	0
Torsås	6	86
Tranemo	4	34
Tranås	1	5
Trelleborg	16	34
Trollhättan	1	2
Trosa	4	27
Tyresö	16	33
Täby	28	36
Töreboda	0	0
Uddevalla	4	7
Ulricehamn	16	64
Umeå	60	45
Upplands Väsby	9	18
Upplands-Bro	6	18
Uppsala	43	18
Uppvidinge	0	0
Vadstena	8	108
Vaggeryd	3	20
Valdemarsvik	5	66
Vallentuna	13	37
Vansbro	0	0
Vara	8	50
Varberg	36	53
Vaxholm	6	51
Vellinge	26	69
Vetlanda	10	36
Vilhelmina	5	80
Vimmerby	6	39
Vindeln	0	0
Vingåker	0	0
Vårgårda	7	57

Kommun	Antal	Antal per 100 000 invånare
Vänersborg	3	7
Vännäs	1	11
Värmdö	23	49
Värnamo	10	29
Västervik	16	44
Västerås	28	18
Växjö	11	11
Ydre	0	0
Ystad	11	34
Åmål	2	17
Ånge	3	33
Åre	0	0
Årjäng	5	51
Åsele	0	0
Åstorp	1	6
Åtvidaberg	4	35
Älmhult	1	6
Älvdalen	0	0
Älvkarleby	0	0
Älvsbyn	0	0
Ängelholm	13	29
Öckerö	6	47
Ödeshög	4	76
Örebro	26	16
Örkelljunga	3	29
Örnsköldsvik	4	7
Östersund	11	17
Österåker	16	32
Östhammar	11	50
Östra Göinge	0	0
Överkalix	0	0
Övertorneå	0	0

Källa: Migrationsverket 2024b och SCB 2024c, egna beräkningar.

Anpassningar med anledning av förslag lämnade av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande har i sitt slutbetänkande bland annat föreslagit att LMA ska upphöra att gälla den 1 oktober 2026 och då ersättas av en ny lag – mottagandelagen (SOU 2024:68).

I denna utrednings uppdrag ingår endast att lämna förslag i förhållande till nu gällande rätt. För att såväl de förslag som lämnats av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande, som de förslag som lämnas i denna utredning ska kunna genomföras kommer det dock att krävas att vissa av de förslag som lämnats i de båda utredningarna anpassas. I denna bilaga har utredningen därför valt att redogöra för de behov av anpassningar som utredningen identifierat vid en analys av de förslag som lämnas i Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande.

Det bör framhållas att utredningen inom ramen för utredningstiden inte haft möjlighet att genomföra en fullständig analys av hur de båda förslagen förhåller sig till varandra. De förslag till anpassningar och kortfattade kommentarer som framgår nedan ska därmed ses som preliminära.

Hur förhåller sig förslagen till varandra?

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande har haft som utgångspunkt att systemet med anvisning enligt etableringsboendelagen[1] ska fortsätta att fungera på samma sätt som i dag. Enligt förslagen förs också flera av bestämmelserna i LMA över till den nya mottagandelagen. Gränsdragningen mot etableringsboendelagen påverkas dock av förslaget att utlänningar i regel ska upphöra att omfattas av mottagandelagen först när de samtidigt har uppehållstillstånd och är folkbokförda.[2] De som får omfattas av anvisning till en kommun enligt etableringsboendelagen ska dock inte upphöra att omfattas av mottagandelagen innan de har tagits emot för bosättning i en anvisad kommun eller tackat nej till en anvisning.

Nyanlända som folkbokförts innan de tagits emot för bosättning i en anvisad kommun kommer därmed att upphöra att omfattas av mottagandelagen i samband med mottagandet. Nyanlända som tas emot av en kommun innan de har blivit folkbokförda kommer emellertid att fortsätta att omfattas av mottagandelagen även efter att de tagits emot för bosättning i en anvisad kommun. Nyanlända som fortfarande omfattas av mottagandelagen efter att de tagits emot i anvisningskommunen ska enligt förslaget fortfarande ha rätt till logi enligt mottagandelagen, men boendet ska ordnas av kommunen i stället för av Migrationsverket. När dessa situationer uppstår ska Migrationsverket ersätta kommunerna för de kostnader för den nyanländes boende som uppstår under den period som den nyanlände fortsätter att omfattas av mottagandelagen, det vill säga fram till dess att den nyanlände folkbokförs. För att undvika dubbelreglering ska kommunens ansvar för att under denna period ordna en bostad till den nyanlände dock inte följa av mottagandelagen utan av etableringsboendelagen.

Sammantaget får förslagen till följd att kommunerna under en inledande period efter mottagandet enligt etableringsboendelagen får ansvar för att personens rätt till boende enligt mottagandelagen uppfylls. Efter att personen har folkbokförts har kommunen inte längre något ansvar för att tillgodose personens rätt till boende

[1] I denna bilaga diskuteras förhållandet mellan mottagandelagen och etableringsboendelagen även om Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande av förklarliga skäl diskuterar förhållandet till den nu gällande bosättningslagen.
[2] Enligt 1 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen ska utlänningar anses vara folkbokförda från dagen för Skatteverkets beslut.

enligt mottagandelagen, utan då gäller i stället det ansvar som kan anses följa av regelverket för bosättning (se SOU 2024:68, s. 443 f.).

Ytterligare ett förslag som påverkar förhållandet mellan mottagningslagen och etableringsboendelagen är förslaget att införa ytterligare ett anvisningsförfarande. Enligt förslaget ska Migrationsverket få anvisa en kommun som ska ordna boende för asylsökande om tillströmningen av asylsökande har varit eller kan väntas bli särskilt omfattande och det bedöms vara nödvändigt för att behovet av platser på asylboenden ska kunna tillgodoses.

Förslaget innebär således att asylsökande, på samma sätt som i dag gäller för personer med tillfälligt skydd, i vissa fall kan anvisas både enligt mottagandelagen och etableringsboendelagen.

Förslag till anpassningar av förslag lämnade av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande

Förslag till ändring av förslaget till mottagandelag (xxxx:xx)

1 kap. 3 §

Lydelse enligt SOU 2024:68	*Föreslagen lydelse*
	1 kap.
	3 §
Utlänningar upphör att omfattas av lagen	
1. när de samtidigt har uppehållstillstånd och är folkbokförda här i landet, *eller,*	1. när de samtidigt har uppehållstillstånd och är folkbokförda här i landet,
2. när de samtidigt har uppehållsrätt och är folkbokförda här i landet, eller,	
3. om de inte har uppehållstillstånd, när de lämnar landet.	
Utlänningar som avses i första stycket 1 och 2 anses vara folkbokförda från dagen för Skatteverkets beslut.	
De som får omfattas av anvisning till en kommun enligt *lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning* upphör dock inte att omfat-	De som får omfattas av anvisning till en kommun enligt *lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända* upphör dock inte att omfattas av mottagandelagen

tas av mottagandelagen *innan* de *har tagits emot för bosättning i en anvisad kommun eller tackat nej till en* anvisning.	*förrän* de *lämnat Migrationsverkets asylboende* *– efter anvisning, eller* *– efter att de angett att de inte önskar omfattas av en beslutad* anvisning.

Kommentar

I avsnitt 10.3 och 10.4 framgår att en nyanländ som omfattats av en anvisning till en kommun erhåller en rätt till etableringsboende i anvisningskommunen även i de fall den nyanlände väljer att initialt ordna ett eget boende i en annan kommun än anvisningskommunen. Det vill säga, den nyanlände erhåller en rätt till etableringsboende även i de fall anvisningen inte nyttjas direkt. En nyanländ kan därför välja att omfattas av en anvisning för att erhålla en rätt till etableringsboende även i de fall den nyanlände inte har för avsikt att flytta till den anvisade kommunen i samband med att den nyanlände lämnar Migrationsverkets asylboende.

Eftersom en nyanländ därmed kanske aldrig tas emot för bosättning i den kommun som anvisats är det lämpligare att i *andra stycket* ange att en utlänning upphör att omfattas av mottagandelagen när utlänningen efter anvisning enligt etableringsboendelagen lämnat Migrationsverkets asylboende.

Det är inte heller lämpligt att ange att en utlänning upphör att omfattas av mottagandelagen när utlänningen tackar nej till en anvisning. Skälet till det är att ett beslut om anvisning riktas till den anvisade kommunen. En bättre ordning är att, på motsvarande sätt som i den föreslagna bestämmelsen om avbrutna anvisningar (se 3 kap. 11 § etableringsboendeförordningen), i *andra stycket* ange att en utlänning upphör att omfattas av mottagningslagen om den angett att den inte önskar omfattas av en beslutad anvisning.

4 kap. 2 §

Lydelse enligt SOU 2024:68	*Föreslagen lydelse*
4 kap. 2 §	
Asylsökande med uppehållstillstånd har rätt till plats på ett asylboende under förutsättning att de	
1. får omfattas av anvisning till en kommun enligt *lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning*, eller	1. får omfattas av anvisning till en kommun enligt *lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända*, eller
2. saknar inkomst och egna tillgångar.	

Kommentar

Hänvisningen till bosättningslagen ersätts med en hänvisning till etableringsboendelagen.

4 kap. 3 §

Lydelse enligt SOU 2024:68	*Föreslagen lydelse*
4 kap. 3 §	
Av *5 § lagen om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning* framgår att en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ för bosättning i kommunen.	Av *7 § lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända* framgår att en kommun är skyldig att efter anvisning ta emot en nyanländ för bosättning i kommunen.

Kommentar

Hänvisningen till 5 § bosättningslagen ersätts med en hänvisning till 7 § etableringsboendelagen.

Förslag till förordning om ändring i förslaget till förordning om ändring i förordningen (2017:193) om statlig ersättning för asylsökande m.fl.

14 a §

Lydelse enligt SOU 2024:68	*Föreslagen lydelse*
	14 a §
En kommun har rätt till ersättning för kostnader för boende för utlänningar som Migrationsverket har anvisat till en kommun enligt 6 kap. 2 § andra stycket mottagandelagen (2026:00) i form av en schablonersättning med en rörlig och en fast del.	En kommun har rätt till ersättning för kostnader för boende för utlänningar som Migrationsverket har anvisat till en kommun enligt *3 kap. 3 § andra stycket eller* 6 kap. 2 § andra stycket mottagandelagen (2026:00) i form av en schablonersättning med en rörlig och en fast del.
Den rörliga delen av schablonersättningen avser ersättning för kostnader för drift och underhåll samt eventuella kostnader för kost och förbrukningsvaror. För en utlänning över 18 år ska schablonersättning betalas ut med 300 kronor per utlänning och dygn som utlänningen bor i boendet, från den dag utlänningen flyttat in. För en utlänning som inte fyllt 18 år ska motsvarande belopp vara 150 kronor.	
Den fasta delen av schablonersättningen avser ersättning för kostnader för sådana särskilda anpassningar av boendet som utlänningar som omfattas av *lagen om mottagande av asylsökande m.fl.* kan ha rätt till enligt den lagen. Sådan schablonersättning ska betalas ut med ett engångsbelopp om 15 000 kronor per utlänning som har flyttat in i boendet.	Den fasta delen av schablonersättningen avser ersättning för kostnader för sådana särskilda anpassningar av boendet som utlänningar som omfattas av *mottagandelagen* kan ha rätt till enligt den lagen. Sådan schablonersättning ska betalas ut med ett engångsbelopp om 15 000 kronor per utlänning som har flyttat in i boendet.

Ersättning ska betalas ut som längst fram till dess att	
– utlänningen inte längre bor kvar i ett sådant boende som kommunen anordnat enligt 6 kap. 2 § andra stycket mottagandelagen *(2026:00)*	– utlänningen inte längre bor kvar i ett sådant boende som kommunen anordnat enligt *3 kap. 3 § andra stycket eller* 6 kap. 2 § andra stycket mottagandelagen,
– utlänningen inte längre omfattas *av 1 kap. 2 § 2 samma lag*, eller	– utlänningen inte längre omfattas *av mottagandelagen*, eller
– rätten till bistånd enligt *den lagen* har upphört av någon annan anledning.	– rätten till bistånd enligt *mottagandelagen* har upphört av någon annan anledning.

Kommentar

I 3 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen regleras möjligheten för Migrationsverket att anvisa en kommun som ska ordna boende för asylsökande om tillströmningen av asylsökande har varit eller kan väntas bli särskilt omfattande och det bedöms vara nödvändigt för att behovet av platser på asylboenden ska kunna tillgodoses. Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande har föreslagit att kommunerna ges rätt till ersättning i dessa situationer genom ett tillägg i 18 a § förordningen om statlig ersättning för asylsökande m.fl. På sida 550 i den utredningen anges att den paragrafen rör en kommuns rätt till ersättning för kostnader för boende för massflyktingar som Migrationsverket har anvisat till kommunen. Detta är dock inte korrekt då ersättningen vid anvisning av massflyktingar regleras i 14 a § i samma förordning. Hänvisningen till 3 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen bör därför i stället införas i *första stycket*. En följdändring föreslås även införas i *fjärde stycket första strecksatsen*.

Hänvisningen i *tredje stycket* till den upphävda LMA ersätts med en hänvisning till mottagandelagen.

I 1 kap. 2 § 2 mottagandelagen anges att lagen omfattar utlänningar som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd med stöd av bestämmelserna i 21 kap. 2, 3, 4 eller 6 § utlänningslagen. Att en utlänning folkbokförs innebär således inte att utlänningen upphör

att omfattas av 1 kap. 2 § 2 mottagandelagen. Syftet med den av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande föreslagna lydelsen av *fjärde stycket andra strecksatsen* torde dock vara att reglera att ersättningen ska upphöra i samband med att utlänningen upphör att omfattas av mottagandelagen. För att uppnå detta syfte bör det av den strecksatsen därför i stället följa att ersättning ska betalas ut som längst fram till dess att utlänningen inte längre omfattas av mottagandelagen. Denna ändring medför även att den ersättning som enligt den föreslagna ändringen av första stycket utgår för asylsökande som anvisas med stöd av 3 kap. 3 § mottagandelagen upphör att betalas ut i samband med att de asylsökande folkbokförs.

Övriga föreslagna ändringar i *fjärde stycket första* och *tredje strecksatserna* är endast redaktionella.

14 c §

Lydelse enligt SOU 2024:68	*Föreslagen lydelse*
	14 c §
En kommun har rätt till ersättning för kostnader för boende för utlänningar som har anvisats till kommunen enligt *lagen (2016:38) om mottagande av vissa nyanlända invandrare för bosättning* och som omfattas av *1 kap. 2 §* mottagandelagen (2026:00).	En kommun har rätt till ersättning för kostnader för boende för utlänningar som har anvisats till kommunen enligt *lagen (xxxx:xx) om etableringsboende för vissa nyanlända* och som omfattas av mottagandelagen (2026:00).
För boende enligt första stycket ska ersättning betalas ut för kommunens faktiska kostnad från den dag utlänningen tas emot för bosättning i den anvisade kommunen. Ersättning ska betalas ut som längst fram till dess att	
– utlänningen inte längre bor kvar i ett sådant boende, eller	
– *till dess att* utlänningen *samtidigt har uppehållstillstånd och är folkbokförd*.	– utlänningen *inte längre omfattas av mottagandelagen.*

Kommentar

I *första stycket* ersätts hänvisningen till bosättningslagen med en hänvisning till etableringsboendelagen.

Syftet med den av Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande föreslagna lydelsen av *andra stycket andra strecksatsen* torde vara att reglera att ersättningen ska betalas ut fram till dess att utlänningen inte längre omfattas av mottagandelagen. Av 1 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen följer att utlänningar ska anses vara folkbokförda från dagen för Skatteverkets beslut. I förordningen om statlig ersättning för asylsökande m.fl. saknas motsvarande precisering. Den föreslagna lydelsen av andra stycket andra strecksatsen innebär således att ersättningens upphörande inte nödvändigtvis sammanfaller med tidpunkten för när utlänningen upphörde att omfattas av mottagandelagen. En bättre ordning är därför att ange att ersättningen betalas ut som längst fram till dess att utlänningen inte längre omfattas av mottagandelagen.

I *andra stycket andra strecksatsen* görs även en redaktionell ändring.

18 a §

Lydelse enligt SOU 2024:68	*Föreslagen lydelse*
	18 a §
En kommun som efter dialog med Migrationsverket anordnar boende med stöd av 6 kap. 5 § *eller 3 kap. 3 § andra stycket* mottagandelagen (2026:00) har rätt till ersättning för sina kostnader i form av en schablonersättning.	En kommun som efter dialog med Migrationsverket anordnar boende med stöd av 6 kap. 5 § mottagandelagen (2026:00) har rätt till ersättning för sina kostnader i form av en schablonersättning.

Schablonersättningen ska betalas ut med en fast del om 10 000 kronor per iordningställd plats och med en rörlig del om 300 kronor per dygn som platsen är iordningställd. Den fasta delen avser kostnader för iordningställande och avvecklande av boendeplatser. Den rörliga delen avser driftskostnader samt, i förekommande fall, kostnader för kost och förbrukningsvaror som tillhandahålls inom ramen för boendet.

Kommentar

Första stycket ändras på så sätt att hänvisningen till 3 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen stryks. Skälet till ändringen framgår av kommentaren till den föreslagna ändringar av 14 a § ovan.

Förslag till anpassningar av förslag lämnade i detta betänkande

Förslag till ändring av förslaget till lag om etableringsboende för vissa nyanlända

6 §

Lydelse enligt avsnitt 1.1	*Föreslagen lydelse*
	6 §
Vid fördelningen av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner ska hänsyn tas till	
1. kommunens önskemål,	
2. kommunens arbetsmarknadsförutsättningar,	
3. kommunens befolkningsstorlek,	
4. kommunens sammantagna mottagande av nyanlända och ensamkommande barn,	
5. omfattningen av asylsökande som vistas i kommunen,	
6. omfattningen av utlänningar som avses i *1 § första stycket 2 lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.* som vistas i kommunen,	6. omfattningen av utlänningar som avses i *1 kap. 2 § 2 mottagandelagen (xxxx:xx)* som vistas i kommunen,
7. förutsättningarna för en nyanländ att hitta en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden i anvisningskommunen när den period med rätt till etableringsboende som följer av 12 § löpt ut, och	
8. förekomsten av områden med problem kopplat till utanförskap.	

Kommentar

I *punkt 6* ersätts hänvisningen till 1 § första stycket 2 LMA med en hänvisning till 1 kap. 2 § 2 mottagandelagen. De asylsökande som omfattats av en anvisning enligt 3 kap. 3 § mottagandelagen fortsätter att omfattas av punkt 5 även efter en sådan anvisning, någon hänvisning till 3 kap. 3 § mottagnadelagen är därför inte nödvändig i punkt 6.

9 §

Lydelse enligt avsnitt 1.1	*Föreslagen lydelse*
	9 §
Anvisningar till kommuner ska i första hand omfatta nyanlända som är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716).	Anvisningar till kommuner ska i första hand omfatta nyanlända som är registrerade *hos Migrationsverket* och bor på Migrationsverkets asylboenden och nyanlända som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716).

Kommentar

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande föreslår att alla som omfattas av mottagnadelagen ska vara registrerade vid en mottagningsenhet (se avsnitt 11.3.1 SOU 2024:68). En nyanländ som får omfattas av en anvisning kommer därmed inte längre att vara registrerad på ett av Migrationsverkets asylboenden utan hos Migrationsverket (jfr 2 kap. 2 § mottagandelagen). Paragrafen ändras för att återspegla detta.

10 §

Lydelse enligt avsnitt 1.1	*Föreslagen lydelse*
	10 §
En kommun ansvarar för att inom kommunen ordna ett boende för en nyanländ om	
1. kommunen enligt 7 § är skyldig att efter anvisning ta emot den nyanlände, eller	
2. den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt *3 § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.* när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen.	2. den nyanlände bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt *3 kap. 3 § andra stycket eller 6 kap. 2 § mottagandelagen (xxxx:xx)* när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen.
Ett boende som ordnas enligt första stycket ska benämnas etableringsboende.	

Kommentar

I *första stycket 2* ersätts hänvisningen till 3 § första stycket LMA med en hänvisning till 6 kap. 2 § mottagandelagen.

När det gäller de nyanlända som omfattats av en anvisning med stöd av det nya anvisningsförfarandet som regleras i 3 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen bedömer utredningen att dessa nyanlända bör hanteras på samma sätt som de nyanlända med tillfälligt skydd som omfattats av en anvisning enligt mottagandelagen. Det vill säga, dessa nyanlända ska inte anvisas en andra gång enligt etableringsboendelagen utan i stället erhålla en automatisk rätt till etableringsboende i den kommun som anvisats enligt mottagandelagen (jfr avsnitt 7.3.5 och 10.2.1). Första stycket 2 ska därför även omfatta nyanlända som bodde i ett boende som kommunen ordnat efter en anvisning enligt 3 kap. 3 § andra stycket mottagandelagen när den nyanlände till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av den lagen.

12 §

Lydelse enligt avsnitt 1.1

12 §

En nyanländ som omfattas av en anvisning enligt 7 § har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände tagits emot av en kommun.

En nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av *lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.* bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt *3 § första stycket* i den lagen har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen.

Föreslagen lydelse

En nyanländ som när den till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av *mottagandelagen (xxxx:xx)* bodde i ett boende som en kommun ordnat efter en anvisning enligt *3 kap. 3 § andra stycket eller 6 kap. 2 §* i den lagen har, om inte annat följer av 14 eller 16 §, rätt till etableringsboende under 36 månader från det att den nyanlände upphörde att omfattas av den lagen.

För en nyanländ som vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende ska den period med rätt till etableringsboende som följer av första eller andra stycket dock beräknas från det att den nyanlände första gången erhöll rätt till etableringsboende.

Kommentar

I *andra stycket* ersätts hänvisningen till LMA med en hänvisning till mottagandelagen och hänvisningen till 3 § första stycket LMA med en hänvisning till 6 kap. 2 § mottagandelagen.

För att även nyanlända som anvisats med stöd av det nya anvisningsförfarandet ska erhålla en rätt till etableringsboende i samband med att de till följd av folkbokföring upphör att omfattas av mottagandelagen kompletteras *andra stycket* med en hänvisning till 3 kap. 3 § andra stycket mottagningslagen.

14 §

Lydelse enligt avsnitt 1.1 *Föreslagen lydelse*

14 §

Den kommun som ansvarar för att ordna boende enligt 10 § får i enskilda fall besluta att den nyanländes rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid om

1. den nyanlände skiljts från den bostadslägenhet kommunen ordnat efter att dennes hyresrätt förverkats med stöd av 12 kap. 42 § jordabalken,

2. den nyanlände fyllt 20 år och inte är anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program, eller

3. den nyanlände fyllt 20 år och genom ett beslut som fått laga kraft fått sin anvisning till ett arbetsmarknadspolitiskt program återkallad till följd av omständigheter som den nyanlände råder över.

Första stycket gäller inte om den nyanlände omfattas av mottagandelagen (xxxx:xx).

Första stycket 2 gäller inte om den nyanlände har godtagbara skäl för att inte vara anvisad till ett arbetsmarknadspolitiskt program.

Kommentar

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande förslår att kommunens skyldighet att efter anvisning ordna ett boende ska regleras i etableringsboendelagen även i de fall den nyanlände som omfattas av en anvisning fortfarande omfattas av mottagandelagen. Under perioden från det att den nyanlände lämnar Migrationsverkets asylboende till dess att den nyanlände folkbokförs, och därmed upphör att omfattas av mottagandelagen, har den nyanlände dock rätt till logi enligt 2 kap. 3 och 4 §§ mottagandelagen. Under denna period ska kommunen därför inte ha befogenhet att besluta att perioden med rätt till etableringsboende ska upphöra i förtid. Utredningen föreslår därför att det av ett nytt *andra stycke* framgår att första stycket inte gäller om den nyanlände omfattas av mottagandelagen.

Förslag till ändring av förslaget till förordning om etableringsboende för vissa nyanlända

3 kap. 1 §

Lydelse enligt avsnitt 1.4	*Föreslagen lydelse*
	3 kap.
	1 §
Anvisningar ska endast omfatta nyanlända som	
– är registrerade och bor på Migrationsverkets asylboenden,	– är registrerade *hos Migrationsverket* och bor på Migrationsverkets asylboenden, *och*
– har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen (2005:716) som var registrerade och bodde på ett av Migrationsverkets asylboenden vid den tidpunkt då de till följd av folkbokföring upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl., och	
– har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen.	

Kommentar

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande föreslår att alla som omfattas av mottagnadelagen ska vara registrerade vid en mottagningsenhet (se avsnitt 11.3.1 SOU 2024:68). En nyanländ som får omfattas av en anvisning kommer därmed inte längre att vara registrerad på ett av Migrationsverkets asylboenden utan hos Migrationsverket (jfr 2 kap. 2 § mottagandelagen). *Första strecksatsen* ändras för att återspegla detta.

Eftersom nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som får omfattas av en anvisning till en kommun enligt etableringsboendelagen i enlighet med 1 kap. 3 § tredje stycket mottagandelagen inte upphör att omfattas av mottagandelagen i sam-

band med folkbokföring finns inte längre behov av *andra strecksatsen*. Denna strecksats kan därför utgå.

3 kap. 8 §

Lydelse enligt avsnitt 1.4	*Föreslagen lydelse*
	3 kap. 8 §
Om en nyanländ har ett uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen (2005:716) som kan ligga till grund för folkbokföring ska beslutet om anvisning fattas så snart som möjligt.	

Kommentar

Eftersom nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som får omfattas av en anvisning till en kommun enligt etableringsboendelagen i enlighet med 1 kap. 3 § tredje stycket mottandelagen inte upphör att omfattas av mottagandelagen i samband med folkbokföring finns inte längre behov av att vid anvisning prioritera denna grupp (jfr avsnitt 9.5.2). Den föreslagna bestämmelsen kan därför utgå.

3 kap. 10 §

Lydelse enligt avsnitt 1.4	*Föreslagen lydelse*
	3 kap. 10 §
I beslutet om anvisning ska det anges när kommunen senast ska ta emot en nyanländ. Den tidpunkt för kommunens mottagande som anges i beslutet om anvisning får inte sättas senare än två månader från tidpunkten för beslutet.	

Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 5 kap. 2 § utlänningslagen (2005:716) får Migrationsverket besluta om en längre tidsfrist.

Om beslutet om anvisning avser en nyanländ som har beviljats uppehållstillstånd enligt 21 kap. utlänningslagen, ska den nyanlände i stället tas emot omgående efter den tidpunkt då den nyanlände upphörde att omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Kommentar

Eftersom nyanlända med uppehållstillstånd enligt 21 kap. UtlL som får omfattas av en anvisning till en kommun enligt etableringsboendelagen i enlighet med 1 kap. 3 § tredje stycket mottandelagen inte upphör att omfattas av mottagandelagen i samband med folkbokföring finns inte längre behov av att särreglera tidsfristen för kommunens mottagande (jfr avsnitt 9.6). *Tredje stycket* kan därför utgå.

3 kap. 13 §

Lydelse enligt avsnitt 1.4	*Föreslagen lydelse*
	3 kap.
	13 §
Migrationsverket ska till den ansvariga nämnden i den kommun som ansvarar för att ordna ett etableringsboende i förekommande fall lämna uppgift om	
– när en nyanländ upphörde att *vara registrerad och boende på Migrationsverkets asylboende*, och	– när en nyanländ upphörde att *bo på Migrationsverkets* asylboende, och
– om att en nyanländ vid ett tidigare tillfälle haft rätt till etableringsboende.	

Kommentar

Utredningen om ett ordnat initialt mottagande av asylsökande föreslår att alla som omfattas av mottagnadelagen ska vara registrerade vid en mottagningsenhet (se avsnitt 11.3.1 SOU 2024:68). En nyanländ som får omfattas av en anvisning kommer därmed inte längre att vara registrerad på ett av Migrationsverkets asylboenden utan hos Migrationsverket (jfr 2 kap. 2 § mottagandelagen). En nyanländ som omfattas av mottagningslagen även efter att den nyanlände i samband med en anvisning lämnat Migrationsverkets asylboende kommer också att fortsätta att vara registrerad vid en mottagningsenhet även efter att den nyanlände tagits emot i en kommun.

För en kommun som i enlighet med 12 § första stycket etableringsboendelagen ska avgöra när en nyanländs period med rätt till etableringsboende inleds är det därmed inte längre relevant att erhålla information om när registreringen upphörde. Det är sålunda endast uppgiften om när den nyanlände lämnade Migrationsverkets asylboende som är relevant. *Andra strecksatsen* ändras för att återspegla detta.

Statens offentliga utredningar 2025

Kronologisk förteckning

1. Skärpta krav för svenskt medborgarskap. Ju.
2. Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. Ju.
3. Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. Fi.
4. Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. Fi.
5. Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. LI.
6. Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. Fö.
7. Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. KN.
8. Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. U.
9. På språklig grund. U.
10. En förändrad abortlag – för en god, säker och tillgänglig abortvård. S.
11. Straffbarhetsåldern. Ju.
12. AI-kommissionens Färdplan för Sverige. Fi.
13. En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. Fi.
14. En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. KN.
15. Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare. Volym 1 och 2. S.
16. Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. Ju.
17. Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. LI.
18. Ett likvärdigt betygssystem. Volym 1 och 2. U.
19. Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. U.
20. Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. Fi.
21. Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). KN.
22. Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet. KN.
23. Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. Ju.
24. Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. Ku.
25. Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. A.
26. Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. U.
27. En socionomutbildning i tiden. U.
28. Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. A.
29. Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. A.
30. Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. Fi.
31. Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. Ju.
32. Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. LI.
33. Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. Ju.
34. Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. Ju.
35. Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. A.

Statens offentliga utredningar 2025

Systematisk förteckning

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete. [25]

Frihet från våld, förtryck och utnyttjande. En jämställdhetspolitisk strategi mot våld och en stärkt styrning av centrala myndigheter. [28]

Ökad kvalitet hos Samhall och fler vägar till skyddat arbete. [29]

Etableringsboendelagen – ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända. [35]

Finansdepartementet

Skatteincitament för forskning och utveckling. En översyn av FoU-avdraget och expertskattereglerna. [3]

Moderna och enklare skatteregler för arbetslivet. [4]

AI-kommissionens Färdplan för Sverige. [12]

En effektivare organisering av mindre myndigheter – analys och förslag. [13]

Kommunal anslutning till Utbetalningsmyndighetens verksamhet. [20]

Enklare mervärdesskatteregler vid försäljning av begagnade varor och donation av livsmedel. [30]

Försvarsdepartementet

Plikten kallar! En modern personalförsörjning av det civila försvaret. [6]

Justitiedepartementet

Skärpta krav för svenskt medborgarskap. [1]

Några frågor om grundläggande fri- och rättigheter. [2]

Straffbarhetsåldern. [11]

Ett nytt regelverk för uppsikt och förvar. [16]

Ersättningsregler med brottsoffret i fokus. [23]

Utmönstring av permanent uppehållstillstånd och vissa anpassningar till miniminivån enligt EU:s migrations- och asylpakt. [31]

Skärpta och tydligare krav på vandel för uppehållstillstånd. [33]

Ett modernare konsumentskydd vid distansavtal. [34]

Klimat- och näringslivsdepartementet

Ny kärnkraft i Sverige – effektivare tillståndsprövning och ändamålsenliga avgifter. [7]

En skärpt miljöstraffrätt och ett effektivt sanktionssystem. [14]

Miljömålsberedningens förslag om en strategi för hur Sverige ska leva upp till EU:s åtaganden inom biologisk mångfald respektive nettoupptag av växthusgaser från markanvändningssektorn (LULUCF). [21]

Förbättrad konkurrens i offentlig och privat verksamhet [22]

Kulturdepartementet

Publiken i fokus – reformer för ett starkare filmland. [24]

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Avgift för områdessamverkan – och andra åtgärder för trygghet i byggd miljö. [5]

Anpassning av svensk rätt till EU:s avskogningsförordning. [17]

Vissa förändringar av jaktlagstiftningen. [32]

Socialdepartementet

En förändrad abortlag
– för en god, säker och tillgänglig abortvård. [10]

Stärkta drivkrafter och möjligheter för biståndsmottagare Volym 1 och 2. [15]

Utbildningsdepartementet

Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan. [8]

På språklig grund. [9]

Ett likvärdigt betygssystem Volym 1 och 2. [18]

Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande. [19

Tid för undervisningsuppdraget – åtgärder för god undervisning och läraryrkenas attraktivitet. [26]

En socionomutbildning i tiden [27]

§ 98/2025 Svar på revisorernas granskningsrapport av ekonomistyrning i socialnämnden

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Olofströms kommun lämnar svar på granskningsrapport av ekonomistyrning i socialnämnden med nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Janni Hedlin, tillförordnad socialförvaltningschef, föredrar ärendet.

Ärendet har tidigare behandlats i socialnämndens arbetsutskott § 137/2025 samt i socialnämnden § 80/2025.

På förtroendevalda revisorernas uppdrag har KPMG genomfört en granskning av rubricerat område. Syftet med granskningen var att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning. Deras samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.
Socialnämnden har fått rapporten för yttrande.
Vid socialnämndens arbetsutskott beslutades att man ställde sig bakom skrivelsen men med ett tillägg avseende förtydligande avseende hur arbetet med att säkerställa åtgärder för budget i balans.

Yttrande/Bedömning
Socialnämnden beslutade den 20 november 2024 att ett nytt verktyg för stödbehovsmätningar skulle upphandlas. Ensolution AB vann upphandlingen. Stödbehovsmätningarna genomfördes sedan vid årsskiftet 2024/2025 på samtliga boenden enligt LSS/SoL samt på samtliga dagliga verksamheter. Ärendet togs upp i Socialnämnden den 26 mars 2025 som en del av ett större sparförslag. Ärendet avseende besparingsförslag har hänskjutits och nu ligger ärendet i socialnämndens arbetsutskottets sammanträde den 7 maj 2025 för beslut. Inriktningen för budget 2026 är att utgå från KUBENs bemanning så till vida inga andra politiska beslut tas. Det kvarstår dock ett större arbete att få personalens tillgängliga tid att matchas mot individerna behov under dagen.

För budget 2026 kommer förvaltningen att vända på budgetarbetet samt medtaga en förteckning på vad som inte inryms i befintlig budgetram.
1. Reserv på 1% av budgetramen.
2. Placeringskostnader utifrån statistik för de senaste åren.

3. Säkra intäkter (hemtjänstavgift, hyresintäkter etc)
4. Kostnader utifrån befintliga avtal (hyresavtal, trygghetslarm, årsavgifter för datasystem).
5. Interna beslutade kostnader (lokalvård, mattransporter, it-kostnader etc)
6. Personalkostnader utifrån framtagna fördelningsprinciper inom säbo, korttids, hemtjänst och funktionsstöd.
7. Kostnader och intäkter kopplade till antal individer (matportioner)
8. Personalkostnader till övrig lagstadgad verksamhet.
9. Övriga kostnader som den lagstadgade verksamheten kräver.
10. Personalkostnader för icke lagstadgad verksamhet.
11. Övriga kostnader för icke lagstadgad verksamhet.
12. Osäkra intäkter (statsbidrag)

- Sedan jan 2025 har förvaltningen tagit fram en förenklad månadsrapportering som rapporteras till nämnden varje månad. I denna förenklade månadsrapporteringen framgår väsentliga avvikelser.
- Den förenklade månadsuppföljningen behöver även innehålla nyckeltal avseende volymmått som är av betydelse. Arbete pågår och behöver även kopplas samman med nämndens målarbete.
- Förvaltningen har påbörjat ett nytt angreppssätt avseende framtagande av åtgärder och uppföljning av åtgärder samt även för budgetarbetet för nästkommande år. Detta bygger på ett gemensamt arbete mellan förvaltningens ledningsgrupp och de ledningsgrupper som finns i respektive verksamhet. Arbetet drivs av förvaltningschef och stäms av med den politiska ledningen. Målet är framförallt färre men större åtgärder.
- När åtgärder tas fram och redovisas till politiken finns även ett förtydligande med om åtgärder kräver politiskt beslut eller om åtgärden är verkställighet.
- Förvaltningen informerar den politiska ledningen vilken påverkan som sker i verksamheterna utifrån olika alternativa beslut.
- Mål och verksamhetsplan på förvaltningsövergripande nivå behöver tas fram och beslutas politiskt.
- De fyra sistnämnda punkterna är för att säkerställa att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur avseende gränssnitt, ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

Finansiering
Ej aktuellt.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ingen beaktan har gjorts i socialnämnden.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse

Slutgiltigt beslut skickas till
Revisorerna, Socialnämnden
Tillförordnad socialförvaltningschef J.H
Ekonomichef K.A och Förvaltningsekonom J.N
Verksamhetschef B.S, H.H

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-19 | Diarienummer: 2025/935-7

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Isac Johansson
Titel:

Svar på revisorernas granskningsrapport av ekonomistyrning i socialnämnden

Förslag till beslut
Olofströms kommun lämnar svar på granskningsrapport av ekonomistyrning i socialnämnden med nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Ärendet har tidigare behandlats i socialnämndens arbetsutskott § 137/2025 samt i socialnämnden § 80/2025.

På förtroendevalda revisorernas uppdrag har KPMG genomfört en granskning av rubricerat område. Syftet med granskningen var att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning. Deras samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.
Socialnämnden har fått rapporten för yttrande.
Vid socialnämndens arbetsutskott beslutades att man ställde sig bakom skrivelsen men med ett tillägg avseende förtydligande avseende hur arbetet med att säkerställa åtgärder för budget i balans.

Yttrande/Bedömning
• Socialnämnden beslutade den 20 november 2024 att ett nytt verktyg för stödbehovsmätningar skulle upphandlas. Ensolution AB vann upphandlingen. Stödbehovsmätningarna genomfördes sedan vid årsskiftet 2024/2025 på samtliga boenden enligt LSS/SoL samt på samtliga dagliga verksamheter. Ärendet togs upp i Socialnämnden den 26 mars 2025 som en del av ett större sparförslag. Ärendet avseende besparingsförslag har hänskjutits och nu ligger ärendet i socialnämndens arbetsutskottets sammanträde den 7 maj 2025 för beslut. Inriktningen för budget 2026 är att utgå från KUBENs bemanning så till vida inga andra politiska beslut tas. Det kvarstår dock ett större arbete att få personalens tillgängliga tid att matchas mot individerna behov under dagen.

• För budget 2026 kommer förvaltningen att vända på budgetarbetet samt medtaga en förteckning på vad som inte inryms i befintlig budgetram.
1. Reserv på 1% av budgetramen.
2. Placeringskostnader utifrån statistik för de senaste åren.
3. Säkra intäkter (hemtjänstavgift, hyresintäkter etc)

4. Kostnader utifrån befintliga avtal (hyresavtal, trygghetslarm, årsavgifter för datasystem).
5. Interna beslutade kostnader (lokalvård, mattransporter, it-kostnader etc)
6. Personalkostnader utifrån framtagna fördelningsprinciper inom säbo, korttids, hemtjänst och funktionsstöd.
7. Kostnader och intäkter kopplade till antal individer (matportioner)
8. Personalkostnader till övrig lagstadgad verksamhet.
9. Övriga kostnader som den lagstadgade verksamheten kräver.
10. Personalkostnader för icke lagstadgad verksamhet.
11. Övriga kostnader för icke lagstadgad verksamhet.
12. Osäkra intäkter (statsbidrag)

• Sedan jan 2025 har förvaltningen tagit fram en förenklad månadsrapportering som rapporteras till nämnden varje månad. I denna förenklade månadsrapporteringen framgår väsentliga avvikelser.
• Den förenklade månadsuppföljningen behöver även innehålla nyckeltal avseende volymmått som är av betydelse. Arbete pågår och behöver även kopplas samman med nämndens målarbete.
• Förvaltningen har påbörjat ett nytt angreppssätt avseende framtagande av åtgärder och uppföljning av åtgärder samt även för budgetarbetet för nästkommande år. Detta bygger på ett gemensamt arbete mellan förvaltningens ledningsgrupp och de ledningsgrupper som finns i respektive verksamhet. Arbetet drivs av förvaltningschef och stäms av med den politiska ledningen. Målet är framförallt färre men större åtgärder.
• När åtgärder tas fram och redovisas till politiken finns även ett förtydligande med om åtgärder kräver politiskt beslut eller om åtgärden är verkställighet.
• Förvaltningen informerar den politiska ledningen vilken påverkan som sker i verksamheterna utifrån olika alternativa beslut.
• Mål och verksamhetsplan på förvaltningsövergripande nivå behöver tas fram och beslutas politiskt.
• De fyra sistnämnda punkterna är för att säkerställa att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur avseende gränssnitt, ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

Finansiering
Ej aktuellt.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ingen beaktan har gjorts i socialnämnden.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse

Beslutet skickas till
Revisorerna
Socialnämnden
Socialförvaltningschef R.S
Tillförordnad socialförvaltningschef J.H
Förvaltningsekonom JN
Verksamhetschef BS, HH
Ekonomichef K.A

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

1 Missivbrev Socialnämnden ekonomistyrning.pdf
2 Rapport ekstyr socialn Olofströms kommun.pdf
3 Beslut SN AU § 1372025 Yttrande på iakttagelser, bedömningar och rekommendationer från revisionsrapport granskning av socialnämndens ekonomistyrning.pdf
4 Yttrande på iakttagelser, bedömningar och rekommendationer från revisionsrapport granskning av socialnämndens ekonomistyrning.pdf

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Olofströms kommunrevisorer 2025-03-19

Socialnämnden
Kommunstyrelsen
(Kommunfullmäktige för kännedom)

Granskning av socialnämndens ekonomistyrning

På förtroendevalda revisorernas uppdrag har KPMG genomfört en granskning av rubricerat område.

Syftet med granskningen är att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi socialnämnden att:

- Utveckla fördelningsprinciperna vad avser bedömning av vårdtyngd inom LSS, samt i övrigt utveckla analys och jämförelse med liknande kommuner inom förvaltningens verksamhetsområden.

- Säkerställa att tillräcklig budget åsätts vad avser för ekonomin betydande poster som institutions- och familjehemsplaceringar, samt att överväga att budgetera en reserv på för förvaltningen centrala konton för att kunna möta oplanerade kostnadsökningar.

- Utveckla analysen i rapporteringen vad avser att tydliggöra väsentliga avvikelser, bland annat genom att volymmått och/eller nyckeltal som är av betydelse för kostnadsutvecklingen redovisas som en del av analysen.

- Säkerställa att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur för själva processen, med tydligt gränssnitt avseende ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- Inom ramen för uppsiktsplikten tydliggöra nämndens ansvar genom att nämndens presidium deltar och svarar vid kommunstyrelsens sammanträden, där förvaltningsledningen medverkar som ett stöd.

Revisorerna önskar ett yttrande på de iakttagelser, bedömningar och rekommendationer som återfinns i bifogad granskningsrapport. Yttrandet skall vara revisorerna tillhanda senast den 30 maj 2025.

För revisionen

Tuija Finnilä
Ordförande

Granskning av socialnämndens ekonomistyrning

Rapport

Olofströms kommun

KPMG AB

2025-03-18

Antal sidor 14

© 2025 KPMG AB, a Swedish limited liability company and a member firm of the KPMG network of independent member firms affiliated with KPMG International Cooperative (“KPMG International”), a Swiss entity. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Olofströms kommun
Granskning av socialnämndens ekonomistyrning

2025-03-18

Innehållsförteckning

1	Sammanfattning	2
2	Bakgrund	4
2.1	Syfte, revisionsfrågor och avgränsning	4
2.2	Revisionskriterier	4
2.3	Metod	4
3	Resultat av granskningen	5
3.1	Riktlinjer och resursfördelningsprinciper	5
3.2	Kunskap om det ekonomiska läget	8
3.3	Handlingsplaner	10
3.4	Kommunstyrelsens uppsikt	12
4	Samlad bedömning och rekommendationer	14

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification KPMG Public

1 Sammanfattning

KPMG har av Olofströms kommuns revisorer fått i uppdrag att granska socialnämndens ekonomistyrning.

Granskningen syftar till att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

I det följande redovisas våra samlade bedömningar av respektive revisionsfråga.

Revisionsfråga	Bedömning
Finns till grund för nämndens internbudget ändamålsenlig styrning i form av riktlinjer och fördelningsprinciper?	Delvis
Säkerställer nämnden att underlag erhålls för tillräcklig kunskap om det ekonomiska läget inom respektive verksamhet?	Delvis
Vidtas åtgärder i form av handlingsplaner med uppföljning om hur planerna realiseras?	Delvis
Vidtar kommunstyrelsen åtgärder inom ramen för uppsiktsplikten vad avser nämndens ekonomistyrning?	I allt väsentligt

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi socialnämnden att:

- Utveckla fördelningsprinciperna vad avser bedömning av vårdtyngd inom LSS, samt i övrigt utveckla analys och jämförelse med liknande kommuner inom förvaltningens verksamhetsområden.
- Säkerställa att tillräcklig budget åsätts vad avser för ekonomin betydande poster som institutions- och familjehemsplaceringar, samt att överväga att budgetera en reserv på för förvaltningen centrala konton för att kunna möta oplanerade kostnadsökningar.
- Utveckla analysen i rapporteringen vad avser att tydliggöra väsentliga avvikelser, bland annat genom att volymmått och/eller nyckeltal som är av betydelse för kostnadsutvecklingen redovisas som en del av analysen.
- Säkerställa att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur för själva processen, med tydligt gränssnitt avseende ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- Inom ramen för uppsiktsplikten tydliggöra nämndens ansvar genom att nämndens presidium deltar och svarar vid kommunstyrelsens sammanträden, där förvaltningsledningen medverkar som ett stöd.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

2 Bakgrund

2.1 Syfte, revisionsfrågor och avgränsning

Granskningen syftar till att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Granskningen avser besvara följande revisionsfrågor:

— Finns till grund för nämndens internbudget ändamålsenlig styrning i form av riktlinjer och fördelningsprinciper?

— Säkerställer nämnden att underlag erhålls för tillräcklig kunskap om det ekonomiska läget inom respektive verksamhet?

— Vidtas åtgärder i form av handlingsplaner med uppföljning om hur planerna realiseras?

— Vidtar kommunstyrelsen åtgärder inom ramen för uppsiktsplikten vad avser nämndens ekonomistyrning?

Granskningen har avgränsats till socialnämnden och kommunstyrelsen.

2.2 Revisionskriterier

I granskningen har revisionskriterierna utgjorts av:

- Kommunallagen 6 kap § 6
- Tillämpbara interna regelverk och policys.

2.3 Metod

Granskningen har genomförts genom:

- Dokumentstudier
- Intervjuer har genomförts med berörda tjänstepersoner och politiker

De bedömningar som avlämnas i granskningen har utgått ifrån följande bedömningsnivåer.

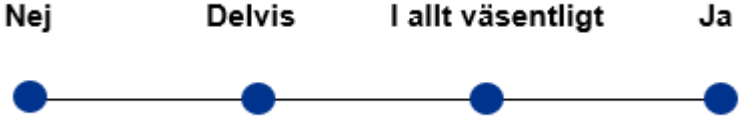

Rapporten är faktakontrollerad av kommunchef, ekonomichef, förvaltningschef, ekonomer, verksamhetschefer, socialnämndens presidium samt kommunstyrelsens presidium.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

3 Resultat av granskningen

3.1 Riktlinjer och resursfördelningsprinciper

Kommunens övergripande budgetprocess
Kommunens övergripande budgetprocess inför kommande år påbörjas i januari månad i samband med att planeringsförutsättningar för det fortsatta arbetet tas fram. Dessa utgör grunden för arbete med budget och mål. Kommunen tillhandahåller en befolkningsprognos från extern part som redogör för demografin på ett övergripande plan och per delområde. Under mars månad genomförs bokslutsberedning med både tillbakablick och är relaterad till planeringsförutsättningarna framåt.

Under månaderna april och maj sker budgetberedningen. Under denna tid får nämnderna tillhanda budgetanvisningar som redogör för pris- och lönekompensationer som ska beräknas. Beredningen är för nästkommande års budget samt två planår.

I maj fattar kommunstyrelsen beslut om de preliminära budgetramarna för respektive nämnd och fullmäktige fastställer investeringsbudget.

Ramtilldelningen inom socialnämnden påverkas av förutom av lönekompensation och prisindex, även av förändring av antalet äldre samt LSS-utjämningen.

I augusti månad upprättar nämnderna budgetförslag utifrån de budgetramar som tilldelats. Det slutliga beslutet om driftsbudget för nästkommande budgetår och planering för två år framåt fattas av fullmäktige i november månad. I det kommunövergripande styrdokumentet[1] avseende ekonomi- och verksamhetsstyrning beskrivs att fullmäktiges budgetbeslut är fast och att det endast i undantagsfall sker förändringar eller beslut om tilläggsanslag. Vidare framgår att nämndernas anslagsbindning sker på en positions ansvarsnivå. På denna nivå fattar nämnden beslut om eventuella omdisponeringar. För underliggande ansvarsnivå fattar förvaltningschefen beslut om omdisponeringar.

Socialnämndens riktlinjer och fördelningsprinciper
Det sätts inte av någon övergripande reserv inom nämnden för att kunna möta oplanerade kostnader.

Äldreomsorgen är den största budgetposten som står för mer än halva den totala budgeten för nämnden. Inom särskilt boende finns totalt sex boendeenheter, fyra av dessa är placerade i centralorten och två är förlagda utanför. Hemtjänsten är uppdelat i fyra områden utifrån geografisk placering. Budgeten fördelas i samband med beslut om internbudget. Det finns inget system för omfördelning utifrån förändringar som sker löpande under året.

Budget för särskilt boende grundas på antal platser (persontäthet 0,6 årsarbetare per plats, demensboende 0,77 årsarbetare per plats).

Inom hemtjänsten är utgångpunkten beviljad tid och budgeten fördelas inom de olika områdena. Den planerade tiden uppgår till 85 %. Kringtiden, den tid som inte är på

[1] Ekonomi- och verksamhetsstyrning, fastställ av kommunfullmäktige 2018-11-26

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

plats hos den äldre som ex restid och dokumentation, varierar mellan centrala områden och ytterområden (ca 30–35 %).

För att minska kostnaderna arbetar verksamheten med att effektivisera insatserna genom en välfungerande schemaläggning. En översyn har skett av riktlinjerna för biståndsbedömning. Vidare sker ett arbete utifrån de nya riktlinjerna där enhetschefer träffas för att säkerställa en enhetlig syn och effektivare schemaläggning.

Inom **HSL** görs jämförelser med andra kommuner, exempelvis avseende antalet individer som en sjuksköterska ansvarar för. Enligt intervjupersoner finns en ambition inom verksamheten att förbättra förmågan att jämföra även statistik och nyckeltal. Inför 2025 har särskilt kostnadsdrivande faktorer lyfts fram. Budgeten fördelas i samband med beslut om internbudget.

Inom **IFO** görs budgetuppräkning baserad på föregående års budget. Det uppges bland annat svårt att åsätta placeringar en tillräcklig budget utifrån antalet placeringar och avtalens kostnadsökningar i övrigt. Det finns ingen central reserv inom förvaltningen som kan användas för särskilt kostsamma placeringar, eller andra oförutsägbara avvikelser.

Inför år 2025 har IFO erhållit en utökad budget med hänsyn till ökade dygnskostnader och kostnadsdrivande placeringar. Samtidigt understiger den utökade budgeten inom verksamhetsområdet 2024 års utfall med ca 4,5 mnkr (budget 2025 16,1 mnkr, utfall 2024 20,5 mnkr, utfall 2023 21,7 mnkr).

För att minska kostnader inom området arbetar förvaltningen aktivt med att identifiera alternativa lösningar som kan ersätta de nuvarande kostsamma placeringarna.

För **funktionsstöd** grundas fördelning delvis på utjämningssystemet för LSS-kostnader. Behovet av utökning av budget för 2025 utgörs av ökade placeringar samt kostsamma personliga assistansärenden. Under år 2024 har en omfattande genomlysning skett inom LSS-området med stöd av konsult. Genomlysningen visar bland annat på en ökande nettokostnadsavvikelse.

Boendeplatserna är generellt sett relativt höga och av intervjuerna framgår att det planeras för att framöver genomföra vårdtyngdsmätningar.

Budgettilldelning
Budgetramen har ökat med totalt 21,6 mnkr mellan åren 2024 och 2025. Av ramuppräkningen avsåg volymförändringar ett tillskott om ca 17,5 mnkr (varav LSS 1,6 mnkr). Uppräkningen avseende volymförändringarna innehåller en justerad beräkning från år 2022 och framåt. I övrigt har justering skett för löner, hyror och priser. Därutöver ett avdrag avseende beting om allmän besparing på 5,2 mnkr. I samband med beslut om budget skedde ytterligare en reduktion av socialnämndens budget med 6 mnkr, detta efter att nämnden fattat beslut om sin budget baserad på den preliminära ramtilldelningen.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Verksamhet	Budget 2024 (tkr)	Budget 2025 (tkr)
Nämnd- och styrelse	1 010	1 040
Kommunledning personal	1 074	1 100
Äldreomsorg	242 914	257 706
Funktionsstöd	119 101	130 765
Äldreomsorg förebyggande	2 159	2 212
Äldreomsorg gemensam administration	32 876	27 822
IFO placeringar	12 350	15 816
IFO öppna insatser	1 160	1 160
IFO ekonomiskt bistånd	2 015	2 165
IFO gemensam familjerätt	16 348	18 727
Arbetsmarknadsåtgärder	10 213	7 906
Netto	444 170	465 735

För socialförvaltningen finns två förvaltningsekonomer (med sammantagen resurs mot socialnämnden motsvarande ca en tjänst) som har två ansvarsområden vardera; äldreomsorg och hälso- och sjukvård (HSL) respektive individ- och familjeomsorgen (IFO) och funktionsstöd. För inhämtning av statistik finns ett ledningsstödssystem som ekonomerna använder sig av.

3.1.1 Bedömning

Vår bedömning är att det delvis finns en ändamålsenlig styrning i form av riktlinjer och fördelningsprinciper för nämndens internbudget.

Vi grundar vår bedömning på att det delvis finns principer till grund för resursfördelning, men att fördelningsprinciperna behöver utvecklas vad avser bedömning av vårdtyngd inom LSS, samt i övrigt utveckla analys och jämförelse med liknande kommuner.

Vidare anser vi att nämnden behöver se över och säkerställa att tillräcklig budget åsätts vad avser för ekonomin betydande poster som institutions- och familjehemsplaceringar baserat på aktuella bedömningar inför budgetåret. När denna typ av poster har åsatts budget kan kvarstående budget fördelas på verksamheter som kan ekonomistyras i ett kortare perspektiv.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

3.2 Kunskap om det ekonomiska läget

I följande avsnitt beskrivs socialnämndens uppföljning av det ekonomiska läget. Enligt styrdokumentet *Ekonomi- och verksamhetsstyrning* ska ekonomiska månadsuppföljningar ske för månaderna mars, maj och oktober (även april anges, men har senare utgått). Därtill sker en delåruppföljning per augusti och en årsredovisning vid årsskiftet. I de ekonomiska uppföljningarna innefattas driftsredovisning med prognos, utfall och avvikelse per avdelning och dess verksamhet. Utöver siffrorna beskrivs anledning till verksamheternas budgetavvikelse.

Utifrån de ekonomiska uppföljningarna har vi i nedanstående tabell sammanställt underskottets utveckling för åren 2023 och 2024.

Månad	Helårsprognos 2023 (mnkr)	Helårsprognos 2024 (mnkr)
Mars	-19,5	-14,9
Maj	-19,5	-14,9
Augusti	-17,5	-11,9
Oktober	-18,7	-10,9
Utfall	***-18,1***	***-5,0***

2023

Nämnden får **den 26 april** ta del av ekonomisk uppföljning per mars månad som visar en helårsprognos om -19,5 mnkr och beslutar att notera informationen.

Utifrån det prognostiserade underskottet om 19,5 mnkr fattar nämnden den **24 maj** beslut om totalt sexton åtgärder. Därtill gjordes en konsekvensbeskrivning och förväntad besparing per åtgärd uppdelat per avdelning. Totalt omfattar åtgärderna för år 2023 cirka 1,4 mnkr och för år 2024 totalt 16,9 mnkr.

Vid sammanträdet **den 21 juni** kvarstår det prognostiserade underskottet om -19,5 mnkr. Nämnden beslutar att notera informationen.

Nästa ekonomiska uppföljning nämnden tar del av sker **den 27 september** då delårsuppföljning redovisar ett underskott för helåret om -17,5 mnkr. Nämnden beslutar att notera informationen. **Den 13 december** visar månadsuppföljningen för oktober en helårsprognos om totalt -18,7 mnkr. Nämnden beslutar att notera informationen.

Socialnämndens underskott redovisades för år 2023 till 18,1 mnkr. Underskotten avsåg huvudsakligen äldreomsorg (ca 6 mnkr), funktionsstöd (ca 7 mnkr) och placeringar (ca 9 mnkr).

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Det framgår inte tydligt vilka åtgärder som effekturets för att skapa balans under året och inför kommande år. Det redovisas dock att tjänster inom administration och ledning ej fullt ut ersatts.

2024

Den 31 januari tar nämnden del av årsredovisningen för 2023 som visar ett underskott om -18,1 mnkr.

Den 17 april redovisas årets första uppföljningsrapport med utfall och prognos efter mars månad. Rapporten visar på ett överskridande för perioden om 5,8 mnkr och för helåret om 14,9 mnkr. Nämnden beslutar nämnden att en åtgärdsplan ska upprättas för att nå en budget i balans (se vidare under nedanstående rubrik). **Den 26 juni** tar nämnden del av månadsuppföljningen per maj månad som visar en helårsprognos om -14,9 mnkr. Nämnden beslutar att verksamhetscheferna ska återge mer detaljerad information avseende överskridandet inom äldreomsorgen, IFO och funktionsstöd.

Den 28 augusti får nämnden tillhanda underlag som redogör för det ekonomiska utfallet på enhetsnivå.

Den 25 september behandlas delårsredovisningen som visar ett underskott om -11,9 mnkr. Det framgår att reduceringen av underskottet främst beror på erhållet statsbidrag. **Den 20 november** delges nämnden ekonomisk uppföljning per oktober månad som visar en prognostiserad helårsprognos om -10,9 mnkr.

Socialnämndens utfall för helåret blev -5 mnkr. Förutom effekt av genomförda åtgärder, erhölls även större statsbidrag än som beräknats i tidigare prognoser.

Socialnämnden har under 2023 och 2024 begärt ekonomiska rapporter och beslutat om flertal uppdrag gentemot förvaltningen avseende att genomlysa förvaltningens avdelningar och verksamheter med syfte att identifiera kostnader och möjligheter till effektivisering. Förvaltningschef och verksamhetschefer har frekvent deltagit på nämndens sammanträden och informerat om verksamhetens arbetssituation och ekonomi. Av intervjuerna framgår att dessa kompletteras med volymtal och nyckeltal som ger stöd och förståelse för kostnadsutvecklingen.

Uppföljningsrapporterna struktur
De uppföljningsrapporter (månad och delår) som tas fram under året följer budgetens fördelning med en uppdelning på underliggande verksamheter. Uppföljningsrapporten upptar aggregerat utfall för socialnämnden och för underliggande verksamheter helårsbudget, helårsprognos, perioden budget och utfall, jämförelse med utfall motsvarande period föregående år, periodens avvikelse, samt prognostiserad avvikelse mot årsbudget.

Aggregerat och för underliggande verksamheter redovisas summan av intäkter, summan av kostnader (kapitalkostnader på egen rad), samt nettokostnaden.

Därutöver bryts redovisningen upp på exempelvis hemtjänst, gruppboende, personlig assistans, institutionsvård, öppenvård m m.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

I rapporten kommenteras avvikelser på verksamhetsnivå. Det lämnas delvis analys/förklaring till avvikelserna, men flera avvikelser innebär snarare ett konstaterande av själva avvikelsen. I själva uppföljningsrapporterna presenteras mindre av statistik kopplat till volymer och nyckeltal. I intervju lyfts även fram som en utmaning, i den relativt omfattande redovisningen, att bättre kunna lyfta fram och tydliggöra det väsentliga vad avser avvikelser och kostnadsutveckling.

Inför år 2025 har beslutats om att genomföra en mer begränsad uppföljning vid de sammanträden som inte tidigare omfattats av den ordinarie uppföljningen. Detta i syfte att skapa förutsättning för åtgärder så tidigt som möjligt för att nå budget i balans. Enligt beslutet ska kostnader för löner presenteras per verksamhet. Därutöver ska redovisning ske av kostnader för placeringar, hyror, inhyrd personal, ekonomiskt bistånd, bostadsanpassningsbidrag, samt hjälpmedel.

Det finns ett särskilt ledningsstödsystem som stöd för budgetansvariga chefer i arbetet med den ekonomiska uppföljningen. Vid månatlig chefsgrupp sker genomgång av den ekonomiska ställningen. På enhetschefsnivå sker månatligen gemensamma genomgångar tillsammans med förvaltningens ekonomer, vilka vid behov kompletteras med individuella genomgångar.

3.2.1 Bedömning

Vår bedömning är att nämnden delvis säkerställer att tillräckligt underlag erhålls för tillräcklig kunskap om det ekonomiska läget
Nämnden erhåller löpande kunskap om det ekonomiska läget med omfattande ekonomiska rapporter som underlag. Vid nämndens sammanträden har tjänstepersoner i bred omfattning delgivit kompletterande information avseende verksamheten. Nämnvärt är att protokollen är utförliga, vilket skapar transparens.

Vi anser att nämnden borde tillsett att första tillfället för ekonomisk uppföljning skett tidigare än i april månad. Detta utifrån att nämndens budget är betydande sett till kommunens totala ekonomi, samt utifrån den obalans som redovisades för år 2023. Vi konstaterar samtidigt att nämnden identifierat detta som ett utvecklingsområde och beslutat om att erhålla månadsuppföljningar avseende särskilda poster från och med år 2025.

Vi anser vidare att analysen i rapporteringen kan utvecklas vad avser väsentliga avvikelser, bland annat genom att volymmått och/eller nyckeltal som är av betydelse för kostnadsutvecklingen redovisas som en del av analysen, samt att generellt lyfta fram och tydliggöra det väsentliga vad avser avvikelser och ekonomisk utveckling.

3.3 Handlingsplaner

Enligt det kommunövergripande styrdokumentet *Ekonomi och verksamhetsstyrning*[2] framgår att styrelser och nämnder kontinuerligt ska följa upp ekonomin och vid händelse av budgetavvikelse ska nämnden omedelbart vidta åtgärder.

[2] Ekonomi- och verksamhetsstyrning, fastställt av kommunfullmäktige 2018-11-26

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Under år 2023 vidtogs åtgärder som förväntades få effekt till grund för en budget i balans med den verksamhet som bedrivs. Trots arbetet med åtgärder redovisas åter underskott i inledningen av år 2024. Vid nämndens sammanträde **den 17 april år 2024** sker årets första ekonomiska uppföljning (efter mars månad). Rapporten visar på ett överskridande för perioden om 5,8 mnkr och för helåret om 14,9 mnkr. Nämnden beslutar att en åtgärdsplan ska upprättas för att nå en budget i balans. Vid samma tillfälle vid ärendet ”Ordförandens information” beslutas att samtliga enhets- och verksamhetschefer ”ska veta vad de har i budget” och att ”statsbidrag som beviljas under året och inte redan är med i budgeten ska redovisas separat”.

Vid nämndens sammanträde **den 22 maj** redovisas föreslagna åtgärder och nämnden beslutar om anställningsstopp för hela förvaltningen med undantag för sommarvikarier och vikarier med anställning om max tre månader. Nämnden uppdrar åt förvaltningen att framställa konkreta förslag på åtgärder som motsvarar 30 mnkr i besparing. Av intervju framgår att avsikten inte var att genomföra kostnadsreducerande åtgärder med 30 mnkr, utan att skapa ett underlag för prioriteringar utifrån bedömda konsekvenser.

Den 26 juni hanteras särskilt ärende ”Kostnadsberäknade åtgärder för att nå budget i balans”. 41 åtgärder redovisas. Nämnden beslutar att till viss del bifalla, till viss del återremittera eller avslå förslag till åtgärder. Förvaltningen ges även fem uppdrag som bland annat inkluderar genomlysning av öppenvården.

I ärendet framgår även att nämnden för år 2022, 2023 och 2024 fått för lite medel i volymkompensation och därmed kommer att kompenseras med 15,9 mnkr för budget 2025.

Av nämndens protokoll den 25 september framgår att nämndens ordförande i augusti månad mejlat till samtliga medarbetare i förvaltningen att inkomma med förslag om besparingsåtgärder. Totalt inkom 53 svar (varav en del innehöll flera förslag) som sammanställts inför nämndens möte i september.

Den 23 oktober redovisas följande ärenden:

- Genomförda besparingar efter beslut i maj 2023
- Genomförda besparingar efter arbetsutskottets beslut i maj 2024
- Besparingsförslag från medarbetare

Av de 16 åtgärder som beslutades 2023 har totalt 13 genomförts, ett bedöms som delvist genomfört och resterande pågående.

Socialnämndens arbetsutskott beslutade om 41 åtgärder i maj 2024 totalt bedöms 9 vara genomförda, 6 är pågående, 2 delvist genomförda och 24 ej genomförda. Redovisningen är detaljerad, där varje förslag beskrivs med vilken åtgärd som avses, ekonomisk effekt, aktuell status, samt huruvida nämnden avslagit eller återremitterat åtgärdsförslaget.

Nämnden noterar informationen och beslutar att en ny återrapportering ske i februari 2025.

Den 20 november behandlas ytterligare effektiveringar utifrån fullmäktiges beslut om att reducera budgetramen med 6 mnkr utifrån den ram som tidigare legat till grund för

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

den av nämnden beslutade budgeten inför år 2025. Det redovisas vad som omfattas av nämndens beslut och vilka åtgärder som förvaltningschefen vidtagit. Åtgärderna uppgår sammantaget till 6 mnkr.

I samband med rapportens faktakontroll har lyfts fram att utöver ovanstående behandling vid nämndens sammanträden har hållits möten i november 2023 och i maj 2024 med representanter från kommunledning och förvaltningsledning i syfte att klargöra budgetförutsättningar och vikten av budget i balans.

Ansvar och roller avseende åtgärder för ekonomi i balans
I samband med genomförda intervjuer och genomgång i protokoll av nämndens behandling av åtgärder för en budget i balans framgår att det finns ett behov av att tydliggöra rollerna mellan nämnd och förvaltning vad avser ansvarsfördelningen. Detta gäller hur arbetet ska styras och bedrivas vad avser processerna för att ta fram åtgärder, samt på vilket mandat som ska gälla att inom ramen för förvaltningens löpande verksamhet.

Av intervjuerna framgår att det inte alltid är klart vilka frågor förvaltningen förfogar över, vilket skapar en osäkerhet i beslutsfattandet. Det framgår i intervjuerna att det under året tagits fram ett underlag där frågor kring bland annat struktur och kommunikation behandlas, men att det i praktiken kvarstår behov av att arbeta vidare med gränssnittet rörande ansvar och roller.

3.3.1 Bedömning

Vår bedömning är att det delvis vidtas åtgärder i form av handlingsplaner med uppföljning om hur planerna realiseras.

Vi kan konstatera att ett omfattande arbete bedrivits med åtgärder under 2024 vilket tillsammans med tillkommande statsbidrag reducerat underskottet. Nämnden har skapat god transparens vad avser att upprätta kostnadsberäknade planer, samt att erhålla uppföljning på åtgärdsplanerna.

Bedömningen delvis baseras på att faktiskt vidtagna åtgärder ej varit tillräckliga utifrån kostnadsutvecklingen. Vidare anser vi att roller, ansvar och mandat mellan nämnd och förvaltning behöver tydliggöras i syfte att erhålla en effektivare verksamhets- och ekonomistyrning.

3.4 Kommunstyrelsens uppsikt

Av Kommunallagen och kommunstyrelsens reglemente framgår att styrelsen ska utöva uppsikt över nämndernas verksamhet och vid två tillfällen under året rapportera till fullmäktige om hur verksamheter utvecklas mot bakgrund av fastlagda mål och hur den ekonomiska ställningen är under budgetåret. Vidare regleras den ekonomiska uppföljningen i styrdokumentet för ekonomi- och verksamhetsstyrning.

I följande avsnitt beskrivs ärenden vid kommunstyrelsen inom ramen för utövande av uppsiktsplikt. Samtliga redovisningar avseende socialnämndens ekonomi som skett på kommunstyrelsens sammanträde har innefattat en redovisning av ekonomiskt nuläge för nämndens verksamheter, vidtagna samt planerade åtgärder.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Under mars 2024 tar kommunstyrelsen del av årsredovisningen för nämnder och bolag och beslutar att kalla till träff med gruppledare och ekonomichef för genomgång av ekonomin. Därefter sker återkommande ärenden i kommunstyrelsen under rubriken *”Ekonomiskt läge socialnämnden”.*

Den 21 maj sker månadsuppföljning per mars månad. Det ekonomiska läget i socialnämnden behandlas i separat ärende. Socialförvaltningen redovisar läget samt vidtagna och planerade åtgärder. Kommunstyrelsen noterar i protokollet att de ser allvarligt på läget. Det beslutas om ny redovisning i kommunstyrelsen till den 11 juni. **Den 11 juni** föredrar socialchefen det ekonomiska läget, samt åtgärder som vidtagits och planeras framgent. Kommunstyrelsen beslutar att återrapportering kring ärendet ska ske den 3 september. **Den 3 september** sker åter redovisning. Deltar i ärendet gör socialnämndens ordförande, socialchefen och förvaltningsekonomer, samt även kommunens ekonomichef. Det redovisas av politiken tagna beslut, samt beslut tagna av förvaltningschefen. Det redovisas att åtgärderna ger en besparing på 2,4 mnkr innevarande år. Till detta kommer ett statsbidrag om 2,3 mnkr. För år 2025 beräknas effekten till 12 mnkr. Informationen noteras till protokollet och ny redovisning ska ske på kommunstyrelsen i oktober.

Den 8 oktober föredrar socialchefen ärendet, där även representant från socialnämnden deltar, samt förvaltningsekonomer och kommunens ekonomichef. Effekten för år 2024 redovisas nu till drygt 8 mnkr för innevarande år och 12,4 mnkr för år 2025. Informationen noteras till protokollet och ny redovisning ska ske på kommunstyrelsen i november. Vid sammanträdet **den 12 november** föredrar förvaltningschef tillsammans med ekonomer ärendet om det ekonomiska läget för socialnämnden. Det redovisas ett prognostiserat underskott för helåret om -10,9 mnkr. Kommunstyrelsen beslutar att notera informationen.

3.4.1 Bedömning

Vår bedömning är att kommunstyrelsen vidtar åtgärder inom ramen för uppsiktsplikten vad avser nämndens ekonomistyrning.

Vi grundar vår bedömning på att kommunstyrelsen haft uppsikt gentemot nämnden genom att efterfråga information i form av ekonomiska uppföljningar och handlingsplaner med åtgärder för att nå balans mellan budget och den verksamhet som bedrivs. Denna uppsikt har fortlöpande skett under året som särskilt ärende vid kommunstyrelsens sammanträden.

Vi konstaterar att kommunstyrelsen bjudit in representanter från förvaltning och socialnämnd frekvent under året 2024. Vi anser, utifrån nämndens ansvar, att det företrädesvis bör vara nämndens presidium som svarar inför kommunstyrelsen, där förvaltningsledningen medverkar som ett stöd.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

4 Samlad bedömning och rekommendationer

Granskningen syftar till att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Vår samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Se inledning samt respektive rapportkapitel för en mer detaljerad beskrivning.

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi socialnämnden att:

- Utveckla fördelningsprinciperna vad avser bedömning av vårdtyngd inom LSS, samt i övrigt utveckla analys och jämförelse med liknande kommuner inom förvaltningens verksamhetsområden.
- Säkerställa att tillräcklig budget åsätts vad avser för ekonomin betydande poster som institutions- och familjehemsplaceringar, samt att överväga att budgetera en reserv på för förvaltningen centrala konton för att kunna möta oplanerade kostnadsökningar.
- Utveckla analysen i rapporteringen vad avser att tydliggöra väsentliga avvikelser, bland annat genom att volymmått och/eller nyckeltal som är av betydelse för kostnadsutvecklingen redovisas som en del av analysen.
- Säkerställa att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur för själva processen, med tydligt gränssnitt avseende ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

Utifrån våra iakttagelser och bedömningar rekommenderar vi kommunstyrelsen att:

- Inom ramen för uppsiktsplikten tydliggöra nämndens ansvar genom att nämndens presidium deltar och svarar vid kommunstyrelsens sammanträden, där förvaltningsledningen medverkar som ett stöd.

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Datum som ovan

KPMG AB

Jörn Wahlroth
Certifierad kommunal yrkesrevisor

Johanna Sjöberg
Verksamhetsrevisor

Detta dokument har upprättats enbart för i dokumentet angiven uppdragsgivare och är baserat på det särskilda uppdrag som är avtalat mellan KPMG AB och uppdragsgivaren. KPMG AB tar inte ansvar för om andra än uppdragsgivaren använder dokumentet och informationen i dokumentet. Informationen i dokumentet kan bara garanteras vara aktuell vid tidpunkten för publicerandet av detta dokument. Huruvida detta dokument ska anses vara allmän handling hos mottagaren regleras i offentlighets- och sekretesslagen samt i tryckfrihetsförordningen

© 2025 KPMG AB. All rights reserved.

Document classification: KPMG Public

Socialnämndens arbetsutskott

Plats: Socialkontoret, tredje våningen

Tid: 13:00 - 17:10

§ 130-161

Beslutande:		**Ersättare för:**
Miroslav Milurovic	(S)	
Karin Nordvall	(C)	
Britta Lindgren	(M)	Patrik Krupa
Marie Rosén	(S)	
Max Nielsen	(SD)	

Övriga närvarande:
Janni Hedlin, tf. förvaltningschef
Cecilia Roskvist, sekreterare
Helen Hagegren, verksamhetschef § 131-160
Björn Sundin, verksamhetschef § 131-144
Pernilla Andersson, förvaltningsekonom/adm. chef § 133-144
Johan Ny, förvaltningsekonom § 133-144
Rebecca Olsson, enhetschef § 146-149
Sara Hermansson, enhetschef § 132, § 143-145, § 150-160
Jimmie Johansson, § 150-151
Michaela Grahovar Korner, Vårdförbundet § 130
Charlotte Porshammar, Vision § 130
Maria Nilsson, Vision § 130
Anette Modin, Kommunal § 130
Mari Håkansson, Kommunal § 130

Sekreterare: *Elektronisk underskrift*
Cecilia Roskvist

Ordförande: *Elektronisk underskrift*
Miroslav Milurovic

Justerande: *Elektronisk underskrift*
Marie Rosén

Elektronisk underskrift

Anslagsbevis:	Protokollet justeras elektroniskt och anslås på Olofströms kommuns digitala anslagstavla.

§ 137/2025 Yttrande på iakttagelser, bedömningar och rekommendationer från revisionsrapport granskning av socialnämndens ekonomistyrning

Socialnämndens arbetsutskotts beslut:

Förvaltningen får i uppdrag att till nämndens sammanträde 21 maj komplettera yttrandet med en skrivning om hur det säkerställs att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur för själva processen, med tydligt gränssnitt avseende ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

Ärendebeskrivning

På förtroendevalda revisorernas uppdrag har KPMG genomfört en granskning av rubricerat område. Syftet med granskningen var att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning. Deras samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Socialnämnden har fått rapporten för yttrande.

Yttrande/Bedömning

- Socialnämnden beslutade den 20 november 2024 att ett nytt verktyg för stödbehovsmätningar skulle upphandlas. Ensolution AB vann upphandlingen. Stödbehovsmätningarna genomfördes sedan vid årsskiftet 2024/2025 på samtliga boenden enligt LSS/SoL samt på samtliga dagliga verksamheter. Ärendet togs upp i Socialnämnden den 26 mars 2025 som en del av ett större sparförslag. Ärendet avseende besparingsförslag har hänskjutits och nu ligger ärendet i socialnämndens arbetsutskottets sammanträde den 7 maj 2025 för beslut. Inriktningen för budget 2026 är att utgå från KUBENs bemanning så till vida inga andra politiska beslut tas. Det kvarstår dock ett större arbete att få personalens tillgängliga tid att matchas mot individerna behov under dagen.
- För budget 2026 kommer förvaltningen att vända på budgetarbetet samt medtaga en förteckning på vad som inte inryms i befintlig budgetram.

1. Reserv på 1% av budgetramen.
2. Placeringskostnader utifrån statistik för de senaste åren.
3. Säkra intäkter (hemtjänstavgift, hyresintäkter etc)
4. Kostnader utifrån befintliga avtal (hyresavtal, trygghetslarm, årsavgifter för datasystem).
5. Interna beslutade kostnader (lokalvård, mattransporter, it-kostnader etc)
6. Personalkostnader utifrån framtagna fördelningsprinciper inom säbo, korttids, hemtjänst och funktionsstöd.

7. Kostnader och intäkter kopplade till antal individer (matportioner)
8. Personalkostnader till övrig lagstadgad verksamhet.
9. Övriga kostnader som den lagstadgade verksamheten kräver.
10. Personalkostnader för icke lagstadgad verksamhet.
11. Övriga kostnader för icke lagstadgad verksamhet.
12. Osäkra intäkter (statsbidrag)

- Sedan jan 2025 har förvaltningen tagit fram en förenklad månadsrapportering som rapporteras till nämnden varje månad. I denna förenklade månadsrapporteringen framgår väsentliga avvikelser.
- Den förenklade månadsuppföljningen behöver även innehålla nyckeltal avseende volymmått som är av betydelse. Arbete pågår och behöver även kopplas samman med nämndens målarbete.
- Förvaltningen har påbörjat ett nytt angreppssätt avseende framtagande av åtgärder och uppföljning av åtgärder. Detta bygger på ett gemensamt arbete mellan förvaltningens ledningsgrupp och de ledningsgrupper som finns i respektive verksamhet. Arbetet drivs av förvaltningschef. Målet är framförallt färre men större åtgärder.

Finansiering

Ej aktuellt

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv

Ingen beaktan har gjorts.

Beslutsunderlag

Tjänsteskrivelse

Beslutet skickas till

Förvaltningschef
Förvaltningsekonom JN, PA

Socialförvaltningen Ekonomi | Datum: 2025-05-13 | Diarienummer: 2025/995-5

Nämnd
Socialnämnden **2025-05-21**

Handläggare
Namn: Pernilla Andersson
Titel: Förvaltningsekonom

Yttrande på iakttagelser, bedömningar och rekommendationer från revisionsrapport granskning av socialnämndens ekonomistyrning

Förslag till beslut
Socialnämnden föreslås ställa sig bakom följande yttrande som sitt och lämnar yttrandet vidare till kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
På förtroendevalda revisorernas uppdrag har KPMG genomfört en granskning av rubricerat område. Syftet med granskningen var att bedöma om socialnämnden säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt om kommunstyrelsen utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning. Deras samlade bedömning utifrån granskningens syfte är att socialnämnden delvis säkerställt en ändamålsenlig ekonomistyrning med tillräcklig intern kontroll, samt att kommunstyrelsen i allt väsentligt utövat en ändamålsenlig uppsikt över nämndens ekonomistyrning.

Socialnämnden har fått rapporten för yttrande.

Vid socialnämndens arbetsutskott beslutades att man ställde sig bakom skrivelsen men med ett tillägg avseende förtydligande avseende hur arbetet med att säkerställa åtgärder för budget i balans.

Yttrande/Bedömning

- Socialnämnden beslutade den 20 november 2024 att ett nytt verktyg för stödbehovsmätningar skulle upphandlas. Ensolution AB vann upphandlingen. Stödbehovsmätningarna genomfördes sedan vid årsskiftet 2024/2025 på samtliga boenden enligt LSS/SoL samt på samtliga dagliga verksamheter. Ärendet togs upp i Socialnämnden den 26 mars 2025 som en del av ett större sparförslag. Ärendet avseende besparingsförslag har hänskjutits och nu ligger ärendet i socialnämndens arbetsutskottets sammanträde den 7 maj 2025 för beslut. Inriktningen för budget 2026 är att utgå från KUBENs bemanning så till vida inga andra politiska beslut tas. Det kvarstår dock ett större arbete att få personalens tillgängliga tid att matchas mot individerna behov under dagen.

- För budget 2026 kommer förvaltningen att vända på budgetarbetet samt medtaga en förteckning på vad som inte inryms i befintlig budgetram.
    1. Reserv på 1% av budgetramen.
    2. Placeringskostnader utifrån statistik för de senaste åren.

3. Säkra intäkter (hemtjänstavgift, hyresintäkter etc)
4. Kostnader utifrån befintliga avtal (hyresavtal, trygghetslarm, årsavgifter för datasystem).
5. Interna beslutade kostnader (lokalvård, mattransporter, it-kostnader etc)
6. Personalkostnader utifrån framtagna fördelningsprinciper inom säbo, korttids, hemtjänst och funktionsstöd.
7. Kostnader och intäkter kopplade till antal individer (matportioner)
8. Personalkostnader till övrig lagstadgad verksamhet.
9. Övriga kostnader som den lagstadgade verksamheten kräver.
10. Personalkostnader för icke lagstadgad verksamhet.
11. Övriga kostnader för icke lagstadgad verksamhet.
12. Osäkra intäkter (statsbidrag)

- Sedan jan 2025 har förvaltningen tagit fram en förenklad månadsrapportering som rapporteras till nämnden varje månad. I denna förenklade månadsrapporteringen framgår väsentliga avvikelser.
- Den förenklade månadsuppföljningen behöver även innehålla nyckeltal avseende volymmått som är av betydelse. Arbete pågår och behöver även kopplas samman med nämndens målarbete.
- Förvaltningen har påbörjat ett nytt angreppssätt avseende framtagande av åtgärder och uppföljning av åtgärder samt även för budgetarbetet för nästkommande år. Detta bygger på ett gemensamt arbete mellan förvaltningens ledningsgrupp och de ledningsgrupper som finns i respektive verksamhet. Arbetet drivs av förvaltningschef och stäms av med den politiska ledningen. Målet är framförallt färre men större åtgärder.
- När åtgärder tas fram och redovisas till politiken finns även ett förtydligande med om åtgärder kräver politiskt beslut eller om åtgärden är verkställighet.
- Förvaltningen informerar den politiska ledningen vilken påverkan som sker i verksamheterna utifrån olika alternativa beslut.
- Mål och verksamhetsplan på förvaltningsövergripande nivå behöver tas fram och beslutas politiskt.
- De fyra sistnämnda punkterna är för att säkerställa att arbetet med åtgärder för budget i balans bedrivs med en tydlig struktur avseende gränssnitt, ansvar och roller mellan nämnd och förvaltning.

Finansiering
Ej aktuellt

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ingen beaktan har gjorts.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse

Beslutet skickas till
Förvaltningschef
Förvaltningsekonom JN, PA
Verksamhetschef JH, BS, HH
Ekonomichef KA

Förvaltning: Socialförvaltningen Ekonomi

Bilagor:

1 Missivbrev Socialnämnden ekonomistyrning.pdf
2 Rapport ekstyr socialn Olofströms kommun.pdf

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 99/2025

KS 2025/1579

§ 99/2025 Godkännande tecknande av hyresavtal för yrkeshögskolan

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Hyresavtal godkänns med Olofströmshus för yrkeshögskolan på Vällaregatan 30.

Uppdrag ges till utbildningsförvaltningschef att underteckna hyresavtalet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, utbildningsförvaltningschef, föredrar ärendet.

Som en besparingsåtgärd beslutades 2024 att komvux skulle lägga ner huvuddelen av sin verksamhet i Olofström. Avtal för lokalerna på Vällaregatan med Olofströmshus har därför sagts upp i sin helhet. Lokalerna nyttjades både av komvux och yrkeshögskolan.

För att klara lokalbehovet för yrkeshögsskola inriktning automationsingenjör behövs dock fortfarande lokaler. Därför har fastighetsenheten i samverkan med utbildningsförvaltningen haft dialog med Olofströmshus om att hyra delar av lokalerna för denna verksamhet. Lokalerna som behöver hyras är på 418 kvadratmeter och hyran 480 tkr per år.

Enlig beslut KS §110 2024-06-11 gäller följande:

Nämnderna äger rätt att fatta beslut om hyresavtal med en årlig kostnad upp till fyra prisbasbelopp, alternativt en hyreshöjning på max 10%. Hyresavtal med kostnader därutöver beslutas av kommunstyrelsen.

Därav behöver detta hyresavtalet beslutas av kommunstyrelsen.

Yttrande/Bedömning
Möjlighet finns inte i dagsläget att inrymma yrkeshögskolans verksamhet för automationsingenjörsutbildningen i någon av kommunens egna lokaler. Därav bedöms bästa möjligheten att vara att nyttja lokalerna som vårt kommunala bolag kan erbjuda oss.

Finansiering
Hyran ryms inom utbildningsförvaltningens budget för yrkeshögskolans verksamhet.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Utkast till hyresavtal för del av Vällaregatan 30

Slutgiltigt beslut skickas till
Utbildningsförvaltningschef P.H

KSAU § 99/2025

KS 2025/1579

Ekonom I.P
Fastighetssamordnare A.B

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-16 | Diarienummer: 2025/1579-1

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Anna Blissing
Titel: Tekniska avdelningen

Godkännande tecknande av avtal

Förslag till beslut
KSAU föreslår KS besluta att ge förvaltningschefen för utbildningsförvaltningen i uppdrag att underteckna hyresavtal med Olofströmshus för yrkeshögskolan enligt föreslagna förutsättningar.

Ärendebeskrivning
Som en besparingsåtgärd beslutades 2024 att komvux skulle lägga ner huvuddelen av sin verksamhet i Olofström. Avtal för lokalerna på Vällaregatan med Olofströmshus har därför sagts upp i sin helhet. Lokalerna nyttjades både av komvux och yrkeshögskolan.

För att klara lokalbehovet för yrkeshögsskola inriktning automationsingenjör behövs dock fortfarande lokaler. Därför har fastighetsenheten i samverkan med utbildningsförvaltningen haft dialog med Olofströmshus om att hyra delar av lokalerna för denna verksamhet. Lokalerna som behöver hyras är på 418kvm och hyran 480tkr/år.

Enlig beslut KS §110 2024-06-11 gäller följande:
Nämnderna äger rätt att fatta beslut om hyresavtal med en årlig kostnad upp till fyra prisbasbelopp, alternativt en hyreshöjning på max 10%. Hyresavtal med kostnader därutöver beslutas av kommunstyrelsen.
Därav behöver detta hyresavtalet beslutas av kommunstyrelsen.

Yttrande/Bedömning
Möjlighet finns inte i dagsläget att inrymma yrkeshögskolans verksamhet för automationsingenjörsutbildningen i någon av kommunens egna lokaler. Därav bedöms bästa möjligheten att vara att nyttja lokalerna som vårt kommunala bolag kan erbjuda oss.

Finansiering
Hyran ryms inom utbildningsförvaltningens budget för yrkeshögskolans verksamhet.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Utkast till hyresavtal för del av Vällaregatan 30

Beslutet skickas till
Förvaltningschef utbildningsförvaltningen P.H
Ekonom I.P
Fastighetssamordnare A.B

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 100/2025

BN 2025/911

§ 100/2025 Svar på remiss av SOU 2025:18 Ett likvärdigt betygssystem

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Olofströms kommun lämnar svar på remissen av SOU 2025:18 Ett likvärdigt betygssystem enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, utbildningsförvaltningschef, föredrar ärendet.

Ärendet har tidigare hanterats i UBNau § 34/2025.

Olofströms kommun har utsetts till remissinstans gällande betänkande av utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden (SOU 2025:18).

Yttrande/Bedömning
I utredningen föreslås bland annat följande:

En ny betygsskala införs, utan skarp gräns för godkänd nivå.

Betyg sätts på en skala 1-10 enligt följande symmetriska skalsteg:

- 1-3 mindre än godtagbara kunskaper
- 4-5 godtagbara kunskaper
- 6-7 goda kunskaper
- 8-9 mycket goda kunskaper
- 10 utmärkta kunskaper

Gällande behörighetskrav till gymnasieskolan ska genomsnittligt meritvärde 4 ge behörighet till gymnasiet.

- Nationella slutprov införs enligt ny modell, dessa slutprov ska vara digitala och centralt rättade och ska inte vägas in i lärarens betygssättning.
- Lärare sätter betyg utifrån egna befintliga betygsunderlag.
- En modell för meritvärdeskalibrering införs.

Utredningens förslag är att den nya betygsskalan införs hösten 2027 för de elever som då börjar i gymnasieskolan. Gällande grundskolan är planen att betygsskalan införs i

grundskolans 2 sista årskurser i samband med att grundskolan blir 10-årig höstterminen 2028.

Förslaget innebär att meritvärdeskalibrering införs vårterminen 2030.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Remissmissiv
UBNau protokoll 2025-05-19

Slutgiltigt beslut skickas till
Regeringskansliet
Utbildningsnämnden
Förvaltningschef P.H

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-21 | Diarienummer: 2025/911-6

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Isac Johansson
Titel:

Svar på remiss av SOU 2025:18 Ett likvärdigt betygssystem

Förslag till beslut
Olofströms kommun lämnar svar på remissen av SOU 2025:18 Ett likvärdigt betygssystem enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Ärendet har tidigare hanterats i UBNau § 34/2025.

Olofströms kommun har utsetts till remissinstans gällande betänkande av utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden (SOU 2025:18).

Yttrande/Bedömning
I utredningen föreslås bland annat följande:
En ny betygsskala införs, utan skarp gräns för godkänd nivå.

Betyg sätts på en skala 1-10 enligt följande symmetriska skalsteg:

- 1-3 mindre än godtagbara kunskaper
- 4-5 godtagbara kunskaper
- 6-7 goda kunskaper
- 8-9 mycket goda kunskaper
- 10 utmärkta kunskaper

Gällande behörighetskrav till gymnasieskolan ska genomsnittligt meritvärde 4 ge behörighet till gymnasiet.

- Nationella slutprov införs enligt ny modell, dessa slutprov ska vara digitala och centralt rättade och ska inte vägas in i lärarens betygssättning.
- Lärare sätter betyg utifrån egna befintliga betygsunderlag.
- En modell för meritvärdeskalibrering införs.

Utredningens förslag är att den nya betygsskalan införs hösten 2027 för de elever som då börjar i gymnasieskolan. Gällande grundskolan är planen att betygsskalan införs i grundskolans 2 sista årskurser i samband med att grundskolan blir 10-årig höstterminen 2028.
Förslaget innebär att meritvärdeskalibrering införs vårterminen 2030.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Remissmissiv
UBNau protokoll 2025-05-19

Beslutet skickas till
Regeringskansliet
Utbildningsnämnden
Förvaltningschef P.H

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

1 2025-03-19 Remissmissiv Ett likvärdigt betygsystem.pdf
2 UBNAU 25-05-19 Mötesprotokoll_

Regeringskansliet

Remiss

2025-03-19
U2025/00401

Utbildningsdepartementet
Gymnasie- och vuxenutbildningsenheten

Ett likvärdigt betygsystem (SOU 2025:18)

Remissinstanser

1. Ale kommun
2. Almega Utbildning
3. Barnombudsmannen
4. Bergs kommun
5. Botkyrka kommun
6. Centrala studiestödsnämnden
7. Diskrimineringsombudsmannen
8. Elevernas riksförbund
9. Falu kommun
10. Folkbildningsrådet
11. Funktionsrätt Sverige
12. Förbundet Sveriges Dövblinda
13. Företagarna
14. Föräldraalliansen Sverige
15. Gislaveds kommun
16. Gotlands kommun
17. Gymnastik- och idrottshögskolan
18. Göteborgs kommun
19. Göteborgs universitet

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: u.registrator@regeringskansliet.se

20. Härnösands kommun
21. Högskolan i Gävle
22. Högskolan Väst
23. Hörselskadades Riksförbund (HRF)
24. Idéburna skolors riksförbund
25. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering
26. Integritetsskyddsmyndigheten
27. Jämställdhetsmyndigheten
28. Katrineholms kommun
29. Kils kommun
30. Kriminalvården
31. Kristianstads kommun
32. Kungliga Musikhögskolan i Stockholm
33. Landsorganisationen i Sverige (LO)
34. Lapplands Kommunalförbund
35. Lerums kommun
36. Linköpings kommun
37. Ljusdals kommun
38. Lunds universitet
39. Malmö kommun
40. Malmö universitet
41. Malå kommun
42. Motala kommun
43. Myndigheten för delaktighet
44. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
45. Myndigheten för yrkeshögskolan
46. Norrköpings kommun
47. Olofströms kommun

48. Piteå kommun
49. Regelrådet
50. Region Norrbotten
51. Region Stockholm
52. Region Östergötland
53. Riksdagens ombudsmän (JO)
54. Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar
55. Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan (VIS)
56. Sala kommun
57. Skolforskningsinstitutet
58. Skolväsendets överklagandenämnd
59. Skövde kommun
60. Smedjebackens kommun
61. Specialpedagogiska skolmyndigheten
62. Statens institutionsstyrelse
63. Statens skolinspektion
64. Statens skolverk
65. Statskontoret
66. Stockholms kommun
67. Stockholms universitet
68. Strömsunds kommun
69. Svenskt Näringsliv
70. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
71. Sveriges Dövas Riksförbund (SDR)
72. Sveriges Elevkårer
73. Sveriges Elevråd
74. Sveriges Kommuner och Regioner
75. Sveriges Lärare
76. Sveriges Skolledare

77. Sveriges Vägledarförening
78. Synskadades Riksförbund (SRF)
79. Söderhamns kommun
80. Tierps kommun
81. Tillväxtverket
82. Tingsryds kommun
83. Umeå universitet
84. Universitetskanslersämbetet
85. Universitets- och högskolerådet
86. Uppsala universitet
87. Vallentuna kommun
88. Varbergs kommun
89. Vimmerby kommun
90. Västra Götalandsregionen
91. Ängelholms kommun
92. Örebro kommun
93. Örebro universitet

Remissvaren ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet **senast den 19 juni 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till u.remissvar@regeringskansliet.se och med kopia till u.gv.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer U2025/00401 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

När det gäller remissvaret ska följande beaktas:

- Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service. Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

- Använd gärna följande rubriker:

- inledande sammanfattande synpunkter bör lämnas under rubriken ”Sammanfattning”
- övergripande synpunkter som inte lämnas under sammanfattningen bör lämnas under rubriken ”Övergripande synpunkter”,
- vid synpunkter på ett förslag eller en bedömning i ett avsnitt eller delavsnitt bör betänkandets avsnittsrubrik (inklusive numrering), användas som rubrik,
- synpunkter avseende konsekvensanalysen bör lämnas under rubriken ”Konsekvenser”.

Ytterligare råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Eva Lenberg
Rättschef

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Protokoll
Sammanträdesdatum
2025-05-19

Utbildningsnämndens arbetsutskott

Plats: Lokal Kyrkhult, Kommunhuset

Tid: 08:00 - 10:48

Kvalitets dialog kl: 13.00-

Beslutande:		**Ersättare för:**
Tamam Abou-Hamidan	(S)	
Malin Åman	(C)	
Peter Stenberg	(SD)	
Hans Jonsson	(S)	
Sebastian Ramberg	(M)	Marianne Eriksson

Övriga deltagare:
Patrik Håkansson, förvaltningschef
Ann Magnusson, förvaltningssekreterare
Fackliga representanter dialog kl: 8.00-9.00
Christoffer Saar, Sveriges lärare
Arne Johansson, Sveriges lärare
Anette Modin, Kommunal
Katarina Sandström, Sveriges Skolledare
Marie Ivarsson, Sveriges Skolledare

Sekreterare: *Elektronisk underskrift*
Ann Magnusson

Ordförande: *Elektronisk underskrift*
Tamam Abou-Hamidan

Justerande: *Elektronisk underskrift*

Elektronisk underskrift

Anslagsbevis: Protokollet justeras elektroniskt och anslås på Olofströms kommuns digitala anslagstavla.

Ärendelista

§ 26 Godkännande av ärendelista
§ 27 DIALOG mellan fackliga företrädare och Utbildningsnämndens ledamöter
§ 28 Budget 2026
§ 29 Investeringsbudget 2025
§ 30 Intern Investeringsbudget UBN 2026 samt planår 2027-2030
§ 31 Reviderad investeringskalkyl, ombyggnad storkök, Jämshögs förskola
§ 32 Organisation förskola
§ 33 Miljöförbundets tillsyn av städ- och ventilationsrutiner inom utbildningsverksamhet våren 2025
§ 34 Remissvar - Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)
§ 35 Remiss svar - Ds 2025:9 Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet
§ 36 Remiss av promemorian "Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter" (U2025/01126)
§ 37 Skolområdesindelning
§ 38 Namnbyte på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet
§ 39 Deltagande vid skolavslutning för ledamöter i utbildningsnämnden 2025

§ 26/2025 Godkännande av ärendelista

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Ärendelistan godkänns.

Malin Åman (C) väljs till justerare.

§ 27/2025 DIALOG mellan fackliga företrädare och Utbildningsnämndens ledamöter

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Utbildningsnämnden (UBN § 3/2022-02-07) beslöt att fackliga företrädare inbjuds till dialog vid arbetsutskottets sammanträde. 2017-06-13 UBN § 48 beslutades det att dialogträffarna ska ske fyra gånger per läsår.

Sveriges Lärare Olofström har kommit in med följande ärende.

80/ 90/ 100- modellen

I arbetsgivarens omvärldsanalys inför löneöversyn 2025 så konstateras att man behöver se över på vilka sätt man kan främja viljan hos äldre medarbetare att stanna kvar längre.

Med ett vikande invånarantal och därmed även ett vikande elevunderlag så är det bra personalpolitik att försöka att undvika att anställa lärare och annan personal som sägs upp en kort tid senare. Då är det bättre att vara rädd om sitt arbetsgivarvarumärke (det som SKR benämner ”Employer branding”) och göra insatser för att försöka behålla äldre medarbetare.

Något som används i flera kommuner är 80/ 90/ 100 – modellen. Modellen kan förhandlas fram i lite olika varianter. Men den vanligaste versionen innebär att arbetstagare över 63 år får möjlighet att jobba 80 procent av heltid, få 90 procent av sin lön och avsättningar till tjänstepension motsvarande lön på 100 procent.

Det finns många fördelar med modellen 80/ 90/ 100. Den ger en mjukare övergång till pensionen och låter äldre medarbetare trappa ner på arbetstiden utan att förlora för mycket ekonomiskt, något som passar väl in i kommuns tänk kring det salutogena arbetssättet. Modellen möjliggör också en successiv kompetensöverföring på arbetsplatsen innan medarbetaren går i pension.

Det behövs positiva nyheter för kommuninvånare och anställda i Olofströms kommun. Ett besked från er politiker om att man inför 80-90-100 modellen skulle, utan tvekan ge ringar på vattnet och skapa en positiv bild av kommunen.

HR-chefen har sedan tidigare fått i uppdrag att utreda frågan "80/90/100". På förra veckans Cesam informerade man om att centrala parter har i avtalsrörelsen enats om att införa möjligheten till "Införande av partiell nedtrappningsförmån för seniora arbetstagare" i AKAP-KR. Än så länge gäller inte överenskommelsen Sveriges Lärare.

UBNAU§ 27/2025

UBN 2025/176

Kommunal Sektion Olofström har inkommit med följande ärende

Arbetsskor för medarbetare inom UBF. Utifrån KS budgetbeslut november 2024.
Hur fortgår arbetet?
Kommunal och Sveriges Lärare har inte till dags datum fått någon information om detta alls.

Utdrag ur "Budget Olofströms Kommun 2025":
"Personal inom förskolan och omsorgen använder sina privata skor i ur och skur. Vi tycker att det är viktigt att vår personal har bra och bekväma skor i sitt arbete.
Därför har vi ett skobidrag med 1000 kr / år för varje tillsvidareanställd medarbetare inom dessa områden och med detta så blir det fria arbetsskor för dessa individer. Skorna kommer att upphandlas och medel för 2025 tas från KS -förfogande. "

Ovan fråga kommer man att ta upp på Kommunstyrelsens möte imorgon den 19 maj 2025.

Sveriges Skolledare tar under mötets gång upp

Utmaningar
-Barnantalet sjunker i förskolan vilket leder till uppsägningar
-Avdelningar slås ihop och stängs
-Ledningsorganisationen blir sämre

Framgångar
-Stabil rektorsgrupp
-Stöd från en slimmad förvaltning

Beslutet skickas till
Utbildningsförvaltningen UBF

§ 28/2025 Budget 2026

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, förvaltningschefen informerar muntligt det aktuella läget angående budgetarbetet inför 2026. Nya ramen för Utbildningsförvaltningen är 357 mkr, i nuläget ligger vi -6,2 mkr.

Till nämndsmötet den 16 juni kommer ett underlag.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Ekonom I.P

§ 29/2025 Investeringsbudget 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Föreslår utbildningsnämnden att fastställa ändringen av fördelningen av den interna investeringsbudgeten för 2025.

Yttrande/Bedömning
Den interna investeringsbudgeten för 2025 omfattar 1 450tkr. I tidigare beslut var budgeten uppdelad i olika projekt där varje projekt var knutet till en verksamhet. Den nya versionen har ett projekt för hela förvaltningen vilket gör att den kan användas där den behövs mest. Vi kan behålla rutinen där respektive verksamhetschef lämnar en framställan till förvaltningen vid behov av investeringsmedel. Prioriteringar sker sedan i ledningsgruppen och förvaltningschef fattar beslut.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Ekonom I.P

§ 30/2025 Intern Investeringsbudget UBN 2026 samt planår 2027-2030

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Föreslår utbildningsnämnden att fastställa den interna investeringsbudgeten för 2026 samt notera planåren 2027-2030.

Ärendebeskrivning
Inför budgetarbetet för 2026 presenterar förvaltningschefen förslag till intern investeringsbudget, inklusive en översikt för planåren 2027-2030.

Yttrande/Bedömning
Den interna investeringsbudgeten för 2026 uppgår till 1 450 tkr. I tidigare beslut har investeringsbudgeten varit uppdelad i olika projekt, där varje projekt var knutet till en specifik verksamhet. I den nya versionen sammanförs samtliga investeringsmedel i ett gemensamt projekt för hela förvaltningen. Detta möjliggör en mer flexibel och behovsstyrd användning av resurserna.

Nuvarande rutin, där respektive verksamhetschef vid behov lämnar in en framställan om investeringsmedel till förvaltningen, kvarstår. Prioritering av inkomna ansökningar sker i ledningsgruppen, varefter förvaltningschefen fattar beslut.

För planåren 2027–2030 görs en preliminär bedömning av investeringsbehovet. Dessa år ligger till grund för långsiktig planering men fastställs slutgiltigt i respektive års budgetprocess.

Finansiering
Ej aktuell

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ej aktuellt

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Ekonomer I.P, K.S

§ 31/2025 Reviderad investeringskalkyl, ombyggnad storkök, Jämshögs förskola

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Jämshögs förskola har idag ett tillagningskök som också betjänar Jämshögs skola samt Gränums förskola och skola. Köket är för litet för nuvarande behov och innebär arbetsmiljörisker eftersom barn och personal behöver passera genom arbetszoner avsedda enbart för kökspersonal. Miljöförbundet har påtalat dessa brister, och det finns en reell risk att köket annars beläggs med användningsförbud.

Ett tidigare investeringsförslag om ombyggnation till mottagningskök med bibehållen byggnadsvolym var kostnadsberäknat till 6 miljoner kronor. Vid vidare projektering har det visat sig att mer yta behöver tas i anspråk för att uppfylla gällande livsmedelslagstiftning samt säkerhetskrav. Därför krävs en mindre tillbyggnad av byggnaden samt ytterligare komponentbyten, vilket gör att kostnaden ökat till 14,5 miljoner kronor. Förslaget innefattar även åtgärder för att förbättra trafiksäkerheten i området.

Utöver de hygieniska och arbetsmiljömässiga aspekterna har det konstaterats att utan tillbyggnaden kommer inte antalet elevplatser i matsalen att vara tillräckliga för att möta det nuvarande och framtida elevunderlaget.

Alternativa lösningar, som att avveckla en förskoleavdelning eller genomföra större ombyggnation av intilliggande avdelningar, har analyserats men bedömts som sämre ur både verksamhetsmässiga och ekonomiska perspektiv.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen bedömer att det föreslagna projektet är nödvändigt utifrån ett myndighetskrav och en säker arbetsmiljö. Det förbättrar livsmedelshanteringen och förebygger framtida hälsorisker. Projektet har en positiv påverkan på barnens miljö genom att minska risken för korskontaminering och skapa säkrare förhållanden för personal och barn. Därtill är en tillbyggnad avgörande för att säkerställa tillräckligt antal elevplatser i matsalen, vilket är en grundläggande förutsättning för att verksamheten ska fungera på ett hållbart sätt.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv har beaktats, och dialog med berörd personal kommer att föras under projekteringsfasen. Förvaltningen ser därför positivt på att projektet genomförs enligt den reviderade investeringskalkylen.

UBNAU§ 31/2025

UBN 2024/653

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H

§ 32/2025 Organisation förskola

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, förvaltningschef informerar muntligt om prognos gällande barnkö och bemanning samt höstens organisation inom förskolan.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

UBNAU§ 33/2025

UBN 2025/1538

§ 33/2025 Miljöförbundets tillsyn av städ- och ventilationsrutiner inom utbildningsverksamhet våren 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Miljöförbundet Blekinge Väst har under april 2025 genomfört planerade inspektioner av sex förskolor och en gymnasieskola i Olofströms kommun. Syftet har varit att kontrollera efterlevnaden av miljöbalkens krav samt Folkhälsomyndighetens allmänna råd om städning i skolor och förskolor (FoHMFS 2014:19). Inspektionerna omfattade bland annat städfrekvens, metodik, materialens skick, samt rutiner för rengöring av ventilationssystem och textilier.

Inspektionsrapporterna pekar sammantaget på behov av förbättrade rutiner för städning, djuprengöring och dokumentation, särskilt avseende textila ytor, högt belägna ytor samt hygienutrymmen. Miljöförbundet har begärt in åtgärdsplaner för de konkreta brister som identifierats senast den 23 maj 2025.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen hanterar ärendet samlat inom ramen för det reviderade egenkontrollprogrammet, i samverkan med berörda rektorer och lokalvårdschef. En dialog med Miljöförbundet pågår.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 34/2025 Remissvar - Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämndens arbetsutskott skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Olofströms kommun har utsetts till remissinstans gällande betänkande av utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden (SOU 2025:18).

Yttrande/Bedömning
I utredningen föreslås bland annat följande:

- En ny betygsskala införs, utan skarp gräns för godkänd nivå.
  - Betyg sätts på en skala 1-10 enligt följande symmetriska skalsteg:
    - 1-3 mindre än godtagbara kunskaper
    - 4-5 godtagbara kunskaper
    - 6-7 goda kunskaper
    - 8-9 mycket goda kunskaper
    - 10 utmärkta kunskaper
  - Gällande behörighetskrav till gymnasieskolan ska genomsnittligt meritvärde 4 ge behörighet till gymnasiet.
- Nationella slutprov införs enligt ny modell, dessa slutprov ska vara digitala och centralt rättade och ska inte vägas in i lärarens betygssättning.
- Lärare sätter betyg utifrån egna befintliga betygsunderlag.
- En modell för meritvärdeskalibrering införs.

Utredningens förslag är att den nya betygsskalan införs hösten 2027 för de elever som då börjar i gymnasieskolan. Gällande grundskolan är planen att betygsskalan införs i grundskolans 2 sista årskurser i samband med att grundskolan blir 10-årig höstterminen 2028.
Förslaget innebär att meritvärdeskalibrering införs vårterminen 2030.

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Kommunstyrelsen

§ 35/2025 Remiss svar - Ds 2025:9 Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämndens arbetsutskott skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har genom promemorian Ds 2025:9 föreslagit en nationell reglering som innebär att elevers mobiltelefoner ska samlas in vid varje skoldags början och återlämnas vid skoldagens slut, inom de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. Syftet med förslaget är att stärka tryggheten, förbättra studieron och främja det sociala samspelet i skolmiljön.

Regeringen bedömer att det finns ett behov av att införa ett enhetligt, nationellt regelverk och att tidigare reformer inte har varit tillräckliga. Möjlighet till undantag för pedagogisk användning och individuella behov föreslås kvarstå.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen delar målet om en trygg och studieropräglad skola, men avstyrker förslaget om ett generellt nationellt mobilförbud. Förvaltningen bedömer att mobiltelefonen kan utgöra ett pedagogiskt hjälpmedel, inte minst i arbetet med att utveckla elevers digitala kompetens och i takt med skolans ökade användning av AI-stöd.

Ett generellt förbud riskerar att bli ett hinder för skolans utvecklingsarbete samt tar inte hänsyn till att mobilproblematik ofta är ett symtom snarare än en orsak till ordningsproblem. Skolans kompensatoriska uppdrag, särskilt i utsatta områden, kräver flexibilitet och en förmåga att möta elever där de är.

Förvaltningen menar att det i första hand bör vara en lokal fråga hur mobilanvändningen regleras, med stöd i redan befintlig lagstiftning. Rektorernas befintliga mandat att fatta beslut om mobilförbud har visat sig fungera i praktiken. Den lokala förankringen, elevdelaktigheten och anpassningen till skolans kontext är avgörande för att skapa fungerande och legitima ordningsregler.

Därför förordar förvaltningen att kommunerna fortsatt ges möjlighet att fatta egna beslut om mobilpolicy utifrån skolans behov och förutsättningar.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

UBNAU§ 35/2025

UBN 2025/1283

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Kommunstyrelsen

UBNAU§ 36/2025

UBN 2025/1326

§ 36/2025 Remiss av promemorian "Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter" (U2025/01126)

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämnden arbetsutskotts skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har skickat ut ovan nämnda promemoria på remiss till ett stort antal instanser, däribland kommuner. Remissen behandlar tre huvudsakliga förslag:

1. Utökad registerkontroll inom skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.

2. Registerkontroll inför antagning till vissa högskoleutbildningar.

3. En ny grund för avskiljande av studenter och studerande inom högskolan och yrkeshögskolan.

Förslagen syftar till att öka tryggheten för barn och elever, förbättra urvalet till särskilt ansvarsfulla utbildningar samt skapa tydligare regler för ordningsstörande beteenden i högre utbildning.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till promemorians intentioner. Vi tillstyrker att registerkontrollen inför anställning inom skolväsendet utökas till att omfatta fler brott samt att misstankar där åtal väckts inkluderas. Vi ser det som rimligt att samma krav införs för kommunal vuxenutbildning.

Vi avstyrker förslaget om registerkontroll under pågående anställning, då det inte anses proportionerligt ur ett integritetsperspektiv. Vidare tillstyrker vi förslaget att ge Skolinspektionen och kommuner ökad tillgång till misstankeregistret vid tillsyn.

Förslaget om en ny grund för avskiljande av studenter/studerande som upprepat uppvisar ordningsstörande beteenden bedöms som angeläget och välmotiverat, under förutsättning att rättssäkerheten säkerställs.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

Utbildningsnämndens arbetsutskott

UBNAU§ 36/2025

UBN 2025/1326

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Kommunstyrelsen

§ 37/2025 Skolområdesindelning

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Förvaltningschefen får i uppdra att ta fram ett reviderat förslag till skolområdesindelning inom kommunen.

Ärendebeskrivning
Det finns behov av att se över den nuvarande skolområdesindelningen i kommunen. Den befintliga indelningen har i vissa fall lett till situationer där elever hänvisas till skolor som geografiskt sett ligger längre bort än alternativa skolor utanför det egna skolområdet. Detta kan medföra utmaningar kopplade till likvärdighet, tillgänglighet, resväg och samordning av skolskjutsar.

En översyn av skolområdesindelningen är därför motiverad för att säkerställa att resurserna används effektivt, att närhetsprincipen tillämpas i större utsträckning, och att samtliga elever ges likvärdiga möjligheter att gå i en skola nära hemmet.

Förvaltningen föreslås återkomma till arbetsutskottet med ett nytt förslag till skolområdesindelning för vidare beredning.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 38/2025 Namnbyte på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Byte av namn på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet föreslås inför läsåret 2025/2026. Mer detaljerat beslutsunderlag bifogas till utbildningsnämndens kommande möte den 16 juni 2025.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 39/2025 Deltagande vid skolavslutning för ledamöter i utbildningsnämnden 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Beslut om att de ledamöter som enligt beslut UBN §28/2023 val av representanter, ersättare till samrådsgrupper inom förskola och skola, från utbildningsnämnden som deltar på skolavslutningen den 11 juni 2025 beviljas arvode och förlorad arbetsförtjänst.

Beslutet skickas till
Arvodessamordnare C.T
Förvaltningssekreterare A.M

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 101/2025

KS 2025/1121

§ 101/2025 Svar på remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Olofströms kommun lämnar svar på remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, utbildningsförvaltningschef, föredrar ärendet.

Ärendet har tidigare hanterats i utbildningsnämndens arbetsutskott § 35/2025.

Utbildningsdepartementet har genom promemorian Ds 2025:9 föreslagit en nationell reglering som innebär att elevers mobiltelefoner ska samlas in vid varje skoldags början och återlämnas vid skoldagens slut, inom de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. Syftet med förslaget är att stärka tryggheten, förbättra studieron och främja det sociala samspelet i skolmiljön. Regeringen bedömer att det finns ett behov av att införa ett enhetligt, nationellt regelverk och att tidigare reformer inte har varit tillräckliga. Möjlighet till undantag för pedagogisk användning och individuella behov föreslås kvarstå.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen delar målet om en trygg och studieropräglad skola, men avstyrker förslaget om ett generellt nationellt mobilförbud. Förvaltningen bedömer att mobiltelefonen kan utgöra ett pedagogiskt hjälpmedel, inte minst i arbetet med att utveckla elevers digitala kompetens och i takt med skolans ökade användning av AI-stöd.

Ett generellt förbud riskerar att bli ett hinder för skolans utvecklingsarbete samt tar inte hänsyn till att mobilproblematik ofta är ett symtom snarare än en orsak till ordningsproblem. Skolans kompensatoriska uppdrag, särskilt i utsatta områden, kräver flexibilitet och en förmåga att möta elever där de är.

Förvaltningen menar att det i första hand bör vara en lokal fråga hur mobilanvändningen regleras, med stöd i redan befintlig lagstiftning. Rektorernas befintliga mandat att fatta beslut om mobilförbud har visat sig fungera i praktiken. Den lokala förankringen, elevdelaktigheten och anpassningen till skolans kontext är avgörande för att skapa fungerande och legitima ordningsregler.

Därför förordar förvaltningen att kommunerna fortsatt ges möjlighet att fatta egna beslut om mobilpolicy utifrån skolans behov och förutsättningar.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Remissmissiv
UBNau protokoll 2025-05-19

Slutgiltigt beslut skickas till
Utbildningsdepartementet
Utbildningsnämnden

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-21 | Diarienummer: 2025/1121-5

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Isac Johansson
Titel:

Svar på remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet

Förslag till beslut
Olofströms kommun lämnar svar på remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Ärendet har tidigare hanterats i utbildningsnämndens arbetsutskott § 35/2025.

Utbildningsdepartementet har genom promemorian Ds 2025:9 föreslagit en nationell reglering som innebär att elevers mobiltelefoner ska samlas in vid varje skoldags början och återlämnas vid skoldagens slut, inom de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. Syftet med förslaget är att stärka tryggheten, förbättra studieron och främja det sociala samspelet i skolmiljön. Regeringen bedömer att det finns ett behov av att införa ett enhetligt, nationellt regelverk och att tidigare reformer inte har varit tillräckliga. Möjlighet till undantag för pedagogisk användning och individuella behov föreslås kvarstå.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen delar målet om en trygg och studieropräglad skola, men avstyrker förslaget om ett generellt nationellt mobilförbud. Förvaltningen bedömer att mobiltelefonen kan utgöra ett pedagogiskt hjälpmedel, inte minst i arbetet med att utveckla elevers digitala kompetens och i takt med skolans ökade användning av AI-stöd.

Ett generellt förbud riskerar att bli ett hinder för skolans utvecklingsarbete samt tar inte hänsyn till att mobilproblematik ofta är ett symtom snarare än en orsak till ordningsproblem. Skolans kompensatoriska uppdrag, särskilt i utsatta områden, kräver flexibilitet och en förmåga att möta elever där de är.

Förvaltningen menar att det i första hand bör vara en lokal fråga hur mobilanvändningen regleras, med stöd i redan befintlig lagstiftning. Rektorernas befintliga mandat att fatta beslut om mobilförbud har visat sig fungera i praktiken. Den lokala förankringen, elevdelaktigheten och anpassningen till skolans kontext är avgörande för att skapa fungerande och legitima ordningsregler.

Därför förordar förvaltningen att kommunerna fortsatt ges möjlighet att fatta egna beslut om mobilpolicy utifrån skolans behov och förutsättningar.

Finansiering

Det framkommer inga kostnader.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Remissmissiv
UBNau protokoll 2025-05-19

Beslutet skickas till
Utbildningsdepartementet
Utbildningsnämnden

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:
1 Remissmissiv U2025-00797.pdf
2 UBNAU 25-05-19 Mötesprotokoll_

Regeringskansliet

Remiss

2025-04-01
U2025/00797

Utbildningsdepartementet
Skolenheten

Remiss av promemorian Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet (Ds 2025:9)

Remissinstanser

1. Almega utbildning
2. Barnombudsmannen
3. Bollnäs kommun
4. Diskrimineringsombudsmannen
5. Elevernas riksförbund
6. Enköpings kommun
7. Eslövs kommun
8. Falkenbergs kommun
9. Folkhälsomyndigheten
10. Funktionsrätt Sverige
11. Gotlands kommun
12. Göteborgs kommun
13. Göteborgs universitet
14. Hallsbergs kommun
15. Helsingborgs kommun
16. Härnösands kommun
17. Idéburna skolors riksförbund
18. Institutet för mänskliga rättigheter
19. Jämställdhetsmyndigheten

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: u.registrator@regeringskansliet.se

20. Karolinska institutet
21. Kungälvs kommun
22. Linköpings universitet
23. Luleå kommun
24. Malmö kommun
25. Motala kommun
26. Myndigheten för delaktighet
27. Nacka kommun
28. Nordmaling kommun
29. Norrtälje kommun
30. Nässjö kommun
31. Nätverket Unga för Tillgänglighet
32. Olofströms kommun
33. Pajala kommun
34. Polismyndigheten
35. Ragunda kommun
36. Regelrådet
37. Riksdagens ombudsmän (JO)
38. Rättviks kommun
39. Sameskolstyrelsen
40. Skellefteå kommun
41. Skolforskningsinstitutet
42. Smartphone-fri barndom Sverige
43. Specialpedagogiska skolmyndigheten
44. Statens skolinspektion
45. Statens skolverk
46. Stiftelsen Friends
47. Stockholms kommun
48. Svenska Barnläkarföreningen
49. Sveriges Elevråd

50. Sveriges Kommuner och Regioner
51. Sveriges Lärare
52. Sveriges Skolledare
53. Säkerhetspolisen
54. Torsby kommun
55. Uppsala universitet
56. Vimmerby kommun
57. Vingåkers kommun
58. Västerås kommun
59. Växjö kommun
60. Ydre kommun
61. Öckerö kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet **senast den 1 juli 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till u.remissvar@regeringskansliet.se och u.s.remissvar@regeringskansliet.se. Ange diarienummer U2025/00797 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

När det gäller remissvaret bör följande beaktas:

- Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service.
- Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.
- Använd gärna följande rubriker:

– inledande sammanfattande synpunkter bör lämnas under rubriken ”Sammanfattning”
– övergripande synpunkter som inte lämnas under sammanfattningen bör lämnas under rubriken ”Övergripande synpunkter”,
– vid synpunkter på ett förslag eller en bedömning i ett avsnitt eller delavsnitt bör betänkandets avsnittsrubrik (inklusive numrering), användas som rubrik,
– synpunkter avseende konsekvensanalysen bör lämnas under rubriken ”Konsekvenser”.

Ytterligare råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Betänkandet kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad beställa tryckta exemplar av betänkandet via ett beställningsformulär hos Elanders Sverige AB.

Jenny Ferm
Rättschef

Kopia till

Elanders Sverige AB, e-postadress: betankande@elanders.com

Utbildningsnämndens arbetsutskott

Plats: Lokal Kyrkhult, Kommunhuset

Tid: 08:00 - 10:48

Kvalitets dialog kl: 13.00-

Beslutande:		**Ersättare för:**
Tamam Abou-Hamidan	(S)	
Malin Åman	(C)	
Peter Stenberg	(SD)	
Hans Jonsson	(S)	
Sebastian Ramberg	(M)	Marianne Eriksson

Övriga deltagare:
Patrik Håkansson, förvaltningschef
Ann Magnusson, förvaltningssekreterare
Fackliga representanter dialog kl: 8.00-9.00
Christoffer Saar, Sveriges lärare
Arne Johansson, Sveriges lärare
Anette Modin, Kommunal
Katarina Sandström, Sveriges Skolledare
Marie Ivarsson, Sveriges Skolledare

Sekreterare: *Elektronisk underskrift*
Ann Magnusson

Ordförande: *Elektronisk underskrift*
Tamam Abou-Hamidan

Justerande: *Elektronisk underskrift*

Elektronisk underskrift

Anslagsbevis: Protokollet justeras elektroniskt och anslås på Olofströms kommuns digitala anslagstavla.

Ärendelista

§ 26 Godkännande av ärendelista
§ 27 DIALOG mellan fackliga företrädare och Utbildningsnämndens ledamöter
§ 28 Budget 2026
§ 29 Investeringsbudget 2025
§ 30 Intern Investeringsbudget UBN 2026 samt planår 2027-2030
§ 31 Reviderad investeringskalkyl, ombyggnad storkök, Jämshögs förskola
§ 32 Organisation förskola
§ 33 Miljöförbundets tillsyn av städ- och ventilationsrutiner inom utbildningsverksamhet våren 2025
§ 34 Remissvar - Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)
§ 35 Remiss svar - Ds 2025:9 Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet
§ 36 Remiss av promemorian "Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter" (U2025/01126)
§ 37 Skolområdesindelning
§ 38 Namnbyte på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet
§ 39 Deltagande vid skolavslutning för ledamöter i utbildningsnämnden 2025

§ 26/2025 Godkännande av ärendelista

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Ärendelistan godkänns.

Malin Åman (C) väljs till justerare.

§ 27/2025 DIALOG mellan fackliga företrädare och Utbildningsnämndens ledamöter

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Utbildningsnämnden (UBN § 3/2022-02-07) beslöt att fackliga företrädare inbjuds till dialog vid arbetsutskottets sammanträde. 2017-06-13 UBN § 48 beslutades det att dialogträffarna ska ske fyra gånger per läsår.

Sveriges Lärare Olofström har kommit in med följande ärende.

80/ 90/ 100- modellen

I arbetsgivarens omvärldsanalys inför löneöversyn 2025 så konstateras att man behöver se över på vilka sätt man kan främja viljan hos äldre medarbetare att stanna kvar längre.

Med ett vikande invånarantal och därmed även ett vikande elevunderlag så är det bra personalpolitik att försöka att undvika att anställa lärare och annan personal som sägs upp en kort tid senare. Då är det bättre att vara rädd om sitt arbetsgivarvarumärke (det som SKR benämner ”Employer branding”) och göra insatser för att försöka behålla äldre medarbetare.

Något som används i flera kommuner är 80/ 90/ 100 – modellen. Modellen kan förhandlas fram i lite olika varianter. Men den vanligaste versionen innebär att arbetstagare över 63 år får möjlighet att jobba 80 procent av heltid, få 90 procent av sin lön och avsättningar till tjänstepension motsvarande lön på 100 procent.

Det finns många fördelar med modellen 80/ 90/ 100. Den ger en mjukare övergång till pensionen och låter äldre medarbetare trappa ner på arbetstiden utan att förlora för mycket ekonomiskt, något som passar väl in i kommuns tänk kring det salutogena arbetssättet. Modellen möjliggör också en successiv kompetensöverföring på arbetsplatsen innan medarbetaren går i pension.

Det behövs positiva nyheter för kommuninvånare och anställda i Olofströms kommun. Ett besked från er politiker om att man inför 80-90-100 modellen skulle, utan tvekan ge ringar på vattnet och skapa en positiv bild av kommunen.

HR-chefen har sedan tidigare fått i uppdrag att utreda frågan "80/90/100". På förra veckans Cesam informerade man om att centrala parter har i avtalsrörelsen enats om att införa möjligheten till "Införande av partiell nedtrappningsförmån för seniora arbetstagare" i AKAP-KR. Än så länge gäller inte överenskommelsen Sveriges Lärare.

UBNAU§ 27/2025

UBN 2025/176

Kommunal Sektion Olofström har inkommit med följande ärende

Arbetsskor för medarbetare inom UBF. Utifrån KS budgetbeslut november 2024.
Hur fortgår arbetet?
Kommunal och Sveriges Lärare har inte till dags datum fått någon information om detta alls.

Utdrag ur "Budget Olofströms Kommun 2025":
"Personal inom förskolan och omsorgen använder sina privata skor i ur och skur. Vi tycker att det är viktigt att vår personal har bra och bekväma skor i sitt arbete.
Därför har vi ett skobidrag med 1000 kr / år för varje tillsvidareanställd medarbetare inom dessa områden och med detta så blir det fria arbetsskor för dessa individer. Skorna kommer att upphandlas och medel för 2025 tas från KS -förfogande. "

Ovan fråga kommer man att ta upp på Kommunstyrelsens möte imorgon den 19 maj 2025.

Sveriges Skolledare tar under mötets gång upp

Utmaningar
-Barnantalet sjunker i förskolan vilket leder till uppsägningar
-Avdelningar slås ihop och stängs
-Ledningsorganisationen blir sämre

Framgångar
-Stabil rektorsgrupp
-Stöd från en slimmad förvaltning

Beslutet skickas till
Utbildningsförvaltningen UBF

§ 28/2025 Budget 2026

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, förvaltningschefen informerar muntligt det aktuella läget angående budgetarbetet inför 2026. Nya ramen för Utbildningsförvaltningen är 357 mkr, i nuläget ligger vi -6,2 mkr.

Till nämndsmötet den 16 juni kommer ett underlag.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Ekonom I.P

§ 29/2025 Investeringsbudget 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Föreslår utbildningsnämnden att fastställa ändringen av fördelningen av den interna investeringsbudgeten för 2025.

Yttrande/Bedömning
Den interna investeringsbudgeten för 2025 omfattar 1 450tkr. I tidigare beslut var budgeten uppdelad i olika projekt där varje projekt var knutet till en verksamhet. Den nya versionen har ett projekt för hela förvaltningen vilket gör att den kan användas där den behövs mest. Vi kan behålla rutinen där respektive verksamhetschef lämnar en framställan till förvaltningen vid behov av investeringsmedel. Prioriteringar sker sedan i ledningsgruppen och förvaltningschef fattar beslut.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Ekonom I.P

§ 30/2025 Intern Investeringsbudget UBN 2026 samt planår 2027-2030

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Föreslår utbildningsnämnden att fastställa den interna investeringsbudgeten för 2026 samt notera planåren 2027-2030.

Ärendebeskrivning
Inför budgetarbetet för 2026 presenterar förvaltningschefen förslag till intern investeringsbudget, inklusive en översikt för planåren 2027-2030.

Yttrande/Bedömning
Den interna investeringsbudgeten för 2026 uppgår till 1 450 tkr. I tidigare beslut har investeringsbudgeten varit uppdelad i olika projekt, där varje projekt var knutet till en specifik verksamhet. I den nya versionen sammanförs samtliga investeringsmedel i ett gemensamt projekt för hela förvaltningen. Detta möjliggör en mer flexibel och behovsstyrd användning av resurserna.

Nuvarande rutin, där respektive verksamhetschef vid behov lämnar in en framställan om investeringsmedel till förvaltningen, kvarstår. Prioritering av inkomna ansökningar sker i ledningsgruppen, varefter förvaltningschefen fattar beslut.

För planåren 2027–2030 görs en preliminär bedömning av investeringsbehovet. Dessa år ligger till grund för långsiktig planering men fastställs slutgiltigt i respektive års budgetprocess.

Finansiering
Ej aktuell

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ej aktuellt

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Ekonomer I.P, K.S

§ 31/2025 Reviderad investeringskalkyl, ombyggnad storkök, Jämshögs förskola

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Jämshögs förskola har idag ett tillagningskök som också betjänar Jämshögs skola samt Gränums förskola och skola. Köket är för litet för nuvarande behov och innebär arbetsmiljörisker eftersom barn och personal behöver passera genom arbetszoner avsedda enbart för kökspersonal. Miljöförbundet har påtalat dessa brister, och det finns en reell risk att köket annars beläggs med användningsförbud.

Ett tidigare investeringsförslag om ombyggnation till mottagningskök med bibehållen byggnadsvolym var kostnadsberäknat till 6 miljoner kronor. Vid vidare projektering har det visat sig att mer yta behöver tas i anspråk för att uppfylla gällande livsmedelslagstiftning samt säkerhetskrav. Därför krävs en mindre tillbyggnad av byggnaden samt ytterligare komponentbyten, vilket gör att kostnaden ökat till 14,5 miljoner kronor. Förslaget innefattar även åtgärder för att förbättra trafiksäkerheten i området.

Utöver de hygieniska och arbetsmiljömässiga aspekterna har det konstaterats att utan tillbyggnaden kommer inte antalet elevplatser i matsalen att vara tillräckliga för att möta det nuvarande och framtida elevunderlaget.

Alternativa lösningar, som att avveckla en förskoleavdelning eller genomföra större ombyggnation av intilliggande avdelningar, har analyserats men bedömts som sämre ur både verksamhetsmässiga och ekonomiska perspektiv.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen bedömer att det föreslagna projektet är nödvändigt utifrån ett myndighetskrav och en säker arbetsmiljö. Det förbättrar livsmedelshanteringen och förebygger framtida hälsorisker. Projektet har en positiv påverkan på barnens miljö genom att minska risken för korskontaminering och skapa säkrare förhållanden för personal och barn. Därtill är en tillbyggnad avgörande för att säkerställa tillräckligt antal elevplatser i matsalen, vilket är en grundläggande förutsättning för att verksamheten ska fungera på ett hållbart sätt.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv har beaktats, och dialog med berörd personal kommer att föras under projekteringsfasen. Förvaltningen ser därför positivt på att projektet genomförs enligt den reviderade investeringskalkylen.

UBNAU§ 31/2025

UBN 2024/653

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H

§ 32/2025 Organisation förskola

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, förvaltningschef informerar muntligt om prognos gällande barnkö och bemanning samt höstens organisation inom förskolan.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 33/2025 Miljöförbundets tillsyn av städ- och ventilationsrutiner inom utbildningsverksamhet våren 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Miljöförbundet Blekinge Väst har under april 2025 genomfört planerade inspektioner av sex förskolor och en gymnasieskola i Olofströms kommun. Syftet har varit att kontrollera efterlevnaden av miljöbalkens krav samt Folkhälsomyndighetens allmänna råd om städning i skolor och förskolor (FoHMFS 2014:19). Inspektionerna omfattade bland annat städfrekvens, metodik, materialens skick, samt rutiner för rengöring av ventilationssystem och textilier.

Inspektionsrapporterna pekar sammantaget på behov av förbättrade rutiner för städning, djuprengöring och dokumentation, särskilt avseende textila ytor, högt belägna ytor samt hygienutrymmen. Miljöförbundet har begärt in åtgärdsplaner för de konkreta brister som identifierats senast den 23 maj 2025.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen hanterar ärendet samlat inom ramen för det reviderade egenkontrollprogrammet, i samverkan med berörda rektorer och lokalvårdschef. En dialog med Miljöförbundet pågår.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 34/2025 Remissvar - Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämndens arbetsutskott skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Olofströms kommun har utsetts till remissinstans gällande betänkande av utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden (SOU 2025:18).

Yttrande/Bedömning
I utredningen föreslås bland annat följande:

- En ny betygsskala införs, utan skarp gräns för godkänd nivå.
  - Betyg sätts på en skala 1-10 enligt följande symmetriska skalsteg:
    - 1-3 mindre än godtagbara kunskaper
    - 4-5 godtagbara kunskaper
    - 6-7 goda kunskaper
    - 8-9 mycket goda kunskaper
    - 10 utmärkta kunskaper
  - Gällande behörighetskrav till gymnasieskolan ska genomsnittligt meritvärde 4 ge behörighet till gymnasiet.
- Nationella slutprov införs enligt ny modell, dessa slutprov ska vara digitala och centralt rättade och ska inte vägas in i lärarens betygssättning.
- Lärare sätter betyg utifrån egna befintliga betygsunderlag.
- En modell för meritvärdeskalibrering införs.

Utredningens förslag är att den nya betygsskalan införs hösten 2027 för de elever som då börjar i gymnasieskolan. Gällande grundskolan är planen att betygsskalan införs i grundskolans 2 sista årskurser i samband med att grundskolan blir 10-årig höstterminen 2028.
Förslaget innebär att meritvärdeskalibrering införs vårterminen 2030.

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Kommunstyrelsen

§ 35/2025 Remiss svar - Ds 2025:9 Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämndens arbetsutskott skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har genom promemorian Ds 2025:9 föreslagit en nationell reglering som innebär att elevers mobiltelefoner ska samlas in vid varje skoldags början och återlämnas vid skoldagens slut, inom de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. Syftet med förslaget är att stärka tryggheten, förbättra studieron och främja det sociala samspelet i skolmiljön.

Regeringen bedömer att det finns ett behov av att införa ett enhetligt, nationellt regelverk och att tidigare reformer inte har varit tillräckliga. Möjlighet till undantag för pedagogisk användning och individuella behov föreslås kvarstå.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen delar målet om en trygg och studieropräglad skola, men avstyrker förslaget om ett generellt nationellt mobilförbud. Förvaltningen bedömer att mobiltelefonen kan utgöra ett pedagogiskt hjälpmedel, inte minst i arbetet med att utveckla elevers digitala kompetens och i takt med skolans ökade användning av AI-stöd.

Ett generellt förbud riskerar att bli ett hinder för skolans utvecklingsarbete samt tar inte hänsyn till att mobilproblematik ofta är ett symtom snarare än en orsak till ordningsproblem. Skolans kompensatoriska uppdrag, särskilt i utsatta områden, kräver flexibilitet och en förmåga att möta elever där de är.

Förvaltningen menar att det i första hand bör vara en lokal fråga hur mobilanvändningen regleras, med stöd i redan befintlig lagstiftning. Rektorernas befintliga mandat att fatta beslut om mobilförbud har visat sig fungera i praktiken. Den lokala förankringen, elevdelaktigheten och anpassningen till skolans kontext är avgörande för att skapa fungerande och legitima ordningsregler.

Därför förordar förvaltningen att kommunerna fortsatt ges möjlighet att fatta egna beslut om mobilpolicy utifrån skolans behov och förutsättningar.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

UBNAU§ 35/2025

UBN 2025/1283

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Kommunstyrelsen

§ 36/2025 Remiss av promemorian "Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter" (U2025/01126)

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämnden arbetsutskotts skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har skickat ut ovan nämnda promemoria på remiss till ett stort antal instanser, däribland kommuner. Remissen behandlar tre huvudsakliga förslag:

1. Utökad registerkontroll inom skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.

2. Registerkontroll inför antagning till vissa högskoleutbildningar.

3. En ny grund för avskiljande av studenter och studerande inom högskolan och yrkeshögskolan.

Förslagen syftar till att öka tryggheten för barn och elever, förbättra urvalet till särskilt ansvarsfulla utbildningar samt skapa tydligare regler för ordningsstörande beteenden i högre utbildning.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till promemorians intentioner. Vi tillstyrker att registerkontrollen inför anställning inom skolväsendet utökas till att omfatta fler brott samt att misstankar där åtal väckts inkluderas. Vi ser det som rimligt att samma krav införs för kommunal vuxenutbildning.

Vi avstyrker förslaget om registerkontroll under pågående anställning, då det inte anses proportionerligt ur ett integritetsperspektiv. Vidare tillstyrker vi förslaget att ge Skolinspektionen och kommuner ökad tillgång till misstankeregistret vid tillsyn.

Förslaget om en ny grund för avskiljande av studenter/studerande som upprepat uppvisar ordningsstörande beteenden bedöms som angeläget och välmotiverat, under förutsättning att rättssäkerheten säkerställs.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

Utbildningsnämndens arbetsutskott

UBNAU§ 36/2025

UBN 2025/1326

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Kommunstyrelsen

§ 37/2025 Skolområdesindelning

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Förvaltningschefen får i uppdra att ta fram ett reviderat förslag till skolområdesindelning inom kommunen.

Ärendebeskrivning
Det finns behov av att se över den nuvarande skolområdesindelningen i kommunen. Den befintliga indelningen har i vissa fall lett till situationer där elever hänvisas till skolor som geografiskt sett ligger längre bort än alternativa skolor utanför det egna skolområdet. Detta kan medföra utmaningar kopplade till likvärdighet, tillgänglighet, resväg och samordning av skolskjutsar.

En översyn av skolområdesindelningen är därför motiverad för att säkerställa att resurserna används effektivt, att närhetsprincipen tillämpas i större utsträckning, och att samtliga elever ges likvärdiga möjligheter att gå i en skola nära hemmet.

Förvaltningen föreslås återkomma till arbetsutskottet med ett nytt förslag till skolområdesindelning för vidare beredning.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 38/2025 Namnbyte på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Byte av namn på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet föreslås inför läsåret 2025/2026. Mer detaljerat beslutsunderlag bifogas till utbildningsnämndens kommande möte den 16 juni 2025.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 39/2025 Deltagande vid skolavslutning för ledamöter i utbildningsnämnden 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Beslut om att de ledamöter som enligt beslut UBN §28/2023 val av representanter, ersättare till samrådsgrupper inom förskola och skola, från utbildningsnämnden som deltar på skolavslutningen den 11 juni 2025 beviljas arvode och förlorad arbetsförtjänst.

Beslutet skickas till
Arvodessamordnare C.T
Förvaltningssekreterare A.M

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 102/2025

BN 2025/1318

§ 102/2025 Svar på remiss av promemorian Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Olofströms kommun lämnar svar på remiss av promemorian Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, utbildningsförvaltningschef, föredrar ärendet.

Ärendet har tidigare hanterats i utbildningsnämndens arbetsutskott § 36/2025.

Utbildningsdepartementet har skickat ut ovan nämnda promemoria på remiss till ett stort antal instanser, däribland kommuner. Remissen behandlar tre huvudsakliga förslag:

1. Utökad registerkontroll inom skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.

2. Registerkontroll inför antagning till vissa högskoleutbildningar.

3. En ny grund för avskiljande av studenter och studerande inom högskolan och yrkeshögskolan.

Förslagen syftar till att öka tryggheten för barn och elever, förbättra urvalet till särskilt ansvarsfulla utbildningar samt skapa tydligare regler för ordningsstörande beteenden i högre utbildning.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till promemorians intentioner. Vi tillstyrker att registerkontrollen inför anställning inom skolväsendet utökas till att omfatta fler brott samt att misstankar där åtal väckts inkluderas. Vi ser det som rimligt att samma krav införs för kommunal vuxenutbildning.

Vi avstyrker förslaget om registerkontroll under pågående anställning, då det inte anses proportionerligt ur ett integritetsperspektiv. Vidare tillstyrker vi förslaget att ge Skolinspektionen och kommuner ökad tillgång till misstankeregistret vid tillsyn.

Förslaget om en ny grund för avskiljande av studenter/studerande som upprepat uppvisar ordningsstörande beteenden bedöms som angeläget och välmotiverat, under förutsättning att rättssäkerheten säkerställs.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Remissmissiv
UBNau protokoll 2025-05-19

Slutgiltigt beslut skickas till
Utbildningsdepartementet
Utbildningsnämnden

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-21 | Diarienummer: 2025/1318-5

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Isac Johansson
Titel:

Svar på remiss av promemorian Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter

Förslag till beslut
Olofströms kommun lämnar svar på remiss av promemorian Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter enligt nedan yttrande.

Ärendebeskrivning
Ärendet har tidigare hanterats i utbildningsnämndens arbetsutskott § 36/2025.

Utbildningsdepartementet har skickat ut ovan nämnda promemoria på remiss till ett stort antal instanser, däribland kommuner. Remissen behandlar tre huvudsakliga förslag:
1. Utökad registerkontroll inom skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.
2. Registerkontroll inför antagning till vissa högskoleutbildningar.
3. En ny grund för avskiljande av studenter och studerande inom högskolan och yrkeshögskolan.

Förslagen syftar till att öka tryggheten för barn och elever, förbättra urvalet till särskilt ansvarsfulla utbildningar samt skapa tydligare regler för ordningsstörande beteenden i högre utbildning.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till promemorians intentioner. Vi tillstyrker att registerkontrollen inför anställning inom skolväsendet utökas till att omfatta fler brott samt att misstankar där åtal väckts inkluderas. Vi ser det som rimligt att samma krav införs för kommunal vuxenutbildning.

Vi avstyrker förslaget om registerkontroll under pågående anställning, då det inte anses proportionerligt ur ett integritetsperspektiv. Vidare tillstyrker vi förslaget att ge Skolinspektionen och kommuner ökad tillgång till misstankeregistret vid tillsyn.

Förslaget om en ny grund för avskiljande av studenter/studerande som upprepat uppvisar ordningsstörande beteenden bedöms som angeläget och välmotiverat, under förutsättning att rättssäkerheten säkerställs.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Remissmissiv
UBNau protokoll 2025-05-19

Beslutet skickas till
Utbildningsdepartementet
Utbildningsnämnden

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:
1 Remissmissiv.pdf
2 UBNAU 25-05-19 Mötesprotokoll_

Regeringskansliet

Remiss

2025-04-22
U2025/01126

Utbildningsdepartementet

Remiss av promemorian Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter

Remissinstanser

1. AcadeMedia AB
2. Almega utbildning
3. Arbetsgivarverket
4. Arbetsdomstolen
5. Arbetsmiljöverket
6. Arboga kommun
7. Askersunds kommun
8. Barnombudsmannen
9. Bollebygds kommun
10. Brottsförebyggande rådet
11. Burlövs kommun
12. Chalmers tekniska högskola AB
13. Civil Rights Defenders
14. Diskrimineringsombudsmannen
15. Elevernas riksförbund
16. Eskilstuna kommun
17. Falkenbergs kommun
18. Flens kommun

Telefonväxel: 08-405 10 00
Fax: 08-24 46 31
Webb: www.regeringen.se

Postadress: 103 33 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 16
E-post: u.registrator@regeringskansliet.se

19. Folkbildningsrådet
20. Funktionsrätt Sverige
21. Föräldraalliansen
22. Göteborgs kommun
23. Göteborgs universitet
24. Götene kommun
25. Hermods Yrkeshögskola
26. Huddinge kommun
27. Högskolan Dalarna
28. Högskolan i Gävle
29. Högskolan Kristianstad
30. Högskolan i Skövde
31. Högskolans avskiljandenämnd
32. Idéburna skolors riksförbund
33. Institutet för mänskliga rättigheter
34. Integritetsskyddsmyndigheten
35. Internationella Engelska Skolan i Sverige AB
36. Justitiekanslern
37. Kalix kommun
38. Karolinska institutet
39. Karlstads universitet
40. Kommunal
41. Kriminalvården
42. Kristinehamns kommun
43. Kungl. Musikhögskolan i Stockholm
44. Kungl. Tekniska högskolan
45. Köpings kommun
46. Kunskapsskolan i Sverige AB
47. Landskrona kommun
48. Landsorganisationen i Sverige (LO)

49. Landsrådet för Sveriges barn- och ungdomsorganisationer
50. Linköpings universitet
51. Linnéuniversitetet
52. Lunds universitet
53. Malmö kommun
54. Malmö universitet
55. Marie Cederschiöld högskola AB
56. Motala kommun
57. Mora kommun
58. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor
59. Myndigheten för yrkeshögskolan
60. Mälardalens högskola
61. Nyköpings kommun
62. Olofströms kommun
63. Pajala kommun
64. Polismyndigheten
65. Regelrådet
66. Riksdagens ombudsmän (JO)
67. Saco studentråd
68. Sameskolstyrelsen
69. Sjöbo kommun
70. Sobona
71. Sophiahemmet ideell förening
72. Specialpedagogiska skolmyndigheten
73. Statens skolinspektion
74. Statens skolverk
75. Stenungssunds kommun
76. Stiftelsen Högskolan i Jönköping
77. Stiftelsen Röda Korsets Högskola
78. Stiftelsen Viktor Rydbergs skolor

79. Stockholms kommun
80. Stockholms konstnärliga högskola
81. Stockholms universitet
82. Strängnäs kommun
83. SULF, Sveriges universitetslärare och forskare
84. Svenska ILO-kommittén
85. Svenskt näringsliv
86. Sveriges akademikers centralorganisation (Saco)
87. Sveriges elevkårer
88. Sveriges elevråd
89. Sveriges förenade studentkårer
90. Sveriges Kommuner och Regioner
91. Sveriges Lärare
92. Sveriges Lärarstudenter
93. Sveriges Skolledare
94. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF)
95. Säkerhetspolisen
96. Teknikhögskolan
97. Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)
98. Umeå kommun
99. Umeå universitet
100. Universitetskanslersämbetet
101. Universitets- och högskolerådet
102. Uppsala universitet
103. ViS, Vuxenutbildning i Samverkan
104. Yrkeshögskoleförbundet
105. Åre kommun
106. Örebro kommun
107. Örebro universitet
108. Österåkers kommun

Remissvaren ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet **senast den 17 augusti 2025**. Svaren bör lämnas per e-post till u.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till med kopia till u.gv.remissvar@regeringskanlsiet.se. Ange diarienummer U2025/001126 och remissinstansens namn i ämnesraden på e-postmeddelandet.

När det gäller remissvaret bör följande beaktas:

• Svaret bör lämnas i två versioner: den ena i ett bearbetningsbart format (t.ex. Word), den andra i ett format (t.ex. pdf) som följer tillgänglighetskraven enligt lagen (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service.

• Remissinstansens namn ska anges i namnet på respektive dokument.

• Använd gärna följande rubriker:

- inledande sammanfattande synpunkter bör lämnas under rubriken ”Sammanfattning”
- övergripande synpunkter som inte lämnas under sammanfattningen bör lämnas under rubriken ”Övergripande synpunkter”,
- vid synpunkter på ett förslag eller en bedömning i ett avsnitt eller delavsnitt bör betänkandets avsnittsrubrik (inklusive numrering), användas som rubrik,
- synpunkter avseende konsekvensanalysen bör lämnas under rubriken ”Konsekvenser”.

Ytterligare råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se

Remissvaren kommer att publiceras på regeringens webbplats.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i promemorian.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att

redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att svaret ger besked om detta.

För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Promemorian kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria Svara på remiss (SB PM 2021:1). Den kan laddas ned från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Eva Lenberg
Rättschef

Utbildningsnämndens arbetsutskott

Plats: Lokal Kyrkhult, Kommunhuset

Tid: 08:00 - 10:48

Kvalitets dialog kl: 13.00-

Beslutande:		**Ersättare för:**
Tamam Abou-Hamidan	(S)	
Malin Åman	(C)	
Peter Stenberg	(SD)	
Hans Jonsson	(S)	
Sebastian Ramberg	(M)	Marianne Eriksson

Övriga deltagare:
Patrik Håkansson, förvaltningschef
Ann Magnusson, förvaltningssekreterare
Fackliga representanter dialog kl: 8.00-9.00
Christoffer Saar, Sveriges lärare
Arne Johansson, Sveriges lärare
Anette Modin, Kommunal
Katarina Sandström, Sveriges Skolledare
Marie Ivarsson, Sveriges Skolledare

Sekreterare: *Elektronisk underskrift*
Ann Magnusson

Ordförande: *Elektronisk underskrift*
Tamam Abou-Hamidan

Justerande: *Elektronisk underskrift*

Elektronisk underskrift

Anslagsbevis: Protokollet justeras elektroniskt och anslås på Olofströms kommuns digitala anslagstavla.

Ärendelista

§ 26 Godkännande av ärendelista
§ 27 DIALOG mellan fackliga företrädare och Utbildningsnämndens ledamöter
§ 28 Budget 2026
§ 29 Investeringsbudget 2025
§ 30 Intern Investeringsbudget UBN 2026 samt planår 2027-2030
§ 31 Reviderad investeringskalkyl, ombyggnad storkök, Jämshögs förskola
§ 32 Organisation förskola
§ 33 Miljöförbundets tillsyn av städ- och ventilationsrutiner inom utbildningsverksamhet våren 2025
§ 34 Remissvar - Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)
§ 35 Remiss svar - Ds 2025:9 Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet
§ 36 Remiss av promemorian "Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter" (U2025/01126)
§ 37 Skolområdesindelning
§ 38 Namnbyte på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet
§ 39 Deltagande vid skolavslutning för ledamöter i utbildningsnämnden 2025

§ 26/2025 Godkännande av ärendelista

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Ärendelistan godkänns.

Malin Åman (C) väljs till justerare.

§ 27/2025 DIALOG mellan fackliga företrädare och Utbildningsnämndens ledamöter

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Utbildningsnämnden (UBN § 3/2022-02-07) beslöt att fackliga företrädare inbjuds till dialog vid arbetsutskottets sammanträde. 2017-06-13 UBN § 48 beslutades det att dialogträffarna ska ske fyra gånger per läsår.

Sveriges Lärare Olofström har kommit in med följande ärende.

80/ 90/ 100- modellen

I arbetsgivarens omvärldsanalys inför löneöversyn 2025 så konstateras att man behöver se över på vilka sätt man kan främja viljan hos äldre medarbetare att stanna kvar längre.

Med ett vikande invånarantal och därmed även ett vikande elevunderlag så är det bra personalpolitik att försöka att undvika att anställa lärare och annan personal som sägs upp en kort tid senare. Då är det bättre att vara rädd om sitt arbetsgivarvarumärke (det som SKR benämner ”Employer branding”) och göra insatser för att försöka behålla äldre medarbetare.

Något som används i flera kommuner är 80/ 90/ 100 – modellen. Modellen kan förhandlas fram i lite olika varianter. Men den vanligaste versionen innebär att arbetstagare över 63 år får möjlighet att jobba 80 procent av heltid, få 90 procent av sin lön och avsättningar till tjänstepension motsvarande lön på 100 procent.

Det finns många fördelar med modellen 80/ 90/ 100. Den ger en mjukare övergång till pensionen och låter äldre medarbetare trappa ner på arbetstiden utan att förlora för mycket ekonomiskt, något som passar väl in i kommuns tänk kring det salutogena arbetssättet. Modellen möjliggör också en successiv kompetensöverföring på arbetsplatsen innan medarbetaren går i pension.

Det behövs positiva nyheter för kommuninvånare och anställda i Olofströms kommun. Ett besked från er politiker om att man inför 80-90-100 modellen skulle, utan tvekan ge ringar på vattnet och skapa en positiv bild av kommunen.

HR-chefen har sedan tidigare fått i uppdrag att utreda frågan "80/90/100". På förra veckans Cesam informerade man om att centrala parter har i avtalsrörelsen enats om att införa möjligheten till "Införande av partiell nedtrappningsförmån för seniora arbetstagare" i AKAP-KR. Än så länge gäller inte överenskommelsen Sveriges Lärare.

UBNAU§ 27/2025

UBN 2025/176

Kommunal Sektion Olofström har inkommit med följande ärende

Arbetsskor för medarbetare inom UBF. Utifrån KS budgetbeslut november 2024.
Hur fortgår arbetet?
Kommunal och Sveriges Lärare har inte till dags datum fått någon information om detta alls.

Utdrag ur "Budget Olofströms Kommun 2025":
"Personal inom förskolan och omsorgen använder sina privata skor i ur och skur. Vi tycker att det är viktigt att vår personal har bra och bekväma skor i sitt arbete.
Därför har vi ett skobidrag med 1000 kr / år för varje tillsvidareanställd medarbetare inom dessa områden och med detta så blir det fria arbetsskor för dessa individer. Skorna kommer att upphandlas och medel för 2025 tas från KS -förfogande. "

Ovan fråga kommer man att ta upp på Kommunstyrelsens möte imorgon den 19 maj 2025.

Sveriges Skolledare tar under mötets gång upp

Utmaningar
-Barnantalet sjunker i förskolan vilket leder till uppsägningar
-Avdelningar slås ihop och stängs
-Ledningsorganisationen blir sämre

Framgångar
-Stabil rektorsgrupp
-Stöd från en slimmad förvaltning

Beslutet skickas till
Utbildningsförvaltningen UBF

§ 28/2025 Budget 2026

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, förvaltningschefen informerar muntligt det aktuella läget angående budgetarbetet inför 2026. Nya ramen för Utbildningsförvaltningen är 357 mkr, i nuläget ligger vi -6,2 mkr.

Till nämndsmötet den 16 juni kommer ett underlag.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Ekonom I.P

§ 29/2025 Investeringsbudget 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Föreslår utbildningsnämnden att fastställa ändringen av fördelningen av den interna investeringsbudgeten för 2025.

Yttrande/Bedömning
Den interna investeringsbudgeten för 2025 omfattar 1 450tkr. I tidigare beslut var budgeten uppdelad i olika projekt där varje projekt var knutet till en verksamhet. Den nya versionen har ett projekt för hela förvaltningen vilket gör att den kan användas där den behövs mest. Vi kan behålla rutinen där respektive verksamhetschef lämnar en framställan till förvaltningen vid behov av investeringsmedel. Prioriteringar sker sedan i ledningsgruppen och förvaltningschef fattar beslut.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Ekonom I.P

UBNAU§ 30/2025

UBN 2025/734

§ 30/2025 Intern Investeringsbudget UBN 2026 samt planår 2027-2030

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Föreslår utbildningsnämnden att fastställa den interna investeringsbudgeten för 2026 samt notera planåren 2027-2030.

Ärendebeskrivning
Inför budgetarbetet för 2026 presenterar förvaltningschefen förslag till intern investeringsbudget, inklusive en översikt för planåren 2027-2030.

Yttrande/Bedömning
Den interna investeringsbudgeten för 2026 uppgår till 1 450 tkr. I tidigare beslut har investeringsbudgeten varit uppdelad i olika projekt, där varje projekt var knutet till en specifik verksamhet. I den nya versionen sammanförs samtliga investeringsmedel i ett gemensamt projekt för hela förvaltningen. Detta möjliggör en mer flexibel och behovsstyrd användning av resurserna.

Nuvarande rutin, där respektive verksamhetschef vid behov lämnar in en framställan om investeringsmedel till förvaltningen, kvarstår. Prioritering av inkomna ansökningar sker i ledningsgruppen, varefter förvaltningschefen fattar beslut.

För planåren 2027–2030 görs en preliminär bedömning av investeringsbehovet. Dessa år ligger till grund för långsiktig planering men fastställs slutgiltigt i respektive års budgetprocess.

Finansiering
Ej aktuell

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Ej aktuellt

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Ekonomer I.P, K.S

§ 31/2025 Reviderad investeringskalkyl, ombyggnad storkök, Jämshögs förskola

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Jämshögs förskola har idag ett tillagningskök som också betjänar Jämshögs skola samt Gränums förskola och skola. Köket är för litet för nuvarande behov och innebär arbetsmiljörisker eftersom barn och personal behöver passera genom arbetszoner avsedda enbart för kökspersonal. Miljöförbundet har påtalat dessa brister, och det finns en reell risk att köket annars beläggs med användningsförbud.

Ett tidigare investeringsförslag om ombyggnation till mottagningskök med bibehållen byggnadsvolym var kostnadsberäknat till 6 miljoner kronor. Vid vidare projektering har det visat sig att mer yta behöver tas i anspråk för att uppfylla gällande livsmedelslagstiftning samt säkerhetskrav. Därför krävs en mindre tillbyggnad av byggnaden samt ytterligare komponentbyten, vilket gör att kostnaden ökat till 14,5 miljoner kronor. Förslaget innefattar även åtgärder för att förbättra trafiksäkerheten i området.

Utöver de hygieniska och arbetsmiljömässiga aspekterna har det konstaterats att utan tillbyggnaden kommer inte antalet elevplatser i matsalen att vara tillräckliga för att möta det nuvarande och framtida elevunderlaget.

Alternativa lösningar, som att avveckla en förskoleavdelning eller genomföra större ombyggnation av intilliggande avdelningar, har analyserats men bedömts som sämre ur både verksamhetsmässiga och ekonomiska perspektiv.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen bedömer att det föreslagna projektet är nödvändigt utifrån ett myndighetskrav och en säker arbetsmiljö. Det förbättrar livsmedelshanteringen och förebygger framtida hälsorisker. Projektet har en positiv påverkan på barnens miljö genom att minska risken för korskontaminering och skapa säkrare förhållanden för personal och barn. Därtill är en tillbyggnad avgörande för att säkerställa tillräckligt antal elevplatser i matsalen, vilket är en grundläggande förutsättning för att verksamheten ska fungera på ett hållbart sätt.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv har beaktats, och dialog med berörd personal kommer att föras under projekteringsfasen. Förvaltningen ser därför positivt på att projektet genomförs enligt den reviderade investeringskalkylen.

UBNAU§ 31/2025

UBN 2024/653

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H

§ 32/2025 Organisation förskola

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Patrik Håkansson, förvaltningschef informerar muntligt om prognos gällande barnkö och bemanning samt höstens organisation inom förskolan.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 33/2025 Miljöförbundets tillsyn av städ- och ventilationsrutiner inom utbildningsverksamhet våren 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Miljöförbundet Blekinge Väst har under april 2025 genomfört planerade inspektioner av sex förskolor och en gymnasieskola i Olofströms kommun. Syftet har varit att kontrollera efterlevnaden av miljöbalkens krav samt Folkhälsomyndighetens allmänna råd om städning i skolor och förskolor (FoHMFS 2014:19). Inspektionerna omfattade bland annat städfrekvens, metodik, materialens skick, samt rutiner för rengöring av ventilationssystem och textilier.

Inspektionsrapporterna pekar sammantaget på behov av förbättrade rutiner för städning, djuprengöring och dokumentation, särskilt avseende textila ytor, högt belägna ytor samt hygienutrymmen. Miljöförbundet har begärt in åtgärdsplaner för de konkreta brister som identifierats senast den 23 maj 2025.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen hanterar ärendet samlat inom ramen för det reviderade egenkontrollprogrammet, i samverkan med berörda rektorer och lokalvårdschef. En dialog med Miljöförbundet pågår.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 34/2025 Remissvar - Ett likvärdigt betygssystem (SOU 2025:18)

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämndens arbetsutskott skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Olofströms kommun har utsetts till remissinstans gällande betänkande av utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden (SOU 2025:18).

Yttrande/Bedömning
I utredningen föreslås bland annat följande:

- En ny betygsskala införs, utan skarp gräns för godkänd nivå.
  - Betyg sätts på en skala 1-10 enligt följande symmetriska skalsteg:
    - 1-3 mindre än godtagbara kunskaper
    - 4-5 godtagbara kunskaper
    - 6-7 goda kunskaper
    - 8-9 mycket goda kunskaper
    - 10 utmärkta kunskaper
  - Gällande behörighetskrav till gymnasieskolan ska genomsnittligt meritvärde 4 ge behörighet till gymnasiet.
- Nationella slutprov införs enligt ny modell, dessa slutprov ska vara digitala och centralt rättade och ska inte vägas in i lärarens betygssättning.
- Lärare sätter betyg utifrån egna befintliga betygsunderlag.
- En modell för meritvärdeskalibrering införs.

Utredningens förslag är att den nya betygsskalan införs hösten 2027 för de elever som då börjar i gymnasieskolan. Gällande grundskolan är planen att betygsskalan införs i grundskolans 2 sista årskurser i samband med att grundskolan blir 10-årig höstterminen 2028.
Förslaget innebär att meritvärdeskalibrering införs vårterminen 2030.

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Kommunstyrelsen

§ 35/2025 Remiss svar - Ds 2025:9 Ett nationellt mobilförbud i de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämndens arbetsutskott skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har genom promemorian Ds 2025:9 föreslagit en nationell reglering som innebär att elevers mobiltelefoner ska samlas in vid varje skoldags början och återlämnas vid skoldagens slut, inom de obligatoriska skolformerna och fritidshemmet. Syftet med förslaget är att stärka tryggheten, förbättra studieron och främja det sociala samspelet i skolmiljön.

Regeringen bedömer att det finns ett behov av att införa ett enhetligt, nationellt regelverk och att tidigare reformer inte har varit tillräckliga. Möjlighet till undantag för pedagogisk användning och individuella behov föreslås kvarstå.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen delar målet om en trygg och studieropräglad skola, men avstyrker förslaget om ett generellt nationellt mobilförbud. Förvaltningen bedömer att mobiltelefonen kan utgöra ett pedagogiskt hjälpmedel, inte minst i arbetet med att utveckla elevers digitala kompetens och i takt med skolans ökade användning av AI-stöd.

Ett generellt förbud riskerar att bli ett hinder för skolans utvecklingsarbete samt tar inte hänsyn till att mobilproblematik ofta är ett symtom snarare än en orsak till ordningsproblem. Skolans kompensatoriska uppdrag, särskilt i utsatta områden, kräver flexibilitet och en förmåga att möta elever där de är.

Förvaltningen menar att det i första hand bör vara en lokal fråga hur mobilanvändningen regleras, med stöd i redan befintlig lagstiftning. Rektorernas befintliga mandat att fatta beslut om mobilförbud har visat sig fungera i praktiken. Den lokala förankringen, elevdelaktigheten och anpassningen till skolans kontext är avgörande för att skapa fungerande och legitima ordningsregler.

Därför förordar förvaltningen att kommunerna fortsatt ges möjlighet att fatta egna beslut om mobilpolicy utifrån skolans behov och förutsättningar.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

UBNAU§ 35/2025

UBN 2025/1283

Beslutet skickas till
Förvaltningschef P.H
Kommunstyrelsen

§ 36/2025 Remiss av promemorian "Utökad registerkontroll i utbildningsväsendet och en ny grund för avskiljande av studenter" (U2025/01126)

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Utbildningsnämnden arbetsutskotts skickar vidare yttrandet till Kommunstyrelsen.

Ärendebeskrivning
Utbildningsdepartementet har skickat ut ovan nämnda promemoria på remiss till ett stort antal instanser, däribland kommuner. Remissen behandlar tre huvudsakliga förslag:

1. Utökad registerkontroll inom skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet.

2. Registerkontroll inför antagning till vissa högskoleutbildningar.

3. En ny grund för avskiljande av studenter och studerande inom högskolan och yrkeshögskolan.

Förslagen syftar till att öka tryggheten för barn och elever, förbättra urvalet till särskilt ansvarsfulla utbildningar samt skapa tydligare regler för ordningsstörande beteenden i högre utbildning.

Yttrande/Bedömning
Utbildningsförvaltningen ställer sig i huvudsak positiv till promemorians intentioner. Vi tillstyrker att registerkontrollen inför anställning inom skolväsendet utökas till att omfatta fler brott samt att misstankar där åtal väckts inkluderas. Vi ser det som rimligt att samma krav införs för kommunal vuxenutbildning.

Vi avstyrker förslaget om registerkontroll under pågående anställning, då det inte anses proportionerligt ur ett integritetsperspektiv. Vidare tillstyrker vi förslaget att ge Skolinspektionen och kommuner ökad tillgång till misstankeregistret vid tillsyn.

Förslaget om en ny grund för avskiljande av studenter/studerande som upprepat uppvisar ordningsstörande beteenden bedöms som angeläget och välmotiverat, under förutsättning att rättssäkerheten säkerställs.

Finansiering
Det framkommer inga kostnader.

Utbildningsnämndens arbetsutskott

UBNAU§ 36/2025

UBN 2025/1326

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H
Kommunstyrelsen

§ 37/2025 Skolområdesindelning

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Förvaltningschefen får i uppdra att ta fram ett reviderat förslag till skolområdesindelning inom kommunen.

Ärendebeskrivning
Det finns behov av att se över den nuvarande skolområdesindelningen i kommunen. Den befintliga indelningen har i vissa fall lett till situationer där elever hänvisas till skolor som geografiskt sett ligger längre bort än alternativa skolor utanför det egna skolområdet. Detta kan medföra utmaningar kopplade till likvärdighet, tillgänglighet, resväg och samordning av skolskjutsar.

En översyn av skolområdesindelningen är därför motiverad för att säkerställa att resurserna används effektivt, att närhetsprincipen tillämpas i större utsträckning, och att samtliga elever ges likvärdiga möjligheter att gå i en skola nära hemmet.

Förvaltningen föreslås återkomma till arbetsutskottet med ett nytt förslag till skolområdesindelning för vidare beredning.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 38/2025 Namnbyte på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Byte av namn på Nordenbergsskolan till Nordenbergsgymnasiet föreslås inför läsåret 2025/2026. Mer detaljerat beslutsunderlag bifogas till utbildningsnämndens kommande möte den 16 juni 2025.

Beslutet skickas till
Förvaltningschefen P.H

§ 39/2025 Deltagande vid skolavslutning för ledamöter i utbildningsnämnden 2025

Utbildningsnämndens arbetsutskotts beslut:

Informationen tas till protokollet.

Ärendebeskrivning
Beslut om att de ledamöter som enligt beslut UBN §28/2023 val av representanter, ersättare till samrådsgrupper inom förskola och skola, från utbildningsnämnden som deltar på skolavslutningen den 11 juni 2025 beviljas arvode och förlorad arbetsförtjänst.

Beslutet skickas till
Arvodessamordnare C.T
Förvaltningssekreterare A.M

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 104/2025

KS 2025/1380

§ 104/2025 Svar på skrivelse från SPF om att ändra parkeringstiden från 2 timmar till 3 timmar för parkeringsplatser i anslutning till Kulturhuset

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen besluta,

Olofströms kommun bifaller skrivelsen och ändrar parkeringstiden från 2 timmar till 3 timmar för parkeringsplatser i anslutning till Kulturhuset.

Beslutsgång
Ordföranden föreslår att bifalla skrivelsen och kommunstyrelsens arbetsutskott bifaller ordförandens förslag till beslut.

Ärendebeskrivning
AnnKristin Rådberg, teknisk chef, föredrar ärendet.

SPF Olofströmsbygden har genom en skrivelse till Olofströms kommun, önskat att den tillåtna tiden för parkering (då p-skiva gäller) ändras från 2 timmar till 3 timmar. Skrivelsen avser parkeringsplatsen som är belägen längs med och med infart från Östra Storgatan, intill Kulturhuset.

Teknisk samordnare Infrastruktur har sedan tidigare nekat ändring av angivna tider för tidsregleringen.

Yttrande/Bedömning
När en tidsbegränsad parkering infördes 2016, var ett av problemen att tillgängliga parkeringsplatser under dagtid saknades centralt. Ett fåtal av parkeringsplatserna beslutades regleras med p-skiva, 8–18. Parkeringen vid Kulturhuset med infart från Östra Storgatan har 20 parkeringsplatser, där man får parkera 2 timmar mellan 8–18 (8–13), med krav på p-skiva. Runt Kulturhuset finns 75 stycken ytterligare parkeringsplatser samt 6 stycken platser för rörelsehindrade och 5 stycken platser som är avsedda som laddplatser. På Lührsens väg finns ytterligare 19 stycken parkeringsplatser. Vid behov av ytterligare, parkeringsmöjligheter, är den övre platån på Olsgatan, 4 timmar. Här finns ett 50-tal parkeringsplatser och det är inte ett långt gångavstånd till Kulturhuset.

Längs Ågatan och Kapellgatan råder inte parkeringsförbud. Även här finns möjligheter att parkera längs med gatorna i enlighet med det som Trafikförordningen generellt tillåter.

Att majoriteten av parkeringsplatserna runt Kulturhuset är fria och tillgängliga ökar behovet av reglerade parkeringsplatser. För att övriga verksamheter och besökande till dessa ska ha

en rimlig möjlighet att parkera och genomföra dessa besök, behöver de aktuella parkeringsplatsernas tidsreglering behållas så som utformning är idag.

Finansiering
Inte aktuellt för lagt beslutsunderlag.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Har beaktats och bedömning görs att respektive perspektiv inte påverkas.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Skrivelse från SPF

Slutgiltigt beslut skickas till
Teknisk samordnare Infrastruktur R.J
Teknisk chef AK.R
Ordförande för SPF Olofströmsbygden

Kommunledningsförvaltningen Datum: 2025-05-12 Diarienummer: 2025/1380-5

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Roger Jönsson
Titel: Teknisk samordnare infrastruktur

Svar på skrivelse från SPF om att ändra parkeringstiden från 2 timmar till 3 timmar för parkeringsplatser i anslutning till Kulturhuset

Förslag till beslut
Kommunstyrelsen avlägger yttrande enligt förvaltningens bedömning och nekar till att parkeringstiden ändras.

Ärendebeskrivning
SPF Olofströmsbygden har genom en skrivelse till Olofströms kommun, önskat att den tillåtna tiden för parkering (då p-skiva gäller) ändras från 2 timmar till 3 timmar. Skrivelsen avser parkeringsplatsen som är belägen längs med och med infart från Östra Storgatan, intill Kulturhuset.

Teknisk samordnare Infrastruktur har sedan tidigare nekat ändring av angivna tider för tidsregleringen.

Bedömning
När en tidsbegränsad parkering infördes 2016, var ett av problemen att tillgängliga parkeringsplatser under dagtid saknades centralt. Ett fåtal av parkeringsplatserna beslutades regleras med p-skiva, 8–18. Parkeringen vid Kulturhuset med infart från Östra Storgatan har 20 parkeringsplatser, där man får parkera 2 timmar mellan 8–18 (8–13), med krav på p-skiva. Runt Kulturhuset finns 75 st. ytterligare parkeringsplatser samt 6 st. platser för rörelsehindrade och 5 st. platser som är avsedda som laddplatser. På Lührsens väg finns ytterligare 19 st. parkeringsplatser. Vid behov av ytterligare, parkeringsmöjligheter, är den övre platån på Olsgatan, 4 timmar. Här finns ett 50-tal platser och det är inte ett långt gångavstånd till Kulturhuset.

Längs Ågatan och Kapellgatan råder inte parkeringsförbud. Även här finns möjligheter att parkera längs med gatorna i enlighet med det som Trafikförordningen generellt tillåter.

Att majoriteten av parkeringsplatserna runt Kulturhuset är fria och tillgängliga ökar behovet av reglerade parkeringsplatser. För att övriga verksamheter och besökande till dessa ska ha en rimlig möjlighet att parkera och genomföra dessa besök, behöver de aktuella parkeringsplatsernas tidsreglering behållas så som utformning är idag.

Finansiering
Inte aktuellt för lagt beslutsunderlag.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Har beaktats och bedömning görs att respektive perspektiv inte påverkas.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Specificera vilka underlag som redovisas

Beslutet skickas till
Teknisk samordnare Infrastruktur R.J
Teknisk chef AK.R
Ordförande för SPF Olofströmsbygden

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

Från: Ing-Britt Gustavsson[ingbritt54.gustavsson@yahoo.com]
Skickat: 27.04.2025 20:17:21
Till: Kommunstyrelsen[Ks@olofstrom.se]
Ämne: Betr lokal och parkering

VARNING: Detta meddelande kommer utifrån och inte från någon inom Olofströms kommun. Klicka inte på några länkar eller öppna några bifogade filer om du inte känner igen avsändaren eller vet att innehållet är säkert.

Hej!
Som nytillträdd ordförande för SPF Olofströmsbygden i år, blev SPF redan i november/december förra året
varse att hyran skulle höjas märkbart i Medborgarhuset i Jämshög. Våra medlemsmöten sista torsdagen i varje
månad och andra begivenheter har varit stående i denna byggnad.

Förre ordförande Ingvar Wramsmyr skrev till Morgan Bengtsson om dilemmat i höstas, varpå kommunalrådet
svarade att de i nuläget inte tänkte ta över Medborgarhuset, då det finns/fanns så många lediga
lokaler i kommunen.

Mmm, men en lokal med plats för ca 110 ätande och med eget kök är svårt att uppbringa,
trots många lediga lokaler.
Vi var 2024-12-31 ca 300 medlemmar.

Vi har nu funnit Kulturhuset, som både har eget kök, ligger centralt och med utmärkt teknikanläggning,
Där har vi bokat in oss fr o m augusti i år.

Men nu återstår ett problem - parkering.
Parkeringen på Luehrsens väg (bakom Renates) har bara ca 20 platser, när den är helt tom.
Parkeringen bakom Aniara är ett bra komplement.

Parkeringen mellan ån och Kulturhuset har bara 2 tim parkering. Många av våra medlemmar kommer med rullator
och rullstol då denna parkering är närmast och lättast att ta sig in till Kulturhuset
Vi har våra månadsmöten sista torsdagen i månaden, kl 14.00 - ca 16.15.
Till våra månadsmöten kommer ca 70-90 medlemmar.
Vi vill att ni ändrar parkeringstiden på skylten till 3 tim.

Det är väl ändå inte meningen att vi ska behöva ändra vår verksamhet efter kommunens parkeringstider?

Med hänsyn till ovanstående, ser jag framemot att ni tillmötesgår oss i detta ärende.

Hälsningar
Ing-Britt Gustavsson
ordf
SPF Olofströmsbygden

Kommunstyrelsens arbetsutskott

KSAU § 108/2025

KS 2025/1590

§ 108/2025 Revidering av föreskrifter för avfallshantering för Olofströms kommun

Kommunstyrelsens arbetsutskotts beslut:

Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår kommunstyrelsen kommunfullmäktige beslutar,

Olofströms kommun beslutar att anta revideringen av föreskrifter för avfallshantering för Olofströms kommun.

Ärendebeskrivning
Karoline Mattsson, miljösamordnare/landsbygdsutvecklare, föredrar ärendet.

Kommuner har lokala föreskrifter för avfallshanteringen eftersom nationella regler inte alltid täcker de behov och förhållanden som finns lokalt. Genom att anta egna föreskrifter kan kommunen anpassa reglerna efter lokala förutsättningar, exempelvis när det gäller avfallshantering, eldning eller buller. Det gör det möjligt att förebygga störningar, minska miljöpåverkan och skapa en tryggare och mer hälsosam livsmiljö för invånarna. Då lagstiftningen runt eldning av trädgårdsavfall har förändrats behöver Olofströms kommun nu revidera sina lokala renhållningsföreskrifter.

Yttrande/Bedömning
I dagsläget regleras eldningsförbudet i separata bestämmelser, vilket skapar oklarheter kring ansvar och tillämpning. Genom att flytta regleringen av eldningsförbudet till kommunens renhållningsföreskrifter samlas bestämmelser om hantering av avfall, inklusive trädgårdsavfall och eldning, på ett enhetligt ställe. Det stärker tydligheten, ökar efterlevnaden och gör det lättare för invånare att förstå vilka regler som gäller – samtidigt som det bidrar till en effektivare tillsyn och ett förbättrat skydd för både miljön och människors hälsa.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Barnrätt- och jämställdhetsperspektivet bedöms inte påverkas av beslutet.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Renhållningsföreskrifter 2025 Olofström

Slutgiltigt beslut skickas till
Miljöförbundet Blekinge Väst
Västblekinge Miljö AB
Miljösamordnare och landsbygdsutvecklare K.M
Samhällsutvecklingschef Ö.H

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-05-19 | Diarienummer: 2025/1590-1

Nämnd
Kommunstyrelsens arbetsutskott **2025-05-27**
Kommunstyrelsen **2025-06-10**

Handläggare
Namn: Karoline Mattsson
Titel: Samhällsutvecklingsavdelningen

Revidering av renhållningsföreskrifterna för Olofströms kommun

Förslag till beslut
Olofströms kommun beslutar att anta revideringen av Olofströms renhållningsföreskrifter.

Ärendebeskrivning
Kommuner har lokala föreskrifter för avfallshanteringen eftersom nationella regler inte alltid täcker de behov och förhållanden som finns lokalt. Genom att anta egna föreskrifter kan kommunen anpassa reglerna efter lokala förutsättningar, exempelvis när det gäller avfallshantering, eldning eller buller. Det gör det möjligt att förebygga störningar, minska miljöpåverkan och skapa en tryggare och mer hälsosam livsmiljö för invånarna. Då lagstiftningen runt eldning av trädgårdsavfall har förändrats behöver Olofströms kommun nu revidera sina lokala renhållningsföreskrifter.

Yttrande/Bedömning
I dagsläget regleras eldningsförbudet i separata bestämmelser, vilket skapar oklarheter kring ansvar och tillämpning. Genom att flytta regleringen av eldningsförbudet till kommunens renhållningsföreskrifter samlas bestämmelser om hantering av avfall, inklusive trädgårdsavfall och eldning, på ett enhetligt ställe. Det stärker tydligheten, ökar efterlevnaden och gör det lättare för invånare att förstå vilka regler som gäller – samtidigt som det bidrar till en effektivare tillsyn och ett förbättrat skydd för både miljön och människors hälsa.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv
Barnrätt- och jämställdhetsperspektivet bedöms inte påverkas av beslutet.

Beslutsunderlag
Tjänsteskrivelse
Renhållningsföreskrifter 2025 Olofström

Beslutet skickas till
Miljöförbundet Blekinge Väst
Västblekinge Miljö AB
Miljösamordnare och landsbygdsutvecklare KM
Samhällsutvecklingschef ÖH

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:
1 Renhållningsföreskrifter 2025 Olofström

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Fastställt av: Kommunfullmäktige
Fastställt:
Ersätter:

Ansvarig för revidering: Samhällsutvecklingschef
Giltighetstid: tillsvidare

Föreskrifter för avfallshantering för Olofströms kommun

Inledande bestämmelser

Bemyndigande

1§ Med stöd av 15 kap. 38, 39 och 41 §§ miljöbalken (1998:808) och 74-75 §§ avfallsförordningen (2011:927) meddelar kommunfullmäktige dessa föreskrifter för avfallshantering i Olofströms kommun.

Definitioner

2§ Följande termer och begrepp används i dessa föreskrifter med de betydelser som anges här:

1. Med hushållsavfall avses detsamma som i 15 kap. 3 § miljöbalken, det vill säga avfall som kommer från hushåll samt därmed jämförligt avfall från annan verksamhet.

    a. Med kärl- och säckavfall avses den del av hushållsavfallet som får läggas i kärl eller säck, inklusive matavfall.

    b. Med grovavfall avses hushållsavfall som är tungt, skrymmande eller har andra egenskaper som gör att det inte är lämpligt att samla in i säck eller kärl.

    c. Med trädgårdsavfall avses sådant biologiskt avfall som uppstår vid normalt nyttjande av trädgård vid bostadshus.

    d. Med farligt avfall avses ett ämne eller föremål som är avfall och som är markerat med * i bilaga 4 till avfallsförordningen.

    e. Med konsumentelavfall avses detsamma som i 13 § förordningen (2014:1075) om producentansvar för elutrustning.

    f. Med före detta livsmedel avses butiksavfall av animaliskt ursprung enligt förordningarna 1069/2009/EG och 142/2011/EU.

    g. Med matavfall avses allt biologiskt nedbrytbart avfall som uppkommer i och med livsmedelshanteringen i hushåll, restauranger, storkök, butiker och liknande och som skulle kunna, eller har kunnat, användas som livsmedel och som utgör hushållsavfall. I termen matavfall som utgör hushållsavfall ingår också avfall som hälls ut i vasken (flytande livsmedel såsom mjölk eller livsmedel som sköljs ur förpackningar) i de fall detta samlas upp i sluten tank. Förutom detta ingår också skal, ben

etc. som visserligen inte är mat men ändå intimt förknippat med det. Butiksavfall av animaliskt ursprung utgör dock före detta livsmedel i enlighet med punkten (f) ovan.

h. Med restavfall avses sorterat brännbart kärl- och säckavfall. Med detta avses det avfall som kvarstår när matavfall, farligt avfall, förpackningar, returpapper, el-avfall och annat avfall som omfattas av producentansvar, har sorterats ut från hushållets kärl- och säckavfall.

2. Med fastighetsinnehavare avses den som är fastighetsägare eller den som enligt 1 kap. 5 § fastighetstaxeringslagen (1979:1152) ska anses som fastighetsägare.

3. Med nyttjanderättshavare avses den som, utan att omfattas av begreppet fastighetsinnehavare, har rätt att bruka eller nyttja fastighet.

4. Med den avfallsansvariga nämnden avses kommunens byggnadsnämnd.

5. Med tillsynsmyndigheten avses Miljöförbundet Blekinge Väst.

6. Med renhållaren avses Västblekinge Miljö AB.

7. Med behållare avses kärl, container, bottentömmande behållare, säck, latrinbehållare eller annan anordning för uppsamling av hushållsavfall.

8. Med små avloppsanläggningar avses sluten tank, slamavskiljare, fosforfälla, minireningsverk och andra motsvarande anläggningar som ger upphov till hushållsavfall. Oljeavskiljare- och fettavskiljare innefattas inte i detta begrepp.

Definitioner av vissa avfallsslag anges i [bilaga 1]. För definitioner av andra termer och begrepp som används i dessa föreskrifter hänvisas till 15 kap. miljöbalken och avfallsförordningen.

Kommunens ansvar för avfallshantering och tillsyn

3§ Den avfallsansvariga nämnden har verksamhetsansvar, enligt 15 kap. 20 § miljöbalken, för hantering av hushållsavfall i kommunen, med särskilt ansvar för att hushållsavfall som utgörs av farligt avfall samlas in och transporteras till en behandlingsanläggning.

Hantering av det avfall som omfattas av kommunens ansvar utförs renhållaren.

4§ Tillsynsmyndigheten utför tillsyn över avfallshanteringen enligt kap 15. Miljöbalken samt enligt föreskrifter meddelade med stöd av miljöbalken.

5§ Renhållaren informerar hushållen om krav och hantering avseende förpackningar, returpapper och konsumentelavfall i enlighet med gällande producentansvar.

Betalning och information

6§ Avgift ska betalas för den insamling, transport, återvinning och bortskaffande av avfall som utförs genom kommunens försorg och i enlighet med föreskrifter som kommunen har antagit med stöd av 27 kap. 4 § miljöbalken. Fastighetsinnehavare är avgiftsskyldig om annat inte avtalats med renhållaren.

7§ Fastighetsinnehavare och nyttjanderättshavare är skyldiga att i behövlig omfattning informera den eller dem som bor på eller är verksamma inom fastigheten om gällande regler för avfallshantering.

Sortering och överlämning av hushållsavfall

Sortering av avfall

8§ Fastighetsinnehavare och nyttjanderättshavare ska sortera ut avfallsslag i enlighet med bilaga 1 och hålla det skilt från annat avfall

9§ Fastighetsinnehavaren ska säkerställa möjligheter att sortera ut och hålla fraktionerna åtskilda för de avfallsfraktioner som enligt dessa föreskrifter ska överlämnas till renhållaren för borttransport.

Skyldighet att överlämna hushållsavfall

10§ Hushållsavfall under kommunens ansvar ska lämnas till renhållaren om inte annat sägs i dessa föreskrifter eller i bilagan till dessa föreskrifter.

Utsorterade avfallsslag hämtas vid fastigheten, vid överenskommen eller anvisad plats enligt 19 § i denna föreskrift eller lämnas enligt vad som framgår av bilaga 1.

Det utsorterade avfallet ska transporteras bort så ofta att olägenhet för människors hälsa och miljön inte uppstår. Hämtningsintervall och storlek på behållare ska motsvara behovet av borttransport av hushållsavfall från fastigheten.

Fastighetsinnehavare och nyttjanderättshavare ska upplysa renhållaren om ändrade förhållanden av betydelse för avfallshanteringen för fastigheten.

Enskilda hushåll som har landsbygdsstations-abonnemang får transportera bort sitt matavfall och restavfall till landsbygdsstationer för avlämning.

Enskilda hushåll på öar utan fast förbindelse med fastlandet får transportera bort sitt kärl- och säckavfall till anvisade insamlingsplatser för avlämning.

Verksamheter på öar utan fast förbindelse med fastlandet får transportera bort sitt kärl- och säckavfall till överenskomna insamlingsplatser för avlämning.

Emballering av hushållsavfall, fyllnadsgrad och vikt samt placering av behållare

11§ Endast sådant avfall som en behållare eller utrymme är avsett för får läggas i dessa. Närmare krav på emballering med mera framgår av bilaga 1.

Glödande avfall får inte lämnas till kommunens avfallshantering.

Anläggande, underhåll och skötsel av behållare och annan utrustning

Anskaffande och ägande

12§ De behållare och annan utrustning som används i kommunen framgår av bilaga 3.

13§ Kärl, säckar och latrinbehållare ägs av och tillhandahålls av renhållaren. Container får ägas av renhållaren, fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren.

Bottentömmande behållare, små avloppsanläggningar, fettavskiljare och tank för matavfall anskaffas och installeras av fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren.

Toalettbodar, byggbodar med toalett och andra tillfälliga avloppslösningar tillhandahålls av nyttjaren.

Sopsugsanläggning ägs av fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren.

Ägare av behållare ansvarar för märkning, reparation och, vid behov, utbyte av behållare. När renhållaren ska utföra sådant underhåll ska behållaren vara tillgänglig. Märkning ska ske enligt anvisning från renhållaren.

Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren ansvarar för och bekostar installation och underhåll av övriga inom fastigheten förekommande anordningar och utrymmen för avfallshanteringen.

Anläggande

14§ Vid anläggande av små avloppsanläggningar, fettavskiljare eller tank för matavfall ska inte avstånd mellan uppställningsplats för slambil och anslutningspunkt för tömning överstiga 10 meter såvida inte särskilda skäl föreligger. Höjdskillnaden mellan fordonets uppställningsplats och botten på anläggningen ska vara mindre än 7 meter, om inte särskilda skäl föreligger.

Vid installation av bottentömmande behållare ska anläggningen utformas så att den är åtkomlig för fordon utrustat med kran.

Anläggning som kräver byte av filtermaterial ska anläggas så att den är åtkomlig för hämtningsfordon. Anläggningar där hämtning av filtermaterial ska ske i filterkassett eller säck ska anläggas så att hämtning med fordon utrustat med kran kan utföras.

Anläggande ska ske så att avståndet mellan kranfordonets uppställningsplats och filterkassett eller säck inte överskrider 10 meter för filterkassett eller storsäck som väger högst 750 kilogram eller har en volym på 0,75 kubikmeter, om inte särskilda skäl föreligger. Maximal vikt förändras med avståndet. Vid 5 meter är vikten högst 1 500 kilogram.

Vid installation och anläggande av små avloppsanläggningar, fettavskiljare, tank för matavfall eller anläggning som kräver byte av filtermaterial ska hänsyn tas till vad som utgör en god arbetsmiljö vid hämtning av avfall från anläggningen.

Rengöring och tillsyn

15§ Fastighetsinnehavaren har ansvar för rengöring och tillsyn av behållare och anläggningar. Behållare och anläggningar ska ges regelbunden service för att förebygga driftavbrott och olägenhet såsom buller, lukt och dylikt.

Behållare och inom fastigheten förekommande anläggningar, anordningar och utrymmen för avfallshantering ska skötas så att kraven på god arbetsmiljö uppfylls och risken för olycksfall minimeras.

Åtgärder inför hämtning av avfall som lämnas i kärl eller säck

16§ Behållare får inte fyllas mer än att den kan stängas. Den får inte heller vara så tung att det blir uppenbara svårigheter att flytta den eller att arbetsmiljökrav inte kan tillgodoses. Behållare bör vara fri från snö och is vid hämtningstillfället.

Behållare ska vara uppställda så att hantering med den utrustning som används i kommunens insamlingssystem kan ske och att hämtning underlättas. Kärl ska placeras och vändas så att de kan hämtas med sidlastande bil där sådan används och baklastande bil där sådan används.

Renhållaren ska ha tillträde till de utrymmen i fastigheten där arbetet ska

utföras. Nycklar, portkoder och dylikt ska tillhandahållas till renhållaren. Ändringar ska utan anmaning meddelas renhållaren.

Behållare skall senast klockan 06.00, på hämtningsdagen, vara uppställt på hämtningsplatsen.

Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren ska försluta latrinbehållare och rengöra den på utsidan innan hämtning sker. Latrinbehållare får inte fyllas till mer än maximalt 75 % av volymen.

Åtgärder inför hämtning av avfall från anläggningar

17§ Det åligger fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren att inför hämtningstillfället placera storsäck, filterkasett eller annan flyttbar behållare som ska tömmas med fordon utrustat med kran, inom längsta tillåtna avstånd enligt 14 § i denna föreskrift.

Inför tömning ska fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren förbereda anläggningen så att tömning kan ske med det fordon som används.

Små avloppsanläggningar, fettavskiljare och tankar för matavfall ska vara lätt tillgängliga för tömning. Lock eller manlucka får inte vara övertäckt eller fastfruset när tömning ska ske. Lock eller manlucka får väga högst 15 kilogram, om inte särskilda skäl föreligger. Om brunnen öppnas genom att locket kan dras åt sidan får locket väga högst 35 kilogram, om inte särskilda skäl föreligger.

Anläggningen ska vara tillsluten på ett barnsäkert sätt och försedd med de säkerhetsanordningar som behövs med hänsyn till anläggningens beskaffenhet och belägenhet.

Avstånd mellan uppställningsplats för slambil och anslutningspunkt för små avloppsanläggningar, fettavskiljare och tankar för matavfall får vid hämtning inte överstiga 10 meter om inte särskilda skäl föreligger.

Tydliga instruktioner som behövs i samband med hämtning ska tillhandahållas av fastighetsinnehavaren och nyttjanderättshavaren i god tid innan tömning och ska finnas tillgängliga i direkt anslutning till anläggningen. När anläggningen är belägen utanför fastigheten ska brunnen vara markerad med skylt som anger till vilken fastighet anläggningen tillhör.

Fastighetsinnehavaren är skyldig att vidta de åtgärder som behövs för att skydda sin anläggning från skador vid tömning.

Filtermaterial i lösvikt ska vara sugbart, i förekommande fall efter vattentillförsel. Efter hämtning av uttjänt filtermaterial från fosforfällor ska nytt filtermaterial tillföras anläggningen genom fastighetsinnehavarens eller nyttjanderättshavarens försorg. Renhållaren har rätt att lämna kvar vattenfasen i slamavskiljare efter verkställd slamtömning.

Toalettbodar, byggbodar med toalett och andra tillfälliga avloppslösningar ska vara tillgängliga för tömning med slamsugningsfordon.

Renhållaren ska ha tillträde till de utrymmen i fastigheten där arbetet ska utföras. Nycklar, portkoder och dylikt ska tillhandahållas till renhållaren. Ändringar ska utan anmaning meddelas renhållaren.

18§ Efter anslutning till kommunalt avloppsnät eller annan godkänd avloppsanläggning, som innebär att befintlig anläggning tas ur bruk, ska sluttömning ske. Sluttömning ska beställas av fastighetsinnehavaren.

Hämtning och transportvägar

19§ Hämtning av hushållsavfall sker vid fastighetsgränsen, vid en överenskommen plats eller vid en av kommunen anvisad plats.

Anvisning av plats görs av byggnadsnämnden.

20§ Fastighetsinnehavaren ska se till att transportväg fram till den uppställningsplats som används vid hämtning hålls i farbart skick.

Transportvägen ska inför hämtning ha fri sikt, hållas fri från hinder, röjas från snö och hållas halkfri.

Enskild väg som utnyttjas vid hämtning av hushållsavfall ska vara så dimensionerad och hållas i sådant skick att den är farbar, vid varje hämtningstillfälle, för de hämtningsfordon som normalt används i hämtningsområdet. Anvisningar om transportvägar framgår av bilaga 4, Transportvägar.

Om farbar väg inte kan upprättas ska fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren avlämna avfallet på plats som överenskommes med renhållaren eller anvisas enligt 19 § i denna föreskrift.

Fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättsinnehavaren ska se till att den väg som kärlet behöver dras av den som utför hämtningen hålls i sådant skick att kärl utan svårighet kan förflyttas. Dragvägen ska inför hämtning hållas fri från hinder, röjas från snö och hållas halkfri.

Hämtningsområde och hämtningsintervall

21§ Kommunen utgör ett hämtningsområde.

22§ Ordinarie hämtning av hushållsavfall sker med de intervall som framgår av bilaga 2.

Boende i en- och tvåbostadshus kan, i stället för att ha egna kärl, få lämna

sitt matavfall och restavfall vid krets eller vid landsbygdsstation. Förutsättningen för att få anslutas till en krets är att inträde söks och beviljas i den aktuella kretsen. Förutsättningen för att få anslutas till en landsbygdsstation är att fastigheten är belägen utanför tätbebyggt område.

Åtgärder om föreskrifter inte följs

23§ Renhållaren har rätt att inte utföra ordinarie hämtning om föreskrifterna i 16 §, 17 § 1-3 och 6, 8 och 9 styckena samt 20 § 2 och 5 stycket inte följs.

Avfallet ska efter rättelseåtgärder från fastighetsinnehavaren hämtas antingen vid nästa ordinarie hämtningstillfälle eller efter beställning av extrahämtning mot avgift.

Särskilt om hushållsavfall från verksamheter

24§ Hushållsavfall från verksamheter ska hållas skilt från annat avfall än hushållsavfall. För hushållsavfall från verksamheter gäller 8–23 §§ om ej annat anges i dessa föreskrifter.

Konsumentelavfall lämnas vid kommunens insamlingsställe eller efter vad som anges i bilaga 1.

Tömning av slam från enskilda tankar och slamavskiljare sker minst en gång per år och i övrigt efter behov för att upprätthålla en god funktion i tanken/avskiljaren.

Tömning av slam från fettavskiljare sker minst fyra gånger per år och i övrigt efter behov för att upprätthålla en god funktion i avskiljaren.

Tömning av slam, fett och restprodukter från automatiska fettavskiljare sker enligt tillverkarens anvisningar och i övrigt efter behov för att upprätthålla en god funktion i avskiljaren.

Tömning matavfall från tank sker enligt tillverkarens anvisningar och i övrigt efter behov för att upprätthålla en god funktion i avskiljaren.

Annat avfall än hushållsavfall från verksamheter

Uppgiftsskyldighet

25§ Den som bedriver en yrkesmässig verksamhet inom kommunen som ger upphov till annat avfall än hushållsavfall ska lämna de uppgifter om art, sammansättning, mängd eller hantering av avfallet som behövs som underlag för kommunens renhållningsordning.

Enligt 24 § Avfallsförordningen ska den som är innehavare av en hamn till

tillsynsmyndigheten lämna uppgift om behov av avfallshantering enligt 23 § Avfallsförordningen.

Undantag

Handläggning av anmälnings- och ansökningsärenden

26§ Ansökan om dispens och undantag från dessa föreskrifter ska lämnas till tillsynsmyndigheten. Medgivna dispenser och undantag är personliga och upphör att gälla om ägarförhållanden eller nyttjanderättshavare ändras eller om förutsättningarna för dispensen ändras eller inte uppfylls.

Dispens och undantag kan endast medges under förutsättning att olägenhet för människors hälsa och miljön inte uppstår.

Dispens och undantag gäller i högst sex år om inget annat anges. Medgivande om dispens och undantag kan inte fås retroaktivt.

Miljöavgift enligt renhållarens taxa, debiteras av renhållaren även när dispens eller undantag är beviljat om inget annat anges.

Kompostering, annan återvinning eller bortskaffande av visst hushållsavfall

27§ Trädgårds och parkavfall ska i första hand komposteras på fastigheten eller lämnas till kommunen, enligt vad som regleras i avfallsförordningen. Avfallet kan lämnas till kommunen i enlighet med det som beskrivs i bilaga 1.

Trädgårds- och parkavfall får eldas på fastigheter när det är lämpligt och det kan ske på ett sätt som medför endast ringa eller helt tillfälliga störningar i närområdet.

Inom områden med detaljplan är det förbjudet att elda trädgårds- och parkavfall under perioden 1 april – 30 september. Eldning är dock tillåten i samband med valborgsmässoafton den 30 april men ska ske på ett sådant sätt som minimerar störningar i närområdet.

Trädgårds- och parkavfall som eldas ska vara torrt.

Bestämmelsen meddelas med stöd av 3 kap 1 e § avfallsförordning (2020:614).

Den som har trädgårds- och parkavfall som innehåller invasiva främmande arter som finns upptagna på unionsförteckningen enligt förordningen (EU) nr 1143/2014 ska sortera ut det avfallet och hålla det skilt från annat avfall enligt vad som regleras i avfallsförordningen. Sådant avfall ska lämnas till

kommunen enligt vad som framgår i sorteringsanvisningarna till dessa föreskrifter eller eldas på fastigheten när avfallet kan hanteras på ett sätt som medför endast ringa eller helt tillfälliga störningar i närområdet. Vid eldning ska en fullständig förbränning säkerställas. Avsvalnad aska från eldningen ska samlas ihop och lämnas i förslutna påsar i restavfallet.

28§ Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som själva avser att kompostera matavfall på sin fastighet, ska anmäla detta till tillsynsmyndigheten. Avfallet ska ha uppkommit och kunna omhändertas på fastigheten. Dispens gäller i högst tio år.

29§ Kompostering av latrin på fastigheten kan medges efter anmälan till tillsynsmyndigheten. Komposteringen ska ske i anläggning som är avsedd för ändamålet och kompostmaterialet ska kunna omhändertas på den egna fastigheten. Dispens gäller i högst tio år.

Omhändertagande av urin på fastigheten kan medges efter anmälan till tillsynsmyndigheten. Omhändertagandet ska ske i anläggning som är avsedd för ändamålet. Avfallet ska ha uppkommit och kunna omhändertas på fastigheten. Dispens gäller i högst tio år.

Utsträckt hämtningsintervall

30§ Fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare som komposterar allt matavfall från hushållsavfallet på den egna fastigheten eller sorterar ut allt matavfall för separat hämtning, kan efter anmälan till tillsynsmyndigheten enligt 28 §, beställa hämtning av restavfallet var fjärde vecka.

31§ För små avloppsanläggningar kan fastighetsinnehavare eller den nyttjanderättshavare som äger anläggningen, efter ansökan till tillsynsmyndigheten, medges förlängt hämtningsintervall för avfall från anläggningen.

Det är fastighetsinnehavarens ansvar att hämtning anpassas till anläggningens behov.

32§ För fettaskiljare kan fastighetsinnehavare eller nyttjanderättshavare efter ansökan till tillsynsmyndigheten medges förlängt hämtningsintervall för avfall från anläggningen.

Gemensam behållare

33§ Två eller tre närboende fastighetsinnehavare kan efter ansökan om dispens till tillsynsmyndigheten få använda gemensam avfallsbehållare.

Uppehåll i hämtning

34§ Uppehåll i hämtning av hushållsavfall, slam och latrin vid fastigheten kan efter ansökan till tillsynsmyndigheten medges om en fastighet inte ska nyttjas under en sammanhängande period av minst sex månader. Dispens gäller i högst tre år.

Befrielse från hämtning av hushållsavfall, slam och latrin enligt 15 kap 25 § miljöbalken

35§ Om det finns särskilda skäl kan tillsynsmyndigheten medge dispens från hämtning av hushållsavfall, slam och latrin vid fastigheten. Detta under förutsättningen att fastighetsinnehavaren eller nyttjanderättshavaren kan omhänderta avfallet på den egna fastigheten på ett sätt som inte orsakar olägenhet för människors hälsa eller miljön.

36§ Om det finns särskilda skäl kan tillsynsmyndigheten medge dispens från all kommunal avfallshantering. Detta är under förutsättning att byggnader på fastigheten inte är bebodda och befinner sig i obeboeligt skick enligt tillsynsmyndighetens bedömning. Miljöavgift tas inte ut av renhållaren.

37§ Tillsynsmyndigheten kan även i övrigt, om särskilda skäl föreligger, medge undantag från denna renhållningsordning.

Ikraftträdande

Dessa föreskrifter träder i kraft den 2020-01-01 då föreskrifter för avfallshantering för Olofströms kommun 2010-02-08 upphör att gälla.

Föreskriftsbilaga för sortering och lämning av avfall m.m.

Kärl- och säckavfall som läggs i behållare ska läggas i påse eller paket av lämpligt material och storlek. Det paketerade avfallet ska vara väl förslutet så att avfallet inte kan spridas. Avfall ska vara väl emballerat så att skada, arbetsmiljöproblem eller annan olägenhet inte uppkommer.

Typ av avfall som ska sorteras ut och hållas skiljt från annat avfall	**Krav på utsortering**	**Krav på emballering m.m.**	**Instruktion för hämtning/lämning**
Avfall som inte är hushållsavfall (till exempel bygg- och rivningsavfall från omfattande byggverksamhet på fastigheten.	Detta avfall ska hanteras separat från hushållsavfall		Hämtning av bygg- och rivningsavfall kan beställas från renhållaren
Farligt avfall	Följande produkter eller ämnen utgör exempel på vad som ska hanteras som farligt avfall: - Färg, lackavfall samt hartser, - Limavfall (exempel kontaktlim, epoxilim, spackel),	Ska vara tydligt märkt med uppgift om innehåll. Olika typer av farligt avfall får inte blandas.	Farligt avfall från hushållen lämnas vid återvinningscentral

	- Lysrör (exempelvis lågenergilampor, solarierör, halogenlampor) - Lösningsmedel - Fotokemikalier (exempelvis fix och framkallare) - Bekämpningsmedel - Sprayburkar - Annat starkt surt eller alkaliskt avfall (exempelvis frätande ämnen som kaustiksoda, svavelsyra, ammoniak, lut, avkalkningsmedel) - Avfall som innehåller kvicksilver (exempelvis termometrar, barometrar, reläer)		
Grovavfall	Grovavfall som utgör hushållsavfall behöver på grund av avfallets egenskaper hanteras separat från annat hushållsavfall.	Grovavfall från hushåll för separat borttransport av renhållaren ska i den mån det är möjligt, buntas eller förpackas i lämpligt emballage. Grovavfallet ska förses med märkning som klargör att det är fråga om grovavfall.	Grovavfall från hushållen lämnas vid återvinningscentral. All övrig transport av grovavfall från fastighet ska utföras genom kommunens försorg. Hämtning från fastighet kan beställas separat enligt kommunens avfallstaxa.

Trädgårdsavfall	ska sorteras ut och hållas skiljt från annat grovavfall	För abonnenter med abonnemang med hämtning av trädgårdsavfall i kärl, ska avfallet läggas löst i kärlet och inte packas så hårt att tömningen försvåras. Säck, snöre eller annat för emballering får inte användas.	Trädgårdsavfall från hushållen lämnas vid återvinningscentral. All övrig transport av trädgårdsavfall från fastighet ska utföras genom kommunens försorg. Hämtning kan beställas separat enligt kommunens avfallstaxa. Hämtning av trädgårdsavfall sker separat från hämtning av annat grovavfall. För abonnemang med hämtning av trädgårdsavfall i kärl, ska avfallet läggas löst i kärlet och inte packas så hårt att tömningen försvåras.
Latrin	ska avskiljas och hållas skilt från annat avfall	ska samlas i tunna som ska vara väl försluten så att avfallet inte kan spridas.	Latrintunnor borttransporteras från fastighet genom kommunens försorg.
Matavfall	ska sorteras ut och hållas skilt från annat avfall	från hushåll ska läggas i påse som tillhandahålls av renhållaren. Matavfall från verksamheter ska av avfallslämnaren förpackas i särskild påse, säck eller lämnas i tank av typ som godkänts av avfallsansvariga nämnden.	Matavfall borttransporteras från fastigheten i enlighet med hämtningsintervall som kommunen tillhandahåller.

Slam och fosforfiltermaterial från små avloppsanläggningar	ska vara åtkomligt för tömning i den anläggning där det genereras	Filtermaterial från fosforfällor och andra jämförbara filter ska vara förpackat eller tillgängligt på ett sådant sätt att hämtning kan utföras av fordon utrustat med kran eller suganordning.	
Fett från fettavskiljare	ska vara åtkomligt för tömning i den anläggning där det genereras	-	
Fett från mekaniska fettavskiljare	Töms själv av brukaren. Sorteras som matavfall	emballeras som matavfall	
Matfetter och frityroljor om mängden per hämtningstillfälle överstiger 1 liter	-	ska förvaras i behållare med tätslutande lock. Maximalt 1 liter flytande emballerat avfall får läggas i behållare för restavfall, om det kan ske utan att emballaget går sönder. Större mängd matfetter eller frityroljor lämnas på återvinningscentraler.	Matfetter och frityroljor från hushåll kan lämnas på återvinningscentraler

Döda sällskapsdjur samt avfall från husbehovsjakt, högst 10 kilogram per hämtningstillfälle.	-	ska förpackas väl innan det läggs i behållare för restavfall. Mindre sällskapsdjur (maxstorlek hund) kan även grävas ner på den egna fastigheten, förutsatt att graven är så djup att djur hindras från att gräva upp kroppen, att ingen misstanke om smitta föreligger samt att det kan ske utan risk för olägenhet för människors hälsa eller miljön.	
Större djur eller större mängd sådant avfall	Det vill säga andra djur än döda sällskapsdjur samt avfall från husbehovsjakt överstigande 10 kilogram	Kontakta veterinär. Gällande föreskrifter från Jordbruksverket ska beaktas.	
Andra animaliska biprodukter än döda sällskapsdjur och matavfall. Blandas före detta livsmedel med annat avfall utgör den blandade fraktionen före detta livsmedel och är APB enligt definitionen.	-	**Före detta livsmedel** från butik ska av avfallslämnaren [förpackas i särskild påse, säck eller lämnas i tank av typ som godkänts av avfallsansvariga nämnden].	

Stickande och skärande avfall	Bland annat kanyler och sprutor	Ska förpackas i skyddande hölje innan det läggs i behållare för kärl- och säckavfall, så att inte skärskador eller annan olägenhet uppstår. Kanyler ska läggas i speciell behållare som tillhandahålls av apotek och lämnas till apotek som kommunen har avtal med.	
Förpackningar	I enlighet med definitionen av förpackning i Förordningen om producentansvar för förpackningar (2014:1073)	Lämnas lösa i de behållare/ kärl som tillhandahålls/anvisas	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av kommunen eller producent
Returpapper	I enlighet med definitionen av förpackning i Förordningen om producentansvar för returpapper (2014:1074)	Lämnas löst i de behållare/ kärl som tillhandahålls/anvisas	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av kommunen eller producent
Kasserade bilbatterier	I enlighet med definitionen av batteri i batteriförordningen (2008:834)	Ställs upp på ett sätt som förhindrar att batterisyra/innehåll rinner ut	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av producent eller på återvinningscentral

Kasserade bärbara batterier. Om kasserade produkter innehåller lösa bärbara batterier ska dessa plockas ur. Är de bärbara batterierna inbyggda i produkten hanteras den som avfall från elutrustning	I enlighet med definitionen av bärbart batteri i batteriförordningen (2008:834)	-	Ska lämnas i de insamlingssystem som tillhandahålls av producent eller på återvinningscentral
Konsumentelavfall	Skrymmande konsumentelavfall ska sorteras ut och hållas skiljt från annat grovavfall. Smått elavfall ska sorteras ut och hållas skiljt från kärl- och säckavfall.	-	Konsumtenelavfall lämnas vid återvinningscentral. Hämtning av skrymmande konsumentelavfall kan beställas med tjänster för grovavfall enligt kommunens avfallstaxa.
Läkemedel	I enlighet med definitionen av läkemedel i förordningen (2009:1031) om producentansvar för läkemedel	ska lämnas i behållare/påse som tillhandahålls av apoteket	Lämnas till apotek
[Annat avfallsslag som omfattas av producentansvar]	-	-	-

Hämtningsintervall)

1. Från flerbostadshus och verksamheter sker hämtning av kärl- och säckavfall normalt en gång i veckan. Renhållaren tillhandahåller även hämtning en gång varannan vecka eller en eller två gånger per vecka. Från flerbostadshus och verksamheter som sorterar ut allt matavfall kan hämtning av restavfall tillhandahållas en gång var fjärde vecka.

2. Från en- eller tvåbostadshus för permanentboende sker hämtning av kärl- och säckavfall normalt en gång varannan vecka. Renhållaren tillhandahåller även hämtning en gång per vecka under juni och juli.

3. Från en- eller tvåbostadshus för fritidsboende sker hämtning av hushållsavfall normalt en gång varannan vecka under perioden mitten av maj – mitten av september. Renhållaren tillhandahåller även hämtning en gång i veckan under juni och juli.

4. Efter beställning tillhandahåller renhållaren hämtning av trädgårdsavfall i kärl en gång varannan vecka under perioden mitten av mars – mitten av november

5. Hämtning av latrin sker en gång varannan vecka. För fritidsboende sker hämtning av latrin en gång varannan vecka under perioden mitten av maj – mitten av september.

6. Tömning av slamavskiljare för bad-, disk- och tvättvatten sker enligt tillsynsmyndighetens beslut eller i annat fall efter behov på fastighetsägarens beställning.

7. Fosforfällor ska tömmas i enlighet med det tillstånd som getts av kommunens tillsynsmyndighet för enskilda avloppsanläggningar och ska följa leverantörens anvisningar.

8. Tömning av andra små avloppsanläggningar sker minst en gång per år eller efter vad som krävs för anläggningens funktion.

9. Tömning av fettavskiljare sker minst 4 gånger per år eller med det intervall som krävs för anläggningens funktion enligt tillsynsmyndighetens beslut.

10. Efter beställning tillhandahåller renhållaren hämtning av grovavfall från en- eller tvåbostadshus.

11. Efter beställning tillhandahåller renhållaren hämtning av kyl och frys från en- eller tvåbostadshus.

Förutsättningar för hämtning efter beställning regleras närmare i avfallstaxan för Olofströms kommun.

Föreskriftsbilaga, behållare för avfallshantering m.m.

Följande behållare används för hushållsavfall och förpackningar i kommunen

Typ av behållare	Storlek	Används till följande	Instruktion
Kärl	140 l 190 l 240 l 370 l 660 l	Matavfall (endast 140 l) Restavfall, osorterat hushållsavfall , tidningar och förpackningsmaterial samt wellpapp Trädgårdsavfall (endast 370 l)	
Rullhäckar	800 l	Wellpapp	
Containrar	5, 8, 10 m^3	Restavfall, osorterat hushållsavfall, tidningar och pappersförpackningar samt wellpapp	
Krantömda markbehållare	800 l 1300 l 3 m^3 5 m^3	Matavfall (800 l samt 1300 l) Restavfall, osorterat hushållsavfall (3 m^3 samt 5 m^3)	Kräver godkännande av renhållaren
Lastväxlarflak	12 m^3	Hushållens grovavfall	
Lastväxlarflak	10- 36 m^3	Restavfall och osorterat hushållsavfall från sopsugsanläggningar och liknade anläggningar	Kräver godkännande av renhållaren
Latrinkärl	45 l	Latrin från hushåll	

Transportvägar för fordon

Transportvägar

Transportvägar är de vägar i direkt anslutning till uppställningsplats och dragväg där fordon för hämtning av avfall måste köra för att komma intill och hämta avfallet. Transportvägarnas utformning är en av flera aspekter som påverkar avfallshämtarens arbetsmiljö samt säkerheten för de som vistas eller färdas nära hämtningsfordon.

Krav

1. Byggnader och andra anläggningar ska så långt det är möjligt vara placerade på ett sådant sätt i förhållande till omgivande mark att transporter och liknande kan utföras med betryggande säkerhet mot ohälsa och olycksfall.

Riktlinjer

2. Transportväg ska ha en hårdgjord yta.
3. Transportvägen ska året runt ha fri sikt, hållas fri från hinder, röjas från snö och hållas halkfri.
4. Hämtningsfordon ska inte framföras på gång- och cykelbana. Om det inte kan undvikas, kan dispens sökas hos kommunen, väghållare eller fastighetsägaren.
5. Hämtningsfordonens behov av att backa vid hämtning av avfall ska i största möjliga mån minimeras, och undvikas intill gång- och cykelbanor, lekplatser, bostadsentréer, skolor, förskolor eller äldreboenden.
6. Transportvägar ska ha den bärighetsklass som krävs med avseende på hämtningsfordonens tyngd, men minst bärighetsklass 2.
7. Hämtningsfordonets uppställningsplats ska inte vara skymd av t.ex. backkrön eller kurva.
8. Väghållaren (Trafikverket, kommunen, privat vägförening eller enskild fastighetsägare) ska tillse att det är korrekt skyltning och god framkomlighet.

Transportvägarnas mått

9. Transportväg ska vara minst 5,5 meter bred om körning i båda riktningarna förekommer. Om parkering tillåts ska vägen vara bredare (bredden beror då på vilken typ av parkering som tillåts, t.ex. utmed vägen eller snedställd). Om vägen är mötesfri och det inte finns parkerade fordon kan vägen vara smalare, men den ska vara minst 3,5 meter. Träd och växtlighet eller snövallar ska inte inkräkta på vägbredden.
10. Transportvägar (inklusive garage, täckta pelarhallar eller andra platser där hämtningsfordon ska framföras) ska ha en fri höjd på 4,7 meter. Lägre höjd kan accepteras om lägre fordon än 4,5 meter används och kommunen har gett godkännande för detta. Träd och växtlighet får inte inkräkta på den fria höjden.
11. Återvändsgator ska ha vändmöjlighet för hämtningsfordon, t.ex. i form av vändplats eller trevägskorsning. Vändmöjlighetens mått ska anpassas efter vilken typ av hämtningsfordon som ska användas. I figur 1 och figur 2 ges exempel på mått för en baklastande hämtningsbil.

Rekommendationer

12. Gångvägar bör inte blockeras vid hämtning av avfall.

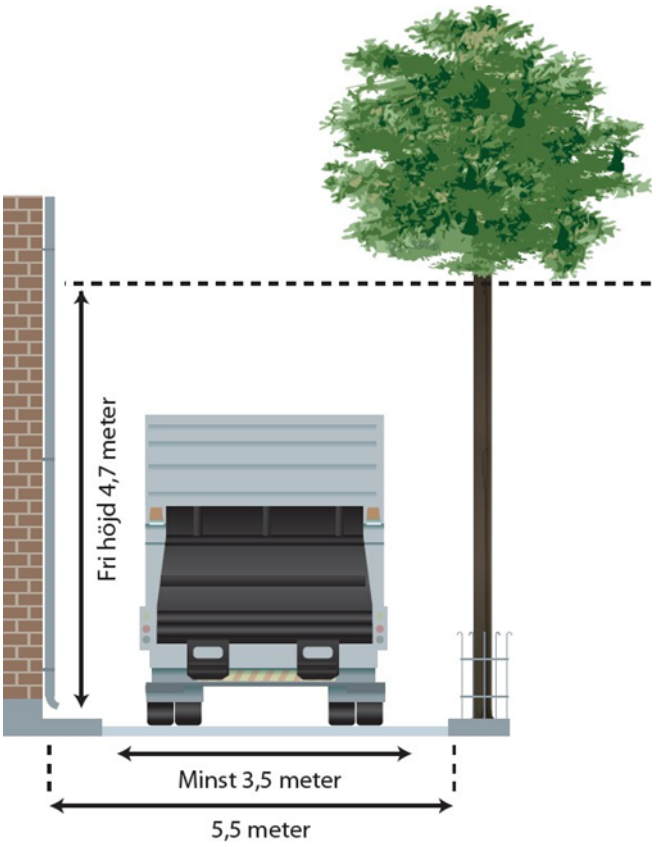

Figur 1. Fri höjd och bredd

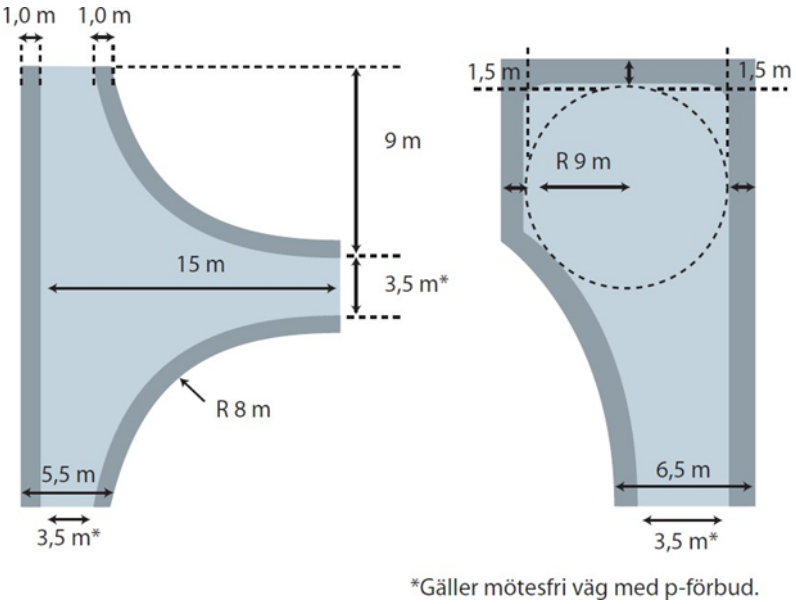

Figur 2. Vändplatser

Medel till kommunstyrelsens förfogande

Förslag till beslut

Informationen antecknas till protokollet.

Ärendebeskrivning

Avstämt 2025-05-31

Beslutsdatum	Beskrivning	Nämnd	Återstår av budget 2025
	Anslag budget 2025	-	10 403
		-	
2024-12-11	2024/3431-1 Utredare	KS	-840
2024-12-19	2024/3505-1 Tjänst kulturavdelningen	KFN	-135
2025-04-01	KS § 61/2025 marknadsföring av Yrkeshögskolan Syds utbildningar	UBN	-100
2025-05-08	Förbättring av flygfältets ytskikt	KS	-841
2025-05-20	KS § 81/2025 Utredning arbetsskor till vissa yrkesgrupper		
Summa			**8 487**

Beslutet skickas till:

Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

OLOFSTRÖMS KOMMUN

Tjänsteskrivelse

Kommunledningsförvaltningen

Datum
2025-06-02

Dnr
2025/15-1.2.7.3

Beslut fattade av kommunstyrelsens arbetsutskott

Förslag till beslut

Rapporten godkänns.

Ärendebeskrivning

§ 93	Godkännande av ärendelista
§ 95	Holjebadet information om entreprenad Beslut: ÄTA 39 godkänns.
§ 96	Holjegården information om entreprenad Beslut: ÄTA 57, 60, 61, 62 och 63 godkänns.
§ 97	Information och dialog angående JO-anmälan om socialnämnden
§ 103	Information om uppsägning av ramavtal för glasarbeten
§ 106	Samrådssvar miljöfarlig verksamhet fastigheten Holje 103:9 EBP i Olofström AB
§ 107	Samrådssvar Omprövning av Fridafors övre och nedre kraftverk
§ 109	Revidering av Olofströms lokala föreskrifter för att skydda människors hälsa och miljön Beslut: Ärendet återremitteras för att kompletteras med Miljöförbundet Blekinge Västs motivering varför punkten om tillstånd för ormhållning plockats bort.
§ 110	Information, dialog och status om prioriterade detaljplaner
§ 111	Förfrågan om köp av del av Holje 5:97 (Jämshögsv/Vassliden) Beslut: Olofströms kommun beslutar att tillstyrka försäljning och avstyckning av mark på del av fastigheten Holje 5:97 enligt förfrågan. Uppdrag ges till samhällsutvecklingschef att inhämta extern värdering av marken.

§ 112 Uppdrag att utreda stöd till trygghetsboende med trygghetsvärd
Beslut: Kommunchefen ges i uppdrag att tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att ta fram ett beslutsunderlag för införande av ett stöd till trygghetsboenden i form av trygghetsvärdar.
Återrapportering av förslag till beslut ska ske under september 2025.

§ 113 Val av ledamot till seniorrådet
Beslut: Följande ersättare väljs som representant i seniorrådet för mandatperioden 2025-2026.
SKPF pensionärerna Väst -Blekinge avdelning 94
Kerstin Johansson, ersättare

Beslutet skickas till:

Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

Meddelanden

Förslag till beslut

Informationen antecknas till protokollet.

Ärendebeskrivning

Ärendenr	H.nr.	Innehåll
2025/566	9	Visit Blekinge - Årsstämmoprotokoll
2025/1398	13	Karlshamns kommun - [2025/615] Samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass 2
2025/1398	11	Karlshamns kommun - [2025/612] Samverkansavtal om handläggning av ärenden avseende alkoholservering
2025/1640	3	Besked om utbetalning från MSB, 1 645 574 kr
2025/1408	4	Yttrandet från Länsstyrelsen Blekinge avseende konsekvensanalysen för avveckling av Servicekontor i Karlshamn
2025/1746	1	Uppdatering av färgkoder i grafisk profil för att uppfylla lagkrav på tillgänglighet

Beslutet skickas till:

Kommunledningsförvaltningen

Bilagor:

1 Årsstämmoprotokoll Visit Blekinge 250526.pdf
2 Beslut KF 2025-05-19Samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass 2.pdf
3 Beslut KF 2025-05-19Samverkansavtal om handläggning av ärenden avseende alkoholservering .pdf
4 Besked om utbetalning till kommuner.doc
5 Yttrande från Länsstyrelsen Blekinge.pdf
6 Tjänsteskrivelse uppdaterade färgkoder_grafisk profil
7 Tidigare och justerade färgkoder i och med uppdateringen

VISITBLEKINGE

Protokoll Bolagsstämma Visit Blekinge AB (svb)

Dag: 2025-05-26

Plats: Visit Blekinge ABs kontor i Karlshamn: Ågatan 26, 374 37 Karlshamn

Närvarande	Antal aktier	Antal röster
Region Blekinge företrätt av Nicolás Westrup	250	250
Ronneby kommun företrätt av Lennarth Förberg	50	50
Karlshamns kommun företrätt av Björn Nurhadi	50	50
Sölvesborgs kommun företrätt av Viveka Olofsson	25	25
Olofströms kommun företrätt av Morgan Bengtsson	25	25

Fredrik Jenfjord, VD Visit Blekinge (adjungerad)
Matilda Edvardsson, Controller Visit Blekinge (adjungerad)

Ej närvarande	Antal aktier	Antal röster
Karlskrona kommun företrätt av Börje Dovstad	100	100

§1 Mötets öppnande och val av ordförande vid stämman

→ Nicolás Westrup valdes till ordförande för stämman och förklarade den öppnad

§2 Upprättande och godkännande av röstlängd

→ Röstlängden godkändes och utgörs av de närvarande stämmoombuden.

§3 Godkännande av dagordning

→ Dagordningen godkändes.

§4 Val av en eller två justerare

Ordförande föreslog att välja en justerare.

→ Stämman beslutade om en justerare och Lennarth Förberg valdes att justera protokollet.

§5 Prövning av om stämman blivit behörigen sammankallad

→ Stämman ansåg sig blivit behörigen sammankallad i enlighet med bolagsordningen.

§6 Föredragning av framlagd årsredovisning och revisionsberättelse (bilaga 1)

VD föredrog information om verksamheten samt väsentliga händelser under året. Tillsammans med controller presenterades resultat- och balansräkning samt bolagsrevisorns revisionsberättelse.

Följande förtydliganden gjordes efter frågor från stämman:

Addo Sign ID-nummer: c5beb3f4-b0ee-46c5-b140-d89fd94bf234

- Skillnaden i omsättningstillgångar mellan 2023 och 2024 beror på momsutredningen som genomfördes 2023. Det beslutades att ägarna skulle faktureras för tidigare års ej redovisade moms vilket blev en övrig fordran i bokslutet 231231. Bolaget redovisade sedan momsen till Skatteverket i början av 2024.

- Projekt Live in Blekinge II är ett ERUF-projekt, dvs ett projekt finansierat av Europeiska regionala utvecklingsfonden, som pågår i tre år, 2025-02-01 till och med 2027-12-31.

- Bolaget tar med sig stämmans synpunkter angående vikten av att balansera marknadsföringsinsatser likt DI-bilagan över länet så att alla kommuner uppmärksammas.

- Det bästa måttet vi har idag på besöksnäringen är gästnätter. Blekinge slog rekord 2024 med en ökning framför allt utanför högsäsong, vilket är glädjande för Blekinges tillväxt. Mått för turismens effekt på ekonomin (turismräkenskaper) har publicerats av Tillväxtverket och kommer att börja användas så småningom.

§7 Beslut

→ Stämman beslutade att fastställa resultaträkning och balansräkning.

→ Stämman beslutade att bolagets resultat överförs i ny räkning

→ Stämman beslutade att bevilja ansvarsfrihet för VD och avgående styrelse

§8 Fastställande av styrelse- och revisionsarvode

→ Stämman beslutade att inget styrelsearvode ska utgå

→ Stämman beslutade att revisionsarvode utgår på löpande räkning till bolagsrevisorn

§9 Fastställande av ägardirektiv för 2025-2026 (bilaga 2)

VD och Controller föredrog föreslagna förändringar i ägardirektivet. Följande förtydliganden gjordes efter frågor från stämman:

- Stämman önskar att vid nästa revidering skicka ut handlingar där det tydligt framgår vilka ändringar som föreslås.
- Ägardialog har genomförts via Mona Glans (region Blekinge) och Iréne Robertsson (Olofströms kommun) som representant för samtliga kommuner. Stämman saknar tydlighet i detta då man noterat brister i dialogen med övriga ägarkommuner.
- Formulering kring marknadsföring av Blekinges infrastruktur har bolaget haft svårt att förstå och den föreslås därför tas bort. Stämman önskar se över formuleringen till nästa revidering.

→ Stämman beslutade att anta reviderade ägardirektiv för 2025-2026

§10 Val av styrelse och revisionsbolag eller revisorer samt eventuella revisorssuppleanter

Stämmoordförande föredrog förslag till styrelseledamöter, styrelseordförande, styrelsesuppleanter, bolagsrevisor och lekmannarevisor (bilaga 3).

→ Stämman beslutade att till styrelseledamöter välja:

Addo Sign ID-nummer: c5beb3f4-b0ee-46c5-b140-d89fd94bf234

- Fredrik Thomasson, Billy Åkerström, Kevin Ny, Magnus Sandgren och Richard Lapell (Region Blekinge)
- Christopher Larsson (Karlskrona kommun)
- Roger Fredriksson (Ronneby kommun)
- Magnus Gärdebring (Karlshamns kommun)
- Kith Mårtensson (Sölvesborgs kommun)
- Annika Sjöstedt (Olofströms kommun)
- Robin Åkerman, Sofia Lacinai Lindqvist och Johan Holgersson (Privata näringslivet)

→ Stämman beslutade att till styrelseordförande välja:
- Fredrik Thomasson (Region Blekinge)

→ Stämman beslutade att till styrelsesuppleanter välja:
- Sandra Bizzozero (Region Blekinge)
- Håkan Eriksson (Karlskrona kommun)

→ Stämman beslutade att till revisor för bolaget välja:
- Ernst & Young AB med Anders Håkansson som huvudansvarig revisor

→ Stämman beslutade att till lekmannarevisor för bolaget välja:
- Per Thorngren

§11 Annat ärende, som ankommer på stämman enligt aktiebolagslagen eller bolagsordning

Inga ärenden noterades.

§12 Mötet avslutas

→ Ordförande tackade för mötet och förklarade det avslutat.

Bilagor:

1 – Årsredovisning
1.1 – Revisionsberättelse
2 – Förslag till reviderade ägardirektiv för 2025-2026
3 – Protokollsutdrag Regionfullmäktige 230215
4 – Gällande aktieägaravtal

Signering enligt nedan digitala underskrifter

Nicolás Westrup	Lennarth Förberg	Matilda Edvardsson
Ordförande	*Justerare*	*Vid protokollet*

Addo Sign ID-nummer: c5beb3f4-b0ee-46c5-b140-d89fd94bf234

Signaturerna i detta dokument är juridiskt bindande. Dokumentet är signerat med Addo Sign säkra digitala signatur.
Undertecknarens identitet registreras fysiskt i det elektroniska PDF-dokumentet och visas nedan.
Alla tider anges i koordinerad universell tid (Coordinated Universal Time, UTC).

Undertecknare

Bertil Lennarth Mikael Förberg
Bl7SNOksjNi+cMAk5sM+nA *2025-05-27 13:31:14Z*

Lars Christian Nicolas G Westrup
XDLoeCADgIYMGyil29YGfQ *2025-05-27 13:36:11Z*

MATILDA ELIN J EDVARDSSON KARLSSON
Controller
fjxgutyM7vQtIlSm/2ttjg *2025-06-02 07:19:02Z*

Dokument i försändelsen

Bilaga 4 - Gällande aktieägaravtal.pdf	*SHA256: 0d4fabace2368cb89f9a9c189a834321bbf6ffa47f7284d5199ed6b264159ae8*
Bilaga 1.1 - Revisionsberättelse 2024.pdf	*SHA256: 44f0a93281bdfe1a2bdfcbe4ea4e5b000b1681f2bd8bc9a9385de811910a15c1*
Bilaga 1 - Årsredovisning 2024.pdf	*SHA256: f5c0fa6db66a45ec7a67558c36fa3055fb85818982f31b84af9a37e25f8bafe6*
Årsstämmoprotokoll Visit Blekinge 250526.pdf	*SHA256: 40ebe0a1456943ab950f27f921b87d0d8d3a284664f5270065060ac2bdd9af63*
Bilaga 3 - Protokollsutdrag Regionfullmäktige 230215.PDF	*SHA256: 8f1acdd66acd779a3f0b9c384a3474977154fc364e18886bbe7f643bc120bfef*
Bilaga 2 - Förslag till reviderade ägardirektiv för 2025-2026.pdf	*SHA256: 0184a422bf552e53b07dde152939dc9453ad6da1136bd5f3eb833a572cfef043*

Addo Sign ID-nummer: c5beb3f4-b0ee-46c5-b140-d89fd94bf234

Addo Sign

Dokumentet signeras digitalt med den säkra signeringstjänsten Addo Sign. Signaturbeviset i dokumentet säkras och valideras med det matematiska hashvärdet för originaldokumentet.

Dokumentet är låst för ändringar och tidsstämplat med ett certifikat från en betrodd tredje part. Alla kryptografiska signeringsbevis är inbäddade i PDF-dokumentet ifall de ska användas för validering i framtiden.

Hur man verifierar dokumentets äkthet
Dokumentet är skyddat med ett Adobe CDS-certifikat. När dokumentet öppnas i Adobe Reader ser det ut att vara signerat genom Addo Sign signeringstjänst.

§ 76 Samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass 2

KS 2025/615

Kommunfullmäktiges beslut

att ingå tilläggsavtal till samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass II,

att uppdra åt kommundirektören att underteckna tilläggsavtal,

att beslutet gäller under förutsättning att Sölvesborg och Olofströms kommun fattar likalydande beslut.

Sammanfattning

Ett förslag till tilläggsavtal till samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass II har tagits fram. Detta med anledning av att det från och med 1 juni 2025 kommer vara möjligt att bedriva gårdsförsäljning av alkoholdrycker i enlighet med 5 a kap. alkohollagen (2010:1622).

Det följer av 9 § i samverkansavtalet att parterna under avtalstiden ska vara berättigade att erhålla sådana ändringar i avtalet som är uppkomna på grund av bland annat förändrade bestämmelser.

Avtalet ska översändas till Miljöförbundet Blekinge Väst för kännedom. Detta då Miljöförbundet Blekinge Väst sedan år 2019 utför yttre tillsyn i enlighet med Överlåtelse av samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass II.

Beslutet bedöms inte påverka barn, vare sig direkt eller indirekt i förhållande till vad barnkonventionen föreskriver gällande barns rättigheter.

Beslutsunderlag

Alkoholhandläggare Nadine Millbourn Lindhes tjänsteskrivelse daterad 2025-04-30
Tilläggsavtal till samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass II daterat 2025-04-29
Nu gällande Samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass II
Nu gällande Överlåtelse av samverkansavtal rörande tillsyn av alkoholservering samt försäljning av folköl klass II

Beslutet skickas till

Kommundirektör Daniel Wäppling
Tillståndsenheten Västra Blekinge
Olofströms kommun
Sölvesborgs kommun
Miljöförbundet Blekinge Väst

§ 75 Samverkansavtal om handläggning av ärenden avseende alkoholservering

KS 2025/612

Kommunfullmäktiges beslut

att ingå tilläggsavtal till samverkansavtal om handläggning av ärenden avseende alkoholservering,

att uppdra åt kommundirektören att underteckna tilläggsavtal,

att beslutet gäller under förutsättning att Sölvesborg och Olofströms kommun fattar likalydande beslut.

Sammanfattning

Ett förslag till tilläggsavtal till samverkansavtal om handläggning av ärenden avseende alkoholservering har tagits fram. Detta med anledning av att det från och med 1 juni 2025 kommer vara möjligt att bedriva gårdsförsäljning av alkoholdrycker i enlighet med 5 a kap. alkohollagen (2010:1622).

Det följer av 10 § i samverkansavtalet att parterna under avtalstiden ska vara berättigade att erhålla sådana ändringar i avtalet som är uppkomna på grund av bland annat förändrade bestämmelser.

Det kommer att göras en översyn av samverkansavtalet i sin helhet framöver då det behöver uppdateras för att stämma överens med såväl nutida lagstiftning som hur handläggningen hanteras idag. Bland annat stämmer inte sfs-nummer, vissa begrepp har bytts ut med anledning av att alkohollagen har ändrats och vissa myndigheter som anges har bytt namn.

Beslutet bedöms inte påverka barn, vare sig direkt eller indirekt i förhållande till vad barnkonventionen föreskriver gällande barns rättigheter.

Beslutsunderlag

Alkoholhandläggare Nadine Millbourn Lindhes tjänsteskrivelse daterad 2025-04-29
Nu gällande samverkansavtal om handläggning avseende alkoholservering
Tilläggsavtal till samverkansavtal om handläggning avseende alkoholservering

Beslutet skickas till

Tillståndsenheten västra Blekinge
Olofströms kommun
Sölvesborgs kommun
Kommundirektör Daniel Wäppling

Enheten för inriktning av civil beredskap (IN)

Olofström

För frågor:
om hur ersättningen får användas: kontakta i första hand den egna länsstyrelsen och i andra hand MSB via leh@msb.se
om utbetalningen: kommers@msb.se

Information om utbetalning av ersättning för arbete med krisberedskap och civilt försvar

MSB informerar om utbetalning enligt *Beslut om utbetalning till kommunerna för arbete med krisberedskap och civilt försvar* (MSB 2025-02153). Ersättningen avser arbete med uppgifter som utförs enligt 2 och 3 kap. lagen (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap och arbete med civilt försvar.

Hur ersättningen ska beräknas framgår av *Överenskommelse om kommunernas arbete med krisberedskap och civilt försvar 2024–2026* (MSB 2023–17351) som tecknats mellan MSB och SKR (Sveriges Kommuner och Regioner).

Maila eventuella frågor om hur ersättningen får användas i första hand till den egna länsstyrelsen och i andra hand till leh@msb.se

Frågor om utbetalningen kan ställas till: kommers@msb.se

MSB betalar ut ersättningen senast den 30 juni

MSB kommer att betala ut er ersättning senast den 30 juni 2025. Utbetalningen omfattar både ersättning för krisberedskap och civilt försvar. Under ekonomisk specifikation nedan framgår hur beräkningarna av de olika delarna har gjorts.

Lämna följande information till er ekonomienhet eller annan som ska kunna identifiera utbetalningen.

Utbetalning till: Olofström i Blekinge län

Totalbelopp: 1 645 574 kr, avseende år: 2025

Utbetalningen görs till: BankGiro:703-7567

Vänligen kontrollera att kontot för utbetalning ovan är korrekt. Om det inte stämmer, sänd in rätt uppgift via e-post till kommers@msb.se Se hur er ersättning har beräknats på nästa sida.

Ekonomisk specifikation

Ersättning för arbete enligt kap. 2 och 3 LEH (del 1 överenskommelsen)

Ersättningen enligt kapitel 2 och 3 i lag (2006:544) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap består av tre delar.

Så här ser uträkningen ut för er kommun:

		Belopp	Beräkningsgrund
a)	grundbelopp	442 918	Kommun med högst 80 000 invånare
b)	ersättning per invånare	266 792	Antal invånare (13091) * 20,3798
c)	ersättning per utomhusvarnare	21 165	Antal ljudenheter (17) * 1245

Summa del a) till c): 730 875

Ersättning för arbete med civilt försvar (del 2 överenskommelsen)

Ersättningen för arbete med civilt försvar består av två delar. Så här ser uträkningen ut för er kommun:

		Belopp	Beräkningsgrund
d)	grundbelopp	750 633	Samma grundbelopp till samtliga kommuner
e)	ersättning per invånare	164 066	Antal invånare (samma som ovan) * 12,53

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress: 651 81 Karlstad
Telefon: 0771-240 240 Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se www.msb.se
Org.nr: 202100-5984

Summa del d) till e): 914 699

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00

registrator@msb.se
www.msb.se

Org.nr: 202100-5984

Länsstyrelsen Blekinge

Datum
2025-05-15

Dnr:
100-2331-2025

Registrator Statens servicecenter

Yttrande avseende Konsekvensanalys rörande avveckling av servicekontorsverksamhet i Karlshamns kommun (Dnr: 2025-00560-4.0.1)

Sammanfattning av yttrandet

Länsstyrelsen i Blekinge län avstyrker en avveckling av servicekontorsverksamheten i Karlshamns kommun.

Kontoret i Karlshamn är väl inarbetat och utgör en välkänd kontaktpunkt med staten i händelse av höjd beredskap eller samhällsstörning.

Längre resvägar och svårigheter med att åka kollektivt till ett servicekontor är särskilt negativt för nyanlända, äldre personer och personer med funktionsnedsättning, vilka är personer som vanligtvis behöver mer kontakt med myndigheter än andra.

Att avveckla ett välfungerande kontor i Karlshamn, som är en del i FA-regionen Karlshamn-Olofström, går emot regeringens långsiktiga intention med att ha statlig service i samtliga så kallade FA-regioner.

Beskrivning av ärendet

Statens servicecenter ansvarar för att ge lokal statlig service på servicekontor för andra statliga myndigheters räkning. Vid utgången av 2024 fanns det 148 servicekontor fördelade på 126 av landets 290 kommuner. I kontorsorganisationen ingår servicekontoret i Karlshamns kommun.

År 2024 disponerade Statens servicecenter cirka 947 miljoner kronor i ramanslag för verksamheten rörande lokal statlig service. I budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1, utgiftsområde 2) föreslår regeringen att Statens servicecenters förvaltningsanslag minskas med 50 miljoner kronor för 2025. För 2026 beräknas anslaget minska med 100 miljoner kronor och fr.o.m. 2027 med 150

miljoner kronor. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag.

Den neddragna anslagsnivån innebär att Statens servicecenter behöver göra motsvarande kostnadsminskningar i verksamheten under samma period. För att Statens servicecenter ska klara av att minska kostnaderna i den omfattning och i den takt som riksdagen har beslutat, behöver myndigheten avveckla cirka 35 servicekontor. Som en del av denna inriktning planerar Statens servicecenter att fatta beslut om avveckling av servicekontoret i Karlshamns kommun.

I enlighet med förordningen (2019:202) om statliga myndigheters lokalisering har Statens servicecenter tagit fram en konsekvensanalys som beskriver effekterna av den planerade avvecklingen samt alternativa möjligheter att utveckla eller rationalisera verksamheten vid det aktuella servicekontoret.

Länsstyrelsen i Blekinge har bjudits in till skriftligt samråd om planerad avveckling av Statens servicecenters servicekontor i Karlshamns kommun.

Yttrande

Kontoret i Karlshamn är väl inarbetat och utgör en välkänd kontaktpunkt med staten i händelse av höjd beredskap eller samhällsstörning.

I konsekvensanalysen framgår att det blir längre resväg för personer och företag då de ska ta sig till Sölvesborg i stället för till Karlshamn.

Länsstyrelsen vill framhålla att utifrån ett geografiskt perspektiv ligger Karlshamn centralt i länet vilket gör att det är enklare för invånare och medborgare från Olofström att ta sig med kollektivtrafik till Karlshamn än till Sölvesborg.

Att inte kunna ta sig kollektivt till ett servicekontor medför att det blir särskilt negativt för nyanlända, äldre personer och personer med funktionsnedsättning som är personer som vanligtvis behöver mer kontakt med myndigheter än andra.

Även om enskilda i ökad utsträckning kan ta kontakt via telefon och/eller digitala tjänster så drabbar även det ovanstående målgrupper då de ofta saknar tillgång till internt och/eller har svårt för digitala tjänster.

Regeringen har gett Statens servicecenter ett uppdrag att redovisa en ny plan för organisering av servicenätverket (Fi 2024/02222) där de ska planera för att på sikt tillhandahålla statlig service i samtliga så kallade FA-regioner. Att avveckla ett välfungerande kontor i Karlshamn, som är en del i FA-regionen Karlshamn-Olofström, går emot regeringens långsiktiga intention.

Om en avveckling sker så kommer kostnaden för att bygga upp ett nytt kontor, för att uppfylla regeringens uppdrag i ett senare skede blir troligen betydligt dyrare än den besparing på 2,7 miljoner kronor årligen som avvecklingen medför.

Länsstyrelsen i Blekinge kan inte se i konsekvensanalysen att det gjorts en utredning kring om det finns kapacitet på kontoret i Sölvesborg att hantera det inflöde som idag finns på kontoret i Karlshamn.

Utifrån ovanstående samt utifrån inhämtade synpunkter från berörda kommuner avstyrker Länsstyrelsen i Blekinge en avveckling av servicekontorsverksamheten i Karlshamns kommun.

Inhämtande av synpunkter från berörda kommuner

Inför framtagningen av det skriftliga samrådet har Länsstyrelsen i Blekinge bland annat gett Olofströms kommun, Karlshamns kommun samt Sölvesborgs kommun möjlighet att inkomma med synpunkter på konsekvensanalysen till Länsstyrelsen inför det skriftliga samrådet.

Nedan följer delar av kommunernas yttranden, de bifogas i sin helhet till denna skrivelse.

Olofströms kommun framhåller att statens servicekontor i Karlshamn är av yttersta vikt för invånare och medborgare i Olofströms kommun. Olofström har idag inget eget kontor i kommunen och de som är i behov av att besöka ett av statens servicekontor tar sig naturligt till Karlshamn. Detta beror främst på den geografiska närheten och den direkta kollektiva trafikförbindelsen mellan kommunerna. En nedläggning slår hårt mot samhället, framför allt mot de grupper som inte har möjlighet att kommunicera digitalt där de fysiska mötena blir avgörande. Därför ställer sig Olofströms kommun starkt kritiska till

avvecklingen av statens servicekontor och förespråkar i stället en utveckling där kontor kan öppnas även i Olofströms kommun.

Sölvesborgs kommun anser att det är av stor vikt att befintliga servicecenter i länet bibehålles. De fyller en viktig funktion för medborgarna genom sin service inom aktuella statliga myndighetsområden. Inte minst gäller detta medborgare som har någon form av funktionshinder, språkliga tillkortakommanden eller i övrigt har någon form av särskilt behov. Sådana behov medför även svårigheter att transportera sig till annan ort, därför är det av stor vikt att servicecenters finns kvar på nuvarande orter.

Karlshamns kommun har fått en inbjudan till samråd i ärendet. I deras yttrande framgår att Karlshamns kommun ställer sig mycket negativ till förslaget om att fatta beslut om att avveckla servicekontoret i Karlshamns kommun. Karlshamns kommun anser att de negativa konsekvenserna överstiger de positiva samt att det inte går i linje med regeringens uppdrag till Statens servicecenter om vart statlig service ska kunna tillhandahållas.

Kontaktuppgifter

Välkommen att kontakta Länsstyrelsen för frågor via telefon eller e-post. Telefonnummer och e-postadress finns längst ner på första sidan. Ange ärendets diarienummer eller ärendebeteckning vid kontakt med Länsstyrelsen. Du hittar numret uppe till höger på första sidan.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Ulrica Messing med länsråd Helena Morgonsköld som föredragande.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.

Kommunledningsförvaltningen | Datum: 2025-06-03 | Diarienummer: 2025/1746

Nämnd
Kommunstyrelsen

Handläggare
Namn: Emelie Raaegaard
Titel: Kommunikationsansvarig
Telefonnummer: 0454-931 16

Uppdatering av färgkoder i grafisk profil för att uppfylla lagkrav på tillgänglighet

Sammanfattning
Kommunstyrelsen antog den grafiska profilen den 11 december 2012 (KS §201). Den grafiska profilen har delvis uppdaterats för att uppfylla lagkraven på tillgänglighet. Kommunstyrelsen informeras genom detta meddelande om ändringarna.

Ärendebeskrivning
Två av Olofströms kommuns profilfärgers färgkoder har uppdaterats. Detta för att möta dagens lagkrav inom tillgänglighet så att färgerna kan användas i kommunens kommunikation. Uppdateringen har lett till att vi nu kan säkerställa goda kontrastvärden när färg och text används tillsammans.

Uppdateringen gäller enbart färgkoderna för profilfärg Viltshult (rosa) och Olofström (mörkblå). Färgkoderna gör att färgnyanserna bli något mörkare, något som inte uppfattas av gemeneman utan främst för de med behov av tillgänglighetsanpassningar. På nästa sida kan man se de tidigare respektive uppdaterade färgkoderna. Eftersom justeringen är mer av teknisk karaktär, är bedömningen att inget nytt beslut krävs för den grafiska profilen.

Förvaltning: Kommunledningsförvaltningen

Tidigare färgkoder för färgerna Vilshult och Olofström

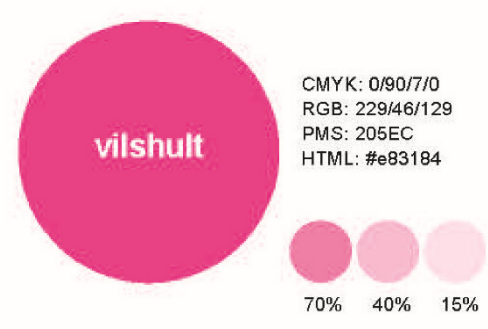

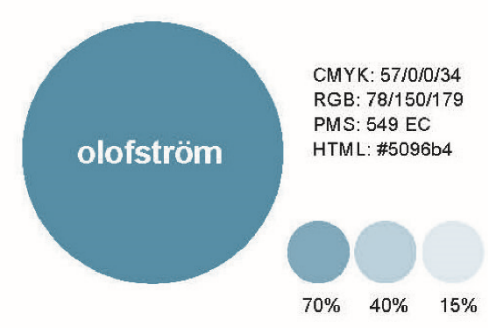

Uppdaterade färgkoder för färgerna Vilshult och Olofström

CMYK 6/93/9/0
RGB 221/39/126
HEX #dd277e

CMYK 82/35/21/6
RGB 19/128/166
HEX #1380a6

Bilaga:

Uppdatering av färgkoder

Tidigare färgkoder för färgerna Vilshult och Olofström

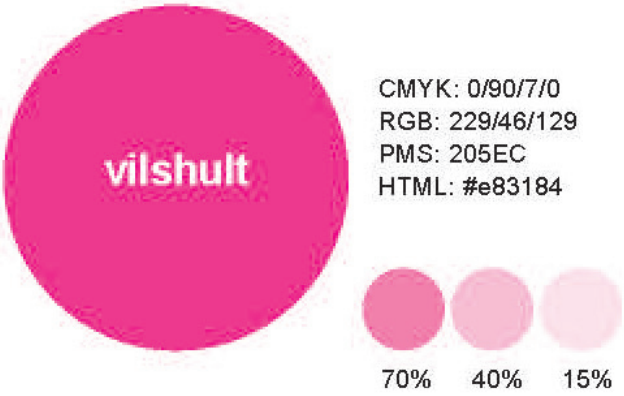

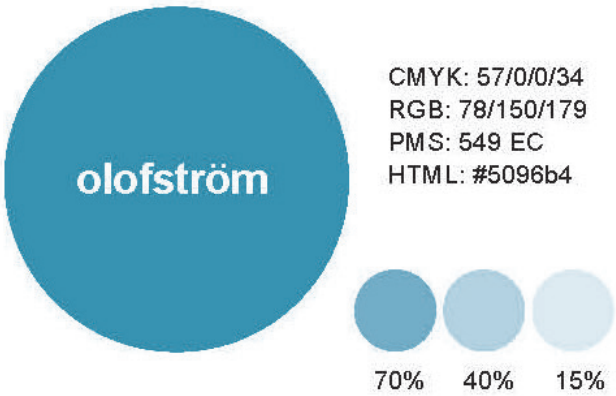

Nya färgkoder för färgerna Vilshult och Olofström

CMYK 6/93/9/0
RGB 221/39/126
HEX #dd277e

CMYK 82/35/21/6
RGB 19/128/166
HEX #1380a6